

Internet Archive

Digitized for Microsoft Corporation
by the Internet Archive in 2007.

From University of Toronto.

May be used for non-commercial, personal, research,
or educational purposes, or any fair use.

May not be indexed in a commercial service.

298.12
97
7

MUGDHABÓDHA WYÁKARANA,

OR

SANSKRIT GRAMMAR.

BY MAHÁ MAHÓPÁDHYÁYA SRÍ WÓPADÉWA.

WITH

The Siddhantasekhara, a Sinhalese Translation,

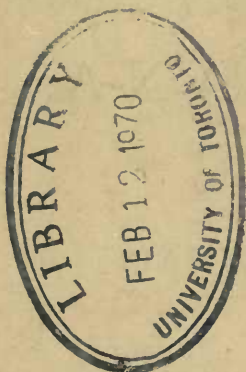
BY THE VENERABLE

WELIGAMA SRÍ SUMANGALA NÁYAKA STHAVIRA,

High Priest of the Amarapura Sect, Pulīnataḍḍráma Wihāra, Kalūtara.

COLOMBO :

GEORGE J. A. SKEEN, GOVERNMENT PRINTER, CEYLON.

PK

541

V67

1897

මහාමහොපාධ්‍යය

ශ්‍රී වෞච්ඡේව පණ්ඩිතයාණන් විසින් විරචිත

මු ගබ්බො ධ ව්‍යා කරණය

සහිතවූ

කථනර පුලිනනලාගමාධිපාති වැලිගම ශ්‍රී සුමබ්ගලාහිධාන

අමරපුරසමාගමේ

නායකස්ථවිරයන්වහන්සේ විසින් ලියනලද

සි ධා න්‍යා ගෙබර

නම

මුඬබොධවතඛණයයි.

කොළඹ :

ජී. ජේ. ඒ. සතීන්, රාජකීය මුද්‍රාලයෙහි ප්‍රධානතැන විසින්
මුද්‍රණය කරණලදී.

1897.

INTRODUCTION.

THE *Mugdhabódha*, the present Sanskrit Grammar, was written by Mahá Mahópádhyáya Srímat Vópadéva. This erudite scholar, according to the *Dhátumanjarí*, published at Bombay in 1865, had produced the *Kavikalpadruma* more than six hundred years ago, and so it may be conjectured that he was a Brahmin Pandit who lived about that time in the Hindu country. This theory is confirmed by the *Sanskrita Chandriká*, a magazine published in the year of Saka 1816, which says that Vópadéva, rivalling Vyása Rishi in eminence, flourished at the Court of Srí Srí Mahádéva, Emperor of Bháratavarsha, about six hundred years ago. There is some evidence, however, to suppose that Vópadéva lived at a period much earlier than that ascribed to him. The *Sataslóka* was a work of his, and from it several quotations are made with acknowledgment in the *Chikitsására Sangraha*, written by Buddhadása, King of Ceylon, in the year of Buddha 881. Viewed in the light of the above fact, Vópadéva would appear to have lived at least 1,559 years ago.

The *Mugdhabódha* has been, from time immemorial in Bengal and other Hindu countries, and for a shorter period in Ceylon, used by all engaged in the teaching of Sanskrit Grammar. There can be no doubt, therefore, that this book is held by the universal assent of teachers to be a most useful compendium. It has called for several commentaries, written by various scholars both in Sanskrit and in Bengali—a circumstance which, while it testifies to the general use of the work as a text-book, and its cordial acceptance by scholars as a standard work, further enhances its value to

the student desirous of having doubts cleared and attaining to ripe scholarship. This Grammar follows in the main the lines of Pánini's *Trimunivýákarana*, consisting of 3,996 Súttras, though other authorities have no doubt been consulted. In certain instances Vópadéva has evidently rejected Pánini's views in favour of those of numerous other scholars; and indeed he omits entirely Pánini's sections *Udátta*, *Anudátta*, *Swarita*, *Karana*, *Prayatna*, *Padasiddhi*, &c., which relate to the Vedas. I have retained in the present translation the references to Pánini's Súttras, as placed in the original. It will be noticed that there are here condensed into one Súttra several of Pánini's—sometimes two, sometimes three, and sometimes even more—while many details which do not appear in Pánini are exhibited after the style of the *Mahásiddhántakaumudi*.

In pointing out the views of different scholars the *Mugdhabódha* itself refers to the *Prakriyáratna*; while the commentary gives a host of authorities, some of which are : 1, Rámánanda ; 2, Kásíswara ; 3, Durgádása ; 4, Vidyáni-wása ; 5, Wámana ; 6, Sarvawarman ; 7, Pánini ; 8, Kramadíshwara ; 9, Goyíchandra ; 10, Trilóchanadása ; 11, Udbhata ; 12, Kálidása ; 13, Sripatidatta ; 14, Góvindabhatta ; 15, Jau-mara ; 16, Mallinátha ; 17, Durgasinha ; 18, Chándra-vyákarana ; 19, Bhattikávya ; 20, Mahábháshya ; 21, Pingala ; 22, Kósha.

The present work is a translation, into ordinary mixed Singhalese, of the Commentary edited by Professor Sri Girisachandra of the Sanskrit College, Calcutta, in which some of the old paraphrases are condensed, and the others are unaltered; of such Súttras as are without Vrythas; of the Vrythas alone of the other Súttras; and of the Pada-siddhi as explained in the Commentary. Below each Súttra numbers are placed, as in the original, to distinguish the cases: (1) for the nominative, (2) for the accusative, and so on. Further, singular forms are shown by the mark (.); dual forms by (..); and plural forms by (...).

The study of Grammar is essential, for this alone makes the correct understanding of words and faultless composition possible. The following two Slókás set forth the importance of a knowledge of Grammar :—

*Sabdasāstra manadhitya yahpumán waktumichchati vachah sabhántaré,
Baddhumichchati wané madóthatan hastinan kamala nála tantuná.
Yadyapi bahunádhishe tathápi patha putra vyákaranam,
Swajanah swajanó mábhóth sakalan sakalan sakrichchakrith.*

Those distinguished Buddhist priests of Ceylon of the past, like Srí Sáríputra Sangharája, justly venerated for their knowledge of the doctrine and their strict observance of the ceremonial, had a reputation for an extensive knowledge of Sanskrit Grammar. Even in our day all pious scholars of the priesthood, who deem it the duty of all faithful priests to imitate the example of the illustrious dead, are very desirous of such knowledge.

As there is no Sanskrit Grammar in Singhalese for the benefit of such, I conceived and carried out the present translation. On its completion I addressed a letter to my august friend, renowned in letters and respected among the savants, SIR EDWIN ARNOLD, M.A., K.C.I.E., C.S.I., author of "The Light of Asia," about my desire to get the book printed at the expense of the Ceylon Government, and I was favoured by him with a letter to SIR ARTHUR ELIBANK HAVELOCK, K.C.M.G., the then Governor of Ceylon. Supported by this letter I framed a petition to the Ceylon Government, and obtained permission to get the *Mugdhabódha*, together with the *Siddhántasékhara*, my translation of the Commentary, printed at the Government Press.

While I presume that all industrious and earnest students will receive the work with appreciation, and read, mark, learn, and inwardly digest it, I trust that the *literati* will rectify any errors that may have crept into it.

WELIGAMA SRÍ SUMANGALA,

High Priest.

Pánaduré, August, 1897.

විශූෂනය.

මුඛබෝධ නම් වූ ප්‍රශංසනීය මේ ව්‍යාකරණග්‍රන්ථය මහා මහෝපාධ්‍යය ශ්‍රීමත් වොපදෙව පණ්ඩිතයාණන් විසින් කරනු ලැබීය. මේ ප්‍රශස්ත පණ්ඩිතයා විසින් අවිරුද්ධ හසියයෙකින් පෙර කවිකල්පද්‍රුම නම් ධාතුපාඨය කරනු ලැබූ දේයයි, ක්‍රියා වෘත්තියෙන් 1865 ක් වූ වෘත්තියෙහි බොම්බායෙහි මුද්‍රණය කරනු ලැබූ ධාතුමානුෂ්ඨයෙහි කියා තිබෙන පරිද්දෙන් මේ වොපදෙව පණ්ඩිත තෙමේ ක්‍රියානු ලද කාලයෙහි දඹදිව සිටුවා දෙශයෙහි විසූ බ්‍රාහ්මණ පණ්ඩිත වාසීයෙක් විය හැකි වෙයි. තවද රාජ්‍ය ධර්මය වූ ශ්‍රී ශ්‍රීමහාදෙව නම් භාරතවෘත්තීය අනුශාසනා කලාව මහරජතුමාගේ සභායෙහි වූ ව්‍යාපාරික හා සමාන වූ වොපදෙව පණ්ඩිතයා අවිරුද්ධ හසියයෙකින් පෙර සිටියේයයි, ශතවෘත්තී 1816 ක් වූ කල්හි මුද්‍රණය කරනු ලැබූ සංස්කෘත වක්‍රිකා නම් පත්‍රිකායෙහිද කියනු ලැබීය. මෙකියනු ලද කාලය කෙරෙහි පෙර වොපදෙව වාසීයන් සිටි බවද සැලකීමට හොඳු තිබෙයි, ඒ මෙසේයි, ශතශ්‍රෝතය මේ වොපදෙව වාසීයන් විසින් සංග්‍රහ කරනු ලැබූ දකි, ශ්‍රී බුබ්‍රවෘත්තියෙන් 881 වෙනි වෘත්තියෙහි ලක්දිව රාජ්‍යයට පැමිණි බුබ්‍රද්‍ර සභාපාලයාණන් විසින් කරනු ලැබූ වික්‍රමසාරසංග්‍රහයෙහි යථෝක්ත ශතශ්‍රෝතයෙන් ගන්නා ලද ශ්‍රෝතයන් යොදා එහි නාමයද දක්වා තිබේ, ඒ ක්‍රමයෙන් බැලූ කල මේ ආවාසීයන් සිටි කාලය වෘත්තී 1559 යකින් පලමු විය යුතුය.

මුඛබෝධ නම් මේ ග්‍රන්ථය වංගරට ආදි සිටුවා දෙශයෙහි රටවල විරකාලයක පටන්ද ලක්දිව මදකාලයක පටන්ද සංස්කෘත ව්‍යාකරණ උගන්වන ආවාසීවරයන් විසින් ශිෂ්‍යයන්ට පරිශීලනය කරවන බව දැනගන්නට තිබේ. ඒ කාරණයෙන් මේ පොත ව්‍යාකරණ ඉගැන්වීම පිණිස ප්‍රයෝජනවත් වූ පොතකැයි ආවාසී සම්මතයෙන් පිළිගෙන තිබෙන බව සැකරහිතව දැනගැනිය යුතුය. එමෙන්ම නොව මුඛබෝධය අනු

තව නොයෙක් පණ්ඩිතයන් විසින් සංඝකානගාමාවෙන් පමණක් නොව වඩගභාමායෙන්ද කරණලද විසතරවතකතද කීපයෙකි. ඒ කාරණයෙන්ද මේ පොත බොහෝ දෙනා විසින් අභාස කරණලද බවත්, ගරුතර වශයෙන් පණ්ඩිතයන්ගේ පිළිගැන්මත් ප්‍රකාශවෙයි. එපමණක් නොව මේ පොතෙන් ඉගණගන්නා ශිෂ්‍යයන්ට ඒ ඒ වතකතාවලොකනයෙන් සැක දුරුකරගැණීමි ආදිය කරණකොටගෙන ඉගණීම වඩවඩා වැඩිදියුණු කරගතහැකි බවත් ප්‍රකාශ වේමය. මේ ග්‍රන්ථය ත්‍රිමුතිවතකරණයයි කියනලද තුන්දහස් නවසිය සයානුවක් සුත්‍රයන්ගෙන් ගොභමානවු පාණිනානුසාරයෙන් බොහෝසෙයින් කරණලද්දී කියයුතු වෙයි. එසේ කල්හිද අනිකුත් වතකරණයන්ද ආශ්‍රයකොට ඇත්තේය. කිසිතන්හි මේ ආවාය්‍යයන් පාණිනියමන පිළිනොගෙන බහුලවු ආවාය්‍ය මතානතරයන්හි පිහිටිබවද දක්නාලැබේ. එසේද පාණිනාදියෙහි වූ වෙද පාඨයන් පිළිබදව පවත්නාවු උද්‍යතා අනුද්‍යතා ස්වර්තාදියද කරණප්‍රයතනාදියද පදසිඛදියද මෙහි නොදක්වනුලැබේ. ඒ පාණිනියසුත්‍රයන් දූතගැණීමපිණිස බොහෝසෙයින් ටීකායෙහි තුටු පරිද්දෙන් ලකුණු ඒ ඒ සුත්‍රයන් පිළිබදවු පදසිඛ ආදිය දක්වා ඉක්බිති මෙහිද එසේම දක්වනුලැබෙත්. කිසිතැනෙක්හි පාණිනියෙහි වූ සුත්‍ර දෙකද ඇතමි තැන සුත්‍ර තුණද කිසිතැනෙක්හි ඊට වැඩි ගණන්ද මෙහි අභිවශයෙන් ගෙන එක එක සුත්‍රයෙහි සංග්‍රහ කොට හකුළුවා තිබෙන බවද දක්නාලැබේ. එපමණක් නොව ලොකප්‍රසිඛවු සාරස්ථවතකරණයෙහි වූ සුත්‍ර අටක අභි මෙහි එකසුත්‍රයෙහි අනනාගීතකොට තිබෙන බවද පෙනේ. තවද පාණිනියෙහි අවිද්‍යමානවු ක්‍රමද බොහොමයක් මහාසිඛානනකෝමුදියෙහි පෙණිතිබෙන පරිද්දෙන් මෙහි දක්වා තිබේ.

මතභෙද දැක්වීමපිණිස ප්‍රක්‍රියාරතන නම් පොතෙහි නාමය මුඛ්‍යබොධයෙහිම දක්වාතිබෙයි. විශෙෂමත ආදිය දැක්වීම පිණිස මෙහි ටීකායෙහි බොහොමයක් පොත් කල පණ්ඩිතා වාය්‍යවරයන්ගේ නාමයන්ද පොත්වල නාමයන්ද ඒ ඒ තැන දක්වා තිබෙයි. ඒ නාමයන්ගෙන් කිසිවක්ද මෙහි දක්වන්නවු. ඒ මෙසේයි—1 රාමානදු; 2 කාසිඤ්චර; 3 දුර්ගාදුස; 4 විද්‍යාතිවාස; 5 වාමන; 6 සච්චමාන; 7 පාණිනි; 8 ක්‍රමදිඤ්චර; 9 ගොසිවසු; 10 ත්‍රිලොචනදුස; 11 උද්භට; 12

කාලිදාස ; 13 ශ්‍රීපතිදත්ත ; 14 ගොවිඤ්ඤා ; 15 ජෝමර ; 16 මලලිතාථි ; 17 දුග්ගසිංහ ; 18 වාසුචක්කරණ ; 19 හරි කාව්‍ය ; 20 මහාභාෂ්‍ය ; 21 මාඝකාව්‍ය ; 22 පිංගල ; 23 කොෂ සන්දායයි.

තවද, කලිකාතානුවර සංස්කෘත ශාස්ත්‍රශාලාවෙහි ආචාර්ය පදප්‍රාප්ත ශ්‍රීරිසවන්ද්‍ර විද්‍යාරතන පණ්ඩිතයා විසින් ඇතම් සූත්‍රයන්ගේ පුරාණ කාලයෙහි වූ විස්තර විකාවන් සංකෂ්ට කොටද ඉතිරි සූත්‍රයන්ගේ විකාවන් තුඩුපරිද්දෙන්ද යොදා කරණලද විකාව බලා බොහෝසෙයින් ඒ විකායෙහි දක්වන ලද විස්තර වණිණනාද වෘත්ති රහිත සූත්‍රයන්ගේද සූත්‍ර වෘත්තිහුගේද අපි හා විකානුසාරයෙන් බොහෝසෙයින් පද සිඛිකූමද මිශ්‍රසිංහලභාෂායෙන් දක්වනුලැබේ. සූත්‍රයන්ගේ අධ්‍යායනයෙහි මුල්පොතේ තුඩුපරිද්දෙන් ප්‍රථමාදි විභක්ති සුවසේ දැනගැනීම පිණිස ප්‍රථමාවිභක්තිය කෙරෙත් (1) එකේ ලකුණද, විනිශ්චිතකතිය කෙරෙත් (2) දෙකේ ලකුණද මේආදී වශයෙන් සපාමිවිභක්තිය දක්වා ලකුණු දක්වනුලැබෙත්. ඒ ඒ විභක්තින්ගේ එකවචන දැනගැනීම පිණිස (·) මේ ලකුණද, විවචන යෙදුන තන්හි (..) මේ ලකුණද, බහුවචනය වූ තන්හි (...) මේ ලකුණද දක්වනු ලැබෙත්.

විභක්තිලොපය දැක්වීම පිණිස ප්‍රථමාදි විභක්තිහු කෙරෙත් දැක්වියයුතු ලකුණු කෙරෙත් වාමපාඨයෙහි (.1) මේආකාර ලකුණක්ද දැක්වියයුතු වෙයි, ඒ ලකුණ ප්‍රමාදගතින් පොතේ ලියවී නැති බැවින් සූත්‍ර කීපයක විභක්ති ඒසඳහා දක්වන්නමු. 2 (ශං. 1. ශබ්දෙද්‍ය 3...) 5 (ආ. 1. වත්. 1. ස්ව-සි-පු. 1.) 6 (ඤ්ජ 1. අක්. 1. සමය 1. ඡේ 1. සංක්. 1. ව. 1.) 8 (ඉඛ 1. අර් අල් එච්. 1. ඡු 1.) 9 (අව 6. ආර් ආල් එච්. 1. විරි 1.) 10 (ප්‍ර-ආච්. 1. ගි 1.) කියනලද මේලකුණෙහි උභයාසය ප්‍රධාන කාරණයක් නොවන බැවින් එපමණකින් තවත්වමු.

නැවතද වක්කරණ ඉගැන්වීමෙහි ප්‍රයෝජන දක්වන්නමු. පදයන්ගේ මනාවූ අවබෝධයද නිදේශවූ වාක්‍ය යෙදීමද වක්කරණවබෝධයෙන් තොරව කලනොගෙයි. එහෙයින් වක්කරණය පුහුණුකවයුතුයි. ඒසඳහාම දක්වනලද ශෙලාක දෙකෙක් වෙත්.

ශබ්දශාස්ත්‍රමනවිතා ය: ප්‍රමාන්
වක්‍යාච්ඡිව්‍යති වච: සභානතරෙ,
බ්‍රහ්මවිච්ඡිව්‍යති වතෙ මධ්‍යන්තං.
හස්තීනං කමලනාලතනතුතා.

යද්‍යපි බහුනාධිෂ්ඨෙ තථාපි පඨ පුත්‍ර ! වෘකරණම්,
ඤ්ජන: ශ්වපතො මාතුන් සකලං ශකලං සකෘත්ස්කෘත්.

තවද, පයඝීපති ප්‍රතිපතාදි සකල ශාසනසංරක්‍ෂණයෙහි
නිසුනක්‍යවූ ශ්‍රීශාරීපුත්‍ර සංඝරජ මහාසඨවිරයාණන් ආදිවූ ලංකා
විපවාසී පුජ්‍යවූ මහාසඨවිරයන්වහන්සේලා සංඝකෘතවෘකරණ
යෙහි විශාලවූ පටුකියකින් ප්‍රසිද්ධවෙයි. මෙකල්හිද ශාස
නාවචර සුපෙසලබ්‍රහ්මපුත්‍රයන් විසින් උන්වහන්සේලාට අනුව
පැවැත්ම සුදුසුයයි සලකන්නාවූ ලක්දිව්වැසි සුඛිත්‍ර සංඝකෘත
වෘකරණශික්‍ෂණයෙහි අතිශයෙන් අතිලාභා ඇත්තාහු වෙත්.
ඔවුන්ගේ ඉගණීම පිණිස සිංහලට නගනලද සංඝකෘත
වෘකරණ පොතක් නොමැති බව දැක එබන්දන්ට උපකාර
පිණිස මේ වෘකඛණය කිරීමට අදහස් කෙලෙමු. ඒ අදහස්වූ
පරිද්දෙන් අවසානය දක්වා සන්න ලියා ඉක්බිති මෙම
සන්නය ලංකාණ්ඩුවේ විශදමින් මුද්‍රණයකරවා ආණ්ඩුව
සන්නකකොට ප්‍රසිද්ධකරවනු කැමතිවූ මා විසින් ලියා අරින
ලද්දවූ මගේ උසස් මිත්‍රවූ පණ්ඩිතයන් විසින් ගෞරවකරණ
ලද්දවූ උගත් සර් ඇඩ්වින්ඩ් අර්නෝල්ඩ් මහතා ගරුතර
සර් ආර්තර් ඇලිබැට්ස් හැව්ලොක් ලංකාණ්ඩුකාරතුමා
නමට ලියූ ලියුමක් මාවෙත එවූයේය. ඒ ලියුමත් සමග මා
විසින් ගරුතරවූ ලංකාණ්ඩුවට ඔප්පුකරණලද ඉල්ලීමිපත්‍රය
ලද්දවූ ආණ්ඩුකාරතුමා ආණ්ඩුවේ විශදමින් මුද්‍රණයකරණු
පිණිස දුන්නාවූ අවසරය පරිද්දෙන් ගජසන්නක මුද්‍රලයෙහි
මුද්‍රණය කරවනලද්දවූ මුඛබොධපාඨය හා සුක්කවූ “සිඛානන
ශෙඛර” නමිවූ මේ වෘකඛණය ඉගණීමෙහි උතසාහවත්වූ
සත්පුරුෂයෝ සාදරයෙන් පිළිගෙන ශ්‍රවණේද්‍රව්‍යණදියෙන්
ශික්‍ෂාව කෙරෙත්වා. වෘක්කවූ පණ්ඩිතයෝ මෙහි යම්යම්
පරිද්දෙකින් වූ ප්‍රමාදයක් දැක යථාභීය සලකන්නයි බලා
පොරොත්තුවමු.

වැලිගම ශ්‍රියමඛල,
නායකසඨවිර.

වෂී 1897 අගෝස්තු මස පානදුරේදීය.

පටුන.

පිට.	පිට.
1. මඩගලාවරණම්	336. තඬින:
4. සංඥ පාද:	402. සංඥ
18. සිරසනි පාද:	407. පවත්
36. ව්‍යාකෘතසනි පාද:	480. මවත්
48. විසතීසනි පාද:	495. මිත්‍ර:
54. සංඥ පාද:	509. අද්දි:
64. අජනන පුංලිඛන පාද:	539. හ්වාදි:
104. අජනන සත්‍රිලිඛන පාද:	545. දිවාදි:
116. අජනන කලි වලිඛන පාද:	554. සොදි:
125. හසනන පුංලිඛන පාද:	559. තුද්දි:
176. හසනන සත්‍රිලිඛන පාද:	567. රුධාදි:
180. හසනන කලි වලිඛන පාද:	571. තනාදි:
188. ප්‍රවලිතාව්‍යයභද්‍ර සං ග්‍රහ:	575. කුතදි:
192. සත්‍රිප්‍රත්‍යස පාද:	580. පුරදි:
226. කාරකම්	583. ඥානන:
274. සමාස:	601. සනනන:
278. චනව සමාස:	618. යඛනන:
283. බහුවර්ති සමාස:	633. ලිඛ්‍ය:
301. කම්බාරය සමාස:	650. පපාද:
311. තත්පුරුෂ සමාස:	652. මපාද:
314. විග්‍ර සමාස:	677. භිභාවපාද:
318. අව්‍යයිභාව සමාස:	691. කතිපාද:
324. භවිසමාස:	707. ලපාද:
	726. ත්‍යාණදිපාද:
	758. කතාදි:
	789. ඉෂ්ණ්වාදි:

ශ්‍රී සිංහය.

පිට.	පෙළ.	අශ්‍රව.	ශ්‍රව.
1	...	8	...
		10	...
		12	...
		14	...
		17	...
		19	...
		22	...
2	...	1	...
		2	...
		7	...
		26	...
		36	...
3	...	1	...
		10	...
		15	...
4	...	34	...
6	...	13	...
7	...	17	...
8	...	2	...
		6	...
		9	...
		13	...
10	...	20	...
11	...	29	...
13	...	20	...
16	...	3	...
		24	...
17	...	19	...
		32	...
18	...	32	...
19	...	19	...
20	...	12	...

(1) මෙවැනි සෙසු තත්ත්වයන්.

(2) සකිපරිච්ඡේදයෙහි මෙවැනි සෙසු තත්ත්වයන්.

පිට.	පෙළ.	අගුඩ.	ගුඩ.
20	...	33 ... සෘතූ	...
22	...	26 ... සථානිවන්ත	...
		...	මෙයින්
		30 ... පුරුකතයෝ	...
		31 ... ගණන්,	...
23	...	6 ... නියමාපි	...
		11 ... නියමයෙහි	...
25	...	5 ... සෘතූ	...
26	...	28 ... කොට්ඨ.	...
31	...	12 ... ආචාර්ය,	...
	20, 21	...	සඤ්ඤා
	23	...	පටුන
33	...	30 ... නායක	...
35	...	11 ... විකල්පයෙන්	...
		34 ... දුර්වලතාව	...
36	...	6 ... සඤ්ඤා කොට්ඨෙහිද	...
		විකල්පයෙන් දීර්ඝ	...
		විමෙය්	...
	28	...	සඤ්ඤා කොට්ඨෙහි
37	...	14 ... සෙය්	...
	27	...	සෙය්
38	...	6 ... සකාර වචන	...
	10	...	සකාර වචන
	28	...	සකාර වචන
39	...	23 ... ජන රකාරයද	...
40	...	14 ... සපෙ'රය.	...
42	...	13 ... පුංඤ	...
46	...	16 ... චක්කාරය	...
47	...	24 ... සබ්දයද	...
	28	...	සංඥා
48	...	32 ... වානිජයයි,	...
49	...	32 ... සඤ්ඤා	...
55	...	1 ... ජය	...
56	...	4 ... සිරිත්	...
	19	...	අවෙත
	22	...	ප්‍රාමාණික
57	...	15 ... සංඝා'නා	...
	32	...	සංඝා'නා
58	...	17 ... එව්	...
60	...	16 ... සබ්ද,	...
62	...	4 ... නිපාතය	...
64	...	33 ... වන්තිය	...
66	...	4 ... සඤ්ඤා	...
	26	...	සඤ්ඤා

පිට.	පෙළ.	අකු.	අකු.
66	...	27	...
71	...	4	...
	6
74	...	25	...
77	...	17	...
78	...	32	...
79	...	23	...
80	...	32	...
85	...	17	...
89	...	23	...
92	...	12	...
92	...	14	...
			...
93	...	5	...
	20
	33
94	...	3	...
	20
	32
104	...	33	...
106	...	10	...
110	...	34	...
111	...	12	...
112	...	31	...
113	...	14	...
118	...	12	...
120	...	22	...
122	...	21	...
127	...	4	...
	26
129	...	3	...
130	...	14	...
134	...	24	...
135	...	9	...
140	...	13	...
144	...	23	...
146	...	12	...
	14
147	...	25	...
148	...	23	...

පිට.	පෙළ.	අකු.	අකු.
149	...	1 ... සැතපිල් ...	සැතපිල්
150	...	2 ... බන්-සි (148, 211, 193) ...	බන්ජි-සි (148, 193)
151	...	21 ... විකපල ...	විකල්ප
154	...	10 ... සන්තස-න් ...	සන්තස-න්
155	...	18 ... බස් ...	බස්
156	...	2 ... කද් ...	කද් ආදි
		24 ... සුවාහෘ, ...	සුවහෘ,
157	...	13 ... හාගෙහවා ...	හාගෙහව
		21 ... අශ්වද් ...	අශ්වද්
158	...	16 ... දුගිගව ...	දුගිගව
		22 ... විමණු ...	විමණු
160	...	21 ... පරව වහාහි ; ...	වහාහි ;
162	...	6 ... විමණු දිවාරුපය ...	වහාදෙවය ;
163	...	21 ... කෙරෙන් ...	කෙරෙන් කීප් කළ කල්හි
164	...	22 ... එගෙසින් ...	තැවත
		23 ... කසාපවිපායා ...	කසාපාපායා
165	...	14 ... හවද් ...	හවන්
		30 ... අනතය ...	අනතකය
166	...	28 ... බලවකය ...	බලවන්කය
169	...	1 ... විසයීය හා ...	වකාරයද
		26 ... බෙ ...	අබෙ
170	...	6 ... 213, ...	213, 154
170	...	12 ... බාතුහව සන්ආගම ...	බාතුහුකෙරෙන් සන්
		13 ... බාතුහව ...	බාතුහු කෙරෙන්
173	...	32 ... උගනස් ...	උගතා
		... පුරුදංගස් ...	පුරුදංගා
174	...	9 ... 148, 233, 126, 102, ...	233, 126
		12 ... 148, 232, ...	232,
175	...	29 ... ගන්තා ...	ගොගන්තා
176	...	1 ... කීස් ...	කිසි
		31 ... දිවි ...	දෙයා
177	...	31 ... දිව්නි ...	දිව්නි
178	...	27 ... බාතුහව ...	බාතුහු කෙරෙන්
179	...	6 ... අප් ...	අප්
181	...	3 ... අනභිවාහි ...	භවනභිවාහි
182	...	26 ... සිහව ...	අමිහව
183	...	4 ... එතද්-සි ...	එතද්-අමි
		11 ... වචනසෝද ...	වචනයන්ද
184	...	13 ... සකාර ...	සකාර
		24 ... ශායා ...	සායා

පිට.	පෙළ.	අශ්ව.	ශ්ව.
184	... 27	පරවු අප් යන්කනු ගේද යන්කනු ගේද ස්ථානගෙයිය	අප් යන්කනු කෙරෙ න්ද යන් යන්කනු කෙරෙන්ද පරසා හටය
185	... 25	සුධාතුනු	සුධාතුනු
186	... 19	සෝ	සෝ
	30	මොහු	මොහි
	31	අව්‍යාසානගය හට කකාරද	අව්‍යාසාන කකාරය හට දකාරද
193	... 16	(363)	(463)
	34	දුමදුමෙ	දුමෙ දුමානො
195	... 2	වා බහුරුපන්	බහුරුපන්
199	... 12	සාකාරෙතො	සාකාරෙතො
201	... 2	අබ්දයා කෙරෙන් පරවු	අබ්දයාගේ
208	... 4	ලිඛයා	ලිඛයා
211	... 12	සබ්දයි	අබ්දයි
212	... 9	මුහුරා	සුමුරා
215	... 9	රජ්ජර්ජි,	රජ්ජර්ජි
221	... 36	ත්‍රයාණං	ත්‍රයාණං
222	... 13	උද්ගරණයයි කිසි කෙණෙක් කියනි, සාධාරණ නිෂේධ ය බැවින් එකස පන්තිඑකා යනාදි යෙහි ඊප්තොවේ යි අත්‍යයෝ කිය ති.	උද්ගරණයයි.
223	... 36	වන්තීක	වන්තක
225	... 18	ප්‍රත්‍ය	ප්‍රත්‍ය
226	... 8	ලිඛි,	ලිඛි,
228	... 35	උත්තාපි	උත්තාපිත්වය
233	... 8	භාෂෙත	භාෂෙත
234	... 8	හවාභව	හවාභව
235	... 14	තමාම	තෙමෙම ^(*)
237	... 32	වාසා	වාසා
238	... 21	අභිවාදනෙ	අභිවාදනෙත
239	... 1	(මු-)	(මු-) 285.
240	... 19	ය යමෙක්	ය, යමෙක්
243	... 16	ප්‍රඥතෙම;	ප්‍රාඥතෙම;
245	... 18	තානියා	තානියා
246	... 19	ආප්‍රියා	අප්‍රියා
247	... 7	මානාවිප්සායා	මානාවිප්සායා
	21	විද්‍රොණං	විද්‍රොණං

පිට.	පෙළ.	අකු.	අකු.
247	... 23	... ගතං	... ගතං ගතං
248	... 25	... ග්‍රිහයෙ,	... ග්‍රිහයෙ,
249	... 21	... වාසීචී.	... වාසීචී.
	22	... ස්වාහු	... ස්වාහු
	24	... කාශිස්ථ	... කාශිස්ථ
250	... 8	... ගොපිගණ්,	... ගොපිගණ්,
252	... 4	... නිර්දේශයයි. වාර සතෙසනු ඵලවත් කඩ්දෙසයි (919) ආතමතෙ පදයයි	... නිර්දේශයයි.
257	... 30	... ගීරියසි	... ගරියසි
259	... 22	... (284)	... (286)
260	... 15	... ග්‍රෙහච්චු	... ග්‍රෙහච්චු ; කසා, ඒ
263	... 2	... ආගාමි,	... ආගාමි,
	31	... වන්තාහ,	... වන්තීය,
266	... 15	... දිශා	... දිශා
	26	... කෙරෙත්ද	... හාගොගයෙහිද
274	... 13	... සාද්ධනාදිත්තේ	... සාද්ධනසත්තේ
275	... 33	... කාශිණාග්‍රිහ.	... කාශිණාග්‍රිහ.
276	... 4	... පදයත්තේ	... අභිභූති පදයත්තේ
281	... 16	... ගම්දශදං	... ගම්දශදං
289	... 32	... සසා	... සසා
	33	... සා	... ස ආබාද්,
290	... 4	... ගිහලා	... ගිහලා
	23	... ගෙවසාකරණ...	... ගෙවසාකරණ
291	... 3	... මානිනි	... මානිනි
292	... 5	... පඤ්චමි	... පඤ්චමි
	10	... පුරණියක වාකා සෙන්	... පුරණි සත්තෙන්
	12	... පුරණි සත වාකා සෙන් පරව	... පුරණි සත්තෙන්
293	... 6	... ප්‍රධානතමය වෙයි.	... ප්‍රධානතමයවෙයි. සුඤ්ඤි ප්‍රමාණ; ගෙපුරණි සදාදියෙන් ප්‍රමා ණිබද්ධා කෙරෙ ත් අප්‍රකාශව පුංච ත් නොවන බැවින් සුඤ්ඤි ප්‍රමාණ; සනු වේ.
	36	... ප්‍රාණ රහිත	... ප්‍රාණ රහිත
294	... 21	... ලොපො	... ලොපො
295	... 9	... පඤ්ච	... පඤ්ච
296	... 6	... බහුච්චිති	... බහුච්චිති
298	... 31	... ආප්‍රකාශ	... ආප්‍රකාශ
299	... 29	... ගතකුහු	... ගතකුහු
302	... 20	... උංසංඤ	... උභිසංඤ

පිට.	පෙළ.	අකුඩ.	ඉඩ.
302	...	35 ...	ඒ ශබ්දයෝ කිසි කෙණක්වහාහි
303	...	27 ...	කියනලද්දහුද... ඒ ශබ්දයෝ කියනලද්දහුද ඔව් හුයි
306	...	9 ...	නොගණ ...
308	...	32 ...	අවනන්ත ...
310	...	23 ...	කම්බායදි ...
313	...	6 ...	'කාඛිලා. ...
		22 ...	වඛිගුලි ...
315	...	20 ...	පඤ්චනාපිති ...
		28 ...	විමුර්ඛිතා ...
		29 ...	අණප්‍රත්‍යය ...
320	...	27 ...	පභින්න ...
322	...	3 ...	විද්ගබ්ද ...
		13 ...	ජරතා, ...
324	...	21 ...	පජාඥව ...
327	...	7 ...	සාවි ...
328	...	7 ...	වක්‍රම ...
330	...	4 ...	පණ්ඩු ...
331	...	17 ...	අප්‍රත්‍යය ...
335	...	8 ...	පත්‍රශබ්දය ...
339	...	12 ...	සදෙතාගේ ...
341	...	30 ...	දුර්ගතායා ...
347	...	23 ...	අණ ...
349	...	22 ...	මෙයින් අණික ...
354	...	6 ...	තනිතප්‍රත්‍යය කළ කල්හි ...
356	...	3 ...	ශුභ ...
363	...	11 ...	වාතා යන මේආදි
		17 ...	වාතාදෙය සනාදි
365	...	22 ...	පඤ්චමය ...
366	...	2 ...	කලමචි ...
369	...	3 ...	ඛප්‍රත්‍යය ...
380	...	1 ...	බන්ධි ...
382	...	24 ...	පශුවාචක ...
385	...	29 ...	අසයන්ත හට ලිඛ යනාසාගේම ...
393	...	18 ...	ද්‍රව්‍යගුණ ...
397	...	1 ...	අවිසංඥයා ...
		16 ...	දික්ශබ්දයා ...
400	...	18 ...	තාත්‍ය ...
409	...	3 ...	උකාරය ...
412	...	32 ...	යන්ත ...
			හුගේම
			ජනිගුණ
			අවිශබ්දයා
			දික්ශබ්දයන්
			තාත්‍ය
			උකාරය
			යන මොවුන්

පිට.	පෙළ.	අශ්ව.	ශ්ව.
413	... 5 ...	ධාතුහුගේද; ...	ධාතුහුගේද නිකාරය හටද;
416	... 22 ...	අනකසථ	අනකසථ
417	... 3 ...	ඉකාර	අකාර
	... 27 ...	356	556
420	... 34 ...	(378)	(738)
421	... 22 ...	ශමාදි:	ශමාදි:
427	... 27 ...	ආදියිසා	ආදියිසා
429	... 35 ...	සමාහර	සමාහර
434	... 18 ...	(546)	(549)
435	... 32 ...	අනෙකාචි	අනෙකාචි
437	... 1 ...	දධාතු	දදධාතු
	... 5 ...	ඵකාර	ඵකාර හා ක්ලොපය
	... 33 ...	මුච්ච	මුච්චය
443	... 13 ...	පරමෙම	(ස-) පරමෙම
444	... 32 ...	අශ්වි ශ්‍රී	අශ්වි ශ්‍රී
445	... 6 ...	අනාච්චි	අනාච්චි
448	... 9 ...	ඉපධාතු	ඉපධාතු
456	... 9 ...	සහකෂ්ඨි	සහකෂ්ඨි
	... 15 ...	නිර්භන්සන	නිර්භන්සන
457	... 1 ...	286 දශ	දශ
	... 12 ...	සාකාර	සාකාර
466	... 13 ...	සාකාරධාතු	සාධාතු
	... 32 ...	සාත්සාද්‍යනිකාත්	සාත්සාද්‍යනිකාත්
467	... 1 ...	සාකාරනිකාත් ...	සාකාරනිකාත්
	... 26 ...	ඉම් සන්තනුගේ අනුචාතනිසසිස ලල හටමය, ...	ඵකම ඉම් සන්තනු ගේ අනුචාතනිසසි, ...
	... 29 ...	චිකල්ප	පලනාඨ
468	... 29 ...	සාසා	සා සා
470	... 6 ...	සාච්ඡා	සාච්ඡා
471	... 6 ...	ශුච්	ශුච්
472	... 34 ...	චිආදෙශ	උචිආදෙශ
473	... 2 ...	චිආදෙශද	උචිආදෙශද
	... 5 ...	ලකාර	ආකාර
474	... 3 ...	මාඡ	මාඡ
	... 16 ...	පරිස්කඤ්ඤි.	පරිස්කඤ්ඤි.
475	... 11 ...	සාසා	සාසා
	... 30 ...	කාධාතුහු	කාධාතුහු
	... 32 ...	නි ච	නි ච ඝි ච
476	... 34 ...	දංශග්	දන්ශග්
481	... 2 ...	ශ්‍රීප්‍රකාශ	ශ්‍රීප්‍රකාශ(°)
483	... 1 ...	හඤ්ඤාතු	ඤ්ඤාතු

පිට.	පෙළ.	අග්‍ර.	අග්‍ර.
483	...	26 ... විවසුන	විවසුන
		29 ... උග්‍රපදයද	පරමෙවපදයද
484	...	6 ... පණයක්වනු	පණයක්වනු.
		13 ... විකල්පයෙන්	විකල්පයෙන්
488	...	22 ... ඉන් යන්තනු කෙ	ඉන් යන්තනුගේ
		රෙන්	ඉන් යන්තනුගේ
491	...	10 ... (563)	(565)
		13 ... (563)	(565)
492	...	25 ... කල්පන	කල්පන
494	...	16 ... ගෙව	ගෙව
		18 ... වින	වින
499	...	5 ... වංචි	වංචි
503	...	10 ... බිසාදෙයෙහි නිකා	බිසාදෙයෙහි පරිහාන
		රසනට ලොප්වේ,	ලොපය වේ,
		බිසාදෙයෙහි ආකාර	බිසාදෙයෙහි පරිහාන
		ගුණ වේ,	ලොපය වේ,
		25 ... අස්තියෙහි	අස්තියෙහි
		33 ... රන්පබාන,	රන්පබාන,
		34 ... අස්තියෙහි	අස්තියෙහි
504	...	9 ... ඉගුම්පුට්ඨික	ඉගුම්පුට්ඨික
		26 ... බිසාදෙය	බිසාදෙය
508	...	31 ... ගෙව	ගෙව
509	...	2 ... ආබිසනිව, ආබි...	අබිසනිව, අබි
		3 ... පරකල්පි ;	පරකල්පි ;
		29 ... සුභ	සුභ
510	...	25 ... අස්තියෙහි	අස්තියෙහි
		33 ... අස්තියෙහි	අස්තියෙහි
513	...	7 ... නිකාරද	නිකාරද
		13 ... ගාති	ගාති
		පති	පති
517	...	31 ... නිප් වේ,	අ වේ,
519	...	33 ... සො'නුසාසනමිත්.	සො'නුසාසනමිත්.
520	...	31 ... අනෙකරයෙහි	අනෙකරයෙහි අසා
		සො	සො
522	...	27 ... අප්‍රාප්තවිෂයෙහි	රසාදිවිෂය අප්‍රාප්ත
		කල්පි	කල්පි
523	...	11 ... කුසාරය උග්‍රපද	කුසාරය වර්තමාන
		දය පිණිසද ඉකා	කාලයෙහි කතෘත්‍ය
		රය නුණ්ඳාගමය	ය පිණිසද, කුසාරය
		පිණිසද උකා	සාපාදිගණය පිණි
		රය කතෘවිප්‍රකා	සද අනුබන්ධයෙහි,
		යාගේ ස්ථානයෙ	බෞද්ධ
		හි විකල්පයෙන්	
		ඉම් විම පිණිසද	
		අනුබන්ධයෙහි,	
		බෞද්ධ	

පිට.	පෙළ.	අශුඛ.	ශුඛ.
24	...	7 ... ඉකාරද ...	ඉකාර
		22 ... සි-අන් ...	සි-අන්
525	...	9 ... යනාදියෙන් ...	යන්හෙන්
		13 ... ජාගයා ...	ප්‍රජාගයා
		15 ... ජාගාපි ...	ජාගාපි
		24 ... හස ෧ර, ...	හස ෧ර පර,
527	...	13 ... සාකාරය ...	සාකාරය
		28 ... සිසංඥ ...	සිසංඥ
529	...	1 ... වජ්‍රානුකූලය; ...	වජ්‍රානුකූලය ;
		2 ... පරකල්පි ...	පරකල්පිද ;
		10 ... වනාහි උස් ආදි ප්‍රත්‍යයන් පර ක ල්පි ආදියෙන්	වනාහි, යෙහිද, උසාදි ප්‍රත්‍ය යන්
		16 ... යෙහි උසාදි ප්‍රත්‍ය ය	
530	...	33 ... ඵෙව ...	ඵෙව
		රකුටි, ...	රණවුටි,
531	...	33 ... මාසාන්ත ...	මසාන්ත
632	...	15 ... පරවු කල්පිද; ...	පරවු ;
534	...	22 ... ඤාති ...	ඤාති
535	...	19 ... දුටුව, කියනු වේ, දුටුව ...	දුටුව, දුටුව
		30 ... අව්, ...	අව්,
		33 ... රවද ...	රවර
536	...	15 ... ඉම්, ඊම්, සුසාන මධ්‍ය, ...	සුසානමධ්‍ය, ඉම්, ඊම්,
		16 ... යෙහි වෘත්ති, පරි නිව් ...	හෙයින් වෘත්ති, නිව් පරි
		26 ... වුසුල ...	වුසුල
		33 ... කස්මාස්, ...	කස්මාත්.
537	...	23 ... ඊක ...	ඊකද, ඉම්ද,
539	...	12 ... විවරණය. ...	විවරණය.
		14 ... හොරු ...	හොරු
		16 ... හොර ...	හොර
541	...	7 ... සාකාර ...	සාකාර
542	...	30 ... සමාපනය ...	සමාපනය
545	...	8 ... සිසංඥයාගේ සා කාරයෙන් අකාර ද, එයින් ...	සිසංඥයාගේ
546	...	28 ... ඊම්, වසා'රස, ඉම්, ...	වසා'රස, ඉම්, ඊම්
547	...	10 ... නාධානු ...	නාත්ධානු
		33 ... නාභි ...	නාභි
548	...	3 ... ඤා 1. ...	ඤා 1.

පිට.	පෙළ.	අකුඩ	ගුඩ.
551	...	3 ... දූප්ප	...
		22 ... නථා,	...
552	...	34 ... සමභාර	...
553	...	29 ... ජනසද්ව	...
		30 ... අමසව	...
554	...	22 ... රකවි	...
		26 ... ඉච්චිසෙඩ	...
		28 ... සංසොභානන	...
555	...	12 ... මිධාතු	...
		13 ... මෙසින් බා, ආකා රුකක ගෙයින් ඉ මි සන් වෙත්, ප්‍රා ස්වනනා, පුණ්‍ය මාසන. (මෙහි ඉමි පිධානස විකා වෙහි දක්කා ලැ බේ, එසේද පදය හා කොමසෙයේද)	...
		27 ... විධාතු-	...
556	...	22 ... බැවින්	...
		32 ... සාවව	...
558	...	22 ... අන්	...
559	...	15 ... අත්‍රාර්කූන්	...
		30 ... ප්‍රාපන	...
560	...	32 ... කසාපායා	...
561	...	16 ... (526)	...
563	...	25 ... අස්පාසන්.	...
564	...	3 ... අමාර්කූන්,	...
565	...	34 ... නස්ව	...
567	...	6 ... මමර,	...
569	...	5 ... නාහධාතුද,	...
		17 ... (739)	...
		24 ... බාතුනු කෙරෙන්	...
		29 ... නකාරලොප නි සෙධස	...
570	...	6 ... අපධාතු, (568) නුණ්,	...
571	...	29 ... කරණලද කායා සාගේන්සෙධසවු ගුණසද සිප්පන සද පරකල්හි	...
572	...	26 ... වන්තේස.	...
574	...	31 ... පාපෙ	...
575	...	26 ... විජ්කත්තාති, (625) සං-විජ් කත්තෙති	...

පිට.	පෙළ.	අගුඩ.	ගුඩ.
576	...	10 ... විජිතත්තාසී කී හෙයින් ශා ප්‍රත්‍යය පරකල් හී අනවය වේ....	ශ්‍රීතා ප්‍රත්‍යය ගන්බැ වින් විසකන්තොති යන මෙහි අනවය නොවේ.
		28 ... විජ්ජ ...	ව්‍යා
		29 ... විජි- ...	විජි-
577	...	34 ... (661) ...	(651)
578	...	20 ... බ්‍රහ්මසූත්‍රය සාකා රයහට අකාරද වෙන්,	බ්‍රහ්මය සාකාරයහට අකාරද,
579	...	6 ... විකල්පයෙන් න කාර ...	නකාර
		8 ... නකාරලොප හි මෙය පසුයෙහි බි	කිත්තරහින පසුයෙහි බිඅනන
581	...	31 ... සාදයින්. ...	සාදයින්.
582	...	28 ... (601) ...	(641)
683	...	22 ... හටම ...	හට
		23 ... සාකෙරෙන් සිදු නවය ...	සාගේ සකාරය දුන්
584	...	8 ... ශාශනං ...	ශාශනං
		15 ... කකාරය ...	කිකාරය
		27 ... න්හභාගය ...	න්හිභාගය
585	...	19 ... (719) අභි, ...	අභි, (719)
587	...	22 ... කිසිනන්ති දක්නා ලැබේ. ...	කිසිකෙනෙක් කියත්.
588	...	4 ... හෙඨ්ඨ ...	හෙඨ්ඨ
		16 ... අකාරය ...	ආකාරය
		18 ... ද්වි ...	ධ්වි
589	...	18 ... ප්‍රභෝ ...	ප්‍රභෝ
		21 ... අනනන ...	අන්න
590	...	21 ... මුලි ...	මුළු
		33 ... සුඛි ...	සුඛි.
591	...	5 ... මොවුන්ගේ ...	මොහුගේ
		7 ... පෙපරිත් ...	පෙපරිත්
		8 ... අභි, ...	අභි, උභි සංඥය හට මෙයින් ඉකාර වේ, ඵකාරයහට නකාර වේ,
		9 ... ආකාරයහට හුඤ ද ඵකාරයහට න කාරද වෙන්, (638) උභිහට හු ඤද (639) සන් වන්ද (640) ඊහ ට ඉකාරද,	
	11	... මේ සුත්‍රයෙන් උභි හට ඉකාරද ...	සිදු හට ලොප්ද

පිට.	පෙළ.	අගුඩ.	අගු.
591	... 21	... අඩි,	... අඩි, උඩිහට මෙයින් විකල්පයෙන් ඉකාර ද විකාරයද වෙන්, අප්පරිපත්. ඉකාර හුඩු පක්ෂයෙහි,
	24	... මෙයින් උඩිහට වි කල්පයෙන් ඉකාර රවේ, අප්පරිපත්. ඉකාර හුඩු පක්ෂයෙහි	... උඩිසංඥයහට හුඤ්ඤිතව ලොප්දවෙන්,
594	... 1	... විලාලයයනකං	... විලායයන්තං
596	... 31	... භියං,	... භියං,
597	... 23	... උකාර	... උකාර
598	... 3	... රමධාතු	... රමාදි ධාතු
	19	... ප්‍රාපතිසයි.	... අප්‍රාපතිසයි.
601	... 23	... චේතනිකත්	... චේතනිකත්
	25	... ජර්මයිකති.	... ජර්මයිකති
602	... 2	... සිශ්වායසිකති,	... සිශ්වායසිකති,
604	... 8	... තරිතු	... තරිතු
605	... 7	... දිඝි භා, නස	... දිඝිච්චි, භාත්ස
	20	... ප්‍රතිමිකති	... ප්‍රතිමිකති
	33	... දිදරිකති දිදරිකති	... දිදරිකති දිදරිකති
608	... 32	... සාදිශ්ච	... සාධිශ්ච
611	... 1	... ඩී	... සාධ-
	3	... දිදමිහිකති.	... දිදමිහිකති.
	5	... සාධ	... සාධ
612	... 6	... අනකාර නිර්දේශාත්, අකාර රහිත දක්වීම බැවින්; දව්තුමිච්චති	... දෙව්තුමිච්චති
	10	... ශුචා	... ශුචා
	26	... කල්හි	... කල්හිද
	33	... කච්ච	... කච්ච
613	... 9	... මිත්සති. මිත්සති කියාද වෙන්.	... මිත්සති.
	20	... සං	... සන්
	22	... ඉස්ස	... ඉස්
614	... 7	... එකෙත්	... එකත්තු
615	... 16	... දුප්පා	... දුප්පා
 චුඛං	... චුඛං
	18	... දුප්පා	... දුප්පා
	26	... ශ්‍රිශ්‍රාවසිකති.	... ශ්‍රිශ්‍රාවසිකති.
	28	... ශ්‍රාවණං	... ශ්‍රාවණං
	33	... සුශ්ච	... සුශ්ච
616	... 15	... සන්	... සන් හා කතාවි
	26	... ලිලෙඤ්ඤිකති.	... ලිලෙඤ්ඤිකති.

පිට.	පෙළ.	අගුඩ.	ගුඩ.
616	... 32	... සුඛි	... ව්‍යුඛි
617	... 3	... ප්‍රත්‍යාසා පරකල්හි	... ප්‍රත්‍යාසද
	5	... ද, ව්‍යායාසකය...	... ප්‍රත්‍යාසද
	22	... ඡණ්ණසංවිත	... ඡණ්ණසංවිත
618	... 6	... පරකල්හි,	... පරකල්හිද,
	7	... විධාන	... විධාන
	12	... ඡන්	... ඡන්
	19	... ප්‍රතිෂිෂ්ටි,	... ප්‍රතිෂිෂ්ටි,
621	... 12	... ගතපුරුණු	... ගතපුරුණු
	19	... පුත	... පුත:
622	... 4	... ශෝකයකෙ.	... ශෝකයකෙ.
623	... 9	... ගෘහාදා	... ගෘහාදා
626	... 17	... ඤාමනකානං	... ඤාමනකානං
629	... 3	... වායන:	... වායන:
629	... 16	... (84)	... (841)
630	... 4	... ධාතුහව	... ධාතුහු කෙරෙන්
	16	... උකාරද, එහෙයිනම	... උකාරද,
	29	... පකාර ඉත් පරකල්හි	... ඉත්සංඤ පකාරවත්
631	... 1	... චෙට්ච්ඡති.	... චෙට්ච්ඡති.
632	... 27	... භාකධ භේ	... භාකධාතුහුභේ
	32	... චරිචරිති	... චරිචරිති
634	... 3	... බෙහෙර්ති	... බෙහෙතති
636	... 17	... විනාශය	... විනාශය
637	... 26	... දූෂදිනා	... දූෂදිනා, දූෂදිසිනා
	31	... ධන,	... ධන-
	32	... ලිඛිතශ්‍රවෙති	... ලිඛිතෙති
638	... 17	... පානනාස්ථ	... පානනාස්ථ
640	... 20	... සාහසව	... ජාහසව
641	... 9	... ග්‍රහාදි	... ග්‍රහ
	13	... විවාචේ	... විවාචේ
	28	... දෙයයි	... දෙයයි.
642	... 22	... මලලව	... මලල
643	... 28	... (501)	... (501) සම්පද්‍යති
644	... 8	... අඤ්ඤා	... අඤ්ඤා
645	... 2	... නමග්ගඤ්ඤා නපඤ්ඤා	... නමග්ගඤ්ඤා නපඤ්ඤා
	7	... අධර	... අධර
		... මතුප්,	... මතු,
		... සුත්තකතමාව	... සුත්තකතමාව
		... ඡෙට් සුත්තකතමාව	... සුත්තකතමාව
646	... 4	... මුඛේ	... මුඛේ
	17	... පරකාරය	... පුරිකාරය

පිට.	පෙළ.	අග්‍ර.	අග්‍ර.
647	...	3 ... හෑම	...
		4 ... (475)	...
648	...	4 ... ගේලාකයනි.	...
		20 ... මාමි	...
649	...	19 ... කණ්ඩු.	...
		30 ... කණ්ඩුරදිසිසා...	...
		31 ... ආදිසිසා	...
650	...	14 ... උගය	...
		29 ... නස:	...
651	...	7 ... නස,	...
		18 ... සි, (775) අකාර	...
		ලොපයයි	...
		21 ... ර්කාරය	...
		27 ... අප්පි	...
653	...	11 ... ස්තානෙතා	...
655	...	31 ... මෙහි	...
662	...	16 ... ශ්‍රාව	...
		22 ... කෙරෙත්ද	...
664	...	29 ... ස:	...
665	...	16 ... යනා	...
666	...	14 ... ගව්නි	...
669	...	32 ... සභාත්	...
671	...	1 ... විවාහාපියෙත්	...
		14 ... පෑපිටි	...
674	...	15 ... වානිලුනනි	...
		26 ... ස ම:	...
		33 ... සමාව	...
675	...	7 ... ජ්‍යෙෂ්ඨ	...
		27 ... ස්කන්ධ	...
676	...	24 ... මුහුණ්ඩ	...
677	...	27 ... විජ්‍යා	...
678	...	21 ... ස්නාපිතිය	...
		... ස්නාපිතිය	...
		28 ... එහිම,	...
679	...	11 ... ආත: 5.	...
		20 ... කන්ට්‍රි ඉන් යන්	...
		තනුගේ	...
		31 ... බැවිනි,	...
680	...	32 ... වාගමයමඵණ,	...
681	...	25 ... ඉන්,	...
		28 ... යනාදි	...
682	...	5 ... අතිලිඛ: 5.	...
		8 ... හන්ජලිඛ,	...

පිට.	පෙළ.	අග්‍ර.	අග්‍ර.
682	...	9 ...	මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; ...
683	...	12 ...	කන්තාව ...
		33 ...	කන්තාව ...
684	...	5 ...	කන්තාව, ...
		7 ...	තමා විසින්ම ; ...
		8 ...	සිංකරණ ලැබේ ද ; ...
		11 ...	තමා විසින්ම බිඳේ හු ලැබේ. ...
685	...	31 ...	වන්තාව ...
686	...	2 ...	බිරි ...
		19 ...	ස්ත්‍රප්‍රත්‍යයානතය, ...
687	...	7 ...	අකාරයින්. ...
		30 ...	සාකාරය ...
688	...	24 ...	සිංහය. ...
		35 ...	අකාරය. ...
690	...	21 ...	භාවය, ...
		22 ...	භාව. ...
691	...	2 ...	කර්මය. ...
692	...	20 ...	භවිත, ...
694	...	11 ...	රසය. ...
695	...	8 ...	ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යය. ...
700	...	3 ...	භවය. ...
701	...	21 ...	යමක්. ...
		22 ...	ප්‍රත්‍යය වර්ධය සිංකරණය වූ යොග්‍ය කරන් නේද ...
		24 ...	යමක්. ...
		25 ...	ප්‍රත්‍යය. ...
702	...	17 ...	වාසි. ...
		29 ...	මුත්. ...
703	...	5 ...	ලිංගය. ...
		11 ...	බව. ...
		14 ...	ක්‍රියා. ...
		27 ...	යොග්‍යය. ...
704	...	7 ...	ආයු. ...
705	...	10 ...	යද්‍යා. ...
		26 ...	පුත්‍ර. ...
		31 ...	ස්මර. ...
706	...	11 ...	වචනය. ...
708	...	9 ...	කප්‍රත්‍යය. ...
		21 ...	තමා. ...

පිට.	පෙළ.	අගුඩ.	ගුඩ.
708	... 32	... විශේෂයෙන් ...	විශේෂවු
709	... 2	... අත්ප්‍රකාශන හා විශේෂයෙන් ...	විශේෂවු අත්ප්‍රකාශන විසින්
	7	... කරණමි ...	කාරණමි
	34	... ඩිකුව ...	ඩිකුව
710	... 2	... හසාදි ...	හසාදි
	29	... ගිවෙවන් ...	ගිවෙවන්
713	... 7	... යන්තෙන් ...	යන
		... පරකලිහි ...	කලකල්හි
	19	... කතවතු ප්‍රකාශන්	ප්‍රකාශ
	21	... මොවුන්ගේ ස්ථානගෙහි ...	මොවුන්ගේ ප්‍රකාශ
714	... 2	... කතවතුප්‍රකාශන්	ප්‍රකාශ
715	... 26	... සමුහයා ...	සමුහයා
717	... 28	... ගහං ...	සහං
718	... 6	... ආලම්භයා ...	ආලම්භයා
720	... 16	... සාව ...	සාව
721	... 3	... සයනා සමවසග්‍රා	සග්‍රා සමවසග්‍රා
722	... 13	... ගහො	ගහො
723	... 1	... ක්විච්ඡා, ක්විජ්...	කාච්ඡා, කාජ්
	19	... සිඛා,	සිඛා,
724	... 2	... ගබ්ද	ගබ්ද
725	... 15	... අධ්‍යයනීයං	අධ්‍යයනීයං
	31	... නසමිත්	නසමිත්
726	... 23	... නාණ	නාන්
728	... 25	... ජනං	ජන
	26	... මධුං	මධු
729	... 3	... ලි,	ලි,
	20	... පවාදි	පවාදි
730	... 1	... (53)	... (50, 51)
	11	... කතායෙහි ;	කතායෙහි ;
	21	... විශේෂයෙන් කප්‍රකාශන හා,	විශේෂවු කප්‍රකාශන විසින්
	22	... වූ සාමාන්‍යය තෙම ඒවායින් යන්තෙන්	සාමාන්‍යයවු ඒවායින් යන්තෙන්
	32	... අගමාදිග්ව	ගමාදිග්ව
732	... 11	... සාහි	සාහි
735	... 1	... විශේෂය,	විශේෂය,
	9	... (5442)	... (542)
	26	... ප්‍රකාශයේ	ප්‍රකාශයේද
737	... 5	... කුරුන්	කුරු
742	... 28	... සාහි	සාහි
744	... 12	... හාවා	හාවාදා

පිට.	පෙළ.	අශුඛ.	ශුඛ.
744	... 14 ...	වහලිහ	වහලිහ
	20 ...	සඹිං	ශබ්භං (°)
745	... 18 ...	විවෘජීය	විවෘජීය
	33 ...	රජිභවවෘජීය.	රජිභවවෘජීය.
747	... 2 ...	පුරුරුභා	පුරුරුභා
	6 ...	අකාරගමයි,	අකාරගමයි,
	18 ...	දුශ්ශත	දුශ්ශත
748	... 1 ...	අනුකූල	අනුකූල
	29 ...	දුශ්ශත	දුශ්ශත
749	... 23, 28 ...	කෙශව	කෙශව
750	... 21 ...	නායක	නායක
	34 ...	ජායකති සන්තන	ජායකති සන්තන හව ;
754	... 33 ...	කෙරෙන්න ;	නකාර
	34 ...	වකාර	සංගවජනෙ ඉති
756	... 32 ...	සංගවජනිති	තාද්දි,
757	... 24 ...	තාද්දි,	දුගි.
759	... 10 ...	දුගි.	සඹි
	11 ...	සඹි	මුරුජ
760	... 31 ...	මුරුජ	සෘජු
761	... 31 ...	සෘජු	ජකාර
762	... 17 ...	ජකාර	ආද්දා, ආද්දා...
765	... 25 ...	ආද්දා, ආද්දා...	ආද්දා, ආද්දා
766	... 2 ...	මෙහි,	මෙහි " විකාර,
767	... 18 ...	විදං	විදභි
	31 ...	විදභි	සුච්චිත:
768	... 16 ...	අක්කවලෙවති	අක්කවලෙති
769	... 9 ...	විමොහන	විමොහන
	15 ...	සමාපි:	සමාපි:
	20 ...	විකල්පයෙන් මෙ	මෙයින්
	5 ...	සින්	ප්‍රාගල්භය
771	... 27 ...	ප්‍රාගල්භය	ප්‍රාගල්භය
	13 ...	කතාවතු ප්‍රකාශන්	ප්‍රකාශාගේ
772	... 20 ...	ගේ	ගාණි:
773	... 23 ...	ගාණි:	නිරසාස
	32 ...	නිරසාස	විරජිත.
776	... 20 ...	විරජිත.	ගවදින්
778	... 30 ...	ගවදින්	සංඥා කෙරෙන්
	1 ...	සංඥා කෙරෙන්	පරවු
779	... 20 ...	පරවු	සංඥාගේ
	30 ...	පත්ඛං	පත්ඛං
780	... 1 ...	ප්‍රජන්ධා	ප්‍රජන්ධා
		ප්‍රවිෂ්	ප්‍රවිෂ්

පිට.	පෙළ.	අගුඩ.	ගුඩ.
780	27	... ආක්‍රොෂ ...	ආක්‍රොශ
	32	... භාවයෝගව ...	භාවයෝගව
782	9	... (74) ...	(47)
	33	... බ්‍රිව්‍යාඤ්ච ...	බ්‍රිව්‍යාඤ්ච
783	33	... ස්ථිරත්‍යසාසයඤ්ඤත්,	ස්ථිරත්‍ය සසාස ඤ්ඤත්,
784	24	... විචිච්ච්චාත් ...	විචිච්චාත්
	27	... සංඉත ...	සංඉත
	34	... සංශ්ච ...	සංශ්ච
785	4	... යමක් ...	යමෙක්
	21	... සංසාරය ...	සංසාරය
786	34	... ශායන ...	ශායන
787	21	... (543) ...	(670)
788	2	... තාවජ්ජො ...	තාවජ්ජො
789	10	... අලං ...	අලං
790	9	... කෙසෙත්ඡු ...	කෙසෙත්ඡු
	19	... (649) ...	(694)
	29	... ඉම්ඳ ගුණද ...	ගුණ
791	13	... හික්කාති ...	හික්කාති
793	12	... (720) ...	(820)
794	19	... මෙසින් ...	මෙසින් කිඳ,
	22	... වබ්බි ...	වබ්බි
	33	... සංශ්ච ...	සංශ්ච
795	5	... යත ...	යත
796	31	... වජ්ජරු ...	වජ්ජරු
797	18	... ප්‍රත්‍යාසාදිගද, ...	ප්‍රත්‍යාසාද
798	11	... මදන්ත ...	ගදන්ත
799	16	... ගිව්ජ්ඳි ...	ගිව්ජ්ඳි
800	13	... පරිවාද ...	පරිවාද
801	32	... නිපාතො ...	නිපාතො
803	19	... කෙකවකා, ...	කෙකවකා,
804	28	... ධොරතු ...	ධොරතු
805	28	... ජො ...	ජො
807	26	... ග්ලාදෙග ...	ආසාරදෙග
	27	... බ් ...	බ්
808	30	... ධාතුකව ...	ධාතුකු කෙරෙත්
810	10	... ස්වරය ...	ස්වරයා කෙරෙත්
	11	... නොවෙත්, ...	නොවේ,
811	1	... තව ...	තවා
	17	... කාධාතු ...	කාධාතු
	23	... වදප්‍රෙරණයද වෙ	
		ත්. ...	යනු ප්‍රෙරණයයි.
	25	... වර්ථි ...	වර්ථි
	33	... හිමිග්ව ...	හිමිග්ව
812	14	... සපාසා. ...	ස්පාසා.
813	8	... ස්ථි-මි-ග්‍රහපි ...	ස්ථි-මි-ග්‍රහපි
814	5	... ස්ත්‍රියා. ...	ස්ත්‍රියා.
	31	... කෙරෙත් ...	කෙරෙත්

මුහුදුබොධ පසිනප්‍රසොජනම්.

භිච්ඡාණවාණී වදනං මුතුන්ද
සඬ්ඨිත්තනඤ්චෙනත්‍රහසං හි ලොකෙ,
සුදුලිභං තච්ච න මුහුදුබොධා
නන ලභ්‍යතෙ'තඃ පඨනිය මෙනත්.

ගුණඵකාන් පටිවසො.

විවඛනෙඤ්චරච්ඡාභ්‍යො භිෂක් කෙශවනන්දනො,
වොපදෙවඤ්චකාරෙදං විප්‍රො වෙදපද්‍යස්සදම්.

වොපදෙව ප්‍රශංසා.

දේශ්වාචසපතිනෙව, පනනගපුරි ශෙෂාහිනෙවාභවත්,
යෙනෙනකෙන විදුජ්ඣති වසුමති මුඛෙන සබ්බකච්ඡාමි.
සො'යං චක්කර ණණ්ණිවෙකතර ණ්ණවාතුය්ථිනතාමණ්ණිර්,
ථිසාත් කොවිදගච්චපථිතපථි: ශ්‍රීවොපදෙවො: කථි:

ශ්‍රීමිශ්‍රඛාච්චිදං දයාලං
මුකතිප්‍රදං මුකතිගවෙෂකෙහො,
යං දුෂ්ප්‍රධනී. ජගදෙකනාථං
බුධං ප්‍රචඤ්ඤ සිතපද්මවක්‍රං.

ශ්‍රීවොපදෙවකච්ඡා ප්‍රකානසං විදුෂමනා,
මුහුදුබොධාඛං ග්‍රන්ථසං තථිකාං සමවෙක්‍ෂ්‍ය ව.

සිඬානනඤ්චරං නාම චක්කරං නිජභාෂයා,
ශ්‍රීසුමධනල සංඥෙන ක්‍රියතෙ යතිස්වාමිනා.

කෘෂණභිච්ඡාඛං තගරෙ වසනා ප්‍රියවාදිනා,
සතාමසු විනොදය ශබ්දශාස්ත්‍රධනෙමණ්ණිමි.

MUGDHABODHA WYAKARANA.

මුග්ධබෝධ ව්‍යාකරණය.

MUGDHABÓDHAṆ WYÁKARAṆAM.

සිංහල භාෂා විද්‍යා මාලාවේ මුල් කොටස වන ව්‍යාකරණය.

මුග්ධබෝධං ව්‍යාකරණමි.

මධ්‍යම ලාංඡනමි.

මුතුන් සම්ප්‍රදායෙන් ප්‍රතිපත්ත ප්‍රතිපත්ත,
මුග්ධබෝධං ව්‍යාකරණං පරිපක්‍ෂාතයෙ මයා.

(ස-) මයා, වෘත්තවත්තම මා විසින්; සම්ප්‍රදායෙන්,
නිත්‍යයෙන් සම්ප්‍රදායෙන්; මුතුන්, මොක්කයකට විෂයය;
ප්‍රතිපත්ත, (උත්තම භක්තිශ්‍රවණයෙන්) වැද; මුග්ධබෝධං,
මනා අවබෝධ ජනකයක් නොහොත් අල්ප බුද්ධියෙන් අවබෝ
ධය කරන්නා; ව්‍යාකරණං, ව්‍යාකරණ ශාස්ත්‍රය; පරිපක්‍ෂා
තයෙ, අනුත්ව උපකාර පිණිස නොහොත් ශ්‍රේෂ්ඨාපකාර
පිණිස; ප්‍රතිපත්ත, ව්‍යාකරණය කොට කරනු ලැබේ.

(මු-) 1. මං නම: සිංහල. (මං 1. නම: 1. සිංහල 4.)
ඉති නමස්කාර සූත්‍රං.*

* මුතුම් මුකතිං දදති—මුකතිදුතාරං විෂයමිත්තං.
මුතුම්ව්‍යයමානතඤ්ච නිව්වාණමොක්කවාචකං,
යසනදදති භක්තිශ්‍රවණෙ මුතුන්සෙන නිව්විත.

ඉති බ්‍රහ්මවේදවිග්‍රහපුරාණමි.

මං. අබ්ධියාගේ යෙදීම කරණකොටගෙනද මධ්‍යමය
ප්‍රකාශකරණ ලද්දේය, ඒ මෙසේ කියන ලදී:—

මංකාරයාට අබ්ධිය වැඩෙනවා බ්‍රහ්මය: පුර,
කණ්ඩං සිංහල විනිශ්චයෙනා තෙන මාධ්‍යලිකාවුණෙ ඉති.

මං යන්නෙන් විෂය රචන බ්‍රහ්ම යන මුනිවිත්‍යයද මෙ
සේ කියනලදී:—

අකාරෙ විෂයරුද්ධි උකාරසතු මහෙසවර,
මකාරණෙව්‍යෙන බ්‍රහ්ම ප්‍රණවෙන තුයො මනා ඉති.

(ස-) ඔං, මහලයයෙක් වේවා. ශිවාය, ගුණත්‍රය ඉක්ම පැවැත්නාවූ මහාදෙවයාට; නමි, නමසකාර වේවා. නොහොත්, ශිවාය, වහා ග්‍රන්ථසමාපතිරූපවූ කලාත්‍රය පිණිස; ඔං, විෂණු ශිව බ්‍රහ්ම යන මොවුන්ට; නමි, නමසකාර වේවා.

නමසකාර සූත්‍රං, නමසකාර සූත්‍රය; ඉති, මෙසේයි.

සූත්‍රයෙහි අභිං ප්‍රත්‍යයෙහිති සූත්‍රං. තථා ච,
කලාසාක්ෂරමසඤ්ඤං සාරවත් විශ්වතො මුඛං,
අසොහාහමනවද්‍යඤ්ඤං සූත්‍රං සූත්‍රවිද්‍යෙ විදුරිති.
තථව ෂච්චිධං :—

සංඥා ච පරිභාෂා ච විධිර්නියම ඵල ච,
අතිදෙශොධිකාරයව ෂච්චිධං සූත්‍රලක්ෂණමිති.
ව්‍යවහාරය පිණිස ශාස්ත්‍රයෙහි කරණලද ලකුණ සංඥනම්,
ග්‍රන්ථයාගේ සංකෂ්ප සමාපතිය පිණිස කරණලද ලකුණු
විශේෂය පරිභාෂා නම්; නොලද්දහුගේ ලැබීම විධි නම්;
හෙද විවිධ වේ—විභින්නත්වයේ ඉපදවිම් රූපය, අභාව රූපය
යන දෙකයි.—අභාවයද නැසීමය නිෂේධයයි විවිධ වෙයි.
සාධාරණයෙන් ලද්දහුගේ විශේෂයෙන් අවධාරණය නියම
නම්. අන්‍ය ධර්මයක්හුගේ අන්තර්ගතත්වය ආරම්භණය
අතිදෙශ නම්. පුළුසූත්‍රයෙහි සිටි පදයාගේ පරසූත්‍රයන්
කෙරෙහි ගැලපීම අධිකාර නම්. ඒ වනාහි ක්‍රිවිධ වේ :—

සිංහාවලොකිතාඛ්‍යයව මණ්ඩකපලනිරෝච ච,
ගව්‍යාප්‍රොත ඉව බ්‍රහ්මා අධිකාරසූත්‍රයො මතාඃ.
ආකාචික්ෂායානතු සමිච්ඡාමනුවානතී පරෙ භවෙදිති.
අපරඤ්ඤා :—

කාර්සි කායඝී නිමිත්තඤ්ඤා ක්‍රිති සූත්‍රමුද්‍යානම්,
කද්‍යවත් කාර්සිකායඝීභ්‍යං කවිත් කායඝීනිමිත්තතාඃ.
යස නිර්දේශතො කායඝී ස කාර්සි ගදිතො බුධෙයො,
ක්‍රියතො යත් තු නත් කායඝීමාදෙශප්‍රත්‍යයාගමම්.
යසාත් පරං පරෙ යසාත් තනනිමිත්තං විධා මතං.
කාර්සි කායඝී නිමිත්තය යන මේ තුනෙන් සූත්‍රය කියන
ලද්දේය.

කිසි තැනෙක්හි කාර්සි කායඝී දෙකින් කියනලද්දේය.
කිසි තැනෙක්හි කායඝී නිමිත්තෙන් කියනලද්දේය, යම්
ප්‍රත්‍යාසංකල්පයකගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශ ප්‍රත්‍යය ආගම යන විධිය
කේනා ලැබේද හෙතෙම කාර්සියයි විඥයන් විසින් කියන
ලද්දේය. යම් ආදෙශ ප්‍රත්‍යය ආගමයෙක් වනාහි කරණ

(මු-) 2. ශං ශබ්දෙද්දා. (ශං 1. ශබ්දෙද්දා 3...)

ශබ්දෙද්දාමිධගලං සකත්.

(ස-) ශබ්දෙද්දා, ශබ්දයන් කරණකොටගෙන; මඩගලං සකත්, මඩගලය වන්නේය.

ලැබේද ඒතෙම කායනී නම්. ප්‍රකාශනදිවු යම් නිමිත්තකින් පරවු ආදෙශාදියද ප්‍රත්‍යයාදි යම් නිමිත්තක් පරකල්පි වු ආදෙශාදියදැයි ඒ නිමිත්තතෙමේ අවධි ආධාර වශයෙන් දෙප රිද්දෙකින් දන්නාලදි.

අනිකුදු සුත්‍ර විෂයවු විශේෂ නියමයෝයි.

වහිරභවවිධිභීයා සකදනතරභගවිධිභීලී,
ප්‍රත්‍යයාශ්‍රිතකායනී නාතු බහිරභගමුද්දානම්.
ප්‍රකාශනාශ්‍රිතකායනී සකදනතරභගමිති ධ්‍රැවම්,
ප්‍රකාශනා: පුළුව පුළුව සකදනතරභගතරං තථා.
සාවකාශවිධිභයා සකත් බලී නිරවකාශකා,
කසසවිද් භිනනකායනීසථප්‍රථමං පරතසතථා.
සමහවෙත් විෂයො යසා ස විධි: සාවකාශකා,
ආදෙයා හි විෂයො යසා පරතො න හි සමහවෙත්.
ස පණ්ඩිතගණේරුකෙනා විධිර්නිරවකාශකා,
සාමාන්‍යයා විශේෂයා සකද්විශේෂ විධිභීලී.
බහවො විෂයා යසා ස සාමාන්‍ය විධිභීවෙත්,
අලප: සකද් විෂයො යසා ස විශේෂ විධිභීතා.
ආගමාදෙශයොථිධො බලීයානාගමො විධි:
ආගමො'නුපසානී ය: ප්‍රකාශනා: ප්‍රත්‍යයසා ව.
තයොථි උපසානී ස ආදෙශා: පරිකිකිතිතා,
සකලෙලෙන විධිභයා සකද් බලී ලොපවිධිසතථා,
ලොපකර්තදෙශයොසතු ස්වර්තදෙශවිධිභීලීති.

මෙහි අදහසයි, බාහිරවු අවයව විධියට (විධානය හෝ ක්‍රම යට) වඩා අභ්‍යන්තරවයව විධිය බලවත් වන්නේය. ප්‍රත්‍ය යට අයතිවු ආදෙශාදි කායනීය බාහිරවයවයයි කියනලද්දේය. ශබ්දධාතු වශයෙන් විවිධ ප්‍රකාතිකව අයති ආදෙශාදි කායනීය නිත්‍යයෙන් අභ්‍යන්තරවයව නම් වන්නේය. එසේම ප්‍රකාතිකගේ පුළුව පුළුව කායනීය අතිශයින් අභ්‍යන්තරවයව වන්නේය. සාවකාශ විධානවලට වඩා නිරවකාශ විධානය බලවත් වන්නේය. වෙනස්වු ආදෙශාදි කායනී ඇති කිසිවක්හුගේ ප්‍රථමයෙහි හෝ එසේම පරව යමක්හුගේ ස්ථානය ලැබේද ඒ විධානය සාවකාශ විධානනම් වෙයි.

(මු-) ඉති ප්‍රයෝජනාභිධේය සමබන්ධය.*

(ස-) ප්‍රයෝජනාභිධේයසමබන්ධය, ප්‍රයෝජනය අතීත සමබන්ධය යන මොහු ; ඉති, මෙසේයි.

(මු-) 3. අ ඉ උ සා භ ක, එ ඔ ඩ, ටේ ඩා ව, හ ය ව ර ල, ඤ ණ න ඩ ම, ක ඩ ඩ ස හ, ජ ඩ ද ග බ, ඩ එ ජ ඩ එ, ව ව හ ක ප, ග ප සාදානනාභිධාය.

යමක්හුගේ ස්ථානය ආදියෙහි පමණක් වේද පරස්ථානයට නොවේද හෙතෙම පණ්ඩිතයන් විසින් නිරවකාශ විධානයයි කියනලද්දේය. සාධාරණ විධානය විශේෂ විධානය යන මේ දෙකින් විශේෂ විධානය බලවත් වන්නේය. යමක් හුගේ ස්ථානයේ බොහෝ වෙද්ද හෙතෙම සාධාරණ විධාන නම් වන්නේය, යමක්හුගේ ස්ථානය සලසා වන්නේද හෙතෙම විශේෂ විධානයයි දන්නාලද්දේය. ආගම විධානය ආදේශ විධානය යන දෙකින් ආගම විධානය බලවත්වන්නේය. ප්‍රකෘතිහුගේ ස්ථානයෙහි හෝ ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි යමක් නොනස්නා සුලුද ඒ ආගම නම් වෙයි. ඔවුන් අතුරෙන් යමක් නසන සුලුද ඒ ආදේශයයි කියනලද්දේය. සියලු විධානයන් අතුරෙන් ලොප විධානය බලවත් වන්නේය. ලොප විධානය සුරුදෙශ විධානය යන දෙකින් සුරුදෙශ විධානය බලවත් වන්නේය.

* ශබ්දෙද්ධිමාලං සංග්‍රහේ ප්‍රයෝජනාභිධේය සමබන්ධයන් කියයි, ශබ්දයන් කරණකොටගෙණ මධ්‍යමය ප්‍රකාශවන ලද්දේ වන්නේය යනු අතීත, ශබ්දව්‍යුත්පාදක ශාස්ත්‍රාරමෙහි ශබ්දෙද්ධිමාලං මධ්‍යමය සංග්‍රහය යනු නෂ්ට බැවිනි. අනාශාස්ත්‍රාවබෝධය නොව චක්‍රකරණ ව්‍යුත්පන්න ශබ්දවිවර්ධනය අයතිකොට ඇත්තේය. වෙද පිළිබඳවු යාගක්‍රියානොමෝ ඒ ශාස්ත්‍ර දූන්ම අයතිකොට ඇත්තිය, ඒ ක්‍රියාඵලය සොයා දියයි. එහෙයින් ශබ්දයන් කරණකොටගෙණ අවශ්‍යයෙන් මධ්‍යමය වෙයි. ඉති ප්‍රයෝජනාභිධේයසමබන්ධය යන මෙහි ඉතිශබ්දය අවශ්‍ය බැවින් ප්‍රයෝජන පක්ෂයෙහිද සමබන්ධ පක්ෂයෙහිද තෘතීයානුකූලයයි. අතීතය පක්ෂයෙහි ප්‍රථමානුකූලය දතසුතු, එහෙයින් “ඉති” එහි ශබ්දෙද්ධිකරණය ප්‍රයෝජන. මධ්‍යමය, සි ප්‍රයෝජනයද, “ඉති” ඉමෙ ශබ්දය ව්‍යාකරණසංහිතයා—වාචකයී අතීතද, “ඉති” එහි ශබ්දය සහ ව්‍යාකරණය සමබන්ධය ව්‍යුත්පාදක ව්‍යුත්පාදකභාවය යන අතීතය.

(අ-ස 1...ආද්‍යනාඛ්‍ය: 1...) එහිං මධ්‍යං යෙ වර්ණං සෙත ආදිවණ්ණානාවණ්ණිණි සමාහාරසංඥා: ස්‍යු:.*

(ස-) එහිං මධ්‍යං, අ ඉ උ සා ඝ ක යනාදි මේ අක්‍ෂරයන් අතුරෙහි ; යෙ වණ්ණා:, යම් අක්‍ෂරයෝ වෙද්ද ; නෙ, ඔව්හු ; ආදි වණ්ණානාවණ්ණි, ආදිවණ්ණිය හා අනාවණ්ණියද ඒ දෙක අතුරෙහි වූ වණ්ණිද යන මොවුන්ගේ ; සමාහාරසංඥා:, ගලපා ගැන්ම සංඥාකොට ඇත්තාහු ; ස්‍යු:, වෙත්.

(මු-) 4. ඉත් කාතෙ. (ඉත් 1. කාතෙ 4.)

කසෙමච්චිත් කායනියොච්චායනිමාණෙ වණ්ණි ඉත්සංඥා: ස්‍යුත්.

(ස-) කසෙමච්චිත් කායනිය, කිසි කටයුත්තක් සඳහා ; උච්චායනිමාණ: වණ්ණි:, කියනුලබන්නාවූ වණ්ණියතෙම ; ඉත් සංඥා: ස්‍යුත්, ඉත්සංඥ ඇත්තේ වන්නේය.

(මු-) තසං කායෙති අනුචාර:.

(ස-) තසං, ඒ ඉත්සංඥ ලද්දහුගේ ; කායෙති, ආදෙශාදි කටයුත්තක් ඇති කල්හි ; අනුචාර:, නොකීමයි. (අවසව වශයෙන් නොසිටියි).

(මු-) යථා අචි කච්චා: සංඥාතී:.

(ස-) යථා, ඉත්සංඥ ලද්දහුගේ ආදෙශාදි කායනිකාලයෙහි නොගැණීම මෙසේයි ; අචි, අකාරය පටන් වකාරය අවසන් කොට ඇති ප්‍රත්‍යහාරයෙහි ; කච්චා:, කකාර ඛකාර වකාර යන තුණ ; සංඥාතී:, ඉත්සංඥව ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තෝය (ඒ තුණ එහිදී අක්‍ෂරසංඛ්‍යාවට නොගන්නා ලැබෙත්).

* මධ්‍යගතවර්ණි සහිතවූ ආදිවණ්ණි අනාවණ්ණියෝ ගලපන ලද්දවූ අක් ආදි සංඥාවෝ වන්නෝය, ඒ මෙසේයි, අක, අව, අච, අම, අඛ, ඉක, ඉඛ, ඉව, ඉල යනාදියයි. අක් යනු කිකල අයන්න පටන් කන්න දක්වා අ ඉ උ සා ඝ යන වණ්ණියෝ ගන්නාලැබෙත්. අච කී කල අයන්න පටන් වයන්න දක්වා අ ඉ උ සා ඝ එ ඔ ටේ ඹ යන මේ සියලු ස්වරවණ්ණියෝ කියනු ලැබෙත්. දෙනන්හිම අනායෙහි ක-ව-දෙක ගණනට නොගන්නා ලැබෙත්. අව යනාදියද එසේමැයි. හස් සි කිකල හකාර සකාර දෙදෙනා හා ඒ මධ්‍යයෙහි සිටි සියලු ව්‍යංශ්‍යයන්ගේ කියනු ලැබෙත්.

(මු-) හස අකාර උච්චාරණය.*

(ස-) හසෙ, හකාරය පටන් සකාරය අවසන්කොට ඇති ප්‍රත්‍යාකාරයෙහි; අකාර, අකාරයනෙම; උච්චාරණය, උච්චාරණය ප්‍රයෝජනකොට පවති (ඒ අකාරයද ගන්නට ගත යුතුනොවේ, ඔහුගේ ප්‍රයෝජනය කීම පමණක් වේ).

(ဇ)- 5. ဗုဒ္ဓ၏ နိဗ္ဗာန် (ဗုဒ္ဓ ၁. ဗုဒ္ဓ ၁. နိဗ္ဗာန်-ဗုဒ္ဓ ၁.)

අ ආ අ ඉති වංශිත්‍රයං කුමන්තො කෙ-සි-පුලු සංඥං සකත්, වත්
ශබ්දත් ඉ ර් ඉ ඉතකදිජු ව.†

(ස) අ ආ අ ඉති වණිත්‍රය, අ ආ අ යන වණිත්‍රය; ක්‍රමෙන්, පිළිවෙළින්; සි-සී-පල-සංඥා, සිසංඥා (ප්‍රසංඥා)ද සිසංඥා (දිසිසංඥා) ද පලසංඥා (පලතසංඥා) ද ඇත්තේ; සකත්, වත්තේ; වත්භබ්බත්, වත්භබ්බය හෙතෙකොටගෙන්; ඉ ඊ ඉ ඉතාදිප්‍ර ව, ඉ ඊ ඉ යන වණියන් කෙරෙහිද පිළිවෙළින් සිසිපලසංඥා ඇත්තාහු වෙත්.

* කෘතෙ යනු එකාරනා අවසාන අවධියයි. එහි ගවේෂණී
ඉන්. උච්චාරණමෙව අභි: ප්‍රසෘජනං යසා ස උච්චාරණභි:
උච්චාරණය ප්‍රසෘජනකොට ඇති අකාරයද ඉන්සංඥයි.

† අනෙ අනෙ අනෙ ඉති සමාසාරෙ අ. වදිති ඉවාට්ඨි
අව්‍යයභෙද්‍ය. ආයත්තෙන් අ ආ අ යන වණිත්‍රය ගලපන
ලද්දේය. වත් යන අව්‍යයභෙද්‍යෙන් ඉ ර් ඉ තුණද උ උ
උ තුණද සා සා සා තුණද ඍ ඍ ඍ තුණද කිසනුලැබේත්.
හුඤ්ඤි පලුත භෙද්‍යෙන් කෙරෙන් හකුලවා සිසිපලුසංඤ
කරණලද්දිය, මෙසේ ඒ තුණහිම :—

එකමාත්‍රයා භවෙත් ප්‍රඥා විමාත්‍රයා දීපී උච්චතො,
ත්‍රිමාත්‍රයා පළතො ඥෙයො චංඤාජනකචාරිමාත්‍රකම්.
කාලෙන යාවතා පාණී: පයෝති ජනුමණ්ඩලෙ,
ස මාත්‍රා කවිහිර්ඥෙයෙනූකතකචාරමරවෙදිනි.

දුර්ගමානෙ ච භානෙ ච රෙදිනෙ ච පුත්තො මන:

එක් මාත්‍රයක් හුඏ වන්නෙය ; මාත්‍රවයෙක් දීසියයි කියනු ලැබේ ; ත්‍රිමාත්‍රයෙක් පලුතයයි දන්තාලද්දෙය ; වෘක්ෂජ්වයද අඛමතෙක් වෙයි ; අත-යම්තාක් කලකින් දනමඛල කරුණේද ඒ කාලයතෙම මාත්‍රයයි පවිත්‍ර විසින් දන්තාලද්දිය යනු අමරකොෂය දන්තවුන් විසින් කියන ලද්දෙය. මාත්‍රානම් කරුණන්ගේ උච්චාරණ කාලවිශේෂයට නම් වන්නෙය. දුර සිටියක්නු කැඳවීමෙහිද හි කීමෙහිද හැඩීමෙහිද පලුතය දන්තාලදී.

(මු-) සථ ඵථ නාසති.*

(ස-) සථ, හුසථවු; ඵථ නාසති, ඵච ප්‍රත්‍යභාරනනගීතවු-
ඵ-ම-ථේ-ම ශන වණ්ණියෙක් නැත්තේය.

(මු-) 6. සද්ධොස්ස සමො ඤා සාක් ව. (ඤප:1. අක්1.
සම:1. ඤ:1. සාක්1. ව1.)

සමානො සද්ධොස්ස ව පරසපරං ඤා-සංඥා සතත්, සාක් ව.

(ස-) සමාන:, එකස්ථානයෙහි ජනගෙයින් සමානවු; ඤප:,
ඤප්ප්‍රත්‍යභාරයෙහි අක්‍ෂරයෝද; අක් ව, අක්ප්‍රත්‍යභාරයෙහි
වණ්ණියෝද; පරසපරං, ඔවුනොවුන්; ඤා-සංඥා සතත්, ඤා
සංඥ (සමාන වණ්ණි සංඥ) ඇත්තේ වන්නේය. සාක් ව, සාක්
ප්‍රත්‍යභාරයෙහි වණ්ණියෝද ඔවුනොවුන් ඤාසංඥ වන්නේය.
(පාණිනී, 1. 1. 9.)

(මු-) සාමසනෙතිකස්ථානනිමි.†

(ස-) සාමසනත්‍ර, සමානනිම වනාහි; එකස්ථානනිම, එක්
ස්ථානවත් බවයි.

(මු-) අනුයං එහ ක ඛ ග භ ඩා: කණ්ඩාක:

(ස-) අනුයං, අකාර තුණ්ද; එහ, එ ඔ ථේ ඔ ශ යන
පසද; ක ඛ ග භ ඩා:, ක ඛ ග භ ඩ යන පසද; කණ්ඩාක,
කණ්ඩියෙහි ජනයෝයි.

* දීඨි සංඥද පලුත සංඥද වෙයි යන අවිධි.

† ඤප: අක් යි වෙන්වෙන් වශයෙන් පදයන්ගේ ග්‍රහණය
කරණකොටගෙන සම යන ශබ්දයාගේ වෙනම සමිතිකය
වෙයි, එහෙයින් සමානවු ඤප් ප්‍රත්‍යභාරය ඔවුනොවුන් ඤා
සංඥ ඇත්තේ වන්නේය, සමානවු අක් ප්‍රත්‍යභාරයද ඔවුනො
වුන් ඤාසංඥ ඇත්තේ වන්නේය යන අවිධි. ඤප අක් දෙදෙ
නාහට ඔවුනොවුන් ඤාසංඥ වෙයි යන්නක් නොවෙයි. අක්
යන්නෙහි අනතගීතව පවත්නාවුද සාක් යන්නහුගේ වෙන්
වශයෙන් නැවතත් ග්‍රහණයෙන් සා වණ්ණි ශ වණ්ණි දෙක සමා
නස්ථානප් නුවුවෝද ඔවුනොවුන් ඤාසංඥ වෙත්. එකස්ථාන
ප්‍රවු වර්ගයන් සමිතිකවු වණ්ණියෝ ඔවුනොවුන් ඤාසංඥ වන්නා
හුය. අක් යන්නෙන් වාච්‍යවුද එකස්ථානප් වණ්ණියෝ ඔවු
නොවුන් ඤාසංඥ වන්නාහුය. සා වණ්ණි ශ වණ්ණියෝද ඔවු
නොවුන් ඤාසංඥ ඇත්තෝය යන්නද අතිශයින් ප්‍රකට වෙයි.
ඤා යනු සවණ්ණියයි.

(මු-) ඉත්‍රය. ව ජ ජ ක්ක ඤ ශා ඵ ඵේ යා සතාලව්‍යං.

(ස-) ඉත්‍රය, ඉකාර තුණද; ව ජ ජ ක්ක ඤ ශා, ව ජ ජ ක්ක ඤ ශ යන සයද; ඵ ඵේයා, ඵ ඵේ ය-යන තුණද; තාලව්‍යං, තල්ල උත්පතතිස්ථානයෝය.

(මු-) සාත්‍රය. ට ඨ ඩ ඩී ණ ර ෂා මුඛිනං.

(ස-) සාත්‍රය, සාකාර තුණද; ට ඨ ඩ ඩී ණ ර ෂා, ට ඨ ඩ ඩී ණ ර ෂ යන සතද; මුඛිනං, මුදුනෙහි ජනගෝය.

(මු-) ඤත්‍රය. ත ඵ ද ධ න ල සා වො දනනං.

(ස-) ඤත්‍රය, ඤකාර තුණද; ත ඵ ද ධ න ල සා, ත ඵ ද ධ න ල ස යන සතද; ව, වකාරද; දනනං, දනනයෙන් ජනගෝය.

(මු-) උත්‍රය. ප ඵි බ භ ම වා ඔ ඔඞ්‍යා ඔඞ්‍යා.

(ස-) උත්‍රය, උකාර තුණද; ප ඵි බ භ ම වා, ප ඵි බ භ ම ව යන සයද; ඔ ඔඞ්‍යා, ඔ ඔඞ්‍යා දෙකද; ඔඞ්‍යා, ඔඞ්‍යායෙන් ජනගෝය.

(මු-) එෂා. මධ්‍යෙ යො යෙන සමඃ සතස්ස තත්‍ර තතා.†

* ඵ ඵේ ඔ ඔඞ්‍යා යන මොවුන්ගේ උච්චාරණස්ථානය කණ්ඩායයි කියා, ඵ ඵේ යන දෙක තල්ලෙන් උච්චාරණයයි දැක්වීම පිණිස තල්ලෙන් උච්චාරණ වණිසන් කෙරෙහිද, ඔ ඔඞ්‍යා යන දෙදෙනාගේද දෙතොලින් උච්චාරණයයි දැක්වීම පිණිස ඔඞ්‍යා වණිසන් කෙරෙහි වෙන් වශයෙන් කීම වෙයි. එසේම අනාකාරයෙන් කෙරෙහි වකාරයාගේ වෛයසකරණ මතයෙහි උච්චාරණස්ථානය ඔඞ්‍යායයි කියා දනාපයයි දැක්වන පිණිස දනාපවණිසන් කෙරෙහි අන් තැනෙක්හි කීම වෙයි, එහෙයින් ඔහු දෙනන්හි දෙනන්හි උපදිත්.

† ඊට උදහරණ මෙසේයි—අභවිච්ච. යන මෙහි, කුප්‍ය කුප්‍යා, (64) යනාදී සුත්‍රයෙන් නිදර්ශිත ෂ්‍යජිවිතකතිහුගේ ස්ථානයෙහි වූ ආදේශී සකාරද ආදේශ දකාරද යන දෙදෙනාගේ දනාපභාවයෙන් සමානතාවයයි. ශානතා යන මෙහි අධාර වූ ත-නිමිත පර කල්හි අධේයවූ අනුකාරයාහට, ඤාපෙ යනාදී, (51) සුත්‍රයෙන් සමාන වර්ග වනකාරය වීමයි. වාහුරී, යන මෙහි, (61) ශතොශ්ව, යනාදී සුත්‍රයෙන් අවධිකූල කවරී නිමිත්තෙන් පර හකාරයාහට සාවර්ග්‍යයාගේ ආදේශයයි. මෙහි, තතස්සතත්‍ර, සි ක්‍රමයෙන් නොකියා ක්‍රම ඉක්මවා දැක්වීම වණිසන් දෙදෙනකුගේ හෝ තුන්දෙනකුගේ ගැලපීමෙහි ඔවුන්ගේ පූර්ව පූර්වයාහට ප්‍රථම ප්‍රථම වණිසන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි.

(ස-) එහිං මධෙස, මේ කණ්ඩර තාලුර මුඛීර දනනා මහසර වණ්ණියන් අතුරෙහි; සෑ, යම් වණ්ණියෙක්; යෙන සමෑ, යම් වණ්ණියක් හා සමානද; සෑ, ඒ වණ්ණිය නෙම; තසෑ, ඔහුගේ ස්ථාන යෙහිද; තහු, ඒ නිමිත්ත පරකල්හිද; තතෑ, ඒ නිමිත්ත කෙරෙන් පරවද වන්නේය.

(මු-) 7. වසොදිනාකානිනා ණීූ. (වපා 3. උදිනා 3. අකා 3. අනිනා 3. ණීූ 1.)

උකාරතා වපෙන ඉදුහිතෙනාකා ණීූ ගාභෑතෙ.*

(ස-) උකාරතා වපෙන, ඉත්සංඥ උකාරවන්වූ වටතකප යන වස්තූන්හිගාරයා විසින්ද; ඉදුහිතෙන අකා, ඉත්සංඥයා රහිතවූ අ ඉ උ සෑ ණ යන අක්ෂරන්හිගාරයා විසින්ද; ණීූ ගාභෑතෙ, ණී සංඥය (සමාන වණ්ණිය) ගන්නාලැබේ.

(මු-) 8. ඉඛොරලෙඛි ණුූ. (ඉඛූ 6. අර් අල් එඛි 1. ණුූ 1.)

ඉඛූ ස්ථානෙ අර් අල් එඛි එතෙ ණු-සංඥූ සූූ.†

* වටතකප—යන වණ්ණියෝ යම් විටෙක ඉත්සංඥවූ උකාරය හා සුක්කයෝද එකල්හි සමාන වණ්ණියෝ ක්‍රමයෙන් ගණිත්. වුයන්තෙන් ව වහියෙහි වණ්ණි පඤ්චකය ගන්නාලැබේ. වුතුකුපු—කී කලද ඒ ඒ වහියෝ එසේම කියනු ලැබෙත්. ඉත්සංඥ උකාර රහිතවූ, වටතකප—යන පසින් ඒ ඒ එකම තනිවූ වණ්ණිමාත්‍රය කියනු ලැබේ. ඉත්සංඥ රහිතවූ, අ ඉ උ සෑ ණ—යන මොව්හු යම් තැනක වෙද්ද එතන්හි සමාන වණ්ණිය ගණිත්, එහෙයින් ඉත්සංඥ රහිතවූ අකාර දීන් විසින් ක්‍රමයෙන්, අ ආ අ—යන තුන්ද, ඉ ර් ඉ යනාදීන් ගේද ප්‍රාප්තියි, එසේද අකාරයා ආදිකොට ඇති ණකාරයා අනතකොට ඇති වණ්ණියන් කෙරෙහි ඉත්සංඥ සුක්කවූ යම් කිසි වණ්ණියක්හු විසින් එකම තනිවූ වණ්ණිය ගන්නාලැබේ—අත්-කී කලඑකම-අ-යන වණ්ණිය කියනු ලැබේ.

† ඉ උ සෑ ණ එ ඔ—යන මේ වණ්ණියන්ගේ ස්ථානයෙහි ක්‍රමයෙන් ආදෙශකරණලද්දවූ එ ඔ අර් අල් එ ඔ—යන වණ්ණියෝ (ණු) ගුණසංඥ ඇත්තාහු වන්නාහුය. සමානස්ථානවත් බැවින් ඉවණ්ණි එකාරයන්ගේ ස්ථානයෙහි එකාරය වෙයි. උවණ්ණි ඔකාර දෙදෙනාහට ඔකාරය වෙයි. අර් අල් යන දෙ දෙනාගේ අවයවවූ රකාර ලකාර දෙදෙනා හා සමග සෑ ණ යන දෙදෙනාගේ සමානතාවයෙන් අවශ්‍යයෙන් ඔවුන්

(ස-) ඉඩ: ස්ථාන, ඉ උ සා ඔ එ ඔ යන මේ ඉඩ ප්‍රත්‍යභාරයාගේ ස්ථානයෙහි; අර් අල් එඩි එන, අර් අල් එ ඔ යන සාමාන්‍ය විධිහු; ඡුසංඤ, ඡුසඤ (ගුණසංඤ) ඇත්තාහු; සූ, වත්තාහුය.

(මු-) 9. අව භවලෙඤ් චු: (අව: 6. ආ ආර් ආල් ඵෙච් 1. චිර: 1.)

අව: ස්ථාන ආ ආර් ආල් ඵෙච් එන චිරසංඤ: සූ.*

(ස-) අව: ස්ථාන, අ ඉ උ සා ඔ එ ඔ ඵෙ ඔ යන මේ අව ප්‍රත්‍යභාරයාගේ ස්ථානයෙහි; ආ ආර් ආල් ඵෙච් එන, ආ-ආර්-ආල්-ඵෙ ඔ යන මොව්හු; චිරසංඤ: සූ, චිරසංඤ (වෘත්තසංඤ) ඇත්තාහු වත්තාහුය.

(මු-) 10. ප්‍රපඤ්ඤානාමානුනිර්දේශිකසුත්තප්‍රත්‍යයනා ප්‍රපාඨි හි: (ප්‍ර—ආච් 1. හි: 1.)

එන විංශති ර්ගිසංඤ: සූ:†

දෙදෙනාගේ ගුණවිමෙතික්‍රමයෙන් අර් අල් යන මොහු වෙත්, සමුහයකගේ සමානත්වය නැති කල්හිද භාගයෙහිවූ සමානත්වය ගතයුතු බැවින් එසේ කියනලදී. වෘත්තවිධානයෙහිද එසේමැයි.

* අ ඉ උ සා ඔ එ ඔ ඵෙ ඔ—යන මේ වංශිකයන්ගේ ස්ථානයෙහි ක්‍රමයෙන් ආදේශකරණලද්දුව ආ ඵෙ ඔ ආර් ආල්—යන වංශිකයෝ වෘත්තසංඤ ඇත්තාහ, ආදේශවිශේෂය වනාහි අක්‍ෂරයන් උපදනා ස්ථානයන්ගේ සමානත්වයෙන් පළමු පරිද්දෙන් දනසුතු.

† විංශතිශබ්දයේ සියලු ශබ්දයෝ සංඛ්‍යාය සංඛ්‍යා දෙකේ හැමතන්හි එකකියෙහි වෙති. මෙසේ විංශතිශබ්දයන්ගේ එකවචනාත්‍යය වෙයි. මෙහි නිර් දුර් ශබ්දය රකාග් නාද, දන්තසංඛ්‍යාග් නාද වෙත්. ක්‍රියායෝගයෙහි වූ ප්‍රාදි හටම උපසගීසංඤ, ද්‍රව්‍යදිය හා යෙදුනාහට උපසගීසංඤ නොවන්නිය. ද්‍රව්‍යදි යෝගිහු වූකලී—ප්‍රෙප්ප යනාදියෙහි උපසගීසංඤ රහිත බැවින්, ගෙඩො:—යනාදි සූත්‍රයෙන් ගුණ නොවේ. ආදියෙහි ධාතු යෙදුනු කල පසුව ලිඛගසංඤකල කල්හි උපසගීභාවය ඇත්තේමය.

ක්‍රියාවාවිනිමාබ්‍යං ප්‍රසිඛො'පි: ප්‍රදර්ශිතා,

ප්‍රයෝගනො'නෙව විශේෂා අනෙකාපි හි ධාතව, ඉති.

ක්‍රියාවාවිනික කියනුපිණිස ධාතූහුගේ ප්‍රකට අරිය දක්වන ලද්දේය. අනෙකියෝ ප්‍රයෝගවශයෙන් දනසුත්තෝයි, එසේ

(ස-) එතෙ විංශති; ප්‍ර-පර-අප-සං-ති-අව-අනු-නිර්දුර්-
වි-අධි-සු-උත්-පරි-ප්‍රති-අභි-අති-අප-උප-ආච්ඡි යන මේ විස්ස;
හිසංඥා; හි-සංඥ (උපසග්ගිසංඥ) ඇත්තාහු; ස්‍යා; වන්නාහ.

මැසි බාහුහු අනෙකාභියෝසි බාහුපාඨයෙහි වොපදෙවහුගේ
කීම බැවින් බාහුන්ගේ අනෙකාභිභාවය සිඛය, උපසග්ගියෝ
ඒ බාහුභිග බහුලුවන්නෝමය වාචකයෝ නොවෙත්. උපස
ග්ගියා තමා බාහුහුගේ ආලිඛිගණයවූ අභිය බහුලවන බව ආදාන
සංඥාදියෙහි සිතියයුතුයයි මාඝවිකායෙහි මලලිනාඨනෙමේ
කියයි. මෙසේද කියනලදී :—

නිපාතාභ්‍යාදයො ඥෙයා උපසග්ගියා ප්‍රාදයා,
ද්‍රෝතකඛාත් ක්‍රියායොගෙ ලොකාදවගතා ඉමෙ.

ක්‍රියායොගයෙහි ප්‍රකාශකයන් බැවින් ලොකයා කෙරෙන්
අවබෝධකරණලද්දවූ වාදිවූ මේ නිපාතයෝද ප්‍රාදි උපසග්
ගියෝද දතයුතුවෙත්. ප්‍රාදීහු බාහුන්හා නොගැලපුහු අවස්ථා
යෙහි කිසියම් අභියන්ගේ ප්‍රකාශකයෝ නොවෙත්, ක්‍රියා
පදයා කෙරෙන්ද බාහුමූලක ශබ්දයා කෙරෙන්ද පූඵව යොදනු
ලබන්නාහු බොහෝසේ ව්‍යවහාරකරණු ලැබෙත්. කිසි
තැනෙක්හි උපසග්ගිය දෙකක්ද තුණක්ද සතරක් හෝ ගලපා
ව්‍යවහාරකරණුලැබේ, මෙසේසි, විහාරා; ව්‍යවහාරා; සුව්‍යව
හාරා; සමභිව්‍යවහාරා; යනුයි.

බාහුභි. බාධතෙ කභිත් කභිත් තමනුවතීතො,
තමෙව විශිතභ්‍යානා; උපසග්ගිගතිස්ත්‍රිධා.

කිසි උපසග්ගියෙක් බාහුභිය බාධාකෙරෙයි, කිසි උපසග්
ගියෙක් ඒ බාහුභිය අනුව පවතියි, අනිකෙක් ඒ බාහුභියම
ප්‍රභෙදකෙරෙයි. මෙසේ උපසග්ගියන්ගේ පැවැත්ම ත්‍රිවිධ වේ.
කිසි තැනෙක්හි ප්‍රාදි උපසග්ගියෝ මූලපදයෙන් ප්‍රකාශකරණ
ලද අභියාගේ පරිවර්තනයකරන්නෝයි, ඒ මෙසේසි, ආදතො
ආගවජ්ඣති. කිසි තැනෙක්හි බාහුහුගේ අභියෙහි වැලඳග
ණින්, ඒ මෙසේසි—ප්‍රසුතො අවස්ථාති. කිසිතැනෙක්හි මුල්
පදයෙන් ප්‍රකාශිත අභියෙහි විශේෂයෙන් අනුකූලයක් යො
දත්—ප්‍රණානි අනුතාපා; යන මෙසේසි. තවද කවර පද
විශේෂයක්හුගේ ගැලපීමෙහි ප්‍රාදීහු ඒ අභිය පෙරලද්ද, බාහු
න්ගේ පද්‍යඵයෙහි කවර අභියක් යොදද්ද, කවර අභියක් නො
මයොදද්දැයි කියා හෝ ඒ සියල්ල නාමාභිය වෙයි. පුරුෂො
කතම දෙවතොම ප්‍රාදීන්ගේ අභියන් කියයි.

ප්‍ර—යනු ගමනය-ආරමභය-උත්කෂීය-සමාක්ප්‍රකාරය-ප්‍රථ
මභාගය-ප්‍රසිඛය-උත්පත්තිය-ව්‍යවහාරය යන මෙහි වෙයි.

(මු-) අනුර්වායාං සිතී නාතිකුමෙ'කි පයඝිඨ ගතො,
අපි පද්ධිසමභාවා ගතීනුඤ සමුච්චයෙ.*

පර-සනු පිරිහීමය-අනාදරය-ආපසු හැරීමය-නිවැසිය යන මෙහි වෙයි.

අප-අනාදරය-වැටීමය-සමුහය-විරූපභාවය-දුරු කිරීමය-නැඳි යන්නන්ගේ අවයවය යන මෙහියි.

සං-උත්තමය-ආලිඛිතය-හැමකල් හිස-යොග්‍යතාවය-සමුච්චවීමය යන මෙහියි.

නි-නිවැසිය-නිෂේධය යන මෙහියි.

අව-නිවැසිය-සමුහය-අනාදරය යන මෙහියි.

අනු-පසු වය-සමානතාවය-ලක්ෂණය-විප්‍රසාදය-ඉක්මනාවය-කොඩාසය-හිතය-සමුච්චාවය-සභාවය-ආසන්නතාවය-දීඝිතය-නැවත යන අවයවය යන මෙහියි.

නිර්-නිස්-අතිශය-නිෂේධය-නිවැසිය-පිටත් කිරීමය යන මෙහියි.

දුර්-දුස්-නිෂේධය-දුක්ඛය-නිශ්චය-ගතිය යන මෙහියි.

වි-විශේෂය-විරූපභාවය-ඉත්සංඤ ඤාකාරවත් නිකාශවය-ගමනය-දූතය යන මෙහියි.

අධි-උපරිභාවයෙහි.

සු-ප්‍රශංසාව, ශෝභනය, අනායාසය, අතිශය, යන මෙහියි.

උත්-උර්ධ්වය, උත්තමතාවය, ප්‍රකටභාවය, සම්ප්‍රභාවය යන මෙහියි.

පරි-සමක් ප්‍රකාරය, අතිශය, විප්‍රසාදය, ඉක්මනාවය, ලක්ෂණය, කොඩාසය, දුරුකිරීමය, නියමය යන මෙහියි.

ප්‍රති-ලක්ෂණය, දුරුකිරීමය, ප්‍රශංසාව, ඉක්මනාවය, කොඩාසය, නැවත දීමය, සමානතාවය, විරෝධය, විප්‍රසාදය, සමාධිතය යන මෙහියි.

අති-භාව්‍යපස්තිය, උභයාවය, ලක්ෂණය, විප්‍රසාදය, ඉක්මනාවය, දුෂ්ට ව්‍යවහාරය යන මෙහියි.

අති-අතිශය, ඉත්මය, ප්‍රශංසාවය, ක්‍රියාවෙහි අයොග්‍යතාවය යන මෙහියි.

අපි-ගැන්මය, අලපනය, ක්‍රියාවෙහි යොග්‍යතාවය, නිශ්චය, අනුදර්ශය, ගැලපීමය යන මෙහියි.

උප-ආශ්‍රිතය, පශ්චාත්භාවය, අනුකම්පාව, අධිකතාවය, හිතය, සම්පතය, ප්‍රථමතාවය යන මෙහියි.

ආධි-භාව්‍යපස්තිය, ගැන්මය, ආපසු හැරීමය, ස්වප්‍රාප්තිය, සීමාව, පැතිරීමය යන මෙහියි.

* මේ අවිච්ඡයෙහි වූ උපසගීයත් හිසංඤ නොවන හෙයින්,

(ස-) අනු, මේ සුත්‍රයෙහි ; අර්වායාං, ප්‍රශංසායෙහි වූ ; සු-
අති, සුසෙතෘති අතිසෙතෘති යනාදියෙහි සු-අති යන උපසගී
දෙකද ; අතික්‍රමෙ, ඉක්මම්මෙහි (එලොදයෙහිද ක්‍රියා ප්‍රවෘත්ති
යෙහිද) වූ ; අති, අතිසිඤ්චති ශාලිත් යනාදියෙහි අති යන්
නද ; ගතො, (ගමනාථි ධාතුහු හා යෙදීමෙන්) ගමනාථියෙහි
වූ ; පය්‍යිධි, පරිසෙධති ගධගාං ජනා යනාදියෙහි පරි අධි යන
දෙකද ; පද්‍යථි, අපිසිඤ්චති යනාදියෙහි අලපාථිය ; සමභාවා,
අපිසිඤ්චෙන් මූලසහස්‍රමි යනාදියෙහි ක්‍රියාවෙහි යොග්‍යතා
සුකතවීමය ; ගභීනුඤ, අපිසෙතෘති වෘෂ්ලං බ්‍රාහ්මණකා,
අපිසිඤ්ච යනාදියෙහි ගභී අනුමති දෙකය ; සමුච්චයෙ,
අපිසිඤ්ච අපිසතුහි යනාදියෙහි පදයන්ගේ ගැලපීමය යන
මෙහි වූ ; අපි, අපි යන උපසගීයද ; න, ගිසංඤ නොවෙත්.

(මු-) 11. භවාදිථ ධූෂ. (භවාදි 1. ධූෂ 1.)

භූසත්තායාමිතාදිගීණො ධූසඤ්ඤා සත්තං.*

(ස-) භූසත්තායාමිති, භූසත්තායාමි යන ; ආදිගීණො, මේ ආදි
ධාතුගණයනෙම ; ධූසඤ්ඤා සත්තං, ධූසංඤ (ධාතුසංඤ) ඇත්තේ
වන්නේය. [පාණිනී 1. 3. 1.]

සුසතුභා යනාදියෙහි, ව්‍යසග්‍යනුකාර (548) යනාදියෙන්
සමාසනුවූ කල්හි, ගිකා යනාදියෙන් (572) ෂකාර නොවන්
තේය. කථාචිප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි යජ් ආදෙශයද ගිසංඤ
(1176) නොවන්නේය. කිසනලද උපසගීයන්ගේ ගිසංඤ
නොවීමෙහි ප්‍රයෝජනය මෙසේයි. තවද ගිසංඤ ලද්දහුගේ
නිපාතභාවය අවග්‍යයෙන් කියයුතු වෙයි, නිපාතභාවය ඇති
කල්හි අවග්‍යභාවය වෙයි, එබැවින් අතිරිඡ් යනු සිඛවිස—
අවග්‍යභාවය ඇති කල්හි, ව්‍යංජුචිම් යන මෙයින් (366) අති
යන්නහුගේ පුච්චියෙහි පතනයවෙයි.

* භූසත්තායාමිතාදිගීණො යනු භූශබ්දයාහට ධාතුසංඤාව
වැලැක්වීම පිණිස කියයි. භූ යන මේ ආදි ධාතු ප්‍රකෘතිහු
යම් කලෙක්හි විම හෝ විද්‍යමානතාදි ක්‍රියාවාවකයෙන්ද එකල්
හිම ධාතුසංඤාවෝ වන්නාහුය. භවාදි ගණය මෙසේයි.

භවාද්‍යද්‍යදි ප්‍රභොතාදිථ දිවාදි සොදිරෙව ව,

තුද්‍යදිඤ්ච රුධාදිඤ්ච තනතුද්‍යදිවුරුදය.

(මු-) 12. සිතානදි: කති: (සිතානදි: 1. කති: 1.)

සතදිසතානදිඥා කතිසංඥ: සතත්.*

(ස-) සතදි, ලිඛගයා කෙරෙන් පරව විසයුතු වූ සතදි විභ කතිහුද; තතදිඥා, ධාතුහු කෙරෙන් විසයුතු වූ තතදි විභකති හුද; කතිසංඥ: සතත්, කතිසංඥ (විභකතිසංඥ) ඇත්තේ වන්නේය.

(මු-) 13. කචචබ්‍යානොකච්චිභුභවකභ:.

(කචචබ්‍යානි 1...එකච්චිභුභු 7...එකභ: 1...)

කෙතරෙකෙකා වචන. ක්‍රමාත් කච ච බච සංඥං සතත්, තානි ච ක්‍රමාදෙකච්චිභුභවච්ඡ්‍ය ප්‍රසූජානොත.†

(ස-) කෙතා, විභකතිහුගේ; එකෙකා වචනං, එක එක වචනය; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; කච, කචසංඥ (එකච්චනසංඥ)ද; ච, චසංඥ (ච්චවන සංඥ)ද; බචසංඥං සතත්, බචසංඥ (බච්ච වචන සංඥ)ද වන්නේය; තානි ච, ඔව්හුද; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; එකච්චිභුභවච්ඡ්‍ය, එකාච්චි වාච්චි බච්චිච්චි යන මො වුත් කෙරෙහි; ප්‍රසූජානොත, යොදනුලැබෙත්.

(මු) 14. කතානතානොදි. (කතානතානොදි: 1.. දළි 1..)

* වත්තාත් පර: ශ්‍රයමාණ: ශබ්ද: ප්‍රත්‍යාකමනිසමබ්‍යානො, යන නාය ගෙනුකොටගෙන සතදිසතානදිඥා යනු වෘත්තියෙහි කියයි. ශබ්දප්‍රකෘතිහු අවධිනිමිතා කොට යොදනුලබන්නාවූ සි-ඔ-ජස් යනාදි විභකති එක්විසසද, ධාතුහු නිමිතකොට ගෙන යොදනු ලබන්නාවූ-තිජ-තස් ආදි එක්විසසද සත සංඥ ගෙවත් විභකතිසංඥ වන්නාහුය.

† එකාච්චියෙහි එකච්චනයද, විසංඛ්‍යවගේ අච්චියෙහි ච්චවනයද, එසින් වැඩියක් කියයුතු වූ අච්චියෙහි බච්චවනයද යොදනුලැබේ. එකච්චියාගේ-ක-කාරයද වචන ශබ්දයාගේ-ච-කාරයද ගෙන, ක-සනු ලකුණුකරණලදී. ච-බච යනුද ඒ ක්‍රමයෙන් වෙයි. නිත්‍යයෙන් බච්චවන වූ ශබ්දයෝද වෙන්—ඒ මෙසේයි:—දුරා, වෘතා, සිකතා, ජලොකසා, වස්ත්‍රානත වාච්චි, දශා: යන්නද, බච්චා, කෘතතිකා, මභා, ලාභා, ගාභා, යනාදියයි. භට්ඨාරකපාදා, යනාදි තත්ති ගෞරවයෙහි සියලු ශබ්දයන් කෙරෙන් බච්චවනයි. විකල්පයෙහිද කිසිතැනක බච්චවනයි, සුමනසා සුමනා, අජසරසා අජසරා යනාදියයි.

කතෘනතශබ්දෙ දසඥා සංඥා, අනෘසනු ලිසංඥා.*

(ස-) කතෘනතශබ්දා, විභකතෘනත ශබ්දයනෙම ; දසංඥා සංඥා, දසංඥ (පදසංඥ) ඇත්තේ වන්නේය ; අනෘසනු, අනෘචු විභකතෘනතනුචු ශබ්දය වනාහි ; ලිසංඥා, ලිසංඥ (ලිඛන සංඥ) ඇත්තේ වන්නේය.

(මු-) 15. ලුපි න සක්ඛදාසවිධි. (ලුපි 7. න 1. සක්ඛදාස විධි 1 ..)

ලුඛිති ලොපෙ කෘතෙ යො ලුප්තසතද්දුනතයො සක්ඛිති සංඥා, තද්දුසංඥ ව යො විධි ස ව න සංඥා.†

(ස-) ලුප් ඉති, ලුප් කියා ; ලොපෙ කෘතෙ, අභාවය කළ කල්හි ; යො ලුප්තා, යමෙක් නසනලදද ; තද්දුනතයො, ඒ ලොප්කරණලද්දහු කෙරෙත් ආදියෙහි වූ වච්ඡේසාගේ ස්ථානයෙහිද අනතයාගේ ස්ථානයෙහිද ; සක්ඛිතිසංඥා, සංඛිතා නොවන්නිය ; තද්දුසංඥ ව, ඔහුගේ ආදියහටද ; යො විධි, යම් කායසීමෙක් ඇද්ද ; ස ව න සංඥා, හෙද නොවන්නේය.

* තෘලොපෙ තෘලක්ෂණං යන නාය හෙතුකොටගෙන ලොප්කරණලද විභකති ඇත්තවුන්ගේ පදනිය වනාහි ආති දෙශික වෙයි. ඒ මෙසේයි, උමා, ගෝරී යනාදියයි.

† උද්භරණ මෙසේයි :—හර එහි, ඔහුගේ ආදියහටද කිසි යම් විධානයක් වේද හෙද නොවන්නේය, එහෙයින් රූප භෂමි යන මේ ආදි තත්ති ආකාර නොවේ, දහෝ භස්මිකරණ යනාදිය ඥපක බැවින් මේ විධානය වනාහි හැමතන්හි නොවේ, කිසිතැනෙක්හි ආදි ආකාරයාගේ ස්ථානයෙහි විධානය වෙයි. තඤ්ඤානිර්දේශමනිත්වය යන නායයෙන් භස්මිකරණං යන මෙහි නිකාරය ලොප්කළ කල්හිද ප්‍රථම ආකාරයාගේ ස්ථානයෙහි යම් කාරණයකින් වනාහි ඊකාරය වේද එහෙයිනි. මෙහි ප්‍රථමපදයෙන් සිඛ කල්හි නැවත අවච්ඡේසාගේ හැත්ම අවර්ණාශ්‍රිතයාගේ වැළැක්වීම පිණිසයි, එහෙයින් ලොප්කරණලද්දහුගේ ආදියෙහි අවච්ඡේසා නිමිත්තකොට පවත්නා විධානයද නොවන්නේය, මෙසේයි :—රූපහි යන මෙහි චේස් ආදෙශය නොවේ. අනෘවච්ඡේ ආශ්‍රිතයන් නිමිත්තකොට වන්නේය, මෙසේයි :—වක්‍රවධිනිත්‍ර යනාදි තත්ති නිකාරයහට ලොප්කළ කල්හිද ඉල්ප්‍රත්‍යාහාරයා කෙරෙත් ඡකාරයවෙයි. මෙහි සක්ඛිශබ්දයාගේ ගැත්මෙහි ප්‍රයෝජනය දුමොදරා යන මෙහි තමාවිසින් කියනලද්දේය.

(මු-) 16. වාදිගීර්ණය. (වාදි: 1. ගී: 1. නි: 1.)

වාදිගීර්ණය ගිණි නිසඳ: සකත්.*

(ස-) වාදිගීර්ණය, ව්‍යාකර්ණ ගණයද ; ගිණි, ගිණිසංඥා ලද්දේද ; නිසංඥ: සකත්, නිසංඥ (නිපාතසංඥ) ඇත්තේ වන්නේය.

(මු) 17. ණමිනො'නනතවො'නොන'නනාසකදො.

(ණමි ඉත:1...අනතතව: 5. අනොන 7. අනනාසක 6. ආදො 7.)

ණමි යසංඥාවන නසකනතතව: පරෙ නිදනොන කිද නනාසක ස්වාවන මිදදො සකත්.†

(ස-) ණමි, ඉත්සංඥාවූ මුඛිනා ණකාරය ; යසංඥ, යමක්නු ගේ ස්වාවනයෙහි ; උච්චත, කියනුලැබේද ; නසක, ඔහුගේ ආගමය ; අනතතත්, අනතයෙහි වූ ; අව: පර:, ස්වරයා කෙරෙත් පරවද ; නිත්, දනනා නකාරයාගේ ඉත්ආගමය ; අනොන, ස්වාවනවත්තුගේ අනතයෙහිද ; කිත්, කියාරයාගේ ඉත්ආදෙශය ; අනනාසකස්වාවන, ස්වාවනවත්තුගේ අනතවණියාගේ ස්වාවනයෙහිද ; මිත්, මකාර ඉත්සංඥය ; ආදො, ස්වාවන වත්තුගේ ආදියෙහිද ; සකත්, වන්නේය.

* ව්‍යාකර්ණ ගණයයි—ව, වා, හ, හා, හි, හෙ, හෙහ, හො, අහ, ආහ, අහො, ආහො, අථ, අථො, චෙත්, යත්, යදි, අයෙ, අඩි, හො:, අමා, ඔමි, ඉති, රෙ, අරෙ, උරි, උරි, උරි, එව, කිල, කච්චත්, බල, යහ, නහ, යථා, තථා, යාවත්, තාවත්, තිත්, නුතං, නසද, මා, මාචි, වෂට්, වෂට්, 'සුගපත්, හුසස්, ගුණත්, සවිත්, හනන, කොහා, සොධා, සොසි, නමස්, සුභ්‍රි, සම, අ, ආ, ඉ, රි, උ, උ, එ, ච, ඔ, ඔ, මේ ආදියයි.

ගිණිසංඥයද ප්‍රඥාප්තොච්ඡාති විස්සයි, මොව්නු නිපාතසංඥ වන්නාහුය. මෙහි ගිණි යන ගුණයෙන් ගිණිසංඥයෙම ගන්නා ලැබෙත්, එහෙයින්ම ප්‍රශංසාදියෙහි වූ සු අති ආදිත්ව ගිණිසංඥ වූ කල්හිද නිපාතසංඥ (අවයවසංඥ) වෙත්.

† ණමි-ණ න ඩ ම ඉත් යෙහො නෙ ණමිනා, අනොන භවං අනනාං අනනාසකව නත් අච්චති නසොත් අනනාව: යසංඥාවන යි ණමිනනතයෙන් දැක්වූ බැවින් ප්‍රත්‍යයන් කෙරෙහි පැවැත්ම නොවේ, එහෙයින් ඉත්සංඥ කියාරවත්වූ බෙ ආදි විභක්තිහු ලිහුනු කෙරෙත් පරයෝමය. එසේම මුඛිනා ණකාර ඉත්සංඥවත්වූ ණස් ආදිහුද ධාතුහු කෙරෙත් පරයෝමය.

(මු-) 18. පරිච්ඡේදය: (පර: 1. නි: 1.)

ප්‍රකාශන: පලමු ස: ස ව්‍යසංඥ: සභාව.

(ස-) ප්‍රකාෂණය, පදයාගේ මූලභාගය වූ ප්‍රකෘතිහු කෙරෙත්; පරෙය, පරවූ යමෙක් ඇද්ද; ස, හෙතෙම; ත්‍යසංඥා සත්, ත්‍යසංඥා (ප්‍රත්‍යයසංඥා) ඇත්තේ වන්නේය.

(ဗြ)- 19. ဇာဏ် ဇာဏ် ဗြဟ္မိ. (ဇာဏ် ဇာဏ် 1.. ဗြဟ္မိ 1..)

අකාර උච්චාරණය, බිඳුබිඳුමාත්‍රය, වැණි, ක්‍රමානුචි
සංඥා සහ:

(ස-) අකාර, අකාරයනෙම; උච්චාරණය, උච්චාරණය ප්‍රයෝජනවශයෙන් පවත්නේය; බිඳු, බිඳුවද; විබිඳුමා හෝ, බිඳුවය මානුඩු; වර්ණ, වර්ණය; ක්‍රමාත්, පිළිවෙලින්; නුවිසංඥා, නුසංඥ (අනුසාරය) ද, විසංඥ (විසංඥ) ද යන මොව්හු; ජාත, වෙන්.

(මු- 20. ක + පෙණි ත මුනෙණ. (ක + පෙණි ත 1..මු
නෙණ 1..)

වජ්‍රගජකුමාරාදාහි වරෙණි, කුමාරන් මුනිසංඥා, සහ:*

(ස-) වජ්‍රහස්තූමහාකෘතී, වජ්‍රායුධය හාද හස්තීකූමහය හාද ආකාර ඇත්තාවූ ; වෛශ්ඤික, වෛශ්ඤිකය ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; මුනිසංඝො, මුසංඝො (පිත්තමුලිසංඝො) ද, නිසංඝො (උපාධිමා නිසංඝො) ද යන දෙක ; ස්‍රාග, වේත්.

(මු-) 21. හො කිසි. (හ: 1. කිසි 1.)

හතොරු කෙස් සංඥා සිතවි.

(ස-) හකාර, හකාරයනෙම; කිසි සංඥා සතත්, කිසි සංඥා වන්නේය.

စွက် ငမ္မေဗာဒိး၊†

සංඥාපාදි, සංඥාපාදය ; ඉති, මෙසේයි.

* ජීව්‍යාමුලිය වංශය දිව මුලින් උච්චාරණය කළයුතුය, උපාධිමානියය ඔහු වලයන් උපදිසි, උච්චාරණය වනාහි සඳී ශ්‍රාවයයක් වැනිසි.

නුවි පුළුණි සමබබො මුනො, තු පරගාමිණො,
 චතාරො යොගවාහාබස: නුතකමීණොවො මනා:

අව: ඥායං විරුජනෙන හසසතු පරගාමිණි:

† එකාපීය හා යුක්තවූ සූත්‍රසම්‍රහය පාද නම්.

(මු-) අථ සක්ඛි:*

(ස-) අථ, සංඤ්ඤාදයට අනතුරුව; සක්ඛි, සක්ඛිපාදය කියනුලැබේ.

(මු-) 22. සහ භේද ජ්ඣ: (සහ 1. භේද 7. සී: 1.)

භේද පරෙ පුච්ඡාස භේදන සහ සී: සකත්.†

(ස-) භේද පරෙ, සමාන වණියා පර කල්හි; භේදන සහ, සමාන වණියා හා සමග; පුච්ඡාස, පුච්චණියහට; සී: සකත්, දීඝි වන්නේය.

(මු-) මුග්ග්ග, ලක්ෂණය, විෂමතාසවය, ධාතෘඛිය, සකාදනතා, භොතෘකාරය.

(ස-) මුර-අරි: යන මෙහි රකාරයෙහි සඛගතවූ අකාරය වෙන්කොට රකාරය හල්කල කල (මෙසේ සිටිසි, මුර් අ අරි:) සමාන වණියා පරකල්හි ඔහු හා සමග පුච්චණිය හට මේ සූත්‍රයෙන් දීඝිකල කල්හි එකම ආයත්තෙන් වේ, නැවත ඒ

* ගැලපීම සභාවකොට පවත්නා ශබ්දයන්ගේ වෙන්වීම ඇති කල්හි ඔවුන්ගේ කීම රලුවෙයි, කුණට මධුර නොවෙයි, ඒ දෙයින් වැළැක්වීම පිණිස පුච්චණියාගේ කෙලවර අක්ෂරයාගේ හෝ අපරශබ්දයාගේ ප්‍රථමාක්ෂරයාගේ හෝ මේ දෙ දෙනාගේම හෝ පෙරලීමෙන් ශබ්ද සමබන්ධවූ දෙදෙනෙක් ගලපනු ලැබෙද්ද මෙබඳුවූ සංයෝගය සක්ඛියෙහි කියනලදී, මේ සක්ඛිගේ සාධාරණ නියමයයි,

සක්ඛිරකපදෙ නිතොත නිතොත ධාතුපසගියො,
සමාසෙපි ච නිත්‍ය: සකත් ස වාන්‍යත්‍ර විභාෂිතා:

† සමානවණිවය අනුරෙහි පුච්චණියාගේ හ්‍රස්වය ඇති කල්හි පරවණියාගේ වනාහි දීඝිකය ඇති කල්හිද, 1, පුච්ච හට දීඝිකය ඇති කල්හි පරයාහට හ්‍රස්වය ඇති කල්හිද, 2, දෙදෙනාගේ හ්‍රස්වය ඇති කල්හිද, 3, දීඝිකය ඇති කල්හිද, 4, පුච්චණිය දීඝිවන්නේය. මෙසේයි, ශිව — ආඤ = ශි වාඤ, 1, උමා — අර්වා = උමාර්වා, 2, මුර — අරි: = මුරරි:, 3, රුජ — ආගතා = රුජගතා, 4, යනාදියයි. මේ සූත්‍රයෙහි සමාන වණියා හා සමග දීඝිය කල කල්හි පුච්චාපර නියමයක් නැති බැවින් භොතෘකාරය යන මෙහි පරවණියහට දීඝිකල කල්හි භොතෘකාරය යනු ඉහට නොවන්නේය. සුප්ප්‍රත්‍යභාරයාගේ සමානවණිකය ඇති කල්හිද දීඝිකයක් නොවනබැවින් අක් ප්‍රත්‍යභාරයම දීඝිවන්නේය.

ආයත්ත හල් රකාරයෙහි සංගතකරනු, මුරුරි: යනු වේ. ලක්ෂමි-ර්ශ: විෂණු-උත්සව: ධාතෘ-සාඛි: ශක්ෂ-ආදනා: භොතෘ-ආකාර: යන තන්හිද මකාරදිත්තේ ර්කාරදිය වෙන් කරනු, සමාන වණිසන් පර කල්හි ඔවුන් හා සමග පුච්ඡ ර්කාර-උකාර-සාකාර-ආකාර-සාකාරයන්ට මෙම සුත්‍රයෙන් දීළුව, ලක්ෂමිශ: විෂණුත්සව: ධාතෘඛි: ශක්ෂාදනා: භොතෘකාර: කියාද වෙන්.

(මු) 23. ආදිගෙවොර්ණුත්‍රි. (ආත් 5. ඉක්ඵවො: 6.. ණුචිරි 1..)

අවර්ණත් පරයොරිගෙවොරවණින සහ ක්‍රමාත් ණුචිරි සහ:

(ස-) අවර්ණත් පරයො: අවණියා කෙරෙන් පරවු; ඉක්ඵවො: ඉක්ඵත්තභාරය (ඉ උ සා ඝ) හා ඵච්ඡත්තභාරය (ඵ ඔ ඵේ ඔඟ) ද යන මොවුන් දෙදෙනා හට; අවණින සහ, අවණියා හා සමග; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන්; ණුචිරි සහ: ගුණ වාසි දෙක වෙන්.

(මු) හාමිකෙශ:

(ස-) හාමික-ර්ශ: යන තන්හි කකාර සංගතවූ අකාරය වෙන්වේ, ඒ අවණිය හා සමග ර්කාරය හට මෙයින් ගුණව ඵකාරයෙක් වේ, නැවත ඵකාරය කකාරය හා සංගතවේ, හාමිකෙශ: යනු වේ.

(මු-) දුමොදර: සනිග්‍රහණත් සනිලපොච න සනි:*

(ස-) දුමන් උදර: යන තන්හි නකාරයහට (118) නොලුප් යනාදියෙන් ලොප්වේ. නැවත මකාර සංගත අකාරය වෙන්වේ, ඒ අවණිය හා උකාරයහට මෙයින් ගුණමකාරව, ඔකාරය මකාරය හා සංගතවේ, දුමොදර: යනු වේ. සනිග්‍රහණත්, (15) සනිශබ්දය පසිත බැවින්; සනිලපොච, සනි පාදයේ සුත්‍රයෙකින් ලොප්කළ කල්හිම; න සනි: සනිවිධානය බාධකවේ.

* ලුපි න සනිකද්‍රවිධි යන මෙහි සනිශබ්දය ගැන්ම හෙතු කොටගෙණ සනිපාදයේ සුත්‍රයෙකින් ලොප්කළ කල්හිම සනිනොවන්නේය, අනාපාදයෙකින් සුත්‍රයෙකින් ලොප්කළ කල්හි වූකලී සනිවන්නේය. ඵබැවින්, දුමන්ශබ්දයාගේ නකාරයහට අනාපාදයෙකින් සුත්‍රයෙකින් ලොප්කළ කල්හි දුමොදර: යි සනිවෙයි.

(මු-) මාධවස්ථි, ගිවිල්කාරය.

(ස-) මාධව—සෘෂි: යන්නෙහි ව්‍යාකරණයේ අවශේෂය කෙරෙහි සාකාරය හට අවශේෂය හා සමග මෙයින් අර්ථ ගුණව මාධවස්ථි: යනු වේ. ගිවි—සකාරය: යන්නෙහි අවශේෂය කෙරෙහි සකාරය හට මෙයින් අර්ථ ගුණව, ගිවිල්කාරය: යනු වේ.

(මු-) කෘෂේණකතං මුතුන්‍යාක: කෘෂේණකාං භවොෂධං.

(ස-) කෘෂණ-එකතං යන්නෙහි අවශේෂය කෙරෙහි එකාරය හට මෙයින්-එ-සි වෘත්තව, කෘෂේණකතං. මුතුන්‍යා—ඔකා, යන්නෙහි අවශේෂය කෙරෙහි ඔකාරය හට මෙයින්, ඔ, සි වෘත්තව මුතුන්‍යාක: කෘෂණ—එකතං, භව—ඔෂධං යන්නෙහි අවශේෂයන්ගෙන් එකාර ඔකාරයන්ට මෙයින් එම වශේයෝම වෘත්තව, කෘෂේණකාං, භවොෂධං.

(මු-) 24. ගෙර්ඛොරගෙරින එච්ඡසකො: (ගෙ: 6.

ධො: 6. අත්-එච්-ඉත: 6. එච්ඡසකො: 6..)

ගෙරවර්ණත් පරයොරෙරින ච්ඡිතසා ධොරෙච්ඡසකොර වශේෂිත සහ ක්‍රමාත් ඡුචිරි සතා:*

(ස-) ගෙ, උපසගීයාගේ; අවර්ණත් පරයො, අවශේෂය කෙරෙහි පරවූ; එච්ඡතවර්ජිතසා, එච්ඡත යන ධාතු රහිතවූ; ධො, ලිඛිතසංඥ නොලද ධාතු සමබන්ධවූ; එච්ඡසකො, එච්ඡ ප්‍රත්‍යභාර සාක්ෂ්‍යප්‍රත්‍යභාර දෙදෙනාහට; අවශේෂිත සහ, අවශේෂය හා සමග; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන්; ඡුචිරි සතා, ගුණ වෘත්ත වෙන්.

(මු-) ප්‍රෙරතෙ පරෙඛති අපාච්ඡති.

(ස-) ප්‍ර—එරතෙ, පර — ඔබති යන මෙහි අවශේෂය

* උපසගීයත් අතුරෙහි—ප්‍ර පර අප අව උප ආ (ච්) යන මොවුන් කෙරෙහි පරවූ, එච්—ඉත යන ධාතු රහිතවූ ලිඛිත සංඥ නොලද්දවූ ධාතූන්ගේ එ ඔ යන මොවුන්ට ප්‍රාදිත්ගේ අවශේෂය හා සමග ගුණ (8) වෙයි. සාක්ෂ්‍යප්‍රත්‍යභාරය හට වෘත්ත (9) වන්නේය. ලිඛිතසංඥ නොලද්දහුගේ ගැත්මෙන් ලිඛිතසංඥ ලද ධාතුහුගේ එච් සාක් යන දෙදෙනාහට ගුණ වෘත්ත නොවෙත්, ඒ මෙසේයි, ප්‍ර—එරත: = ප්‍රෙරත: , ප්‍රෙරත:, සි නොවේ. ධාතුහුගේ සකාරය නැතිවැටිත් එච් සාත: යන මෙයින්ද ඉභසිඛිත අතිකල්පිත සකාරයාගේ ගැත්ම පරයා කෙරෙහි අනුවෘත්තිය සඳහාමය.

කෙරෙන්නි පරවු එකාරයන්ට මෙයින් එම වචනේ ගුණව,
ප්‍රජනෙ, පරෙඛති කියා වේ. අප—සාවස්තී යන්නෙහි
අවච්ඡේදයෙන් සාකාරයන්ට මෙයින්, ආර් සි වෘත්තී අපාවස්තී.

(මු-) අනෙධිනා: කිං-උපෙධනෙ, අවෙති.

(ස-) අනෙධිනා: කිං, සුත්‍රයෙහි අනෙධිනා: යනු කුමටය?
උපෙධනෙ, අවෙති යන මෙහි උපසගීයන්ගේ අවච්ඡේදයා
කෙරෙන්නි පරවු ලිඛිතසංඝා නොලද එබ් ඉන් යන ධාතූන්ගේ
එකාරය හට මේ සුත්‍රයෙන් ගුණනොවීම ඇඟවීම පිණිසයි.
උප—එධනෙ, අව—එති යන තත්ති (23) වෘත්තී, උපෙ
ධනෙ, අවෙති.

(මු-) 25. ලිඛොච්චා. (ලිඛො: 6. වා 1.)

ලිඛොස්සු පුච්චානං කාර්යං වා සත්තං.*

(ස-) ලිඛොස්සු, නාමධාතූන්ට වනාහි; පුච්චානං කාර්යං,
පළමු කියනලද්දවු උපසගීයාගේ අවච්ඡේදයා කෙරෙන්නි එබ්
සාත් ප්‍රත්‍යාහාරයන්ගේ ස්ථානයෙහි ගුණවෘත්තීවිධානය; වා
සත්තං, විකල්පයෙන් වන්නේය.

(මු-) ප්‍රෙක්ඛියති ප්‍රෙක්ඛියති, ප්‍රොක්ඛියති ප්‍රොක්ඛියති.

(ස-) ප්‍ර-එක්ඛියති යන්නෙහි උපසගීයාගේ අවච්ඡේදයා කෙ
රෙන්නි පරවු එකාරයන්ට මෙයින් විකල්පයෙන් ගුණ එකා
රයව ප්‍රෙක්ඛියති. පක්‍ෂයෙහි එකාරයන්ට චේකාරය (23)
වෘත්තී, ප්‍රෙක්ඛියති. ප්‍ර-ඔක්ඛියති යන තත්ති ඔකාරයන්ට
මෙයින් විකල්පයෙන් ගුණ ඔකාරයව, ප්‍රොක්ඛියති. පක්‍ෂ
යෙහි ඔකාරයන්ට (23) වෘත්තී ඔකාරයව, ප්‍රොක්ඛියති.

(මු-) ප්‍රාර්ක්ඛියති ප්‍රාර්ක්ඛියති, ප්‍රාල්කාරියති ප්‍රාල්කාරියති.

(ස-) ප්‍ර-සාර්ක්ඛියති යන්නෙහි මෙයින් විකල්පයෙන්
ආර් සි වෘත්තී ආදෙශව, ප්‍රාර්ක්ඛියති.

පක්‍ෂයෙහි අර් සි (23) ගුණව, ප්‍රාර්ක්ඛියති. ප්‍ර-ඝකාරියති
යන්නෙහි මෙයින් විකල්පයෙන් ආල් සි වෘත්තී, ප්‍රාල්කාරියති.
පක්‍ෂයෙහි අල් සි (23) ගුණව ප්‍රාල්කාරියති.

(මු-) 26. ලොභො'සෙත්තමාඛො: (ලොප: 1. අසා 6
ඔම්-ආඛො: 7..)

* ප්‍ර — ඔඝකාරියති යන මේ ආදියෙහි, පුච්චාපරයො: පර
විධිච්චිලවාන් යන නාය ගෙතුකොටගෙණ පරසුත්‍රයෙන්
(26) අවච්ඡේදයන්ට ලොප්කල කල්හි, ප්‍රොඝකාරියති යනු වේ.
ප්‍රොඝකාරියති කියා නොවේ.

අවශ්‍ය සහ ඔමාඩො: පරයො ලොප: සතත්.*

(ස-) ඔම් ආඩො: පරයො:, ඔම්හඬදයද ආදෙහකරණලද ආච් යන්නද පරකල්හි: අවශ්‍යස, අවශ්‍යසහට; ලොප: සතත්, ලොප්වන්නේය.

(ම-) ශිවයොනනම:, ශිවෙහි, බ්‍රහ්මානං, රුජ්ඤි:†

(ස-) ශිවය-ඔම්-නම: (50—51) මකාරයහට අනුසාරව නැවත නකාරය වේ, ඔනනම:.

යකාරයෙහි අකාරයහට මෙයින් ලොප්වේ, ශිවයො නනම: ආ—ඉහි (23) ගුණයි = එහි.

ශිව—එහි වකාරයෙහි අකාරයහට මෙයින් ලොප්වේ, ශිවෙහි. ආ—ඉහං (23) ගුණයි, ඔහං. බ්‍රහ්මා—ඔහං මකාරයෙහි අවශ්‍යසහට මෙයින් ලොප්වේ, බ්‍රහ්මානං. ආසැඤ්ඤි: පෙරපේම ගුණවේ, අර්ඤ්ඤි: රුජ්—අර්ඤ්ඤි: ජකාරයෙහි අවශ්‍යසහට මෙයින් ලොප්වේ, රුජ්ඤි:.

(ම-) ස්වානිවද්‍යදෙය: වයොර්චිභාෂයොථිබ්‍ය විධිර්නි ත්‍ය:‡

(ස-) ආදෙය:, ආදෙයසතෙම; ස්වානිවත්, යම් අක්‍ෂරයක් හුගේ ස්වානසෙහි යම් අනක්‍ෂරයෙක් ආදෙහකරණලදද

* මෙහි අවශ්‍යයාගේ ගැන්ම සහගඬදයාගේ නැවැත්ම පිණිසයි. ආදෙහ නොකරණලද ආච් යන්න පරකල්හි දිසිකිරීමෙන්ම පදසිඬිය හෙතුකොටගෙන අවශ්‍යලොපය නිර්ණය බැවින් ආදෙහින ආච් පරකල්හි අවශ්‍යසහට ලොප්වේ.

† මෙහි, ලොපොප්‍රකදෙහ උච්ඡතෙ, යන න්‍යය හෙතු කොටගෙන ආදෙහය ස්වානිවත්ය යන මේ නියමයෙන් අකාරයාගේ ස්වානිවත්යෙන්, අයං යො:, යන මෙයින් (37) යකාරය ලොප්නොවේ.

‡ ස්වානමසකසිති ස්වානී, ආදිශ්‍යතෙසෙභ්‍ය ආදෙය: වසතු වශයෙන් වනාහි යම් නැනෙක්හි කැමතිනොවේද ඔවුන් කෙරෙහි ස්වානිවත්යෙක් නැත්තේය. එහෙයින්ම පුරු තනසෝ කැමතිවූ සිඬිය සඳහාම න්‍යය ගණිත්, ඉඤ්ඤාධික යෙක් නැති තැනින් නොගණිත්.

පුළුපරසුත්‍ර දෙක්හි විකල්පවාච්චි වාගඬදය සුකතකල්හි ඒ මධ්‍යයෙහි පවත්නා සුත්‍ර එකක හෝ දෙකක නොහොත් ඉන් වැඩියක වාගඬදය පතිතනොවේ, එහෙයින් එම සුත්‍රගත විධානය විකල්පරහිතවේ, මෙසේයි, (25) ලිඛොච්චා, (28)

හෙතෙම ප්‍රථම වර්ණය වූ ස්ථානය ඇත්තනු වැනි වෙයි. වයෝර්විහාශයෝගීඛෙය, විකල්ප දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි ; විධි, විධානයනෙම ; නිත්‍ය, විකල්ප රහිතයි.

(මු-) 27. එවෙ'නියොගෙ. (එවෙ 7. අනියොගෙ 7.)

අවර්ණිස ඵෙව පරෙ ලොපඃ සංඛ් අනියොගෙ.

(ස-) අනියොගෙ, නියමාචියෙහි නූවු ; එවෙපරෙ, එව යන නිපාතය පරකල්හි ; අවර්ණිස, අවර්ණියහට ; ලොපඃ සංඛ්, ලොප්වත්තේය.

(මු-) අද්‍යෙව. නියොගෙනු — අද්‍යෙව ගවජ.

(ස-) අද්‍ය — එව යන මෙහි මෙයින් අවර්ණියහට ලොප්වේ, අද්‍යෙව. නියොගෙනු, නියමයෙහි වූකල්හි ; අද්‍ය — එව ගවජ (23) අවර්ණියා හා සමග වාඛ්‍යාදෙශයි, අද්‍යෙව ගවජ.

(මු-) 28. චෛෂ්‍යොඛොඃ සෙ. (වා 1. ඔෂ්‍යොඛොඃ 7.. සෙ 7.)

අවර්ණිස ඔෂ්‍යොඛොඃ පරයො ලොපඃ සංඛ් වා සෙ සති.*

චෛෂ්‍යොඛොඃ සෙ, යන මේ සූත්‍ර දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි (26) ලොපො'සෙසමාඛොඃ, (27) එවෙ'නියොගෙ, යන මේ දෙදෙනාහට වාඛ්‍යාදය පතිතනොවේ.

සමිතූනෙක්හි වතාහි වාඛ්‍යාදය නියමය කියාද එහි වාඛ්‍යාද දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නානුගේ කැමැත්ත ඇතිවීමෙන් විකල්පරහිත බවද කැමැත්ත නැතිවීමෙන් විකල්ප බවද දතයුතු—(37) අයං යෙව්‍යා යන්තද (39) ගොචා යන්තද යන මේ සූත්‍රයන්ගේ මධ්‍යයෙහි (38) එඛො'තා, යන මොහුගේ නිත්‍යභාවය වෙයි. (66) සෙතුක බපථෙවා, යන්තද, (71) යවාචි යන්තද මොවුන්ගේ මධ්‍යයෙහි, (67) ශසි ශස් යන්තද (68) කබපථයෝර්මුනොෂා යන මොවුන් දෙදෙනාගේ විකල්පය වෙයි. (69) අනොඛව්‍යුඃ, යන්තද (70) අනොහගො යනාදියද යන මොවුන් දෙදෙනාගේ නිත්‍යත්වය වෙයි.

* මෙහි වාඛ්‍යාදය නියමය කියන බැවින් සංඥා ශබ්දයක් පරකල්හි නිත්‍යයෙන් අවර්ණියහට ලොප්වත්තේය, එහෙයින් ප්‍රොෂ්‍ය, යනු වේ, වාඛ්‍යාදය, මෙහි ප්‍ර-ඔෂ්‍යා; මෙයින් අවර්ණියහට ලොප්ව, ප්‍රොෂ්‍යා. ප්‍රොෂ්‍යී යන්තද මෙසේමැයි, මත්සා විශෙෂයෙකි.

(ස-) ඔහුගේ පරයෝ, ඔහුගේද සහ ඔහුගේද මේ දෙක පරකල්හි ; සෙ සහි, සමාසව සිටීමක් ඇති කල්හි ; වා, විකල්පයෙන් ; අවශ්‍ය, අවශ්‍යයට ; ලොප් සහත්, ලොප්වන්නේය.

(මු-) විමෝචනාදි, විමෝචනාදි, සුදුලොකාදි, සුදුලොකාදි. සෙ කිං-තවෝචනාදි.

(ස-) විමෝචනා — ඔහු යන්නෙහි අවශ්‍යයට මෙයින් විකල්පයෙන් ලොප්වේ, විමෝචනාදි. තුදුපක්‍ෂයෙහි අවශ්‍යය හා සමග ඔකාරයට ඔෑ සි (23) වාඛ්‍යදෙයකි, විමෝචනාදි. සුදුල — ඔහු යන්නෙහි අවශ්‍යයට මෙයින් විකල්පයෙන් ලොප්වේ, සුදුලොකාදි. පක්‍ෂයෙහි අවශ්‍යය හා සමග ඔකාරයට වාඛ්‍යදෙයකි, සුදුලොකාදි. සෙ කිං, සුදුලයෙහි සෙ යනු කුමටය? තව ඔහු යන තත්හි සමාසනුවු හෙයින් මෙයින් අවශ්‍යයට ලොප්වනාවන පිණිසයි. අවශ්‍යය හා සමග ඔකාරයට (23) වාඛ්‍යදෙයකි, තවෝචනාදි.

(මු-) 29. ත්‍රිසෙ චාතො ට්‍රිං. (ත්‍රිසෙ 7. තු 1. සාතා 1. චිරං 2.)

අවර්ණත් පරසාතො චිරිමාපෙනාති ත්‍රිසෙ සහි.*

(ස-) ත්‍රිසෙ සහි, තාත්පර්‍යසමාසය වූ කල්හි ; අවර්ණත්, අවශ්‍යය කෙරෙන් ; පරසාතා, පරවූ අව්‍යවධාන සානශබ්දයාගේ සාකාරයතෙම ; චිරිමාපෙනාති, අවශ්‍යය හා සමග වාඛ්‍ය ආදෙයට පැමිණේ.

(මු-) ගිතාභිභා. ත්‍රිසෙ කිං. පරමනි, නිනතසා නානුවාතාභි.†

* අවිච්ඡාත් විභකතාර්ථපරිණාමය, යන නාමයෙන්, ලොපොසෙකමාඛො, යන සුත්‍රයෙන් කියනලද්දුවූ, අසා යන මේ විභකතාර්ථ පෙරලා අවර්ණත්සහි කියයි. වාඛ්‍යවිධානය දක්වා බැවින් නියමයෙන් සහ යන්න යෙදේ.

† ගිතෙන සාතා—සිතත්පුරුෂ සමාස වේ, සාතා යනු පිඬි තවූ යන අර්ථය. මෙසේම, සුදුධයා-සාතා-සුදුධාර්ථා, යනු වේ. පරමණො සො සානශ්ව සි කම්භාරයසමාස කල කල්හි සානශබ්දයාගේ සාකාරයට වාඛ්‍යවන හෙයින් ගුණයි. තුකාරය අනතකොට ඇති පදයාගේ පරසුත්‍රයෙහි යෙදීමෙන් නැත්තේය. යන මේ ඇඟවීමෙන් නිනතරහිත පදයාගේ පරසුත්‍රයෙහි ගැලපීම වෙයි යනු දක්වනලදී. අතිකෙක් වනාහි, සුපකසිමනිතාම යන නාමයෙන් කිසිතැනෙකින් නොකමැති තත්හි නොයෙදේ.

(ස-) ශීත—සෘත: අවඤ්ඤා කෙරෙත් පරවු සාකාරය අවඤ්ඤා හා සමග මෙයින් වෘක්කදෙයයි, ශීතාතීතී: . ත්‍රිසෙ කිං, ත්‍රිසෙ යනු කුමටය? පරමතීතී: , යන මෙහි තෘතීයා සමාසය නොවන බැවින් මෙයින් වෘක්කනොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි. පරම-සෘත: (23) අර් සි ගුණස්, පරමතීතී: . ත්‍රිතනස, තුදනන ශබ්දයාත්මා; නානුවෘත්තී: , පරසුත්‍ර පසුපස්සේ අධිකාරවශයෙන් ගමන නොවේ.

(මු-) 30. සෘණ ප්‍ර වසන වත්සර වත්සනර දග කම්බ ලස ණී: . (සෘණ—කම්බලස 6. සෘණ: 1.)

එහාමවර්ණත් පරසෘණෝ වර්මාපෙනාති, සෘණඤ්ඤාං ප්‍රාඤ්ඤාං.*

(ස-) එහා, සෘණශබ්ද-ප්‍ර-වසන-වත්සර-වත්සනර-දග-කම්බ ල යන මොවුන්ගේ; අවර්ණත්, අවඤ්ඤා කෙරෙත්; පර සෘණ: , පරවු සෘණශබ්දයනෙම; වර්මාපෙනාති, අවඤ්ඤා හා සමග වෘක්කදෙයට පැමිණේ. සෘණ-සෘණ. අවඤ්ඤා කෙරෙත් පර සාකාරය හට මෙයින් අවඤ්ඤා හා සමග වෘක්ක, සෘණඤ්ඤාං. ප්‍ර-සෘණං=ප්‍රාඤ්ඤාං යන්නෙහිද මෙයින්ම වෘක්ක.

(මු-) 31. සොසඤ්ඤාදිගෙහිඤ්ඤා. (සො-අසඤ්ඤා: 6.. ර්-උග්භිඤ්ඤා 1..)

අනගොරවර්ණත් පරවෙතො වර්මාප්නුතා:.

(ස-) අනගො: , සො-අසඤ්ඤා යන මේ දෙදෙනාගේ; අවර්ණත් පරො, අවඤ්ඤා කෙරෙත් පරවු; එතො, ර්-උග්භිඤ්ඤා යන ශබ්දවය; වර්මාප්නුතා: , වෘක්කදෙයට පැමිණත්.

* නයින් උපත් නය, සෘණඤ්ඤා නම්, උත්කෘෂ්ටවූ නය-ප්‍රාඤ්ඤා නම්. වසන-සෘණං, අවඤ්ඤා හා සමග සාකාරයහට මෙයින් වෘක්ක, වසනාඤ්ඤා, වසනුය සඳහා වූ නයයි. වත්සරඤ්ඤා යනාදියද මෙසේම මෙයින් වෘක්කව සිටියෝයි, අවර්ද්දක්ත් දියසුතු නය වත්සරඤ්ඤා නම්. අවර්ද්දක් ඉක්මවා දියසුතු නය වත්සරඤ්ඤා නම්. ජලද්‍රව්‍යයන් ඇත්තාවූ ප්‍රදේශය දශාඤ්ඤා නම්, එනම් දේශය හා නදියයි. කම්බ්ලියක් සඳහා වූ නය, කම්බ ලාඤ්ඤා නම්. කියතලද මේ ශබ්ද සහිත් පිටත්වූ අනාශබ්ද යත් හා යෙදුනු සෘණශබ්දය (23) ගුණවෙයි, ඒ මෙසේයි, අධම—සෘණං=අධමඤ්ඤා, උත්තම—සෘණං=උත්තමඤ්ඤා.

(මු-) කෙසේද, අනෙකුත්.*

(ස-) සු-රු- අවශ්‍යය කෙරෙහි පරවූ රුකාරයහට අවශ්‍යය හා සමග මෙයින් ව්‍යාප්තියෙහි, කෙසේද. අනෙකුත්-උනිති, අවශ්‍යය හා සමග උනාරයහට මෙයින් ව්‍යාප්තියෙහි, අනෙකුත්.

(මු-) 32. ප්‍රසන්නයෝග්‍යය. (ප්‍රස 6. උනි-උනි-උනි හා 1...)

ප්‍රසන්නයෝග්‍යය පර එතෙ වර්ග යානි.

(ස-) ප්‍රස, ප්‍ර යන උපසභියාගේ; අවර්ණත්, අවශ්‍යය කෙරෙහි; පර, පරවූ; එතෙ, උනි උනි උනි යන මොවුන්ගේ උනාරයෝ; වර්ග යානි, අවශ්‍යය හා සමග ව්‍යාප්තියෙහි යෙදේ.

(මු-) ප්‍රෙය්, ප්‍රෙය්, ප්‍රෙය්.†

(ස-) ප්‍ර-උනි අවශ්‍යය හා සමග උනාරයහට මෙයින් ව්‍යාප්තියෙහි, ප්‍රෙය්. ප්‍ර-උනි, ප්‍ර-උනි යන මෙයින්ද අවශ්‍යය හා සමග උනාරයහට මෙයින් ව්‍යාප්තියෙහි, ප්‍රෙය්, ප්‍රෙය්.

(මු-) 33. ව්‍යවස්ථාපිතය. (වා 1. එන-එන 1..)

ප්‍රසන්නයෝග්‍යය පරවෙනෙ වර්ග වා ප්‍රාප්තිය.‡

* සුහ්‍රයෙහි රු යන මොහුගේ අකාරය කීම ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේය, එහෙයින් රකාරනනවූ රු යන මොහුගේ හැත්ම වෙයි, එබැවින් රු රු යන මොවුන්ගේ ලාභය වෙයි. ඒ මෙසේයි, කෙසේද, කෙසේද, කෙසේදේ කියා වෙත්. අනිධාන රහිත බැවින් කෙසේ යනු මෙහි නොවත්තේය, මලාදිරහිත කෙසේද නිසි සවිස්තරයකින්, කියා වෙයි. උනිති යනු මුඛිතය නිසි නිසි ගුණය හෙතෙකොට ගෙන—අනෙකුත්. යිලමසය යන වාක්‍යයෙහි සංයුතයෙහිම අනෙකුත් යනු වේ, සෙනාවයි, පාශකයද සහිත කියනු ලැබේ, අනෙකුත් යනු වනාහි නොවේ.

† උනිති මේ ගුණය උනිතියක කෙරෙහි කතාප්‍රත්‍යයද, කතා ප්‍රත්‍යයද, සකස් ප්‍රත්‍යයද විමෙන් සිටියෝයි. වහ ධාතුක කෙරෙහි පරව, ප්‍රෙය් (23), (බරයි) යනාදිය වේ.

‡ විකල්පයෙන් ව්‍යවස්ථාපිත බැවින් පක්ෂයෙහි නියමයෙන් ගුණවෙයි යනු දන්වාලැබේ, මෝනොමෝ වාග්‍යයාගේ නියමයයි. ප්‍රෙය්ගේ දන්වාලැබේ කියනු ලැබේ.

(ස-) ප්‍රසං, ප්‍ර යන්තනුගේ ; අවර්ණන් පරො, අවණියා කෙරෙන් පරවු ; එතො, එත-එත යන මේ දෙක ; වා, විකල්පයෙන් ; විරිං ප්‍රාප්තනා, වෘත්තියට පැමිණෙත්.

(මු-) ප්‍රෙෂ්ඨ, ප්‍රෙෂ්ඨා. ප්‍රෙෂ්ඨ, ප්‍රෙෂ්ඨා.

(ස-) ප්‍ර-එත : අවණියා හා එකාරයට මෙයින් විකල්පයෙන් වෘත්තිය, ප්‍රෙෂ්ඨා. ප්‍ර-එත : එසේම මෙයින් විකල්පයෙන් වෘත්තිය, ප්‍රෙෂ්ඨා. පසුගියෙහි අවණියා හා එකාරයට (23) ගුණයි, ප්‍රෙෂ්ඨ, ප්‍රෙෂ්ඨා.

(මු-) 34. මනිෂා. (මනිෂා : 1...)

මනිෂාද්‍යා නිපාතනෙන.*

(ස-) මනිෂාද්‍යා, මනිෂාදීහු ; නිපාතනෙන, නිපාතනයෙන් සිඛකරණ ලැබෙත්.

(මු-) මනිෂා, හලිෂා, ලාඛනලිෂා, ශකච්ඡා, කුලටා, සීමනා, පතකෞර්ලි, සාරඛනා.†

(ස-) මනස්-රෂා අස්භාගය හට මෙහි නිපාතනයෙන් ලොපයි, මනිෂා. හල-රෂා, ලාඛනල-රෂා, ශක-අච්ඡා, කුල-

* යමෙක් යමෙක් ලක්ෂණයෙන් නූපත්තේද ඒ සියල්ල නිපාතනයෙන් සිඛකරණයකින් කියැවුණු. කිසිතැනෙකින් වර්ණගතවෙලින්ද, කිසිතැනෙකින් වණිවිපය්‍යාසවෙලින්ද, වණිවිකාරවෙලින්ද, වණිනාශවෙලින්ද, ධාතූ විශේෂවෙලින්ද, ඔහුගේ සිඛය දතයුතු වන්නිය. නිපාතන හෙද පසෙකි, ඒ මෙසේයි :—

වර්ණගමො වණිවිපය්‍යාසශ්ච
වො වාපරො වණිවිකාරනාශො,
ධාතොසතද්‍රවිනිශයෙන යොගස්
තද්‍රවණෙන පඤ්චවිධං නිරුක්තමිති.

† මනිෂා, බ්‍රහ්මය, රෂා, නඩගලදණයයි. ශකච්ඡා, එනම් දෙශයේ ලිඳයි. කුලටා, වෙණයි. සීමනා, කියුම්පැල නම්වූ කෙශවිතකයයි. පතකෞර්ලි, මුනිවිශේෂයෙකි. සාරඛනා, වාතක පක්ෂි ආදීහුයි. සුත්‍රයෙහි බහුවචන නිදේශයෙන්ද වෘත්තියෙහි ආදී යන පදය ගත්තැවින්ද අනාදිද පදයෝ නිපාතනයෙන් සිඛවෙත්. මේ ආදී බහුවචනානායෝ ගණයාගේ ප්‍රකාශකයෝයයි පුළුස්සා කියති. එසේමැයි, බ්‍රහ්මය, වාතක, වනසපති, ගොපදං, ආසපදං, තස්කර, මස්කරි.

අවා යන මේ සියලුන්හි අවශ්‍යයන්ට මෙම නිපාතනයෙන් ලොපයි, හළිෂා, ලාඩගළිෂා, ගකඤ්ඤා, කුලවා. සීමන්-අනා: අත්භාගය හට නිපාතනයෙන් ලොපයි, සීමනා: පනත්-අක්ෂරය: අත්භාගය හට මෙහි නිපාතනයෙන් ලොපයි, පනක්ෂරය: සාර-අඩහ: යන්නෙහිද අවශ්‍ය ලොපය පෙර සේමයි, සාරඩහ:

(මු-) 35. සලාසවාසාවෝචිච්ඤා. (යල් අස් අච් ආස් ආච් 1...අච් 7. ඉච් 6.)

ඉච්: සථානෙ ය් ච් ඊ ල් අස් අච් ආස් ආච් එනෙ අච් පරෙ කුමාන් ස්‍යු:.*

(ස-) අච් පරෙ, අච්සංඤ්ඤා පරකල්හි; ඉච්: සථානෙ, ඉච් සංඤ්ඤාගේ සථානයෙහි; ය් ච් ඊ ල් අස් අච් ආස් ආච් එනෙ, ය් ච් ඊ ල් අස් අච් ආස් ආච් යන මොව්හු; කුමාන් ස්‍යු:, පිළි වෙළිත් ආදෙශවෙත්.

(මු-) ක්‍රමිකය:, විෂණ්විශ්‍යො, ධාත්‍රව්‍යුත්තො, ලාකෘතී:, හර යෙ, සමහවෙ, නායකය:, පාවකය:.

(ස-) ක්‍රි-අච්භිකය:, ඉකාරයහට මෙසින්-ස්-ආදෙශයි, ක්‍රමිකය: විෂණ්—ඊශ්‍යො, උකාරයහට මෙසින්-ච්-ආදෙශයි, විෂණ් විශ්‍යො. ධාතා—අව්‍යුත්තො, සාකාරය හට මෙසින්-ඊ-ච්, ධාත්‍රව්‍යුත්තො. සා-ආකෘතී:, සාකාරය හට මෙසින්-ල්-වෙයි, ලාකෘතී: හරෙ-ඵ, රකාරයාගේ ඵකාරයහට මෙසින්-අස්-ච්, හරයෙ. සමහ-ඵ, ඔකාරයහට මෙසින්-අච්-ච්, සමහවෙ. නෙන-අකය:, ඵකාරයහට මෙසින්-ආස්-ච්, නායකය: පො-අකය:, ඔකාරයහට මෙසින්-ආච්-ච්, පාවකය:.

අටවි, ආශ්වයනී, පෘෂ්ඨාදරය, කෙශවය, පරෙක්ෂා, පශ්වාසී, හරිශ්වය, හුවෙලියාය, අනෙකනා, ඉතරෙතරා, පරස්පරා, පිශාවය, කපිතා, නිෂකා, රතනා, යන මේ ආදියයි.

* ඉ උ සා භ ඵ ඔ ඵ ච් ඔ යන මේ වශ්‍යයන්ගේ සථාන යෙහි ක්‍රමයෙන්:—

ය් ච් ඊ ල් අස් අච් ආස් ආච් යන මොව්හු අවශ්‍ය එව්සංඤ් අසමාන ඉක් සංඤ් යන මොව්හු පරකල්හි ක්‍රමයෙන් වන් නාහ. සමාන ඉක්සංඤ්ඤා පරකල්හි (22) දිසීමච්, ඵ් මෙ සේයි, ලක්ෂ්මිය:, සාමාන්‍ය විශේෂයොච්ච්ඤා විශේෂවිධිච්ඤා වාන් යන නිකය හෙතුකොටගෙනි.

(මු-) 36. වාච ගොර්දුනෙන. (වා 1. අව 1. ගො: 6. දුනෙන 7.)

ගොර්ව: ස්ථානෙ අව: සංචා අවි පරෙ දුනෙන.*

(ස-) දුනෙන, පද්ධතිය හා යෙදුනාවූ; අවි පරෙ, අවි සංඥා පරකල්හි; ගො:, ගොභිද්ධයාගේ; ඉව: ස්ථානෙ, ඉවි සංඥාගේ ස්ථානයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; අව: සංචා, අව ආදෙශවන්නේය.

(මු-) ගවෙශ:, ගවිශ:. දුනෙන කිං, ගවෙ. ගවෙඤ්ඤා ගවා ඤා, නිත්යං.

(ස-) ගො-ර්ශ:, ගොභිද්ධයාගේ ඕකාරය හට මෙයින් විකල්පයෙන් ස්ථානන අව, ආදෙශය, නැවත වකාරයාගේ අව-භේදය හා (23) ර්කාරය හට ගුණය, ගවෙශ:. පක්ෂයෙහි ඕකාරයහට (35) අවි ආදෙශය, ගවිශ:. දුනෙන කිං, දුනෙන යනු කුමටය? ගවෙ, ගො-ඵ, යන මෙහි ඵවිභක්තිය පද්ධතනුවූ බැවින් මෙයින් අව නොව සුචිසුත්රයෙන් අව වන බව ඇගවීම පිණිසයි. ගො—ඉඤ්ඤා=ගවෙඤ්ඤා කියාද, ගො—අක්ෂ: =ගවා ක්ෂ:, කියාද මෙම සුත්රයෙන් නිත්යයෙන් සිබයි.

(මු-) 37. අයං ඤාතීද්ධි වා. (අයං 6...යෙවා: 6.. ලප් 1. වා 1.)

දුනෙන ස්විතානාමයාදිනාං යවයොර් ලප් සංචා.†

* ඉව: යනු මොහුගේ අනුචාරකයෙකි, චාරකයෙකි, ගොර් ව: යනු කිසිනෙක බැවින්, විත්තා ගොර්දසස යනාදියෙහි (330) ගවාභාදෙ:, යනාදි සුත්රයෙන් ගොභිද්ධයාගේ ඕකාරස්ථාන යෙහි හුඤ්ඤා උකාරදෙශකල කල්හි, විභුගු, ආවාය්ඤ්ඤා—විභුගවාභාය්ඤ්ඤා යනාදිය සිබයි. ගවිශ යන උද්ගරණයට අනතුරුව, අයං යෙවා:, කියා ලක්ෂණ කරණ බැවින් මෙහි වකාරලෝපයක් නැත්තේය. කිසිකෙනෙක් සමාස යෙහි නොවෙත් යනු කියත්.

† අයං යන බහුවචන නිදේශය ගණය පිණිසයි, පද්ධත යෙහි සිටියාවූ, අය් අවි ආය් ආවි යන මොවුන්ගේ යකාර වකාරයන්ට විකල්පයෙන් ලෝපවන්නේය. මෙහි වාභිද්ධ ව්‍යවස්ථාවාචි බැවින් ඇතම් තැනක ලෝප නොවේ, ඇතම් තැනක විකල්පයෙන් ලෝපවන්නේය, ඇතම් තැනක නිත්යයෙන් ලෝපවන්නේයයි දන්තාලදි. අභිධානයෙන් උද්ගරණයෙන් දතසුත්තානු වෙත්.

(ස-) දුනෙත, පද්‍යනතයෙහි ; සප්තානාං, සිපියාවු ; අසාදී නාං, අසාදීන්ගේ ; යවයො, යකාර වකාර දෙදෙනාහට ; වා, විකල්පයෙන් ; ලුප් සඤ්, ලොප්වන්නේය. [පාඨිනි: 8. 3. 19.]

(මු-) හරඑහි හරයෙහි, සමහරුදං සමහවිදං, ශ්‍රියාචති ශ්‍රියායෙහි, විෂණාඋත්තා විෂණාවුත්තා.

(ස-) හරෙ-එහි, රකාරයාගේ එකාරය හට (35) අස්, මෙයින්-ස්-හට විකල්පයෙන් ලොප්වේ, හරඑහි. ලොප් නොව තුඩු පක්‍ෂයෙහි, හරයෙහි.

සමෙහා-රුදං, ඔකාරයහට (35) අච්චේ, මෙයින්, විහට විකල්පයෙන් ලොපයි, සමහරුදං. පක්‍ෂයෙහි, සමහවිදං. ශ්‍රියෙ-චති, ඒකාරයහට (35) ආස්චේ, ස්-යන්න මෙයින් විකල්පයෙන් ලොපයි, ශ්‍රියා චති, පක්‍ෂයෙහි, ශ්‍රියායෙහි. විෂණා-උත්තා, ඔකාරයහට (35) ආච්චේ, මෙයින් විකල්පයෙන්-ච්-හට ලොපයි, විෂණා උත්තා, පක්‍ෂයෙහි, විෂණා වුත්තා.

(මු-) 33. එබ්බා'නා. (එබ්බ: 5. අනා: 6.)

දුනෙත සප්තාදෙව්: පරසඤ්ඤාසං ලුප් සඤ්.*

(ස-) දුනෙත, පද්‍යනතයෙහි ; සප්තාත්, සිපියාවු ; එබ්බ: පර සඤ, එබ්බසංඥා කෙරෙන් පරවු ; අකාරසඤ, අකාරයහට ; ලුප් සඤ්, ලොප් වන්නේය.

(මු-) හරෙ'ව, විෂණා'ව.

(ස-) හරෙ-අව, මෙයින් අකාරයහට ලොප්වේ, හරෙ'ව. විෂණා-අව, මෙයින් අකාරයහට ලොප්වේ, විෂණා'ව. [පාඨිනි: 6. 1. 109.]

(මු-) 39. ගොචා. (ගො: 6. වා 1.)

ගො රති වා සඤ්†.

* පද්‍යනතාවු තන්හි මෙසේයි, ගෙ-අනම්=(35) අස්ආදෙ ගයි, ගයනම්. ගො-අනම්=(35) හවනම්.

† අච්චිකාත් විහඬෙතර් විපරිණාම: යන නිකයෙන් අනා: යන ඡෙද්‍යනත පදය සප්තමානතව සමබ්ධිය කෙරේනුයි එහෙයින් ගොරති යනු කියයි, ප්‍රකරණ වශයෙන් සඤ් යනු ගන්තාලදී.

(ස-) අති, අකාරයා පරකල්හි; ගො; ගොශබ්දයාගේ ස්ථානසෙහි; වා සකි; විකල්පයෙන් සකිවේ. [පාණිනී: 6. 1. 122.]

(මු-) ගවාග්‍රං, ගො'ග්‍රං, ගො අග්‍රං.

(ස-) ගො අග්‍රං, ඔකාරයහට (36) අව වේ; (22) දිසිවේ, ගවාග්‍රං, ගො-අග්‍රං (38) ලොප්වේ, ගො'ග්‍රං, විකල්පයෙන් (39) ගො අග්‍රං.

(මු-) 40. නාජොඅනොනා'නාඛි නි: පලුගව. (න 1. අව 1. ඔඅනන: 1. අනාඛි 1. නි: 1. පලු: 1. ව 1.)

අක්ෂ්මාත්‍ර ඔකාරනතනන නිරුච්චි: සකි. නාජනොති පලුගව.

(ස-) ආච්ඡි, ආඛි උපසගීය රහිතවූ; අක්ෂ්මාත්‍ර, කෙවල සමරසවූ අවිසංඝ්‍රමාත්‍ර අවසයද; ඔකාරනතනන නි:, ඔකාරනතන නිපාතයද; පලුගව, පලුතයද යන මොවුන්ගේ අනතකවසව සමරයා හට; සකි. නාජනොති, අනාශබ්දයක්හුගේ ආදිඅවසවස හා සකිභාවයට නොපැමිණේ.* [පාණිනී: 1. 1. 14. 15.]

(මු-) අ-අනන, ඉ-ඊඤ්චර, උ-උමෙග, අභො-ඊශාන, කා ෂණ්-ඵහි. අනාඛි කිං.

(ස-) අ-අනන, සමරමාත්‍ර නිපාතය මෙයින් පකිනීමෙධ විධානයි. ඉ-ඊඤ්චර, උ-උමෙග යනුද එසේම පකිප්‍රතිමෙධ විධානයි. අභො-ඊශාන, ඔකාරනතන නිපාත සකිප්‍රතිමෙධ කායයි. කාශණ්-ඵහි. මෙහි පලුතසකි ප්‍රතිමෙධ කායයි. අනාඛි කිං, සුත්‍රයෙහි අනාඛි යනු කුමටය?

* අනන-අ, ඊශාන-අභො යනාදියෙහි සකි වන්නේ මය. ඔකාරනතනයි වෙන්කිරීම හෙතුකොටගෙන අවි යන පදයෙන් ව්‍යාකූණ්‍ය රහිත සමරමාත්‍රයෙහි හැරේ. එසේ නොවේනම්, ව්‍යවදරල (574) යනාදිය මෙන් අවි අනත කොට ඇති ව්‍යාකූණ්‍යයාගේම ලැබීම වන්නේය, එහෙයින්, අඉ උ සහ එ වේ ඔ ඔයන එකඑක නිපාතයම ලැබෙයි, එසේම ඔකාරනතන යන නිපාතය වෙයි. නක්‍යානිර්දේශවනිතාං, යන නිතය හෙතුකොටගෙන අභො'ති රමාං යනාදිය සිබයි.

(මු-) මය්‍යාද්‍යාමහිවිධො ක්‍රියායොගෙඡදථියො,
ය ආකාරො ස ඩිත්‍ ප්‍රොකේතා වාක්‍යාචරණයොරඩිත්.
ආත්මබොධාදේකදේශාද්‍යලොකේෂපරතොභීරි,
ආ එවං තත්ත්වමය්‍යාද්‍ය ආ එවා නනක්කං මයා.

(ස-) අනුබන්ධ රහිත ආ උපසගීයද ඛකාරානුබන්ධ ආ යන්
නද යන දෙකේ විශේෂය දැක්වීම පිණිසයි. මය්‍යාද්‍යාම,
අවධි රහිත සීමාව ඒ ඒ අවධියෙහි යෙදීමෙහි කියනලද්දු
මය්‍යාද්‍යාමයෙහිද; අභිවිධේ, අවධි සහිතවූ සීමාව එසේම යෙ
දීමෙහි කියනලද්දු අභිවිධයෙහිද; ක්‍රියායෝග්‍යදම්යෝ,
ක්‍රියාවාවක පදය කෙරෙන් පුළුල්යෙහි යෙදීමෙහි කියනලද්
දු ක්‍රියායෝගය-සාමාන්‍යය යන දෙකේ වූද; ය ආකාරය, යම්
ආ උපසගීයෙක් වේද හෙතෙම; සකිත් ප්‍රොක්තය, ඉත්සංඥ
ඛකාර සහිතයෙහි කියනලදී. (කියනලද්දු අවිච්ඡයෙහි ආ
උපසගීය සකිවෙයි) වාක්‍යසමරණයෝ, වාක්‍යස සමරණය
දෙකේ වූ ආ උපසගීයෙකි; අකිත්, ඉත්සංඥ ඛකාර රහිත
යෙහි කියනලදී. (ආයන්ත කියනලද්දු විවිධාභියෙහි සකි
නොවේ.) හරි, විජ්ඣතෙම; ආ-ආත්මබොධාත් (22) ආත්ම
බොධාත් (මය්‍යාද්‍යාමයෙහි වූ ආයන්ත සකිසි.) තමන් වැටහීම
කෙලවරකොට; ආ-එකදෙශාත් (23) එකදෙශාත්, (අභි
විධාභියෙහි ආයන්ත සකිසි) කරවරණදී එකදෙශයක් පැතිර;
ආ-උපරතො; (23) ඔපරතො, (සාමාන්‍යයෙහි ආයන්ත
සකිසි.) මඳක් තොරුනුවන් විසින්; ආ-ආලෝකි = (22)
ආලෝකි, (ක්‍රියායෝගයෙහි වූ ආයන්ත සකිසි.) දක්නාලද්
දේය; තත්ත්වමය්‍යාද්‍ය, පරමාත්මයාගේ සීමානොමෝ; ආ
එවං, (පලමුවෙන් මෙසේ සිතුවවිස) දන් එසේයයි; (අවබෝ
ධයෙහි වාක්‍යයාගේ අන්තර්දේශකින් දැක්වීම යනු වාක්‍ය
යයි.) මයා, මා විසින්; තත් කාරණං, ඒතෙම කරණලද්දේයයි;
ආඑවං, එසේ සිතන්නෙහි (යයි පරික්ෂාවගේ අන්තර්දේශකින්
වැටහීම සමරණයයි).

(ဥ-) 41. ခပ်ခပ်ဖိစေသ. (ဥပဒေ 7. နှစ်-၁-၂၇-၁ 1.)

වෙට නිෂ්පතනාථීශබ්දය වෙ නිෂ්පතන ඊද්දෙදතනශ්ව
සක්කිං නාප්තොති.*

* මෙහි ඊකාරදීන්ගේ සක්විජිතමය බැවින් ඒ නිමිත්ත කොට ඇත්තකුගේද සක්විජිතමය දතසුතු. එහෙයින්, ගබ්බන අතු සතාදියෙහි අකාරද්වය වොවේ.

(ස-) වෙව නිෂ්පන්නා, බහුවචනයෙහි නිෂ්පන්නවූ; අමි
ශබ්දා; අමිශබ්දයාගේ අන්තඃකාරය; වෙ නිෂ්පන්නා, විච්චන
යෙහි නිෂ්පන්නවූ; ඊත් උත් එත් අන්තඃකාර, අන්ත ඊකාර
අන්ත උකාර අන්ත එකාර යන මෙය; සංඛිං නාප්තොති,
ගැලපීමට නොපැමිණේ. [පාණිනී: 1. 1. 11. 12.]

(මු-) අමි-ඊශා; හරි-එතො, විජ්ණ-ඉමො, ගබ්ධ-ඉමො.

(ස) අමි ඊශා; යනු බහුවචනයෙහි නිෂ්පන්න අමිශබ්දයට
සංඛිනිෂ්ඨයෙහි උද්ගතයයි. හරි එතො යනු විච්චන
යෙහි නිෂ්පන්න ඊකාරාන්තයටයි, විජ්ණ ඉමො යනු විච්ච
නයෙහි විජ්ජනන උකාරාන්තයටයි. ගබ්ධ ඉමො යනු
විච්චනයෙහි විජ්ජනන එකාරයටයි.

(මු-) වච වෙ කිං, අමායං වච්චිථි:.*

(ස-) වච වෙ කිං, වච වෙ යනු කුමටය? අමි අයං, (35)
අමායං (අමිගෙහි) යනාදියෙහි එකච්චනයෙහි වූ අමිශබ්දාන්ත
යද, වච්චා-අභි, (319) වච්ච-අභි: (35) වච්චිථි: යන තත්ත්ව එක
ච්චනයෙහි වූ උකාරයද සංක්ෂිප්තයෙහි නොවන හෙයිනි.

(මු-) 42. සංඛිංගො. (සංඛිං 1. වා 1. ඉතො 7.)
සංඛිං ජාත ඉකාර: සංඛිං වා නාප්තොති ඉතො පරො.

(ස-) ඉතො පරො, ඉතිශබ්දය පරකල්පි; සංඛිං ජාත ඉකාර:,
සිවිහකතිය පරකල්පි උපන් ඉකාරයතොම; වා, විකල්පයෙන්;
සංඛිං නාප්තොති, සංඛිංගො නොපැමිණේ. [පාණිනී: 1. 1.
16.]

(මු-) විෂේෂා-ඉති, විෂේෂ-ඉති, විෂේෂිති.

(ස-) විෂේෂා-ඉති, ඉතිශබ්දයා පරකල්පි සිවිහකතියෙහි
ජාත ඉකාරයතොම මෙයින් විකල්පයෙන් සංඛි නිෂ්ඨයි.
විෂේෂා-ඉති යන මෙහි ඉකාරයට (35) අච්චි, වකාරය
ට (37) විකල්පයෙන් ලොප්චි, විෂේෂ ඉති, පක්ෂයෙහි විෂේෂ
විති යනු වේ. සිවිහකතියෙහි වූ ඉකාරය උකාරාන්ත ශබ්දය
ට සමෙකාධනයෙහිම ලැබෙයි.

* මෙසේම නායකා; අභි: නායකිථි: යනාදියෙහි උකාරඊකාර
දෙදෙනාගේ විච්චනනිෂ්පන්නත්වයක් නැතිබැවින් සංඛිච්ච
න්යය. නක්ක නිර්දේශනාං යන නායකයෙන් විච්චනයෙහි
වූ අදස් ශබ්දයාගේ එකාරයට සංඛිච්චන්යය, එහෙයින්,
අමුක-ඉහ (35, 37) අමුක-ඉහ, අමුකයිහ, අමුක-අහ (38)

(මු-) 43. උඤ්ඤානං නිව් ව වා. (උඤ්ඤා 1. ඤානං 5. භූ 1. අවි 7. ව 1. වා 1.)

උඤ්ඤා සංඝං වා නාස්තොති ඉතො පරෙ, ඤානං පරෙ භූ වා සංඝං.

(ස-) ඉතො පරෙ, ඉති යන්න පරකල්පි; උඤ්ඤා, උ-යන නිපාතය; වා, විකල්පයෙන්; සංඝං නාස්තොති, සංඝයාට නොපැමිණේ; අවි, අවිසංඥා පරකල්පි; ඤානං පරෙ, ඤාන සංඥා කෙරෙත් පරවු; උකාරයාගේ වස් භූ, වකාරය වනාහි; වා සංඝං, විකල්පයෙන් වන්නේය. [පාණිනි: 1. 1. 17., 8. 3. 33.]

(මු-) උ-ඉති, විති. කිමවුකතං, කිමු-උකතං.*

(ස-) උ-ඉති, යන තත්ති, උ-යන නිපාතය මෙයින් විකල්පයෙන් සංඝනිෂේධයි, සංඝ පක්ෂයෙහි උකාරයට (35) වකාරයි, විති. කිමු-උකතං, විකල්පයෙන් මෙයින් වකාරයි, කිමවුකතං. පක්ෂයෙහි කිමු-උකතං.

(මු-) 44. චෙත්තං භවංගොඤ්ඤා. (වා 1. ඉත්තං 1. භවං 1. ව 1. අභි 7. අභි 7.)

අමුක්ඛං, මෙසේම මඤ්ඤා යනාදීන් කෙරෙහි විච්චනයෙහි නිෂ්පන්නවූ උකාරයටද ඉව යන්න පරකල්පි සංඝවන් නේය, මෙසේයි,

මඤ්ඤා පරිච්චෙව දමපති ජලපති තවා,

ගෙදසි වා සසිච්චෙව ඉවෙ ජායපති තවා,

අනෙතොපිත පඨානෙන පෙවුප්පිතොත්තං,

මඤ්ඤාදිහි. උකාර උකාරයන්ගේ දීඝිත්‍රහණය ගෙන කොටගෙණ, අභවාච්චනාවා යන මෙහි ත්‍රස්තයාගේ සංඝය වෙයි.

* උකාරය-න-යන නිපාතය මෙන් මොහුගේ අව්‍යය ඇත විම පිණිසයි. ප්‍රථමයෙන් අනුච්ඡාදනවූ වායන්ත කරණකොට ගෙන උඤ්ඤා යන තැන් පටන් එක් අවිසංඝාද ඤානං යන්න පටන් තවත් අවිසංඝාදයි දෙකෙක් වෙත්. විධානබලයෙන් සමානවණියා පරකල්පිද උකාරය හට (35) වකාර වේ. දීඝිනොවේ (22). උකාරයාගේ ස්ථානිවත්තයෙන් අවිවත් බැවින් විකල්පයෙන්, දුතො ම: (53) යන මෙයින් මකාරය හට අනුච්ඡාරය නොවේ. විකල්පයෙහි (40) නාමොත්තං, යන මෙයින් සංඝප්‍රතිෂේධයි.

ඉක් සංඝං වා නාප්පනොති සංඝං වා සංඝං පරෙ, න තු සෙ, දුනොති.*

(ස-) අභිභවං පරෙ, අසමාන වංශිකා පරකල්හි ; ඉක්, ඉක් සංඝංගෙමේ, වා, විකල්පයෙන් ; සංඝං. නාප්පනොති, සංඝං යට නොපැමිණේ. වා, විකල්පයෙන් ; සංඝං සංඝං, හුඹුද වන්තෝය, සෙහු, සමාසවූ ඉක්සංඝං වූකල්හි ; දුනොති, පදනා යෙහි ; න, සංඝප්‍රතිෂේධ නොවේ. [පාණිනී 6. 1. 127.]

(මු-) ශාර්ඛි-අහු, ශාර්ඛි-අහු, ශාර්ඛිග්‍රහණ.

(ස-) ශාර්ඛි-අහු, මෙහි මෙයින් විකල්පයෙන් සංඝප්‍රති ෂේධයි, මෙයින් විකල්පයෙන් හුඹුද නොවේ. ශාර්ඛි අහු, මෙහි විකල්පයෙන් හුඹුද, ශාර්ඛිග්‍රහණ යනු විකල්පයෙන් (35) සංඝවූ තැනි.

(මු-) අසෙ කිං හර්ශණී.†

(ස) අසෙ කිං, සුත්‍රයෙහි අසෙ යනු කුමක් සඳහාද යත්? හර්ශණී, යනාදී තත්ත්ව සමාසයෙහි සංඝප්‍රතිෂේධනොවීම ඇති වීම පිණිසයි.

(මු-) 45. සංඝායක. (සංකී 7. අක් 1.)

ඉක් සංඝං වා නාප්පනොති සංඝං පරෙ සංඝං වා සංඝං.‡

* මණ්ඩපාලනානුප්‍රාප්තියෙන් දුනොති යන මොහුගේ අනු වාතනියයි. සංඝප්‍රතිෂේධ සම්බන්ධ වාග්‍යාර්ථයෙන්ම ප්‍රච්ඡිද්‍රණයෙන් අනුප්‍රාප්තිය වේමය, මෙහි නැවත වාග්‍යාර්ථය හුඹුද කිරීම සම්බන්ධකරණ පිණිසයි, අන්තර්දේශයින් විනම් සංඝ ප්‍රතිෂේධ සම්බන්ධ වාග්‍යාර්ථයෙන් සංඝප්‍රතිෂේධයෙන්ම පැවති අවිච්ඡිද්‍ය ඇතිකල්හි හුඹුදාගේ නිත්‍යය ප්‍රාප්තවන්නේය. මෙහි වාග්‍යාර්ථය තමා ව්‍යවස්ථාවාචිකාවන් කිසිතැනකින් අනිත්‍යසමාසයෙහිද හුඹුදවන්නේය, එහෙයින්, නද්‍ය අවිච්ඡිද්‍ය යන සමාසයෙහි, නද්-අවිච්ඡිද්‍ය, කියාද, නද්-අවිච්ඡිද්‍ය කියාද, නද්‍යමිභ්‍යා කියාද වෙත්.

† හර්ශණී යන මෙහි හුඹුදානුප්‍රාප්තියෙන්ම ඇතිවීමෙන් හුඹුදානුප්‍රාප්තියෙන්ම පසුකෙරෙහි සංඝනොවෙයි යනු ප්‍රකාශිතයි, එහෙයෙන් වාරි-අහු සිද, වාය්‍යනු සිද වෙත්.

‡ මෙහි වාග්‍යාර්ථය අනුප්‍රාප්තියයි. යම්තැනකින් හුඹුද යන්න ප්‍රකාශනොවේද එහිද විකල්පයෙන් සංඝවෙයි, එහෙයින්, දධි-සංඝප්‍රති, දධිප්‍රති යනාදිය වෙයි. මෙහි, අසමාසය යනු අනුප්‍රාප්තිය නොවේ, එහෙයින්, මහාසංඝායක සංඝිකා යන

(ස-) සෘක් පරෙ, සෘක් සංඥා පරකල්හි ; අක්, අක් සංඥා නෙමේ ; වා, විකල්පයෙන් ; සක්, නාප්නොති, සක්කියට නො පැමිණේ ; වා, විකල්පයෙන් ; ස්වක ස්වත්, ප්‍රසිද්ධ වන්නේය. [පාණිනී 6. 1. 128.]

(මු-) බ්‍රහ්මා-සෘෂී, බ්‍රහ්ම-සෘෂී, බ්‍රහ්මර්ෂී.

(ස-) බ්‍රහ්මා-සෘෂී, යනු මෙයින් විකල්පයෙන් සක්කියට මෙහිද විකල්පයෙන් දීඝී විමෙහිද උද්ගරණයි. බ්‍රහ්මසෘෂී යනු මෙයින් විකල්පයෙන් ප්‍රසිද්ධවීමෙහි, බ්‍රහ්මර්ෂී යනු විකල්පයෙන් සක්කියට මෙහි. මේ අධ්‍යයනීයයෙකු නැති එකාර දෙදෙනාගේද ඔකාර දෙදෙනාගේද ගුණවිමුද, ඵෙකාර දෙදෙනාගේද ඔකාර දෙදෙනාගේද වෘත්තියද ප්‍රකට වෙයි.

ඉති අවි සක්කියාද.

හස් සක්කිය.

(මු-) 46. සතු ශ්‍රවණී ශ්‍රවණාන්. (සතු 1. ශ්‍රවණී 3...ශ්‍රව 2. අශාත් 5.)

සකාරතවගේ ශ්‍රවණරණ වචනෙහි වා යොගෙ ශ්‍රවණ වචනෙහි ක්‍රමාත් ප්‍රාප්තූන, න තු ශාත් පරෙ.*

සමාසයෙහි, මහා සෘෂී, මහසෘෂී, මහර්ෂී යනු කිසිතැනෙකින් කියයි. වස්තුචයයෙන් වනාහි මේ විධිය අනිත්‍යසමාසයෙහිම වෙයි, එහෙයින් පරුර්වජ්‍යී යනාදියෙහි නොවේ.

* ශ්‍රවණී යන බ්‍රහ්මවචනය යොගක්‍රම රහිත බව ප්‍රකාශ කිරීම පිණිසයි. තෘතීයා විභක්තියෙන් ගැලපීම ප්‍රකාශ බැවින් යොගය ලැබෙයි. යොගයද මධ්‍යගතවූ අනුක්‍රමයේ රහිතවීමයි කියනලද අව්‍යවධානවූ පූර්වපරයන් අතුරෙන් එක්තරා එකක්හුගේ පැවැත්මයි. එක්තැනෙකින් දක්නා ලද ශාස්ත්‍රාථීය අනුක්‍රම ස්ථානයෙහිද බාධකරහිත විමෙන් යෙදෙයි යන නියමයෙන් පරස්පරයෙහි කියනලද “න ව ද්‍යුතනාත් වචනාත් පරෙ” යන්නෙහි මෙන් මෙහිද, “න ව ද්‍යුතනාත් වචනාත් පරෙ” යන්න නැතිකිය යුතුයි. එහෙයින් අවි සක්කිය යනාදියෙහි දන්ත සකාරයට නාලප් ශ්‍රවණය නොවේ. අවිඤ්ඤා යනාදි නැති වචනියාගේ විභක්තිය නතභාවයක් නැතිවෙයි පද්‍යනතභාවයෙන් නොමැත්තේය. ඥාපකඥාපිතො විධිනීලක්ෂණමනුසර්ව යන නක්ෂ්ත්‍රකොටගෙණ, නක්ෂ්ත්‍රසමාස, කෘත්‍ය ධාතු යනාදිය සිටයි.

(ස-) සකාර තවගේ, දන්ත සකාර තවගේ යන දෙක ; ශකාරෙණ, තාලුප් ශකාරය සමග හෝ ; වා, නොහොත් ; වවගේණ යොගෙ, වවගේ යන මේ දෙකින් එකක් හා සමග අව්‍යවධානරසාගය ඇති කල්හි ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; ශකාර වවගේ, ශකාර වවගේ දෙකට ; ප්‍රාප්තූතා, පැමිණෙත්. ශාත් පරෙ, තු, තාලුප් ශකාරයා කෙරෙන් පරවූ සකාර තවගේ දෙක වූකලී ; න, ශකාර වවගේදෙක නොවෙත්. [පාණිනී: 8. 4. 40. 44.]

(මු-) සච්චිත්, ශාර්ඛිග්‍යාප්‍යය. අශාත් කිං, ප්‍රශ්නා.

(ස-) සත්-චිත්, චකාර යොගයෙහි තකාරයට මෙයින් චකාර වේ, සච්චිත්. ශාර්ඛිග්-පය නකාරයට මෙයින් ඤකාර වේ, ශාර්ඛිග්‍යාප්‍යය. අශාත් කිං, අශාත් යනු කුමටය ? ප්‍රශ්නා, ප්‍රශ්නා යන තන්හි තාලුප් ශකාරයා කෙරෙන් පරවූ නකාරයට ඤකාරදෙක නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි.

(මු-) 47. අවුහි: අව්‍යාද්‍යන්තවො: (අවුහි: 3...අවු 2. අවු 7. අද්‍යන්තවො: 5.)

සකාරතවගේ, ශකාරෙණ වවගේණ වා යොගෙ ශකාර වවගේ ක්‍රමාත් ප්‍රාප්තූතා, න තු ශකාරෙ පරෙ න ව ද්‍යන්තාත් වවගාත් පරෙ.*

(ස-) සකාර තවගේ, දන්ත සකාර තවගේ දෙක ; ශකාරෙණ, මුඛිතා ශකාරය හා සමග හෝ ; වා, නොහොත් ; වවගේණ, වවගේ යන දෙකින් එකක් හා සමග ; යොගෙ, ව්‍යවධාන රහිතව යෙදෙන කල්හි ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; ශකාර වවගේ, ශකාර වවගේ දෙකට ; ප්‍රාප්තූතා, පැමිණෙත්. ශකාරෙ පරෙතු, ශකාරයා පරකල්හි වූකලී ; න, වවගේ නොවේ. ද්‍යන්තාත් වවගාත්, පද්‍යන්තවූ වවගේ කෙරෙන් ; පරෙ, පරවූ ශකාර වවගේ දෙක ; නව, ආදෙශ නොවෙත්. [පාණිනී: 8. 4. 41—43.]

* පුළුසුත්‍රයෙන් සතු යනු මෝහට අනුවෘත්තිය වේ. අවුහි: යනු පළමු සුත්‍රය මෙනි. අටත්-සන්තා: යන මෙහි, න් හි ව න ඛ (57) යන මෙයින් චකාරයාගේ ස්ථානයෙහි තන් කරණ හෙයින්ම, මේ සුත්‍රයෙන් වනාහි තකාරස්ථානයෙහි චකාර නොවන්නේය.

(මු-) තව්‍රිකා, වක්‍රිණේභූතය. අභි කිං? සත්-අභය, අද්‍යතාවො: කිං? අපි-තෙ.

(ස-) තත්-විකාමෙසින් තකාරයහට වකාරදෙයයි, තව්‍රිකා. වක්‍රිණේභූතය මෙසින් දන්තා තකාරයහට මුඛිනා ණකාරයි, වක්‍රිණේභූතය. අභි කිං? සුත්‍රයෙහි අභි යනු කුමටය? සත්-අභය, යනාදි තත්හි අකාරයා පරකල්හි තකාරයහට මෙසින් වචනාදෙය නොවනබව ඇඟවීම පිණිසයි, අද්‍යතාවො: කිං? සුත්‍රයෙහි අද්‍යතාවො: යනු කුමක් සඳහාද? අපි-තෙ යනාදියෙහි පද්‍යතාවු වචනාදෙය කෙරෙන් පරවු සකාර තවගියත් වචනාදෙය නොවනබව ඇඟවීම පිණිසයි.

(මු-) 48. අණණං අණණවති අණණගරීය: (අණ-නාං අණ-නවති-අපිනගරීය: 1...)

එතෙ නිපාතානෙන*

(ස-) එතෙ, අණණං අණණවති අණණගරී යන මොව්හු; නිපාතානෙන, නිපාතනගෙන් සිඛකරණු ලැබෙත්. අණ-නාං—අකාරයහට මෙසින් ණකාරව, (47) අණණං, අපි-නවති:—වකාරයහට මෙසින් ණකාරයි, (47) අණණවති: අපි-නගරී, මෙසින් වකාරයහට ණකාරයි, අණණගරී.

(මු-) 49. ලෙ ලසෙනා: (ලෙ 7. ල: 1. නො: 6.)

ලෙ පරෙ තොලීකාර: සත්. තලලය: විචාලලිබති.†

* අප්‍රධාන බැවින් යම් තැනෙකින් නුම් ආගමය නොවත් නේද, එහි නිපාතනය නොමැත්තේය; එහෙයින් අතිශයාම කියාම වේ. අධිකා නවති: අණණවති: අණණං නගරී අණණගරී. නගරී යන සුත්‍රලිඛිතනිදේශය බැවින්; අභිනගරං යන මෙහි ණකාරදෙය නොවේ.

† අනුනාසිකය අභිවක්‍රාකාර වණියෙහි ප්‍රසිඛවෙයි, සැම සංඥය සභාවයෙන් අනුනාසිකවෙයි, ඒ හෙතෙවෙන් ඔහුගේ ස්ථානයෙහි හටගන්නාලබන යල් සංඥය සානුනාසික වෙයි—අභි වක්‍රාකාර වණි ප්‍රච්ඡිකම වන්නේය, කාරණ ගුණ: කායගුණ මාර්ගනෙන, යන නිසයෙන්ය යන අර්ථයි. මෙ සේ අනුකාරයෙහි ජනවු යල්සංඥය සානුනාසික වෙයි. විචාලලිබති යන මෙහි තකාරයාගේ ස්ථානයෙහි ජනබැවින් ලකාරයහට අභි වක්‍රාකාර වණිය ප්‍රච්චෙයි, අභිවක්‍රාකාර වණිය අනුකාරය මෙන් ප්‍රච්චය හා සමබකවෙයි. අර: යනු

(ස-) ලෙ පරෙ, ලකාරය පරකල්හි ; නො, නවතියහට ; ලකාරය සහත්, ලකාරය වන්නේය.

තත්-ලය, තකාරයහට මෙයින් ලකාරයි, තලලය. විවාන්-ලිඛති, මෙයින් නකාරයහට ලකාරයි, විව්ලලිඛති [පාණිනි: 8. 4. 60.]

(මු-) යලො විධාගේ නිරනුනාසිකා සානුනාසිකා,
ඤමොනුනාසිකාසෙන නත්ඝානෙ සානුනාසිකා.

(ස-) අරෙයල, රකාරය රහිතවූ යලසංඥයනෙමේ ; නිරනුනාසිකා, අනුනාසිකා රහිතය ; සානුනාසිකා, අනුනාසිකා සහිත යයි ; විධා, විවිධ වේ ; ඤම, ඤමිසංඥයා ; අනුනාසිකා, අනුනාසිකාවෙයි ; නෙන, එහෙයින් ; තත් ඝානෙ, ඔහුගේ ඝානයෙහි ; සානුනාසිකා, අනුනාසිකා සහිතවෙයි ; ඤමිසංඥයහට ආදෙශවූ කියනලද, යල්සානුනාසිකයි, නාසිකානුගතකොට ඒ ඒ වශීයත්වයෙන් ඝානයෙන් කියයුතු අක්ෂරයි.

(මු-) 50. මෙනාර්නුර්කසාදනෙන. (මෙතා: 6.. නු: 1. කිසි 7. අදනෙන 7.)

අදනෙන සහිතයෝ මීතයෝර්නු: සහත් කිසි පරෙ. ර. සානෙ, වෘතීත.*

(ස-) කිසි පරෙ, කිසි සංඥයා පරකල්හි ; අදනෙන සහිතයෝ, පදනන නුවූ තත්හි සිටියාවූ ; මතයෝ, මකාර නකාර දෙදෙනාගේ ඝානයෙහි ; නු: සහත්, අනුභාරය වන්නේය. රමි-සානෙ මෙයින් පදනනනුවූ මකාරයහට අනුභාරය මේ,

කුමටය? අවාචරි යනාදියෙහි (261) ණකාරඝානයෙහි ණත රකාරයද අනුනාසික නොවෙයි.

මෙහි පදනනයෙහි සිටියාවූ තකාර නකාර දෙදෙනාහට ලකාරදෙශ දක්වූ උදහරණ බලයෙන් දනෙන යනු දතයුතුවෙයි, එහෙයින් සුවන් ලී හි (242) යන මෙහි නකාරයහට ලකාර නොවේ.

* රමිසානෙ යනු රමධානුහු කෙරෙන් සානෙ විභක්තියි, පදමධායට පැමිණිබැවින් මකාරයාගේ පදනනභාවය නොවේ. වෘතධානුහු කෙරෙන් ඉත්සංඥවූ ඉකාර යුක්තභෙයින් නුණ් ආගම කලකල්හි කතප්‍රත්‍යයයි, එහෙයින් නකාරයාගේ පදනනරහිත වෙයි. හො කිසි (21) යන මෙයින් හකාරයහට කිසිකිසියි.

රංසනෙ. වෘත්-හිතං, මෙසින් නිකාරයහට අනුසාරයි, වෘත්තං. [පාණිනී: 8. 3. 24.]

(මු-) 51. ඤාපෙ ඤාමි නො: (ඤාපෙ 7. ඤාමි 1. නො: 6.)

අද්‍යතන ස්විතසං නොර් ඤාපෙ පරෙ ඤාමි සංඝත්. ශාන්තා, අච්ඡිකිතා.*

(ස-) අද්‍යතන, පද්‍යන නුච්ඡි නත්ති; ස්විතසං, සිවියාවූ; නො:, අනුසාරයහට; ඤාපෙ පරෙ, ඤාප්සංඤායා හෙවත් එක එක වග්ගිකරයක් පරකල්හි; ඤාමි සංඝත්, ඤාමි ප්‍රත්‍ය හාරය වන්නේය.

ශාමි-ත: (50) මකාරයහට අනුසාරයි, ශාන්තා:—මෙසින් අනුසාරයහට නිකාරයි, ශාන්තා: අත්-කිත: (50) නිකාරයහට අනුසාරයි, අංකිතා:, මෙසින් ඩකාර වේ, අච්ඡිකිතා: [පාණිනී: 8. 4. 58.]

(මු-) 52. වා ඔරසපෙ'රසං. (වා 1. තු 1. අරසපෙ 7. අරසං 1.)

ද්‍යතන අද්‍යතන වා ස්විතසං නො රෙඵවජියපෙ පරෙ රෙඵවජියම් වා සංඝත්.†

* මෙහි පූර්වසුත්‍රයෙන් සම්බන්ධකරණ ලබන්නේද, නො: සි නැවත ගැනීම සාධාරණවූ අනුසාරය ගැනීම පිණිසයි. අත්පරිද්දෙකින් විනම් හුදකලා මකාර නිකාරයන්ට ආදේශිත අනුසාරය ගත්කල්හි, ජඤ්ජන්තනෙ (827) යනාදිය සිදුනොවෙයි. ශාමිත: යනාදිය ශමධාතුහට හා අත්කධාතු හටද, කතයි.

† වෙන්වශයෙන් යොගය බැවින් අද්‍යතන යනු සම්බන්ධ නොවේ, එහෙයින් පද්‍යනයෙහිද අපද්‍යනයෙහිද මේ විධානයයි, එසේමැයි, පද්‍යනයෙහි හෝ අපද්‍යනයෙහි සිවියාවූ අනුසාරයහට, යවල-යන මොවුන් පරකල්හි විකල්පයෙන්, යවල, යන මොව්හු වන්නාහුය, පද්‍යනයෙහි සිවියා හට වනාහි වග්ගිකරයා පරකල්හි තද්වග්ගිකරයා විකල්පයෙන් වන්නේය යන අර්ථයි. පද්‍යනයෙහිවූ අනුසාරයහට, යවල-යන මොවුන් පරකල්හි උද්ගරණ මෙසේයි, ඤායවජ්ඣං යවජ්, ස්වභාණ්ණම්, සංචාණ්ණම්, කුලලබ්ධි: කුලලබ්ධි: අපද්‍යනයෙහි අනුසාරයහට, යවල-යන මොවුන් පරකල්හි මෙසේයි, ය යයමානෙ යං යමානෙ, ච්ච වචමානෙ වංචමානෙ ට් ට්මානෙ ලංලමානෙ.

(ස-) රෙඵවජී යපෙ පරෙ, රකාරය රහිතවූ යජ්‍යංශයා පර කල්හි ; දුනෙත, පද්‍යනනයෙහි හෝ ; වා, නොහොත් ; අදු නෙත, පද්‍යනන නුවු තන්හි ; ස්විතසා, සිටියාවූ ; නොස, අනු ඥාතයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; රෙඵවජීයමි, රෙඵ රහිතවූ යම් සංශයා ; සකත්, වන්නේය. [පාණිනී: 8. 4. 59.]

(මු-) යමො'නුනාසිකා: ය යමානෙ, යං යමානෙ, හරි මහජ හරිංහජ. කම්පනෙ ඉති පුමේණ නිත්‍යං. අරෙ කිං රංරමානෙ.*

(ස-) යමො'නුනාසිකා: යම් ප්‍රත්‍යාසාරය අනුනාසික වෙයි. යං-යමානෙ මෙයින් අනුඥාතයෙහි විකල්පයෙන් යකාර දෙයයි, ය යමානෙ, පක්‍ෂයෙහි, යං-යමානෙ. හරිං-හජ මෙයින් අනුඥාතයෙහි විකල්පයෙන් මකාරයි, හරිමහජ, පක්‍ෂයෙහි, හරිංහජ. කන්-පනෙ (50) නකාරයෙහි අනුඥා රයි, කං-පනෙ, (51) අනුඥාතයෙහි මකාරයි, කම්පනෙ. ඉති පුමේණ නිත්‍යං, කම්පනෙ යනු පුමීසුත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන් මකාරයි. අරෙ කිං, අරෙ යනු කුමක් සඳහාද? රංරමානෙ, යන මෙහි ර පරකල්හි ය ආදේශ නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි.

(මු-) 53. දුනෙත මො'සමිතමො හසෙ නු: (දුනෙත 7. ම: 6. අසමාජ: 6. හසෙ 7. නු: 1.)

දුනෙත ස්විතසා මසා හසෙ පරෙ නු: සකත්, න තු සමාජ: ශිවං සෙනාති, අසමාජ: කිං, සමාසිති.†

* යමො'නුනාසිකා: යන මෙහි ජයමානවූ යලසංශයා අනු නාසික වෙයි, අනුනාසිකාවන් යනු අවිසි. අභි ආදි බැවින් අප්‍රත්‍යය වෙයි. යමො'නුනාසිකා: යනු ලිපිකරුවන්ගේ ප්‍රමාද පාඨයි, එසේ කල්හි හරිමහජ යන මෙහිද අනුනාසික ප්‍රචිතවෙයි, ඤාමි පැමිණෙන බැවිනි. මෙහි අනුඥාතය නමා අපද්‍යනනයෙහි සිටි බැවින් පුමීසුත්‍රයෙන්ම නිත්‍යයෙන් ආදේශ යයි.

† ඉති ශබ්දය කරණකොටගෙන සමාජ ශබ්දය යම් අවි යෙක්හි ප්‍රසිද්ධ ඒ අවිස සුක්‍යකාකල්හිම මකාරයෙහි අනුඥා රය නොවීමය යනු අවබෝධකටයුතු. ප්‍රසිඛිය වනාහි:—

යෙනෙහිං රුජස්සයෙන මිණ්ඩලසොඤ්චරණි ය:,
ශාසනි යශොශයා රුඤ: ස සමාසිත්‍යමරොකෙනා:

(ස-) හසෙ පරෙ, හස්සංඥා පරකල්හි; දුනෙත, පදනන යෙහි; ස්විතසා මසා, සිටියාවූ මකාරයහට; නු: සතත්, අනු සාරය වන්නේය. සමාජස්තු, සමාජ් ගබ්දියාගේ මකාරයහට වූකලී; න, අනුසාරය නොවේ. ශිවම්—සෙනානි, මකාරය හට මෙසින් අනුසාරය—ශිවං සෙනානි. අසමාජ: කිං, අසමාජ: යනු කුමටය, සම්—රජ්—ඉති=සමාසිති. මෙහි මකාරයහට අනුසාරය නොවේ. [පාණිනී: 8. 3. 25, 26.]

(මු) 54. පුංස: සන් ධපාම් පරෙ'වෙ. (පුංස: 6. සන් 1. බිපි 7. අම්පරෙ 7. අබෙ 7.)

පුංසො මසා සන් සතත්, අම්පරෙ බිපි පරෙ, න තු බෙ. පුංස්කොකිල: අම්පරෙ කිං, පුං ස්විතං. අබෙ කිං, පුංඛතා:.*

(ස-) අම් පරෙ, අම් පරකොට ඇත්තාවූ; බිපි පරෙ, බිපි සංඥා පරකල්හි; පුංසො මසා, පුංස ගබ්දියාගේ මකාරය හට; සන් සතත්, සන්ආගම වන්නේය. බෙතා, බා පරකල්හි වූකලී; න, සන් ආගම නොවන්නේය. පුම්-කොකිල:, මෙ සින් මකාරයාගේ ස්වභාවයෙහි සන් ආගමයි, නැවත මකාරය හට (50) අනුසාරය වේ, පුංසොකිල: අම්පරෙ කිං, අම්පරෙ යනු කුමටය? පුං ස්විතං, යන තන්හි බිපි සංඥා අම් පරකොට නැතිවෙසින් මකාරස්වභාවයෙහි සන් ආගම නොවනබව ඇත විම පිණිසයි. අබෙ කිං, අබෙ යනු කුමක්සඳහාද? පුංඛතා: යන තන්හි බා පරකල්හි සන් ආගම නොවීම අගවනු පිණිසයි. [පාණිනී: 8. 3. 6.]

(මු-) 55. නො'ප්‍රශාමය්නෙ. (න: 6. අප්‍රශාම: 6. ඡනෙ 7.)

එහෙයින්, සංශෝභනං රජනෙ, යන වාක්‍යයෙහි, සංරච් යනු වේ,—විජ්‍යයි, මෙහි අනුසාරය වේමය.

* අම්පරෙ යසමාත් සො අම්පර: තස්මින්. බිපි යන මොහුගේ විශේෂණයයි. මකාරයනෙම පුළුස්සුණයෙන් සම්බන්ධවේ. සන් යන්නහුගේ නකාරය ඉත්සංඥයි. (17) එහෙයින් මකාරයාගේ අනන්තයෙහි සකාරයම වෙයි. ලප්ත සකාරයා නමා අදි විධිය බැවින් සකාරයහට විසඟිය නොවේ. මෙසේම, පුංස්කා: කි: පුංසානම් පුංශානාක: යනාදියද වේ. පුංශානාසො කොකිලයෙහි පුංකොකිල:

දුනෙන සවිතසා නසා සන් සත්, අමපරෙ ඡතෙ පරෙ,
න තු ප්‍රශාමි.*

(ස-) අමපරෙ, අම පරකොට ඇත්තාවූ; ඡතෙ පරෙ, ඡන් සංඥා පරකල්හි; දුනෙන සවිතසා, පද්‍යනතයෙහි සිටියාවූ; නසා, නකාරයහට; සන් සත්, සන් ආගම වන්නේය. ප්‍රශාමස්තු, ප්‍රශාමී ශබ්දයාගේ ස්ථානයෙහි වූකලී; න, සන් ආගම නොවේ. [පාණිනී: 8. 3. 7.]

(මු-) ශාර්ඛිහිංශ්ඡිකි, චක්‍රිංඤාති. අමපරෙ කිං සන්ත් සරු: අප්‍රශාමි: කිං ප්‍රශානතනොති.

(ස-) ශාර්ඛිහින්-ඡිකි, මෙයින්, සන්ආගම වේ, ශාර්ඛිහින් ඡිඡිකි, (50) නකාරයහට අනුඤාරයද (46) දන්තා සකාරය හට තාලුප ශකාරයද වෙන්, ශාර්ඛිහිංශ්ඡිකි. චක්‍රින්-ත්‍රාහි මෙයින්, සන්ආගම වේ, (50) නකාරයහට අනුඤාරයදෙක වේ, චක්‍රිංඤාති. අමපරෙ කිං, අමපරෙ යනු කුමටය? සන්ත් සරු:, යන තත්හි නකාරය අමපරකොට නැතිබැවින් සන් ආගම නොවන පිණිසයි. ත්සරු:, යනු කඩු ආදියෙහි මිටයි. අප්‍රශාමි: කිං, අප්‍රශාමි: යනු කුමටය? ප්‍රශාන්තනොති, යන තත්හි-ප්‍රශාමී ශබ්දයහට සන් ආගම නොවන පිණිසයි. ප්‍රශාමි-තනොති (202) මකාරයහට නකාර වේ, ප්‍රශානත නොති.

(මු-) 56. කාන්කාන් යන පද දෙදෙනාහට, කාන්සකාන් සි මෙම සුත්‍රයෙහි නිපාතනයෙන් විකල්පයෙන් සිඛකරණු ලැබේ. පක්‍ෂයෙහි කාන් කාන් යනු වේ. නෘත්-පාහි යන මෙහි මෙම නිපාතනයෙන්, ප පරකල්හි විකල්පයෙන් නෘත් යන පදයාගේ ස්ථානයෙහි අනුඤාරය සහිත විසඟිය වේ, නෘත් පාහි යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි නෘත් පාහි. [පාණිනී: 8. 3. 10. 12. 37.]

(නිපාතන සූත්‍රයි.)

(ස-) කාන් කාන් යන පද දෙදෙනාහට, කාන්සකාන් සි මෙම සුත්‍රයෙහි නිපාතනයෙන් විකල්පයෙන් සිඛකරණු ලැබේ. පක්‍ෂයෙහි කාන් කාන් යනු වේ. නෘත්-පාහි යන මෙහි මෙම නිපාතනයෙන්, ප පරකල්හි විකල්පයෙන් නෘත් යන පදයාගේ ස්ථානයෙහි අනුඤාරය සහිත විසඟිය වේ, නෘත් පාහි යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි නෘත් පාහි. [පාණිනී: 8. 3. 10. 12. 37.]

* අමපරෙ යනුද, දුනෙන යනුද, සන් යනුද අනුවාහනියයි. මෙහි සංකීර්ණයෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨ නකාරය ගතසුත්‍රවෙයි, එහෙයින් කීර්තන යනාදියෙහි නකාරස්ථානයෙහි සන් ආගම නොවේ

(මු-) 57. න ණ ට න ඩ යෙකන් ග ශස් ස ශසි වා. (න ණ ට න ඩ: 6. වකන් 1. ග ශස් ස ශසි 7. වා 1.)

දුනෙන ස්විතසා නසා වන් ශෙ, ණසා ටන් ශසි, ටන යොසනන් සෙ, ඩසා කන් ශසි සඝවා.*

(ස-) ශෙ, ග පරකල්හි; දුනෙන ස්විතසා, පදනනෙහි සිටියා; නසා, නකාරයාගේ ස්ථානෙහි; වන්, වන් ආගමද, ශසි, ශස් පරකල්හි; ණසා, මුඛිතා ණකාරයාගේ ස්ථානෙහි; ටන්, ටන් ආගමද; සෙ, ස පරකල්හි; ටන යොස, ට-න-දෙදෙනාගේ ස්ථානෙහි; තන්, තන් ආගමද, ශසි, ශස් පරකල්හි; ඩසා, ඩකාරයාගේ ස්ථානෙහි; වා විකල්පයෙන්; කන් සඝත්, කන් ආගමද වන්නේය. [පාණිනී: 8. 3. 28—31.]

(මු-) සඤ්ඡමා; සඤ්චිශමා; සඤ්ශමා; සුගණ්ච්ඡා; සුගණ්ඡා; ෂට්පනා; ෂට්සනා; සන්ත්සා; සන්සා; ප්‍රාචිත්ඡා; ප්‍රාච්ඡා.

(ස-) සන්-ශමා; මෙයින් වන් ආගම වේ, (50) නකාරය හට අනුසාරය වේ, (51) ඕහට ඤකාර වේ, (61) ශකාරය හට ඡකාරය වේ, සඤ්ච්ඡමා; ත්‍රයො යත්‍රෙකවර්තියා මධ්‍යමසාත්‍ර ප්‍රපාතෙ, යන මෙයින් වකාරලොපය වේ, සඤ්ඡමා; ශහට ඡ නුටු පක්‍ෂයෙහි, සඤ්චිශමා; මෙයින් වන් නුටු පක්‍ෂයෙහි (46) සඤ්ශමා; සුගණ්-ඡා; මෙයින් ටන් වේ, සුගණ්ච්ඡා; විකල්ප පක්‍ෂයෙහි, සුගණ්ඡා; ෂට් සනා; ටකාරයාගේ ස්ථානෙහි මෙයින්-තන් ආගම වේ, ෂට්පනා; විකල්පයෙන්, ෂට්සනා; සන්-සා; මෙයින් තන් ආගමයි, සන්ත්සා; විකල්පයෙන් සන්සා; ප්‍රාචි-ඡා; මෙයින් කන් ආගමයි, ප්‍රාචිත්ඡා; විකල්පයෙන් ප්‍රාච්ඡා.

(මු) 58. වපො'බෙ ජබ්. (වප: 6. අබෙ 7. ජබ් 1.)

* ටනෙ නනෙ ට්න, තනෙ ණනෙ ට්නඤ්ච ඩනෙහි තසා. වකාත් න වකන්, වක් යනු ප්‍රත්‍යභාරයයි, වන් ටන් තන් කන් යන මේ සහරයි. දුනෙන යනු අනුචාරයයි, වා ශබ්දය පරසුභූතයෙහි නිවාරණය පිණිසයි. වන් ආදීන්ගේ නකාරය ඉන් වෙයි.

දූතො ස්විතසා වපසා ජඛි සංඛන් අබෙ පරෙ. වාහිභූ,
විදුපා.*

(ස) අබෙ පරෙ, අඛි සංඛයා පරකල්හි; දූතො ස්විතසා,
පද්‍යනායෙහි සිටියාවූ; වපසා, වප් සංඛයාහට; ජඛි සංඛන්,
ජඛි සංඛයා ආදෙශවන්නේය. වාක්-ර්භූ, මෙයින් කකාරය
හට ගකාරය, වාහිභූ. විත්-රූපා, මෙයින් තකාරය හට
දකාරය, විදුපා. ව-ව-ප යන මොවුන්ටද ජ ඛ ඛ යන
මොහු වෙත්. [පාණිනී: 8. 2. 39.]

(මු-) 59. ඤමෙ ඤම් වා. (ඤමෙ 7. ඤම් 1. වා 1.)

දූතො ස්විතසා වපසා ඤමෙ පරෙ ඤම් වා සංඛන්. එතත්
මුකාඤ, එතද් මුකාඤ.†

(ස-) ඤමෙ පරෙ, ඤම් සංඛයා පරකල්හි; දූතො ස්විත
සා, පද්‍යනායෙහි සිටියාවූ; වපසා, වප් සංඛයාහට; වා,
විකල්පයෙන්; ඤම් සංඛන්, ඤම් සංඛයා ආදෙශවන්නේය.
එතත්-මුකාඤ, මෙයින් තකාරය හට නකාරය වෙයි, එතත්
මුකාඤ, විකල්පයෙන් (58) එතද් මුකාඤ. මෙසේම වටකප
යන මොවුන්ට ඤණඛම යන මොහු වෙති. [පාණිනී: 8.
4. 45.]

(මු-) 60. නො. (නො 7.)

නො මෙ පරෙ දූතො ස්විතසා වපසා ඤම් සංඛනනිතං.
විත්මයං, වාඛමයං.‡

(ස) නො මෙ පරෙ, ප්‍රත්‍යයා සමිඛිකිවූ මකාරයා පර
කල්හි; දූතො ස්විතසා, පද්‍යනායෙහි සිටියාවූ; වපසා, වප්
සංඛයාහට; නිතං, නිතයෙන්; ඤම් සංඛන්, ඤම් සංඛයා
ආදෙශවන්නේය.

විත්-මයං, මෙයින් තකාරය හට නකාරය වෙයි, විත්මයං,
වාක්-මයං, මෙයින් කකාරය හට ඛකාරය වේ, වාඛමයං.
[පාණිනී: 8. 4. 45.]

* දූතො යනු සමිඛිකි.

† වපා යනු සමිඛිකියයි.

‡ විකල්ප දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නා බැවින් මොහු
ගේ නිත්‍යතාවයයි. ප්‍රත්‍යයන් අතුරෙහි ඤණනඛ යන මො
වුන් නැතිනෙයින් මෙ යනු තියයි.

(මු-) 61. ගුණානුපාත වාමි ජකුලෙහි. (ගුණා: 6 ..
වපාත් 5. වා 1. අම් 7. ජකුලෙහි 1..)

දුනෙත සපිතාත් වපාත් පරයො: ගුණකාරයො: ක්‍රමෙණම්
පරෙ ජකුලෙහි වා සහ:*

(ස-) අම් පරෙ, අම් පරකල්හි; දුනෙත සපිතාත්, පද්‍යන
යෙහි සිටියාවූ; වපාත් පරයො:, වප් සංඥා කෙරෙත් පරවූ;
ගුණකාරයො:, ගුණකාර හකාර දෙදෙනාහට; වා, විකල්පයෙන්;
ක්‍රමෙණ, ක්‍රමයෙන්; ජකුලෙහි, ගුණකාරයට ජකාරයද හකා
රයට කුණ සංඥාද යන දෙක; සහ:, වෙන්.

(මු-) තච්ඡිව: තච්ඡිව:, වාග්හරි: වාග්හරි:. අම් කිං, වාක්
ශ්‍රේෂ්ඨතා.

(ස-) තත්-ශිව:, මෙයින් ගුණට විකල්පයෙන් ජකාරය වේ
(46) = තච්ඡිව:, විකල්පයෙන් (46) = තච්ඡිව:. වාක්-හරි:,
හකාරයට මෙයින් ස වේ, (58) = වාග්හරි:, විකල්පයෙන්
(58) = වාග්හරි:. අම් කිං, අම් යනු කුමටය? වාක්ශ්‍රේෂ්ඨ
තා යන මෙහි වකාරය අම් පරකොට නැති හෙයින් ගුණට,
ජ නොවනබව ඇඟවීම පිණිසයි. [පාණිනි: 8. 4. 62, 63.]

(මු-) 62. ක්‍රාණ්ණබ්‍රා'වි වි: (ක්‍රාත් 5. ණ්‍ර: 1. අවි
7. වි: 1.)

ක්‍රාත් පරෙ දුනෙත සපිතො ණ්‍රබ්‍රා වි: සකදවි පරෙ.

සුගණ්ණිභ: සනනව්‍යුත: ප්‍රත්‍යඛිඛිත්මා.†

* ගුණා: යනු ස්ථානි නිදේශය බැවින් වප් යන්නහුගේ
නැවැත්ම වේ. නිසමයෙන් නැවත වප් යන්නහුගේ ග්‍රහ
ණය වෙයි, මෙහි උත්තරවණිය හා සමානකය ගතයුතු,
එහෙයින් වකාරය කෙරෙත් හකාරයට කු වේ, වකාරය
කෙරෙත් හකාරයට, එ වේ, නකාරය කෙරෙත් හකාරය
ට බ වේ, කකාරය කෙරෙත් හකාරයට ස වේ. පකාරය
කෙරෙත් හකාරයට හ වේ. මෙහිද වාග්‍රභේදය ව්‍යවස්ථා
වාවි බැවින් උකාරය හා ඤම්සංඥාද පරකල්හි නොවත්
න්යයි හැඟෙයි, එහෙයින්, තත්-ශ්‍රොණං, තත්-ශ්‍රොණං
යන මේ ආදියෙහි නොවන්නේය.

† වි: යනු (485) සුචි ප්‍රත්‍යය අනුකොට ඇති අව්‍යය ශබ්ද
යයි. මෙහි (181) අණ්ණො කියාද (993) ණිනනාත් ඝ
කියාද; (632) සන් සචනනා වි:, කියාද මේ ආදිය හැඟෙණ
බැවින් සමාසයෙහි වූ ණ්‍රඛි හට විඛි නොවන්නේයයි හැඟෙයි,

(ස-) අවි පරෙ, සාරයා පරකල්හි ; සොත් පරෙ, හුසොයා කෙරෙන් පරවු ; දුනොන සිතා, පදනොයෙහි සිටියාවු ; ණඩ, ණඩසංඥයනොම ; වි: සතත්, විනි වන්නේය. [පාණිනි: 8. 3. 32.]

සුගණ්-ර්ථය, මුඛිනා ණ හට මෙසින් විනි වේ, සුගණ්භි ග: සත්-අවුතා, දනනා න හට මෙසින් විනි වේ, සනා වුතා. ප්‍රතාච්-ආත්මා, ඔහට මෙසින් විනි වේ, ප්‍රතාච්චාත්මා.

(මු-) 63. ණා'ව: (ඡ: 1. අව: 5.)
අව: පරත්ඡකාරෙ වි: සතත්.*

(ස-) අව: පරෙ, අවිසංඥා කෙරෙන් පරවු ; ඡකාර: ඡකාරයනොම ; වි: සතත්, විනි වන්නේය. [පාණිනි: 6. 1. 73-76.]

(මු-) 64. කුප්කුසො: ඛස්කුබො ශවජ්ජනාචනො ව.
(කුප්කුසො: 6.. ඛස්කුබො: 7.. චජ්ජනො 1.. අනො 7. ව 1.)

කුප්කුසො: ස්ථානො ඛස්කුබො: පරො: ක්‍රමාත් චජ්ජනො සතා, විරුමො ව. ශ්වච්ඡායා, අච්ඡා.†

එහෙසින්, අනනා, සනනා, නිබනා යන මේ ආදීහු සිවයහ. සොත් කිං, සොත් යනු කුමටය? ප්‍රාච්-ආසො යන මෙහි දීඪියා කෙරෙන් විනි නොවේ. ප්‍රාචායො යි සනිසි.

* මෙහි මා (ච්) ආ (ච්) රහිතවු දීඪියා කෙරෙන්ද පදනොයා කෙරෙන්ද විකල්පයෙන් විනිසයි කියනුයුතුයි, විශ්වජනාදීන් කෙරෙන් පරවු ශබ්දයද විකල්පයෙන් විනිසයි.

† ඛස්සංඥා පරකල්හි කුප්කුසො ස්ථානයෙහි චජ්ජනො ශබ්දයද, එසේම කුබො පරකල්හි කුප්කුසො ස්ථානයෙහි ජබ් ආදෙශයද වන්නේය. විරුමයා පරකල්හි ඔවුන් දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ඒ වණ්ණියෝ දෙදෙනා වන්නෝය යන අර්ථය කියනලදී. ප්‍රකටවු අර්ථය මෙසේයි, ඛස්සංඥා පරකල්හි වර්ගයන්ගේ ආදියෙහි වු වණ්ණියන් සතරදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ඒ වර්ගයාගේ ප්‍රථම වණ්ණිය වන්නේය. කුබො සංඥා පරකල්හි වනාහි ඒ වර්ගයාගේ තෘතීය වණ්ණිය වන්නේය. විරුම පරකල්හි වනාහි ඒ වණ්ණිය වන්නේය. විරුමය යනු පරවණ්ණියක්හුගේ නොවීමයි. සමානත්වය බැවින් දනනා සකාරයහට දකාරය වන්නේය.

(ස-) කප් කප්පයො: ස්ථානෙ, කප්පසංඥ කප්පසංඥ යන මොවුන් දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ; ඛස් කප්පයො: පරයො:, ඛස්සංඥ කප්පසංඥ යන මොවුන් පරකල්හි ; ක්‍රමාත්, පිළි වෙළුන් ; චප්පකො, චප්පසංඥ ජප්පසංඥ දෙක ; සතා, වෙන් ; විරුමෙ ව, විරුමයා පරකල්හිද මේ ආදෙශයෝ වෙත්. ශිව-ජායා, (63) ජකාරයහට වික වේ, මෙයින් ජකාරයහට වකාරය වේ, ශිවච්ජායා, අ-ජා, පළමු පරිද්දෙන් විකව වකාර දෙශව සිබසි, අවජා යනු වේ. [පාණිනී: 8. 4. 53. 55—56.]

ඉති හස්සකිපාදා:

විසකි:—විසගී සකියසි.

(මු-) 65. වෙ: සො'ගසනෙ ජනෙ. (වෙ: 6. ස: 1. අගසනෙ 7. ජනෙ 7.)

වෙ: සකාර: සත් අගසනෙ ජනෙ පරෙ. කෘෂ්ණස් විනාසා, හරිජටිකනෙ, විජ්ණුස්ත්‍රාතා.

ගසනෙ තු ක්:ත්සරා:

(ස-) අගසනෙ, ගස්සංඥය අනනයෙහි නුටු ; ජනෙ පරෙ, ජත් සංඥයා පරකල්හි ; වෙ: විසගීයහට ; සකාර: සත්, සකාරය වන්නේය. කෘෂ්ණස්-විනාසා, මෙයින් විසගීයහට සකාර වේ, ඕහට (46) තාලුජ ග වේ, කෘෂ්ණස්විනාසා. හරි-ටිකනෙ, මෙයින් ස වේ, (47)=හරිජටිකනෙ. විජ්ණුස්-ත්‍රාතා, මෙයින් ස වේ, විජ්ණුස්ත්‍රාතා. ගසනෙ තු, ගස් අනනු කල්හි වනාහි ; ක්:ත්සරා, තකාරය සකාරයා අනනකොට පවත්නා බැවින් විසගීයහට ගස් ආදෙශ නොවේ. [පාණිනී: 8. 3. 34—35.]

(මු-) 66. සෙ තු කඛ ප ඵෙ වා. (සෙ 7. තු 1. කඛ පඵෙ 7. වා 1.)

වෙ: සකාරො වා සත් කඛ ප ඵෙජු පරෙජු සෙ සති. භාසකර: භාසකර: භාස්ඛර: භාස්ඛර: භාස්පති: භාස්පති: භාස්ඵෙරා: භාස්ඵෙරා:.*

* තුකාරය හෙතුකොටගෙන මතුවන්නි සමාසානුවානතිය නැත්තේය. මෙහිද, අගසනා: යන විශෙෂණයාගේ අනු වානතියයි, එහෙයින් අග: ක්‍ෂාමි: යනාදියෙහි සකිනොවේ.

(ස-) සෙ සති, සමාසවුකල්හි; කඛපථේෂු පරේෂු, කඛ පථ යන මොවුන් පරකල්හි; වෙ; විසභියහට; වා, විකල්පයෙන්; සකාර: සකත්, සකාරය වන්නේය. භා-කර:, මෙයින් විසභියහට සකාර වේ, භාසකාර:, විකල්පයෙන් භා: කර:. භාස්ඛර: යනාදී සයද පෙර සේම සිබියහ. [පාඪිනි: 8. 3. 46.]

(මු-) 67. ගසි ගස්. (ගසි 7. ගස් 1.)

වෙ: ගස් වා සකත් ගසි පර. හරිශෙශනෙ හරි:ශෙනෙ, සනනාෂ්ඨි සනනා:ෂ්ඨි, ශිවසෙසව්‍ය: ශිව:සෙව්‍ය:

(ස-) ගසි පර, ගස් පරකල්හි; වෙ:, විසභියහට; වා, විකල්පයෙන්; ගස් සකත්, ගස් සංඥය ආදෙශ වන්නේය. හරි:-ශෙනෙ, මෙයින් විසභියහට ග වේ, හරිශෙශනෙ, විකල්පයෙන් හරි:ශෙනෙ. සනනා:ෂ්ඨි, මෙයින් විසභියහට ෂ වේ, සනනාෂ්ඨි, විකල්පයෙන් සනනා:ෂ්ඨි. ශිව:සෙව්‍ය: මෙයින් ස වේ, ශිවසෙසව්‍ය:, විකල්පයෙන් ශිව:සෙව්‍ය:. [පාඪිනි: 8. 3. 36.]

(මු-) 68. කඛ පථ යො ර්මු නොය. (කඛපථයො: 7.. මුනොය 1..)

වෙර්මුනොය ක්‍රමාත් වා සකතාං කඛපථයො: පරයො:. හරි x කාම්‍ය: හරි:කාම්‍ය:, මණ් x ඛනි: මණ්:ඛනි:, කෘෂ්ණ් ෆ පාතා කෘෂ්ණ:පාතා, භනති ෆ ඵලනි, භනති:ඵලනි.*

(ස-) කඛපථයො: පරයො:, කඛපථ යනමොවුන් පරකල්හි;

මෙහි වාශබ්දය ව්‍යවස්ථාවාවී වෙයි, එහෙයින් කාර කාම කංස කුමහ කුශි කීල කණි කර්ණි කුත්සිත කාණ්ඩ කුතා: කරොති කෘතා කාම්‍යත් පති පාත්‍ර පාඨ පාශ යන මොවුන් පර කල්හි නිත්‍යයෙන් වන්නේය. ප්‍රයොග වශයෙන් සෙසු තන්හිද වන්නේය, මෙසේයි, අයසකාර: පයස්කුමහ: යනාදියයි, හි: කාර: හි:කාම්‍ය: යනාදියෙහි නොවන්නේය, භාසං කරොතිති භාසා ඛරස්තික්ෂණ:, භාසාං පති:, භාසා ඵෙරු:, (ශාගාල විශෙෂ:) යනු ක්‍රමයෙන් වාක්‍යයි.

* මණ්ඩුකපුත්‍ර ගති වශයෙන් මෙහි අශසනන: යනු අනු වර්තනයයි. එහෙයින් ක: ක්ෂිණ: ක: පසාති යනාදියෙහි මු නි දෙක නොවෙත්. ඛනධාතු පරකල්හිද නොවෙත් යි කියයුතුයි, එහෙයින්, ක: ඛනත: යනු වේ.

වෙ; විසඟියහට ; වා, විකල්පයෙන් ; මුණො, මුසංඥයද (ජිත්වාමුළිය) නිසංඥයද (උපාධිමාණිය) යන දෙක ; කුමාත්, පිළිවෙළින් ; සකතාං, වන්නාහ. හරි-කාමා; මෙයින් විසඟියහට මුසංඥය ආදෙශයි, හරි + කාමා; විකල්පයෙන් හරි-කාමා; මණො-බනි; (68) මණො + බනි; විකල්පයෙන් මණො-බනි; කෘෂණ-පාතා, (68) = කෘෂණ ෩ පාතා, විකල්පයෙන් කෘෂණ-පාතා. හකනි-ඵලති, (68) = හකනි ෩ ඵලති, විකල්පයෙන් හකනි-ඵලති. [පාණිනි: 8. 3. 37.]

(මු-) 69. අනො'බ්බු; (අතා: 5. අත්-හබ් 7. උ: 1.)

අකාරත් පරසා වෙරුකාර: සකත් අකාරෙ හබ් ව පරෙ. ශිවො'ච්ඡි: ශිවො වඤ්ඤා.*

(ස-) අකාරෙ, අකාරයද ; හබ් ව පරෙ, හබ් සංඥයද පරකල්ඡි ; අකාරත් පරසා, අකාරයා කෙරෙන් පරවු ; වෙ; විසඟියහට ; උකාර: සකත්, උකාරය වන්නේය. ශිවො-අච්ඡි; මෙයින් විසඟියහට උකාරය වේ, ඕහට (23) ගුණවේ, (38) අකාරලොපය වේ, ශිවො'ච්ඡි; ශිවො-වඤ්ඤා, (69, 23) = ශිවො වඤ්ඤා. [පාණිනි: 6. 1. 113-114.]

(මු-) 70. අහො හහො අභොහො'බ්බු ලුප්. (අහොහො අභොහො: 5...අබ්බු 7. ලුප් 1.)

අවර්ණත් හො හහො අභොහොඤ්ඤා පරසා වෙර් ලුප් සකත් අබ්බු පරෙ.

රුද්‍රානමසා; හො හරෙ, හහොරුද්‍රා, අභොසප්.†

* ඉහතවන බැවින් මෙහි අශ්වයා: යන මොහුගේ අනුචාරකයන් නැත්තේය, එහෙයින් රුමො'ශ්වයානි යනාදියෙහි සකිවේමය. ශිවො'ච්ඡි: යනාදියෙහි, ප්‍රකාශන: පුළුළුං සකද නතරභගතරං තථා, යන නිසයෙන් විසඟියාගේ ස්ථානයෙහි ජනවූ උකාරයා කෙරෙන් අභ්‍යන්තරවයවවූ පුළු අකාරයා හට අයහිවන සකියබලවත්වන බැවින් ප්‍රථමයෙන් උකාරය හට වකාරය නොවේ.

† මෙහි හො: හහො: අභො: යන පදයෝ හවත් හගවත් අභවත් ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහි සමෙබ්බතයෙහි සිබ්බයෝයි, හොස් ආදිහු සකාරනන අව්‍යයයෝයයිද දැනගන්නාහ. හො හරෙ යනු හෙ හරෙ යන අර්ථයි. හහොරුද්‍රා යනු හගවත් රුද්‍රා යන අර්ථයි. අභොසප් යනු පාපිත් සප් (පුරය) යන අර්ථයි.

(ස-) අබ්බ පරෙ, අබ්බ සංඥා පරකල්හි; අවර්ණත්, අවර්ණියා කෙරෙත්ඳ; භොගගොඅභොගාභ්බ, භො-භගො-අභො යන මොවුන් කෙරෙත්ඳ; පරසා, පරවු; වෙ; විසගීයහට; ලුප් සත්ත්, ලොප් වත්තේය. රුද්‍රා-නමසා; මෙසින් විසගීයහට ලොප්වේ, රුද්‍රානමසා; භො-හරෙ, (70) = භො හරෙ, භගො-රක්ඛ, (70) = භගොරක්ඛ, අභො-ඤ, (70) = අභොඤ.

(මු-) 71. සමා මි. (ය 1. වා 1. අවි 7.)

අවර්ණත් භො භගො අභොගාභ්බ පරසා වෙර්යො වා සාදවි පරෙ. ශිවසුත්‍රා ශිවඋත්‍රා, භොයව්‍යුත භො අව්‍යුත.*

(ස-) අවි පරෙ, සාරයා පරකල්හි; අවර්ණත්, අවර්ණියා කෙරෙත්ඳ; භොගගොඅභොගාභ්බ, භො-භගො-අභො යන මොවුන් කෙරෙත්ඳ; පරසා, පරවු; වෙ; විසගීයහට; වා, විකල්පයෙන්; ය: සත්ත්, ය වේ. ශිව:උත්‍රා, මෙසින් විසගීයහට යකාරය වේ, ශිවසුත්‍රා, විකල්ප පක්ෂයෙහි ශිව:උත්‍රා, (70) = ශිවඋත්‍රා, භො-අව්‍යුත, (71) = භොයව්‍යුත, විකල්ප පක්ෂයෙහි (70) භොඅව්‍යුත. [පාණිනී: 8. 3. 17.]

(මු-) 72. ටිවො'බ්බ. (ර 1. ඉව: 5. අබ්බ 7.)

ඉව: පරසා වෙ රෙඵ: සාදබ්බ පරෙ. හරිරයං, වතුර්ගුජා,

(ස-) අබ්බ පරෙ, අබ්බ සංඥා පරකල්හි; ඉව: පරසා, ඉව් සංඥා කෙරෙත් පරවු; වෙ; විසගීයහට; රෙඵ: සත්ත්, රකාරය වත්තේය; හරි-අයං, මෙසින් විසගීයහට රකාරයෙක වේ, හරිරයං. වතු:ගුජා, (72) = වතුර්ගුජා.

(මු-) 73. ඛෙ'ව: (ර: 6. අව: 5.)

අව: පරසා රෙඵසා වෙ රෙඵ: සාදබ්බ පරෙ. ත්‍රාතරව. ධාතනිව්ඡ.†

* භො අව්‍යුත යනාදියෙහි (15) ලුපි න සක්ඛි යනාදියෙන් සක්ඛිනොවේ, එසේද, නක්ඛනිර්දේශමනිතාං යන නක්ඛයෙන්, සෙෂ දුශරපිරම: සෙෂරුජ් සුධිජ්ඣිර, එසෙෂ රථමාරුභා මථුරං යාති මාධව:—යනාදිය සිබයි.

† ව්‍යාඤ්ඤානා කෙරෙත් පරවු රෙඵයෙහි ජාතවු විසගීයක් නැති බැවින්ම නියමයෙන් සාරයන් ලැබෙන කල්හි ඉව් සංඥා නවත්වනුපිණිස නැවත සාරයාගේ ග්‍රහණය වෙයි.

(ස-) අබේ පරේ, අබ්සංඥා පරකල්හි; අව්: පරස, සාර
සාකෙරෙන් පරවු; රෙඵස, රෙඵසාගේ ස්ථානයෙහි වූ; වෙ;,
විසභ්‍යත; රෙඵ: සකත්, රකාරය වන්නේය. ත්‍රාතර්-
(102) ත්‍රාතර්-අව, මෙයින් විසභ්‍යත රකාර වේ, ත්‍රාතරව,
බාතර්-(102)=බාතර්-ගව්ජ=බාතර්ගව්ජ.

(මු-) 74. වපි වා. (බපි 7. වා 1.)

අව්: පරස රෙඵස වෙ රෙඵ: සකවා බපි පරේ.

ගිපිති: ගිපිති: ගිපිති:.*

(ස-) බපි පරේ, බප්සංඥා පරකල්හි; අව්:පරස රෙඵස,
අව්සංඥා කෙරෙන් පරවු රෙඵසාගේ; වෙ; විසභ්‍යත; වා,
විකල්පයෙන්; රෙඵ: සකත්, රකාර වන්නේය. ගිපි-(102) ගි-
පිති, (74)=ගිපිති, ගි-පිති, (66, 111) විකල්පයෙන්,
ගිපිති, පක්‍ෂයෙහි, ගිපිති. [පාණිනී: 8. 2. 69.]

(මු-) 75. නාහො රකකො. (න 1. අහ: 6. රක
කො 7.)

අහො රෙඵස වෙ රෙඵො න සකත් රෙඵෙ කෙ කො
ව පරේ.†

* පුළුල්වලින් අව්සංඥාගේ අනුච්ඡාදය වෙයි. මෙකු
කපුතාගතියෙන් (66) සෙතකබ්‍යවේ, යන මෙයින්, සෙ-
යනුද අනුච්ඡාදයයි. එහෙයින්, ඉයංගි: පතිරසො යනාදි
යෙහි නොවන්නේය. එසේම, ගිපි-ධුර්-අහත් යන මොවුන්
ගේම විසභ්‍යත පති ශබ්දයා පරකල්හිම දතුවු, එහෙයින්,
ගි-පාඨ: ආශි-පති: යනාදියෙහි නොවන්නේය. ප්‍රයෝගානු
සාරයෙන් කිසිතැනෙකින් නිත්‍යද වෙයි, එහෙයින්, වතුථි,
සි තෙමේම කියන්නේය.

† මෙහි රෙඵ යනු-රුත්-රුප-රථනාර ශබ්දයන්ගේ රකා
රයමය, එහෙයින්, අහ-රජනො, අහ-රචි යන මේ ආදියෙහි
රකාරය වන්නේය. එසේම කති යන පදයෙන් ලොප්කරණ
ලද විභක්තිහුගේද ග්‍රහණය වෙයි, එහෙයින්, දිඝිභොතිදස:
යනාදියෙහි (148) ව්‍යංග්‍යයා කෙරෙන් සි හට ලොප්කල
කල්හිද රකාර නිෂේධය වෙයි. විභක්තිහට ලොප්කල
කල්හි වනාහි එහි රෙඵය වේමය. එහෙයින් ගතාහර්බලං
යනාදියෙහි (168) සි හට ලොප්කල කල්හි රෙඵය වන්
නේය.

(ස-) රෙඵේ කෙ කෙනාච පරෙ, රකාරද කකාරද විභක්තිද යන මොවුන් පරකල්භි; අභනා, අභන්ඤ්ඤායාගේ අනතාව සවවු නකාරස්ථානයෙහි ජාතවු; රෙඵස්ස වෙ, රෙඵයාගේ විසභියහට; රෙඵො න සත්, රකාර නොවන්නේය.

(මු-) අභොරුත්තා, අභසකරා, අභොති.

(ස-) අභන්, (227)=අභර්, (102)=අභා-රුත්තා, මෙසින් විසභියහට රකාර ප්‍රතිෂේධය වේ, (69, 23) විසභියහට උකාර දෙඤ්ඤා ඔහට ගුණද වෙත්, අභොරුත්තා, අභා-කරා (66)=අභ සකරා, අභා-ති (69, 23)=අභොති.

(මු-) 76. හසෙසනනනදො'නඤ්ඤා සෙර්ලොපා. (හසි 7. එතතතදා 5. අනඤ්ඤා 5. සෙ 6. ලොපා 1.)

න ඤ්ඤාත්වජා දෙනදසනදඤ්ඤා පරසා සෙර්ලොපා සත් හසි පරෙ.

එඡකාඡණා, සවිජ්ඣා. අනඤ්ඤා කිං අසා ශිව, එඡකො රුදා.*

(ස-) හසි පරෙ, වාඤ්ඤානසා පරකල්භි; න ඤ්ඤාත්වජාත්, නඤ්ඤා සමාසයද, අක්ප්‍රත්‍යයද (208) රහිතවු; එතදසනදඤ්ඤා, එතදඤ්ඤායෙන් හා තදඤ්ඤායෙන්ද; පරසා, පරවු; සෙර්ලොපා, සිවිභක්තිහට ජාතවු විසභියහට; ලොපා සත්, ලොප්වන් නේය. එඡා-කාඡණා, එතදඤ්ඤා කෙරෙන් මෙසින් විසභි ලොපසි, එඡකාඡණා, සා-විජ්ඣා, (76)=සවිජ්ඣා, තදඤ්ඤා කෙරෙන් විසභිලොපසි. අනඤ්ඤා කිං, අනඤ්ඤා යනු කුම ටය? අසා ශිව යන මෙහි නකාර සමාසයෙහි වූ තදඤ්ඤා කෙරෙන් පරවු විසභියහට ලොප්නොවන බව ඇඟවීමද, එඡකොරුදා, යන මෙහි එතදඤ්ඤාගේ එඡ යන්න හා සෙදනාවු අක්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවු විසභියහට ලොප්

* න විද්‍යොතෙ න ඤ්ඤායා යනු සො'නඤ්ඤාසහසමාත්. සරුපචාවක-ස-ඤ්ඤායද, ඉඡ යන ධාතුවෙන් නිජ්පනතවු එඡ ඤ්ඤායද යන මොවුන්ගේ වැලැක්වීම පිණිස එතදඤ්ඤා තදඤ්ඤා යන දෙදෙනාගේ ග්‍රහණය වෙයි. එඡකො රුදා සි සුත්‍ර නියමයාගේ ක්‍රමෝලලඛිතයෙන් උද්ගරණ දක්නා බැවින් එතදඤ්ඤා තදඤ්ඤායන් හා සමග නඤ්ඤා දෙදෙනා ගේ ක්‍රමයෙන් නැත්තේය.

කොවිම ඇඟවීමද ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේය. [පාණිනි: 6. 1. 132.]

(ဇု-) ၇၇. ဓမ္မာနိဗ္ဗာန နိဗ္ဗာနာနုပဿနာ. (ဓမ္မာနိ ၆.. နိဗ္ဗာန ၇. နိဗ္ဗာန ၁. နိဗ္ဗာန ၁. (အဘိဓမ္မာ) အဘိဓမ္မာ ၆.)

එකාරයා එකාරෙ පරෙ, රෙළිය රෙළේ පරෙ ලොපය
සතත් පුළිය ව සාවරිය සී. රූපී, හරිමය. අනු: කි.
තාපී. *

(ස-) ඩිකාරෙපරෙ, ඩිකාරයා පරකල්හි; ඩිකාරස, ඩිකාරයහවද; රෙළෙ පරෙ, රකාරයා පරකල්හි; රෙළස, රෙළයහවද; ලොප: සකන්, ලොප්වන්තෙය. සාධජ්ස, සකාර රහිතවූ; පුළිස, පුළියහව; සීඤ, දිසීද වේ. රුඨි-ඨි (77)=රුඨි, හරි-රමස, (72)=හරි-රමස, (77)=හරි-රමස.

අනු: කිං, අනු: යනු කුමටය? තෘථී: යනාදියෙහි සාකාරය
හට දීඨිනොවන බව දැක්වීම ප්‍රයෝජනකොට වෙයි. තෘථී-ථී:
(77)=තෘථී: [පාඨිනි: 8. 3. 13—14, 6. 3. 111.]

ඉති විසන්ධිසාදි:—ඉති සන්ධිසාදි:

අධ්‍යයනම් එකාච්ඡයන් යුක්තවූ පාද සමුහයකි.

සිඬානාගෙවර නම්වූ මුඳබොධ චක්‍රඛතසෙහි
සකි අධ්‍යය නිමි.

ச.இ.

(මු-) 72. ලෙසි බෑ ජස්, අම් බෑ ශස්, වා හාම් හස්, බෙ හාම් හස්, බිහි හාම් හස්, බස් බස් අම්, බි බස් සුජ.
(ලෙ: 5. සුජ 1...)

* න සෘ අන්‍ය තස්ස අනුඃ. මෙහි ලොපකාර්යයය මුඛ බැවින් තෘප්ති යනාදියෙහි සංකාරයාගේ දිසිය නැතිකළහිද, ස්-ලොපය වෙයි. යම් තැනෙක්හි වනාහි ලොපය නොවේද එහි දිසියද නොවන්නේය, දිසිවිධිය සමගිඤ්චන බැවිනි.

සංකදිනොකවිංගති ලේ: පරණේ පුසුජානෙන. ජ ස ට ඩ පා: සිඛසෙකරකාරගෙවනා:.*

(ස-) සංඥ, සංඥාපාදය කියනුලැබේ.

සංකදීනී, සිවිහනනි මුල්කොට ඇති; එකවිංගතී; එක්විස්ස; ලේ: පරණේ, රුමාදි ශබ්දප්‍රකෘතිහු කෙරෙන් පරවුවහු; පුසු ජානෙන, යොදනු ලැබෙත්. ජශට්ඨපා; ජ-ශ-ට-ඨ-ප-සන මේ වණියෝද; සිඛසෙකා; සි-විහනනි-ඛසි-විහනනි දෙදෙනා ගේ; ඉකාරශ්ව, ඉකාරද; ඉතා; ඉත්සංඥයෝසි, විහකතාව යව නොවෙත්. [පාණිනී: 6. 1. 2.]

(මු-) 79. ත්‍රිශ: ප්‍රි වි ත්‍රි වි පි ඡි පනා: (ත්‍රිශ: 1... ප්‍රි-පනා: 1...)

සංකදීනී ත්‍රිශේ ත්‍රිශේ ක්‍රමාත් ප්‍රි වි ත්‍රි වි පි ඡි පනී සංඥනී සහු:†

(ස-) සංකදීනී, සිවිහනනි මුල්කොට ඇති; ත්‍රිශේ ත්‍රිශේ, තුණ තුණ බැගින්; ප්‍රි, ප්‍රිසංඥ (ප්‍රථමා සංඥ) ය; වි, විසංඥ (විනියා සංඥ) ය; ත්‍රි, ත්‍රිසංඥ (තෘතියා සංඥ) ය; වි, විසංඥ

* විහකතීන්ගේ වෙන් වශයෙන් කෙවල ප්‍රයෝගයෙන් නැත්තේය. රුමාදි ප්‍රකෘති ශබ්දයන්ගේද හුදකලා ප්‍රයෝගයෙන් නැත්තේය, නාපදං ශාසෙන පුසුඤ්ඤා යන නාක හෙතුකොටගෙණයි.

ජස්විහකතීහුගේ ජයන්ත ඉත්සංඥ වන්නේය, එසේම ශස්ත්‍රගේ, ශයන්තද, ටා, යන්තහුගේ, ටයන්තද, ඛෙ ඩ සි ඛස් ඩි යන මොවුන්ගේ, ඩයන්තද, සුජ්හුගේ, පයන්තද, ඉත්වෙන්. සිඛසි යන දෙදෙනාගේ ඉකාරයද ඉත්වෙයි. ඉත්සංඥනම් විහකතාවයව නොවිමයි. සි-ජස්-ශස්-ටා-ඛෙ-ඛසි-ඛස්-ඛි-සන තන්හි ක්‍රමයෙන් ස්-අස්-අස්-ආ-එ-අස්-අස්-ඉ-සන මොහු වෙත්.

† සි-ඉ-ජස් තුණ ප්‍රිසංඥයි. අම්-ඉ-ශස් තුණ විසංඥයි. ටා-භාම්-භිස් ත්‍රිසංඥයි. ඛෙ-භාම්-භාස් විසංඥයි. ඛසි-භාම්-භාස් පිසංඥයි. ඛස්-ඉස්-ආම් ඡිසංඥයි, ඛි-ඉස්සුජ් පනිසංඥයි. ප්‍රථමාදීන්ගේ එකදෙශයක් ගෙණ නද්දි බැවින් ඊප්‍රත්‍යය කළ කල්හි මේ සංඥාවෝ කරණලද්දහ, වෙන්වශයෙන් එක එක විහකතිය එකවරන විවරන බහුවචනයන් වාචාකල්හි මොවුහු යොදනුලැබෙත් යනු අර්ථයි.

(වතුර්වි සංඥ) ය ; පි, පිසංඥ (පඤ්චමි සංඥ) ය ; ඡි, ඡිසංඥ (ඡෂ්ඨි සංඥ) ය ; පච්ඡිසංඥ, පච්ඡිසංඥ (පච්ඡාමි සංඥ) ද ඇත්තාහු ; සහ ; වන්තෝය.

(මු-) 80. සමුද්ධො සි සී. (සමුද්ධො 7. සි 1. සි 1.)

සමුද්ධොනෙ විහිතා: සිර්ධිසංඥා: සහත්.*

(ස-) සමුද්ධොනෙ, අනිකක්හු නමා අභිමුඛකිරිම නම්වූ ආමනුෂ්ටයෙහි ; විහිතා, කරණලද්දුව ; සි, සිවචනයනෙම සිසංඥා: සහත්, සිසංඥ ඇත්තෝ වන්නෝය.

(මු-) 81. සාමො ජස් සි. (සි අමිඛාජස් 1...සි : 1.)

සිඅමිඛා ජස් එනෙ සිසංඥා: සහත්.†

(ස-) සිඅමිඛාජස් එනෙ, සි-අමි-ඛා-ජස් යනමේ විහක්නිහු ; සිසංඥා: සිසංඥ ඇත්තාහු ; සහත්, වන්නෝය.

(මු-) 82. ශි: කලිචෙ. (ශි: 1. කලිචෙ 7.)

නපුංසකෙ ශිරොව සිසංඥා: සහත්.‡

(ස-) නපුංසකෙ, නපුංසක ලිඛිතයෙහි ; ශිරොව, ජස් ශස් දෙදෙනාහට වූ ශි ආදෙශයම ; සිසංඥා: සිසංඥ ඇත්තෝ ; සහත්, වන්නෝය.

(මු-) 83. දානවන් සහි. (දානවන් 1. සහි 7.)

* සමුද්ධි: = සමුද්ධොනං. චෙතනා අවේනාවත්වූ උභය පක්ෂයාගේ අභිමුඛකටයුතු කල්හි මේ නාමයෙකි, ඒ නාමාපි යෙහි කරණලද සිවිහකනිහට සිසංඥ වන්නිය.

† මෙහි ප්‍රිමොසි: යි සුත්‍රය කී කල්හි සමුද්ධොනෙයෙහි සිහට සිසංඥ විධානරූප විශේෂය කරණකොටගෙන ප්‍රථමාවගේ සිසංඥ රූප සාධාරණ විධිය බාධිතවන්නේය, එහෙයින් හෙ පන්ථා: (197) යන පදය සිඛනොවෙයි. ඔයන මොහු අමි ජස් දෙදෙනා මධ්‍යයෙහි කීමෙන් ඔෆ්ෆාර්වයෙහි ගැන්ම වෙයි, හෙද අත් පරිද්දෙකින් සුමොලලච්ඡිකන නිදේශයද අපාථි වන්නේය.

‡ මෙහි ජස් ශස් හැර සිසංඥ නොවන බැවින් වාරිණි යනාදී තත්ති, න සබ්මහන්තා: යනාදියෙන් (164) දීඨි නොවේ.

සහයෝ: පරපොර්දුනාවත් කායනී. සත්.*

(ස-) සහයෝ: පරයෝ, සකාර භකාරයන් පරකල්හි ; දුනාවත්, විභක්තානන නුච්චන්ද පදුනායන් මෙන් ; කායනී සත්, ආදෙශාදි විධි වන්නේය.

(මු-) 84. භෞ ලිඛො ඊහසකුසොරහෙන ව. (භෞ 7. ලිඛො: 6.. හසකුසො: 7.. අනෙත 7. ව 1.)

භෞ පරෙ යත් කායනී වක්ඛානෙ තලලෙ හීසෙ ධොර්කු සෙ සත්, අනෙත ව තයෝ.†

(ස-) භෞ පරෙ, හි පරකල්හි ; යත් කායනී, ආදෙශාදි යම් විධියෙන් ; වක්ඛානෙ, කියනු ලැබේද ; තත්, ඒ තෙම ; හසෙ, ව්‍යාකූලතා පර කල්හි ; ලෙ, ශබ්දප්‍රකෘතීභවද ; කුසෙ, කුස සංඥා පරකල්හි ; ධො, ධාතුභවද ; සත්, වන්නේය.

අනෙත ව, විරූපයා පරකල්හිද ; තයෝ, ඒ ශබ්දප්‍රකෘති ධාතුප්‍රකෘතීන්ගේ ස්ථානසෙහිද කායනී වේ.

(මු-) 85. හසො'හන: ඵ: (හස: 1. අන: 1. ඵ: 1.)

* සකාර භකාරයන් පරකල්හි වස්තුවශයෙන් පදුනා නුච්චාභවද පදුනායන් මෙන් කාර්ය වන්නේය, මෙසේසි, සුනිත්සු යනාදි තත්හි පදුනා බැවින්, මෙතාර්තු: යනාදියෙන් (50) අනුඤ්ඤාය නොවන්නේය. එසේම පුමහං පුංහං යනාදි තත්හි පදුනාබැවින්, දුනෙත ම: (53) යනාදියෙන් මභව අනුඤ්ඤාය කල කල්හි, වාචරයපෙ (52) යනාදියෙන් අනුඤ්ඤා ස්ථානයෙහි විකල්පයෙන් මකාර වේ. මෙහි සහි යනු සත් විභක්තීන්ගේමය, එහෙයින්, විවාස: යනාදියෙහි දුනා නොවන බැවින් (50) නභව අනුඤ්ඤාය, දමහ යනාදියෙහිද—නභව අනුඤ්ඤාය, අනුඤ්ඤායභවද (51) මකාර වේ. මෙහි, දවත්සහි, සි නොකියා, දුනාවත්, සි කීමෙන් දුනාභාවයෙහි කරණලද යම් විධියෙන් වේද එයම වන්නේය. විරූපයභව කරණලද විධානය නොවේ, එහෙයින් ලිච්ඡු යනාදියෙහි කුසකුසො: යනාදියෙන් විරූ මය ආශ්‍රයකොට ජබි නොවේ.

† මෙහි හස යනු සත් විභක්තීන්ගේමය, එහෙයින්, දිහි භව. දිශං යනාදියෙහි, ශ්විත්‍රාජ යනාදි සුච්චලින් (154) භවාදිය නොවන්නේය.

හසො විරුමයා ඵසංඥා සතත්.*

(ස-) හසා, ව්‍යංග්‍යානසද; විරුමයා, විරුමය හෙවත් පර වර්ණනාවයද; ඵසංඥා සතත්, ඵසංඥා වන්නේය.

(මු-) 26. සඵ විභව උභ උභය භවත් තත් භවත සම සිම නෙමා, අනන්තානරොගර ධනර ධනමා, නාද් නද් සද් ඵනදිදමද; කිම්චාසමද් සුඡමද; පුච්ච පරවර දක්ඛණො තතරපරධරනතරසා, සුභි (සඵ—නෙමා: 1... අනා— ධනමා: 1... නාද්—සුඡමද: 1... පුච්ච—සා: 1... සුභි: 1.)

දහෙදො ගණහෙදාභි. එතෙ පඤ්චත්‍රිංශත් ශබ්දා: ප්‍රියං ඥා: සත්‍ය:†

(ස-) දහෙදා, සුත්‍රමධ්‍යයෙහි පදයන්ගේ වෙන්කිරීම; ගණ හෙදාභි, සඵාදි ගණ-අනුකදි-නාදදි-පුච්චාදි යන මේ ගණයන් ගේ හෙදය ප්‍රයෝජනකොටයි. එතෙ පඤ්චත්‍රිංශත් ශබ්දා:, සඵභවද-විභව (සකල) උභ උභය (විච්චිකාමා) භවත් (සුඡමදා) තත් ත් (අනුකමා) එක සම (අනුලා) සිම (සඵ) නෙම (අභිය හෝ සඵ) අනා අනාතර ඉතරකතර (දෙකකිත්

* (202) ධොමො නා: ඵමිච්චි යන මෙහි, මච්ච දෙදෙනාගේ වෙන්වශයෙන් ග්‍රහණ ස්ථිර සයෙන් මෙහි ව්‍යංග්‍යානසෝ සභදිත්ගේමය, එහෙයින්, දූෂ්ටා දූෂ්ටා යනාදියෙහි හෝ ධා: ඵෙ යන්නෙන් ධ (155) යනු නොවන්නේය, විරුමය වනාහි සභදිත්ගේද තභදිත්ගේද වෙයි. අනාය විරුමයයි, පර වර්ණයන්ගේ නොවීමයි.

† සඵභවද යනු මුල්කොට නෙමභවද අනාකොට ඇති එකාදග ශබ්දයෝ සඵාදි ගණයයි. අනාශබ්දය මුල්කොට ඇති ධනම ශබ්දය අනාකොට ඇති පස අනුකදි ගණයයි. නාදදි සුඡමදනා දගශබ්දයෝ නාදදි ගණයයි, පුච්චාදි සඵ ශබ්දනාමු නවශබ්දයෝ පුච්චාදි ගණයයි. මේ ගණයන්ගේ විශේෂ විධාන සඳහා ගණ වෙන්කිරීම වෙයි. සඵභිං චුච්චි ස්ථානා නාම සඵනාම. එක ශබ්දය යම් තැනෙක සංඛ්‍යා වාචිද එකල්හි එකවචනානාමය, යම් තැනෙක මුඛදි වාචිද එකල්හි විච්චනානාද බහුවචනානාද වෙයි, ධනර ධනම දෙක ප්‍රත්‍යයයෝයි, එහෙයින් ඒ අනාකොට ඇති කතරකතමාදිත්ගේ ග්‍රහණයයි. ධනර ප්‍රත්‍යයාගේ අනා තිය ඇතිකල්හිද අනාතර ග්‍රහණය අනාතම ශබ්දය හට ප්‍රියංඥා නිෂේධය ප්‍රයෝජනකොටයි.

එකක් වෙන්කිරීම සඳහා කවරෙක්දැයි ප්‍රශ්නකිරීමෙහි) කතම (කීපයකින් එකක් වෙන්කරණු පිණිස කවරෙක්දැයි ප්‍රශ්නකිරීමෙහි) තෘද් තද් (පළමු කියනලද්දැවූ බුඬියෙහි වූවෙක්) යද් (බුඬිවිශේෂවිෂයවූ අතියමාපි) එතද් (පුළියෙහි පැවැත්තාවූ බුඬියෙහි වූවෙක්) ඉදමි (පුළියෙහි පැවති දෑහෙවූ චර්චර) අදස් (අසම්ප්‍රබවූ දන්තාලද වසතුචෙක්) කිම් (ප්‍රශ්නය) චි (චිත්ත සංඛ්‍යාවෙන් යුක්ත) අසමද් (ආත්මවාචි) යුජ්මද් (අභිමුඛයෙහි විධානකවසුනුවූ චේතනා යුක්තයෙක්) පුචි පර (අනුකදිය) අචර (අනතිම) දක්ෂිණ උතාර අපර (පසුකාලාදිය) අධර (නිවාථි) අනතර (පරිධානවසනාදිය) සි (නමා පිළිබඳ ආදිය) ශබ්දය යන මේ පඤ්චත්‍රිංශත් ශබ්දයෝ; ස්වසංඥා, ස්වසංඥ (සචිතාමසංඥ) ඇත්තාහු; සත්‍ය, වන්තාහ. [පාණිනී: 1. 1. 27.]

(මු-) සමෝ'තුලො, ව්‍යවස්ථායාං පුළිවාදො, ත්‍රාන්තරෝ'පුරි, වහිර්යොගොපසං. ව්‍යවස්ථා, ස්වසංඥානිධනාහිධා.

(ස-) අහු, මේ සචාදි ගණයන් අතුරෙහි; සම, සමශබ්දය තෙම; අතුලො, අසද්ශාථියෙහිද; පුළිච්ඡා, පුළිච්ඡි ශබ්ද ගණය; ව්‍යවස්ථායාං, දිග්දෙශකාලාථියෙහිද; අනතර, අනතරශබ්දයතෙම; අපුරි, පුර රහිතවූ; වහිර්යොග, පිටත්හි ආශ්‍රිතවූ පද්ධියක් වාච්‍යකල්හිද; උපසං. ව්‍යවස්ථා, පරිධාන වසන (අධොභාගයෙහි අදනා පිළි) වාච්‍යකල්හිද; අඤ්චිධනා හිධා, ඤ්චිධනරහිතවූ ආත්ම ආත්මියාථිවූ; ස්වසංඥ, ස්වශබ්දය යන සතර කොටස ස්වසංඥ වෙත්. [පාණිනී: 1. 1. 35.]

(මු-) 87. න ගෝණිකධ්‍යා ව ත්‍රිසාසෙ. (න 1. ගෝණික ඛා ව ත්‍රිසාසෙ 7.)

ගෝණිකධ්‍යා, සංඥායාං වෙ, ත්‍රිසාසෙ අසෙ ව, තෙ ස්ව සංඥ න සත්‍ය.

(ස-) තෙ, ඒ සචාදිහු; ගෝණිකධ්‍යා, අප්‍රධානතියෙහිද; සංඥායාං, සංඥායා නාමයෙහිද; වෙ, වන්වසමාසයෙහිද; ත්‍රිසාසෙ, තෘතීයා සමාසයෙහිද; අසෙව, තෘතීයා සමාසය විස යුතුවූ වාක්‍යයෙහිද; ස්වසංඥ, ස්වසංඥ ඇත්තාහු; න සත්‍ය, නොවන්තෝය. සමෝ'තුලො යනාදීන්ගේ උද්භරණ මතු දක්වනුලැබේ. [පාණිනී: 1. 1. 29-31, 34.]

(මු-) 88. වෙ ජසි වා. (වෙ 7. ජසි 7. වා 1.)

වෙ තෙ ස්‍රිසංඥ වා ස්‍රුජිසි පරෙ.

(ස-) ජසි පරෙ, ජස් පරකල්හි; වෙ, වන්වසමාසයෙහි; තෙ, ඒ සමාදිහ; වා, විකල්පයෙන්; ස්‍රිසංඥ: ස්‍රු: ස්‍රිසංඥ ඇත්තාහු වන්නාහ. [පාණිනි: 1. 1. 31-32.]

(මු-) 89. සුළුවාදාල්ප ප්‍රථම වරම නාසාසාර්ථක කතිපස නෙමා: (1...)

එතෙ සප්තදශශබ්ද: ස්‍රිසංඥ වා ස්‍රුර් ජසි පරෙ.*

(ස-) ජසි පරෙ, ජස් පරකල්හි; එතෙ සප්තදශශබ්ද:, සුළුවාදිගණයෙහි ශබ්ද නවයද-අල්පප්‍රථමවරම යන ශබ්දද, තය අය ප්‍රත්‍යයානතයෝද-අභිකතිපසනෙම යන මේ සප්ත දශශබ්දයෝ; වා, විකල්පයෙන්; ස්‍රිසංඥ: ස්‍රු:, ස්‍රිසංඥ ඇත්තාහු වන්නාහ. [පාණිනි: 1. 1. 33-34.]

(මු-) 90. නියා ඛිති. (නිය: 1. ඛිති 7.)

නියානත: ශබ්ද: ස්‍රිසංඥ: ස්‍රුඤ්ඤ වා ඛිති පරෙ.†

(ස-) ඛිති පරෙ, ඉත්සංඥ ඛි පරකල්හි; නියානත: ශබ්ද නියප්‍රත්‍යයානතාවූ චිතිය නෘතිය ශබ්දය යන මේතෙම; වා, විකල්පයෙන්; ස්‍රිසංඥ: ස්‍රුත්, ස්‍රිසංඥ ඇත්තෝ වන්නෝය. [පාණිනි: 1. 1. 33.]

(මු-) 91. සුළුවාදානාද්ඛි. (පුළු: 1. අනානත් 5. උඬ 1.)

අනානත් වර්ණත් සුළුවා වංශී උඬ සංඥ: ස්‍රුත්.‡

(ස-) අනානත් වර්ණත්, අනාතයෙහි වූ වංශීය සීමාකොට; සුළුවා වංශී:, පුළුවංශීයතෙමේ; උඬසංඥ: ස්‍රුත්, උඬසංඥ ඇත්තෝ වන්නෝය. [පාණිනි: 1. 1. 65.]

* තය අය යන දෙක ප්‍රත්‍යයයෝසි, (460, 461) එහෙයින් චිතිය ක්‍රිතය වය ත්‍රය යනාදිය වේ.

† නිය යනු ප්‍රත්‍යයයි, (457) එහෙයින් චිතිය නෘතිය ශබ්ද යෝ ගතසුත්තෝසි. නිය යනු එම ප්‍රත්‍යයානත මාත්‍රයාගේ ග්‍රහණයයි, ජිතිය ප්‍රත්‍යයානතයන්ගේද ග්‍රහණය නොවෙයි. නියප්‍රත්‍යයානතයාගේද අල්පාදි ශබ්දයන්ගේද අප්‍රධානතියෙහි, න ගෞණිකතා යනාදියෙන් නිෂේධ වෙයි, එහෙයින් අතිවිනිශ්චය අනල්පා: කියාම වන්නේය. එසේම ජ්‍යෙ මරයෝ කියත්.

‡ භිතනවිධිය බැවින් මොහුගේ නිත්‍යතාවය වෙයි.

(ဗြ) ၉၂. နေတကဏ္ဍသိဇ္ဇိတိ. (နေတကဏ္ဍသိဇ္ဇိ ၁. ဝိ ၁.)

අනෙකු සො'ව් නදුදිව-ඉඹිසිසංඥා සකත්.*

(ස-) අනුතඃ, අනුතයෙහි වූ; යො අච්ඡි, යම් ස්වරයෙක් වේද ස්වරානුශාසන ශබ්දයාගේ ඒ ස්වරයද; තද්දිවණී, හලානුශාසන ශබ්දයාගේ හල්වණිය හා සමග ඔහුකෙරෙහි ආදියෙහි ස්වරය නොමේද; විසංඥා සංකත්, විසංඥා ඇත්තේ වන්නේය. [පාණිනී 1. 1. 64.]

(ဇ)- ၉၃. ငွန် ဟ် ဟ်. (ဇွန် ၇. ဟ် ၁. ဟ် ၇.)

ලුහිති ලොපෙ කෘතෙ යො ලුප්තසතසමිත් පරෙ යත් කාර්යං තනන සකන්.†

(ස-) ලිහිවි, ලුක් කියා; ලොපෙ කෘතෙ, ලොපය කලකල්හි; යො ලුප්තා, යමෙක් ලොප්කරණලදද; තසමින් පරෙ, ඒ ලුප්තවණියක් පරකල්හි; යන් කාර්යං, යම් ආදෙශ ආගම යෙක් ඇද්ද; තනන සතන්, ඒ තොවන්තෙය.

(මු-) 94. සමරදිනිවිතතං වං. (සමරදිනිවිත්තං 1. වං 1.)

සබරුද්දිගේ නිශ්ශාලිකයාගේ ව්‍යංග්‍යය: ස්වරූපය.

(ස) සැරදිගිණි, සැර-අනාර්-ප්‍රාතර්-පුනර්-උච්චේස්-
නිච්චේස්-ශුචේස්-විනා-සංගත-සුගත-ආරුත්-පාඨත්-හාස්-
ශාස්-දිවා-නකාමි-සායමි-විරමි-මනාක්-ර්ෂත්-ජේෂමි-තුෂණි
මි-වහිස්-සමයා-නිකෂා-අනතර-අනතර-භසා-සායමි-

* අනන්‍යශ්වාසයේ අවේනි අනන්තචි, අනන්තචච ආදිය සුභ්‍රතාත් පුංසනං. ආදිශබ්දය කරණකොටගෙණ ලක්ෂණයෙන් අනන්තයෙහි වූ ඤාතයද ඔවුන්ගේ ආදියද දතයුතුය එහෙයින් ඤාතන ශබ්දයන්ගේ අනන්තයෙහි වූ ඤාතය විසංඥාවෙයි, හසනන්ගේ වනාහි අනන්තයෙහි වූ ඤාතය සහිත පරභාගය විසංඥාවෙයි. වෘත්තියෙහි, තද්විච්ඡි: යන මෙහි වකාරය ලිපිකාරයන්ගේ ප්‍රමාදයෙන් වැටුණේය.

† ලුණුව බාහු කෙරෙන් කිප් කළ කල්හි ලුක් යනු වේ. සියලු තන්හි ලොප්කිරීමෙන් අභිමත සිඛිය නොවෙයි, යම් හෙයකින් පස: යන මෙහි (168) සාමොර්ලුක් යන මෙයින් සිතට ලොප්කළ කල්හි (15) ආදිවිධිය බැවින් සභට විසභිය නොවේ, ආදි නොවන බැවින් (185) අනිස: යනාදියෙන් අකාරය දීඝියට පැමිණීමද වන්නේය.

වෘථා-අධා-සාමි-සාවි-වත්-තිරස්-නානා-ශම්-අලම්-කෘතම්-අස්
ති-උපාංශ-දෙශා-මෘෂා-මුධා-මිථික-පුරු-මිථො-මිථස්-ප්‍රායස්-මු
හුස්-අභික්ෂණම්-සාකම්-සාධිම-සමම්-සහ-නමස්-ධික් යන මේ
ආදිවූ සැරදි ගණයද ; නිෂ, නිපාතය ; (වාදි ගණයද ගිසංඥයද
යන මොහුයි) (16) වකාරෙනසත්තංශව, ඉත්සංඥ වකාර සුක්කනවු
විචි රහිතවු, වි-විචි-විචත්-වසාත්-වශස්-වකාත්වස්-සුචි-වත
ගං-වතමාං-ථාචි-ධාචි-ධාචි-ත්‍රාචි-කථාචි-වතුමි-වණමි යන මේ
මොඩල ප්‍රත්‍යයෝද ; ව්‍යසංඥ සත්‍ය, ව්‍යසංඥ (අව්‍යයසංඥ)
වත්තෝය. [පාණිනී: 1. 1. 37.]

(මු-) 95. හසො'නනතර: සහ: (හස: 1. අනනතර: 1.
සහ: 1.)

අවානනතරිතො හස: සහසංඥ: සත්.

(ස-) අවානනතරිත:, සැරයක්හුවිසින් අව්‍යවහිතවු ; (දෙ
වෙතිනුවු හෝ සධගතනුවු) හස:, ව්‍යසංඥනසතෙම ; සහසංඥ:,
සහසංඥ (සංයෝග සංඥ) ඇත්තේ ; සත්, වත්තෝය.
[පාණිනී: 1. 1. 7.]

(මු-) 96. සුත් සෙත්‍රාව දී. (සුත් 1. සුත් 1. එව 1. දී 1.)

ඊද්දනො නිත්‍යසුත්‍රිලිඛිතො දීසඥ: සත්.*

(ස-) ඊද්දනො, ඊකාර උකාරනනවු ; නිත්‍යසුත්‍රිලිඛිතො,
නිත්‍යසුත්‍රිලිඛිතවු ශබ්දයනෙම ; දීසංඥ:, දීසංඥ (නදීසංඥ)
ඇත්තේ ; සත්, වත්තෝය. [පාණිනී: 1. 4. 3.]

(මු-) 97. නාසුත්‍රි සුච: (න 1. අසුත්‍රි 1. ඉසුච: 6.)

ඉසුචසථානාවිද්‍රුතො දීසංඥො න සහ:, න තු සුත්‍රි.

(ස-) ඉස් උච්චානො, ඉස් උච්ච ආදෙශයට යොග්‍යවු නිත්‍ය
සුත්‍රිලිඛිතවු ; ඊත් උතො, ඊ-උ අනත දෙක ; දීසංඥො,
දීසංඥ ඇත්තානු ; න සහ:, නොවෙත්. න තු සුත්‍රි, සුත්‍රිශබ්දය
වනාහි දීසංඥ නැත්ති නොවන්නිය. [පාණිනී: 1. 4. 4.]

* ඊශ්ව උකාර සු, නාහං ත් සුත්. සුත් එව යන මේ එව
ශබ්දයෙන් නිත්‍යසුත්‍රිලිඛිතය නියමකරණු ලැබේ. යම් අභි
යෙක්හි යම් රූපයෙකින් සුත්‍රිලිඛිතය ශබ්දය වේද ඒ අභියෙහි
ඒ රූපයෙන් ඉදින් අනෙ ලිඛිතයක් භව්‍යයනොකරන්නේද
එකල්හි නිත්‍යසුත්‍රිලිඛිතයයි, මෙසේයි, නදී ගෞරී යනාදියයි.

(මු-) 98. වාම. (වා 1. ආම් 7.)

ඉයුව ඊදුව දිසංඥ වා සතදුම් පරෙ, න තු සුත්ති.

(ස-) ආම් පරෙ, ආම් විභකති පරකල්හි; ඉයුව ඊදුව, ඉයු-
උච්ඡි ආදෙශයට යොග්‍යවූ නිත්‍යසුත්තිලිඛිතවූ ඊ-උභ්‍ය අනත
දෙකද; වා, විකල්පයෙන්; දිසංඥා සතත්, දිසංඥ වන්නේය;
න තු සුත්ති, සුත්තිශබ්දය වනාහි දිසංඥ නොවන්නේය. [පාණිනී:
1. 4. 5.]

(මු-) 99. සුත්ති යුච්ච ඩිති. (සුත්ති 1. යුත් 1. ච 1. ඩිති 7.)

සුත්තිලිඛිත ඉද්දනෙතා නිත්‍යසුත්තිලිඛිත ඉයුව ඊදුව දිසංඥා
සතවා, ඩිති පරෙ, න තු සුත්ති.

(ස-) ඩිති පරෙ, ඉත්සංඥ ඩිකාර පරකල්හි; සුත්තිලිඛිතා,
සාධාරණ සුත්තිලිඛිතවූ; ඉද්දනා, ඉකාරනන උකාරනන
ශබ්දද; නිත්‍ය සුත්තිලිඛිතා, වකාරයෙන් නියත සුත්තිලිඛිතවූ;
ඉයුව, ඉයුඋච්ඡි ආදෙශ විශ යුතුවූ; ඊදුව, ඊ උභ්‍ය අනත
දෙකද; වා, විකල්පයෙන්; දිසංඥා සතත්, දිසංඥ වන්නේය.
න තු සුත්ති, සුත්තිශබ්දයට දිසංඥ විකල්පය නොවන්නේය.
[පාණිනී: 1. 4. 6.]

(මු-) 100. අසත්ථිතාවෙස් පි. (අසත්ථිතාවෙස් 1.
පි: 1.)

ඕවජ්ජසතදෙරච්චි තසංඥවච්චි යකාරවිජ්ච ඵතෙ පිසංඥා:
සත්ථි: *

(ස-) ඕවජ්ජ, සිසංඥයා රහිතවූ; සතදෙ, සිවිභකති ආදි
හුගේ; අච්චි, ඤරද; තසංඥා, තඤ්ඤ සංඥ කරණලද්දුවූ;
අච්චි යකාරො, ඤරය යකාරය යන දෙකද; ඊජ්ච, ඊජ්ජත්‍ය
යද යන; ඵතෙ, මොච්ඡි; පිසංඥා, පිසංඥ ඇත්තාහු; සත්ථි,
වන්නාහ.

(මු-) 101. සංඛ්‍යාවන් ඩිත්‍යතුවහුගණා නෙපි. (සංඛ්‍යා
වන් 1. ඩිත්ථිතුවහුගණා: 1...න 1. ඊපි 7.)

* න සි: අසි: අසෙරච්චි අසත්ථි, අච්චි යඤ්ච අවෙසා, තසා
තඤ්ඤසා අවෙසා තාවෙසා, අසත්ථි තාවෙසා ව ඊජ්ච නෙභා.
සමාහාර: අසත්ථි තාවෙස්. භිනනවිෂය බැවින් මොහුගේ
නිත්‍යතිය වෙයි.

ඛනාතු ඛනු ගණනාං සංඛතවත් කාර්යං සතත් න තිපි.*

(ස-) ඛනාතු, ඛනිඅතුප්‍රත්‍යයානනයද ; ඛනුගණනාං, ඛනු
ඛබ්ද ගණ ඛබ්දද යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; සංඛතවත්,
සංඛත ඛබ්දයන්ට මෙන් ; කාර්යං සතත්, ආදේශාදි විධාන
වන්නේය ; ඊපිතු, ඊප්ප්‍රත්‍යය විෂයෙහි වනාහි ; න, සංඛත
ඛබ්දයන්ට මෙන් කාර්යය නොවේ. [පාඤ්චිනී 1. 1. 23, 25.]

ඉති සංඥාපාදා:†

(මු-) අප්‍රත්ත පුංලිඛග ඛබ්දා:

(ස-) අප්‍රත්ත පුංලිඛග ඛබ්දා, ස්වරුත්ත පුංලිඛග ඛබ්ද
යෙක් කියනු ලැබේ.

(මු-) රුමස් ඉති ස්විතෙ.

(ස-) රුමස් ඉති, රුමස් කියා ; ස්විතෙ, සිටිකල්හි ; මෙහි-
රුම-යනු ලිඛගය හෙවත් ඛබ්දයයි. ස්-යනු 78-මේ ලකුණ
යොදනලද්දවූ සුත්‍රයෙහි කියනලද්දවූ විභක්ති රූපයෙකි.

(මු-) 102. ඥා ර්චි: චේ. (ප්‍රා: 6.. වි: 1. චේ 7.)

සකාර රෙඵයොර්චි: සතත් චේ පරෙ.

රුම: ඔෆ්පො: සඤ්ඤා: රුමො රුමා:‡

* ඛනි අතු යනු ප්‍රත්‍යයෝපි, එහෙයින් ඒ අනුකූලව ඇත්
තාවූ කති යති තති යාවත් තාවත් එතාවත් කියත් ඉයත්
ඛබ්දයන්ගේද ඛනුඛබ්ද ගණඛබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහිද සංඛත
වාචක ඛබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහි මෙන් කාර්යයවන්නේය.
ඊප්ප්‍රත්‍යය විෂයෙහි නොවන්නේය. යම් තැනෙකින් ඊප්
ප්‍රත්‍යය කටයුතුද එහි සංඛත ඛබ්ද වැනි නොවෙයි යන අර්ථයි.

† සමාසයනෙ'නයෙති සංඥා.

‡ පද්‍යන අපද්‍යන දෙකේ සාධාරණවූ සකාර රෙඵ
දෙදෙනාහට විසඟිය වන්නේය. සිවිභකති ආදීන්ට අයතිවූ
හස්ද විරුමයද පරකල්හිය යනුයි. පද්‍යනයහට විරුමය
පරකල්හි රුම: යනාදිය වේ. ව්‍යංශ්‍යනා පරකල්හි පයො
හං යනාදිය වේ. අපද්‍යනයහට ව්‍යංශ්‍යනා පරකල්හි-
හිසා: වූසා: යනු වේ. පයඤ්ඤා භාසාව් යනාදි තත්ති
සතදීන් පිළිබඳවූ ව්‍යංශ්‍යන පරකයක් නැතිහෙයින් විසඟි
නොවේ. ඔෆ් පරෙ පසි පරෙ ව සකිභිවති යන මෙයින්
අනුප්‍රකාරණයෙහිද සුත්‍රානුවෘත්තිය වන්නිය යනු ප්‍රකාශිතය.

(ස-) ඵෙ පරෙ, ඵසංඥා පරකල්හි; සකාර රෙඵයො, සකාර රෙඵයන දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි; වි: සත්ත්ව, විසභී දෙය වන්නේය.

විගමයා පරකල්හි-ස්-හට මෙයින් විසභීය වේ, රුම: යනු වේ. එහි විගම නම් නැවතීම හෝ අවසානයයි. ඔපසො: සක්ඛි, ඔප විභක්ති ජස් විභක්ති දෙදෙනාගේ සක්ඛිය වේ. රුමශබ්දය වේ, මකාරයාගේ අකාරය විසූකත වේ, මකාර හල් වේ, (23) වෘඪිවූ ඔප වේ, නැවත ඔපකාරය මකාරයෙහි සංගත වේ, රුමො යනු වේ. නැවත රුමශබ්දය වේ, ජස් වේ, රුම අස්-සි වේ. (22, 102) රුමා:

(මු-) 103. සොදිහං ධර්මසාදෙ ජ්‍යොප: (සොදි හං 5 ධි-අම්-ශසාදෙ: 6. ලොප: 1.)

සොත් දීසංඥකාවට පරසස ධර්මශසාදෙශව ලොප: සත්ත්. හෙරුම, රුම රුමො.*

(ස-) සොත්, හුසො කෙරෙන්න; දීසංඥකාවට, දීසංඥා කෙරෙන්න යන මේ දෙකින්; පරසස, පරවූ; ධෙ, ධිසංඥා හටද; අම්ශසාදෙශව, අම් ශස් දෙදෙනාගේ ආදියහටද; ලොප: සත්ත්, ලොපය වන්නේය; රුමශබ්දය වේ, සි වේ, (80, 103) හෙ රුම යනු වේ, රුම-(78) අම් (103) රුමම් (මො බිඤ්ඤවසානෙ වා) මකාරය හට බින්නව වේ, රුම. රුම-ඔප, (23) රුමො. [පාච්ඡනි: 6. 1. 69, 107.]

(මු-) 104. ශස්නාම් සී: (ශස්නාම් 7. සී: 1.)

ශසි නාම් ව පරෙ සසස සී: සත්ත්.†

* අම් ව ශස් ව අම් ශසො තයොරුදි, ධිශ්ව අම්ශසාදිශ්ව සමාහාරෙ තසස. මෙහි-දිග්‍රහණය අම් ශස් දෙදෙනාගේ ආදියහට ලොපය පිණිසමය. හෙ ලක්ෂ්මි හෙ වධු යනාදි යෙහි (153) හුසොකල් කල්හි හුසො කෙරෙන්න ධිසංඥාහට ලොපය වන බැවිනි. මෙහි-ධිද්වසතො ලොප: යනු යම්හෙය කින් නොකරණලදද එබැවින්-අපරං කුලං යන මෙහි (166) සිහට අම් කල් කල්හි ඔහුගේද අකාරලොපය පිණිසයි.

† නාම් යනු නුමිභාගමයා සමබන්ධිවූ නකාරය සහිතවූ අම් පරකල්හි වෙයි, එහෙයින් ඤාතිතාං යනාදියෙහි සම්බන්ධය නොවේ. අම් යන්නහුගේ ගැණිමෙන්න කැමැත්ත සිදුවූ

(ස-) ශසි නාමි ච පරෙ, ශස්චිතකතිය ද නාමිද පරකල්හි; සුසා, හුසායහට; සී: සකත්, දිසි චන්තේය. [පාණිනී: 6. 1. 102, 6. 4. 3.]

(මු-) 105. පුංසි තු ශස් න. (පුංසි 7. තු 1. ශස් 1. න 1.)

සාත් පර: ශස් න සකත් පුංලිඛෙහ. රමාත්.*

(ස-) පුංලිඛෙහ, පුංලිඛහයෙහි; සාත් පර: හුසායා කෙරෙන් පරවූ; ශස්, ශස්චිතකතීනොමෝ; න සකත්, නකාර චන්තීය. රම-ශස් (104) දිසිච්චි, (105) ශස්හට නකාරච්චි = රමාත්. [පාණිනී: 6. 1. 103.]

(මු-) 106. ටා හිස් ඛෙ ඛසි ඛසොසාමිනෙසසාත් සා සොසො'නා. (ටා—ඛසාමි 6...ඉන—යොස: 1...අන: 5.)

අකාරාත් පරෙෂාමෙෂාං ස්ථානෙ එතෙ ක්‍රමාත් ස්‍රූ:†

(ස-) අකාරාත් පරෙෂාං, අකාරයා කෙරෙන් පරවූ; එෂාං ස්ථානෙ, ටා-හිස්-ඛෙ-ඛසි-ඛස්-ඛස් යන මොවුන්ගේ ස්ථාන

කල්හි නාමි යනු කරණලද්දේනම්, “ආගමාදෙශයොමිඛො ඛලියානාගමො විධි:” යන න්‍යාය අයතිකරණ පිණිස වෙයි, එහෙයින්, “ක්‍රොජ්ඣනාමි” යන මෙහි ආදියෙහි නුමි කල කල්හි (110) තැන් ආදෙශය නොවන්නේය, (140). මෙසේ කල කල්හි “රමාත්” යනාදියෙහි දිසියාගේ ස්ථානවත්ත යෙන් හුසායා කෙරෙන් පරවැවින් ශස්හට නකාරවිධානය යම්සේද එසේ (110) නුමාගමය නොවෙයි යනු ප්‍රකාශකරණ පිණිසද වෙයි.

* තුග්‍රහණය පුංසි යන මොහුගේ පරසුත්‍රයන් කෙරෙහි සම්බන්ධ වැළැක්වීම ප්‍රයෝජනකොට වෙයි. පුල්ලිභුච්ච මෙහි අහිධානාදි නියමකරණලද විශෙෂ ධර්මවත් වෙයි. දුරුදින් කෙරෙහිද වෘක්‍ෂාදීන් කෙරෙහිද නොපතල බැවින් වෘක්‍ෂදිවත් නොවෙයි. එසේද පුරුහතයෝ කියත් :—

“ශබ්දසංසකාරසිධ්‍යඵ්‍රපායා: පරිකල්පිතා:,
සච්චිසතුගතා ධර්මා: ශාස්ත්‍ර පුංසොදයසුය:,
යෙ තු යොනාදි සමිබ්‍යා: ප්‍රාණිජාතිය ගොචර:,
න තෙ'භ්‍යපායා: සිධ්‍යනති කලත්‍රාදි තටාදිජු.

† එස් අත් සි නොකොට එස් අත් සි කිරීම නිර්දේශය: නිර්දේශාත් යනු සිව්වස පිණිසයි.

යෙහි ; එතෙ, ඉන-එස්-අය-ආත්-ස-යොස් යන මොව්හු ; කුමාත්, පිළිවෙළින් ; සහ, වන්නාහ. [පාණිනී 7. 1. 9, 12, 13.]

(මු-) 107. ජරුණෝද්‍යනෙනො'වකුජ්වනනරො'පානද්දකපක්වසුවාග්නා සසෙප්සකදෙර්නෙනාවකොසතු වා.

(මු: 5. ණ: 1. අද්‍යනෙ 7. න: 6. අවකුජ්වනනරො 7. අපි 1. අනද්‍යන් 5. තු 1. අපකුසුවාග්නා: 6. සසෙප්සක දෙ: 6. නෙනාවකො: 6. තු 1. වා 1.)

ඡකාරාත් රෙඵාත් සාවර්ණිච්ච පරසස අද්‍යනෙ ස්විතසස නසස ණ: සකත් අවකවග්විපවග්වසවධානෙ'පි. යත්‍ර දෙනස් නතො'නාත්‍ර ගතාත් තු නිමිත්තාත් පරසස, සාවිතිතෙනෙපා සකදිනා ව සත්තසස, පකාදිවර්ජිතසස සකත්, තසෙසවෙකා ව: සකවග්විවානසස වා සකත්.* රමෙණ.

* ඡ ව ර ව සැඟව තසමාත් මු: අවි ව කුඟව පුඟව තෙරනාර. වසවධානං තසමිත්. තච්ච තත් දක්ඛෙති තද්දං, න තද්දං = අනද්දං තසමාත්. මෙහි අනද්දපද ලක්ෂණ යෙන් අනපදයෙක්හි සිටියාවූ ඡකාරරෙඵ සාවර්ණියෝ කියනු ලැබෙත්, එහෙයින්ම යත්‍ර දෙ නසතො'නාත්‍ර ගතාත් යනු කියයි. පකාදිව සුවා ව අඟව පකුසුවාග්නා, න විද්‍ය නෙත පකුසුවාග්නා යමිත් ස අපකුසුවාග්නසස. ඊජ ව සකදිඟව ඊජසකදි, සාත්ඊජසකදි සෙප්සකදි තාගතං සහ වධිතෙ යො'සො සසෙප්සකදිසතසස. එකො'ව යසස ස එකාව, කු: කවග්වාත්, එකාව කුඟව එකාවකු: එකාවකවග් වච්ඡඛ්‍යමිනි, න එකාවකු: නෙනාවකුසතසස.

අවි යනු මෙහි ප්‍රථමවකාරානස වෙයි. අපි ශබ්දය ගෙතු කොටගෙන අවසවධානසෙහිද වෙයි, මෙසේයි, පුජ්ණං වතුර්ණං නාණං නෘණං යනාදියයි.

එකකර ශබ්දයාගේද කවග් සුකත ශබ්දයාගේද නකාරය රහිතවූ නකාරයහට විකල්පයෙන් මුඛිතය වෙයි යන මෙයින් එකකර සමිනිකුද කවග් සමිනිකුද නකාරයහට නිත්‍ය යෙන් මුඛිතය ණකාර වන්නේය, එයින් තොරවූවාහට විකල්පයෙන් වන්නේය යනු අවියි.

පක ශබ්දය සමාස අසමාස යන දෙතන්හිම නිෂේධ වෙයි.

(ස-) ෂකාරත්, මුඛිනි ෂකාරයා කෙරෙන්නද; රෙඵාත්, රකාරයා කෙරෙන්නද; සාවර්ණච්ච, සාවර්ණියා කෙරෙන්නද යන මේ තුණින්; පරස, පරවු; අදනන ස්වස, පදනනයෙහි නොසිටියාවු; නස, දන්ත නකාරයහට; ණ: සත්, මුඛිනි ෂකාරය වන්නේය. අව කවභී පවභී ව්‍යවධානෙ'පි, ෂකාර රකාර සාවර්ණිය යන මේ තුණින් එකක් හටද දන්ත නකාර

එසේම අවසංඤද කවභී පවභී යන මොවුන්ගේ මධ්‍යගත විමෙහිද සමාස අසමාස දෙකින් දිගු වෙයි. එක ස්වර කවභී යන මොවුන් කෙරෙන් පරව සමාසයෙහි නිත්‍යයෙන් ෂකාර විම පිණිස උදහරණ මෙසේයි, වාත්‍ර හණේ රමාවිණ, මෙහි හන් යනුද වි ගනුද එකස්වරයි. ශ්‍රී කාමිණී, ශ්‍රී කාමෙණ, මෙහි කවභීයයි. එකස්වර කවභී දෙකින් තොරවුවහට විකල්ප උදහරණ මෙසේයි, හරි භාවිණී, හරිභාවිනී, ශ්‍රීභාවෙණ ශ්‍රීභාවෙන. හරිභාවිණ හරිභාවිනා. සමාසයා කෙරෙන් පරව ඊස්ප්‍රත්‍යය ගත් බැවින් හරෙභීවිනී හරිභාවිනී යනාදියෙහි මුඛිනි නොවේ. පකාදින්ගේ නකාරය වනාහි ගුරුපකෙන, (මෙහි ශබ්දයෙන් පර නකාරයි), වාරුසුනා, දීඝිත්තා යනාදියෙහි නොවේ.

ධාතූන් හා සමග ප්‍රාදීන්ගේ සමාසයෙහි මේ නියමය නො වන්නේය, ධාතූප්‍රකරණයෙහිද (549) කාත් ප්‍රකරණයෙහිද (968) ඉට අන්තර්ද්‍රේන් ණිඛිවිධාන බැවිනි. එසේම, නුවි පුළුණි සමිබො මුනො, තු පරගාමිණො, වධාරො යොග වාහාමක ණිඛිකම්මොවා මනා: යන නියමයෙන් මොවුන් ගේ මධ්‍යගතවිමෙහිද ණිඛිය වන්නේය, ඉට උදහරණ මෙ සේයි, වංහණං, උර + කායෙණ, උරගපේණ: යනාදියයි. කුරුඳුවනි රඤ්ජයනි යනාදියෙහි ක්‍රිස් පරබැවින් (50) නහට අනුඤ්ඤාරය කලකල්හි නැවත (51) අනුඤ්ඤාරයහට ඤකාර විමෙහි, සකාත් ගතො විප්‍රතිෂ්ඨො යද්බාධිතං තද්බාධිත මෙව යන න්‍යය හෙතුකොටගෙන රකාරයෙන් ණිඛි නො වන්නේය. ස්වර්ණ: සුර්ණ: සමණ: යනාදියෙහි වූ කලී නකාරය පරකල්හි අනුඤ්ඤාරය නොවනබැවින් පුච්චි නකාරය හට ණිඛි කලකල්හි (47) ජ්‍යෙෂ්ඨ: යනාදියෙන් පර නකාරය හටද ණිඛියයි. තවද නිර්භිනන: ප්‍රතිත්ත: යනාදියෙහි පුච්චි පදයා කෙරෙහි සිටියාවු නිමිත්ත බැවින් සමාසයා කෙරෙන් පරව ඊස්ප්‍රත්‍යය සහ දි විභක්තිය යන මොවුන් හාද සහිතයා ගෙන් තොරවූ බැවින් ණිඛි නොවන්නේය.

මෙහි වාශබ්දයා තමා ව්‍යවස්ථාබැවින් කිසිතැනෙක්හි

රයහටද යන මේ දෙදෙනාහට මධ්‍යගතවූ අවසංඥා කවරීය පවරීය යන මෙයින් යම් එක්වණියක් හෝ කීපයක් හෝ විද්‍යමාන කල්හිද, දන්තා නිකාරයහට මුඛිනා ණකාරය ආදෙශවන්නේය. (සමාසයෙහි වූ උත්තර පදයෙහි දන්තා නිකාරයහට විකල්පයෙන් මුඛිනාදෙශය දැක්වීම පිණිස ලක්ෂණමත දක්වනු ලැබේ) යනුදෙන; සමාසයෙහිවූ උභය

ණකවිධි හෙතුව ඇතිකල්හි හෝ නැතිකල්හි නිත්‍යයෙන් ණකය වන්නේය, 1, කිසිතැනෙක්හි විකල්පයෙන්වන්නේය 2, කිසිතැනෙක්හි ණකවිධි හෙතුව විද්‍යමාන කල්හිද ණක නොවන්නේය 3, මෙසේයි—පූර්වපදයා කෙරෙහි සිටි නිමිත්තෙන් පරවූ නිකාරයහට අවසංඥා කවරී පවරීයන් මධ්‍යගත කල්හිද සංඥා විෂයෙහි ණකාර වෙයි. සුපිණ්ඩා, දෑණස: බරණස: වාර්ධිරණස:, බරණද:, නාගයණ:, පරයණ:, පාගයණ: උත්තරයණ: රුමායණ: වාජ්‍යයණ:, අග්‍රණි: ග්‍රාමණි: අක්ෂණි: සංඥයා යනුද ශ්‍රේෂ්ඨතම: තාම්‍රතම:, යනාදිය සංඥා නොවන බැවින් මුඛිනා නොවන හෙයිනි. අවකුප්වනතරෙ යනුද කුමටය? ක්‍රියාවන:, යනතන්හි වකාරය මධ්‍යගත බැවින් මුඛිනා නොවන හෙයිනි. [පාණිනී: 8. 4. 3.] රෙඵාදී සුක්තවූ ඉසිලිය සුතුවූ වසතු වාචක ශබ්දයා කෙරෙන් වාහන ශබ්දයහට නිත්‍යයෙන් ණකය වන්නේය, දඬුවාහණම් යනාදියයි. අවකුප්වනතරෙ යනු කුමටය? රූප වාහන: යනතන්හි ජකාර මධ්‍යගත බැවින් මුඛිනා නොවන හෙයිනි. [පාණිනී: 8. 4. 8.] ක්‍රිවතුර් ශබ්දයන් කෙරෙන් වයො වාචක කල්හි භායන ශබ්දයහට මුඛිනා වේ, මෙසේයි, ත්‍රිභාසණ: චතුර්භාසණ:.

ප්‍ර-පූර්ව-අපර යන මොවුන් මුල්කොට ඇති අප්‍රනාමාලිංග හට නිත්‍යයෙන් ණකය වන්නේය, ප්‍රාභ්ණ: යනාදියයි. [පාණිනී: 8. 4. 7.] ප්‍ර-නිර්-දුර්-පර් යන මෙයින් පරවූ තස යන්නහුගේද නිකාරයහට වෙයි, ප්‍රණස: යනාදියයි.

අග්‍රෙ-කොටර-සිඳුකා-මිශ්‍රකා-සාරිකා-පුරගා-ශරුමු-කායෂී-පිසුක්කා-බදිර-ප්‍රතිරනාරික්කා-(ප්‍ර-නිර්-අනාර් යන මොවුන් මුල්වූ ඉක්කා)-පලක්ක යන මොවුන් කෙරෙන්පරවූ වත යන්නහුගේ නහට නිත්‍යයෙන් ණක වේ, අග්‍රෙවණ: කොටරවණ: යනාදියයි. මොවුන් කෙරෙන් කුමටය? ඉත්‍යවන: යනතන්හි නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 8. 4. 4, 5.] විසාර ක්‍රිසාර වාක්‍යවාචිවූ ශබ්දයන් කෙරෙන්ද විසාර ක්‍රිසාර ඔෂධිවාචක යන් කෙරෙන්ද පරව සිටියාවූ වතශබ්දයාගේ නිකාරයහට

පදයන් අනුරන් යම් උතතර පදයෙක්හි දන්තා නිකාරය වූයේද; තතො'න්තානුගතාන්, ඒ පදයා කෙරෙන් පුළුපදයෙහි පවත්නාවූ; නිමිත්තාත් පරසා තු, ෂකාරරෙඵ සාවණී යන ත්‍රිවිධ නිමිත්තෙන් එක්තරා එකක්හු කෙරෙන් පරවූ වනාහි; පඤ්ඤා වර්ජිතසා, පඤ්ඤා යුතව් අභව් යන ශබ්දයන්ගේ

විකල්පයෙන් ණක වෙයි, අවකුප්වනතරයෙහිද වෙයි, තිමිර දීන් කෙරෙන් පරයාහට නොවෙයි. මෙසේසි—ලොඬුවණ. ලොඬුවනං, මඤ්ඤවණං. මඤ්ඤවනං. විරිහිවණං. විරිහිවනං, හරිද්‍රවණං. හරිද්‍රවනං යනාදියයි. විකුර ත්‍රිකුර ශබ්දයන් කෙරෙන් යනු කුමටය? දෙවදුරුවනං යනාදියෙහි නොවන හෙයිනි. වෘක්ෂාශ්විකාං යනු කුමටය? දුළාවනං යන තන්හි නොවන පිණිසයි. අවකුප්වනතරෙ'පි යනු කුමටය? පකිට්ඨ වනං යනාදියෙහි නොවන පිණිසයි. තිමිරදීන් කෙරෙන් පරව තිමිරවනං ඉරිකාවනං යනාදිය වෙයි. [පාණිනී: 8. 4. 6.] පුළුපදයෙහි සිටියාවූ නිමිත්ත කෙරෙන් පරවූ පාන ශබ්දවයවූ න-හට විකල්පයෙන් ණක වෙයි, මෙසේසි, ස්ථිර පාණං. ස්ථිරපානං යනාදියයි. [පාණිනී: 8. 4. 9.]

ගිරිණදි සංගිරිදි චක්‍රණදි ගිරිණිනමන චක්‍රණිනමන ගිරිණඛ ගිරිණඛ තුය්මාණ මාමොණ ආගියණ ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයේ විකල්පයෙන් ණක වෙයි.

ත ඵ ද ධ ප භ යුක්තවූ න-හට ණකය නොවන්නේය. මෙසේසි—කෘතාති ග්‍රන්ථනං වෘක්ෂා රුකිනති තෘප්තොති යුක්තාති යනාදියයි. [පාණිනී: 8. 4. 29.]

පුළුපදයෙහි වූ ෂකාරයා කෙරෙන් පරපදයෙහි වූ න-හට ණකය නොවන්නේය. මෙසේසි—හවිඤ්ඤානං. ආයුජ්ඣා මෙන යනාදියයි. [පාණිනී: 8. 4. 35.]

භගිනී කාමිනී භාමිනී යාමිනී යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ණකය නොවන්නේය.

සභාවයෙන් මුඛිනා ණකාරවත් ශබ්දයෝයි. වාණි තුණි ර වෙණි එණි මණි ලවණං කොණ කලාණ වාණං ගොණි සොණි කණි ඤ්ඤර්ඤණ විපණි පණං ස්වාණු පුණං විභාණමි, මාණිකාං ගොණිකාණි ගුණිගණි ගණිකා වෙණු සිංහාණ විණි නිවාණි නිකුණිණිකුණි කිණිවණිජ: කඩකණං පාණි තුණි පිණිකුමපි වාණිකාමිතාණු: සපු: සභාවත:—යනුයි.

අනුකූලව පවතින දත්ත නිකාරය රහිතව ; සාමාන්‍යයෙන්, සමාසය කෙරෙහි පරව කරුණුද ඇති ; ඊළඟ සහතිකය ව සහතිකය, ඊළඟ සහතිකය හාද සහතිකය විභක්තීන් හාද සහතිකය දත්ත නිකාරයට ; සහතිකය, විකල්පයෙන් මුහුණත් නිකාරය වන්තය. තවද, එබඳුවම සමාසය සමබන්ධව ; එකම, සමාසය එකසර අර්ථය කෙරෙහි පරව දත්ත නිකාරය ; සමබන්ධයාමානසය, කවර සහතික අර්ථය කෙරෙහි පරව දත්ත නිකාරය රහිතව දත්ත නිකාරයට ; එකසර, විකල්පයෙන් මුහුණත් නිකාර වන්තය. රුමුණ, රුම-වා, (106) ඉත, (23) ගුණය, (107) නු වේ, රුමුණ යනු වේ. [පාණිනී 8. 4. 1, 2, 11-13.]

(මු-) 108. අකාර මහති. (අ 1. අ 1. කති-මහති 7.)

අකාර අකාරය සහතිකය කෙරෙහි පරව. රුමානු. රුමෙය, රුමය රුමානු.*

(ස-) කෙරෙහි, විභක්තියෙන් ; මහති පරව, මකාර අකාර වකාරයන් පරකල්පි ; අකාරය, අකාරය නොවේ ; අකාරය සහතිකය, අකාර වන්තය. [පාණිනී 7. 3. 102.]

රුම-නුම, මෙයින් දිසි වේ, රුමානු, රුම-හිස්, (106, 23, 102) = රුමෙය. රුම-බෙ (106, 22) = රුමය රුමානු.

(මු-) 109. බෙව බෙහය. (බෙව 7. ස්ව 7. එ 1.)

අකාර එකාරය සහතිකය කෙරෙහි සහයෝ පරයෝ.† රුමෙහය. රුමත් රුමානු. රුමෙහය. රුමස රුමෙහය.

* මෙහි මකාර වකාර දෙක නුදි විභක්තීන්ගේමය, සහතිකය විභක්තියෙන් බවින් අවිද්‍යාමාන බැවිනි. එසේව කල්පිත විභක්තියෙන් ප්‍රථමාවයව මකාරය පරකල්පිම මේ කායය වෙයි, එහෙයින් රුම යනාදියෙන් අකාරය නොවේ. එහෙයින්ම, ආ. මා. යනාදිය සිංහලී ම පිණිස බෙහෙසමී සි (216) මකාරය කල කල්පිත, සහමෙයින්ම (217) සි අකාර විධානය වෙයි.

† මෙහි අකාරය සමබන්ධයි. අකාරය කෙරෙහි පරව තන දිත්තේ බහුවචනයයි කියනුයුතු ස-හ-යන මොවුන්ගේ අභාවය හෙතුකොටගෙන ස-හ-යන මොවුන්ගේ ග්‍රහණය සහතිකය විභක්තීන්ගේම වෙයි.

(ස-) කෙනෙළුව, විහකාරි සමබ්බි බහුවචනයෙහි වූ; සහයෝ: පරයෝ:, සකාර භකාරයන් පරකල්හි; අකාර:, අකාරයනෙම; එකාර: සකත්, එකාරදෙය වන්නේය. [පාණිනී: 7. 3. 103.]

රම-හස් (109, 102) = රමෙහස්, රම-බසි (106, 22) = රමාත්, රම-බස් (106) = රමස, රම-බස් (106, 102) = රමයෝ.

(මු-) 110. නුමාම: ස්වරූපසංඛ්‍යානීය: (නුමි 1. අම: 6. ස්වරූපසංඛ්‍යානීය: 5.)

සොත් දුභ්‍ය ආපො රජනානසංඛ්‍යායානි පරසකම ආදො නුමි සකත් සීණතො.*

රාමාණම්, රාමෙ රාමයෝ.

(ස-) සොත්, හුසායා කෙරෙත්ද; දුභ්, දීසංඥා කෙරෙත්ද; ආපො, ආප් ප්‍රත්‍යයා කෙරෙත්ද; රජනානසංඛ්‍යායානි, රනන භානන නානවුද යන මේ සංඛ්‍යාවාචී ශබ්දයන් කෙරෙත්ද; පරසකම:, පරවු ආම් විහකතිහුගේ; ආදො, ආදියෙහි; නුමි සකත්, නුමි ආගම වන්නේය. සීණතො, දීසිභාවය හා ණිකය කල කල්හි; (104, 107) රාමාණම්, රාමාණම් යනු වේ. රාමෙ, රාම—සි (23) = රාමෙ යනු වේ. රාම-බස් (106, 102) = රාමයෝ යනු වේ. [පාණිනී: 7. 1. 54-55, 1. 1. 24.]

* රච් ඡච නච සීණ, සංඛ්‍යාවාසො, සීණවෙති සංඛ්‍යානීය, සොඤ්ඤා දිච ආප්ච සංඛ්‍යානීය ව තත් තස්මාත්. නුමි යන්නහු ගේ උම් යනු ඉත්සංඥායෝසි, උකාරය පුළුවාරිත්ගේ බහුල ව්‍යවහාරය සඳහා වෙයි. ඉත්සංඥ මකාරය ආදියෙහි ආගමය සඳහා වෙයි. (17) යෙන විධිසනදනසං යන නිකය භේදකොට රජනාන යනු කියයි, ප්‍රධානවු රනන භානන නානසන්ගේම ග්‍රහණයයි, එහෙයින් ප්‍රියවතුරාං ප්‍රියඡභා යනාදියෙහි නුමි නොවෙයි. සීඤ්ඤා ණිකව නෙ භවන ඉති ශෙඡ:, මේ කීම (104, 107) සුත්‍රයන් දෙදෙනාගේ සිහිකිරීම පිණිසයි. හුසායාන ශබ්දනම් රාම යනාදියයි. නදීසංඥා ශබ්දනම් වාණි කාලී යනාදියයි. ආප්ආනාය නම් උමා බාලා යනාදියයි. රානන නම් වතුර් යනුයි. භානනනම් ඡජ් යනුයි, නානනනම් පචන් සපනන් අඤ්ඤා නචන් යනාදියයි.

(මු-) 111. ක්විලාන් කෘතෝසාන් සූ පොදුනෙහනුචා
නනරෙ'පි ශාසවසසස සාඨාඤ්ච. (ක්විලාන් 5. කෘතා: 1.
අසාන් 1. සූ: 1. ඡූ: 1. අදුනෙහ 7. නුචානනරෙ 7. අපි
1. ශාසවසසස සාඨාං 6...ච 1.)

කවගීදිලාවච පර: කෘතා: සාද්වරෝ දමධාග: සකාර:
ශාසාදෙඤ ඡූ: සසන් නුවිච්චාධානෙ'පි.* එකිඡඤ, රුමෙඡ.

(ස-) කවගීන්, කවගීයා කෙරෙන්නද; ඉලාවච පර:, ඉල්
ප්‍රත්‍යභාරයා කෙරෙන්නද පරවු; කෘතා:, ප්‍රත්‍යයාගමාදෙඤ වඤ
යෙන් කරණලද්දවු; (ධාතුප්‍රකෘති සකාර නුවු) සාද්වරී,
වසාන් ප්‍රත්‍යය රහිතවු; දමධාග:, පදමධායෙහි වු; සකාර:,

* නුඤච විඤච නුවි තාභ්‍යමනාරං ව්චාධානං තසමින්.
මෙහි, නු-යනු නුණ්ණයමාදෙ, (163) යනාදි සුත්‍රයෙන් කරණ
ලද නුණ් ආගමයයි, අනුඤාරය නොවෙයි, එහෙයින් හවි.මි
ධිනු.මි යනාදියෙහි ඡන්ධය වෙයි, පුංසු යනාදියෙහි නොවෙයි.
සර්පි:පු යනාදියෙහි අභ්‍යන්තරාවයව බැවින් පලමුකොට රචි
තව විසරිය කල කල්හි (187) නැවත ඡන්ධය වේ, රෙඵයා
කෙරෙන්න නොවේ, එසේ කල්හි අභ්‍යසු යනාදියෙහි ඡන්ධයට
පැමිණෙයි. සාන් යනු වසාන් ප්‍රත්‍යයයි (499), මෙසේයි—
අග්නියාන් හරිසාන් යනාදියයි. කෘතා: යනු ප්‍රත්‍යයාදෙඤා
ගම යන මොවුන් අතුරෙන් එක්තරා එකකට අයත්වන සකා
රය යන අර්ථයි, එහෙයින් ප්‍රකෘති සකාරවත්වු ධාතූන්ගේ
සකාරයතව ඡන්ධ නොවෙයි, මෙසේයි, සෙසියනෙ යනාදියයි.
ශාසවසසස යන මේ නොපෙරලනලද ධාතූන්ගේ සකාරය
වෙන්වඤයෙන් හත්බැවින් ප්‍රත්‍යයාදෙඤාගම වඤයෙන් නො
කරණලද්දවු ප්‍රකෘති සකාරද කවගී ඉල්සංඥය යන මොවුන්
කෙරෙන් පරවුයේ ඡන්ධය වන්නේය, මෙසේයි, ශිභ්‍ය: උමිතා:
ජක්ඛා: යනාදියයි. සාඨ යන්න වුකලී සහධානුතව (1028) විණ්
ප්‍රත්‍යයෙන් නිෂ්පන්නවු ඵකාරනනායාගේ ග්‍රහණයබැවින් නිල්
යන්නහුගේ අපෙක්ඛායක් නැත්තේය. එහෙයින් තුරුභාටි
යනාදි තන්හි ඡන්ධය වෙයි. තුරුසාහමි යනාදියෙහි නොවෙයි.
මේ සුත්‍රයෙහි අදුනෙහ යන්නක් කියා වැනතියෙහි, දමධාග:
යි අර්ථ දැක්වීම, සමාසයෙහි පදනනයේ සිටියාහටද කිසිතැනෙ
ක්හි පදමධායට ගියබැවින් ඡන්ධය වන්නේයයි ප්‍රකාශකිරීම
ප්‍රයෝජනකොට වෙයි, එහෙයින් හිෂ්පතී: නිෂ්කූඡ: යනාදිය
සිඬය.

සකාරයද ; ශාසාදෙශි, ශාසවසඝසසාඨ යන මොවුන්ගේ සකාරයහටද; ෂ: සතත්, ෂකාරවත්තේය; නුව්ව්වඩානෙ'පි, නුශ්ආගමය හා විසභීය යන මොවුන් මධ්‍යවූ කල්හිද ; (භකාර වත්තේය) එඬුභකො, (109) එකාරභාවය හා (111) භකාරකයද කළ කල්හි ; රාම-සුප් = රාමෙෂු යනු වේ. [පාණිනී: 8. 3. 55-60.]

(මු-) එවං මුකුඤ්ඤානඤ්ඤානොවිඤ්ඤාය:.*

* වෙනස්වූ නියෝගයක් නැත්තාවූ අකාරනත පුංලිඛිතික ශබ්දයෝ යම් පමණ වෙද්ද ඒ සියල්ලෝ මෙසේ දතයුත්තෝය.

කියනලද නියමය ඉක්ම පැවැත්තාවූ ඡත විධානයෝයි.

අග්නි යන්නහු කෙරෙන් සතුන් යන්නහුගේද, අභිගුලි ශබ්දයා කෙරෙන් සභගශබ්දයාගේද, භිරුශබ්දයා කෙරෙන් ස්ථානශබ්දයාගේද, සකාරයහට සමාසයෙහි ඡතිය වේ, මෙසේයි, අග්නිජ්වත්, අභිගුලිඡතය: භිරුඡ්ථානං. [පාණිනී: 8. 3. 80-82.] දීඝානත අග්නිශබ්දයා කෙරෙන් සොමශබ්දයාගේ සකාරයහට සමාසයෙහි ඡතිය වෙයි. මෙසේයි, අග්නිභොමො. [පාණිනී: 8. 3. 82.] ජෙතතිස් ආයුස් අග්නි යන ශබ්දයන් කෙරෙන් ජෙනාම ශබ්දයාගේ සකාරයහට සමාසයෙහි ඡතිය වෙයි. මෙසේයි, ජෙතතිභොමය:, ආයුභොමය:, අග්නිභොමය:. [පාණිනී: 8. 3. 82-83.]

ගවි-සුධි යන දෙකින් ස්ථිර ශබ්දයාගේ සකාරයහට සමාසයෙහි ඡතිය වෙයි. මෙසේයි, ගවිඡ්ථිර: සුධිඡ්ථිර:. [පාණිනී: 8. 3. 95.]

මාතා පිතා ශබ්ද දෙකින් පරවූ භවසුශබ්දයාගේ සකාරයහට සමාසයෙහි ඡතිය වෙයි. අලුපතසමාසයෙහි වූකලි විකල්පයෙන් ඡතිය වෙයි. මෙසේයි, මාතාජ්වසා පිතාජ්වසා. අලුපත සමාසයෙහි වනාහි මාතූ: ඡ්වසා මාතූ: භවසා පිතූ: ඡ්වසා පිතූ:භවසා. [පාණිනී: 8. 3. 84-85.] නිනදී දෙකින් ස්නාති යන්නහුගේ සකාරය හට කුලෙඤ්ඤෙහි ඡතිය වේ, නිඡ්ඤ: නිඡ්ඤාතා: නදිඡ්ඤ: යනු වේ. [පාණිනී: 8. 3. 89.]

ප්‍රසන්නහු කෙරෙන් අග්‍රයෙහි ස්වයන්නහට ඡතිය වෙයි, ප්‍රඡ්ඨා: ගනුයි. [පාණිනී: 8. 3. 92.]

විසන්තහු කෙරෙන් සතාඡ්භි යන්නහට නාමයෙහි ඡතිය වෙයි, විඡ්භිර: යනුයි. [පාණිනී: 8. 3. 93.]

වි-කු-පරි-ශම්ඨයන්නහු කෙරෙන් ස්වරයන්නහට ඡතිය

(ස-) මුතුසුනසුගොවිසුදය, මුතුසු යන මේ අදිහුද ; එවං, මෙසේමැයි.

වෙයි, විෂ්ඨලං කුෂ්ඨලං පරිෂ්ඨලං ශම්භ්‍යලං යනු වේ. [පාණිනී: 8. 3. 96.]

අමබ-ගො-භූමි-චි-ත්‍රි-කු-අච්ඡ-මඤ්ඤ-පුඤ්ඤ-දිවි-අග්නි-වර්හි යන්නවුන් කෙරෙන් ස්වයන්ත හට ෂතය වේ, අමබභ්‍ය: ගොභ්‍ය: භූමිභ්‍ය: විෂ්ඨ: ත්‍රිභ්‍ය: කුභ්‍ය: අච්ඡභ්‍ය: මඤ්ඤභ්‍ය: පුඤ්ඤභ්‍ය: දිවිභ්‍ය: අග්නිභ්‍ය: වර්හිභ්‍ය: යනු වේ. කිසනලද්ද වුන් කෙරෙන් කුමක් සඳහාද යත්, භූස්ව, යන්නෙහි නුවු බැවිනි. ස්වයන්තහට කුමක් සඳහාද යත්, ගොස්විනී, යන් නෙහි නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි. [පාණිනී: 8. 3. 97.]

ඉල්ස-ඤයා කෙරෙන් සංඤයෙහි එකාරයා පරකල්හි සකාරයහට ෂතය වේ, නක්ෂත්‍රවාචි ශබ්දයාකෙරෙන් වනාහි විකල් පයෙන් වේ. සුෂෙණ: හර්ෂෙණ: වාසුෂෙණ: නක්ෂත්‍රවාචි ශබ්දයා කෙරෙන් වූකලී, හර්ෂ්ෂෙණ: හර්ෂ්සෙණ: ඉලාත් යනු කුමටය? විෂ්වක් සෙණ, යන තන්හි නොවන බැවිනි. එකාරයා පරකල්හි කුමටය? ත්‍රිසෞතා: යන්නෙහි නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි. සංඤයෙහි කුමටය? පෘථ්විසෙණ: යන තන්හි සංඤරහිත බැවින් නොවනබව ඇඟවීම පිණිසයි. [පාණිනී: 8. 3. 99, 100.]

සු-චි-නිර්-දුර් යන මොවුන් කෙරෙන් සම-සුති දෙදෙනා හට වේ, සුෂමං විෂමං නි:ෂමං දු:ෂමං, සුෂුති: විෂුති: නි:ෂුති: දු:ෂුති: [පාණිනී: 8. 3. 88.]

ක බ ප එ යන සතර පරකල්හි නිස්-දුස්-වහිස්-ආවිස්-ප්‍රාදුර්-වතුර් යන මොවුන්ගේ සකාරය හට ෂතය වේ, නිස් පතන: දුස්කර: වහිස්කාර: ආවිස්කාර: ප්‍රාදුස්ථිතං වතුස්පථං යනාදියයි. [පාණිනී: 8. 3. 41.] නිස් යන්නහු කෙරෙන් තපනි යන්න පරකල්හි නැවත නැවත නොකිරීමෙහි ස-හට ෂතය වේ.

නිඤ්ථපති ස්වණිං පරික්ෂක: නැවත නැවත කිරීමෙහි වූකලී, නිසතපති ස්වණිං නිමිතා යනාදියයි. පුන: පුනඨිමතිතාපි: [පාණිනී: 8. 3. 102.] නි:සු-දුර් යන මොවුන්කෙරෙන් සාමසෙධ සක්ඛි යන මොවුන්ගේ සකාරයහට ෂතය වේ.

නි:ෂාමා සුෂාමා දු:ෂාමා යනාදියයි. [පාණිනී: 8. 3. 98.]

සාමහි යන්නහට අවාදිය පරකල්හි ආශ්‍රය සම්පය යන අඵ දෙක්හි ෂතය වෙයි, ග්‍රාමමවෂ්ටතා අසෙන, අවාභි භත්සෙනා, සම්පවු වා යන අඵයි. [පාණිනී: 8. 3. 68.]

(මු-) 112. සුර්ජස්ඛෙඛසිඛිනාමිසෙමසමාත් සමිනො
'නා. (ප්‍ර: 5. ජස් ඛෙ ඛසි ඛිනාං 6 ... ඉ සෙම සමාත්
සමිනා: 1 ... අතා: 5.)

අකාරනාත් ප්‍ර: පරෙභාමෙභාං සානෙ එනෙ ක්‍රමාත්
සු: සලේච සච්චසෙම සච්චසමාත් සච්චසමිත්.*

(ස-) අකාරනාත්, අකාරනාවු; ප්‍ර: පරෙභාං, සච්
නාමයා කෙරෙන් පරවු; එභාං සානෙ, ජස් ඛෙ ඛසි ඛි යන
මොවුන්ගේ සානයෙහි; එනෙ, ඉ සෙම සමාත් සමිත් යන
මොවුහු; ක්‍රමාත් සු:, ක්‍රමයෙන් වන්නාහුය. [පාණිනී: 7.
1. 14, 15, 17.]

සච්-ජස් (112, 23) සලේච, සච්-ඛෙ (112) සච්චසෙම, සච්-
ඛසි (112) සච්චසමාත්, සච්-ඛි (112) සච්චසමිත්.

පරමෙභාදිය නිපාතනය කරණුලැබේ, පරමෙස්සී සමෙස
ජයා දුෂ්ඨන් දිවිෂන් සුෂ්ඨ යනාදියයි. පරිසරිතාදීන් කෙරෙන්
ඡාය නොවේ. පරිසරිතී: සුසරිතී: දු:සරිතී: කාසර: දුසර:,
යනාදියයි.

සාභාවයෙන් මුඛිකා ෂකාරවත් ශබ්දයෝ කියනු ලැබෙත්.

මඤ්ජුෂෙඡා ප්‍රදොෂො වාෂ වාෂකමාෂා ෂාඨ රුජ්චොජ්ච
කථං

ග්‍රීෂ්මොෂ්මශ්ලෙෂ්ම හිෂ්මා විෂය විෂ විෂාණනි කුෂ්මාණක
ෂණ්ඩා,

කල්මාෂං මාෂමෙෂා මිෂ මිෂමහිෂා වෙෂ පාෂාණ් යොෂිත්
ශිෂි මෂිසතුෂාගෙ ඡරකරුෂ පුරි ෂාමිවරිෂා: කරිෂමි.

පිසුෂං ත්‍රිපුෂා භාෂිකවෂකා විෂත් පාෂත් කිල්විෂං,

ප්‍රතසුෂෙෂ්‍ර කෂාකෂායකලෂං යුෂං හිෂක් සෂිපො,
පුෂං පුෂ්කරවාෂ්පශ්ප ශූෂිරං දුෂ්ඨං තුරුෂ්කොෂධෙ,
මුෂ්කං ගොෂ්පද පොරුෂෙ පරුෂමිතොතෙ නථා වාපරෙ.

* මෙහි-ජස් ඛිනාමි ඉ සෙම සමාත් සා සමිත් යි කල
කල්හි, අතිසමාය යන මෙහි සච්චනාමයා නැතිහෙයිත් යම්
හෙයකින් සෙම යි නොවන්නේද එසේම අතිසච්චසා යන
මෙහිද ඛස් විභකතිහුගේ සානයෙහි සා ආදෙශයාගේ සමඛ
භාය නොවන්නේය, වාචිස් (106) යන මේ ආදී සුත්‍රයෙන්ද
සාදෙශවිම සුදුසු නොවෙයි, මෙයින්ම විශෙෂයෙන් ප්‍රති
ෂෙධ බැවිනි.

(මු-) 113. අන් සුමාමි. (අත් 5. සුම් 1. අමි: 6.)

අවර්ණනාත් ප්‍රො: පරසස අම අදො සුම් සන්. එනි
 ෂඩි.

(ස-) අවර්ණනාත් ප්‍රො, අවර්ණනා සච්ඡාමයා කෙ
 රෙන්; පරසස, පරවු; අමඅදො, අමච්ඡාකර්තව පුච්ඡාග
 යෙහි; සුම් සන්, සුම් අගමය වන්තෙය. එනිෂඩි, එකා
 රතිය හා ෂඩිය කල කල්හි; සච්-අම්, (113,) සච්-ස් අම්,
 (109, 111.) සච්චො, [පාණිනි: 7. 1. 52.]

(මු-) සච්චො. ශෙෂං රුමවත්. එවං විශ්වාදයොකාරනාය.

(ස-) සච්චොම්, සච්චොම් යනු චේ. ශෙෂං රුමවත්, කියන
 ලද පදයන්ගෙන් පිටත් පද රුමශබ්දය සමවෙන්. සජ්න
 මොකවචනයෙහි විශෙෂය දනුයුතු. විශ්වාදයොකාරනාය,
 විශ්වාශබ්දය අදිකොට ඇති අකාරනාශබ්දයෝ; එවං, මෙසේ
 මැයි.

(මු-) උභශබ්දො වානාය, උභො උභො උභාහං උභාහං.
 උභාහං උභයො: උභයො:.*

(ස-) උභශබ්දො, උභශබ්දො; වානාය, විච්චනානායි.
 උභො යනාදිය ක්‍රමයෙන් වෙන්.

(මු-) ජසි, නෙමෙ නෙමාය. ශෙෂං සච්චත්.

(ස-) ජසි, ජස්ච්ඡාකර්තව පරකල්හි; නෙමෙ නෙමාය, නෙම-
 ජස් (112, 23) = නෙමෙ, වා (22) නෙමාය. ශෙෂං සච්චත්,
 සෙසු පද සච්චශබ්දය මෙනි.

(මු-) 114. පුච්ඡාදො සමාත්සම්නො වා. (පුච්ඡාදො: 5.
 සමාත්සම්නො 1.. වා 1.)

නො.

(ස-) නො, අකාරනා පුච්ඡාදී ගණයා කෙරෙන් පලමු
 කියනලද ඔසි හි යන දෙනන්හි සමාත්සම්ත් යන ඒ දෙක
 විකල්පයෙන් වෙන්.

* උභශබ්දො වානාය යනු මුඛ්‍යානිප්‍රායෙන් කියන ලද
 දේය, එහෙයින් අධිගනො උභො යෙන ස: අධ්‍යුහ: යනාදී
 යයි. උභශ ශබ්දයත් විච්චනං න ප්‍රසුර්‍යනෙ යනු අවායී පර
 මපරගතයි. එකතසංඛ්‍යාවක එකශබ්දයෙන් එකවචනයම
 වෙයි.

(මු-) පුළුසමාත් පුළුත්, පුළුසමින් පුළුව. ශෙෂං නෙමවත්.
එවං පරාදය.*

(ස-) පුළු-බසි (114) = පුළුසමාත්. වා (106, 22) පුළුත්.
පුළු-සි (114) = පුළුසමින්. වා (23) පුළුව. [පාණිනී: 7. 1.
16.]

ශෙෂං නෙමවත්, කියනලද විභකති දෙකින් පිටත්වූ
සෙසු විභකතිහු නෙම ශබ්දය මෙන්.

එවං පරාදය, පරශබ්දයෙහිද එසේමැයි.

(මු-) සමෝදාලො ඉත්තද්ධකතා.

නම: සමසමාත් පුළුවසමා අන්තරසමා අමෙධසා,
සුමෙධසාමන්තරසෙම සතා සමසෙම සමසමුව.

සමාසෙසු පරාදෙෂා. මුක්තසෙ'චාන්තරය ව,
යද්ධසා නම: සමාය මලොර්ජ්ජාය ශාර්ඛිහිණේ,
අතිසමාය සමාය සාධිවන්තතා. සබ්විෂේ,
කාලාවරය කාලෙන පුළාය ජගතො නම.

(ස-) සමෝදාලො ඉත්තද්ධ, සමෝදාලො යන මේ ආදී
වශයෙන්; උකෙතා, කියනලද්දවත් කෙරෙන් උද්ගරණ
කියනු ලැබේ.

සමසමාත්, සියල්ල කෙරෙන්; පුළුවසෙම, පුළුකාලයෙහි
පැවැත්තාවූ; (මෙහි සම ශබ්දය අනුලක්ෂ්මියෙහිද පුළුවශබ්දය
ව්‍යවස්ථාවාවකවූ කාලාපියෙහිද වූහෙයින් ස්වසංඥ ලද්දෙය.)
අමෙධසා, අඤ්ඤායන්ගේ; අන්තරසෙම, පිටත සිරියාවූ;
සුමෙධසා, මනා බුහිමතාවන්ගේ; අන්තරසෙම, සියලුකාල
යෙහි සංසගීය හෙතුකොට ගෙන පරිධාන වස්ත්‍රායමාණවූ;
සතා, පණ්ඩිතයන්ගේ; සමසෙම, ආත්ම සමානවූ; සමසමුව
වෙ, බ්‍රහ්මයාට; නම, නමස්කාර වේවා. (මෙහි අන්තර
ශබ්දය වහිරියොගවාචිකයෙන්ද පරිධාන වස්ත්‍ර වාචික

* පුළුදාලා යනාදී (89) සුත්‍රයෙන් ජස් පරකල්හි විකල්ප
යෙන් ස්වසංඥ නොකොට මෙහි, පුළුවදෙ: ඉසමාත්සමිතො වා
යනු යම්හෙයකින් නොකරණලද්ද එහෙයින් පුළුවශබ්දයා
කෙරෙන් ජස් විභකතිහුගේ ස්ථානයෙහි (511) තස් ප්‍රත්‍යයද
පුවත් ප්‍රො: යනාදියෙන් (320) පුවන්ද කළ කල්හි පුළුවන:
යනු වේ. විකල්පයෙන් ස්වසංඥකල කල්හි (89) පුළුවාන:
යන පදදෙක සිබිසි.

යෙන්ද ස්‍රීසංඥායී, සහ ශබ්දයද ඥාතිධනාතීයන්ගෙන් හිනන හෙයින් ස්‍රීසංඥායී.)

එහි, මේ සතියන් කෙරෙහි; සමාය, සමානවූ; (මෙහි සම ශබ්දය තුල්‍යතාවයෙන් ස්‍රීසංඥා නොවේ) එහෙය, මේ සතියන් කෙරෙහි; පරය, ශ්‍රේෂ්ඨවූ; (මෙහි පර ශබ්දය ව්‍යවස්ථාවාචිකාවශයෙන් ස්‍රීසංඥා නොවේ.) යද්‍රුභාය, යද්‍ර වංශයට ඥාතිවූ; ස්වාය, යද්‍රවංශයට ධනයවූ; (මෙහි සහ ශබ්දය ඥාති ධන වාචිකයෙන් ස්‍රීසංඥා නොවේ) මලෙලා, ශුර යන් විසින්; පුරුභාය; ආශ්‍රයකටයුතුවූ; (මෙහි පරුභාය පුරුෂ පිණිස කියනලදී) ශාර්ඛිනිණ, විෂ්ණුහට; මුක්තයෙ, නිවන් පිණිසද; අතීතතරයට, කාමය මොක්කය යන අනාත්මසදහාද; (මෙහි අනතර ශබ්දය බහිර්යොගාදී හිනනාතීයයෙන් ස්‍රී සංඥා නොවේ) නමි, නමසකාර වේවා.

අතිසමාය, සියල්ල ඉක්මවැවැත්තාවූ; (මෙහි අප්‍රධානතියෙන් සඵ ශබ්දයට ස්‍රීසංඥානිෂේධය) සාධිවනානා, සත් පුරුෂ අසත්පුරුෂ සියල්ලවුන්ගේ; සබ්ධිමේ, මිත්‍රද සතුරුද වූ; (මෙහි සාධිවනා ශබ්දය ව්‍යවස්ථාව සමාසයෙහි සිටීමෙන් ස්‍රීසංඥා නොවේ) ජගතා; කාලාවරය, ලොකයාගේ කාලයෙන් කනිෂ්ඨවූ; (මෙහි අවරශබ්දය තෘතීයානත්පුරුෂ සමාසය බැවින් ස්‍රීසංඥා නොවේ) ජගතා; කාලෙන පුමාය, ලොකයාගේ කාලයෙන් පුමයෙහි වූ; (මෙහි තෘතීයානත්පුරුෂ සමාස විශයතුවන වාක්‍යයෙහි සිටි බැවින් ස්‍රීසංඥා නොවේ) සමාය, විෂ්ණුට; (මෙහි සඵ ශබ්දය සංඥා වාචකතියෙන් ස්‍රීසංඥා නොවේ) නමි, නමසකාර වේවා.

(මු-) ජසි-සාධිවනො සාධිවනා. ජසි-අලො අලා. ශෙෂං රමවත්. එවං ප්‍රථමාදයා. විනිශ්චෙයම විනිශ්චය, විනිශ්චයාත් විනිශ්චය, විනිශ්චයන් විනිශ්චය. එවං තෘතීයා. නිෂ්චය.

(ස-) ජසි, ජස්විභක්ති පරකල්හි; සාධිවනො, සාධිවනා, (88) චෙජසිවා යන මෙයින් සාධිවනා ශබ්දයට විකල්පයෙන් ස්‍රීසංඥා කළ කල්හි සාධිවනො සාධිවනා යන පද විය වේ.

ජසි, ජස් පරකල්හි; අලො අලා, (89) පුමාද්‍රුභාය යනාදී යෙන් විකල්පයෙන් අල්පශබ්දයට ස්‍රීසංඥා කළ කල්හි

අලෙප අලපා: යනු වේ. එවං ප්‍රථමාදය:, ප්‍රථම ශබ්දදිනෙ මානන ශබ්දයෝද මෙසේමැයි. ජ්‍යෙෂ්ඨයෝ වනාහි උභය ශබ්දයද අසානනයයි සිතා උභයෙ උභයා: යි කියත්. විනි යසෙම, විනිස-බෙ (90, 112) විනිසසෙම යනු වේ. විනි යාය, විකල්පයෙන් ස්‍රියංශු කළ කල්හි (106, 22) විනිසාය යනුවේ. විනිසස්මාත් විනිසාත් විනිසසමත් විනිසෙ යනු වේ. එවං තෘතිය:, තෘතියශබ්දයද මෙසේමැයි. නිජිර-සි (102) නිජිර: නිතීර්හි පරා යසා යි බහුවර්තී සමාසයි.

(මු-) 115. ජරස් ජර්ථි නු. (ජරස් 1. ජරා 1. අවි 7. තු 1.)

ජරශබ්දෙ ජරස් වා සංඥා පරෙ.

(ස-) ජරා ශබ්ද:, ජරශබ්දයනෙමේ; අවි පරෙ, ස්වරයා පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්, ජරස් සංඥා, ජරස් ආදෙශ වන්නේය.

(මු-) නිජිරසෙ, නිජිරස:, නිජිරසම නිජිරසෙ, නිජිරස:, නිජිරසා.

(ස-) නිර්ජර-ම (115) = නිර්ජරසෙ, නිර්ජර-ජස් (115) = නිර්ජරස:, නිර්ජර-අම (115) = නිර්ජරසම, නිර්ජර සෙ, නිර්ජරස: ; නිර්ජරසා, නිර්ජර-වා (115) = නිර්ජරසා යනු වේ.

(මු-) කෙවිද්දවිනාතාවිච්ඡන්ති, නිර්ජරසින, නිර්ජර සෙස:, නිර්ජරසෙ නිර්ජරස:, නිර්ජරසාදිතාදි. පක්ෂෙ හසෙ ව රුමවත්.*

* පුළුඳිගෙයහි සුත්‍රකරණයෙන් විකාරවූ ජරශබ්දයාගේ ග්‍රහණයයි. එකදෙශවිකානමනත්වත් හවති යන නාය ගෙනුකොටගෙනයි, එහෙයින් ජරා ජර යන දෙදෙනාහටම අවි පරකල්හි විකල්පයෙන් ජරස් ආදෙශ වන්නේය. ප්‍රකාරණබලයෙන් අවි යනු සෘදි විභක්තිග්‍රහණය වෙයි, එහෙයින් නිර්ජරසංඥා නිර්ජරභාව යන මේ ආදියෙන් ජරස් ආදෙශ නොවේ. මෙහි තුශබ්දය වෘත්තාපක වෙයි, වෘත්තාපක කිසිකෙණෙත් පලමුකොට ඉන අත් දෙක කැමති වෙතියි කියත්. බහිරවගවිධිර්භි: සංඥානාරභවිධිබ්‍රිලි යන නාය ගෙනුකොටගෙන පලමුකොට ජරස් ආදෙශ කළ කල්හි අමි විභක්තිග්‍රහණ ආද්‍යක්ෂරයාගේ ලොපයද ශස්තව

(ස-) කෙවිත්, කිසිකෙණක් ; ආදෙය, ජරස් ආදෙය කිරීමට පළමු ; ඉන-ආතො, වා විභකතිහට ඉන ආදෙයය හා ඩසි විභකතිහට ආත් ආදෙයයද යන ඉන ආත් ආදෙය දෙක ; ඉව්ජනති, කැමති වෙත්.

නිර්ජරසින, නිර්ජර-වා (106, 115) = නිර්ජරසින, යනුවේ. නිර්ජරසෙස, නිර්ජර-භිස් (106, 115, 102) නිර්ජරසෙස, නිර්ජරසෙ, නිර්ජර-බෙ (115) නිර්ජරසෙ. නිර්ජරස, නිර්ජර-බසි (115) නිර්ජරස. නිර්ජරසාත්, නිර්ජර-බසි (106, 115) නිර්ජරසාත් යනුවේ. ඉතාඤ, මේ ආදිය වේ. පක්ෂ හසෙ ව රුමවත්, ජරස් ආදෙයනුවු පක්ෂයෙහිද හතමි භිස් හාස් සුප් යන මේ වාජන සහිත විභක්තින් පරකල්හිද රුම ශබ්දය මෙනි. [පාණිනී: 7. 2. 101.]

(මු) 116. පාදදනනුෂ්ඨිශාපානනාමාසාසනසානුනාසි කොදක හාදයාසාත් සකාන් ශකාන් ශිෂීද්‍යෙෂ් - පද්දද්‍යුෂ්ඨි නිශ්පානනාමාසාසන් සනුනසුදන් හාදසන් සකාන් ශකාන් ශිෂීන් ද්‍යෙෂ්ඨාශ්ශාදිපො. (පාද-ද්‍යෙෂ්ඨා 1... පද්-ද්‍යෙෂ්ඨා 1... ශසාදිපො 7.)

එෂා. ස්ථානෙ එතෙ ක්‍රමාත් ස්‍රූචා ශසාදො පො ව පරෙ. පදා පද පද්භක්තිතඤ, දතා දතා දද්භක්තිතඤ.

(ස-) එෂා. ස්ථානෙ, පාදදනනුෂ්ඨිශාපානනාමාස ආසන සානුනාසිකා උදකතාදයආසාප්ඨකාත් ශකාත් ශිෂී ද්‍යෙෂ්ඨා යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; එතෙ, පද්දත් යුෂන් නිශ් පාත් මාස් ආසන් සනු නස් උදත් හාද් අසන් සකන් ශකන් ශිෂීන් ද්‍යෙෂ්ඨා යන මොවුහු ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; ශසාදො, ශස් ආදි විභකතිහුද ; පොව පරෙ, පිසංඥයාද පරකල්හි ; වා සත්‍ය, විකල්පයෙන් ආදෙයවෙත්.

නකාරයද නොවන්නේය. එසේම වාචෙඛසි යන විභක්තින්ට ඉන අය ආත් යනුද නොවන්නේය. නවද සච්චයවා දෙයක කරණකොටගෙන හුඤ්චරභය නැති බැවින් ආම් විභකතිහුගේ ස්ථානයෙහි නුම ආගමයද නොවන්නේය. එතෙසින් නිර්ජරසාම් යනු වේ. එසේම පද්මදනාම් යනාදිහුද වෙත්. ඇතමි පණ්ඩිතයෝ, සාවකාශවිධිහාස සතද්බලි නිරව කාශකාසන නිසායයෙන් ජරස් ආදෙය කිරීමට පළමුව වාඛසි යන දෙදෙයාගේ ස්ථානයෙහි ඉන ආත් දෙක තැබෙතිවෙත්.

පද, පාද-ශ්‍රී (116, 102) පද. පද, පාද-වා (116) පද යනු වේ. පද්ගතම, පාද-තතම (116) පද්ගතම. දත, දත-ශ්‍රී (116) දත. දත, දත-වා (116) දත. දද්ගතම, දත-තතම. (116, 58) දද්ගතම යනු වේ. ඉති අද්, මේ අද් ය වේ. [පාණිනී: 6. 1. 63.]*

(මු-) 117. සද්ගතා'ල්ලොපො'ම්වසතන් පො වා න්වි ඛෙතා. (සද් 1. අත: 6. අත්ලොප: 1. අම්වසතන් 5. පො 7. වා 1. තු 1. ඊඛෙතා: 7..)

අගතා'කාරසා නිතාං ලොප: සතන් පො පර, ඊඛෙතා යනු වා, න තු මසතන් වසතම්ව පරසා.

සුෂ්ණ: සුෂ්ණ.†

* මෙහි ශ්‍රී විභක්තාදිය ගැන්මෙන් පුළුවිභක්තිහුගේ නිර කරණය හෙතුකොටගෙන නපු.සකලි.ගයෙහි ඔෟකාරයට පිත්තිය ඇති කල්හිද එහි ආදෙශ නොවන්නේය. පත්සු යන්නෙහි (64 කෙප් කෙසා: යනාදියෙන් දහව තකාර්හි) වාශබ්දයාගේ ව්‍යවස්ථාවාවකතයෙන් කිසිතැනෙක්හි විකල්පයෙන් වන්නේය. 1. කිසි තැනෙක්හි නිතායෙන් වන්නේය. 2. කිසි තැනෙක්හි ප්‍රයෝග වශයෙන් නොවන්නේය. 3. ඒ මෙසේහි, 1. ශ්‍රී ආදියෙහි විකල්පය නමා විසිත්ම උද්ගරණකරණලද්දේය. සුදති සුදනති යනාදියෙහිද එසේමය. 2. කෙශාපියෙහි ශිෂිණා, පිරිසයුතුය යන අතියෙහි උදකුමන: යනාදියයි. 3. පා සෝදන දිය යන අතියෙහි පාදුම් යනාදියයි.

† සද් යනු පළමු වාශබ්දයාගේ සමබන්ධය නැවතිම පිණිසයි. නොහොත් සද් යන සප්තමානාය ප්‍රධානතියෙහිද අප්‍රධානතියෙහිද යන අතිය. එහෙයින් පුළුතපුෂ්ණ: පිත සුෂ්ණ: යනාදිය සිබයි. මව වයෙහි මව: (මවානා:) මව ශ්‍රීසොපො සහයෙහි මවසා, න මවසා: අම්වසාසතාත්, මවසංයෝගාත්, යථා, කම්ණ: යථානා, යනාදියයි. ඊඛෙතා: යන්නෙහි කියන්න හා සමග යෙදීම හෙතුකොටගෙන ඊ යනු විභක්ති සංඛ්‍යාවක් ගතයුතු. එහෙයින් අන්ති අතති යනාදිය වේ. ඊප් පරකල්හි වනාහි නිතාවේ. රුඳි විදුම්හි යනාදිය වේ. වාග්ගත: පොෂ්ණ: ධාතීරුඳු, මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි මේ සුත්‍රයෙන්ම සිබ්බ කල්හි (435) හත් හත් යනාදි සුත්‍රය මෙසේ හඟවයි. තත්තයාගේ අව පරකල්හිද යකාරය පරකල්හිද හැමතන්හි අත්යන්තාගේ අකාර ලොපය නොවෙයි. එහෙයින් රජනා: වූහිනා: යනාදිය සිබයි.

(ස-) පෞ පරෙ, පිසංඥයා පරකල්හි ; අනොකාරසා, අන් යන්තසුගේ අකාරයහට ; නිත්‍යං, නිත්‍යයෙන් ; ලොප්‍ය සතන් ලොප්වන්නේය. ඊඛෙකසතු, නපුංසකයෙහි ඔහු හට ආදෙශවූ ඊකාරය ඔහු යන දෙදෙනා පරකල්හි වනාහි ; චා, විකල්පයෙන් අකාරලොපය වේ. මසතත්වසතච්චතු, මකාර සංයෝගයෙන්ද වකාර සංයෝගයෙන්ද පරවූ අකාරයහට වනාහි ; න, ලොපය නොවේ. සුෂණ්‍ය, සුෂ-ශස් (116) සුෂන්-අස් (117, 107, 102) සුෂණ්‍ය. සුෂණ්‍ය යනුද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 6. 4. 134, 136, 137.]

(මු-) 118. නො ලුප් ඵෙ'ධො. (න: 6. ලුප් 1. ඵෙ 7. අධො 7.)

නසා ලුප් සතන් අධො ඵෙ පරෙ. සුෂණ්‍යමිතාදි.*

(ස-) අධො ඵෙ පරෙ, පිසංඥයා රහිතවූ ඵසංඥයා පරකල්හි ; නසා ලුප්, ලිංගානතයෙහි වූ නොකරණලද නකාර ලොපය වේ. සුෂණ්‍යමිතාදි, සුෂ-හතමි (116, 118) = සුෂණ්‍යමි යනාදිය වේ. [පාණිනී: 8. 2. 7.]

(මු-) ඛො—සුෂණ්‍ය සුෂණ්‍ය සුෂණ්‍ය. මාසා මාසා මාහතමි තාදි.

(ස-) ඛො, ඔ පරකල්හි ; සුෂණ්‍ය, සුෂ-ඛ (116, 117, 107.) සුෂණ්‍ය. සුෂණ්‍ය සුෂණ්‍ය, විකල්පවශයෙන් සුෂණ්‍ය සුෂණ්‍ය යනු වේ. මාසා, මාස-ශස් (116, 102) මාසා යනු වේ. මාසා, මාස-වා (116) මාසා. මාහතමි, මාස-හතමි (116, 102, 70) මාහතමි. ඉතාදි, මේ ආදිය වේ.

(මු-) පකෙෂ ඝො ව රුමවන්, පද්‍යයා පාඨක් ශබ්ද ඉත්‍යො කෙ.†

* පිසංඥයා වර්තනකිරිම හෙතුකොටගෙනම ලිඛිතානා නකාරයාගේ ප්‍රාප්තියයි. එහෙයින් (හනධානුහට ඝ්‍රාදියද) අහන් යනාදියෙහි ප්‍රසංගය නොවේ. ප්‍රශාන් භවාන් යනාදියෙහි කරණලද නකාරය බැවින් නකාරයහට ලොප්නොවේ.

† පද ශබ්දය මුල්කොට ඇති ශබ්දයෝ වෙන්වශයෙන් ඇත්තානුයයි ඇතමි ආවායනීවරයෝ කියත්. වොපදෙවසුගේද මතය මෙසේම වෙයි, එහෙයින්ම කාරකයෙහි (281) ආවසරාත් සහානාය යනු විනිශ්චයකව්‍යවනසෙහි තමා විසින් උද්‍යුතරණ කරණලදි.

(ස-) පසෙක, පාදශබ්දදීන්ගේ විකල්ප පසෙකෙහි ගසාදින් පරකල්හි ; පාදන් පාදෙන පාදහකම්, දනනාන් දනෙනන දනනාහකම් යනාදියද ; සෞච, සිසංඤායා පරකල්හි පාදා පාදෙහ පාදා යනාදියද ; රුමවන්, රුමශබ්දය මෙනි. පද දසා, පද් යනාදීහු ; පාඨක්ශබ්ද ඉති, වෙන්වගසෙන් ශබ්ද යෝයසි ; එකෙ, කිසිකෙණෙක් කියති.

(මු-) 119. සඬ්ඛ-වි-සායාමාගෙනා'හන් ඩො. (සඬ්ඛ-වි-සායාත් 5. වා 1. අභ්නා 1. අහන් 1. ඩො 7.)

සඬ්ඛ-වි-සායෙහා පරසහන් ඉත්‍යසා අහන් වා සහන් ඩො. වෘත්ති වෘතති වෘත්තෙන, වෘත්ති වෘතති වෘත්තෙන, සායාත්ති සායාතති සායාත්තෙන.*

(ස-) ඩො, ක් පරකල්හි ; සඬ්ඛ විසායෙහා, සඬ්ඛ වාචක ශබ්ද විශබ්ද සායශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් ; පරසහ, පරවු ; අභ්න ඉත්‍යසා, අභ්න යන මේ අකාරනත ශබ්දයහට ; වා, විකල්පයෙන් ; අහන් සහන්, අහන් ආදෙශ වන්නේය. වෘත්ති, විඅභ්න-ක් (119) විඅහන් ඉ (117) වෘත්ති. වෘතති වෘත්තෙන, විකල්පවශෙහි වෘතති වෘත්තෙන යනු මේ. වෘත්ති වෘතති වෘත්තෙන, වෘත්ති වෘතති වෘත්තෙන යනුද. සායාත්ති සායාතති සායාත්තෙන, සායාත්ති සායාතති සායාත්තෙන යනුද එසේමැයි. [පාඨානිති 6. 3. 110.]

(මු-) විශ්වපා; විශ්වපො; විශ්වපා; විශ්වපො.†

(ස-) විශ්වපා; විශ්වපා-ස් (102) විශ්වපා; විශ්වපො, විශ්ව පා-ඔ (23) විශ්වපො. විශ්වපා; විශ්වපා-අස් (22, 102) විශ්වපා; විශ්වපා, විශ්වපා-අම් (22) විශ්වපාම්. විශ්වපො, විශ්වපො යනු පෙර පරිද්දෙනි.

(මු-) 120. බොරුලොපො'වෘසො. (බො; 6. ආලො පා 1. අවි 7. අසො 7.)

* වශොරත්තොතිවෘ වෘත්තා; විගතං අහා වෘත්තා; සාය ස්ථ වාදහශෙත් සායාත්තා; සඬ්ඛොරුඤා යනාදියෙන් (353) ඡප්‍රත්‍යය කල්කල්හි, සමෛවකදෙශ යනාදියෙන් (354) අභ්නාදෙශ මේ, එකල්හි මොවුන්ගේ අකාරනතකියයි.

† විශ්වං පාති රසාති යා ස විශ්වපා; විජ්ඣුයි.

ධොරුකාරසා ලොප්‍ය සතත් අභාවවි පරෙ. විශ්වප්‍ය විශ්වපා විශ්වපාභාෂිතාදි. එවං අධ්වනිමාදය.*

(ස-) අභාවවිපරෙ, සිසංඥා රහිතවූ අවි පරකල්හි; ධොරුකාරසා, ධාතුහුගේ අවයවවූ ආකාරයහට; ලොප්‍ය සතත්, ලොප්වන්නේය. විශ්වප්‍ය, විශ්වපා—අස් (120, 102) විශ්වප්‍ය, විශ්වපා, විශ්වපා-වා (120) විශ්වපා. විශ්වපාභාෂිතාදි, විශ්වපාභාෂිත යනාදිය වේ. අධ්වනිමාදය, අධ්වනිමාදි අබ්ධයෝ; එවං, මේ විශ්වපාඅබ්ධය මෙනි. [පාණිනී: 6. 4. 140.]

(මු-) ධො: කිං-භාභා: භාභා භාභාභාෂිතාදි. ශෙෂං විශ්වපාවත්.†

(ස-) ධො: කිං, සුත්‍රයෙහි ධො: යනු කුමටය? ‘භාභා අබ්ධයාගේ ආකාරයහට ධාතු අවයව නොවන බැවින්’ මෙයින් ලොප්නොවන පිණිසයි. භාභා: භාභා-අස් (22, 102) භාභා: භාභා, භාභා-වා (22) භාභා; භාභාභාෂිතාදි, භාභාභාෂිත යනාදිය වේ. ශෙෂං විශ්වපාවත්, ශෙෂපද විශ්වපා අබ්ධය වැනිවේ.

(මු-) හරි:.

(ස-) හරි:, හරි-ස් (102) යරි: යනු වේ.

(මු-) 121. සුද්භාෂමො සු. (සුද්භාෂං 5.. ඔෆ 1. සු 2..) ඉක්කාරකාරභාෂං පර ඔෆ ක්‍රමාදික්කාරකාරො ප්‍රාප්තොති. හරි:‡

* නඩිතවූ අවි සංඥායද යකාරයද පරකල්හි යසොර් ලොප්‍ය (258) යනාදියෙන් ආකාරලොපයාගේ නියමය ඇති කල්හි ධොරුලොප්‍ය පෞ යනු යම්හෙයකින් නොකරණ ලදද එහෙයින් ගොමාසු: සනාසු: පාසු:, යනාදියෙහි (447) ආකාරයාගේ සිව්ම පිණිසයි. අධ්වං ධමනිති අධ්වනිමා: පුණ්‍යං නායතෙ ඉති පුණ්‍යා: යනාදියද මෙසේමැයි.

† භා-යනු අබ්ධං ජහාති යන වාක්‍යයෙහි උණ්දියෙහි වූ ඩාප්‍රත්‍යයෙන් වේ. උසෙච් යනාදියෙන් (610) ආකාර ලොපය කළ කල්හි භාභා යන ආකාරයාගේ ධාතුවය වැඩිය නොවන බැවින් ආකාරලොපය නොවේ. ඤිප්‍රත්‍යය කළ කල්හි වනාහි ධාතුවය වැඩියෙන් ආකාරලොපය වේමය. භාභා යනු ගනිවිසි. අප් අනත නුවුවන්ගේ ආකාරලොපයයි වානික මතයි.

‡ ඉශ්ව උශ්ව සු, පසුව නිකාරනුබන්ධයා හා සුකතවූ වාහු, සුත් නාභාං.

(ස-) ඉකාරොකාරානුකූල, ඉකාර උකාර දෙදෙනා කෙරෙන්; පර ඔ, පරවූ ඔකාරයනෙම; ක්‍රමාත්, ඉකාරයා කෙරෙන් පර ඔහටද උකාරයා කෙරෙන් පර ඔහටද යන ක්‍රමයෙන්; ඉකාරොකාරො, ඉකාර උකාර දෙකට; ප්‍රාප්තොති, පැමිණේ. හරි, හරි-ඔ (121, 22) හරි යනු වේ. [පාණිනී: 6. 1. 102.]

(මු-) 122. ණුර්ධිපස්ඛිත්සු. (ණු: 1. ධිපස්ඛිත්සු 7...) ඉද්‍රතොර්ණු: සත්ථ ධො ජසි ඩිති ව පරෙ හරය:.*

(ස-) ධො, ධිසංඥයා පරකල්හිද; ජසි, ජස් පරකල්හිද; ඩිති ව පරෙ, ඉත්සංඥ ඩකාර පරකල්හිද; ඉද්‍රතො: ඉකාර උකාර දෙදෙනාහට; ණු: සත්ථ, ගුණවූ එම වන්නේය. හරය:, හරි-ජස් (122, 35) හරය:. [පාණිනී: 7. 3. 108, 109, 111.]

(මු-) ත්‍යලොපෙ ත්‍යලක්ෂණං, හෙ හරෙ. හරිං හරි හරිත්.†

(ස-) ත්‍යලොපෙ, ප්‍රත්‍යයහට ලොප්කළ කල්හි; ත්‍යලක්ෂණං, ප්‍රත්‍යය ලක්ෂණය අයතිකෙරේ. හෙ හරෙ, හෙ හරි-සි (80, 103, 122) හරෙ. හරිං, හරි-අම් (103) හරිං. හරි හරිත්, හරි හරිත් යනු වේ.

* මෙහි ඉ-උ-දෙදෙනා කෙරෙන් කරණලද්දවූම-ධිසංඥයා පරකල්හිය යනු අවබෝධ කටයුතු. එහෙයින් හෙ නදි හෙ සුත්‍ර යනාදියෙහි සුත්‍රදී යනාදියෙන් (153) හ්‍රස්වකළ කල්හි පසුව ගුණනොවේ. ඩිත්ද ප්‍රත්‍යක්ෂයා පරකල්හි දතයුතු වෙයි. අන්තර්ද්‍රව්‍යයෙන් විනම් මනෝරූපය යන මෙහි දෘඪතා මම් යන මෙයින් (156) අම් කළ කල්හිද මේ සුත්‍රයෙන් ගුණ වන්නේය.

† ප්‍රත්‍යයහට ලොප්කළ කල්හි ප්‍රත්‍යයාගේ ලක්ෂණය (ලකුණ) අයතිකරණලැබෙයි යනු අර්ථය. යම් කිසි ශබ්දයක්හු කෙරෙන් ප්‍රත්‍යය ලොප්කළ කල්හි ඒ ප්‍රත්‍යය සමානිකාර්‍යය වන්නේය යනු නිශ්චයයි. ඒ මෙසේයි, රාජ යන මේ ආදියෙහි (148) සිහට ලොප්කළ කල්හි (164) දීඪිවේ. වාචා මිශ්‍ර: වාහිශ්‍ර: යනාදියෙහි (319) විභක්තිහට ලොප්කළ කල්හි විභක්තියනෙහි කරණලද පදසංඥව සිබය. හෙ හරෙ යන මෙහි ආදිකොට ගුණකළ කල්හි, ස්ථානිවත්තියෙන්ම-ධිසංඥයහට ලොපය සිබ කල්හි, ත්‍යලොපෙ ත්‍යලක්ෂණං යන න්‍යය අයතිකිරීම ස්ථානිවද්‍රව්‍යය යන න්‍යයයාගේ නොයෙදීම ප්‍රකාශකිරීම ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේය.

(මු-) 123. වාදසන්වාසත්‍රිසාන්තු නා. (වා 1. අදස: 5. ව 1. අසත්‍රියාං 7. තු 1. නා 1.)

ඉද්ද්‍රිතමදසනි පරණා නා සත්‍රි, න තු සත්‍රියාමි.*

(ස-) ඉද්ද්‍රිතං, ඉකාර උකාර දෙදෙනා කෙරෙත්ද; අද සනි පර; අදස් ශබ්දයා කෙරෙත්ද පරවු; වා, වාචිකකති නොමෝ; නාසත්‍රි, නා ආදෙශ වන්තිය. සත්‍රියානතු, සත්‍රි ලිඛිතයෙහි වූකලී; න, නොවන්තිය. [පාණිනී: 7. 3. 120.]

(මු-) හරිණ් හරිතං හරිතී, හරයෙ හරිතං හරිතා:

(ස-) හරිණ්, හරි-වා (123, 107) හරිණ්. හරිතං හරිතී, හරිතං හරිතී: යනු චේ. හරයෙ, හරි-ඛ (122, 35) හරයෙ. හරිතං හරිතා:, හරිතං හරිතා: යනු චේ.

(මු-) 124. ඛසෙසඛො ලොප: (ඛස: 6. එඛ: 5. ලොප: 1.)

එඛ: පරස ඛසිඛසාර්ඛස ලොප: සත්‍රි. හරෙ: හරිතං හරිතා: හරෙ: හයෙතී: හරිණං.†

(ස-) එඛ: පරස, එඛසංඥා කෙරෙත් පරවු; ඛසිඛසාර්ඛස, ඛසි ඛස් දෙදෙනාගේ ඛකාරය හට; (ඉත්සංඥ ඛකාරවත්වූ අකාරයහට) ලොප: සත්‍රි, ලොප්වන්නේය. හරෙ:, හරි-ඛසි (122, 124, 102) හරෙ:. හරිතං හරිතා:, හරිතං හරිතා: යනු චේ. හරෙ:, හරි-ඛස්, පෙරසේම හරෙ: යනු චේ. හයෙතී:, හරි-ඛස් (35) හයෙතී:. හරිණං, හරි-ආම් (110, 104, 107.) හරිණං. [පාණිනී: 6. 1. 110.]

(මු-) 125. යුද්ද්‍රිතං ඛෙර්ඛො. (යුද්ද්‍රිතං 5 .. ඛෙ: 6. ඛො: 1.)

* මාත්ස්‍යිකේ යනාදියෙන් (235) උකාර කළ කල්හි උකාර නතකා කෙරෙත්ම-නා ආදෙශය සිඛකල්හි අදස් යන්නහුගේ ග්‍රහණය විභකතින් පිළිබඳවු සියලු ක්‍රියාවන්ට අනතුරුවම උකාරය වෙයි යනු හැඟවීම පිණිස වෙයි. එහෙයින් අමුත් මෙම යන මේ ආදියෙහි පළමුකොටම ස්මේ ආදෙශකළ කල්හි පසුව උකාරද ඡායකද විමෙන් පදසිඛිසයි.

† ඛ: පර: අ: ඛ: තස ඛස, එඛ යන්නද ඛසි ඛස් දෙදෙනා හටම ලැබෙයි. එහෙයින් ඛසි ඛස් දෙදෙනාගේ ඛකාරය හටයයි කියේය. එඛ යනු ප්‍රකෘති විකෘති දෙදෙනා හටමය. එහෙයින් හො: ද්‍රෝ: යනාදිය වෙයි.

ඉද්දහං පරසං ඩෙර්ඬෙයා සතත්, ඩ ඉත්.*

(ස-) ඉද්දහං පරසං, ඉකාර උකාර දෙදෙනා කෙරෙන් පරවූ; ඩෙය, ඩිනට; ඩෙයා සතත්, ඩෙයාආදෙශ වන්නේය. ඩඉත්, ඩකාරය ඉත්සංඥයි. [පාණිනී: 7. 3. 118-119.]

(මු-) 126. ඩෙ-ර්ලොපො ඩිති, විංශතො—සෙනස්ථ ඩෙයා. (වෙ: 6. ලොප: 1. ඩිති 7. විංශතො: 6. තො: 6. තු 1. අඬෙය 7.)

ඩිති පරෙ පුළිසං ඩෙර්ලොපො සතත්, විංශතොසෙනස්ථ ඩෙයා.†

හරෙයා හයෙයා: හරිජු. එවං ශ්‍රිපතාග්නී රචකදය:‡

(ස-) ඩිති පරෙ, ඉත්සංඥ ඩකාරයා පරකල්හි; පුළිසං වෙය, පුළිවු විසංඥයහට; ලොපො සතත්, ලොප් වන්නේය. අඬෙය, ඩිවිහකති සමිබ්ඝිනුවු ඩිත් පරකල්හි; විංශතොසතු, විංශතිශබ්දයාගේ වූකලී; තො, තියන භාගයහට ලොප්වේ. (ඩි සමිබ්ඝි ඩිත් පරකල්හි විංශති ශබ්දයාගේ විසංඥයහට ලොප්වේ.) [පාණිනී: 6. 4. 142-143.]

හරෙයා, හරි-ඩි (125, 126) = හරෙයා. හයෙයා: හරිජු, හයෙයා: හරිජු යනු වේ.

ශ්‍රිපතාග්නීරචකදයො, ශ්‍රිපති අග්නී රචි යනාදි ශබ්දයෝ; එවං, මේ හරි ශබ්දය හා සමයි.

* ඉදිත්වනාහි, ඉද්දහං ඩෙර්ඬෙයා කියා ඉ-උ දෙදෙනාසමග ඩිහට ඔය විධානකල කල්හි පරසුත්‍රයෙහි අඬෙය යනු කියසුනු නොවන්නේය එසේද ඩෙයා ආදෙශ කිරීම පරසුත්‍රයෙහි සිව් භක්තාදි පරිච්ඡේදයට අයත්වන ඩිත් පරකල්හිම විංශති ශබ්දයාගේ තිහට ලොපය පිණිසමය, එහෙයින් විංශතිමා වන විංශතයති යන මෙහි (855) ඤිප්‍රත්‍යයහට (467) ඩිත්තිය ඇති කල්හිද විසංඥයහටම ලොපය වෙයි, තිහට නොවේ.

† විංශතො පුරණො යන අර්ථයෙහි විංශති ශබ්දයා කෙරෙන් (450) ඩට් කලකල්හි තියන භාගය ලොප්වේ, එකල්හි විංශ. යනු වේ, ඩි පරකල්හි වනාහි විංශතො යනුයි

‡ ශ්‍රිපතියා අග්නියා රචියා නො ආදයො යෙෂාං නො. ආදි යන පදය හෙතුනොටගෙන විශෙෂරහිතවූ යම්තාක් පුංලිඬහ වූ හුඬ ඉකාරයා ශබ්දයෝ වෙද්ද ඔව්හු මෙසේය යනු අර්ථයි.

(ස-) සඛ්‍යා පරෙණා, සඛ්‍යාඛ්‍යා කෙරෙන් පරවු; වාඛ්‍යාං සභානෙ, වා විභක්ති ඉත් සංඥා ඛ්‍යාත යන මොවුන්ගේ සභාන යෙහි; ආ එ උස් උස් ඔය, ආ එ උස් උස් ඔය යන; එතෙ, මොව්හු; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; සත්‍ය, වන්නාහ.

(මු-) සඛ්‍යා සඛ්‍යා සඛ්‍යා සඛ්‍යා සඛ්‍යා. ශෙෂං හරිවත්.

(ස-) සඛ්‍යා, සඛ්‍යා-වා (129, 35) = සඛ්‍යා. සඛ්‍යා, සඛ්‍යා-ඛ්‍යා (129, 35) = සඛ්‍යා. සඛ්‍යා සඛ්‍යා සඛ්‍යා, සඛ්‍යා යනාදිය වෙත්. ශෙෂං, කියනලද්දවුන් කෙරෙන් අන්‍යවූ පද; හරි වත්, හරි ශබ්දය වැනිසි.

(මු-) 130. පනාසය. (පත්‍ය: 5. අසෙ 7.)

පතිශබ්දත් පරෙණා වාඛ්‍යාං සභානෙ ආ එ උස් උස් ඔය එතෙ ක්‍රමාත් සත්‍ය නු සෙ.*

(ස-) පතිශබ්දත් පරෙණා, පතිශබ්දා කෙරෙන් පරවු; වා ඛ්‍යාං සභානෙ, වා විභක්ති ඉත් සංඥා ඛ්‍යාත යන මොවුන් ගේ සභාන යෙහි; ආ එ උස් උස් ඔය, ආ එ උස් උස් ඔය යන; එතෙ, මොව්හු; ක්‍රමාත් සත්‍ය, පිළිවෙළින් වෙත්. න නු සෙ, සමාසයෙහි වනාහි කියනලද ආදේශයෝ නොවෙත්.

(මු-) පනාස පනාස පත්‍ය: පත්‍ය: පනාසය. අසෙ කිං, ශ්‍රී පතිනා ඉත්‍යදි. ශෙෂං හරිවත්.

(ස-) පනාස, පති-වා (130, 35) = පනාස. පනාස පත්‍ය:

සඛ්‍යා වානරෙණෙණ යනාදිය සිඛසි. සඛ්‍යාඛ්‍යාං යන මේ ආදියෙහිද, සෙය විරි: යන මෙහිද සඛ්‍යාඛ්‍යාං යන මේ ආදියෙහිද මුඛ්‍යවූම සඛ්‍යා ශබ්දයාගේ ග්‍රහණයයි. භාෂ්‍යා කාරතෙම අමුඛ්‍යවූද සඛ්‍යාඛ්‍යාගේ ග්‍රහණයයි කියයි. ඔහු ගේ මතයෙහි ජිතසඛ්‍යා, ජිතසඛ්‍යායො, ජිතසඛ්‍යා යනාදියද වෙයි. තවද පුංලිඛ්‍යයෙහිම ග්‍රහණය වෙයි. සුත්‍රලිඛ්‍යයෙහි වූකලී නිත්‍යයෙන් ඊජ් අනන්තයෙන් සඛ්‍යා යනු වේ, ගෞරී ශබ්දය මෙනි. නපුංසක ලිඛ්‍යයෙහි මොහුගේ ප්‍රයෝග නැත් තේය.

* මෙහිද පුළුල්ලයෙහි මෙන් ක්‍රම සමබන්ධයයි. නක්‍ය අය තිද වේ. එහෙයින් පතිනා නියමානායා: යනු වෙයි. නමො මෘතෙ ප්‍රවුජ්තෙ ක්ලිවෙ ව පතිතෙ පතො ඉති, සිතායා: පතයෙ නම: යනාදියද සිඛසි. ඡාන්දසම් සි කිසිකෙණෙක් කියත්.

පත්‍ය: පත්‍යො, පත්‍යො යනාදියද දතයුතු. අසෙ කිං, අසෙ යනු කුමටය? ශ්‍රීපතිනා ඉතාදි, ශ්‍රීපති ශබ්දය සමාසවූහෙයින් ආ ආදෙශ නොව- නා- වනබව දැක්වීම පිණිසයි. ශ්‍රීපතිනා, ශ්‍රීපති-වා (123) = ශ්‍රීපතිනා. ශෙෂං හරිවත්, පතිශබ්දයාගේ ඉතිරි පද හරිශබ්දය මෙහි.

(මු-) කතිශබ්දෙ විවානා:.*

(ස-) කතිශබ්ද:, කතිශබ්දය ; විවානා:, බහුවචනානායි.

(මු-) 131. ඩතිසඛිධාන්තො ජස්ශසොර්දුක්. (ඩතිසඛි ඛ-ජ-ණ: 5. ජස්ශසො: 6 .. දුක් 1.)

ඩතානනාත් ඡානනනානසඛිකයාභි පරයොජ්ජ-ශසොර්දුක් සංඝත්.†

(ස-) ඩතානනාත්, ඩතිප්‍රත්‍යයානනා කෙරෙන්නද ; ඡානන නානන සඛිකයාභි, ඡානනවූද නානනවූද ඡේතබ්බ පඤ්චත් ශබ්දදීන් කෙරෙන්නද ; පරයො:, පරවූ ; ජස්ශසො:, ජස්ශස් දෙදෙනාහට ; දුක් සංඝත්, ලොප් වන්නේය. [පාණිනි: 1. 1. 24-25, 7. 1. 22.]

(මු-) කති කති කතිහි: කතිභා: කතිභා: කතිනාං කතිඡු. එවං යති තති. ඩති-ව්‍ය-ජ්ණනන සඛිකසමුද්ග්‍රස්මද: සදාශා සත්‍රිඡු. ත්‍රුකය: සඛිකශබ්ද: විවානා:‡

* කතිශබ්දය තෙතෙක් ප්‍රමාණ කරණ ලද්දෙක්ද යන අර්ථය කියන්නෙකි. එහෙයින් අතීයන බහුවචනාර්ථයෙන් බහුවචන වූයේම වෙයි.

† ඡ ව න ව ඡ්ණ, සඛික වාසො ඡ්ණ්වෙති සඛිකජ්ණ, ඩතිභි සඛිකාඡ්ණ්වෙති තස්මාත්. ඩති යනු ප්‍රත්‍යයයි, එහෙයින් ඩති අනතවූ කති-යති-තති යන තුණකි. මුඛ්‍යවූම මේ ශබ්දයන්ගේ ග්‍රහණය වෙයි. එහෙයින් ප්‍රියකතය: අතිමම: අතිපඤ්චාන: යනාදියෙහි විභකති ලොපය නොවෙයි. ලොප් කරණ බැවින් කති යනාදියෙහි (122) ඡුඤ්චි යනාදියෙන් ගුණනොවේ. පඤ්ච යනාදියෙහි නානන බැවින් (164) දීඤ්ච නොවේ. (93) දුක් න තත්‍ර, සි නිමේධ බැවිනි.

‡ ඡ ව න ව ඡ්ණ්‍ය, ඡ්ණ්‍ය අනෙතා යසා ස: ඡ්ණනා:, ඡ්ණනනාභිසංඝා සඛිකාභිවෙති ඡ්ණනනසඛිකා, ඩතිභි ව්‍යඤ්ච ඡ්ණනනසඛික ව අශ්මච්ච සුජ්මච්ච නො. මුඛ්‍යවූම මොවුන්ගේ ග්‍රහණය වෙයි. සුජ්මද් අශ්මද් ශබ්දයන්ගේ

(ස-) කති, කති-ජස් (131) = කති. කති, කති-ශස් (131) = කති. කතිභි: කතිභා: කතිභා: කතිනාං කතිභු, කතිභි: යනාදියද සිවයි. එවං යති තති, යති තති ශබ්දද එශේම බහුවචන ජස් ශස් විභකති ලොපව සිවයි. ඩති, කියන ලද ඩතිප්‍රත්‍යසානන ශබ්දද ; ව්‍ය, අව්‍යය ශබ්දද ; ඡණ්ණන සඛ්‍ය, ඡානනනාන සඛ්‍ය වාචක ශබ්දද ; අයථේ සුජ්මදූ, අයථේ ශබ්දද සුජ්මදේ ශබ්දද ; භිභු, ලිඛනත්‍රයෙහි ; සදශා: සමානයෝසි. නුතදය: සඛ්‍යා ශබ්දද, ත්‍රිශබ්දය මුල්කොට ඇති සඛ්‍යාවාචක ශබ්දයෝ ; විවානා: බහුවචනාන යෝසි.

(මු-) 132. තුරසඬි නාමි. (ත්‍රෙ: 6. අයඬි 1. නාමි 7.)

ත්‍රිශබ්දසහ අයඛි සතභ් නාමි පරෙ, ඛිනාදනනස්ස සථානෙ.*

(ස-) නාමී පරෙ, නාමී පරකල්හි; ත්‍රිශබ්දසහ, ත්‍රිශබ්දසහව; අයච්ඡි සහන්, අය ආදෙශ වන්භෝය.

(මු-) ත්‍රයාණං තුත්‍ර. විශබ්දො වානා:†

(ස-) ත්‍රයාණං, ත්‍රි-ආම් (110, 132, 104, 107) = ත්‍රයාණං.

වනාහි මුඛ්‍යමුඛ්‍යකියෙන් ගතයුතුවෙයි. ආදි ශබ්දයාගේ ව්‍යවස්ථා, ව්‍යවකතියෙන් අනුපාදිත ශබ්දය කෙලවරකොට ඇති ශබ්දයෝ ගන්තා ලැබෙන්, උනවිංශනි ආදීන්ගේ වනාහි එකවචනානතකියම චේ, විංශනි ආදීහු හැමකල්හි එකකියෙහි වෙත්. සච්චා; සබ්බකිය සබ්බකියො; යනු අමර කොෂයෙහි කීවේය.

* මුඛ්‍යවූ ත්‍රි ශබ්දයාගේම ග්‍රහණයයි, එහෙයින් ප්‍රාප්තත්‍රිණං. යනාදියෙහි (අයච්) නොවන්නේය. පරමාශ්‍රිත නෙ ත්‍රය ශ්‍රේණි තෙණ්‍යං. පරමත්‍රයාණං. යනාදියෙහි මුඛ්‍යහෙයින් අය ඩාදෙශ චේමය. නාමයච් ත්‍රෙ: යි ඇසීමට දුක්ඵලවන බැවින් නොකරණලදී. කිසිතැනෙක්හි නොවන්නේය යනු අරියයි කිසිකෙණෙක් කියත්, එහෙයින් ත්‍රිණ්‍යුච් සමුද්‍රුණං. යනු සිවයි. [පාණිනී: 7. 1. 53.]

† විශබද්ධ ප්‍රධානයෙහිම විවචනානත වෙයි, එහෙයින් ප්‍රියවිෂ් පුරුෂා ධී අමුඛයෙහි එකවචනානත වෙයි. යම් ශබ්දයන්ගේ ආකෘතියගේ අනුප්‍රකාරකයෙක්හට නොගනීද ඔව්හුම ආදියෙහි කියයුත්තාහ. එහෙයින්ම ඉතා රහත ශබ්දයන්ගේ උද්භරණ කාලයෙහි ප්‍රථම වාරයෙහි ක්‍රිශබ්දය කියා පසුව විශබ්දය කියනලද්දේය.

ත්‍රිපු, ත්‍රිපු යනු වේ. විශබද, විශබදය ; වානා, විවචනා
නායි.

(මු-) 133. ත්‍යද්‍යං චෙරු කෙනා. (ත්‍යද්‍යං 6...චෙ 6. අ: 1.
කෙනා 7.)

ත්‍යද්‍යදිනාං චෙරකාර: සතත් කෙනා පරෙ.

(ස-) ත්‍යද්‍යදිනාං, ත්‍යද් තද් යද් එතද් ඉදම් අදස් කිම්චි
සුෂමද් අසමද් යන මේ ත්‍යද්‍යදිගණික ශබ්දයන්ගේ ; චෙ:,
විසංඥයහට ; කෙනා පරෙ, විභක්ති පරකල්හි ; අකාර:
සතත්, අකාර වන්නේය. [පාණිනී: 7. 2. 102.]

(මු-) චෙභ චෙභ වාහනං වාහනං වාහනං චයො: චයො:.

(ස-) චෙභ, චි-ඔභ (133, 23)=චෙභ. චෙභ, චෙභ යනුද
ප්‍රථමාවෙහි මෙනි. වාහනං, චි-හනම් (133, 108)=වාහනං.
වාහනාං වාහනා, පෙරසේමයි. චයො:, චි-ඔස් (133, 106)=
චයො:.

(මු-) වාතප්‍රමී: වාතප්‍රමෝභ වාතප්‍රමා:†

(ස-) වාතප්‍රමී: යනාදිය සුගමයි.

(මු-) 134. සුනො'මිශසොර්මිනාවදිබො: (සුනා: 5. අම්
ශසො: 6 .. මිනො 1 .. අදිබො: 5.)

* අනුකරණ ශබ්දයහට ස්වසංඥ නොවීමෙන් විසංඥයහට
අත්තිකත්ව නැති කල්හි ත්‍යද්‍යං යන පදය සිඛයි. ඛහුවචනය
ගණය සඳහා වෙයි. ස්වසංඥ වූ ත්‍යද්‍යදින්ගේම වි හට අකාර
වන්නේය, එහෙයින් අතිතද් අතිතදෙභ අතිතද: යි වෙයි.
අතිතඤ්ඤිකා, යනාදියෙහි අප්‍රධානතාවයෙහි නොවන්
නේය. සුෂමද් අසමද් දෙදෙනාහට වනාහි අප්‍රධානතා
යෙහිද වි හට අකාරයි. එසේම චි සුෂමදසමද් න තයි යනු
කිය යුතු. එහෙයින් අතිසුෂමාන් අත්‍යසමාන් අතිතාන් අති
මාන් යනාදියයි. තස් පරකල්හි වනාහි විත: සුෂමතත: අසම
තත: ක්‍රිතත: මතත: අතිසුෂමතත: යනාදියයි. ලිඛනු කෙ
රෙන් විභක්තිහුගේ අවශ්‍යකතාවයෙහිද, විභක්තිග්‍රහණය
ප්‍රත්‍යක්ෂ විභක්ති පරකල්හිම දතයුතු. එහෙයින් ස: එෂ:
යනාදියෙහි ව්‍යථනයා කෙරෙන් පරකල්හි ආදියෙහි සිහට
ලොපය නොවෙයි. ත්‍යද්‍යං ඛඛිකෙනා යනු යම්ගෙයකින්
නොකරණලදද එහෙයින් අධිකාර ලාභය සඳහාම වෙයි.

† වාතං ප්‍රමාතීති වාතප්‍රමී: උණදියෙහි වූ ඊ (කි) ප්‍රත්‍ය
යයි, මාග විශේෂයෙකි.

දිව්‍යවර්ණදීප්තනාත් පරයොරම්භසො: ස්ථානෙ ක්‍රමාත් මනෝ සහ:

(ස-) දිව්‍යවර්ණ, දිසංඤ ධාතු රහිතවූ; ඊද්‍යනනාත් පර යො: ඊකාරනන උභාකාරනනයත් කෙරෙත් පරවූ; අම් භසො: ස්ථානෙ, අම්-භස් යන විභක්තින්ගේ ස්ථානයෙහි; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; මනෝ සහ:, මි-ත් යන මොව්හු වෙත්.

(මු-) වාතප්‍රමිං වාතප්‍රමෝභ වාතප්‍රමීන්, වාතප්‍රමූභ වාතප්‍රමී භෂ්මිතාදි.

(ස-) වාතප්‍රමිං, වාතප්‍රමී-අම් (134)=වාතප්‍රමීම්. වාතප්‍ර මෝභ, සුගමයි. වාතප්‍රමීන්, වාතප්‍රමී-භස් (134)=වාතප්‍රමීන්.

වාතප්‍රමූභ වාතප්‍රමීභං, වාතප්‍රමූභ යනාදිය සුගමයි. ඉති ආදි, මේ ආදිය වේ.

(මු-) එවං අතිලක්ෂණදය:.*

(ස-) අතිලක්ෂ්මි ශබ්දාදියද මෙසේමැයි.

(මු-) සුධි:†

(ස-) සුධි:, ඊකාරනන සුධි ශබ්දයෙන් සිව්මුහට විසභිව සුධි: යනු වේ.

(මු-) 135. බොදිසුච්චි. (බො: 6. ඉස්-උච්චි 1. අච්චි 7.) බොදිසුච්චො: ස්ථානෙ ක්‍රමාදියුච්චො සොනා'විපරෙ.

(ස-) බො:, ධාතුහුගේ අවයවවූ; ඊද්‍යනො: ස්ථානෙ, ඊකාර උභාකාර දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි; අච්චි පරෙ, අච්චි පරකල්හි; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; යුච්චො, ඉස්-උච්චි දෙක; සහ:, වෙත්. [පාණීනී: 6. 4. 77.]

(මු-) සුධියො සුධිය: ඉත්තාදි. එවං සුත්‍රී යවක්‍රූතදය: ප්‍රධි:‡

(ස-) සුධියො, සුධි-භ්‍ය (135)=සුධියො. සුධිය:, යනුද සුගමයි. ඉත්තාදි, මේ ආදිය වේ.

* ආදිපදයෙන් අතිතනත්‍රි බහුප්‍රෙයසී අතිවධු අතිවමු හුහු යන මොව්හු මුල්කොට ඇත්තාහු වෙත්.

† සු ශොභනා ධීර්යභසනී සුධි: බොධධාතුහට ක්‍රීඩා ප්‍රත්‍යය කල කල්හි ධි: යනු වේ. (1037.)

‡ ශ්‍රයතොනාං ශ්‍රී:, (1035) සුජ්ඣු ශ්‍රීර් යසා ස: සුත්‍රී: යවෙන ක්‍රීණතීති යවත්‍රී: ආදි ශබ්දය හෙතුකොටගෙන ශබ්ධ-නි-සුභු-කටප්‍ර-සමයමු යන මොවුන් මුල්කොට ඇති ශබ්දයෝයි. ප්‍රකාශාධීර් යසා ස: ප්‍රධි:.

එවං සුත්‍රී යවකුතදයා, සුත්‍රී යවත්‍රී ශබ්දදිශද මෙසේමැසි. ප්‍රධි, ප්‍රධි ශබ්දයා කෙරෙන් සි හට විසතීව ප්‍රධි යනු වේ.

(මු) 136. කවතදානෙනාචො'සතදදාන් පුනච්ඡිකාරාදානාහුසුධිශොර්ස්චො. (කවතදානෙනාචො: 6. අසතත් 5. අදාන්-සුධිශො: 6..ස්චො 1..)

කාදෙච්ඡිකරෙනකාචො ධොරිදුතොරසතත් පරයො: කුමාත් යචො සතා: අච් පරෙ, ත තු දාන්හු පුනර්හු ච්ඡිකා කාරා හුභත'නාසත හුශබ්දසත සුධියො.*

* කඤ්ච වතඤ්ච කචො, තෙ ආදි යසත ස කවතදි, ස ච අනෙකාච කවතදානෙනාච නසත. දාන් ච පුනර් ච ච්ඡිකා ශො කාර ච තා ආදයො යෙභො තෙ දාන්පුනච්ඡිකාරාදයා, තෙ භත'නා: දාන්පුනච්ඡිකාරාදානා, ස චායො හුභතෙති දාන් පුනච්ඡිකාරාදානාහු, ස ච සුධියො තො දාන්පුනච්ඡිකාරාදානාහුසුධියො, නතො අදාන්පුනච්ඡිකාරාදානාහුසුධියො, තයො.

ස් චො යන විචචනානායා හා කුමනිජපතරිය පිණිස පුච්ඡුයොන් සුතො: සි විචචනානාච සමිඛාවේ. ඉස්-උච් දෙදෙනාගේ ප්‍රතිෂේධය වූකල්හි (35) යලායවායා, යන මේ ආදියෙන් යකාරවකාර විධානය සිඛ කල්හිද (22) දීඝිය වලක්වනු පිණිස මේ සුත්‍රය වෙයි. එහෙයින් ඤි පරකල්හි ප්‍රධි යනු වේ. මෙහි දාන්පුනච්ඡිකාරාදිහු ශබ්දයහට ච-විධානය කලකල්හි එයින් අනාප්ත හුශබ්දය වැළැක්වීම දුක්ඛිත හැඟෙන බැවින් ප්‍රකටකරණ පිණිසම එයින් අනාප්ත හුයන්ත වැළැක්වීම කරණලදී. මෙහිද අච් යනු සතදි විභක්තිහුගේමය. එහෙයින් ප්‍රධියොර යනාදියෙහි සමිඛාවේ. දාන් යනු හිංසාචි අවයය ශබ්දයෙකි. තෙසෙම භවතීති දාන්හු:—සපිය වජ්‍ය යන මෙහි වේ. පුනර්හු: සතත් චිරුඝායා, පුනතීවායා ච්ඡිකා: යත්‍රියා කිඤ්චලකෙ පලවේ, කාරාහුර්නිගමසානෙ යනු කොභසි.

මෙහිද මේ විශේෂය වෙයි—සතදි විභක්තින්ගේ ඉපදීමට පලමු කාරක අවයය දෙදෙනා හා සමග කරණලද සමාස ඇති බාහුහුගේම රිකාර උකාර දෙදෙනාහට ය-ව දෙක වෙත්. සතදි අනායාගේ සමාසය ඇතිකල්හි නොවේ, එහෙයින් භයනං හි: සි ක්විප්‍රත්‍යය කලකල්හි, ර්ඡත් හිර්ශෙභො තෙ ර්ඡද්භිය: යනාදිය වේ. එසේද වාශ්විකතියා පලායමා නසත ආශිවිෂමුඛෙ නිපාතා: යනු භාෂාමතයි. මෙහි වාශ්වි

(ස-) කාදේ, සෙනානි යනාදි කාරකාදිවූද ; ව්‍යාදේ, ප්‍රති යනාදි අව්‍යයාදි වූද ; අනෙකාවශ්ව, දිවි යනාදි අනෙකකාර වූද ; ධෝ, ධාතුහුගේ ; අසකත් පරයෝ, සංයෝග රහිතයා කෙරෙන් පරවූ ; ඊද්‍රතෝ, ඊකාරඋාකාර දෙදෙනාහට ; අවිපර, අවි පරකල්හි ; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන් ; යව්‍යා සහ, ය-ව් දෙක වෙන් ; දුන්හු පුනර්හු වර්තාහු කාරණාසතු, දුන්හු ගබ් දුදි චතුෂ්කය කෙරෙන් වනාහි ; අන්‍යසහ, අන්‍යවූ ; හුගබ්දසහ, හුගබ්දයාගේ අන්‍යයහටද ; සුධියහ, සුධිගබ්දයාගේ අන්‍යය හටද ; න, ය-ව් ආදේශ නොවෙත්.

(මු-) ප්‍රධන්‍ය ප්‍රධන්‍ය ඉතාදි. එවං දිධාදය. කව්‍යද්‍රත නාමය කිං, ශබ්දයෝ. අසකත් කිං, යව්‍යයෝ. නී නියෝ.*

(ස-) ප්‍රධන්‍ය, ප්‍රධි-ම (136) = ප්‍රධන්‍ය. ප්‍රධන්‍ය ඉතාදි, ප්‍රධන්‍ය යනාදියද වේ ; එවං දිධාදය, දිවි යනාදියද එසේමැයි. කව්‍ය ද්‍රතනාමය කිං, කව්‍යද්‍රතනාමය යනු කුමටය? ශබ්දයෝ, මෙහි කව්‍යදි නොවන බැවින් මෙයින් යකාරදේශ නොව පුළු සුත්‍රයෙන් ඉස් වෙයි දුක්චිම පිණිසයි. අසකත් කිං, අසකත් යනු කුමටය? යව්‍යයෝ යන මෙහි යව්‍ය ගබ්ද සංයෝගය අවයව බැවින් මෙයින් යකාර නොව පුළුයෙන් ඉයාදේශයයි දක්වනු පිණිසයි. නී, නිගබ්දයෙන් සි හට විසර්ව නී යනු වේ. නියෝ යනුද (135) ඉයාදේශව සිබයි. [පාණිනී 6, 4, 82, 85.]

(මු-) 137. නාමදිග්‍රහණ බෙරුම්. (නි-ආප-දිග්‍රහණ 5...බෙර 6. ආම් 1.)

නිගබ්දද්‍රපා ද්‍රාව්‍ය පරසර බෙරුම් සකත්. නියාමි, ග්‍රහණ සුධිවත්.

කසහ හි සි කාරකාදියක් නැති බැවින් කිසි කෙණක් කියති. අන්‍යය වනාහි සුඡුට්‍ය ප්‍රකාශායී සි නිත්‍යසුඡුට්‍ය කාය ඇතිකල්හි සුධි ප්‍රධි ගබ්දවය ශ්‍රීලක්ෂ්මී ගබ්ද වැනියයි කියනබැවින් සමානතෙහි මේ ව්‍යවස්ථා නොවන්නිය.

* දිවිඊඛ ක්‍රම දෙවනෙ දිව්‍යා යන ධාතුහු කෙරෙන් සවිප් කලකල්හි දිවි සි අනෙකකාර ගබ්දය වෙයි. මෙහි ආදි පදයෙන් අනුර්ණ-සුනි-ද්‍රවි-සුධි ගබ්දයන් මුල්කොට ඇත් නෝයි. ශබ්දා ධිසිසහ සහ ශබ්දයෝ.

අග්‍රණී: අග්‍රණියා. ඩො, අග්‍රණිමි, ශෙෂං ප්‍රධිවත්.*

(ස-) නිශබ්දන්, නිශබ්දයා කෙරෙන්නද; අපෑ, අප්‍රත්‍යයා කෙරෙන්නද; දූශ්ව, දීසංඥයා කෙරෙන්නද; පරසෑ, පරවූ; ඩො, ඩිවිහකතිහුගේ ස්ථානයෙහි; අම් සතත්, අම් අදෙශ වන්නේය.

නියාමි, නි-ඩි (137, 135) = නියාමි. ශෙෂං ප්‍රධිවත්, නිශබ්දයාගේ ඉතිරිපද සුබ්‍රිශබ්දය මෙන් සිඛකටසුතු. අග්‍රණී:, අග්‍රණී: යනු සුගමයි. අග්‍රණියා, අග්‍රණි-මි (136) = අග්‍රණියා. ඩො-අග්‍රණිමි, ඩිවිහකති පරකල්හි නිශබ්දය මෙන් අග්‍රණිමි යනු වේ. ශෙෂං ප්‍රධිවත්, සුගමයි. [පාණිනී: 7. 3. 116.]

(මු-) 133. න-න-ජ-බාදියො ඩොවො. (න-න-ජ-බාත 5. ඊය: 5. ඩ: 1. වා 1. උ: 1.)

තාත් නස්ථානජවර්ණත් බාවච පරදිකාරජත් යකාරත් පරෙ ඩසිඛසොර්ච උ: සතවා. සුනපු: සුනා:, ලුනපු: ලුනා:, සුබපු: සුබා:†

* මෙහි කෙවල නිශබ්දයාගේද නි අනතකොට ඇති යම් කිසි ශබ්දයක් මුල්කොට ඇත්තනුගේද ග්‍රහණයයි. එහෙයින් නියාං අග්‍රණිං ග්‍රාමණිං යනාදියයි. නසුංසකලිඛිතයෙහි වනාහි අභ්‍යන්තරවයව බැවින් පලමුකොට හුඤ්ඤන්ද කල කල්හි අනිනිනි යනු වේ, කුලයෙහි. පුංචත්වු පක්‍ෂයෙහි අනිනියාමි යනු වේ. අග්‍රෙ නයති යන වාක්‍යයෙහි නිප් කල කල්හි අග්‍රණී: යනු වේ, නායකයයි.

† නකාරසෑ ස්ථානෙ ජතා: තජ:, තඤ්ච තජඤ්ච බඤ්ච තන ජඛං තසමාත්, ඊකාරසෑ ස්ථානෙ ය: ඊයසනසමාත්. සුන මුච්ඡති කියා හෝ සුනමිවාචරති කියා හෝ මේ අදි වාක්‍යයෙහි සුනියති යන සුනියධාතුනු කෙරෙත් නිප් කල කල්හි (775, 642) යකාර වකාර ලොප්ච සුනි ශබ්දය වෙයි. ලුන මුච්ඡතිනි ලුනි: යනුද මෙසේමැයි, සුබමිච්ඡතිනි සුබි: යනාදිය වෙයි. මෙහි නකාරයාගේ ස්ථානයෙහි ජතවූ නකාරය යනු මෙසේ දතසුතු, ලුනගිච්ඡේදෙ යන ලු ධාතුනු කෙරෙත් පරව කන කතවතු (1050) යනාදියෙන් භාවයෙහි කන වේ, ධාතුනු කෙරෙත් සුල්වාදි (1052) යනාදියෙන් නකාරස්ථානයෙහි නකාර වේ, එකල්හි නකාරස්ථානයෙහි ජත නකාර වත්වූ ලුන ශබ්දය වේ.

(ස-) තාත්, තකාරයා කෙරෙන්නද ; තසානඡත් වර්ණත්, තකාරසානසෙති අදෙශවු වර්ණයා කෙරෙන්නද; බාවු පරත්, බකාරයා කෙරෙන්නද පරවු; ඊකාරඡත් යකාරත්, ඊකාරය හට අදෙශවු යකාරයා කෙරෙන්න; පර, පරවු; ඩසිඩසො, ඩසිඩස් දෙදෙනාගේ; ඩ, ඩකාරය; වා, විකල්පයෙන්; උ, සකත්, උකාරදෙශ වන්නේය. සුත්‍ය, සුති-ඩසි (136, 138) = සුත්‍ය. සුත්‍ය, පක්‍ෂයෙහි සුත්‍ය යනු වේ. ලුත්‍ය, ලුති-ඩසි (136, 138) = ලුත්‍ය. ලුත්‍ය යනු පක්‍ෂයයි. සුඛ්‍ය, සුඛිබ්‍යොගේද සිබ පෙර සේමයි. [පාණිනි: 6. 1. 112.]

(මු-) ශම්භුහීර්වත් සාධ්‍ය. ශම්භු, ශම්භු ශම්භව, ශම්භු ශම්භු, සම්භුතා ශම්භුතං ශම්භුහි, ශම්භවෙ ශම්භුතං. ශම්භුතා, ශම්භුතා ශම්භුතං. ශම්භුතා, ශම්භුතා ශම්භුතා ශම්භුතා ශම්භුතා. එව. විශ්ව-වාස-භාසාදය.*

(ස-) සම්භු, ශම්භුශබ්දය ; හර්වත් සාධ්‍ය, හර්ශබ්දය මෙන් සිඛකටයුතු. ශම්භු, සාධ්‍යසුගමයි. ශම්භු, සම්භු-භ (121) = ශම්භු. ශම්භව, ශම්භු-අස් (122, 36) = සම්භව. ශම්භු යනාදිය සුගමයි. විශ්ව-වාස-භාසාදය, විශ්ව-වාදි ශබ්දයෝද ; එව, මෙසේමැයි.

(මු-) 139. ක්‍රොජ්චොස්තුනසනානාධො සො සත්‍රියා ස්ව. (ක්‍රොජ්චො: 6. තුන: 6. තාත් 1. අධො 7. සො 7. සත්‍රියා 7. ව 1.)

ක්‍රොජ්ච ශබ්දසහ තුන: සානෙ තාත් සකත් අධො සො පරෙ සත්‍රියාස් ව. න ඉත්.†

* හර් ශබ්දයෙහි කාය් ඉකාරයහටයි, මෙහි උකාරයහටය යනු වෙනයි, සිඛකරණ සුත්‍රයෝ තුල්‍යයෝයි.

† ක්‍රොජ්ච යන වාක්‍යයෙහි ක්‍රොජ්ච කෙරෙන්න භිණ්දක තුන් ප්‍රත්‍යය වේ. ක්‍රොජ්ච යනු ලිඛනයයි, ඔහුගේ තුන් යන්ත්‍රයන්ගේ සානසෙති තාත් අදෙශය වන්නේය, තාත් යන මොහුගේ නකාරය (143) භාවස්වසානාශ්‍යො යන මෙයින් (තාත්හට) ගුණප්‍රතිෂේධ බැවින් සප්‍රයෝජන වෙයි, නකාරය අනන්‍යයෙහි අගමය පිණිස ඉත්සංඥ නොවෙයි. එසේ කල්හි තුන් යන්ත්‍රයන්ගේ ග්‍රහණය නිර්වික වන්නේය. අප්‍රධානයා

(ස-) අධ්‍යායන පර, බිසංඥා රහිතවූ සිසංඥා පර කල්හි ; සත්‍යාසඳ්ව, සත්‍යලිඛගයෙහිද ; ක්‍රොජ්වලබද්ධා, ක්‍රොජ්වලබද්ධාගේ ; තුනා සථානෙ, තුන්ප්‍රත්‍යයාගේ සථානයෙහි ; තාන් සත්, තාන්ආදෙශ වන්නේය. න ඉත්, නකාරය ඉත් සංඥයි. [පාණිනී: 7. 1. 95.]

(මු-) (127) සමාසද්විතී, ක්‍රොචා, හෙ ක්‍රොචො. (128) ඝෞ චිරිති, ක්‍රොචාරො, ක්‍රොචාරා, ක්‍රොචාරො ක්‍රොචාරො, ක්‍රොජ්වත්.

(ස-) (127) සමාසද්විතී, කියනලද සංඛ්‍යාලක්ෂණය ආදියෙහි වූ සමාසද්විතං සෙර්වාධිමෙ යන සූත්‍රයෙන් ; ක්‍රොචා, ක්‍රොචා යන පදය සිඛකටසුතු. ක්‍රොජ්ව-සි (127, 126) = ක්‍රොචා. හෙ ක්‍රොචො, හෙ ක්‍රොජ්ව-සි (80, 103, 122) = හෙ ක්‍රොචො. (128) ඝෞ චිරිති, ක්‍රොචාරො, ඝෞ චිරි: යන සූත්‍රයෙන්ද ක්‍රොචාරො යන පදය සිඛකරණ. ක්‍රොජ්ව-ඛ (139, 128,) = ක්‍රොචාරො, ක්‍රොචාරා: ක්‍රොචාරො ක්‍රොචාරො, මේ පදයුය සුගමයි. ක්‍රොජ්වත්, ක්‍රොජ්ව-ශස් (104, 105) = ක්‍රොජ්වත්.

(මු-) 140. වාචාඝෞ. (වා 1. අවි 7. අඝෞ 7.) ක්‍රොචොසතුනසතාන් වා සතද්ධාවි පරෙ. ක්‍රොජ්ව. *

ගේද ග්‍රහණය වෙයි, එහෙයින් බහුක්‍රොචො දෙශ වෙයි. සත්‍යාසඳ්ව යි සත්‍යලිඛගයෙහි පැවති කල්හි අන්‍යනිමිත්තයාගේ අපෙක්ෂාව නොවෙයි, එහෙයින් ක්‍රොජ්වරී, බහුක්‍රොජ්වරී යන මෙහි තාන් කලකල්හි (257) සාකාරත්‍යයා කෙරෙන් ඊජ වෙයි. ක්ලිවලිගයෙහි වනාහි ආගම විධිය බලවත් බැවින් ආදියෙහි නුණ්කල කල්හි බහු ක්‍රොජ්වරී (වනාහි) යනාදිය වේ.

* පුළු සූත්‍රයෙහි සිසංඥා ගත්බැවින්ම මෙහි සිසංඥා රහිතවීම නියමයෙන් ලැබෙනකල්හි නැවත සිසංඥාගේ ග්‍රහණය යම් කිසිකලෙක්හි යමක්හට සිසංඥාය ලැබේද ඒ සිසංඥා පරකල්හි තාන් ආදෙශය වැළැක්වීම පිණිසයි. එහෙයින්ම ශස් පරකල්හි තාන් නොවේ. ක්ලිවලිගයෙහි ශතදෙශය (162) කලකල්හි ශස්හට (82) සිතිය යම්හෙය කින් ලැබේද එහෙයිනි. පාණිනි ආදීහු වා ආදි අවි පරකල්හි යයි යෙති. මෙහි අවි යනු සතදි විග්‍යානිත්‍රයෙන්ම වේ. එහෙයින් ක්‍රොජ්වරිදං (ඡන්ද්‍රත්‍යයෙ) ක්‍රොචවම් යනුයි.

(ස-) අභේද අවි පරෙ, සිසංඥයා රහිත අවි පරකල්හි ; ක්‍රොෂො, ක්‍රොෂ්ට්‍රශබ්දයාගේ ; තුන, තුන්ප්‍රත්‍යයහට ; වා, විකල්පයෙන් ; තෘන් සතත්, තෘන් අදෙශ වන්නේය.

ක්‍රොෂ්ට්‍ර, ක්‍රොෂ්ට්‍ර-වා (140, 35) = ක්‍රොෂ්ට්‍ර යනු වේ.
[පාණිනි: 7. 1. 97.]

(මු-) 141. සාකාරා ඛො ඩු: (සාත: 5. ඩ: 6. ඩු: 1.)

සාකාරත් පරෙ ඩසිඛසොර්ඛො ඩු: සතත්. ඩ ඉත්. ක්‍රොෂ්ට්‍ර: ක්‍රොෂ්ට්‍ර: ක්‍රොෂ්ට්‍රො: ක්‍රොෂ්ට්‍රනාමි.*

(ස-) සාකාරත් පර:, සාකාරයා කෙරෙන් පරවු ; ඩසිඛ සො:, ඩසි ඩස් දෙදෙනාගේ ; ඩ:, ඩකාරවයවවු අකාරයහට ; ඩු: සතත්, ඩිවාදෙශ වන්නේය. ඩ ඉත්, ඩකාරය ඉත්සංඥ හෙයින් අවයව නොවේ. ක්‍රොෂ්ට්‍ර:, ක්‍රොෂ්ට්‍ර-ඩසි (140, 141, 126, 102) = ක්‍රොෂ්ට්‍ර: ක්‍රොෂ්ට්‍ර: ක්‍රොෂ්ට්‍රො: යනු සුගමයි. ක්‍රොෂ්ට්‍රනාමි, ක්‍රොෂ්ට්‍ර-ආමි (110, 104) = ක්‍රොෂ්ට්‍රනාමි.
[පාණිනි: 6. 1. 111.]

(මු-) 142. ඡු ඊඛි ඛෙත: (ඡු: 1. චිඛෙත: 7 ..)

සාකාරස ඡු: සතත් ඛො ඛො ව පරෙ. ක්‍රොෂ්ට්‍ර ක්‍රොෂ්ට්‍රො: පක්‍ෂෙ හසෙ ව ශම්භුවත්.

(ස-) ඛො ඛො ව පරෙ, චිචිතකතිද සිසංඥයද පරකල්හි ; සාකාරස, සාකාරයහට ; ඡු: සතත්, ගුණවන්නේය. ක්‍රොෂ්ට්‍ර, ක්‍රොෂ්ට්‍ර-චි (140, 142) = ක්‍රොෂ්ට්‍ර. ක්‍රොෂ්ට්‍රො: යනු සුගමයි. පක්‍ෂෙ, තෘන් නුවු පක්‍ෂයෙහිද ; හසෙ ව, හස් පර කල්හිද ; ශම්භුවත්, ශම්භු ශබ්දය මෙහි. [පාණිනි: 7. 3. 110.]

(මු-) සුභු: සුභ්වො සුභ්ව: ඉතතදි, වාතප්‍රථිවත්. එවමති වම්වාදය:

සුභු: සුභ්වො සුභ්ව: ඉතතදි, සුඛිවත්. එවං කටප්‍ර: ස්වය මනවාදය:

සුභු: සුභ්වො සුභ්ව: ඉතතදි, ප්‍රතිවත්. එවං ද්‍රැන්භු ඛලප් වාදය:

* ආගමාදෙශයොච්චො ඛලියානාගමො විධි:—යනු නිකය හෙයින් පලමුකොට නුමි ආගමය කලකල්හි අවිපරතියක් නැතිවැටීන් ක්‍රොෂ්ට්‍රනාමි යන්නෙහි තෘන් නොවේ.

(ස-) හුහු: හුහ්වො හුහ්ව: ඉතාදි, යන මේ ආදිය සුගමයි. හුහු හුහුන් යන පදවය අම්-ශස් පරකල්හි (134) සිබකට යුතු. වාතප්‍රථිවත්, හුහුශබ්දය වාතප්‍රථිශබ්දය මෙනි. එව මතිවම්වාදය, අතිවමු යනාදියද මෙසේමැයි.

සුහු: සුහුවො සුහුව: ඉතාදි, යන මේ ආදිය වේ, සුහු-ඕ (135) = සුහුවො. සුධිවත්, සුධිශබ්දය මෙනි. අනන්තරයද සුගමයි.

සුලු: යනාදියද සුගමයි. සුලු-ඕ (136) = සුල්වො. ප්‍රධිවත්, ප්‍රධිශබ්දය මෙනි. එවං දුන්තු බලප්වාදය, සුග මයි.

(මු-) ධාතා, තෘනනක්‍රොජ්චත්, ධො හෙ ධාතූ. එවං නපතා හොතා පොත්‍රාදය. පිතා, හෙ පිතූ.*

(ස-) ධාතා, ධාතූ-සි (127, 126) = ධාතා. තෘනනක්‍රොජ්චත්, තෘන් අනතකොට ඇති ක්‍රොජ්ච ශබ්දය මෙනි. ධො හෙ ධාතූ, ධි පරකල්හි හෙ ධාතූ යනු වේ. හෙ ධාතූ-සි (103, 142, 102) = ධාතූ.

එවං නපතාහොතාපොත්‍රාදය, මේ ශබ්දත්‍රයාදියද මෙසේයි. පිතා හෙ පිතූ, පිතා යන්න සබා යන්න මෙන්ද පිතූ යන්න ධාතූ යන්න මෙන්ද සිබකරණු. [පාණිනී. 6. 4. 11.]

* අවකාශරහිත බැවින් පළමුකොට සිහට ඩාආදෙශ වේ. විහට ලොප්ද වේ. එහෙසින්ම (143) ගුණයාගේ සම්බන්ධය නොවේ. ධාතූ ශබ්දය හා සමාන බැවින් නපතාශබ්දදීහු (990) තෘනනක්‍රොජ්චය. එසේද—

නපතා ව හොතා ගදිතො'ථ පොතා
 ඤනතා'ථ නෙජො තදනු ප්‍රශාසනා,
 ශාසනා'ථ ශංසනා ව තෘනනනතුලා:
 අඤ්චති ශබ්දූ: බල වෘත්තාපෑ.

මේ ශබ්දඅට නපතා ශබ්දදියෙහි ප්‍රසිබයෝයි. නම් හු පු ඤ නිස් ප්‍ර-ශාස ශාස ශංස, යන මේ ධාතූන් කෙරෙත් තෘන්ප්‍රතා යෙන් සුත්‍රයෙන්ද නිපාතනයෙන්ද සිබයෝය. මෙසේ සම්භාක් තෘනනක්‍රොජ්ච වෙද්ද ඔව්හු ධාතූ ශබ්දය මෙන් දත යුත්තාහ.

(මු-) පිතා මාතා නනාඤ්ඤා නා සමානාදියා භූතා යානරා,
ඡමාතා දුතීතා දෙවා න තානනා ඉමෙ දඤ.*

(ස-) පිතා, පිතා අබ්ධය ; මාතා, මාතා අබ්ධය ; නනාඤ්ඤා, ඤාතීන්ගේ හිතනිය වාච්ඡා නනාන්දා අබ්ධය ; නා, නා අබ්ධය ; සමානාදියා, රථයෙහි වාමනාගයෙහි සිටි පිරයා වාච්ඡා සමානාදියා අබ්ධය ; භූතා, භූතා අබ්ධය ; යානරා, ඤාතී පුරුෂයාගේ කනිෂ්ඨාභූතාගේ භායානා වාච්ඡා යානා අබ්ධය ; ඡමාතා, දුතීගේ ඤාතියා වාච්ඡා ඡමාතා අබ්ධය ; දුතීතා, දුතීතා අබ්ධය ; දෙවා, ඤාතීපුරුෂයාගේ කනිෂ්ඨ භූතා වාච්ඡා දෙවා අබ්ධය ; ඉමෙ දඤ, කියනුද මේ අබ්ධයෝ දඤදෙන ; න තානනා, තානනායෝ නොවෙත්.

(මු-) 143. ඤාතීන් නාමය. (භෞ 7. අභිසාරා
මයා 6 ..)

භෞ පරෙ සාකාරසා ඤාතීන් න තු ඤාතීන්. පිතරො, පිතරා, පිතරං පිතරො. භෞ ධාතාවන්. එවං ඡමාතාභූතාදයා.

(ස-) භෞ පරෙ, සිසංඥා පරකල්පි ; සාකාරසා, සාකාර යහට ; ඤාතීන්, භෞතවන්තය. ඤාතීන්, තු, ඤාතීන් අබ්ධ තානනා අබ්ධ දෙදෙනා හට වනාහි ; න, භෞතවන්.

පිතරො, පිතා-භෞ (143)=පිතරො. පිතරා යනු සුගමයි. පිතරං පිතරො, යනු සුගමයි.

* මාතා අබ්ධය මාතාවාචක වෙයි, පුරුෂවාචකය ඇති කල්හි තානනාමය, එහෙයින් ධාතාසා මාතාරො පුරුෂො යනු වේ. සමානාදියා අබ්ධය වචනියෙහි දෙවෙනි වර්ගය සුකතයි. යානා අබ්ධය මෙයින් සෙසුතන්හි තානනා වෙයි, එහෙයින් තිථිසා යානාරො පුරුෂො යනු වෙයි. නනාන්දා සමානාදියා නා දෙවා අබ්ධයෝ තාන්තන්තයන් මෙන් හැඟෙත් නෝ නොවෙත්, එසේද තානනාමයෙන් නිපාතනයෙන් සිඛයෝය. එහෙයින් මේ අබ්ධයෝ දඤදෙන වස්තු වශයෙන් තානනා වූවෝද තානනා නොවෙත්, තානනාකායීයවූ (128) භෞ වර්ග යන මෙයින් වෘත්තාන්තය නොකෙරෙත් යන අර්ථයි. (143) ඤාතීන් යන මේ ආදියෙන් භෞතවන්ත වන්ත යනු නි යමයි.

ශෛෂං ධාතෘවත්, ශෛෂපද ධාතෘ ශබ්දය මෙති. එවං ජාමා තෘත්‍යාත්‍යාදය, සුගමයි.

(මු-) 144. නුචා නාමි සී. (නු: 6. චා 1. නාමි 7. සී: 1.) නෘශබ්දසහ නාමි පරතො සී: සහත් චා.

නෘණං නෘණම්. ශෛෂං පිතෘවත්.*

(ස-) නාමිපරතෘ, නාමි යන්න පරව සිටියාවූ; නෘශබ්දසහ, නෘශබ්දයහට; චා, විකල්පයෙන්; සී: සහත්, දීපි වන්නේය. නෘණම්, නෘ-ආම් (110, 144, 107) = නෘණං. පක්‍ෂයෙහි නෘණම් යනු වේ. [පාණිනී: 6. 4. 6.] ශෛෂං පිතෘවත්, නෘ ශබ්දයාගේ ඉතිරි පද පිතෘශබ්දය වැනිසි.

(මු-) 145. ඔරො සෞ. (ඔ: 6. ඔෆ 1. සෞ 7.) ඔකාරසහ ඔෆකාර: සහත් සෞ පරෙ.†

ගෞ ගාවො ගාව:.

(ස-) සෞ පරෙ, සි පරකල්හි; ඔකාරසහ, ඔකාරයහට; ඔෆකාර: සහත්, ඔෆකාරය වන්නේය.

ගෞ, ගො-සි (145, 102) = ගෞ. ගාවො, ගො-ඔෆ (145, 35) = ගාවො. ගාව: යනු සුගමයි.

(මු-) 146. ආ අම්ශසො. (ආ 1. අම්ශසො: 7 ..)

ඔකාරසහ ආකාර: සහත් අම් ශසි ව පරෙ.

ගාං ගාවො ගා: ගවා ගොභාමිතාදි. (124) ඩිසෙස ඩොලොප ඉති, ගො: ගො:‡

(ස-) අම් ශසි ව පරෙ, අම් විභක්තිද ශස්විභක්තිද පරකල්හි; ඔකාරසහ, ඔකාරයහට; ආකාර: සහත්, ආකාර වන්නේය. ගාං, ගො-අම් (146, 22) = ගාං. ගාවො ගා: යනු සුබෝධයි. ගවා ගොභාමිතාදි, ගවා ගොභාමි යනාදිය වේ. (124) ඩිසෙස ඩොලොප: යන මෙයින් ඩකාරවයවූ අකාර

* නාමි යනු ප්‍රධානාප්‍රධාන නෘශබ්දය හට සාධාරණයි. එහෙයින් අති නෘණම් අතිනෘණම් යනු වේ.

† මෙහි ඔ: යනු ඔප්‍රත්‍යයානතයාගේ ග්‍රහණයයි, එහෙයින් ගො දෙක යනාදිහුගේම වේ.

‡ මෙහි ඔකාරයහට ආකාරය වන්නේය, විතියාවගේ අකාරයා පරකල්හියයි යම් හෙයකින් නොකරණලදද එහෙයින් අපිය ප්‍රකටවේ.

ලොපය වේ. ගො: ගො: යන මේ පදවය වේ. [පාණිනී: 6. 1. 93.]

(මු-) 147. රෙර රු ස්භි. (රෙර 1. රු 1. ස්භි 7.)

රෙරභබ්දෙ රු: සතත් සෙ හෙ ව පරෙ.*

රු: රුයො රුය: රුහතමිතතදි. ග්ලො: ග්ලාවො ග්ලාව: ඉතතදි.

(ස-) සෙ හෙ ව පරෙ, සකාරද හකාරයද පරකල්හි; රෙරභබ්ද: රෙරභබ්දයනෙමේ; රු: සතත්, රු ආදෙශ වත්තේය. රු: රෙර-සි (147, 102) = රු: රුයො, රෙර-ඔ (35) = රුයො. රුය: යනු සුගමයි. රුහතමිතතදි, රුහතමි යනාදියයි. [පාණිනී: 7. 2. 85.]

ග්ලො:, ග්ලො භබ්දයෙන් පර සිහට විසර්ව ග්ලො: යනු වේ. ග්ලාවො ග්ලාව: ඉතතදි, ග්ලාවො ග්ලාව: යනාදිය වේ.

ඉති අප්‍රහතපුංලිඛ පාද:

අප්‍රහතපුංලිඛ භබ්ද:

(ස-) අප්‍රහතපුංලිඛ භබ්ද:, ස්වරහත පුංලිඛ භබ්දය කියනුලැබේ.

(මු-) 148. ආබ්බසාන් සෙර්ලොප: (ආප්-ර්ප්-හසාන් 5. සෙ: 6. ලොප: 1.)

ආප් ර්පො හසාවට පරසස සෙලොප: සතත්. උමා.†

* අප්‍රධානකයෙහිද රු ආදෙශය වේ, එහෙයින් නපුංසක ලිඛනයෙහිද සුරහාමි සුරසු යනු වේ. (167) ක්ලිවෙ ස්ව: යන මෙයින් හ්‍රස්වකල් කල්හිද එකදෙශ විකෘත මනනාවත් භවති යන න්‍යාය හෙතුකොටගෙන රු ආදෙශය වේ.

† ආප් ව ර්ප් ව හස් ව තස්මාත්, සුත්‍රය බැවින් අකාරහත භාවයයි. (193) සතනසතරත් යන මේ ආදියෙන් හස් සංඥා කෙරෙන් සිහුගේ ලොපය ඉන්ධකල්හි මෙහි හස්සුගේ ගැන්ම සිහට ලොප් කිරීමට අනතුරුව ඔහු කෙරෙන් පුළිය හට කටයුතු නිෂ්පතනය පිණිසයි, සතනසතරත් යන මේ ආදියෙන් ලොප්කල් කල්හි වනාහි (15) ලුපි න සනි යන මේ ආදියෙන් පුළියහට කටයුතු වැළැක්ම වෙයි. උං ශ්වං මියනෙ ප්‍රති යන වාක්‍යයෙහි මාඩිලි ශබ්ද යන මේ ධාතුවට ඔප්‍රත්‍යය කල්කල්හි (997) උම යන ශබ්දයා කෙරෙන් පුංලිඛනයෙහි ආප් කල්කල්හි උමා යන රූපය වෙයි.

(ස-) ආපෑ, ආප්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන්නද; ඊපෑ, ඊප් ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන්නද; හසාවට, හස් සංඥයා කෙරෙන්නද; පරසා සෙ, පරවු සිහට; ලොපෑ සහත්, ලොප් වන්නේය. උමා, ආප් ප්‍රත්‍යයවත්වු උමාශබ්දයා කෙරෙත් පරවු සිවිහකතිහට මෙසින් ලොප්ව උමා යනු වේ. [පාණිනී 6. 1. 68.]

(මු-) 149. ශෛශ්‍යෙ. (ඊ 1. ඔෑ 1. ආපෑ 5.)

ආපෑ පර ඔෑරී සහත්. උමෙ උමා*

(ස-) ආපෑ පරෑ, ආප් ප්‍රත්‍යයා කෙරෙත් පරවු; ඔෑ, ඔෑකාරය; ඊෑ සහත්, ඊකාර වන්නේය.

උමෙ, උමා-ඔෑ (149, 23) = උමෙ. උමා, උමා-පස් (22) = උමා. [පාණිනී 7. 1. 18.]

(මු-) 150. ධිඛෙය්‍යෙ. (ධි-වා-ඔසි 7. එෑ 1.)

ආප එෑ සහත් ධෙෑ ඛෙය්‍යෙහි පරත්.

හෙ උමෙ. උමාමි උමෙ උමා, උමයා උමාභාමි උමාභි.†

(ස-) ධෙෑ, ධිසංඥය පරකල්හිද; වා ඔසෙය්‍යෙහි පරත්, වා-ඔස් යන දෙකද පරකල්හි; ආපෑ, ආප් ප්‍රත්‍යයහට; එෑ සහත්, එකාර වන්නේය. හෙ උමෙ, උමා-සි, ධිසංඥ වේ. (148, 150) = උමෙ. උමාමි, උමා-අමි (22) උමාමි. උමෙ යනු සුගමයි. උමා, උමා-ශස් (22) = උමා. උමයා, උමා-වා (150, 35) = උමයා. ශෙෂය සුගමයි. [පාණිනී 7. 3. 105, 106.]

(මු-) 151. ඩිනාං යමි. (ඩිනාං 6 ... යමි 1.)

ආපෑ පරෙෂාං ඩිනාං යමි සහත්. ම ඉත්.

උමාමෙ උමාභාමි උමාභා, උමායා උමාභාමි උමාභා, උමායා උමයා උමානාමි.

* ඔෑ යන්නහුගේ ස්ථානයෙහි ඊකාරය කිරීම ජරසි යනු සිඛකිරීම පිණිසයි. ආප් යන්නහුගේ ග්‍රහණයෙන් ඊප්-හස් දෙදෙනාගේ වැළැක්මයි.

† විහකතිහුගේ පෙරළීමෙන් ආපෑ යන ෂෂ්ඨාන්තය සම්බන්ධ වේ. ධෙෑ ඛෙය්‍යෙ යන දෙදෙනාහට විශේෂණය පිණිස වෘත්තියෙහි පරත් යන පදය (511) තස් ප්‍රත්‍යයානත ත්‍යෙත් කියනලදී.

(137) න්‍යාප්දිභ්‍යාසවිධි. උමායාම් උමයෝ උමාසු. එවං දුතීමායාමබ්බිකාදයා.*

(ස-) අප: පරෙණා, අප්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙත් පරවු ; ඩිතාං, ඉත්සංඥ ඩකාරයන්ගේ ස්ථානයෙහි ; යම් සතත්, යම් අගම වන්නේය. ම ඉත්, මකාරය ඉත්සංඥ ඇත්තේයි. උමා යෙය, උමා-බෙ (151, 23) = උමායෙය. ශෙෂය සුබොධයි. උමායා, උමා-බසි (151, 22) = උමායා. ශෙෂය සුබොධයි. උමායා යනු සුගමයි. උමයෝ, උමා-බස් (150, 35) = උමයෝ. උමානාම්, උමා-ආම් (110) = උමානාම්. උමායාම්, උමා-ඩි, න්‍යාප්දිභ්‍යාසවිධි යන්නෙන් ඕනෑම අම් වේ, (151, 22) = උමායාම්. ශෙෂය ප්‍රකටයි.

එවං දුතීමායාමබ්බිකාදයා. [පාණිනී: 7. 3. 113.]

(මු-) 152. ස්‍රෙ: ස්‍රමි ස්‍රමි. (ස්‍රෙ: 5. ස්‍රමි 1. ස්‍රමි: 1. ව 1.)

ස්‍රෙරබන්තාත් පරෙණා. ඩිතාං ස්‍රමි සතත් පුළුවස ව ස්‍රමි. ස්‍රෙවසෙස ස්‍රෙවසත: ස්‍රෙවසත, ස්‍රෙවසතම්. ආම්, ස්‍රෙවසාම්. ශෙෂමුමාවත්. එවං විශ්වාදය අබන්තා:†

(ස-) ස්‍රෙ: ප්‍රිසංඥයා සම්බන්ධවු ; අබන්තාත් පරෙණා, අප් අන්තයා කෙරෙත් පරවු ; ඩිතාං, ඉත්සංඥ ඩකාරයන්ගේ ස්ථානයෙහි ; ස්‍රමි සතත්, ස්‍රමි (ස්‍ර) අගම වන්නේය ; පුළු ස්‍ර ව, පුළුව අකාරයටද ; ස්‍රමි, ප්‍රසු වන්නේය. ස්‍රෙව සෙස, ස්‍රෙ-බෙ (152, 23) = ස්‍රෙවසෙස. ස්‍රෙවසත, ස්‍රෙ-බසි (152, 22) = ස්‍රෙවසත. ස්‍රෙවසතම්, ස්‍රෙ-බි (137, 152, 22) = ස්‍රෙවසතම්. ආම්, අම් පරකල්හි ; ස්‍රෙවසාම්, ස්‍රෙවසා ශබ්දයා කෙරෙත් (113) අත්සුමාම: යන්නෙන් සුම් අගමව-ස්‍රෙවසාම් යනු වේ. ශෙෂය ප්‍රකටයි. [පාණිනී: 7. 3. 114.]

* අප: යි පඤ්චමානනයෙන් සම්බන්ධයි. ය යනු අකාරානයි. ඩිතිය: යනු කිරීමෙහි (106) වා- හිස් යනාදියෙන් අය යනාදි අදෙශයට පැමිණීම වන්නේය. විශෙෂ විධාන වලින් තොරවු දුතී මායා අමබ්බිකාදි සියලු අප්ප්‍රත්‍යයානා ශබ්ද මෙසේ සිබ්බකටසුතුය යන අර්ථයි.

† විශ්වාදය: යන මෙහි අදිශබ්දයෙන් අප් අන්තවු ස්‍රෙවනාම ශබ්ද යම්තාක් වෙද්ද සියල්ල මෙසේ දතසුතුවේ.

(මු-) අපුරි ත්‍යාකේතා අනන්තරයෙ නගයෙයි.*

විනියසෙසා විනියායෙය, විනියසාං විනියායාං, විනියසාං විනියායාමි. ශෙෂමුමාවත්. එවං තානියා.

(ස-) අපුරි ත්‍යාකේතා, පුර රහිතවූ අපියෙහි ස්වසංඥයෙහි කිසිනලද බැවින්; අනන්තරයෙ නගයෙයි, අනන්තරයෙ නගයෙයි යනු වේ.

විනියසෙසා විනියායෙය, (90) විකල්පයෙන් ස්වසංඥ කල්හි විනියසෙසා යනාදියෙහි සිඬසුබ්බාධායි. විනියසාං යනාදියද එසේම විකල්පයෙන් ස්වසංඥයි. ශෙෂමුමාවත් කිසිනලද්දවුත් කෙරෙන් ශෙෂ පද උමාශබ්දය මෙති. එවං තානියා, තානියා ශබ්දය මෙසේමැයි. [පාණිනී 7. 3. 115.]

(මු-) 153. සුත්‍රදී ව්‍යජමිබ්බානාං ඛෙ ඤා ඤා. (සුත්‍රදීව-අව-අමිබ්බානාං 6...ඛෙ 7. ඤා 1.)

සුත්‍රවො ඤා ව්‍යජමිබ්බානාඤ්ච ඤා ඤාත් ඛෙ පරෙ හෙ අමිබ්බ. ශෙෂමුමාවත්.

එවමකකාලාදයා. ව්‍යව්‍යා කිං, හෙ අමිබ්බාලෙ, හෙ අමිබ්බ කෙ.†

ජර. (115) ජරස් ජරචි තු. ජරසො. කෙවිද්ද චිත චිච්ඡන්ති. ජරසි ජරෙ. ජරසා, ජරා ඉත්‍යදී. (116) පාද දනෙතති, තාසිකා-පාතනා-නිශානාං නස්-පාත්-නිශා. නසා

* (86) සමො තුලො-යන මෙහි පුර රහිතවූ පිටත යෙ දෙන්නාවූ අපියෙහි අනන්තර ශබ්දයාහව ස්වසංඥ විධාන බැවින් අනන්තරයෙ (පිට පිහිටියාවූ පුරයට යන අපිය) යන මෙහි ස්වසංඥ නොවන්නිය. එහෙයින්ම අනන්තර ශබ්දය උමාශබ්දය වැනියි.

† වො අවො යෙෂාං තෙ ව්‍යව්‍යා, අමිබ්බාජනනී අචො යෙෂාං තෙ අමිබ්බානා, ව්‍යව්‍යා තෙ අමිබ්බානායෙති ව්‍යජමිබ්බානා සුත්‍රාය ධි ව ව්‍යජමිබ්බානායෙ තෙ තෙෂාමි. දීසංඥදීන්ගේ සාහචයයෙන් සුත්‍ර ශබ්දය සත්‍රිඛිතමය, පු.ත්‍රිඛිතයෙහි වනාහි (122) හෙ සුත්‍රො-යනු වේ. මානාචාලක ශබ්දය වනාහි මුඛයම ගතසුතුයි. එහෙයින් හෙ ගොරි හෙ අමෙබ්බ යනු වේ. අකකා අලා යන මෙහි ආදි ශබ්දයෙන් අතනා අපා යනාදියයි.

නසා නොහැරිනි. පාන: පානා පාද්ගතමිනි. නිශ: නිශා.

(ස-) ධෛර්‍ය, ධෛර්‍යාපරකල්හි; සුහ්‍ර: සුහ්‍ර: අබ්ධය හටද; දෘ: දීසංඥාහටද; වෘජමිනිනාද්ව, ස්වර්ණයක් සුනනවු මාතෘ වාචක අබ්ධය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; ස්ව: ස්වත්, හුස්ම වන්නේය.

හෙ අමි, අමිනි-සි (ධ) (153, 148) = අමි. ශෙෂමුමාවත්. සුගමි. ශෙෂයද සුගමි. වෘච: කිං, වෘච: යනු කුමටය? හෙ අමිනිලෙ යන නන්ති අමිනිලා අබ්ධයා ස්වර්ණයවත් බැවින් අනා ආකාරයට හුස්ම නොවන හෙයිනි. හෙ අමිනිකෙ යනුද එසේමැයි. [පාණිනි: 7. 3. 107.]

ජර, ජරාබ්ධයා කෙරෙන් පර සිහට ලොප්ව ජර යනු වේ, (115) ජරස් ජරවිනු, යන මෙයින් ඔහු පරකල්හි ජරස් යන ආදේශය වේ. ජරසො, ජරසො යනු වේ. කෙවිද්‍ය විකි මිච්ඡනි, ජරස් ආදේශ කිරීමට පලමු ඔහුකාරයට යොර ප: යන්නෙන් ඊතිය කිසිකෙණක් කැමතිවෙත්. එකල්හි ජරසි ජරෙ, ජරස: ජර: ඉතාදි, ජරසි යනාදිය වේ.

(මු-) 154. ශජ්ජ භ්‍රාජ ජජ ච්ඡ සෘජ මෘජ ච්ඡ භ්‍රාජ භ්‍රාජ. (ශ-භ්‍රාජං 6...ඡච 1. භ්‍රා 7.)

ශාන්තානාං ජාන්තානාං රුජ්දෙශි ඡච ස්වත් භ්‍රාජ පරෙ.*

(ස-) ශාන්තානාං, ශාන්තානා අබ්ධයන්ගේද; (නිශාබ්ධ දීන්ගේ) ජාන්තානාං, ජාන්තානා අබ්ධයන්ගේද; (ප්‍රච්ඡාබ්ධ දීන්ගේ) රුජ්දෙශි, රුජ්ජ අබ්ධයන්ගේද ස්ථානයෙහි; (ආදි අබ්ධයන් භ්‍රාජ යජ ච්ඡ සෘජ මෘජ ච්ඡ භ්‍රාජ යන මොහුයි) භ්‍රාජ පරෙ, හි පරකල්හි; (හස්සංඥයද කස්සංඥ යද විරුමයයි) ඡච ස්වත්, ඡච ආදේශ වන්නේය. [පාණිනි: 8. 2. 36.]

(මු-) 155. භ්‍රා ච්ඡ. (භ් 6. ච්ඡ 1. භ් 7.)

භ්‍රා ච්ඡ ස්වත් භ්‍රාජ පරෙ.

(ස-) භ්‍රාජ පරෙ, එසංඥා පරකල්හි; භ්‍රාජ, භ්‍රාජයට; ච්ඡ ස්වත්, භ්‍රාජ වන්නේය.

* ශ යටි ජ ව රුජ ව ඉතාදි වන්නේ නොහැරි.

(මු-) නිඛිතං ඉතාදි. පසෙක සො ව උමාවත්.

(ස-) නිඛිතං, නිශා-හමි (116) = නිශ්-හමි (154) = නිශ් (155) = නිඛිතමි. ඉතාදි, මේ ආදිය වේ. පසෙක, නිශ් ආදෙශනුටු පසෙයෙහිද ; සො ව, සිසංඥයා පරකල්හිද ; උමාවත්, උමාශබ්දය මෙනි.

(මු-) ගොපා, විශවපාවත්. මනිහිරිවත්, සත්‍රිකාත් න ශස් න, න වා නා. මනී මතක.*

(ස-) ගොපා, ගොපාශබ්දය ; විශවපාවත්, විශවපාශබ්දය මෙනි. මනී, මනිශබ්දය ; හරිවත්, හරිශබ්දය මෙනි. සත්‍රිකාත්, සත්‍රිකිය ගෙනුකොටගෙන ; නශස් න, ශස් විභකතිහට නකාරදෙශ නොවේ. න වා නා, වා විභකතිහට නා යන ආදෙශ නොවේ. මනී, මනි-ශස් (103, 104, 102) = මනී. මතක, මනි-වා (35) = මතක.

(මු-) 156. දත ඩිනාමමි. (දුෂ් 5. ඩිනාමි 6...අම් 1.)

දුෂ් පරෙණං ඩිනාමමි සතත්, ම ඉත්. මනෙතෘ මතයෙ, මතෘ මනෙ, මතං මනෙ.†

(ස-) දුෂ් පරෙණං, දීසංඥයා කෙරෙන් පරවූ ; ඩිනාමි, ඉත් සංඥ ඩකාරයන්ගේ ස්ථානයෙහි ; අම් සතත්, අම් ආගම වත් නේය. ම ඉත්, මකාරය ඉත්සංඥ වේ. මනෙතෘ, මනි-බෙ (99, 156, 35, 23) = මනෙතෘ. මතයෙ, මනි-බෙ, නදී සංඥ විකල්ප පසෙයෙහි (122, 35) = මතයෙ. මතෘ, මනි-ඩසි (156, 35, 22, 102) = මතෘ. නදී සංඥ විකල්පයෙහි

* මේ යනු සතදිත්ගේ අවයවවූ ව්‍යංශ්‍ර්‍යයා පරකල්හිද විරූමයා පරකල්හිද දතසුතු, ක්‍රිප්කාසො යනාදියෙන් සමානබැවින් ෂකාරයහට ඩකාර වනකල්හිද නිශා ශබ්දයා කෙරෙන් සුප් කලකල්හි නිවිසු යනාදිය සඳහා මේ සුත්‍රය කියේය. ගාං පාවිච්චි. පාතීති කිපි (1032) ගොපාශබ්ද ; විශව පාවත්. මනී, බුඛියසි. මනිශබ්දය හරිශබ්දය වැනිසි. එසේද සත්‍රිකියාගේ විශෙෂ විධාන නිෂේධ දෙක වෙන් මය.

† ඉත්සංඥ ඩකාරයන්ගේ ස්ථානයෙහි විධාන බැවින් අම් ආගමයාගේ විභකත් සමබන්ධිය වේ, එහෙයින්ම සත්‍රියෙ යනාදියෙහි සිවිභකති ආදීන්ගේ අම් පරකල්හි (135) බොරි සුවච් යන සුත්‍රයෙන් ඉයාදෙශයයි.

මනෝ, මනි-බස් (122, 124, 102) = මනෝ. මනං, මනි-භි (137, 35) = මනං. මනෝ, මනි-භි (125, 126) = මනෝ. [පාණිනී: 7. 3. 112, 1. 4. 6.]

(මු-) එවං ශ්‍රැතී-සමාහි-බුධ්‍යදයා.

(ස-) ශ්‍රැතී යමාති බුධ්‍යදයා, ශ්‍රැතී සමාති බුධි යන මේ ආදිවූ කතිප්‍රත්‍යයානත ශබ්දයෝද, අන්‍යවූ ඉක්කාරානත ස්ත්‍රීලිඛත ශබ්දයෝද; එවං, මෙසේමැයි.

(මු-) 157. සත්‍රියාං ත්‍රිවතුරෙසත්සාවතසා සෘවත්කෙනා. (සත්‍රියාං 7. ත්‍රිවතුරො 6. තිසාවතසා 1. සෘවත් 1. කෙනා 7.)

ත්‍රිවතුරො ස්ත්‍රීලිඛෙත ක්‍රමාත් තිසාවතසො සතා කෙනා පරෙ. තො ව සෘවත්. තෙන න ඡුචිරිභීයා.*

* තිසා වතසා යනු සමාහාර වත්වයයි. තිසා වතසා යන එ ආදෙශවය දීඪි සෘකාරානතයත් වැනියහ, දීඪියා සමාන යයි කීවත් හුස්සවත්ගේ ස්ථානයෙහි හටගන්නාවූ ගුණ වෘත් දීඪියෝ නොවෙත්. (143) ඝාවස්සවතාණො යන් නෙන් ගුණද, (128) ඝො චිරි යන්නෙන් වෘත්ද, (104) ශස් නාමි භී යන්නෙන් දීඪිද නොවෙත්, අන්‍යය වනාහි වේමය, එහෙයින් තිසාණම් යන හුස්සව කෙරෙන් නුමි වෙයි. ශස් විභකතිහුගේ අකාරලොපය නොවීම වනාහි ඡුඤ්ච විරඤ්චිඤ්ච අඤ්ච සි විග්‍රහකල කල්හි ඡුචිරිභීයා යන මෙයින් අකාර කායභීයාගේද නිෂේධය හෙයින් දතයුතු. මෙහි ප්‍රකරණ බලයෙන් සත්‍රියාං යන්න ලැබුනු කල්හිද සුහුගෙහි සත්‍රියාං යනු ගැන්ම, ත්‍රිවතුර් ශබ්ද දෙදෙනාගේ යම් තැනෙක්හි ස්ත්‍රී අරියෙහි පැවැත්ම නැත්තෝද ඔවුන් කෙරෙන් පරව කරණ ලද සමාස ඇතිකල්හි අන්‍ය පදවිය ස්ත්‍රී අරියෙහි පවත්නා කල්හිද එහි තිසා-වතසා දෙක ආදෙශ නොවෙත් යන අභි ප්‍රායාචීය සදහා වෙයි, එහෙයින්, ප්‍රියා සත්‍රියො යසා සා ප්‍රිය ක්‍රී යනු වේ. පළමුකොට ස්ත්‍රීලිඛයෙහි පැවැත්තාවූ තිසා වතසා දෙක පසුව සමාසකල කල්හි තුන්ලිඛයෙහි පවත් නාවූද එ ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහි තිසා වතසා දෙක වෙත් මය යනු හැඟවීම පිණිසය, එහෙයින් ප්‍රියා සතිප්‍රො යසා සා (127) ප්‍රියතිසා යනු වේ, එසේම ක්ලීවලිංගයෙහිද ප්‍රිය තිසා කුලම් යනාදිය වේ. විභකති ලොපය කලකල්හි වනාහි ආදෙශය නොවේ, එහෙයින් තිසාහි කාතං තිකානම් යනු වේ. තවද ඝාවස්සව යනාදි සුහුගෙත් කරණලද හිනනවූ

(ස-) සත්‍රිකිංචන, සත්‍රිකිංචනයෙහි ; ත්‍රිවතරුණ, ත්‍රිශබ්ද වතුර ශබ්ද දෙදෙනාහට ; කෙනා පරෙ, විභකති පරකල්හි ; ක්‍රමාත්, පඩකතින් ; තිසා වතප්‍රේය සත්‍ය, තිසා වතසා දෙක වෙත්. තෙව, ඒ තිසා වතසා දෙදෙනාද ; සෘවත්, සෘතාරය මෙන් සලකන්නේය. තෙන, එහෙයින් ; න ඡුචිරිසීය, ගුණ වාඛි දීඝියෝද අකාරලොපයද නොවෙත්.

(මු-) තිප්‍රු තිප්‍රු තිසාහි තිසාහා තිසාහා තිසාණම් තිසාණු.

(ස-) තිප්‍රු, ත්‍රි-ජස් (157) = තිසා-අස් (35) තිප්‍රු. තිප්‍රු යන වින්යානනයද සුගමයි. තිසාහි යනාදියද සුබොධයි. [පාණිනී 7. 2. 99.]

(මු-) ටෙරත්තෙ සතතස්. වෙ වෙ වාහතම් වාහතම් වාහතම් වයො වයො.

(ස-) ටෙරත්තෙ සති, විසංඥයනට අත්ති කළ කල්හි ; ආප්, සත්‍රිකිංචනයෙහි ආප් ප්‍රත්‍යය වේ. ඒ මෙසේයි, (133) ත්‍යදං ටෙරස් යනාදියෙන් විසංඥයනට අකාරය කළ කල්හි ව-යන මේ අකාරානායා කෙරෙන් (249) සත්‍රියාමතා යනාදියෙන් ආප් ප්‍රත්‍යය වෙයි. ඉත්පසු, වා යන ශබ්දයහට උමාශබ්දය මෙන් වෙ යන රූපය වෙයි.

වෙ, වා-ඔ (149, 23) = වෙ. වෙ යනාදියද සුගමයි. වයො, වා-ඔස් (150, 35) = වයො. වයො යන්නද එසේම සිඬයි.

(මු-) ගෙරි ගෙයෙහි ගෙයහි, හෙ ගෙරි, ගෙරිං ගෙයෙහි ගෙරි, ගෙයහි ගෙරිහං ගෙරිහි, (156) දුඛිනා මම්. ගෙයෙහි ගෙරිහං ගෙරිහා, ගෙයහි ගෙරි හතම් ගෙරිහා, ගෙයහි ගෙයෙහි ගෙරිණං, ගෙයහි ගෙයෙහි ගෙරිණු. එවං වාණි-කාලි-නද්දය.

ගුණය වේමය, එහෙයින් හෙ ප්‍රියතිසදේවදග්ග, (142) ප්‍රියති සරි දෙවදග්ගෙ යනු වේ. නකාරානා බැවින් ලද දීඝියද (164) නොවැලකියයුතු, එහෙයින් ප්‍රියතිසාණි කුලානි යනු වේ. ඩයි ඩස් දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ප්‍රියතිප්‍රු යන මෙහි අකාරයහට ආදේශය බැවින් (141) ඩිවාදේශයද නොවන්නේය. තිප්‍රු යනාදියෙහි දන්තාදේශ කරණබැවින් ඡන්දය නොවේ.

(ස-) ගෞරී, ගෞරී-සි (148) = ගෞරී. ගෞරියෂී, ගෞරී-මෑ (35) = ගෞරියෂී යනාදිය වෙයි. හෙ ගෞරී, හෙ ගෞරී-සි (ධි)-(96) සුත් සෙත්‍රාවදී යන්තෙන් නදී සංඥ කළ කල්හි (148, 153 = ගෞරී. ගෞරී, ගෞරී-අම් (103) = ගෞරීම් යනාදිය වේ. ශස් විභතනි පරකල්හි ගෞරී: කියා වේ. ගෞරියෂී යනාදිය සුගමයි. (156) දුක්ඛතාමම්, මේ සුත්‍රයෙන් අම් ආගම වේ. ගෞරියෂී, ගෞරී-චෙ (156, 35, 23) = ගෞරියෂී. ශෙෂයද සුගමයි. ආදී ශබ්දයෙන් විශෙෂ රහිතවූ ඊජ්ජත්‍යයානත ශබ්ද ඇතිනාක් මෙසේ දත යුතු වෙත්.

(මු-) ලක්ෂ්මී: අනිඛනතානාත් න සිලොප: ශෙෂං ගෞරීවත්. එවං අවිතනත්‍යදය: සත්‍රි, හෙ සත්‍රි.*

(ස-) ලක්ෂ්මී, ලක්ෂ්මී: යනු වේ; අනිඛනතානාත්, ඊජ්ජත්‍ය යානත නොවන බැවින්; න සිලොප: ලක්ෂ්මී ශබ්දයාගේ සිහට ලොප් නොවේ. ශෙෂං, ලක්ෂ්මී ශබ්දයාගේ ශෙෂය; ගෞරී වත්, ගෞරීශබ්දය මෙනි. අවිතනත්‍යදය: අවි-තනත්‍රී යනාදිය; එවං, මෙසේමැයි. සත්‍රි, සත්‍රි-සි (148) = සත්‍රි.

හෙ සත්‍රි, හෙ සත්‍රි-සි (ධි)-(96) නදී සංඥ කළ කල්හි (153) සත්‍රි.

(මු-) 152. සත්‍රි හුර්ධ්‍රු: (සත්‍රි 1. හු: 1. ධ්‍රු: 1.)

සත්‍රිශබ්දෙ හු:ශබ්දයෙ ධ්‍රුසංඥ: සංඥ:†

* ලක්ෂ්මී: යන පදය ලක්ෂ කඩදැසීමෙන් යන ධාවනු කෙරෙන් ඔෑණදික ඊජ්ජත්‍යයෙන් සිබ්වෙයි, ඊජ් ජ්ජත්‍යයානතව සිබ් නොවේ. එහෙයින්ම (148) සිලොපය නොවේ. එසේම අවි-තනත්‍ර-තා යන ධාවනු කෙරෙන් ඔෑණදික ඊජ්ජත්‍යයෙන් අවි: තනත්‍රි: තරි: සි සිබ්යි. තනත්‍රි ශබ්දය තකාරමධ්‍යයි. ආදිපදය කරණකොටගෙන ශ්‍රී හ්‍රී ධි භි ආදිවූ ක්විප් අනතයන් ගේද ග්‍රහණයයි. එහෙයින් කියනලදී,

අවි තනත්‍රි තරි ලක්ෂ්මී ශ්‍රී හ්‍රී ධිහකදී ශබ්දතා,

අනිඛනතානා සෙ නී ලොපො ගෞරියෂී න හුසවතා. ජොරමරයෝ වනාහි ප්‍රියපපී: බහුසපී: යන දෙකද මෙහි කියත්.

† සත්‍රි හු:දෙදෙනාගේ ඊ උ ශ්‍රී දෙක ධාවනවයවනියක් නැති හෙයින්, (135) ඉස්-උච් ආදෙශ කිරීම සඳහා ධාවනසංඥවිධානය කරණලදී.

(135) බෙරියුමි. සත්‍රියෙහි සත්‍රිය.

(ස-) සත්‍රී ශබ්දය, සත්‍රී ශබ්දයද ; ත්‍රූ ශබ්දය, ත්‍රූ ශබ්දයද ; ද්‍රුසංඥා, ධාතුසංඥා ඇත්තේ ; සභත්, වත්තේය. ධොරිසුවච්චි, මේ සුත්‍රයෙන් ඉස් ආදේශ වෙයි. සත්‍රියො, සත්‍රී-භූ (135) = සත්‍රියො යනාදිය වේ. [පාණිනීය 6. 4. 79.]

(මු- 159. සත්‍ර වාමිශසො: (සත්‍ර 1. වා 1. අමිශසො: 7:.)

සුඤ්චිතං ඉති සංකප්පං වා පටිත්ථෙය්වං අමි ගම්බදං ව පරෙ.*

(ස-) අම්, අම් පරකල්හිද ; ශසි ව පරෙ, ශස් පරකල්හිද ; සත්‍රිශබ්දය, සත්‍රිශබ්දයකොම ; වා, විකල්පයෙන් ; ධ්‍රැසංශුඃ සකත්, ධාතුසංශු ඇත්තේ වන්නේය.

[illegible]

(ස) සත්‍රියං, සත්‍රි-අම් (159, 135) = සත්‍රියං. සත්‍රිං, සත්‍රි-අම් (103) = සත්‍රියං. සත්‍රියෙයා, සත්‍රි-ඔයා (158, 135) = සත්‍රියෙයා. සත්‍රියා යනාදිය කියනලද ක්‍රමයෙන් දැනගත්තාහ. [පාණිනී: 6. 4. 80.]

* හුදු ශබ්දය වැළැක්වීම සඳහා සෑහි ගුහණයයි.

† සත්‍රී ශබ්දයා කෙරෙන් අම්බ අස්ථි කළ කල්හි සත්‍රියා සත්‍රියා යනු වේ, මේ සූත්‍රයෙන් ධාතුසංඥ කළ කල්හි ආදියෙහි (135) ඉස් ආදෙශවේ. පසුව ඊස් අනාතයක් නොමැති බැවින් (103) අම්බ අස්ථි දෙදෙනාගේ ආදිය හට ලොපය නොවන්නේය. ධ්වසංඥවිකල්ප පක්ෂයෙහි වනාහි (103) සත්‍රී සත්‍රී යනු වේ. ඩෙ ඩසි ඩස් හි විභක්තීන් පරකල්හි සත්‍රියෙ සත්‍රියා සත්‍රියා සත්‍රියා යන මොවුන් කෙරෙහි (99) සත්‍රී සුව ඩිති යන මෙහි සත්‍රීශබ්දය වර්ජිත බැවින් (96) නිත්‍යනදීසංඥ කළ කල්හි ආදියෙහි (156) දෘඩිතාමම්, යන මෙයින් අම්බ වේ, (137) ඩිහට ආම්බ වේ, පසුව ඉස් ආදෙශවේ. ආම්බිකයා කළකල්හි සත්‍රී ණම් යන මෙහි (98) වාම් යන සූත්‍රයෙහි සත්‍රී ශබ්දය වර්ජිත බැවින් (96) නිත්‍යනදීසංඥ කළකල්හි ආගමවිධිය බල වත් බැවින් ආදියෙහි (110) නුම් වේ, එහෙයින්ම අම්බ පරාධි යක් නැති බැවින් ඉස් ආදෙශ නොවේ.

(මු-) ශ්‍රී: ශ්‍රීයො ශ්‍රීය: හෙ ශ්‍රී: ඩිතාමි ව හෙද: ශ්‍රීයෙ ශ්‍රීයෙ, ශ්‍රීයා: ශ්‍රීය: ශ්‍රීයා: ශ්‍රීය:, ශ්‍රීණං ශ්‍රීයාං, ශ්‍රීයාං ශ්‍රීයි ශ්‍රීඡු.*

(ස-) ශ්‍රී: යනාදිය කියන ලද ක්‍රමයෙන් දනසුතු. ඩිතාමිව හෙද:, ඉත්සංඥ ඩකාරය පරකල්හිද අම් පරකල්හිද හෙදය කියනු ලැබේ. ශ්‍රීයෙ, ශ්‍රී-බෙ (99, 156, 135, 23) = ශ්‍රීයෙ. ශ්‍රීයෙ, ශ්‍රී-බෙ (135 = විකල්පයෙන් ශ්‍රීයෙ. ශ්‍රීයා: යනාදිය උකත ක්‍රමයෙන් දන්වේය. ශ්‍රීණම්, ශ්‍රී-අම් (98, 110, 107) = ශ්‍රීණං. ශ්‍රීයාම්, ශ්‍රී-අම් (135) විකල්පයෙන් ශ්‍රීයාම්. ශ්‍රීයාං, ශ්‍රී-ඩි (99, 137, 135) = ශ්‍රීයාං. ශ්‍රීයි, ශ්‍රී-ඩි (135) = විකල්පයෙන් ශ්‍රීයි. ශ්‍රීඡු යනුද සුභමයි.

(මු-) සුඛකදය: පුවත්. සුජ්ඣුයි:, ප්‍රකාශො ධිරිති නිත්‍ය ඤ්ඤික සුධිප්‍රබොග ශ්‍රීලක්ෂ්මිවත්.†

(ස-) සුඛකදය:, සුධි ආදිහු; පුවත්, පුංලිඛගය මෙන් දන සුතුමෙන්. සුජ්ඣුයි:, ප්‍රකාශොයි: ඉති, සුජ්ඣුයි:, ප්‍රකාශොයි: යි ;

* හෙ ශ්‍රී: යන මෙහි (97) නාඤ්ඤි සුව: යන මෙයින් නදි සංඤ්ඤිකය බැවින් (153) හුඤ්ඤි නොවේ. ඉත්සංඥ ඩකාරය පරකල්හිද අම් පරකල්හිද හෙදය ඤ්ඤි ශබ්දයා කෙරෙන් ඇති විශේෂය යන අර්ථයි. (99) ඤ්ඤිසුච ඩිති යන්නද (98) වාම් යන්නද මේ දෙකින් නදිසංඤ්ඤි විකල්පය බැවින් රූපව යෙක යනු නියමය වෙයි.

† සු ශොභනා ධිසිසක: යසා වා යි බහුවර්ති කලකල්හි සුධි ශබ්දය හට ඤ්ඤිලිංග පුංලිඛග දෙකින් සමානරූප බැවින් නිත්‍යඤ්ඤිකය අභාවය කරණකොටගෙන නදිසංඤ්ඤි නොවන බැවින් ඤ්ඤිලිංගයෙහි කරණලද කායා නැතිකල්හි පුංලිඛගය වැනිය යන අර්ථයි. ආදිශබ්දයෙන් සුශ්‍රී යවනු ප්‍රධි ආදියයි. ශොභනා වාසො ධිශෙති සුධි:, ප්‍රකාශො වාසො ධිශෙති ප්‍රධි: යිද කම්භාරය සමාස කල කල්හි නිත්‍යඤ්ඤි ලිඛගය බැවින් නදිසංඤ්ඤි කලකල්හි සුධි ප්‍රධි දෙක ක්‍රමයෙන් ශ්‍රීලක්ෂ්මිශබ්ද මෙන් වෙන්, ඉස්සානිකයෙන් සුධි ශබ්දය ඉත්සංඥ ඩකාර පරකල්හිද අම් පරකල්හිද (99, 98) විකල්පයෙන් නදිසංඤ්ඤි කලකල්හි ශ්‍රීශබ්දය වැනි වෙයි, ප්‍රධි ශබ්දය වනාහි නිත්‍යඤ්ඤිකය කරණකොටගෙන (96) නිත්‍යයෙන් නදිසංඤ්ඤි කල කල්හි ලක්ෂ්මි ශබ්දය වැනි වෙයි යන අර්ථයි, තනු ශබ්දය (279) උප් අනත පක්ෂයෙහි වධුශබ්දය වැනි වෙයි. උප් අනත නුච්ඡ පක්ෂයෙහි ධෙනු ශබ්දය වැනි වෙයි යන අර්ථයි.

නිත්‍යසත්‍යවේ, නිත්‍යසත්‍යවිය ඇති කල්හි ; සුඛි ප්‍රබන්ධ, සුඛි-ප්‍රබ් දෙක ; ශ්‍රී ලක්ෂ්මීවත්, ශ්‍රී ශබ්දය හාද ලක්ෂ්මී ශබ්දය හාද සමානයෝසි.

(මු-) බෙහුමිතිවත් සාධනය. බෙහු: බෙහු බෙනව: ඉතාදි. වඩුගේරුවත්. වඩු: වඩ්වෙ වඩ්ව: ඉතාදි. එවං වමුතනාදය.

(ස-) බෙහු: බෙහුශබ්දය ; මතිවත් සාධනය, මති ශබ්දය මෙන් සිඛකටසුතු. බෙහු: බෙහු බෙනව: ඉතාදි, බෙනව: යනාදිය වේ. බෙහු-ඔ (121, 22) = බෙහු. බෙහු-ජස් (122, 35) = බෙනව: වඩුගේරුවත්, වඩුශබ්දය ගෞරීශබ්දය මෙනි. වඩු: වඩ්වෙ වඩ්ව: ඉතාදි, වඩ්ව: යනාදිය වේ. එවං වමුතනාදය, සුගමයි.

(මු-) හු: ශ්‍රීවත්. හු: හුවෙ හුව: ඉතාදි. සුහු: හෙ සුහු. පුනර්හු: සුලුවත්. සුහු: පුංවත්. සාසා ධාරාවත්. මාතා පිතාවත්. දෞගේවත්. සුරු: පුංවත්. නො: ග්ලො වත්.*

(ස-) හු: ශ්‍රීවත්, හුශබ්දය ශ්‍රීශබ්දය මෙනි. හු: ප්‍රකටයි. හුවෙ, හු-ඔ (158, 135) = හුවෙ. හුව: ඉතාදි, හුව: යනාදිය වේ. සුහු: හෙ සුහු-සි-ධි (153, 103) = හෙ සුහු.

* සනනිපාතලක්ෂණේ විධිරනිමිතං නද්විසානසා යන න්‍යායයෙන් සිසනනිපාතයෙන් ජනිතවු සුඛිවිධිය සිසංඥාගේ ලොපකාරණය නොවේනුයි, එබැවින් සුහු: යන පදය විසඳා න්‍යායයි කිසිකෙණෙක් කියති. පාණිනියයෝ වනාහි හෙ සුහු: යි කියති. පුනර්භුශබ්දය නමා (136) කවතදි යනාදි යෙන් වකාරය ලැබීමෙන් සුලු ශබ්දය හා සමාන වෙයි, සියලු රූපයන්ගෙන් සමාන නොවෙයි, එහෙයින් මොහුගේ නිත්‍ය සත්‍යවිය බැවින් දීපංඤ කළකල්හි සියලු තන්හි වඩු ශබ්දය වැනිමය. දන්භු වෂිභු කාරභු ශබ්දයන්ගේ රූපද එසේමැයි. සුභු ශබ්දයාගේ නිත්‍යසත්‍යවියක් නැතිබැවින් දීපංඤ නොවීම හෙතුකොටගෙන යන අවස්ථාවයි. ධාරා ශබ්දය වැනිය යනු (128) වාසිය ලැබීමෙන්ද, පිතාශබ්දය වැනිය යනු (143) ගුණ යට පැමිණීම හෙතුකොටගෙනද සමානවෙයි, සියලු රූප වලින් සමානවිය නොවෙයි, එහෙයින් ශස්පරකල්හි සාසා: මාතා: යනු වේ. සු ශොභනො රු ධනං යසසා යන විග්‍රහ යෙහි සුරෙරශබ්දය රෙරශබ්දය වැනිය යන අවස්ථාවයි.

පුනර්භූ සුලුවත්, ප්‍රකටයි. සුභූ පුංචත්, සුගමයි. ශෛයෝද සුගමයෝයි.

ඉති අජනනස්ත්‍රීලිඛ පාදය.

අජනනස්ත්‍රීලිඛ ශබ්දය.

(ස-) අකාරනන නපුංසකලිඛ ශබ්දයෙන් කියනු ලැබේ.

(මු-) 160. කලිවාත් සෘමෝ'බෙමෝ'නූ. (ක්ලිවාත් 5. සි-අමි: 6. අබෙ: 6. ම: 1. අන: 5.)

අකාරනනාත් නපුංසකාත් පරසෘබෙ: සෙරමඤ ම: සෘත්.*

(ස-) අකාරනනාත්, අකාරනනවු, නපුංසකාත් පරසෘ, නපුංසක ලිංගික ශබ්දයා කෙරෙන් පරවු ; අබෙ:, ඩිසංඥයා රහිතවු ; සෙ:, සිහවද ; අමඤ, අමිහවද ; ම: සෘත්, මකාර වන්නේය. [පාණිනී: 7. 1. 24.]

(මු-) ඥන. හෙ ඥන.

(ස-) ඥන, ඥන-සි (160) = ඥන. හෙ ඥන, හෙ ඥන-පි (ධි) (103) = ඥන.

(මු-) 161. කලිවාද් සෘූූ. (ක්ලිවාත් 5. ඊ 1. ඔූූ 1.) ක්ලිවාත් පර ඔූරී: සෘත්. ඥන.†

(ස-) ක්ලිවාත් පරූ, නපුංසක ලිංගයා කෙරෙන් පරවු ; ඔූූ, ඔූකාරයතෙම ; ඊ: සෘත්, ඊකාර වන්නේය.

ඥන, ඥන-ඔූ (161, 23) = ඥන. [පාණිනී: 7. 1. 19.]

* (103) ඤීභ්‍යම් යනාදියෙන් අමිචිතකතිහුගේ ආදිවණි ලොපය කලි කල්හි මකාරය වූයේද අමි යන මොහුගේ ස්ථාන යෙහි මකාරවිධානය (168) සෘමෝර් ලුක් යන මෙයින් ඤීභ්‍යම් යන මොහු බාධිත බැවින් ලොප්කිරීම වළක්වනු පිණිසයි. ඥනම් යන මෙහි මකාරය විභකතිහුගේ ආද්‍යවයවය හිනන බැවින් (108) ආකතිමභවි යන මෙයින් ආකාර නොවේ.

† මෙහි නැවත ක්ලිවාත් යනු ගැණීම සාධාරණය පිණිසයි, එහෙයින් සියලු ක්ලිවලිංගයා කෙරෙන් පරවු ඔූකාර තෙම ඊකාර වන්නේය.

(මු-) 162. ජස්භසො: ශි: (ජස්භසො: 6 .. ශි: 1.)

ක්ලිවාත් පරසස ජස: ශසඤ්ච ශි: සතත්. ශ ඉත්.*

(ස-) ක්ලිවාත් පරසස, ක්ලිවලිඛනයා කෙරෙන් පරවූ; ජස:, ජස්භවද; ශසඤ්ච, ශස්භවද; ශි: සතත්, ශතදෙශ වන් නේය. ශ ඉත්, ශකාරයනෙම ඉත්සංඥයි. [පාණිනී: 7. 1. 20.]

(මු-) 163. නුණ්ණසමාදෝ කසනනරලාදෝ තු වා. (නුණ් 1. අයමාදෝ 7. කසනනරලාදෝ 7. තු 1. වා 1.)

ක්ලිවසස ශෝ පරෙ නුණ් සතත්, න තු යමාදෝ, කස නනරලයෝදෝ තු වා සතත්.†

(ස-) ශෝ පරෙ, ශතදෙශය පරකල්භි; ක්ලිවසස, ක්ලිව ලිංගයහට; නුණ් සතත්, නුණ් ආගම වන්නේය. යමාදෝතු, යමප්‍රත්‍යභාරයාගේ ආදියෙහි වූකලී; න, නුණ් නොවේ;

* ඉත්සංඥ ශකාර කිරීම විශේෂය ඇගවීම පිණිස වෙයි. ඉ-යනු කලි කල්භි සප්තමෝක වචනයයි ක්‍රමය වෙයි. (188) අධෝ සෝ ශෝ සී: යන මේ ආදියෙහි විශේෂකරණයද දුසාර වෙයි. කති පඤ්ච අඤ්ච ඵලානි යනාදියෙහි (131) ලිඛනයෙහි කරණලද කායානිෂ්ඨෙධ හෙයින් ශතදෙශය නො වේ. අප්‍රධානයෙහි වනාහි අතිකතීනි අතිපඤ්චානි යනාදි යෙහි වේමය.

† යම යනු ප්‍රත්‍යභාරයයි. යමසකදි: යමාදි:, න යමාදි: අයමාදිසහස්මින්, කාස් අනෙත යයොසෙනා කසනෙනා, කසනෙනා ච තෝ රලෝ වෙති කසනනරලෝ තයොගදි සහස්මින්. නුණ් යන්නහුගේ ණකාරය ඉත්සංඥයි, අනත යෙහි වූ සාරයා කෙරෙන් පරව වේ. (17) උායාරය ඉත්සං ඥයි, ලකුණ පිණිසයි. (නු) ඛ්‍යු මාත්‍රය නොවෙයි කියනු ලැබෙයි (242). නුණ් යන්න ප්‍රකෘතිය භජනය කරණ බැවින් ඥානානි යනාදියෙහි නකාරානත බැවින් (164) දික්කි. චකාරි, ප්‍රශාමි යනාදියෙහි යමාදියෙහි කටයුතු බැවින් නුණ් ආගම නොවේ. මෙහි නුණ්ණ යම: කියා යම අනතයාගේම නිෂේධය කලකල්භි සමහර ශබ්දයහට ජස් පරකල්භි සමිහරි ජලානි යනාදියෙහි යම අනාබැවින් නුණ් යන්නහුගේ යෙදීම නොවේ. මෙහි රලාදෝ යන්නෙන් උච්ඡ්‍යෙබ්ද සුව ලේ ශබ්දදියයි.

කසනතරලයො, කිස්සංඥා අනතකොට ඇති රකාර ලකාර දෙදෙනාගේ ; ආදො දා, ආදියෙහි වූකල්හි වනාහි ; වා සතත්, විකල්පයෙන් නුණ් වේ. [පාණිනී 1. 1. 42, 7. 1. 72.]

(මු-) 164. නසබ්මහගෙනා'බො ඝො'බො ඝො. (නස්-අප්-මහත්-න: 6. අබො: 6. ඝී: 1. අබො 7. ඝො 7.)

නසනසකපො මහතො නානසස ව ධුවජ්ජස ඝී: සතත් අබො ඝො පරෙ. ඥනානි.*

චී ප්‍රිවත්. ශෙෂං රමවත්. එවං වන-ධන-එලාදය:

(ස-) අබො ඝො පරෙ, බිසංඥා රහිතවූ හි පරකල්හි ; ධුවජ්ජස, ධාතුරහිතවූ ; නසනසස, න්-ස්භාගය අනතකොට ඇත්තාහටද ; ආප: ආප් ශබ්දය හටද ; මහත:, මහත්ශබ්දය හටද ; නානසස ව, නකාරය අනතකොට ඇති ශබ්දය හටද ; ඝී: සතත්, දීඝී වන්නේය. ඥනානි, ඥන-පස් (162, 163, 164) = ඥනානි. චී ප්‍රිවත්, විනිසාව ප්‍රථමාව මෙනි. ශෙෂං රමවත්, එවං වන-ධන-එලාදය: [පාණිනී: 6. 4. 8, 10, 11.]

(මු-) 165. නො'නතදෙමො'නෙකතරත්. (ත: 1. අනත දෙ: 5. ම: 6. අනෙකතරත් 5.)

අනතදෙ: පරසස සමොථීසස ත: සතත් න නෙකතරත් පරසස. අනත්.

* නස් ව අප් ව මහාංශෙ න ව සමාහාරෙ තසස. න් ස් භාගය අනතකොට ඇත්තාහටද අප්ශබ්දය හටද මහත්ශබ්දය හටද නකාරනායාගේද ධාතු රහිතවූ අනතකාරයහට බිසංඥා රහිතවූ හි පරකල්හි දීඝීවෙයි යන අර්ථයි. මෙසේයි—විවාත්ආප: මහාත්. න-යනු නකාරනා ලිංගයාගේ ග්‍රහණයයි, රත් යනාදියයි. ඥනානි යනාදියෙහි නුණ් යන්න ලිංග භජනය කරණ බැවින් නකාරනාභය වෙයි. පවත් යනාදියෙහි වනාහි නකාරයාගේ ලිංගභජනය ඇතිකල්හිද ලිංග මධ්‍යයෙහි කලබැවින් නකාරනාභය නොවේ. අබො යනු කුමටය? හෙ විවත් යනාදිය දීඝීනොවන පිණිසයි. පුළුසුත්‍රයෙන් යියන්නහුගේ සමබකය ඇතිකල්හිද නැවතත් ඝොයි කීම තුන්ලිඟයෙහි දීඝීය පිණිසයි. ක්ලිව්ලිඛග අකාරනා ශබ්ද ඇතිනාක් මෙසේයි.

අනෙකුත් අනෙකුත්, හෙ අනෙකුත්. පුනසාවත්. ශෙෂං පුංචන්.*

(ස-) අනෙකුත්: පරසය, අනෙකුත්දීන් කෙරෙන් පරවූ; සාමාන්‍ය, සි අම් දෙදෙනාගේ; මසය, මකාරයහට; තා: සතත්, තකාර වන්නේය. එකතරත් පරසය තු, එකතර ශබ්දයා කෙරෙන් පරයාහට වනාහි; න, තකාර නොවේ. අනෙකුත්, අනෙකුත්-සි (160, 165) = අනෙකුත්. අනෙකුත් අනෙකුත් යනු වේ. හෙ අනෙකුත් යනු වේ. පුනසාවත්, විනිශ්චය ප්‍රථමාව මෙහි. ශෙෂං පුංචන්, ශෙෂය පුංචිගය මෙහි. [පාණිනී: 7. 1. 25.]

(මු-) එවං අනෙකුත්දය: අනෙකුත්දත් කිමි? එකතරම.

(ස-) එවං අනෙකුත්දය: අනෙකුත්දියද එසේමැයි. අනෙකුත්දත් කිමි? අනෙකුත්දත් යනු කුමටය. එකතරම, එකතරම යන තත්ති තකාර නොවන හෙයිනි.

(මු-) 166. ජරනො'ම් වා. (ජරන: 5. අම්. 1. වා 1.)

ජරනො'ම් පරසය සාමාන්‍යය අම් සතත් වා. අපරසම් අපරම්, අපරසි අපරෙ, අපරං.සි අපරංඡි, පුනසාවත් ශෙෂං පුංචන්.†

* ප්‍රකරණ බලයෙන් සි අම් දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ජනවූ මකාරයහට තකාරය වෙයි, එහෙයින් පුංචිගයෙහි අම් පරකල්පි අනෙකුත් යනු වේ. අනෙකුත් ශබ්දයහට අනෙකුත් දිනය නැති බැවින් අනෙකුත් කියාම වේ.

† ක්‍රියාලිඛිතයෙහිද ජරනො'ම්ගේ ග්‍රහණයෙන් අනෙකුත් ශබ්දයක් හා ලද සමාස ඇත්තාවූ ජරනො'ම් කෙරෙන් යන අර්ථය. නාසති ජර යසය තත් අපරම්. ජරස් ආදෙශනූප්පක්ෂයෙහි (103) ක්‍රියාලිඛිත යන මේආදියෙන් අම් යන්නහුගේ ආදිය ලොප්කළ කල්පි අපරම් යනු වේ. අම් ආදෙශය නූප්පක්ෂයෙහිද අපරම් යනු වේ. මෙහි අම් යන්නහුගේ නිත්‍ය විය ඇති කල්පි ඉතා පරිද්දෙන් වෙයි, එකල්පි වාග්‍රහණය ව්‍යවස්ථා පිණිසයි. ව්‍යවස්ථාවද-විනිශ්චයකවන අම් පර කල්පි අනෙකුත් අවයව බැවින් බලවත්වූද ජරස් ආදෙශයා කෙරෙන් පලමුකොට අම් යන්නහුගේ ස්ථානයෙහි (160) මකාර වන්නේය, පසුව මේ සූත්‍රයෙන් අම් කළ කල්පි අම් යන්නහුගේ ස්විතිය වෙයි, එසේ නොකළහොත් ප්‍රථමකොට ජරස් ආදෙශකළ කල්පි (168) සාමාන්‍ය ලක් යන්නෙන් අම් යන්නහුගේ ලොප්පය ප්‍රාප්තවන්නේය.

(ස-) ජර්ග්‍යබද්ධත් පරසය, ජර්ග්‍යබද්ධා කෙරෙහි පරවු ; සාමාන්‍ය, සි අම් දෙදෙනාගේ ; මසය, මකාරයහට ; වා, විකල්පයෙන් ; අම් සකත්, අම් යන ආදෙශය වෙයි. අජර සම්, අජර-සි (160, 166, 115) = අජරසම්. ජරස් ආදෙශය නුවු පක්‍ෂයෙහි, අජරම්, අජර-අම් (103) = අජරම්. අම් ආදෙශය නුවු පක්‍ෂයෙහි, අජර-ම්-අජරම් යනු වේ. අජරසි, අජර-මා (161, 115) = අජරසි. අජරෙ, පක්‍ෂයෙහි (23) = අජරෙ. අජ රුංසි, අජර-ජස් (162, 115, 163, 164, 50) = අජරුංසි. අජ රුංඤ්, අජර-ජස් (162, 163, 164, 107) අජරුංඤ්. පුනසතවත්, විනිශ්චය ප්‍රථමාව මෙහි. ශෙෂං පුංචත්, තානිශාදිය පුං ලිංගය මෙහි.

(මු-) (116) පාදදන්තනි ශිෂිභාදයොදකාසනානාං ශිෂිත් හාද්‍රදනාසනා. ශිෂිංඤ් ශිෂිත්ඤ් ශිෂිභාමිතාදි. හාද්‍රදනාදි හාද්‍රභාමිතාදි. උද්‍රනි උද්‍රනා උද්‍රභාමිතාදි. ආසානි ආසනා ආසභාමිතාදි. පක්‍ෂෙ ශෙෂෙ ව ඤ්‍යවත්.

(ස-) පාදදන්තනි, පාදදන්ත යනාදි සූත්‍රයෙන්; ශිෂිභාද යොදකාසනානාං, ශිෂි හාදය උදක ආසන යන මොවුන්ට ; ශිෂිත් හාද්‍රදනාසනා, ශිෂිත් හාද් උදන් ආසන් යන මේ ආදෙශයෙන් වෙත්. ශිෂිංඤ්, ශිෂි-ඤස් (162, 116, 164, 107) = ශිෂිංඤ්. ශිෂිත්ඤ්, ශිෂි-ටා (116, 117, 107) ශිෂිත්ඤ්. ශිෂි භාං, ශිෂි-භාමි (116, 118) ශිෂිභාං. ඉතාදි. හාද්‍ර, හාදය-ඤස් (162, 116, 163) හාද්‍ර. හාද්‍ර හාද්‍රභාමිතාදි. උද්‍රනි, උදක-ඤස් (162, 116, 164) උද්‍රනි. උද්‍රනා, උදක-ටා (116, 117) උද්‍රනා. උද්‍රභාමිතාදි. ආසානි, ආසන-ඤස් (162, 116, 164) = ආසානි. ආසනා ආසභාමිතාදි. පක්‍ෂෙ, ශිෂිත් ආදි ආදෙශය නුවු පක්‍ෂයෙහිද ; ශෙෂෙ ව, ඉතිරි විභාගි පර කල්හිද ; ඤ්‍යවත්, ඤ්‍යවශබ්දය මෙහි.

(මු-) 167. ක්ලිවෙ ස්‍යා. (ක්ලිවෙ 7. ස්‍යා 1.)

ක්ලිවෙ සීසය ස්‍යා සකත්. ශ්‍රීපං ඤ්‍යවත්.

(ස-) ක්ලිවෙ, ක්ලිවලිංගයෙහි ; සීසය, දීපීයහට ; ස්‍යා සකත්, හුස්ස වන්නේය.*

* යෙන විධිසහදන්තසය යන නාමය හෙතුකොටගෙන ක්ලිවලිංගය ශබ්දයාගේ අනන්‍ය දීපීයහට හුස්ස වන්නේය,

ශ්‍රීපං, ශ්‍රීපා-සි (167, 160) = ශ්‍රීපං. ඥනවත්, ඥන ශබ්දය මෙන් ශෛෂ සිඛකටයුතු. [පාණිනී: 1. 2. 47.]

(මු-) 168. සාමොර් ලුක්. (සාමො: 6 .. ලුක් 1.)
ක්ලිවාත් පරයො: සාමොර් ලුක් සංඝත්. වාරි.*

(ස-) ක්ලිවාත් පරයො:, ක්ලිවලිංගයා කෙරෙන් පරවු ; සාමො:, සි අම් විභක්තීන් දෙදෙනාහට ; ලුක් සංඝත්, ලොප් වන්නේය. වාරි, වාරි-සි (168) = වාරි. [පාණිනී: 7. 1. 23.]

(මු-) 169. නුණ්ණිකො'ව්‍යනාමි. (නුණ් 1. ඉකා: 6. අවි 7. අනාමි 7.)

ඉගනනසා ක්ලිවසා නුණ් සංඝත් අවි පරෙ න කාමි. වාරිණි, වාරිණි.†

(ස-) ඉක් අනනසා, ඉක්සංඥයා අනනකොට ඇති; ක්ලිවසා, ක්ලිවලිංග ශබ්දයහට; අවි පරෙ, අවි පරකල්හි; නුණ් සංඝත්, නුණ් ආගම වන්නේය. ආමිතු, ආමි පරකල්හි වනාහි ;

අනාවු නිමිත්ත අපේක්ෂාවක් නැත්තේය යන අර්ථය. ශ්‍රීපං පාතීති ශ්‍රීපා, ක්ලිවලිංගයෙහි පවත්නා බැවින් හුඬ කල කල්හි ශ්‍රීපම් යනු වේ.

* (160) අකාරනන ක්ලිවලිංගයා කෙරෙන් පරවු සි අම් දෙ දෙනාහට මකාරය විධානකිරීම හෙතුකොටගෙන මෙහි අකාරනන නුවු ක්ලිවලිංග ශබ්දයා කෙරෙන්යයි අවබෝධ කට යුතු. ලොප්කිරීම කරණකොටගෙන (93) ලුක් න තනු යන මේආදියෙන් ප්‍රතිෂේධ බැවින් ඒ ලොපය පරකල්හි නත්-කිම් යන මේ ආදියෙහි (133) විසංඥයහට අකාර නොවේ. විරුමයෙහි කරණලද්ද වනාහි වේමය, මෙසේසි, පය: හවි: යනාදියයි.

† මෙහි යමකිසි ප්‍රකාරයෙකින් ඉක් අනනසාගේද ග්‍රහණයයි, එහෙයින් ප්‍රද්‍යුති සුනුභී සුරිණි යනාදිය සිඛයි. නුණ් යන්නහුගේ ණකාරය ඉත්සංඥ බැවින් අනනසෙහි වූ ස්වරයා කෙරෙන් පරව වෙයි. ස්වානසෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨයාගේ ප්‍රකෘතිය හර්තය කරණ බැවින් වාරිණි යනාදියෙහි නකාරනන බැවින් (164) දිසිවෙයි. අනාමි යනු ආමර්හිනවු සි ආදීන් පිළිබඳවු අවි පරකල්හිය යන අර්ථය, එහෙයින් වාරිදම් යන මේ ආදියෙහි නොවන්නේය.

න, නුණ් නොවේ. වාරිණි, වාරි-ඔ (161, 169, 107) = වාරිණි. වාරිණි, වාරි-ජස් (162, 163, 164, 107) = වාරිණි. [පාණිනී: 7. 1. 73.]

(මු-) 170. අනුර්ධ්‍ය වා. (අනු: 1. ධ්‍ය 7. වා 1.)

ඉගනනය ක්‍රියාව සහ ධ්‍ය පර. හෙ වාරෙ හෙ වාරි.*

(ස-) ධ්‍ය පර, ධ්‍යායා පරකල්හි; ඉගනනය ක්‍රියාව, ඉක්සායා අනුකූලව ඇති ක්‍රියාවලියකි; වා, විකල්පයෙන්; අනු: සහත්, ගුණවත්තය. හෙ වාරෙ හෙ වාරි, වාරි-වාරි-සි (ධි) (168, 170) = හෙ වාරෙ හෙ වාරි.

(මු-) වාරිණි වාරිණි, වාරිණි වාරිණි වාරිණි වාරිණි වාරිණි වාරිණි වාරිණි. වාරිණි වාරිණි. හසෙ හරිවත්.

(ස-) වාරිණි යනාදිය සුගමයි. හසෙ හරිවත්, හස් පර කල්හි හරිගතය වැනි වෙයි.

(මු-) 171. පුංචද්වාර්ථකතපුංඝනං වාද්‍යවි. (පුංචත් 1. වා 1. අවිකතපුංඝනං 1. වාද්‍යවි 7.)

ඉගනා ක්‍රියාව අවිකත ප්‍රකාශනපුංඝනං පුංචත් වා සහත් වාද්‍යවි.†

* හෙ වාරෙ යන මේ ආදියෙහි සාමාන්‍ය ලක්ෂ්‍ය සි හට ලෝපකළ කල්හි (93) ලක්ෂ්‍ය න නු යනාදියෙන් නිෂේධ බැවින් (122) අනුර්ධ්‍ය යන්න නොපැමිණි කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් නැවත විකල්පයෙන් ගුණවත්තය වෙයි. මෙහිදී යම්කිසි ඉක් අනුකූලත්වය ග්‍රහණයයි, එහෙයින් හෙ ප්‍රද්‍ය හෙ ප්‍රද්‍ය යනාදිය වෙයි.

† පුංචත් ව පුංචත්. අවිකත එකාකීන උකත:පුංචත් යන නත් අවිකතපුංඝනම්. එහෙයින් කියනලදී:—

එකඑව හි ය: ශබ්ද: පුංචි ක්‍රියාව ව වකිතෙ,
එකමෙව එකමකති උකත පුංචි: ස උපතෙ.

මෙසේයි, නාස්ති ආදිර්යස නත් අනාදි කුලම් ආදිරහිත භිත්‍යථි, එව. අනාදි: පුරුෂ: ආදිරහිත ඉත්‍යථි. එහෙයින්ම අනාදිශබ්දය එකාකීන උකතපුංඝන වේ. එකාකීයෙන් කුමන ප්‍රයෝජනද? පිළිගෙන එලාය. පිළි ශබ්දය එලවා විකල්ප ක්‍රියාවලිය වෙයි, වාක්‍යවාචි කල්හි පුංචිගයෙහි වේ. මෙසේ එකාකීයෙන් උපකල්පනයෙන් නැත්තේය.

අනාදයෙ අනාදිනෙ ඉතාදි. ශෙෂං වාරිවත්. අචේන කිම්? පිළුනෙ ඵලාය.

(ස-) වාදුච්චි, වාචිභක්කනාදි ස්වරයන් පරකල්ඡි; ඉගනනං ක්ලිචං, ඉක් අනතකොට ඇති ක්ලිවලිඛග් ශබ්දයනෙම; අචේන, අචීය කරණකොටගෙන; ප්‍රොක්කතපුංසනං, කියන ලද පුංලිංගය ඇත්තේද; වා, විකල්පයෙන්; පුංචත් සකත්, පුංලිඛගයෙන් යුක්තවන්නේය. අනාදයෙ, අනාදි-ඛෙ (171, 122, 35) = අනාදයෙ. අනාදිනෙ, අනාදි-ඛෙ විකල්ප පක්ෂයෙහි (169) = අනාදිනෙ. ඉතාදි. ශෙෂං වාරි වත්, ශෙෂය වාරිශබ්දය වැනි වේ. අචේන කිම්? අචේන යනු කුමටය. පිළුනෙ, ඵලාය යන මෙහි පිළුශබ්දය ලිඛගට යෙහි සමානාචී නොව නපුංසක ලිංගයෙහි ඵලය කියන බැවිනි. ඵලාය, ඵලයපිණිස. [පාණිනී: 7. 1. 74.]

(මු) 172. දධසපී සක්ථාසෙෂණ්නඛි. (දධ අසපී-සක්ථි-අක්ෂණ: 6. අනඛි 1.)

ඵභාමනඛි සකත් වාදුච්චි, අඛාවිනො. (117) අනො'ලොපා: දධනා දධනෙ දධන: දධන: දධනො: දධනාං දධනි දධනි දධනො: ශෙෂං වාරිවත්. ඵචං අසපී සක්ථි අක්ෂ.*

(ස-) වාදුච්චි, වාචිභක්කනි අදිකොට ඇති අච්චි පරකල්ඡි; ඵභාං, දධ අසපී සක්ථි අක්ෂ යන මේ ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහි (ශබ්දයන්ගේ අනතස්වරස්ථානයෙහි); අනඛි සකත්, අනඛි ආදෙශ වන්නේය; අඛො ඉතො, අකාර ඩකාර දෙදෙන ඉත්සංඥ ඇත්තෝයි. අනො'ලොපා:, අත් යන්නුගේ අකාරය ලොප් වේ. දධනා, දධි-වා (172, 117) = දධනා.

ශෙෂං වාරිවත්, සෙසු විභක්ති පරකල්ඡි වාරි ශබ්දය වැනි වෙයි. ඵචං අසපී සක්ථි අක්ෂ. [පාණිනී: 7. 1. 75.]

* දධි ව අසපී ව සක්ථි ව අක්ෂ ව සමාහාරෙ තසා. (17) ඉත් සංඥ ඩකාර බැවින් අනතයාගේ ස්ථානයෙහි වෙයි. අප්‍රධානඛි යෙහිද මේ ආදෙශය වෙයි, ඵභෙසින් පිතදධනා පුරුෂෙණ කියා වේ. ධාතාස්ථානා ශිවෙන, පිතදධනෙ භ්‍රිග්‍රයෙ යනාදිය වේ. මෙහි ප්‍රසිඛවූ දධි ආදීන්ගේම ග්‍රහණය වෙයි, ඵභෙසින් දධාතීති (1119) දධි: මෝභට දධයෙ දධිනෙ ඥානය යන මෙහි අනඛි නොවන්නේය. දධිනාමි යන මෙහි අභ්‍යන්තරවයව බැවින් අනඛි වේ. ආමි යන්නුගේ ස්ථානයෙහි නුමි නොවේ.

(මු-) සුධි සුධිති සුධිති, හෙ සුධෙ හෙ සුධි, චි ප්‍රිවත්, සුධියා සුධිතා ඉතාදි.* එවං ප්‍රධානදය.

(ස-) සුධි යනාදියෙහි දුෂ්කරවූ පදසිඛික්‍රමයෙක් හෝ දුරව බොධවූ අතීයෙක් හෝ නැත්තේය.

(මු-) මධු මධුනි මධුනි, හෙ මධො හෙ මධු. චි ප්‍රිවත්. මධු නා මධුනාමිතාදි. එවං අමුඛසානාදය. (116) පාදදනනනි ස්නු වා. ස්නුනි සානුනි ඉතාදි හෙද. ධාතා ධාතාණි ධාතාණි. ධො-හෙ ධාතා හෙ ධාතා. චි ප්‍රිවත්. ධාතා ධාතාණි ඉතාදි. එවං ශුතා කර්තෘදය.†

(ස-) මධු යනාදිය සුගමයි. එවං අමුඛසානාදය, අමුඛසානු යනාදියද මෙසේමැයි. පාදදනනනි ස්නු වා, පාදදනන යනාදි සුග්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ස්නු ආදෙශ වේ. ස්නුනි, සානු-ශස් (162, 116, 169, 164) = ස්නුනි. සානුනි, සානු-ශස් විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (162, 169, 164.) = සානුනි. ඉතාදි හෙද, මේ ආදි හෙදය වේ. ධාතා යනාදියද සුබොධයි. ධො, ධිසංඥා පරකල්පි හෙ ධාතා හෙ ධාතා යනු වේ. ධාතා ධාතාණි ඉතාදි, මේ ආදිය වේ. ශෙෂය ප්‍රකටයි.

(මු-) 173. එවො යුත් සං. (එව: 1...යුත් 1. සං. 2.)

(ස-) එව:, එච් සංඥයෝ; සං, ප්‍රසංග පැමිණෙන්නාහු; යුත්, ඉකාර උකාර බවට පැමිණෙත්. [පාණිනි: 1. 1. 48.]

(මු-) ප්‍රදා ප්‍රදානි ප්‍රදානි. හෙ ප්‍රදො හෙ ප්‍රදා. චි ප්‍රිවත්. ප්‍රදාවා ප්‍රදානා ඉතාදි.

සුරි සුරිණි සුරිණි, හෙ සුරෙ හෙ සුරි, සුරයා සුරිණි සුරිතාමිතාදි.

* සු ශෝභනා ධිරි යසෝනි සුධි කුලං. මේ ආදීන්ටද එකා වීයෙන් උකතපුංසකාභියයි. ප්‍රධි ආදියද එසේමැයි.

† දධානිති ධාතා කුලං, මොහටද එකා වීයෙන් උකතපුංසකා භිය වෙයි. එසේම ජනානිති ඥාතා කුලං, කරුනිති කතා කුලමිතාදි. සුධි මධු ධාතා-ඕ (161, 169) සුධිනි මධුනි ධාතාණි. සුධි මධු ධාතා-ජස් (162, 169, 164) = සුධිනි මධුනි ධාතාණි. සමෝහාධනයෙහි විකල්පයෙන් ගුණයි, (170). වා විභකතිය පටන් විභකති පරකල්පි විකල්පයෙන් පුවත් වේ.

සුභ සුභති සුභති, හෙ සුතො හෙ සුභ, සුතාවා සුභතා ඉතාදි.*

(ස-) ප්‍රද්‍ය යනාදිය පෙර පරිද්දෙන් දන්තේය. ප්‍රද්‍යවා, ප්‍රද්‍ය-වා (171, 35) = ප්‍රද්‍යවා, විකල්පයෙන් පුවත් පක්‍ෂයෙහිසි. ප්‍රද්‍යනා, ප්‍රද්‍ය-වා (173, 169) = ප්‍රද්‍යනා. ඉතාදි.

සුරි, සුරෙර ශබ්දයා කෙරෙන් සිහට ලොප්වේ, ඵෙකාර යට (173) ඵවොයුත් යනාදියෙන් ඉකාර කළ කල්හි සුරි යනු වේ. සුරිණි යනාදියද පෙර කී ක්‍රමයෙන් දන්තේය. සුරියා සුරිණි යනුද ප්‍රද්‍යවා යනාදිය මෙහි. සුභ, සුතො ශබ්දයෙන් විභතී ලොප්ව හුඤ්ච සුභ යනු වේ. හෙ සුතො, හෙ සුතො-සි (173, 170, 103) හෙ සුතො. හෙ සුභ යනු විකල්ප පක්‍ෂයයි. ශෛයද පෙර සේමයි.

ඉති කලිවලිඛිතපාදය. ඉති අප්‍රකාශිතය.

සාධකාධ්‍යය නිමි.

හසනාධ්‍යය. හසන පුලිඛිත ශබ්දය.

(ම-) 174. විරුකතජක්‍ෂාදි වි. (විරුකතජක්‍ෂාදි 1.. වි. 1.)

කෘතවිති ශබ්දෙ ජක්‍ෂාදි ශ්‍රී විසංඥා සත්.†

(ස-) කෘත විතිශබ්දය, කරණලද විති ඇති ශබ්දය; ජක්‍ෂා

* ප්‍රකෘතවිද්‍යා: සවණී යසමාත් තත් ප්‍රද්‍ය පුණ්‍යම්. ශොභ නො රු: ධනං යසස තත් සුරි කුලං. ශොභනා නොර්යසස තත් සුභ ජලං. මොවුන්ටද එකාභියෙන් උකතපුංසකාකය වෙයි. ප්‍රද්‍ය ශබ්දය පුවත් කළ කල්හි ගොශබ්දය වැනි වෙයි. සුරි ශබ්දය රෙරශබ්දය වැනි වෙයි. සුභශබ්දය ග්ලොශබ්දය වැනි වෙයි.

† ප්‍රයෝජන නැති බැවින් පළමු නොකියනලද්දුව සංඥ වක් විරුකතසි කියයි. (485) වි. උකත. යසස ස විරුකතා, සව ජක්‍ෂාදි ශ්‍රී නො විරුකත ජක්‍ෂාදි. ජක්‍ෂාදියද-ජක්‍ෂතිශ්‍රී දරිද්‍රති ශ්‍රීකාසනි: ශාසනිරව ව, දිබ්බෙවිව ජගතීන් ජක්‍ෂාදි: සප්තධාතුහි: විති සංඥ එලය වනාහි 192, 243, 563, 697 මේ සුභවලදි දතයුතු.

දිගු, ජනාදියද; විසංඥා සතත්, විසංඥා ඇත්තේ (විකිසංඥා) වන්නේය.

(මු-) 175. හො චො හො. (හා 6. සි 1. හො 7.) හසා සි සතත් හො පරෙ.*

(ස-) හො පරෙ, හි පරකල්හි; හසා, හකාරයහට; සි සතත්, සිකාර වන්නේය. [පාණිනි: 8. 2. 31.]

(මු-) (148) ආබිබිහසාත් සෙර්ලොපා. (64) කප්කසො රහි, වජ් ජබො වා. ලිටි ලිචි ලිහො ලිහා, ලිහං ලිහො ලිහා, ලිහා ලිචිහාමිතාදි.

(ස-) (148) ආබිබිහසාත් සෙර්ලොපා, යන මේ සූත්‍රයෙන් සිහට ලොප්වේ. (64) කප්කසො: ඉති, කප්කසො: යනාදි සූත්‍රයෙන්; වජ් ජබො වා, සිකාරයහට විකල්පයෙන් ටකාර ඩකාර වෙත්. ලිටි ලිචි, ප්‍රථමෙකවචනයෝසි. ලිහො ලිහා, විච්චන බහුවචනයෝසි. ලිහං ලිහො යනාදිය සුහමසි.

(මු-) 176. දුදෙ ඝී. (දුදෙ: 6. ඝ: 1.)

දකාරදෙහිසා ඝ: සතත් හො පරෙ.†

(ස-) දකාරදෙ, දකාරය ආදියෙහි සිටියාවූ; හසා, හකාරයහට; හො පරෙ, හි පරකල්හි; ඝ: සතත්, ඝකාර වන්නේය. [පාණිනි: 8. 2. 32.]

(මු-) 177. කිහානාසතදිජබා කිහා: චො බොසතු සබෙව'නෙන ව. (කිහානාසත 6. ආදිජබා 6...කිහා: 1... චො 7. බො: 6. තු 1. සබෙව 7. අනෙත 7. ව 1.)

* ලිඛිතයාගේද බාහුසුගේද හකාරයහට හි පරකල්හි සිකාර වෙයි යන අර්ථය.

† ද ආදි ඝීසා ස දුදිසාසා. දුදෙ: යනු ශබ්දයාගේ හෝ බාහුසුගේ විශේෂණයයි. යම් ශබ්දයක්හුගේ හෝ බාහු වක්තෘගේ අන්තයෙහි සිටි හකාරයෙක් ඇද්ද ඒ හකාරයාගේම ආදියෙහි සිටි දකාරය යන අභිප්‍රායයි. එහෙයින් ධ්‍රැක් ධ්‍රැග්, ධ්‍රැක් ධ්‍රැග් යනාදිය වේ. දධිලිටි යනාදියෙහි නොවන්නේය යන අර්ථය.

කුසානනසකදො ස්විතානාං ජබානාං කුසාන සත්‍යං ඵෙ පරෙ,
ධොසතු සධෙව අනෙත ව.*

(ස-) කුසානනසක, කුසානසංඥා අනනකොට ඇත්තනුයේ;
ආදොස්විතානං, ආදියෙහි සිටියාවූ ; ජබානාං, ජබසංඥාත්ව;
ඵෙ පරෙ, එසංඥා පරකල්හි ; කුසාන සත්‍යං, කුසානසංඥා
වත්තාහ ; ධොසතු, ධාතුහට වනාහි ; සධෙව, සකාරය හා
ධව යන විභක්තිය පරකල්හිද ; අනෙත ව, විරුම පරකල්හිද
කුසාන වත්තාහ.

(මු-) ධුක් ධුග්, දුගො දුහා, දුහං දුගො දුහා, දුහා ධුග්හත
මිතාදි.

(ස-) ධුක් ධුග්, දුග්-සි (148, 176, 177, 64)=ධුක් ධුග්,
ප්‍රථමෙකවචනයෝසි. දුගො දුහා යනාදීහු ප්‍රකටයහ.
[පාණිනී: 8. 2. 37.]

(මු-) 178. මුහාං සඬි වා හො. (මුහාං 6...සඬි 1. වා 1.
හො 7.)

මුහාදිනාං සඬි වා සතත් හො පරෙ. මුක් මුග් මුටි මුඬි
මුහො, මුහා, මුහං මුහො මුහා, මුහා මුග්හතං මුඬිහතමිතාදි.

* කුසාන අනෙත යසස ස කුසානනා: නසස ආදො ස්විතානා:
ජබානා: නෙහො. ඒ මේ අර්ථය—යම් ශබ්දයක්නුයේ හෝ ධාතු
නුයේ අනනයෙහි කුසාන සංඥා වේද, ඔහුගේම ආදියෙහි සිටි
යාවූ ජබදහම යන මොවුන්ගේ ස්වභාවයෙහි ක්‍රමයෙන් කුසා
ධස්ත යන මොහු ශබ්දය හට හස්විරුමයන් පරකල්හිද ධාතු
හට සකාරය හා ධවයන්ත පරකල්හිද විරුම පරකල්හිද
වෙන් යන අර්ථය. මෙහි විශේෂයෙක් වේ, ආදියෙහි ජබසංඥා
යද අනනයෙහි කුසාන සංඥාද සිටි කල මධ්‍යයෙහි හස්ව-භි
යක්නුයේ හෝ එක ස්වරයක්නුයේ ව්‍යවධාන කල්හිද වත්
තේය, ස්වර බොහොමයක් මධ්‍යගත කල්හි නොවත්තේය,
එහෙයින් ගද්ගමාවණෙට යන්ත ඤිප්‍රත්‍යයද ඤිප්ප්‍රත්‍යයද
කලකල්හි ; ගද්ග් යනාදියෙහි නොවෙයි. ව්‍යධොෆ් තාවෙ
යන ධාතුනුයේ දත්තා වකාරය බැවින්ද මාහවින් යනාදි
යෙහිද නොම යෙදේ. ජකාරයට කුකාරය නොවෙයි යනු
ජොෆ්මරයෝ කියත්, එහෙයින් ජන් ශබ්දයහට ජජ වෙයි ;
ජෙන් ශබ්දයහට ජෙට් යන පදය වන්නේය.

එවං දූත සනුත නග සනිත.*

(ස-) මුහාදිනාං, මුහාදිත්තේ ස්ථානයෙහි ; හො පරෙ, හි පරකල්හි ; වා, විකල්පයෙන් ; සඬි සඬත්, සඬි ආදෙශ වන් නේය. මුක් මුග්, මුත්-සි (148, 178, 64) = මුක් මුග්, මුටි මුඬි, මුත්-සි (148, 175, 64) පක්‍ෂයෙහි = මුටි මුඬි. මුහො යනාදිහු ප්‍රකටයෝය. එවං ද්‍රූත සනුත නග සනිත, ද්‍රූත් සනුත් යනාදිහු එසේම වෙත්. [පාණිනී: 8. 2. 33, 63.]

(මු-) 179. වාහො වො පො ශෙවනානු වා. (වාහ: 6. වා 1. ඔ 1. පො 7. ශෙවනාත් 5. නු 1. වා 1.)

වාහො වාශබ්දසා ඔෟ සඬත් පො පරෙ, ශෙවනවා හසු වා.†

විශෙවෑහ: විශෙවෑහා ඉතඤ්ඤි. ශෙෂං ලිච්චත්.

(ස-) පො පරෙ, පිසංඥා පරකල්හි ; වාහ: වාත්සන්හ හුගේ ; වාශබ්දසා, වාශබ්දයහට ; ඔෟ සඬත්, ඔ ආදෙශවන් නේය. ශෙවනවාහසු, ශෙවනවාත් ශබ්දයහට වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් ඔ ආදෙශ වන්නේය. විශෙවෑහ: විශව වාත්-ශස් (179) විශව-ඔත්-ශස් (23) = විශෙවෑහ: විශෙවෑ හා ඉතඤ්ඤි, විශෙවෑහා යනාදිය වේ. ශෙෂං ලිච්චත්, ශෙෂය ලිච්චශබ්දය මෙනි.

(මු-) 180. අනාද්. (අනාත් 5. උෟ 1.)

අනවර්ණත් පරෙ වාහො වා උෟ සඬත් පො පරෙ. භූහ: භූහා ඉතඤ්ඤි.‡

* මුහාං යන බහුවචනය ගණය සඳහා වෙයි. ගණයද මුහ ද්‍රූත සනුත නග සනිත යන මොහුයි. ද්‍රූත ශබ්දය හට මුහාදි පාඨබලයෙන් පක්‍ෂයෙක්හි හොමොහො යන මෙයින් භිකාර වේ. දූදෙසී: යන මෙයින් භිකාර නොවේ, ධූත් ධූත් ධූටි ධූඬි යනු වේ.

† වාත් යනු වහධානුහට (1028) විණ් ප්‍රත්‍යයෙන් සිබයි. ඔයි කිරීමෙන් සිබකල්හිද ඔයි කිරීම හස්තෙරෙන් පරයා ගේද ලැබීම පිණිසයි, එහෙයින් වාචාත්ශබ්දයහට ශස් ආදියෙහි වාරෝහ: යනාදිය වේ. පාණිනියෙහි අනාප්‍රකාර වෙයි.

‡ අ: අවණි:, න අ: අනසනාස්මාත්. අනාත්. යාදුග් ජාතියසා විප්‍රතිෂේධො විධිරපි තාදුග් ජාතියසා, යන නාය

(ස-) අනවර්ණත් පර, අවණි රහිතවූ ස්වරයා කෙරෙන් පරවූ; වාහ, වාහශබ්දයාගේ; වා, වාකාරය නෙම; පෙ, පර, පිසඥයා පරකල්හි; උ, සකත්, උකාර වන්නේය.

භූහ, භූවාත්-ශස් (180) භූ උත්-ශස් (22) = භූහ. භූහ, භූවාත්-වා (180, 22) = භූහ. ඉතාදි, මේ ආදිය වේ.

(මු-) 181. අනඩුවතූරේණිකේණිකා ධිසෙකා. (අනඩුව තූර: 6. අණි ආණිකා 1.. ධිසෙකා: 7..)

අනඩුවතූරේණිකේණිකා ධිසෙකා පර අණි සෙකා පර අණි සකත්, ණ ඉත්.*

(ස-) ධිසෙකා පර, ධිසංඥයා පරකල්හි; අනඩුව, අනඩුව් ශබ්දයහටද; වතූරේ, වතූර් ශබ්දයහටද; අණි, අණි ආගම වන්නේය; සෙකා පර, සිසංඥයා පරකල්හි; අණි සකත් අණි ආගම වන්නේය.

ණ ඉත්, ණකාරය ඉත්සංඥයි. [පාණිනී: 7. 1. 98, 99.]

(මු-) 182. හො නා සෙ. (හ: 6. න: 1. සෙ 7.)

අනඩුවො හස නා සකත් සෙ පර, අනඩුවාත්. හෙ අනඩි වත්. අනඩුවාහො අනඩුවාහ, අනඩුව: අනඩුවා.†

(ස-) සෙ පර, සි පරකල්හි; අනඩුව, අනඩුව් ශබ්දයාගේ; හස, හකාරයහට; නා සකත්, නකාර වන්නේය.

හෙතෙකොටගෙන අවණිය හා සමානත්තී ඇත්තාවූ ස්වර වණියම ගතයුතුවෙයි. ව්‍යංජ්‍යත්වය ගතයුතු නොවෙයි. නැවතද සුළුසුත්‍රය අවණි විෂයද හස් විෂයද වෙයි, මේ සුත්‍රය ඉවණිය ආදිකොට ඇති ස්වරවිෂය වෙයි. භූවාත් ශබ්දය මෙන් ශාලිවාත් ශබ්දයහටද ශස් පරකල්හි (180, 35) = ශාලා හා සමාදිය වේ. අකාරානන්ය උපපදවූ වාහශබ්දයම මනා යයි කෙසෙය්වාදිත්‍ර කියත්, එහෙයින් ඒ මතයෙහි භූවාට ශාලි වාට මේ ආදි පදයෝ මනානොවෙත්.

* අනඩුවතූර: යන එකවචනය ක්‍රමය වැළැක්වීම පිණිසයි. අණිකේණිකා ධිසෙකා යන දෙතන්ති විච්චනානා බැවින් ක්‍රමය ඇත්තේමය. (17) ඉත් සංඥ ණකාරය බැවින් අනන්යෙහි වූ ස්වරයා කෙරෙන් පරව ආගමය වෙත්.

† දෙදෙනාගේ අනුචාරත්වයෙහිද වතූර්ශබ්දයාගේ හකාර යක් නැති බැවින් අනඩුව් ශබ්දයහට කියාමය යන අර්ථයි.

(ස-) එළු පරෙ, හස් හා විරුමයා පරකල්හි ; එහා, ශ්‍රේත වාන් අවයාස් උක්ථයාස් පුරෙඩාස් යන මොවුන්ගේ ; අනත සහ, අනතයහට ; ඩස් ඩි සකත්, ඩස් ඩි ආදෙශවන්තේය. ඩඩාවිතො, ඩකාර ඩකාර දෙක ඉන්සංඥයෝයි. [පාණි නි: 8. 2. 67.]

(මු-) 185. අඛිකො'බො: සො' කො'බො. (අතු-අස: 6. අබො: 6. සො 7. කී: 1. අබො 7.)

අඛිනතසකසනතසහ ව කී: සකත් අබො සො පරෙ, න තු බො: ශ්‍රේතවා:.*

(ස-) අබො සො පරෙ, ධිසංඥ රහිතවූ සි පරකල්හි ; අඛි නතසහ, (තඛිතයෙහි වූ මතුවතුප්‍රත්‍යයන් සමඛක්ෂිවූ) අතු අනතයහටද ; අසනතසහ ව, අස්භාගානතයහටද ; කී: සකත්, දිකී වන්තේය. න තු බො:, ධාතුහුගේ ස්ථානයෙහි දිකී නො වේ. ශ්‍රේතවාන්, ශ්‍රේතවාන්-සි (148, 184, 126, 185, 102, ශ්‍රේතවා: ඉඤයි. [පාණිනි: 6. 4. 14.]

(මු-) 186. ඩස්ඛො බො වා. (ඩස්ඛ: 6. බො 7. වා 1.)

ඩස්ඛො බො පරෙ කො වා සකත්. හ ශ්‍රේතවා: හ ශ්‍රේතවා:

(ස-) බො පරෙ, ධිසංඥයා පරකල්හි ; ඩස්ඛ:, (184) ශ්‍රේත වාහ යනාදියෙන් කරණලද ඩස්ඛි ආදෙශයහට ; වා, විකල්ප යෙන් ; කී: සකත්, දිකී වන්තේය. හ ශ්‍රේතවා: හ ශ්‍රේත වා:, ශ්‍රේතවාන්-සි (ධි) (148, 184, 126) ශ්‍රේතවස් (186, 102) හ ශ්‍රේතවා:, විකල්පයෙන් හ ශ්‍රේතවා:

(මු-) ශ්‍රේතවාහො ශ්‍රේතවාහ:, ශ්‍රේතවාහං ශ්‍රේතවා හො ශ්‍රේතොහා: ශ්‍රේතවාහ:, ශ්‍රේතොහා ශ්‍රේතවාහා ශ්‍රේතවොහාමිතාදි.

* අතුඤ්ඤ අස්ථිතසහ. අතුප්‍රත්‍යය නම්වූ අත්භාගය අනත වූවාහටද (441, 442) ධාතු අවයව රහිතවූ අස්භාගය අනත වූවාහටද (342, 343, 466, 1032, 1096, 1103) ධිසංඥයා රහිතවූ සිවිහකති පරකල්හි දිකීවන්තේය යන අර්ථයි. අතු අනතයාගේ දිකීවීම මෙසේයි, ශ්‍රීමාත් මඝවාත්, සුජ්මත් ශබ්ද යාගේ අර්ථයෙහි භවාත් යනාදියයි. අතුඅනතයාහටය යනු කුමටද? භවත් කුචිත් යනාදියෙහි (1100) ශතාප්‍රත්‍යයානත යහට දිකීනොවන පිණිසයි. අබො: යනු කුමටය? සුව: යන තන්හි දිකීනොවන පිණිසයි.

(මු-) ප්‍රියවතාය, හෙ ප්‍රියවතාය, ප්‍රියවතාරො, ප්‍රියවතාරාය, ප්‍රියවතාරම ප්‍රියවතාරො, ප්‍රියවතුරු, ප්‍රියවතුර ප්‍රියවතුහො මිත්තදි.*

(ස-) ප්‍රියවතාය, ප්‍රියවතුර-සි (148, 181, 35, 102) ප්‍රියවතාය. හෙ ප්‍රියවතාය යන්න අණ් ආගමයෙන් සිබයි. ප්‍රියවතාරො යනාදි සතර ආණ් ආගමයෙන් සිබියෝයි. ප්‍රියවතුරු යනාදියෙහි දුරවබොධ ක්‍රම රහිතයි.

(මු-) (164) න සබ් මහනන ඉති සීඛෙ, (118) නො ලුප්. රුජ් හෙ රජන්, රුජ්නො රුජ්නා, රුජ්නං රුජ්නො, (117) අනො'ලොපා. රුඤ්, රුඤ් රුජ්නමිත්තදි. ඩො-රුඤ් රුජ්නි.†

(ස-) රුජන් සබ්දයහට නසබ්මහනනා යනාදියෙන් දීඝිකය කළ කල්හි (118) නොලුප් යනාදියෙන් නකාර ලොපය වේ, රුජ් යනු වේ. හෙ රුජන් යනාදිහු ප්‍රකටයහ. (117) අන් යන්නහුගේ අකාර ලොපය වේ. රුඤ්, රුජන්-ශස් (46, 102) = රුඤ්. රුඤ් රුජ්නමි යනාදියද පෙර සේමැයි. ඩො, ඩි පර කල්හි, රුඤ් යනු වේ. විකල්පයෙන් රුජ්නි යනු වේ.

(මු-) (117) අමිවසඤ්ඤානො, බ්‍රහ්මණා යථානා ඉත්තදි. ශෙණං රුජ්වත්.

(ස-) අමිවසඤ්ඤානො, සද්ධො යනාදි සුත්‍රයෙහි මකාර වකාර සංයෝග ශබ්දයන් හැරයයි කියනලද බැවින්; බ්‍රහ්මණා, බ්‍රහ්මන් ශබ්දයාගේ අන් යන්නහුගේ අකාරය ලොප් නොවේ. බ්‍රහ්මන්-ශස් (107, 102) බ්‍රහ්මණා යථානා යනුද එසේමැයි. ශෙණං රුජ්වත්.

* ප්‍රියවතාය යනු ප්‍රියාශ්වතාරො යසා සා සී අප්‍රධානක යෙහි ත්‍රිවිධලිඛිත භජනය වෙයි.

† රුජ් යන මෙහි පළමුකොට නකාරයහට ලොප්කළ කල්හි (15) ඔහුගේ ආදියෙහි විධානය නිෂේධ බැවින් දීඝි නොවන්නේය, එහෙයින් න සබ් මහනනා යනාදියෙන් දීඝි කළ කල්හි නකාර ලොපය යනු කියයි. ප්‍රකාශනා පූජිව පූජිව සඤ්ඤානො'බ්‍රහ්මණං නාම යනු නිකය හෙයින් අභ්‍යන්තර අවයවකය හෙතුකොටගෙන පළමුකොට අකාරයාගේ දීඝිය යන අභිප්‍රායයි. සී ලොපය වනාහි සියල්ලට පළමුමය, සම්මිතිහෙත ලොපවිධිනීලවාන් යන නිකය හෙතුකොට ගෙනය යන භාවයි.

(මු-) 188. හන් පුෂ්‍යාසීමෙනා 'ධො සො ගො ඊසා.
(හන්-ඉන: 6. අධො 7. සො 7. ගො 7. සී: 1.)

එහි සී: සඳහා අධො සො පරෙ ගො ව. වාහුභා, හෙ
වාහුභන්, වාහුභණ්, වාහුභණ්, වාහුභණ්, වාහුභණ්,*

(ස-) අධො, ධිසංඤ රහිතවූ; සො පරෙ, සි පර කල්හි;
එහි, හන් පුෂ්‍යන් අය්‍යිමන් යන මොවුන්ටද ඉන් යන
භාග්‍යානායකටද යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; සී: සඳහා,
දීඝී වන්නේය. ගො ව, හි පර කල්හිද දීඝී වන්නේය. වාහු
භා, වාහුභන්-සි (148, 188, 118) = වාහුභා. හෙ වාහුභන්
යනාදිය උක්තක්‍රමයෙන් දන්නේය. [පාණිනී: 6. 4. 12. 13.]

(මු-) 189. හනො හ්නො සෙනා න ණා. (හන: 6.
හ්න: 6. ස්න: 1. න 1. ණ: 1.)

හනස්ථානෙ ජනසා හ්නසා ස්න: සඳහා, නසා ව නසා
ණ න සඳහා. වාහුස්නා, වාහුස්නා වාහුභහ්මිතාදි.
එවං පුෂ්‍යන් අය්‍යිමන් ශාර්ඛිතින් යශස්වින් ප්‍රහාරයා:†

(ස-) හනස්ථානෙ ජනසා, හන යන ස්ථානයෙහි ජනවූ;
හ්නසා, හ්න යන්නට; ස්න: සඳහා, ස්න යන ආදෙශ
වන්නේය. නසා ව නසා, ඒ නිකාරයටද; ණා, මුඛිනා
ණිකාරය; න සඳහා, නොවන්නේය. වාහුස්නා, වාහුභන්
ශස්- (117, 189, 102) = වාහුස්නා. වාහුස්නා වාහුභහ්මිතාදි.
ශෙෂයද සුබෝධයි. එවං පුෂ්‍යන් අය්‍යිමන් ශාර්ඛි

* හන ධාතුවෙන් නිෂ්පන්නවූ හන් යන මෝහටද, පුෂ්‍යන්
අය්‍යිමන් යන ශබ්ද දෙකටද, නභිතයෙහි දණ්ඩින් යනාදිය
සිබවු ඉන් භාග්‍යානායකටද දීඝී වන්නේය යන අර්ථය.
නකර්තෘ බැවින් (164) උද්දවු දීඝියාගේ මේ නියමයයි
එහෙයින් සි විභක්තියද හි ආදෙශයද පර කල්හිම මොවු
න්ගේ දීඝිය වෙයි. අනෙකු සි පරකල්හි දීඝී නොවෙයි.
ප්‍රතිහන් දීඝිහන් අප්‍රාහන් යන මේ ආදීන්ගේ හන ධාතුවෙන්
නිෂ්පන්නත්වයක් නැතිහෙයින් නසම්මතතා: යනා
දියෙන්ම දීඝියි. වාහු හතවන් ඉති වාහුභා. ඉත්‍යයයි.

† හන: යනු හන ධාතුව සම්බන්ධවූ හ්න ශබ්දයෙන්ම යන
අර්ථය, එහෙයින් අන්ති පුළුස්ණ යන මේ ආදියෙහි ස්නා
දෙශය නොවන්නේය. සමහරවිට ඇතිකල්හි මුඛිනා ණ්හි
නිෂේධය වනාහි වේ. පුෂ්‍ය යනුද අය්‍යිමා යනුද සුය්‍යියායි.

ගිත් සඟස්ථිත් ප්‍රභාවය, ප්‍රභත් සනාදිතද මෙසේමැයි.
[පාණිනී: 7. 3. 54, 8. 4. 22.]

(இ-) 190. சூழலியல் விவரம். (பக்கங்கள்: 5. விலை: 1. விலை: 1. 1.)

ප්‍රති ප්‍රජ්ණ ප්‍රතිණ*.

(ස-) පුෂ්ඨි, පුෂ්ඨි ශබ්දයා කෙරෙහි පරවු; ඩි, ඩි විභක්තිය; වා, විකල්පයෙන්; ඩි, ඩිභ්‍රදෙශ විධාන වන්නේය. පුෂ්ඨි, පුෂ්ඨි-ඩි (190, 126)=පුෂ්ඨි. පුෂ්ඨි, පුෂ්ඨි-ඩි (117)= ඩිභ්‍රදෙශයාගේ විකල්ප පක්ෂයෙහි-පුෂ්ඨි. අකාර ලොප විකල්ප පක්ෂයෙහි-පුෂ්ඨි.

(ඉ-) 191. මසොනසතුඩි වා කතිපෙතූ. (මසොන: 6.
තුඩි 1. වා 1. කතිපෙතූ: 7..)

මහවන්ගබදාසා නුඬි වා සකත් කෙතන පෙභ ව පරෙ,
උඩාවිතෙභ.†

(ස-) කෙනා පෞ ව පරෙ, විභකතිද පිසංඤයාද පරකල්භී ; මභවන්ඥබ්දසා, මභවන් ඥබ්දස හට ; වා. විකල්පයෙන් ; තුඬි සඤ්, තුඬි ආදෙශ වන්නේය. උඬාවිභෝ, උකාර ඩකාර වය ඉත්සංඤයෝයි. [පාණිනී: 6. 4. 128.]

(ဇ)- 192. ခြင်္သေ့စေ့ ၈၈၈. (၉-ဆ-၈၈-၈၈-၈၈ ၈. ၈၈၈ ၈. ၈၈၈ ၈. ၈၈၈ ၈.)

උසාරෙහ සැසාරෙනො'වය්‍යේ භුක්ඛි සකඛි සේෂා පරෙ.
න තු වෛ.†

* පුළු සත මේ පදය පාණ්ඩු අදින් විසින් නොගන්නා ලැබේ ; සාරසාධි අනුසාරයෙන් මෙහි ලියනලදී.

† තුඩ්දායියාගේ ඉන්සංඥ උකාරය (192) නුග් අග මය ප්‍රයෝජනකොට වෙයි. ඉන්සංඥ උකාරය අනන්තයේ යාගේ ස්ථානයෙහි ගවගැණීම පිණිස වෙයි. පි පරකල්හි මෙසේයි, මාඝවතං මාඝවතං මාඝවතී. මඝවද්දතනි: යන පදය (93) ලුකින නුග් යන මෙහි නසු නිර්දේශමනිතාම යන නිසය හෙතුකොටගෙන සිඬයයි කිසිකෙණෙක් කියති. අනුචාරනියෙහිද වාගබ්දයාගේ ග්‍රහණය මතු නැවැත්ම පිණිසයි.

‡ උනේ සැනව වෑ, වෘත්තීය සේවය සඳහා, වර්ධන අංශය තුළ.

(ස-) උකාරෙතා, ඉත්සංඥ උකාරයාගේ ස්ථානයෙහිද ; සාකාරෙතා, ඉත්සංඥ සාකාරයහටද ; අවඤ්ච, ගමනාපී අඤ්චාදානු හටද ; භෞ පරෙ, සී පරකල්හි ; නුණ් සකත්, නුණ් ආගමි වන්තේය ; වෙ, විකියාගේ ස්ථානයෙහි ; න, නුණ් නොවේ. [පාණිනී: 7. 1. 70.]

(මු-) 193. සකනසස රුල්ලප් ඵෙ. (සකනසස 6. අ රත් 5. ලප් 1. ඵෙ 7.)

සකනසස ලප් සකත් ඵෙ පරෙ, න තු රත් පරස.*

(ස-) ඵෙ පරෙ, එසංඥයා පරකල්හි ; සකනසස, සංයෝගානනයහට ; ලප් සකත්, ලොප් වන්තේය. රත් පරස තු, පුළියෙහි සිටි රකාර සංයෝගයහට වනාහි ; න, ලොප් නොවේ.

(මු-) මසවාන් මසවා, හෙ මසවන්, මසවනෙනා මසවානෙනා, මසවනා: මසවානා, මසවනං මසවානං, මසවනෙනා මසවානෙනා.

(ස-) මසවාන්, මසවන්-සි (148, 191, 192, 193, 185.)=මසවාන්. ඉඤ්ඤාසි. තුඤ්ඤාඤ්ඤාගේ විකල්ප පක්ෂයෙහි-මසවා, මසවන්-(164, 118)=මසවා. හෙ මසවන්, මසවන්-සි (ධි)

අච්ඡි යනු ක්විප් ප්‍රත්‍යයානන ගමනාපීවූ අඤ්ච ධාතුහුගේ ග්‍රහණයයි, එහෙයින් බහවෝච්ඡ: (ඤ්ච:) යසම්ච්ඡ ස බන්ධන යන මේ ආදියෙහි නොවන්තේය. මෙහි අවෙ: යන මේ ප්‍රතිෂේධය ශතාප්‍රත්‍යයහටමය. අනිකක්හට නොවෙයි යනු විද්‍යානිවාස කියයි, එහෙයින් කුසු ප්‍රත්‍යය කල කල්හි ජහන්වාන් පෙව්වාන් යනාදියෙහි වන්තේය. විකීර්ණ ආදියෙහි වනාහි සන්අනාදීන්ට වෙන් වශයෙන් ධාතුසංඥවිධාන බැවින් විකියා කරණකොට පවත්නා නුණ් ආගමියාගේ නිෂේධය නොවන්තේය.

* සසස අනා: සකනා: තසස. සසියෙහි නුපන් සංයෝගානනයහට ලොප්වන්තේය. ලොපය කරණ බැවින් (15) ආදියෙහි විධාන නොවන්තේය. සසි අධ්‍යයයෙහි කරණ ලද කාය්‍යය වනාහි වන්තේය, එහෙයින් පිපක්ශ ශබ්දයහට මේ සුත්‍රයෙන් අනනය ලොප්කල කල්හි (64) කප්කාසො: යන මේආදියෙන් කකාරය ගකාර කල කල්හි පිපක් පිපත් කියා වෙයි.

148, 191, 192, 193)=හෙ මඝවන්. තුඩිහුගේ විකල්ප පක්ෂයෙහි-හෙ මඝවන්. මඝවනෙතෑ, මඝවන්-ඔෑ (191, 192)=මඝවනෙතෑ. විකල්ප පක්ෂයෙහි, මඝවානෙතෑ, මඝවන් (164)=මඝවානෙතෑ. ශෙෂයද ක්‍රමයෙන් දන්වේය.

(මු-) 194. ශ්‍රීසුවමඝොනාමුච්චෝ'නෙ පෙෑ. (ශ්‍රී-සුව-මඝොනාං 6...උ: 1. ව: 6. අතෙ 7. පෙෑ 7.)

ඵෂාං වශබ්දසා උ: සතත් පෙෑ පරෙ න තු තෙ.*

(ස-) පෙෑ පරෙ, පිසංඥයා පරකල්හි; ඵෂාං, ශ්‍රීවන් සුවන් මඝවන් යන මේ ශබ්දයන්ගේ; වශබ්දසා, වකාරයහට; උ: සතත්, උකාර වන්නේය. න තු තෙ, තඹිත ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි වනාහි උකාරදෙශය නොවේ. [පාඪ්‍ය: 6. 4. 133.]

(මු-) මඝවන: මඝොන:; මඝවනා මඝොනා, මඝවද්ගතං මඝවහතමිතඤ්ඤි.

(ස-) මඝවන්-ශස් (191, 192)=මඝවන:; තුඩි යන්නහුගේ විකල්ප පක්ෂයෙහි (194, 23)=මඝොන:; ශෙෂය පළමු ක්‍රමයෙන් දන්වේය.

(මු-) ශුන: ශුනා. සුන: සුනා ඉතඤ්ඤි.

(ස-) ශ්‍රීවන් ශබ්දයාගේ වකාරය හට ශ්‍රී සුව යනාදියෙන් උකාරව ශස් පරකල්හි ශුන: කියා වේ. සුවන් යන්නහුගේ වකාරයහට ඵසින් උකාරව සකිව ශස් පර කල්හි සුන: යනු වේ.

(මු-) 195. අජිවඤ්ඤා'නඤ්ඤාචිනො'සෙෑතු. (අජිවඤ්ඤා: 6. අනඤ්ඤා: 6. තුඩි1. නො 7. අසෙෑ 7. තු 1.)

* ශ්‍රීවන් ව සුවන් ව මඝවන් ව තෙ තෙෂාමි. මඝොනාං යනු දුක්ඛාදිවන් නකාරානන්ත පක්ෂයෙහිම මේ විධානය වෙයි, ඵහෙයින් මඝවන: යනාදියෙහි නොවේ. අතෙ යනු තඹිත රනිතවූ පිසංඥයා පරකල්හි වෙයි, තඹිතයෙහි වනාහි ශ්‍රීවනං යෙවනං මාඝවනං කියා වේ. අප්‍රධානයෙහිද මේ විධානය වෙයි, ඵහෙයින් ධ්‍යානශුන: ඛණ්ඩන: දෑම මඝොන: යනු වේ.

නාස්තව්‍යයන්ගේ නාස්තව්‍යයන් අසා නොපර.*

(ස-) අසා නොපර, සිව්වැන්නේ සිව්වැන්නේ සිව්වැන්නේ පර කල්හි ; නාස්තව්‍යය, නාස්තව්‍යය රහිතව ; අසා, අසානාස්තව්‍යය ; නාස්තව්‍යය, නාස්තව්‍යය ; නාස්තව්‍යය, නාස්තව්‍යය ; නාස්තව්‍යය, නාස්තව්‍යය. [පාඨය: 6. 4. 127.]

(ම-) අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය. අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය. †

(ස-) අසානාස්තව්‍යය (195) = අසානාස්තව්‍යය (192) = අසානාස්තව්‍යය. අසානාස්තව්‍යය යනාදි පදයෙහි පුළුල්කර ඇත. අසානාස්තව්‍යය යනාස්තව්‍යය සිසංඥ නොවන හෙයින් නුඤ්ඤ නොවේ. අසානාස්තව්‍යය යනාස්තව්‍යය අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය. අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය, අසානාස්තව්‍යය. ‡

(ම-) 196. පරිමාණය හානාස්තව්‍යය. (පරිමාණය-සාහසර්‍යය 6...ඵ-ඉතො: 6 .. නමො 1 .. සො 7.)

පරිමාණය මරිමාණය සාහසර්‍යය ඵහා ඵහා නම් සාහසර්‍යය වාහාර: සො පර. ‡

* නාස්තව්‍යය නාස්තව්‍යය යනු සො'නාස්තව්‍යය. ඉන්සංඥ උපකාරය (192) නුඤ්ඤාය සඳහා වෙයි, ඉන්සංඥ උපකාරය බැවින් අනාස්තව්‍යය (17) සාහසර්‍යයයි. අනාස්තව්‍යයෙහිද මේ විධානය වෙයි, එහෙයින් අනාස්තව්‍යය යනාදිය වෙයි. අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය. අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය. †

† අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය. නාස්තව්‍යය රහිතව අනාස්තව්‍යය සිව්වැන්නේ රහිත බැවින් නාස්තව්‍යය සාහසර්‍යය යනු අනාස්තව්‍යය පර කල්හි වන්නේයයි සාහසර්‍යය අනාස්තව්‍යය යනු කිය, මෙහිද නොවන්නේය යන අතිප්‍රායයි.

‡ පරිමාණය මරිමාණය සාහසර්‍යය නොවේ. ඵව ඉවත් වීමෙන්. නම් ව අනාස්තව්‍යය. පරිමාණය මරිමාණය සාහසර්‍යය යනු අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය, අනාස්තව්‍යය. ‡

(ස-) පරින් මරින් සාගුණින් එහා, පරින් මරින් සාගුණින් යන මේ ශබ්දයන්ගේ ; එසා, එකාරයහට ; සොපරෙ, සි පර කල්හි ; නම් සකත්, නම් ආගම වන්නේය. ඉකාරයා ව, ඉකාරයහටද ; ආකාර, ආකාර වන්නේය. [පාණිනි: 7. 1. 86, 87.]

(මු-) 197. ධෙණ සො. (ධෙ: 6. ආ 1. සො 7.)

පථකදිනාං ධෙණසකත් සො පරෙ. පථා: පථානො පථාන: පථාන. පථානො.*

(ස-) සො පරෙ, සි පර කල්හි ; පථකදිනාං, පරින් ශබ්ද දීන්ගේ ; ධෙ: විසංඥයහට ; ආ සකත්, ආකාර වන්නේය. පරින්-සි (196, 197, 102) = පථා: ආලපනයෙහිද හෙ පථා: පරින්-ඔ (196) = පථානො. ශෙෂය පෙර සේ මැයි. [පාණිනි: 7. 1. 85.]

(මු-) 198. ලොපො'ච්ඤාසො. (ලොප: 1. අච් 7. අභො 7.)

පථකදිනාං ධෙර්ලොප: සකත් අභාවච්චි පරෙ. පථ: පථා පරිහතමිතාදි. එවං මථා: සාගුණා:†

(ස-) අභාවච්චි පරෙ, සිසංඥයා රහිතවූ අච්චි පරකල්හි ; පථක දිනාං, පරින් මරින් සාගුණින් ශබ්දයන්ගේ ; ධෙ: විසංඥය හට ; ලොප: සකත්, ලොප්වන්නේය. පරින්-ශස් (198) පථ: පථා පරිහතමිතාදි. ශෙෂය පෙර සේමැයි. [පාණිනි: 7. 1. 88.]

* සි පර කල්හි පුච්චිසුත්රයෙන් එකාරයාගේ ස්ථානයෙහි නම් සි කළ කල්හි ඉකාරය හට ආකාරය කළ කල්හි පථාන් කියා සිටියි, රාජ්‍යය මෙහි. ආදියෙහි සිහට ලොප්කළ කල්හි (148) පසුව නකාර ලොපය කළ කල්හි (118) පථාසි විසඟී රහිතවූ රූපය වේ, එසේම සමෙබ්බාධනයෙහි නකාරලොපය වූ කල්හි හෙ පථාන් යනු ඉහටද නොවන්නේය, එබැවින් මේ සුත්‍රයාගේ කිරීම වෙයි. දැන්වනාහි පළමුකොට විසංඥය හට ආකාර කළ කල්හි ව්‍යංජ්‍ය පරතියක් නැතිහෙයින් සිහට විසඟී කළ කල්හි පථා: හෙ පථා: යනු වේ. අප්‍රධාන කියෙහිද මේ විධානය වේ, එහෙයින් අපථා: කියා වේ.

† ලොපො'ච්චි සි සුත්‍රය කළ කල්හි පරිමථා: භූෂාං යනාදි විශෙෂවිධියෙන් බාධිත බැවින් සිසංඥ රහිතයාගේ ස්වරය

(මු-) (131) ඩනි සංඛ්‍යාමයන් ඉති. පඤ්ච පඤ්ච පඤ්චනි: පඤ්චනා: පඤ්චනා:.

(ස) ඩනි සංඛ්‍යාමයන්, මේ ආදී සුත්‍රයෙන් පඤ්චන් ශබ්දයා කෙරෙන් ප්‍රථමා චිතියා බහුවචන විභක්ති ලොපයයි, නකාර ලොපය කළ කල්හි පඤ්ච පඤ්ච යනු වේ. විභක්තිලොපය නොවන තත්හි පඤ්චනි: යනාදියයි.

(මු-) 199. නො නාමි ජීසා. (නා: 6. නාමි 7. සී: 1.)

නානාසා නාමි පරෙ සී: සංඛ්. පඤ්චානාං පඤ්චසු.*

(ස-) නාමි පරෙ, නාමි පර කල්හි; නානාසා, නකාරනත ශබ්දයහට; සී: සංඛ්, දීඝීවන්තේය. පඤ්චන්-ආමි (110, 199, 118) = පඤ්චානාං පඤ්චසු. [පාණිනි: 6. 4. 7.]

(මු-) 200. වාචනො ජස්ශසොර්ධො. (වා 1. අභි නා: 5. ජස් ශසො: 6.. ධො: 1.)

අභිනා: පරයොර් ජස්ශසොර් ධො: සංඛ් වා ඩ ඉත්. අභො අභි, අභො අභි.†

(ස-) අභිනා: පරයො, අභිත්ශබ්දයා කෙරෙන් පරවූ; ජස් ශසො, ජස් ශස් විභක්ති දෙදෙනාහට; වා, විකල්ප

හටම පැමිණි කල්හි අසොසි නැවත කිම යාදුන්ජනියසා යන නායයෙන් සිආදිත්ගේ අවිසංඥයාගේම ප්‍රාප්තිය සඳහා වෙයි, එහෙයින් පථො'නා: පථානා: යනාදියෙහි නොයෙදෙත්තේය. ලොප: පොසි කළ කල්හිද භ්‍රූලිඛගයෙහි නකාරනතහෙයින් ඊප්‍රත්‍යය කළ කල්හි අතිමච්ඡි අත්‍යා: හුඤ්ඤි යනාදියෙහි විලොපය ඉඤ්චප්‍රාප්ත නොවන්නේය. ක්ලිව් ලිඛගයෙහි වනාහි අතිමච්ඡි අත්‍යා:හුඤ්ඤි කුලෙ යනාදියෙහි විලොපය වන්නේමය, ජස් ශස් දෙදෙනාහට වනාහි අති මච්ඡානි අත්‍යා:හුඤ්ඤි කුලානි යනු වේ. මච්ඡා, අලලන දණ්ඩයි. සාහුඤ්ඤා, ඉඤ්ඤායි.

* නුමි සමබන්ධි නකාරෙණ සහිත ආමි = නාමි තස්මිත් නාමි, එහෙයින් යජ්චනාං දණ්ඩිනාමි යන මේ ආදියෙහි නොයෙදේ.

† මුඛයා කෙරෙහිම මේ විධානය වේ, එහෙයින් ප්‍රියාභා නා: යන මේ ආදියෙහි නොවන්නේය. ධො යන මොහුගේ විකල්ප පක්‍ෂයෙහි අභි යන මෙහි ලොපය බලවත් බැවින් පලමුකොට (131) ජස් ශස් දෙදෙනාහට ලොපකළ කල්හි (93) ලුකි න නනු යන මෙයින් නිෂේධ හෙයින් (201) ඩා ආදෙශය නොවේ.

යෙන්; ඩොසා සතත්, ඩොසාදෙශ වන්නේය; ඩ ඉත්, ඩකාරය ඉත්සංඥ වේ. අභන්-ජස් (200, 126)=අභො. පක්ෂයෙහි (131) ඩගිසඛිත යනාදියෙන් ජස්හට ලොපයයි, අභ. එසේම ශස්විහකති පර කල්හි අභො අභ යනු වේ. [පාණිනී: 7. 1. 21.]

(මු-) 201. ඩා කෙතා වා. (ඩා 1. කෙතා 7. වා 1.)

අභොතො ඩා සතත් වා කෙතා පරෙ, ඩ ඉත්. අභොති: අභොති: අභොතා: අභොතා: අභොතා: අභොතා: අභොතාමි, අභොසු, අභොසු.*

(ස-) කෙතා පරෙ, විහකති පර කල්හි; අභොතා, අභොත් ශබ්දයාගේ නකාරය හට; වා, විකල්පයෙන්; ඩා සතත්, ඩා ආදෙශ වන්නේය; ඩ ඉත්, ඩකාරය ඉත්සංඥයි. අභන්-හිස් (201, 22, 102)=අභොති: (118) අභොති: පක්ෂයයි. ශෙෂය පුළුචානන ක්‍රමයෙන් වේ. අභන්-ආම් (110, 201, 22)=අභොතාමි. පක්ෂයෙහි අභන්-ආම් (110, 199, 118)=අභොතාමි. අභොසු අභොසු යනු වේ. [පාණිනී: 7. 2. 84.]

(මු-) 202. ඩො මො නා එම්චි. (ඩො: 6. ම: 6. න: 1. එම්චි 7.)

ඩොමීසා නා සතත් ඵෙ මෙ වෙ ව පරෙ. ප්‍රශාන් ප්‍රශාමො, ප්‍රශාමි:, ප්‍රශාමං ප්‍රශාමො, ප්‍රශාන්භාමිතාදි.†

* අනුවෘත්තියෙහිද වාශබ්දයාගේ ග්‍රහණය මතු නිවෘත්තිය පිණිසයි. ඡජ්ඨියෙහි එකාකාර පදවලෙකි.

† සිවිහකති ආදීන් සමිකිකිවු හස්සංඥයා හටම එසංඥ බව ඇති කල්හි වකාර මකාර දෙදෙනා නොලද කල්හි වෙන් වශයෙන් කීමයි. එහෙයින්ද ධාතුහුගේ අවසරිවු මකාරය හට එසංඥයා පර කල්හි නකාර වන්නේය. තිඬි අනාද කාදනායන්ගේද යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි මකාරය හටද වම දෙදෙනා පර කල්හි නකාර වන්නේය යන අර්ථයි. ප්‍ර-ශම ධාතුහු කෙරෙන් කිප් කල කල්හි ප්‍රශාමි ශබ්දයයි. (83) පද්‍යනාවත් බැවින් නකාරයහට (50) අනුසාරය නොවේ. එසේම ස්ථානිවත් බැවින් නකාරයහට ලොප් නොවේ. (118) වකාර මකාර පර කල්හි නකාර විමෙහි උද්ගරණ මෙසේයි, ජඛනන්මි ජඛනන්ව: ජඛනන්මි, ජඛනන් යනාදියයි.

(ස-) ඵේ මෙ වෙ ච පරෙ, ඵසංඥසාදමකාරද වකාරද යන මොවුන් පර කල්හි; ධොමීසස, ධාතුහුගේ මකාරයහට; න: සසත්, නකාරදෙය වන්නේය. ප්‍රශාමි-සි (148, 202) = ප්‍රශාන්. ප්‍රශාමො යනාදියෙහි කියයුත්තෙන් නොමැත්තේය. ප්‍රශාමි-හසම් (202) = ප්‍රශාන්හසම්. ඉතාදි. [පාණිනි: 8. 2. 64.]

(මු-) 203. ඉදමො'යමිසං පුංසුයො: සො. (ඉදම: 6. අයමි-ඉයමි 1.. පුංසුයො: 7.. සො 7.)

ඉදම: පුංලිඛගසුලිඛගයො: ක්‍රමෙණයමියමො සන: සො පරෙ. අයමි.*

(ස-) සො පරෙ, සි පර කල්හි; පුංලිඛග සුලිඛගයො: කියනලද ලිඟ දෙකක්හි; ඉදම:, ඉදමි ශබ්දයහට; ක්‍රමෙණ, පඩිකතියෙන්; අයමියමො, අයමි ඉයමි දෙක; සන:, වෙන්. අයමි, ඉදමි-සි (148, 203) = අයමි. [පාණිනි: 7. 2. 108, 111.]

(මු-) 204. දෙමො'දසශ්ව කෙතා. (ද: 6. ම: 1. අද ස: 6. ච 1. කෙතා 7.)

ඉදමො'දසශ්ව දසස ම: සසත් කෙතා පරෙ. ඉමො ඉමෙ, ඉමමි ඉමො ඉමාන්.†

(ස-) ඉදමො'දසශ්ව, ඉදමි ශබ්දයාගේද අදස් ශබ්දයාගේද; දසස, දකාරයහට; කෙතා පරෙ, විභකති පර කල්හි; ම: සසත්, මකාරදෙය වන්නේය. ඉදමි-මා (133, 204, 23) = ඉමො. ඉදමි-ජස් (133, 204, 112, 23) = ඉමෙ. ශෙෂය උක්තක්‍රමයෙන් දන්නේය. [පාණිනි: 7. 2. 109.]

(මු-) 205. ටොසිදමො'නකො'න: 'වා-මසි 7. ඉදම: 6. අනක: 6. අන: 1.)

* අයමියමි යනු ලොප්කරණලද ප්‍රථමාවිවචනාන්තයයි. පුංසුයො: යන මෙයින් සච්ඛකවූ පරිද්දෙන් යන අර්ථය. මේ ආදේශය වනාහි මුඛ්‍යතියෙහිම වේ, අමුඛ්‍යතියෙහි වනාහි අනිදමි අනිදමො යනාදියයි.

† ප්‍රත්‍යක්ෂ වශයෙන් විභකති පරකල්හිය යන අර්ථය. අසස පුත්‍ර:-ඉදමි පුත්‍ර:, අමුෂ්‍යකනස-අද: කනස-අමිහි:-කෘතමි අද: කෘතමි, යන මේ ආදියෙහි විභකතිහට ලොප්කල කල්හි දකාරයහට මකාරය නොවේ.

අනකඉදමි: ටො සො: පරයොරන: සකත්. අනෙන.*

(ස-) අනක:, අත් යන භාගය රහිතවූ; ඉදම:, ඉදම් ශබ්දයහට; ටො සො: පරයො:, ටාඔස් යන විභක්තීන් පර කල්හි; අන: සකත්, අන ආදෙශ වන්නේය. ඉදම්-ටා (205, 106, 23) = අනෙන. [පාණිනී: 7. 2. 112.]

(මු-) 206. ස්භා: (ස්භි 7. අ: 1.)

අනක ඉදමි: අ: සකත් සෙ හෙ ව පරෙ (108) ආකතිමහවි. ආහං.†

(ස-) සෙ හෙ ව පරෙ, විභක්තාවයව සකාරයද භකාරයද පරකල්හි; අනක:, අත්යන්ත රහිතවූ; ඉදම:, ඉදම් ශබ්දය හට; අ: සකත්, අකාර වන්නේය. (108) ආකතිමහවි, යන මෙයින් මෙහි ආකාර වේ. ඉදම්-හමි (206, 108) = ආහං. [පාණිනී: 7. 2. 113, 1. 1. 21.]

(මු-) 207. හිස් හිසො'දසශ්ව. (හිස් 1. හිස: 6. අදස: 5. ව 1.)

අනක ඉදමො'දසශ්ව පරසා * හිසො හිසෙව සකත්, න කෙසේ.‡

(ස-) අනක:, අත් ප්‍රත්‍යය රහිතවූ; ඉදම:, ඉදම් ශබ්දයා

* නාස්ති අත් යසා සො'න්ත් තසා. ඉදම් ශබ්දයාගේ ග්‍රහණය අදස් ශබ්දයාගේ නිවැතනිය පිණිසයි.

† ස ව හ ව තස්මින්. ස් හි. අනක: යනුද ඉදම: යනුද සම්බන්ධයි. විභක්ති අවයවවූ සකාර භකාර දෙක පර කල් හිය යන අර්ථය, එහෙයින් අසසිඛි: ඉදං සිඛි: යනාදියෙහි යෙදීමෙන් නැත්තේය. යමක් වනාහි නොකී කල්හිද-ඉමකසෙම ධනං දෙහි, අඵඅසෙම භූමිං දෙහි, ඉමකාහං වෙදෙ'ධිත:, අඵ ආහං ශාස්ත්‍රමධිත:, යනු ප්‍රයෝගවෙයි—ඒ තෙම න ස්‍ය නිර්දේශිමනිතාමි යන නිසා හෙතුකොටගෙන සර්ව කටයුතු වෙයි.

‡ මෙහි අනක: යනු විශේෂණයයි. හිස් විභක්තිය මෙහි අත්‍ය ආකාරයකට නොපැමිණ තමන්ගේ රූපයෙන්ම සිටිය යන අර්ථය, එහෙයින් අමුතෙක යනු සිඛිය. නොසද සශ්වසි කල කල්හි සිඛිවිම ඇත්තේද ගෞරවය කිසි තැනෙක්හි ඵෙස්ප්‍රාපතිය පිණිසයි. එහෙයින් ඉමෙර් ගුණෝ: යනාදිය සිඛිය.

කෙරෙන්නද; අදසැල, අදස් ශබ්දයා කෙරෙන්නද; පරසා, පරවු; හිස, හිස්විභක්තිහට; හිසෙව සහත්, හිස් කියාම වන් නේය. නකෙස්, ඵෙස් යන්නෙන් වනාහි නොවේ. [පාණීනී: 7. 1. 11.]

(මු-) (109) වෙවස්භොෂ, එහි. (133) ටෙරකෙ, (204) දසාමකෙ, (112) ඩෙ සෙය, පඤාත් (206) අෂ. අසෙය ආභාමි එහා, අසාත් ආභාමි එහා, අසා අනායො එහාමි, අසාත් අනායො එහා.

(ස-) (109) වෙවස්භොෂ, මෙසින් එකාරය වේ. ඉදම්-හිස් (207, 206, 109, 102) = එහි. ටෙරකෙ, විසංශ්‍යාහට අති කළ කල්හි; දසා මකෙ, දකාරයහට මකාර කළ කල්හි; ඩෙසෙය, ඩෙවිභක්තිහට සෙය ආදෙශ කළ කල්හි; පඤාත්, පසුව; අෂ, අකාර වේ. ඉදම්-ඩෙ (133, 204, 112, 206.) අසෙය. ආභාමි යනාදිය පුළුච්ඡායන ක්‍රමයෙන් දන් නේය. ඉදම්-ආම්-(133, 204, 113, 206, 109, 111) එහාමි. අසාත් යනාදියද පෙර සේ දන්වේය.

(මු-) අනායො කිමි.

203. නාදිව්‍යාසභාස්කතිසුප්‍රේෂාත් ප්‍රාත් ටෙව්‍යාස දැන. (නාදි-ප්‍රො: 6. වා 1. අත් 1. ප්‍රාත් 1. ටෙ: 5. ව්‍යාස 1. ද: 1. ව 1.)

නාදිව්‍යාස ව්‍යාස ස-භ-ඔස්-වජ්-කතානන්‍යප්‍රො: ප්‍රොශ්ට ටෙ: පුළුච්ඡාත් සසවා, ව්‍යාසය දැන.*

* ති ආදියකිස ස නාදි. ස ව භ ව ඔස්ව නෙ සභොස, න විද්‍යනෙ සභො සොයනු සා අසභොස්, අසභොස් කති ඊයසාත් සොස්සභොස්කති, සවාසො සුභොති අසභොස්කති සු. නාදිකෙ ව්‍යාසද්ව අසභොස් කතිසුභොති සුභොති නසා. තිවිභක්ති ආදිත්ගේ උදහරණ මෙසේයි, භවතකි භවතායො යනාදියයි. ප්‍රක පරකා උච්චකෙයො ධකිත් යනාදියයි. සාම් යන අව්‍යය ශබ්දයාගේ විසංශ්‍යා කෙරෙන් පුළුච්ඡෙහි අත් නොවන්නේයයි කියැවුණු. පුළුච්ඡායන සුභොතිකම යනාදි යයි. සභොස් යන විභක්තියනවු සභොතිකමයහට වනාහි, අසෙය ආසාමි ආභාමි අනායො යනාදියෙහි නොවේ. අස කො සුභොතිකත් යනාදි තත්හි සභ යන ව-භිසත් නුචු කල්හි වන්නේය. විභක්ති රහිතවු සභොතිකමයහට වනාහි සභ

(ස-) පුළු සුත්‍රවල-අනුක: කිම?, අනුක: යනු කුමටය? අක් වූ කල අන යනාදිය නොවන හෙයිනි. ත්‍යාගනස, තිවිහකතාදිය අනන ක්‍රියාපදය හටද; වාස, අවසානබදය හටද; ස-හ-ඔස්-වජ්, විහකතීන්ගේ සකාර හකාර දෙකද ඔස් විහකතියද වර්ජනකොට ඇති; කතානාසු, විහකතා නන සචිතාමයහටද; සුඤ්ඤ, විහකතී යෙදීමට පලමු කෙවල සචිතාමයහටද; වෙ: පුළු, විසංඤා කෙරෙන් පුළුවු; අක්, අක්භාගමය; වා සකත්, විකල්පයෙන් වන්නේය. වාසස, අක් කල කල්හි අවසානබදයාගේ කකාරයහට; දඤ්ඤ, දකාරද වන්නේය. [පාණිනී: 5. 3. 71, 72.]

(මු-) ඉමකෙන ඉමකාභාමි ඉමකෙකර්තකදි.*

(ස-) ඉදම්-වා-දකාරයෙහි ස්වරය විසුකතවේ, (204) දෙ මො'දසඤ්ඤ යනාදියෙන් දකාරයහට මකාර වේ, (208) ත්‍යාග වාස යනාදියෙන් විසංඤා කෙරෙන් පුළුයෙහි අක් භාගම වේ. (133) ත්‍යාග වෙර: යනාදියෙන් විසංඤායහට අකාර වේ, ඉමක යන අකාරනායා කෙරෙන් (106) වාහිස් යනාදියෙන් වාහට ඉන ආදෙය වේ, (23) ආදිගෙවොර්ණවර් යන්නෙන් ගුණවේ, ඉමකෙන යනු වේ. ඉමකාභාමි යනාදියද කුමයෙන් සිඛ කටයුතු.

(මු) 209. විවොසි ඉදෙනසො රෙනො'නුකෙනා. (වි-වා-ඔස් 7. ඉදෙනසො: 6 .. එන: 1. අනුකෙනා 7.)

වතං වොසො ඤ්ඤ පරත ඉදමෙනදොර්ඉදෙනසොරෙන: සකත් උකතසා පඤ්ඤකෙනා.†

කෙණ, සචිකත්‍ර යනාදිය වෙයි. විහකතීන්ගේ ඉපදීමට පලමු අක් භාගමය කල කල්හි නැවත විහකතානනවුවා හට අක් භාගමය නොවන්නේය, එහෙයින් සචිකකෙණක යනාදි ප්‍රයෝගයෝ නොවන්නෝය.

* ඉමකෙන යන මේ ආදි තත්හි විහකතී පිහිටුවීමට පලමු අක්භාගම කල කල්හි (205) අන යන ආදෙයයද (206) අකාරදෙයයද (207) හිස් ආදෙයයද යන මොව්හු නොවෙත්.

† වි ව වා ව ඔස්ව තයමින්. ඉදඤ්ඤ එතඤ්ඤ තොතයොර්ඉදෙනසො: අනු පඤ්ඤත් උකතී: අනුකතීසතසකං. මෙහි නැවත කීමනම් යම් විහකතියෙකින් පලමු කීම වන්නේද ඒ විහකතියෙන්ම ඉදින් පසුව කීම වන්නේදැයි දනගු,

(ස-) උසනසා, ප්‍රථමකොට කියනලද ශබ්දයාගේ ; පශ්චා
ද්‍රකෙනා, නැවත කීමක් ඇති කල්හි ; වතා, විනිසාවද ; වෙ
සායා, වා ඔස් දෙකද ; පරතා, පරකල්හි ; ඉදමෙනදො, ඉදමි එතද ශබ්ද දෙදෙනාගේ ; ඉදෙතයො, ඉද එත යන
දෙදෙනාහට ; එතා සතත්, එත යන ආදේශය වන්නේය.
[පාණිනී 2. 4. 34.]

(මු-) ඉමං විඛි භරෙහිකතං විඛිපෙතං ශිව්‍යාච්චකම්,
ඉමාච්චාත් විතතශෙචාත් එතාවෙනාංසතු චෛෂණ්වාත්.
අනෙත පුජිතා කෘෂ්ණා 'පෙතෙන ගිරිශා'චිචිතා,
අනෙතා කෙශවි සොමි ශිවි සොමි අපෙතෙතො.*

(ස-) උද්ගරණ මෙසේසි, එමිබා සත්පුරුෂය ; ඉමා, මේ
ජනයා ; භරෙහිකතං, විජ්ණුහට ශ්‍රවා ඇත්තෙකැයි ; විඛි,
දනුව ; පලමුකොට කීම මෙසේසි. නැවත, එතං, ඔහුම ;
ශිව්‍යාච්චකං, මහදෙවියාට පුදන්නෙකැයි ; විඛි, දනුව ; පසුව
කීම මෙසේසි. එමිබා සත්පුරුෂයෙනි, ඉමාච්චාත්, මොවුන් ;
ශෙචාත්, ශිවහතනිකයන් ; විතත, දනිවි ; ප්‍රථමකොට කීම
මෙසේසි. එතො එතාත්තු, ඔවුන්ම ; චෛෂණ්වාත්, විජ්ණු
හතනිකයන් ; විතත, තොපි දනිවි. පසුව කීම මෙසේසි.

එහෙයින්-ඉමං භොජය, ඉමං ප්‍රෙරය යන මෙහි එකක්හුගේ
භොජනයද අනිකකුගේ ප්‍රෙරණයද වෙයි, එහෙයින් තො
වන්නේය. එසේම එකාච්චිකම වන්නේයයි දතයුතු,
එහෙයින්-ඉමං ගුරුං ප්‍රණම ඉමං ශිවං පුජය යනාදියෙහි
තොවන්නේය. ඉදෙතයො යනු නිදේශ බැවින් මකාර
දකාර දෙක හැර වෙයි, එහෙයින් කලීව ලිඛිතයෙහි-එතත්
යනු තෙමෙම කියන්නේය. එන සි අනා ප්‍රකෘතියකුද ඇත්
තේය.

* මෙහි ඉමො ඉමාත් යන දෙදෙනාගේ විශේෂණය ශෙ
චාත් යන පදයයි. එසේම එතො එතාත් යන දෙදෙනාගේ
විශේෂණය චෛෂණ්වාත් යන පදයයි, මෙසේ කියන්නාවූ
ආවායච්චරයා විසින් නොයෙක් ලිඛ ඇත්තාවූද අනෙක වට
නානතයෙන් සුනනවූද විශේෂයන්ගේ ස්ථානයෙහි එක්
විශේෂණයක් පරයාගේම ලිඛිතයද සංඛ්‍යාවද භජනය කෙ
රෙයි යනු ප්‍රකාශකරණලදී. මෙහි විනිසාවිභකති හට එක
වි බහුවචන පරකල්හිද වා ඔස් යන විභකතින් දෙදෙනා
හටද පිළිවෙළින් උද්ගරණ ගෙනහැරදක්වනලදී.

(ස-) අනෙක, මොහු විසින්; කෘෂ්ණ, විෂණුනෙම; පූජිත, පුදනලදී; අථ, නැවත; එනෙක, ඔහු විසින් ම; හිරිශ, මහෙශ්වරනෙම; අර්චිත, පුදනලදී; කෙශව, විෂණුනෙම; අනසො, මොවුන් දෙදෙනාගේ; ඥාමි, ඥාමි වෙයි; අථ, නැවත; ශිව, මහෙශ්වරනෙම; එනසො ඥාමි, ඔවුන් දෙදෙනාගේම ඥාමි වෙයි.

(මු-) (133) ත්‍යදං ථෙර, කෙනා. කෘ කො කෙ, ඉතාදි. (177) ඤානානසොති බස ස. හුන් හුද් බුධො බුධ, බුධා හුද්හමිතාදි.

(ස-) (133) ත්‍යදං ථෙර, කෙනා. කියනලද මේ සුත්‍රයෙන් කිමි ශබ්දයාගේ විසංශ්‍යයට අකාරදෙශයි. කිමි-සි (133, 102) = කෘ යනු වේ. කො යනුද ත්‍යදං යනාදි සුත්‍රයෙන් සාධකයි. කිමි-ජස් (133, 112, 23) = කෙ. ඉතාදි. (177) ඤානානසොති, මේ ආදි සුත්‍රයෙන්; බස ස, බකාරයට හකාර වේ. බුධි-සි (148, 177, 64) = හුන් හුද්. බුධො යනාදිය උකත ක්‍රමයෙන් දන්නේය.

(මු-) 210. සුජිගේ'සෙ නුණ් ශො. (සුජි: 6. අසෙ 7. නුණ් 1. ශො 7.)

සුජිගේ සුජිශබ්දස නුණ් සතත් ශො පරෙ, න තු සෙ.*

(ස-) ශො පරෙ, සි පර කල්හි; සුජි: , සුජි යන්නහුගේ; සුජි ශබ්දස, සුජි ශබ්දයට; නුණ් සතත්, සුජි ශබ්දයාගේ ස්වරයා කෙරෙන් පරව නුණ් ආගම වේ; න තු සෙ, සමාසයෙහි සුජි ශබ්දයට වනාහි නුණ් ආගම නොවේ. [පාණිනි: 7. 1. 71.]

(මු-) 211. චචචි කුචි සුචි සුග් දිග සාගා න්වික් දබාක් දාක් සපාක් මාගුජ්ණිහාං කුචි ශො. (චචචි-උජ්ණිහාං 6... කුචි 1. ශො 7.)

චචචිනානාමඤ්චාදිනාඤ්ච කුචි සතත් ශො පරෙ.†

* සුජි: යනු කියන බැවින් “සුජි ර් යොගෙ” යන ධාතුහු කෙරෙන් පරව කිප් ප්‍රත්‍යය අනතකොට ඇත්තාවූම සුජි ශබ්දයට යන අර්ථය, සුජි සමාධො යන ධාතුවට නොවෙයි යනු දතයුතුයි.

† චුච්ච අත්ච ච කුච්ච ච සුච්ච ච සුග්ච ච දිග්ච ච අසාප්ච ච සානිප්ච ච දබාජ්ච ච දාශ්ච ච සපාශ්ච ච මාශ්ච ච උජ්ණිහ්ච

(ස-) හෝ පරෙ, හි පර කල්හි ; වචනානුභාවය, වචනික අනුභාවය ඇති ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහිද ; අක්ෂරවදී

තෙ තෙහෙමි. වූ යනු වචනිකය, එ වචනිකය බාහිරවයෙහි කියාම දනගුතු, එහෙයින් බන්ධන බහුතරය යනාදියෙහි නොවන්නේය. සුන්දර යනු සුදු ශබ්දයෙහි (210) නුණ් අග මය කළ කල්හි රූපය වෙයි. අන්ව කැන්ව සුන්දර යන මො වූන්ගේ වචනානුභාවයෙන්ම ප්‍රාප්තිය ඇතිකල්හි සුත්‍රයෙහි වෙන්වශයෙන් ග්‍රහණය නියමය පිණිස වෙයි, නියමයද මොවුන් තුන්දෙනාගේම (193) සංයෝගානුභාවය කෙරෙන් පළමුකොට කුඩා අද්‍රැශය වෙයි, අනුභූ සංයෝග සුකත වචනානුභාවයෙන් ස්ථානයෙහි වනාහි පළමුකොට සංයෝගානුභාවයට ලොප්වෙයි, සුදු අසාද් සැකිද් යන මොවුන්ගේ වචනානුභාවය ඇති කල්හිද (154) ශ්‍රීපාද යනාදියෙන් ඡඬ අද්‍රැශය බාධාකරණ පිණිස ගැන්ම වෙයි. උභිධං සතිහස්ස යන වාක්‍යයෙහි කිප් ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි උප්පිණ් ශබ්දය වේ, මේ ශබ්දයෙහි (178) මුහුදු සුත්‍රයෙන් කරණලද ඡඬ අද්‍රැශයාගේ විකල්පපක්ෂයෙහි (175) හොසේ, හෝ යන මෙයින් කරණලද ස්කාරදෙශයාගේ බාධාව සඳහා ගැන්ම වෙයි. කුඩා යන මෙහි කුඩා කවරියයි, ඛනාය ඉන්සංයුජයි. වචනියා කෙරෙහි ජකාරය (154) ශ්‍රීපාද යනාදියෙන් බාධිත බැවින්ද බාහුගේ අවයව වූ කුකාරයක් නැති බැවින්ද ව ජ කො යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ක්‍රමයෙන් ක-ග-ඝ- යන මොවුන් වන්නාහුය යන අවිසි. වචනියාහ වයභිවයෙන් මෙහි ගන්තාලද අනුශ්චයන්ටද-ක-ග-ඝ යන මොවුන් අතුරෙන් එක්තරා එකක්ම වන්නේය. පසුව කොප් කියොය යනාදියෙන් යෙදෙන පරිද්දෙන් කකාර ගකාර දෙක වන්නෝය යන අවිසි. රූප් භූප් යන බාහු දෙදෙනා කෙරෙන් කතප්‍රත්‍යය කළ කල්හි රූග්නාහුග්නාහු යනාදියෙහි අභ්‍යන්තරවයව බැවින් පළමුකොට මේ සුත්‍රයෙන් ජකාරයෙහි ගකාරය කළකල්හි පසුව තකාරයෙහි තකාරයවෙයි. ගුණානු-කාශිකාර යන දෙදෙන වනාහි මෙහි කඩ කොට රූග්නාහුග්නාදිය සිඛකරණ පිණිස අනුසුත්‍රයක් කෙරෙත්. හෝ පරෙයනු වචනානුභාවය සඳහාම වෙයි, එහෙයින් වචනානුභාව බාහුන්ටද වන්නේය. අනුභූ කෙවල ශබ්දයන්ගේම ග්‍රහණය බැවින් හස් පරකල්හිද විර මයා පරකල්හිද යන අවිසි. විශ්වසාද් ශබ්දයෙහි විකල්පයෙන් කුඩා අද්‍රැශය කියගුතු වෙයි, එහෙයින් විශ්වසාක් වි ශ්වසාප් යන දෙකම වෙත්.

නාඤ්ච, අන්ව කුන්ව යුත්ථ සුථ දිශ් අසාථ් සානිථ් දධාථ් දුශ් සපාශ් මාශ් උඡ්ණ්ශ් යන මොවුන්ගේ ස්ථාන යෙනිද; කුච් සකත්, කුච්ආදෙශ වන්නේය. [පාණිනී: 3. 2. 59, 8. 2. 30, 62.]

(මු-) (50) මිහොර්නුර් කිසස දුනො. (51) ඤපෙ ඤමි නො: (193) සකනසකරල් ලුප් ඵෙ. යුච් යුඤ්ඤෝ යුඤ්ඤෝ, යුඤ්ඤෝ යුඤ්ඤෝ යුඤ්ඤෝ, යුඤ්ඤෝ යුඤ්ඤෝ යුඤ්ඤෝ.

(ස-) (50) මිහොර්නුර්කිසස දුනො, යන මේ සුත්‍රයෙන් යුත්ථ් යන්තසුගේ නිකාරයහට අනුසාරය වේ, (51) ඤපෙ ඤමි නො:, මෙම සුත්‍රයෙන් අනුසාරයහට ඛිකාර වේ, (193) සකනසකරල් ලුප් ඵෙ, යන මෙයින් සංයෝගානන කිකාර ලොපය වේ. යුථ්-සි (148, 210, 211, 50, 51, 193) = යුච්. යුථ්-මා (210, 50, 51) = යුඤ්ඤෝ. යුඤ්ඤෝ යනාදියද ක්‍රමයෙන් දන්නේය.

(මු-) අසෙ කිං? සුයුක් සුයුථෝ සුයුථො, ඉතාදි. යුථ්ථො: කිං? යුක් සමාධිමාන්. අන්ව කුන්ව යුථ්මෙව ප්‍රාක් කුච් පාඨක් ග්‍රහණත්, තෙන ඛන් ඛඤ්ඤෝ ඛඤ්ඤො: ඉතාදි.*

(ස-) අසෙ කිං? යුථ්ථො: යනාදි සුත්‍රයෙහි අසෙ යනු කුමටය? සුයුක්, යන මේ ආදියෙහි ස්වාදිය හා සමාසවූ තන්හි නුශ් ආගමය නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි. සුයුක් යන්න මෙම සුත්‍රයෙන් කුච් ආදෙශව සිඛවූ ප්‍රථමානනයයි. සුයුථෝ යනාදිය කුච් ආදෙශ නුවූ තැනි. යුථ්ථො: කිං, යුථ්ථො: යනු කුමටය? යුථ් සමාධො යන ධාතුවෙන් සිඛවූ යුථ්භ්‍යාදියාගේ ස්ථාන යෙහි නුශ් නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි. යුථ් සමාධො යන ධාතුවෙන් සිඛවූ යුථ්භ්‍යාදියාගේ ප්‍රථමානනය; යුක්, යුක් කියා වේ; එහි අර්ථය—සමාධිමාන්, විතතයාගේ එකාග්‍ර තායෙන් යුක්ත ධිකන ඇත්තෙක්. පාඨක් ග්‍රහණත්, වුයන් තෙත් සුත්‍රයෙහිම ආරම්භයෙහි වචනියාගේ ග්‍රහණය ඇති කල්හිද එම වචනියානීත ශබ්දයන් වෙන්වශයෙන් ග්‍රහණය බැවින්; අන්ව කුන්ව යුථ්මෙව, යන මොවුන්ගේ ස්ථාන

* ඛජ් පාචිගුලො යන ඛන්ථ් ධාතුව කෙරෙන් විචිත්‍රත්‍යය කල කල්හි ඛන්ථ්භ්‍යාදිය වේ, එහි ප්‍රථමාවිභක්තිය ඛන් යනු වේ.

යෙහිම ; ප්‍රාක් කුච්චි, පළමුකොට කුච්චිආදෙශය වේ ; එහෙයින්, බජ් පාච්ඡුලො-යන ධාතු-වන්ජ්-කියා වේ. බන්-සි (148, 211, 193)=බන් යනු වේ. බසෙඤ්ජා බසෙඤ්ජා යනුද පෙර පරිද්දෙන් දන්නේය.

(මු-) (154) ශජ්ඣරජෙති-ඡච්චි. (155) ඡොඩ්‍යා චේ. රුචි රුච්ඡා රුච්ඡා. එවං. විත්‍රාචි දෙවෙචි පරිත්‍රාචි විත්‍රාසාචි පරිත්‍රාචි.*

(ස-) (154) ශජ්ඣරජෙති ඡච්චි. මෙයින් රුච්ඡාශබ්දයාගේ ජකාරය හට ඡච්චිආදෙශය වේ ; (155) ඡොඩ්‍යා චේ, මෙයින් ඡකාරය හට චකාරය වේ ; (64) කුච්චි කුච්චා යනාදියෙන් චකාරව, රුචි යනු වේ. රුච්ඡා කියාද වේ. රුච්ඡා රුච්ඡා යනාදියද ක්‍රමයෙන් දන්නේය. එවං විත්‍රාචි, විත්‍රාචි යනාදියද එසේම දන්නේය.

(මු-) 212. විශ්වරූපො'ද්. (විශ්වරූපා 6. අත් 1. ආ 1.) විශ්වරූපො'කාරසා ආ සාත් භො පරෙ. විශ්වරූපා විශ්වරූපා විශ්වරූපා විශ්වරූපා.

(ස-) භො පරෙ, හි පර කල්හි ; විශ්වරූපා, විශ්වරූපා ශබ්දයාගේ ; අකාරසා, වකාරයෙහි අකාරය හට ; ආසාත්, ආකාරයෙන් වන්නේය. විශ්වරූපා-සි (148, 154, 155, 64, 212.) විශ්වරූපා. විශ්වරූපා යනුද එයින්ම හැරේ. ඉතිරි පද සුඛොධාසි. [පාඨිනි 6. 3. 128.]

(මු-) 213. සතදො සො ලොපා කො'ඡච්චිනරක්කො. (සතදො 6. සා 6. ලොපා 1. කා 6. අඡච්චිනරක්කො 6.)

සතදො සච්චිනසා සසා ලොපා සතත් භො පරෙ, කසා ච—න තු ඡච්චිනසා සසා සච්චිනසා සසා රක්කො.†

* රුච්ඡා යන වාක්‍යයෙහි රුච්ඡා ධාතුහු කෙරෙහි කුච්චි ප්‍රත්‍යය කල කල්හි ප්‍රථමාවිභක්ති රූපය රුචි යනු වේ, එසේම රුච්ඡා කියාද වේ. එසේම විත්‍රාච්ඡා යන වාක්‍යයෙහි විත්‍රාචි යනු වේ. දෙවැනි යජති යන වාක්‍යයෙහි දෙවෙජ් ශබ්දය වේ. පරිත්‍රාචිති, විත්‍රාචි සාජතිති, පරිත්‍රාචිති කියනලද මේ වාක්‍යවල පරිත්‍රාචි කියාද, භික්ෂුවයි. විත්‍රාසාචි (විත්‍රාසාගේ විත්‍රාසාත්) බ්‍රහ්මයායි, පරිත්‍රාචි කියාද වෙත්, අමුදින්නෙත්.

† සා සංයොගා, සාසතදො සතදොභාසා. ඡච්චි ඡච්චි ඡච්චි තාභ්‍යාසා ඡච්චි, තාභ්‍යා (433) ඉදමච්චි ඡච්චිප්‍රත්‍යයෙ ඡච්චි තාභ්‍යා ඡච්චිභාසා ඉත්‍යාදී. රක්ක යන උපවාරය හෙතුකොට

(ස-) භෞ පරෙ, හි පර කල්හි ; සතදො ස්විතස්ස, සං
යොගයාගේ ආදියෙහි සිටියාවූ ; සසා, සකාරයහට ; ලොප්
සතත්, ලොප් වන්නේය. කසා ව, කකාරයහටද ලොප් වන්
නේය ; ඡභාහතමනස්ස, ඡකාර භකාර දෙදෙනා කෙරෙන්
අන්යයාගේ ; ස්ථානො, ස්ථානයෙහි ; ජනස්ස තු, ජනවූ කකා
රයාහට වනාහි ; න, ලොප් නොවේ ; රක්ඛො, රක්ඛයන ධාතු
හුගේ කකාරයහටද ලොප් නොවේ. [පාණිනී: 8. 2. 29.]

(මු-) භාටි භාඩි. (64) කුප් කුසොරිති සසා දෑ, (46) සතු
ශ්විති: ශ්විව ශාදිති, භාච්ඡො භාච්ඡ: ඉතාදි. උර්ත් උර්ග්
උර්ච්ඡො උර්ච්ඡ: ඉතාදි. සාධිත් සාධිග් සාධිච්ඡො සාධිච්ඡ:
ඉතාදි. අවයා: හෙ අවයා: හෙ අවය: අවයාච්ඡො අවයාච්ඡ:
අවයොහතමිතාදි.*

(ස-) භාස්ථ්-සි (148, 213, 154, 155, 64.) = භාටි භාඩි.
(64) කුප් කුසොරිති, කුප් කුසො: යනාදි සුත්රයෙන් ; සසා
දෑ, භාස්ථ් යන්නහුගේ සකාරයහට දකාර වේ. (46) සතුශ්
ව්ති: ශ්විව ශාදිති, කියනලද සුත්රයෙන් දකාරයහට ජකාර
වේ, භාච්ඡො භාච්ඡ: ඉතාදි. උර්ථ්-සි (148, 211, 64.) =
උර්ත් උර්ග්. උර්ච්ඡො උර්ච්ඡ: ඉතාදි. සාධිථ්-සි(148,
211, 64.)=සාධිත් සාධිග්. සාධිච්ඡො යනාදිය පෙරසේමැයි.
අවයාථ්-සි (148, 184, 126, 185, 102.) = අවයා: (186) සම්
බොධනයෙහි විකල්පයෙන් හෙ අවයා: හෙ අවය: යනු වේ.

ගෙන රක්ඛධාතු සමබන්ධය යන අවිසි, ඡභාහතම රක්ඛ ඉති
සමාහාරෙ ඡභාහරක්ඛ, න ඡභාහරක්ඛ අඡභාහරක්ඛ නසා,
ක: ඉතාසා විශෙෂණම්. විවිටි ලිලිටි ආකෂිත් යනාදියෙහි
කකාරලොපය වන්නේය, පිපත් ගොරත් යනාදියෙහි ලොප්
නොවේ. කසුත්තා යනාදියෙහි සංයොගය පද්‍යනනොවන
බැවින් නොවන්නේය.

* හුස්ථ් පාකෙ යන ධාතුවු කෙරෙන් කිප් ප්‍රත්‍යය කල
කල්හි (661) ග්‍රහස්වපාදො: යනාදියෙන් ජ්‍යාදෙශව භාස්ථ්
ශබ්දය වේ. උර්ථ් ජ්වනෙ යන ධාතුවු කෙරෙන් කිප්
ප්‍රත්‍යය කල කල්හි උර්ථ් ශබ්දය වේ. බල ඇත්තෙක්. සා
තො යජති යන වාක්‍යයෙහි සාතු-යජ-යන ධාතුවු කෙරෙන්
කිප් ප්‍රත්‍යය කලකල්හි සාධිත් යනු වේ, පුරොග්‍යතයයි. අව
යජති යන වාක්‍යයෙහි නිපාතනයෙන් විශ් ප්‍රත්‍යය කල
කල්හි අවයාථ් ශබ්දය වේ.

අවයාජය යනාදිය සුබෝධයයි, අවයාජ-හතමි (184, 126, 102, 69, 23.) = අවයාහතමි, ඉතාකදි.

(මු-) 214. **තෘදං තද්‍යෙ සූ සෙයා.** (තෘදං 6...තද්‍යෙ 6 .. සූ 1. සෙයා 7.)

තෘදදිනාං තද්‍යො සූ සතත් සෙයා පරෙ. සූ තොෂා තො ඉතාකදි සච්චත්. එවං තද්. එෂා එතො එතෙ ඉතාකදි.*

(ස-) සෙයා පරෙ, සි පර කල්හි; තෘදදිනාං, තෘද් යනාදි ගණයාගේ; තද්‍යො, තකාර දකාර දෙදෙනාහට; සූ සතත්, සකාරය වන්නේය. තෘද්-සි (133, 214, 102.) = සූ. තෘද්-මි (133) = තොෂා, තො ඉතාකදි සච්චත්, එවං තද්, තද්ගබ්‍යයද මෙසේමැයි. තද්ගබ්‍යයාගේ ප්‍රථමෙකවචනා න්‍යාදිය, සූ තො තො, යනු වේ. එතද් ගබ්‍යයාගේ තකාරය හට සි පර කල්හි සකාරදෙකාදිය වූ කල්හි ප්‍රථමානාය එෂා කියාද එහිම විවචනය එතො කියාද, බහුවචනය එතෙ කියාද වෙත්. [පාණිනී 7. 2. 106.]

(මු-) (209) වි වෙයා සිද්ධෙතයොරෙනො'නුකතාවිති ප්‍රයො ගසතු ඉදමිචත්.

(ස-) (209) වි වෙයා සි ද්ධෙතයොරෙනො'නුකතාවිති ප්‍රයො ගසතු, කියනලද සුත්‍රයෙහි ප්‍රයොගයවනාහි; ඉදමිචත්, එතං විහි හරෙහිකතං විධිමෙතං ශිවාර්ථකමි යනාදිය මෙනි. කියනලද ඉදමිගබ්‍යය.

(මු-) 215. **සුජ්මද්ස්මද්ස්මා හො සුවාචො සුසවයො කන්මදො තුහෂමහො නවමමො සි-ව-ජස්-ක්ව-බෙ-බස්සු.** (සුජ්මද්-අස්මද්‍යෙ 6 .. ක්ව-අහො 1 .. සුච ආචො 1 .. සුස-වයො 1 .. කන්මදො 1 .. තුහෂ-මහො 1 .. නව-මමො 1 .. සි-ව-ජස්-ක්ව-බෙ-බස්සු 7...)

අතයො ක්‍රමාදෙනො ආදෙශො එෂු පරෙෂු ක්‍රමාත් සූයො.†

* තෘදං යන බහුවචනය ගණය සදහා වෙයි, තෘද් තද් එතද් යන මේ ගබ්‍යයන්ගේ තකාරයහටද අදස් ගබ්‍යයාගේ දකාරයහටද සකාර වෙයි යනු නියමයයි. මෙහි සිසංයුක්ත තෘද් ආදි ගබ්‍යයන්ගේ ග්‍රහණය හෙතුකොටගෙන අතිතෘද් යනාදි ගබ්‍යයන්ගේ තකාරයහට ආදෙශ නොවේ.

† ක්වං අහං ක්වං ඉතාකදි වත්වො. සිංහ වස්ථව ජස් ව ක්වං වෙහි බස්ව තෙ තෙයු. ව යනු විවචනයයි,

(ස-) අනුයෝග, සුමුද්-අස්මද් යන මේ ශබ්ද දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; එහි පරෙත්‍ර, සිව් හතරින් විවචනද-ජස්විහකරින්ද-එකවචනද-බෙවිහකරින්ද-බස්විහකරින්ද යන මොවුන් පර කල්හි ; ක්‍රමාත්, පඩිකරින් ; එනෙ ආදෙශා, නි-අභ-දෙකද සුව-ආව දෙකද සුය-වය දෙකද නිද්-මද් දෙකද තුභ්‍ය-මභ්‍ය දෙකද නව-මම දෙකද යන මේ ආදෙශයෝ ; ස්‍රූ, වන්නාහ. [පාණිනී 7. 2. 94, 92, 93, 97, 95, 96.]

(මු-) 216. බෙසෙකමී. (බෙසෙක 6 .. ම 1.)

සුමුදස්මද්හිං පරසා බෙ ඉත්‍යාසා සෙශ්ව ම 3 සත්. කිං, අහං.*

(ස-) සුමුදස්මද්හිං පරසා, සුමුද් අස්මද් ශබ්ද දෙ දෙනා කෙරෙහි පරවූ ; බෙ ඉත්‍යාසා, බෙ යන මේ විභකති හටද ; සෙශ්ව, සිසංඥාහටද ; ම 3 සත්, මකාරදෙශ වන් නේය. සුමුද්-අස්මද්-සි (215, 216)=කිං, අහං. [පාණිනී 7. 1. 28.]

(මු-) 217. සහ මො ඡවාචි. (සහ-අම්-මාෂ් 7... ආචි 1.)

සුමුදස්මද්ගුරචි සත් සෙ හෙ අම් මාකාරෙ ව පරෙ. සුවා ආවාං, සුයං වයං, කිං මාං, සුවාං ආවාං.†

(ස-) සෙ හෙ අම් මාකාරෙ ව පරෙ, සකාර හකාර අම් විභකති මාකාරයද යන මොවුන් පර කල්හි ; සුමුදස්ම ද්, සුමුද් අස්මද් ශබ්ද දෙදෙනාහට ; ආචි සත්, ආචි ආදෙශ වන්නේය. සුමුද්, අස්මද්-මා (215, 217, 216)= සුවාං, ආවාං. සුමුද්, අස්මද්-ජස් (215, 216)=සුයං, වයං.

ක්ව යනු එකවචනයයි. ප්‍රධානකියෙහිද අප්‍රධානකියෙහිද මේ විධානයයි, මෙසේයි, අතිකම් අන්‍යාහම්.

* මේ සූත්‍රය ආදිකොට ඇති සූත්‍ර සතරෙකින් විධානය ප්‍රධානාප්‍රධාන දෙකින් සාධාරණයයි ආවාය් සම්මතයි.

† ආචි යන්නහුගේ ඩයන්ත ඉත්සංඥයි. අන්‍යාවච්ඡේයා ගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශවෙයි. භිස් පර කල්හි ආචි ආදෙශ කිරීම භිස්විභකතිහුගේ ස්ථානයෙහි ඵෙස් ආදෙශය වැළැක්ව පිණිසයි. සකාර හකාර දෙදෙනා ප්‍රත්‍යක්‍ෂව කල්හිම ආදෙ ශය වෙයි, එහෙයින් කිං සුමුත් යනාදියෙහි ආචි නොවේ.

සුඡ්මද් අස්මද්-අම් (215, 217, 216) කාං, මාං. සුචාං. ආචාං
යනු පෙර සේමැයි. [පාණිනී: 7. 2. 88.]

(මු-) 218. ශස්-භාස්-ඛස්-භාස්-ඛස්-සාමාං න-ඛණම්-න-
න-ඛාකමි. (ශස්—සාමාං 6... න—ආකමි: 1...)

සුඡ්මදස්මද්භං පරෙණාමෙණාං ස්ථානෙ න-ඛණම්-න-න-
ඛ-ආකමි එනෙ ක්‍රමාත් ස්‍රූූ, ඩ ඉත්. සුඡ්මාන් අස්මාන්.*

(ස-) සුඡ්මද් අස්මද්භං, සුඡ්මද් අස්මද් යන මේ ශබ්ද
දෙදෙනා කෙරෙත්; පරෙණාං, පරවු; එණාං ස්ථානෙ, ශස්-
භාස්-ඛස්-භාස්-ඛස්-සාමි යන මොවුන්ගේ ස්ථානගෙහි; න-
ඛණම්-න-න-ඛ-ආකමි, න් යන්නය-ඛණම්-යන්නය-න් යන්
නය-න් යන්නය-ඛ යන්නය-ආකමි යන්නය යන; එනෙ,
මොව්හු; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන්; ස්‍රූූ, වන්නාහ; ඩ ඉත්, ඩකා
රය ඉත්සංඥයි. සුඡ්මද්, අස්මද්-ශස් (133, 218, 104.)=සුඡ්
මාන්, අස්මාන්. [පාණිනී: 7. 1. 29, 30, 32, 31, 27, 33.]

(මු-) 219. එච් චාඛකමි. (එච් 1. චා-ඛි-ආම් 7.)

සුඡ්මදස්මදෙ රෙච් සංඛ් චාඛෙඛාං පරයොගමි ච, ඩ ඉත්.†

* නමා සමිකිකිවු සකාරයා හා සුකනවු, ආම් සාම්, ශස්
ච භාණ්ව ඉතාදිවන්වෙ තෙණාම්. න ච ඛණම් ච ඉතාදි
වන්වෙ තෙ. මෙහි නකාරයෙහිද තකාර දෙකින්ද අකාරය
උච්චාරණය ප්‍රයෝජනකොට වෙයි. (131) ඩතිවෘත්තන
යනාදි සුත්‍රයෙන් ලිඛගෙහි කරණලද කාය්‍යී නිෂේධ ගෙ
සින් (105) පුංසි තු ශස් න යන සුත්‍රයාගේ අප්‍රාප්තිය ඇති
කල්හි මෙයින් තුන්ලිඛයෙහි ශස්හට නකාර විධානයයි.
භාස්විභකතිහට භාම් යනු නොකොට ඛණම් යනු කිරීම
(217) ආචි වැලැක්වීම පිණිසයි. ඛස් යන්නහට ඩකාරය
කිරීම (106) සංආදෙශය වැලැක්වීම පිණිසයි. ආම්විභකති
හට සුම්ආගමය (113) මුඛයෙහිම වෙයි, මෙහිද සාම් යන්න
හට ආකමි විධානය බැවින් අප්‍රධානතියෙහි ආම්හට (219)
එච් ආදෙශයම වෙයි.

† එච් යන්නහුගේ ඩකාරය ඉත්සංඥ වේ, අනන්‍යයාගේ
ස්ථානයෙහි ආදෙශය වේ. මුඛයෙහි (218) සාම් යන්න
හුගේ ස්ථානයෙහි ආකමිවිධානය බැවින් මෙහි ආම් යි එම
විභකතිහුගේ ග්‍රහණය අප්‍රධාන අර්ථය සඳහාමය.

(ස-) වාචෙකඃ, වාචිහකනි භිචිහකනි යන දෙක ; පරයොඃ, පරකල්හිද ; ආමිව, අමිචිහකනි පර කල්හිද ; සුජමදස්ම දො, සුජමද් අස්මද් ශබ්ද දෙදෙනාහට ; එච්චි සකත්, එච්චි ආදෙශ වන්තෝය. ඩ ඉත්, ඩකාරය ඉත්සංශුසි. [පාඤ්ඤි 7. 2. 89.]

(මු-) කියා මයා සුවාහතං ආවාහතං සුජමාහිඃ අස්මාහිඃ, තුහතං මහතං සුවාහතං ආවාහතං සුජමහතං අස්මහතං, කිත් මත් සුවාහතං ආවාහතං සුජමත් අස්මත්, තව මම සුවයොඃ ආවයොඃ සුජමාකං අස්මාකං.

(ස-) සුජමද්, අස්මද්-වා (215, 133, 219, 35) = කියා, මයා. සුජමද්, අස්මද්-හතම් (215, 217) = සුවාහතං, ආවාහතං. සුජමද්, අස්මද්-හිස් (133, 217, 102) = සුජමාහිඃ, අස්මාහිඃ. සුජමද්, අස්මද්-චෙ (215, 216) = තුහතං, මහතං. සුවාහතම් ආවාහතම් කියනලදී. සුජමද්, අස්මද්-හස් (218, 126) = සුජමහතම්, අස්මහතම්. සුජමද්, අස්මද්-ඛසි (133, 125, 218) = කිත්, මත්. සුවාහතම් ආවාහතම්. සුජමද්, අස්මද්-හස් (133, 218) සුජමත්, අස්මත්. සුජමද්, අස්මද්-ඛස් (215, 218, 126) = තව, මම. සුජමද්, අස්මද්-ඛස් (215, 106, 102) = සුවයොඃ, ආවයොඃ. සුජමද්, අස්මද්-ආමි (133, 113, 218, 22) සුජමාකං, අස්මාකං.

(මු-) අතිකියාං අතිමයාං අතිසුවයාං අතකවයාං අතිසුජමයාං අතසස්මයාං.*

(ස-) අතිසුජමද්, අතසස්මද්-ආමි (215, 133, 219, 35) = අතිකියාං, අතිමයාං. අතිසුජමද්, අතසස්මද්-ආමි (215, 133, 219, 35) = අතිසුවයාං, අතකවයාං. අතිසුජමද්, අතසස්මද්-ආමි (133, 219, 35) = අතිසුජමයාං, අතසස්මයාං.

* කාමනික්‍රාන්තානාම් යන වාක්‍යයෙහි අතිසුජමද් ශබ්දය වේ, මාමනික්‍රාන්තානාම් යන වාක්‍යයෙහි අතසස්මද් ශබ්දය වේ, නැවත අතිකියාං අතිමයාං යනු වේ. සුවාමනික්‍රාන්තානාම් යන වාක්‍යයෙහි අතිසුවයාං යනු වේ, ආවාමනික්‍රාන්තානාම් යන වාක්‍යයෙහි අතකවයාම් යනු වේ. සුජමාත් අතික්‍රාන්තානාම් යන වාක්‍යයෙහි අතිසුජමයාං යනු වේ, අස්මාත් අතික්‍රාන්තානාම් යන වාක්‍යයෙහි අතසස්මයාං යනු වේ.

(මු-) (215) කවයෝ රසිකයා පි ග්‍රහණය. එවං සච්චතු.*

* අතිශයං යනාදියෙහි බහුවචනයෙහි තිද් ආදේශයෝ කෙසේ වන්නෝදැයි සලකා කවයෝ යනාදිය කියයි. එහෙයින් මේ අර්ථය වෙයි, යුෂ්මද් අස්මද් ශබ්ද දෙදෙනාහට ප්‍රධානතමයෙහිද අප්‍රධානතමයෙහිද (215) සිරස්-වෙ-බස් යන මොවුන් සිරුරෙහි ගන්නා බැවින් ඔවුන් පරකල්පිත අභයය විය තුළ මහත්ව මම යන මේ ආදේශයෝ වන්නෝමය. සිරස් ආදීන් කෙරෙත් අන් තැන්හි යුෂ්මද් අස්මද් ශබ්ද දෙදෙනාහට මුඛ්‍යතමයෙහි එකච්චනයා පරකල්පිත තිද් මද් දෙකද විච්චනය පරකල්පිත යුච ආච දෙකද බහුවචනය පරකල්පිත නමාගේ රූපයෙන් සිටීමද වෙයි. අප්‍රධානතමයෙහි වනාහි පර විභක්තිය නොගෙන එකම යුෂ්මද් අස්මද් ශබ්ද යන්ගේ එකච්චනයෙහි තිද් මද් දෙකද, විච්චනයෙහි යුච ආච දෙකද බහුවචනයෙහි තමන්ගේ රූපයෙන්ම සිටීමද වෙයි. උදාහරණ මෙසේයි :—චාමතික්‍රාන්තා: කාමතික්‍රාන්තො, කාමතික්‍රාන්තා: යන මේ ආදී වාක්‍යයන් කෙරෙහි—අතිශං අතිශං අතිශ්‍රයමි, අතිශං අතිශං අතිශාන්, අතිශයා අතිශාභං අතිශාභි, අතිතුභං අතිශාභං අතිභං, අතිභත් අතිශාභං අතිභත්, අතිතච අතිශයෝ අතිශයාමි, අතිභසි අතිශයෝ අතිශාසු. යුචාමතික්‍රාන්තා: යුචාමතික්‍රාන්තො, යනාදී වාක්‍යයන් කෙරෙහි—අතිශං. අතිශ්‍රවා. අතිශ්‍රයමි, අතිශ්‍රවා. අතිශ්‍රවා, අතිශ්‍රවාන්, අතිශ්‍රවයා අතිශ්‍රවාභං අතිශ්‍රවාභි, අතිතුභං අතිශ්‍රවාභං අතිශ්‍රවාභා, අතිශ්‍රවත් අතිශ්‍රවාභං අතිශ්‍රවත්, අතිතච අතිශ්‍රවයෝ අතිශ්‍රවයාමි, අතිශ්‍රවසි අතිශ්‍රවයෝ අතිශ්‍රවාසු. යුෂ්මානතික්‍රාන්තා: යුෂ්මානතික්‍රාන්තො, යුෂ්මානතික්‍රාන්තා:—යන මේ ආදී වාක්‍යයන් කෙරෙහි—අතිශං. අතිශ්‍රමා. අතිශ්‍රයමි, අතිශ්‍රමා. අතිශ්‍රමා. අතිශ්‍රමාන්, අතිශ්‍රමයා අතිශ්‍රමාභං අතිශ්‍රමාභි, අතිතුභං අතිශ්‍රමාභං අතිශ්‍රමාභං, අතිශ්‍රමත් අතිශ්‍රමාභං අතිශ්‍රමත්, අතිතච අතිශ්‍රමයෝ අතිශ්‍රමයාමි, අතිශ්‍රමසි අතිශ්‍රමයෝ අතිශ්‍රමාසු. මාමතික්‍රාන්තා: යන මේ ආදීන් කෙරෙහිද, ආචාමතික්‍රාන්තා: යන මේ ආදීන් කෙරෙහිද අස්මානතික්‍රාන්තා: යන මේ ආදීන් කෙරෙහිද යුෂ්මද් ශබ්දයාගේ ප්‍රයෝගය මෙසේමැයි. කියා කාතං කිත්කාතමි, මමධනං මඬනමි, කාමිච්ඡති කිදුති, කාමාච්ඡෙති කිදුති, කිදිභුතං කිත්කාතං, යනාදියෙහි විභක්තියට ලොප්කල කල්පිත එකච්චනයාගේ අර්ථය ගෙන තිද් මද් ආදේශය වන්නේමය. විච්චන

(ස-) කවයෝ, සුඡ්මදස්මදෝ යනාදි සුත්‍රයෙහි එකවචන විච්චන දෙදෙන සංකේතිවූ ; අභිසංඝි, අභියාගේද ; ග්‍රහණත්, ග්‍රහණය බැවින් අනිකුයාං යනාදිය බහුවචනයෙහිද වෙයි. එවං සච්චත්‍ර, සිංහල නන්හි මෙසේම වෙයි.

(මු-) තිසි මසි සුවයෝ ආවයෝ සුඡමාසු අස්මාසු.

(ස-) සුඡ්මද, අස්මද-භි (215, 133, 219, 35.) = තිසි, මසි. සුවයෝ ආවයෝ යනු සුගමයි. සුඡ්මද, අස්මද-සුප් (217) = සුඡ්මාසු, අස්මාසු.

(මු-) 220. ටි ටි ඡිණං කෙච්ඡර්චෙව්ඡ්ඤ්චෙ සෙන-මෙ-වාං-නොචස්-නසෙභ්‍ය වා'පාද-වාක්‍යාද්-වචවා භාගෙහවා දාග් දාග්‍යරෙච් සංඛා-මානමා. (ටි-ටි-ඡිණං 6...කෙච්ඡ: 3... චෙව්ඡ: 3...ච්චෙව්ඡ: 3...තෙ-මෙ 1 .. වාං-නො 1 .. චස්-නසෙභ්‍ය 1 .. වා 1. අපාදවාක්‍යාද් 7. අ-ව වා භාගෙහවා අදාග් දාග්‍යරෙච් 3...කා-මා 1.. තු 1. අමා 3.)

සුඡ්මදස්මදෝ ටි ටි ඡිණං කෙච්ඡ: සතිතයො සෙනමෙ, චෙව වාං-නො, චෙච්චචස්-නසෙභ්‍ය, ක්‍රමවා සකතාමි, අමා-සුක්‍යතයො සතු කා-මා, න තු පාදසා වාක්‍යසා වාදො ස්ථිතයෝ, න ව වාදෙද්‍රදශීනාථිදාග්‍යථි-ධුතීඤ්ච යොගෙ.*

යාගේ අභියෙහි කිසිතැනෙක්හිද ආදෙශයෝ නොවෙත් යයි කියැවුණු. මෙසේයි, සුවයොරයං සුඡ්මදියං, සුවයොභිනං සුඡ්මඛනමි, ආවයොර්ගුරු: අඡ්මද්ගුරු: ආවාහං කාතං අස්මත්කාතමි, සුවාමිච්ඡති සුවාමිවා චරති යන වාක්‍යයෙහි හෝ සුඡ්මද්‍රති. සුවාමාච්ඡෙව සුඡ්මයති යන මේ ආදියෙහිද විච්චනාථියෙහි ආදෙශය නොවන්නේය.

* පාදඤ්ච වාක්‍යස්ථ පාදවාක්‍යෙ තයොග්දි: පාදවාක්‍යදි: න පාදවාක්‍යදිර්පාදවාක්‍යදිසනසමිත්. පාද: පද්‍යවතුභි ගෙකභාග: වාක්‍යං පරස්පරසාකාචිකෂ පදසමුහ: දාග් දාග්‍යමි, න දාග් අදාග්, දාග්දිග්‍යමරෙච් යෙමාං තෙ දාග්‍යථි, අදාග් අදාග්‍යෙ දාග්‍යථි: අදාග්දාග්‍යථි: ; ව ව වා ව භා ව භ ව එව ව අදාග්දාග්‍යථිඤ්ච තෙ ව වා භා ගෙහවා දාග්දාග්‍යථි: පඤ්චත් නස්ථොගෙ තෙ: මෙහි කිසිකෙණෙක් භාග යන තන්හි-හ-අහ කියාද සිතත්. එසේම සුභාවයෙන් දාග්‍යථිවූ යම් ධාතුහු කෙණෙක් ඇත්තාහුද ; ඔව්හු ඉදින් ධාතුන් අනෙකාථි බැවින් දාග්‍ය රහිතාථියෙහි වෙද්ද එක ලිපි ඔවුන්ගේ යෙගායෙහිද මේ ආදෙශ නොවන්නේය යන අභිප්‍රේ. ටි ටි ඡිණං යන මේ ආදි සුත්‍රයාගේ උද්‍යරණ ක්‍රමයෙන් මෙහි මෙසේ දක්වනලදී.

(ස-) වි වි ඡිණ්ණ, විනියා වතුරු ඡිණ්ණ විභක්තින්ගේ ; කෙසේ සහිතයෝ, එකවචනයන් හා සුකතවූ ; සුජ්මදස්මදෝ, සුජ්මද් අස්මද් ශබ්දවසට ; තෙ මෙ, තෙ යනුද මෙ යනුද ; චෛ, විනියාදීන්ගේ විචචනයන් හා සුකතවූ සුජ්මද් අස්මද් ශබ්දයන්ට ; වාං නො, වාං යන්න හා නොයන්නද ; ඛිචෛ, ඛිචචනයන් හා යෙදුනාවූ සුජ්මද් අස්මද් ශබ්දයන්ට ; වස්න සො, වස් නස් දෙකද ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; වා, විකල්ප යෙන් ; සහතාමි, වන්නෝය ; අමාසුකතයොසතු, අමිචිතකතිය හා සුකතවූ සුජ්මද් අස්මද් ශබ්දයන්ට වනාහි ; කා මා, කා යන ආදෙශයද මා යන ආදෙශයද වන්නෝය ; පාදසා, පද්‍යබ්ධි නයාගේ සතර පාදයෙන් එක්තර එකක්හුගේද ; වාක්‍යසා ව, අනෙකුත්යන්ගේ අපෙක්ෂා සහිත පදයන්ගේ සමුහාතම කවු වාක්‍යයක්හුගේ හෝ ; ආදො ස්විතයොස් තු, ආදියෙහි සිටියාවූ සුජ්මද් අස්මද් ශබ්දයන්ට වනාහි ; න, තෙ මෙ යනා දීහු නොවෙත්. වචාදෙදො, ව වා හා හ එව යන මේ අවයව ශබ්දයන් හා සමගද ; අදගීනාථී දග්ගාථී දුග්ගාථී යෙහි වූ දගීනාථී ප්‍රකෘතිවූ ධාතුහු හාද ; යොගෙ, යෙදීමක් ඇති කල්හිද ; න, තෙ මෙ යනාදි ආදෙශයෝ නොවන් නෝය. [පාණිනි: 8. 1. 22, 20, 21, 18, 24, 25, 23.]

(ම-) දුමොදරස්ථාවතු මාපි මිත්‍ර

දදුතු තෙ මෙ'පි මුදං මුතුන්ද,
නිහනතු තෙ විඡණ්ණරසානිමෙ'පි
රක්කවසො වාමපි නො මුරුරි.

දදුතු වාං නාටපි ශණ්ණිකාණ්ණ:
කරෙතු වාං ශ්‍රීදසිතො දයාං නො,
පුණ්ණාතු වො නො'පි හරිධිතං වො
දදුතු නො හනාභිභානි වො නා.

(ස-) මිත්‍ර, එමිඛා මිත්‍රය ; දුමොදර, ශ්‍රීකාණ්ණතෙම ; කා, තාද ; මාපි, මාද ; අවතු, රකිවා ; මුතුන්ද, විඡණ්ණතෙම ; තෙ, තටද ; මෙ'පි, මටද ; මුදං, තුණිය ; දදුතු, දෙනසේක්වා. විඡණ්ණ, විඡණ්ණතෙම ; තෙ, තාගේද ; මෙ'පි, මාගේද ; අසානි, පාපයන් ; නිහනතු, නසනසේක්වා. අසො මුරුරි, මේ විඡණ්ණතෙම ; වාමපි, තොප දෙදනද ; නො, අප දෙදෙනද ; රක්කතු, රකිවා. කාණ්ණ, කාණ්ණතෙම ; වාං, තොප දෙදෙන

නාටද ; නො අපි, අප දෙදෙනාටද ; ශ්‍රී, සුවය ; දදුතු, දෙනසේක්වා. ශ්‍රීදසිතා, ශ්‍රීවලලතතෙම ; වාං, තොප දෙ දෙනාටද ; නො, අප දෙදෙනාටද ; දයාං, කරුණාව ; කරෙතු, කරුණසේක්වා. හරි, විශ්ණුතම ; වෘ, තොප සියලු දෙනා ; නොපි, අප සියලු දෙනා ; සුමනතු, පොෂණය කෙරේවා. වෘ, තොප සියලු දෙනාටද ; නෘ, අප සියලු දෙනා ටද ; ධනං, ධනය ; දදුතු, දෙනසේක්වා ; වෘ, තොපගේද ; නෘ, අප සියල්ලගේද ; අභුතාදි, අභුතයන් ; හනතු, නසන සේක්වා. මෙහි ප්‍රථම පාදයෙහි තාමා යනු විනිශේකවන නානායෝසි. විනිස පාදයෙහි තෙ මෙ යනු චතුර්වික වචනයෝසි, තෘතීය පාදයෙහි තෙ මෙ යනු ශෂ්ඨාකවචන යෝසි, වාං නො යනු ක්‍රමයෙන් විනිසා චතුර්වි ෂ්ඨී විවචන යෝසි, වෘ නෘ යනු ක්‍රමයෙන් විනිසා චතුර්වි ෂ්ඨී බහුවචන යෝසි.

(මු-) අපාදවාක්‍ෂදො කිං ?—සුමනවනවිරතං කෘෂ්ණේ ‘සමාන් පාතු ඔබකරු.

(ස-) අපාදවාක්‍ෂදො කිං ? සුත්‍රයෙහි අපාදවාක්‍ෂදො යනු කුමක් සඳහා කියන ලද්දේද යත් ; මෙහි ප්‍රත්‍යදුහරණ කරණ ලැබේ—කෘෂ්ණ, කෘෂ්ණතෙම ; අවිරතං, නිරන්තර යෙන් ; සුමන, තොප සියල්ලවුන් ; අවතු, රක්තාසේක් වා. මෙහි පාදයාගේ ප්‍රථමභාගයෙහි සිටි බැවින් සුමද් ඔබ්බසහට කියන ලද සුත්‍රයෙන් වෘ යන ආදේශය නොවෙයි යනු දූක්විම පිණිසයි, ඔබකරු, ඔබකර හෙවත් මහාදෙව තෙම ; අශ්මාන්, අප හැම ; පාතු, රක්තාසේක්වා. මෙහි වාක්‍යයාගේ ආදියෙහි සිටි බැවින් අශ්මද්ඔබ්බසහට නෘ යන ආදේශය නුවු බව දූක්විම පිණිස කියනලදී.

(මු-) අපාදියොගෙ කිං ?

තුභං මභස්සද් ව දද්ධන් සං.—ගොවිඥො මභස්සෙව ඔම්, ශ්‍රීකණ්ඩා මාමපෙක්‍ෂානා—මාලොකයති පුජකම්.*

* මෙහි සුමද් අශ්මද් ඔබ්බසහට සමගම ; වකාන්දි අවසය ඔබ්බසහටගේ යෙදීම ඇතිකැරුණි ; තෙ මෙ යනාදි ආදේශය ප්‍රතිෂේධවෙයි. එහෙයින් රමො ධනමෙව දද්ධන් තෙ-යනාදි යෙහි ආදේශවන්නේමය. තෙ-මෙ යනාදි අවසය ඔබ්බසහට ඇති. එහෙයින්, ශ්‍රීසෙන සාසනාම් යනාදි ප්‍රයෝග වන්නේ

(ස-) අවිද්‍යායොගෙ කිං, කුමටය ? ගොවිඤ්ඤා, කෘෂිකර්ම, කුසල, තවද ; මහාසංඝ, මවද ; සංඝ, ධර්ම ; දක්ඛණ, දෙන්නේය ; ඤා, මධ්‍යන්තය ; මහාමෙව, මවම දෙන්නේය ; මෙහි පාදයාගේ ආදියෙහි සිටි බැවින් මූලකී සුත්‍රයෙන් තෙසන ආදෙශය නුමුණේය ; මහාසංඝ ව යන්නෙහිද මහාමෙව යන්නෙහිද වාදියොගය බැවින් මෙ යන ආදෙශය නුමුණේය ; ශ්‍රීකණ්ණිය, ශිවතෙම ; මාං, මා ; අපෙක්‍ෂා, හැරදමා ; පුරකම්, පුදන්නාවූ ; කාං, තා ; ආලෝකයනී, පරීක්ෂා කරන්නෙක ; මෙහි ඊක්‍ෂාධාතුවද, ලෝකධාතුවද දැනීමේ ඇත්තානුද ; මෙහි වනාහි තත්ත්වයද විචාරණීයද සුක්කවූවේය, එහෙයින් දැනීමේධාතුවගේ අදැනීමේයෙහි විම ගෙනුකොටගෙන කා මා යන ආදෙශයෝ නොවෙත්.

(මු-) 221. සද්දුක්ඛෙහි සාදිප්පා. (සද් 1. අනුකත 7. අසාදිප්පා 5.)

අනුකතෙහි අනුකතෙහි නිත්‍යං සත්‍යං, න තු සපුච්චාත් ප්‍රත්‍යක්ෂාත් පරයො. *

(ස-) අනුකතෙහි, කිසිනෙකක් නැවත කීමක් ඇති කල්හි ; අනුකතෙ, මේ සුඡිත්ත අසම්මානිකයන්ගේ ස්ථානයෙහි ; එතෙ, තෙ මෙ යනාදි මේ ආදෙශයෝ ; නිත්‍යං සත්‍යං, අවිකල්පයෙන් වන්නාහ ; සපුච්චාත්, පුළුල්යෙන් දිවි අනුපදයක් සහිතවූ ; ප්‍රත්‍යක්ෂාත් තු, ප්‍රථමානන්තරා කෙරෙහි පරව වනාහි ; පරයො, පරවූ සුඡිත්ත අසම්මානිකයන්ගේ ස්ථානයෙහි ; න, කිසිනෙකක් ආදෙශයෝ නොවෙත්. පුළුල්යෙන් ම විකල්පයෙන් වන්නෝය.

(මු-) සුභං වයං විනිත්‍යානන්—පාතු වො නො මහෙශ්වර, සුභං වයං භික්ෂුසංඝො සොඤ්ඤාත් පාතු ස වා ශිවං.

මය. වාමනතෙම ප්‍රථමා තෘතීයා දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහිද ආදෙශවෙති කියයි, එහෙයින්, “ගෙයෙ කෙන විජ්ඣො වා.” වාං සුභං යනු ප්‍රථමා සුක්කයාහට ආදෙශවන්නේය, එසේම “කාරිකා සෙත යතොඤ්ඤා” මෙහි-තෙ-ඤ්ඤා-යන තෘතීයා සුක්කයාහට ආදෙශයයි.

* අනු පඤ්ඤානං අනුකතං තසම්. ආදිනා පුළුල්යපදානතරෙණ සහ වර්තමානා සා සාදි, සාදිකොපො ප්‍රි වෙති සාදිප්. පඤ්ඤානාසංඝොගෙ තසං.

(ස-) සුසං, නොපි සියල්ලෝද ; වසං, අපි සියල්ලෝද ; විහිතා, ශික්ෂිතයෝ වමිහ.

ප්‍රථමකොට කීම මෙසේයි. තත්, එහෙයින් ; මහෙශ්වර, මහාදෙවතෙම ; ව, නොප සියල්ලවුන්ද ; න, අප සියල්ලෝද ; පානු, රකිවා. පසුව කියන කල්හි අවිකල්පයෙන් ආදෙශය මෙසේයි. පුළුව සිටි අන්‍යපදයක් සහිතවූ ප්‍රථමානසා කෙරෙන් වනාහි—සුසං, නොපිද ; වසං, අපිද ; හිතා, ඉභවූවාහු වමිහ. තෙන, එහෙයින් ; ස, හෙතෙම ; අස්මාන්, අප ; පානු, රකිවා ; ස ශිව, ඒ ශිවතෙම ; ව, නොප රකිවා. මෙහි විකල්පයෙන් ආදෙශයයි. අස්මාන් යන්න කෙරෙන් පුළුව ස යන්න අන්‍යපදය පුළුවකොට ඇති ප්‍රථමාවයි, අස්මාන් යනු ආදෙශනූවූ තැනයි. [පාණිනි: 8. 1. 26.]

(මු-) 222. නාවිශෙෂනාතදතමනුරාත්. (න 1. අවිශෙෂනනාතද්‍රූ මනුරාත් 5.)

විශෙෂ පුළුව මනාමනුරා පුළුවක්ව හිතා අන්‍යසමාද්‍රම නුරාදෙවෙ ආදෙශා න සූරු.*

(ස-) විශෙෂ පුළුවම, විශෙෂයූ සමෝධන පදයක් පුළුවකොට ඇත්තාවූ ආලපනයද ; අනාමනුරා පුළුවක්ව, අමනුරාණයක් නූවූ අන්‍යපදයක් මුල්කොට ඇති ආලපනයද ; හිතා, වර්තමානකොට ; අන්‍යසමාද්‍රමනුරාත්, අන්‍ය ආලපනයක් කෙරෙන් ; එතෙ ආදෙශා, මේ ආදෙශයෝ ; න සූරු, නොවන් තෝය. [පාණිනි: 8. 1. 72, 73.]

(මු-) ශමෙහා'ස්මාන් රක්ෂ ලක්ෂමිශ සෙව්‍ය නො'වාච සථිව න.

(ස-) ශමෙහා, ස්වාමීනි මහදෙවිය ; අස්මාන්, අප ; රක්ෂ,

* විශෙෂයක් ව අන්‍යව ව විශෙෂනනාත, අන්‍යදිති අමනුරාණිනනපදමිතාපී. තෙ ආදී සසතත් විශෙෂනනාතදී, තව වත් අමනුරාණයක්වෙති විශෙෂනනාතද්‍රූමනුරා, පශ්චාත් නක්දියොගෙ තස්මාත්.

මෙහි අපීය මුල්කොටගෙන පුළුවපදරහිත ආලපනයා කෙරෙන්ද විශෙෂණ පුළුව ආලපනයා කෙරෙන්ද පරවූ සුඡමද අසමද ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහි කියනලද ආදෙශයෝ නොවන්තෝය යනු භාවයයි.

රක්‍ෂාකලමැනව—යනු ආමන්ත්‍රණයෙන් පරව ආදේශනාවීම දක්වන උදාහරණයයි. සෙව්‍ය, සෙව්‍යයට යොග්‍යවූ; ලක්ෂ්මී, ස්වාමිනී විශ්ණුදිව්‍යරජය; නෑ, අප; අව, රක්තා සේක්වා—යන්නෙන් විශේෂය පුළුවනු ආමන්ත්‍රණයා කෙරෙන් ආදේශය වන බව දක්වන උදාහරණයයි. සඵ, ස්වාමිනී විශ්ණුදිව්‍යරජය; නෑ, අප සියල්ලවුන්; අව, රක්තාසේක්වා. අනා පදයක් පුළුකොට ඇති ආමන්ත්‍රණයා කෙරෙන් ආදේශ වීම දක්වනු පිණිසයි.

(මු-) සුපාත් සුපාදො සුපාදෑ, සුපාදං සුපාදො.*

(ස-) සුපාද්-සි (148, 64)=සුපාත්. සුපාදො යනාදියද වේ.

(මු-) 223. පාත් පත් පො. (පාත් 1. පත් 1. පො 7.)

පාදෑ පත් සත් පො පරෙ. සුපදෑ සුපදු සුපාද්භාමිතාදි.†

(ස-) පො පරෙ, පිසංඥයා පර කල්හි; පාදෑ, පාද යන්න නොම; පත් සත්, පද් යන ආදේශය වන්නේය. සුපාද්-ශස් (223, 102)=සුපදෑ. සුපදු යනාදියද වේ. [පාණිනී: 6. 4. 130.]

(මු-) (211) විව භිති කුචි, (50) නසා නූූ. (51) නොර්ඛෑ. (193) සතනසා ලුප්. ප්‍රාචි ප්‍රාක්ඛො ප්‍රාක්ඛූ, ප්‍රාක්ඛං ප්‍රාක්ඛො. එවං කුක්ඛව තිස්සික්ඛොදක්ඛාදයෑ.‡

* සු ශෝභනෝ පාදො යසා යන විග්‍රහයෙහි (347) පාද යන තන්හි පාද් ආදේශයයි.

† (347) පාද් යන්නහුගේ ස්ථානයෙහි ආදේශකරණලද පාදශබ්දයට පද් වන්නේය. ස්ත්‍රීලිඛනයෙහි සුපදි, ත්‍රිපදි යනාදියයි. ක්ලිවයෙහි ත්‍රිපදි වස්තුව යනු වේ.

‡ අන්වු ගතිපූජනයෝ යන මේ බාහුතට ක්විප් කල කල්හි (568) පූජ්ථි බැවින් නිකාරයට ලොප්තුවූ කල්හි ප්‍රාන්චි කියා ලිඛනය වේ. ගතාථි අන්වුබාහුතට නිකාරලොපය කල කල්හි ප්‍රාචි සි ලිඛනයයි, එහිද (192) චිර්දවෑ යනාදියෙන් තුණ් කල කල්හි ප්‍රාචි ප්‍රාක්ඛො ප්‍රාක්ඛූ යි සාදි පක්ඛවකයෙහි ශබ්ද දෙදෙනාහටම රූපය සමානවේ, ශස් ආදීන් පර කල්හි වනාහි පූජ්ථිබාහුතේ ශබ්දයට ප්‍රාක්ඛූ ප්‍රාක්ඛා ප්‍රාචිභාං ප්‍රාචිසු, ගතාථිබාහුතේ ශබ්දයට ප්‍රාචූ ප්‍රාචා ප්‍රාග්භාං ප්‍රාඤ්ඤ, යන ගෙදයයි. කුක්ඛවතිති කුචි, තිරූ—වක්‍රං අක්ඛව තිති තිස්සිචි, උද්-උභිවං අක්ඛවතිති උදචි, සියලු තන්හි ක්විප් කල කල්හි රූපයෝයි.

(ස-) චිව භිති කුචි, චිව ඩි යනාදියෙන් ප්‍රාක්ඛි යන්නහුගේ වකාරස්ථානයෙන් කුචිආදෙශ වේ ; නසා නු, නකාරයහට අනුඤ්ඤාය වේ ; නොර්ධ, අනුඤ්ඤායහට ඩකාර වේ ; සත්ත සප්, සංයෝගානා කකාරයහට ලොප්වේ. ප්‍රාන්ති-සි (148, 211, 50, 51, 193) = ප්‍රාචි. ප්‍රාක්ඛි යනාදියද සිඬවේ. ක්‍රාක්ඛිව තිසරික්ඛිව උදක්ඛිවාදිහුද මෙසේමැයි.

(මු-) 224. අවො'ලොපො ර්සයව. (අව: 6. අලොප: 1. සි: 1. ව 1.)

අවො'කාරසා ලොප: සත්ත පො පරෙ, පුළිසා ව සි: ප්‍රතිව: ප්‍රතිවා ප්‍රත්‍යන්තරාමිතකදි.*

(ස-) පො පරෙ, පි පර කල්හි ; අව: අචි යන්නහුගේ ; අකාරසා, අකාරයහට ; ලොප: සත්ත, ලොප්වන්නේය ; පුළිසා ව, පුළිසහටද ; සි: සත්ත, දිසි වන්නේය. ප්‍රත්‍යව-ශස් (224, 102) අකාරයහට මේ සුත්‍රයෙන් ලොප්කළ කල්හි ඒ හෙතුබෙන්ම ඤා රහිතවූ යකාරය හට ඉකාර වේ, මෙම සුත්‍රයෙන් ඕනට දිසිද වේ, ප්‍රතිව:, ප්‍රතිවා යනුද ඒ ක්‍රමයෙන් දතයුතු. ප්‍රත්‍යව-භාමි (211, 64) = ප්‍රත්‍යන්තරාමි. [පාණි නි: 6. 4. 138. 6. 3. 138.]

(මු-) 225. නිසරිගමුමුසගදමුසගදවාං තිරඤ්චමුමුර්වාදමු ර්වොදිව: (නිසරික්-උදවාං 6...තිරඤ්ච-උදිව: 1...)

* අචි යනු හත්තරි අත්වඩානු කෙරෙන් ග්‍රහණයයි. සීඤ්ඤා සමඟව පරකොට ඇති විධියයි, එහෙයින් ඤානව දිසියා කෙරෙන්නද අකාරලොපය වේ, මෙසේයි, නදිව: ගොව: යනාදියයි. ගොව: යන මෙහි පුළියෙහි ත්‍රස්සකාරිමත් නැති බැවින් දිසිනොවේ, අකාරලොපයාගේ විශේෂය බැවින් (39) ගොවේ යන මෝහටද විෂය නොවේ. දිවං අක්ඛිවති යන වාක්‍යයෙහි දිවිච්ඡිකරයහට ශස් පර කල්හි මෙයින් අකාර ලොපය කළ කල්හි (140) වකාරයහට උකාරද, මෙයින් දිසිද කළ කල්හි ද්‍රව්‍ය: යනාදිය වෙයි. මෙහි අලොපොසීඤ්ඤා සී කළ කල්හි ඉඤ්ඤාය ඇති කල්හි අචි යන්නහුගේ ග්‍රහණය පුළියෙහි අත්‍ය පදයෙහි සිටියාහුගේ අවශ්‍යතාව බව හැඟවීම පිණිසයි, එහෙයින් කෙවල අචි යන්නහුගේ—අව: අවා යනාදියෙහි ප්‍රසඬය නොවේ. ප්‍රති අක්ඛිවති යන වාක්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යව සී ලිඛියයි.

එනමුත් කුමක් සූරා පර. තිරණ: තිරණා තියන්නාමිනාදි. අමුමුර්ව: අමුමුර්වා අමුමුයග්හනමිනාදි. එමදමුයඬි. උදිව: උදිවා උදග්හනමිනාදි. ශෙෂ: සුචිවත්.

(ස-) එනා, තිරියව-අමුමුයව-අදමුයව-උදව යන මොවුන් ගේ ස්ථානයෙහි; එන, තිරියව අමුමුර්ව අදමුර්ව උදව යන මේ ආදෙශයෝ; පො පර, පි පර කල්හි; කුමක් සූරා, පිළිවෙළින් වන්නාය.

(ස-) තියව්-ශස් (225, 102) = තිරණ: තිරණා යනාදි යද දතසුතු. අමුමුයව-ශස් (225, 102) = අමුමුර්ව: අමුමුර්වා යනාදියද වේ. අදමුයව-ශස් (225, 102) = අදමුර්ව: උදව-ශස් (225, 102) = උදිව: උදිවා යනාදියද දතසුතු. ශෙෂ: සුචිවත්, ශෙෂය පළමු මෙනි. [පාණිනී: 6. 4. 139. 6. 3. 94. 8. 2. 80.]*

(මු-) (154) ශ්‍රොතෙති වසා ෂතෙ, තනනිමිතතසා ශසා සතෙ, (213) සතදෙ: සොලොපා, සුවාටි සුවාඬි සුවාශෙච, සුවාශෙ: ඉතාදි.†

(ස-) ශ්‍රොතෙති, ශ්‍රොජ් යනාදි සුත්‍රයෙන්; වසා, සුවාශ්චි ශබ්දයාගේ වකාරයහට; ෂතෙ, ෂතය කළ කල්හි; තනනි මිතතසා, ඒ වකාරය නිමිතතකොට ඇති; ශසා, ශකාරය හට; සතෙ, සත කළ කල්හි; (213) සතදෙ: සොලොපා, මේආදි සුත්‍රයෙන් සංයෝගවූ ස් යන්නහට ලොප්වේ. සුවා ශ්චි-සි (148, 154) වකාරස්ථානයෙහි ෂකාරය වේ, එහෙයින් නිමිතතසාපායෙ තෙමිතනිකසාපවිපාය: යන න්‍යය හෙතු කොටගෙන ශකාරස්ථානයෙහි සකාර වේ. නැවත (213, 155, 64) = සුවාටි, සුවාඬි. සුවාශෙච යනාදියද දතසුතු.

* අමුමුර්ව: අදමුර්ව: යනු සකිවිරහිත නිදේශය බැවින් සකිනොවේ. තිර: අක්ඛරයකි තියව්. අමුමක්ඛරයකි අමුමුයඬි-අදමුයඬි. උත්අක්ඛරයකි උදඬි. හැමතනහි අත්ව ධාතුහට කිප් වේ. ශෙෂය පළමු මෙනි, ප්‍රාත්පශබ්දය වැනිය යන අර්ථය.

† සුවාටි යනු, වුස්වුශවෙෂ්ඨෙ යන වුස්වධාතුහුගේ දන්තා වණිය මධ්‍යගතයි. පසුව වකාරයෝගය හෙයින් (46) තාලප් මධ්‍යගතවේ. සුවාශ්චි යන වාක්‍යයෙහි කිප් කළ කල්හි (661) ඒ ආදෙශව සුවාශ්චි යි රූපය වේ.

(මු-) (164) න සබ් මහනන ඉති සී. (193) සකනනස ප්‍රොප. මහන් මහනනන මහනන, මහනන මහනනන මහන, මහන මහද්හකමිතකදි. හවන් හවනනන හවනන, හවනන හවනනන හවන, හවන හවද්හකමිතකදි.

(ස-) නසබ් මහනන ඉති, නසබ් මහනන: යනාදි සුත්‍රයෙන්; සී, දීසී වේ. සකනනස ප්‍රොප, සංයෝගනනය හව ප්‍රොප්ටේ; මහන්-සී (148, 192, 164, 193) = මහන්. මහන්-ම (192, 164) = මහනනන. ශෙෂය දන්තේය. හවන්-සී 148, 192, 193) හවන්. හවනනනන යනාදිය දන්තේය.

(මු-) ශෙෂ මහවන්. (185) අනුසොධොරිති-ශ්‍රීමාන්, ශෙෂ හවවන්, එව. යශ ස්වද්‍යය.*

(ස-) ශෙෂ මහද්වන්, ශෙෂය මහන්ශබ්දය මෙනි. අනුසොධොරිති, යන මේආදි සුත්‍රයෙන් දීසීවේ. ශ්‍රීමන්-සී (148, 192, 185, 193) = ශ්‍රීමාන්. ශෙෂ හවවන්, ශෙෂය හවද් ශබ්දය මෙනි. යශස්වන් ආදය, යශස්වන් ශබ්දදිය; එව. මෙසේසී.

(මු-) 226. හහවද්හවද්හවනාං හහො'හො හො වා බො. (හහවන් අඝවන් හවනාං 6 ... හහො අඝො හො 1 ... වා 1. බො 7.)

එහාමෙන ක්‍රමාන් ස්‍රූචා බො පරෙ. හෙ හහො: හෙ හහවන්, හෙ අඝො: හෙ අඝවන්, හෙ හො: හෙ හවන්, ශෙෂ ශ්‍රීමද්වන්.†

* මහන් යනු, මහන්කපුරේ යන ධාතුහු කෙරෙන් උණදි සුත්‍ර සමබන්ධි අනුප්‍රත්‍යයයි, අනුප්‍රත්‍යයානනයහවද (164) නසබ්මහනන: යන මේ ආදියෙහි මහන් යන්තහුගේ ග්‍රහණය හෙතුකොටගෙන සංදිපස්ථවකයෙහි දීසීයි. හවන් යනු භූධාතුහු කෙරෙන් ශ්‍රාවණය කළ කල්හි හවන් යන රූපය වෙයි. මෙයින් ප්‍රථමමෙකවචනානනය හවන් යනු වේ. සච්චනාමභූත හවන්ශබ්දයාගේ රූපය වනාහි භාධාතුහු කෙරෙන් ධ්වනුප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් වේ. එහි සිව්භකතිය පර කල්හි අතු අනනය කරණකොටගෙන (185) දීසීයි. ශ්‍රීද්‍යතෙ'ස ශ්‍රීමාන්. එසේම යශො විද්‍යතෙ'ස යශස්වන් යනාදිය වේ.

† හහවන් අඝවන් ශබ්ද දෙක වනු අනනයාගේද හවන් ශබ්දය ධ්වනු අනනයාගේද ග්‍රහණයයි. හහවද්හවද් හව

(ස-) එහි, භගවත් අභවත් භවත් යන මොවුන්ගේ ස්ථාන යෙහි; එතෙ, භගො අභො හො යන මොව්හු; ධෙ, පරෙ, ධිසංඥයා පරකල්හි; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; වා සත්‍ය, විකල්ප යෙන් වන්නෝය. භගවත්-සි (ධි) (226, 102) = හෙ භගො. භගවත්-සි (ධි) (148, 192, 193) = හෙ භගවත්. හෙ අභො, යනාදියද ක්‍රමයෙන් දන්නෝය. ශෙෂං ශ්‍රීමද්වත්.

(මු-) (192) අවේරිතප්‍රකාශන තුන්-දහස් දසයො දෙන
ඉතැයි. එවං ජක්ඛන් පිගුද්ධයෝ.*

(ස-) අවේරිතයකොත්, සුභ්‍රයෙහි අවේ: සී නිසනලද බැවින්; න භුණ්, භුණ් ආගම නොවන්නේය. දදන්-සී (148) = දදන්. ශෙෂය දන්නේය.

(මු-) (154) ශක්‍රාජේති ඡඬි-විටි විඬි විශෙභ විශූ, විශං විශෙභ විශූ, විශා විඬිහතමිතතදි. (178) මුහාං ඝඬි ඉති-නක් නග් නටි නඬි නශෙභ නශූ, නශං නශෙභ නශූ, නශා නග් හතං නඬිහතමිතතදි. (184) ශෙවතවාහෙති ඩසඬි-පුරෙධාූ, හෙ පුරෙධාූ හෙ පුරෙධාූ, පුරෙධාශෙභ පුරෙධාශූ, පුරෙ ඩොඝතමිතතදි. (211) චිවඬිති කුඬි-ස්පාක් ස්පාග් ස්පාශෙභ ස්පාශූ, ස්පාශා ස්පාග්හතමිතතදි.

(ස-) ශක්‍රාචේතී ඡේදි, භේදි සුත්‍රයෙන් විශේෂයෙන් ශක්‍රාරය හට ඡේදි ආදේශයයි. විශේ-සී (148, 154, 155, 64) = විටි, විචි. විශේශ යනාදිය සුහමයි. මුහාං ඡේදි ඉති, මුහාං ඡේදි යනාදි

නා. වත උස් සි කළ කල්හි උස් අතත බැවින් රඬි ආදෙශයට සුදුසුවෙයි. එකල්හි විසඟිය රෙඵයෙහි ජන බැවින් භො පතෙ යනාදියෙහි බිපි වා යන මෝහට විෂයවන්නේය. මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ටෙර්බොස් සි නොකිරීම වනාහි ප්‍රකටය පිණිස වෙයි. හෙ හඟොය යනාදියෙහි හස් සංඥා කෙරෙන් සිලොපයාගේ ප්‍රථමභාවය ඇතිකල්හිද සථාවයවා දෙශයාගේ බලවතිය හෙතුකොටගෙන පළමුකොටම ආදෙශකළ කල්හි හස්පරණයක් නැති බැවින් සිහට ලොප් නුමු කල්හි විසඟිය වේ. ශෙෂය ශ්‍රීමත් සන්න වැනිය යනු— (185) අත්සොධොය යන මෙසින් දීඪිවන්නේය යන අර්ථයි.

* දදන් සහ දාඩාතුහු කෙරෙන් ගතප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් රූපයයි, විකෘත බැවින් නුග්‍රහණය නොවේ. ජනන ජාත්‍යය සහ ව්‍යාප්තිය සහ ජාත්‍යය ආදිය මෙසේමය.

යෙන් විකල්පයෙන් සඳි ඇදෙය වේ. නග්-සි (148, 178, 64) = නක් නග්, නුබු පක්කයෙහි (154, 155, 64) = නටි නඬි. යෙවතවාහෙති ඩසඬි, මේ ආදී සුත්‍රයෙන් ඩසඬි ආදෙයවේ; පුරොධාග්-සි (148, 184, 126, 185, 102) = පුරොධාග්. හෙ පුරොධාග්-සි (ධි) (148, 184, 126, 186, 102) = හෙ පුරොධාග්; හෙ පුරොධාග්. පුරොධාග්-හාමි (184, 126, 102, 69, 23) = පුරොධොහාමි. විචඬිති කුඬි, විචඬි යනාදී සුත්‍රයෙන් කුඬි ආදෙය වේ; ස්පාග්-සි (148, 211, 64) = ස්පාග් ස්පාග්. ස්පාග්ගෙය යනාදිය සුගමයි.*

(මු-) දධාක් දධාග් දධාග්ගෙය දධාග්, දධාග්හාමිතාදී. හටි හඬි හඬිහි; හඬිහා; හඬිහා; හටිසු.†

(ස-) දධාග්-සි (148, 211, 64) = දධාග්, දධාග්. දධාග්ගෙය, සුගමයි. හග්-ජස් (131, 155, 64) = හටි, හඬි. හග්-ආමි (110, 48) = හග්ගෙය.

(මු-) 227. සමෙ සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා රඬි චේ'ක්කා. (සම ඉස් උස්සජ්ජඤ්ඤා 6...රඬි 1. චේ 7. අක්කා 6.)

සසා සභානෙ ජාතසා හසා ඉසුසා සුඤ්ඤා'ග්ගෙය රඬි සභා චේ පරෙ. න තු ක්කානාසා.‡

* විශ නග ස්පාග යන මේ බාහුසු කෙරෙන් ක්විස් කල කල්හි පිළිවෙළින් විශ් නග් ස්පාග් යන ශබ්දයෝ වෙත්. පුරා අග්‍රෙ දුග්ගෙය'සො යන වාක්‍යයෙහි පුරොධාග් යනු වේ, හවි; යාග හිතෙලයි, දුග්බාහුසු කෙරෙන් විශ්ප්‍රත්‍යය කල කල්හි නිපාතනයෙන් සිඬියයි. සමෙබාධනයෙහි (186) ඩසඬොධො වා යන සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් දීඬිවේ.

† බාග් යන බාහුසු කෙරෙන් ක්විස් කල කල්හි නිපාතනයෙන් බාග්ශබ්දය සිඬයි. හග්ගෙය යනු නිපාතනයෙන් (48) සිඬවේ.

‡ දනත්‍ය සකාරයාගේ සභානයෙහි ජාතවු මුඛිත්‍ය හකාරය සහා යනු වේ. සහෙය ඉස්ව උස්ව සුඤ්ඤා අගන්ව තෙහා. පිපඬිස් විඬිඊස් බුහුර්ස් යනාදීන්ගේ සභානයෙහි ක්විස්ප්‍රත්‍යය කිරීමට පලමු හඬය කල කල්හි සකාරයාගේ සභානයෙහි ජාත හකාරය වේ. ඉස් උස් දෙක දනත්‍යනායෝයි, මෙසේයි, පිසාගතාං සුභි යනු වේ. තුසඬිවානෙ සුභා, හවි; ධනා; යනාදියද මෙසේමැයි, සුඤ්ඤා යන්න මුඛිත්‍යනා බැවින්

(ස-) සසස සථානෙ, දන්තස සකාරයාගේ සථානයෙහි ; ජාතසස, ආදෙශකරණලද්දු ; සසස, මුඛිනස සකාරයහටද ; ඉසුසස, ඉස් උස් දෙදෙනාහටද ; සපුසස, සපුස්සෙබ්බය හටද ; අභ්නස, අභන්සෙබ්බයහටද ; ඵෙ පරෙ, ඵසංඥයා පරකල්හි ; රචි සසත්, රචිආදෙශ වන්නේය ; සන්තනසස තු, සන්තනස හට වනාහි ; න, රචි ආදෙශ නොවේ. [පාණිනී: 8. 2. 66. 68.]

(මු-) 228. චිතචිතසිකො ධොර්සො'කුර්ජුගේ'බෙ. (ඊව් 7. අනචිතසි 7. ඉක: 6. ධො: 6. සී: 1. අකුර්ජුර: 6. අබෙ: 6.)

ධොර්සො සී: සසත් විරෙඵෙ ව, න තු කුර්ජුරො: න ව බෙ: නාචිතසෙ ව.*

අප්‍රාප්ත කල්හි වෙන්වෙය්‍යෙන් කීමයි. පුළුල්විකිසෙවනසො, ජෙෂ්ඨ. යන වාක්‍යයෙහි පුටි යනු වේ, සහ පුෂා වර්තනෙ යා සා සපු: සන්තනසාහට වනාහි, ලිභො ඤාලසාදෙ, ලිලි සන්ති යන වාක්‍යයෙහි කිප් කල කල්හි ලිලිටි, මෙහි හකාරය හට සකාර කල කල්හි සෙභා: ක: සෙ යන්නෙන් සකාරයහට සන්ධිය කල කල්හි ; සිලාත් යන මෙයින් සන්ප්‍රත්‍යයාගේ දන්තස සකාරයහට සන්ධිය කල කල්හිද සන්තනස බැවින් රචි ආදෙශ නොවේ. පිපසිසතව: යනු වේ, ආශිච්ඡාදයයි. අභර්නිභං යනාදියෙහි විභකතිහට ලොප්කල කල්හි විරූම පර කල්හි රචි ආදෙශය වන්නේය.

* රච ව ව චි තසමින් ඊව්, රෙඵසාහවය්‍යකියෙන් මෙහි වකාරය දන්තස වේ. එහෙයින් උඛ්චති යනු දීඝී නොවේ, තසනඛිත: තසනාසො යවෙති තස, අවච තස ව අචිත යො, න විද්‍යොතෙ අචිතයො යස්මාත් සො'නචිතය තස්මින්, අනචිතසි යනු ඊව් යන මොහුගේ විශේෂණයයි. කුර් වජුර් ව කුර්ජුර, න කුර්ජුර අකුර්ජුර තසස. න ඛිරඛිසතසස. නාසති අචි තසයා යස්මාත්, එබඳු රෙඵයක් හෝ වකාරයක් හෝ පරකල්හි වෙයි, ධසංඥයහට නොවෙයි. මෙහි ඊව් කියා රෙඵය ආදියෙහිද වකාරය පසුවද ග්‍රහණය වෙයි, වාතා යෙහි වනාහි විරෙඵෙ කියා විපරිත භාවය අනචිතසි යන මෙයින් ක්‍රමසමබන්ධය වැළැක්වීම පිණිසයි. උදහරණ මෙසේයි, රකාරය පර කල්හි හී: ධු: පිපසී: යනාදියයි. වකාරය පර කල්හි දීව්‍යති සීව්‍යති යනාදියයි. සුත්‍රයෙහි අනචිතසි යනු කුමටය? හිරො දීවො යනාදිය ස්වර පර කල්හිද

(ස-) වි රෙථෙ ව, විසග්ගිස භා රකාරයද පර කල්හි ; ඩො, ධාතුහුගේ ; ඉකා, ඉක්සංඥයහට ; සී, සකත්, දිසිවන්වෙය. කුර්ජුරෙස්තු, කුර්ජුර් දෙදෙනාහට වනාහි ; න, දිසිනොවේ. නව බො, බිසංඥවු ධාතුහුගේ විනිසහටද දිසිනොවේ ; අචිත යෙව, සුරද තභිතයෙහි වූ සකාරයද පරකල්හි ; න, දිසි නොවේ. [පාඨිනි: 8. 2. 76, 79.]

(මු-) පිපඨි: පිපඨිණො පිපඨිණ, පිපඨිහිං පිපඨිහු. එවං විකිඨිදයා. දො: දොණො දොණ, (116) පාදදනෙනාති දොණන් වා. දොණො: දොණ: දොණො දොණා දොණහං දොහොමිතාදි. (213) සකදො: සො ලොපා, විවිච්චි විවිච්චි විවිච්චො විවිච්චො, විවිච්චි හාමිතාදි. පිපත් පිපත් පිපණො පිපණො, පිපත්හාමිතාදි. එවං ගොරත් දිට්ඨාදයා.

(ස-) පිපඨිත්-සි (148, 227, 228, 102)=පිපඨි. පිපඨිණො යනාදියද දන්වෙය. විකිඨිදයා, විකිඨිද්දා; එවං, මෙසේ මැයි. විකිඨිත්-සි (148, 227, 77, 102)=විකිඨි. (193) සකනන සා යනාදියෙන් රච් ලොපයයි විකා මතයි. විකිඨිණො යනාදි යද දන්වෙය. දොණ්-සි (148, 227, 102)=දො. දොණො

ධුමානි: දිව්භං යනාදිය තභිතයෙහි වූ සකාරය පර කල්හිද දිසි නොකිරීම සඳහා වෙයි. මෙහි තභිතයෙහි වූ සකාරප්‍රත්‍යය හා සාහවයෝගිය හෙතුකොටගෙන සුරය ප්‍රත්‍යයාගේ මය. එහෙයින් හිරථි: ආශිග්‍රහණ, යනාදියෙහි සුර ප්‍රත්‍යය සමබන්ධිතවන බැවින් දිසිවේමය. ඩො: යනු කුමටය? හවි: ධනු: යනාදියෙහි ධාතුහුගේ ඉක්සුර නොවන හෙයින් සුර පර කල්හි දිසිනොකිරීම පිණිසයි. අකුර්ජුර: යනු කුමටය? කුසොත් ස්‍රයොත් යනාදියෙහි ර පර කල්හි ඉක්සුට දිසිනොවන පිණිසයි. බො: යනු කුමටය? ඊධාතුහු කෙරෙන් සිවිහකති පර කල්හි ඊයෙහි යන්තෙහිද චිරිධ ධාතුහු කෙරෙන් සි කල කල්හි විචිරිධ යන්තෙහිද රකාර වකාර පරකල්හි බිසංඥයාගේ ඉක් සුරයහට දිසි නොවන පිණිසයි. මේ සුත්‍රයෙන් දිසිකල කල්හිද (559) සුහඬව හසි යන මේ ආදියෙන් නැවත අදිසිවීමෙන්ම ඉහට සිහිය ඇතිකල්හි කුමක් සඳහා මෙහි බිසංඥය හැරියෙදයත්, මෙහි විශෙෂ විධිය බැවින්ද සුහඬව යනාදියෙන් නැවත හුඬ නොවන බැවින්ද වේ.

දෙම. පාදදනෙතනි දෙමන් වා, පාදදනන යනාදි සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් දෙමන් යන ආදේශ වේ.

දෙම-ශ්‍රී (116, 117, 107, 102)=දෙමණි. විකල්පයෙන් දෙම. ශ්‍රීයෙද දන්තේය. සංඥා සංලෝපය, යන මේ ආදි සුත්‍රයෙන් සංයෝගාදි කකාර ලෝපය වේ. විවික්ඛ-සි (148, 213, 155, 64)=විවිච්චි විවිච්චි. පිපක්ඛ-සි (148, 193, 64)=පිපක්, පිපග්. එවං ගොරක් දිධක්ඛාදය, ගොරක්ඛ-සි (148, 193, 64,)=ගොරක්, ගොරග්. ප්‍රථමෙකවචනසෙති, දිධක් දිධග් යනු වේ.

(මු-) සුපි: සුපියො සුපිස, සුපිභිං සුපිභු, එවං සුතු: විවාන් හෙ විචන් විවාංයො විවාංය, විවාංයං විවාංයො.*

* පඨ යන බාහුතට සන්ආගම කළ කල්හි පිපඞ්ඡ් යන බාහුතට ක්විප්ද (775) හසාලෝපය යනාදියෙන් අකාර ලෝපයද කළ කල්හි පිපඞ්ඡ් කියා ලිඛගය වේ. එවං විකිඡාදය: යන්නෙහි එවං යනු රචිතාදේශය ලැබීම පිණිසයි, සියලු රූපයන්ගේ සමානතාවයක් සඳහා නොවේ. එහෙයින් විකිර්ණ ශබ්දයට සුප්විභකති කළ කල්හි හෙට රචිතාදේශයද (193) සංඛ්‍යාසංඛ්‍යාත් යන මේආදියෙහි සංඛ්‍යාසංඛ්‍යා සි හිතන පදයක් අභවන බැවින් රකාරයා කෙරෙහිද රකාරයට ලෝප්ද කළ කල්හි, (187) රබොචි: සුපි යන නියමය හෙතු කොටගෙන රෙඵයට විසර්ග නුච්ඡි කල්හිද (111) ක්විලාත් යනාදියෙන් හිතියද කළ කල්හි විකිර්ණ: යන පදය වේ. චුච්චි ර්ණ ශබ්දය මුල්කොට ඇත්තාටද මෙසේමය. දෙ: යනු, දස යන බාහුත කෙරෙහි ක්විප් කළ කල්හි නිපාතනයෙන් ඔබ්බ යද හිතියද කළ කල්හි දෙප් යි ලිඛගය බාහුතාවකයි. විවිච්චි යනු විශබාහුත කෙරෙහි සන්ආගමයද ක්විප්ද කළ කල්හි විවික්ඛ කියා ලිඛගයයි. පච්ච බාහුත කෙරෙහි සන් ආගමයද ක්විප්ද කළ කල්හි පිපක්ඛශබ්දයාගේ චකාරයට ජනවූ කකාරයාගේ (213) ලෝපය නුච්ඡිකල්හි, (193) සංයෝගානතය හට ලෝප්:කළ කල්හි පිපක් පිපග් කියා වේ. ගොරක්ඛ යන වාක්‍යයෙහි ගොරක්ඛ ශබ්දයාගේ (213) රක්ඛ යන්න හරින බැවින් කකාර ලෝපය නොවේ. දහබාහුත කෙරෙහි යන්ද ක්විප්ද කළ කල්හි දිධක් දිධග් යනාදිය වේ. සුපි: යනුද සුතු: යනුද සුප්‍රච්චිකොට ඇති පිපබාහුත කෙරෙහිද තුසබාහුත කෙරෙහිද ක්විප් කළ කල්හි ඉප් අනත බැවින්ද උප් අනත බැවින්ද රචිතාදේශ වේ. විවාන් යනු විද්‍යාබාහුත කෙරෙහි ශ්‍රී:ප්‍රත්‍යයද (1103) ශ්‍රී:ප්‍රත්‍යයට ක්විප් ආදේශයද කළ කල්හි විවඡ් ශබ්දයයි.

(ස-) සුපිස්-සි (148, 227, 228, 102) = සුපි: සුතුස්-සි (148, 227, 228, 102) = සුතු: විවස්-සි (148, 192, 164, 193) = විවත්. හෙ විවස්-සි (සි) (148, 192, 193) = හෙ විවත්. [පාණිනී: 6. 4. 131.]

(මු-) 229. වසොච්ඡි: සෙමප්‍රමිතුපෙත: (වසො: 6. ව: 1. සෙමි 1. අපි 1. උ: 1. මතුපෙත: 7 ..)

වසොච්ඡිඛද්‍ර ඉමසනිතො'පි උ: සත් මතො පො ව පරෙ.

(ස-) මතො පො ව පරෙ, මතුප්‍රත්‍යයද පිසංඤයද පර කල්හි; වසො:, වසුප්‍රත්‍යයාගේ; වඛද්‍ර:, ස්වර සහිත වඛද්‍රයද; ඉමසනිතොපි, ඉමි යන්න හා සුක්‍රතවුසේද; උ: සත්, උකාර වන්නේය.

(මු-) විදුෂ: විදුෂා. (183) සුස් ධ්වස් වස්විති දඬි විවද්භ්‍ර මිතාදි. පෙවිවාන් පෙවිවාංසො පෙවිවාස:, පෙවිවාංසො පෙවුෂ:, පෙවුෂා පෙවිවද්භ්‍රමිතාදි. ජග ජ්‍යාන් ජගජ්‍යාංසො ජගජ්‍යාස:, ජගජ්‍යාංසං ජගජ්‍යාංසො. වසෙතඛෙ තනනිමිතසා නසා මඛෙ.*

(ස-) විවස්-ඤ් (229, 111, 102) = විදුෂ: සුස් ධ්වස් වස්විති දඬි, මේආදි සුත්‍රයෙන් දඬි ආදෙශයි; විවස්-භ්‍රමි (183) = විවද් භ්‍රමි. පෙවිවස්-සි (148, 192, 164, 193) = පෙවිවාන්. පෙවි වස්-මා (192, 164, 50) = පෙවිවාංසො. පෙවිවස්-ඤ් (229,

* සුත්‍රයෙහි ව යනු අකාරානුගතය බැවින් අකාර සුක්‍රතයානටම උකාර වේ. ඉමි සනිතයානටයයි සමහර අැති කල්හි වේ. වසු අනතයා කෙරෙන් (442) මතුප්‍රත්‍යයා ගේ යෙදීම නැති කල්හිද, මතුප්‍රත්‍යය පරකල්හි වසු යන්න හුගේ වකාරයට උකාරවිධානය අභවයි. “වසු අනතයා කෙරෙන් (441) මතුප්‍රත්‍යයම වන්නේනුයි” විවස්ඛද්‍රයා කෙරෙන් මතුප්‍රත්‍යය කළ කල්හි විදුෂ්මාන්. පෙවිවාන් යනු පවධානු කෙරෙන් වසු ප්‍රත්‍යය වේ. ගමධානු කෙරෙන් ක්වු කළකල්හි, වකාර පරකල්හි (202) මකාරයට නකාරද කළ කල්හි ජගජ්‍යස් යි ලිඛගයයි. වකාරයට උකාර කළ කල්හි - ඤ් පර කල්හි ජගජ්‍යස් ඛද්‍රයාගේ වකාරයට උකාර කළ කල්හි, ස්වර වකාරෙ නිමිතා යසා ස තනනි මිතසාද්‍රශසා නසා, නිමිතසාභාවෙ නෙනමිතායසා පහාව: යන නක්‍රයෙන් මඛය කළ කල්හි ජගජ්‍යස් කියා සිටි කල්හි යන අර්ථයි.

111, 102) = පෙවුම: මෙහි ඉමි සහිත ව්‍යාකරණ උපාංග දෙකයි. ජගත්තී-සි (148, 192, 164, 193) = ජගත්තී. වසන්තකො, වස් යන්නහුගේ ව්‍යාකරණවල උපාංග කළ කල්හි; තනනිමිතනස නස මකො, ඒ ව්‍යාකරණ නිමිතන කොට පැවති ව්‍යාකරණවල ප්‍රකෘතියෙන් පැවති ව්‍යාකරණ කළ කල්හි.

(මු-) 230. හන ගම ජන ධන සසා මුඛි ලොපො'බෙ 'මසණො. (හන-සසාං 6... උච්චි ලොප: 1. අබෙ 7. අච් 7. අණො 7.)

එහාමුඛිලොප: සහදණවච්චි න තු බෙ. ජග්මුම: ජග්මුමා ජගත්තීහනමිතනදි. එවං ජග්මිවාන්.

(ස-) අණවච්චි, ගුණනුච්චි අච්චි පරකල්හි; එහා, හන ගම ජන ධන සස යන මේ ධාතූන්ගේ; උච්චි ලොප: සහත්, උච්චි සංඥයනට ලොප්වන්නේය; බෙතු, ඔප්ප්ප්ප්ප් පරකල්හි වනාහි; න, උච්චිතට ලොප්වෙයි.

(ස-) ජගත්තී-සස (229, 111, 102) = ජග්මුම: එවං ජග්මිවාන්, ජග්මිවස් ශබ්දයා කෙරෙන් ප්‍රථමානායද මෙසේම වේ.* [පාණිනී: 6. 4. 98.]

(මු-) (164) අධාරිතාකො, සුහිත් සුහිංසො සුහිංසො. සුහිත්හො. ධිවත් ධිවසො ධිවසො, ධිවද්හො. එවං පුත්, උක්ථායො, හෙ උක්ථායො හෙ උක්ථායො උක්ථායො උක්ථායො උක්ථායො, උක්ථායොහොමිතනදි.†

* මෙහි කියනලද භරතමි ආධාරයෙහි කරණලද්දේම වේ. අධාරයනට ලොපයයි කරණලද සිඛිය ඇති කල්හිද උච්චිසංඥයනට ලොප්කරීම (1119) විශාලාචි ලොපින: යන සූත්‍රයෙහි මොවුන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි. ජග්මු-උජ්ඣි යන යන්නහුගේ මෙසින් උච්චිසංඥය ලොප්කළ කල්හි ජග්මුම: යනු වේ. ගම්ධාතූහු කෙරෙන් කිසුප්ප්ප්ප් කළ කල්හි (1098) ජග්මිවාන් කියා ප්‍රථමාරූපය වේ.

† සුහිනසනි යන වාක්‍යයෙහි කිප් කළ කල්හි සුහිත්ස් යි ප්‍රකෘතිය වේ. ධිවත්සධාතූහු කෙරෙන් කිප් කළ කල්හි ධිවස් ශබ්දය වේ. උක්ථානි සාමාධිගානි ශංසනි යන වාක්‍යයෙහි (1029) විශ්ප්ප්ප්ප් කළ කල්හි නිපාතනයෙන් උක්ථායො ශබ්දය වේ.

(ස-) අධාරිතප්‍රකෘතිය, නසනිමහනතිය යනාදී සුත්‍රයෙහි අධාරියා සි ධාතුහට දීඝී නොවෙයි කී හෙයින් සුතින්ස්-ශබ්දයා ගේ-න්ස් යන්නහට දීඝී නොවේ. සුතින්ස්-සි (148, 193) = සුතින්. ධිවස්-සි (148, 183, 64) = ධිවත්. ප්‍රස්-සි (148, 183, 64) = ප්‍රත්. උක්ථශාස්-සි (148, 184, 126, 185, 102) = උක්ථ ශාස්. උක්ථශාස්-සි (ධි) (148, 184, 126, 186, 102) = හෙ උක්ථශාස් හෙ උක්ථශාස්. උක්ථශාස්-භාමි (184, 126, 102, 69, 23) = උක්ථශාස්භාමි.

(මු-) 231. පුංසො'සුඛි සො. (පුංසා 6. අසුඛි 1. සො 7.) පුංසො'සුඛි සොත් සො පරෙ.

උඛාවිතො. පුමාන් පුමාංසො පුමාංසා, පුමාංසාං පුංභාමි තාදි.*

(ස-) සො පරෙ, සිසංඥා පරකල්හි ; පුංසා, පුමිස් ශබ්දය හට ; අසුඛි සොත්, අසුඛි ආදෙශවන්නේය. උඛාවිතො, උඛාර ඛාර දෙක ඉත්සංඥායෝගී. පුමිස්-සි (148, 231, 192, 164, 193) = පුමාන්. පුමිස්-ඛා (231, 192, 164, 50) = පුමාං සො. පුමිස්-භාමි (193, 53, 52) = පුමිභාමි, පසායෙහි පුංභාං. [පාණිනී 7. 1. 89.]

(මු-) 232. සෙර් ධොගනස් පුරුදංගො'නෙහසො'ධො. සො 6. ධා 1. උගනස් පුරුදංගස් අනෙහසා 5. අධො 6.) එහා පරසා සෙර්ධා සොත් න තු ධො. උගනා.†

(ස-) එහා, උගනස් පුරුදංගස් අනෙහස් යන මොවුන් කෙරෙත් ; පරසා, පරවු ; සො, සිහට ; ධා සොත්, ධා යන ආදෙශ වන්නේය. ධොස් තු, ධිසංඥාහට වනාහි ; න, ධා යන ආදෙශ නොවන්නේය.

උගනස්-සි (232, 126) = උගනා. [පාණිනී 7. 1. 94.]

(මු-) 233. ඛෙර්ඛිඛිතො ඛොගනසා. (ධො 6. ඛිඛිතො 1 .. වා 1. උගනසා 5.)

* අසුඛි ආදෙශයාගේ උඛාරය ඉත්සංඥා බැවින් (192) නුශ්ආගම වේ. ඛාරය ඉත්සංඥා බැවින් අහ්තයාගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශය වේ.

† උගනස් යනු සිකුරුයි. පුරුදංගස් යනු ඉඳුයි. මේ ශබ්දය උඛාර සුකත රෙථ ඇත්තේ වෙයි. අනෙහස් යනු කාලයයි.

උගතස: පරසා ධෙර්ඛ ඩතො වා සා; ඩ ඉත්. හෙ උගත හෙ උගතන් හෙ උගතා; උගතසො උගතොහසම්. අතොනා හෙ අතොන: අතොනසො අතොහස: එවං පුරුදං ශා. චෙධා: හෙ චෙධ: චෙධසො චෙධස: ඉතාදී. (185) අධොර්තානොනා; සුව: සුවසො.*

(ස-) උගතස: පරසා, උගතස් ශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; ධෙ, ධිංසඤ්භව; ඩඩතො, ඩ ඩත් යන ආදෙශ දෙක; වා සා; විකල්පයෙන් වෙන්. ඩ ඉත්, ඩකාරය ඉත්සඤ්භි.

(ස-) උගතස්-සි (ධි) (148, 233, 126, 102,) = හෙ උගත, හෙ උගතන්, උගතස්-සි (ධි) (148, 102) = හෙ උගත: අතොහස්-සි-(232, 126) අතොහා, හෙ අතොහස: පුරුදං ශස්-සි (148, 232, 126) = පුරුදංශා. චෙධස්-සි (148, 185, 102) = චෙධා: අධොර්තානොනා, ධාතු රහිතයාහව දීඝියසි කී බැවින්, සුවස්-සි (148, 102) = සුව:.

(මු-) 234. අදස: ශසරො: (අදස: 5. සෙ: 6. ඔ: 1.) අදස: පරසා සෙරො: සත්. අසො.†

(ස-) අදස: පරසා, අදස් ශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; සෙ, සිහව; ඔ: සත්, ඔ ආදෙශ වන්නේය. අදස්-සි (133, 214, 234, 23) = අසො. [පාණිනී: 7. 1. 107.]

* ඩ ඩත් දෙදෙනාගේ ඩකාරය ඉත්සංඤ්භි, අ-අත් යි සිවි. උගතස් ශබ්දයහව සමිබ්බාධනයෙහි අකාරානන්ද නකාරානන්ද සකාරානන්ද යන රූපත්‍රයෙකි. සකාරානන්ද පක්ෂයෙහි (185) ධ්සංඤ්භ වර්ජිත බැවින් දීඝි නොවේ. විධිධාතුහු කෙරෙන් අස්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි චෙධස් ශබ්දය වේ. චෙධා: යනු චුභ්‍රයයි. සුප්‍රථි වසධාතුහු කෙරෙන් ක්විප් කළකල්හි සුවස් යන ශබ්දයහව ධාතුවයව බැවින් (185) දීඝිනොවේ.

† මෙහි පූව්‍යයෙන් වාශබ්දය හුදෙක් ව්‍යවස්ථාවාවී වි සමිබ්බාවේ. ව්‍යවස්ථාවද—අස්ප්‍රත්‍යය හා සුකතවූ අදස් ශබ්දයා කෙරෙන් පරවු සිහව විකල්පයෙන් ඔකාරය වේ. අස්ප්‍රත්‍යය රහිතයා කෙරෙන් නිත්‍යයෙන් ඔකාරය වෙයි. එහෙයින් අසකො අමුතා දුමාන්, අසකො අමුතා සත්‍රී යනු වේ. ක්විව ලිඛනයෙහි වනාහි සිහව ලොප්කළ කල්හි, (93) ලක් න තත්‍ර යි නිෂේධ බැවින් (214) තාදං තදො: යන මේ ආදිහුගේ (204) ද, දෙමො'දසඤ්භ යන මේ ආදිහුගේද අප්‍රාප්තිය ඇති කල්හි අදසා: කුලම් කියා වේ.

(මු-) 235. මාත් සංඝායා උ. (මාත් 5. සංඝායා 1 .. උ. 1 ..)

අදසො මාත් පරො සංඝායා වාචනා. අමු.*

(ස-) අදසං, අදස් ගබ්බසාගේ ; මාත් පරො, මාතාරයා කෙරෙන් පරවූ ; සංඝායා ; පුස්තක දීපි යන මේ දෙක ; උත් උභයො, උකාර උභාර දෙක ; ආජනා, ලබන්.

අදස්-මා (133, 204, 23, 235) = අමු. [පාණිනී 8. 2. 80.]

(මු-) 236. එච් චෙට්. (එ: 1. ඊ: 1. චෙට් 7.)

අදසො මාත් පරො චෙට් නිෂ්පන්න එකාර ඊ: සංඝායා. අමු. අමු. අමු. (123) වාදසංඝායා සංග්‍රහානුකූලා. අමුතා අමුතං අමුතී, අමුතමෙ අමුතං අමුතං, අමුතමාත් අමුතං අමුතං, අමුතං අමුතං අමුතං අමුතං, අමුතමිත් අමුතං අමුතං.†

(ස-) අදසං, අදස් ගබ්බසාගේ ; මාත් පරො, මාතාරයා කෙරෙන් පරවූ ; චෙට් නිෂ්පන්නා, බහුවචනසාධනයෙන් නිෂ්පන්නවූ ; එකාර, එකාරය නොම ; ඊ: සංඝායා, ඊකාර වන් නේය. අදස්-ඊ (133, 204, 112, 23, 236) = අමු. අදස්-අමු (133, 204, 103, 235) = අමු. අදස්-මා (133, 204, 23, 235) = අමු. අදස්-ගස් (133, 204, 105, 104, 235) = අමු. වාදසංඝායා සංග්‍රහානුකූලා, මෙයින් වාචනාකතව නා යන ආදේශ වේ. අදස්-වා (133, 204, 235, 123) = අමුතා. අදස්-ගම (133, 204, 108, 235) = අමුතම. අමු-ගස් (109, 236, 102) = අමුතී. අදස්-චෙට් (133, 204, 112, 235, 111) = අමුතමෙ. අදස්-

* මාත් යනු කුමටය ? අමුතං ගිණං අද: ගිණං, අමුතං සත්‍රි අද: සත්‍රි යනාදියෙහි විනාශි ලොපකල කල්හි (93) පුනි න තත්‍ර යන මෙයින් නිෂේධ බැවින් (204) දකාරගතව මකාරය නුවූ කල්හි මකාර පරතයක් නැති බැවින් උකාර නොවේ. මෙහි උකාරග්‍රහණයෙන්ම උච්ඡේද ලද කල්හි උ උභය වච්ඡේදයක්හුගේ ග්‍රහණය ප්‍රත්‍යය ආදේශ දෙදෙනාගේ සාධනයෙහි ඉන්සංඥ රහිත අක්සංඥයා විසින් සච්ඡේද ගන්තා ලැබෙයි (7) යනු හැඟවීම පිණිසයි.

† පුළුච සුප්‍රසේන් මාත් යනු සමිඛාකරණලැබේ. බහුවචනසාධනයෙහි ජනවූ එකාරය ඊකාර වන්නේය යන මේ නිදර්ශනය කරණකොටගෙන අමුසත්‍රියො අමුච්ඡෙ යනාදියෙහි ඊකාර නොවන්නේය.

තැස් (133, 204, 109, 236, 102) අමිහාය. අම-ඩිස් (112, 235, 111) = අමුළුමාව. අම-ඩිස් (106, 235, 111) = අමුහා, අම-ආම් (113, 109, 236, 111) = අමුහා. ඉතිරි පද උපහාසයක් ලෙසින් දැක්වේ. [පාණිනීය: 8. 2. 81.]

ඉති හසනන පුංචිබහාද්‍ය.—හසනන පුංචිබහාද්‍ය නිමි.

မာဇာဘာ နေပြီမိမိ မာဇာနဲ့.

(මු-) 237. නගො බඩි ගො. (නග: 6. බඩි 1. ගො 7.)
නගො හසු බඩි සසන් ගො පරෙ.

උපානත් උපානද් උපානමහා උපානහූ, උපානද්නං.*

(ස-) හෙ, පරෙ, හි පර කල්හි; නහ, නහ බාහුහුගේ; හස, හසාරයහට; බච් සහත්, බච් ආදෙශ චන්තේය. උපානත්-සි (148, 257, 64) = උපානත්, උපානද්. [පාණිනි: 8. 2. 34.]

(මු-) (211) වටහිති කුඩි. උප්පිස් උප්පිසෙහා උප්පිස්
හසලිතසදි.†

(ස-) ච්චාඛේති කුච්චි, මේභද්දි සුත්තයෙන් කුච්චි භද්දෙශවේ. උජ්ඣේස්-සි (148, 211) = උජ්ඣේස්.

(මු-) 238. දිව ඔබ්බ සෙය. (දිව: 6. ඔබ්බ 1. සෙය 7.)
දිවඔබ්බ සෙය සෙය පරෙ.

၁၆၅: ၆၁၆၇ ၆၁၆:†

* ඩකාරය ඉන්සංඤ බැවින් අනන්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි අදෙසය වේ, එහෙයින් ව්‍යාඛ්‍යාවෙහි හසස වඩා සනු කිසනලදී. හෙය් අනු කී බැවින් ලිඛනයාගේද බාහුතලේද ග්‍රහණයයි. උපානහසනෙතයා සන වාක්‍යයෙහි ක්ව් කල කල්හි උපානත් සන පදය වේ, පාදකාවයි. බාහුතට වනාහි අනාත් සිත් අනබ සනාදිය වේ.

† ၂၇၁။ နတ်ဟူသော ယဉ်ကျေးမှု၏ ဂုဏ်သိက္ခာကို ယဉ်ကျေးမှု၏
 ၁၇၁။ နတ်ဟူသော ယဉ်ကျေးမှု၏ ဂုဏ်သိက္ခာကို ယဉ်ကျေးမှု၏

‡ දෙයා යනු සිරිතදෙස බැවින් පළමුකොට වසාරයහට ඔහුගේ කළකල්හි සිහට විසඟියයි. අප්‍රධානතියෙහිද මේ විධානය වේ; එහෙයින් අතිදෙයා කියාද වේ. ද්වි යනු සැඟවියයි, ආකාශයද කියනුලැබේ.

(ස-) සෞ පරෙ, සි පර කල්හි ; දිව්, දිව්භිද්ධයහට ; ඔඟ්ඛ සත්ත්, ඔඟ්ඛ ආදෙශවත්තේය. දිව්-සි (238, 35, 102) = දෙද්ද. [පාණිනී 7. 1. 84.]

(මු-) 239. වාමකඛි. (වා 1. අම් 7. අඛි 1.)

දිව අඛි සත්ත් වා අම් පරෙ.

දුං දිවං දිවෙඟ් දිව් දිව්.*

(ස-) අම් පරෙ, අම්විහකති පරකල්හි ; දිව්, දිව්භිද්ධයහට ; වා, විකල්පයෙන් ; අඛි සත්ත්, අඛි ආදෙශවත්තේය. දිව්-අම් (239, 35, 22) = දුං, පක්ෂයෙහි දිවං.

(මු-) 240. උහසසුඛි. (උහසි 7. උඛි 1.)

දිව උඛි සත්ත් උවභේති හසි ව පරෙ.

දුහසං.†

(ස-) උවභේති, උවභේතියද ; හසි ව පරෙ, හස්සංඥයද පර කල්හි ; දිව්, දිව්භිද්ධයහට ; උඛි සත්ත්, උඛි ආදෙශවත්තේය. දිව්-හසාමි (240, 35) = දුහසං. [පාණිනී 6. 1. 131.]

* මේ ආදෙශයද ප්‍රධානව අප්‍රධානව දෙකකි වේ ; අති දිව් භිද්ධයාගේ රූපය අතිදුං අතිදිව්, යනු වේ. දෙක භිද්ධයාගේ රූපය දුං යනු නොවේද ? දිව් භිද්ධයහට දිව්ම සි පද දෙකක් සිඛකල්ප කල්හි වාමකඛි යනු නිර්වචන නොවේද යත් ? හෙද නොවෙයි, (146) ආ අම් භසො යන මෙහි මුඛයාගේම ග්‍රහණයෙන් අතිදුං යන මොහුගේ ප්‍රාප්තිය නොවන හෙයිනි.

† මෙහි වා යනු සමබ්ධිනොවේ. කුමක් හෙයින්ද යත්, අතිනිව් හෙයිනි. ඉච්ඡා හි ව්‍යවහිතමප්‍රාප්තියනො අව්‍යවහිතමපි නානුවර්තනෙ සි තානුකයෝ කියති. සාදි විහකතින් කෙරෙහි සකාර භකාර දෙක හැර අනෙකු හස් සංඥයක් හුගේ අසමභවය බැවින් සහි සි නොකොට හසි කියා ග්‍රහණය සාධාරණවූ හස් සංඥයාගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි, එහෙයින් දිව් පති දුපති යනාදිය වේ, මෙහි දිව්භිද්ධයාගේ චකාරය පද්‍යතයෙහි සිටියේ දතයුතු, එහෙයින් දිව්මච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි දිව්වති කියා හෝ දිව්භවො දිව්ස් යනාදියෙහිද නොවේ. සි අම් දෙදෙනාහට ලොප්කල්ප කල්හිද උඛි ආදෙශය වෙයි යනු කියයුතු, එහෙයින් සුදු කුලම් යනාදිය වේ.

(මු-) හි: හිරෝ හිර: එවං පු:.*

(ස-) හිර්-සි (148, 228, 102) = හි: පුර්වභේදයා කෙරෙන් ප්‍රථමාවිභක්තියෙහි පු: යනුද මෙසේම සිටියි.

(මු-) (157) සත්‍රියාං ත්‍රිවතුර ඉති වතසා. වතසු: වතසු: වතසාහි: වතසාහා: වතසාහා: වතසාහාං වතසාහු:†

(ස-) සත්‍රියාං ත්‍රිවතුරඉති, මේආදි සූත්‍රයෙන් ; වතසා, වතසා යන ආදෙශවේ. වතුර්-ජස් (157, 35, 102) = වතසු:.

(මු-) (133, 249) ටෙරතෙහි සතතජ්. කා කෙ කා: ඉතතදි, සච්චාවත්. එවං යද්.

(203) ඉදමො'යමිතියං. ඉයං ඉමෙ ඉමා: ඉමාං ඉමෙ ඉමා: අනියා ආහං ආහි: අසෙස ආහං ආහා:.

අසත: ආහං ආහා: අසත: අනියා: ආසාං, අසතං අනියා: ආසු.

(ස-) ටෙරතෙහි සතතජ්, පිසංඥයනට අත්තිය ඇති කල්හි ආප්‍රත්‍යය වේ. කිම්-සි (148, 133, 249)=කා. කිම්-ඔ (133, 249, 22, 149, 23)=කෙ. ඉදමො'යමිතියං, මේ ආදි සූත්‍රයෙන් ඉයං යනාදෙශ වේ. ඉදම්-සි (148, 203)=ඉයං. ඉදම්-ඔ (133, 204, 249, 22, 149, 23)=ඉමෙ. ඉදම්-ජස් (133, 204, 249, 22, 102)=ඉමා: ඉදම්-ටා (205, 249, 22, 150, 35)=අනියා. ඉදම්-හතම් (133, 204, 249, 22, 206, 22)=ආහං මි ඉදම්-චෙ (133, 204, 249, 22, 152, 206, 23, =අසෙස. ඉදම්-චසි (133, 204, 249, 22, 152, 206, 102)=අසත: නොකියනලද සියල්ල කියනලද ක්‍රමයෙන් සච්චාශබ්දය මෙන් දන්වේය.

(මු-) සුක් සුරෝ සුජ: සුග්ගතං. (133, 249) ටෙරතෙහි ආජ්. සත තො තත: ඉතතදි. සච්චාවත්. එවං තද් එතද්.‡

* හිරති යන වාක්‍යයෙහි ගෘහ ධාතුවට ඤීප් කලකල්හි හිර් ශබ්දය වේ ; හිරෝ යනාදීන් කෙරෙහි රකාරය අව් පර කොට ඇති බැවින් දීඝිනොවේ.

† වතුර්ශබ්දය සත්‍රීච්ච ත්‍රිශබ්දය මෙනි.

‡ සාජ්ජනෙ යන වාක්‍යයෙහි ඤීප් කල කල්හි සුජ් ශබ්දය වේ.

(ස-) සුජ-සි (148, 211) සුක්. ටෙරනෙකු ආප්, විසංඥයා හට අතති කළ කල්හි ආප් ප්‍රත්‍යය වේ ; ත්‍යජ-සි (148, 133, 249, 22, 214) = සත. නොස ත්‍ය: ඉතාසදි. සච්චාවත්, සච්චා ශබ්දය මෙනි. එවං තද් එතද්, තද්ශබ්ද එතද්ශබ්ද දෙකද මෙසේමැයි.

(මු-) වාක් වාචො වාව:, වාග්හතං. අජ් ශබ්දෙබ්වනානා: (164) නසබ්මහනන ඉති සී: අප: අප:.*

(ස-) වාච-සි (148, 211) = වාක්. අප්ශබ්ද:, අප්ශබ්දය ; බ්වනානා:, බහුවචනානායි. නසබ්මහනන ඉති, නසබ් මහනන: යනාදි සුත්‍රයෙන් ; සී:, දීඕවේ. අප්-ජස් (164, 102) = අප: ශප් පර කල්හි අප: යනු වේ.

(මු-) 241. හා පො දඬි. (හි 7. අප: 6. දඬි 1.)

අපොදඬි සතත් හි පරෙ.

අද්භි: අද්භ්‍ය: 2, අපාං අප්සු.†

(ස-) හි පරෙ, හි පර කල්හි ; අප:, අප්ශබ්දයාගේ ස්ථාන යෙහි ; දඬි සතත්, දඬි ආදෙශ වන්නේය. අප්-හිස් (241, 102) = අද්භි: [පාඤ්ඤි: 7. 4. 48.]

(මු-) දික් දිශො දිශ: දිග්හතමිතාසදි. එවං දුක් නිටි නිමො නිමි, නිචිතාමිතාසදි.‡

(ස-) දිශ්-සි (148, 211,) = දික්. දුක් යන ප්‍රථමානනයද මෙසේමැයි. නිමි-සි (148, 155, 64) = නිටි නිචි.

* වක්‍යාන්තයා යන වාක්‍යයෙහි ක්‍රීප් කළ කල්හි වාචි යන ශබ්දය වේ. වාක් යනු වාක්‍යයයි. බහුවචනානාය යනු ශබ්දයකහි භාවයෙන් කියනලදී. අප: යනු ජලයෝය යන අර්ථයි.

† මෙහි වාශබ්දයාගේ අනුවෘත්තිය නොවේ. මෙහි ප්‍රක රණ බලයෙන්-හ යනු සතදි විගතනින්ගේම හකාරය වේ, එහෙයින් අබ්භයං යනාදියෙහි දඬි ආදෙශය නොයෙදේ. අප්‍රධානතමයෙහිද මේ ආදෙශය වේ, එහෙයින් ආද්භතං යනාදිය වේ.

‡ දිශ් දුශ් නිමි යන බාහුත්‍ර කෙරෙන් ක්‍රීප් කළ කල්හි දික් දුක් නිටි යන මේ පදයෝ වෙති.

(මු-) සජ්ජ සජ්ජමෙහි සජ්ජම, සජ්ජනං සජ්ජසු. එවං ආර්ථික.*

(ස-) සජ්ජ-සි (148, 227, 228, 102) = සජ්ජ. එවං ආර්ථික, රථි ආදෙශව එසේම ප්‍රථමමෙකවචනය ආර්ථික යනු වේ.

(මු-) (234) අදසං සෙරොහං. අසො අමු අමු, අමු අමු අමු, අමුයා අමුහං අමුහි, අමුමෙහෙ අමුහං අමුහං, අමුමහං අමුහං අමුහං, අමුමහං අමුයො අමුමා, අමුමහං අමුයො අමුමු.

ඉති හසනා සන්තිමිහපාදා.

(ස-) අදසං සෙරොහං, යන මේ සුත්‍රයෙන් සිහිපත්වන බැවින් යන ආදෙශවේ. අදස්-සි (133, 249, 22, 214, 234, 23) = අසො. අදස්-මා (133, 204, 249, 22, 23, 235) = අමු. අදස්-පස් (133, 204, 249, 22, 22, 235, 102) = අමු. ක්‍රමයෙන් දන්තේය. අදස්-වා (133, 204, 249, 22, 150, 35) = අමුයා. අදස්-බෙ (133, 204, 249, 22, 152, 235, 111, 23) = අමුමෙහෙ. ඉතිරි පදයන් ක්‍රමයෙන් දන්තේය.

හසනා සන්තිමිහපාදා නිමි.

හසනා සන්තිමිහපාදා ශබ්ද.

(මු-) (168.) සාමොර් ලුහිති. (183) සුස්ථිවස්ථිතිදම්. සන්තිමිහපාදා සන්තිමිහපාදා (181) අනුමිච්චාදොරොණිති, සන්තිමිහපාදා. පුනසනවත්. ශෙෂ. පුංචත්. වකාරි.†

(ස-) සාමොර් ලුහිති, මේ සුත්‍රයෙන් සිහිපත් වූ පසි. සුස්ථිවස්ථිතිදම්, මේ ආදි සුත්‍රයෙන් අනුමිච්චාදොරොණිති හසනායනට දම්ආදෙශයයි. සන්තිමිහපාදා-සි (168, 183, 64) = සන්තිමිහපාදා. සන්තිමිහපාදා-මා (161) = සන්තිමිහපාදා. අනුමිච්චාදොරොණිති.

* ප්‍රථම ධාතුහු කෙරෙහි ස්විජ් කල කල්හි ප්‍රථම යන පදය වේ; ප්‍රිතිසයි. සහ ප්‍රථම වර්තමාන යන වාක්‍යයෙහි සජ්ජ ශබ්දය වේ. ආ ප්‍රථම ශාස ධාතුහු කෙරෙහි ස්විජ් කල කල්හි ආර්ථික යන පදය වේ. ඉස් අනා බැවින් රථි ආදෙශවේ. විෂේෂය ව වෙඩා: සන්ති නිමිතිතා අංසාන්දංශ්ට්‍රයො: සි අමරසි.හයන් විසින් දන්තානනා වචනෙන් මධ්‍යයෙහි කපිත බැවිනි.

† ශොභනො'නච්චාන් යසමින් ගොෂෙය් ර.ත් සන්තිමිහපාදා.

රෙණ්ණ ණවිති, යන මේ ආදි සූත්‍රයෙන් අනුමාන කළහොත් හසහනකලයෙහි ආණ්ණ ආගම වේ. කුණ්ඩල-පස් (162, 163, 181, 35, 50) = අනුමාන. පුනරුත්ථාන, විනිශ්චයනිකයද කිසිවක් ප්‍රමාණවත්ව මෙහි. වතුර-පස් (162, 181, 35) = වතුර.

(මු-) බුද්ධ.

242. කල්ලිවෙ නො ලුච්ච වා බො. (කල්ලිවෙ 7. න: 6. ලුච්ච 1. වා 1. බො 7.)

නුසංකත නසන ලුච්ච සකත් වා බො පරෙ. හෙ බුද්ධ හෙ බුද්ධත්, බුද්ධත්. බුද්ධත් අහ: අහනි අහනි අහනි, අනොහකං.*

(ස-) බුද්ධත්-සි (148, 118) බුද්ධත්. බො පරෙ, සිසංඤ්ඤා පරකල්ලි; නුසංකතනසන, නුසංකලිච්චයෙහි නසාරය හට; වා, විකල්පයෙන්; ලුච්ච සකත්, ලොච්චත්තේය. බුද්ධත්-සි (සි) (148, 242) = හෙ බුද්ධත්. පසුයෙහි හෙ බුද්ධත්. බුද්ධත්-ඉ (161, 107) = බුද්ධත්. බුද්ධත්-පස් (162, 164, 107) = බුද්ධත්. අහත්-සි (148, 227, 102) = අහ: අහත්-ඉ (161, 117) = අහනි. වා අහනි. අහත්-පස් (162, 164) = අහනි. අහත්-හකම් (227, 102, 69, 23) = අනොහකම්.

(මු-) කිං කෙ කානි. ඉදං ඉමෙ ඉමානි.

(ස-) කිම්-සි (168) = කිං. කිම්-ඉ (133, 161, 23) = කෙ. කිම්-පස් (133, 162, 163, 164) = කානි. ඉදං යනාදියද ක්‍රමයෙන් සිටිකරනු.

(මු-) අසාත් අසාප් අසාඤ්ඤා, අසානි අසාඤ්ඤා අසනා අසාත් අසනං අසාත්තමිතකදි.

(ස-) අසාප්-සි (168, 211) = අසාත්. රුධිරයසි. අසාප්-පස් (162, 163, 50, 51) = අසාඤ්ඤා. අසාප්-පස් (116, 162,

* (118) නො ලුච්ච මේ බො යන සූත්‍රයෙන් සි පර කල්ලි නිෂේධ බැවින් නලොපය නොපැමිණි කල්ලි මෝ නොමෝ විභාජනවත්විය. ලොච්චනිම හෙතුකොටගෙන ඔහු කෙරෙන් ආදියෙහි විධානයෙන් නිෂේධය ඇතිකල්ලි හෙ ධනි යනාදියෙහි (170) ණුඤ්ඤා වා යන්නෙන් ගුණ නොවන්නේය.

(ස-) තෘද්-සි (168, 64)=තෘත්. ශෛසද දන්තේස අනුකේතා තු, කිසනලද්දහුගේ නැවත කීම ඇති එතද්ශබ්ද යාගේ එත යන භාගයට එත යන ආදේශ කළ කල්හි; එතද්-සි (163, 209, 64)=එතත්. ගවාචි-සි (168, 211)=ගවාක්. ගවාචි-ඔ (161, 224)=ගොවි. හිසෂිචි-සි (168, 211)=හිසෂික්. හිසෂිචි-ඔ (161, 225)=තිරස්වි. හිසෂි කද්වි. එවං පරෙ, අත්තයෝද එසේමැයි.

යකෘත්-ශස්-(116, 162, 164.)=යකානි. වා-යකානනි. යකභං යකාද්භං සි විකල්පයෙන් වේ. ශකෘත් යන පද යද එසේමැයි. දදත් දදති, යන ප්‍රථමෙකවචන විච්චන යෝද දන්තේස.

(මු-) 243. වෙ: ශතුර්ණුන් ශෛ. (වෙ: 5. ශතු: 6. නුණ් 1. ශෛ 7.)

වෙ: පරස ශතුර් ණුත් සත් වා ශෛ පරෙ. දදනති දදති. එවං ජක්ඛත් ජග්‍රද්දය: තුදත්.*

(ස-) ශෛ පරෙ, ශිආදේශයා පර කල්හි; වෙ: පරස, කරණලද විකි ඇති ශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; ශතු:, ශතා ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; නුණ් සත්, නුණ්ආගමය වන්නේය. දදත්-ජස් (162, 243) = දදනති. වා-දදති. [පාණිනි: 7. 1. 79.]

(මු-) 244. ආදිපො: (ආත 5. ඊර්පො: 7..)

අවර්ණත් පරස ශතුර් නුණ් සත් වා ඊකාරෙ ඊචි ව පරෙ. තුදනති තුදති තුදනති. භාත් භානති භාති භානති. පවත්.†

රෙග විශේෂයෙකි. ශකෘත් ශබ්දය තාලව්‍ය වර්ණදීපි. අමෙධ්‍ය වාච්‍ය වෙයි. (116) දෙතන්ති පාදදන්ත යනාදියෙන් යකත් ශකත් ආදේශයයි. දදත් යනු ද්‍යුධාතුහු කෙරෙන් ශතාප්‍රත්‍යය කළ කල්හි රූපයයි.

* (192) විරිදව: යන සුත්‍රයෙහි විකි යන නිෂේධ බැවින් නො පැමිණි කල්හි මෝනොමෝ විභාෂා වන්නීය. තුදධාතුහු කෙරෙන් ශතාප්‍රත්‍යය කළ කල්හි ක්‍රමයෙන් තුදත් යන පදයයි.

† ඊජ් යන්නහුගේ වෙන්වශයෙන් ග්‍රහණය හෙතුකොට ගෙන ඊ යනු ක්ලිව්‍යාද්‍යො: යන මෙයින් ආදේශකරණලද ඊකාරයාගේ ග්‍රහණයයි, එහෙයින් තුදත ඉදං තුදතිං යන

(ස-) ඊකාරෙ ඊපි ව පරෙ, ඊකාරයද ඊප්ද පර කල්හි ; අව ඊණත් පරස, අවණියා කෙරෙන් පරවු ; ශතූ, ශතාප්‍රත්‍යය හට ; වා, විකල්පයෙන් ; නුණ් සත්, නුණ් අගම වන්නේය. තුදත්-ඔ (161, 244) = තුදනි. වා-තුදනි. තුදත්-ජස් (162, 163) = තුදනි. භාත් භානි යනාදියද ඒ ක්‍රමයෙන් දන්නේය. [පාණිනී 7, 1. 80.]

(මු-) 245. අජ්ශතා නිත්‍යං. (අජ්-යන: 5. නිත්‍යං. 1.)

අපොසනෙව පරස ශතූර් නිත්‍යං නුණ් සත් ඊපො: පර යො: පවනි පවනි. දිව්‍යන් දිව්‍යනි දිව්‍යනි.*

(ස-) ප්‍රථමෙකවචනය පවත් යනු වේ. ඊර්පො: පරයො:, ඔහට අදෙස්තවු ඊකාරය හා ඊප්ද පර කල්හි ; අප:, ශප්‍රත්‍යය පිළිබඳවු අජ් යන භාගයා කෙරෙන්ද ; යනෙව, දිව්‍ය දිව්‍යයෙහි වූ ඉත්සංඥ සකාරවත්වූ යන්ත්‍රිකරණයා කෙරෙන්ද ; පරස ශතූ, පරවු ශතාප්‍රත්‍යය හට ; නිත්‍යං, අවිකල්පයෙන් ; නුණ් සත්, නුණ් අගම වන්නේය. පවත්-ඔ (161, 245) = පවනි. පවත්-ජස් (162, 163) = පවනි.

මේ ආදියෙහි යෙදීම නොවේ. ඔව්හු කළ කල්හි තුදනි තුදනි සි විකල්පයෙන් නුණ් වේ. ජස් පර කල්හි දූචි සුහ්‍රයෙන් (163) නිත්‍යයෙන් නුණ් වේ. භාධාතුහු කෙරෙන් ශතාප්‍රත්‍යය කළ කල්හි භාත් යනු වේ. එසේම යා, වා, ස්‍යා, ශ්‍රා-ද්‍රා, පා, රා, ලා, බ්‍යා, මා, ජ්‍යා යන ධාතූන් කෙරෙන්ද ශතාප්‍රත්‍යය කළ කල්හි රූපයෝසි. ක්‍රී ආදීන් කෙරෙන් ආකාරලොපය කළ කල්හිද ස්ථානිවත් බැවින් ක්‍රිණනි ක්‍රිණනි යනාදීහු වෙත්. මෙහි ශතාප්‍රත්‍යය හටද විකල්පයෙන් නුණ් අගමය කියයුතු වෙයි, එහෙයින් යාසනාති යාසනාති භවිෂ්‍යනි භවිෂ්‍යනි යනාදිය වේ.

* ධාතූන් කෙරෙන් කරණලද බැවින් පරවු අජ් යන්න හුණේද යන් යන්නහුණේද ස්ථානයෙහිය යන අවිසි. ගව්‍යනි ගමයනි සුත්‍රකාමයන් ඥාතියානි යන මේ ආදීහු වෙත්. මාලෙවා වරනි, මාලානි, විණෙවා වරනි විණනි කියාද දුගීසිංහ කියයි. විව්‍ය ධාතුහු කෙරෙන් පරව (637) විව්‍යාසතුති පණෙවාය: යන මෙයින් අයප්‍රත්‍යය කළ පණ යෙහි ශප්‍රත්‍යය කළ කල්හි විව්‍යාසනි යනු නිත්‍යයෙන් වෙයි, විකල්ප පණයෙහි තුද්දි බැවින් ශකාර කළ කල්හි (244) විව්‍යනි විව්‍යනි යනු වේ.

දිව්‍යත් යනාදියද කියනලද ක්‍රමයෙන් දන්වේය. [පාණිනී:
7. 1. 81.]

(මු) ඤජ ඤජී. (164) නසබ් මහනෙනා'බොසී. ඤාමපි,
ඤපා. (241) භාපොදච්. ඤජ්භි. (227) සමෙතිරච්.
ධනු: ධනුෂි ධනුෂි. එවං හවි: පය: පයසි පයාංසි, පයසා
පයොහං. අද: අමු අමුනි. වි ප්‍රිවත්.*

(ස-) ඤජ ඤජී යනු ඤජඛදයා කෙරෙන් එකවචන
විවචන වූ ප්‍රථමාවිභක්තිකයෝයි. නසබ් මහනෙනා'බොසී,
මේ ආදි සූත්‍රයෙන් දීඝීචේ. ඤජ-ජස් (162, 163, 164, 50, 51) =
ඤාමපි. භාපොදච්, මේ සූත්‍රයෙන් පකාරයභව දච්ආදෙශචේ.
ඤජ-භිස් (241, 102) = ඤජ්භි. සමෙති රච්, මේ ආදියෙන්
රච් චේ. ධනුෂ්-සි (168, 227, 102) = ධනු: ධනුෂි යනු චේ.
ධනුෂි යනුද ඤාමපි යන්න මෙන් සිඛකටසුතු. එවං හවි:,
හව්ෂ් ඛඛදයද එසේමැයි. පයස්-හංමි (102, 69, 23) =
පයොහං. අදස්-සි (168, 102) = අද: අදස්-ඔ (133,
204, 161, 23, 235) = අමු. අදස්-ජස් (162, 133, 204, 163,
164, 235) = අමුනි.

ඉති හසන කල්වලිඛ පාදය.

හසනකල්වලිඛ පාදය නිම.

(මු-) 246. වතල්ලන් කෙනා. (වතත් 5. ලක් 1.
කෙනා 6.)

වතත් පරසනා කෙතර් ලක් සතත්. ඤා: ප්‍රානා, ච වා හා

* ශොභනා ආපො යනු සරසි නත් ඤජ, (404) නාච්ඨාං.
ඤාමෙ: යන මේ ආදියෙන් සමාසානතයාගේ නිෂේධය වෙයි.
ධන ධාතුනු කෙරෙන් උස් චේ. ධනු: යනු පදය චේ. හු
ධාතුනු කෙරෙන් ඉස් චේ, හවි: යන පදය චේ. පය: සි
(168) සිභට ලොප්කල කල්භි, (93) ලක්ති න තනු සි නිෂේධ
බැවින් (185) දීඝී නොචේ. එසේම අද: යන මෙහිද (214)
දකාරයභව සකාර නොචේ. අමිච්භක්ති පර කල්භි (204)
දකාරයභව මකාරද නොචේ.

හෙ උච්චෙව්: උච්චකෙ: ධික් ධකිත්, ප්‍ර පර, හරිවත් කාඩා.*

(ස-) ව්‍යන් පරසා, අව්‍යයශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; කෙනා, විභකතිහට; ලුක් සතත්, ලොප් වන්නේය. සාර්-සි (246, 102) = සා: ඉතිරි අව්‍යයශබ්දයන් කෙරෙන්ද මෙසේම විභකති ලොපයි. සා: ප්‍රාතා, යන මේ අව්‍යයවය සාර්දි ගණයෙහි උද්ගරණයෝයි. වසාර්දිහු නිපාතයන්ගේ ගණයෙහි උද්ගරණයෝයි. ප්‍ර පර යන දෙක ගිසංඥ ලද ගණයෙහි උද්ගරණයෝයි. හරිවත් කාඩා යන දෙක තඹිත

* අව්‍යය ශබ්දයන්ගේ ලිඛිතකායයක් නැති බැවින් පුංලි ඛ්‍යාදි පාදයන් කෙරෙහි නොකියා වෙන් වශයෙන් උපන්‍යාස කරණලද්දේය. මෙසේයි:—

සදාශං ත්‍රිජු ලිංගෙජු සච්චාසු ච විභකතිජු,

චචනෙජු ච සච්චෙජු යනනවෙත්ති තදව්‍යයං, සි.

පුළ්චකාලිකයෝ කීහු. අලිඛිතවූ අව්‍යයශබ්දයන්ගේ විශේෂණයාගේ වනාහි නපුංසකත්වයම වෙයි, සාධාරණය හෙතු කොටගෙන නපුංසකයයි චචන බැවිනි. විභකතිහට ලොප් කරණ බැවින් විභකති නිමිත්තකොට ඇති කායයක් නොවන්නේය, එහෙයින් සා: නම: යනාදියෙහි සිහට ලොප්කලකල්හි (185) අනුසොධො: යනාදියෙන් දීඝී නොවන්නේය, විසරිය වනාහි විරමයා ආශ්‍රයකොට වන්නේය. එසේම බල නනු යනාදියෙහි (122) ඡුර්ඛිප්ස් යනාදියෙන් ගුණනොවන්නේය. අව්‍යයශබ්දයා කෙරෙන් විභකති උත්පත්තිහුගේ ප්‍රයෝජනය වනාහි පදත්වයයි, එහෙයින් උද්ගවජ්ති උත්මජ්ජති යනාදියෙහි තකාරයහට (58, 59) දකාර නකාර දෙක වන්නෝය. මෙසේ විභකතිලොපය කල කල්හිද විභකතාපියාගේ විද්‍යමා නතියෙන් ස්වර්ග්‍යයෙහි සා: පතති යනාදියෙහි ස්වර්ග්‍යයෙන් කම්භාදි හැගීම වන්නේය. මෙහි සංඥ සුත්‍රයන් කෙරෙහි (94) වතුර්විධ අව්‍යයන්ගේ උද්ගරණ සා: යනාදි වශයෙන් ක්‍රමයෙන් දක්වයි. උච්චකෙ: ධකිත් (208) යන මොහු විසංඥයා කෙරෙන් පුළ්චයෙහි අත් ආගමයද අව්‍යයානනයහට කකාරද වේ. හරිව් හරිවත්, යන්න තඹිතයෙහි විවත් ප්‍රත්‍යයානයි. කාඩාතුහු කෙරෙන් කාදනා ක්ථාච්චත්‍යය කල කල්හි කාඩා යනු වේ.

කෘදන්ත ප්‍රත්‍යයවත් ගණයාගේ උද්ගරණයෝයි. [පාණිනී:
2 4. 82.]

(මු-) 247. උද: ස: ස්වාසනමෙහා: (උද: 5. ස: 6.
ස්වාසනමෙහා: 6..)

උද: පරයොරනමො: සස සුක් සකත්. උත්තනං උත්ත
මහ:

(ස-) උද: පරයො: උද්ගබ්දයා කෙරෙත් පරවු; අනයො:
ස්වා සනමහ යන මේ දෙදෙනාගේ; සස, සංයොග සකාරය
හට; සුක් සකත්, ලොප්වත්තේය. උද්-ස්වානං (247, 64) =
උත්තනං. උද්-සනමහ: (247, 64) = උත්තමහ:. [පාණිනී:
8. 4. 61.]

(මු-) 248. වානො'වාපෙහා: (වා 1. අත: 6. අවාපෙහ:
6..)

අවාපෙහාරකාරස සුක් සහත් වා. වහාහ: අවහාහ:,
පිධානං අපිධානං.*

(ස-) අවාපෙහා:, අව අපි යන දෙදෙනාගේ; අකාරස,
අකාරයහට; වා, විකල්පයෙන්; සුක් සහත්, ලොප්වත්තේය.
අවහාහ: (248) = වහාහ:, වා-අවහාහ:, පිධානං අපිධානං
යනුද එසේම සිඛාරහු.

ඉති වාපාද:

ඉති හසනනාබ්‍යාස:

සිඛාරනාශෙබර නම්වූ මුග්ධබොධ ව්‍යවකතයෙහි

හසනනාබ්‍යාස නිමි.

* අව අපි යන උපසර්ගී දෙදෙනාගේ විකල්පයෙන් අකාර
ලොප් විධානය මෙහි සාධාරණ වශයෙන් වෙයි. කිසිකෙ
ණක් වනාහි වතරත් වත්තේ: වතංස: වහාහ:, පිනහාහි
පිනබ: පිදධාහි පිධාන. හුදෙක් මේ පදයෝ විකල්පයෙන්
වෙන්යයි කියති. මෙහි අපි යන උපසර්ගියාගේම ග්‍රහණය
වෙයි.

ප්‍රවේශනාව්‍යයෙහිද සංග්‍රහය.

අ, අභාව, හෙද, අප්‍රාගසන, රෂත්, සාදුශ්‍ය, විරෙඩ
 අකසමාත්, අකාරණ, හයාත්
 අග්‍රනස්, ප්‍රථමෙ, සංවුබේ
 අකොස්, හො, සමෙබ්‍යාධන
 අඛන, හො, සමෙබ්‍යාධන
 අවිරත්, ශිෂ්‍ර
 අකුප්‍රසා, ශිෂ්‍ර, යථාපී
 අටටට, උච්චශබ්ද
 අනස්, අනඵව
 අනිව, අනිශය, අධික
 අනු, එඉ, එඉසථානෙන
 අථ, අනනනර, මඛහල, අථවා
 අථකිං, ආරකි, හී
 අථො, අනනනර, මඛහල
 අඛා, සනා, යථාපී
 අද්‍ය, ආප්, එක්‍ෂණේ
 අධරත්, } නිවෙ
 අධරෙණ, }
 අධස්, අධස්තාත්, නිවෙ, අධ
 නෙ
 අධුනා, ඉද්‍යනිං
 අනුපදම්, අනනනර
 අනනනස්, ශෙෂෙ, න්‍යූනකල්
 පෙ
 අනනර්, මධෙය, ශෙෂෙ, අන්
 නාකරණ
 අනනර, ව්‍යතිරෙකෙ, මධෙය
 අනනරෙණ, විනා
 අනාත්, අනාප්‍රකාර
 අනානරෙදුස්, දුශෙර එකදි
 නෙ
 අනානස්, අනානු
 අනානු, අනාසථානෙන
 අනාථා, අනාප්‍රකාර
 අනාද්‍ය, අනාසමයෙ
 අනෙදුස්, අනාදිනෙ

අපරෙදුස්, අනාදිනෙ
 අභිතස්, සඵවදිකෙ
 අමා, සහ, වජ්‍රකලා
 අමුත්‍ර, පරලොකෙ
 අසි, සමෙබ්‍යාධන, ප්‍රශන
 අයෙ, ඔහො, සමරණ, සමෙබ්‍යා
 ධන
 අරෙ, අරෙරෙ, සමෙබ්‍යාධන
 අච්චාත්, } ප්‍රමේ, පශ්චාත්, වක්‍ර
 අච්චාච, }
 අලම්, වාපී, සමථී
 අවශ්‍යම්, නිශ්චය
 අසතම්, අදර්ශන, නාශ
 අසති, ආපේ
 අසතු, හ උභාස
 අහහ, } ආහා, උභාස
 අහහා, }
 අහෙ, සමෙබ්‍යාධනෙන
 අහො, ආශ්‍රිතයී
 අහොවත, කරුණ, ආහා
 අත්තාය, ශිෂ්‍ර
 ආ, සමරණ, ඔ
 ආං, ස්විකාරෙ, හා
 ආ, විරකති, පීඩා
 ආරත්, දුර, සමීප
 ආවිස්, ප්‍රකාශ
 ආහො, } සමෙදහ, ප්‍රශ්
 ආහොස්විත්, } න
 ඉ, බෙද, කොප
 ඉනරෙදුස්, අනාදිනෙ
 ඉති, එඉ, ශෙය, අනඵව
 ඉතිහ, පරස්පර
 ඉත්ථම්, එඉ ප්‍රකාර
 ඉද්‍යනිම්, එක්‍ෂණේ
 ඉව, සද්‍ය, වාකකලඛකාර
 ඉස්, බෙද, විස්මය
 රෂත්, අල්ප

උ, විතකී, පාදපුරණේ
 උච්චකෙසේ, } උච්ච අධික
 උච්චෙව්වේ, }
 උන, සංගය, සමුවවය
 උනාහො, } ප්‍රශ්න, වික
 උනාහොස්විත්, } ලප
 උතතරනස්, }
 උතතරත්, } උතතර
 උතතරණ, }
 උතතරෙදුස්, පරදිනෙ
 උදස්, උතතරදිත්
 උපජේෂම්, }
 උපයෝෂම්, } ආනතු
 උපාංශු, නිජිත
 උභයතස්. උභයතා:
 උභයෙදුස්, උභයදිනෙ
 උම්, ක්‍රොධ, ප්‍රතිඤ
 උරරී, }
 උරී, } ස්විකාර
 උරුරී, }
 උෆ, දුඃඛ
 උෆම්, ගම්, ක්‍රොධ
 උෆරරී, }
 උෆරී, } ස්විකාර
 උෆරුරී, }
 සානෙ, විනා
 එ, සමරණ, සමෙබ්බධන
 එකදු, එකසමයෙ
 එතර්හි, එකණේ
 එව, අවධාරණ
 එවම්, එ ඉ ප්‍රකාර, සමමති
 ටේ, සමරණ, සමෙබ්බධන
 ඔ, සමෙබ්බධන, සමරණ
 ඔම්, ප්‍රණව, ස්විකාර
 ඔෆ, සමෙබ්බධන
 කච්චිත්, ප්‍රශන, ඉච්ඡාප්‍රකාශ
 කති, කත, කියත්
 කථම්, කිරුපෙ

කදු,
 කදුවන, }
 කදුවිත්, } කථන, කථෙ
 කර්හි, }
 කර්හිවිත්, }
 කාමම්, යථෙභි
 කිඤ්ච, කිජු, ආරෙ
 කිඤ්චන, }
 කිඤ්චිත්, } අල, කියදංශ
 කිත්තු, පරත්තු
 කිත්තු, සංගය
 කිම්, කුත්සිත, ප්‍රශන, විතකී
 කිම්, } කිසිවිත් විතකී, සමතා
 කිම්, } වනා
 කිම්වා, අථවා
 කිල, නිශ්චය, අලික, සමිතාව
 නා, ප්‍රසිඛි
 කු, කුත්සිත, පාප
 කුතස්, කිතිමිතත, කොථාග
 ඉනෙ
 කුත්තු, කොථාය
 කුත්තුවිත්, කොනසථලෙ
 කෙශාකෙශි, චුලාචුලී
 කු, කොථාය
 කවන, }
 කවිත්, } කොථාම
 බල, නිශ්චය, වාකාලචකාර
 වතුභී, වාරිප්‍රකාර, වාරිවාර
 විරම්, විරුත්තාය, විරස
 විරුත්, විරුය, විරෙ, විරෙණ,
 විරකාල, බහුකාල
 වෙත්, යදි
 ඡතු, කදුවිත්, කථන
 ඡේෂම්, නිව, සුඛ
 ඤාති, ශිෂ්‍ය
 තත්, තනනිමිතත, තථෙ
 තතස්, තදනනතර, තනනිමි
 තත
 තත්තු, තථාය

නව, සෙලු ප්‍රකාර
 තද, } තත්කාල, තථ
 තදනිමි, } න
 තාවත්, වාක්‍යලඛකාර, තන
 තිරස්, වක්‍ර, අප්‍රකාශ
 තියුණත්, වක්‍ර, පාඨ
 තු, ප්‍රත්‍ය, කිත්තු
 තුළුණිමි, මොන, සරීර
 හෙය, } තින ප්‍රකාර
 හෙයධස්, }
 දක්ෂිණත්, } ධානිදික
 දක්ෂිණත්, }
 දක්ෂිණත්, }
 දණ්ඩාදණ්ඩ, ලාඨාලාඨී
 දිවා, දින
 දිගු, භාග්‍යක්‍රම
 දුෂ්ට, කු, නිශ්චිත
 දුක්, ශිෂ්‍ර
 විධා වෙධා, විවාර, දුරුප්‍රකාර
 ධික්, නිශ්‍ය
 න, } නා, නිෂේධ
 නස්, }
 නක්තමි, රත්‍රිත
 නමස්, නමස්කාර, ප්‍රණම
 නවතිධා, නව්‍ය ඉප්‍රකාර
 නවතිශම්, නව්‍ය ඉවාර
 නවධා, නයප්‍රකාර, නයවාර
 නවශස්, නය නයවි
 නසි, } නිෂේධ
 නා, }
 නානා, බහුවිධ
 නාම, ආඛ්‍ය, සමහාවනා
 නාසනි, නාඉ, නග
 නිකෂා, නිකට
 නිතරම්, අවශ්‍ය, අත්‍යන්ත
 නිත්‍යද, සම්ප්‍ර
 නිවකෙස්, } සූර, අල
 නිවෙස්, }
 නම් නිශ්චය, විනාශ

නො, නිෂේධ, නා
 නක්, නිව, කෘත්‍ය
 පක්ෂවධා, පාක්ෂවප්‍රකාර, පා
 වවාර
 පරම්, කෙවල, අනන්තර
 පරශ්වස්, ආගාමි තානිදිත
 පරත්, වක්‍ර, කුටිල
 පරිත්‍ය, වාරිදික
 පරුත්, } පරිදිත
 පරෙද්‍රවි, }
 පරෙද්‍රස්, }
 පශ්වාත්, } පශ්චිම
 පරෙ, }
 ප්‍රත්‍ය, } වාරම් වාර, ප්‍රත්‍ය
 ප්‍රත්‍ය, } ප්‍රත්‍ය
 ප්‍රත්‍ය, අප්‍රථම, ප්‍රත්‍ය
 ප්‍රත්‍යස්, සම්මුඛ
 ප්‍රත්ස්, } පුළුදික, ප්‍රථ
 ප්‍රත්ස්නාත්, } මෙ, සම්මුඛ
 ප්‍රත්, පුළු, භවිෂ්‍යත්, නිකට
 පුළුච්ඡ, පුළුදික, පුළුච්ඡ
 පුළුච්ඡස්, පුළුදිත
 පෘථක්, භින්න, නිව
 පෘෂ්ඨත්, පශ්වාත්භාග
 ප්‍රකාමම්, යටෙහි, සෙවණ
 ක්‍රම
 ප්‍රග, ප්‍රත්‍යෂ
 ප්‍රත්‍යක්, පශ්වාත්, පුළු පශ්
 චිම
 ප්‍රත්‍යභම්, ප්‍රතිදින
 ප්‍රත්‍යත, වෙපරිත්‍ය
 ප්‍රසභ්‍ය, හදාත්, වලපුළුක
 ප්‍රාත්, පුළු
 ප්‍රාතර්, ප්‍රභාත
 ප්‍රාදස්, ව්‍යක්ත
 ප්‍රාධිවස්, ආනුකූල
 ප්‍රායශස්, වාහුලයරූප
 ප්‍රායස්, වාහුල
 ප්‍රාග්ණ, ප්‍රභාත

ප්‍රත්‍ය, පරකාලෙ, පරලො
කෙ
එවි, මහත්‍යාංගවිශේෂ, අනුකා
රගබ්ද
බහුශස්, බාහුලයරූපෙ
හගොස්, සමේබාධන
භූයස්, බාහුලය, වාරම්වාර
භූරි, බහු
භූරිශස්, බහුවාර
භාගම්, අතිශය, වහුවාර
භො, } සමේබාධන, හෙ
භොස්, }
මංඤ්‍ය, ශික්‍ෂ, අතිශය
මත්, මදිය
මනාත්, ර්ෂත්, ආයෙන
මම, මමනා, මායා
මා, නිඤ්‍ය, නිෂේධ, නා
මිථස්, පරස්පර, ගොපනෙ
මිථා, } වෘථා, නිෂ්ඵල
මුධා, }
මුණාමුණි, } කීලාකීලි
මුණිමුණි, }
මුහුස්, වාරම්වාර
මාෂා, මිථා
යත්, යෙ හෙතු. යෙමන, යා
හානෙ
යනස්, යෙ හෙතු, යඛන, යෙ
මන
යනු, යෙථානෙ [ම
යථා, යෙමන, සත්‍ය, අනනිකු
යථානථිමි, }
යථායථිමි, } යථායොග්‍ය, ය
යථාහිමි, } ථාථී
යථාවත්, }
යථාසාමි, }
යථාශකති, ශකත්‍යනුසාරෙ
යථේප්පිනම්, ඉච්ඡානුරූප
යද්‍ය, යඛන, යෙහෙතු
යදි, සමහාවනා

යාවත්, පරිමාණ, සාකල්‍ය,
පය්‍යනන
සුගපද, එකකාලෙ
රහස්, නිජිනෙ
වත්, සද්‍ය
වන, බෙද, හෂි, විස්මය
වරම්, උත්කාස
වෂට්, } ආනුතිරමනනු
වෞෂට්, }
වහිස්, වාහිර
වා, විකල්ප, විතක්‍ෂි, සමුච්චය,
උපමා, වාක්‍යපුරණ
විධිවත්, යථාචිධි
විනා, වෘතිරෙකෙ
විශවත්, } සච්චත්‍ර, සච්චකපි
විෂ්වත්, }
ශෛනස්, ක්‍රමශ්‍ය, අලෝ
ශවත්, නිරන්තර, වාරම්වාර
ශාන්තම්, නිවෘත්ත, වාරිත
ශ්‍රත්, ශ්‍රඩා
ශවස්, ආගාමිදිනෙ
සංවත්, වත්සර
සකාත්, එකවාර, සද්‍ය
සත්‍රා, සහිත
සද්‍ය, සච්චද්‍ය
සද්‍යස්, තත්ක්‍ෂණේ, තඛනී
සන්තතස්, } සකල්පිකෙ
සමන්තාත්, }
සමම්, සහිත, එකද්‍ය
සමයා, සම්පෙ, මබ්‍ය
සමුපයොෂම්, භාග්‍යවශනා,
හෂි
සමාත්, සත්‍ය, සුඤ්ජ, සමුදය
සච්චත්ස්, සකල්පිකෙ
සච්චත්‍ර, සකල්පථානෙ
සච්චථා, සකල්පකාරෙ
සච්චද්‍ය, සකල්පමයෙ
සහසා, හථාත්
සාකම්, සහිත

සාක්ෂාත්, ප්‍රත්‍යක්ෂ
 සාවි, වක්‍ර, නත
 සාම්, කියදංශ
 සාම්ප්‍රත්, සම්ප්‍රති, උචිත
 සායම්, සංකෘතාල
 සාභිම්, සහිත
 සුචිරම්, බහුකාල
 සුතරුම්, අත්‍යන්ත, අවශ්‍ය, අ
 ගතක
 සථානෙ, උචිත
 සම්, අතිත
 සන්නස්, නිජහ ඉතෙ
 සොධා, මනුෂ්‍යවිශේෂ
 සොයම්, නිර්ජ
 සොර්, සොගී, ආකාශ
 සොසති, ශුභ
 සොහා, මනුෂ්‍යවිශේෂ
 සවිත්, ප්‍රශන, තකී, සංශය
 හ, සමෝධාන, පාදපුරණ

හංහො, සමෝධාන
 හස්දර්ශ, භාතකරප්‍රතිසමෝ
 ධන
 හණ්ඩ, නිවාර ප්‍රතිසමෝ
 ධන
 හනත, බෙද, හනි
 හලා, සධිර ප්‍රතිසමෝධාන
 හා, විෂාද, ශොක, පීඩා
 හිරුක්, හිනන, මධ්‍ය
 හිනි,
 හි, } ආත්මාද, භාස
 හිනි, }
 හුම්, } ස්විකාර, නිෂේධ
 හුම්, }
 හෙ, }
 හහෙ, } සමෝධාන
 හෙහ, }
 හො, }
 හාම්, පරදිනෙ

ප්‍රපරදශො විංශතිරූපසහිතව්‍යයශබ්දය;—ද්‍රව්‍යව්‍යය පෘ-9.
 එතද් හිනනා අපි අව්‍යයශබ්දය; බහව්‍ය සනති.

(මු-) සත්‍යතා.

249. සත්‍යාමන අප්. (සත්‍යයාං 7. අතා 5. ආප් 1.)

සත්‍යලිඛිත සත්‍යාදකාරානාදප් සත්‍ය. මෙධා, සවිවා.*

* ලිඛිතසාධන යොග්‍යවූ ආප් ආදීන්ද දුෂ්කර හසින් සත්‍ය ලිඛිත පාදශෙහි නොකියා සත්‍යයාම් යනාදි ක්‍රමයෙන් වෙන් වශයෙන් කියයි. ලිඛිතයන්ගේ සත්‍යවි විවක්ෂාවක් ඇති කල්හි සත්‍යයන්ගේ උත්පත්තිය කෙරෙන් පුළුභාගයෙහිම යෙදෙන පරිද්දෙන් ආප් ආදිහු වන්නෝය. තෘද් ආදීන් කෙරෙන් වනාහි සත්‍යවි විභක්ති කිරීමෙන් පසුව (133) විසංශයහට අත්ති කල කල්හි අකාරානායා කෙරෙන් ආප් ප්‍රත්‍යය වන්නේය. එහෙයින්ම තෘද් ආදීන්ගේ විසංශයහට අත්තික අති කල්හි ආප්ප්‍රත්‍යය වෙයි, (157, 240) යනු තමන් විසින් කියනලද්දේය. ආප් රූප් දෙදෙනාගේ පකා

(ස-) සත්‍යලිඛිත, සත්‍යලිඛිතයෙහි ; සත්‍යතාත්, පැවැත්තාවූ ; අකාරනතාත්, අකාරනන ශබ්දයා කෙරෙත් ; ආප් සත්, ආප්ප්‍රත්‍යය වේ. මෙබ-(249, 22) = මෙබා. සඵවා යනුද එසේමැයි. [පාණිනී: 4. 1. 4.]

(මු-) 250. හසාවා. (හසාත් 5. වා 1.)

සත්‍යයාං හසනතාදුප් සතවා. වාවා, වාක්. දිශා, දික්.*

(ස-) සත්‍යයාං, සත්‍යලිඛිතයෙහි පැවැත්තාවූ ; හසනතාත්, හස් අනත ශබ්දයා කෙරෙත් ; වා, විකල්පයෙන් ; ආප් සත්, ආප් ප්‍රත්‍යය වන්නේය. වාවි (250)=වාවා. වා-වාවි-සි (148, 211) =වාක්. දිශ් (250)=දිශා. වා දිශ්-සි (148, 211)=දික්.

(මු-) 251. මනො ඩාප්. (මන: 5. ඩාප් 1.)

සත්‍යයාං මනනතාත් ඩාප් සතවා.†

රය වනාහි (148) ආබිඛිතසාත් යන මේ ආදීන් කෙරෙහි ගොපා ශ්‍රීපා යන මොවුන් මුල්කොට ඇත්තවුන්ගේ අප්‍රාප්තිය සඳහා හෙදය ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේය. උප් ප්‍රත්‍යයාගේ පකාරය වනාහි (363) රූපකල්පවෙවුප් යනාදියෙහි හුස්සාදීන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිස විශේෂණය ප්‍රයෝජනකොට වෙයි. මෙබා යනු මෙබ ධාතුහු කෙරෙත් (1154) අප්‍රත්‍යය කළ කල්හි, මෙබ යන නිත්‍යසත්‍යලිඛිතයා කෙරෙත් ආප් ප්‍රත්‍යයයි. පක්‍ෂයෙහි වූ සත්‍යලිඛිතයා කෙරෙත් වනාහි සඵවා.

* පණ්ඩිතයන්ගේ ප්‍රයෝගානුසාරයෙන්ම විකල්පයෙන් ආප් වන්නේය. සියලු හසනන ශබ්දයන් කෙරෙන් නොවත්තේය, මෙසේයි :—

ක්‍ෂුධා වාවා දිශා ක්‍රැක්ඛවා විපාශා ව සුප් රූඡ්,

හිරෙත්ඡ් හා දෙව්විශා, පක්‍ෂෙක්‍ෂුධිවාග්දිහාදයා.

† ඩකාර පකාර දෙක ඉත්සංඥයෝයි. සීමෙ යනු සිධාතුහු කෙරෙත්ද, පාමෙ යනු පාධාතුහු කෙරෙත්ද මන් ප්‍රත්‍යය වූ කල්හි සීමන් පාමන් යනු සිබයි, මොහු දෙදෙනා කෙරෙන් ඩාප් ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි ඔෆ්විහකතියද කළ පසු සීමෙ පාමෙ යනු වේ. පක්‍ෂයෙක්හි සීමානෝ, පාමානෝ කියා වේ. සීමසීමෙ සත්‍යයාමුභෙ, පාමපාමා විවච්චිකා (රෙහ විශේෂ) ඉත්‍යමරා. සිවිහකති කළ කල්හි විකල්ප පක්‍ෂයෙහි රූපයන් සමානබාවන් උද්ගරණ නොකරණුලදි. දද්ධි යන වාක්‍යයෙහි ද්‍රූමා යනුද එසේමැයි, මෝහටද ද්‍රූම ද්‍රූමෙ යනු වේ. නැවතද සුධමෝ සුධමෝණෝ, බහුපරිමෙ බහුපරිමානෝ යනු වේ.

සීමෙ සීමානො, පාමෙ පාමානො.

(ස-) සත්‍රියාං, සත්‍රියිඛගයෙහි පවත්නාවූ ; මනනාත්, මන් භාගය අනුකොට ඇති ශබ්දයා කෙරෙත් ; වා, විකල්පයෙන් ; ඩාප් සකත්, ඩාප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. සීමන් (251, 126) = සීමා-ඔ (149, 23) = සීමෙ. වා, සීමන්-ඔ (164) = සීමානො. පාමන් ශබ්දයද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 4. 1. 13.]

(මු-) 252. හෙ'නා: (හෙ 7. අනා: 5.)

සත්‍රියාං හෙ ස්විතාදනනාත් ඩාප් සකවා. බහුයඤ්ච බහු යඤ්චානො.*

(ස-) සත්‍රියාං, සත්‍රියිඛගයෙහි පවත්නාවූ ; හෙ ස්විතාත්, බහුවිච්ඡි සමාසයෙහි සිටියාවූ ; අනනාත්, අනනන ශබ්දයා කෙරෙත් ; වා, විකල්පයෙන් ; ඩාප් සකත්, ඩාප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

බහුයඤ්චන් (252, 126) = බහුයඤ්චා-ඔ (149, 23) = බහු යඤ්ච. බහුයඤ්චන්-ඔ (164) = බහුයඤ්චානො. [පාණිනී: 4. 1. 12.]

(මු-) 253. ඊප් වාමවසකත්. (ඊප් 1. ව 1. අම්ච සකත් 5.)

මසාවසකත්‍යපරනනනාත් හෙ ස්විතාත් සත්‍රියාමිප් ඩාප් ව සකවා. බහුරුඤ්චො බහුරුපෙ බහුරුඤ්චානො.

(ස-) මසාවසකත්‍යපරනනනාත්, මකාර සංයෝගය වකාර සංයෝගය යන මේ දෙකින් පිටත් අන්‍ය ශබ්දයන් කෙරෙත් පරව සිටි අන් යන භාගය අනුකොට ඇත්තාවූ ; හෙ ස්විතාත්, බහුවිච්ඡි සමාසයෙහි පැවති ශබ්දයා කෙරෙත් ; සත්‍රියාං, සත්‍රියිඛගයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; ඊප් ඩාප් ව සකත්, ඊප්ප්‍රත්‍යයද ඩාප්ප්‍රත්‍යයද වන්නේය.

* මකාරයාගේ සංයෝගය වකාරයාගේ සංයෝගය යන දෙදෙනා කෙරෙත් පරවසිටි අන්භාගය අනුකොට ඇත්තාවූ කෙරෙත්ම මේ විධානය වෙයි, එයින් පිටත් නැති ඩාප් ප්‍රත්‍යය කිරීම පරසූත්‍රයෙන් වළක්වනලද බැවිනි. බහුවො යඤ්චානො යෙයා සහයොජන සහෙ යන විග්‍රහයෙහි බහු යඤ්ච යනු වේ. බහු ඩ්‍රව්මෙ බහු ඩ්‍රව්මාණො යනුද, සුධි ඤ්චි සුධිමාණො යනාදියද මෙසේමැයි.

බහුරුජන් (253, 117, 46) බහුරුඤ්ඤා (35) = බහුරුඤ්ඤා.
 වා-බහුරුජන් (253, 126) = බහුරුජන්-ඉ (149, 23) = බහු
 රුජන්. බහුරුජන්-ඉ (164) = බහුරුජන්තො. [පාණිනී 4.
 1. 28.]*

(මු-) 254. කාසානාශීරකෙ'දිදසනනත්ඤ්ඤාදෙ. (කා
 පි 7. අනාශීරකෙ 7. අත් 1. ඉත් 1. අයත්තත්ඤ්ඤා
 දෙ 6.)

ආශීර්වාකවචේ කාපි පරෙ අකාර ඉකාරය සත්, න තු
 යත්-තත්-ඤ්ඤාදෙ. සච්චිකා කාරිකා. ආශීරකෙ තු ජිවකා.
 යද්දෙසතු යකා සකා, ඤ්ඤාදෙ ධ්‍රැවකා වටකා.†

* ම ව ව ව මව, මවඤ්ඤා තත් සංඥෙති මවසං, න
 මවසංමවසංසතස්මාත්, මව ඉත්තනෙන මවානන උච්ඡතෙ.
 වතඛයාං මසං වසංසනපරනනනාදිති, මසංඥ වසංඥ
 තො තාභ්‍යමනාං මසං වසංසනාං තස්මාත් පරො'ත් මසං
 වසංසනපරත්, සො'නෙන යසං තස්මාදිති විග්‍රහා. බහු
 රුඤ්ඤා යනු බහුවො රුජන්තො යයො සහයො සෙන යන
 විග්‍රහයෙහි බහුරුජන් ශබ්දය වේ. දෘඪපුෂ්පණ්‍යා දෘඪපුෂ්
 දෘඪපුෂ්පණ්‍යා සුදුමිත්තො සුදුමෙ සුදුමානො සත්‍රියො යනා
 දියද මෙසේමැයි. (276) න මත්සංඛ්‍යා යන මේ ආදියෙන්
 ඊළු ප්‍රත්‍යයාගේ නිෂේධය වනාහි බහුවර්ති සමාසයා කෙ
 රෙන් අත්තත්ති දතසුතු වෙයි. එහි බහුසුචා පූ දෘඪමඝවා
 සත්‍රිය යන මේ දෙතන්හි ඊළු ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය, චාළ
 ප්‍රත්‍යය වනාහි වන්නේය යනු කියසුතු.

† කසුකත ආප් කාප් තසමිත්. ආශීඤ් අකා ආශීරකා,
 නාසති ආශීරකො යනු සො'නාශීරකසතසමිත් කාපිත්‍යසං
 විශෙෂණං. යාදාත්ථතියසං විප්‍රතිෂේධො විධිරපි තාදාත්
 ථතියසෙසති නතයාත් ආශීරකවජිනාත් කාතකකාරසං ග්‍රහ
 ණා න තු ප්‍රකාතො, එහෙයින් (ප්‍රකාති කකාරයහට නොව
 මේ නිෂේධය ප්‍රත්‍යයගත කකාරයහට වන හෙයින්) තක
 ධාතුහු කෙරෙන් පවාදි බැවින් අන්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි තකා
 යත්තද, ශකධාතුහු කෙරෙන් අත් කළ කල්හි ශකා යන
 මේ ආදියෙහි ධාතුගත කකාරය බැවින් ඉකාරය නොවන්
 නේය. මමෙයං යන මෙහි වනාහි මාමිකා යනු ආදෙශ
 බැවින් කරණලද කකාරයම වෙයි. සච්චිකා යන මෙහි
 සච්චා යන මෝහට (203) විසංඥයා කෙරෙන් පුළුවයෙහි අත්
 වෙයි, සච්චිකා යන මෙහි කාප් පර කල්හි සච්චශබ්දයාගේ

(ස-) ආශීර්වාකවජ්ජ, ආශීර්වාදය අභිවශයෙන් පවත්නාවූ අකප්‍රත්‍යය රහිතවූ ; කාපි පරෙ, කකාර සුකතවූ ආප්ප්‍රත්‍යය පර කල්හි ; අකාර, අකාරනෙම ; ඉකාර, සකත්, ඉකාර වත් නේය ; යත්තත්තේපාදෙසු, යද් ගබ්ද නද් ගබ්ද ඤිපාදි ගණයෙහි ගබ්ද යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි අකාරය වනාහි ; න, ඉකාර නොවන්නේය. සච්චකා (254) කකාරසුකත ආප්ප්‍රත්‍යයා පරකල්හි අකාරයහට ඉකාරව සච්චකා යනු වේ. කාරකා (254) = කාරිකා. ආශීර්කෙනු, ආශීර්වාදයෙහි වූ අකප්‍රත්‍යයා පර කල්හි වනාහි ; ජ්වකා, චකාරයෙහි අකාරය හට ඉකාර නොවන හෙයින් ජ්වකා කියාම වේ. යද්ගබ්දෙසු, යද්ගබ්දෙසුන්ගේ ස්ථානයෙහි වනාහි ; යකා සකා, ඉකාර නොවන හෙයින් යකා සකා යනු වේ. ඤිපාදි ගණයෙහි වූ ගබ්දයන්ගේ අකාරයහටද ඉකාර නොවේ. [පාණිනී: 7. 3. 44. 45.]

(ම-) 255. මෛෂසුනසුනුවා ඥරසොඤ්ජහසුනාධුතා කොත ඒ. (මෛෂ-ධුතාකොත: 6 .. වා 1.)

අකාරයහට ඉකාරයයි. කාරිකා යනු කරුණි යා යන වාක්‍යයෙහි කාධාතුහු කෙරෙන් (990) ණකප්‍රත්‍යය කල කල්හි ආප්ප්‍රත්‍යයද කොට කාරකා යන මෙහි කාප් පර කල්හි අකාරයනෙම ඉකාර වේ. ජ්වකා යනු ජ්වතාත් යන වාක්‍යයෙහි (1006) ආශීර්වාදය යන සුභ්‍රයෙන් අකප්‍රත්‍යය වේ, පසුව ස්ත්‍රී ලිඛිතයෙහි ජ්වකා යනු වේ, ආශීර්වාදය රහිත කල්හි ජ්වකා කියාම වේ. යකා සකා යනු යා සා යන පදවශ්‍යට (208) විසංඥයා කෙරෙන් පුළුවයෙහි අත් කල කල්හි යකා සකා යනු වේ. කියනලද ජ්වකාදිය-කා-යන රූපයෙන් සමාන බැවින් කියනලද විධානයෙන් බාධිතයි. ඤිපාදිය වනාහි—

“ ඤිපකා ධ්‍රැවකා චෛව කරකා ධාරකෙහිකා,
ඵධකා වටකාද්‍යුභව පිත්තාණ්ණමහිකා හවෙත්.
උපත්‍යකාධිත්‍යකා ච තාරකා හද්‍යංගයොඃ,
වණ්ණකා වසුභෙදෙ සකත් ශතූනො වා තු වර්තතිකා.”

ඉභකා යනු ඉභධාතුහු කෙරෙන්ද අභකා යනු අභධාතුහු කෙරෙන්ද උණ්දින් සමිකිකිවූ තකප්‍රත්‍යය වේ. අභකා තාරකා වණ්ණකා යන මොවුන්ට අත්‍යවශයෙන් අභකා යනාදිය වේ. අභකා යනු බාරි නම්වූ කිරියයි. වර්ණකා යනු නවාදින්ගේ නාමයයි. වර්තතිකා යනු පහන්වැටියයි.

වාදේර්ධ්‍ර්මය වර්ෂයෝ කයයෝ ශ්‍රීකාර ඉකාරය සභා කාපි. විකෙ වකෙ, වටකිකා වටකකා, ආර්ථිකා ආය්‍යිකා. ධ්‍ර්මයෝසතු-නාසිකා කන්ධිකා.*

* ව යනු විශ්වයාගේ විසංඥයනට අති කළ කල්හි රූපය වෙයි. එහි යනු එතද් ශබ්දයනට සි පරකල්හි රූපයයි. ත්‍ය යනු ප්‍රත්‍යයනට සංඥ නොවන්නිය, කුමක්ද (525) ත්‍යය යනාදියෙන් කරණලද ත්‍යප්‍රත්‍යයාගේ ග්‍රහණයයි. ධ්‍රිශ්වි ත්‍යශ්වි ධ්‍රිතෝය, න ධ්‍රිතෝය අධ්‍රිතෝය. ක ව ය ව ක්‍ය, අධ්‍රිතෝයෝ ක්‍ය අධ්‍රිතෝය. වශ්ව එහි ශ්‍රිතශ්ව ප්‍රත්‍යශ්ව වාඤ්ජරශ්ව ශ්‍රිතශ්ව ශ්‍රිතශ්ව අප්‍රශ්ව භස්ත්‍රා ව එහි සමාහාරය වෛෂ්‍ය ප්‍රත්‍ය වාඤ්ජර ශ්‍රිතශ්ව ශ්‍රිතශ්ව, තව ව අධ්‍රිතෝය ව තෝ නයෝ. විශ්වද්‍රිශ්ව ශ්‍රිතශ්ව නවකයාගේ අකාරයනට කාප් පරකල්හි විකල්පයෙන් ඉකාර වන්නේය, ධාතුනගේ කකාරයකාර දෙක හැර ත්‍යශ්ව රූපයාගේද යකාරය හැර (මේ තුණ සමාන බැවින් නොගැන්ම දක්වීමයි) අන්‍යවූ යම් කකාර යකාරයෝ ඇද්ද ඔවුන්ගේ අකාරයනටද කාප් පරකල්හි විකල්පයෙන් ඉකාර වන්නේය යන අර්ථයි. විකෙ වකෙ යනු විශ්වයා කෙරෙන් පරව මැ විහනති කළ කල්හි (133) විසංඥයනට අතිද, (208) විසංඥයා කෙරෙන් පූච්ඡයෙහි අති කළ කල්හි, (249) ආප්‍රත්‍යයද වි වකා සි සිති කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් අකාරයනට ඉකාරද වෙත්. එහිකා එහිකා යනුද සුත්‍රිකා සුත්‍රිකා යනුද ප්‍රත්‍රිකා ප්‍රත්‍රිකා යනුද වාඤ්ජරිකා වාඤ්ජරිකා යනාදියද මෙසේමැයි. භස්ත්‍රිකා භස්ත්‍රිකා යනු වේ. භස්ත්‍රා වර්ෂප්‍රසවිකා යනු අමර නොම කියයි. භස්ත්‍රා එව යන වාක්‍යයෙහි (433) ස්වාමියෙහි කකාර කළ කල්හි (437) හුස්මද භස්ත්‍රායා සි සිතිකල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉකාරද වෙත්. භස්ත්‍රා සි අකාරනත ශබ්දයයි කිසිකෙණක් කියති. මොවුන්ගේ අප්‍රධානතියෙහිද බහුස්විකා බහුස්විකා යනාදිය වේ. වටකිකා යනු වට ධාතුන කෙරෙන් උණදීන් සමබන්ධිවූ අකප්‍රත්‍යය වේ, නැවත වටකා ශබ්දයා කෙරෙන් (433) ස්වාමියෙහි තාකාර්ථිය වේ. ආර්ථිකා යනු සාධාතුන කෙරෙන් (971) ශ්‍රීකාර කළ කල්හි ආය්‍යාශබ්දයා කෙරෙන් ස්වාමියෙහි කකාර්ථියයි. දෙනන්ති විකල්පයෙන් අකාරයනට ඉකාර වේ. නාසිකා යනු නිධා තුන කෙරෙන් (990) ශ්‍රීකප්‍රත්‍යය කළ කල්හි නාසකශබ්දයා කෙරෙන් ආප්‍රත්‍යයයි, ධාතු සමබන්ධිවූ යකාරය බැවින් මේ සුත්‍රයාගේ ප්‍රාථමික නැති කල්හි පූච්ඡසුත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන්

(ස-) වාදෙ; ව යන්න සීමාකොට ඇත්තාවූ එළ-සුන-පුත්‍ර-
වෘද්ධ-සු-ඥ-අප්-භසනා යන මොවුන්ගේද; ධුතාවච්ඡයො;,
ධාතූන්ගේ කකාර යකාරද තභිතයෙහි ත්‍යාප්‍රත්‍යයාගේ
යකාරද රහිතවූ; කයයොඤ්ච, ප්‍රත්‍යයන් සමබන්ධවූ කකාර
යකාර දෙදෙනාගේද; අකාර; අකාරය; කාපි, කකාර සුකත
ආප් පර කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ඉකාර; සකත්, ඉකාර
වන්නේය. වකා-(255)=විකා-ඔ (149, 23)=විකෙ. වා
වකෙ. ප්‍රත්‍යයන්ගේ කකාර යකාරයන්ට වනාහි, වට
කකා-(255)=වටකිකා. වා, වටකකා. ආය්‍යිකා (255)=
ආර්යිකා. වා, ආය්‍යිකා. ධුතාවයොඤ්ච, ධාතූන්ගේ හා ත්‍යා
ප්‍රත්‍යයාගේද ස්ථානයෙහි වනාහි; නායිකා කිත්තිකා, මේ
තත්ති විකල්ප රහිත බැවින් පුළුසුත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන් අකා
රයන්ට ඉකාරයි. [පාඪනි: 7. 3. 46, 47.]

(ඉ-) 256. වාචාපො'නුකතපුංසකස. (වා 1. ආත් 1.
ව 1. ආප: 6. අනුකතපුංසකස 6.)

ආප: ස්ථානෙ ජාතො'කාර ඉද්වට සකවා කාපි න තුකත
පුංසකස.

ගඩහිකා ගඩහාකා ගඩගකා. උකතපුංසකස තු ශුභර්කා.*

ඉකාර වේ. ධාතූහුගේ කකාරයන්ට ඉකාරය මෙසේයි, වක
ධාතූහු කෙරෙන් ණකප්‍රත්‍යය කල කල්හි වාකිකා යනාදිය
පුළුසුත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන් වේ. කිත්තිකා යනු කි භවා යන
වාක්‍යයෙහි (525) කිත්ත, ඔහු කෙරෙන් ස්ථාපිතයෙහි (433)
කකාරය කල කල්හි කිත්තායායි සිටියි, එකල්හි පෙර සුත
රෙන් නිත්‍යයෙන් ඉකාරයි. තනුන්තිකා දුක්ඛණ්තිකා අමා
න්තිකා යන මේ ආදිය මෙසේමැයි. ත්‍යාප්‍රත්‍යය ස්වරූපය
නිෂේධ ගෙසින් ත්‍යාච්ඡිකා ත්‍යාච්ඡිකා යනු වේ.

* උකත: පුමාන් යෙන තත් උකතපුංසකං, න උකතපුංසක
මනුකතපුංසකං (ලිඛිතං) තස. ආප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි
(437) කෙ'ක: ස්ව: යන මේ ආදියෙන් ජාතවූ යම් අකාරයෙන්
වේද ඔහුගේ ස්ථානයෙහි ඉකාරයද ආකාරයද කාප් පරකල්හි
විකල්පයෙන් වන්නේය, පක්‍ෂයෙකින් අකාරයම සිටින්නේය.
ගඩහා එව යන වාක්‍යයෙහි (433, 437) ගඩහකායි සිටි කල්හි
මේ සුත්‍රයෙන් අකාරයන්ට ඉකාරයි, ආකාරයද වේ. පක්‍ෂ
යෙකින් අකාරය සිටියි. දුර්ගික: දුර්ගිකා දුර්ගිකා යනාදියද
මෙසේමැයි. ශුත්‍ර: පුමාන් කියාද වේනුයි මේතෙම උකත
පුංසකශබ්දය වෙයි.

(ස-) කාපි, කකාර යුක්තවූ අප් පර කල්හි ; අපඃ ස්ථානෙ, අප්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි ; ජාතො'කාරඃ, ජාතවූ අකාරය නෙම ; වා, විකල්පයෙන් ; ඉත්, ඉකාර චේ ; ආචි සත්, අකාරද වන්නේය ; උක්තපුංසකස්‍ය ඥ, උක්තපුංසක ශබ්දය හට වනාහි ; න, ඉකාරදීය නොවේ. ගඩගකා-(256)= ගඩහිකා. ගඩගකා. වා ගඩගකා. උක්තපුංසකස්‍ය ඥ, උක්තපුංසක ශබ්දයහට වනාහි ; ශුන්රිකා, මෙහි පුළුසුත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන් ඉකාරයි, මෙතෙම සමාන බැවින් බාධිතයි. [පාණිනි 7. 3. 48, 49.]

(මු-) 257. ජිවිත්‍රිත්‍රස්‍යව්‍යාහනද්‍යදේජිජ. (ජිවිඋසා ඉත් න්සාඅස්‍යව්‍යාහනද්‍යදේ 5. ඊජ් 1.).

ඡකාරෙතනිකාරෙත උකාරෙත සාකාරෙතො නානතා-ද්‍යන්තා-දස්‍යව්‍යාහනද්‍යදේ ඊජ් සත් සත්‍රියාං.*

* ඡව ටව උඤ්ඤ සාඤ්ඤ ජිවිචිරඃ, නෙ ඉතො යෙෂාං නෙ ජිවිචිරතඃ, නෙ ච නව සාඤ්ඤ අස්‍යව්‍ය ව වාහ ව නද්‍යද්‍යෙහි තස්‍යාත්. සුදකලා නකාර සාකාර දෙදෙනාගේ අසමිතවය බැවින් ඒ අනතකොට ඇති ශබ්ද දෙදෙනාගේ ග්‍රහණයයි. මෙහි ඉත්සංඥ ඡකාරයද ඉත්සංඥ ටකාරයද නද්‍යද්‍ය ශබ්දද මුඛයෙන්ගේම ග්‍රහණය වෙයි, එහෙයින් බහුච්චෙෂණවා, බහු භූෂණ බහුනද්‍ය යන මේ ආදියෙහි ඊප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. අප්‍රධානවූද අත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි ඊජ් වෙයි, එහෙයින් අතිවිදුෂි, අතිපවනී, අතිදණ්ඩනී, අතිකර්ත්‍රී, අතිප්‍රතිචී, අතිශා ල්‍යනී යනාදිය වන්නේමය.

නද්‍යද්‍යද—

නද්‍ය මද්‍යවර ශෙෂාභ්‍ර ගෞරවෙල හප් පලවාඃ,
දරකඤ්ඤ තකීරසතරුණඃ කණ් කාකිණේය.

කදලාමලකො සුද හරිතක විහිතකාඃ,
ගවො දෙවො ධාතකඤ්ඤ මාතාමහ පිතාමහො.

ද්‍රෝණඃ සුද්‍රණ්ඩකො පාත්‍ර කොෂාතක පුටාසතටඃ,
කවාටමාවචො නාවො නවො හොට පටො ශයීඃ.

වරටඃ ශජ්කලඃ සුචඃ ශවොමණ්ඩල කුණ්ඩලො,
ලොහිතාණ්ඩා'ථකුණ්ඩාණ්ඩ මධ්‍යස්‍යකලපිප්පලාඃ.

කදලඃ කඤ්ඤ පිණ්ඩ කාකලො ශල්‍යකොවාෂඃ,
අනවුත් සුමිකොලොව පිසඩගාතසවෙනසාඃ.

(ස-) අයාවතෙකා, සුසනුද විහ්‍රිතිද රඹිතවූ ; පොපරේ,
පියංගුයා පර කල් හී; ඉවණෝවණියෝ, ශබ්දයා කෙනෙන්
පරවූ ඉවණි අවණි දෙදෙනාට ; ලොප : සත්, ලොජවන්
නේය. ම, ඉක්සංගු මකාරවත් ශබ්දයන්ගේ උදහරණ දක්
වනුලැබේ. වෛෂණි-^ව-^{(257,}²⁵⁸⁾= වෛෂණිච්ඡි. වරක
^{(257,}²⁵⁸⁾= වරකී. [පාණින් : 6, 4. 148.]

(මු-) 259. කෘතියෙහි වාචනාප්තියේ ශ්‍රේණිය. (කෘතියෙහි 7. ව 1. අනුකී 7. අපනයනශ්‍රේණිය 6.)

අප්‍රතික්ෂේප-මණ්ඩපය ලොව සිතේ අසාවකෙනා වෙත පමණක්,
සහ ඔබ වෙත ව, නොවන. ගෞරවය.*

(ස-) අයාවනෙතැ, සුයනුද විභකතිද රතිනවු ; පෙභ පරෙ, පිසංඥයා පර කල්භි ; අපතතථි ඡණ්ණසා, අපතතථියෙහි වූ ඡණ්ණප්‍රත්‍යයහට ; ලොපා සතත්, ලොප් වන්තේය. කාඛ්‍ය විවෙභ ව, තාමධාතුප්‍රකරණයෙහි වූ කාඛ්‍යප්‍රත්‍ය දෙක හා තඬි තයෙහි විවිප්‍රත්‍යය පර කල්භිද ඡණ්ණප්‍රත්‍යයහට ලොප් වේ ; ආකාරෙ තු, ආකාරයා පර කල්භි වනාහි ; න, ඡණ්ණප්‍රත්‍යය ලොපය නොවේ. ගාග්‍යී (257, 259,) = ගාර්ථි. [පාණිනී: 6. 4. 151, 152.]

* කෘතියේ බලයේ විවිධත්වය කෘතියේ විවිධත්වය. නිසා අනන්තයක්. අපගේ ජාතික අපගේ ජාතිකය. ව්‍යාපාරය හෙතෙමාට ගෙන යුගයන්හි හා විභවයන්හි පිටර කල්හිදී කියා සිටියාය. ගාර්ථීය යනු ගණිතය සහිතය. යන වාක්‍යයෙහි අපගේ ජාතිකය (415) ජාතිකයෙහි කල් කල්හි, ගාර්ථීය ගණිතය කෙරෙහි (257) ඉන්සංයු ජාතිකයන් බැවින් ජාතිකය යනු මේ සුභයෙන් පිටර කල්හි ජාතිකයෙහි ලොවදී වෙත්. කෘතියෙහි පර කල්හි ගාග්‍රිකයින් යන වාක්‍යයෙහි ස්වාරය ලොවදී (843) ගාර්ථීයය යනු වේ. බල කල් කල්හි ගාග්‍රිකයින් ඉවැවරය (848) යන වාක්‍යයෙහි ගාග්‍රිකයෙහි යනු වේ. විවිධත්වය කල් කල්හි අග්‍රිකයින් ගාග්‍රිකයින් හවර්. (495) යන වාක්‍යයෙහි ගාර්ථීය හවර් යනු වේ. විභවය පර කල්හි ගාග්‍රිකයින් නිසාය වේ. අපගේ පර කල්හි ව්‍යාපාර ගාග්‍රිකයින් යනු වේ. අපගේ ජාතිකය යනු කල්හිදී? සුභයෙහි හා වේ. සුභයෙහි යනු වේ. ජාතිකයෙහි ජාතිකයෙහි අපගේ ජාතිකයෙහි නිසාය හෙයින්. සුභයෙහි (843) සුභයෙහි යනු වේ, අපගේ.

(මු-) 260. සුසංහිතසංහාරය නිසාපුරුෂයා ජනිතමත්සා
 සංහාරයට පත්වේ ඊට සි. (සුසංහිතසංහාරය 6. නිසා
 පුරුෂයා 6. ජනිතමත්සාය 6. ඊට පො: 7 .. හමුවේ 7.
 ඊට 7. ය: 6.)

එහි යසා ලොප: සහත් ඊට පො: පරයෝ, නිසාපුරුෂ
 ඊට ව.

සෞරී ආගමනි වාතුරි.*

(ස-) ඊට පො: පරයෝ, ඊට පුරුෂයා ඊට පුරුෂයා යන
 මොවුන් පර කල්හි; එහි, සුසංහිතසංහාරය යන අරුතෙන්;
 යසා, යසාරයහට; ලොප: සහත්, ලොප් වන්නේය. නිසා
 පුරුෂයා, නිසාපුරුෂයා පර කල්හි නිසා පුරුෂයා අරුත
 යන්නේද; ඊට ව, ඊට පුරුෂයා පර කල්හිද ජනිත මත්සා
 අරුතෙන් යසාරයහට ලොප්වන්නේය. සෞරී (257,
 260) = සෞරී. ආගමනි යනුද මෙසේමැයි. වාතුරි (257,
 260) = වාතුරි. [පාණිනි: 6. 4. 149.]

(මු-) ව-ත්‍රයි භූමිණි. උ-විදුමි ශ්‍රිමති හවති. (245) අප්
 යනොනිතාං, සං-පවතති. (244) ආදිපො: තුදනති තුදති,
 භානති භාති. න-දණ්ඩති අවිති රුද්ධි ශුති, මභවති මභොති.
 සං-කර්ත්‍රී ක්‍රොමිටි. අත්ව-ප්‍රතිවි ප්‍රත්‍යක්ඛති තිරස්වි තියස්
 ක්ඛති, අමුමුර්වි අදමුර්වි උදිවි. වාහ-භාරොති යෙවතොති
 යෙවතවාති ශාලසුති. නදි මත්සි ගෞරි.

(ස-) ව, අප්විප්‍රත්‍යයාගේ ඉත්සංඥා ටකාරය සුත් උදහරණ
 බොධකයි. තුස (257, 258) = තුසි. භූමිණි යනුද මෙසේ
 මැයි. උ, කිසුප්‍රත්‍යයාගේ ඉත්සංඥා ටකාරය සුත් උදහ
 රණ දක්වනු ලැබේ. විවස් (257, 229, 111) = විදුමි. ශ්‍රි
 මත් (257) ශ්‍රිමති. හවත් (257) = හවති, මතුබවතුප්‍රත්‍යය

* ජනිතයනු අප්‍රත්‍යයී රහිතයාගේ ග්‍රහණයයි, අප්‍රත්‍යයීය
 පුළුල්ප්‍රත්‍යයෙහි ගත් බැවිනි. සෞරී යනු සුසංහිතයාගේ මෙය
 යන අර්ථයෙහි (433) ජනිත කල් කල්හි සෞරී යි සිටියි, එකල්හි
 (257) ඉත්සංඥා භිකාර බැවින් ඊට පුරුෂයා කල් කල්හි මෙයින්
 යසාරලොපයි. ආගමනි යනුද එසේමැයි. වාතුරි යනු වතු
 රසා භාවය යන අර්ථයෙහි (433) ජනිත කල් කල්හි වාතුරී යි
 සිටියි, (257) ඊට කල් කල්හි මෙයින් යසාරලොපයි, භෞරී
 යනුද මෙයින් යනුද සාමග්‍රී යනුද මෙසේමැයි.

යෝජි. අප්‍රසන්නා නිත්‍යයං, යන මේ සූත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන්
 නුග්‍රහණය වේ, සා, අනාප්‍රත්‍යයාගේ ඉත්සංඥ සාකාරවත්
 උද්ගරණ කියනු ලැබේ. පචත් (257, 245) = පචනති. ආදී
 පොෂ, යන මෙයින් විකල්පයෙන් නුග්‍රහණය වේ. තුදත් (257
 244) = තුදනති. නුග්‍රහණය නුදු පක්‍ෂයෙහි තුදනී යනු වේ,
 භානති භානී යනුද එසේමැයි. න, නිකාශනන අබ්ධයන්ගේ
 උද්ගරණ බොධකය. දඬත් (257) = දඬනති. අච්චත් (257,
 195) = අච්චනති.

රුජත් (257, 117, 46) = රුජනති. ඔචත් (257, 194) ඔචනති.
 මඝචත් (257, 191) = මඝචනති. වා, මඝචත් (257, 194) =
 මඝනනති. සා, සාකාශනන අබ්ධයන්ගේ උද්ගරණය බොධය
 පිණිසයි. කතී (257) = කතීති. ක්‍රොචා (257) = ක්‍රොචනති.
 අත්ච, අත්චධානු කෙරෙන් උද්ගරණ දක්වනු ලැබේ.
 ප්‍රත්‍යච (257, 224) = ප්‍රත්‍යනති, ප්‍රත්‍යක්ච (257) = ප්‍රත්‍යක්චනති.
 තියසීච (257, 225) = තියසීනති. තියසීක්ච (257) = තියසීක්චනති.
 අමුමුයච, අදමුයච, උදච, (257, 225) = අමුමුර්ච, අදමුර්ච,
 උදර්ච. වාහ, වාහ යනු වහධානු කෙරෙන් උද්ගරණය කිරීම
 පිණිසයි. භාරවාත් (257, 179) = භාරවනති. ඔචනවාත්
 (257, 179) = ඔචනනති. වා, ඔචනවාත්. ශාලිවාත් (257,
 180) = ශාලිනනති. නදී, නදී යනු නදාදී ගණයෙහි උද්ගරණ
 කිරීම පිණිසයි. මත්සර (257, 260) = මත්සරනති. ගෞර (257,
 258) = ගෞරනති.*

* හුසී යනු හුසාණං පුරණි යන අර්ථයෙහි (461) ත්‍රිඅබ්ධයා
 කෙරෙන් අයච්ඡත්‍යය වෙයි. භූෂණතෝනියා යන වාක්‍යයෙහි
 භූෂධානු කෙරෙන් කරණවාච්ඡ කල්හි (1134) අනච්ඡත්‍යය
 වේ, ඉත්සංඥ ටකාරවත් බැවින් ඊජ්ජත්‍යය වේ. විදුෂී යනු
 විද්ධානු කෙරෙන් අනාප්‍රත්‍යය වේ, අනාසානසේ (1103)
 කුසුප්‍රත්‍යය වේ, විවස් අබ්ධයා කෙරෙන් ඉත්සංඥ උකාරවත්
 බැවින් ඊජ්ජත්‍යය වේ, (229) ටකාරයාගේ භානනයෙහි උකාර
 වේ, ශ්‍රීමතී යනු ශ්‍රීරජත්‍යය යන වාක්‍යයෙහි (441) ශ්‍රීඅබ්ධයා
 කෙරෙන් මහාප්‍රත්‍යය වේ, ඉත්සංඥ උකාරවත් බැවින් ඊජ්
 වේ, භවතී යනු භාධානු කෙරෙන් උණදිස චිත්තප්‍රත්‍යය
 වේ, භවත්අබ්ධයා කෙරෙන් ඊජ් වේ. පචත්තී යනු පචධානු
 කෙරෙන් (1100) අනාප්‍රත්‍යයයි. තුදධානු කෙරෙන්ද භා
 ධානු කෙරෙන්ද අනාප්‍රත්‍යය කල් කල්හි විකල්පයෙන්

(මු-) 261. ණවබ්‍යාවනෝ රඹිප වා නු හෙ. (ණවබ්‍යාත් 5. වන: 5. රඹි 1. ඊප 1. වා 1. නු 1. හෙ 7.)

ණදව: බ්‍යාව ව්‍යාත් වන ඊප සත්, වනෝ රඹි ව ස්ත්‍රියාං හෙ නු වා. ආවාචරි ත්වරි හරිද්‍යවරි බ්‍යව්වරි බ්‍යව්වා.*

(ස-) ණදව: බ්‍යාව, ණකාරනන ධාතුද ස්වරනන ධාතුද බස්අනන ධාතුද යන මොවුන් කෙරෙන්; ව්‍යාත්, කරණ ලද්දවු; වන:, වන්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන්; ස්ත්‍රියාං, ස්ත්‍රීලිඛිත

නුණ් ආගමයි. දණ්ඩි සහ දණ්ඩාසත්‍යයන් යන වාක්‍යයෙහි (444) ඉන් වේ. අළුති සහ අළුත්ගබ්‍යයා කෙරෙන් නානන බැවින් ඊප්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (195) තුඩ් ආදෙශයි. රජන් ගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් කළ කල්හි (117, 46) රුඤ් සහ වේ. ශුභි සහ ශ්‍රව්ගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් කළ කල්හි (194) වකාරයට උකාර වේ. මසවන්ගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් කළ කල්හි (191) තුඩ් යන්තනුගේ විකල්පය වේ, විකල්පපක්‍ෂයේ (194) වකාරයට උකාරයි. කර්ත්‍රී සහ කර්තෘ යා සා යන් නෙති කෘධාතු කෙරෙන් (990) තෘන් වේ, ඉන් පසු සෘකාර නතයා කෙරෙන් ඊප් වේ. ක්‍රොශ්ටරි සහ ක්‍රොශ්ට්‍රගබ්‍යයට ස්ත්‍රීලිඛිතයෙහි (139) තුන් යන්තනුගේ ස්වානුයෙහි තෘන් වේ, නැවත ඊප් වේ. අන්ව සහ අන්වධාතු කෙරෙන් ක්‍රිප් අනුගතයට යන අළුති, ප්‍රතිප්‍රතික අන්වධාතු කෙරෙන් (1032) ක්‍රිප් කළ කල්හි (567) නකාර ලොපයයි, ප්‍රත්‍යවිගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් කළ කල්හි (224) ප්‍රතිවි, ප්‍රතිවිගබ්‍යයා (568) නලොපය නුඩු කල්හි ප්‍රත්‍යක්‍රිගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් වේ, ප්‍රත්‍යක්‍රිවි. ත්‍යක්‍රිගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් කළ කල්හි (225) ත්‍යක්‍රිවි. ත්‍යක්‍රිගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් කළ කල්හි ත්‍යක්‍රික්‍රිවි. වාහ සහ විණ් අනන ව්‍යාධාතුගතය යන අළුති. භාරං වහති යන්තෙති (1028) විණ්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි භාරවාන් ගබ්‍යයා කෙරෙන් ඊප් වේ, (179) වාස්වානුයේ ඔෆ් වේ. ග්‍රෙව තවාන් ගබ්‍යයෙන් ඊප් කළ කල්හි විකල්පයෙන් ඔෆ් වේ, ශාලිවාන් යන්තෙත් ඊප් කළ කල්හි (180) වායන්ත උෆ් වේ. ජනෙත්‍රය: යනාදියෙහි උච්ඡිසංඥ යකාර රහිත බැවින් අප්‍රාප්ත කල්හි නද්‍යදි බැවින් ඊප් වේ.

* මෙහි වන් සහ (1032) ත්‍යක්‍රි සිප් යනාදියෙන් කරණ ලද වන්ප්‍රත්‍යයයි. අවාචරි සහ ඔණ්ඩාතු කෙරෙන් (1032) වනිප් වේ, (1031) ණකාරයට ආකාර කළ කල්හි (35) ඔකාරයට අවිද අවාචන් යි සිව් කල්හි මෙයින් ඊප්ද රඹිආදෙශද

යෙහි ; ඊජ සඤ්, ඊජප්‍රත්‍යය වන්නේය. වනා, වන්ප්‍රත්‍යයාගේ නිකාරය හට ; රචි ව, රචිආදෙශද වන්නේය ; හෙතු, බහුවර්ති සමාසයෙහි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් ඊජප්‍රත්‍යය හා රචිආදෙශයද වන්නේය. අවාවන් (261) = අවාවර්. මේ ඡායාරූපය දිවයි. සිවන් (261) = සිවර්. මේ ආරූපය දිවයි. හරිද්‍යවන් (261) = හරිද්‍යවර්. මේ බස්අන්තයයි. බහුසිවන් (261) = බහුසිවර්. බහුසිව, විකල්පයෙන් බහුසිව කියාද වේ, මේ බහුවර්ති සමාසයෙහි උද්‍යුතරණ වේ. [පාණිනී 4. 1. 7.]

(මු-) 262. ස්වයංවිවික්ෂා සංඛ්‍යාදිද්‍යමවයො'පි-භායනාවබ. (ස් 1. නා 1. ව 1. උධස්-සංඛ්‍යාදි-ද්‍යම-වයො'පි-භායනාව 5. හෙ 7.)

උධස් සංඛ්‍යාදිද්‍යමවයො'පි-භායනාව ව ඊජ සඤ් හෙ, සසඤ් ව නා සඤ්. පිනොධිති විද්‍යමති විභායති.

(ස-) හෙ, බහුවර්ති සමාසයෙහි ; උධස්, උධස් ශබ්දයා කෙරෙන්නද ; සංඛ්‍යාදිද්‍යම, සංඛ්‍යාදිද්‍යම පවත්නාවූ ; ද්‍යම නා, ද්‍යමන්ශබ්දයා කෙරෙන්නද ; වයො'පි භායනාව, වයො අපි වශයෙන් පවත්නා සංඛ්‍යාදිද්‍යම භායනශබ්දයා කෙරෙන්නද ; ඊජ සඤ්, ඊජප්‍රත්‍යය වන්නේය. සසඤ්, උධස් ශබ්දයාගේ සකාරය හට ; නඤ් සඤ්, නිකාරදෙශද වන්නේය.

(ස-) පිනොධස් (262, 117) = පිනොධිති. විද්‍යමන් (262,

වෙත්, සිවර් යනු බාධානුක්‍රම කෙරෙන්න (1032) කිහිප වේ, (612) කී වේ, සිවන් ශබ්දය වේ. විභාවර් යනාදියද මෙසේමැයි. හරිද්‍යවර් යනු හරි. පශ්‍යති යා යන්නෙහි හරි ද්‍යම බාධානුක්‍රම කෙරෙන්න කිහිප වේ, හරිද්‍යවන් යනු වේ, වනිප් යන්නෙහි වකාරය තමා දන්ත බැවින් ක්‍ෂප් පරතයක් නැතිවෙයි (154) ඡචි නොවේ. බහුසිවර් යනු බහුවා සිව්නා (කෙ වර්තා) යසං නද්‍යං යි බහුවර්ති කල් කල්හි ඊජ ආදිය වේ. ඊජ නුච්ඡ පක්‍ෂයෙහි රචිආදෙශයද නොවේ. එකයොග නිර්දේශනා. සහ වා ප්‍රවෘත්ති සහ වා නිවෘත්ති යන නිකාර හෙතුකොටගෙන පක්‍ෂයෙකින් බහුසිවන්-සි (148, 164, 118) බහුසිව යනු වේ. ඡව බසාත් කිං? යථා.

117) = විදුම්හි. විභාසන (262, 258) = විභාසනි. [පාණිනී: 5. 4. 131, 4. 1. 25, 26, 27.]*

(මු-) 263. ජානෙරනො'සුඛි-සුඛි-සන් කාණ්ඩ ප්‍රාක් ප්‍රාහ්මණිකයෙකාදි පුස්තකප්‍රකාශනකරණපිණ්ඩාදිඵලනාදිමුලාන්. (ජානෙ: 5. අන: 5. අසුති-මුලාන් 5.)

ජාතිවාචනො'කාරනතාත් සත්‍යයාමිප් සත්‍ය න නු සත්‍යසුඛාදෙ: මෙහි හංසි ශිතපාකි. සත්‍යසුඛාදෙසු මසේකා වෛශ්‍යසත්ප්‍රජපා සංඵලා අමුලා. ජානෙ: කිං? මන්ද.†

(ස-) ජාතිවාචන: ජාතිවාචිවු; අකාරනතාත්, අකාරනන

* වය: අප්‍රේ යස ස වයො'පී: ස වාසො භාසනශ්‍රෙති වයො'පීභාසන: දුම ව වයො'පීභාසනශ්ව නො, සධ්වකආදිර්යයොස්තො සධ්වකදී, නො ව නො දුමවයො'පීභාසනො වෙති සධ්වකද්දුමවයො'පීභාසනො, උධස් ව සධ්වකදි දුමවයො'පීභාසනො වෙති තස්මාත්. ඛුච්චිභො සස න: සත්‍යං සි සමහවය බැවින් උධස් ශබ්දයාගේ සකාරයහට මනකාරදෙශය වෙයි. හෙ යන මේ පදයාගේ නැවත ගැන්ම පරසුත්‍රයෙහි සමබ්ධනොකිරීම පිණිසයි. පිනොධිති යනු පිනං උධො යසන: සා ගො: පිනොධස් (මහත් බුරුල්ල ඇත්තී) ශබ්දයා කෙරෙන් ඊජ් භාසකාරයහට නකාරදෙශද වෙත්. වෙ දුමහි (රඹෝ) යසන: සා විදුම්හි, ගො: ගවදෙනයි. සධ්වකශබ්ද රක්තයාහට වනාහි සුදුමෙ සුදුමානො සි (253) පුළුසුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් වන්නේය. වො භාසනො වයො යසන: සා විභාසනි, වජීවයක් ඇති දෙනයි. සධ්වකපුළුනුවු ශබ්දයහට වනාහි ගතභාසනා යනු වී. වයො'පී: යනු කුමටය? විභාසනා ශාලා යන තන්හි ප්‍රාණින්ගේ වයස නොවන බැවින් ඊජ්ප්‍රත්‍යය නොවන බව හැඟවීම පිණිසයි. වයො නම් ප්‍රාණින්ගේ ඉක්මනියාවූ පරමාසුයි.

† සත්‍ය යනු නිත්‍යසත්‍යප්‍රිබ්ධ ශබ්දයයි. ය උච්චි යස ස සුඛි. සච්ච කාණ්ඩස්ථ ප්‍රාක් ව ප්‍රානතශ්ව ශතස්ථ ඵකශ්ව නෙ ආදයො යස නත් සත්කාණ්ඩ ප්‍රාක් ප්‍රානතශ්වෙකොදි, තච්ච තත් පුජපස්ථවෙති තත්. සම් ව හස්ත්‍රා ව අජිතස්ථ ඵකශ්ව ශතශ්ව පිණ්ඩශ්ව නෙ ආදයො යස නත් සංහස්ත්‍රා ජ්‍යෙෂ්ඨකරණ පිණ්ඩාදි, තච්ච තත් ඵලස්ථවෙති තත්. නස්ථ ආදිර්යස නත් නාදි, නාදි ව තත් මුලස්ථවෙති නාදිමුල. තන: සත්‍ය ව සුඛි ව සත්කාණ්ඩ ප්‍රාක් ප්‍රානත ශතෙකොදි පුජපස්ථව සංහස්ත්‍රාජ්‍යෙෂ්ඨකරණපිණ්ඩාදිඵලස්ථ නාදිමුලස්ථවෙති. පශ්වාත් නස්ථ සමාසෙ අසත්‍ය

ශබ්දයා කෙරෙන් ; සත්‍යයා, සත්‍යලිඛනයෙහි ; ඊජ සත්, ඊජ වන්නේය ; සත්‍යසුඛාදෙසතු, නිත්‍යසත්‍යලිඛිත ශබ්ද උච්චසංඥා සකාරසුඛතා ශබ්ද යන මොවුන් ආදිකොට පවත්නා සත් පුෂ්ප කාණ්ඩපුෂ්ප ප්‍රාක්පුෂ්ප ප්‍රාන්තපුෂ්ප ශතපුෂ්ප එකපුෂ්ප යන මොවුන්ද සම්ඵල භස්ත්‍රාඵල අජනඵල එකඵල ශණ්ඵල පිණ්ඩඵල යන මොවුන්ද අමුලශබ්දය යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙන් වනාහි ; න, ඊජප්‍රකාශ නොවන්නේය. ජනි වාවක අකාරානන්‍යයෙන් සමාන බැවින් නිත්‍යසත්‍යලිඛන

සුඛ සත්කාණ්ඩප්‍රාක්ප්‍රාන්තශතකොටි පුෂ්පසංභස්‍යාජ් නෙනකශණ පිණ්ඩාදිඵල නාදිමුලං තත්මාත්. මාගජාති: සත්‍ය මාහි භංසජාති: සත්‍ය භංසී, ශීතෙ පාකො යසන: සා ශීත පාකී, ඔෂධිවිශේෂ: ජනිවාචි ශබ්දයන්ගේ මුඛ්‍යයා කෙරෙන්ම ඊජප්‍රකාශ වෙයි, එහෙයින් බහුමාගා භූමි: අබ්‍රාහමණ පුරි යනාදියෙහි මාගාදිය අප්‍රධානබැවින් ඊජ නොවන්නේය. ශීතපාකී යනාදියෙහි වනාහි අප්‍රධානත්වයෙහි ජනිභාවයයි, එහෙයින් මෙහි ජනිතූගේ මුඛ්‍යත්වයම වෙයි. නිත්‍යසත්‍යලිඛන ශබ්දයා කෙරෙන් මස්ජකා බලාකා යනාදියයි. සුඛ ශබ්දයා කෙරෙන් චෛශ්‍යා සෘත්‍රියා යනාදියයි. සෘෂ්‍ය භය ගවය ආදීන්ගේ සුඛත්වය බැවින් ඊජ නොපැමිණි කල්හි නද්දිගණ පාඨයෙහි සුකතබැවින් ඊජ වෙයි. පුෂ්පශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි ශත්පුෂ්පා කාණ්ඩපුෂ්පා යනාදිය වේ. සත් ආදි කොට ඇති මේ ශබ්දයන් හා සුකතවූ පුෂ්ප ශබ්දයෙන් ඊජ නොවීම කුමක් හෙයින්ද? ශබ්ධපුෂ්පී වොරපුෂ්පී යනාදියෙහි අන්‍යශබ්දයන් හා සුකතවූ පුෂ්පශබ්දයා කෙරෙන් ඊජ වන බැවිනි. ජනිවාවක නුවූ පුෂ්පශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි බහුපුෂ්පා ලතා යන මෙහි ඊජ නොවේ. ඵලශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි සංඵලා භස්ත්‍රා ඵලා යනුවේ, භස්ත්‍ර යනු අකාරානන්‍ය වූයේද වේ, එහෙයින් භස්ත්‍රඵලා යනු වේ, සං යනාදි මේ ශබ්දයන් හා සුක්තවූ ඵලශබ්දයෙන් ඊජ නොවීම කුමක් සඳහාද? රක්තඵලී යනාදියෙහි අන්‍ය ශබ්දයන් හා සුකතවූ ඵලශබ්දයෙන් ඊජ වන බැවිනි. ජනිවාවක නුවූ ඵලශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි බහුඵලා යනාදියෙහි ඊජ නොවේ. නක්ඤ් මුල්කොට ඇති මුලශබ්දයෙන් අමුලා යි ඊජ නොවේ. නක්ඤ් පූච්චවූ මුල ශබ්දය නිෂේධබැවින් ශතමුලී යනාදිය නක්ඤ් සමාසය නොවන හෙයින් ඊජ වේ. ජනිවාවක නුවූ මුලශබ්දයා කෙරෙන් දෘඪමුලා යි ඊජ නොවේ. මජ්‍යා යනු මජ්‍යාගුණසුකත සත්‍යයයි, ජනිභාවයක් නැතිහෙයින් ඊජ නොවේ.

ශබ්දදීප්ත නිෂේධයෝයි. මාග (263, 258) = මාහි. හංසි ශ්ව පාති යනුද එසේම දන්නේය. සත්‍යසාධකයකු, නිත්‍යසත්‍යලිඛි ගිණිගෙදි උච්චිතයෙකු යකාරවත් ශබ්ද යන මේආදීන් කෙරෙන් වනාහි; මන්ත්‍රය, නිත්‍යසත්‍යලිඛිතයා කෙරෙන් මෙයින් ඊජ නිෂේධයෙන් ආප්‍රත්‍යය වේ. වෛශ්‍ය, උච්චිත යකාරයකු යා කෙරෙන්ද එසේම ආප්‍රත්‍යයයි. සත්‍යසත්‍ය, සත්‍යසත්‍ය ශබ්දයා කෙරෙන්ද එසේම ආප්‍රත්‍යය වේ. සංචල, මේ ශබ්දයෙන්ද ආප්‍රත්‍යයයි. අමුල, නකාර පුළු සමාසය වූ මුල ශබ්දය බැවින් ආප්‍රත්‍යයයි. ජනෙ: කිං? ජනිතාවක ශබ්දයා කෙරෙන් ඊජප්‍රත්‍යය කිරීම කුමටය? මහ, මහගුණ යුක්තිය යන ගුණවත්‍යයන් කෙරෙන් ඊජප්‍රත්‍යය නොවන බව ඇත වීම පිණිසයි. [පාණිනී: 4. 1. 63, 64.]

(මු-) ආකෘතිග්‍රහණ ජනිතලිඛිතයාගේ න සම්ප්‍රදාය, සකෘද්‍යකතනිර්ග්‍රහණ ගොත්‍රයේ වරණය: සහ. ගාර්ථි කසි කෙරෙහි.

(ස-) ජනි: ජනියතොමෝ; ආකෘතිග්‍රහණ, අවයව සට හන්සයි කියනලද ආකාරය අවබෝධකිරීමද; ලිඛිතයාගේ ව, ලිඛිතයන්ද; න සම්ප්‍රදාය, සියල්ල භජනය නොකරන් නිද; සකෘත්, එක්වීමක්; ආකෘත, උපදෙශ දීමෙන්; නිර්ග්‍රහණ, මනාව අවබෝධකල හැක්කිද; වරණය: සහ, වෛද්‍ය කදෙශයන් වූ පාදයන් හා සමග; ගොත්‍රයේ, පුත්‍ර පොත්‍රදී ගොත්‍රයද යන සතරද වෙයි.

ගාමි (263, 260) = ගාර්ථි. කසි (263, 258) = කසි. කෙරෙහි යනුද මෙසේමැයි.*

* නැවත ජනිතාවක ශබ්ද අවබෝධකරවනුපිණිස ආකෘති ග්‍රහණය නාදී වශයෙන් ජනිතලක්ෂණ කියයි. ආත්‍මයතෙ ව්‍යාප්ත තෙ අනුයෙති, ආකෘතිවයව සංසාරය, ආකෘති ග්‍රහණය ශ්‍රී ලංකා සහ ආකෘතිග්‍රහණ ජනි: ජනිතොමෝ ආකෘති ග්‍රහණය, ආකෘතියෙන් (ආකාරයෙන්) ප්‍රකාශවන්නිය යන අර්ථය. එහෙයින් මනුෂ්‍ය ගො මාග හංසාදීන්ගේ වෙනස් වෙනස්වූ අවයව සටහන් ආකාරයෙන් වැටහෙනුලබන මනුෂ්‍යයා ගොති මාගති හංසාදිතාවය ජනි නම්. මෙසේ මේ ලක්ෂණය විද්‍යමාන කල්හි බ්‍රාහ්මණ ක්‍රියා වෛශ්‍ය ශ්‍රද්ධාවෙන් වෙන්වශයෙන් ආකාරයයි කියනලද අවයවසටහනක් නැති හෙයින් බ්‍රාහ්මණයින්ගේ ජනිතාවයට නොපැමිණියේය

(මු-) 264. ගුණද්වොතො'බරුසෙතඛි. (ගුණත් 5. වා 1. උතා 5. අ-බරුසෙතඛි 5.)

ගුණවාචකාදුකාරනාත් සත්‍යයාමිප් සතවා, න තු බරුසෙතඛි. මාවී මාදු. බරුසෙතඛිසතු බරු පාණ්ඩු. ගුණත් කිං?

සත්තෙ නිවිශතො'පෙති—පෘථක්ඡතිජු දශතො,
ආබෙයයොක්‍රියාප්ඛි සො'සතිප්‍රකාරිථගුණ. බෙහු.

(ස-) ගුණවාචකාත්, ගුණය කියන්නාවූ හෝ ගුණවිෂිතවූ ; උකාරනාත්, උකාරනා ශබ්දයා කෙරෙන් ; සත්‍යයා, සත්‍ය ලිඛිතයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; ඊප් සතත්, ඊප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය ; බරුසෙතඛි, බරුශබ්දයා කෙරෙන්ද ; සෙතඛිසතු, උච්චිසංඥවූ සංයෝගසුක්කතයා කෙරෙන්ද වනාහි ; න, ඊප්ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. මාදු (264) = මාවී. වා මාදු. බරුසෙතඛිසතු, බරුශබ්දය උච්චිසංඥවූ සංයෝග සුක්කතය යන මොවුන් කෙරෙන් බරු පාණ්ඩු යනු වේ. ගුණත් කිං? ගුණත් යනු කුමටය.

සත්තෙ, ද්‍රව්‍යය කෙරෙහි ; නිවිශතො, යමෙක් ආශ්‍රය කෙරේද ; අපෙති, ඒ ද්‍රව්‍යය කෙරෙන් පහවේද ; පෘථක්, වෙන්වෙයෙන් ; ඡතිජු, අනා ද්‍රව්‍යයන් කෙරෙහි ; දශතො, දක්නාලැබේද ; ආබෙයයො, ඉපදියසුතු හෝ ද්‍රව්‍යත්මකවූ ආධාරයා විසින් ඉසිලියසුතුද ; අක්‍රියාප්ඛි, ක්‍රියායෙන් ඉපදියසුතු

නොහොත් ඡතිය දතනොහැකියයි ලිඛිතානා යි අනාලක්‍ෂණයක් කියයි. යමක් ලිඛිතත්‍වය භවනයනොකරන්නාද ඔහු මෝ ඡති නම් වන්නා යන අර්ථය. එයින් ව්‍යාභිමාණදීන්ගේ විලිඛිතමාත්‍රභවනය කරණකොටගෙන බ්‍රාහ්මණදී ශබ්ද ඡති වාචකයයි පහලවෙයි. මෙසේ ඇති කල්හිද හංසයා දක්නාවූ හංසයන් පෙර නොදන්නාලද මිනිසක්හු විසින් ඒ හංසයාගේ ආකාරයෙන් හංසභාවය අවබෝධකිරීම නොහැකිවනුලැබෙයි. එහෙයින් හංසත්‍වය ඡති නොවෙයි යන මේනිසා පළමු කියන ලද ලක්‍ෂණය දෙස වෙයි, එසේම දෙවදනාදී සංඥාශබ්දයාගේද ත්‍රිලිඛිතභාවය බැවින් ඡතිභාවයට නොපැමිණීම හෙතුකොටගෙන විතීය ලක්‍ෂණයද දෙස වෙයි. මෙසේ කියනලද මේ දෙස දෙක පහකිරීම පිණිස සකස් කළ ලක්‍ෂණ දෙදෙනාගේ විශේෂයක් කියයි. එක්වරක් උපදෙශ දීම

නොවේද ; අසනිප්‍රකාරී, අප්‍රකාරී වූයේද ; ස, හෙතෙම ; ගුණ, ගුණ නම් වේ. බෙදුනු, කියනලද ලක්ෂණත් මකවු ගුණයොගයක් නැති හෙයින් බෙදුනුබැසා කෙරෙන් ඊප්ප්‍රත්‍යය නොවේ. [පාණිනී: 4. 1. 44.]*

කරණකොටගෙන නිසමයෙන් අවබෝධකර්ම හැකිවනු ලබන්නේ ජාතිය යන අර්ථයයි. එයින් පළමු හංසයන් නොදන්නක් හට හංසතෙම මෙබඳුයයි උපදෙශදානයකල කල්හි, පසුව හංසයන්හු දන්නාහට ඒ ආකාරයෙන් හංසයාගේ දැනගැනීම හැකිවනු ලැබෙයි යයි ප්‍රථම ලක්ෂණයාගේ දෙශයෙන් නොවෙයි. මෙසේ දෙවදනතාදි සංඥාබිදයාගේ එකක්හුගේ හැගීමපිණිස උපදෙශ ලද කල්හි අන්‍යයන්ගේ හැගීමෙහි ඥානයක් නැති බැවින් ජාතියක් නැත්තේය යන විනිස ලක්ෂණයාගේද දෙශයෙන් නොවෙයි. මෙසේ ලක්ෂණ දෙක ඇති කල්හිද ගාග්‍රීදීන්ගේද කදාදීන්ගේද ආකාරයෙන් හැගෙන බවක් නැති හෙයින්ද ත්‍රිලිඛිත භජනකියෙන්ද ජාති බවට නොපැමිණෙයි. එහෙයින් පරිභාෂාත්මකවූ ජාතිලක්ෂණය ගොත්‍රඤ්ච යි කියයි. පුත්‍ර පෞත්‍රාදීන්ගේ වංශයෙන් වූ පරම්පරාගත ගොත්‍රයද වරණයයි කියනලද වෙදයාගේ එක දෙශයද යන මේ දෙකද ජාතිය යන අර්ථයයි. පාදය ජාතියයි කී හෙයින් වෘක්ෂ ලතා වර්ගයන්ගේ ජාතිකය ගතසූතුවෙයි. ගර්භ්‍ය අපත්‍රං සත්‍රී යන වාක්‍යයෙහි (415) ඡන්ද්‍රප්‍රත්‍යය කල කල්හි ගාග්‍රීබිදයෙන් ගාර්ගී යි සිටියි. උච්ඡංඥ යකාරය බැවින් ඊප්ප්‍රත්‍යය නිෂේධ කල්හිද විශේෂවිධානය බැවින් ගාග්‍රීදීන්ගේ නිෂේධය නොවේ. ඉත්සංඥ ෂකාරවත්බැවින් පුළුසුත්‍රයෙන් (257) ඊප්ප්‍රත්‍යය ලැබෙන කල්හිද ගාග්‍රීදීන්ගේ ඡන්ද්‍රසංඥඵලය වනාහි ගාර්ගී භාය්‍යා යසක සො ගාර්ගීභාය්‍යා යනාදියෙහි (328) පුම්වත්වීම නිෂේධය පිණිසයි. ගාර්ගී වාසො භාය්‍යා ව යි කම්ධාරයසමාසකල කල්හි ගාග්‍රී භාය්‍යා යනාදියෙහි වනාහි (350) පුම්වත් වේ, ගාර්ගීභං යනාදියෙහි වනාහි නැවත (350) පුම්වත්භාවය නිෂේධය වෙයි. සාග් වෙදත්මකවූ කදිශාබාව පුත්‍රණකරවන්නෙක් කදි යි කියනුලැබේ. ඔහුගේ භාය්‍යාව කෙරෙහි මේ සුත්‍රයෙන් ඊප්ප්‍රත්‍යයයි. කෞථුමී යනාදියද එසේමැයි.

* සහ සංයෝග උච්ච යසක ස සෙකච්ච, බරුභව සෙකච්ච වෙති, න බරුසෙකච්ච අබරුසෙකච්ච තත්ථාත්. ගුණවාචකාත් යනු ගුණා වකති යන වාක්‍යයෙහි කතීයෙහි ඡන්ද්‍රප්‍රත්‍යය වේ. අභෙදප්‍රචාරයෙන් ගුණවිශිෂ්ට ද්‍රව්‍යවාචකවූ උකාරනාමයා

(මු-) 265. පාවෙනාදි සාධකතො'කෙනදිවා. (පාද-
සාධකතා: 5. අකතා: 5. වා 1.)

පාද: ශාණදෙ: සාධකතා'ඉකාරනතාව සත්‍යාමිප් සාධා.
න තු කෙනා.

ත්‍රිපදි ත්‍රිපාත්, ශාණෝ ශාණෝ වණ්ඩි වණ්ඩා බිමෙබාජ්ඨි
බිමෙබාජ්ඨා.

(ස-) පාද: පාදශබ්දයා කෙරෙන්නද; ශාණදෙ: ශාණදි
ගණිකශබ්දයා කෙරෙන්නද; සාධකතා, සාධකතාවක ශබ්දයා
කෙරෙන්නද; ඉකාරනතාව, ඉකාරනතා ශබ්දයා කෙරෙන්නද;

කෙරෙන්න යන අර්ථය. මාද්‍රගුණ සුකත සත්‍යතාමෝ මාවි
යනුයි, වා මාද්‍ර: මෙසේම පටිපි පට්‍ර: ලක්ඛි ලක්ඛ: ගුර්චි
ගුරු: යනාදියද වේ, ඒ සියල්ල ගුණසබ්දයි. බරුශබ්දය
ශුකලගුණයෙන් සුකතහෙයින් ප්‍රාප්ත කල්හි නිෂේධය වෙයි.
ගුණය කියයි. ශාමතාවය (නිලවණිය) අඹ ආදි ඵලය
කෙරෙහි ආශ්‍රිතද පසුව පැසිහිය කල්හි ඒ වණිය එයින් යම්
සේ පහවයේද ශුකලතාදි ගුණයද එසේම පහවෙයි. එසේම
වෙන්වශයෙන් ඡායින් කෙරෙහිද අන්‍ය ද්‍රව්‍යයන් කෙරෙහිද
දක්නාලැබේද අඹ ආදියෙහි මෙන් කෙසෙල් ආදියෙහි
දක්නාලැබේද හෙතෙම ගුණය නම් වෙයි යන අර්ථය. මෙසේ
ඇති කල්හිද ගමනාදි කම්පයෙන් ද්‍රව්‍යය කෙරෙහි ප්‍රවේශය
නික්මීම යන මේ යෙදීමෙන් නොයෙක් ද්‍රව්‍යයන් කෙරෙහි
දැකීම හෙතුකොටගෙන ගුණ බවට පැමිණීම වෙයි, එහෙ
යින් ආධේයයෙහි සි කියයි. ආධේයයෙහි අත්‍යයාජ්ඨා, අනිත්‍යද
නිත්‍යද වෙයි යන අර්ථය. පුලුස්සනලද්දවු ඝට්ඨන්ගේ
රකතතාදි ගුණය ඉපදවිය යුතු වෙයි. ආකාශාදින්ගේ මහත්
තාදි ගුණය නිත්‍යවෙයි. ගුණ කීපයක් අනිත්‍යයෝ
වෙත්, කීපයක් නිත්‍යයෝ වෙත්යයි අභිප්‍රායාථියයි. කම්ප
වනාහි හැමතත්හිම අනිත්‍යයයි ඒ දුරුකෙරෙයි. ඉදින්
එසේ වීනම් ඒ ද්‍රව්‍යයද ගුණය වේවා—අවයවී ද්‍රව්‍යය වනාහි
ආරමුඛක අවයවයෙහි ප්‍රවේශවෙයි අවයව විනාශවීම හෙතු
කොටගෙන එයින් පහද වෙයි, මෙසේ අන්‍ය ද්‍රව්‍යයන් කෙරෙ
හිද දක්නාලැබෙයි. ද්‍රව්‍යයෝ වනාහි කිසිවෙක් අනිත්‍යද කිසි
වෙක් නිත්‍යද වන්නාහු වෙති. අසත්තප්‍රකාරී යනු එහෙයින්
කියනලදී. සත්ත. ප්‍රකාරී: සාරුප. යසස ස සත්තප්‍රකාරී:
න සත්තප්‍රකාරීරසත්තප්‍රකාරී: ද්‍රව්‍ය රහිතය යන අර්ථය.
බෙහු: යනු ගුණලක්ෂණයොග රහිත බැවින් ඊප් නොවේ.

සත්‍යය, සත්‍යභාවයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; ඊළඟ සත්‍ය, ඊළඟ ප්‍රත්‍යය වන්නේය. න නු කෙනා, කතිප්‍රත්‍යය කෙරෙන් වනාහි ඊළඟ නොවන්නේය. ත්‍රිපාද් (265, 223) = ත්‍රිපදී. වා ත්‍රිපාත්. ශෝණි ශෝණ යනු විකල්පයෙන් ඊළඟප්‍රත්‍යයයි. වණ්ඩි යනාදියද එසේම විකල්පයි.

(මු-) සොබාව කිං?

සොබාව සතද්‍රව. මුත්තං—ප්‍රාණිසම්මවිකාරජං,
දෘඪං තත්‍ත්‍වසම්මපි—තවත් තාදෘශි ව සිටින.

බහුභේද ද්‍රව්‍යයන්, සුඤ්ඤා අමුත්තකි. මුසුබා ශාලා අප්‍රාණි සිටිනකි. සුශෝභා විකාරජකි. සුකෙශි සුකෙශා රථක අප්‍රාණිසම්මසතපි ප්‍රාණිනි දෘඪකි. සුසනනි සුසනනා ප්‍රතිමා ප්‍රාණිවත් ප්‍රාණිසද්‍රව්‍ය සිටිනකි. රජ රජා, කෙනෙකු බුඩ්ධි මනි.*

* පාද ව ශෝණදිශව සොබාවකු ව ඉව ව්‍යාප්ත. න කති: අකතිසතසත: (347) සබ්බසම්මානාත් යනාදියෙන් ආදේශ කරණලද පාදශබ්දයා කෙරෙන්ද ශෝණදි ගණයා කෙරෙන්ද සොබාවාවකශබ්දයා කෙරෙන්ද කතිප්‍රත්‍යයර්ථිතවූ ඉකා රුත්තයා කෙරෙන්ද සත්‍යභාවයෙහි විකල්පයෙන් ඊළඟප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අර්ථයි. ශෝණදි ගණය මෙසේයි :—

ශෝණ: කාපණ් කල්පණ්—පුරණ: කල්පණ්,
විකල්පාදුර වණ්ඩාශව—සාධාරණ විශබ්‍යාවෝ,
සභායාග්‍රහරුජා—විශාලාද්‍යසම්මාපර.

යන මොහුයි. කපි ශ්‍රෝණි යන ශබ්දවය මුල්කොට ඇති සොබාවකුයෙන් ඉකාරුත්තයෙන් ලද්දහු කෙරෙන්ද මුඛවඩාදිත්තෙන්ද සත්‍යයක් නැතිහෙයින් මෙහි සොබාව අප්‍රධානම වෙයි. එහෙයින් විමෙඛාජ්ඣි දිසිනධි යනාදියයි. ත්‍රිපදී යනු ත්‍රය: පාද: යසත: යි බහුවර්ගි සමාස කල කල්හි (347) පාදශබ්දයට පාදආදේශද මෙයින් ඊළඟ වෙන්, සබ්බා ධාරපාත්‍රී, පක්‍ෂයෙහි ත්‍රිපාත් යනු වේ. ශෝණවණ්ණා සත්‍ය ශෝණි. වා ශෝණ. වණ්ඩි වණ්ඩා යනුද ශෝණදි ගණ යයි. අතිශයින් කිපෙන නැතැත්තියයි. විමො විව ඔෂේයා යසත ඉති විමෙඛාජ්ඣි, විමෙඛාජ්ඣා සත්‍ය, සොබාවාවක බැවින් විකල්පයෙන් ඊළඟ වේ. [පාණිනි: 4. 18, 43, 54.]

පදයන් වැලැක්වීම කියයි.—බහව: සෙව්ද (සමීය:) යසත: සා බහු: සෙව්ද, සෙව්දසත ද්‍රව්‍යයන්. න සොබාවකුත්තාපි,

(ස-) සොබිගන් කිං? සොබිගන් යනු කුමටය.

අද්‍රවං, නොවැගිරෙන්නාවූද; මුත්තං, අවයව ආකාරවත් වූද; ප්‍රාණිස්සං, ජීවිතවත්හු කෙරෙහි පිහිටියාවූද; අවිකාරජං, ධාතුචෛෂ්මයදී රූපවිකාරය හෙතුකොටගෙන ජනනවූද; අතත්ස්මපි, ඒ ප්‍රාණරහිතයා කෙරෙහි පිහිටියේද; තත්‍ර

ද්‍රවකාන්, වැගිරෙණ බැවින්. සුජ්ඣ්‍ය ඥානං යසංඝං සා සුඥානා, ඥානසං අමුතීකාන්, රූපාකාර නොවන බැවින්. සුජ්ඣ්‍ය මුඛං යසංඝං සා සුමුඛා, ශාලා, ශාලාවයි. මෙහි ශාලාමුඛය ප්‍රාණ රහිතයා කෙරෙහි සිටි බැවින් ඊජ් නොවේ. සුජ්ඣ්‍ය ශෝථං (ශෝථං) යසංඝං සා සුශෝථා, ශෝථය විකාරජ් බැවින් සොබිග නොවේ, සොබිග නොවෙයි යනු සියලු තන්හි යෙදිය යුතු. සුජ්ඣ්‍ය කෙශො යසංඝං සා සුකෙශී සුකෙශා රථං යි විනිශ්චයාණං යට උද්භරණයි. සුජ්ඣ්‍ය සතතො යසංඝං සා සුසතනී සුසතනා, පිළිමය යනු තෘතීයලක්ෂණයට උද්භරණයි. රාජී රාජී යනු රාජධානුහු කෙරෙහි ඉප්‍රත්‍යයයි, ගොණි ගමි මණි වෙණි ශ්‍රෙණි රජනී අවනී යනාදියද මෙසේමැයි. පක්‍ෂයෙකිනි ගොණි යනාදිහු වෙත්. නිෂෙධො යජ්ජනී යසංඝං විධිරපි තජ්ජනී යසංඝං යන මේ නිසය හෙතුකොටගෙන, කතිප්‍රත්‍යය නිෂෙධ බැවින් කාදනනවු ඉකාරානාග්‍රහණයන් කෙරෙහිම මේ විධානය වෙයි. එහෙයින් සුගක්ඛි සුවජානි යනාදියෙහි ඊජ් නොවන්නේය.

සොබිගවාචක ශබ්දයන්ගේ විශේෂයයි.

බොහෝවූ ස්වරූපක සොබිගශබ්දයන් අතුරෙහි නාසිකා උදර ශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙහිම ඊජ්ප්‍රත්‍යය විකල්පයෙන් වන්නේය. තුච්ඡතාසිකී තුච්ඡතාසිකා කියාද ස්වකේන්ද්‍රී ස්වකේන්ද්‍රී යනුද වේ. මොවුන් දෙදෙනා කෙරෙහි විකල්පයෙන් ඊජ්ප්‍රත්‍යය කිරීම කුමටය? පාචුප්පකා, වාරුචදනා, දීඝිලොචනා යනාදිය විකල්පයෙන් ඊජ් නොවන හෙයිනි.

සංයොගවත්වූ උච්චිසංඥා සොබිගශබ්දයන් අතුරෙහි ජඞ්ඝා ඔෂ්ඨ කණ්ඨ කණ්ඨ ශාඛිග අභිග දනාගානු අනුසුච්ඡ යන මොවුන් කෙරෙහිම ඊජ්ප්‍රත්‍යය විකල්පයෙන් වන්නේය, දීඝිජඞ්ඝි දීඝිජඞ්ඝා යන මේ ආදියයි. මොවුන් කෙරෙහි ඊජ් විම කුමටය? සුනෙත්‍රා සුගුල්ථා යන අන්‍යවූ උච්චිසංඥාසංයොග සුක්ක ශබ්දයන් කෙරෙහි ඊජ්ප්‍රත්‍යය නොවන හෙයිනි. [පාණිනී: 4. 1. 55.]

ප්‍රොජ්ඣි ජගලානුත්‍රි යන මෙහි නිත්‍යයෙන් සංඥායෙහි ඊජ් වේ, ප්‍රොජ්ඣි ශථිජී. ජගලානුත්‍රි යනු ඔෂ්ඨවිශේෂයෙකි. ශර

දැනට, ඒ ප්‍රාණසහිතයා කෙරෙහි දක්නා ලද්දේද ; තවත්, ඒ ප්‍රාණසුක්තයක් හු කෙරෙහි මෙන් ; තාදෘශ්‍ය ස්වභාවය, ඒ ප්‍රාණසුක්තයක් හු වැනි ද්‍රව්‍යයෙහි සිටියේද ; ආබාධය සහත්, අද්‍රව්‍ය මුත් අවිකාරජ වස්තු ආබාධ නම් වන්නේය. ද්‍රව්‍යයන්, ද්‍රව්‍යය හෝ වැරදීම (ගලායාම) සුක්ත හෙයින් ආබාධ නොවන්නේ ; බහුභේද, බහුභේද යන තත්ත්ව ර්ෂ ප්‍රත්‍යය නොවේ. අමුත්තාදාත්, ආකාරයක් නැති හෙයින් ආබාධ නොවනුයේ ; සුඤ්ඤා, මෙහි ර්ෂ ප්‍රත්‍යය නොවේ. අප්‍රාණී ස්වභාවය, ප්‍රාණසුක්තයක් හු කෙරෙහි නොපිහිටි බැවින් ආබාධ නොවන්නේ ; සුමුඛ, යන මෙහි ර්ෂ ප්‍රත්‍යය නොවේ. සුමුඛ යනු ශාලාවයි.

මෙහි මුඛය ප්‍රාණරහිතයා කෙරෙහි සිටිබැවින් ආබාධ නොවන්නේය. විකාරජනාත්, ධාතුච්ඡේදයෙන් වූ විකාරයෙන් ජාතභාවයෙන් ආබාධ නොවන්නේ ; සුභේදා, යන මෙහි ර්ෂ නොවේ, අප්‍රාණී ස්වභාවය, ප්‍රාණරහිතයා කෙරෙහි සිටියා හුයේද ; ප්‍රාණිනිදානාත්, ප්‍රාණවත් හු කෙරෙහි දක්නා ලද බැවින් ආබාධ වනුයේ ; සුකෙශී සුකෙශා යි විකල්පයෙන් ර්ෂ ප්‍රත්‍යයයි. ඒ කුමක්ද ? රථය, රථයන්ගේ ගමනට යොග්‍ය වූ ප්‍රශස්ත මාගීයයි, නොහොත් අභ්‍යන්තර මාගීයයි. මේ

කවර විෂ මණි යන්නවුන් කෙරෙන් පරවූ පුළුල් ශබ්දයා කෙරෙන් නිත්‍යයෙන් ර්ෂ ප්‍රත්‍යයයි, ශර පුළුල් යනාදියයි. උපමාන පුළුල්වත් කෙරෙන් පරවූ පුළුල් පක්ෂ යන මොවුන් දෙදෙනා කෙරෙන් ර්ෂ නිත්‍යයි. ශ්‍රීපුළුල් කාකපක්ෂ යනාදියයි, උපමානපුළුල් කෙරෙන් පරවූ ශබ්දයෙන් ර්ෂ ප්‍රත්‍යය වීම කුමටය ? සිතපක්ෂා හංසි යන මෙහි උපමානපුළුල් හු හෙයින් පක්ෂශබ්දයෙන් ර්ෂ නොවන පිණිසයි.

ක්‍රොඩ බුර බාල ශප් ශුද්‍ර ප්‍රොථ ගල භග ශ්‍රීවාදි ශබ්දයන් කෙරෙන් ර්ෂ නොවේ. [පාණිනි: 4. 1. 56.]

සහශබ්දය හා විද්‍යමාන ශබ්දය නක්ෂ්ත්‍රී සමාසය යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ ආබාධශබ්දයා කෙරෙන් ර්ෂ නොවේ, සකෙශා යනාදියයි. [පාණිනි: 4. 1. 57.]

නබ මුඛ ශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙන් සංඤ්ඤා ර්ෂ නොවේ. ශුචිණ්ඩා වාලමුඛා යනු වේ. [පාණිනි: 4. 1. 58.]

මනුෂ්‍යයෙහි පාද් යන මොහු කෙරෙන් ර්ෂ නොවේ. වතුප්පාද යනු වේ, සංක්ෂේපයයි. [පාණිනි: 4. 1. 9.]

විවිධ ද්‍රව්‍යද අමුතීන්ද්‍රියද බාහුවෛෂම්‍යයද නැත්තේය විවිධ ප්‍රාණරහිතවූයේද කෙසේත් ප්‍රාණසුක්කතයා කෙරේ දක්නා හෙයින් ඊප්ප්‍රත්‍යයයි. ප්‍රාණිවත්, ප්‍රාණසුක්කතයක්හු මෙන් ; ප්‍රාණිසද්‍රශෙ, ප්‍රාණසුක්කතයක්හු වැනිවූ ද්‍රව්‍යයෙහි ; ස්ථිතතාත්, සිව්බැවින් ; සුසතනී සුසතනා යි විකල්පයෙන් ඊප්ප්‍රත්‍යයයි. ඒ කුමක්ද? ප්‍රතිමා, ප්‍රතිමාරූපයයි ; ප්‍රතිමාවද වැහිරීම අමුතීන් විකාරජ රහිතයි. ප්‍රතිමාව ප්‍රාණරහිතවූයේද එබඳුවූම ප්‍රාණසහිතයන් කෙරෙහි සතනය විද්‍යමානතෙයින් සැඟවී නැවත ඉක්කාරනතයා කෙරෙන් උද්‍යතරණය, රුචි රුචී, විකල්පයෙන් ඊප්ප්‍රත්‍යයයි. කෙනසතු, කතිප්‍රත්‍යයානතයා කෙරෙන් වනාහි ; බුඛි මනි යන මෙහි ඊප්ප්‍රත්‍යය නොවේ.

(මු-) 266. බාත් ක්‍රිතාත්. (බාත් 5. ක්‍රිතාත් 5.)

ධනෙන ක්‍රියතෙ සම, ධනක්‍රිතී.*

(ස-) බාත්, කරණපූච්ච ; ක්‍රිතාත්, ක්‍රිතශබ්දයා කෙරෙන් පරව සත්‍යලිඛිතයෙහි ඊප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ධනෙන ක්‍රියතෙ සම, යන මේ වාක්‍යයෙහි වූ ධනක්‍රිතශබ්දයා කෙරෙන් මෙයින් ඊප් වේ. (258) යයොලොපය යනාදියෙන් මෙහි අකාර ලොපය වෙයි. ධනක්‍රිතී යනු වේ. [පාණිනී 4. 1. 50.]

(මු-) 267. කතාදල්පෙ. (කතාත් 5. අලොප 7.)

බාදිතොව. අනුලිප්තී, අනුග්‍රහ ලිප්‍යතෙ සම.†

(ස-) බාදිතොව, බාත් යනු මෙහි සමබන්ධවේ. කතාත්, කරණපූච්ච කතප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් ; අලොප, කරණයාගේ අලොපය ඇති කල්හි සත්‍යලිඛිතයෙහි ඊප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය ;

* කතප්‍රත්‍යයාගේ උත්පතිය කෙරෙන් පලමු සමාසය වේ සමාසකල කල්හි මේ විධානය වෙයි, එහෙයින් ධනෙන ක්‍රියතෙ සම යි වාක්‍යය වෙයි. ධනෙන ක්‍රිතා ධනක්‍රිතා යන මෙහි ඊප් නොවන්නේය. බාත් යනු කුමටය? රුඤ් ක්‍රියතෙ සම රුජක්‍රිතා යන තත්හි කරණ නොවන හෙයින් ඊප් නොවන බව හැඟවීම පිණිසයි.

† මෙහිද කතප්‍රත්‍යය ඉපදීම කෙරෙන් පලමු සමාසය වේ එබැවින් අනුග්‍රහ ලිප්‍යතෙ සම යන වාක්‍යය කියයි. අලොප යනු කුමටය? ජලපූර්ණ ඝටි යනාදියෙහි අල්පය නොවන හෙයින් ඊප් නොවන පිණිසයි.

අනුලිප්ති, මෙයින් ඊළඳ අනුලිප්ති යනු වේ. අනුලිප්ති ලිපි
තෙ සම, අනුලිප්ති ලිපිතෙ සමයනු වාක්‍යයයි. [පාණිනී: 4.
1. 51.]

(මු-) 268. ස්වාධීනතාව. (ස්වාධීනතා 5. හෙ 7.)

ස්වාධීනතා පරෙ හෙ ස්වාධීනතා ය: කතාප්තස්වාධීප් සංඛ්.
ශබ්දානිති.*

(ස-) ස්වාධීනතා පර: ස්වාධීනතාවක ශබ්දයා කෙරෙන්
පරවු; හෙ ස්වාධීනතා, බහුචරිතස්වාධීප් සමයනු; ය: කතා,
යම් කතාප්තයානත ශබ්දයෙක් ඇද්ද; තස්වාධීප් සංඛ්,
බහු කෙරෙන් පරව ඊළඳප්‍රත්‍යය වන්නේය. ශබ්දානිති,
ශබ්දානිතශබ්දයා කෙරෙන් මෙයින් කතාප්තයානතයෙන්
ඊළඳප්‍රත්‍යය (258) යයොලොප: යනාදියෙන් අකාරලොපය
වේ. ශබ්දානිති යනු වේ. [පාණිනී: 4. 1. 52.]

(මු-) 269. වාච්ඡන්තාප්තතා. (වා 1. අව්‍යන්තාත් 5.
ථාතා: 5.)

ආච්ඡාදනථාතිව්ච්ඡාත් ථාතිවාචිත: පරත් හෙ ස්වාධීනතාත් කතා
දීප් සංඛා. ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිති ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිතා. ඡන්තාතා වස්තුච්ඡ
න්තා.†

(ස-) ආච්ඡාදන ථාතිව්ච්ඡාත්, වස්තුථාති වර්ජිතවු; ථාතිවා
චිත: පරත්, ථාතිවාචි ශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; හෙ ස්වාධීනතාත්,

* වෙනස්වු යොගය බැවින් ධාත් යනුද අල්පෙ යනුද සම
කිනෙවේ. හුදකලාවු කතාත් යන්න සම්බන්ධවේ. ශංඛො
(ලොවාසී) භිනෙතා යයා ඉති ශංඛිතිනි. ශංඛො නිබො
ලොවාස්ථි යනු අමරවාසීතෙම කියයි. උපසග් ව්‍යවධාන
යෙහිද කිසිතැනෙක් ඊළඳ වන්නේය. මෙසේයි:—ඔක්‍ෂ්ඨි
ක්‍ෂිති යනුයි. මෙහි—කෘත මිත ජාත ප්‍රතිපන්න යන මොවුන්
කෙරෙන් නොවන්නේය, විවාහයෙහි පාණිතීභිතො යයා සා
පාණිතීභිති පත්ති, අන්තන්ති පාණිතීභිතා යිද වක්‍යව්‍යයි.

† ඡන්තං වස්තුථාතී, නාස්ති ඡන්තං යනු සො'ච්ඡන්තසහ
ස්මාත්. ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිතො යයා සා ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිති ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිතා යනු
වේ. වාක්‍යස්ථි වාක්‍යස්වා යනාදියද මෙසේමැයි. වස්තුං
ඡන්තං පරිහිතං යයා සා වස්තුච්ඡන්තා, මෙසේම වස්තුප්‍රාප්
තා යනාදියෙහිද නොවන්නේය. මෙහිද කෘතාදින්කෙරෙන්
නොවන්නේය, එහෙයින් ඉක්‍ෂු කෘතා යනාදිය වෙයි.

බහුච්ඡිද්ධිසමාසයෙහි සිටියාවූ ; කතාත්, කතප්‍රත්‍යයාකෙරෙන් ; වා, විකල්පයෙන් ; ඊප් සංඝත්, ඊප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඉක්‍ෂු භක්‍ෂිත්, ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිත ශබ්දයා කෙරෙන් විකල්පයෙන් ඊප්ව (258) අකාර ලොප්ව ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිති යනු වේ. වා ඉක්‍ෂුභක්‍ෂිතා. ඡන්තාතො, වස්තුජාති වාචි ශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි ; වස්තු චෂන්තා, වස්තුවෂන්තා යි වේ. [පාණිනී: 4. 1. 53.]

(මු-) 270. පත්තනමපාලකානනාත්. (පත්තනං 7. අ පාලකානනාත් 5.)

පුංචාවකාදපාලකානනාදීප් සංඝත් භාය්‍යායාං. ගොපී. පාල කානනාතො. ගොපාලිකා.

(ස-) අපාලකානනාත්, පාලකශබ්දය අනතකොට පවත්නා ශබ්දය රභිතවූ ; පුංචාවකාත්, පුංලිඛගවාවකවූ ශබ්දයා කෙරෙන් ; භාය්‍යායාං, අමුව කෙරෙහි ; ඊප් සංඝත්, ඊප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ගොපී, ඊප්ව අකාරලොපව ගොපී යනු වේ. පාලකානනාතො, පාලකශබ්දය අනතකොට පවත්නා කෙරෙන් වනාහි ; ගොපාලිකා, ගොපාලිකා යනු වේ. [පාණිනී: 4. 1. 48.]*

(මු-) 271. බ්‍රහ්මරූපභවසම්මාබ්‍රහ්මරූපානම් ව. (බ්‍රහ්ම-වරූණත් 5. ආනම් 1. ව 1.)

* පාලකෝනන යස්ස ස පාලකානනා, පඤ්චානනාද්ගො ගෙ තස්මාත්. පාලක යන්න අනතකොට ඇති ශබ්දය වර්ජිත බැවින් මේ විධානය අකාරානනයා කෙරෙන්ම වෙයි. තවද පාලකශබ්දයාගේ ග්‍රහණයෙන්ම අභිමතය සිඛ කල්හි අනතග්‍රහණය—පාලකශබ්දය කෙළවරකොට ඇති ජ්‍යෙෂ්ඨාදී ගණයාගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි, එහෙයින් ජ්‍යෙෂ්ඨ කතීන් මධ්‍යමොත්තම ගොපාලක පශුපාලක යන මේ ශබ්ද රභි තවූ පුංලිඛගවාවකවූ අකාරානනයා කෙරෙන් භාය්‍යාව වාච්‍ය කල්හි ඊප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අපිසි. ගොපස පත්ති= ගොපී, පිතාමහි මාතාමහි යනාදියද මෙසේමැයි. ගොපාල කස පත්ති ගොපාලිකා (249, 254) = ජ්‍යෙෂ්ඨා කතීන් මධ්‍යමා උත්තමා පශුපාලිකා යනුද මෙසේමැයි. ගොපී යනාදීන් කෙරෙහි ජාතිය බැවින් ඊප් යන්න සිඛ කල්හි වලක් වනලද්දවුන්ගේද ප්‍රාප්තිය පිණිස මෙහි උද්ගරණ වෙයි, එහෙයින් ක්‍ෂත්‍රියස පත්ති ක්‍ෂත්‍රිය, වෛශ්‍යස පත්ති වෛශ්‍ය යනාදිය වේ.

එහෙත් ප්‍රකාශනමය සහත්, නොමැතැයි ව. බ්‍රහ්මණී රුද්‍රණී.*

(ස-) එහෙත්, බ්‍රහ්මණී රුද්‍ර භව සම්භව මෘදු ඉන්ද්‍ර වරුණ යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙන්; පත්තං, භායානි කෙරෙන්; ඊජ සහත්, ඊජප්‍රත්‍යය වන්නේය. නොමැති, ඒ ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙන්; ආනඛිව, ආනඛිආදෙශයද වන්නේය. බ්‍රහ්මණී (271, 22, 107) බ්‍රහ්මණී. රුද්‍ර (271, 107) රුද්‍රණී. [පාණී නි: 4. 1. 49.]

(මු-) 272. මාතුලොපාධ්‍යාය ඤාත්‍යායායී සුයායායීවා.

(මාතුල-අයායාත් 5. වා 1.)

මාතුලානි මාතුලී. අනෙක් ත්විපමි විකල්පයනි, තද මාතුලෙතකදී. තවාශබ්දය ව්‍යවස්ථාපය. ආවායායානි අනු න ඤා.†

* බ්‍රහ්ම ව රුද්‍ර භව සම්භව මෘදු ඉන්ද්‍ර වරුණ යන මේ ශබ්දයන් තස්මාත්. ප්‍රධානව ඊජප්‍රත්‍යයෙන් අනුකූලයෙන් පසුවමනා බව වෙයි. ඉන්ද්‍ර ඛකාර බැවින් ආන යන්න අනුකූලයෙන් ස්ථානයෙන් වෙයි. බ්‍රහ්මණී පත්ති බ්‍රහ් මාණී, රුද්‍රණී භවනී යනාදියද මෙසේමැයි. ශ්වානී යනා දිය කිසිකෙසෙක් කියති.

† මාතුලෙහි උපාධ්‍යයෙහි ඤාත්‍යයෙන් ආවායායාත් සුයායායාත් අයායාත් තස්මාත්. ඊජ ආනඛි යන දෙදෙනාගේ සම්බන්ධය වේ. මාතුලසහ පත්ති යන වාක්‍යයයි. අනෙක්ගේ මතයෙන් ඊජප්‍රත්‍යයද විකල්පවේ, එහෙයින් මාතුලා යනාදිය ශෛෂ්‍යයෙන් වේ. සම්බන්ධයෙන් වනාහි වාශබ්දයෙන් ව්‍යවස්ථාපයෙන් දනුනු වෙයි, අභිධානානුයෙන් නිශ්මකරණ ලද පදයෝ වෙත් ය යන භාවයයි, මෙසේයි—උපාධ්‍යයෙහි කෙරෙන් පරව භායානියෙන් ආනඛි යන්න විකල්පයෙන් ආදෙශවන්නේය. එහෙයින් උපාධ්‍යයානි උපාධ්‍යයී යනු වේ. තමා විසින් ව්‍යවස්ථාපිතව හුදකලාව ඊජප්‍රත්‍යය විකල්ප වේ, එහෙයින් උපාධ්‍යයී උපාධ්‍යයා යනුයි. අයායා ඤාත්‍ය දෙකින් භායානි වාච්‍ය කල්හි අර්ථ ඤාත්‍යයී යනු වේ. ජාතියෙන් අයායාණි අයායා ඤාත්‍යයාණි ඤාත්‍යයා යනු වේ. ආවායානි ශබ්දයා කෙරෙන් භායානි වාච්‍ය කල්හි ආවායානී යනු වේ. තමා විසින් ව්‍යවස්ථාපිතව ආවායානී යනු වේ. සුයායා නම්වූ කිසිවක් හුදෙන් අනුකූලයෙන් සූරී යනු වේ. (260) දෙවනාවා කෙරෙන් වනාහි සුයායා යනු වේ. මහාශ්‍රද්ධ ශබ්දයා කෙරෙන්

(ස-) මාතුලොපාධිකය සෂත්‍රියාවාය්‍යී සුය්‍යාය්‍යාත්, මාතුල උපාධිකය සෂත්‍රිය ආවාය්‍යී සුය්‍යී අය්‍යී යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙන් භාය්‍යාව කෙරෙහි ඊජ වන්තේය ඔවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ආනඛිආදෙශයද වන්තේය. මාතුල (272) = මාතුලාභී. වා, මාතුලී. අනෙකුත්, අනෙකුත් වනාහි ; ඊජ මපි, ඊජප්‍රත්‍යයද; විකල්පයනම්, විකල්පයෙන් කෙරෙත්; තද්‍ය, එකල්හි ; මාතුලොත්‍යදී, මාතුලා යන මේ ආදිය වේ. තවා ශබ්දය ව්‍යවස්ථාප්‍යය, එබැවින් වාශබ්දය නියමය කියන්නේය. ආවාය්‍යානී, ඊජප්‍රත්‍යය ආනඛිආදෙශය පෙර සේමැයි. අනු, මෙහි ; න ණං, මුඛිත්‍ය ණකාර නොවේ.

(මු-) 273. වෘෂාකප්‍යග්නිමනුප්‍රතක්‍රතුකුසින කුසිද්‍යදෙ ඛි ව. (වෘෂාකපි-කුසිද්‍යත් 5. ඵෙඛි 1. ව 1.)

එහෙය පත්තකම්ප සංඝත් තෙෂාමෙඛි ව. වෘෂාකපාසි අග්නාසි මනාසි.*

(ස-) එහෙය, වෘෂාකපි අග්නි මනුප්‍රතක්‍රතු කුසින කුසිද්‍ය යන මොවුන් කෙරෙන්; පත්තකං, භාය්‍යාව කෙරෙහි ; ඊජ සංඝත්, ඊජප්‍රත්‍යය වන්තේය. තෙෂාං, ඔවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; ඵෙඛි ව, ඵෙඛිආදෙශයද වන්තේය. වෘෂාකපි, (273, 35) = වෘෂාකපාසි. අග්නාසි මනාසි යනුද පෙර සේමැයි. [පාණි නී: 4. 1. 36, 37, 38.]

(මු-) 274 නාචි සති සවානි සවනානි හිමානාරණානි මනාචි පතිවන්තාන්තචිත්ති පත්ති භාජී ගොණී නානි

භාය්‍යාව කෙරෙහි ජාතියෙහිද ඊජප්‍රත්‍යයම වේ, මහාශුද්‍රි යනු වේ. ආවාය්‍යානී යන මෙහි රෙඵයා කෙරෙන් ණං කිරි මෙහිද වාශබ්දව්‍යවස්ථායෙන් ණං නොවන්නේය.

* වෘෂාකපියෙ අග්නිත්ව මනුත්ව ප්‍රතක්‍රතුත්ව කුසිතත්ව කුසිද්‍යත්ව තස්මාත්. මෙහිද ප්‍රධානවූ ඊජප්‍රත්‍යයාගේ අපෙක්‍ෂා කියෙත් පඤ්චම්‍යනතකය වෙයි. මත්තෙහි වානුහණය කරණකොටගෙන මධ්‍යයෙහි පවත්නා බැවින් මොහුගේ නිත්‍යකය වේ. ඵෙඛි යන මොහුගේ ඉත්සංඤ ඩකාරකය ගෙතුකොටගෙන අනතයාගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශයයි. වෘෂාකපෙය පත්ති වෘෂාකපාසි, හරවිජ්ඣ වෘෂාකපී යනු අමරතෙම කියයි. පුත්‍රත්‍රතු, ඉත්‍යායි.

සඵලි කුණ්ඩි කාලි කුණි කාමුකි සපි කවරි නිලාශිශ්වයා:
(නාරි-අශිශ්වයා: 1...) එතෙ නිපාතානෙන.*

(ස-) එතෙ, නාරි සබ් යවානි යවනානි හිමානි අරණ්ණනි මනාවි පතිවත්ති අනනච්ඡත්ති පත්ති භාජි ගොණි නාහි සඵලි කුණ්ඩි කාලි කුණි කාමුකි සපි කවරි නිලි අශිශ්වි යන මොව්හු; නිපාතානෙන, නිපාතනයෙන් සිඛකරණලැබෙත්. [පාණිනී: 4. 1. 32, 33, 35, 38, 42, 62.]

(මු-) 275. පඬති ශක්ති පුච්ඡානාභිවාහි ශ්වෙතොනි හරිණි හරිණි ගෙහිණි ලොහිතාසික්ති පලික්තො වා.
(පඬති-පලික්තයා: 1...වා 1.)

* නිපාතනය වනාහි අවිච්ඡේදයෙහි වෙසී යන අවිසි. නරජනි සත්‍රියාං නාරි වයසකයාං සබ් මනා, යවනානි ලිපෙතේදෙ යවානි ගර්හිතෙ යවෙ. හිමානි හිමසංහතකං අරණ්ණනි මහාවතෙ, මනාවි ච මනො: පත්ති පතිවත්ති සභාචාරිකා. අනනච්ඡත්ති ච ගර්හිණ්ණං පත්ති පාණිගාහිතිකා, භාජි කසමිත් ව්‍යාජ්ජනෙ ච ගොණි ධානකදිපාත්‍රකෙ. නාහි සත්‍රියාං සකත් සපුලායාං කානායාසද්වානිදනනිතො: සඵලි අකාත්‍රමා භූමි: කුණ්ඩි පාත්‍රවිච්ඡේදකෙ. කාලි ච කාෂණ්වර්ණයාං කුණිලොහවිකාරකෙ, කාමුකි මදනා යතනා සපි සූද්‍රසපි මනා. කවරි කෙශවිතකයෙ නිලි ප්‍රාණිනි වෛශ්වධෙය, අශිශ්වි ශිශුරිකතායාං සත්‍රියාමෙව නිපාතනං.

මෙහි නාරි යනු නාශබදයා කෙරෙත්ද නරශබදයා කෙරෙත්ද ඊජ්ජුතාය කල කල්හි නිපාතාය වේ. සබ් යනු ඉකාරානත බැවින් (265) විකල්ප පක්‍ෂයෙහි ඊජ්ජුතාය පැමිණි කල්හි නිතකපි නිපාතය වේ. යවනජනි: සත්‍රිය යන අවිසෙහි යවනි යනු වේ. මනො: පත්තිතාමේ මනාසි කියාද පුච්ඡිත්‍රයෙන් (273) ඓඛිආදෙශ වේ. පතිවත්ති යන මෙහි පති: යනු විවාහකල එකෙක්, එහෙයින් පතිමති යනු සෙනාවයි. අල්පකිය කෑමති කල්හි බොහෝසෙයින් ලිඛිතසාධාරණත්වයෙන් ඊජ්ජුතාය වේ. එහෙයින් මහි පටි ජත්‍රි වංසි මාණ්ලි යනාදිය වේ. අලොපා වෘක්‍ෂ: වෘක්‍ෂක: යනාදියෙහි ඊජ්ජුතාය නොවේ. එක: පතිරසක ඉත්‍යාමේ එකපත්ති, සමාන: පතිරසක: සපත්ති යනු මෙහි ව්‍යතාපයයි. විරපත්ති ක්‍රාතාපත්ති පුත්‍රපත්ති සපිණ්ඩපත්ති යන මේ ආදියද මෙසේමැයි.

පක්‍ෂ-පඩතී: ශක්ති: සුභි අනඬුනි ශෛවා එතා හරිතා
හරිතා රෙහිතා ලොහිතා අසිතා පලිතා. අසිත්නි අවෘඛා,
පලිත්නි වෘඛා.*

(ස-) පඩතී ශක්ති සුවතී අනඬුවානි ශෛවනි එනි හරිණි
හරිණි රෙහිණි ලොහිනි අසිත්නි පලිත්නි යන මොහු
විකල්පයෙන් නිපාතනය කරණුලැබෙත්. පක්ෂෙ, පක්‍ෂ
යෙක්කි; පඩතී, පඩති යනු වේ. ශක්ති යනාදියද විකල්ප
පක්‍ෂයෙහි දන්නේය. අසිත්නි, අසිත්නි යනු; අවෘඛා, වෘඛනුටු

* පාදසංගතී: පඩතී, ශක්ති, ශක්ති, කෙරෙන් කතිප්‍රත්‍යය
කලි කල්හි ශක්ති යනු වේ, ශක්ති, ශක්ති. (බලයෙහි වනාහි
ශක්ති: යනුයි) කතිප්‍රත්‍යයානන්වයෙන් (265) අප්‍රාප්ත කල්හි
රජප්‍රත්‍යයාගේ විකල්පයයි. සුවන් ශබ්දයා කෙරෙන් කතිප්‍රත්‍ය
ය කොට විකල්පයෙන් නිපාතනය වේ. සුවතී කියාද සුවතී:
කියාද වෙත්. අනඬුන් ශබ්දයා කෙරෙන් රජප්‍රත්‍යය (257)
කලි කල්හි ආණ්ඩු ආගමය විකල්පයෙන් නිපාතනය වේ. ශෛවන
එතා හරිතා හරිතා රෙහිතා ලොහිතා යන වණි වාවක ශබ්ද
යන් කෙරෙන් විකල්පයෙන් රජ වේ, තකාරයහට තකාරයද
නිපාතනය කරණුලැබේ, තකාත්‍රයෙහි හරිණි රෙහිණි සි
නිත්‍යයෙන් රජ වේ. අසිත ශබ්දයා කෙරෙන් වෘඛනුටු සත්‍ය
කෙරෙහිද පලිත ශබ්දයා කෙරෙන් මැහැල්ල කෙරෙහිද රජද
තකාරයහට ක්ත යන්නද නිපාතනය කරණුලැබේ. පක්‍ෂ
යෙක්කි-පඩතී ශක්ති යන ශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙන් රජනිෂ්ඨ
ධයි. සුභි අනඬුනි යන්නෙහි (257) රජ වේ.

රෂවර ශබ්දයා කෙරෙන් විකල්පයෙන් රජව රෂවරී
රෂවර යනු මෙහි වක්‍යවෘත්ති, කෙවල සුමිඛල මාසක භාග
ධෙය ගෞරව සමාන පාප ආයුකාන දිසිප්ප්ව අවර රෙවක
දෙවක කෙකය හිඳුකාදීන් කෙරෙන් නාමයෙහි රජ වේ.
කෙවලී යනාදියයි. නාමිනි යනු කුමක්? කෙවලා යන්නෙහි
නාම නොවන බැවින් රජ නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 4.
1. 30.]

භොධාදි රහිතවූ වෘඛනුටු වයසෙහි පවත්නාවූ ශබ්දයා
කෙරෙන් මුඛයෙහි රජ වේ. කුමාරි කිශෝරී කරභි තරුණි
යනාදියයි. අප්‍රධානකාලෙහි වනාහි බහුකුමාර පුරී යනු වේ.
වෘඛකාලයෙන් යුක්ත වයසෙහි සථවිර වෘඛා යනු වේ. භොධා
දීන් කෙරෙන් වනාහි, භොධා බාලා වත්සා කනක යනාදියයි.
වුයාණ. එලානා සමාහාර: ත්‍රිඑලා, මෙහි සත්‍යයද ආපද
නිපාතනයයි. [පාණිනී: 4. 1. 20.]

තැනැත්තියයි. පළික්කි, පළික්කි යනු; වාඩා, මහලු තැනැත්තියයි. [පාණිනී: 4. 1. 39, 45, 77.]

(මු-) 276. න මන්සඛිබ්‍යාසසුභාදෙ: (න 1. මන්සඛිබ්‍යාස-සුභාස-අභ්‍යාස-දෙ: 5.)

එහෙය රජ න සතත්. සීමා, පඤ්ච, සුභා මාතා, අභ්‍යාස. (101) නෙපිතසුභාස-සාමනි බන්ධි.

(ස-) එහෙය, මන්සුභාස අනන්තකොට ඇත්තනුකෙරෙන්නද සඛිබ්‍යාසවකයා කෙරෙන්නද සුභාසඛිද්දින් කෙරෙන්නද අභ්‍යාස දීන් කෙරෙන්නද යන මොවුන් කෙරෙන්න; රජ න සතත්, රජප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. සීමා, සීමා යනු මන්සුභාසයානන්තකොරෙන් රජප්‍රත්‍යය නිෂේධයෙහි උද්ගතයයි. පඤ්ච, පඤ්ච යනු සංඛ්‍යාවක ශබ්දයා කෙරෙන්න රජනිෂේධයෙහි උද්ගතයයි කිසිකෙසේත් කියති, සාධාරණ නිෂේධය බැවින් එකසර පත්ති එකා යනාදියෙහි රජ නොවෙයි අන්‍යයෝ කියති. සුභා මාතා, සුභා යනුද මාතා යනුද සුභා ශබ්දයා කෙරෙන්න මාතාශබ්දයින් කෙරෙන්න රජනිෂේධයයි. අභ්‍යාස, අභ්‍යාස යනුද; බාලා, බාලා යනුද අභ්‍යාසයෙන් රජනිෂේධයෙහි උද්ගතයෙයි.

නෙපිතසුභාස, රජප්‍රත්‍යයා පර කල්හි ඩති අනුප්‍රත්‍යයන්ගේ හා බහුශබ්ද ගණශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහිද සඛිබ්‍යාස ශබ්දයන් මෙන් කායා නොවෙයි යනු කියනලද බැවින් අනුප්‍රත්‍යයානනුද සාමන්ශබ්දයා කෙරෙන්නද ගුණ වාචකව බහු ශබ්දයා කෙරෙන්නද රජප්‍රත්‍යය වේ, සඛිබ්‍යාස ශබ්දයන්ගේ මෙන් කායා නොවේ, යාවති බන්ධි යනු වේ. [පාණිනී: 4. 1. 4, 10, 11.]*

* සුභා ව අප්‍රභි සුභ්‍යාස, තො ආදි යථාසේනා සුභ්‍යාස ඡාදි, මන්ස ඛිබ්‍යාස ව සුභ්‍යාසදි වෙති තස්මාත්. සීමන් ශබ්දයා කෙරෙන් (251) වාප්‍රත්‍යයාගේ අප්‍රාප්තිපක්ෂයෙහි නකාරානන්තයෙන් ලද්දවු (257) රජප්‍රත්‍යයාගේ නිෂේධය වේ. අතිපරිමා යනාදියද මෙසේමැයි. මෙහි මන් යන්නහු කෙරෙන් රජ යන්නහුගේ වැළැක්වීම නකාරානන්තයෙන් ලද්දවු රජප්‍රත්‍යයාගේම (257) නිෂේධය පිණිසයි, එහෙයින් ලබ්ධිසීමානො, ලබ්ධිසීමෙ ලබ්ධිසීමානො යන මේ ආදීන් කෙරෙහි (253) රජවාචිවසතත් යන මෙයින් රජප්‍රත්‍යය වන්

(මු-) 277. උනො'සුඛරජාදෙර් නුප්‍රාණිජාතෙරුජ.
(උතෘ: 5. අසුඛරජාදෙර්: 5. නුප්‍රාණිජාතෙරු: 5. උඤ්ඤ 1.)

සත්‍යාමුකාරනාත් නෘජාතෙරප්‍රාණිජාතෙරෙව උඤ්ඤ සත්තං
න තු සුඛො රජාදෙරෙව.

තේමය. සඛ්‍යාලාභක ශබ්දයන් කෙරෙහි එක විෂයී බහු
ශබ්ද ගණ්‍යශබ්ද යන මොවුන්ගේ භාවයෙන් ඊජ්ජත්‍යයාගේ
අසංඛ්‍යවය වෙයි. තිසෘ ව්‍යාසෘ ශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙන්
සූඛො ආදි පාඨ බැවින්ම ඊජ් නිෂේධය වෙයි, එහෙයින්ද
පඤ්චන්ශබ්දය ආදිකොට ඇති අභ්‍යාදශන්ශබ්දය අනන්‍යකොට
ඇති ශබ්දයන්ගේ ප්‍රධානතාවයෙහි (131) ත්‍රිලිංගයෙහි සමන්වි
තධාතයෙන්ම ලිංගකායෙහි නිෂේධය සිදු කළේ, මෙහි සඛ්‍යා
ශබ්දයන්ගේ වැළැක්වීම නිසාගෙන සඛ්‍යාශබ්දයන් කෙ
රෙන් ගෞණිකයෙහි ඊජ්ජත්‍යය නිෂේධය පිණිසයි, එහෙ
යින් ප්‍රියපඤ්චා වෙශ්‍ය යනාදියෙහිද, අපඤ්චා යනාදියෙ
හිද (253) ඊජ්ජාමිච්ඡාත් යන මෙයින් ඊජ් නොවන්නේය,
එසේම අතිපඤ්චා සත්‍ය යනාදියෙහි (257) ඡ්විච්චිත්තඤ්චිචාන
යන මේ ආදියෙන් ඊජ්ජත්‍යය නොවන්නේය. තවද මෙහි
නඤ්ඤ යන්නහුගේ අප්‍රාප්තියෙන් විංශති ෂ්‍රේණී යනාදීන්
කෙරෙන් (265) පාචේශ්‍යාණත් යන මේ ආදියෙන් ඊජ්ජත්‍යය
විකල්පයෙන් වන්නේමය. පඤ්ච යන උද්ගරණය ලිපිකරු
වන්ගේ ප්‍රමාදය වේ. පඤ්ච යන උද්ගරණය ගෙනුනොට
ගෙන නිසාගෙන සඛ්‍යාලාභක ශබ්දයා කෙරෙන්ම ඊජ්
නිෂේධයයි කිසිකෙණක් කියති. සාධාරණවශයෙන් නිෂේධ
බැවින් එකසෘ පත්ති එකා යන මේ ආදියෙහි ඊජ් නොවන්
තේමයි අන්‍යයෝ කියති. සූඛො ආදියද—සූඛො මාතෘ යාතෘ
දුහිතෘ නනාන්දෘ තිසෘ ව්‍යාසෘ කති යති තති යන මේ දශයයි.
මෙහි මාතෘ යනු ජනිකාවයි. යාතෘ යනු ස්වාමීහුගේ ප්‍රාතෘහු
ගේ අනුවයි, එහෙයින් ධාතෘසෘ මාත්‍රී කියාද තිසෘ යාත්‍රී
කියාද මේආදියෙහි ඊජ් වේමය. තිසෘ ව්‍යාසෘ යන මොවුන්
සඛ්‍යාලාභක බැවින් නිෂේධ කළේ මෙහි අප්‍රධානතාවයෙහි
ග්‍රහණයයි, එහෙයින් ප්‍රියතිසෘ ප්‍රියව්‍යාස යනාදියයි. කති
යති තති යන මොවුන්ගේ ප්‍රධානතාවයෙහි (131) ලිංගකායෙහි
නිෂේධ බැවින් අප්‍රධානතාවයෙහි ප්‍රියකති යන මේ ආදියෙහි
ඊජ් නොවන්නේය.

අඤ්ඤ—අජ බාල අශ්ව වඩව එඩක වටක කොකිල පර
භාන පරපුභ අන්‍යපුභ කරට වත්තීක මුෂික පිපිලිකාදියයි.
සාධක ජාති දෙදෙනා කෙරෙන් පරවූ කෘත මිත ජාත ප්‍රති

කුරු: කකිඤ්ඤා: ප්‍රාණිජාතෙසානු ධෙහු: සුචිරජාදෙසානු
අධිවර්ෂු: රජු: හනු:*

(ස-) නාජතො, මනුෂ්‍යජාති වාවකවුද ; අප්‍රාණිජතෙසව,
ජීවිතාරභිත ජාති වාවකවුද ; උකාරනාත, උකාරනාත ශබ්දයා
කෙරෙන් ; සත්‍රියාං. සත්‍රියාංගයෙහි ; උභ් සත්, උභ්ප්‍රත්‍යය
වන්නේය. සුඛා, උභ්සංඥ යකාරසුකතයා කෙරෙන්ද ;
රජාදෙසව නු, රජුශබ්දදීන් කෙරෙන්ද වනාහි ; න, උභ්
ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. කුරු: , මනුෂ්‍යජාති වාවක උකාර
නාතා කෙරෙන් උභ්ප්‍රත්‍යයයි. කකිඤ්ඤා, අප්‍රාණිජති
වාවක උකාරනාතා කෙරෙන් උභ්ප්‍රත්‍යයයි. ප්‍රාණිජතෙ
සානු, ප්‍රාණිජක ජාති වාවක උකාරනාතශබ්දයා කෙරෙන්ද ;
ධෙහු: , ධෙහු යන්න මනුෂ්‍යජාතිය නොවන බැවින් උභ්
නොවේ. අධිවර්ෂු: , අධිවර්ෂුශබ්දය උභ්සංඥ යකාර
සුකත ජාතිවාවක උකාරනාතා කෙරෙන් උභ් නොවීමෙහි
උදාහරණයි. රජු: හනු: , යන මේ ශබ්දවය ජාතිවාවක
උකාරනාතවූ රජු ආදියෙහි උභ් නොවීමෙහි උදාහරණයි.
[පාණිනී: 4. 1. 66.]

පනත යන මොහුද මෙසේමැයි. කෙශකානාහසනමිතා යනා
දියයි. නෙපිතප්‍රකොතා: යනු (101) ඊජ් කවසුතු තන්හි ඩති
අතු බහුගණ වාචි ශබ්ද යන මොවුන්ගේ ඥානයෙහි සම්බන්ධ
ශබ්ද වැටීම් නිෂේධගෙයින් යාවති යන මෙහි ඉත්සංඥ උකාර
රකයෙන් (257) ඊජ් වේ. බන්චි යන මෙහි (261) ගුණවාවක
කයෙන් ඊජ් වෙයි.

* ය උභ් යසා ස සුචි, රජුරදිරයසා ස රජාදි: , සුචි ව
රජාදිශව තත් සුචිරජාදි, නාසති සුචිරජාදි යසං සා අසුචි
රජාදිසාසකා: . නා ව අප්‍රාණි ව තත් නුප්‍රාණි, තච්ච තත්
ජාතීශෙවති නුප්‍රාණිජාතීසාසකා: . කුරු ශබ්දයනෙම කුරු
දෙශවාසී මනුෂ්‍යජාතිය වාවාවෙයි. කාරු: යනුද මෙසේමැයි.
කකිඤ්ඤා ශබ්දය ප්‍රාණරභිත ධෙබරජාතිය වාවාවෙයි. අලාචු:
යනුද එසේමැයි. කාකවාකු: ඔතු: යනුද ධෙහු: යන්න මෙනි.
අධිවර්ෂු: යනු වරණකය කරණකොටගෙන ජාතිවාචි බැවින්
ලදකල්හි උභ්සංඥ යකාරසුකත බැවින් නිෂේධය වේ. අධි
වර්ෂු: යනු බැම්බියයි. රජු ආදිය රජු: හනු: කඬු:
ප්‍රියඬු: ස්ත්‍රියා: යනාදියයි.

(මු-) 278. වාමලක්‍ෂණශථසහසතිනසංහිතොපමානාදු
ණි. (වාම-උපමානාත් 5. උග්‍රණි 5.)

වාමොරු: රමෙහාරු:.*

(ස-) වාමලක්‍ෂණශථසහසතිනසංහිතොපමානාදුණි, වාම
ශබ්දය ලක්‍ෂණශබ්දය ශථශබ්දය සහශබ්දය සතිනශබ්දය
සංහිතශබ්දය උපමානවාචක ශබ්දය යන මොවුන් කෙරෙන්
පරවූ උග්‍රශබ්දයා කෙරෙන් සත්‍යලිඛනයෙහි උග්‍රප්‍රත්‍යය
වෙයි. වාමොරු: යනු වාමශබ්දයා කෙරෙන් පරවූ උග්‍ර
ශබ්දයා කෙරෙන් උග්‍රප්‍රත්‍යයයි. රමෙහාරු: යනු උපමාන
වාචක ශබ්දයා කෙරෙන් උග්‍රප්‍රත්‍යයයි. [පාණිනී: 4. 1.
69. 70.]

(මු-) 279. තන්වාදෙචා. (තන්වාදෙ: 5. වා 1.)

තනු: තනු: වක්ඛ්‍ය: වක්ඛ්‍ය:†

(ස-) තන්වාදෙ:, තනු ආදී ශබ්දගණයා කෙරෙන් ; වා, සත්‍ය
ලිඛනයෙහි විකල්පයෙන් උග්‍ර වෙයි. තනු:, තනු: යනු උග්‍ර
ප්‍රත්‍යයවූ පක්‍ෂයයි ; නුවූ පක්‍ෂයෙහි තනු: යනු වේ. වක්ඛ්‍ය
ශබ්දයද එසේමැයි.

ඉති සත්‍යප්‍රකාශ: - සත්‍යප්‍රකාශ පාදයයි.

* වාමශබ්ද ලක්‍ෂණශබ්ද ශථශබ්ද සහසතිනශබ්ද සංහිතශබ්ද
උපමානක්ඛ්‍යව නැමැත්. වාමො, සුඤ්ඤො, උග්‍රරු යසා: සා
වාමොරු: උපමාවාචක ශබ්දයා කෙරෙන් පරව වනාහි ;
රමෙහ ඉව උග්‍රරු යසා: සා රමෙහාරු: කර්මොරු: යනුද
මෙසේමැයි. කියනලද මේ ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවූ උග්‍රරු
ශබ්දයා කෙරෙන් උග්‍ර වීම කුමටය ? වෘත්තොරු: පිත්තොරු:
යනාදි අන්‍යශබ්ද සුකතයා කෙරෙන් නොවන පිණිසයි.

† තනුරුදීර්ඝසා නැමැත්. තනු ආදිය මෙසේයි.

තනුශබ්දවුරුරුරුරු: කඬගු පඬගු ප්‍රියඬගව:,
ගණ්‍ය: කුහුරිතිප්‍රොක්තාස්තචොදො සරසුසතථා.

තනුශබ්දයා කෙරෙන් අප්‍රධානතියෙහිද වරතනු: සුතනු:
යනාදිය වේ. මෙහි බාහු අන්‍යවූ කම්ණ්ඩල කදරු යන
මොවුන් කෙරෙන් නිත්‍යයෙන් සංඥයෙහි උග්‍ර වන්නේය
යනු විකතව්‍යයි. හද්‍රබාහු: යනාදියයි. ශ්‍රවණසා පත්ති
ශ්‍රවණ: යනු නිපාතයයි.

අළු කාරකය.

(මු-) 280. ලාභීසම්බන්ධකතාවේ පි. (ලාභී-සම්බන්ධ-උකතාවේ 7. පි 1.)

ලෙරුවේ සම්බන්ධතෙ තොරුකතාවේ කෙ සති ව පි සකත්. කෘෂ්ණ: ශ්‍රී: ඥානං. හෙ විජ්‍යේ.*

* සෘදි විභක්තින් හා සමග ලිඛනයන්ගේ රූපයන් දක්වා ලාභී යන මේආදි වශයෙන් සෘදි විභක්තින්ගේ අර්ථයන් දක්වයි. ලිච්චික, ලෙරුවේ ලාභී, සම්බන්ධ: සම්බන්ධතා, උකතා, 'භී යසා තත් උකතාභී කාරකය, ලාභීභව සම්බන්ධභව උකතාභීභව එතෙතාං සමාහාරසහසම්.

අර්ථයන් අභිධේයයයි. එසේද කියනලදී :—

ශබ්දතොට්ඨාසාමාණෙන යවසතු ප්‍රතිපාද්‍යතො,
තසා ශබ්දසා තවසතු ඥායතාමථි සංඥයා.

යනු පුළුවන් කියත්. එසේද “අයොත් ශබ්දදයමභී බොධව්‍ය:” යි ඊශ්වරයාගේ කැමැත්ත අභිධාන නම් වී, එයින් අවබෝධකවසුන්ත අභිධේය නම් වේ. ශක්තිඥායද ව්‍යාකරණදීන් හෙතුකොටගෙන වෙයි. මෙසේයි :—

ශක්තිග්‍රහං ව්‍යාකරණපමාන
කොෂාපනවාකාත් ව්‍යවහාරනභව,
සානානිධ්‍යතා: සිඛපදසා වාඛා:
වාක්‍යසා ශෙෂාත් විවෘතවිදනති.

ලිඛනාභිස පස්පරිද්දෙකින් නොහොත් තුන්පරිද්දෙකින් වේ. ඒ කියනලදී :—

භාභී ද්‍රව්‍යභව ලිඛනභව සබ්ධක කමාදිරෙව ව,
අභී පඤ්චෙව ලිඛනාභීභ්‍යාස: කෙෂාභවිදග්‍රිමා.

යනුයි. භාභී නම් විශේෂණයයි, ද්‍රව්‍ය නම් විශේෂයයි, ලිඛන නම් ප්‍රාසංගිකයයි, සබ්ධක නම් එකතුවයි. කමාදිය නම් කම් කතී: ආදියයි.

ලිඛනයාගේ අර්ථයෙහිද, සම්බන්ධනයෙහිද, ප්‍රත්‍යයන් විසින් උකතාභියෙහි කාරකයද ඇති කල්හි ප්‍රථමාවිභක්තිය වන් නිය යන අර්ථය. තවද ලිඛනාභියෙන් තොරවූ කමාදි අර්ථ තෙම යම් කලෙක්හි කියනු කැමතිවනු නොලැබේද එකල් හිම ලිඛනයා කෙරෙන් ප්‍රථමා වන්නිය. අන් පරිද්දෙකින් විනම් කෘෂ්ණං ස්වර්ගී යන මේ ආදියෙහිද ප්‍රථමාවිභක්තිය වන බැවිනි. ලිඛනාභියාගේ එකකි විකි බහුකිය ඇති කල්හි ක්‍රමයෙන් එකවචන විවචන බහුවචනයෝ යෙදිය යුත්තානු

සමෝච්චො ජීවනො පාතා දුනියො ප්‍රභවො ලයො.*

(ස-) ලෙරමේ, ලිඛගයාගේ අවියෙහිද; සමෝඛාධනෙ, සමුඛියෙහිද; තොරුකතාමේ, කමිඳි ප්‍රත්‍යයන් විසින් උකතාමියෙහි; කෙ සති ව, කාරකයක් ඇති කල්හිද; ප්‍රි සතත්, ප්‍රථමාවිභක්ති වන්නිය.

කෘෂ්ණ-ශ්‍රී-ඥානං යනු ලිඛගාමියෙහි ප්‍රථමාව දක්වනු පිණිස ලිඛගත්‍රයෙහි වූ උද්ගරණයෝයි. හෙ විජ්‍යේණ යනු සම්බොධනයෙහි ප්‍රථමාව දක්වනු පිණිසයි.

වෙන් (13). මෙසේයි :—ඝට්ඨො ඝට්ඨො ඝට්ඨො. එකො වො ඛත වා යනාදියෙහි වනාහි සච්චිකවෝම ලිඛගාමිය වේ. විභක්ති ප්‍රයෝගය වනාහි—“නාපදං ශාසෙත්‍ර පුස්සඤ්ජිත” යන නියමය හෙතුකොටගෙන පදනිය සදහාද, කමිඳිය හැඟීම පිණිසද වෙයි. එහෙයින්ම ප්‍රත්‍යයන්ගේ ප්‍රයෝජනය ප්‍රකාති අවියෙන් යුක්තවූ සොම්බොධකතිය පිණිසයයි පුළුයෝ කියත්. පුංසොදියද ලිඛගාමියයි අභවත්තෝ කෘෂ්ණ-ශ්‍රී-ඥානං යනු කියයි. න හි ක්‍රියාරහිතං වාක්‍යමසනි යන නිත්‍ය හෙතුකොටගෙන සියලු තත්ත්ව ක්‍රියාව අඛණ්ඩාර කිරීම කරණකොටගෙනම කියනලද අවිවත් බැවින් ප්‍රථමාව ප්‍රාප්ත කල්හි ලිඛගාමීවබොධය කෙසේ වේද යත්—පරිභාර කියනු ලැබේ, කතී ආදි පදයෙන් යුක්තවූ සමාප්තනවූ ක්‍රියාපද යම් තැනෙක්හි වේද එහිම ක්‍රියාව අඛණ්ඩාරවෙයි, යම් තැනෙක්හි හුදකලාවූ ප්‍රසිද්ධ ශබ්දයෙක් යොදනු ලැබේද එහි ඒ නිත්‍යයාගේ අවසරයෙන් නොවෙයි. එසේම එකාදි ශබ්දයෙක් යම් කලෙක්හි සබ්ධය වාට්ටු එකල්හි ඝට්ඨයක් හා සමානාධිකරණ වන්නේද එහි ලිඛගාමියෙහි ප්‍රථමා වන්නිය. මෙසේයි :—එකො ඝට්ඨො, ප්‍රසො චිරිති, යනාදියයි.

අභිමුඛ කටයුතුව විධානය සමුඛිකම් වී. වාක්‍ය ලතෙ මේ ආදි වෙනතා රහිත ශබ්දයෙහි වනාහි උපවාර වශයෙන් සමුඛියයි. [පාණිනී 2. 3. 46, 47.]

* උකතාමියෙහි සඵලය යනාදිය උද්ගරණ කෙරෙයි. අභිතො'යම් යන වාක්‍යයෙහි කමියෙහි ඝණප්‍රත්‍යය වෙයි, අවතී යනු වේ.

ජීවනො'නෙනෙති ජීවනො, කරණයෙහි අනවප්‍රත්‍යය වෙයි. පාතීති පාතා, කතීයෙහි තැන්ප්‍රත්‍යය වෙයි. දිය තො'සෙම යන වාක්‍යයෙහි දුනියො යනු වේ, කාමො කභාවෙ (965) යන මෙයින් සම්ප්‍රදානයෙහි අනියප්‍රත්‍යයවෙයි. ප්‍රභව

සච්ඡා, ශිවතෙම ; අවතී, පිදිය යුක්තෙකි ; මෙහි අවතී යන කම්ප්‍රත්‍යයානතයා විසින් සච්ඡා යන කම්ප්‍රත්‍යය උකතයි. සච්ඡා, ශිවතෙම ; ජීවතා, ජීවතයෙකි ; මෙහි ජීවතා යන කරණ ප්‍රත්‍යයානතයා විසින් සච්ඡා යි කරණය උකතයි. සච්ඡා, ශිවතෙම ; පාතා, පාලනය කරන්නෙකි ; මෙහි පාතා යන කම්ප්‍රත්‍යයෙහි වූ ප්‍රත්‍යයානතයා විසින් සච්ඡා යන කම්ප්‍රත්‍යය උකතයි. සච්ඡා, ශිවතෙම ; දුනියා, දියයුක්තෙකි ; මෙහි දුනියා යන සම්ප්‍රදාන කාරකයානතයා විසින් සච්ඡා යි සම්ප්‍රදානය උකතයි. සච්ඡා, ශිවතෙම ; ප්‍රභවය, උත්පත්තිස්ථානයයි ; මෙහි ප්‍රභවය යන අපාදනකාරකයානතයා විසින් සච්ඡා යි අපාදනය උකතයි. සච්ඡා, ශිවතෙම ; ලයා, ආලිංගනය කරණුලබන්නෙකි ;

තාසමාත් යන වාක්‍යයෙහි ප්‍රභවය යනු චේ, මෙහි අපාදන යෙහි අල්ප්‍රත්‍යය වෙයි. ලියතෙ'ස්මින් යන වාක්‍යයෙහි ලයා යනු චේ, මෙහි අධිකරණයෙහි අල්ප්‍රත්‍යයයි. තොරුකතා චේ කෙ යි බහුවචන නිර්දේශය බැවින් අත්‍යයන් විසින් උක්තාච්ඡායෙහිද ප්‍රථමායි—එසේද වානීතිකයෙහි “ නිච් කෘතනඛිත සමාසෙයහිතිතෙප්‍රථමා ” යි කියනලදී, නිවිභක්‍යාදිය විසින් අභිනිතයෙහි ප්‍රථමා මෙසේයි :—රමො වනං යයො, මෙහි කම්ප්‍රත්‍යය උකතයි. රමෙණ රවණෙණ ජස්මන, මෙහි කම්ප්‍රත්‍යය උකතයි. තනිතප්‍රත්‍යයා විසින් උකත කළහි, වාචා කෘතං වාචිකං, මෙහි කම්ප්‍රත්‍යය උකතයි. තනිං චෙත්තාසිතො වා තාර් කිකා, මෙහි කම්ප්‍රත්‍යය උකතයි. සමාසයන් විසින් උක්තවීමෙහි උද්ගරණ මෙසේයි, ආරුසො වානරො යං ස ආරුසිවානරො වාක්‍යා, ජිනනස්සාගො යෙන ස ජිනනච්ඡායා බ්බිගා, කෘතා පුජා යෙන ස කෘතපුජේ භග්නා, දත්තාගුම්ඵ් යස්මෙම ස දත්තාගුම්ඵ් විප්‍රා, නිගීතා පක්‍ෂණෙ යස්මාත් ස නිගීතපක්‍ෂි වාක්‍යා, සුජ්ජි තාර යස්මින් තත් සුතාරමාකායං—මොවුන් කෙරෙහි ක්‍රමයෙන් කම්ප්‍රත්‍ය කරණ කාරකයා සම්ප්‍රදාන අපාදන අධිකරණ කාරකයෝ උක්තයෝයි. අත්‍යයෙහිද යා විසින් කියනලද්දුවූ අභිසෙහිද ප්‍රථමාව වන්නිය. මෙසේයි :—විච්ඡාකෘතා'පි සං වච්ඡා සච්ඡා. ජෙතතූමසාමිප්‍රතමි. කෘෂ්ණ ඉති යනාදියයි. කෘෂ්ණතී මධ්‍යලං නාම යන මේ ආදියෙහි ඉතිශබ්දයාගේ වංශිමාත්‍රාභිධායකත්වයෙන් විභක්තූත්පත්තියක් නොවේ, ඉතිශබ්දයම විභක්තිකායායෙකෙරෙයි. පිතමමබරං යසාසො පිතමබරො හරි යනාදියෙහි සමබ්‍රහ්මයෙන් උක්තාච්ඡා ඇති කළහිද ප්‍රථමායයි වක්තව්‍යයි.

මෙහි ලය: යන අධිකරණ කාරකානුකූල විසින් සම්මත: සි අධිකරණය උකහයි. මේ ප්‍රත්‍යයන් විසින් උකහාමියෙහි ඡවි කාරකයන්ගේ ප්‍රථමාවිභක්ති උද්ගරණයි.

(මු-) 281. කම්මික්‍රියාවිශේෂණානිවිශාධිසිඛසාසන්ව ධ්‍යපාවස—ඩං සිං වි. (කම්මි-ඩං 1. සිං 1. වි 1.)

කායනිං ක්‍රියාවිශේෂණං. අනිතිවිශාදෙද්වසද්ව සිංඤා සතත්තනු ව වි.

රමං නමති සානදං ධම්මානහිතිවිශා සත්.
 ඡ්‍රියො'ධිශෙතො'හිමධිස්සිතො'බ්ධි
 මධ්‍යසා සොභං මථුරමනුෂ්‍ය,
 යො වාරකාමධ්‍යුජිතො විකුණ්ඨ
 මුපාවසද්වාවසනාත් ස හෘතනා:*

(ස-) කායනිං, ප්‍රයොජනයයි කිහිපලද්දවූ ක්‍රියාවගේ කම්මයද; ක්‍රියාවිශේෂණං, ක්‍රියාවිශේෂණයද; අනිතිවිශාදෙද්, අනිති

* ක්‍රියායා විශේෂණං. ක්‍රියාවිශේෂණං. අභේදනී: අභිනී:, අභිනේදනී: අභිනිවිශාද, භිඛි ව ස්වාභාව ආස ව භිඛිසාස, අධ්‍ය: භිඛිසාස අධිභිඛිසාස, අනුභව අධිභව උපභව ආභි ව නො අනුධ්‍යපා:, නොභොග වස: අනුධ්‍යපාවස:, නත: අනිතිවිශාද අධිභිඛිසාස ව අනුධ්‍යපාවසග්ව නොභොං ඩං. පග්වාත් කම්ම ව ක්‍රියාවිශේෂණයද්ව අනිතිවිශාධිභිඛිසාසනුධ්‍යපාවසග්ද්ව එනොභොං සමාහාර: ක්‍රියාවිශේෂණයෙහි වනාහි එකම විනිශේකවචනය වන්නේය, ක්‍රියාව ලිඛිතසච්ඛිත විනිර්මුක්ත බැවිනි.

ක්‍රියතො යත් තත් කම්ම, තර යන්න සම්මුතිය වාචකවය හෙතුකොට කතීහුගේ ක්‍රියාවන් කරණකොටගෙන යමක් සිදුකරණුලැබෙද් ඒ කම්මනම් වෙයි යනු නියමයි. “ක්‍රියාවෙන් ප්‍රකාශවූයේ කම්මය” යි ක්‍රමදිශ්වර කියයි. ඒ කම්මයද නිව්වර්තිය විකායනීය ප්‍රාප්‍යයයි ත්‍රිවිධවෙයි. නිව්වර්තිය නො උත්පාද්‍යතො යත් තත් නිව්වර්තිය, මෙසේයි—ඝටං. කරොති පුත්‍රං ප්‍රසුයතො යනාදියයි. වික්‍රියතො විද්‍යමානං වසතු අවස්ථානතරං නියතො යත් තත් විකායනී. හෙද ප්‍රකාතිහුගේ උච්ඡේදකය ප්‍රකාති හුගේ අනාච්ඡ ගුණයක් දැරීමදයි විවිධ වේ.

මෙසේයි, කායනිං දහති සුවංඤ්ඤා කුණ්ඩලං. කරොති යනාදියයි. නිව්වර්තිය විකායනී දෙකින් අනාච්ඡේ ප්‍රාප්‍ය නම් වේ, මෙසේයි—ග්‍රාමං ගච්ඡති යනාදියයි. එසේද කියනලදී—

යන මේ උපසඟීයන් පුළුල් විශ්වාසයක් ඇති—අධි
යන උපසඟීයා කෙරෙන් පරවූ ජීවිතයා ස්වාධීනව අසධා
යන මේ බාහුද—අනු අධි උප අඩි යන මේ උපසඟීයන් කෙ
රෙන් පරවූ විශ්වාසය යන මොවුන්ගේ යෝග්‍යයෙහි ; ඩැෆ්ට්,
අධිකරණයද ; එසංඥා සත්ත්ව, කම්මසංඥා වන්නේය ; තනු ව,
ඒ කම්මෙහිද ; චි, චිතියාවිභක්තිවිධානය වන්නේය. [පාණි
නි: 2. 3. 2, 1. 4. 46, 47, 48.]

සත්, සත්පුරුෂතෙම ; ධර්මාන් අභිනිවිශ්‍ය, ධර්මයෙහි ප්‍රථම
 ශව් ; සානදං, හඹි සහිතව ; රුමං නමති, නාගයණියාව
 නමස්කාර කෙරෙයි. යෑ ශ්‍රීශ්‍ය, යම් ශ්‍රීපතිසෙක්තෙම ; අබ්ධිං,

[illegible]

ක්‍රියා බාධාවී සහ සෘජු විශේෂණය ක්‍රියාවේ විශේෂණය. ඒද සමානාධිකරණය වෙයි. සමානාධිකරණය නුදුරු විශේෂණයෙහි (288) තැනියාවිධාන කළ බැවින්, තවද වෙනුවු රූප ඇති ක්‍රියාවේ විශේෂණයාගේ කම්මිකාදියක් නැත්තේය. එහෙයින් සාධු: පාසා: සාධු පාසා: යනාදිය වේ. කෘද්ධිතිතො භාවො ද්‍රව්‍යවත් ප්‍රකාශතො, යන නායකරණයකට ගෙන ද්‍රව්‍යයාති දෙශයෙන් පාසායාගේ හිනනරූපයයි. ක්‍රියාවේ විශේෂණයාගේ කම්මිකාදිය ඇතිකල්හිද අකම්මිකයාගේ අකම්මිකයම වෙයි, කම්මිතිබන්ධනායාදී: කිමපි න සත්තං යන නියමයයි. කම්මිසංඥ ප්‍රසංජනාය වනාහි සෙත්තං බිහෙත්තං යන වාක්‍යයෙහි සෙත්තං යන අර්ථයට (136) කව්‍යාදියනායා: යනාදියෙන් කාරකාදී බැවින් යකාර ප්‍රාප්තිය යනාදියයි. රුමං නමති යනාදියෙහි රුමං යනු නමස්කාර ක්‍රියාවෙන් ප්‍රකාශ කටයුතු කම්මයයි. සානාදං යනු ක්‍රියාවේ විශේෂණයයි. ආනාදෙන සහ වර්තනො යත්තත්, ආනාද සහිතවූ එයින් හිනනනුවු නමස්කාරය යන අර්ථයි. ධම්මාත් යනු අභි නි දෙ දෙනා කෙරෙන් පරවූ විශ්වායාහට අධිකරණයෙහි කම්ම ප්‍රකාශකිරීමයි. මෙහි අභිං යනු අධිප්‍රවූ ඡිච්චායාහුගේද, අබ්බිං යනු අධිප්‍රවූ ස්වා ධායාහුගේද, ඝොෂං යනු අධිප්‍රවූ ආසායාහුගේද, මුත්තං යනු අනුප්‍රවූ වසායාහුගේද, වාර

සාගරයෙහි ; අධිජීවිතා, සිවියේ ; අහිං, සපිරුජයා කෙරෙහි ; අධිගෙන, සයනයකෙරේද ; (යමෙක්) සොහො, ගොවඩ්ඵි පච්ඡිතයෙහි වූ ගොපාලග්‍රාමයෙහි ; අධිකසා, නැවතී ඉද ; මුද්‍රා, මුද්‍රා යන නාමයෙන් ප්‍රසිද්ධ වූ රාජධානියෙහි ; අනුෂ්‍ය, වාසයකොට ; වාරකා, වාරකා නම් ස්වකීය පුරයෙහි ; අධ්‍යුෂිතා, විසූයේ ; විකුණ්ඨං, එනම් ලොකයෙහි ; උපාවසව්ව, වාසයකෙළේද ; සා, ඒ ශ්‍රීපතීතෙම ; නා, අපගේ ; හාත්, සිත්හි ; ආවසනාත්, වසනසේක්වා. ආශීවාදයි.

(මු-) 282. දෙශාධ්වකාලභාවං වාචෙඨී. (දෙශ-අධ්වන්-කාල-භාවං 1. වා 1. අචෙඨී 3...) අචෙඨීර්ධුහිර්යොගෙ එතෙ ජිසංඤා වා සත්‍යා.

නදීච්ඡෙනෙත්‍ර වොෂිඨා ක්‍රොශානතලෙළුචහර්නයි,
වංක්‍රමිඨා ප්‍රියානිතිං රමො රක්‍ෂො වධෙ ස්වතා.*

කාං යනු අධිපුච්ච වසධාතුහුගේද, විකුණ්ඨං යනු උපපුච්ච වසධාතුහුගේද, හාත් යනු ආපුච්ච වසධාතුහුගේද, යන මො වුන්ගේ යොගයෙහි අධිකරණවියෙහි කම්මසංඤා විම ප්‍රකාශයි. හාත් යනු හාද් ශබ්දයාගේ රූපයයි. ආවසනාත් යනු තුප් විභකතිහුගේ ස්ථානයෙහි (956) තාතච්ච ආදෙශයයි. කම්මය වාච්‍ය කල්හිද මොවුන්ගේ කම්මිඨය වෙයි. මෙසේයි, නකු ලාධිජීවිතො හයා, බලෙරධ්‍යුෂිතාසනසා මලයාද්‍රෝපතා කායා යන මේ ආදියයි. ගාගෙ අධිජීවිතං කලාකණ් අහිති වෙශා යන මේ ආදි ප්‍රයෝගය වනාහි ආතිදෙශිකමනිතාමි යන නිකය ගෙතුකොටගෙන ස්ථිරතවසුතු. මෙහි අධිපුච්ච ඡිච්ච ස්ථා ආස යන මේ අකම්මක ධාතුන්ගේම ග්‍රහණයයි. එහෙයින්-වනෙ රජනමධිතිජීවිත-යි අපෙක්‍ෂාකෙරෙයි යන අර්ථයයි යන මේ ආදියයි.

* දෙශශ්‍රව අධිවා ව කාලශ්‍රව භාවශ්‍රව තෙෂාං සමාහාරසහත්. නාසනි ජිං කම්ම යෙෂාං තෙ අඨාය තෙතා. දෙශ යනු වෙන් වශයෙන් එක එක පෙදෙසක් වූ නදී වන පච්චතාදියයි. අධ්වන් යනු මාගී පරිමාණවූ ක්‍රොශනල්ලාදියයි. මෙසේයි :—

කිජ්ඣුර්හසෙන විතසෙනා ව නලලා කිජ්ඣුවතුයතමි,
චතුර්හසෙනා ධනුසතසා සහසුං ක්‍රොශ උච්චතෙ.
ක්‍රොශවයනතු ගවසුතිසතවයං යොජනං විදුසා, යනුයි.

(ස-) අපේක්ෂාකර්මයාගේ, අකම්පිතානුත් හා යෙදෙන කල්හි; එතෙ, දෙශාධිවත් කාලභාවය නම් සතර; වා, විකල්පයෙන්; සංසංඝා, කම්මසංඝා ඇත්තානු; සත්‍ය, වන්නෝය.

රුම, රුමනම; නදී, නදිප්‍රදේශයෙහිද; වනෙප්‍ර ව, වනපථන ප්‍රදේශවලද; උමිනා, වාසයකොට; අහ, දුවල් කාලයෙහිද; නිගි, රුත්‍රකාලයෙහිද; ක්‍රොශාන්, ක්‍රොශයෙන් ප්‍රමාණකරණලද මාගියන්හිද; නලලප්‍ර, නලලයෙන් ප්‍රමාණ කරණලද මාගිවලද; වංකුමිනා, ඒ ඒ තැන වංකුමණයකොට; ප්‍රියානිතිං, ජානකිබිසවගේ කැඳවාගෙන ඊමෙහිද; රක්‍ෂාවබෙ ව, රක්‍ෂසයන්ගේ නැසීමෙහිද; ස්විත, යෙදී සිටියේය. [පාණිනී: 2. 3. 5.]

(මු-) 233. සද්ධාදි ව්‍යාජනා සමෛව: සිබෙ තු ධං. (සද් 1. අධිවාදි 1. ව්‍යාජනා 7. සමෛව: 3...සිබෙ 7, තු 1. ධං 1.)

සමෛවර්ධනීර් යොගෙ අත්‍යන්ත සංයොගෙ අධිවාදයො නිත්‍යං සංසංඝා සත්‍ය, අධිසිබො තු ධසංඝා.

භාෂණා: කාජ්ණේ'නිත: ක්‍රොශං මාසො ගුරුගාහෙ ස්විත:, ගුරුපදෙශං නිභාතො මාහතමමෙධ්‍යභව වාඛිමයං.*

කාලයනම් ක්‍ෂණ දණඩ මුහුර්තා ප්‍රභර දින රුත්‍ර පක්‍ෂ මාස වත්සරදියයි. භාවයනම් ධාතුහුගේ අවියයි. අකම්පිතානු හුද—සතතා ලජ්ජා ස්විති ජාගරණං වාඛික්‍ෂය භයජීවිත මරණං, ශයන ක්‍රිඩා රුද්ධිජනාථා නෙනතෙ කම්මණි ධාතව උක්තා: යනුයි. විසතරය වනාහි (932) නිකදි ක්‍රොශනාසි යනාදියෙන් දනුයුතු. නදී: යනාදියයි. මෙහි උමිනා යන වසධාතුහුගේ යොගයෙහි නදී: යනු කම්මියයි, පක්‍ෂයෙහි වනෙප්‍ර යනු (309) සප්තමියයි. වංකුමිනා යනු වක්‍රං ක්‍රාමනි යන වාක්‍යයෙහි යච්චි වේ, නැවත ක්‍රියාවි ප්‍රත්‍යය වේ. වක්‍ර ගමනාථි වත් බැවින් අකම්පිතයෙහි ඒ යොගය බැවින් ක්‍රොශාන් යනුද අහ: යනුද කම්මිය වේ, නුවු පක්‍ෂයෙහි නල්ලෙප්‍ර සිද නිගි සිද සප්තමියයි. ස්විත: යනු ස්වා ධාතුහුගේ යොගයෙහි ප්‍රියානිතිං යනු කම්මිය වේ, කම්මිනුවු පක්‍ෂයෙහි රක්‍ෂා වබෙ යනු සප්තමියයි.

* සද් නිත්‍යං, ව්‍යාජනි: සාකලොනාභිසමිනික: අවිච්ඡද ඉති යාවත්. මෙහි අනිත: යනු සකම්පිතානුයොගයෙහි ක්‍රොශයෙහි අනුගමනක්‍රියායොගයාගේ විච්ඡදයක් නැති බැවින්

(ස-) සමූහයෝ වූහි; යොගෙ, සකම්කාකම්ක සම්බන්ධත් හා යොගය ඇති කල්හි; අත්‍යන්තසංයොගෙ, ක්‍රියාවිච්ඡේදයක් නැතිව නිත්‍යසම්බන්ධය වූ කල්හි; අධිවාදය; අධිව කාල භාවය; නිත්‍යං, නියමයෙන්; සංසාරය; සත්‍ය, කම්සංසාර ඇත්තාහු විනිසා වන්නාහුය; අවිසිඛො, තු, ප්‍රයෝජනය සිඛ කල්හි වනාහි; ධර්මය; කරණසංසාර ඇත්තාහුයි.

කෘතිය, කෘතියකුමාරතෙම; ක්‍රොශං, සකල ක්‍රොශයෙහි; භාගෙරන්ති; සෙවකයන් හා සමග යුක්තවූයේ; මාසො, අවිච්ඡින්නවූ දෙමාසය මුලුල්ලෙහි; ගුරුගාහෙ ස්විත; ආවාටීන්ගේ නිවසෙහි සිටියේ; ගුරුපදෙශං, සමස්ත ගුරුපදෙශයෙහි; නිභාත; අතිශයින් ඇළුණේ; මාහං, අවිච්ඡින්නවූ දෙමසකින්; වාචිමයං, සකලශාස්ත්‍රය; අබ්බොධං, හදුලේය. [පාණිනී: 2. 3. 6.]

(මු-) 284. ඝො'ඤා ඤා භබ්බුගනගතිඤ්චාච්චුහදාග ශ්‍රො-රබාදනි කුඤ්ඤාභබ්බුගනගතිඤ්චාච්චුහදාග භාකාමාභිවාදිදාගස්තු වා. (ඝ: 1. අඤා 7. ඤා: 6. භබ්බු-ශ්‍රො: 6. අබාද-භාක: 6. භාකාමාභිවාදිදාග: 6. තු 1. වා 1.)

අඤානානාං භබ්බුගනගතිඤ්චාච්චුහදාග භාකාමාභිවාදිදාගස්තු වා.*

කම්බය වේ. එසේම ස්විත: යන මොහුගේ යොගයෙහි මාසො යන්නද, නිභාත: යන මොහුගේ යොගයෙහි ගුරුපදෙශං යන්නද කම්බය වේ. අබ්බොධං යන මොහුගේ යොගයෙහි මාහං යනු හැදෑරීමෙන් ජනාවූ ඤානානාක ප්‍රයෝජනයාගේ සිඛිතයෙන් කරණිකය වේ. අවිසිඛයෙන් පිටත් තත්ත්වය වෙත මාසො ග්‍රන්ථා'ධිත: යන මෙහි කුමකුත් නොදන්නාලද්දේය යන අර්ථය.

* අගනං භොජනං. පානඤ්ච, ඥා ඥානං. භබ්බුගන අගන ඤ්ච ගතිඤ්ච ඥාන භබ්බුගනගතිඤ්ච, තෙ අභි යෙෂාං තෙ භබ්බුගනගතිඤ්චා: නාස්ති සං කම් යෙෂාං තෙ අභි: භබ්බුගන ගතිඤ්චාන අභිඤ්ච ග්‍රහණ දාගස්තු ග්‍රහණවෙති තෙෂාං සමා භාරසහසං. සුත: සාරථි: ගවාදිනියනා ව, ඝ: කතා යසං ස සුතඝ: න සුතඝො'සුතඝ: ස වාසො වහස්තෙති අසුතඝ වහ: න හිංසා අහිංසා, අහිංසායාං භාක: අහිංසාභාක: බාද

(ස-) අඤ්ඤානාමා, ඤ්ඤානාමා අනන්තවු ; ශබ්දාදීනාමා, උච්චාරණාදීනාමා මුල්කොට ඇති භක්ෂණාදීනාමා ගමනාදීනාමා යෝග්‍ය ඤ්ඤානාමා අකමිකාදීනාමා ග්‍රහණාදීනාමා දෘශ්‍යාදීනාමා ශ්‍රාවණාදීනාමා යන මොවුන්ගේ ; ය : ඝ : යම් කතීතාපදයෙක් වේද ; ස : ඒකතීතාපදයෙනම ; ඤ්ඤානාමා, ඤ්ඤානාමා නනවු උච්චාරණාදීනාමාගේ යෙදීමෙහි ; ඒ : සත්, කමිසංඥා වන්නේය ; බාද්දෙසතු, බාද යන්න මුල්වූ නිස කුඤ්ඤා අයය

ශ්ව නිශ්ව කුඤ්ඤා අයශ්ව ශබ්දයශ්ව හවාශ්ව අදශ්ව අසු නභවහශ්ව අහිංසාභක්ෂශ්ව තෙණං සමාහාර : පශ්වානනාඤ්ඤා යොගෙ අ — බාදනිකුඤ්ඤා ශබ්දයශ්වාදසුනභවහාහිංසාභක්ෂ සතසා. අහෙවාදි : අහිවාදි, අහිවාදිශ්ව දශශ්ව අහිවාදිද ශෝ, මෙ ආගමනෙපදෙ අහිවාදිදශෝ මාහි—වාදිදශෝ. හාශ්ව කාශ්ව මාහිවාදිදශෝ වෙති සමාහාරෙ නසා.

ශබ්දාදීනාමා යනු උච්චාරණාදීනාමායි. ශබ්දය කමිකොට ඇති ධාතුනුය යනු නිශ්වයයි. අශ්වාදීනාමා යනු භක්ෂණාදීනාමායි. ගතාදීනාමා ගමනාදීනාමායි. ප්‍රවේශ ආරෝහණ තරණ ප්‍රාපණාදීනාමා ගමනාදීනාමායි. ඤ්ඤානාමා යනු ඤ්ඤානාදීනාමායි. අභි : යනු අකමිකවු සතතාදී ධාතුයි. මෙහි දෘශ්‍ය ග්‍රහණ ධාතු දෙදෙනාගේ ඤ්ඤානාමා විද්‍යමාන කල්හිද නැවත නැත්ම කිසි තැනෙක්හි අනාමයක් ඇති කල්හිද කමිස වන්නේය යනු හැඟවීම පිණිසයි. බාද අද භක්ෂ යන මොවුන්ගේ ආහාරාදී භාවය හෙතුකොටගෙනද, නි අය වහ යන මොවුන්ගේ ගමනාදීනාමා හෙතුකොටගෙනද, කුඤ්ඤා ශ්වා යන මේ දෙදෙනාගේ ශබ්දාදීනාමා හෙතුකොටගෙනද, ශබ්දාදීනාමා ගති යන්තෙන් කමිභාවය ඇති කල්හි මෙයින් නිෂේධය වේ. ශබ්දය යනු නාමධාතුවයි. ශබ්දං කරෙති යන අර්ථයෙහි (851) සිබයි. මොහුගේ ශබ්දාදීනාමා හෙතුකොටගෙන නොහොත් අකමික භාවය හෙතුකොටගෙන ප්‍රාප්තිය ඇති කල්හි මෙහි නිෂේධයි. ඤ්ඤානාමානනවු ක්‍රියාව ප්‍රකාශකළ බැවින්ම ඤ්ඤානාමානනවු කතීතාමා කමිකය සිබ කල්හිද මේ සුත්‍රය නිශ්චය පිණිස වේ, එනම් අනාමයන්ගේ ස්ථානයෙහි කමි නොවෙයි යන අර්ථයි. මෙහිද ශබ්දාදීනවු එක්වරක් ඤ්ඤානාමානනවුගේම ග්‍රහණයයි, එහෙයින් පිතා පුත්‍රෙණ ශිෂ්‍යං වෙදං පාඨයන් යන මේ ආදියෙහි පුත්‍රාදීන්ගේ කමිකය නොවේ. මෙහි අකමිකධාතුවුගේ (282) දෙශාදීන්ගේ කමිකය ඇති කල්හිද, එසේම අධිප්‍රච්ඡි යිච්චි ආදීන් කෙරෙන් අධිකරණයාගේ කමිකය ඇති කල්හිද, ඤ්ඤානාමානන නවු කාලය සමබන්ධවු කතී

ශබ්දය ස්වාය අදය සුතයක්හු කතීතානුවූ චිහ්‍යාදාය හිංසා රහිතවූ භක්ෂධාදාය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි වනාහි; න, කම්සංඥ නොවේ ; හ්‍රාදෙස්සු, හා යන්න මුල්වූ කෘධාදාය ආත්මනෙපදයෙහි වූ අභිප්‍රථි වාදිධාදාය දෘශ්‍යධාදාය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් කම්සංඥ වේ. [පාණිනී: 1. 4. 52, 53.]

(මු-) ගෙයමධකපයද් ගොපාන් යාඤ්කානනමභොජයත්, ස්වධාමාගමයච්ඡන්‍යන් භක්තාංසතනිමබොධයත්.

ධර්මමස්ථාපයද් විජ්ණුචේදනග්‍රාහයද් විධිමි,
දෛතකතදගීයච්ඡකතිං වෙණුමශ්‍රාවයච්චගා:.*

(ස-) විජ්ණු: , විජ්ණුතෙම ; ගොපාන්, ගොපාලයන් ලවා ; ගෙයං, ගිනිකාව ; අධකපයත්, කියවූයේය. සුත්‍රයෙහි ශබ්ද

භටද කම්භාවය වන්නේය යනු වක්‍යව්‍යසි, එහෙයින්ම (932) අනන්තන ගොපී රජනිමජාගරී යනු නමාම කියන්නේය. ත්‍රිවර්ගාර්ණමයෝ භවනනමධකසයන්නාසනමෙකම්භු: , යනු භට්ටිතෙම කියයි. මෙසේ සකම්ක ධාතුන්ගේ අකම්කතිය ඇති කල්හි ඤිප්‍රත්‍යයානතයා හා නොයෙදුනාවූ කතීතාගේ කම්තය වන්නේය, මෙසේයි—ශත්‍රුරහනෙ පිඩිතො භවති, ශූර: ශත්‍රුමාභාතයති. නැවතද අන්තැනෙක්හිද කම්තය වෙයි, මෙසේයි—එලං තකජ්ඣො: නාපෙ: යනු රජුවෙහි යෙහි වෙයි.

* අධිචල අධ්‍යයනෙ යන මොහු කෙරෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි, ඤිප්‍රත්‍යයානන නුවූ කාලයෙහි වූ කතීතා වූ ගොපයන්ගේ කම්තයයි, සියලු තන්හි මෙසේමැයි. හුජ ධොත්‍රාණ් භක්ෂ මෙ ධාතුහු කෙරෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. ඔෆගම් ශ්‍යතනං යන ධාතුහු කෙරෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. වුබෝ ඔ අවගමනෙ, යන ධාතුවෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. ඤිජ්ඨා ස්ථානෙ, යන ධාතුවෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. ග්‍රහ ඤගාදුනෙ, යන ධාතුවෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. ද ශිරෝ ප්‍රෙක්ෂ, යන ධාතුවෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. ශ්‍රා ශ්‍රවණේ, යන ධාතුවෙන් ඤිප්‍රත්‍යයයි. (මොවුන්ගේ ඤිප්‍රත්‍යයානන නුවූ අවස්ථාතොමෝ ක්‍රමයෙන් දක්වනු ලබන්නේය. ගොපා ගෙයං අබොධයන, ගොපා යාඤ්කානනමභොජන, ශත්‍රුව: ස්වධාම අගච්ඡන්, භක්තාසතන්නිමබුධයන, ධර්මා'නිජ්ඨන්, විධිචේදන ගාත්ථන්, දෛතක: ශක්තිමපශ්‍යන්, ගාවො වෙණුමශ්‍යාණ්චන්.)

බාහුසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; ගොපාන්, ගොපාලයන් ලවා; සාඤ්ඤිකානනං, සාගබ්‍රත; අභොජයන්, අනුභව කරවුයේය. අගනාථී බාහුසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; ගනුන්, සතුරන් නසා; සබ්බාම, වෛකුණ්ඨ ලොකයට; අගමයන්, හැරවුයේය. ගතාපියසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; හසනාන්, ශ්‍රව්‍ය ඇත්තවුන් ලවා; තතනිං, බුන්මතත්තය; අබ්බාධයන්, අවබ්බාධ කරවුයේය. ඥාපියසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; ධම්මං, ධම්මය; අසුභාපයන්, පිහිටුවුයේය. අකම්මකසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; විධිං, බුන්මයා ලවා; වෙදුන්, වෙදයන්; අග්‍රාහයන්, ධාරණය කරවුයේය. ග්‍රහබාහුසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; දෙවතාන්, අසුරයන් ලවා; ගතනිං, බලය; අදර්ශයන්, ප්‍රකාශ කරවුයේය. දාශ බාහුසි. විජේභූෂ, විජේභූෂතෙම; ගාය, ගවයන් ලවා; වෙණුං, විණුනාදය; අග්‍රාවයව්, ශ්‍රවණය කරවුයේය. ශ්‍රව්‍යබාහුසි.

(මු-) බාද්දෙසු—රක්‍ෂාංසබාදයදනායසද්ධිවලොක-
මාක්‍රුදයන් කපිහිතයසද්ධුරුමය,
ගබ්බදයයන් ඊජුමජ්ඣවද්දයව්
ගෛලොනවාහයදහසය දිභිහසයං.*

* බාද්දෙසු හසයෙන් යන බාහුවෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි, මෙහි ඤාප්‍රත්‍යයානනානුප්‍රසාදි කල්හි කතීවු කපිත්ගේ ඤාප්‍රත්‍යයානනානු අවස්ථාවෙහි කම්මය නැතිකල්හි අනුකත කතී වන බැවින් (288) තාතීයා වන්තීය, සියලුතන්හි මෙසේමැයි. අනායයන් යනු නි ඤා ප්‍රාපණ, යන බාහුවෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. ආක්‍රුදයන් යනු ආචි ප්‍රච්ඡි කුද්දු රෙදතෙ ආත්මතෙ, යන බාහු කෙරෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. අයයන් යනු අයච් ගතො, යන බාහුවෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. ගබ්බදයයන් යනු ගබ්බදය බාහු කෙරෙන් ඤාප්‍රත්‍යයද ගතාප්‍රත්‍යයද වෙත්. අජ්ඣවන් යනු භවේ ගෛරස්පථිං යන බාහුවෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. අදයන් යනු අද්ලො හසය, යන බාහුවෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. අවාහයන් යනු වග්ගෙගෛ ප්‍රාපණ, යන බාහුවෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. අහසයන් යනු හස හසයෙන් යන්තෙන් ඤාප්‍රත්‍යයයි. (මොවුන්ගේ ඤාප්‍රත්‍යයානනානු අවස්ථාවෙහි ක්‍රමයෙන් උද්ගරණ මෙසේයි. කපය: රක්‍ෂාංසි අබාදන්, කපය: රක්‍ෂාංසි උච්චිවලොකමනසන්, කපය: රක්‍ෂාංසි ආක්‍රුදන්, කපය: රක්‍ෂාංසි අගනා, කපය: ගබ්බදයමානා: ඊජුං ආත්මන්, කපය: ගෛලොන් අවහන්, කපය: ඉභිහසං අහසන් යනුයි.)

(ස-) බාද්දෙසතු, බාද්දින්ගේ ස්ථානයෙහි වනාහි ඤාප්‍රත්‍යය වූ කල්හි කම්මෙහි විනිසා නොව තෘතියා වන්නීය. රුම, රුමතෙම ; කපිහි, වදුරන් ලවා ; රක්‍ෂාංසි, රකුසන් ; අබාද යත්, භක්‍ෂණය කරවූයේය ; විනිසා නොව තෘතියා වූ තැනි ; රුම, රුමතෙම ; කපිහි, වදුරන් ලවා ; රක්‍ෂාංසි, රකුසන් ; උඤ්චලොකං, චෛතුර්ශ්ඨලොකයට ; අනායයත්, පෑමින් වූයේය ; නිධානුභව කම්මය නුවූ තැනි. රුම, රුමතෙම ; කපිහි, වදුරන් ලවා ; රක්‍ෂාංසි, රකුසන් ; ආක්‍රාදයත්, කැඳවූයේය ; ක්‍රාදානුභව කම්මය නුවූ තැනි. රුම, රුමතෙම ; කපිහි, වදුරන් ලවා ; රක්‍ෂාංසි, රකුසන් ; ආශ, වහා ; ආයයත්, පෑමින් වූයේය ; අයධානුභව කම්මය නුවූ තැනි. රුම, රුමතෙම ; කපිහි, වදුරන් ලවා ; රක්‍ෂාංසි, රකුසන් ; ශබ්දයයත්, ශබ්ද කරවන්නේ ; ශබ්දයධානුභව කම්මය නුවූ තැනි. රිපුං, සතුරාට ; අප්‍රභවත්, සප්තකරවූයේය ; භවාධානුභව කම්ම නොවී මයි. රුම, කපිහි, රිපුං, සතුරා ; ආදයච්ච, භක්‍ෂණය කරවූයේය ; රුම, කපිහි, භෛලාන්, පච්ඡායත් ; අවාහයත්, පෑමින් වූයේය ; රුම, කපිහි, ඉඡ්චභක්‍ෂණං, පල අල ආදිය ; අභක්‍ෂයත්, භක්‍ෂණය කරවූයේය.

(මු-) සාරථිස—හිංසාථියොසතු—

වාහානවාහයත් පාථිමරිංශවාහක්‍ෂයධරි.*

(ස-) සාරථිස, සාරථියක් හු කන්තෘකොට ඇති වහානුභව ද ; හිංසාථියොසතු, හිංසාථිවූ භක්‍ෂයන්න හටද යන මේ දෙකෙහි ඤාප්‍රත්‍යය වූ කල්හි කම්මෙහි විනිසා විමෙහි උද්ගරණ දක්වනු ලැබේ.

හරි, විජ්ඣුතෙම ; වාහාන්, අසුන් ලවා ; පාථිං, අර්ඡන කුමාරයා ; අවාහයත්, සාරථියෙක් වි ඉසිලවූයේය ; හරි, විජ්ඣුතෙම ; වාහාන්, අසුන් ලවා ; අරින්, සතුරන් ; අභක්‍ෂයච්ච, භක්‍ෂණය කරවූයේය, හිංසාද කරවූයේය.

* මෙහි අවාහයත් යන මෙහි සාරථියක් හු කන්තෘකොට ඇති බැවින්ද, අභක්‍ෂයත් යන මෙහි හිංසාථිය බැවින්ද ඤාප්‍රත්‍යයා නතනොවූ කාලයෙහි කන්තෘවූ අසුන්ගේ කම්මයයි. (වාහා : පාථිමවහන්, වාහා : අර්චනභක්‍ෂන් යනු ඤාප්‍රත්‍යයානත නොවූ අවස්ථාවයි.)

(මු-) හුදෙකු —

ගෞරවනවාසයත් කිහිපත් සංකෛෂ්ඨාත්‍යානපිතරත්,
කපිකකාරයත් සෙතූ. වානරෙරපි රුකවි.

සොහිවාදයතෙ වාඩාත් ජානකී. ලක්ෂ්මණෙන ව,
සීතා. රමණ වාතමානමදයීයන ලක්ෂණි.*

(ස-) හුදෙකු, හුදි ධාතුන්ගේ වනාහි විකල්පයෙන් විනිසා
තෘතීයා දෙක විමෙහි උද්ගරණයි. රුකවි, රුමතෙම; කිහිපත්,
වානරයත් ලවා; ගෞරවත්, පච්ඡයත්; අවාසයත්, පැමිණ
වූයේය; පක්ෂයෙහි — සංකෛෂ්ඨ, වලසුන් ලවා; වාක්‍යාත්,
වාක්‍යයත්; අපිතරත්, ගෙන්වූයේය; රුකවි, රුමතෙම;
කපිත්, වදුරත් ලවා; සෙතූ, හෙය; අකාරයත්, කරවූයේය;
පක්ෂයෙහි — රුකවි, රුමතෙම; වානරෙරපි, වදුරත් ලවාද;
සෙතූ, හෙය; අකාරයත්, කරවූයේය; රුකවි, රුමතෙම;
ජානකී, සීතාව ලවා; වාඩාත්, වාඩයත්; අභිවාදයතෙසම,
වැන්දවූයේය; පක්ෂයෙහි — රුකවි, රුමතෙම; ලක්ෂ්මණෙන
ව, ලක්ෂ්මත්තුමාරයා ලවාද; වාඩාත්, වාඩයත්; අභිවාදය
තෙසම, වැන්දවූයේය; ලක්ෂ්මණි, ලක්ෂ්මත්තුමාරතෙම;
සීතා, ජානකිය ලවා; ආත්මානං, තමා; අදයීයන, දක්වූයේය.
පක්ෂයෙහි — ලක්ෂ්මණි, ලක්ෂ්මත්තුමාරතෙම; රමණ ව,
රුමතුමාරයා ලවාද; ආත්මානං, තමා; අදයීයන, දක්වූයේය.

* අභිවාදනෙ යනු අභිප්‍රච්ඡි වද්ධාතුතෙම ඤිප්‍රත්‍යයානන
වූයේ නමස්කාරයෙහි වැටේ, නැවත ඤිප්‍රත්‍යය කළ කල්හි,
(641) පුච්ඡි ඤිතට ලොප්ව, (919) එලවත්වූ කත්තා ඇති
කල්හි ආත්මනෙපදයයි. එක්වරක් ඤිප්‍රත්‍යය කළ කල්හි
අභිවාදිධාතුහට නමස්කාරය අපිකොට ඇති බැවින් ශිෂ්‍ය
ගුරුමහිවාදයති යන මේ ආදියෙහි (281) නිත්‍යයෙන්ම
කම්භයයි. අදයීයනෙ යනු, ඤිප්‍රත්‍යයානන නොවූ කාල
යෙහි කම්භි ලක්ෂ්මත්තට ඤිප්‍රත්‍යයානනවූ කාලයෙහි කත්තා
වන බැවින් (899) ඤෙර්ථෙ යනාදියෙන් ආත්මනෙපදයයි.
පිතා පුත්‍රං වජ්‍රං දයීයති යනාදියෙහි ඤිප්‍රත්‍යයානන නුච්ඡි කාල
යෙහි කත්තා වූ පුත්‍රයාගේ නිත්‍යයෙන්ම කම්භයයි. (කිහිප
ගෞරවනවාසත්, සංකෛෂ්ඨාත් අභාර්ථූෂ්, කපයා සෙතූමතු
වින්, වානර අපි. ජානකී වාඩානහිවාදයතිසම, ලක්ෂ්මණෙන,
සීතා ලක්ෂ්මණමපයත්, රමණ ලක්ෂ්මණමපයත්, යනු
ඤිප්‍රත්‍යයානන නොවූ අවස්ථාවයි.)

(මු-) යාවිඤ්ඤාපි දුහවිප්පච්ඡ රුඛි බ්‍රූ ශාස ජී නි වහං, හා
දණ්ඩි ග්‍රහ කෘෂ් මජ්ඣ මුජ්ඣ පවාද්ධවො විජාය.

(යාවිඤ්ඤාපි—වහං 1...හා—පවාද්ධං 1...ධවං 1...විජාය 1...)

(ස-) යාවිඤ්ඤාපි, යාවිඤ්ඤාපි අභිකොට ඇති ධාතුද ; දුහ, දුහ
ධාතුද ; චි, චිධාතුද ; ප්‍රච්ඡ, ප්‍රච්ඡධාතුද ; රුඛි, රුඛිධාතුද ;
බ්‍රූ, බ්‍රූධාතුද ; ශාස, ශාසධාතුද ; ජී, ජීධාතුද ; නි, නිධාතුද ;
වහං, වහධාතු යන මොහුද ; හා, හාධාතුද ; දණ්ඩි, දණ්ඩි
ධාතුද ; ග්‍රහ, ග්‍රහධාතුද ; කෘෂ්, කෘෂ්ධාතුද ; මජ්ඣ, මජ්ඣ
ධාතුද ; මුජ්ඣ, මුජ්ඣධාතුද ; පවාද්ධවං, පවාද්ධාතු ආදි ධාතුහුද ;
විජාය, විකම්මකයෝසි. [පාණිනි: 1. 4. 51.]*

(මු-) තමච්ඡියෙ'හං මොක්ඛං යො ගොපෙපර්දුකමධුකිභාය,
ඵලාන්තවාචිනොද් වාක්ඛාන් වාකීතාය ප්‍රච්ඡ වලලවාන්.
රුරෙධි ගොකුලං ගොපීරවුච්චි මනොහරං,
ගොපාලානනිශාන් කෙලිංසනත්‍රාජයං ජගාය නාන්.
වාඤ්චනමනෙතජිද්ගා-සතච්ඡිගුනවහද්වුජං,
ජහාරුරණ්ණමාහිරිදේතකන් ප්‍රාණනදණ්ඩයන්.
ජග්‍රාහ යජ්ඣනො ගොජ්ජ-මකණිත් පුතනාං බලං,
මමජ්ජාමාතමවෙහාධිං මුමොෂ දිතිජංගෙ තත්,
යො'සො පචති ලොකානාං පුණ්ණපාපං සුඛාසුඛං.†

* යාවිඤ්ඤා අභිකොට යෙෂාං තෙ යාවිඤ්ඤාපී. යාව අභි නාථ
ප්‍රභාතයා. පඤ්චාත් වන්වෙ වහපය්‍යිනාං ඵකං පදං, ලෙලා
කාභිවිතමාචිං පාථක් පදකරණං. පවආද්ධං යෙෂාං තෙ පවා
ද්ධං, පඤ්චාත් හාගෙ දණ්ඩිගෙ ඉතාදි වන්වං. වෙ ජෙ යෙෂාං
තෙ විජාය. මෙ ධාතුහු සභාවයෙන් විකම්මකයෝ වෙත්
යන අර්ථය. කතීතාහුගේ ක්‍රියාප්‍රකාශනය හෙතුකොටගෙන
මුඛයාහට කම්මනය සිබයි, මෙ සුත්‍රයෙන් වනාන් අප්‍රධාන
ශබ්දයහට කම්මනය කරණුලැබේ. ප්‍රත්‍යක්ෂවූ ක්‍රියා සමබක
නය මුඛයාහට වේ, පරස්පරයා විසින් ක්‍රියාසමබකනය අප්‍ර
ධානනය වෙයි.

† මෙහි පවාද්ධං යන ආදිපදයෙන් ගුරු ශිෂ්‍ය ග්‍රාමං ප්‍රති
ණෙති යනාදිය වේ. බ්‍රූ යන මෙයින් බ්‍රුව යන අර්ථයෙන්
ග්‍රහණයයි, ඵහෙයින් ගද වද යන ධාතු මුල්කොට ඇත්තවුන්
ගේ සංග්‍රහය වේ. තණ්ඩුලාන් ඔදනං පචති, වාක්ඛං නො
කාං කරෙති, සුචණ්. කුණ්ඩලං කරෙති යනාදියෙහි ප්‍රකාති
විකාතිභාවයෙන් ඵකම කම්මය වෙයි. ඵහෙයින් තණ්ඩුලා:

(ස-) අභං, මම ; තං, ඒ විජේභූත ; මොක්කං, මොක්කය ; අවිසේ, යාවිසේකෙරෙමි ; යං, යමෙක්තෙම ; ගොපෙසං, ගොපාලයන් හා සමග ; ගාං, ගොඩෙනුන් ; දුක්ඛං, කිරි ; අදුක්ඛං, දෙවිසේද ; යං, යමෙක්තෙම ; වාක්කං, වාක්කයන් ; ඵලානි, ඵලයන් ; අවාචනොත්, නෙලාගත්තේද ; යං, යමෙක්තෙම ; චල්ලවාන්, ගොපාලයන් ; වාකීතං, වාත්තානතයන් ; පප්පච්ඡ, දත්තාකෘමති වූයේද ; යං, යමෙක්තෙම ; ගොපී, ගොපල අභනන් ඇතුළත සිටුවන්නේ ; ගොකුලං, ගොපල කුලය ; රුරුධං, ආවරණයකෙළේද ; යං, යමෙක්තෙම ; ගොපී, ගොපල අභනන්ට ; මනොහරං, සිත්කලවූ වාක්කය ; අබ්බිච්ච, කීයේද ; යං, යමෙක්තෙම ; ගොපාලාන්, ගොපාලයන්ට ; කෙලීන්, ක්‍රීඩාවන් ; අනුගාත්, සිසුණයකරවූයේද ; යං, යමෙක්තෙම ; තත්‍ර, ඒ ක්‍රීඩාවිෂයෙහි ; තාත්, ඒ ගොපාලයන් ; අජසං, ජයග්‍රහණය කළ නොහැකිවූ ක්‍රීඩාව ; ජගාය, පරජයකෙළේද ; යං, යමෙක්තෙම ; වාසුචං, වාසුචන යට ; ගාං, ගවයන් ; අනෙතීන්, පැමිණවූයේද ; යං, යමෙක්තෙම ; තච්ඡිකුන්, ගවපැටවූන් ; වුජං, ගාලට ; අවහන්, ගෙනගියේද ; යං, යමෙක්තෙම ; ආහිරිං, ගොපාලාඛනාවන් ; අරණං, වනයට ; ජහාර, පැමිණවූයේද ; යං, යමෙක්තෙම ; දෙදෙනත්, අසුරයන්ට ; ප්‍රාණන්, ප්‍රාණයන් ගෙන ; අදණ්ඩයන්, අනුශාසනා කෙළේද ; යං, යමෙක්තෙම ; යථානං, විධානයෙන් කරණලද යාගයන් ; භොජං, ආහාරය ; ජග්‍රාහ, ගත්තේද ; යං, යමෙක්තෙම ; පුතං, එනම් අසුරඛනාව ඇද ; ඛලං, ඛලය ; අකෂීන්, ගත්තේද ; යං, යමෙක්තෙම ; අමිභොධිං අමාතං මමනි, සාගරය අලලා අමාතය නැගූයේද ; යං, යමෙක්තෙම ; තත්, ඒ අමාතය ; දිති ජාත්, අසුරයන්ට ; මුමොඡ, කඩකෙළේද ; යොසො, යම් මේ කෘෂ්ණතෙම ; ලොකානාං, ලොකයන්ගේ ; පුණ්‍යපාපං,

ඔදනං පව්‍යතෙන යන මෙහි දෙදෙනම උසන බැවින් ගොණ මුඛ ව්‍යවහාරයෙන් නැත්තේය. එසේද ප්‍රකාහිත්‍රයේ සඬකතනුසාරයෙන්ම ක්‍රියාවගේ ප්‍රයෝගය වේ.

එහෙයින් කියනලදී :—

ප්‍රකාතොර්විකාතෙච්චාපි යත්‍රොසනනිං වයොරපි,
වාචකා ප්‍රකාතො සඬකං ගාන්තූහි විකාතෙනී තු, යනුසි.

පුණ්‍යපාපය ; සුඛාසුඛං, සැපතටද දුකටද ; පවති, පිරිණැමීම කෙරේද ; තමහං මොක්කං අපියෙ යි සමබ්බකරණි.

(මු-) 286. ධික්ඝමසානිකමාභානනරතනරෙණනානි සෙනනෙනාහසුභසපරිසච්චනොවිනභේ'හිපරිප්‍ර නා නු පද් ච්ඡපය්ඛොධිහි. (ධික්-ධිහි: 3...)

එහිඝොගෙ, වි සකත්.

විජ්ජෙත්ථිභාවවිභ්නෙ'හිසෙනසු භාගෙ පරිප්‍රති,
අනුසෙනසු සභාථෙ ච හිනෙ'නුපෙ, මනාවිහ.*

(ස-) එහිඝොගෙ, ධික්-සමයා-නිකමා-භා-අනතර-අනතරෙණ-එන-අති-සෙන-තෙන-අහි-උභය-පරි-සච්චනා-විනා-සා-තෙ-අහි-පරි-ප්‍රති-අනු-උප-දෙවර බැගින් වූ උපරි-අධි-අධි, යන මොවුන් හාද සෙදීමක් ඇති කල්හි ; වි සකත්, විනිශා විහකති වන්නිය.

අහි, අති යන මෙතෙම ; විජ්ජෙත්ථිභාවවිභ්නෙ, විජ්ජා-ඉත්ථිභාව-විභ්න යන මෙහිද ; පරිප්‍රති, පරි ප්‍රති යන දෙක ; තෙසු, ඒ විජ්ජා-ඉත්ථිභාව-විභ්න යන මොවුන් කෙරෙහිද ; භාගෙ, කොථාසයෙහිද ; අනු, අනු යන මේ තෙම ; තෙසු, ඒ විජ්ජා-ඉත්ථිභාව-විභ්න-භාග යන මොවුන් කෙරෙහිද ;

* අහිභව උභයභව පරිභව සච්චභව තෙභ්‍යසනස්. උපරිභව අධිභව අධිභව නෙ, වයභව නෙ උපය්ඛොධිසංගෙහි නෙ උපරිප්‍රපරි අධොධි අධිසංගෙහි විරුකතා, පඤ්ඤා වන්වෑ. ධික් යනු පිළිකුල් කිරීමය-නිසැ කිරීමය යන දෙකෙහි වෙයි. සමයා යනුද නිකමා යනුද සමපාතියෝයි. හා යනු කලකිරීමය ශොකය පීඩාය යන මෙහි වේ. අනතර යනු මධ්‍යයයි. අනතරෙණ-විනා-සාතෙ යන මේ තුණ වෙන්කිරීමය යන අතී ඇත්තෝය. එන යනු (519) වෛතොපි යන මෙයින් කරුණුද එනප්‍රත්‍යයානයි. අති යනු ඉක්ම යන අතීයි. සෙන තෙන යනු යම්බඳු එබඳු යන අතීයි. අහිතා යනු සමපභාවාදියෙහි වේ. උභයතා යනු උභයදිශාවන්ගේ යන අතීයි. පරිතා සච්චතා යන දෙක හාත්පසින් යන අතීයි. ද්වා ගුණ ක්‍රියාහිරිසුගපත්වෘත්තවිච්ඡා විජ්ජා. කසාවත් ප්‍රකාරසකපතතිරිත්ථිභාවා. විභ්නං ලක්ෂණං. අනුත්ථිපභං. මෙහි අහි යනාදිය උපසංගිත නොවේමය. මෙහි යොගය වනාහි අතීය හා සමගමය ශබ්දය හා සමග නොවේ.

සභාවේ ව, සභාවියෙහිද; අනුප්පා, අනු-උප යන දෙදෙන ;
හිනෙ, හිනාවියෙහිද ; ඉහ, මේ විනිසා විධානයෙහි ; මනෝ,
දත්තාලය්ඥය. [පාණිනී: 1. 4. 83—88, 90—93, 95, 97,
2. 3. 8.]

ධිග්ලෝකමිඤ්චරාකතා. සමයා මාධවං රමා,
නිකෂා ගිරිං ගෝරි හා ලෝකං කෙශවවිෂං.

කෘෂ්ණෝත්තරා බ්‍රහ්මයමා නානාරේණව්‍යුතං සුඛං,
දක්ෂිණේන හරිං රුද්‍රා ගොවිඤ්චනා නෙශවරි.

සෙතෙහි හරිඊයසනං තෙතෙහිමහිතෝර්වකා,
රාමකෘෂ්ණව්‍යුහයතො ගොපෙහි පරිතා පරේ.

ප්‍රථමා: සථිතා: සථිං ගම්මි නෙශාර්වතං විනා,
මුක්තිනිවේනා'ව්‍යුතොපාසනි. භූතං භූතමනි ප්‍රභූ.

හකෙතොවිභූමති ප්‍රාඥා ගොවිඤ්චනි නිෂ්ඨති,
හරිං පයඝිභවලාක්ෂමි හීරං ප්‍රති හලාහලං.

විෂ්ණුමනිර්වෘතෙ හතී: ශක්‍රාදය උපාච්ඡතං,
ලෝකානුපර්ස්‍ය පයඝාසෙනා'ධො'ධො'ධාධි ව මාධවි.

(ස-) ඊශ්වරාකතා, ශිවහතියෙත් තොරවූ ; ලෝකං,
ලෝකයතෙම ; ධිග්, නිඤ්, කටයුතු වේසි ; රමා, කමලා
තොමෝ ; මාධවං, මධුමාසයාගේ (වසන්ත කාලයාගේ) ;
සමයා, ආසන්නයෙහි විය ; ගෝරි, උමාතොමෝ ; ගිරිං,
ඉසුරුහුගේ ; නිකෂා, ආසන්නයෙහි විය ; ලෝකං, ලෝකය ;
කෙශවවිෂං, විෂ්ණුහට සතුරු වෙයි ; හා, හෙතෙම කල
කිරිය යුතුවූ හෝ ශෝක කටයුතු වෙයි ; හා රාම ! හා තාත !
යනාදියෙහි හාශබ්දය කියන්නෙහි ශෝකාදිය ප්‍රකාශ
කරණ බැවින් රාම යනාදියෙහි විනිසා නොවන්නිය, සමෝ
ධනයෙහි ප්‍රථමාමය. කෘෂ්ණ, කෘෂ්ණතෙම ; බ්‍රහ්මයමා,
බ්‍රහ්ම මහෙශ්වර දෙදෙනාගේ ; අනුතරා, මධ්‍යයෙහි වෙයි ;
අව්‍යුතං, විෂ්ණුහු ; අනුතරේණ, හැර ; න සුඛං, සැපයෙක්
නැත්තේ වෙයි ; රුද්‍රා, ඉසුරුතෙම ; හරිං, විෂ්ණුහුගේ ;
දක්ෂිණේන, දක්ෂිණ දිශාවෙහි සිටියේය ; ගොවිඤ්, විෂ්ණු
හට ; අභිඤ්, ඉක්මවූ ඊශ්වරයෙක් ; න, නැත්තේය ;
හරි, විෂ්ණුතෙම ; ඊශං, ඊශ්වරයාහට ; සෙන, යම්බඳුද ;
ඊශා, ඊශ්වරතෙම ; තං, ඒ විෂ්ණුහට ; තෙන, එබඳු වෙයි ;

විජේන්ද්‍රතෙම ර්ඤ්ඤානං යම් බ්‍රහ්ම ර්ඤ්ඤානං විජේන්ද්‍රතෙම එබ්‍රහ්ම යන අර්ථය; විජේන්ද්‍ර ර්ඤ්ඤානං දෙදෙන අභිනවයෝය යනු නිසමවූ අර්ථයයි.

අච්ඡාදනා, පුද්ගලානා; ර්ඤ්ඤානං, ර්ඤ්ඤානායෝ; අභිනව, සම්ප්‍රසාරණං වෙත්; රුක්මාණා, රුක්මාණා දෙදෙන; ගොප්‍රසාරණං, නාදායෝ; උභයානා, උභයානායෝ වෙත්. පරෙ, අනාප්‍රාප්තියෝ; ගොප්‍රසාරණං, නාදායෝ; පරිනා, භාග්‍යානා වෙත්. ප්‍රමාණ, ශිවගණයෝ; සම්ප්‍ර, ශිවගණ; සම්ප්‍රාණ, සිංහාදියෝ වෙත්. ර්ඤ්ඤානං, ර්ඤ්ඤානානා පිදිම; විනා, හැර; ශ්‍රී, සැපයෙත්; න, නැත්තෝය; අච්ඡාදනායෝ, විජේන්ද්‍රතෙම සෙවනය; සාන, හැර; මුක්තා, මිදිමත්; න, නැත්තෝය; ප්‍රාණ, ර්ඤ්ඤානතෙම; භූතා භූතානා, සම්ප්‍රාණයන් කෙරෙහි වෙයි. මෙහි විජේන්ද්‍රතෙම විනිසි. භාග්‍යාන, භාග්‍යානානා නැත්තෝය; විනා අනි, ර්ඤ්ඤාන විජේන්ද්‍රතෙම භාග්‍යානානා පැමිණියේය. ඉන්ද්‍රියානානා පැමිණි මයි. ප්‍රාණ, ප්‍රාණතෙම; ගොප්‍රසාරණං අනි, ගොප්‍රසාරණානා ලබාගනා; නිෂ්පාති, සිටියි. මෙහි විජේන්ද්‍රතෙම වෙයි. ලක්ෂ්මි, කම්පානානා; හරිං පරි, විජේන්ද්‍රතෙම භාග්‍යානා; අභවත්, විය. සාග්‍රය ඇලුක කල්හි ලක්ෂ්මිතෙම හරිතෙම භාග්‍යානා විය යන අර්ථය. හරිතෙම, විජේන්ද්‍රතෙම; හරිං ප්‍රති, ර්ඤ්ඤානායෝ භාග්‍යානා; අභවත්, වූයේය. හරි, ශිවතෙම; විජේන්ද්‍ර අනු, විජේන්ද්‍ර හා සමාන; අච්ඡාදන, පුද්ගලානෙ. ශ්‍රාද්ධය, ශ්‍රාද්ධ දෙවියෝ; උපාසනා, විජේන්ද්‍ර කෙරෙහි භික්ෂුයෝයි. මාධ්ව, විජේන්ද්‍රතෙම; ලොකානා උපරිඋපරි, ලොකයන්ගේ උපරිභාගය සම්ප්‍රසාරණ; ආසන, හිදියි. මාධ්ව, විජේන්ද්‍රතෙම; ලොකානා, ලොකයන්ගේ; අධ්‍රැවය, අධ්‍රැවභාගය සම්ප්‍රසාරණ; ආසන, හිදියි. මාධ්ව, විජේන්ද්‍රතෙම; ලොකානා, ලොකයන්ගේ; අධ්‍රැවය, ඒ ඒ තන්හි සම්ප්‍රසාරණ; ආසන, හිදියි.*

* මෙහි සාම්ප්‍රසාරණය විනිසි වේ. උපරිඋපරිභාගය වර්තමානවූයේ, යන මෙහි, උපරිභාගය, ශ්‍රේණිවූයේ උපරි යන අර්ථය වෙයි, එහෙයින් දෙවරක් උපරි යන යොග්‍ය නොවෙයි. මෙහි ව්‍යාප්තිඅර්ථයෙහි යාවත්ගැන්විය යුතුය යෙදීමෙහි විනිසාව ව්‍යාප්ත විය.

(මු-) 287. දිවො ධං වා. (දිව: 6. ධං 1. වා 1.)

දිවො ධං ඵං සතවා. අසෛස-රක්ඛාන් වා දිව්‍යතීයා:*

(ස-) දිව:, ක්‍රිඩාඵ් දිව්‍යානුභව; වා, විකල්පයෙන්; ධං, කරණය; ඵං සතත්, කම්මසංඥ වන්නේය. ඊයා, ඊශ්වර තෙම; අසෛස, අක්කයන් කරණකොටගෙන; වා, නොහොත්; අක්කාන්, අක්කයන්; දිව්‍යතී, ක්‍රිඩාකෙරෙයි. [පාණිනී, 1. 4. 43.]

(මු-) 288. සාධනහෙතුච්ඡෙදණහෙදකං ධං කතීනා සසත්‍රි. (සාධන-හෙදකං 1. ධං 1. කතීනා 1. ස: 1. ත්‍රි 1.)

නෙත්‍රෙ: පුණ්ණන භූමාහි නීමිතා දූෂ්ට: ශිවො ජනෙත:†

* මෙහි වාග්බද්ධය වෑවසථාවාවිසි, එහෙයින් දිව්‍යතී යන මොහුගේ කරණය නිත්‍යයෙන් කම්මසංඥ වන්නීය, විනිසාව වනාහි විකල්පයෙන් වන්නීය යන අර්ථයි. එහෙයින්ම දිව්‍ය යන මෝහට හැමකල්හි සකම්ක බැවින් අක්කා දිව්‍යතෙතා යි කම්මයෙහි ප්‍රත්‍යය වෙයි, අක්කාණං දෙවිතා යි කෘත්යෝගයෙහි කම්මයෙහි ඡේදී වන්නීය යන මේ අදියයි.

† සාධ්‍යතෙ කම්මනිෂ්පාද්‍යතෙ'නෙතෙති සාධනං කරණං. එසේද ක්‍රියාවක් සිඛකටයුතු කල්හි බොහෝ කාරණයන්ගේ මධ්‍යයෙහි යම් වස්තුවක් අව්‍යවධානවශයෙන් ක්‍රියානිෂ්පතනිකාරණය කියනු තැමකිද එයම සාධනය වෙයි. එහෙයින්ම—කරණං සාධකතමං යි අමරතෙම කියයි. එහෙයින් කියනලදී:—

කාරණං ව්‍යවධානෙ තු ක්‍රියානිෂ්පතනිකාරණං,

යථෙව විවක්ඛනං තෙජ්‍ය කරණං තත් ප්‍රකීර්තිතං, යනුයි.

එලසාධනසොග්‍යවූයේ හෙතෙයි. විද්‍යායශ: ධනෙන කුලං යනාදියයි. කතීනුකීනං සාධනං, යද්ධිතා කර්තූ: ප්‍රවෘතීහි ස හෙතුරිති සාධනහෙතො'යොභේද: . විශෙෂතෙ'නෙතෙති විශෙෂණං, ජටාහිස්භාපස ඉතාදි. හෙදයති සාමාන්‍යවගමෙ ඉතරෙහෙත ව්‍යවච්ඡින්නති යත් තත් හෙදකං, නාමිතා ශිව ඉතාදි. විශෙෂණං. විද්‍යමානං හෙදකන්ධවිද්‍යමානමිත්‍යන යොභේද: . ප්‍රකෘතා පටු: , ජාතා බ්‍රාහ්මණ: , ජන්මනා අකෘ: , ස්වභාවෙනාද්‍යර: , සුබෙන යාති, සාකල්‍යතාදරෙතා, ප්‍රායශ්ච්ඡෙදණව: , දශාහෙන ශුබ්‍යත්, අක්කා කාණ: යනාදියෙහි පටුකිහවතාදීන්ගේ ප්‍රකෘති ආදිහුගේ සාධනක විවක්ඛායෙන් කරණයෙහි නාතියායයි දුර්ගිසිංහ කියයි. යමෙක්

(ස-) සාධන, සාධනය ; හෙතු, හෙතෙය ; විශේෂණ, විශේෂණය ; හෙදකං, හෙදකය යන මේතෙම ; ධං, ධසංඤ්ඤා හෙවත් කරණසංඤ්ඤා ඇත්තේ වේ ; කර්තෘ, කර්තෘතෙම ; ඝෛ, ඝසංඤ්ඤා ඇත්තේ වේ ; ත්‍රි, මේ දෙනන්හි තෘතීයා වන්නීය. තෙත්‍රෙෂු, තෙත්‍රයන් කරණකොටගෙන ; පුණ්ණෙන, පුණ්ණ හෙතුවෙන් ; භූෂාහි, අලංකාරවලින් යුක්තවූ ; ශිව්, ශිව තෙම ; නාමිනා, නාමහෙදයෙන් ; ජනෙෂු, ජනයන් විසින් ; දූෂ්වි, දක්නාලද්දේය. [පාණිනී 2. 3. 18, 21, 23.]

(ඉ-) 289. සහචාරණසමානාපීඨිනාපාඨඛිනානාදෙෂා. (සහ-නානාදෙෂා. 3...)

එහිර්යොගෙ ත්‍රි සංඝත්.

සහෙශාවේෂ'ව්‍යුතො, හෙදෙතාලං, තෙන සමා'සත් කෘ, විකාරෙ රහිතා ශමිභූ, සතාමච්ඡි ශිවාචියා.

සුතේශෙන විනා, ශමිභූ පාඨත් විශෙවන, තත් පුනා, න තානා ශමිභූනා, රුමාත් වෛෂිණ්‍යොධොක්ෂේ'වරා.

(ස-) එහිර්යොගෙ, සහ-චාරණ-සම-ඌන-ප්‍රයොජන-යන මොවුන් අවිකොට ඇත්තාවූද, විනා-පාඨත්-නානා යන මේ ආදීන්ගේ යොගයක් ඇති කල්හිද ; ත්‍රි සංඝත්, තෘතීයාභිනාති වන්නීය.

අව්‍යුතා, විෂ්ණුතෙම ; ර්යා සහ, ර්යවරයා හා සමග ; අවච්ඡි, පිදිය යුත්තෙක් වෙයි ; සාක සාභී සම යන මේ ආදීන් හා සමගද මෙසේම යෙදියයුතු. විෂ්ණු ර්යවර දෙදෙනාගේ ; හෙදෙන, හෙදයෙන් ; අලං, ප්‍රයොජන නොවෙයි ; හෙදය වෘතීය යන අවිසි. මා සම මා යන මේ ආදීවූ චාරණීයත් හා සමග යෙදීමෙහිද මෙසේමැයි. තෙන, ඒ විෂ්ණුහු හා ; සමා, සමානවූ ; කෘ, කවරෙක්නම් ; අසත්, ඇත්තේද ; සමා න-තුලා-තුලා-උපමා යන මේ ආදීන් හා සමගද මෙසේම යෙදියයුතු, ඉවහබ්‍රිදයාගේ වනාහි සාදූශ්‍යනිය ප්‍රකාශකිරීම හෙතුකොටගෙන වාචනනයක් නැතිවැටින් ඔහු හා යෙදී

තෙම කෙරේද හෙතෙම කර්තෘ වෙයි. කෘතෘ ආශ්‍රයකොට පවත්නේ කර්තෘයයි තාර්කිකයෝ කියත්. සාධන හෙතු විශේෂණ හෙදකං ඉති සමාහාර වත්වූ. ධං යනු කරණයයි ඝෛ යනු කර්තෘයි.

මෙහි තෘතීයා නොවන්නීය. ශ්‍රීකූ, ඊශ්වරතෙම ; විකාරෙ, කාමක්‍රොධාදියෙන් ; රහිත, හිතවෙයි ; අලපාදි ශබ්දයන් හා යෙදීමෙහිද මෙසේමැයි. සත්‍ය, සාධුන්ව ; ශිවා, ශිවපුත්‍රවෙන් ; අභි, ප්‍රයෝජන වෙයි. ඊශ්වර විනා, ඊශ්වරයාගෙන් තොරව ; ශ්‍රී, ත්‍රිවිහිසමානතිය ; න, නැත්තිය ; ශ්‍රීකූ, ඊශ්වරතෙම ; විශ්වත, විශ්වයාගේ නස්තා ස්වභාවය හෙතුකොටගෙන විශ්වයාගෙන් ; පෘථක්, වෙන් වෙයි. තත් පුන, ඒ විශ්වතෙම ; ශ්‍රීකූතා, ඊශ්වරයාගෙන් ; න නානා, විශ්ව තමා ඊශ්වරත්වය බැවින් හිතන නොවෙයි. ආද්‍යශබ්දය හෙතුකොටගෙන—අධෝක්ෂර, කෘෂ්ණතෙම ; රාමාත්, බලදෙවයාට වඩා ; වෂිෂ්ඨ, වෂිෂ්ඨයෙකින් ; අවර, කනිෂ්ඨවූයේය. [පාණිනී 2. 3. 44. වක්තව්‍යම්. පාණිනී 19, 32, 72.]*

(මු-) 290. කාලහාසිඛෙවා. (කාලහාත් 5. ඛෙ 7. වා 1.) කාලවාචිනො නක්ෂත්‍රාත් ඛෙ හි සංඛා.

රෙහිණිකමභවත්කෘෂ්ණෙ රෙහිණිසිට්ඨ වණ්ඩකා.†

(ස-) කාලවාචින, කාලවාචිවූ ; නක්ෂත්‍රාත්, අශ්විතඛදි

* අභි ප්‍රයෝජනං සහ ව වාරණස්ථ සමඛ උනානෙ අභිනෙ තෙ ආභි අභිධෙයා යෙෂා තෙ සහවාරණසමොනා ප්‍රාප්තී. නානා ආද්‍යෙ යෙෂා තෙ නානාද්‍යා තත, සහවාරණසමොනාප්‍රාප්තීථ විනා ව පෘථක් ව නානාද්‍යථ තෙ තෙතො. මෙහි අභි හා සමග යෙදෙන කල්හි තෘතීයා වන්නීය, ශබ්දයහා සමග නොවේ, එහෙයින් සභානතා පිත්‍රා යනාදියෙහි ව්‍යවධානයෙහිද තෘතීයා වන්නීය, එසේම සභාප්‍රාදීන් හා සමග හැඟීම ඇතිකල්හි වන්නීය. මෙහි අවර ශබ්දයාගේ යෙදීමෙහි වෂිෂ්ඨ යි තෘතීයායි. මෙහි ප්‍රසිත උත්සුක දෙදෙනා හා සමග යෙදෙන කල්හි තෘතීයා සප්තම් දෙක වන්නෝයයි වක්තව්‍යයි.

† නක්ෂත්‍රවාචකවූ අශ්විති ආදි ශබ්දයෝ වච්ඡපත්තිවූ ඒ ඒ නක්ෂත්‍රස්‍ය කාලයෙහිද වැටෙත්. මෙහි රෙහිණිකං යනු අධිකරණයෙහිසි, රෙහිණික යනු විකල්පයෙන් තෘතීයායි. පුෂ්‍ය පුෂ්‍යෙණ වා ගවේර්ත් යනාදියද මෙසේමැයි. කාලෙ යනු කුමටය? රෙහිණිකං ප්‍රිතිශ්වච්ඡයා යන්නෙහි කාලවාචි නොවනහෙයින් විකල්පයෙන් තෘතීයා නොවනබව ඇඟවීම පිණිසයි.

නක්‍ෂත්‍ර ශබ්දයා කෙරෙත් ; බෙ, අධිකරණයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; හි සතත්, තෘතියා වන්නිය.

කෘෂණ, කෘෂණතෙම ; රෙහිණ, රෙහිණි නක්‍ෂත්‍රයෙන් යුක්ත කාලයෙහි ; අභවත්, අවතරණය වූයේය. චණ්ඩිකා ව, පාච්ඡිද ; රෙහිණ, රෙහෙණයෙන් ; ආසිත්, අවතිණි වූවාය. [පාණිනී 2. 3. 45.]

(මු-) 291. මානාවිජ්ජාසාං ඡේ. (මානාත් 5. විජ්ජායං 7. ඡේ 7.)

භතං භතං පයොපිප්පත් වත්සාන් විජ්ඣුූ භතෙන ගාෂ. විද්‍රොණෙන ක්‍රිණති, පඤ්චකෙන ක්‍රිණති, විද්‍රොණං පඤ්චකං.*

(ස-) ඡේ, කම්මයෙහි යොදනු ලබන්නාවූ ; මානාත්, පරිමාණවාචක ශබ්දයා කෙරෙත් නොහොත් කම්මයභව විශේෂණ වූවු කෙරෙත් ; විජ්ජාසාං, විජ්ජාවාචූ කල්හි විකල්පයෙන් තෘතියා වන්නිය.

විජ්ඣුූ, විජ්ඣුතෙම ; භතං භතං, සියය සියය ; වත්සාන්, වස්සත් ලවා ; පයූ, කිරි ; අපිප්පත්, පෙවූයේය. විජ්ඣුූ, විජ්ඣුතෙම ; භතෙන, සියයක් ලවා ; ගාෂ, ගවයන්ට ; පයූ, කිරි ; අපිප්පත්, පෙවූයේය.

(ස-) විද්‍රොණෙන, ද්‍රොණවයෙකින් ප්‍රමාණ කරණලද්දු වූ ද්‍රව්‍ය ; ක්‍රිණති, ක්‍රිණනයකෙරෙයි ; විද්‍රොණං ක්‍රිණති, විද්‍රොණං

* මානං ඉයත්තා පරිච්ඡේදකං, එහෙයින් මෙහි පරිමාණ වාචකයාගේද සංඛ්‍යා වාචකයාගේද ග්‍රහණයයි. මෙහි භතං යනු කම්මයෙහි වෙයි. භතෙන යනු විකල්පයෙන් තෘතියායි. භතං භතං යනු අනුක්‍රම විජ්ජායෙහි විච්ඡේදයයි, භතෙන යන තෘතියාව විසින් විජ්ජාව කියනලද බැවින් විච්ඡේද නොවේ. භතං භතං වත්සාෂා ගාවශ්ව පයූ අපාන් යනු ඤිප්‍රත්‍යය රහිත වූ වාක්‍යයයි, වත්සාන් යනුද ගාෂ යනුද ඤිප්‍රත්‍යය නුවුකල්හි කතීභව කම්මයයි. ද්‍රොණ දෙකක් පමණ වූ ද්‍රව්‍ය ක්‍රිණනය කෙරෙයි යන අර්ථයයි. පඤ්ච පස්පස්දෙන බැගින් ක්‍රිණනය කෙරෙයි යන අර්ථයයි. විද්‍රොණෙන යනුද පඤ්චකෙන යනුද කම්මයෙහි විකල්පයෙන් තෘතියායි. වො වො ද්‍රොණො පරිමාණමසා යන සමාසයෙන්ද, පඤ්ච පඤ්ච පරිමාණමසා යන මේ අර්ථයෙහි කරණලද්දු වූ තඨ්වප්‍රත්‍යයා විසින්ද උක්ත බැවින් විච්ඡේද නොවේ.

ක්‍රිණති කියාද වෙයි. පඤ්චකෙන ක්‍රිණති කියාද වේ. පඤ්චකං ක්‍රිණති, පඤ්චකං ක්‍රිණති යිද වේ.

(මු-) 292. සංඥාසමානෝ. (සංඥා 6. අස්මානෝ 7.)

ස්මරණදන්‍යස්මිනනම් වත්තමානසං සංපුච්ඡසං ජානානො ඊසේ හි සත්ථා.

සංජානිතව සං-මිතා ව සංජානිති තතා ශිවං.*

(ස-) ස්මරණත්, ස්මරණය කෙරෙත් ; අන්‍යස්මිනනම්, අන්‍යස්මිතයෙහි ; වත්තමානසං, පවත්නාවූ ; සංපුච්ඡසං, සං යන්න මුල්කොට ඇති ; ජානානෝ, ඥානානුව ; සේ, කම්යෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; හි සත්, තානියා වන්නිය.

සං, (එමිතා සත්පුරුෂය නො) තමා ; ඊතා ව, ශිවහුද ; සංජානිතව, මනාකොට දනුව ; තතා, (ස්මානියෙහි වනාහි) ඊට අනතුරුව ; ශිවං, ඊශ්වරයා ; සංජානිති, සිහිකරව. [පාණිනි 2. 3. 22.]

(මු-) 293. සංදනො ගොධමේම නිත්‍යං. (සංදනා 6. ගො 7. අධමේම 7. නිත්‍යං 1.)

සංපුච්ඡනසමබ්‍යසිති අධමේම ගො හි සත්තනිත්‍යං.

සංයච්ඡතෙ ස්ම ගොපොභවං ශ්‍රියා සංයච්ඡති ශ්‍රියෙය.†

(ස-) සංපුච්ච, සං යන්න පුච්ඡකොට ඇති ; දනසමබ්‍යසිති, දන දනෙ යන මොහුගේ ප්‍රයෝගයෙහි ; අධමේම ගො, අධම් සම්ප්‍රදානයෙහි ; නිත්‍යං, අවිකල්පයෙන් ; හි සත්, තානියා වන්නිය.

ශ්‍රියා, ශ්‍රීපතීමෙම ; ගොපත, පරසත්‍රියව ; ඉහං, කැමති දෙයක් ; සංයච්ඡතෙස්ම, දන්නේය. ශ්‍රියා, ශ්‍රීපති නෙම ; ශ්‍රියෙය, සබ්ධය භාග්‍යව්‍යව ; ඉහං, ප්‍රියවූවක් ; සංයච්ඡති, දෙයි.

* සමොඥා සංඥාසමානෝ, න ස්මානිරස්මානිසාසනං. මෙහි සංජානිතව යි සම්ප්‍රකාරස්මානෝ (898) යන මෙයින් ආත්ම නෙපදය වෙයි. මෙහි ඊතා යනු කම්යෙහි තානියායි. සං යනු විකල්ප පක්‍ෂයයි.

† මෙහි ගොපත යනු අධම්සම්ප්‍රදානයෙහි තානියායි. දනා සාවෙච්ඡතම් (908) යන්නෙන් ආත්මනෙපදයයි. අධමේ යනු කුමටය—ශ්‍රියෙය සංයච්ඡති යන්නෙන් ධර්මසම්ප්‍රදානය ගෙයින් තානියා නොවන බව ප්‍රකාශවීම පිණිසයි.

(මු-) දදුතු සද්භ්‍යා ස සුඛං හරිඃ, සමරත්
ගොපිගණේසුයති කුප්‍යතිජිනී,
සම රොවතො දුභ්‍යති තිජයතො භ්‍යුතො-
ශ්ලාසිති යසෙමි ස්පෘහයතා ශපත ව.

(ස-) ස හරිඃ, ඒ විජේශ්‍රතොම ; සද්භ්‍යා, සත්පුරුෂයන්ට ;
සුඛං දදුතු, සැප දෙනසෙක්වා. සද්භ්‍යා යනු දෙනුකැමැත්ත
හෙතුකොටගෙන සම්ප්‍රදානකයයි. යසෙමි, යම් තාරයන්
යක්හට ; ගොපිගණේ, ගොපාලභායනී සමුහයනෙම ; සම
රත්, කාමය හෙතුකොටගෙන ; දුභ්‍යයතිසම, ගුණයන් කෙරේ

සිට තමන් අභිප්‍රාය අභවන කැමැත්ත වේ. එසේම භ්‍යු
ශ්ලාස ශපධාතුන්ගේද ක්‍රමයෙන් සැඟවීමය ඝනාතිකිරීමය
ශාපකිරීමය යන මෙයින් තමන්ගේ අභිප්‍රාය අභවන කැ
මැත්ත අවසරයි. එහෙයින්ම ස්වාභ්‍යුශ්ලාසශප යන මොවුන්
ගේ අභවන කැමැත්තයයි ක්‍රමදීශ්වර කියයි. ස්වාදි ධාතුන්
ගේ ප්‍රයෝගයෙහි යමක්හට තමන්ගේ අභිප්‍රාය අභවන කැම
තිද ඒතොම සම්ප්‍රදානය වෙයි. ස්පෘහධාතුහුගේ කම්යම
සම්ප්‍රදාන වෙයි. රුධ යනු දිවාදිගුණයාගේද ස්වාදිගුණයා
ගේද ග්‍රහණයයි. රුධ ඊක්‍ෂ යන දෙදෙනාගේ මෙහි ශුභාශුභ
දෙක පරීක්‍ෂාකොට බැලීම අවසරයි. යමක්හුගේ ශුභාශුභ දෙක
පරීක්‍ෂාකොට බලාද ඒතොම සම්ප්‍රදානය වෙයි. ආ ප්‍රතිදෙක
මුල්කොට ඇති ශ්‍රාධාතුහුගේ අයතිකිරීම අවසරයි, ඒ අයතියද
යමක් සමුකුසෙහි කරණුලැබේද ඒතොම සම්ප්‍රදානය වෙයි.
ප්‍රති අනු දෙක පුළුකොට ඇති ගෘධාතුහුගේ (ගිරධාතුහට
නොවේ) පුළුකොට කියන්නහුගේ උත්සාහය අවසරයි, එහි
පලමුකොට කියන්නා සම්ප්‍රදානයයි. ධාරි යනු ධාධාතුතොම
සද් අන්තයි, ගන්තාලද නය නොගෙවීම ඒ ධාතුහුගේ
අවසර වේ, එහි යමක්හුගේ ධනය ගන්තාලදද ඒතොම සම්ප්‍ර
දානයයි. ඔහුකෙරෙහිද දිත්සාදි ධාරි අවසර කෙළවරකොට
ඇත්තවුන්ගේ යමක් විෂයකොට පවත්නේද හෙතොම
සම්ප්‍රදානසංඥ ඇත්තේ වන්නේය. එහිද වතුර්වි වන්නිය
යන අවසරයි. තාදථෙති යනු-සවාසෙෆ අවිශ්‍යෙති තද්විඃ තස
භාවයතාද්විඃ, එවස්ථව තසතථො නිවෘත්තිභ්‍යාද්විඃ තද්වි එව
තාද්විඃ, තතශ්ච, තාද්විඃස්ථව තාද්විඃස්ථව ඉතොත්තනශෙෂ
තාද්විඃ තසමිත්, යත් ප්‍රයෝජනං තස්මාත් යස තිවෘත්ති
සතසමාදයි වතුර්විත්තථිඃ. මෙසේයි—ඥානය පාඨි, මඟකාය
ධ්‍රැමි යනාදියයි.

දෙණැරුපණය කෙළේද ; අසුං කරුණිති, කණ්ඩවාදිනාත් (854) කෘෂි, සමගබ්බසාගේ යෙදීමෙහි (934) අතිතයෙහි කී සංඥය වේ. එසේම යමෙකු කුප්‍යානිසම, යමක්හට කිපියේද ; ඊෂ්ඨිනිසම, ඊෂ්ඨාකෙළේද ; යමෙකුගේ වතෙ සම, යමක්හට රුච්චුයේද ; යමක්හට ඇළීමට ස්ථාන වූයේද යන අර්ථය. යමෙකු දුර්ගානිසම, යමක්හට දුර්ගකෙළේද ; ගොපිගණය යමෙකු නිෂ්ඨානෙසම, ගොපාලාබගනා සමූහය යමක්හට තමන්ගේ අභිප්‍රාය දැන්වීමට කැමතිවිද ; නිෂ්ඨානෙ යනු (869) ආත්මනෙපදයයි. යමෙකු හේතුනෙසම, සැතවීමෙන් යමක් හට තමන්ගේ අභිප්‍රාය දැන්වීමට කැමතිවිද ; යමෙකු අශ්ලාභින, සතුතිකිරීමෙන් යමක්හට තමන්ගේ අභිප්‍රාය අභවන්ට කැමතිවිද ; යමෙකු ස්පාහයති සම, යමක්හට කැමතිවිද ; යමෙකු අශප්‍යාව, යමක්හට ශාපකිරීමෙන් තමන් අදහස දැන්වීමට කැමතිවිද ; අශප්‍යා යනු (868) ආත්මනෙපදයයි.

(මු-) ගමෝ රුධිරානි රුමාය කෘෂ්ණයමෙකුනෙ වුප්ප,

අභාඅභං පය්‍යාලොවසදිතාථී,

විභිෂණයාඅශ්‍රාව රජං ප්‍රත්‍යාගාණේද් යශ්,

ප්‍රතිඥාවා නිත්‍යථී.

රුමි, ප්‍රත්‍යාගාණත්තමෙසම ලක්‍ෂ්මණේ'චගාණත් කපි.

රුම. වදනතං ප්‍රොත්සාහසාමාස ඉත්‍යථී.

සමේවා ධාරයනෙ සමං සද්ගත, සතං හප් මුක්තයෙ.

(ස-) ගමී, ගමීසාමිනෙම ; වුප්ප, ගවසන්ගේ ස්ථානයෙහි ; රුමාය, බලදෙවතට ; රුධිරානිසම, නිරික්‍ෂණය කෙළේය ; කෘෂ්ණය, කෘෂ්ණහට ; ඊෂ්ඨනෙසම, බැලූයේය ; අභාඅභං පය්‍යාලොවසත් ඉත්‍යථී, රුමහුගේද කෘෂ්ණහුගේද අභාඅභ දෙක පරීක්‍ෂාවෙන් යෙදී බැලූයේය යන අර්ථය. රුමි, රුම නෙම ; විභිෂණය, විභිෂණහට ; රජං, රජාභිෂේකය ; ආශ්‍රාව, දීමිපිණිස ප්‍රතිඥා කෙළේය ; යශ්ච, යශසද ; ප්‍රත්‍යාගාණත්, දීමට ප්‍රතිඥා කෙළේය ; ප්‍රතිඥාවානිත්‍යථී, ප්‍රතිඥා කෙළේය (පොරොන්දු වූයේය) යන අර්ථය. ලක්‍ෂ්මණ, ලක්‍ෂ්මන් නෙම ; තස්මෙම, ඒ රුමහට ; ප්‍රත්‍යාගාණත්, උත්සාහ කරවූයේය ; කපි, සුග්‍රීව නෙම ; (තස්මෙම රුමාය, ඒ රුමහට) අචගාණත්, උත්සාහ කරවූයේය ; රුම. වදනතං ප්‍රොත්සාහ සාමාස ඉත්‍යථී, විභිෂණහට රජයද යශසද දෙන්නෙමැයි කියන්නාවූ රුමහට සාධුවාදවලින් උත්සාහ කරවූයේය යන

අවිසි. සඵල, මහාදෙවතෙම ; සද්ගත, ගතත් ඇත්තවුන්ට ; සඵල, කැමතිවනලද දෙය ; ධාරයතෙ, දරු. දයා බසුල බැවින් ශිවහුගේ අධමනේන්ද්‍රියෙන් (නිගමයෙන් ගෙවිය යුතු වන නයක්වශයෙන්) නිර්දේශයයි. ධාරයතෙ යනු ඵලවත් කතෘයෙහි (919) ආත්මනෙපදයයි. ගෙ සාධො මුක්තයො, මුක්තිය සදහා ; තං, ඒ මහාදෙවයා ; භජ, භජනයකරව.*

(මු-) 295. ශක්තාච්ඡිද්‍රිශ්චිත්තසුඛසාධාසංසිත මොහි. (ශක්තාච්ඡි—නමොහි: 3...)

ඵහිර්යොගෙ චි සතත්.

දෙදෙවොහෙතඥං හරි, පුෂ්ණේ
වෂට්, සද්ගතෙ හිතං සුඛං,
සාධාග්නියෙ, සාධා පිත්‍රෙ,
සංසිතාධාත්‍රෙ, නම: සතෙ.†

(ස-) ඵහිර්යොගෙ, ශක්තාච්ඡිද්‍රිය — වෂට් — හිතාච්ඡි — සුඛාච්ඡි — සාධාග්නිය — සාධා — සංසිතා — නමස් යනමොවුන් හා යොගයෙහි ; චි සතත්, වතුර්චි වන්තිය.

* පයඝා ලොවයත් යනු අකිතො වා චුරුදය: යනු ඥාපක බැවින් ලොවා ඝිකෂෙ යන ධාතුහු කෙරෙත් හ්වාදි ගණය බැවින් සාචියෙහි ඤාප්‍රත්‍යය වේ. ධාරයතෙ යනු ඵලවත් කතෘයෙහි (919) ආත්මනෙපදය වේ. මෙහි මුක්තයෙ යනු තාදෘෂියෙහි වතුර්චියි. යම් තැනෙක්හි නිමිත්තයාගේ යොගයතෙම කම්කාරකය හා සමග පවතීද ඵහි (311) සපනමිතම වේ, ඒ මෙසේයි—වසෙත්‍රු රජකමවධිත් යනුයි. මෙහිවනාහි සඵ යන්න හා සමග මුක්තියගේ යොගය නොවේ.

† ශක්ත: අවේ යෙෂාං තෙ ශක්තාච්ඡි: අලං ශක්තප්‍රභූප්‍රභා තය, තෙව වෂට් ච හිතඤ්ච සුඛඤ්ච සාධා ච සාධා ච සංසිතා ච නමස්ව තො: . මෙහි හිත සුඛ යනු හිතාච්ඡි සුඛාච්ඡි දෙ දෙනාගේ ග්‍රහණයයි. වෂට් සාධා සාධා සංසිතා නම: යන මොවුන්ගේද ත්‍යාගාච්ඡියන්ගේද මනුෂ්‍යාච්ඡියන්ගේද ග්‍රහණයයි. තාරයණං නමසකාතය යනාදියෙහි උපපදවිභක්තො: කාරක විභක්තිර්ථයයි, යනු ත්‍යාග හෙයින් කම්කිය වේ. අග්නි ආදීන්ට යමක් දියයුතුද ඵතෙම ක්‍රමයෙන් සාධා යනාදිය කියා දියයුතුය යන අවිසි. මෙහි ශක්තිය අවිකෘතව ඇත්තවුන් හා සමගද හිත සුඛ යන මොවුන් හා සමගද යෙදෙන කල්හි ඡෂ්ඨියද වෙයි යනු ව්‍යාකරණයයි.

හරි, විජ්ඣානෙම ; දෛතොහ්මය, අසුරයන්ට වඩා ; අලං, සමථිවෙයි ; පුජ්ඣේ, සුයෂියාට ; වෂට්, පිදියසුත්තෙක් වෂට් යනු කියා පිදියසුතුය ; සද්භ්ම, සත්පුරුෂයන්ට ; භිතං, භිත වෙයි ; සද්භ්ම, සත්පුරුෂයන්ට ; සුඛං, සැපවෙයි ; අග්න යෙ, ගින්නට ; සොභා, සොභා කියා පිදියසුතුය ; පිත්තෙ, පිතා දෙවතාවාට ; සොධා, සොධා යනු කියා පිදියසුතුය ; ධාත්තෙ, බ්‍රහ්මයාට ; සොසති, සොසති යනු කියා පිදියසුතුය ; සතෙ, විජ්ඣානට ; නම, නම යනු කියා පිදියසුතුය. [පාණිනී: 2. 3. 16.]

(මු-) 296. ඓතිහාසික වා. (ඓති 3. [අථවාචේ 7. න 1.] අයිති 7. වා 1.)

සද්භ්ම සතාං වා ඉං භූයාත්.

(ස-) ඓති, යොදනුලබන්නාවූ ක්‍රියාවාවක පදයක් හා යෙ දෙන කල්හි ; අයිති, අයිතියක් හැඟෙන කල්හි ; වා, විකල්පයෙන් වතුර්ථි වන්නිය ; නොහොත්—අයිති, ඉතිහාසයක් ප්‍රකාශකරණ කල්හි ; වා, විකල්පයෙන් වතුර්ථි වන්නිය ; ඓ, කමියක් ප්‍රයෝගකරණුලබන කල්හි ; න, වතුර්ථි නො වන්නිය.

(ස-) සද්භ්ම, පණ්ඩිතයන්ට ; ඉං, මචිතලයෙන් ; භූයාත්, වේවා ; වා, නොහොත් ; සතාං, පණ්ඩිතයන්ගේ ; ඉං, මචිතලය ; භූයාත්, වේවා.* [පාණිනී: 2. 3. 73.]

(මු-) 297. පරික්‍රියා ධෙ වා. (පරික්‍රියා: 6. ධෙ 7. වා 1.)

* ඓතිහාසයෙන් කමියද ක්‍රියාවද කියනුලැබේ, ඓතිහාසයෙන් ක්‍රියාවාවිතය-භෙදාදිඓති ක්‍රියා (1092) යන මෙහි ක්‍රියාර්මය යෙහියයි නමාම කියන්නේය. කමියෙහි වනාහි කෘෂ්ණ සතාං ඉං කරෙතු යනාදියෙහි නොවන්නේය. අයිති යනු කුමටය? නෙහා කුශලං ජාතං යන මෙහි අයිතියෙහි නො වනහෙයින් විකල්පයෙන් වතුර්ථි නොවන පිණිසයි. සද් භ්ම සතාං වා යි පක්‍ෂයෙක්හි ඡේදිවිධාන බැවින් මේ විධානය ඡේදිවිධාන, එහෙයින් ග්‍රාමෙ කුශලං භූයාත් යනාදියෙහි ඡේදි නොවන්නිය. මෙහි කුශල අයුෂ්‍ය ප්‍රයෝජන හිතසුඛශෝභනාචාර්ය හා සමගම යෙදෙන කල්හි දතයුතු වෙයි.

භෞතමය මුකති: පරික්‍රිතා සද්භිථ්විෂේණා රුඡාර්භි:.*

(ස-) පරික්‍රිතා, පරි යන්න මුල්කොට ඇති ක්‍රියාකූලයක් ප්‍රයෝගයෙහි ; බෙ, කරණයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් වතුර්ථි වන්නිය.

සද්භි: , පණ්ඩිතයන් විසින් ; විෂේණා: , විශේෂයන් සමීපයෙන් ; භෞතමය, භෞතික කරණකොටගෙන ; මුකති: , මුකතිය ; පරික්‍රිතා, පරික්‍රිණනය කරණලද්දිය ; රුඡාර්භි: , සතුරන් විසින් ; රුඡා, වෛෂය කරණකොටගෙන ; මුකති: , මුකතිය ; පරික්‍රිතා යනු ශෛෂයයි. [පාණිනී: 1. 4. 44.]

(මු-) 293. ගතාපිමනායේ වෙජ්චාචඤ්ඤානධ්වාකාක ශුකශාභාලනාවනෙන වා. (ගතාපිමනායේ 7. වෙජ්චාචඤ්ඤා 7. අනධිවා-අනෙන 7. වා 1.)

ගතාපිමනානෙක ර්ථේ ක්‍රමාත් මාගීකාකාදිවජ්ච වෙජ්චාචඤ්ඤා යථි සංද්චා.

වුජ්ඣ වුජ්ඣ භුග්ගා වුජ්. වුජ්ඣ කෙශව,

න කා තාණ්ඨ මනෙහිං න කා මනෙහි තාණ්ඨ බල.

වෙජ්චාචඤ්ඤා කිං—

මනසා වාරකාමෙති කා මනෙහිං ජනාදීනං.

අධිවාදො දු—

ගවේෂණනතා: පච්චානං න කා කාකං ස මනෙහි.†

* උද්ගරණදෙකින් විකල්පය දක්වන ලද්දේය. ද්‍රෝණිය ද්‍රෝණෙන වා පරික්‍රිතො වෘෂ්ඨ: යනුද මෙසේමැයි. පරි යන්න කෙරෙන් කුමටය? ශතෙන ක්‍රිතො'භි: යන මෙහි වතුර්ථි නොවන හෙයිනි. මේ විධානය වෙනතයෙහිමයයි කුමදිගුරු කියයි. ව්‍යවස්ථාව පිණිස පරික්‍රිතයෙහි වාශබ්දය නියමයෙන් කියයුතු කල්හි වාශබ්ද දෙදෙනකුගේ මධ්‍ය වකිතිකයෙන් මේ සූත්‍රයාගේ නිත්‍යතාව පැමිණි කල්හි, වාශබ්දය විකල්පය සඳහා වේ.

† ගතිරමෝ යසං ස ගතාපි: , ස ව මනෙහි තත් තසං සං තසමිත්. වෙජ්චා ව අවිඤ්ඤා තත් තසමිත්. න අධිවා අනධිවා, කාකශ්ච ශුකශ්ච ශාභාලශ්ච නොශ්ච අනනඤ්ච තත්, න තත් අකාකශ්ච ශාභාලනාවනෙන, අනධිවා ව අකාකශ්ච ශාභාලනාවනනඤ්ච වයො: සමාගාරසතසමිත්. යථාක්‍රමය දක්වනු පිණිස තකාරසමාස දෙදෙනාගේ යොගයයි. වෙජ්චා

(ස-) ගතූපී මනුෂ්‍යො, ගමනාපීධාතුය මනධාතුය යන මොහු දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ; මාගීකාකාදී වජ්‍රී, මාගීය කාක ශුක ශාඛාලනො අනන යන මොවුන් වර්ජිතකොට ඇති ; ජේ, කම්මෙහි ; වෙණුවලයො, කාසිකක්‍රියාය අවමානය යන දෙක හැඟෙන කල්හි ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; වා, විකල්පයෙන් ; චී සෑත්, වතුර්විභිකකති වන්නිය.

ශ්‍රීශ්‍ය, ශ්‍රීපතීතෙම ; වුජ්‍ය, ගවයන්ගේ ස්ථානයට ; වුජති, යේ ; කෙශව්‍ය, විජ්‍යුතෙම ; වුජං, එනම් ප්‍රදෙශයට ; වුජති, පාදගමනින් යේ ; හෙ ඛල, එම්බා කුරු පුරුෂය ; අහං, මම ; කා, තා ; තාණය, තණපතකට ; න මනො, නොසිතමි ; හෙ ඛල, එම්බා කුරුය ; අහං, මම ; කා, තා ; තාණං, තණපතකට ; න මනො, නොසිතමි.

වෙණුවලෙ කීං, වෙණුවලෙ යනු කුමටය ? මනසා, සිත කරණකොටගෙන ; වාරකාමෙති, වාරකාපුරයට යේ ; යන මෙහි පාදගමන වූ කාසිකක්‍රියාවක් නැතිහෙයින් ගමනාපී ධාතුහු කෙරෙන් විකල්පයෙන් වතුර්වි නොවන පිණිසයි ; අහං, මම ; කා, තා ; ජනාදීනං මනො, විජ්‍යුයසි සිතමි ; යන මෙහි මනධාතුහුගේ අවසුරහිත කම්ම හැඟෙන කල්හි වතුර්වි නොවන පිණිසයි.

අධිවාදො, තු, මාගී කාක ශුකාදියෙහි වනාහි ; අනන්තො, විජ්‍යුතොහොත් ඛලදෙවතෙම ; පජ්ජානං, මාගීය ; ගවජති, යේ, යන මෙහි මාගීය කම් වූ බැවින් ගමනාපී ධාතුහු කෙරෙන් වතුර්වි නොවන්නිය ; ස්‍ය, හෙතෙම ; කා, තා ; කාකං, කාක යක්ත්‍ර තරමටද ; න මනොතො, නොසිතා ; යන මෙහි කාක ශබ්දය කම්වූ බැවින් මනධාතුහු කෙරෙන් වතුර්වි නොවන්නිය. [පාණිනී 2. 3. 12, 17.]

නම්, කසින් කරණලද ක්‍රියාවයි ; අවසුනම්, අධිමතියෙන් සිතිමයි එයද ගමනාපී ධාතුහු කෙරෙන් මාගීවර්ජිතවූ කම් යෙහි වෙණුව හැඟෙන කල්හිද, මනධාතුහු කෙරෙන් අවසු ව හැඟෙන කල්හි කාකාදීවර්ජිතවූ කම්මෙහිද විකල්පයෙන් වතුර්වි වන්නිය, එහෙයින්ම කා යන මෙහි වතුර්වි නොවන්නිය ; ශුකාදී කම්මෙහිද එසේම වතුර්වි නොවන්නිය.

(මු-) 299. යතො'පාසහිජ්ජගුප්පසාපරජයප්‍රමාදදුනගුත්‍රාණවිරමානනඝීවාරණං ජං පී. (යතා: 5. අපාය—වාරණං. 1. ජං 1. පී 1.)

යත එතෙ තත් ජසංඥං සකත්, තත්‍ර පී.

විභිෂණ: පද්දත්‍රජො හ්‍රාතුර්හිතො ජ්ඣප්පිතා,

පාපාත් පරජිතො දුඛා දප්‍රමනෙතා විධෙ: සතා:

ආතතවිද්‍යො මුනෙජ්ඣතො හ්‍රාතුසත්‍රාතො නිජෙජභීවාත්,
විරතො'නතර්හිතො දුභාත් ශොකාත් රුමෙණ වාරිතා:.*

(ස-) එතෙ, අපාය-හි-ජ්ඣගුප්පසා-පරජය-ප්‍රමාද-ආදුන-ගු-ත්‍රාණ-විරම-අනනඝී-වාරණ යන මොව්හු; යතා, යමක්‍ර කෙරෙන් වෙද්ද; තත්, ඒතෙම; ජසංඥං සකත්, අපාදුන සංඥ ඇත්තේ වන්නේය; තත්‍ර, ඒ අපාදුනයෙහි; පී, පඤ්චම් විභකති වන්නිය.

විභිෂණ:, විභිෂණතෙම; පදුත්, තනතුරෙන්; හ්‍රජො, පතිතවූයේය; හ්‍රාතු:, විභිෂණතෙම රුවණයා කෙරෙන්; භිතා:, භයවූයේය; විභිෂණතෙම—පාපාත්, පාපය කෙරෙන්; ජ්ඣප්පිතා, පිළිකුල් කෙරෙමින් වැලැක්කේය; දුඛාත්, දුකින්; පරජිතා:, ඉවසිය නොහැක්කෙන් තොරවූයේය; විධෙ:, ශාසනාකත ක්‍රියායෙන්; අප්‍රමතා:, නොනැවැත්තේය; සතා:, පණ්ඩිතයා කෙරෙන්; ආතතවිද්‍යා:, ගන්තාලද විද්‍යා ඇත්තේය; මුනෙ:, විශ්වාමිත්‍ර කෙරෙන්; ජතා:, උපන්නේය; හ්‍රාතු:, රුවණයා කෙරෙන් වධ යෙදීමෙන්; නිජෙජ, තමා පිළිබඳ ක්‍රියාවන් විසින්; හ්‍රාතා:, රක්තාලද්දේය; භවාත්, සංසාර වෘත්තය කෙරෙන්; විරතා:, නැවැත්තේය; දුභාත්, රුවණයා කෙරෙන්; අනතර්හිතා:, සැඟවුණේය; විභිෂණතෙම—රුමෙණ, රුම විසින්; ශොකාත් වාරිතා:, තා

* අපායයෙහි සිටින ජ්ඣගුප්පසා ව පරජයෙහි ප්‍රමාදයෙහි ආදුනඤ්ච භූයෙහි හ්‍රාණඤ්ච විරමයෙහි අනනඝීයෙහි වාරණඤ්චෙති සමාහාරා: . අපාය නම් චලනයයි, භී යනු භයයි, ජ්ඣගුප්පසා යනු පිළිකුල් කිරීමෙන් සිත තොරකිරීමයි, පරජය නම් ඉවසිය නොහැක්කෙන් නැවැත්මයි, ප්‍රමාදය නම් ශාසනවිනිත ක්‍රියාවන් නොකිරීමයි, ආදුනය නම් ග්‍රහණයයි, ගු යනු උත්පත්තියයි පහලවීමද වේ, හ්‍රාණය නම් රක්තාලද්දේය, විරමය නම් නැවැත්මයි, අනතඝී යනු අනතඝීනයයි, වාරණය නම් නිවාරණයයි.

මම ලංකාවෙහි රජකරන්නෙමි මේ ආදීවූ ප්‍රියවචන කියා
ශෝකයෙන් තොරකරණුලද්දේය. යවෙහෙකු, ගාං වාරයති,
කූපා දැනං වාරයති යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 2. 3.
28, 1. 4. 25—31.]

(මු-) 300. අනාකරහතාපීර්ග්‍යන් වහිර්විහනේන ප්‍රතිපක්‍ෂී
පාඨි දික්ඛබ්බෙදෙහේනු සබ්බේ ච. (අනු—ශබ්දෙද: 3...
හෙතුසබ්බේ 7. ච 1.)

එහිර්යොගෙ හෙතොෆ් යබ්නතසකථේ ච පී සකත්,
ආභි වෘජ්තිසීමිනොසතකගෙ'නොෆ් ප්‍රතිදුනනිධොෆ් ප්‍රති,
නෙත්තරො විජ්ඣුර්ගානාත්, හවාත් ප්‍රභෘති සො'ච්ඡතො.
සො'ස්මදුරත් වතිසඤ්ඤාං විනා නාමො වෘජාදුතො,
හකෙතා: ප්‍රත්‍යක්ෂාං ශබ්දො: ප්‍රදූමිනා: කෙශවාත් ප්‍රති.
පය්ඤ්ඤානාත් ත්‍රයස්තාපා: ආමානොකා: සෙව්‍යතාං හරි,
බ්‍රහ්මාසතකසකලාත් පුළ්ච: කෘජ්ඣුද්‍රුමො'වරො ගදා.
ආනසුද්දිඤ්ඤා: ශෙෂොදුසනාදිකෘතො'ලකාං.
ශෙෂොලොමාරුහා අසතො උපවිශොකාපී:

(ස-) එහිර්යොගෙ, අනකපි ආරහකපි ආරත් වහිස් විනා
සාතො ප්‍රති පරි අප ආභි දික්ඛබ්බ යන මොවුන් හා යෙදීමක්
ඇති කල්හිද ; හෙතො, හෙතුයෙහිද ; යබ්නතසකථේ ච, යප්
ආදෙශානතයාගේ අවිශෙහිද ; පී සකත්, පසුද්විචිතකති
වන්නිස.

ආභි, ආභි යන මේ උපසගීය ; වෘජ්තිසීමිනො, අභිවිධිය
අවිධිය යන මෙහිද ; ප්‍රති, ප්‍රති යන මේ උපසගීය ; ප්‍රතිදුන
නිධොෆ්, ප්‍රතිදුන ප්‍රතිනිධි යන දෙක්හිද ; අනොෆ්, පරි අප
යන දෙක ; තකගෙ, දුරුකිරීමෙහිද වෙත්. විජ්ඣු, විජ්ඣු
තොම ; ඊශානාත්, ඊශවරයා කෙරෙත් ; තෙතරා, අනු
යෙක් නොවේ ; සා, ඒ විජ්ඣුතොම ; හවාත් ප්‍රභෘති, ජන්ම
යෙහි පටන් ; අච්ඡතො, පුද්ගලැබේ.

ප්‍රාතාකාලං සමාරහා යන මේ ආදිය වනාහි, උපපදවිහ
කෙතා: කාරකවිභකතිගිරියසි යන නකය හෙතුකොටගෙන
කම්මයෙහි විතියායි. සා, ඒ විජ්ඣුතොම ; අස්මදුරත්, අපගේ
සම්පයෙහි වේ. තුත්, තාගේ ; වහි, පිටති ; වෘජාත්, ධම්ම
කෙරෙත් ; විනා, වෙන්වද ; සාතො, හැරද ; ශං, සැපයෙ

ක්ද; අභි, ධනසේක්ද; න, නැත්තේය; ශමෙහා, ඊශ්වරයා කෙරෙත්; භකේත: ප්‍රති, භක්ති ඇත්තාහට ප්‍රතිදානය; අමාතං, මොක්කයයි. යමෙක් ඊශ්වරයා කෙරෙහි භක්තිය කෙරේද ඊශ්වරවෙම මුහට මොක්කය දෙයි යන අභි.

ප්‍රදාමින; කාමදෙවතෙම; කෙශවාත් ප්‍රති, විජ්ඣුහට සමානයි; ත්‍රයස්නාපා; ආධ්‍යාත්මික ආධිදේවික ආධිභෞතික යන නම් ඇති මේ තාප තුණ; අනන්‍යාත් පරි, අනන්‍යයා විසින් දුරුකරණ ලද්දහුය; එසේම අපානනනාත් ත්‍රය; තාපා; කියාද වේ. ආමානෙත; මරණ කෙළවරකොට හෙවත් සීමා කොට; හරි; විජ්ඣුතෙම; සෙව්‍යතා, සෙවනය කරණු ලැබේවා; ආසකලාත්, සියලු ලෝකය පැතිර; බ්‍රහ්ම, බ්‍රහ්ම තෙම; අසුති, ඇත්තේය; රාම; බලරාමතෙම; කාජ්ණත්, කාෂ්ණ කෙරෙන්; පුච්චි, පුච්චිකාලයෙහි වූයේය, ජෛෂ්ඨය යන අර්ථය; ගද; ගද නම්වූ බාලකතෙම; කාජ්ණත්, කාෂ්ණ කෙරෙන්; අවර; පශ්චිමකාලයෙහි වූයේය; කනිෂ්ඨය යන අර්ථය; ඊශවර; ඊශවරතෙම; ආනන්දත්, ආනන්දය හෙතු කොටගෙන; ශෛලාත්, පච්ඡිතයට නැති; ආසනාත්, ආසනයෙහි හිඳ; අලකා, කුවේරපුරය; ඊක්කතෙ, බලයි. මෙහි ආරුහ්‍ය යන යථ්‍ය ආදේශයාගේ අර්ථයෙහි ශෛලාත් යනු කම් යෙහි පඤ්චමියයි, උපවිශ්‍ය යන යථ්‍ය ආදේශයාගේ අර්ථයෙහි ආසනාත් යනු අධිකරණයෙහි පඤ්චමියයි. කම්භාධිකරණ දෙක හැර අන්තැනෙකින් යථ්‍ය ආදේශයාගේ අර්ථයෙහි පඤ්චමී නොවන්නියයි ප්‍රච්චාරිත්‍ර කියත්. ශෛලමාරුහ්‍ය, පච්ඡිතයට නැති, ආසනෙ උපවිශ්‍ය ඉති, ආසනයේ හිඳයි; අච්චි, අච්චි.* [පාණිනී: 2. 3. 10, 11, 29, 32. 1. 4. 88, 89, 92.]

* අනාගත අරභයෙහි අනාගතයා, තෝ අපේ සෞභාග්‍ය අනාගතයා. දිගු චක්‍රාංගයෙහි දිගු අනාගතයා අරභයෙහි අනාගතයා ව සැතපුම් පුනි ව පරි ව අප ව අභි ව දිගු අනාගතයෙහි තෝ තෝ. සප් සපු ක්කාචි ප්‍රත්‍යයාගේ ස්වාභාවයෙහි සප් අපදෙයයි. හුදකලාවූ ඒ ප්‍රත්‍යයා නොවන බැවින් ඒ ප්‍රත්‍යය අනාගතයට ඇත්තහුගේ ග්‍රහණයයි. තසක ප්‍රිය සබ්දය. හෙතෙම සබ්දයෙහි හෙතෙම සබ්දය තසක ප්‍රිය දිගු අනාගතයෙහි සපු දිගු අනාගතයා වූවාහුගේ නිදේයයි, ඔව් හුද පුළු පර අදිහුද ප්‍රාක් උදක් ප්‍රත්‍යක් අදිහුද වෙත්. කිසි සේත් මෙහි දිගු අනාගතයා සන තුන්දෙනා අතුරෙන්ම සම්

(මු-) 301. වාග්දමෙයි. (වා 1. ආග්දමෙයි 3...)

දුරනතිකාමෙයි පි සකද්වා.

රුමාද්දසස යො දුරං පාපාද්දසස සො'නතිකං.*

(ස-) දුරනතිකාමෙයි, දුරභී සමිපාභියන් හා යෙදෙන කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; පි සකත්, පඤ්චමි වන්තිය.

ය, යමෙක්තොම; රුමාත්, රුමයාභවද; රුද්දස, රුද්දසා භවද; දුරං, දුරස්ථානයෙහි සිටිද; ස, හෙතොම; පාපාත්, පාපයාගේද; ද්දසස, ද්දසයාගේද; අනතිකං, සමිපයෙහි සිටියි. මෙහි දුරං අනතිකං කියාද සප්තමස්ථියෙහි විතියායි. [පාඤ්චි: 2. 3. 34.]

(මු-) 302. සමාමෙයිනාසංසනාසනාබිනසුමෙ ඊනිභාරෙ සමබනෙ ධේ ව ඡි. (සමාභී — සුමෙයි 3...නිභාරෙ 7. සමබනෙ 7. ධේ 7. ව 1. ඡි. 1.)

එහිරියොගෙ එසු ව ඡි සකත්.

ය: සඵස සමො යඤ්ච දක්ෂිණෙතොතතර සඵත:,

උපයයිධ: පුච්චතඤ්ච පඤ්චාත්, යසකඛිලං හිතං.

සුඛඤ්ච, තසස දෙවානාං වය්සස පදයොභිපෙ.†

කෙණෙක් වාචකයෝද ඔවුන්ගේම ග්‍රහණයයි, එහෙයින් කාලමාත්‍ර වාචකවූ මාසාදීන් ප්‍රසංගය නොවේ. ප්‍රති පරි අප ආච්ඡි යන මේ සතරදෙනාගේ අභිවිශේෂයෙහිම ග්‍රහණයයි, ආච්ඡි ව්‍යුත්පන්නය නිසයි. විනාසානෙයන දෙදෙනාගේ යෙදීමෙහි (284) විතියාද, විනාශබද්ධ හා යෙදීමෙහි (289) තෘතියාද වෙයි යනු අවබෝධ කටයුතු.

* ආග්ත් ඉත්තවසයස අභි ඉච අචො යෙෂාං නෙ ආග්දමා භෙසනා. ආග්ත් දුරසමිපයොරිත්තමර: අත ආභදුරනති කාමෙරිති.

† සමො'චො යෙෂාං නෙ සමාභී: සමාන සම තුලා සද්ධා දීහුයි. සමාභීඤ්ච එනඤ්ච ආඤ්ච රිඤ්ච අස්ච තස්ච තාත් හිත ඤ්ච සුඛඤ්ච තාතිකෙන: එන ආරි අස් තස් තාත් ෂබ්දෙ නෙ තඬිතා: නෙෂාඤ්ච කෙවලානාම සමිභවාත් තදනනා නාං ග්‍රහණං. එන යනු (519) වෛතොපි යන මෙයින් වේ, ආ යනු (520) දක්ෂිණෙතතරදුහි යන මෙයින් වේ, රි යනු (524) නිපාතනයෙන් වේ, අස් යනු (522) අත එව අස්, තස් යනු (511) තස්කෙන: යන මෙයින් වේ, තාත් යනු (518) දික්

(ස-) එහිරියොගෙ, සමාපියන් හාද එනප්‍රත්‍යය ආප්‍රත්‍යය රිප්‍රත්‍යය අස්ප්‍රත්‍යය තස්ප්‍රත්‍යය තාත්ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් අනතකොට ඇත්තවුන් හා යෙදෙන කල්හිද හිත සුඛශබ්ද යන් හා යෙදෙන කල්හිද ; එජ්‍ර ව, නිඞ්ඞරණය සමබ්‍රහ්මය කමීය යන මොවුන් කෙරෙහිද ; ෂී සත්, ෂජ්ඨී වන්තිය.

යෑ, යමෙක්තෙම ; සච්ඡස, සියලු ලොකයාහට ; සමෑ, සමානද ; යෑ, යමෙක් ; සච්ඡස, සියලු ලොකයාගේ ; දක්ඛණෙන, දක්ඛණදිශාභාගයෙහි ; ස්විතෑ, සිව්ද ; යඤ්ච, යමෙක්තෙමෙද ; ජච්ඡස, සියලු ලොකයාගේ ; උතතර, උතතරදිශාවෙහි ; ස්විතෑ, සිව්ද ; උපරි, උර්ධ්වභාගයෙහිද ; අධෑ, අධොභාගයෙහිද ; පුච්ඡතෑ, පුච්ඡකාලයෙහිද ; පඤ්චත්, උතතරකාලයෙහිද ; සච්ඡස යන්න හා සමගද ස්විතෑ යන්න හා සමගද සියලු තත්හි සමබ්‍රහ්මයෙහි. යස, යමක්හට ; අධිලො, සියලු ලොකය ; හිතං, මිත්‍රද ; සුඛස්ථව, සැප උපදවන්නේද ; දෙවානාං වසඞ්ඝස, දෙවියන්ට ශ්‍රෙෂ්ඨවූ ඊශ්වරයාගේ ; පදයොෑ, පාදසම්පයෙහි ; හජෙ, හජනයකෙරෙමි ; අහං යනු ශෙෂයයි. [පාණිනී: 2. 3. 30, 31, 41, 50, 72.]

(මු-) 303. ඤෙඤ්ඤෙන ඛෙ. (ඤ: 6. අඤ්ඤෙන 7. ඛෙ7.)

ශමෙහාරථමුකුඤ්ඤ ජනිතෙ, භක්තඝ ජනාති ශඛකරං.

ශමකුතා සාධනෙන මුකුඤ්ඤ ප්‍රචත්තානෙ ඉත්‍යාථී, ප්‍රචාතාථීඤ ජනාතී:

(ස-) අඤ්ඤෙන, ඤාතීයෙහි නුවු ; ඤෑ, ඤාතූහුගේ ස්ථාන යෙහි ; ඛෙ, කරණථීයෙහි ෂජ්ඨී වන්තිය. ශමෙහාෑ, ඊශ්වරයා කරණකොටගෙන ; මුකුඤ්ඤ, විජ්ඣුහු කෙරෙහි ; ජනිතෙ, භක්තිඇති තැනැත්තේ පවතී ; භක්තාෑ යනු ශෙෂයයි, (897) අස්ථාත් යන මෙයින් ආත්මනෙපදයයි. අඤ්ඤෙන යනු කුමටය? භක්තඝ ශඛකරං ජනාති යන මෙහි ඤාතූහුගේ අථීය බැවින් කරණථීයෙහි ෂජ්ඨීය නොවන පිණිසයි. භක්තඝ, ආදරය කරණකොටගෙන ; ශඛකරං, ඊශ්වරයා ; ජනාති, අවබෝධකෙරෙයි.

ශබ්දයන් යන මේ ආදියෙන් වේ, ජනි ගුණ ක්‍රියාවන්ගේ උත්කෂීයෙන් හෝ අපකෂීයෙන් සිතිය ජනියෙහි වූවක්හු කෙරෙන් වෙන්කිරීම නිඞ්ඞර නම්. සමබ්‍රහ්මයද අවයවාචය විභාවජනය ජනකථාදි අනෙකවිධ වේ.

(ස-) ව්‍යාජවමේ, අව්‍යයප්‍රත්‍යය කීප්‍රත්‍යය උකප්‍රත්‍යය කතවතු ප්‍රත්‍යය බලපීප්‍රත්‍යය කතප්‍රත්‍යය උකාරනන ප්‍රත්‍යය ගතා ප්‍රත්‍යය ආනප්‍රත්‍යය වසුප්‍රත්‍යය ශීලාපීතාන් ප්‍රත්‍යය හවිෂ්‍යන් සෘණ දෙක අපීකොට ඇති ඡේන් ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් රභිතවු ; කෘතී, කෘදන්තයක් ; ප්‍රසූජ්‍යමානෙ, යොදනුලබන කල්හි ; ඩේ, අනුක්‍රම කම්යෙහිද ; ඝෙ ව, අනුක්‍රම කතීයෙහිද ; ෂි සහත්, ෂජ්ඨි වන්තිය. [පාණිනී: 2. 3. 65, 69, 70.]

(මු-) ජගතාං කාරකෘතෘෂ්ණ, කෘතිර්මුරරිපොරියං.

ව්‍යාදො තු—

සෘජ්විවා දධිං ශාරුකමෙතදර්වකාන්

උත්තීතවනතං, යතිහි: සුදශීනං,

ශූනං, හරිං, ජ්ජ්ඤ රභානි සංඝ්‍රවන්

මුදං දධානො'ර්විතමිසිවාන් න කෘ:

ශං දතා හාන් කදුගාමි දුසි මොක්‍ෂමෘණං ශිව:

(ස-) කෘෂ්ණ, කෘෂ්ණතෙම ; ජගතාං, ලොකයන් ; කාරකෘ, කරන්නේ වේ. දුශං, මේ බ්‍රහ්මාණ්ඩයනොමෝ ; මුරරිපො, විෂණුහු විසින් ; කෘතී, කිරීමයි.

(ස-) ව්‍යාදොතු, සුත්‍රයෙහි හරණලද්දවු අව්‍යයාද් ප්‍රත්‍යයන් ඇති කල්හි වනාහි ; එතත්, මේ ලොකය ; සෘජ්විවා, මවා ; දධිං, දරන්නාවු ; ශාරුකං, හිංසාද කරන්නාවු ; අපීකාන්, පුදන්නවුන් ; උත්තීතවනතං, උභිවිභාගය කර පමුණුවන් වාවු ; යතිහි, යොගින් විසින් ; සුදශීනං, අනායාසයෙන් දක්නාලබන්නාවු ; ශූනං, දන්නාලද්දවුද ; හරිං, විජ්ඤානට ; සංඝ්‍රවන්, සතුතිකරන්නාවු ; අභානි, පාපයන් ; ජ්ජ්ඤ, ජය ගන්නා සුලු ; මුදං, සන්තොෂය ; දධාන, දරන්නාවු ; කෘ, කවර ජනයෙක් ; අපිතං, කැමතිවනලද්දකට ; න ර්විසිවාන්, නොපැමිණියේද.

ශං, කලූෂණය ; දතා, දෙන සුලු ; සෘණං, නයක් මෙන්

නම් නැවත දියයුතු බැවින් ගන්නාලද්දයි, හව්‍යක්‍ෂ්ව සෘණක්‍ෂ්ව හව්‍යමේ, තෙ අමේ යසස ස හව්‍ය ඡ්‍යොපී: සවාසො ඡේන් වෙති හව්‍යඡ්‍යොපීඡේන්. තතෘ ව්‍යක්‍ෂ්ව ක්‍රියා උකරව ක්‍රියා වුණු බලපීභව කතභව උභව ගතභව ආනභව වසුභව ශීලාපීතාන් ව හව්‍යඡ්‍යොපීඡේන් ව තෙ න විදුනෙන තෙ යත්‍ර කෘතී ස: අව්‍යක්‍රකතවතු බලපීකොට්ඡ්‍යාතවසු ශීලාපීතාන් හව්‍යඡ්‍යොපීඡේන් තසමිත්.

අවශ්‍යයෙන් දියයුතු වූ ; මොක්ක, මොක්කය ; දැයි, දෙනසුලුවු ; ශිව්, ශිවතෙම ; කද, කවර කලෙක ; හාත්, සිතට ; ආගාමි, එත්තේද.*

* කාරකය යනු කතුවකින් යන වාක්‍යයෙහි කාඩානුකූල කෙරෙන් (990) නාණ්ණකො, කෙ යන්නෙන් නුකප්‍රත්‍යය ව සිටියි. මොහුගේ යොගයෙහි ජගතාං සි කමීයෙහි ඡේදියයි. කාරකය යනු කරණය යන වාක්‍යයෙහි (1147) භාවයෙහි කති ප්‍රත්‍යය ව සිටියි. මොහුගේ යොගයෙහි කතීයෙහි මුරරිපො ; සි ඡේදියයි. මෙහි (1166) සෘජිව්වා යන අව්‍යයයෙහිදීයාගේ කමීයෙහි එතත් ජගත් යන මෙහි ඡේදී නොවේ. කාණ්ණ දුජිට්‍යායි, කාණ්ණ සමාර. සමාර. නමති යනුද මෙසේමැයි. (1119) දධිං යන කිප්‍රත්‍යයානතයාගේ කමීය ජගත් කියා වේ, මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. (1110) ශාරුකං යන මොහුගේ කමීය ජගත් යන්නයි, මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. (1050) උත්තීතවතනං යන මොහුගේ කමීවූ අභිකාත් යන මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. (1163) සුදගීනමි යන මොහුගේද (1050) ඥ තමි යන මොහුගේද කතීයෙහි යතිනි යන මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. (1107) ජිජ්ඣු යන මොහුගේ කමීයෙහි අභාති යන මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. දුඛං සතිජ්ඣු යනුද ධනං ගාහයාලු යනුද, වජ්‍රං දිදුකු යනුද මෙසේමැයි. (1100) සං සතුවත් යන මොහුගේ කමීයෙහි හරිමි යන මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. (1096, 1100) දධානා යන මොහුගේ කමීයෙහි මුදමි යන මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. හරිං සෙතාසමානා යනුද මෙසේමැයි. (1096) ඊසිවාත් යන මොහුගේ කමීයෙහි අභිනමි යන මෙහි ඡේදී නොවන්නයි. ශං දුතා යන මෙහි ශිලාචිතාත් අනතවූ දුතා යන මොහට ශං යන කමීයෙහි ඡේදී නොවන්නයි. දුසි යන සෘණ්‍ය ඡිත්තනායහට මොක්කමි යන කමීයෙහි ඡේදී නොවන්නයි. භව්‍යච්ඡි ඡිත්ත අනතවූ ආගාමි යන මොහට හාත් යන කමීයෙහි ඡේදී නොවන්නයි. විකමීකයන්ගේ සාරානියෙහි වනාහි කමී දෙදෙනාහටම ඡේදී වන්නාහ, විජ්ඣේමොක්කසං යාවකො භක්තා යනාදියයි. කිසිකෙණෙක් අප්‍රධාන කමීයෙහිම ඡේදී කියති, මෙසේයි— විජ්ඣේමොක්කං යාවකො භක්තා යනාදියයි. ජ්‍යෙෂ්ඨරයෝ වනාහි කතීවූ කාදනතයෙහි විකමීකයන්ගේ මුඛයෙහිම ඡේදී කියති, මෙසේයි—ගාං දුග්ධසං දෙග්ධා ගොපා යනාදී යයි. කිසිතැනෙක්හි අව්‍යයාදි කාත්ප්‍රත්‍යයන්ගේ ප්‍රයෝගයෙහිද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් කතී කමී දෙදෙනාහට ඡේදී වන්නියයි මෙහි වක්තව්‍යයි.

(මු-) 306. කාමුකසඛිච්චාච්චකෙනන. (කාමුකසත්ථාපිත්තෙන 3.)

කාමුකශබ්දෙන වර්තමානවයොර්චිත්තෙන කෙනන වයොගෙ සේ සෙ ව ඡී සකත්.

යො ලක්ෂණා: කාමුකො ඥානා: සත්‍යාං තසෙයදමාසිතං.*

(ස-) කාමුකශබ්දෙන, කාමුකශබ්දය හා සමග; වර්තමානවයොර්චිත්තෙන, වර්තමානකාලය අධිකරණය යන මේ දෙකේ කරණලද්දුව; කෙනන ව, කතප්‍රත්‍යය හාද; යොගෙ, යෙදෙන කල්හි; සේ, කම්මයෙහිද; සෙ ව, කතීයෙහිද යන දෙකේ; ඡී සකත්, ඡේදී වන්නි.

ය, යම් ක්‍රියාශ්‍රේණියක්; ලක්ෂණා, ලක්ෂණය; කාමුකා, කාමනිවේද; ය, යමෙක්තෙම; සත්‍යාං, පණ්ඩිතයන් විසින්; ඥානා, දන්නාලාබ්ද; තසා, ඔහු විසින්; දදා, මෙහි; ආසිතා, හිඳිමයි. [පාණිනී: 2. 3. 67, 68.]

(මු-) 307. ලොභාවත්තාසත්‍යානකසඛි සෙ වා. (ලොසඛි 7. සෙ 7. වා. 1.)

ලො භාවාචිකෙන සත්‍යවිතිතං අං ණකඤ්ච හිත්වා අන්‍යත්‍ය සඛි සෙ ඡී සකවා.

* සත් වර්තමානකාල, ධං අධිකරණ, සංශ්ච චඤ්ච සඛි බෙ තෙ අථො යසා ස සඛිච්චා: සවාසො කතස්ථෙති සඛි චාචිකතා, කාමුකස්ච සඛිච්චාචිකතස්ච තත්තෙන. (305) පුළුසුත්‍රයෙහි උක්ත යන ප්‍රත්‍යයන් වර්ජිත බැවින් නොපැමිණි කල්හි නැවත විධානයයි. මෙහි කාමුකා යනු කම්මානුකූල කෙරෙන් (1110) කතීයෙහි ඥාන වේ, මොහුගේ කම්මයෙහි ලක්ෂණා යි ඡේදීයි. ඥානා යනු (1095) වර්තමානයෙහි කත වේ, මොහුගේ කතීයෙහි සත්‍යාං යි ඡේදී වේ. ආසිතම් යි (1094) අධිකරණයෙහි ක්ත වේ, මොහුගේ කතීයෙහි තසා යි ඡේදී වේ. මෙහි සඛිච්ච කෙනන යන මෙයින්ම ඉන්ධ්‍යය ඇති කල්හි අවිශබ්දයාගේ ග්‍රහණය ශීලිතාදීන් කෙරෙන් වර්තමාන කාලයෙහි කතානතයාහවද කතීයෙහි ඡේදී නොවන්නියයි අවබෝධ කරවයි, එහෙයින් ශීලිතො'යමනෙන, රක්ෂිතො'යමනෙන යනාදිය වේ.

කියා මම ව කෘෂ්ණේ'ව්‍යී: සනාතං භාහු ස යසහා,
සෘණො: කෘතිහීර්වයෙන, විකිෂ්ටා යසහ හෙදිකා.*

(ස-) ලො, ලූකපීය ප්‍රයෝගකරණලබන කල්හිද; භාවා
පීකෙන, භාවාපීයෙහි වූ කතප්‍රත්‍යය ප්‍රයෝගකරණලබන කල්
හිද; සත්‍යවිහිතං, සත්‍යලිඛගයෙහි කරණලද්දවූ; අංණකඤ්ච
හිතා, අකාරය හා ණකප්‍රත්‍යය යන මේ දෙක හැර; අන්‍යත්‍ර,
අන්‍යවූ සත්‍යලිංගයෙහි කරණලද්දවූ; සඨේ, සකම්කවූ කෘදන්ත
යන් ප්‍රයෝගකරණලබන කල්හිද; සෙ, කර්තූපීයෙහි; වා,
විකල්පයෙන්; ෂී සකත්, ෂ්‍යපී වන්තිය.

එම්බා සත්පුරුෂය, කියා, තාවිසින්ද; මම ව, මාවිසින්ද;
ස කෘෂ්ණ:, ඒ කෘෂ්ණතෙම; අව්‍යී, පිදියයුතු වෙයි; අභිධාතුහු
කෙරෙන් කම්ය වාච්‍ය කල්හි (971) ඝෂණ, කන්තියායෙහි කි
යාසී තාතියාසී, පක්‍ෂයෙක්හි මම සී ෂ්‍යපීසී. හි, යම්හෙය
කින්; අත්‍ර, මේ තීර්ථයෙහි; කියා, තාවිසින්ද; මම ව, මා
විසින්ද; සනාතං, සනාතය කිරීමයි, සනාධාතුහු කෙරෙන්
භාවයෙහි කතයි, කියා සිද මම සිද තාතියා ෂ්‍යපී දෙකයි.
යසහ, යම් කෘෂ්ණයක්හු විසින්; සෘණො:, සෘණිය; කෘතී:, කිරී
මද, යෙන, යම් කෘෂ්ණයක්හු විසින්; සෘණො:, සෘණිය; හෘතී:,
ගැන්මද වෙයි. කෘති යනුද හෘති යනුද කෘ හා ධාතුන් කෙ
රෙන් භාවයෙහි (1147) කතියි. මොහුගේ කතියෙහි යසහ
සී ෂ්‍යපීසී, පක්‍ෂයෙක්හි යෙන සී තාතියාසී. දෙතන්හි සෘ
ණො: සී කම්යෙහි (305) ෂ්‍යපීසී. (1148) භාතී: සුඛානාං දරී
ද්‍රසහ දරිද්‍රෙණ යනුද, (1150) පරිවය්‍යා ගුරො: ශිෂ්‍යසහ
ශිෂ්‍යණ යනුද, (1158) වණ්ණනා විජ්‍යණො හකත්සහ හකෙනන
යනාදියද මෙසේමැයි. සඨී යනු කුමටය? සාධො: වෘත්තී:
යනාදියෙහි කතියෙහි පුච්ඡි සුත්‍රයෙන් (305) නිත්‍යයෙන්
ශ්‍යපීසී. අසත්‍යණක යනු කුමටය? යසහ, යම් කෘෂ්ණයක්හු
විසින්; සෘණො:, සෘණිය; විකිෂ්ටා, කරණකැමැත්තද; හෙ
දිකා, නැසීමද වී, විකිෂ්ටා යනු සන්අන්තවූ කාධාතුහු කෙරෙන්

* ලූප්තවච්ඡදි:, භාවෙ කතා: භාවකතා: අභව ණකඤ්ච අණ
කො, සත්‍යයාමණකො සත්‍යණකො, න විද්‍යොතො සත්‍යණකො
යත්‍ර සො'සත්‍යණකා: සඨීන සහ වර්තනො යො'සො සඨී:,
අසත්‍යණකභො'සො සඨීභොති අසත්‍යණකසඨී:, ලූකෙ භාව
කතභො අසත්‍යණකසඨීභොති තසමිත්.

(1153) ස්ත්‍රීලිඛිතයෙහි කරණලද අප්‍රත්‍යයයි. හෙදිකා යනු (990) ස්ත්‍රීලිඛිතයෙහි කරණලද ණකප්‍රත්‍යයයි. දෙනන්හි යසස සි කථිතායෙහි (305) නිත්‍යයෙන් ඡේදී වන බැවිනි. (1155) ඉවජා මුකෙතප්‍රත්‍යයෙහි යනුද, (1156) කථා කෘෂණසස භක්තානාමි යනාදියද මෙසේමැයි. කම්යෙහිද කතායෙහිද ඡේදීවිධානයෙහි මේතෙම ව්‍යාකරණයයි.

අස්ත්‍රීවිහිත කෘද්හිසාද යොගෙ ඡේදී නියමයතෙ,

එකද තුභයප්‍රාප්තා කම්මණ්‍යව න කථිතාර්.

තවකදිතාං ප්‍රයොගෙන වයොරෙව හි තෙජසතෙ.

මෙසේසි—වෙදසස පාඨශ්ඡාත්‍රෙණ, ග්‍රාමසස ගමනං පා ජේතන යනාදිය වේ.

කම්යාගේ අධ්‍යාපනයෙහිද කථිතායෙහි ඡේදී නොවේ, මෙසේසි—භාෂ්‍යානමනෙන යනාදියයි. තවකදියෙහි වනාහි යාචිතව්‍යාස කෘෂණ මොක්ෂං භක්තෙන යනාදියයි.

කාං දිශාං වා න ගතව්‍යාසං, සභාං වා න ප්‍රවේශව්‍යාසං යනාදියෙහි කම්ය විද්‍යාමානකල්හිද භාවයෙහි කෘදන්ත ප්‍රත්‍යය වන් තේයසි භාෂ්‍යාදීන්ගේ මතයි. [පාණිනී: 2. 3. 71.]

(මු-) 303. ස්වාමිශ්වරාධිපතිද්‍යාදසාක්ෂිප්‍රතිභුප්‍රසන්නාදාසුකතනිසුණසාධුසුප්තෙවිජ්නාදරෙ ප්‍රති ව. (ස්වාමි—සුප්තෙවි: 3...නාදරෙ 7. ප්‍රති 1. ව 1.)

ස්වාමි මුකුඤ්ඤා සමේෂාං, සාක්ෂි සමේෂ්වධොක්ෂජ්,

නිශාන්තස්ත්‍රිරතූර්ගොපෙත'පතො මාතූර්දත්‍යජං.*

* සුචො'මේ වාර්, සුචො'චි ඉව අමේ යසස ස සුප්තී: වාර් වියා කරණකොටගෙන ඉඤ්ඤිකිය ඇති කල්හි සුප්තියාගේ ග්‍රහණය සුප්තීප්‍රත්‍යයානන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි. අත්පරිද්දේ දෙකින් විනම් වාර්දි ශබ්දයන් කෙරෙත්ද ඡේදී සප්තම් වන බැවිනි. සුප්තීප්‍රත්‍යයද වකාඨස් සුචි (484, 485) යන දෙකයි. ධාතූප්‍රත්‍යයද සුප්තියයි ජ්‍යෙෂ්ඨරයෝ කියති. ස්වාමි ව ඊශ්වරාශ්ව අධිපතිය්ව ද්‍යාදය්ව සාක්ෂි ව ප්‍රතිභුශ්ව ප්‍රසන්නාශ්ව කුශලාශ්ව අසුක්තාශ්ව නිසුණාශ්ව සාධුශ්ව සුප්තිය්ව තෙ තොන ආදරෙ නාදරස්තස්මිත්.

ත්‍රි: යනු (485) සුචිප්‍රත්‍යයයි. අග්‍ර: යනු ඉනධාතූහු කෙරෙත් වි අත් වේ (682, 675). දිනෙ දිනසස වා පක්ඛකාභ්‍ය: පඨා යනාදියද මෙසේමැයි. කාල අධිකරණත් යනු කුමටය, ගෙවිජ්ජුඛික්තො යන තත්හි නොවන පිණිසයි.

(ස-) ස්වාමිශ්වරධිපතිද්‍යාදසාක්ෂි ප්‍රතිභූ ප්‍රසූත කුශලායුක්ත නිපුණ සාධුසුප්‍රවේ, ස්වාමිය—ඊශ්වරය—අධිපතිය—ද්‍යාදය—සාක්ෂිය—ප්‍රතිභූය—ප්‍රසූතය—කුශලය—ආයුක්තය—නිපුණය—සාධුය—චක්‍රාත්චස්සය—සුප්‍රවිය යන මොවුන් හා යොග යෙහිද ; නාදරෙ ව, අනාදරයක් හැඟෙන කල්හිද ; ජනී, ෂ්‍රේෂ්ඨ සප්තම් වන්නාහ.

මුතුන්, විජ්‍යානෙම ; සචේතා, සියල්ලවුන්ගේ ; ස්වාමි, ස්වාමි වෙයි. මුතුන් සචේත්‍ර ස්වාමි කියාද වේ. අධොක්ෂර, විජ්‍යානෙම ; සචේත්‍ර, සියල්ලවුන් කෙරෙහි ; සාක්ෂි, සාක්ෂියි. අධොක්ෂර, සචේතා සාක්ෂි කියාද වෙයි. කෘෂ්ණ, සචේතා සචේත්‍ර ව ඊශ්වර, කෘෂ්ණ, සචේතා සචේත්‍ර ව අධිපතිය යනාදියද මෙසේමැයි. ස්වාමිය ඊශ්වරය අධිපතිය යන මොවුන්ගේ එකාභිභාවය ඇති කල්හිද වෙන්වශයෙන් ගත්බැවින් ස්වාමි අභිකොට ඇති අනුක්තවූ අනුශංසනයන් හා යෙදීම ඇති කල්හි ෂ්‍රේෂ්ඨ සප්තම් නොවන්නේය. එහෙයින් කෘෂ්ණ, සචේතා පතිය යනාදියෙහි සමබ්‍රහ්මයෙහි ෂ්‍රේෂ්ඨයම වන්නේය. කෘෂ්ණේ යාදවෙත්‍ර යාදවානා. වා ද්‍යාදා (ඥාතිය) යන අභියද, චෛත්‍යා චෛත්‍ය මෙත්‍රය වා ප්‍රතිභූ (ලග්නක) යන අභියද, කෘෂ්ණ, යාදවෙ යාදවස වා ප්‍රසූත (ජාත) යන අභියද වෙයි. කුශල ආයුක්ත දෙදෙනා හා සමග යෙදෙන කල්හි ඔවුන්ගේ පරතියෙහිම ෂ්‍රේෂ්ඨ සප්තම් වන්නාහ, මෙසේයි—ජාත්‍රා පාඨ පාඨසා වා කුශල ආයුක්ත, කියා හෝ වේ (තත් පර) . සෙසු තන්හි කලාසු කුශල (සුශික්ෂිත) කියා වේ. රථ ආයුක්ත (බඩ) මේආදිත් කෙරෙහි සප්තම් වන්නේය. නිපුණ සාධු දෙදෙනා කෙරෙත් ප්‍රශංසායෙහි මෙසේම වේ. සුප්‍රවියන් හා සමග කාල අධිකරණ දෙදෙනා කෙරෙත්ම වේ, මෙසේයි—ගොපා, ගොපාලාඛනාවෝ ; අපතො රුද්‍ර, පුත්‍රයා හඬන කල්හි හඬන්නාවූ පුත්‍රයාටද ; මාතූ රුද්‍රතාශ්ව, හඬන්නාවූ මව්වද අනාදර කොට ; නිශිත්‍ර අභිනිත්‍ර, රුද්‍රවල් තුන්වරක් ; අජං, කෘෂ්ණාකර ; අග්‍ර, පැමිණියාහ. [පාඪ්‍ය නි. 2. 3. 38—40, 43.]

(මු-) 309. කාලහාවාධාරං ඩං ජනී. (කාල-හාව-ආධාරං 1. ඩං 1. ජනී 1.)

එතෙ ඩසංඤා සත්‍ය, තත්‍ය ජනි.*

(ස-) එතෙ, කාල භාව ආධාර යන මොව්හු ; ඩසංඤා සත්‍ය, ඩසංඤා වන්තාහ. තත්‍ය, එහි; ජනි, සජනම් වන්තිය. [පාණිනී 2. 3. 7, 36, 37.]

(මු-) සාම්ප්‍රදායිකවිෂයෙහි ප්‍රතිපත්තිය, ආධාරය, වතුරුවිය,

රෙමෙ, රෙදි ගොවිඤ්ඤා ගොවිඤ්ඤා දිනෙ විධෙය.

කාලිත්ථං, කාලතෙ, කෙලෙසා කුලය, සකලෙ සම්මතය.

(ස-) සාම්ප්‍රදායික, සාම්ප්‍රදායිකය ; ආශ්ලේෂ, ආශ්ලේෂාධාරය ; විෂයෙහි, විෂයාධාරය යන මොවුන් හා සමග ; ව්‍යාප්තියාධාරය, ව්‍යාප්තියාධාරයෙහි කියාද ; වතුරුවිය, වතුරුවිය. ක්‍රමයෙන් උද්භරණය—ගොවිඤ්ඤා, කෘෂිකර්ම ; රෙදි, රෙදි කාලයෙහි ; විධෙය, වතුරුව ; උදිතෙ, උදයක්‍රියාවට අනතුරුව ; කාලිත්ථං, කාලිත්ථං (සමුත) නදී සම්ප්‍රදායිකව නිරයෙහි ; කාලතෙ, වෙනෙකදෙයෙහි ; ගොවිඤ්ඤා, ගොපාලා ඩනතාවන් හා සමග ; කෙලෙසා කුලය, ක්‍රියා විෂයෙහි දක්‍රියායේ ; රෙමෙ, ක්‍රියාකෙලිය. සකලෙ, සියලුම පැතිර ; සම්මත, සිවියය.†

(මු-) 310. අධිකෙශාමොපාධිපාතං. (අධික-ඊශ-අභි-උප-අධිපාතං 3 ..)

අධිකාමොපාධිපාතං ආමානොපාධිපාතං ව යොගෙ ජනි සත්.

ගුණ උපපත්තිය ස්වරූපයෙන් හරෙය සුරු.‡

* කාලයට හා වස්තු ආධාරයට තෙහො සමාහාරය. ඩ. යනු අධිකරණයයි, ජනි යනු සජනමයයි. කාල නම් ක්‍රියා දණ්ඩ මුහුණතකි. භාව නම් ධාතුවයි, යමක් හුණේ ක්‍රියාවට අනතුරුව අනා ක්‍රියාවක් ලකුණකරණු ලැබේද හෙතෙම මෙහි භාව නම් වේ.

† අධිකරණයෙන් පද්ධතියෙන් ඉති ආධාරය, සතු වතුරුවිය යථා—සාම්ප්‍රදායික සම්ප්‍රදායික භාවය සාම්ප්‍රදායික, ආශ්ලේෂ එකදෙය සමබන්ධය, විෂය ප්‍රතිපාදනය, ව්‍යාප්තිය සාකලයන සමබන්ධය.

‡ අධිකයට ඊශයට තෙය අභිය යොග්‍ය තෙය අධිකෙශාමොපාධි, උපයට අධිකයට තෙය උපාධි, අධිකෙශාමොපාධි ව තෙය උපාධි වෙති තාහං. සාම්ප්‍රදායික යි මොහුගේ උපාධි භාවයයි. පරිච්ඡි නම් කෙලවර සබ්ධයයි, එසේද කියනලදී,

(ස-) අධිකාරීතොපෙන, අධිකාරීවූ උප යන්න හා සම ගද ; ස්වාමාර්ථයෙනි ව, ස්වාමාර්ථයෙහිවූ අධි යන්න හා සම ගද ; යොගෙ, යෙදෙන කල්හි ; ජනී සතත්, සපාමී වන්නිය.

විජ්ඣාණං, විජ්ඣාණගේ ; ගුණා, ගුණයෝ ; උපපරාදේ, පරාදී නම්වූ කෙලවර සඬාකවෙන් අධිකවූවාහු ; සත්‍ය, වත් නෝය. සුරා, දෙවියෝ ; හරො අධි, විජ්ඣාණගේ පිරිවර වෙත්. අධිසුරෙජු හරි, හරිතොම දෙවියන්ගේ සාමී වෙයි යන අර්ථයෙහිද මෙසේයි. [පාණිනී 2. 3. 9.]

(මු-) 311. ඝේනාපීන්. (ඝෙන 3. අපීන් 5.)

ඝෙන යොගෙ නිමිත්තාත් ජනී සතත්. වසෙත්‍රු රජකම වඩිත් කෘෂ්ණා.*

(ස-) ඝෙන යොගෙ, ක්‍රියාවගේ නිමිත්ත කමීය හා ඉදින් යෙදෙද එකල්හි ; නිමිත්තාත්, ඒ ක්‍රියානිමිත්ත කෙරෙන් ; ජනී සතත්, සපාමී වන්නිය.

කෘෂ්ණා, කෘෂ්ණතෙම ; වසෙත්‍රු, වසත්‍රයන් කාරණකොට ගෙන ; රජකං, රජකයා ; අවධිත්, නැසුයේය.

(මු-) 312. කෙනනා ඝේ. (කෙනනා 3. ඝේ 7.)

එකං දශ ශතස්සවෙව සහස්‍රමස්‍රතං තථා,
ලක්‍ෂස්සව නිස්‍රතස්සවෙව කොටිරර්ථවුද මෙවච.
වෘද්ධා ඛණ්ඩා නිඛණ්ඩා ශබ්දපද්මො ව සාගරා,
අනාගං මධ්‍යං පරාධිස්සව දශවෘධිකයොපානතරම්. යනුයි.

* අපීය නම් නිමිත්තයි. ක්‍රියාවගේ නිමිත්ත ඉදින් කමීය හා යෙදුනේ වන්නේද එකල්හි ඒ නිමිත්ත කෙරෙන් සපාමී වන්නේය යන අර්ථයි. අවධිත් යන ක්‍රියාවගේ නිමිත්තවූ වසත්‍රයාගේ හනනක්‍රියාවට කමීවූ රජකයා සමග යෙදීම හෙතුකොටගෙන වසෙත්‍රු යි සපාමියයි.

වම්භි විපිනං හනති, දනතයොභීනති කුසුමරං,
කෙශෙත්‍ර වම්ථි. හනති, සිමිනි පුෂ්පලකො හතා.

(සීමා අණ්ඩකොෂා, පුෂ්පලකො ගතමාගා) යනුද මෙසේ මැයි. කීර්තියෙ විපිනං හනති යනාදියෙහි කමීය හා සංයොගයක් නැතිබැවින් සපාමී නොවන්නිය. මුකතාඵලාය කර්ණම් යනාදිහු අප ප්‍රයෝගයෝයි.

කතාද්විතීතෙනො යොගෙ ඓ ප්‍රති සතත්. වෙදෙ
, සිති.*

(ස-) කතාත් විතීතෙන, කතප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් කරණලද්
ද්‍රවු; ඉතායොගෙ, අව්‍යවධානවු ඉන්ප්‍රත්‍යය හා යෙදීම ඇති
කල්හි; ඓ, කම්යෙහි; ප්‍රති සතත්, සප්තම් වන්තිය.

වෙදෙ, වෙදය; අධිති, හැදෑරීම් ඇත්තේය.

(මු-) 313. නිසාරෙ'බ්‍යකෙන ක්‍රියානා: කාලාධිවතොභව
පි ව. (නිසාරෙ 7. අධිකෙන 3. ක්‍රියානා: කාලාධිවතො:
7. . . ව 1. පි 1. ව 1.)

ශ්‍රෙෂ්ඨං කාපාලෂ්ටකීදෙ: රුද්‍රෙකාදගකෙ'ධිකං,
මුතීෂ්ටකාත්, ශිවං. ධනයත්, භුක්තීථා ව්‍යත්ති වා ත්‍රස්තාත්.
භුස්ථා යොජනලක්ෂෙ'කීං පශ්‍යෙලක්ෂවයාචිධ්‍රං.

(ස-) නිසාරෙ, නිසාරණයක් හැඟෙනකල්හිද අධිකෙන,
අධිකශබ්දය හා යෙදීමෙහිද; ක්‍රියානා:, ක්‍රියාවන් දෙදෙන
කුගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නාවු; කාලාධිවතොභව, කාලයෙහි
හා මාගියෙහිද; පි ව, පක්ෂවම් සප්තම් දෙක වන්නාහුය.

එම්බා සත්පුරුෂය—කාපාලෂ්, දයාබහුලයන් අතුරෙහිද;
අකීදෙ:, අකීදිත් කෙරෙත්ද; ශ්‍රෙෂ්ඨං, ප්‍රශස්තවු; රුද්‍රෙ
කාදගකෙ, රුද්‍රගණයෙහි වූ එකාදගකයෙහිද; මුතීෂ්ටකාත්,
අභිමුර්තිය කෙරෙත්ද; අධිකං, අධිකවු; ශිවං, ඊශ්වරයා;
ධනයත්, අනුෂ්ඨරණයකරන්නේ; ව්‍යත්ති, දෙදිනගෙක්හි;
වා, නොහොත්; ත්‍රස්තාත්, තුන්දිනගෙක්හි; භුක්තීථා:,
අනුභවකරන්නෙහි; භුස්ථා, භූමියෙහි සිටි තැනැත්තේ;
යොජනලක්ෂ, යොදුන් ලක්ෂයෙහි වූ; අකීං, හිරු; පශ්‍යත්,

* කතාදිත් කෙනත් තෙන කෙනනා. අධිතීති අධිත
මධ්‍යයනම් තදසාසනීති අධිති, මොහුගේ යොගයෙහි වෙ
දෙයි කම්යෙහි සප්තම් වන්තිය. මෙහි (444) ඉන් වේ. කත
ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් අව්‍යවහිතවු ඉන්ප්‍රත්‍යය හා යොගයෙහිම
මේ විධානයයි, එහෙයින් කාතක්ෂ්ට තත්ප්‍රච්ඡිද්වෙති කාත
ප්‍රච්ඡිං තදසාසනීති කාතපුර්වි, කටං කාතපුර්වි, වෙදමතිත
පුර්වි යනාදියෙහි නොවන්නේය. තවද මුඛය කම්යෙහිම මේ
විධානය වන්නේය, එහෙයින් මාසමධිති යනාදියෙහි නො
වන්නේය.

දක්නේය. ලක්ෂවයාත්, දෙලක්ෂයෙකින් ; විධුං ; චක්‍රමණික ලය ; පශ්‍යාත්, දක්නේය.* [පාණිනී 2. 3. 41, 42.]

(මු-) 314. සීමානතමාහීන් ප්‍රි වානෙන. (සීමානතර්—මාහීන් 5. ප්‍රි 1. ච 1. අනෙත 7)†

සොමනාථාච්ඡතං ක්‍රොශා කෘෂණා ක්‍රොශෙෂු වායුතෙ,
ගච්ඡා යමුනසොථීධෙස කති ක්‍රොශානච ජාත්තවි.

(ස-) සීමානතා, සීමා දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නාවූ ; මාහීන්, මාගීපරිමාණවාචක ශබ්දයා කෙරෙත් ; අනෙත, අන්තය හැඟෙන කල්හි ; ප්‍රි ව, ප්‍රථමාද සප්තමීද වන්නාහ.

සොමනාථාත්, සොමනාථ කෙරෙත් ; ශතං ක්‍රොශා, ක්‍රොශ සියයෙකින් අනතයෙහි ; කෘෂණා, කෘෂණතෙම පවතියි.

* ක්‍රියයොරන්තා ක්‍රියාන්තා, කාලයෙහි අඛණ්ඩ ව නොයා කාලා ධිවානො, ක්‍රියාන්තයෙහි නොයා කාලාධිවානො වෙති තයො. ජාති ගුණ ක්‍රියාවන්ගේ උත්කෂිප්‍යෙන් හෝ අපකෂිප්‍යෙන් හෝ ආචර්තයෙන් වෙන්කිරීම නිසාර නම්. කාලනම් කෂණ දණ්ඩ මුහුනි ප්‍රභාදයයි. අඛණ්ඩ නල්ල ක්‍රොශාදි අඛණ්ඩ පරි මාණයයි. මෙහි නිසාරයෙහි කෘපාලුෂු අකෘදෙහි සි සප්තමී පඤ්චමී දෙක වෙත්. (302) ෂ්ඡ්ඨියද විය. කාකාත් කොකිලා කෘෂණා යනාදි නිසාරණයෙහි පඤ්චමීම වන්නිය. ෂ්ඡ්ඨි සප්තමී දෙක නොවන්නෝයයි වක්තව්‍යයි. රුද්‍රෙකාදශකෙ මුහුණ්චකාච සි අධිකශබ්දය හා යෝගයෙහි සප්තමී පඤ්චමී දෙක වෙත්. ව්‍යාජනි ත්‍රය හා වා සි ධ්‍යානක්‍රියා භොජනක්‍රියා දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නා කාලය කෙරෙත් සප්තමී පඤ්චමී දෙක වෙත්. මෙහි භූසවිතික්‍රියා දශිනක්‍රියා යන දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නා මාගීයෙහි යෝජනලක්ෂ සිදු ලක්ෂවයාත් කියාද සප්තමී පඤ්චමී දෙක වන්නාහ. එකා දශානාං සමූහා එකාදශකං රුද්‍රණමෙකාදශකං රුද්‍රෙකා දශකං තස්මිත්. අනුචානං සමූහොඤ්චකං මුහුණ්චකං මුහුණ්චකං තස්මිත්. වයොරත්තොභිව්‍යා කාලා සි තඤ්ඤාභි විගු කල කල්හි ව්‍යාජනා යනු වේ. ඔහු කෙරෙත් සප්තමී විභකති කල කල්හි (119) ව්‍යාජනි යනු වේ. ත්‍රයාණමත්තාං සමාහාරා ත්‍රයභසනසමාත්. භූවි ති භූතීති භූසව්‍ය.

† අනතය හැඟීම නැති කල්හි හුදෙක් ප්‍රථමා වන්නිය යන අර්ථයද වක්තව්‍යයි.

සීමිතොරන්තා, සවාසො මාගීයෙහි සීමානතමාගීසන සමාත්.

අයුතෙ ක්‍රොශෙජු ව, අයුතක්‍රොශානතයෙහි පවතිසි යන අර්ථය. මෙහි සොමනාථ කෘෂ්ණ දෙදෙනා සමබන්ධ වූ සීමා වන්නේ මධ්‍යයෙහි පවත්නා මාග්ග වූ ශතං ක්‍රොශා යන මොහු කෙරෙහි අනන්‍ය හැඟෙන කල්හි ප්‍රථමයි. අයුතෙ ක්‍රොශෙජු ව යන මොහු කෙරෙහි සප්තමීද වන්නිය. ශතං යනුද අයුතෙ යනුද බහුවචනවූ විශේෂණ ඇති කල්හිද අති ධාන බැවින් එකතියයි, විංශතස්‍ය සද්ධෙකතෙ සථිභ්‍යා සධ්ධෙකතෙ සධ්ධෙකතෙ යනු අමරකොෂ බැවිනි. අනෙක යනු කුමටය? ගච්ඡායමුතයොථිබෝ, ගච්ඡා යමුතා නදී දෙක අතුරෙහි; ඡන්තවි, ඡන්තවිනදිතොමෝ; කතික්‍රොශාශ්ව, ක්‍රොශ කෙතෙක් පැතිර සිටිනිද? මෙහි හුදකලාව ප්‍රථමා වී. විතියාථි නොකරණ කල්හි මෙහි (283) විතියාථිම සුදුසුවෙයි. හිමාලයමාර්ග ආසමුද්‍රත් ගච්ඡා, යම් දෙශයෙකහි ජන්තූ මුනිහු විසින් බොනලද්දී හරණලද්දීද එතැන්පටත් සාගරය දක්වා ඡන්තවි කියා ගංගානදියට අන්‍ය නාමයෙක් වෙයි. ඡන්තවි නදිය හා සමග මධ්‍යදෙශයෙහිදී යමුතානදිය එකා බව වූවාය.

(මු-) 315. ත්‍රාදශො'ප්‍රාචේකක්තො ස්‍රෙස්ත සථිභ්‍යා.

(ත්‍රි-ආදය: 1...අථිචේකකොතො: 5. ස්‍රෙ: 5. තු 1. සථිභ්‍යා: 1...)

අථිචේකකොතොලේසිත්‍රාදය: සත්‍රු: ස්‍රෙස්ත සථිභ්‍යා.*

භූකතාචේතාථිසා මුකොතො: කිං කායාං නාථිතො'ව්‍යුතො.

(ස-) අථිචේත, නිමිත්තාථිවූ ලිච්ඡයා හා සමග; එක කොතලේ, සමානවිභක්තිකවූ විශේෂණලිච්ඡයා කෙරෙහි; ත්‍රාදය: සත්‍රු: තාතියාදි පඤ්චවිභක්තිහු වන්නාහුය. ස්‍රෙස්ත, එබඳුව සම්නාමයා කෙරෙහි පරව වනාහි; සථිභ්‍යා, ප්‍රථමාදි සියලු විභක්තිහු වන්නාහුය.

(ස-) භූකතා, අනුභවයෙහි කියනලද; අථිච, නිමිත්ත කරණකොටගෙන; මුකොතො, මුකතිනමිවූ; අථිසා, අථිකොට ඇත්තාහට; අව්‍යුතො, විජ්‍යුතොම; අථිතො, පුදනුලැබේ.

* ත්‍රි ආදිර්යාසාං තා: අථිච නිමිත්තං, ස එව අථිච'හිමෙ යො යසා සො'ප්‍රාථි, එකා (අභිනතා) කතිර්යසමාත් ස එක කති: අථිචේත සහ එකකති: අථිචේක කතිසතස්මාත්.

කිං කායං න අවිසතෙ, කුමක් කටයුතුකොටගෙන පුදනු නොලැබේද ; සච්ඡෙද කායාය, සියලු කායාය සඳහා ජන යන් විසින් පුදනුලැබේ. මෙහි නිමිත්තාර්ථවූ අවිශබ්දයාගේ විශේෂණයා කෙරෙත් භුක්තාසී නාතියා වන්තිය. මුකෙනාසී ඡජ්ඨිසී. මුකතයෙ අවිස, මුකෙනර්ථාත්, මුකෙනා අවි කියාද මෙසේම වේ. කිං කායං යන මෙහි කායං යන මේ නිමිත්තාර්ථයාගේ විශේෂණවූ කිං යන මේ සච්ඡාමයා කෙරෙත් ප්‍රථමාසී, විනියාදියද මෙසේමැයි. හෙතුකාරණ නිමිත්තාර්ථ ශබ්දයන් විශේෂණවිම හෙතුකොටගෙනද මෙසේ මැයි. එසේද අලපසා හෙතොත්භික්ෂුභාතුච්චන් සී රක්ෂවංශයි.

(මු-) 316. සංඤා කං. (සංඤා 1 ... කං 1.)

එ ධ ඝ භ ජ ඩාස කසංඤා සපුස.

ඉති කපාදා.

(ස-) එධඝභජඩාස, මේ පාදයෙහි කමීය කරණය කර්මාය සම්ප්‍රදානය අපාදානය අධිකරණය යන යම් සංඤාවෝ කියන ලද්දේද ඔහු ; කසංඤා සපුස, කසංඤා හෙවත් කාරකසංඤා ඇත්තාහු වන්නාහුය. ක්‍රියානිමිත්තකාරකයයි දුර්ග්ගික මත යයි. ක්‍රියානිමිත්තකාරකයයි කිසිකෙණක් කියති. චෛත්‍යසංඝායනාදියෙහි ධනාදියම කැමතිවනලද්දේ වන් තේය, ගව්ජනී යනාදියක් කැමති නොවන්නේය, එහෙයින් සමබ්‍රහ්මයාගේ ක්‍රියානිමිත්තභාවයක් නැති බැවින් කාරකභව යෙක් නැත්තේය. ලිංගාපි සමෙබ්‍රහ්මන දෙක්හිද මෙසේ මැයි. ගෘහෙ ප්‍රවිශති යනාදියෙහි ගෘහාදීන්ගේ කමීභාව යෙන් විනියාව ප්‍රාප්ත කල්හි අධිකරණපෙක්ෂාවෙන් සප්තම් වන්නීය, විවක්ෂාවශාසි කාරකාණි භවනති යනු නාස බැවිනි. මහාකවිප්‍රයෝගාදිහු විවක්ෂාවෙන් සැලකියයුත්තා හුය, ස්විතෙග්ගිත්චිත්තනතියා යනු නාස බැවිනි. එහෙයින් ඝෙවජයා ග්‍රාමෙ ගව්ජනී යනාදි ප්‍රයෝගයෝ නොකටයුත් තෝයයි ආවායාපරමපරගත වාක්‍ය දත්තෝ කියති. දෙදෙනාගේ එක්වර පැමිණි කල්හි වනාහි—

කතාකමාධිකරණං කරණං සම්ප්‍රදානකං,
අපාදානස්ථ සංඤාපෙ පරං පුච්ඡෙත්ථ බාධාතෙ.

යනු වචන බැවින් නියමයි. ඒ මෙසේයි; පශ්‍ය මෘගො
ධාවති යනාදියයි. ජ්‍යෙෂ්ඨරයෝද මෙසේම කියති,
අපාද්‍යන සම්ප්‍රද්‍යන කරණධාරකම්ණං,
කතීශ්වානෙකනසංඥායෙ පරමෙකං ප්‍රවර්තතෙ, යනුයි.
කාරකයයි.

අළු සමාසය.

(මු-) 317. දෙදකාං සො'නවයෙ. (දෙදකාං 1. ස: 1.
අනවයෙ 7.)

වයෝවිච්ඡින්නාං වා ද්‍යුතාමෙකාං සසංඥං සකත්. නවවා
නවයෙ සති කායනී.

යථා—වඥ්‍යා වරණ්‍යා කෘෂ්ණස්‍ය ඉත්‍යරී, කෘෂ්ණවර
ණ්‍යා වඥ්‍යා ඉති සකත්, න තු කෘෂ්ණවඥ්‍යා වරණ්‍යවිති.*

* සකදි විභක්තින්ගේ අභි දක්වා සකද්‍යනාදින්ගේ එකපදි
කරණය පිණිස දෙදකාං යනු කියයි. දඤ්ච දඤ්ච නෙ
දෙදඤ්ච දඤ්ච දඤ්ච තානි ද්‍යුති, දෙව ද්‍යුතිව තානි ද්‍යුති,
ද්‍යුතාමෙකාං. දෙදකාං, ඓකාං එකතා. දං පදං නවව
සකද්‍යනමෙව. තථා ව—නාමිනාං සමාසො සුකතාරී සතත්
සථාලොපක විභක්තය ඉති සථිවමි. නාමිනාං යනු සක
ද්‍යන ලිඛනයන්ගේ යනු අවිසි. ප්‍රණමති යනාදියෙහි සමා
සය වනාහි (548) ව්‍යසග්‍යනුකාර යනාදි අන්‍යවිධානෙකින්
වෙයි. පද දෙදෙනකුගේ නොහොත් බොහෝ පදයන්ගේ
ඓකාය එකපදිකරණය සසංඥ වන්නේය යනු අවිසි. ස:
යනු සමාසයයි. ඒ එකපදිභාවයද අනවය ඇති කල්හි කථ
සුභවෙයි. අනවය නම්, අභිප්‍රාය විෂයවූවන්ගේ සමිඛනයයි.
හෙද කිසිතැනෙක්හි විශේෂ රූපයෙන් වෙයි, කිසිතැනෙ
ක්හි විශේෂ රූපයෙන් වෙයි, වන්වයෙහි වනාහි සාහිත්‍ය
රූපයෙන් අනවය වෙයි. සාහිත්‍ය නම් ගැලපීම්ය. කෘෂ්ණ
වරණ්‍යා යන මෙහි අවයවාවයවිභාවය සමිඛනය වෙයි.
කෘෂ්ණ යන මොහු වඥ්‍යා යන මොහු හා සමග සමිඛන
නොවන බැවින් කෘෂ්ණ වඥ්‍යා කියා සමාස නොවේ. යම්
කලෙක්හි වනාහි කෘෂ්ණහු විසින් වැන්දසුනු කිසිවක්හුගේ
වරණයෝ යන අර්ථය වේද එකල්හි කතීශ්ව සමිඛනයෙන්
කෘෂ්ණවඥ්‍යා කියා වන්නේමය. තවද යම් තැනෙක්හි
විරුධ පද හෝ කාරක පද යන මෙයින් තොරවූ පද අපෙ

(ස-) අථ, ඉක්ඛති ; සමාස, සමාසය කියනුලැබේ.

වයො, දෙදෙනෙක්වූ ; වා, නොහොත් ; ඛණ්ණාං, බොහෝවූ ; දුනාං, පදයන්ගේ ; ඵෙකාං, එකපදිකරණය ; සසංඤං, සසංඤා හෙවත් සමාසසංඤා ඇත්තේ ; සතත්, වන්නේය. නව්ව, ඒ ඵෙකායද ; අනිග්ගෙ සති, අපෙක්ෂාවගෙයෙන් සමිඛිකිය ඇතිකල්හි ; කායනී, කටයුතු. යථා, මෙසේසි—වඤ්ඤා, නමසකාර කටයුතුවූ ; වරණො, පා දෙක ; කෘෂණසා ඉති, කෘෂණයාගේය යන ; අභි, අභියෙති ; කෘෂණ වරණො වඤ්ඤා ඉති, කෘෂණ වරණො වඤ්ඤා කියා ; සතත්, වන්නේය ; කෘෂණ වඤ්ඤා වරණො ඉති තු, කෘෂණ වඤ්ඤා වරණො කියා වනාහි ; න, නොවන්නේය. වඤ්ඤා වරණො කෘෂණසා ඉතාභි, යන මේ අභියෙති, කෘෂණ වරණො වඤ්ඤා ඉති සතත්, කෘෂණ වරණො වඤ්ඤා කියා සමාසවන්නේය. න තු කෘෂණ වඤ්ඤා වරණො ඉති, කෘෂණ වඤ්ඤා වරණො කියා සමාසනොභි. [පාණිනී 2. 1. 1.]

(මු-) 313. භිනනානොනකාපිච්ඡදිසංඛ්‍යාච්ඡදිනාං ච හ සමහව්‍යා. (භිනන—ච්ඡදිනාං 6...ච-ව්‍යා 1...)

භිනනාපිනාං දුනාං සංඤා, අනතපිනාං දුනාං හසංඤා, එකාපිනාං දුනාං යසංඤා, ච්ඡදිකතානන පුළ්ඳුනාං භසංඤා, සංඛ්‍යා පුළ්ඳුනාං ගසංඤා, ව්‍යපුළ්ඳුනාං වසංඤා සතත්.*

ක්ෂාච පවත්නේද එහි සමාස නොවන්නේය. මෙසේසි—සාධසා රුඤ මානංගා යන මෙහි සාධසා රුජමානධායා සි නොවන්නේය. යම් තැනෙක්හි විරුඛ පදය කාරක පදය යන මොවුන්ගේ අපෙක්ෂාව පවත්නීද එහි සමාසවේමය, මෙසේසි—රුජසා නාම මහිමා, කෘෂණ මාශ්‍රිතමනා, වාණෙන භිනන හාදයා යන මේ ආදිය වන්නේමය. එසේද—විරුඛ පදය කෙරෙත් අන්‍යවූ යම් කාරකයක්හු කෙරෙත්ද වන්නේය, වෘත්තියබෙදකදෙයසා සමිඛිකියෙන නෙෂ්‍යතෙ, යනු පුළ්ඳුයෝ කියති. මෙසේද, නිතොක නිතොක විකල්පෙහි සමාසා කතීර්වජයා, කියා පුළ්ඳුයෝ කියති. සමාසය වතුර්විධ වේ—සච්චපදුච්ඡ ප්‍රධානය, සච්චපදුච්ඡ අප්‍රධානය, පුළ්චපදුච්ඡ ප්‍රධානය, උග්‍රතරපදුච්ඡ ප්‍රධානය යන මොහුහි, මෙසේසි—හරිහරො, නිලාමිහරො, අතිරජ, කෘෂණාශ්‍රිතා.

* භිනනෙහි අන්‍යෙහි එකෙහි තෙ අපි යෙෂාං තාති භිනනා නොනකාපිනි. චි (චිතියා) ආදිජයාසාං තා ච්ඡදයා, තාසාසච

(ස-) භින්නාපිතාං දුතාං, වෙන්වෙන්වූ අභි ඇති පද යන්ගේ ; සෑ, සමාසය ; වසංඥා, වසංඥ ඇත්තේ (හෙවත් වත් ව සංඥ) ද ; අනුපිතාං දුතාං, සමාස කරණු ලබන පදයා කෙරෙත් අනුප්‍රපදයන්ගේ සමාසය ; හසංඥා, හසංඥ ඇත්තේ (හෙවත් බහුවිච්ඡිසංඥ) ද ; එකාපිතාං දුතාං, විශේෂ විශේෂණභාවයට පැමිණියාවූ සමානාච්චත්ව පද

කෙවලානාමසමහරාන් නදනා එව ගාහානෙන. ව්‍යාද යන සඬාක ව ව්‍යාද්ව ව්‍යාදි සඬාක ව්‍යාති, තාති ආදීති යෙෂාං තාති. භින්නානෙතාපිතාති ව ව්‍යාදි සඬාක ව්‍යාදි ති ව නෙෂාං. වනෙ හනෙ යනෙ නනෙ ගනෙ වනෙ නෙ.

සංඥා සංඥවත්ගේ සමසඬාක භාවය හෙතුකොටගෙන සංඛ්‍යා වූ පරිද්දෙන් භින්නාපිතාම යනාදිය දක්වයි. වෙන් වෙන් වශයෙන් අභිවත්වූ භින්නාපිත පදයන්ගේ සමාසය වසංඥ ඇත්තේ වන්නේය. ව යනු වත්වයයි. හරිහරෙ යනාදියෙහි හෙදයෙක් නැත්තේය. ශිවරාමයෝ යනාදි වචන බැවින් වසනු වශයෙන් පද්‍යයන්ගේ හෙදරහිත කල්හිද, හෙදවිවක්‍ෂායෙන් වත් ව වේ. එහෙයින්ම, විනය කෙ විසතරාජ චෛත්‍යාදුර ගණධිපාය—යනාදිය වේ. පද්‍යී තාවච්ඡදක හෙදයෙනැයි කිසිකෙණෙක් කියත්. පද යෙහි ඉපදියුතු වූ ප්‍රතිපත්තිවිෂය හෙදයෙනැයි ඇතම කෙණෙක් කියති. තවද වත්වය සඵපද්‍යී ප්‍රධාන වූයේද පරපදයාගේ ලිඛිතය භවනය කෙරෙයි, මෙසේයි—සටන්ව එලඤ්ච සටන්ව, එලඤ්ච සටන්ව එලඤ්ච, ස්ත්‍රී ව පුත්‍රො ව ස්ත්‍රීපුත්‍රා යනාදියයි. සමාස කරණු ලබන්නාවූ පදයා කෙරෙත් භින්නවූ අනුප්‍රපද පදයන්ගේ සමාසය හසංඥ ඇත්තේ වන්නේය. හ යනු වහුවිච්ඡියයි. ඒ වනාහි සඵ පද්‍යී අප්‍රධානයි. හෙද තද්ගුණ සංවිඤ්ඤාන අනද්ගුණ සංවි ඤ්ඤානයි චිච්ච වේ. යම් තැනෙක්හි සමාස කරණු ලබන පද්‍යීය සමාසවාච්‍යයා කෙරෙහි පවතීද හෙතෙම තද්ගුණ සංවිඤ්ඤා නම් වේ, මෙසේයි—ත්‍රිලොචනා, ශිවයි ; එයින් අනු වූයේ අනද්ගුණසංවිඤ්ඤා නම් වේ, මෙසේයි—හතකාසා, කාෂ්ඨයි. ය යනු කම්භාරයයි. හ යනු තත්පුරායයි හෙද උත්තරපද ප්‍රධානයි. සඬාකපුච්චි පදයන්ගේ තසතරේ යි කියනු ලබන නියම ඇති බැවින් තභිතාපිත සමාහාරයෙහි උත්තරපදයා පර කල්හිද සඬාකවාචකයන් පූච්චකොට ඇති පදයන්ගේ සමාසය හසංඥ වන්නේය. හ යනු විශ්‍ය සමාසයයි. තභිතාපියෙහි වූ උත්තරපදයා පරකල්හිද විශ්‍ය සමාසය උභයපද්‍යීප්‍රධාන වෙයි.

යන්ගේ සමාසය ; යසංඥා, යසංඥ ඇත්තේ (හෙවත් කම් ධාරය සංඥ) ද ; වෘද්ධත්වයනපුළුවද්දනාං, විනිශාදි විභක්තය නතපද පුළුකොට ඇත්තවුන්ගේ සමාසය ; ෂසංඥා, ෂසංඥ ඇත්තේ (හෙවත් තත්පුරුෂසංඥ) ද ; සංඛ්‍යපුළුවද්දනාං, සංඛ්‍ය වාචකයන් පුළුකොට ඇති පදයන්ගේ සමාසය, ගසංඥා, ගසංඥ ඇත්තේ (හෙවත් විගු සංඥ) ද ; ව්‍යපුළුවද්දනාං, අව්‍යය ශබ්ද පුළුකොට ඇති පදයන්ගේ සමාසය ; වසංඥා, වසංඥ (හෙවත් අව්‍යය සංඥ) ඇත්තේද ; සත්, වන්නේය.

(මු-) 319. කෙතර්ලුක් නො ව. (කෙතා: 6. ලුක් 1. නො 7. ව 1.) සෙ සවිතායා: කෙතර්ලුක් සත්, නො ව පරෙ.*

ව්‍ය පුළු පදයන්ගේ—ව්‍ය කසාමිප්ප යනාදි නියමය බැවින් කාරකාදි අවිශේෂි අව්‍යයපද පුළුවකොට ඇති පදයන්ගේ සමාසය, වසඤ ඇත්තේ වන්නේය. ව යනු අව්‍යයසමාස යයි, හෙද පුළුවපදප්‍රධානයි.

* සමාසයෙහි ලොපය මෙසේයි—හරිහරෙ, පිතාමහර, පරමාත්මා, කෘෂ්ණාත්‍රිතා, පඤ්චා, උපකෘෂ්ණං. ප්‍රත්‍යයන් පරකල්පි මෙසේයි—ශ්‍රීමත්, පුත්‍රකාමයති, වාචිකං, ඤාත්‍රිය, මා පුරු, හෙමි, ග්‍රාමිණං, මේ ආදියෙහි ප්‍රථමාදියට ලොප වේ. තවද තත්‍රායා: සාවිත්‍රිකා: යනාදියෙහි ත්‍රාදෙශයහට ලොපා භාවය වනාහි සෘදි ප්‍රකරණය හැර තභිත ප්‍රකරණයෙහි ත්‍රා දෙශවිධාන සාමාන්‍යයෙන් වෙයි. සෘදෙ: යනු කුමටය? පවති තරං යනාදියෙහි තිප් ආදියට ලොප නොවන හෙයිනි. ලොපකිරීම කරණකොටගෙන ත්‍යලොපෙ ත්‍යලක්ෂණං යන නක්‍ය හෙතුකොටගෙන ලැබියයුතුවූ විභක්ති නිමිත්ත කොට ඇති කායසීය ලුක් න තත්‍ර යන්නෙන් (93) නිෂේධ බැවින් නොවන්නේය, එහෙයින් කසස පුත්‍ර: කිං පුත්‍ර: යනාදි යෙහි (133) විසංඥයහට අකාර නොවන්නේය, ධාතාරං ගතා: ධාතාගතා: යනාදියෙහි (128) වෘඪි නොවන්නේය. යථා වාසෙය විප්‍රශ්වෙති යථා විප්‍ර: යනාදියෙහි (164) දීඪි නොවේ. විරුමයා පරකල්පි කරණලද්ද වනාහි වන්නේ මය. එහෙයින් බ්‍රහ්මාව්‍යුත්තොයා: යනාදියෙහි (118) නකාර යහට ලොප වේ. පයොවිකාර: යනාදියෙහි (102) සහට විසරිය වේ. තවද නිශාකෘතං නිත්කෘතං යනාදියෙහි (215) එකතිය අවිකොට ඇති කල්පි නිත්ආදෙශය වන්නේමය, එක වචන විවචනයන්ගේ අවිසද ග්‍රහණයයි කියනලද බැවිනි. යුච ආච යන ආදෙශ දෙක වනාහි විවචනයා පර කල්පිම වන්නාහුය, විච අවිස පර කල්පි නොවන්නේය යනු කිය යුතුයි, එහෙයින් යුචාභ්‍යං කෘතං යුෂ්මත්කෘතං යනාදිය වේ.

(ස-) සෙ ස්විතායා, සියලු සමාසයෙහි සිටියා; ක්තො, සහදිවිභකතිහට; ලුක් සහත්, ලොප් වන්නේය. තො ව පරෙ, සියලු ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හිද විභකතිහට ලොප් වන්නේය. [පාණිනී 2. 4. 71.]

වන්වසමාස, (ව).

(මු-) ඉතරෙතරයොගෙ ව සමාහාරෙ ව වො විධා.

හරිශ්ව හරිශ්ව හරිහරෙ. බ්‍රහ්මා ව අව්‍යුතශ්ව ඊශශ්ව බ්‍රහ්මාව්‍යුතොයා.*

(ස-) වන්වසමාස, වන්වසමාසය කියනු ලැබේ. ව, වන්වසමාසයනෙම; ඉතරෙතරයොගෙ ව, ඉතරෙතරයොග නම්වූ අවයව ප්‍රධානකොට ඇති සමාසයෙහිද; සමාහාරෙ ව, සමාහාරයෙහි කියනලද සමූහ ප්‍රධානකොට ඇති සමාසයෙහිද වන්නේය; විධා, විප්‍රකාර වෙයි.

හරිශ්ව හරිශ්ව යන වාක්‍යයෙහි (317) සමාස සංඥද (318) වන්වසංඥද කොට පුමෝතරපදයන්ගේ විභකතිහට (319) ලොප්කල කල්හි වාක්‍ය අප්‍රයෝගකොට (14) ලිඛිතසංඥ කල කල්හි ලිඛනු කෙරෙත් ප්‍රථමා ඔෆ්විභකති කොට හරි හරෙ, යි සිවකටයුතු. බ්‍රහ්මා ව අව්‍යුතශ්ව ඊශශ්ව යන වාක්‍යයෙහිද එසේම සමාසාදි සංඥ කල ඉක්බිති බ්‍රහ්මාව්‍යු තොයා යි සිවකරණු.

* ඉතරෙතරයොගය අවයවප්‍රධාන වෙයි, එහෙයින් අව යවයෙහි කරණලද විධි බහුතරයෙහි වෙත්. සමාහාරය සමූහප්‍රධාන වෙයි. එහෙයින් සමූහය එකවචන බැවින් එකවචනම වෙයි යනු හෙදයයි. හරිශ්ව හරිශ්ව යන වාක්‍ය යෙහි සිවිභකති දෙකට ලොප්කල කල්හි හරිහර යන සමූහ යට (14) ලිඛිතසංඥ කල කල්හි අවයව දෙකක් එක්කොට ගැලපූ බැවින් විච්චනවේ. රූපදණ්ඩිනොයනාදියෙහිවනාහි පූර්වපදයාගේ විභකතිහට ලොප්කල කල්හි (118) විරූම පර තන්හි කරණලද නකාරලොපය වන්නේය, පරපදයාගේ විභකතිලොපය කල කල්හිද නැවත ලිඛිතසංඥ කල කල්හි විභකති වන්නීය. විරූම පර කල්හි කරණලද නකාරලොපා දිය නොවන්නේය. බ්‍රහ්මාව්‍යුතොයා යන මෙහි අවයව තුණක් ගලපනලද බැවින් බහුවචනයයි. සටො ව සටො ව සටා, යන මෙහි අවයව සතරක් සටනයකල බැවින් බහුවච නයි. සමාසවූ පදයාගේ ලිඛිතය වනාහි පරපදයාගේ යම් ලිඛිතයක් වේද එම ලිඛිතයම වෙයි.

(මු-) 320. පුංචන් ප්‍රෞ. (පුංචන් 1. ප්‍රෞ 6.)

සෙ ස්විතායා ප්‍රෞ පුංචන් සතත් තො ව පරෙ. පුළිපශ් විමෙ.*

(ස-) සෙ ස්විතායා, සමාසයෙහි සිටියාවූ; ප්‍රෞ, ස්විතාමය හට; පුංචන් සතත්, පුංචන් වන්තේය; තො ව පරෙ, ප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද පුංචන් වන්තේය. පුළා ව පශ්විමා ව යන වාක්‍යයෙහි පුළිපශ්විමෙ යනු වේ. පුළා යන්තහට මෙයින් පුංචන් වේ.

(මු-) 321. සෘතො ඛා තත්පුත්‍රෙ සගොත්‍රවිද්‍යෙ වෙ.

(සෘතා: 6. ඛා 1. තත්පුත්‍රෙ 7. සගොත්‍රවිද්‍යෙ 7. වෙ 7.)

වෙ ස්විතස සෘදන්තස ඛා සතත් සෘදන්ත පුත්‍රෙ ව පරෙ සගොත්‍රවිද්‍යෙ.

* පුමාන් ඉව යන වාක්‍යයෙහි පුංචන් යනු වේ. තො ව යනු අනුවර්තය කරණ. තවද තා යන ශබ්දයෙන් මෙහි විභකති රහිතවූ ප්‍රත්‍යය ගතයුතු වේ, එසේද විභක්තින්ගේ ස්වෘතයෙහි තභිතප්‍රත්‍යය කල කල්හි පුංචන් වන්තේමය. මෙසේසි—සච්ඡතං යන තත්ති සච්ඡතා: යනාදිය වේ. සියලු සමාසයෙහි සියලු ප්‍රත්‍යය පර කල්හිද සච්ඡතාමයහට පුංචන් භාවය වන්තේය යන අර්ථය. මෙහි සමාසගතවූ පුළිපදයාගේ සච්ඡතාමයහටම පුංචන් වන්තේය. පරපදයාහට නො වන්තේය. එහෙයින්ම පශ්විමා ව පුළා ව යන වාක්‍යයෙහි පශ්විමාපුළේව යන මෙහි පුළා යන පරපදයාගේ ස්විසංඥායා හට පුංචන්භාවය නොවන්තේය. (87) න ගෞණිකඛ්‍ය යන මේ ආදියෙන් වන්තයහට ස්විසංඥාය නිෂේධ බැවින් පුළිපශ්වි මෙ යන මෙහි පුංචන් භාවය කෙසේදැයි නොකිය යුතුය. න ගෞණිකඛ්‍ය යන මේ ආදියෙන් වන්තසමාස කල කල්හිම ස්විසංඥානිෂේධය කරණලැබේ. පුංචන් ප්‍රෞ යන මෙයින් සමාසයෙහි සිටියාහටම පුංචන් භාවය කරණ ලැබේ යනු විරුධතොචන බැවිනි. සච්ඡා ප්‍රියා යසා ස සච්ඡා ප්‍රියා: යනාදියෙහි මෙයින් පුංචන්භාවය වෙයි. (329) පුරණි ප්‍රියා යන මේ ආදියෙන් වනාහි (327) පුංචන් භ්‍යුත්ත යනාදියෙන් කරණ ලද්දවූම පුංචද්භාවයාගේ නිෂේධය වන්තේය. සච්ඡාං පතී: සච්ඡතී: යන මේ ආදියද මෙසේමැයි. ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි මෙසේසි—සච්ඡාමිවජනි සච්ඡාමයනි යනාදියයි.

මාතෘ පිතරෝ, පිතෘ පුත්‍රෝ, භොතෘ පොතෘරෝ.*

(ස-) වෙ ස්විතසෘ, වන්වසමාසයෙහි සිටියාවූ ; සෘදන්තසෘ, පුළුවු සෘකාරනනා ශබ්දයහව ; සගොත්‍රවිද්‍යෙ, පුළුභාරයන්ගේ සමාන ගොත්‍ර සමානවිද්‍යානුයුත ඇතිකල්හි ; පුත්‍ර පරෙ ව, පුත්‍රශබ්දයා පර කල්හිද ; සෘදන්ත, සෘකාරනනා ශබ්දයා පර කල්හිද ; ඩා සතත්, ආකාරදෙශ වන්නේය.

මාතෘපිතරෝ, මාතෘ ව පිතෘ ව තෝ යන වාක්‍යයෙහි මාතෘපිතරෝ යනු වේ. පිතෘ පුත්‍රෝ, පිතෘ ව පුත්‍රයෝ තෝ යන වාක්‍යයෙහි පිතෘපුත්‍රෝ යනු වේ. භොතෘ පොතෘරෝ, භොතෘ ව පොතෘ ව තෝ භොතෘ පොතෘරෝ. [පාණිනී: 6. 3. 25.]

(ම-) 322. වගෙකෘතං ක්‍රීඩං. (වගෙකෘතං 1. ක්‍රීඩං 1.)

ව ගෙකෘතං ගගෙකෘතං වශ්ව ක්‍රීඩං සතත්.†

* සව පුත්‍රයෝ තත් පුත්‍රං තසම්න්. මෙහි තත්ශබ්දයා විසින් පුළුවයෙහි සිටි සෘකාරනනායම කියනු ලැබේ. ගොත්‍රයේ ව විද්‍යාව තෙ, සමානෙ ගොත්‍රවිද්‍යෙ යසෘ තත් සගොත්‍රවිද්‍යං තසම්න්. මාතෘපිතරෝ පිතෘපුත්‍රෝ යන මේ දෙතන්හි සමාන ගොත්‍රානුයුතයි. භොතෘ පොතෘරෝ යන මෙහි සමාන විද්‍යානුයුතයි. සගොත්‍රවිද්‍යෙ යනු කුමටය? ජාමාතෘ පුත්‍රෝ දුතෘ භොකතෘරෝ යනාදියෙහි ආකාරදෙශ නොවන හෙයිනි. මෙහි පුත්‍රශබ්දයෙන් පුත්‍රාභි ශබ්දද කියනු ලැබෙයි යනු කිසි කෙණෙක් කියති, එහෙයින් දුතිතාත්මරෝ යනාදිය වෙයි. එසේද මෙහි විපද වන්වයෙහිම ආකාරදෙශය වෙයි, එහෙයින් භොතෘ ව පොතෘ ව යනු ව තෙ භොතෘපොතෘරෝ යන මෙහි නොවන්නේය. විපද වාක්‍යයෙහි වනාහි වන් නේමය. මෙහි මාතෘපිතරෝ යනු උද්ගරණ කරන්නහු විසින් බොහෝ සෙයින් වන්වයෙහි ස්ත්‍රීලිඛිත ශබ්දයාගේ පුළුව පැවැත්මයයි හඟවනලද්දේය.

† වශ්ව ගගෙකෘතං තයොරෙකෘතං, වගෙකෘතයේ වශ්ව තත්. ඵෙකෘතං සමාහාරය. අව්‍යයිභාවයාගේ ක්‍රීඩාවන ඵලය වනාහි උපසංඥා උපලක්ෂි යනාදියෙහි (167) හ්‍රස්වය වෙයි. ගුරුපඤං වෘක්ෂවජ්‍යං රක්ෂසහං නෘපසහං දූෂිසහං ස්ත්‍රී සහං ගොශාලං යනාදියද ක්‍රීඩාවලිඛිත වේමයයි ව්‍යාකරණය.

(ස-) වසෙසකාං, චන්ච සමාසයාගේ සමාහාරය ද ; ගසෙසකාං, විගුසමාසයාගේ සමාහාරයද ; චන්ච, අවසානි භාව සමාසයද ; ක්ලිවං සකත්, නසුංසකලිගු වන්නේය. [පාණිනී: 2. 4. 1, 2, 17, 18.]

(මු-) 323. චෛකානවුද්‍යහො: (චෛකානත් 5. වුද්‍ය හා: 5. අ: 1.)

චච්ඡින්නාද්‍යභානාත් චෛකාද: සකත්. වාක් ච ත්ව ච යො: සමාහාර: වාක්තවං, ශ්‍රිප්‍රථං ශමිද්‍යඤං වාක්තිෂං පීඨච්ඡත්‍රොපානහං.*

(ස-) චෛකානත්, සමාහාර චන්චසමාසයෙහි වූ ; චච්ඡින්නාත්, චච්ඡින්නායා කෙරෙන්නද ; දභානාත්, දකාරනන භකාරනන භකාරනනයන් කෙරෙන්නද පරව ; අ: සකත්, අකාර වන්නේය. වාක්ච ත්ව ච යො: සමාහාර: යන වාක්‍යයෙහි වාක්තවං. යනු චේ. ශ්‍රිප්‍රථ ව යො: සමාහාර: යන වාක්‍යයෙහි ශ්‍රිප්‍රථං යනු චේ. ශමි ව ද්‍යච්ච ව යො: සමාහාර: ශමිද්‍යඤං, වාක්ච ත්ව ච යො: සමාහාර: වාක්තිෂං, පීඨත්ව ඡත්‍රත්ව උපානච්ච ඵනෙෂං සමාහාර: පීඨච්ඡත්‍රොපානහං. චච්ඡින්නාදින් කෙරෙන් අප්‍රත්‍යය චේ. [පාණිනී: 5. 4. 106.]

* වුද්‍ය දඤ චුච්ඡින්න භඤ හ චෙති වුද්‍යභ නයාත්. (527) ආදිසා: යන මෙසින් මේ අප්‍රත්‍යයාදින් තඹිත බැවින්, (431) නදං තසෙය යන මේ ආදියෙන් පද්‍යනාතිය නිෂේධ කල්හි වාක්තවං. යනාදියෙහි විරුමයා ආශ්‍රයකොට (211) කුචි ආදිය නොවන්නේය. මෙසේද සමාසයෙහි කිසිනලද ප්‍රත්‍යයෝ අනතයෙහි වූ පදයා කෙරෙන්ම වන්නාහුය, ඵහෙසින් ත්වප්‍රත්‍යං සම්ප්‍රත්‍යං යනාදියෙහි ප්‍රථිපදයා කෙරෙන් කිසි ප්‍රත්‍යයෙක් නොවන්නේය.

චෙ යනු කුමටය? පඤ්චානාං වාචා සමාහාර: පඤ්චවාක් කියා විගුසමාස කලකල්හි අප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. ඵෙකාං යනු කුමටය? ප්‍රාචාටි ශරදෙය යන ඉතරෙතර සමාසයෙහි නොවන්නේය, සමාහාරයෙහි වනාහි ප්‍රාචාටි ශරදම් සි වන් නේමය.

(මු-) 324. උච්ච්ඡ්චිවං පද්‍යයීවං ධන්වනාභිග්‍රහො අහො
 රත්‍රා සත්‍රිපුංසො වාචිමනසො සාක්සාමෙ දුරගවං අක්ෂි
 හුවං ඉතාදයා සාධතා.* ඉති ච.

(ස-) ඉතාදයා සාධතා, උච්ච්ඡ්චිවං යනාදීහු නිපාතන
 යෙන් සිඛකටයුත්තාහ.

උච්ච්ඡ්චිව අභිව්‍යාජනාභිව උච්ච්ඡ්චිවං, පාදොභිව අභිව්‍යාජනාභිව
 පද්‍යයීවං, දෙනන්හි නිපාතනයෙන් අප්‍රත්‍යය වේ. පාද
 ශබ්දයට පද් අදෙශය වේ. ධනුශ්ව අනභිවාංශව ධනු
 නභිග්‍රහො, මේ ආදීන් කෙරෙන්නේද අප්‍රත්‍යයයි. අහශ්ව රත්‍ර
 ශ්ව අහොරත්‍රා, සමාහාරයෙහිද පුංලිභ වේ. සංඛත පුච්චිකය
 ඇතිකල්හි වනාහි නපුංසකය වේ, මෙසේසි-ත්‍රිත්‍රං යනාදී
 යයි. සත්‍රි ව පුමාංශව සත්‍රිපුංසො, වාක්ච මනශ්ව වාචිමනසො,
 සාක් ව සාම ව සාක්සාමෙ, ටොලොපො යනාදී වක්‍රාමාන
 සුත්‍රයෙන් නිකාර ලොපයි. දුරශ්ව ගාවශ්ව දුරගවං, අක්ෂි
 ශ්ව ව හුවොභිව අක්ෂිහුවං, ඉතාදයා යන ආදිශබ්දයෙන් ඡටි
 සමාසයන් කෙරෙහි නොකියනලද්දහු කියනු ලැබෙත්.
 [පාණිනී: 5. 4. 77.]

වන්ව සමාසයයි.

* එහි අන්‍ය සමාසයන් කෙරෙහි නොකියනලද්ද ඡටි
 සමාසයෙහිම කියයුතු වෙයි, වන්වයෙහි නොකියනලද්දහු
 වනාහි මෙහි කියනු ලැබෙත්. නිකතන්දිවං රත්‍රන්දිවං අහර්
 දිවං, සංග්‍රහය. අග්නිමොමො සුයොග්‍රහයො මිත්‍රාවරු
 භො. ගොග්‍රහයො, මුඛනාසිකං ප්‍රයොග්‍රහයො යෙන් ඉත
 රෙතර යොගයද සමාහාරයද මෙසේ දතයුතුවෙයි.

නිපාතනයෙන් එකශෙෂයද වන්වය වන්වන්ය—දිශා
 මාත්‍රයක් මෙසේයි, අශ්විව අශ්විශ්ව අශ්වො. හංසි ව හංසශ්ව
 හංසො. සුවතී ව සුවා ව සුවාතො. හ්‍රාතා ව ස්වසා ව හ්‍රාත
 රො. පුත්‍රශ්ව දුතීතා ව පුත්‍රො. ශ්විශ්‍රාශ්ව ශ්විශ්‍රොශ්ව ශ්විශ්‍ර
 රො. මාතා ව පිතා ව පිතරො. ජයා ව පතීශ්ව ජමපතී.
 දම්පතී කියාද වෙයි, රමශ්ව රමශ්ව රමො. රමශ්ව රම
 ශ්ව රමශ්ව රමා යන මේ ආදියයි.

(මු-) පිතමමිරං යසසසෙ, පිතාමිරෙ හරි: නිලමුචුලං
වජුර්යසසසෙ නිලොචුලවජු: කෘෂ්ණ:.*

(ස-) පිතං, රත්වන් වූ නොහොත් ගෙවනවණ්ඩු ; අමිරං,
වස්තුය ; යසස, යමක්නුගේද ; අසෙ, මේ තෙම ; පිතාමිර: ,

* පිතාමිර: යන මෙහි සමාසකරණු ලබන්නාවූ පිතං
අමිරං යන පදයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ හරි: යන පදයතෙම
දන්නාලැබේ. ත්‍රිපද බහුවර්තියෙහිද මෙසේම නිලොචුල
වජු: යන මෙහි සමාසකරණු ලබන්නාවූ නිලං උචුලං වජු:
යන පදයන් කෙරෙන් අන්‍යවූ කෘෂ්ණ යන පදයතෙම දන්නා
ලැබේ. සතරපද වූ බහුවර්තියද මෙසේමැයි, ඒ මෙසේයි—
ආරුඪා වෘඬා බහවො වානරං ස ආරුඪවාබබහුවානරෙ
වෘක්ෂ: යනාදියයි. බොහෝසෙයින් සමානාධිකරණ වූ පද
යන්ගේ අන්‍යාපිභාවය ඇතිකල්හි බහුවර්තිය වන්නේය යනු
අවබෝධ කටයුතු. (333) සහ මාත්‍රා වර්ධනෙ යො'සො සමා
තාක: යනු උද්ගරණ කරන්නාවූ ග්‍රන්ථකාරයාණන් විසින්
වනාහි කිසිකලෙක්හි භින්නාධිකරණපදයන්ගේද බහුවර්තිය
වන්නේය යනු හඟවනලද්දේය, එහෙයින්ම ධර්ම වෘත්ති
යෂ්සස'සො ධර්මවෘත්ති: යනාදිය වේ. නැවතද පිතාමිර: යි
උද්ගරණ කරන්නහු විසින් විශෙෂණවිශෙෂය දෙදෙනාගේ
සමාසගෙහි විශෙෂණයම පුළුවන්නේය යනු ලකුණුකරණ
ලද්දේය, එහෙයින් පිතාමිර: යන මෙහි අමිරපිත: යි
නොවන්නේය. (268) ශබ්ධභින්නි යනාදිය උද්ගරණ
කරන්නහු විසින් කිසිතැනෙක්හි කතප්‍රත්‍යයානන විශෙෂණය
පරදවන්නේයයි ලකුණුකරණ ලද්දේය, එහෙයින් අග්න්‍ය
තිත: ආතිතාග්නි: යනාදිය වන්නේය. වස්තු වශයෙන් පුළු
පද උත්තර පදයන්ගේ නියමය ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දන්
වේය. විනියාදි විභක්තෘනන අන්‍යපද්‍යවිසේ බහුවර්තියයි
සියල්ලත් විසින් සලකනු ලැබේ, මෙසේයි :—ආරුඪො
වානරෙ ය. ස ආරුඪවානරෙ වෘක්ෂ: ජිත: කාමො යෙන
ස ජිතකාමසනපස්වි. උපනිතං භොජනං යශෝම ස උප
නිතභොජනො'තිවි: නිගිතො ජනො යස්මාත් ස නිගිත
ජනො දෙශ: පිතාමිර: යනු ෂ්‍රේයස්කර අන්‍යපද්‍යවිසයි.
උමිතො විහගො යස්මිත් ස උමිතවිහගො වෘක්ෂ: යනාදියයි.
සමනගෙහි වනාහි ප්‍රථමානන අන්‍යපද්‍යවිසද සමාසවෙයි,
මෙසේයි—සමාතාක: යනාදියයි. විනියාව ආදිකොට ඇති
ප්‍රථමාව අනතකොට ඇති සප්තවිභක්තික අන්‍යපදයන්ගේ
කුමයෙන් උද්ගරණයි.

පිතෘවර්තන: යනු වේ. හරි, විජේශ්වරී. නිල, නිලවර්ණව; උභය, බලවන්තාව; වජ්‍ය, ශරීරය; යස, යමක්කුගේද; අසෝ, මේ තෙම; නිලොභවවජ්‍ය, නිලොභවවජ්‍ය යනු වේ. කෘෂ්ණ, කෘෂ්ණයි.

(මු-) (107) ෂර්ජණේද්‍යනො න ඉති. හරිභාවිණි හරි භාවිති, ශ්‍රීභාවෙණ ශ්‍රීභාවෙන, රමාවිණි ශ්‍රීකාමෙණ. රම පකෙත රමසුනා රමසන්තා.*

(ස-) ෂර්ජණේද්‍යනො න ඉති, ෂර්ජණේද්‍යනො න: යන මේ ආදි සූත්‍රයෙන්; හරිභාවිණි, යන මෙහි එකඝරනුටු ශබ්ද කවචීයුක්තනුටු ශබ්දයන්ගේ සමාසයෙහිවූ පුළුපදයාගේ රකාරයා කෙරෙන් විකල්පයෙන් අවිපච්චිතවධානයෙහි නහවණිකාරයි; හරිභාවිති යනු මුඛිනා නුටු ඉතිරි ද්‍යනා පක්‍ෂයයි. ශ්‍රීභාවෙණයනුද එසේමැයි. රමාවිණි යනුද ශ්‍රීකාමෙණ යනුද එකඝරශබ්දයද කවචීයුක්ත ශබ්දයද යන මොවුන් භා සමාසයෙහි රකාරයා කෙරෙන් නිත්‍යයෙන් නිකුත්යයි. රම පකෙත රමසුනා රමසන්තා යන තුන සමාසයෙහි මුඛිනා දෙය නුටු තැනි.

* හරි. භාවසිතං ශිලමසන: යන වාක්‍යයෙහි භුක් ශබ්ද වින්‍යාසය: යන මොහු කෙරෙන් (993) භික්ෂුන්‍යාස කල කල්හි, (641) ඝූහිතව ලොප් වේ, (257) නිකාරනා බැවින් ඊප් කල කල්හි, සමාසයා කෙරෙන් කරණලද ඊප් යන්න භා සුක්තවූ නහව (107) විකල්පයෙන් නිකුත් වේ. මෙහි (266) ධාත් ක්‍රිතාත් යනු හඟවනලද බැවින් සංඛි විභක්තීන්ගේ උත්පත්තිය කෙරෙන් පුළුපෙහිද කාරකයන්ගේ සමාසය වෙයි, එසේද කැති කාරකොපපද්‍යාං කෘද්හි: සමාසවචනං ප්‍රාක් සුබුත්පතො: යනු භාෂයි. ශ්‍රියාං භාවො යසාස්ය ශ්‍රීභාව: තෙන ශ්‍රීභාවෙණ ශ්‍රීභාවෙන, මෙහි සමාසයා කෙරෙන් නිකාරයහව විකල්පයෙන් නිකුත්යයි. දෙනන්හි එක ඝරකවචීයුක්ත ශබ්දයන්ගෙන් තොර බැවින් විකල්පයයි. රමෙක වි: පක්‍ෂී යනු තෙන රමාවිණි, ශ්‍රියාං කාමො යසාස් තෙන ශ්‍රීකාමෙණ, මේ දෙනන්හි එකඝරශබ්ද කවචීයුක්ත ශබ්ද සමික බැවින් නිත්‍යයෙන් නිකුත්යයි. රමාං පකං යස්මිත් තෙන රමපකෙත, රමෙක සුවා යස්මිත් තෙන රමසුනා, රමාං අහර්යස්මිත් තෙන රමසන්තා, මොවුන් කෙරෙහි පක සුවන් අහන් යන මොවුන් වර්ජිත බැවින් නිකුත් නොවේ.

(මු-) 325. නඤ්ඤානො වාජ්ඣසො. (නඤ්ඤා 6. අනො 1.. වා 1. අච්ච—හසො 7..)

නඤ්ඤාච්ච පරෙ අන් හසෙ ච අඃ සත් සෙ වා.

නාසත්තනොත්තා සසතසො අනන්තා නාන්තා අච්චතා නච්චතා.*

(ස-) සෙ, සමාසයෙහි වූ ; නඤ්ඤා, නකාරයාහට ; අච්ච පරෙ, ස්වරයා පර කල්හි ; අන්, විකල්පයෙන් අන් වන්නේය ; හසෙ ච ; හස් පර කල්හිද ; වා, විකල්පයෙන් ; අඃ සත්, අකාර වන්නේය.

යස, යමක්හට, අන්තා, නැසීමෙන් ; නාසති, නැත්තේද ; අසො, මේතෙම, අනන්තා, අනන්ත නම්. නාන්තා යනු අන්තදෙස නුවු පක්ෂයයි. අච්චතා යනු හස් පර කල්හි න කාරයාහට අකාරදෙස වූ නැති. නච්චතා යනු හස් පර කල්හි නකාරයාහට විකල්පයෙන් අකාර නුවු නැති. [පාණි නි 6. 3. 73, 74.]

(මු-) 326. මහතොක්කාමී ජාතියසාසකරවිශිෂෙට තු නි ව. (මහත් 6. තා 1. ආ 1. එකාමී 7. ජාතිය—විශිෂෙට 7. තු 1. නි 1. ව 1.)

* අන්ව අඤ්ඤා අනො. අච්ච හස්ව අජ්ඣසො තයො. නාසති අන්තා යන මෙහි අන්තා යනු නැසීමයි. නාසති ච්ඡතං නාශො යස ස අච්චතා නච්චතා. ච්ඡතං යනු ච්ඡ ධාතුහු කෙරෙත් භාවයෙහි කත වේ. ච්ඡතධාතුහු කෙරෙත් කතීතයෙහි (996) කප්පත්තය කල කල්හි ච්ඡතා යනු වේ, නස්නා සුලු යන අතීතය කිසිකෙණෙක් කියති. ඔවුන්ගේ මතයෙහි නච්චතා අච්චතා යනු වේ, ච්ඡත රහිතය යන අතීතය. එසේද—

තත් සාදුශ්මභාවයෙව තදන්තං තදප්පතා,

අප්පාශස්සාං විරොධයෙව නඤ්ඤා ඡට් ට්ඤ්ඤානා. යනු පුරාතනයෝ කියත්.

උද්ගරණ් මෙසේයි :—න බ්‍රාහ්මණො බ්‍රාහ්මණො, බ්‍රාහ්මණො හා සමානය යන අතීතය. පාපසතභාවො පාපං, පාපරහිතභාව යයි. නසට්ඨාසට්ඨා, සට්ඨා නුවු අනිකෙක් යන අතීතය. අනුදරි, අල්ප උදර ඇත්තී යන අතීතය. අකෙහි, ප්‍රශස්ත නුවු කෙස ඇත්තී යන අතීතය. අසුරො, දෙවියන්ට විරුධයෙන් යන අතීතය.

මහතසන ආ සතත් එකාමේ, ජනියාදෙයා තු ති ව. මහා බලය.*

(ස-) එකාමේ, සමානාච්චු විශේෂාශබ්දයා පර කල්හි ; මහතා, මහත්ශබ්දයාගේ ; තා, තකාරයනෙම ; ආ සතත්, ආකාර වන්නේය ; ජනියාදෙයා තු, ජනියප්‍රත්‍යය ආසශබ්දය කර ශබ්දය විශිෂ්ටශබ්දය යන මොවුන් පර කල්හි වනාහි ; ති ව ; මහතී යන්නහුගේ තිකාරයද ආකාරදෙශ වන්නේය. මහත් බලං යසස සො යන වාක්‍යයෙහි මහාබලය යනු වේ ; තකාරයහට ආකාර වේ. [පාණිනි: 6. 3. 46.]

(ම-) 327. පුංචන් සත්‍යසනපුංසක: සත්‍රියාං ඛ්‍යමානිනච ශසනනනර්ථදො වාරුපෙස. (පුංචන් 1. සත්‍රී 1. උකතපුංසක: 1. සත්‍රියාං 7. ඛ්‍ය—තර්ථදො 7. ව 1. අරුපෙස 7.)

මෙහි වාකාරය ව්‍යවස්ථාවාචි බැවින් නාකාදීන් කෙරෙහි තකාරයහට අන්තර්දෙශයද අකාරදෙශයද නොවන්නේය. මෙසේයි :—

තාකො නවෙද්‍ය නකුලඤ්ච නක්‍රො
තාසතා නක්‍රො න පාවච න ප්‍රාචි,
නපුංසක. චෙව නමුච්චිබ්ඤ්ච
තාදෙශමෙතෙෂු වදන්ති ධීරා, යනුයි.

[පාණිනි: 6. 3. 75.]

* එකො'මේ යසස ස එකාච්චසත්ථිත්. ජනියශ්ච ආසශ්ච කරඤ්ච විශිෂ්ටඤ්ච සමාහාරෙ තසත්ථිත්. ජනිය යනු (487) ප්‍රත්‍යයයි, ආස-යනුද, කර-යනුද, විශිෂ්ට-යනුද ශබ්දයෝයි. මහතී කිධීනිර්යසසසො මහාකිධීනි: යනුද මෙසේමැයි. විශේෂ ශබ්දයන්ගේ පරතය කම්භාරය සමාසයෙහිද ලැබෙයි, එහෙයින් මහතී වාසො කිධීනිඤ්ච යන මෙහි මහා කිධීනි: කියා වෙයි.

එකාමේ යනු කුමටය ? මහාංඤ්ච පණ්ඩිතඤ්ච මහත්පණ්ඩිතො, මහතා; පුත්‍ර: මහත්පුත්‍ර: යන මේ ආදියෙහි තකාරයහට ආකාර නොවන්නේය. ජනියාදියෙහි වනාහි මහතො මහතා වා ප්‍රකාර: යන අභියෙහි (487) මහාජනිය: යනු වේ. මහතො මහතා වා ආසො මහාආස: මහතො මහතා වා කරො මහාකර: මහතො මහතා වා විශ්ට: මහාවිශ්ට: අමහාත් මහාත් භූතා මහද්භූතඤ්ච; අමහතී මහතී භූතා මහද්භූතා බ්‍රාහ්මණී යනාදියෙහි අභූත තද්භාවයෙහි නොවන්නේයයි වක්‍යව්‍යාප්තියි.

උකතපුංසකා ස්ත්‍රීලිඛිතා පුංචන් සකත් එකාචේ ස්ත්‍රීලිඛිත,
ඛිකදො ව න තු රූපො.*

* පුමානිව පුංචන්. උකතා පුමාන් යෙන ස උකතපුංසකා,
එකස්මිනනචේ ය ස්ත්‍රීපුංසයොච්ඡිනිතෙ ස උකතපුංසකා ඉති
යාවත්. යස් අනෙත යසා ස යසනතා, තර ආදිර්යසා ස
තරදි, යසනතායොසො තරදිශෙති යසනතතරදි. ඛාශෙ
මානින් ව තශෙ නිශෙ යසනතතරදිශෙ තත් තසමිත්. න
රූපො රූපාසනසමිත්. එකාචේ ඉත්තානුවර්තනෙ. උදුහර
ණයි, සුඤ්ච භායා යසා ස සුඤ්චභායා, මෙහි විශෙෂොවු
ස්ත්‍රීලිඛිතකශබ්දයා පරකල්හි පුළු උකතපුංසකාශබ්දයතව පුං
චන් චේ. සුඤ්ච වාසො භායා චෙති සුඤ්චභායා යනුද
එසේමැයි. ඛාප්‍රත්‍යයාදිය පරකල්හි වනාහි සුඤ්චා වරති
(848) සුඤ්චයනෙ. ආයමානං සුඤ්චං මනතො යා සා (993)
සුඤ්චමානිති. සුඤ්චා භාවා (438) සුඤ්චතා සුඤ්චනං.
මෙහි පුංචන් චේ. යසනතතරදිය වනාහි—තරසනමශෙ
රූපශෙ වතරං වතමාං තථා, ඉශෙයසු ඉමන්කල්පො දෙ
ශෙක දෙයිය ඉත්තපි. ඛත්‍රා පාශශෙරුරූපාශෙයස් චෙවෙන
තරදයා යනුයි. මෙසේයි—(462) ඉයමනායොරතිශයෙන
අත්‍රා අත්‍රතන් ඉයමාසාමතිශයෙන අත්‍රා අත්‍රතමා. (464) අති
ශයෙන අත්‍රා අත්‍රරූපා. (465) අනායොරතිශයෙන කා
කින්නතම්, ආසාමතිශයෙන කා කින්නමාමි. (466) අතිශ
යෙන ලස්වි ලභිජා ලභියයි. (475) ලස්වකභාවො ලභිමා
(477) ඊෂදුතා අත්‍රා අත්‍රකල්පා. අත්‍රදෙශක අත්‍රදෙයියා.
(478) ඊෂදුතා අත්‍රා ඛත්‍රා. මෙහි ඛත්‍ර යන්නත්‍ර පරකොච
නොසිටිය බැවින් පුංචන් නොචේ. ඛත්‍රශබ්දයද යසනතතර
දිය ආරම්භකරණ කියනු ලබන්නාවූ තඛිත ප්‍රකරණයෙහි
යසනතතරදිය විධානකරන්නාවූ සුත්‍රවර්ගයෙන් මධ්‍යපාතය
හා අපෙක්ෂා කරණ බැවිනි. (479) කුත්සිතා අත්‍රා අත්‍රපාශා.
(480) භුතපුළා අත්‍රා අත්‍රවර්. (481) අත්‍රායා භුතපුළො ගො
අත්‍රාරූපා, මෙහි රූපාප්‍රත්‍යය හරණ බැවින් පුංචන් නොචේ.
(482) ඛන්විදේහි ඛත්‍රශො දෙහි යනුයි. උකතපුංස්කා යනු
කුමවය? ගඬිතා භායා යන තන්හි උකතපුංසක නොවන
හෙයින් පුංචන් නොවන පිණිසයි. තසකා, තතා, තසකං,
තත්‍ර, තද, තර්හි යනාදියෙහි (320) පුංචන් ප්‍රො යන්නෙන්
පුංචන් වෙයි. හස්තිනිතාං සඛිතා හාස්තිනං, අග්නායි දෙවතා
අසා ආග්නෙයා, කුකකුටක අණ්ඩං කුකකුටාණ්ඩං, මාගතා
කීරං. මාගකීරං, මාගතා පදං මාගපදං, කාකතා යාවකා
කාකශාවකා යන මේ ආදියෙහිද පුංචද්භාවය වකතවයි.

(ස-) උකතපුංසකා, උකතපුංසකාවු; ස්ත්‍රීලිඛය, ස්ත්‍රීලිඛ
 ශබ්දයනෙම; එකාචේ, සමානාරී විශේෂයු; ස්ත්‍රීලිඛය,
 ස්ත්‍රීලිඛශබ්දයා පර කල්හි; පුවත් සකත්, පුංලිඛය මෙන්
 වන්නේය; ඛණ්ඩෙ, ව, ඛණ්ඩය-මානිත්-නපුණය-නිපු
 භය- ශප් අනතකොට ඇති තරපුණය මුල්කොට ඇති පුණ
 යන් පර කල්හිද පුවත් වන්නේය. න තු රූපෙ, රූප
 පුණයා පරකල්හි වනාහි පුවත් නොවන්නේය. [පාණිනී,
 6. 3. 34, 35, 36.]

(මු-) 328. නොප්තාකකොඛපුරණ්‍යව්‍යමුක්තවිකාර
 ජිණ්තං ජාතිකාබ්‍යෙප් ඛමානිහි. (න 1. උප්—
 ඡිතං 1. ජාතිකාබ්‍යෙප් 1. තු 1. අමානිති 7.)

උඛතං තසකසය වා කෙන කකාරොඛි, පුරණ්‍යතනං,
 සංඥානම්, ඉමි-උමි-රකතාරී-විකාරවිච්ඡිං ඡිතතානතස්ථ,
 පුවනනසකත්, ජාතිකාබ්‍යෙප්හිතෙබනනතු මානිත් වජේ.

(ස-) උඛතං, ස්ත්‍රීලිඛයෙහි උප්පුණයානන පදයද;
 තසකසය වා, තභ්වයාගේ හෝ කාදනන අකපුණයාගේ;
 කෙන, කකාරය කරණකොටගෙන; කකාරොඛි, උඛසංඥ
 කකාරසුක්ත පදයද; පුරණ්‍යතනං, විනිසාදි පුරණ්‍යපුණ
 යානන පදයද; සංඥානම්, දතතාහප්‍රදි සංඥාරූප පදයද;
 ඉමිඋමිරකතාරීවිකාරවිච්ඡිං, ඉමියන්ත හා උමියන්තද යන
 තභ්වයෙහි වූ ආගම දෙකද රකතාරී විකාරවිච්ඡි දෙකද රහිතවූ;
 ඡිතතානතස්ථ, ඉත්සංඥ ඡිකාරසුක්තවූ තභ්වයන්තපදයද;
 පුවනනසකත්, පුවත් නොවන්නේය. මානිත්වජේ, මානිත්
 යන්ත රහිතවූ ශබ්දයා පර කල්හි; ජාතිකාබ්‍යෙප්හිතෙ
 බනනනු, ජාතියෙහිද ස්වාභ්වයෙහිද කරණලද ස්ත්‍රීලිඛික
 ර්ප්පුණයානනය පුවත් නොවේ.* [පාණිනී 6. 3. 37—41.]

* තස්ථ අකස්ථ තාකො, තයො ක: තාකක:, සඋඛියස ස
 තාකකොඛි. ඉඤ්ච උස්ථ යුතාහං මසුම්, (417) (මකාරය
 වෙනවෙනම සමබ්‍රහ්මකිරිමෙන් ඉමි උමි යනු අවිසි) රත්තස්ථ
 විකාරස්ථ තො රත්තවිකාරො, තො අවේ යෙෂා තෙ රත්ත
 විකාරා: යුම් ව රත්තවිකාරවිච්ඡිව තෙ, න විද්‍යෙන තෙ යහු
 සො'සුමත්ත විකාරා: මුඛිතා ඡ ඉත් යස ස ඡිත්, ඡිච්චා
 සො තස්ථෙහි ඡිතතා, අසුමත්තවිකාරවිච්ඡිවොසො ඡිතත
 ය්ථෙහි අසුමත්තවිකාරවිච්ඡිතතා: පස්ථාත් උප්ථ තාක

(මු-) 329. පුරණී ප්‍රියා මනෝඥ සුභගා දර්ශගා ක්‍ෂාහතා
කානතා වාමනා වාමා වපලා බාලා සමා සවිවා නනසා
දුහිනා ස්වා කලකණී හකෙහි. (පුරණී—භක්තෝ 7.)

එළු පරෙළු පුංචනනසකත්.*

(ස-) එළු පරෙළු, පුරණී ආදිවු මේ ශබ්දයන් පර කල්හි ;
පුංචනනසකත්, පුංචන් නොවන්නේය. [පාණිනී: 6. 3. 34.]

(මු-) 330. ගවාබාදෙ: සෝ'නෙන ගෝණ්'නිසස:
(ගවාබාදෙ: 6. සෝ:1. අනෙත 7. ගෝණ් 7. අනිසස: 5.)

අනෙත ස්විතසස ගෝ: ආපර්ප උපඥ සෝ: සකත් අප්‍රධා
නකේ සති, නතියස: ශිතගු: ධිවසනමාය: කාලනතු:.
ර්යසසතු බහුප්‍රයසි.†

(ස-) අප්‍රධානකේ සති, අප්‍රධානතිය ඇතිකල්හි ; අනෙත
ස්විතසස, අනතයෙහි සිටියාවු ; ගෝ:, ගෝශබ්දයහටද ; ආප
ර්පඋපඥ, ආප් ර්ප් උප් යන මෝහටද ; සෝ: සකත්, හුසව
වන්නේය. ර්යසසතු, ර්යස්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ ර්ප්
යන්නහට වනාහි ; න, හුසව නොවේ.

ර්යස් යන්නු කෙරෙන් පරයාහට හුසව නොවේ.
මේ නිෂේධය බහුවිරිතියෙහිම වෙයි, එහෙයින් ප්‍රයසිමත්
ක්‍රාන්ත: අතිප්‍රයසි: බලඉතකදි. අභිං පිප්පලක: අභිපිප්පලි,

කොච්ච ව පුරණී ව ආබ්‍ය ව අසුමුක්තවිකාර්ග්‍යණිත්තාශ්ව සමා
හාරෙ තත්. ජාතිශ්ව සොච්ගස්ද්ව ජාතිසොච්ගෙ, තාහකමිප්
ජාතිසොච්ගෙප්. න මානින් අමානින් තසමින්.

* පුරණී වෙනකදි වන්නේ තසමින්. පුරණී යනු පුරණී
ප්‍රත්‍යයානා ස්ත්‍රිලිඛිත ශබ්දයයි. මෙහි භක්තිශබ්දය කම්
යෙහි කරණලද කතිප්‍රත්‍යයානායයි අවබෝධ කටයුතුයි.
භාවසාධනයෙහි වනාහි පුංචන් වන්නේමය. මෙහි කිසි
කෙණක් ක්‍ෂානතා තනයා යන මොවුන් දෙදෙනාගේ ස්ථාන
යෙහි ක්‍ෂමා තරුණී දෙක කියත්, බාලා වාමා ශබ්ද දෙකද
නොකියත්. මෙහිදුතයෙහි දෘඪභක්තිභිවානක කියයි. රසු
චංශයෙහිද දෘඪභක්තිරිති ජ්‍යෙෂ්ඨ යනු කියයි. භාවයෙහි
කරණලද බැවින් පුංචන්භාවය වේ. ප්‍රසුතතනයා යන්න
වනාහි ප්‍රසුත. තනයයා යසක කියා ව්‍යධිකරණ බහුවිරිතියි.

† ආප් ආදිර්යසස ස:, ගෝශ්ව ආබාද්ශ්ව තත්තසස.
ගුණසස භාවො ගෝණ්‍යං තසමිං. න ර්යස් අනිසස් තසමාත්.

එසේම අභිබාරි අභිනගරි යන මේ ආදිප්‍රභ්‍රමයේ හුඬනිෂේධය ව්‍යවහරය වෙයි. පුංචන්භාවයාගේ විධිනිෂේධවිෂයෙහි රූප නියමකොට ගිනතු; යනාදිය උද්‍යුහරණ කෙරෙයි. ගිනා ගිනලා ගො; කිරණේ යසසයෙහි ගිනතු; ව්‍යුයාසි; ධ්වසනා මායා යසස ස ධ්වසනමායා; ; දෙනන්හි පුළිඟබදයහට පුංචන් භාවය වෙයි, පරයාහට මෙයින් හුඬ වෙයි. බහුවර්හි විෂ යෙහි ඊජ අනතය (332) කප්‍රත්‍යයෙන් බාධිත බැවින් උද්‍යු හරණ නොකරණලදී. කාලි නනුසිසසයෙහි කාලනනු; පුළිය හට පුංචන් වේ, පරඟබදයහට මෙයින් හුඬ වේ. සෙසු තන් හිද අප්‍රධානතාවයෙහි පසුවතු; අතිමාෂ; අතිසත්‍රි; යනාදියද මෙසේමැයි. ඊයසස්තු, ඊයස්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරව වනාහි; වස්වස; ප්‍රෙයසෙස යසස ස වහුප්‍රෙයසි කෘෂණ; විජ්ණුසි, පුළිච්ඡ ඟබදයහට පුංචන්භාවය වේ, පරඟබදයහට ඊයස් ප්‍රත්‍යය වර්ජිත බැවින් හුඬ නොවේ. (148) ඊජ ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් සිහට ලොප් වේ. සමාසානතවිධිය අතිත්‍ය බැවින් (332) මෙහි කප්‍රත්‍යය නොවේ. මෙහි හුඬය නිෂේධ බැවින් සුප්‍රෙයසිකුලම් යන මෙහි (167) ක්ලිවෙ ස්‍රි: යන මෙයින්ද හුඬ නොවන්නේය. ප්‍රයොගානුසාරයෙන් සෙසු තන්හිද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 1. 2. 48.]

(මු-) උභාදෙසතු (328)—වාමොරුභාය්‍යී: රසිකාභාය්‍යී: පාචිකාභාය්‍යී: ෂජ්ඨිජ්‍යය: දත්තාජ්‍යය: මෙමවිලිභාය්‍යී: බ්‍රාහ්මණිභාය්‍යී: සුකෙශිභාය්‍යී: අමානිනි කිං—බ්‍රාහ්මණමානිනි. සුමාදෙසතු වෛයකකරණභාය්‍යී: සොච්ඤ්චිභාය්‍යී: කාෂාය කථි: මෙහමුද්‍රිකා:

(ස-) උභාදෙසතු, ස්ත්‍රීලිඛයෙහි කරණලද්දු වූ උජ්‍ය ආදියහට වනාහි ; වාමො සුඤ්ඤො උරු යසස සා වාමො රු: (278), වාමොරු: භාය්‍යී යසස ස, වාමොරු භාය්‍යී: රසං වෙනත්ති රසිකා (429), රසිකා භාය්‍යී යසස ස, රසිකා භාය්‍යී: පච්ඡිති (990) පාචිකා, පාචිකාභාය්‍යී යසස ස, පාචිකාභාය්‍යී: ෂණ්ණං පුරණි (455) ෂජ්ඨි. ෂජ්ඨි ජ්‍යා යසස ස, ෂජ්ඨිජ්‍යය: දත්තා (ඉතිසංඤ්ඤ) ජ්‍යා යසස ස. මිවි ලායං භවා (429) මෙමවිලි, මෙමවිලි භාය්‍යී යසස ස. මො චුන් කෙරෙහි පුළිපද වූ උජ්‍යඅනාදිගේ පුංචද්භාවය නිෂේධ වේ. බ්‍රාහ්මණි (267) භාය්‍යී යසස ස බ්‍රාහ්මණි

භාය්‍යී, සුකෙයී (265) භාය්‍යී යස්‍ය ස: සුකෙයීභාය්‍යී, දෙ තත්ති ජාතිකාංග දෙක්හි කරණලද ඊජ්ජනාය පුංචත් නො වේ. අමානිති කිං, කුමටය? බ්‍රාහ්මණමානිති යන මෙහි පුංචත් වන හෙයිනි. ආත්මානං බ්‍රාහ්මණිං මනාතො යා සා බ්‍රාහ්මණමානිති, මනධාතුසු කෙරෙන් (993, 257) ඡිත්, ඊජ් දෙක වෙත්. මෙහි මානිත් යන්න පරකල්හි පුංචත්-වේ. සුමාදෙසතු, ඉම් උම් ආදිකොට ඇති රකතවිකාරයන්ගේ වනාහි උද්භරණ කියනු ලැබේ. වෘක්කරණං වෙනත් අධිනො වා යා සා (429, 417) වෛයකකරණි, සා භාය්‍යී යස්‍ය ස: සු සුඤ්ජර: අභො යස්‍ය ස: ස්වභ්‍යො, ස්වභ්‍යොසොයං (437, 417) සොවස්වි, සා භාය්‍යී යස්‍ය ස: කමායෙව රකතා කාමාසී (429) කාමාසී කාජා යස්‍ය ස: හෙමිනො විකාර: (437) හෙමි, සා මුද්‍රිකා යස්‍ය ස: මොවුන් කෙරෙහි ඉම් උම් රකතවිකාරවිච්ඡින බැවින් පුංචත් වේ. සියලු තත්ති පරපදයන්ගේ හුඤ්ජ වේ.

(මු-) පුරණතදො තු (329).

331. හෙ පුරණි ප්‍රමාණි භාගමි: (හෙ 7. පුරණි ප්‍රමාණි භාගමි 5 .. අ: 1.) ආභතම් අ: සතත් හෙ.

(258) යයොලොපො'සුකෙතො පො. කලාණි පඤ්චමා රුත්‍රය:, කලාණි ප්‍රිය: මුඛතපුපුරණි ග්‍රාහක, තෙන.

(ස-) පුරණතදො තු, පුරණි ප්‍රියා යනාදි සුත්‍රයෙහි කියන ලද පුරණි යනාදිය පරකල්හි වනාහි උද්භරණ කරණු කැමතිව සුත්‍රයක් කියයි.

හෙ, බහුච්චිති සමාසයෙහි ; ආභතම්, පුරණි ප්‍රමාණි යන මොවුන් දෙදෙනා කෙරෙන් ; අ: සතත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය. [පාණිනි: 5. 4. 116.]

කලාණි පඤ්චමා: යනු වේ, රුත්‍රය:, රුත්‍රිප්‍රසි. කලාණි ප්‍රිය: යනු වේ. අත්‍ර, මෙහි ; මුඛත, ප්‍රධානවූ ; පුරණි, පඤ්චමියයි කියනලද පුරණි නොමෝ ; ග්‍රාහක, ගතයුතු වන්නිය. තෙන, එහෙයිනි.*

* පුරණි විනිශාදි: ප්‍රමියතො'නායා ඉති ප්‍රමාණි. පුරණි ව ප්‍රමාණි ව තාහතං. පඤ්චානාං පුරණි පඤ්චමි. (451) කලාණි ප්‍රශස්තා පඤ්චමි රුත්‍රි ඡාත්‍ර රුත්‍රි තාරුත්‍රය:

(මු-) 332. දූෂණා කා. (දි—සාතා: 5. කා: 1.)

දීසංඥකාදදනනාවට කා සතත් ගත. කලාණපඤ්චමිකා: පක්ෂා. රුත්‍රි: පුරණ්චාවක වෙති පුළුභු මුඛයනිං. සත්‍රිප්‍රමාණා.*

(ස-) දීසංඥකාත්, නදීසංඥ කඤ්ඤයා කෙරෙන්නද; සාද

කලාණ පඤ්චමා, මෙහි පඤ්චමිකඤ්ඤයා පර කල්හි (329) පුංචත්භාවය නුමුයෙය. පඤ්චමිකඤ්ඤයා කෙරෙන්න මේ සුත්‍රයෙන් අප්‍රත්‍යය කල කල්හි යයොලොප: යනාදි සුත්‍රයෙන් ඊජ්භට ලොප්කල කල්හි, (249) ආප්‍රත්‍යය වේ. කලාණ ප්‍රියා යසා ස කලාණප්‍රියා, (329, 330) කලාණමනොඥා: යනාදියද මෙසේමැයි. මුඛයන යන මෙහි පුරණ්චයන වාක්‍යයෙන් වාච්‍යවූ පඤ්චමිකඤ්ඤය පර කල්හි පුංචත්භාවය ප්‍රතිෂේධ කල්හි පුරණ්චයන වාක්‍යයෙන් පරව අප්‍රත්‍යය කල කල්හිද දෙනන්හි ප්‍රධානවූ පුරණ්චොමෝ දතසුතු වන්නිය. ප්‍රධානකයද සමාස වාච්‍යයන්ට අසාධාරණධම්මත් බවයි. කලාණ පඤ්චමා යන මෙහි සමාසවාච්‍යවූ රුත්‍රිත්ගේ යම් අසාධාරණධම්මවූ රුත්‍රිකයෙක් ඇද්ද හෙද ඒ රුත්‍රිත් අතුරෙහි පඤ්චමිකත්‍රයෙහිද වැටේ, එහෙයින් පුරණ්චාවාච්‍යයාගේ මුඛයන වේ. තෙන යනු පරසුත්‍ර උද්ගරණයෙහි කලාණ පඤ්චමිකා: පක්ෂා: යන මෙහි පඤ්චමි යන්න අප්‍රධාන බැවින් පුංචද්භාවය නිෂේධ නොවේ, අප්‍රත්‍යයද නොවේ යන මොහු හා සමබක වේ.

* දිව සාව දූෂත් නසමාත්. (96) මේ වනාහි උපලක්ෂණ මාත්‍රය වෙයි, අත්‍යඤ්ඤයන් කෙරෙන්න බහුවීර්හි සමාසයෙහි ප්‍රයොගානුසාරයෙන් කප්‍රත්‍යය වක්‍යව්‍ය වෙයි. කලාණ පඤ්චමි යසිත් පක්ෂා සා කලාණපඤ්චමිකා: පක්ෂා, මෙහි සමාසවාච්‍යයන්ට අසාධාරණධම්මය පක්ෂය බවයි, ඒ වනාහි පඤ්චමිකත්‍රයෙහි නොවැටේ, එහෙයින් පඤ්චමි යන්නෙහි ප්‍රධානකය රහිත බැවින් පුංචත්භාවය නිෂේධ නොවේ (329) අප්‍රත්‍යයද නොවේ (331) කලාණ්චයනමෙහි (327) පුංචත්කල කල්හි, පඤ්චමි යන මේ නදීසංඥකයා කෙරෙන්න මෙයින් කප්‍රත්‍යය වේ. රුත්‍රි: පුරණ්ච වාචක ව යන මෙහි පුළුයෙහි කලාණ පඤ්චමාත්‍රයා: යනමේ උද්ගරණයෙහි රුත්‍රික සමාස වාච්‍යය යන අර්ථය, පුරණ්චාවාච්‍යය පඤ්චමිවාච්‍යය යන අර්ථය, එහෙයින් පඤ්චමි ඤ්ඤයාගේ මුඛයන වෙයි. සත්‍රි ප්‍රමාණ්චයසා ස සත්‍රි ප්‍රමාණා, සත්‍රි ඤ්ඤය උක්‍යානුස්ථ නොවන බැවින් (327) පුංචද්භාවය නොවෙයි, ප්‍රමාණ්ච ඤ්ඤයා කෙරෙන්න (331) අප්‍රත්‍යය වෙයි.

නතාව, සාකාරනන ශබ්දයා කෙරෙන්නද ; හෙ, බහුවර්තී සමාසයෙහි ; කෑ සතත්, කප්‍රත්‍යය වන්නේය. කලකණ පඤ්චමිකා යනු වේ. පක්‍ෂ, පක්‍ෂයයි. රත්‍රි පුරණි වාච්‍ය වෙති, කලකණි පඤ්චමා රත්‍රය යන මේ උද්‍යුතරණයෙහි රත්‍රය සමාසය වාච්‍යවූ පඤ්චමිය වාච්‍ය වන්නේය යන ; පූර්ණ, පූර්ණද්‍යුතරණයෙහි ; මුඛානං, පඤ්චමිශබ්දයාගේ ප්‍රධානතාවය වෙයි. [පාණිනී: 5. 4, 153.]

(මු-) 333. සහ: සො වා. (සහ: 6. ස: 1. වා 1.)
සහසා හෙ ස: සතවා.

සහ මාත්‍රා වධීතො යෝ'යො සමාත්‍යාකා: සහමාත්‍යාකා:.*

(ස-) හෙ, බහුවර්තීයෙහි ; සහසා, සහශබ්දයකට ; වා, විකල්පයෙන් ; ස: සතත්, සාකාරදෙශ වන්නේය. සහමාත්‍රා වධීතො යෝ'යො යන වාක්‍යයෙහි සමාත්‍යාකා: යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි සහමාත්‍යාකා: යනු වේ. [පාණිනී: 6. 3. 82.]

(මු-) 334. සක්ථාක්‍ෂණ: ෂ: ඥාබ්‍යො. (සක්ථාක්‍ෂණ: 5. ෂ: 1. ඥාබ්‍යො 7.)

ආහං හෙ ෂ: සතත් ඥාබ්‍යො. දීඝිසක්ථා, පුණ්ඩරිකවදක්‍ෂණි යසසයො පුණ්ඩරිකාක්‍ෂා: ඥාබ්‍යො කි. දීඝිසක්ථිශකටං.†

* සමාත්‍යාකා: යන්නෙහි (332) කප්‍රත්‍යය වන්නේය. මේ සූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් සහශබ්දයකට සකාර වන්නේය. කිසි කෙණෙක් වනාහි ප්‍රථමානන අත්‍යපද්‍යී බහුවර්තිය නොසලකන්නාහු මාත්‍රා සහිතා: සමාත්‍යාකා: යි තෘතීයානත්පුරුෂයෙකි කියත්. මෙසේම සහසමානං උදරං යසා ස: සොදරා: සහොදරා: යනාදියද වේ.

† සක්ථි ව අක්‍ෂි ව තත් සක්ථාක්‍ෂි තඤ්ඤාත්. සවසා ආතමානා අභිහං ඥාබ්‍යො තස්මිත්. ඥාබ්‍යො ලක්‍ෂණය කියන ලද්දේය (265), ඥාබ්‍යොවාචිවු මොවුන් කෙරෙන් යන අර්ථයි. අප්‍රත්‍යයාගේ ඡකාරය (257) ඊෂ්ප්‍රත්‍යය ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේය. අකාරය සිටි. පුණ්ඩරිකවත් යනු පුණ්ඩරික නම් ශ්‍රෝතපද්මයයි, එම අක්‍ෂිය නොවේ, එබැවින් ලක්‍ෂණයෙන් ඒ සමානය යන අර්ථයි. එහෙයින්ම වාක්‍යයෙහි පුණ්ඩරිකවත් යනු කියනලදී, එසේම වක්‍රස්වා යනු (358) තමා විසින් කියනුලැබෙයි. උද්‍යුතරණ දෙකෙහි මෙයින් අප්‍රත්‍යය කල කල්හි (258) ඉකාරලොපය වේ. ඉත්සංඥ ඡකාර බැවින් ස්ත්‍රීලිඛිතයෙහි දීඝිසක්ථි, සරොජ්‍යක්‍ෂි යනු වේ. ශකටය ප්‍රාණරහිත බැවින් දීඝිසක්ථි යනු වේ.

(ස-) ආභාසං, සක්ථි අක්ඛි යන මේ දෙදෙනා කෙරෙන් ; හෙ, බහුවර්තියෙහි ; සොඛිගෙ, නමාගේ අවයවය වාච්‍ය කල්හි ; ඡායාත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය. දීඝසක්ථිනි (උරු) යසා සා යන වාක්‍යයෙහි දීඝසක්ථි යනු වේ. පුණ්ඩරිකාක්ඛා යනු වේ. සොඛිගෙ කිං, සොඛිගෙ යනු කුමටය? දීඝසක්ථි ශක්ඛං යන තත්හි ශක්ඛය ප්‍රාණවයව නොවන හෙයින් අප්‍රත්‍යය නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි. [පාණිනී: 5. 4. 113.]

(මු-) 335. දුරුණාචගුලෙ. (දුරුණි 7. අචගුලෙ 5.) පඤ්චාචගුලං දුරු.*

(ස-) අචගුලෙ, අචගුලි ශබ්දයා කෙරෙන් පරව ; දුරුණි, කාඡයාචාචි කල්හි බහුවර්තියෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. පඤ්චාචගුලං, පඤ්චඅචගුලය (පරිමාණං) අසා යන වාක්‍යයෙහි පඤ්චාචගුලං යනු වේ. දුරු, කාඡයයි. [පාණිනී: 5. 4. 114.]

(මු-) 336. විනෙද්විභිනා. (විනෙදා 5. මුඛිනා 5.)†

(ස-) විනෙදා, විශබ්ද ක්‍රිශබ්ද යන මොහු දෙදෙනා කෙරෙන් පරවු ; මුඛිනා, මුඛිත් ශබ්දයා කෙරෙන් බහුවර්තියෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. [පාණිනී: 5. 4. 115.]

(මු-) 337. නෙචාර්ලොපොතො නෙ'වෙ. (නෙචා 6 .. ලොපොතො 1.. නෙ 7. අවෙ 7.)

නසා ලොපා සත් උච්ඡේසා ඔත් සතදව් යෙ ව නෙ. විමුඛී:‡

* ඤ්ට්‍රිචිතයෙහි වනාහි ඉත්සංඤ අකාරය බැවින් ඊජ් කළ කල්හි පඤ්චාචගුලි යනු වේ, සමිත්. දුරුණි යනු කුමටය? පඤ්චාචගුලා ශිලා යන තත්හි අප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි. මෙහි තඛිතාචී විගුසමාස කළ කල්හි, (367) සංඛ්‍යා වක්‍ය යනාදියෙන් අප්‍රත්‍යය කළ කල්හි, ඤ්ට්‍රිචිතයෙහි ආප්‍රත්‍යයයි.

† විශ්ව ක්‍රිශ්ව තත් තසමාත්.

‡ න ව උඤ්ච නු තයො. ලොපඤ්ච ඔත්ව ලොපොතො. අච්ච යඤ්ච අවං තසමිත්, නෙ ඉත්‍යාසා විශෙෂණං. (336) අප්‍රත්‍යය කොට මෙයින් නකාරලොපය කළ කල්හි, (258) අකාරලොපය වේ, විමුඛී: යනු වේ. ත්‍රයො මුඛිතො යසා

(ස-) තෙ, නඛිතසංඤ්චත්ථු; අච්, ඤායා පර කල්හිද; යෙ ව, යකාරයා පර කල්හිද; නසා, නකාරයහට; ලොප: සහත්, ලොප් වත්තේය; උච්ඡේසා, උච්ඡේශහට; ඔත් සහත්, ඔකාර වත්තේය. විමුච්ඡි, චෝ මුච්චානෝ යසා ස: යන වාක්‍යයෙහි විමුච්ඡි: යනු වේ. [පාණිනී: 6. 4. 144, 146.]

(මු-) 333. සඛිධායා ඛො'බ්භො: (සඛිධායා: 5. ඩ: 1. අබ්භො: 5.)

බහුවච්ඡායා: සඛිධායා ඩ: සහත් හෙ. පඤ්ච ඡට් පරිමාණං යෙෂාං තෙ පඤ්චභ්‍යා, උපගතා: දශ යෙෂාං තෙ උපදශා: බ්භොයා උපබහව්:.*

(ස-) බහුවච්ඡායා, බහුශබ්දය රහිතවූ; සඛිධායා, සඛිධා ශබ්දයා කෙරෙන්; හෙ, බහුවච්ඡි සමාසයෙහි; ඩ: සහත්, ඩප්‍රත්‍යය වත්තේය. පඤ්චභ්‍යා: යනු වේ. උපදශා: යනු

ස ත්‍රිමුච්ඡි: යනුද මෙසේමැයි. සත්‍රිලිඛගයෙහි විමුර්ධි ත්‍රිමුර්ධි යනු වේ, රුක්ෂසියයි, විත්‍රො: යනු කුමටය? බහුමුච්ඡා යන තත්හි ඡප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි, (431) නදං තභ්‍යො යනාදියෙන් පද්‍යනතාඤ්චිෂ්ඨො බැවින් (118) නොලුප් ඵේ'ධෝ යන මොහුගේ අප්‍රාප්තිය ඇතිකල්හි නකාරලොපය සඳහා මේ තෙම කියනලදී, ඔකාරදෙශය මෙසේයි—බාහව්:, බාහුව්‍යා: යන මේ ආදියයි. කිසිතැනෙක නොවත්තේය, මෙසේයි:—ඤායමඤ්චං යනු වේ.

* නාසති බහුර්යත්‍ර සා අබහුසාසනා: බහුශබ්දය (101) සඛිධාවත් යන මේ ආදියෙන් සඛිධාඤ්ච අතිදෙශ බැවින් සඛිධාභාවය ලත්කල්හි නිෂේධයි. පඤ්චභ්‍යා: යනු ඩප්‍රත්‍යය කළකල්හි (126) විලොපයයි. චිත්‍රා: වතු: පඤ්චා: යනාදියද මෙසේමැයි. උපගතා විංශතිර්යසා ස උපවිංශො, ඩප්‍රත්‍යය කළ කල්හි විංශතිශබ්දයාගේ ති යන භාගයහට ලොප් වේ (126) යයොලොප: යනාදියෙන් අකාරලොපයයි (258) උපගතා බහවො යෙෂාං තෙ උපබහව්:, බහුශබ්දය හරණ බැවින් සංඛ්‍යායව්‍යාහරිත සඛිධාශබ්දයා කෙරෙන්ම ග්‍රහණයයි. එහෙයින් අඤ්චාහ්: සහ වතීතො යා සා සාඤ්චා පඤ්චාගත් යන මෙහි සඛිධායව්‍යාහරිත බැවින් ග්‍රහණය නොවත්තේය. ශාභනං ප්‍රාතර්යසා තත් සුප්‍රාතං යන මෙහි ඩප්‍රත්‍යය වක්‍ය ව්‍යයි.

වේ. බහොසතු, බහුශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි ; උපබහව, බහුතරය නොවන හෙයින් උපබහව යනු වේ. [පාණිනි: 5. 4. 73.]

(මු-) 339. නාහෙර්නාමිනි. (නාහෙ: 5. නාමිනි 7.)

පද්මනාහ:.*

(ස-) නාහෙ, නාහිශබ්දයා කෙරෙන් පරව ; නාමිනි, බහු විර්ථිනි සමාසයෙහි වූ සංඥයෙහි බහුතරය වන්නේය. පද්ම නාහ: පද්ම. නාහො යසහ යන්නෙහි හෝ පද්මවත්තාහි ර්ශසහ යන වාක්‍යයෙහි පද්මනාහ: යනු වේ. විජ්ඣුසි.

(මු-) 340. ලොමිනො'නනර්බහිර්හතං. (ලොමින: 5. අනනර්-බහිර්හතං 5..)

අනනලොම: බහිර්ලොම:

(ස-) අනනච්ඡිනිහතං, අනනර්ශබ්ද වහිර්ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවූ; ලොමින:, ලොමන්ශබ්දයා කෙරෙන් බහුවිර්ථිනි යෙහි බහුතරය වන්නේය.

අනනලොමානි යසහ ස: අනනලොම:, බහිර්ලොමානි යසහ ස: බහිර්ලොම:† [පාණිනි: 5. 4. 117.]

(මු-) 341. නක්ඤ්ඤසො: සක්ථො වා. (නක්ඤ්ඤසො: 5. සක්ථන: 5. වා 1.)

අසක්ථ: අසක්ථි:‡

(ස-) නක්ඤ්ඤසො:, නකාරනිපාතසමාසය දුර්ශබ්දය සුශබ්දය යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ; සක්ථො, සක්ථිශබ්දයා

* වජ්‍රනාහ: යනුද මෙසේමැයි, උර්ණනාහො යසහ ස උර්ණනාහ: අනායෝ උර්ණනාහි: කියති. නාමිනි යනු කුමටය? ගහිර්නාහි: යන තත්හි නාමය නොවන හෙයින් බහුතරය නොවන පිණිසයි. අරවිඤ්ඤනාහි: යන්න වනාහි සමාසානන විධානයාගේ අනිත්‍යයෙන් හෝ සංඥ නොවන බැවින් හෝ වේ.

† පෘථක්යොගය බැවින් නාමිනි යනු අනුවර්තය නොවේ. මොවුන් කෙරෙන් බහුතරය කිරීම කුමටය? දීඕලොමා යන තත්හි බහුතරය නොවන පිණිසයි.

‡ නක්ඤ්ඤ දුශබ්ද සුශබ්ද නිසාය. මෙහි සොධගනුමුයේම ග්‍රහණය වෙයි, සොධගයෙහි වනාහි (334) පූච්ඡුමයෙන්ම බහුතරය වෙයි.

කෙරෙන් බහුවර්ති සමාසයෙහි විකල්පයෙන් භිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

නාසති සක්ථි යසා සො'සක්ථි: විකල්පයෙන් අසක්ථි: දුර්සක්ථි යසා ස දු:සක්ථි: වා දු:සක්ථි: . ශොභනං සක්ථි යසා ස සුසක්ථි: , වා සුසක්ථි: . [පාණිනී: 5. 4. 121.]

(මු-) 342. අස් ප්‍රජාසා: . (අස් 1. ප්‍රජාසා: 5.)

අප්‍රජා: සුප්‍රජා:.*

(ස-) ප්‍රජාසා:, නක්ථි: සු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ප්‍රජාශබ්දයා කෙරෙන්; අස්, බහුවර්තියෙහි අස්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. නාසති ප්‍රජා යසාසො අප්‍රජා: . දුස්ප්‍රජා: සුප්‍රජා: යනුද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 5. 4. 122.]

(මු-) 343. මජ්‍යල්පාච්ච තු මෙධාසා: . (මජ්‍යල්පාච්ච 5. ව 1. තු 1. මෙධාසා: 5.)

අමෙධා: සුමෙධා: මඤ්ඤමෙධා:†

(ස-) මජ්‍යල්පාච්ච, මඤ්ඤබ්ද අල්පශබ්ද යන දෙකද චකාරයෙන් නක්ථි: සු යන මොවුන් කෙරෙන්ද පරවු; මෙධාසා:, මෙධාශබ්දයා කෙරෙන් බහුවර්තියෙහි අස්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

නාසති මෙධා යසා ස: අමෙධා:, සු සුඤ්ඤ මෙධා යසා ස: සුමෙධා:, මජ්‍ය මෙධා යසා ස: මඤ්ඤමෙධා: . දුමේධා: යනුද මෙසේමැයි.

* වා යනු අනුවර්තිය නොවේ. අස්ප්‍රත්‍යය කල කල්හි, (258) යයොලොප: යනාදියෙන් අකාරලොපය වේ, (185) අනිසොධො: යනාදියෙන් දීඝී වේ. මෙහි නකාරදීන්ගේ මධ්‍යගතවු අන්‍යශබ්ද රහිතයා කෙරෙන් පරවුයේ කැමතිවන ලදී, එහෙයින් සුගුණී ප්‍රජා යනාදියෙහි ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය.

† මඤ්ඤ අලප්‍රභව නාමය. මෙයින් අස්ප්‍රත්‍යය වන්නේය, (258) ආකාරලොපය වේ. (185) දීඝීයි. මෙහිදු නකාරදීන්ගේ අව්‍යවහිකොත්තරත්වය කැමතිවනලදී එහෙයින් මඤ්ඤමෙධා: යනාදියෙහි අස්ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. තු යනු අනතබැවින් මජ්‍යදීන්ගේ පරභාගයෙහි අනුවෘත්තිය නොවේ.

(මු-) 344. බමාදන්. (බමාත් 5. අත් 1.) සුධමා.*

(ස-) බමාත්, පුළුපදයා කෙරෙන් පරවූ බමිඟබදයා කෙරෙන්; අත්, බහුවර්තියෙහි අත්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. සුධමා යසස ස සුධමා. [පාණිනී: 5. 4. 124.]

(මු-) 345. නක්ඝුත්‍රිප්‍රපාච්චතුරේ. (නක්ඝුත්‍රිප්‍රපාත් 5. චතුර: 5. අ: 1.)

ඵභ්‍යාච්චතුරේ සඝත් හෙ. අචතුර: සුචතුර:†

(ස-) ඵභ්‍යා, න නිපාතය සුඟබදය ත්‍රිඟබදය විඟබදය උපඟබදය යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ; චතුර:, චතුර්ඟබදයා කෙරෙන්; හෙ, බහුවර්තියමාසයෙහි; අ: සඝත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය. න සනති ව්‍යාප්තිය සඝසො අචතුර:. සුඝුච්ච ව්‍යාප්තිය සො සුචතුර:. එසේම ත්‍රි-භි ව්‍යාප්තිය වා පරිමාණයෙහි නෙ ත්‍රිචතුර:. විග්‍රහාච්චතුරේ යසස ස විචතුර:. උපග්‍රහාච්චතුරේ යසස සා උපචතුර යනු වේ. [පාණිනී: 5. 4. 77.]

(මු-) 346. භාගෙනත්‍රා. (භාත් 5. නෙත්‍රා: 5.)

නක්ඝත්‍රාත් නෙත්‍රාඟබද්‍යත් අ: සඝත් හෙ. මාගනෙනත්‍රා රත්‍රි:‡

(ස-) නක්ඝත්‍රාත්, නක්ඝත්‍රචාචකවූ; නෙත්‍රාඟබද්‍යත්, නෙත්‍රාඟබද්‍යා කෙරෙන්; හෙ, බහුවර්තියෙහි; අ: සඝත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය. මාග: නෙත්‍රා යසස සා මාගනෙනත්‍රා යනු වේ. රත්‍රි:, රත්‍රියයි.

* මෙයින් අත්ප්‍රත්‍යය වන්නේය, (258) අකාර ලොපයි, (164) දීඝයි. සධමා විධමා බහුධමා යනාදියද මෙසේ මැයි. මෙහි නොකරණලද සමාස ඇති පුළුපදයා කෙරෙන් යනු වකතවසයි එහෙයින් පරමහිතො ධමො යසස ස: පරමහිතධමො යනාදියෙහි අත්ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය.

† නක්ඝච සුඟ ත්‍රිඟ විඟ උපඟෙහි තසමාත්.

‡ මාග: මාගයිරෙ නක්ඝත්‍රා නෙත්‍රා ප්‍රාපකො යසස සා රත්‍රි: මාගනෙනත්‍රා. මාග: යනු මාගයිර නක්ඝත්‍රයයි. නෙත්‍රා යනු පමුණුවන්නෙකි. අප්‍රත්‍යය කලකල්හි (249) ආප්‍රත්‍යය වන්නේය. පුෂ්‍යනෙනත්‍රා යනාදියද මෙසේමැයි. යම් නැකතක් උදවු කල්හි රත්‍රිය පවත්නිද ඒ නක්ඝත්‍රයනෙම ඒ රත්‍රියගේ නෙත්‍රයි.

(මු-) 347. සබ්බකසුපමානාන් පාන් පාදො'හස්සනාදො.
(සබ්බකසු උපමානාන් 5. පාන් 1. පාදො 1. අහස්සනාදො 5.)

එහෙය පාදසහ පාන් සතත් හෙ, න තු හස්සනාදො.

ඒපාන් සුපාන් වතසුපාන්. හස්සනාදොසතු හස්සිපාදො.*

(ස-) එහෙය, සබ්බකසුපමානාන් උපමානවාවක සබ්බක සන මොවුන් කෙරෙහි පරවු ; පාදසහ, අකාරානන් පාදසබ්බකසනව ; හෙ, බහුවර්ති සමාසයෙහි ; පාන් සතත්, පාද යනාදො චේ. හස්සනාදොසතු, හස්සනාදොසබ්බකසන කෙරෙහි පරව වනාහි ; න, ආදො නොවන්නේය. වෙ, පාදො යසහ ස ඒපාන්. යොහනො, පාදො යසහ ස සුපාන්. වතසුසෙව පාදො යසහ ස වතසුපාන්. හස්සනාදොසතු, හස්සනාදො සබ්බකසන කෙරෙහි වනාහි ; හස්සින ඉව පාදො යසහ ස හස්සිපාදො යනු චේ. [පාණිනී 5. 4. 138.]

(මු-) 348. කුමහාදොපි. (කුමහාදො 5. ඊපි 7.)

කුමහාදො පරසහ පාදසහ පාන් සතත් හෙ ඊපි පරෙ.

(223) පාන් පත් පෙ. කුමහපදි ගතපදි. ඊපි කිං කුමහ පාදො.†

(ස-) කුමහාදො පරසහ, කුමහාදොසබ්බකසන කෙරෙහි පරවු ;

* සබ්බක ව සුභ උපමානස්ථ නස්මාත්. න හස්සනාදො— රහස්සනාදොසනස්මාත්. උපමානනායොන් ලද කල්හි හස්සනාදො හුගේ නිෂේධයයි. හස්සනාදො මෙසේයි :—

හස්සිකටොලො කණ්ඩාලො ගණ්ඩාලො ගණිකාමහාන්,
දුසි කුශුල ඉත්තණ්ටො හස්සනාදො පරිකිතීනාහි.

කටොලො යනු වාණිඤ්ඤයි. ගණ්ඩාලො යනු ධානාදි ආධාරවිශේෂයයි.

† මෙහි ඊපි යනු විෂයසපනමියයි, ඊප් කටසුතු කල්හි යන අර්ථයි. මෙයින් පාදසබ්බකසනව පාදආදො වන්නේය. (265) ඊප් චේ, (223) පද ආදො චේ. කුමහාදො මෙසේයි—

කුමහාභිජාලො ගතභුතොයොධාහි

විජ්ඣො ශිතිර්ද්දොණකුණි ව කාණ්ණො,

නිරර්ද්දසුචිසකාදෙකදසො

විඤ්ඤානො චෙවකලොසො'පිචෙත්තො.

පුච්චසුත්තොන්ම පාදආදොස සිඛ කල්හි මේතෙම නිය මාථිය පිණිසයි, එහෙයින් ඊප්ප්‍රත්‍යය නුච්ච පක්ඛයෙහි පාද ආදො නොචේ.

පාදස, පාදශබ්දයහට ; ඊපි පරෙ, ඊප්ප්‍රත්‍යය පරවිෂයෙහි ; හෙ, බහුවර්තියෙහි ; පාත් සත්, පාද් යනාදෙශ වන්නේය.

පාත් පත් පො යන්නෙන් පද්‍යාදෙශ වේ. කුමහාවිව පාදො යසාසා සා කුමහපදි. ගතං පාද් යසාසා සා ගතපදි. ඊපි කිං, ඊප්ප්‍රත්‍යය කල විෂයෙහි කුමටය? කුමහපාදා යන තාත්හි පාද්‍යාදෙශ නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 5. 4. 139.]

(මු-) 349. ව්‍යතිහාරෙ වි: පුළුවා ඝෝන ව්‍ය වා. (ව්‍යතිහාරෙ 7. වි: 1. පුළු: 1. සී: 1. අනව් 7. ආ 1. වා 1.)

ව්‍යතිහාරෙ යො හසතාමාත් වි: සත්, පුළුවසා ව සී: සත්, ආ වා නවිවි. කෙශෙපු කෙශෙපු ගාහිකා යද්දුබ. ප්‍රවෘත්තං—කෙශා කෙශි. දශෙකිකිකි දශෙකිකිකි ප්‍රවෘත්තා යද්දුබං ප්‍රවෘත්තං—දණ්ඩා දණ්ඩි. මුජ්ඣ මුජ්ඣ මුජ්ඣ මුජ්ඣ, බාහා බාහවි බාහු බාහවි. අවි තු අසසයි.*

(ස-) ව්‍යතිහාරෙ, ව්‍යතිහාරයෙහි ; ය: හා, යම් බහුවර්තී සමාසයෙක් වේද ; තාමාත්, ඒ සමාසයා කෙරෙන් ; වි: සත්, විප්‍රත්‍යය වන්නේය. පුළුවව සී: සත්, පුළුවයහට දීඝිද

* අනෙකුත්‍යයන් සමාන ජනිවත් ක්‍රියාවන් කිරීම ව්‍යතිහාරයයි. ඉත්සංඥ ව්‍යාජය අව්‍යය සඳහායි (94) ඉක්කාරය සිපිසි. කෙශාකෙශි දණ්ඩාදණ්ඩි යන දෙතන්හි පුළුවයාගේ අක්කාරයහට දීඝිවේ පරපදයා කෙරෙන් විප්‍රත්‍යය වන්නේය, (258) අක්කාරලොපයි, (246) විහතනිහට ලොප්වේ. මුජ්ඣදි දෙතන්හි පුළුවයාගේ ඉක්කාර උක්කාරයන්ට ආක්කාරවේ පක්‍ෂයෙහි ඉක්කාර උක්කාරයන්ට දීඝිවේ, පරපදයාගෙන් විප්‍රත්‍යය වේ, බාහුශබ්දයාගේ වනාහි විශෙෂස්‍රුත බැවින් (337) උක්කාරයහට ඔක්කාර වේ, (35) ඔක්කාරයහටද අව් වේ. අසසයි යන මෙහි පරපදයා කෙරෙන් විප්‍රත්‍යයස් පුළුවයාහට වනාහි ආක්කාර නොවේ ස්වරපර බැවින් දීඝිද නොවේ. උද් හරණ්‍ය ඥපකභාවයෙන්, එහි ගෙන ඒ කරණකොටගෙන පැහැර යුබය ඇතිකල්හි ව්‍යතිහාරයෙහි යම් බහුවර්තියෙක් වේද එහිම මේ විධානයයි, එහෙයින් කායක්ඛ්‍ය කායක්ඛ්‍ය ගාහිකා, රථෙ ව රථෙ ව සපිකා යනාදියෙහි විප්‍රත්‍යයාදිය නොවන්නේය.

බහුවර්තියෙහි ජයාවට ජනි කියාද බහුජ්ශබ්දයහට බන්ධන් කියාද, ජනුව-යට ඥ යනාදිය ප්‍රයොගානුසාරයෙන් ව්‍යතව්‍යයි. මෙසේයි—සුවජ්ඣනී, අධිජ්ඣනී, ප්‍රඥා සංඥා යනාදියයි.

වන්නේය. ආවා, විකල්පයෙන් ආකාර වන්නේය. න තව, සිරයා පරකල්හි වනාහි පුළුපදයහට දීඨිද ආකාරද නොවේ. මුණිහිරිමුණිහි: ප්‍රභාතාය යද්දුඛං. ප්‍රවාතනං මුණිමුණි, පක්‍ෂයෙක්හි මුණිමුණි. බාහුහිඛාහුහි: ප්‍රභාතාය යද්දුඛං. ප්‍රවාතනං බාහා බාහවි, පක්‍ෂයෙක්හි බාහුබාහවි. අසිහි: අසිහි: ප්‍රභාතාය යද්දුඛං. ප්‍රවාතනං අසාසි. [පාණිනී: 5. 4. 127, 2. 2. 27, 6. 3. 137.]

ඉති හ:

බහුවර්තිය නිමි.

(මු) කම්භාරයසමාස: (ය.)

පරමශාසාවාතමා වෙති—පරමාතමා.

සංශාසෙෆ විච්චාසා—වානඤ්ඤෙති—සවිවිද්‍යනඤ්ඤ:.*

* උත්තරපදවිගුසමාස වන්වසමාස බහුවර්තියසමාස යන මොවුන් රහිතවූ සමාසයෙක් පදයන්ගේ බහුතිය ඇතිකල්හි නැත්තේයයි දුගීසිංහ ක්‍රමදිශවර දෙදෙන කියති. ඒ මතය අයතිනොකරන්නේ පද තුණකින්ද සවිවිද්‍යනඤ්ඤ: සි කම්භාරය කියයි. ආනඤ්ඤෙති ආනඤ්ඤ:, ආනඤ්ඤ: යනු විශේෂ පදයයි, තුන්දෙනාගේ විශේෂණත්වය ඇති කල්හි සමාසය උත්පතති නොවන හෙයිනි. කුඛ්චකුඛ්ච: පව්විස්පභ: යන මේ ආදියෙහි දෙදෙනාගේ විශේෂණත්වය ඇති කල්හිද විශේෂ විශේෂණයාගේ කැමති පරිද්දෙන් වන බැවින් එකක්හුගේ විශේෂණභාවය සලකනුලැබේ. විශේෂණයාගේ වනාහි පුළුච සිවිමම වේ. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණදීඨි: යනු නොවේ. ගෞරදිහුගේ වනාහි විශේෂණත්වයද විශේෂණත්වයද වෙයි, එහෙයින් ගෞරවිප්‍ර:, විප්‍රගෞර: යනාදිය වේ. ගෞරදිය මෙසේයි—ගෞර කඬාර ජරඨ කපිල ගඩුල කාණ් බොඩ බිඤ්ජ කුඛ්ච කුණ්ඩ බල වාච හිස්සුක තනු යනුයි.

මයුර ව්‍යංසකාදියද, ශාකපාර්විවාදියද නිපාතනය කරණු ලැබේ. ව්‍යංසයති ජලයතිනි ව්‍යංසකොධුනිතී:, විපුළි අංස ධාතුහු කෙරෙන් ණකප්‍රත්‍යයයි, මයුරත්වොසෙෆ ව්‍යංසකත් වෙති මයුරව්‍යංසක:, උඬර උත්සාජ ඉති යසං ක්‍රියායා සා උඬරෙත්සාජ, උඬමවිධමා, උත්පතනිපතා අශ්විතපිවතා යනාදියද මෙසේමැයි. ශාක: ශකති: ප්‍රධාන. යසං ස: ශාක ප්‍රධාන:, ශාකප්‍රධාන: පාර්ථව: ශාකපාර්විව:, නිපාතනයෙන් මධ්‍යපද ලොපය වෙයි. ශ්‍රිහෂිතාමා නාපති: ශ්‍රිහෂිතාපති:,

(ස-) කම්බාරයසමාසය කියනුලැබේ.

පරමශ්‍රාවස්ථය, පරම වූයේද මේ නෙමේය ; ආත්මා ව, ආත්මන් වූයේද මේ නෙමේය යන වාක්‍යවිධයෙහි පරමාත්මා යනු වේ. සංශ්වාසය, විවාසය, ආනන්දය යන වාක්‍යයෙහි සම්පිද්‍යනන්දය.

(ම-) 350. කොඩාදි: පුංචන්යජාතියදෙශියෙ නෙවෙ කි ජාතකව්‍යය. (කොඩාදි: 1. පුංචන් 1. යජ්‍යතියදෙශියෙ 7. තෙව 7. තු 1. අජ්‍යතකව්‍යය: 1.)

(ම-) කොඩි පුරණකදි: පුංචන් සතත් යාදෙය, තතියොසතු ජාතියංසු වර්ණ.

පාවකසත්‍රි, පඤ්චමමභායනී.*

මෙරුනාමා මහිභාත් මෙරුමහිභාත්, මුඛසුකතා නාසිකා මුඛ නාසිකා යනාදියද මෙසේයි. මසුරව්‍යංසකාදියද ශාකපාර්වතීවාදියද ආකාතිගණයයි. ප්‍රයොගානුසාරයෙන් මෙසේ අවබෝධ කටයුතු.

* ක උච්චි යසස ස කොඩි, කොඩි ආදිර් යසස ස කොඩාදි: යනු ජාතියයව දෙශියයව නත් තසමිත්. තනු නනු තනු. තසමිත්. ජාතියව ආතත ව ජාතකවෙය, න විද්‍යෙන ජාතකවෙය යනු කොඩාදෙය සොජ්‍යතකව්‍යය. (327) පුංචන් සත්‍රුකතපුංස්ක: යන මේ ආදියෙන් උක්තපුංස්කවූ උංසංඥ කකාරාදියට පුංචද්භාවය යෙදුනු කල්හි (328) නොජ්‍යතකකොඩි යන මේ ආදියෙන් නිෂේධ වෙයි, එකල්හි, කම්බාරයාදියෙහි නැවත මෙයින් විධානය කරනුලැබේ. ජාතියපුත්‍රයා පර කල්හි පුංචන්භාවය නොයෙදුනු කල්හිද මේ සුත්‍රයෙන් විශේෂවිධානය වෙයි. මෙසේයි—රසිකා වාසෙය භායනී වෙති රසිකභායනී යනාදියයි, පඤ්චමිවාසෙය භායනී වෙති පඤ්චමමභායනී. දත්තභායනී යනුද මෙමවිලභායනී යනුද බ්‍රාහ්මණභායනී යනුද සුකෙශභායනී යනුද මෙසේමැයි. (487) රසිකජ්‍යාතිය, (477) රසිකදෙශිය, (438) රසිකතා රසිකතං යනුයි. කොඩාදි භින්නයහට වනාහි දීඝිජ්‍යාතිය යනාදීන්ගේ පුංචද්භාවය නොවේ. උක්තපුංස්ක: යනු කුමටය? ගම්හිකාභායනී යනාදි අනුක්තපුංස්කයන්ට පුංචන් නොවීම පිණිසයි. අජ්‍යතකව්‍යය යනු කුමටය? බ්‍රාහ්මණිකං දත්තං යන තන්හි පුංචන් නොවන පිණිසය. කොඩාදි යනාදියෙන් යම් ශබ්දයන්ගේ පුංචන්භාවය නිෂේධකරණලද්දේද ඒ ශබ්දයෝ කිසිකෙණක් වනාහි ගන්නාලැබෙත්, එහෙයින් (329) පුරණිප්‍රියා යනාදි

(ස-) කොච්චි, තඹිතයෙහි වූද කෘදන්ත ණකප්‍රත්‍යයෙහි වූද උච්චසංඥ කකාරද; පුරණිකදී; පුරණීප්‍රත්‍යයාන්තය ආබ්‍යස ඉම් උම් දෙකද රකතාථි විකාරථි දෙකද යන සතර රහිත තඹිතාන්ත ඉත්සංඥ ණකාරයද ජාතිඤ්චය දෙකෙහි කරණ ලද ඊජ්ජන්ත පදයද ඉදින් උක්තපුංසක වන්නේද එකල්හි එකාච්චු (විශෙෂ්‍යවූ) ස්ත්‍රීලිඛයා පර කල්හි ; යාදෝ, කම්ඨා රයාදියෙහි ; පුංචත් සඤ්, පුංචත් වන්නේය. ජාතිය දෙයිය ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හිද පුංචත් වන්නේය. තඤ්ඤාසනු, තප්‍රත්‍යය ඤප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පර කල්හි ; ජාතිසංඥවජිං, ජාති සංඥ දෙක රහිතවූ උක්තපුංස්කවූ උච්චසංඥ කකාරදිය පුංචත් වන්නේය.

පාවකස්ත්‍රී, පාවිකාවාසෝ ස්ත්‍රීවෙති පාවකස්ත්‍රී. පඤ්චම භාය්‍යා පඤ්චමි චාසෝ භාය්‍යාවෙති පඤ්චමභාය්‍යා. දෙනන් හිම මෙයින් පුංචත් වේ. [පාණිනී: 6. 3. 42.]

(මු-) 351. විත්‍ර්‍යථොධිකාවාත්‍රයෝ'ථොසත්‍රිද්‍යාදෝ'න්ත්‍ර්‍ය ඡටිකෙ චනශිතෝ වා. (විත්‍ර්‍යථොධිකා: 1...වාත්‍රයෝ'ථො: 1...ත්‍රිද්‍යාදෝ 7. අන්ත්‍ර්‍යඡටිකෙ 7. තු 1. අනශිතෝ 7. වා 1.)

එඡාමෙතෙ ක්‍රමාත් සත්‍ර: ද්‍යාදිත්‍රිකෙ, චත්‍යාරිංශද්‍රිද්‍රිඡටිකෙ අශිතිවජේ තු වා.

ව්‍යධිකාදශ වාදශ, ත්‍රයොදශ අථොදශ. වා චත්‍යාරිංශත් චි චත්‍යාරිංශත්. අනශිතෝ කිං, ව්‍යශිති:.*

යෙහි නිෂේධ කල්හිද කම්ඨාරයෙහි පුංචත්භාවය වෙයි යනු කියත්, මෙසේයි—කලූණණපඤ්චමි මහාභටි මහානවමි කලූණ ණප්‍රියා යනාදියයි.

කොඩාදියන්ති (328) නොප්‍රත්‍යාකකොච්චි යන මේ ආදි සූත්‍රයෙහි යම් ප්‍රත්‍යයාදිහු කියනලද්දහුද, පුරණිකදියන්ති (329) පුරණීප්‍රියා යන මේ ආදි සූත්‍රයෙහි යම් ශබ්දයෝ කියනලද්දෝද ඔව්හු ජාතිය දෙයිය ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හිද කම්ඨාරයෙහිද පුංචත්වන්නෝය. තඤ්ඤාසනු පරකල්හි වනාහි ජාති වාවකයාහටද සංඥාවාවකයාහටද නොවන්නේය යන අභියසි රමතකිවාගිතතෙම කියයි.

* චෝච ත්‍රයශ්‍රී අභි ව තෙ විත්‍ර්‍යථොන: , විත්‍ර්‍යථොති: සහිතා අධිකා: විත්‍ර්‍යථොධිකා: , ශාකපාර්ථිවාදි බැවින් සහිත යන පදය හට ලොප්වේ, චන්චයා කෙරෙන් පරවූ අධිකශබ්දය වෙන්

(ස-) දශාදිත්‍රිකෙ, දශන්තරිකෙ ආදිකොට ඇති විංශතිකර්මය හිංශන්තරිකෙ යන මේ ත්‍රිකය පර කල්හි ; එනම්, වි ත්‍රි අනන්තරිකෙ යන මොවුන් අධිකකොට ඇත්තවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; එනම්, වා-ත්‍රයස්-අභ්‍යා යන මොවුන් ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; සත්‍ය, වන්තාහ ; අශ්වි වජ්‍ර, අශ්විතරිකෙ රහිතවු ; වන්තාරිංශද්විත්‍රිකෙ තු, වන්තාරිංශන්තරිකෙ ආදිකොට ඇති විංශතිකය පරකල්හි වන්තාහ ; වා, විකල්පයෙන් වා-ත්‍රයස්-අභ්‍යා යන ආදෙශයෝ කම්භාරයසමාසයෙහි වෙත්. ව්‍යාධිකාශ්‍ය නෙ දශ වෙති වාදශ, ත්‍රයාධිකාශ්‍ය නෙ දශ වෙති ත්‍රයොදශ, අභ්‍යාධිකාශ්‍ය නෙ දශ වෙති අභ්‍යාදශ, ව්‍යාධිකාශ්‍යොදශ වන්තාරිංශ වෙති වාදන්තාරිංශත්, පක්‍ෂයෙක්හි විවන්තාරිංශත්. අනෙකු තො, කිං, අනෙකු තො යනු කුමටය ? ව්‍යාධිති, යනාදි තත්හි වා යනාදි ආදෙශ නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි. [පාණිනී: 6. 3. 47, 48, 49.]

(ම) 352. වෙවකොනසෙසකාද්වෙනකාගෙනා සබ්ධාසාං. (වා 1. එකොනස 6. එකාද්වෙනකාගෙනා 1.. සබ්ධාසාං 7.)

එකාද්වෙනිංශති, එකානන්තිංශති, එකොනතිංශති.*

වෙන්ව සම්බන්ධ බැවින් ව්‍යාධික ත්‍රයාධික අභ්‍යාධික යන අවිසි. වාශ්ව ත්‍රයස්ව අභ්‍යාශ්ව වාත්‍රයොභ්‍යා. දශ ආදෙශයෙහි නෙ දශාද්විත්, ත්‍රයාද්විත් දශාද්විත් සමාහාරය ත්‍රිදශාද්විත් තස්මින්. ඡන්දොස් සමුහය වෙති, අනන්තරිකෙ තත් ඡන්දොස්වෙති තස්මින්. න අශ්විතරිකෙහි සහසං. වන්තාරිංශත් පක්ෂවාශත් ඡන්ද සහති නවති යන පස පරකල්හි විකල්පයෙන් වන්තෝය යන අවිසි. යාකපාර්ථවාදි බැවින් අධික යන පදයට ලොප් වේ. වාචිංශති, ත්‍රයොචිංශති, අභ්‍යාචිංශති යනුද, වාත්‍රිංශත් ත්‍රයස්ත්‍රිංශත් අභ්‍යාත්‍රිංශත් යනුද මෙසේමැයි. වාපක්ෂවාශත් විපක්ෂවාශත් වාඡන්ති, විඡන්ති, වාසහති, විසහති, වානවති, විනවති යන මේ ආදියද මෙසේමැයි. අශ්විතරිකෙ පර කල්හි ආදෙශ නොවේ, එහෙයින් ව්‍යාධිති, ත්‍රයාධිති, අභ්‍යාධිති කියා වේ. කම්භාරය යනු කුමටය ? ව්‍යාධිකාදශ යනු සව්‍යාධික දශ යනාදියෙහි ආදෙශ නොවන්නේය යනු දැක්වීම පිණිසයි.

* වාශ්ව ව්‍යාධික ව්‍යාධික ව්‍යාධික බැවින් මෙහි සබ්ධාසාං විංශතිකර්මය මය, එහෙයින් එකොනත්‍රිංශත් නෙ දශ වෙති එකොනදශ කියා වේ. යෙ යනු කුමටය ? එකොනා විංශතිර් යනු ස එකොන විංශති යන බහුවර්තියෙහි ආදෙශ නොවන පිණිසයි.

(ස-) සඛිකයා, සඛිකවාචකවූ විංශතිශබ්දදිය පරකල්හි; එකොනස, එකොනශබ්දයහට; වා, විකල්පයෙන් කම්භාරය සමාසයෙහි; එකාද්න එකානෙනා, එකාද්න එකානන යන මොහු වෙත්. එකාද්න විංශති, එකොනා වාසෙය විංශතියෙහි එකාද්නවිංශති, එකානනවිංශති, එකොනාවාසෙය විංශතියෙහි එකානනවිංශති, පක්ෂයෙක්හි එකොනවිංශති යනු වේ. [පාඨිනි: 6. 3. 76.]

(ම-) 353. සධ්‍යහොග්‍යූෂ්‍ය: ෂ: ෂගෙ ව. (සඛි-අභන්-රුඥ: 5. ෂ: 1. ෂගෙ 7. ව 1.)

එහි: ෂ: සභන් යෙ ෂෙ ගෙ ව. ප්‍රියසඛ: පරමාහ: මහාරුජ:.*

(ස-) එහි: සඛි අභන් රුජන්යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙත්; යෙ, කම්භාරයසමාසයෙහිද; ෂෙගෙ ව, තත්පුරුෂ විගුසමාස දෙක්හිද; ෂ: සභන්, ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය. ප්‍රියශ්වාසෙය සඛා වෙති ප්‍රියසඛ: මෙයින් ෂප්‍රත්‍යය වේ, (258) සඛිහුගේ ඉකාර ලොපය වේ. ඉත්සංඥ ඔකාර බැවින් සත්‍රිලිඛයෙහි ඊජ් වේ, (257) ප්‍රියසඛි යනු වේ. පරමඤ්ච තත් අභයෙහි පරමාහ:, ෂප්‍රත්‍යය කලකල්හි (337) නිකාරලොපයද, (258) අකාර ලොපයද වේ. අභිධාන බැවින් අභන්අනතය පුංලිහු වේ. මහාශ්වාසෙය රුජ වෙති මහාරුජ:, (326) මහත්ශබ්දයාගේ නිකාරයහට ආකාර වේ, ෂප්‍රත්‍යය කල කල්හි නලොපයද අකාරලොපයද වේ. [පාඨිනි: 5. 4. 91.]

(ම-) 354. සලේවකදෙශසඛිකනසඛිකවතහෙනකා හෙනකෙත්ත'හෙනා'න්ත: (සච්ච-වතත් 5. න 1. එකත් 5. න 1. ඵෙකෙත්ත 7. අන්ත: 6. අන්ත: 1.)

එහි: පරස අභන් ඉත්‍යස සථානෙ අන්ත: සභන් යාදෙය නභෙකාත් න වෙවෙකෙත්ත.†

* සඛා ව අභයෙ රුජ වෙති තසමාත්. කෘෂ්ණසහ සඛා කෘෂ්ණසඛ:, ත්‍රයාණං සඛිනාං සමාහාර සත්‍රිසඛං යනුද මෙසේ මැයි. යාදෙය යනු කුමටය? කෘෂ්ණ: සඛායසහ ස කෘෂ්ණසඛ: යන මෙහි බහුවිර්තියෙහි ෂප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි.

† සච්චස්ච එකදෙශස්ච සඛිකතස්ච සඛික ව වෘඤ්ච සමාහාරෙ තසමාත්, න එකො නෙනකසතස්මාත්, න ඵෙකෙත්තෙකෙත්තං තස්මින්, දිනියාගේ එකෙකසතාගයෙහි පවත්නා වූ පුච්චාදිය එකදෙශයයි.

(ස-) එහි පරස, සඵලබ්දි එකදෙයවාචී ශබ්ද සඵලකත ශබ්ද එකශබ්ද රහිතවූ සඵලකශබ්ද ව්‍යශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ ; අභන් ඉත්‍යස, අභන් යන මොහුගේ ; ස්වා නෙ, ස්වානයෙහි ; යාදෙ, කම්ඨාරයාදියෙහි ; අභ්නා සභන්, අභ්නාදෙය වන්නේය. නකෙකාත්, එකශබ්දයා කෙරෙන් අභ්නාදෙය නොවන්නේය. න වෙවකෙ, සමාහාර විග්‍ර සමාසයෙහිද අභ්නාදෙය නොවන්නේය. [පාණිනි: 5. 4. 88.]

(මු-) 355. ප්‍රාග්වත් නොගේ 'නො'ත්තස. (ප්‍රාග්වත් 1. න: 6. න්: 1. අන: 5. අභ්නස 6.)

සඵවාග්ණ: පුඵවාග්ණ:, එකානතු එකාහ: අන ඉති කිං, ත්‍රිහිරගොහිජාත: ත්‍රග්ණ:.*

(ස-) ප්‍රාග්වත්, පලමු මෙන් ; අන:, අකාරයා කෙරෙන් පරවූ ; අභ්නස, අභ්න යන්නහුගේ ; න:, දූන්ත නකාරය හට ; න්:, මුඨින නකාර වේ. සඵඤ්ච තත් අභගෙවති සඵවාග්ණ:, පුඵඤ්ච තත් අභගෙවති පුඵවාග්ණ:. එකානතු, එකශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි ; එකාහ:, අභ්නාදෙයනොවන හෙයින් එකාහ: යනු වේ. අන ඉති කිං, අන: යනු කුමටය ? ත්‍රිහිරගොහිජාත: යන වාක්‍යයෙහි ත්‍රග්ණ: යනු වේ. මෙහි

* ප්‍රාග්වත් යන මෙආදියෙන් (107) ඡර: අවකුප්වනතරෙ'පි යනුද ප්‍රාජතයි. එසේද—අකාරරෙඵ ස:වඤ්ඤක්තවූ අකාර නතයා කෙරෙන් පරවූ අභ්න යන අකාරනතවූ දූන්ත නකාරය හට මුඨින නකාර වන්නේය අව කු පු යන මොවුන් මධ්‍යවූ කල්හිද වන්නේය. ප්‍රාග්ණ: අපර්ග්ණ: යනාදියද සඵවාග්ණ: යනු මෙහි, අප්‍රත්‍යයද අභ්න ආදෙයයද මුඨින දෙයයද වෙත්, (353, 354, 355). එකඤ්ච තදහස්වෙති එකාහ:, අප්‍රත්‍යයද නකාරලොපයද අකාරලොපයද වෙත් (353, 337, 258). ත්‍රග්ණ යනු තඤ්ඤාපී විග්‍රසමාසයයි, ප්‍රත්‍ය දූහරණය සඳහා මෙහි කියනලදී. අභ්න යන්න අකාර නතය යනු කුමටය ? දිඝ්ඤ්ඤ අභානි යසං සා දිඝ්ඤ්ඤ යන මෙහි නොවන පිණිසයි. ශරත්. ප්‍රාග්වත් යනු කුමටය ? සඵලකතාග්ණ: ව්‍යග්ණ: යන මෙහි නොවන පිණිසයි. පුඵඤ්ඤයෙහි තෙතකෙය යනු කුමටය ? වසොරග්ණ: සමාහාර: ව්‍යග්ණ: යන තත්හි අභ්න ආදෙය නොවන පිණිසයි. මොවුන් ගේ ස්වානයෙහි අභිධාන බැවින් පුංලිගයි.

අකාරයා කෙරෙන් පරනුව බැවින් මුඛිත්ත නොවන පිණිසයි. [පාණිනි: 8. 4. 7.]

(මු-) 356. කෞටුශ්‍රාමාත් නක්ෂණ: (කෞටුශ්‍රාමාත් 5. නක්ෂණ: 5.) කෞටනක්ෂණ:.*

(ස-) කෞටුශ්‍රාමාත්, කෞටශබ්ද ශ්‍රාමශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; නක්ෂණ:, නක්ෂත් ශබ්දයා කෙරෙන් පරව කම්භාරය සමාසාදියෙහි ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය. කෞටශ්‍රාම සෞ නක්ෂා වෙති කෞටනක්ෂණ: [පාණිනි: 5. 4. 95.]

(මු-) 357. ජාතමහත්වෘඛාද්‍යක්ෂණ: (ජාතමහත්වෘඛාත් 5. උක්ෂණ: 5.)

ජතොක්ෂණ: මහොක්ෂණ:†

(ස-) ජාතමහත්වෘඛාත්, ජාත ශබ්ද මහත් ශබ්ද වෘඛශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; උක්ෂණ:, උක්ෂත් ශබ්දයා කෙරෙන් කම්භාරයාදියෙහි ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය. ජාතශ්‍රොසො උක්ෂා වෙති ජතොක්ෂණ:, මහාශ්‍රොසො උක්ෂාවෙති මහොක්ෂණ: [පාණිනි: 5. 4. 77.]

(මු-) 358. ශුභෝ'ත්‍යප්‍රාණ්‍යපමානාත්. (ශුභ: 5. අති-අප්‍රාණ්‍යපමානාත් 5.)

අභ්‍ය: ප්‍රාණිවජ්ජාපමානාවච ශුභ: ෂ: සත්‍ය යාදෝ. ආකෂී ඉව ශ්‍රො ආකෂීශ්‍රො:

ප්‍රාණිතස්තු ව්‍යක්‍ෂ ඉව ශ්‍රො ව්‍යක්‍ෂශ්‍රො:‡

(ස-) අභ්‍ය:, අතිශබ්දයා කෙරෙන්ද ; ප්‍රාණිවජ්ජාත්, ප්‍රාණි රභිතවු ; උපමානාවච, උපමානවාචී ශබ්දයා කෙරෙන්ද

* කූටකං හව: කෞට: ශ්‍රාමසහ නක්ෂා ශ්‍රාමනක්ෂණ:

† වෘඛොක්ෂණ: යනුද මහොක්ෂණ: යනු මෙති, යාදෝ යනු කූම වය? මහාත් උක්ෂා යසහ සමහොක්ෂා ශ්‍රීව:

‡ න ප්‍රාණි අප්‍රාණි, අප්‍රාණි වාසො උපමානක්ෂ්‍රොවෙති අප්‍රාණ්‍යපමානං. අතිශ්‍රො අප්‍රාණ්‍යපමානක්ෂ්‍රොවෙති තස්මාත්. ආකෂ්‍යතෙ'තෙතෙති ආකෂී: ආකෂී ශබ්දයෙන් උක්ෂණ යෙන් ඇදීම සමානයෙන් කියනු ලැබේ. ඒ හැඟවීම පිණිස ඉවශබ්දය වේ. අතිශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි; ශ්‍රොනමිතිත්‍රා න්‍යා: අතිශ්‍රො: යනු වේ. ව්‍යක්‍ෂශබ්දයෙන් උක්ෂණයෙන් ව්‍යක්‍ෂ සමානයා කියනු ලැබෙයි, ව්‍යක්‍ෂශ්‍රොවාසො ශ්‍රොවෙති ව්‍යක්‍ෂශ්‍රො. ප්‍රාණිඋපමානයා කෙරෙන් ෂප්‍රත්‍ය නොවේ.

පරවු; ශුභය, ශ්‍රීත්ශ්‍රීත්ශ්‍රීත් කෙරෙත්; යාදෙය, කම්බාරය සමාසාදියෙහි; ඡ: සතත්, ඡප්‍රත්‍යය වත්තේය. ආකෂි ඉව ශ්‍රීත් යන වාක්‍යයෙහි ආකෂිත්‍ය: යනු වේ. ප්‍රාණිත්‍යත්‍ය, ප්‍රාණ වත් ශ්‍රීත් කෙරෙත් වනාහි; ව්‍යුත්‍ය ඉව ශ්‍රීත් යන වාක්‍යයෙහි ව්‍යුත්‍යත්‍ය යනු වේ. [පාණිනී: 5. 4. 96, 97.]

(මු-) 359. පුළුච්චානතරමාභාවානතො සත්ථන: (පුළුච්චානතර-මාභාව 5. ව 1. අනතො: 5. සත්ථන: 5.)

එහෙය පුළුච්චානතාව අතිවජිත් සත්ථන: ඡ: සතත් යාදෙය. පුළුච්චසත්ථං.*

(ස-) එහෙය, පුළුච්චානතර- මාභාව යන මොවුන් කෙරෙත්ද; අතිවජිත්, අතිශ්‍රීත් රතිනවු; පුළුච්චානතාව, පළමු කියන ලද අප්‍රාණි උපමානවාවක ශ්‍රීත් කෙරෙත්ද පරවු; සත්ථන: සත්ථි ශ්‍රීත් කෙරෙත්; යාදෙය, කම්බාරය සමාසාදියෙහි; ඡ: සතත්, ඡප්‍රත්‍යය වත්තේය. පුළුච්චසත්ථං නත් සත්ථි වෙති පුළුච්චසත්ථං. [පාණිනී: 5. 4. 98.]

(මු-) 360. දෙශාන් බ්‍රහ්මණ: කුමහද්ග්‍යනා වා. (දෙශාන් 5. බ්‍රහ්මණ: 5. කුමහද්ග්‍යනා 5..තු 1. වා 1.)

කුත්සිතො බ්‍රහ්මා කුබ්‍රහ්ම: කුබ්‍රහ්මා.†

(ස-) දෙශාන්, දෙශවාවක ශ්‍රීත් කෙරෙත් පරවු; බ්‍රහ්මණ:, බ්‍රහ්මත් ශ්‍රීත් කෙරෙත් කම්බාරය සමාසාදියෙහි ඡප්‍රත්‍යය වත්තේය. කුමහද්ග්‍යනා, කුශ්‍රීත් මහත් ශ්‍රීත් යන මොවුන් කෙරෙත් පරව වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ඡප්‍රත්‍යය වත්තේය. කුත්සිතො බ්‍රහ්මා යන වාක්‍යයෙහි කුබ්‍රහ්ම: යනු වේ. පක්‍යයෙහි කුබ්‍රහ්මා යනු වේ. [පාණිනී: 5. 4. 104, 105.]

* පුළුච්චානතරමාභාව නමුත්. නාසති අතිර්ථයනු සො'නතිසතමාත්. උතතරසත්ථං යනුද පුළුච්චසත්ථං යනු මෙති. මාභාව සත්ථි මාභාවසත්ථං, එලකම්භසත්ථි එලක සත්ථං. ප්‍රාණි උපමානයා කෙරෙත් පරව වනාහි ව්‍යුත්‍ය සත්ථි යනු වේ. අතිශ්‍රීත් කෙරෙත් වනාහි සත්ථි අති ක්‍රාන්ත: අතිසත්ථි.

† අවනතො බ්‍රහ්මා අවනතිබ්‍රහ්ම:, මහාශ්‍රීත් බ්‍රහ්මාවෙති මහාබ්‍රහ්ම:, විකල්පයෙන් මහාබ්‍රහ්මා. මෙහි බ්‍රහ්මත් ශ්‍රීත් බ්‍රහ්මණ්‍යවති වේ.

(මු-) 361. සරෙ'නො'යො'ශ්මන: සංඥාජනෙත: (සරස් අනස් අයස් අශ්මන: 5. සංඥාජනෙත: 7 ..)

මහානසං උපානසං ලොහිතායසං පිණ්ඩාශ්ම: අමානාශ්ම:.*

(ස-) සරෙ'නො'යො'ශ්මන:, සරස්ශබ්ද අනස්ශබ්ද අයස්ශබ්ද අශ්මන්ශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් ; සංඥාජනෙත:, සංඥයෙහිද ජාතියෙහිද යන මේ දෙකේ කම්භාරයාදියෙහි ෂප්තාය වේ. මහව වත් අනුයෝගි මහානසං, සංඥසි, උපගතං අන: උපානසං, ජාතියසි, ලොහිතං අය: ලොහිතායසං, සංඥසි, කාලායසං, ජාතියසි, පිණ්ඩ ඉව අශ්මා පිණ්ඩාශ්ම:, සංඥසි, අමානං අශ්මා අමානාශ්ම:, ජාතියසි. [පාණිනී: 5. 4. 94.]

(මු-) 362. සමෙවකදෙශසංඛ්‍යානපුණ්‍යවෂ්ඨිදීර්ඝාද්‍රාමනු: (සච්ච—දීඝීන් 5. රුත්‍රෙ: 5.)

රුත්‍රෙරකෙකකදෙශෙ වධිමාන: පුච්චාදීරෙකදෙශ: පුච්ච රුත්‍ර: අපරරුත්‍ර:†

(ස-) සමෙවකදෙශසංඛ්‍යානපුණ්‍යවෂ්ඨිදීඝීන්, සච්චශබ්දය රුත්‍රකදෙශවාචී ශබ්දය සංඛ්‍යානශබ්දය පුණ්‍යශබ්දය වෂ්ඨිශබ්දය දීඝිශබ්දය යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; රුත්‍රෙ:, රුත්‍රී වාවක ශබ්දයා කෙරෙන් කම්භාරයාදියෙහි ෂප්තාය වන් වේය. රුත්‍රෙ:, රුත්‍රියගේ ; එකෙකකදෙශෙ, එක එක භාගයෙකේ ; වධිමාන:, පවත්නාවු ; පුච්චාදී:, පුච්චභාගාදී: ; එක දෙශ:, එකදෙශ නම් වේ. පුච්චාචෛ රුත්‍රියෙහි පුච්චරුත්‍ර:, රුත්‍රියගේ පුච්චභාගය යන අර්ථය. අභිධාන බැවින් රුත්‍රිඅන්තයත්ව පුංලිභ වේ. අපරරුත්‍ර: යනුද මෙසේමැයි. [5. 4. 87.]

* සරස් ව අනස් ව අයස් ව අශ්මන් වෙති නයමාත්, සංඥ ව ජාතියෙහි සංඥාජනී නයො: ජලසා සර: ජලසරසං, සංඥසි. මණ්ඩුකසරසං, ජාතියසි. සංඥාජනෙත: යනු කුමටය? දීඝී සර: දූඨාන: හුඤාය: භග්නාශ්මා යන මෙහි සංඥාජනී රහිත බැවින් ෂප්තාය නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි.

† සච්චෙව එකදෙශෙහි සංඛ්‍යානෙහි පුණ්‍යස්ථ වෂ්ඨියෙහි දීඝී යෙහි තස්මාත්. සච්චාචෛ රුත්‍රියෙහි සච්චරුත්‍ර: අපර වාචෛ රුත්‍රියෙහි අපරරුත්‍ර:, මධ්‍යරුත්‍ර: යනුද සංඛ්‍යානරුත්‍ර: යනුද පුණ්‍යරුත්‍ර: යනුද වෂ්ඨිණං රුත්‍ර: වෂ්ඨිරුත්‍ර: යනුද දීඝිරුත්‍ර: යනුද මෙසේමැයි.

(මු-) 363. ගොරනාමේ. (ගො: 5. අනාමේ 7.)

ගොඟබ්දන් ෂ: සතත් යාදෙ, න නු තාමේ. පරමගව:.*

(ස-) ගොඟබ්දන්, ගොඟබ්දයා කෙරෙන් පරව; යාදෙ, කම්බාරයාදියෙහි; ෂ: සතත්, ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය. තාමේ නු, තප්‍රත්‍යයාගේ අරියෙහි වනාහි; න, ෂප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. පරමගොසො ගොඟබ්දන් පරමගව: [පාණිනි: 5. 4. 92.]

(මු-) 364. නාමෝ'ඩාන් ගෙ ව. (නාව: 5. අඩාන් 5. ගෙ 7. ව 1.)

අඩාන් පරත් නොගබ්දන් ෂ: සතත්, අනාමේ ගෙ ව. අඩි නාවං.†

(ස-) අඩාන් පරත්, අඩිගබ්දයා කෙරෙන් පරවු; නොගබ්දන්, නොගබ්දයා කෙරෙන්; ෂ: සතත්, ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය. අනාමේ, තප්‍රත්‍යය රහිත අරියෙහිද; ගෙව, විගුසමාසයෙහිද ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය. අඩිඤ්ච තත් නොගබ්දන් අඩිනාවං, අභිධාන බැවින් නපුංසකත්‍වයයි. [පාණිනි: 5. 4. 99. 100.]

(මු) 365. බාසාරි වා. (බාසාරි: 5. වා 1.)

අඩිබාරං අඩිබාරි.‡

ඉති ස:.

* ගඤ්ඤ ගො: ගජගව: නුයාණං ගවාං සමාහාර: ක්‍රියවං. පඤ්චගාවො ධනමසා පඤ්චගවධන: අනාමේ යනු කුම වය? පඤ්චගිගොහි: ක්‍රිත: පඤ්චග: යන තන්හි ෂප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි.

† මේ සුත්‍රයෙහිද මතු සුත්‍රයෙහිද කම්බාරදිනුගේ අනුවා තතිය ඇති කල්හිද අභිධානවු අඩිගබ්දයා කෙරෙන් පරවු නොගබ්දයා කෙරෙන් කම්බාරයෙහිම ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය, නැවත ගෙ ව යි කියන බැවින් නොගබ්දයා කෙරෙන් ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය අනාමේ ගෙ ව යි අනුමානියෙන් අවබෝධ කට යුතු. අඩාන් යනු කුමවය? දිසිනො, යන තන්හි ෂප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි. ක්‍රිතාවං විතාවධන: යනුද මෙසේමැයි. තාරියෙහි වනාහි පඤ්චගි: නොහි: ක්‍රිත: පඤ්චගො: යන තන්හි ෂප්‍රත්‍යය නොමේ.

‡ තප්‍රත්‍යය රහිතවු විගුසමාසයෙහිද ෂප්‍රත්‍යය වන්නේය යනු අරියි. අඩිඤ්ච තත් බාරි වෙති අඩිබාරං. අභිධාන ගෙ යින් ක්ලිවත්‍වය වේ. පසායෙහි අඩිබාරි යනු වේ. ක්‍රිබාරං ක්‍රිබාරි, විබාරධන: විබාරිධන: තප්‍රත්‍යයාරියෙහි වනාහි වාහනං බාරිහනං ක්‍රිත: විබාරි:.

(ස) බායනී, අභිශබ්දයා කෙරෙත් පරවු බාරිශබ්දයා කෙරෙත් කම්බාරය සමාසයෙහි; වා, විකල්පයෙන් ඡප්තාය වන්නේය. අභිබාර: අභිබාරියනු වේ. [පාඨනී: 5. 4. 101.]

කම්බාරයසමාසය නිමි.

(මු-) තත්පුරුෂසමාස:, (ඡ).

කෘෂණමාත්‍රිත: කෘෂ්ණමාත්‍රිත:

366. වෘං පුළිචං. (වෘං 1. පුළිචං 1.)

පරං වෘං පුළිචං සතත් සෙ සති.

ගුණනමති ක්‍රාන්තා අතිරුජී, අතිශ්චි, අභාෂන:, අතිසත්‍රි:.*

* විනියාදිවු විභක්තාන්ත පද පුළිචකොට ඇත්තවුන්ගේ සමාසය තත්පුරුෂයයි කියනලද්දේය. (318) කෘෂණමාත්‍රිත: යි ක්‍රමයෙන් උද්ගරණකෙරෙයි. ක්‍රියාවිශෙෂණවු විනියාන්තාදීන්ගේ සමාසයද මෙසේමැයි, ඒ මෙසේයි—නිත්‍යභිරු: මඤ්ඣාමි, මාසං චෘප්පසපිත: මාසසපිත: යන මේ ආදියයි.

සතදි විභක්තාන්තය හා සමග නඤ්ඤ යන අව්‍යයශබ්දයාගේ සමාසය නඤ්ඤ තත්පුරුෂයයි, ඒද ප්‍රථමාන්ත පද පුළිකමය. මෙසේයි—න බ්‍රාහ්මණ: අබ්‍රාහ්මණ: නඤ්ඤසමාසයද පර්වුද්‍රසය ප්‍රසර්ප්‍රතිෂෙධයදැයි විවිධ වෙයි. කියනලද්දේය,

ප්‍රධානතො විධෙර්යනු—ප්‍රතිෂෙධො‘ප්‍රධානතා,

පර්වුද්‍රස: ස විඤ්ඤො—යනුාන්තරපදෙන නඤ්ඤ.

අප්‍රාධානං විධෙර්යනු—ප්‍රතිෂෙධො ප්‍රධානතා,

ප්‍රසර්ප්‍රතිෂෙධො‘සො—ක්‍රියා සහ යනු නඤ්ඤ.

අබ්‍රාහ්මණ: යනාදියෙහි පරපද්‍රස හා සමාන අභි ඇති බැවින් විධික්‍රමේ ප්‍රධානතා වෙයි, ප්‍රතිෂෙධභාගයෙහි තාත්පර්‍යභාවය බැවින් ප්‍රතිෂෙධයාගේ අප්‍රාධානතා වෙයි එහෙයින්ම පර්වුද්‍රස නඤ්ඤගේ පරපද්‍රස හා සමග අපෙක්ෂා සහිත බැවින් සමාස වේ. කිඤ්ඤින් න කුළීාණ: යනාදියෙහි විධිභාගයෙහි තාත්පර්‍යභාවයෙන් විධික්‍රමේ අප්‍රාධානතා වෙයි ප්‍රතිෂෙධයාගේද ප්‍රධානතා වෙයි, එහෙයින්ම ප්‍රසර්ප්‍රතිෂෙධ නඤ්ඤගේ ක්‍රියාව හා සමග සමබකවන බැවින් සතද්‍රව්‍යය හා සමග අපෙක්ෂා සහිත බවක් නැති හෙයින් සමාස නොවේ. මෙසේ දකු—ප්‍රාදීන් හා සමග සතද්‍රව්‍යයාගේ නිත්‍යසමාසය වෙයි. නිත්‍යසමාසයෙහි ස්වපදවිග්‍රහයෙන් නැත්තේය, අනිත්‍යපදයක් හා සමග අභිකථනය වෙයි. කුපුරු

(ස-) කෘෂ්ණම් ආශ්‍රිතය යන වාක්‍යයෙන් කෘෂ්ණාශ්‍රිතය යනු වේ.

සෙ සති, සමාසවන කල්හි ; පරං වෘත්ත, පරවූ අවසානබදය ; පූච්ඡං සකත්, පූච්ඡ වන්නේය. රුජ නමති ක්‍රාන්තා යන වාක්‍යයෙන් අතිරුජ යනු වේ. යොනමති ක්‍රාන්තා අතිශ්චි, අහරති ක්‍රාන්තා අත්‍යන්තය, සත්‍රියමතික්‍රාන්තා අතිසත්‍රිය. [පාණිනී: 2. 2. 30.]

(මු-) 367. සම්බන්ධව්‍යාකෘතියාචාර්යය. (සම්බන්ධ-වක්ත 5. රුජ-අචාර්යය 5 .. අ: 1.)

සම්බන්ධයා වක්තව පරිභාෂා රුජාචාර්යය සකත් යාදෙය, න තු තාවේ. අතිරුජ: අත්‍යචාර්යය.*

ම: කාජලං ප්‍රගත: දුජිත: සුජිත: යන මේ ආදිය ශිෂ්ටප්‍රයෝගානුසාරයෙන් නිත්‍යසමාසයයි දැනගන්නවෙයි.

සමාසානන්‍යප්‍රත්‍යයන්ගේම නිමිත්තවූ යාදිහුගේ මෙහි පූච්ඡ නිපාතයෙහි අනුවෘත්තියෙන් නැත්තේය එහෙයින් සමාස මාත්‍රයෙහි මොහුගේ විධානය බැවින් උපකෘෂ්ණම් යන අවසාන භාවයෙහිද පූච්ඡනිපාතය වෙයි. අතිරුජ යි (353) අප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (337, 258) නකාර අකාර ලොපය කළ කල්හි (257) අකාර ඉත්සංඥ බැවින් ජ්‍යෙෂ්ඨත්වය වන්නේය. අතිශ්චි යන්නෙහිද (358) අප්‍රත්‍යයයි. සෙස්ස පළමු මෙනි. අත්‍යන්තය යන්නෙහි (353) අ වේ, (354) අත්තාදෙය වේ. අතිසත්‍රිය යන්න පූච්ඡද්‍රව්‍ය ප්‍රාධාන්‍යයෙන් (330) හුස්සයි. අතිමාය: අති වාමොර: යනුද මෙසේමැයි. රුජනමති ක්‍රාන්තා අතිරුජ යනු උද්ගරණ කරන්නෙකු විසින් අති ආදීන් හා සමග විනිශ්චයනායාගේ සමාසයයි ප්‍රකාශකරණලද්දේය. එහෙයින් වෙලා මුද්ගත: උද්වෙල: , ජකමධිරුජ: අධිජං, මුඛමහිත: අහිමුඛ: , යනාදිය අවබෝධ කටයුතු. මෙහි ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් අවසානනිපාතයෙන්ද පූච්ඡනිපාතය වක්තව්‍ය වෙයි, මෙසේයි—වනසකලෙ අලෙවනං. රුජිණං. ගණ: ගණරුහං, අනතරං. ගාහං. ගාහානතරං, යනාදියයි. මෙහි අනතරයෙහිද අනතරයයි.

* සම්බන්ධ ව ව්‍යක්ත සම්බන්ධය. තස්මාත්, එකවචනය යථා සංඛ්‍යා යනු වැලැක්වීම පිණිසයි. මෙහි මණ්ඩුකපුත්‍රායකාරය බැවින් යාදිගේ අනුවෘත්තිය වේ. අතිරුජ: යනාදි දෙ තත්හි මෙයින් අප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (258) ඉකාර ලොපයයි. ත්‍රියංශං රුජිණං සමාහාර: ත්‍රිරුහං, වයොරච්ඡලෙක: සමාහාර: ව්‍යචාර්යය යනුද මෙසේමැයි. තාවේ යනු කුමටය? වේ

(ස-) සංඛ්‍යායා, සංඛ්‍යාවාචි ශබ්දයා කෙරෙන්නද ; ව්‍යවච, අව්‍යවශබ්දයා කෙරෙන්නද ; පරහතං, පරවූ ; රත්‍රසච්ඡාලිතං, රත්‍රශබ්ද අච්ඡාලිශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙන්න ; යාදෙණ, කම්බාර යාදියෙහි ; අඃ සත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය ; තාච්ඡි තු, තඤ්ඤා ථිසෙහි වනාහි ; න, අප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. රත්‍රමනික්‍රා නෙතා'ති රත්‍රඃ, අච්ඡාලිමනික්‍රානෙතා'ත්‍යච්ඡාලි. [පාණිනී 5. 4. 86.]

(ම-) හරිණ්‍යා නුතො හරිත්‍රාතා. විෂණ්වෙ දතතං විෂණ්‍යු දතතං. අව්‍යුතාත් ජතං අව්‍යුතජතං. කෘෂණ්‍ය සඛා කෘෂණ්‍ය සඛං, මහාභාසං, ග්‍රාමතස්‍ය, මාගසක්ථං, ජලසරසං, මණ්ඩුක සරසං. රජගව්‍යං, වෂ්ටිගව්‍යං.*

(ස-) හරිත්‍රාතා යනු තාතියා තත්පුරුෂයයි. විෂණ්‍යුදතතං යනු වතුර්ථි තත්පුරුෂයයි. අව්‍යුතජතං යනු පවමිතත්පුරුෂයයි. කෘෂණ්‍යසඛං යනාදියුෂ්ඨිතත්පුරුෂයෝයි. මහතො දෙශසං මහතං භූමික වා භාසං මහාභාසං. (326) මහත්ශබ්දයාගේ තකාරයභව හෝ තිකාරයභව ආකාරයයි. ග්‍රාමසං තස්‍යා ග්‍රාමතස්‍ය, (356) අප්‍රත්‍යයයි. මාගසං සක්ථි මාග සක්ථං. (359). ජලසං සරං ජලසරසං, මණ්ඩුකසං සරං මණ්ඩුකසරසං (361). රජගව්‍යං රජගව්‍යං (363). වෂ්ටිගව්‍යං රත්‍රඃ වෂ්ටිගව්‍යං (362). මාසසං ජතං මාසජතං යනාදියද මෙසේමැයි.

අච්ඡාලි පරිමාණමසං වච්ඡාලි යන මෙහි අප්‍රත්‍යය නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි. ව්‍යච්ඡාලං කෙත්‍රං, ව්‍යච්ඡාලා භූමිඃ යනාදියෙහි යවොදරපරිමාණභීච්ඡ අච්ඡාලශබ්දය හා සමාස කළ කල්හි සිබයි.

* බඬිගව්‍යන්තා රථව්‍යං මාසපුච්ඡා මාසොනා වෂ්ටිවරං ගුඩමිත්‍රං යනාදියද හරිත්‍රාතා යනු මෙකි. දධිනා මිත්‍රිත ඔද නා දධිකදනා, ගුඩෙන මිත්‍රිතා ධානා ගුඩධානා, හස්තිනා සුකෙතා රථා හස්තිරථා අශ්වරථා යනුද මෙසේමැයි, මේ ආදියෙහි ශාකපාච්චාදි බැවින් මධ්‍යපද ලොපය වේ. ගො හෙත භිතා ගොහිතා, යුපාය දුරු යුපදුරු, අශ්වාය භාසං අශ්ව භාසං යනාදියද විෂණ්‍යුදතතං යන්න මෙකි. ව්‍යච්ඡාලිතා, ධම් හිතා, අශ්වපතිතා, අර්ජුනපර්ජිතා, සපිරස්‍යතා, සවතිතා යනාදියද අව්‍යුතජතං යනු මෙකි.

(මු-) 363. මුග්ගල්ලාන. (මුග්ගල්ලාන 5.)

මුග්ගල්ලානස්ථානදායක සංඝායක.

අශ්වොරසං, මුග්ගල්ලාන ඉත්තං. පුරුෂොක්ක උත්තං; පුරුෂොක්කම, අවනතිභුක්තං. *

ඉති සං.

(ස-) මුග්ගල්ලාන, මුග්ගල්ලාන; උරස්ථානදායක, උරස්ථානදායක කෙරෙත්; සංඝායක, සංඝායක; අං සංඝායක, අප්පකාය වන්නේය. අශ්වොරසං උරස් අශ්වොරසං, මෙයින් අප්පකායයි. මුග්ගල්ලාන අශ්වොරසං, ප්‍රධාන අශ්වොරසං; අශ්වොරසං, අශ්වොරසං. පුරුෂොක්කම යනු සප්තමිතත්පුරුෂයයි. අවනතිභුක්තං යන මෙහි (360) අප්පකායයි. [පාණිනි: 5. 4. 93.]

තත්පුරුෂ සමාසය නිමි.

(මු-) විග්‍රහය, (ග).

තසංඝායක—විග්‍රහය, වාච්‍ය අප්පකායස්ථානදායක,

ප්‍රොක්කායකදායක, සමාහාරය, ගසත්‍රිධොතතරදෙපරය.

පසුද්විතීයය: ක්‍රියා: පසුද්විතීය:†

* මුග්ගල්ලාන යන නම මුග්ගල්ලාන, මුග්ගල්ලානස්ථානදායක උරස්ථානදායක සංඝායක. අශ්වොරසං ප්‍රධාන අශ්වොරසං. උරස්ථානදායක හාදයවාදකයි, මෙහි වනාහි ලක්ෂණයෙන් ප්‍රධානතාවයයි. මුග්ගල්ලාන යනු කුමමය? වාච්‍ය උරස් වාච්‍යය යන නමින් අප්පකාය නොවන පිණිසයි. වාච්‍යයෙන් වක්‍රය යන අර්ථය.

විග්‍රහය: යනාදීන් කෙරෙත් විග්‍රහයට ලොප්නොකිරීමද වනෙවර: යනාදීන් කෙරෙත් විකල්පයෙන් ලොප්පද මෙහි වක්‍රවයයි. මෙසේයි—විග්‍රහය: ධ්වනිය, උරස්ලොමා, කණ්ණියකාලය, වනෙවර: වනවර: බෙවර: බවර: නිවසාර: නික්සාර: සරස්පං සරෝපම යන මේ ආදියයි.

† ඡේතනාදිකං යනු ඡේතන: එව ඡේතන: යනු වේ. ඡේතනාදිකං යනු ඡේතන: යන අර්ථය. යම්තැනෙක්හි තත්ත්වයෙහි සමාස කර්ණලාභය එහි තත්ත්වයෙන් උත්පන්නය කෙරෙත් පුළුල්වස්ථාවෙහි සමාස කල් කල්හි ඔහු කෙරෙත් ප්‍රත්‍යයෙන් උත්පන්නය වූ කල්හි වාච්‍ය ආදිය වේ; මෙසේයි, වස්තූන්‍යො: අප්පකාය යන මෙහි ලාභය සුදුසු ඡේතනප්‍රත්‍යයෙන් උත්පන්නය

(ස-) ගෑ, විගුසමාසයතෙම ; තසකමේ, තඛිතයාගේ අරී යෙහිද ; සමාහාරෙ, ත්‍රිගුවනං යනාදි සමාහාරයෙහිද ; උත්තරදෙපරෙ, උත්තරපදයා පර කල්හි පඤ්චගවධනා සිද වන් නේ ; ත්‍රිධා, තුන්පරිද්දෙකින් වෙයි.

(තඛිතාරීයෙහිද දෙපරිද්දෙකින් වෙයි, මෙසේයි) තසකමේ, තඛිතප්‍රත්‍යයමාත්‍රයාගේ අරීයවූ ; විෂයෙ, විෂයෙහි චෛමාතුරා සිද ; (එකෙක් වෙයි) අපතකච්ඡේණිකාදිකං, අපතකච්ඡේණික ප්‍රත්‍යයාදිය ; ප්‍රොජ්ඣා, හැර ; අජාදෙ, ස්වර්ගඛිතයාගේ අරීය ; වාචෙ, කියයුතු කල්හි පඤ්චගු ; (අනිකයි) කියාද වෙයි. [පාණිනී 2. 1. 51.]

(මු-) 369. ගෛකකදනො'පාත්‍රාදෙවිජ. (ගෛකකත් 5. අතා 5. අපාත්‍රාදෙ 5. ඊජ 1.)

ගෛකකදකාරනාදීජ සකත් න තු පාත්‍රාදෙ. ත්‍රයාණං. ලොකානාං සමාහාරා ත්‍රිලොකී. පාත්‍රාදෙස්තු විපාත්‍රං ත්‍රිපාත්‍රං ත්‍රිගුවනං. චතුර්ස්තං.*

කෙරෙන් පුළුඳුවසාවෙහි වයො මාත්‍රා යන මොවුන් දෙදෙනාගේ එකපදකය වූ කල්හි විමානා යන පදයා කෙරෙන් (415) ඡේණප්‍රත්‍යයද, (416) වි යන මෝහට වැඩිද, (425) ඔර් යනුද කල කල්හි චෛමාතුරා යන පදය වේ. පඤ්චානාං නාපිතානාං අපතං පඤ්චනාපිති යනාදියද මෙසේමැයි. වාච්‍ය කල්හි මෙසේයි—පඤ්චගුහිනි ක්‍රිතා පඤ්චගු යනමෙහි කමීය වාච්‍ය කල්හි කරණකාරකයා කෙරෙන් (429) භූෂකාත් යනාදියෙන් ලැබියයුතු වන ප්‍රත්‍යයාගේ අරීය වාච්‍ය කල්හි, සමාසයා විසින්ම තඛිතයාගේ උකතාරීකය ඇති කල්හි, උකතාරීකාමප්‍රයෝග යනු නිසය බැවින් තඛිතප්‍රත්‍යයාගේ උත්පත්තිය නැති කල්හි (330) ගවාබාදෙ යනාදියෙන් හුඟ වෙයි. අජාදෙ යනු කුමටය ? වයොර් මුර්ධනොහිව : විමුර්ධනා යනාදියෙහි තඛිතප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පුළුයෙහි සමාසකල කල්හි, විමුච්ඡිත්ථබ්‍යයා කෙරෙන් (433) ඡේණප්‍රත්‍යයයි, මෙහි විෂයෙහිම විගු වේ, වාච්‍යයෙහි නොවේ. සමාහාරයෙහි මෙසේයි—ත්‍රිගුවනං. උත්තරපදයා පර කල්හි මෙසේයි—පඤ්චගවධනා.

* ගයා ඓක්‍යං ගෛකකං (සමාහාරවිගු) තස්මාත්. පාත්‍ර මාදර් යසා ස පාත්‍රාදි, න පාත්‍රාදරපාත්‍රාදි තස්මාත්. සමාහාරවිගුසමාසයන්ගේ (322) ක්ලීවකය ඇති කල්හිද, ඊජ ප්‍රත්‍යයාගේ විධානය හෙතුකොටගෙන නිත්‍යස්ථිතිය ප්‍රකාශ

(ස-) අකාරනතාත්, අකාරනතාවූ; ගෙකකත්, සමාහාර විග්‍රහසමාසයා කෙරෙන් ; ඊජ සකත්, ඊජප්‍රත්‍යය වන්නේය; පාත්‍රාදෙස්තු, පාත්‍රාදි ශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි ; න, ඊජ ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. ත්‍රිලොකශබ්දයා කෙරෙන් ඊජප්‍රත්‍යය යයි. පාත්‍රාදෙස්තු, පාත්‍රාදිශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි; වයෝ පාත්‍රයෝ සමාහාරය විපාත්‍රං. ත්‍රිපාත්‍රං යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 4. 1. 21.]

(ම-) 370. වානාපය. (වා 1. අත්-ආප: 5.)

අනන්තාදූපශ්ව ඊජ සකවා.

පඤ්චකර්මී පඤ්චකම්. ත්‍රිඛට්ඨි ත්‍රිඛට්ඨං.*

(ස-) අනන්තාත්, අත් අනන්තා කෙරෙන්ද ; ආපශ්ව, ආප අනන්තවූද සමාහාර විග්‍රහසමාසයා කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; ඊජ සකත්, ඊජප්‍රත්‍යය වන්නේය.

පඤ්චානාං කම්මණං සමාහාරය පඤ්චකර්මී, පඤ්ඤකත්ති පඤ්චකම්මි. ත්‍රිඛට්ඨි ත්‍රිඛට්ඨං යනුද මෙසේමැයි.

(ම-) 371. තාමේමානාත්කාණ්ඩාත් ක්‍ෂෙත්‍රෙ. (තා මේ 7. මානාත් 5. කාණ්ඩාත් 5. තු 1. අක්‍ෂෙත්‍රෙ 7.)

ත්‍රූෂඪිකී, ත්‍රිකාණ්ඩි රජ්ජු: ක්‍ෂෙත්‍රෙ තු ත්‍රිකාණ්ඩා භූමි:.

(ස-) තාමේ, තමිතාමී විග්‍රහසමාසයෙහි ; මානාත්, පරිමාණ වාචක ශබ්දයා කෙරෙන් ඊජප්‍රත්‍යය වන්නේය. කාණ්ඩාත් තු, කාණ්ඩශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි ; අක්‍ෂෙත්‍රෙ, ක්‍ෂෙත්‍ර රචි

කරණ ලද්දේය. ආදිශබ්දයෙන් ත්‍රිගුණං වතුර්ගුණං වතු: ශතං. වතුජ්ජථං. වතුර්මුඛං පඤ්චගවං පඤ්චතාවං විබාරං යනාදියද ප්‍රයෝග වශයෙන් දතසුතු, අත: යනු කුමටය? ත්‍රයාණං ජගතාං සමාහාරය ත්‍රිජගත් යනාදියෙහි භලනතා කෙරෙන් ඊජප්‍රත්‍යය නොවන හෙයිනි.

* මෙහි වාශබ්දය සමුව්චයාපීයි. සමුව්චය කරණකොට ගෙන (367) සබ්ධාචකත් යනාදි සූත්‍රයෙන් මණ්ඩුකගතියෙන් අනුවෘත්තනය කොට අප්‍රත්‍යයද වන්නේය යන අර්ථයි. සමුව්චයාකෘතං නොත්තරත්‍ර යන නාමය හෙයින් පරසූත්‍රයෙහි අප්‍රත්‍යය අනුවෘත්තනය නොවේ. පඤ්චකර්මී යන්නෙහි මේ සූත්‍රයෙන් ඊජ කලකල්හි (337) න ලොපයද (258) අකාර ලොපයද වී පඤ්චකර්මී යනු වේ. පඤ්ඤකත්ති මෙයින්ම සමුව්චයෙන් ලද අප්‍රත්‍යයයි, (322) ක්ලිව්චයයි. ත්‍රිත්‍යං යනාදියද මෙසේමැයි.

තාපියෙහි ඊජ්ජත්‍යය වන්නේය. ත්‍රය: ආඨකා: පරිමාණම සත: තුෂඨකී, ධාතෘගුහියසී, චෝ ද්‍රෝණෝ පරිමාණමසත: චි ද්‍රෝණෝ යනාදියද මෙසේසී. ත්‍රය: කාණ්ඩා: (න ලා:) පරිමාණ මසත: ත්‍රිකාණ්ඩී, රජ්ජු: රූනසී. ක්‍ෂෙත්‍රෙ නු, ක්‍ෂෙත්‍රයෙහි වනාහි ; ත්‍රිකාණ්ඩා, ත්‍රිකාණ්ඩා යනු චේ. භූමි: ක්‍ෂෙත්‍රෙක දෙශභූමියසී. [පාණිනී: 4. 1. 22, 23.]

(මු-) 372. පුරුෂාමා. (පුරුෂාත් 5. වා 1.)

විපුරුෂී විපුරුෂා. ත්‍රිසඛං ත්‍රිගවං ත්‍රිනාවං, ත්‍රිබාරං ත්‍රිබාරි, ත්‍රූහ:.

(ස-) පුරුෂාත්, පරිමාණවාචක පුරුෂශබ්දයා කෙරෙත් තඛිතාපී විගුසමාසයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ඊජ්ජත්‍යය වන්නේය. චෝ පුරුෂෝ පරිමාණමසත: විපුරුෂී, පක්‍ෂයෙහි වි පුරුෂා යනු චේ, භිතතියසී. ත්‍රයාණං සධිනාං සමාහාර: ත්‍රි සඛං (353). ත්‍රයාණං ගවාං සමාහාර: ත්‍රිගවං (363). ත්‍රිසාණං නාවාං සමාහාර: ත්‍රිනාවං (364). ත්‍රිසාණං බාරිණං සමාහාර: ත්‍රිබාරං (365), පක්‍ෂයෙක්හි ත්‍රිබාරි (167). ත්‍රයාණමත් නාං සමාහාර: ත්‍රූහ: (353). අභිධාන බැවින් පුංලිභූසී. (354) සමෛකශ්‍රේය යනාදියෙහි සමාහාරය වර්ජිත බැවින් අභිනාශ්‍රේය නොවන්නේය. [පාණිනී: 4. 1. 24.]

(මු-) 373. විනෙත්‍රිවාක්ෂ්පලෙභ: (විනෙත්‍ර: 5. වා 1. අක්ෂ්පලෙභ: 5. අ: 1.)

වක්ෂ්පලං වක්ෂ්පලි, වක්ෂ්පලං, ත්‍රිගතං.*

(ස-) විනෙත්‍ර:, විශබ්දය ත්‍රිශබ්දය යන මේ දෙදෙනා කෙරෙත් පරවු ; අක්ෂ්පලෙභ:, අක්ෂ්පලිශබ්දයා කෙරෙත් තඛිතාපී විගු සමාසයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; අ:, අප්‍රත්‍යය වන්නේය.

* ත්‍රූක්ෂ්පලං ත්‍රූක්ෂ්පලි යනුද වක්ෂ්පලං යනාදිය මෙහි. ත්‍රිලොචන වනාහි තඛිතාපී රභිතවු විගුසමාසයෙහි චි ත්‍රි ශබ්ද දෙදෙනා කෙරෙත් පරවු අක්ෂ්පලිශබ්දයා කෙරෙත් අප්‍රත්‍යය කෙරෙසී. ඔහුගේ මතයෙහි වයෝරක්ෂ්පලෙභ: සමාහාර: වක්ෂ්පලං වක්ෂ්පලි කියා චේ, එසේම වාවක්ෂ්පලිප්‍රියෝ යසා ස වක්ෂ්පලප්‍රිය: වක්ෂ්පලිප්‍රිය: සී සමාහාර උත්තරපද පරයන්ගේ උද්ගරණසී. තඛිතාපියෙහි වනාහි වාභ්‍යමක්ෂ්පලිභ්‍යං ක්‍රිත: වක්ෂ්පලි: කියා චේ.

මාවක්ෂ්ප්‍රපරිමාණමය වක්ෂ්ප්‍රලං, ප්‍රලයයි. පක්ෂයෙක්හි අප්‍රත්‍යය නුමු කල්හි ප්‍රලයට විශේෂණ බැවින් ක්ලිව්‍යයයි. වයොර්භිගුලෙක්ස සමාහාරය වාචිගුලං, තිස්සණං රුත්‍රිණං සමාහාරය ක්‍රිරුත්‍රං, දෙතැන්හි (367) සංඛ්‍යාවක්සත් යනාදියෙන් අප්‍රත්‍යයයි. [පාණිනීය 5. 4. 102.]

(මු-) පක්ෂවගාවො ධනං ගසකසො පක්ෂවගවධනා විනාවධනා විබාරධනා වක්ෂ්ප්‍රයයි.

ඉති ග්‍යයි.

(ස-) පක්ෂවගවධනා යනු උත්තරපදයා පර කල්හි උද්ගරණයි, මෙහි උත්තරපදයෙහි වූ ධනශබ්දයා පරකල්හි විගු සමාසයෙහි, (363) අප්‍රත්‍යයයි. වෙ නාවො ධනමය විනාවධනා (364) අප්‍රත්‍යයයි. වෙ බාර්යො ධනමය විබාරධනා විබාර්ධනා (365) විකල්පයෙන් අප්‍රත්‍යයයි. වෙ අහනී ප්‍රියෙ යසකසො වක්ෂ්ප්‍රයයි, (353, 354) අප්‍රත්‍යයද අත්තආදෙශයද වෙත්.

විගු සමාසය නිමි.

(මු-) අවක්ෂිභාවසමාසය, (ව).

වෑ කසාම්පසාදශ්‍යසාකලානුක්‍රමර්ධිප්‍ර,
විජ්ජා පය්‍යනන යොග්‍යකි පඤ්චානතික්‍රමෙ,
ශබ්දප්‍රාදුතීවාභාව යොග්‍යපද්‍යෙෂ්වනෙකධා.

(ස-) වෑ, අවක්ෂිභාවයනෙම ; ක, කාරකය ; සාම්පස, සම්පභාවය ; සාදශ්‍ය, සමානකිය ; සාකලා, නිශේෂකිය ; අනුක්‍රම, අනුක්‍රමය ; සාධිප්‍ර, සාධිකිය යන මොවුන් කෙරෙහිද ; විජ්ජා, එකවිට සමකිකිතිරිමට කැමතිවීමද ; පය්‍යනන, කෙළවරය ; යොග්‍යකි, යොග්‍යභාවය ; පඤ්චාදී, පඤ්චාත්තරීය ; අනතික්‍රමෙ, අනතික්‍රමය යන මෙහිද ; ශබ්දප්‍රාදුතීව, ශබ්දයන්ගේ උත්පතිය ; අභාව, අභාවය ; යොග්‍යපද්‍ය, එක කාලකිය යන ; එප්‍ර, මේ තුළින් අතීතය කෙරෙහිද ; අනෙකධා, ප්‍රයොගානුසාරයෙන් අනෙකප්‍රකාරයෙන්ද වෙයි. හෙද සකද්‍යනකයන් හා සමග අවක්ෂිභාවයන්ගේ නිත්‍යසමාසය වෙයි.

(මු-) 374. වාන් කෙනමො'නො'පකෑ. (වාත් 5. කෙනා 6. මෑ 1. අතෑ 5. අපකෑ 6.)

අකාරනාත් වාත් පරසතා කෙනමී සතත් න තු පතා.*

(ස-) අකාරනාත්, අකාරනාවු ; වාත්, අව්‍යයිභාවසමාසයා කෙරෙන් ; පරසතා, පරවු ; කෙනා, විභක්තිහට ; මී සතත්, මකාරය වන්නේය ; පතා, පඤ්ඤා, පඤ්ඤා විභක්තිහට වනාහි ; න, මකාර නොවන්නේය.

(මු-) කෘෂ්ණමධිකෘතා ප්‍රවෘත්තා කථා, අධිකෘෂ්ණ. අපතා කිං, කෘෂ්ණසත සම්පාත් ගතා, උපකෘෂ්ණත් ගතා.†

(ස-) අධිකෘෂ්ණ. යනු කාරකයහට උද්ගරණයි. අපතා කිං, අපතා යනු කුමටය ? උපකෘෂ්ණත් යන පඤ්ඤාවේ ස්ථානයෙහි මකාරය නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි. කෘෂ්ණසත සම්ප. උපකෘෂ්ණ. යි සම්පාතියයි. උපකෘෂ්ණත්, කෘෂ්ණසම්පයෙන් ; ගතා, ගියේය. [පාණිනී 2. 4. 83.]

(මු-) 375. ත්‍රිපෙතාදිවා. (ත්‍රිපෙනා 6. වා 1.)

උපකෘෂ්ණ. උපකෘෂ්ණන කායනිං.

උපකෘෂ්ණ. උපකෘෂ්ණ ස්විතා.†

(ස-) ත්‍රි පෙතා, අකාරනා අව්‍යයිභාවසමාසයා කෙරෙන් පරවු තානියා සන්නම් දෙදෙනාහට ; වා, විකල්පයෙන් මකා

* අකාරනා ශබ්දයහට අව්‍යයිභාවසමාස කළ කල්හි (319) කෙතර්ඳුක්තොව යන්නෙන් විභක්තිහට ලොප්ද, නැවත ලිඛිතසංඥා කළ කල්හි, උපදිනුලබන්තාවු විභක්තින්ගේ ස්ථානයෙහි මකාරය වන්නේය.

† කෘෂ්ණමධිකෘතා යි, කයනු යම්භෙයකින් සාධාරණයෙන් කියනලද්දේද එතකුළු වුවත් විතියා සන්නම් දෙදෙනාගේ අපි යම දතයුතු වෙයි. මෙහි කෘෂ්ණමී යි කම්භාසියෙහි අධිශබ්දය කරණකොටගෙන (366) වෘං පුළිං යි අධිශබ්දයාගේ පුළිනිපාතය වේ, (319) කෘෂ්ණමී යන විතියාවහට ලොප්කළ කල්හි අධිකෘෂ්ණ යන මෝහට නැවත ලිඛිතසංඥා කළ කල්හි හට ගන්නාවු සිහුගේ ස්ථානයෙහි මෙයින් මී වෙයි, සියලු තන්හි මෙසේමැයි. සන්නම්භාසියෙහි වනාහි සත්‍රිප්වධිකෘතාප්‍රවෘත්තා (සත්‍රිය කෙරෙහි පැවති) යා කථා සා අධිසත්‍රිය යනාදිය වේ. උපකෘෂ්ණත් යි අපතා යන මොහුගේ උද්ගරණ කිරීමෙන්ම සම්පතියෙහි උද්ගරණය දක්වනලදී. කුමගසත සම්ප. උපකුමග. යනාදියද මෙසේමැයි. මෙහි උපශබ්දයාගේ අපි ය සම්පතිය වේ.

‡ උපගහිත. උපගහිතන (322, 167) යනාදියද මෙසේමැයි.

රය වන්නේය. උපකෘෂ්ණං උපකෘෂ්ණෙන, කෘෂ්ණයුගේ සමීපයෙන්; කායනී, සමපතනිය කටයුතු. සපතමියෙහි වනාහි කෘෂ්ණසහ සමීපෙ සපිතා. උපකෘෂ්ණං, විකල්පයෙන් උපකෘෂ්ණය යනු වේ. සපිතා, සත්පුරුෂතොම සිටියේය. [පාණිනී: 2. 4. 84.]

(මු-) 376. ලක් සරත්. (ලක් 1. පරත් 5.)

අකාරනාදන්‍යසමාත් වාත් පරසතා කෙතර්ලක් සතත්.

(ස-) අකාරනාත්, අකාරනායා කෙරෙන් ; අන්‍යසමාත්, අන්‍යවූ ඉචි අන්‍යවූද හලනනවූද ; වාත්, අව්‍යසිභාව සමාසයා කෙරෙන් ; පරසතා, පරවූ ; කෙතා, සියලු විභකතිහට ; ලක් සතත්, නිත්‍යයෙන් ලොප් වන්නේය. [පාණිනී: 2. 4. 82.]

(මු-) 377. සහා සොකාලෙ. (සහා 6. සා 1. අකාලෙ 7.)

සහසහ සා සතත් න තු කාලෙ.

හරෙ: සද්ගං සහරි. කාලෙ තු, සහ පුළුවන්.

(ස-) සහසහ, අව්‍යසිභාව සමාසයාගේ පුළුයෙහි පවත්නාවූ සහශබ්දයහට ; සා සතත්, සකාරදෙය වන්නේය. කාලෙතු, කාලවාචි ශබ්දයා පරකල්හි ; න, සකාරදෙය නොවන්නේය. සහරි යන මෙහි සහශබ්දයාගේ අර්ථය සද්ගය යනුයි. සහ ශබ්දයහට මෙයින් සකාරයි. ඉකාරනායා කෙරෙන් පරවූ විභකතිහට ලොප්වේ. කාලෙ තු, කාලවාචි කල්හි වනාහි ; සහ පුළුවන්. යනු වේ. ශ්ලෝකයෙහි සාද්ගය යන්නට මේ උද්‍යුතරණයි, මෙහි පුළුවන් යන්න පරකල්හි සහශබ්දයහට සකාරදෙය නොවේ, පුළුවන්ය සද්ගය යන අර්ථයි. [පාණිනී: 6. 3. 81.]

(මු-) නාණෙන සහ සකලමනි සතාණං. ජොෂ්මකු කුමස අනුජොෂ්මං. මද්‍රණං සමාඛි: සුමද්‍රං. විජ්ණං විජ්ණං ප්‍රති ප්‍රතිවිජ්ණං. අග්නි ග්‍රහ පරිනාමයිතෙ සාග්නි. රූපසහ සොග්‍යං අනුරූපං. ශිවසහ පඤ්චාත් අනුශිවං. ශකතිමනි කුමස යථාශකති. හරෙ: ශබ්ද: ප්‍රාදුර්භූතා: ඉතිහරි. පාපසහ භාවා: අපාපං. වක්‍රණයුගපඛෙහි සවක්‍රං. යාවනතා: ශ්ලෝකාස්තාවන්තො'ව්‍යුහප්‍රණාමා: යාවචෙෂ්ලාකං.

(ස-) සාකලකදියෙහි කුමයෙන් උද්‍යුතරණ කෙරේ, සතාණං යනු අදහියවූ මදකුදු ඇද්ද ඒ නොහරයි යන අර්ථයි, මෙහි සහශබ්දයාගේ අර්ථය සාකල්‍යයයි. සහශබ්දයහට සකා

රයි. ජ්‍යෙෂ්ඨමනුක්‍රමය යනු ජ්‍යෙෂ්ඨයාහට හිතව පවතියි යන අර්ථය. මෙහි හිතාපිටු අනු යන්න භාෂ්‍යෙදීමෙහි (286) ජ්‍යෙෂ්ඨං සි චිතියායි, අනුශබ්දයාගේ අර්ථය අනුක්‍රමය යනුයි, මේ අනුක්‍රමයානුව අකමිකයි. මද්‍රණං මද්‍රදෙශානාං සමාසි: සුමද්‍රං, චතීතො යන අර්ථය, සුභික්‍ෂං චතීතො යනුද මෙසේමැයි, මෙහි සුශබ්දයාගේ අර්ථය සමාසයයි. විජ්ණං විජ්ණං ප්‍රති සි (286) චිතියායි, ප්‍රතිවිජ්ණං යන මෙහි සමාසයා විසින් විජ්ජාව නමා කීයනලද බැවින් විකි නොවේ, පරිවිජ්ණං අනුවිජ්ණං යනාදියද මෙසේමැයි. සාත්තී යන මෙහි පශ්චාත්තාපියෙහි අව්‍යයිභාවය වෙයි, සහශබ්දයහට සකාරදෙශ වේ. අග්නි ග්‍රහයා කෙරෙන් පරවූ කිසිවකුත් නොහදුළේය යන අර්ථය. යොග්‍යාචාර්යෙහි අනුරූපං (සුද්‍රස්සක්) දද්‍යති යනාදියයි. අනු ග්වං යනු පශ්වාදාර්යෙහියි, භක්ති ඇත්තෝ ගිවට අනුව සිටිත් යන අර්ථය, අනුරූපං පාද්‍යනා: යනාදියද මෙසේමැයි. යථා ශක්ති යනු අනතික්‍රමාර්යෙහියි, දද්‍යති යන අර්ථය. යථාබලං ධාරයති යනාදියද මෙසේමැයි. මෙහිද අතිශබ්දයොගයෙහි චිතියායි (286). ඉති හරි යන මෙහි ඉතිශබ්දයාගේ අර්ථය පහලවීමයි, හරි යන ශබ්දය ලොකයෙහි ප්‍රකාශිතය යන අර්ථය.

අපාපං යන මෙහි නිශ්චය අභාවය වෙයි, හෙද සංසතී භාවයම වෙයි, හෙදය නොවේ. (325) නක්ඛ් යන්නහුගේ ස්ථානයෙහි අකාර වෙයි. නිමික්‍ෂකං යනාදියද මෙසේමැයි. හෙ විජ්ණො චක්‍රොණි සහ, චක්‍රය භා සමග ; සුගපත්, එක විට ; ධෙති, ගද්‍යවදරව යන අර්ථයෙහි සවක්‍රං යනු වේ. සහ ශබ්දයහට සකාර වේ. ශ්ලෝකයේ අනෙකඩා යන මෝහට එක් උද්‍යහරණයක් දක්වා, ශ්ලෝකයන් මෙපමණ බැවින් ප්‍රණමයන් මෙනෙක් බව සලකනලද්දීය යන අර්ථයෙහි යාව චෙජ්ලාකං. යාවද්‍රොණ්‍යන පාත්‍රං බ්‍රාහ්මණන් නිමනත්‍රයසව යනාදියද මෙසේමැයි. යෙ යෙ නථා භූතා: යථානථා, යෙ යෙ යථාභූතා: යථායථං. තිෂ්ඨනති වහනති ආයානති ගාමො යසමින් කාලෙ යන මෙහි ක්‍රමයෙන් තිෂ්ඨද්ගු වහද්ගු ආයනිගවං යන මේ ආදීහු දතයුත්තාහ. [පාණිනී: 2. 1. 17.]

(මු-) 378. ශරද්විපාධයශ්වෙනොමනො විබ්‍රසාහබ්වච්ඡ් විද්දිවනබ්‍රද්දික්චතුර්සත්තද්ද්. (ශරද්—තද: 5. අ: 1.)

එහෙත් අය සතත් වෙ. උපශරණ.*

(ස-) එහෙත්, ශරණයෙහි විපාකයෙහි අයස්සයෙහි වෙනස්කමෙහි මනස්සයෙහි විශ්කයෙහි උපානස්සයෙහි හිමවත්තයෙහි විද්වත්තයෙහි අනුමානසයෙහි දික්කයෙහි වතුරයෙහි යද්ධයෙහි නද්ධයෙහි යන මොවුන් කෙරෙත් ; වෙ, අව්‍යාධිභාවසමාසයෙහි ; අය සතත්, අප්‍රත්‍යය වත්තෙත්, ශරණය සමීප. උපශරණ. එසේම, උප විපාකය, උපායසං, උපවෙනසං, උපමනසං, උපවිශං, උපොපානහං, උපහිමවනං, උපවිදං, උපදිවං, ප්‍රත්‍යනුමානං, ප්‍රතිදිශං, උපවතුරං, උපයදං, උපනදං, කියාද වෙත්. [පාණිනී 5. 4. 107.]

(මු-) 379. ජරණ ජරස් ව. (ජරණය 6. ජරස් 1. ව. 1.) උපජරණය.

(ස-) ජරණය, ජරණයෙහි අව්‍යාධිභාවසමාසයෙහි ; ජරස් ව, ජරස්භාගයෙහි අප්‍රත්‍යය වෙත්.

ජරණය සමීප. උපජරණය. මෙයින් ජරස්භාගය හා අප්‍රත්‍යය යයි. [පාණිනී 5. 4. 107.]

(මු-) 380. සරජසංභවන. (සරජසං-උපභවන 1..) නිපාතනය.

(ස-) නිපාතනය, සරජසං-උපභවන යන දෙක නිපාතනය කරනු ලබන. රජසං සහ සකලමනස් සරජසං, මෙහි නිපාතනයෙන් අප්‍රත්‍යයයි. ශුන්‍ය සමීප. උපභවන, නිපාතනයෙන් ශබ්දයෙහි ව්‍යාකරණයට උපකාරය, අප්‍රත්‍යය වෙයි. [පාණිනී 5. 4. 77.]

* ශරණය විපාකය අයස්සය වෙනස්කම මනස්සය විශ්කය උපානස්සය හිමවත්තය විද්වත්තය දික්කය වතුරය යද්ධය නද්ධය යන මොවුන් කෙරෙත්. උපවිපාකය යනු උපායසං යනු උප වෙනසං යනු උපමනසං යනු උපවිශං යනු උපොපානහං යනු උපහිමවනං යනු උපවිදං යනු උපදිවං යනු ප්‍රත්‍යනුමානං යනු ප්‍රතිදිශං යනු උපවතුරං යනු උපයදං යනු උපනදං යනු උපශරණය යනු මෙහි.

(මු-) 331. සමපරප්‍රත්‍යානුගතාක්ෂණා: (සමපරස් ප්‍රති අනුභ්‍යා 5... අක්ෂණා 5.)

සමක්ෂං.*

(ස-) සමපරප්‍රත්‍යානුභ්‍යා, සම්භවිද පරස්භවිද ප්‍රතිභවිද අනුභවිද යන මොවුන් කෙරෙත් පරවු ; අක්ෂණා, අක්ෂිභවිදයා කෙරෙත් අව්‍යයිභාවසමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. අක්ෂණා සමිපං සමක්ෂං. [පාණිනී: 5. 4. 107.]

(මු-) 332. අනා: (අනා 5.)

අනනනාත් අ: සකත් චෙ. අධකත්මං.

(ස-) අනනනාත්, අත් යන්න අනනකොට ඇත්තනු කෙරෙත් ; චෙ, අව්‍යයිභාවසමාසයෙහි ; අ: සකත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය. චෙත්වු යොගය බැවින් සම් ආදිහුගේ අනුවාතන්ය නොවේ. ආයානමධිකාර්‍ය අධකත්මං, (337, 258) අධිගතං අධිපූෂං යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 5. 4. 108.]

(මු-) 333. ක්ලිවාචා. (ක්ලිවාත් 5. වා 1.)

උපවම්චං උපවම්චි.

(ස-) ක්ලිවාත්, ක්ලිවලිඛගවු අන්අනන්‍යා කෙරෙත් ; වා, විකල්පයෙන් අව්‍යයිභාව සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. වම්චිණ: සමිපං උපවම්චි, විකල්පයෙන් උපවම්චි යනු චෙ. අහරභා ප්‍රති ප්‍රත්‍යහං ප්‍රත්‍යහා: යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 5. 4. 109.]

(මු-) 334. ක්ලිවදි පෞණි මාසතලහාසණි ගිරෙච්චා. (ක්ලිව—ගිරෙ: 5. වා 1.)

උපසම්ඛං උපසම්ච් උපනදං උපනදි.

ඉති ව:.

* සම් ව පරභව ප්‍රතිභව අනුභව තෙහා: අක්ෂණා පර: පරෙක්ෂං, පරභවිදයා කෙරෙත් නිපාතනයෙන් අස් කල කල්හි පරස් යන අව්‍යයභවිදය වේ. අක්ෂණාරභිමුඛං ප්‍රත්‍යක්ෂං, අනික්ෂං කියාද වේ, මොවුන් කෙරෙත් අක්ෂිභවිදයා කෙරෙත් අප්‍රත්‍යය කල කල්හි (258) ඉකාරලොපයයි. ප්‍රත්‍යක්ෂා: පරෙක්ෂා: යනු වනාහි ඉන්ද්‍රියවාචිවු අකාරනන අක්ෂභවිදයා කෙරෙත්, අක්ෂාණං ප්‍රති ප්‍රත්‍යක්ෂා: අක්ෂාණං පර: පරෙක්ෂා: යි ඡන්දිසමාස කල කල්හි (366) ව්‍යං පූච්චං යන්නෙන් පූච්චනිපාතය වේ.

(ස-) කප්, කප්ප්‍රත්‍යාගාර්‍යයා කෙරෙත්ද; නදිපොඤ්ඤා මාසාග්‍රහායාණිතිරෙ; නදිශබ්ද පොඤ්ඤාමාසිශබ්ද ආග්‍රහායාණි ශබ්ද හිරිශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙත්; වා, විකල්පයෙන් අව්‍යයිභාවසමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. සම්බ: සම්පං උප සම්බං, අප්‍රත්‍යයයි. විකල්පයෙන් උපසම්බ් යනු වේ. උපත භිතං උපතභිත් යනුද මෙසේමැයි. නද්‍ය: සම්පං උපනදං, විකල්පයෙන් උපනදී යනු වේ. උපපොඤ්ඤාමාසං උපපොඤ්ඤා මාසි, උපාග්‍රහායාණං උපාග්‍රහායාණි, උපහිරං උපහිරි යනුද මෙසේමැයි.

අප්‍රත්‍යය නුවු පක්‍ෂයෙහි දිසිනායනත්ව ක්‍රියාවෙ ස්ව: සි හ්‍රස්වයි (167). මෙහි වාග්‍රහණය පරසුත්‍රයෙහි නිවෘතතිය පිණිසයි. [පාණිනි: 5. 4. 110—112.]

අව්‍යය නිමි.

සම්ප්‍රමාස:

(මු) 385. පථාප්පුර: සෙ. (පරිත්-අප්-පුර: 5. සෙ 7.) එහෙත්: සත් සෙ සති.*

සබ් පථො, රමාපථො දෙශ:, මහාපථ:, දක්ෂිණපථ:, චතුෂ් පථං, උපපථං, විමලාපංසර:, විෂ්ණුපුරං.

(ස-) එහෙත්, පරිත්ශබ්ද අප්ශබ්ද පුර්ශබ්ද යන මේ ශබ්ද යන් කෙරෙත්; සෙසති, අවිච්චිවු සමාසය ඇති කල්හි; අ: සත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය. සබා ව පථොකි සබ්පථො, (ව:). රමා: පථා: යනු ස: රමාපථ: දෙශ:, දෙශයයි, (හ:). මහාංශොසොපථොශෙවති මහාපථ: (ය:). දක්ෂිණසං දිශි දක්ෂිණ දෙශෙ වා පථා: දක්ෂිණපථ: (භ:). දක්ෂිණයි සප්ත මිත්‍රයේ ස්ථානයෙහි (520) ආකාර වේ, තඛිතාදෙශය බැවින් (319) ආකාරලොපය නොවේ. උත්තරපථ: යනුද මෙසේ මැයි. චතුර්ණං පථාං සමාහාර: චතුෂ්පථං (ග:). පථ: සම්පෙ උපපථං (ව:). මේ සියලු තන්හි අප්‍රත්‍යය කල කල්හි (337) නකාරලොපයද (258) ඉකාරලොපයද වේ. විමලා

* පථොකි ආපකි පුකි තත් ත්‍යාමාත්.

ආපොයස්මින් තත් විමලාපං සරූ, විලසි. විජ්ඣානාදි විජ්ඣානාදි පුරං අභිධාන බැවින් ක්ලිවකය වේ. [පාණිනී: 5. 4. 74.]

(මු-) 386. ව්‍යනනගීර්ඝෝපෝනාත්. (වි-අනතර්-ගෙ: 5. ඊ 1. අ: 1. අප: 6. අනාත් 5.)

ඵභ්‍යන්තවර්ණනෙතභ්‍යෝපෝකාර ඊ: සඤ්. විපං අනතර්පං සමීපං. අනාත් කිං ප්‍රාපං.

(ස-) ඵභ්‍ය, විශබ්ද අනතර්ශබ්ද ගිසංඥය යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු; අනවර්ණනෙතභ්‍ය, අවර්ණනනනුච්ඡි කියන ලද ගිසංඥයා කෙරෙන් පරවු; අප, අප්ශබ්දයාගේ; අකාර, අකාරයනෙම; ඊ: සඤ්, ඊකාර වන්නේය. වයෝර්දිශො රූපො යනු තත් විපං. අනතර්භාවා ආපො යනු තත් අනතර්පං. සමසක් ආපො යනු තත් සමීපං. අතිපං ප්‍රතිපං යනාදි යද මෙසේමැයි. අනාත් කිං, අනාත් යනු කුමටය? ප්‍රගතා ආපො යනු තත් ප්‍රාපං යන මෙහි අකාරනතා ගිසංඥයා කෙරෙන් ඊකාරදෙශ නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 6. 3. 97.]*

(මු-) 387. සමාපානුපෙ. (සමාප-අනුපෙ 1..)

නිපාතෙෂා. සමාපො දෙවයජනං, අනුපොදෙශ:

(ස-) නිපාතෙෂා, සමාප අනුප දෙක නිපාතනය කරණු ලැබෙත්. සමීචිනා ආපො යනු ස සමාප: දෙවයජනං, දෙවි යන් පිදීමයි. අනුගතා ආපො යනු ස අනුප: දෙශ:, දෙශයයි. මේ අභි දෙක්ෂිම නිපාතනය වේ. අන් තන්හි සමීපං අන්වි පං යනු වේ. [පාණිනී: 6. 3. 98.]

(මු-) 388. සමිතුම්මනා-කාමෙ'වශාම් ලො'නත්තලො පං, සමි-මාංසෙෂා තුහින-නතෙ පාක- පවතෙ වා. (සමි 1. තුම් 1. මනා-කාමෙ 7. අවශාම් 1. ලො 7. අනත්ත-ලො පං 2. සමිමාංසෙෂා 1.. තු 1. හිතතතෙ 7. පාකපවතෙ 7. වා 1.)

සමිතුම් ව මනා-කාමයො, අවශාම් ලො, අනත්තලොපං යාති, සමිහිතතතයො, මාංස: පාකපවතයොචා. සමනා: සකාම:, රනතුමනා: රනතුකාම:, අවශාසෙවස:, සහිත: සං

* වෝ ව අනතර්ශබ්ද ගිශ්ච තත් තසමාත්. න අ: අනසන සමාත්.

හිතා, සතතා, සන්තතා, මාංස්පාකා මාංසපාකා, මාංස්පචනං මාංසපචනං*

(ස-) මනා කාමයෝ, මනස් කාමයන මොවුන් පර කල්හි; සම්බුම්භ, සම්බුම්භයන මේ දෙකද; ලො, ලොභීය පර කල්හි; අවශාමි, අවශාමි යන්නද; අනන්තලොපං, සමාසයෙහි අනන්තයෙහි පිහිටි අක්ෂරලොපයට; යාති, පැමිණේ; හිත තතයෝ, හිතතන දෙක පර කල්හි; සම්, සම් යන්නද; පාකපචනයෝ, පාක පචන දෙක පර කල්හි; මාංසා, මාංස ගබ්දයද; වා, සමාසයෙහි විකල්පයෙන් අනන්තයෙහි වූ අක්ෂර ලොපයට පැමිණේ.

සමාස් මනෝ යසා සමනා, සමාස් කාමෝ යසා සකාමා, මෙහි මෙයින් මකාරලොපයි. බුම්භයනු (1164) වුබුම්භ යන්නයි. රනතුං මනෝ යසා රනබුම්භා, රනතුං කාමෝ යසා රනබුකාමා. මකාරලොපයි. ලො යනු තව්‍යදියයි (987) අවශාමි සෙව්‍යා; අවශාමසෙව්‍යා, මකාරලොපයි. අවශාමකරණී යා යනාදියද මෙසේයි. සමාස් හිතං යසා සහිතා, මකාර ලොපයි, විකල්පයෙන් සංහිතා. සමාස් තතං යසා සතතා, මකාරලොපයි, විකල්පයෙන් සන්තතා. මාංසසා පාකා මාංස්පාකා, විකල්පයෙන් මාංසපාකා. මාංසසා පචනං මාංස් පචනං, දෙතැන්හි අකාරලොපයි, විකල්පයෙන් මාංස පචනං. සමාස භූවු කල්හි වනාහි අනන්තලොපය නොවේ. ගිසංඤා ප්‍රාදුර් ආදිය මධ්‍යගතවූ කල්හිද මෙසේයි, අවශා ප්‍රචාචා, අවශාඛිති කරණී යා යනාදියයි.

(මු-) 389. බුණ්'නක්ෂණා. (ධුර: 5. අනක්ෂණ 6. අ: 1.)

රජධුර. අක්ෂණා හු අක්ෂණා.

(ස-) ධුරා, ධුර්ගබ්දයා කෙරෙන් පරව; අ, සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. අනක්ෂණ, අක්ෂණමානවූ ධුර්ගබ්දයා ගේ ස්ථානයෙහි අප්‍රත්‍යය නොවේ. ධුර් යනු භාරයයි. රඤ්ජ

* සම්බුම්භයනු පද හෙදයයි මනා කාම දෙකින් ක්‍රමය නිරුකරණය පිණිසයි. මනශ්‍ය කාමශ්‍ය තසමින්. සම් ව මාංසශ්‍ය නො, හිතක්ඛ්‍ය තතක්ඛ්‍ය තසමින්, පාකශ්‍ය පච තක්ඛ්‍ය තසමින්.

ධු: රජධුරු. මහාධුරු යනාදියද මෙසේමැයි. සත්‍රිකය බැවින් අප්‍රත්‍යය වේ. අක්‍ෂනම් රථවක්‍රයයි. අක්‍ෂසයධු: අක්‍ෂ ධුර් යන මෙහි අප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. [පාණිනී: 5. 4. 74.]

(මු-) 390. සාව: (සාව: 5.)

සාව: පරෙ: සතත් සෙ. අභීර්වං.

(ස-) සාව: පර: සාවිශබ්දයා කෙරෙන් පරව ; සෙ, සමාස යෙහි ; අ: සතත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය.

අභීඤ්ච තත් සාක් වෙති අභීර්වං, සාවො'භිමිති වා අභීර්වං, අප්‍රත්‍යය වෙයි. අභිධානය බැවින් ක්ලිවනය වේ. සප්ත සාවො යසමින් ස සප්තර්ව: යනුද මෙසේමැයි. මනුෂ්‍යයි. [පාණිනී: 5. 4. 74.]

(මු-) 391. නක්ඛබ්‍රොමාණවකවරණ. (නක්ඛබ්‍රො: 5. මාණවකවරණ 7.)

අනාවො මාණවක:, බ්‍රහ්මව: වරණ:. අනාහු අනාක් සාම, බ්‍රහ්මවක් සුකතං.*

(ස-) නක්ඛබ්‍රො:, නක්ඛසමාසයා කෙරෙන්ද බ්‍රහ්මබ්‍රො: කෙරෙන්ද පරවු සාවිශබ්දයා කෙරෙන් ; මාණවකවරණ, මාණවකවරණ ශබ්දයන් වාච්‍ය කල්හි ක්‍රමයෙන් අප්‍රත්‍යය වන්නේය. නාසති සාක් යස සො'නාවො මාණවක:, මාණ වකයයි (ශිශු:.) බ්‍රහ්මව: සාවො යනු ස බ්‍රහ්මව: වරණ: වෙදෙකදෙය. අනාහු, සෙසුතන්හි; න සාක් අනාක් සාම, සාමවෙදයයි. බ්‍රහ්මවක් යනු පළමු මෙහි, සුකතං, හෙද වෙද යාගේ භාගයෙකි. සාම-සුකත යනු වෙදංශවිශෙෂයෝයි. [පාණිනී: 5. 4. 74.]

(මු-) 392. ප්‍රත්‍යන්වවාන් සාමලොමන: (ප්‍රති අනු අවාන් 5. සාම-ලොමන: 5.)

ප්‍රති සාමං ප්‍රති ලොමං.†

(ස-) ප්‍රත්‍යන්වවාන්, ප්‍රතිශබ්ද අනුශබ්ද අවශබ්ද යන

* නක්ඛව බ්‍රහ්ම තත් නසමාත්. සුත්‍රය බැවින් පුරුෂකය වේ. මාණවකය වරණක්ඛව නසමාත්.

† ප්‍රතිශබ්ද අනුශබ්ද අවශබ්ද නසමාත්.

මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; සාමලොමනා. සාමන්ශබ්ද ලො මන්ශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් සමාසයක් ඇති කල්හි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. සාමසාමප්‍රති ප්‍රතිසාම, ලොම ලොම ප්‍රති ප්‍රතිලොම. විජ්ජායෙහි අව්‍යයිතාවය වේ. අනුලොම. අනුසාමය සනුද මෙසේමැයි. [පාණිනී 5. 4. 75.]

(මු-) 393. අක්‍ෂණ'වක්‍ෂුෂි. (අක්‍ෂණ: 5. අවක්‍ෂුෂි 7.)

ගවාමක්‍ෂිව ගවාක්‍ෂ: වක්‍ෂුෂිතු, විප්‍රාක්‍ෂි.*

(ස-) අවක්‍ෂුෂි, වක්‍ෂුස්වාච්‍ය නුවු කල්හි ; අක්‍ෂණ, අක්‍ෂි ශබ්දයා කෙරෙන් සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. ගවා ක්‍ෂ: යනු වාච්‍යයනයයි. වක්‍ෂුෂිතු, වක්‍ෂුස්ති වනාහි ; විප්‍රස්‍ය අක්‍ෂි විප්‍රාක්‍ෂි යන මෙහි අප්‍රත්‍යය නොවේ. විශාලාක්‍ෂ: පද්මාක්‍ෂ: යි බහුවර්තී කල කල්හි වක්‍ෂුර්තීනාවු අතීය වාච්‍ය කල්හි අප්‍රත්‍යය වේ. [පාණිනී 5. 4. 76.]

(මු-) 394. බ්‍රහ්මහස්තිරූපපණ්‍යාන්වර්ථස: (බ්‍රහ්ම-පණ්‍යාන් 5. වර්ථස: 5.)

බ්‍රහ්මවර්ථසං හස්තිවර්ථසං රූපවර්ථසං පණ්‍යවර්ථසං.†

(ස-) බ්‍රහ්මහස්තිරූපපණ්‍යාන්, බ්‍රහ්මන්ශබ්ද හස්තින්ශබ්ද රූපන්ශබ්ද පණ්‍යශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; වර්ථ ස:, වර්ථස්ශබ්දයා කෙරෙන් සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. බ්‍රහ්මණෝ වර්ථ: බ්‍රහ්මවර්ථසං, හස්තිනෝවර්ථ: හස්තිවර්ථසං, රූපෝවර්ථ: රූපවර්ථසං, පණ්‍යෝවර්ථ: පණ්‍යවර්ථසං. [පාණිනී 5. 4. 78.]

(මු-) 395. සමවාක්‍යාන් තමස: (සම-අව-අක්‍යාන් 5. තමස: 5.)

සනතමසං.

(ස-) සමවාක්‍යාන්, සමශබ්ද අවශබ්ද අක්‍යශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; තමස:, තමස්ශබ්දයා කෙරෙන් සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. සනතතං විසිතිණිණි. තම: සනතමසං, අවක්‍ෂිණි. තම: අවතමසං, අක්‍යං තම: අක්‍යතමසං. [පාණිනී 5. 4. 79.]

* න වක්‍ෂු: අවක්‍ෂුස් තස්මින්.

† බ්‍රහ්මා ව හස්ති ව රූප ව පණ්‍යෝවර්ථ තස්මාන්.

(මු-) 396. **ඥොවසීයස-භ්‍යෙශ්‍රෙයස-නිශ්‍රෙයසං.** (ඥොවසීයස—නිශ්‍රෙයසං 1.)

එතෙ නිපාතකා:

(ස-) එතෙ, ඥොවසීයස භ්‍යෙශ්‍රෙයස නිශ්‍රෙයස යන මොව්හු ; නිපාතකා, නිපාතනසෙන් සිඛකරණ ලැබෙත්. භ්‍යෙශ්‍රෙයසං. වසීයස: ඥොවසීයසං, කලාණයයි. භ්‍යෙශ්‍රෙයසං ශ්‍රෙයස: භ්‍යෙශ්‍රෙයසං, කලාණයයි, නිර්නිශ්චිතං. ශ්‍රෙයසං නිශ්‍රෙයසං. නිචාණයයි. අව්‍යයයන් අනෙකාපි බැවිනි. [පාණිනී: 5. 4. 77, 80.]

(මු-) 397. **තප්තානවමාද්‍යහස:** (තප්ත-අනු-අවමත් 5. රහස: 5.)

තප්තරහසං.

(ස-) තප්තානවමත්, තප්තශබ්ද අනුශබ්ද අවශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; රහස:, රහස් ශබ්දයා කෙරෙන් සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. තප්තානුහු කෙරෙන් කතීයෙහි කත කොට තපතං යනු වේ. තපතඤ්ච තත් රහ ඥෙති තප්තරහසං නොක්කියුතු වචනයයි. අකථාං යත් භවෙත් වාක්‍යං තත් තප්තරහසං විදු: රහොරහ: අනුරහසං, අවගතං රහ: අවරහසං. [පාණිනී: 5. 4. 81.]

(මු-) 398. **ප්‍රත්‍යරසානුගමෙ.** (ප්‍රත්‍යරස-අනුගමෙ 1..)

එතෙ නිපාතො:

(ස-) එතෙ, ප්‍රත්‍යරස අනුගම දෙක ; නිපාතො, නිපාතන සෙන් සිඛකරණ ලැබෙත්. උරසි ප්‍රතිවතීතෙ ප්‍රත්‍යරසං, අධිකරණවීයෙහි අව්‍යයිභාවයයි. ගමාං අනු ආගතං අනු ගමං ශකටයයි. සෙසු තන්හි ප්‍රතිගතමුර: ප්‍රත්‍යරස:, ගමාං පශ්‍යොත් අනුග යනුයි. [පාණිනී: 5. 4. 82.]

(මු-) 399. **ගෙරඛින:** (ගෙ: 5. අඛිවන: 5.)

ප්‍රාඛිමො රථ:

(ස-) ගෙ:, ගිසංඥයා කෙරෙන් පරවු ; අඛිවන:, අඛිවත් ශබ්දයා කෙරෙන් සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. ප්‍රගතා: අඛිවනං, සි ගෝ ප්‍රගතො'ඛිවා යෙන යන වාක්‍යයෙහි ප්‍රාඛිව: යනු වේ. රථ:, රථයයි. ප්‍රත්‍යඛිවං යනුද මෙසේමැයි. ශකට යයි. [පාණිනී: 5. 4. 85.]

(මු-) 400. පාණ්ඩුදක්කාභාවන් භූමෙ: (පාණ්ඩු-උදක්-කාභාවන් 5. භූමෙ: 5.)

පාණ්ඩුභූමො දෙශ:.*

(ස-) පාණ්ඩුදක්කාභාවන්, පාණ්ඩුභූමෙ උදච්ඡෙද කාභා භූමෙ යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ; භූමෙ, භූමිභූමෙයා කෙරෙන් සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. පාණ්ඩුභූමිථය සමින් ස පාණ්ඩුභූමි, දෙශ:, දෙශයයි. උදිච් උද්ගතා භූමිථ යසමින් ස උදග්භූමි, දෙශයයි. පු.වන්වූ බැවින් උදක් යි සිටී. කාභා භූමිථයසමින් ස කාභාභූමි, දෙශයයි. කාභා සථානයෙහි කාභා යි කිසිකෙණෙක් කියති.

(මු-) 401. සඬ්ඛතා නදිගොදුර්විහකාභාව. (සඬ්ඛතා: 5. නදි-ගොදුර්විහක 5 ව 1.)

පඤ්චනදං සප්තගොදුරං, විභූමි: ප්‍රාසාද:.

(ස-) සඬ්ඛතා, සඬ්ඛතාභූමියා කෙරෙන් පරවූ; නදි ගොදුර්විහකාභාව, නදිභූමි ගොදුර්වි භූමිය යන දෙදෙනා කෙරෙන්ද ව්‍යාජය කරණකොටගෙන භූමිභූමියා කෙරෙන්ද සමාසයෙහි අප්‍රත්‍යය වන්නේය. පඤ්චනා. නදි නා. සමාසාර: පඤ්චනදං, සප්තානා. ගොදුර්විභූමි සමාසාර: සප්තගොදුරං, වෙ භූමි යනු ස විභූමි, ප්‍රාසාද:, ප්‍රාසාදයයි. [පාණිනි: 2. 1. 20.]

(මු-) 402. නිස: ශතො ඩ: (නිස: 5. ශත: 5. ඩ: 1.)

නිසත්‍රිංශ: නිශ්චිකාරිංශ:.

(ස-) නිස:, නිර්භූමියා කෙරෙන් පරවූ; ශත:, ශතඅත්‍යයා කෙරෙන්; ඩ:, සමාසයෙහි ඩ්‍යාජය වන්නේය. නිසිතා ත්‍රිංශත් යස ස නිසත්‍රිංශ:, නිශ්චිකාරිංශ: යනුද නිෂ්පඤ්චාශ: යනුද මෙසේමැයි. නිස: යනු කුමටය? දුසත්‍රිංශත් යනාදියෙහි අප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි.

(මු-) 403. සුන් සුරහිපුතෙහිකාදිචාතුපමානාන්. (සු උත්-සුරහිපුතො: 5. ගකාන් 5. ඉ: 1. වා 1. තු 1. උප මානාන් 5.)

* උදක් යනු උත් පුළුව අඤ්චධාතුක කෙරෙන් කතියෙහි කිප් වෙයි, කාභා යනු කාභධාතුක කෙරෙන් තනප්‍රත්‍යය වෙයි.

සුගඤ්ඤි, පද්මගඤ්ඤි පද්මගඤ්ඤි.*

(ස-) සුත් සුරභිපුතො, සුගඤ්ඤි උත්භිද සුරභිගඤ්ඤි පුත්භිගඤ්ඤි යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු; ගඤ්ඤි, ගඤ්ඤිගඤ්ඤි කෙරෙන්; ඉ, සමාසයෙහි ඉප්පත්‍යය වන්නේය. උපමානා තත්‍ව, උපමානාභි ගඤ්ඤි කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන් ඉප්පත්‍යය වන්නේය. ශොභනො ගඤ්ඤි යස සුගඤ්ඤි. උද්ගඤ්ඤි සුරභිගඤ්ඤි පුත්භිගඤ්ඤි යනුද මෙසේමැයි, ඉප්පත්‍යයයි. පද්මසංචය ගඤ්ඤි යස ස: පද්මගඤ්ඤි, විකල්පයෙන් පද්මගඤ්ඤි. [පාණිනී: 5. 4. 135, 137.]

(මු-) 404. නාර්වායාං ඤානො ඤාතොදෙරො. (න 1. අර්වායාං 7. සු-අතො 5. සඤ්ඤො 5. අ: 1.)

ඤාතොදෙරො පරත් සඤ්ඤොදෙරො න සඤ්ඤො පුත්භිගං.

ශොභනො රත් සුරත්, අතිශයෙන රත් අතිරත්. අර්වායාං කිං, ගාමනික්‍රාන්තො අතිගව:†

(ස-) ඤාතොදෙරො, සු අති යන උපසර්ගයෙන් කෙරෙන්; පරත්, පරවු; සඤ්ඤොදෙරො, සඤ්ඤොදෙරො කෙරෙන්; පුත්භිගං, පුත්භිගෙහි; අ: න සඤ්ඤො, අප්පත්‍යය නොවන්නේය. (353) සඤ්ඤොදෙරො යනාදි සුත්‍රයෙහි පටන් (399) ගෙරඬවන: යන්න අනුකූලව ඇත්තවුන් කෙරෙහි යම් සුත්‍රවලින් අප්පත්‍යය විනිතද ඒ අප්පත්‍යය නොවෙයි යන අවිසි. සුරත් අතිරත් යනු අප්පත්‍යය නුවු නැති. මෙහි සු අති ගඤ්ඤි ප්‍රශංසායෙහියි. අතිශයෙන ගවා අතිගවා යනුද, සුගතො සුරත්: සුපඤ්ඤො යනුද එසේමැයි. අර්වායාං කිං? අර්වායාං යනු කුමටය? අතිගව: යන මෙහි පුත්භිගං නොවන ගෙයින් අප්පත්‍යය අබාධිත බව දක්වීම පිණිසයි. අතිගව: යන මෙහි අතිගඤ්ඤි ප්‍රශංසායෙහි නොවේ. අතිසඤ්ඤො යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 5. 4. 69.]

* සුගඤ්ඤි උච්ච සුරභිගඤ්ඤි පුත්භිගඤ්ඤි නාමාත්. මෙහි සමවාය සමනායෙන් සුකතව පවත්නාවු ගඤ්ඤිගඤ්ඤි කෙරෙන් ඉප්පත්‍යය වන්නේයයි සම්ප්‍රදායයි, එහෙයින් සුගඤ්ඤි වාසු: කියා විසුච්ඡයෙන් ශිෂ්ටප්‍රයෝගානුසාරයෙන්ම වේ. තවද ගුණවාච්ච ගඤ්ඤිගඤ්ඤි කෙරෙන්ම ඉප්පත්‍යය වෙයි, එහෙයින් ශොභනාති ගඤ්ඤිගඤ්ඤි යස ස: සුගඤ්ඤි විපණි: යනු වේ.

† සුගඤ්ඤි අතිගඤ්ඤි නාමාත් ඤාතොදෙරො.

(මු-) 405. කිමි: කෙසෙ. (කිමි: 5. කෙසෙ 7.)

කි. රුජ.

(ස-) කෙසෙ, නිසැයෙහි වූ ; කිමි, කිමිභවිදයා කෙරෙන් පරව යට කිසිනලද අප්‍රත්‍යය නොවේ. කුන්සිතො රුජ කි. රුජ, ප්‍රජපාලනය නොකරන්නෙක්. මේ අප්‍රත්‍යය නුච්ඡි. කි.ගො: යනුද එසේමැයි, භාරුද්වහනය නොකරන්නෙක්. නිසැයා යනු කුමටය? කෙසා රුජ කි.රුජ: කෙසා ගො: කි.ගව: යන මේ ආදියෙහි අප්‍රත්‍යයාගේ අබාධිතකිය ඇඟ විම පිණිසයි. [පාණිනි: 5. 4. 70, 2. 1. 64.]

(මු-) 406. නකු: හවෙ. (නකු: 5. අ-හ-වෙ 7.)

නකු: පරත් සබ්‍යදෙග්‍ර න සත්, න තු හ-වයො: අස බා-හවෙතු—අනපං සර: අධුරං.*

(ස-) න කු: පරත්, න නිපාත සමාසයා කෙරෙන් පරවූ ; සබ්‍යදෙ: සබ්‍යභවිද්‍යාදිත් කෙරෙන්; අ: නසත්, අප්‍රත්‍යය නො වන්නේය. හවයොසතු, අනිකූලසමාස අව්‍යයසමාස යන දෙ, ක්ති වනාහි ; න, අප්‍රත්‍යය නිෂේධ නොවේ. න සබා අසබා, නකාර තත්පුරුෂයයි. මෙහි අප්‍රත්‍යය නොවේ. හවෙ තු අනිකූල අව්‍යයසමාස දෙකක් ; න සතනි ආපො යනු තත් අන පං. සර: විලයි. (385) අප්‍රත්‍යය වේ. ධුරෙහාව: අධුරං, ශක්වයයි. (389) අප්‍රත්‍යය වේ. [පාණිනි: 5. 4. 71.]

(මු-) 407. පථො වා. (පථ: 5. වා 1.)

අපථං අපථා: හ-වෙ තු-අපථො දෙශ: අපථං.

(ස-) පථ: හවිනිතනසමාසයෙහි නකාරයා කෙරෙන් පරවූ පථිභවිදයා කෙරෙන් ; වා, විකල්පයෙන් අප්‍රත්‍යය වන්නේය. න පථා: අපථං, තත්පුරුෂයයි, විකල්පයෙන් අපථා: යනු වේ. හවෙ තු, හ-ව-යන සමාස දෙකක් වනාහි ; නාසනි පථා යමින් ඉති අපථ: දෙශයයි, පථොහාව: ඉති අපථං, දෙතන්ති (385) අප්‍රත්‍යය නිත්‍යයි. [පාණිනි: 5. 4. 72.]

(මු-) 408. කන් ක්වච්ඡුරථවදෙ, (කත් 1. කු 1. අච්. ක්ව-රථ-වදෙ 7.)

* හඤ්ච චඤ්ච හවං, න හවං අහවං තස්මින්.

කො: සථානෙ කත් සතත් සෙ අඡදෙභ පරෙ. කදනනං කත්ත්‍රය:.*

(ස-) අඡදෙභ, අච්ඡංඥය ආදිකොට ඇත්තාවූද ත්‍රිශබ්ද රථශබ්ද වද යන මොවුන්; පරෙ, පරකල්හි; කො: සථානෙ, කුශබ්දයාගේ සථානයෙහි; සෙ, සමාසයෙහි; කත් සතත්, කත් යන ආදෙශ වන්නේය. මෙහි කුශබ්දය කුත්සිතවාචී අව්‍යයයි. අව්‍යය කුමටය? කො: (පාවිච්ඡ:) උත්තිත: කුත්තිත: යනාදියෙහි කද්‍යදෙශ නොවන්නේය යනු දූක්ඛිම පිණිසයි. කුත්සිතමනනං කදනනං, අච්ඡංඥයයි. කද්‍යකාර: කදෙභ ධං යනුද මෙසේයි. කුත්සිතාස්ත්‍රය: කත්ත්‍රය:, කද්‍ය: කද්‍යවද: යනුද මෙසේයි. මේ සූත්‍රයාගේ කම්භාරයමය, අභිධානබැවින් කුත්සිතො රථො යසා යනාදියෙහි කද්‍යදෙශ නොවේ. [පාණිනී: 6. 3. 101, 102.]

(මු-) 409. කාකෂ්. (කා 1, අකෂ් 7.

කාකෂං.

(ස-) අකෂ්, අකෂ්ශබ්දයා පරකල්හි සමාසයෙහි කුශබ්දය හට; කා, කා යනාදෙශ වන්නේය. කුත්සිතමකෂං (ඉන්ද්‍රියං) කාකෂං. අකෂ් යි සාධාරණවශයෙන් කී බැවින් කුත්සිතො අකෂිණි යසා ස කාකෂො විප්‍ර: යන මෙහි අකෂ්ශබ්දයා කෙ රෙත් (334) ඡප්‍රත්‍යය කළ කල්හිද කාදෙශ වන්නේය. [පාණිනී: 6. 3. 104.]

(මු-) 410. පච්ඡුරුෂෙ වා. (පච්-පුරුෂෙ 7. වා 1.)

කාපථ: කුපථ:, කාපුරුෂ: කුපුරුෂ:.

(ස-) පච්ඡුරුෂෙ, පචින්ශබ්ද පුරුෂශබ්ද යන මොවුන් පරකල්හි කුශබ්දයහට සමාසයෙහි; වා, විකල්පයෙන් කා යන ආදෙශ වන්නේය. කුත්සිත: පථා: කාපථ:, මෙසින් කාදෙශයි. පක්‍ෂයෙහි කුපථ:. කුත්සිත: පුරුෂ: කාපුරුෂ:, විකල්පයෙන් කුපුරුෂ: . [පාණිනී: 6. 3. 106.]

(මු-) 411. කොච්ඡදථේ. (කො: 6. ච්ඡදථේ 7.)

ච්ඡජ්ජං කාජ්ජං.

(ස-) ච්ඡදථේ, ච්ඡදථියෙහි පවත්නාවූ; කො:, කුශබ්දය හට සමාසයෙහි කා යන ආදෙශ වන්නේය. කුශබ්දයාගේ

* අච්ච ත්‍රිශබ්ද රථශබ්ද වදෙහි තත්ත්ව.

ග්‍රහණය පරිත්-පුරුෂ යන දෙදෙනාගේ අනුච්ඡිතය පිණිස සි. ලක්ෂ්‍යසාරයෙන් යම්කිසි ශබ්දයක් පරකල්පි යන අර්ථය. ඊළඳනනං කානනං යනාදියද මෙසේයි. [පාණිනී: 6. 3. 105.]

(මු-) 412. කත්කවෞ වාග්න්‍යුෂේණ. (කත්-කවෞ 1.. ව 1. අග්නි-උජ්ජේණ. 7.)

කදග්නී: කවාග්නී: කාග්නී:, කදුජ්ණං. කවාජ්ණං. කොජ්ණං.

(ස-) අග්න්‍යුජ්ජේණ, අග්නි උජ්ජේණ දෙක පරකල්පි; කත්කවෞ ව, ඊළඳවීයෙහි වූ කුශබ්දයාගේ ස්ථානයෙහි කත්-කව යන ආදේශයෝද ව්‍යාකරණ හෙතුකොටගෙන කා යනාදේශයද වෙත්.

ඊළඳග්නී: කදග්නී:, ඊළඳග්නී: කවාග්නී: මෙයින් කත්-කවාදේශයි. ඊළඳග්නී: කාග්නී: මෙයින් කාදේශයි. ඊළඳුජ්ණං කදුජ්ණං, ඊළඳුජ්ණං. කවාජ්ණං, ඊළඳුජ්ණං කොජ්ණං. අග්නිඋජ්ජේණ දෙක පරකල්පි කදුදියයි. [පාණිනී: 6. 3. 107.]

(මු-) 413. ජෙතතිර්ජනපදග්‍රන්‍ය නාභි බ්‍රහ්ම ගතා පිණ්ඩ ලොහිත කුක්ෂි වෙණි බ්‍රහ්මවාරි තීරී පත්ති පක්ෂ සමානාස: (ජෙතති:—පක්ෂ 7. සමානා: 1. ස: 1.)

සමානං ජෙතතිර්ජනපදය සජෙතති:

(ස-) ජෙතතිර්ජනපදග්‍රන්‍ය නාභි බ්‍රහ්ම ගතා පිණ්ඩ ලොහිත කුක්ෂි වෙණි බ්‍රහ්මවාරි තීරී පත්ති පක්ෂ, ජෙතතිස්ශබ්ද ජනපදශබ්ද ග්‍රන්‍යශබ්ද නාභිශබ්ද බ්‍රහ්මශබ්ද ගතාශබ්ද පිණ්ඩශබ්ද ලොහිතශබ්ද කුක්ෂිශබ්ද වෙණිස්ශබ්ද බ්‍රහ්මවාරිස්ශබ්ද තීරීශබ්ද පත්තිශබ්ද පක්ෂශබ්ද යන මොවුන් පරකල්පි; සමානා, සමාසයෙහි සමානශබ්දයනෙම; ස:, සකාර දේශ වන්නේය. සජනපද: යනුද සජෙතති: යනු මෙනි, ජනපදපද්‍යාය ශබ්දග්‍රහණය බැවින් සමානො දේශ: සදේශ: කියාද වේ. සග්‍රන්‍ය: සනාභි: සබ්‍රහ්ම: සගතා: සපිණ්ඩ: සලොහිතා: සකුක්ෂි: සවෙණිකා: කියාද වේ. බ්‍රහ්මවය්‍යාදි සම්බන්ධ කරණකොටගෙන සමාන ශබ්දය එකාච්ඡිතය වූවා වේ, සමාන එකසමන් බ්‍රහ්මණි වෙදෙ වරතී යන වාක්‍යයෙහි (993) ග්‍රහාදි බැවින් ඡිත් ක්‍රම කල්පි බ්‍රහ්ම වාරිත්ශබ්දය පරකල්පි සමානශබ්දය සකාර වේ, එකබ්‍රහ්ම

ව්‍යාපාරාමිථි: සබ්‍රහ්මචාරිණි:—යනු අමරකොෂයි. සමානාත් එකසමාත් තිථිත් ගුරෙ: පඨති යන වාක්‍යයෙහි (429) ෂණ්‍ය ප්‍රත්‍යය කල කල්හි (නොහොත් ෂණ්‍යප්‍රත්‍යය කල කල්හි) තිථි ශබ්දය පරකල්හි සමානශබ්දය සකාරදෙශවේ. යකාර නුච්ඡ පක්‍ෂයෙහි සමාන. තිථිං යසා කියා හෝ වාක්‍යයි. තිථි මෘෂි ජුනි ජලෙ ගුරෝ කියා වේ, සතිථිකශ්‍රේවක ගුරව: සිද අමර කොෂයි. සමාන එක: පතිරසත: යන වාක්‍යයෙහි නිපාතන යෙන් පත්‍රශබ්දයහට පතනාආදෙශ කල කල්හි ඊජ කොට සමානශබ්දයහට සකාරව සපතනී කියා වේ. සමාන: පක්‍ෂ: (සහාය:) සපක්‍ෂ: යනුද මෙසේමැයි. [පාණිනි: 6. 3. 85, 86, 87.]

(මු-) 414. රූප නාම ගොත්‍ර ස්ථාන වණි වයො වචන ධම්ම ජාතිශාදර්ශෙය වා. (රූප—උදර්ශෙය 7. වා 1.)

සරූප: සමානරූප:

ඉති සමාස පාද:

(ස-) රූප නාම ගොත්‍ර ස්ථාන වණි වයො වචන ධම්ම ජාති ශාදයෙහි, රූපශබ්ද නාමන්ශබ්ද ගොත්‍රශබ්ද ස්ථානශබ්ද වණිශබ්ද වයස්ශබ්ද වචනශබ්ද ධම්මශබ්ද ජාතියශබ්ද උදය්‍යශබ්ද යන මොවුන් පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන් සමාසයෙහි සමානශබ්දයහට සකාරදෙශ වේ. සමානං රූපං යසා සෙූ සරූප: විකල්පයෙන් සමානරූප: යනු වේ. සමානමෙකං නාම යසා ස සනාමා. සගොත්‍ර: සස්ථාන: සවණිණ: සවයා: සවචන: සධම්මා (344) යනුද මෙසේ මැයි. සමානසා ප්‍රකාර: ඉති (487) සජාතිය: සමානෙ එකසමිත් උදරෙ හවති යන වාක්‍යයෙහි (429) උදරශබ්දයා කෙරෙන් ෂණ්‍යප්‍රත්‍යය කල කල්හි ශාදය්‍ය: යනු වේ. මොවුන් කෙරෙහි විකල්ප පක්‍ෂයෙහි සමානශබ්දය ආදෙශ රහිතව සිටියි. [පාණිනි: 6. 3. 85, 88.]

සමාසපාදය නිමි.

නමිනි.

(මු-) 415. බාත්වාදානො'නුතබාදෙගීගාදෙර්නබාදෙ: පි
නාජ්වසුරෙරවතාදෙ: ගෙහගිවාදෙ: ඡණි-ජණිස-
ජණි-ජණිසන-ණිස-ජණික-ජණි අපතො. (බාත්වාදාන:
5. අනුතබාදෙ: 5. ගතීදෙ: 5. නබාදෙ: 5. පිනාජ්වසු
දෙ: 5. රෙරවතාදෙ: 5. ගෙහගිවාදෙ: 5. ඡණි-ජණි: 1...
අපතො 7.)

එහෙ: පර එතෙ කුමාත් සුරපතාමේ.*

(ස-) එහෙ: බාහු ආදියද අකාරනතා ගබ්දදියද අනු ආදිය
ද ආප් ර්ප් උප් ප්‍රත්‍යයද ගතීදියද නබාදියද පිනා ඡ්වසා
ආදියද රෙරවතාදියද ගෙහගබ්දද ගිවාදියද යන මේ සපත
ගණයන් කෙරෙත්; පර: පරව සිටියාවු; එතෙ, ඡණි-ජණි
ස-ජණි-ජණිසන-ණිස-ජණික-ජණි යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ සත;
අපතාමේ, පුත්‍රාචියෙහි; කුමාත් සුර: කුමයෙන් වෙත්.
[පාණිනි: 11. 1. 162.]

(මු-) 416. ඡණිතො ව්‍යුද්‍යව: සුහග-සුපඤ්චාලාදෙතස්තු
ව්‍යනාද්‍යනා. (ඡණිත්තො 7. ව්‍යු: 1. ආද්‍යව: 6. සුහග-
සුපඤ්චාලාද්‍ය: 6.. තු 1. ව්‍යනාද්‍යනා 6...)

* බාහුර්දිර්යස ස: බාත්වාදිඤ්ච අච්ච තත්තායාත්. අනු
ඤ්ච ආප් ව තො ආදි යස ස: අනුතබාදිසතායාත්, අනුතදෙ:
ආබාදෙඤ්චතාචි: ගතීආදිර්යස තායාත්. නබආදිර්යස
තස්මාත්. පිනාජ්වසා ආදිර්යස තස්මාත්. රෙරවතාදිර්
යස තස්මාත්. උකතාදනා: ගෙහ:, ගිවආදිර්යස ස: ගිවාදි:
ගෙහඤ්ච ගිවාදිඤ්ච තත්තස්මාත්. සුත්‍ර බැවින් සියලු තන්හි
පුරුෂලිඛතායයි. ඡණිඤ්ච ඡණිසඤ්ච ඡණිසඤ්ච ඡණිසන
ඤ්ච ඡණිසඤ්ච ඡණිකඤ්ච ඡණිඤ්ච තෙ. න පතති වංශො
යෙන තදපතා, පුත්‍රය පොත්‍රය ප්‍රපොත්‍රාදියද කතාද කියනු
ලැබෙත්. කුමය මෙසේයි, බාහු ආදින් කෙරෙත්ද අකාරනතා
යන් කෙරෙත්ද ඡණිප්‍රත්‍යයයි, අනු ආදින් කෙරෙත්ද ආප්
ආදින් කෙරෙත්ද ඡණිප්‍රත්‍යයයි, ගතීදියෙන් ඡණියයි,
නබාදියෙන් ඡණියයි, පිනා ඡ්වසා ආදියෙන් ඡණියයි.
රෙරවතාදියෙන් ඡණියයි, ගෙහයෙන්ද ගිවාදියෙන්ද ඡණි
යයි. මොවුන්ගේ ඉත්සංඥ ඡකාරය ර්ප්ප්‍රත්‍යය සදහායි,
ඉත් ඡකාරවාචිය අචිති.

අවා මධ්‍ය අදූවා වීරි සත් ඡිති තෙ පරෙ, සුභගා දෙසු වයොදියො, සුපඤ්චාලාදෙසු අන්තසස දසස.*

(ස-) ඡිතිතෙ පරෙ, ඉත්සංඤ්ච ඡිකාරවත් තඩිතප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; අවා මධ්‍ය, ස්වරයන් අතුරෙහි; අදූව, අදි ස්වරයහට; වීරි සත්, වෘඪ වන්නිය. සුභගාදෙසු, සුභගාදි හුගේ වනාහි; වයොදියො, පද දෙදෙනාගේ අදිස්වරයහටද; සුපඤ්චාලාදෙසු, සුපඤ්චාලාදිහුගේ වනාහි; අන්තසස දසස, අන්තයෙහි වූ පදයාගේ අදිස්වරයහටද වෘඪ වන්නිය.

(මු-) (337) නොලොපොතො තෙ'වෙස. බාහොරපත්‍යං බාහවි, උපවිඤ්ජරපත්‍යං ඔපවිඤ්චි, උඩුලොමිනො'පත්‍යං ඔඩුලොමි, අග්නියම්මිණො'පත්‍යං ආග්නියර්මි. කෘෂ්ණසත්‍ය පත්‍යං කාර්ෂණි.†

* මුඛිත්‍ය ඡි ඉත් යසස ස ඡිත්, ඡිච්චායො තග්වෙති ඡිත්තා: තස්මිත්. අදිශ්චායො අච්චෙති අදූචි තසස. සුභ ගග්ව සුපඤ්චාලග්ව සුභගසුපඤ්චාලො, නො අදි යයො යො සුභගසුපඤ්චාලාදි තයො. වෙ ව අන්තසස්ව වත් තතති, වන්තතති ව තාති දුති වෙති වන්තතදුති තෙණං. පලමුකොට (9) ස්වරයන්ම වෘඪස්ථානිතයෙන් දැක්වීම ඇති කල්හිද නැවත මෙහි ස්වරග්‍රහණය පරසුත්‍රයෙහි අදිස්වර යාගේ අනුවාතිය පිණිසයි. සාධාරණවශයෙන් සච්චයඬු යන්ගේ ස්වරයන් කෙරෙහි අදිස්වරය හට වෘඪයි, සුභගාදිත් ගේ පද දෙදෙනාගේ අදිස්වරයහට වෘඪයි, සුපඤ්චාලාදිත් ගේවනාහි එකම අන්තපදයාගේ අදිස්වරයහට වෘඪවන්නිය. ඡිත්තාඛිතයා පර කල්හි යන අර්ථයි. [පාණිනි: 7. 2. 117.]

† බාහු අදිත් කියයි, බාහු නම් කිසිවක්හුගේ පුත්‍රය යන අර්ථයෙහි, බාහො: යන පදය කෙරෙන් ඡිණි වේ.

ම-ණ-දෙක ඉත්සංඤ්ච ඇත්තෝයි, ඉකාරය සිටියි, (319, 337, 35) බාහවි යන භාගයහට නැවත ලිඛිතසංඤ්ච කළ කල්හි සතදි විභකති වන්නියි, සියලු තන්හි මෙසේයි. විභකති වූ පරිදි දෙන වාක්‍ය වෙයි. ඒ විභකත්‍යන්තයා කෙරෙන් ප්‍රත්‍යය වෙයි. ඔපවිඤ්චි යනුද මෙසේයි. ඔඩුලොමි: යනමෙහි ඡිණි ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (337, 258) නිකාරලොපයද අකාරලොපයද වේ. ආග්නියර්මි: යනුද මෙසේමැයි. කාර්ෂණි: යන මෙහි (258) අකාරලොපයි. බාග්වාදි ගණය වනාහි බාහු උපබාහු උප විඤ්චුලොමත් අග්නියම්මත් සුගම්මත් කෘෂ්ණ සුධිෂ්ඨිර අර් ජිත ශාමිනද ප්‍රදුම්මන රාම සත්‍යක යනාදියයි.

(ස-) වාරදෙද, වාරශබ්දය ආදිකොට ඇති සිරශබ්ද සිරි
ශබ්ද ස්වර්ණශබ්ද ස්වාද්විශ්වශබ්ද ව්‍යුත්පන්නශබ්ද
ව්‍යුත්පන්නශබ්ද ස්වර්ණශබ්ද ස්වාද්විශ්වශබ්ද ස්වර්ණශබ්ද
යන මේ ශබ්දගණයන්ගේද ; අවිනිසස න්‍යායාධර්මය ව, විනිස
යක්කු රතිනවු න්‍යායාධර්මයාගේද ; ස්වො, යකාර වකාර
යන දෙදෙනාහට ; සුම් සකන්, ඉම් උම් ආගම වන්නේය.
චොපදනසංඛ්‍යාසත්‍ය, චොපදශබ්ද න්‍යායාධර්මය යන මේ දෙ
දෙනාහටවනාහි ; වා, විකල්පයෙන් ඉම්උම් ආගම වන්නේය.
චොදෙද, චොන්ශබ්ද ස්වර්ණශබ්ද-ස්වාද්විශ්වශබ්ද-න්‍යායාධර්මය
යන සදෙනාගේ ; ඉකාරදෙදෙනා, ඉකාරදි නිබන්ධයා පර
කල්හි වනාහි ; න, ඉම්උම් නොවේ. [පාණිනී 7. 3. 4.]

(ස-) පුළුච්ඡත්තයාගේ උද්භරණ දක්වයි—විගතො'ග්ගොයසස ස: ව්‍යඥ: ව්‍යඥසසපතං. මෙවයස්වි: , අකාරනන බැවින් ඡ්ණ්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි ව්‍යඥ යන්නහුගේ වි යන මෙහි ආදෙශවූ යකාරයා කෙරෙන් පුළුච මෙයින් ඉම් කළ කල්හි ඒ ඉකාරයහට වැඩිසි, එසේම—ගොභතො'ග්ගො යසස ස: ඤ ඥ: ඤඥසසපතං සොචස්වි: , ඤඥගබ්ඳයාගේ චකාරයා කෙරෙන් පුළුච මෙයින් උම් කළ කල්හි ඒ උකාරයහට වැඩිසි.

ආද්‍යාචි: සථානෙන ජිනසො: යනු කුමටය? දබ්බිසො'ඥො
යසං ස දධංඥො, මබ්බිසො'ඥො යසං ස මබ්චඥො, තසං

[illegible]

ත්‍යය අපත්‍යං දධ්‍යශ්චි: මධ්වශ්චි: යනාදියෙහි ඉම් උම් ආගම නොවන පිණිසයි. දුනෙත ස්විතයො: යනු කුමටය? ඉධාතුසු කෙරෙත් ශතාප්‍රත්‍යය කල කල්හි යත් යන ශබ්දයයි, යත: ඉදං යාතං යනු චේ, එසේම වයොච්ඡියොහිව. විවාර්ෂිකං යනාදියෙහි ඉම් උම් නොවන්නේය.

(ස-) ස්වභාවාදෙසු, ස්වභාවාදිභව වනාහි ; ශෝභනං අභිගං යසා ස ස්වභිග: ස්වභිගසංපත්‍යං ස්වාභිගි: , විගතං අභිගං යසා ස: ව්‍යභිග: ව්‍යභිගසංපත්‍යං ව්‍යභිගි: , ව්‍යභිගසංපත්‍යං ව්‍යභි: යනාදියෙහි යකාර වකාර දෙදෙන පද්‍යනා බැවින්ද ආදිකර යාගේ ස්ථානයෙහි ජ්‍යාගෙයින්ද ලත් කල්හි නිෂේධයයි. වෘත්තිය, යයොලොප: යනාදියෙන් අකාරලොපයි. ඡන්දන්ත්‍යය භව වනාහි ව්‍යවක්‍රොශයන්නයි. ව්‍යවක්‍රොශ ධාතු භව (1141) ඡන්ද්‍රත්‍යය කල කල්හි ව්‍යවක්‍රොශශබ්දයා කෙරෙත් ස්වාභිගෙහි ඡන් කල කල්හි ඊප්ප්‍රත්‍යව ඒ සිටයි.

(මු) 419. ව්‍යසාදෙර්ඛත් ඡේණෑ. (ව්‍යසාදෙ: 6. ඛත් 1. ඡේණෑ 7.) චෛයාසකි: සෞධාතකි:.

(ස-) ඡේණෑ, ඡේණිප්‍රත්‍යය පර කල්හි ; ව්‍යසාදෙ:, ව්‍යසාදි ශබ්දගණයාගේ ස්ථානයෙහි ; ඛත්, ඛත්ආදෙශ වන්නේය. ඉත්සංඥ ඛකාර බැවින් අනන්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි අක්ෂි සිටියි.

ව්‍යසසංපත්‍යං චෛයාසකි:, ව්‍යසශබ්දයා කෙරෙත් ඡේණි ප්‍රත්‍යය වෙයි, යකාරයා කෙරෙත් පූච්ඡෙහි (417) ඉම් චේ. (416) ඉකාරයභව වෘත් චේකාරය චේ, මෙයින් ඛත්ආදෙශ චේ. එසේම සුධාතුරපත්‍යං සෞධාතකි:, සුධාතාශබ්දයා කෙරෙත් ඡේණිප්‍රත්‍යයයි, ආදිකරයභව වෘත්තිය, සාකාරස්ථානයෙහි ඛත් චේ. ව්‍යසාදිගණය වනාහි ව්‍යස නිෂාද වණ්ඩාල විශ්ව සුධාතා ආදියයි.

(මු-) ආත්‍රෙය: ශෝභ්‍රෙය: . ගාච්ඡෙය: මාභෙය: යොව්‍රෙය: .

(ස-) අත්‍රෙය්‍ය කියයි. අත්‍රෙරපත්‍යං ආත්‍රෙය:, ශත්‍රෙය්‍යපත්‍යං ශෝභ්‍රෙය: . ආත්‍රත්‍යයාදිය කියයි, ගච්ඡායා අපත්‍යං ගාච්ඡෙය:, මහා අපත්‍යං මාභෙය:, සුචත්‍ය අපත්‍යං යොව්‍රෙය: . සච්ඡානයෙහි ඡේණිප්‍රත්‍යය කල කල්හි සුදුසු පරිද්දෙන් (258) ඉවණි අවණි දෙදෙනාට ලොප් චේ. අත්‍රෙය්‍ය ගණය වනාහි අත්‍රි ශත්‍ර පුරු මාකණ්ඩු පාණ්ඩු කදු බ්‍රහ්ම කුමාරිකා රොහිණි විමාතා විධවා රුක්මිණි ගොධා නවි යනාදියයි.

(මු-) 420. ඔර්ලොපො'කදුපාණ්ඩුවොරෙය. (ඔ: 6. ලොප: 1. අකදු-පාණ්ඩුවො: 6 .. එයෙ 7.)

උවණ්ණසා එයෙ පරෙ ලොප: සතත් නඩනසො: කාමණ්ඩලොය: නයොසතු කාදුවෙය: පාණ්ඩුවෙය:.

(ස-) එයෙ පරෙ, එය යන්න පර කල්හි; උවණ්ණසා, උවණ්ණසහට; ලොප: සතත්, ලොප් වන්නේය. අනගොසතු, කදු පාණ්ඩු යන දෙදෙනාගේ උකාරයහටවනාහි; න, ලොප් වනාවේ.

කමණ්ඩලො: කමණ්ඩල්වා වා අපතාං කාමණ්ඩලොය: ඡණ්ණප්‍රත්‍යය කල කල්හි මෙසින් උවණ්ණ ලොපයයි. නගොසතු, ඔවුන්ගේ වනාහි; කද්වා අපතාං කාදුවෙය, පාණ්ඩාරපතාං පාණ්ඩුවෙය: දෙනන්හි උවණ්ණ ලොපය නුවු කල්හි (337) උවණ්ණසහට ඔකාර වෙයි, ඔකාරස්ථානයෙහි (35) අච් වෙයි. කමණ්ඩලුඔඛ්‍ය වතුප්පාද බැවින් ඡතිවිශෙෂය වෙයි. [පාණ්නි: 6. 4. 147.]

(මු-) 421. කලාණ් සුභගා දුර්භගා බකුකි රජකි බලි වර්දි ජොෂ්ඨා කනිෂ්ඨා මධ්‍යමා පරස්ත්‍රානු සාෂ්ට්‍යානු දාෂ්ටි කුලවාහා ඉනෙය: (කලාණ්—කුලවාහා: 5...ඉනෙය: 1.)

සොභාගිනෙය: දොභාගිනෙය:.

(ස-) කලාණ්-කුලවාහා: කලාණ්-සුභගා-දුර්භගා-බකුකි-රජකි-බලිවර්දි-ජොෂ්ඨා-කනිෂ්ඨා-මධ්‍යමා-පරස්ත්‍රානු-අනු සාෂ්ට්‍යානු-දාෂ්ටි-කුලවා යන මේ ත්‍රයොදශ ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු ඡණ්ණප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි; ඉනෙය:, ඉනෙය වන්නේය.

අච්චගාත් විභකොර්ච්චර්ණම: යන නාස හෙතුකොට ගෙන එයෙ යන සප්තම්‍යනා පදය ෂෂ්ඨ්‍යනාව අනුවර්තන යයි. ස්ථානිවත් බැවින් වෘඪයි, ස්ත්‍රිලිඛිතයෙහි ඊජ්ද වේ. කුලවාශබ්දය මෙහි කුලය හරණ්‍රද පතිව්‍රතාව වෘඪයි. අසතිය වාවා කල්හි වනාහි (422) පරස්ත්‍රයෙහි ප්‍රාප්ත වෙයි. කලාණ් අපතාං කාලාණ්නෙය:, ස්ත්‍රිලිඛිතයෙහි කාලාණ් නෙයි යනාදිය වේ. සුභගායා අපතාං සොභාගිනෙය:, දුර්භගායා අපතාං දොභාගිනෙය:, දෙනන්හි (416) සුභගාද්බැවින් උභයපදයහට වෘඪයි. පරස්ත්‍රයා අපතාං පාරසෙත්‍රණ්‍යොය: යන මෙහි (258) ඊවණ්ණලොපය යෙදුනු කල්හි දුසුභගාද්

පාඨසාමර්ථයෙන් (258) ඊකාරලොපය නොවේ, ඉදිරියෙහි (22) සකිවූ කල්හි පසුව ඕනෑම වැඩි. [පාණිනී: 4. 1. 126.]

(මු-) 422. සුදුගොඩාගෙන වෛරය. (සුදු-ගොඩා හා: 5... වා 1. එරය 1..)

නාට්‍ය: නාට්‍යය, ගොඩෙර: ගොඩාර: ගොඩෙය.*

(ස-) සුදුගොඩාහා, සුදුවාවක ශබ්ද ගොඩාදිගණ යන මොවුන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන්; එරය, ෂේණය ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි එර ආර යන මොවුන් වෙත්.

සුදු යනු කුලශීලිභිතයෝද අභිග්‍රහිතයෝද වෙත්. ගොඩා: යනු ගොඩාදිගණයයි. මෙහි වාශබ්දය ව්‍යවස්ථාවාචී බැවින් සුදුවාචී ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවූ ෂේණයප්‍රත්‍යයට විකල්පයෙන් එර ආදේශය වෙයි.

ගොඩාදි ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවූ ෂේණයට විකල්පයෙන් එර ආර දෙක වෙති. කුලශීලි භිතයෝ දක්වනු ලැබෙත්, නවක අපත්‍ය නාට්‍ය, එරදෙශනුට පක්‍ෂයෙහි නාට්‍යය යනු වේ. කුලවායා අපත්‍ය කෞලට්‍ය, විකල්පයෙන් කෞලට්‍යය යනුද මෙසේමැයි. සත්වාවකල්හි වනාහි පූච්ඡිත්‍රයෙන් ඉනෙයාදෙශය වූ කල්හි කෞලට්‍යය යනු වේ. දූපක අපත්‍ය දූපෙර: දූපෙය: යනාදියද මෙසේමැයි. අභිග්‍රහිතයෝ මෙසේයි, කාණ්ඩයා අපත්‍ය කාණ්ඩර: කාණ්ඩය: යනාදියයි. ගොඩායා අපත්‍ය ගොඩෙර: ගොඩාර: යනු වේ, විකල්පයෙන් ගොඩෙය: යනුයි. [පාණිනී: 4. 1. 129, 131.]

(මු-) ගාණී: වාත්සා: ජමදග්නා: පාරශයා:.

(ස-) ගාණීන් කියයි—ගාණීපත්‍ය ගාණී: වත්සසක පත්‍ය වාත්සා, ජමදග්නෙරපත්‍ය ජමදග්නා, පරශරසක පත්‍ය පාරශයා: සියලුතන්හි ගාණීද බැවින් ෂේණප්‍රත්‍යය කල කල්හි ආදිකරයට වැඩිවූ කල්හි (258) ලැබෙන පරිද්දෙන් ඉවණි අවණි දෙකට ලොපයි. සත්‍රිලිඛිතයෙහි (259) යකාරලොපය කලකල්හි ගාර්හි යනාදිය වෙයි.

(මු-) 423. බදොනො'ජ්වන් නකාදය—කාඩ්‍යා. (ඔත්-ඔත: 5. අච්චත් 1. නකාදය-කා-ඩ්‍යා: 1. .)

* සුදුගොඩාගෙන නාහා, එරගෙන ආරගෙන එරය.

ඔදොද්භං. පරසනසංඥා කාත්සංඥකයො යා කාමොභං ව අජ්චන් සකන්.*

(ස-) ඔදොද්භං, ඔකාර ඔකාර දෙදෙනා කෙරෙන් ; පරා, පරවු ; තසංඥකා, තබ්නසංඥ වුද ; කාත්සංඥකයො ; කාත්සංඥ වුද ; යා, යකාරයද ; කාමොභං ව, නාමධාතුයෙහි වූ කාමප්‍රත්‍යය හා ඔප්ප්‍රත්‍යය යන දෙකෙහි යකාරයද ; අජ්චන් ; අච්චන් ; සකන්, වන්ගේය.

(මු-) බාහුවාසා.

(ස-) බහුරූපත්‍යං බාහුවාසා, මෙහි බහුරූපත්‍යා කෙරෙන් ඡන්ත කළ කල්හි (337) උකාරයහට ඔකාරයද ; මෙයින් යකාරයහට අච්චන්ද කළකල්හි (35) ඔකාරයහට අච්ච වේ. නාවා තායං නාවා යන මෙහිද (429) ඡන්තප්‍රත්‍යය කළ කල්හි, මෙයින් ආරාධ්‍යාකාරයද ඔහු ස්ථානසෙහි අච්ච අදෙශ වද සිබයි. කාත්ප්‍රත්‍යයාගේ යකාරය පරකල්හි සතවාස භාවාස යනාදිය සිබයි. ගාත්ච්චන් ගවන්ති, නාච්ච්චන් නාවන්ති යන මෙහි (843) කාමප්‍රත්‍යය කළ කල්හි යකාරය අච්චන් වෙයි. ගොර්වාචරති ගවන්තො, නොර්වාචරති නාවන්තො යන දෙකෙහි (848) ඔප්ප්‍රත්‍යය වූ කල්හි ආරාධ්‍යා වෙයි.

(මු-) නාමායනා ගාමිකයන්තා දුක්ඛයන්තා. පෙත්තාජ්චස්මිං මාත්තාජ්චස්මිං. රෙවතිකා, අශ්වපාලිකා. යාදව් අච්චිතිසා.

(ස-) නාමාදි සතර ක්කයි, නාමසතප්‍රත්‍යං නාමායනා, ගාමික සතප්‍රත්‍යං ගාමිකයන්තා, දුක්ඛසතප්‍රත්‍යං සත්‍රි දුක්ඛයන්තා, සියලු තන්හි නාමාදි බැවින් ඡන්තයන ප්‍රත්‍යය වේ. නාමාදියද ප්‍රසොග වශයෙන් දතසුතු. පිත්තාජ්චස්මිං පෙත්තාජ්චස්මිං, මාත්තාජ්චස්මිං, මාත්තාජ්චස්මිං, දෙතන්ති පිත්තාජ්චස්මිං බැවින් ඡන්තප්‍රත්‍යයයි. රෙවතිකා අපත්තං රෙවතිකා, අශ්වපාලසතප්‍රත්‍යං අශ්වපාලිකා, දෙතන්ති රෙවතිකාදි බැවින් ඡන්තප්‍රත්‍යයයි. වාරපාලිකා යනාදියද මෙසේමැයි. යද්දරූපත්‍යං යාදව්, අච්චිතිසාපත්තං අච්චිතිසා. රභොරූපත්තං රුභව් යනාදියෙහිද මෙසේම ශ්‍රෙෂ්ඨ බැවින් ඡන්ත ප්‍රත්‍යය වේ.

* ඔච්ච ඔච්ච තාමාන්. අච්ච ඉච්ච අජ්චන්, තාමා කාමා නො, තාමාර්ථා තාමාදිය, තාමාදියෙහි කාමා ඔප්ප්‍රත්‍යය වෙ.

රහිතවූ සකාරයා පරකල්හිද; අනූ, අත්සන්තහුගේද; ඊතෙ, ඊතප්‍රත්‍යයා පරකල්හි; අඛිවාත්මනෑ, අඛිවත් අත් මත් ශබ්ද දෙදෙනාගේද; නලොපෑ, නකාරලොපය; න සකත්, නොවත්ගේය.

(මු-) ශෛවෑ වාශිෂ්ඨෑ.

(ස-) ශිවාදීන් කියයි—ශිවසකපත්‍යං ශෛවෑ, වශිෂ්ඨසක පත්‍යං වාශිෂ්ඨෑ. ශිවාදිය වනාහි ශිව-වශිෂ්ඨ-සසන-කතු ත්ස්ව- ඉක්ෂ්වාකු-භූමි-සපත්නි-උෟෂ්ඨි නාහ ආදියයි.

(මු-) 425. සඛිඛතසංහද්‍රාන්මාතුර්බුර් ෂ්ණේ. (සඛිඛත- සං-හද්‍රාත් 5. මාතුූ 6. බුර් 1. ෂ්ණේ 7.)

වෛමාතුරෑ.*

(ස-) ෂ්ණේ, ෂ්ණප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; සඛිඛත සංහද්‍රාත්, සඛිඛතාවක ශබ්ද සම්පූර්ණ හද්‍රශබ්ද යන මොවුන් කෙ රෙන් පරවූ; මාතුූ, මාතූශබ්දයහට; බුර්, බුර් ආදෙශ වේ.

ඉත්සංඥ ඛකාර බැවින් අන්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි වේ. වයෝමාත්‍රාරපත්‍යං වෛමාතුරෑ, මෙහි නඩිතාථී විෂයෙහි වූ විගුසමාසයෙහි වෙයි. ශෛව බැවින් ෂ්ණප්‍රත්‍යය කල කල්හි එකපදයවූ බැවින් විශබ්දයාගේ ඉකාරයහට (416) වැඩියි. තිසෘණං මාතෘණමපත්‍යං වෛමාතුරෑ, ෂ්ණණං

සථනො'පත්‍යං යාථනෑ, හද්‍රවම්භිණො'පත්‍යං හාද්‍රවම්භිණෑ, දෙනත්හි ශෛව බැවින් ෂ්ණප්‍රත්‍යයයි, මේ සූත්‍රයෙන් නලොප නිෂේධයයි. මත් අන්‍යයහට වනාහි සුසාම්නො'පත්‍යං සො සාමෑ යනාදියයි. අපත්‍යමෙණ යනු කුමටය? වම්භිණ පරි වෘතො රථෑ වාම්භිණෑ. උක්ෂ්ණො'පත්‍යං ඔෟක්ෂ්ණෑ. (435) උඛිලොපයයි, අපත්‍යථී නුච්ඡ ෂ්ණ පරකල්හි වනාහි, උක්ෂ්ණ ඉදං ඔෟක්ෂං වම්භි. වක්‍රිණො'පත්‍යං වාක්‍රිණෑ, ශාඛිඛිනෑ, දුණිඛිනෑ යනාදියද මෙසේමැයි, සංයෝගයා කෙරෙන් පරවූ ඉත්සන්ත හුගේ නකාරලොපය නිෂේධයි. අවිකාර ෂ්ණ පරකල්හි අත් සන්තහට උද්ගරණ මෙසේයි—බ්‍රහ්ම ජනාහි බ්‍රාහ්මණෑ, සාමින ඉදං සාමිනං යනාදියයි. භාවකමීර්තිතවූ ය පරකල්හි මෙසේයි, මුඛිනි හවෑ මුඛිනෑ, බ්‍රහ්මණි සාධූ බ්‍රහ්මණෑ යනාදියයි.

* සඛිඛත ව සම් ව හද්‍රත් ව තස්මාත්.

මාතෘණමපතං භාණ්මාතුරු, යනුද මෙසේමැයි. සංමාතුර පතං සාමාතුරු, හද්‍රමාතුරු යනුද මෙසේමැයි.

(මු-) 426. නන් පුංසුත්‍රියො. (නන් 1. පුංසුත්‍රියො 6..)

පෞස්තූ: සෙසුණු.

(ස-) පුංසුත්‍රියො, ඡණ්ද්‍රතයා පරකල්හි පුංසුගබ්ද සුත්‍රී ගබ්ද යන මේ දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහි ; නන්, නන්ආගම වන්නේය. ඉත්සංඥ නකාරබැවින් අනතයෙහි වේ, නකාරය අකාරගතය. පුංසොපතං පෞස්තූ, සුත්‍රියා අපතං සෙසුණු, දෙතන්තිම ඡණ්ද්‍රතය කලකල්හි නන්ආගමයද (416) වෘඪ්‍ය කොට (258) අකාරලොපය දතයුතු. ඉදං යනාදි අතීතෙහි ඡණ් කලකල්හිද එසේම වෙයි, මෙසේයි—පුංස ඉදං පෞස්තූ, සුත්‍රීණං සමුහ: සෙසුණු.

(මු-) 427. කුඤ්ජාදෙණ්‍යාසනෙතසුත්‍රීබ්බපතො. (කුඤ්ජාදෙ: 5. ණයන: 1. අසුත්‍රීබ්බ 7. අපතො 7.)

කුඤ්ජාදෙරපතංච ණයන: සතත් න තු සුත්‍රියා. න ව වෙ.

කෞඤ්ජයන: බ්‍රාහ්මණයන: සුත්‍රීබ්බ තු කෞඤ්ජයනී කෞඤ්ජයන:.*

(ස-) කුඤ්ජාදෙ, කුඤ්ජාදිගණයා කෙරෙන් ; අපතංච, අපතංචයෙහි ; ණයන: සතත්, ණයනප්‍රතය වන්නේය ; සුත්‍රියා, සුත්‍රීලිඛිතයෙහිද ; වීවෙ තු, බහුවචනයෙහිද යන මෙහි වනාහි ; න, ණයනප්‍රතය නොවේ.

කුඤ්ජාදිය නිබාදියෙහි ඇතුළත් ගණයෙකි, ණයන ප්‍රතය විසින් ඡණ්ද්‍රතය බ්‍රාහ්මණ ලැබේ. කුඤ්ජ සතපතං කෞඤ්ජයන: බ්‍රාහ්මණයන: බ්‍රාහ්මණයන: ඉත්සංඥ ණකාර බැවින් ආදිකරයට වෘඪිය. සුත්‍රීබ්බ තු, සුත්‍රී බහුවචන දෙකෙහි වනාහි ; කුඤ්ජසතපතං සුත්‍රී කෞඤ්ජයනී, කුඤ්ජසතපතනී පුමා ස: කෞඤ්ජයන: මේ දෙතන්ති නිබාදි බැවින් ඡණ්ද්‍රතයමය. කුඤ්ජාදිය වනාහි—කුඤ්ජ බ්‍රාහ්මණ ගබ්බ බ්‍රාහ්මණයනාදියයි.

* සුත්‍රී ව වීවඤ්ච සුත්‍රීව්ව, න සුත්‍රීව්ව අසුත්‍රීව්ව. තසමින්.

(මු-) 428. ගඟිසස්කවිදුදි—භාග්වත්තු කුන්සාඛිගිරිගේ වයි
ජසි ගොතම රුචාන් ලක් විවෙසත්‍රියාං. (ගඟි—රුචාන් 5.
ලක් 1. විවෙ 7. අසත්‍රියාං 7.)

දෙගතුලකඛ්‍යා: සත්‍රියො රුචි: එභ්‍යා: පරෙෂාමුකතානාං
තතනාං විවෙ විහිතානාං ලක් සතත් න තු සත්‍රියාං.*

(ස-) දෙගතුලකඛ්‍යා: දෙගතුලාවු නමි ඇති ; සත්‍රියො, සත්‍රියො
ත්‍රියොතම ; රුචි: රුචිනමි. එභ්‍යා: පරෙෂාං, ගඟිදි යස්කාදි
විදුදි භාගු අත්‍රි කුන්ස අඛිගිරස් වයිජසි ගොතම රුචි යන
මොවුන් කෙරෙත් පරවු ; විවෙ විහිතානාං, බස්වරියෙහි
කරණලද්දවු ; උකතානාං තතනාං, කියනලද ප්‍රත්‍යයන්ට ;
ලක් සතත්, ලොප් වන්තේය ; සත්‍රියාං තු, සත්‍රියොග්‍රහයෙහි
වනාහි ; න, ප්‍රත්‍යයන්ට ලොප් නොවේ.

වඩග යනු දෙගවිශෙෂයෙකි, වඩග. පාති යන වාක්‍යයෙහි
(429) ඡන්ප්‍රත්‍යය කල කල්හි වඩග: යනු වේ, රුචිදියයි.
උකතානාං තතනාං යනු අපතකම් ප්‍රත්‍යයන්ටය යන අර්ථයි.
ලොප්කිරීම හෙතුකොටගෙන (93) තැලොපෙ තැලසෂණං
යන නිසයයෙන් වාඛ්‍යදිය නොවන්තේය.

(මු-) ගඟි: වත්සා: යස්කා: ලභ්‍යා: විදු: උච්චා: භාගව: අත්‍රියා: කුන්සා: අඛිගිරසා: වයිජසා: ගොතමා: අධ්‍යා: වඩගා: කලිඩගා: සත්‍රියානු භාගිව්‍යා:.

(ස-) ගඟිසසපතකති වත්සසසපතකති, මේ දෙතන්හි
ගඟිදි බැවින් ඡන්ප්‍රත්‍යයහට මෙසින් ලොප්වේ. යස්කසස
පතකති ලභ්‍යසසපතකති යන මෙහි යස්කාදි බැවින් ඡන්ප්‍ර
හට මෙසින් ලොප්වේ, යස්කා: ලභ්‍යා: යනු වේ. විදසස
පතකති උච්චසසපතකති යන මෙහි විදුදි බැවින් මෙසින්
ප්‍රත්‍යයහට ලොප් වේ, විදු: උච්චා: යනු වේ. භාගොරපතකති
යන මෙහිද ප්‍රත්‍යයහට මෙසින් ලොප් වේ, භාගව: යනු වේ.
යස්කාදියද විදුදියද ගිවාදියෙහි ඇතුලත් ගණ දෙකෙකි.
යස්කාදිය මෙසේයි, යස්ක පුෂ්කර කෂික මනක ලභ්‍යරකෂා

* ගඟිග්‍රහ යස්කග්‍රහ විදග්‍රහ තෙ අදයො යෙෂාං තෙ ගඟි
යස්කවිදුදයා: අදිගබ්‍යය එකක් පාසා සමබනි බැවින්
ගඟිදි යස්කාදි විදුදයා: යනු අර්ථයි. තෙ ව භාගුග්‍රහ අත්‍රිග්‍රහ
කුන්සග්‍රහ අඛිගිරග්‍රහ වයිජසග්‍රහ ගොතමග්‍රහ රුචිග්‍රහ තසාන්.
දෙගෙන තුලක අඛ්‍යා යස්‍ය සා දෙගතුලකඛ්‍යා:

මුඛ ක්‍රොමයට පාද යනාදියයි. විද්‍යාදිය මෙසේයි, විද්‍යා පුත්‍ර උච්ච කණ්‍යා කුමරිය හරවාත් උපමනුෂ්‍ය ආපසුමුඛ ගුරුවන් රථ නතර විශ්වානර යන මොවුන් මුල්කොට ඇත්තාහුයි. අනු රපතනනි, මෙහි ශ්‍රේණිය ප්‍රත්‍යය හට මෙයින් ලොප් වේ, අනු ය: යනු වේ.

කුත්සසකපතනනි අභිහිරසෝපතනනි වහිෂ්ඨසකපතනනි ගොතමසකපතනනි යන මෙහි ශ්‍රේණිය හට ලොප් වේ, කුත්සා: අභිහිරසා: වහිෂ්ඨා: ගොතමා: යනු වේ. අභිහස රුශ්‍රෝපතනනි, එසේම වහිෂ්ඨසකපතනනි කලිච්ඡගසකපතනනි යනාදියෙහි ශ්‍රේණිය හට මෙයින් ලොප් වේ, අභිගා: වච්ඡගා: කලිච්ඡගා: යනු වේ. කිසි තැනෙක්හි ප්‍රසිද්ධ ක්‍රියාද රූපයකි කියයුතු. මෙසේයි—රක්‍ෂනාමනියං වක්‍ෂණ, ඉක්‍ෂවාකුණම්ද. හි කුලප්‍රතං කියාද රක්‍ෂවංශයෙහි වෙයි. නාථො යද්‍යනාමි සි උද්භටතෙම කියයි. අභ්‍යුයං යනු කුමටය? භාගොරප තනනි භ්‍යුය: යන මෙහි ශ්‍රේණිය හට ලොප්නු වූ කල්හි භාගීවිශබ්දයා කෙරෙත් ජස්විභකනි කල කල්හි භාගීව්‍ය: කියා වන හෙයිනි. අපතනපීප්‍රත්‍යයානාං යනු කුමටය? භාගොර මෙ භාගීව්‍ය: මනුෂ්‍යා: යනාදියෙහි අපතනපීය නොවන හෙයින් ශ්‍රේණිය හට ලොප් නොවේ. එසේම ප්‍රියා ගාගතී යසස ස ප්‍රියගතී: යන මෙහි සමුහයාගේ එකතිය ඇති කල්හිද ගාගතී ශබ්දයාගේ බහුතිය ඇති කල්හි ප්‍රසුක්තභාවයෙන් ශ්‍රේණිය හට ලොප් වේ. එසේම ප්‍රියො ගාගතී යෙෂාං නෙ ප්‍රියගාගතී:, යන මෙහි සමුහයාගේ බහුතිය ඇති කල්හිද ගාගතී ශබ්දයාගේ එකතිය ඇති කල්හි ප්‍රසුක්ත බැවින් ශ්‍රේණිය හට ලොප් නොවේ. ප්‍රියසසතා: ප්‍රියසාස්තා: යනාදියට එසේ මැයි.

(මු-) 429. එසෙ කාත් ඡණ්ඩකණ්ණ්ණ්ගොසාශ්වානින ශ්ව. (එසෙ 7. කාත් 5. ඡණ්ඩක කණ්ණ්ණ්න ඉයා: 1...ව 1. අනිත: 1...ව 1.)

කාත් පර එතෙ පුළුව ව යෙතො'නිතශ්ව සත්‍ය: ධේ සෙ ව වාචෙත.*

* එසේම කණ්ඩ එසෙ තස්මින්. ඡණ්ඩකණ්ණ්ණ්න ව ඡණ්ණ්ණ්න ඉයාශ්ව නෙ. නාස්ති ඉත් යෙෂාං නෙ අනිත:.

(ස-) කාත් පරි, කාරකයා කෙරෙන් පරවු; එතෙ, ඡේන් ක-
කණ්-ඡේන-ඉය යන මොව්හුද; පුළුව ව, පලමු කියනලද
සප්තප්‍රත්‍යයෝද; සෙතා, ඉත්සහිතයෝද; අනිතයව, ඉත්
රහිතයෝද; සේසෙ ව වාචෙ, කමීයද කතීහුද වාචකල්හි;
සප්ත, වත්තෝය. ඡේනෙයායව යන වකාරය කරණකොට
ගෙන පුළුවාකන ඡේන් මුල්වු ප්‍රත්‍යයෝ සමුච්චය කරණු
ලැබෙත්. අනිතයව යන වකාරය කරණකොටගෙන සෙතා
යන අත්‍යවශෙෂණය සමුච්චය කරණු ලැබේ. එහෙයින්
ප්‍රත්‍යයඵකොලය සියලුකාරකයන් කෙරෙන් කමීයද කතීහුද
වාචකල්හි වෙත්, ප්‍රයොගානුසාරයෙන් කිසිතත්හි ඉත්රහිත
යෝද වත්තාහුය යන අපිසි. ඉත්රහිතා; යනු කියනබැවින්
(416) ඉත්තකාරවත් තඤ්ඤා පරකල්හි වෘත්තී නොවන්නිය.
අපිවශෙෂයෙහි ප්‍රත්‍යයවශෙෂය වනාහි අභිධානය හෙතු
කොටගෙන දතයුතු.

(මු-) තකීං වෙනති අධිතෙ වා තාර්කිකා, පදකා, ක්‍රමකා,
වෛයාකරණා; ; වාචා කෘතං වාචිකං, පාණිනියං; ශක්තාසු
ධාතෙ'සො ශාක්තිකා, යාජිකා; ; තිෂ්‍ඨණ්ණ සුකතා රුත්‍රි;
තෙහි, පොහි. සත්‍යය සාධු: සත්‍යය, යඤ්‍යය හිතං යඤ්‍යං,
මුච්චයා ආගතා මාච්චර; ; ඉහ හවං ඵෙහිකං, කාදවිත්තං, ග්‍රාමී
ණා, ග්‍රාමා, මුඛිනා, නාදෙයා, ශාලියා, නාගරා, අග්‍රා.

(ස-) තකීං වෙනති අධිතෙ වා යන වාක්‍යයෙහි තකීං යන මේ
කමීකාරකයා කෙරෙන් කතී වාචකල්හි මෙයින් ඡේන් කප්‍රත්‍ය
ය වේ, වෘත්ත කල කල්හි තාර්කිකා යනු වේ. පදං. වෙනති අධි
තෙ වා පදකා යනුද, ක්‍රමං වෙනති අධිතෙ වා ක්‍රමකා යනුද මේ
සේසි, මේ දෙනත්හි ඉත්රහිත කණ් ප්‍රත්‍යය වේ. වෘකරණං.
වෙනති අධිතෙ වා වෛයාකරණා, මෙහි වෘකරණය බැඳියා කෙ
රෙන් ඡේන් ප්‍රත්‍යය කල කල්හි (417) යකාරසථානයෙහි ඉමි වේ,
ඕහට වෘත්තී. වාචා කෘතං වාචිකං, මෙහි වාචා යනමේ කරණ
කාරකයා කෙරෙන් කමීය වාචකල්හි ඡේන් කප්‍රත්‍යය වේ,
(431) මෙහි තදංතසො යන මේ ආදියෙන් පද්‍යනායය නිෂේධ
බැවින් (211) විරුම රහිත කල්හි කුච් ආදිය නොවේ. පාණි
නිනා කෘතං පාණිනියං, මෙහි පාණිනිනා යන කතීකාරකයා
කෙරෙන් කමීය වාචකල්හි ඡේන් කප්‍රත්‍යය වෙයි. ශච්ච
වමිණ කෘතං ශාච්චර්මිකං යනාදියද මෙසේමැයි. ශාක්
තිකා යන මෙහි කරණකාරකයා කෙරෙන් කතී වාචකල්හි

කල්හි ඡේතන වෙයි. යහපත සුඛයාගේ අයෙකු යාප්තිකයා. නිෂේධන නිසිවනුයේ සුඛයාගේ රුචි: නොවේ, පුණ්ණය නිසිවනුයේ සුඛයාගේ රුචි: පොදු, දෙනන්හි නිෂේධන පුණ්ණය යන කතා කාරකයා කෙරෙහි කම්ම වාච්‍ය කල්හි ඡේතනායයි, වාච්‍ය කල්හි, (260) යකාරලොපය වේ, (257) ඡේතනාවන් රජ වේ. ඤාණය: යඤ්ඤ, යන මේ දෙනන්හි තාදර්ශයෙන්ද හිත යඤ්ඤයාගෙන්ද වතුර්ගනාවූ කාරක රහිතයා කෙරෙහිද ඉයුප්‍රත්‍යය වේ, සුත්‍රයෙහි කාරකයන් යන්න වනාහි ප්‍රධානව ව්‍යාප්තියා භවන්හි යන නිසාද හෙතෙමාටගෙන කියනලද්දේය.

(308) සාමාන්‍යවිධිපති යන මේ ආදියෙන් සමබල විවික්ඛයෙහිම ඡේතන ස්වභාව විධාන හෙයින් ඤාණය සාධු: යන මෙහි නිමිත්තාදියෙහි වතුර්ගයි. මාදුර: යන මෙහි මදුරයා: යන අපාදනකාරකයා කෙරෙහි කතා වාච්‍ය කල්හි ඡේතන වේ. ඉහ යන අධිකරණකාරකයා කෙරෙහි කතා වාච්‍ය කල්හි ඡේතනාප්‍රත්‍යයව චේතනා, කදුට්ඨ හවං කාදුට්ඨකං යනුද මෙසේමැයි, මෙහි කණ්ණප්‍රත්‍යයයි. ග්‍රාමෙ හව: ග්‍රාමිණ: මෙහි ඡේතනාප්‍රත්‍යයයි. ග්‍රාමෙ හව: ග්‍රාමය: මෙහි ඡේතනාප්‍රත්‍යයයි; මුඛිනි හවො මුඛිනිය: මෙහි ඡේතනා කල්හි (424) න ලොප නිෂේධය වේ. නද්ධං හවො නාදෙය: මෙහි ඡේතනාප්‍රත්‍යයයි; ශාලායං හව: ශාලිය: මෙහි ඡේතනාප්‍රත්‍යයයි; නගරෙ හවො නාගර: මෙහි ඡේතනාප්‍රත්‍යයයි; අග්‍රෙ හව: අග්‍රය: මෙහි ඡේතනා ප්‍රත්‍යයයි. මේ උද්ගරණයෙන් කෙරෙහි ලැබෙන පරිද්දෙන් ඉවණි අවණියන්ගේ ලොපය වෙයි, ප්‍රත්‍යයෝද ඉත්සුකත වූවෝද ඉත්සුකත නුවූවෝද දනසුත්තාහ. මෙසේ ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් කාරකයා කෙරෙහි කතාද කම්මයද වාච්‍ය කල්හි ප්‍රත්‍යයෝ වන්නෝය.

(මු-) 430. ව්‍යවර්තමාපො'නාග්වජ්ජවනො'ව්‍යව'යො. (ව්‍යව: 6. ලොප: 1. අනාග්ත—ශබ්ද: 6. අව—යෙ 7. අයො 7.) පොත: පුනික: වාච්‍ය: වාච්‍ය:.*

* ව්‍යව: 6: ව්‍යවිකයා. ආග්‍රව ශබ්දව තත්, න තත් අනාග්වජ්ජවන් තසා. අව යන අවං තස්මිත්. නාසති සුර්වස්මිත් අසුසාස්මිත්.

(ස-) අයෝ, සුප්‍රත්‍යය රහිතවූ ; අවෙස, නඩිතයෙහි වූ සර යද යකාරයාද පර කල්හි ; අනාරවජ්ඣතා, ආරත්භවද ශඛවත්භවද රහිතවූ ; වෘතො, අවසංභවදයාගේ විසංභවයට ; ලොපා, ලොප් වන්නේය.

පුතාපුතභීවූ යන වාක්‍යයෙහි (429) ඡේතකප්‍රත්‍යය කොට (416) වැඩි කොට මෙයින් විලෝපය කළ කල්හි පෙනුනු පුතා පුතා යනු වේ. වහිතභීවූ යන වාක්‍යයෙහි ඡේතක ඡේතකප්‍රත්‍යය යන් කොට වැඩි කොට විලෝපය කළ කල්හි වාතාපුතා වාහිතා යනු වේ. සායං ප්‍රාතභීවූ සායම්ප්‍රාතා යනාදියද මෙසේයි. අයෝ කිං, අයෝ යනු කුමටය? ශංසු යන තන්හිද අභංසු යන තන්හිද සු පරකල්හි විසංභවයට ලොප් නොවන පිණිසයි. ආරත්-ශඛවත් දෙදෙනාට උද්ගරණ පරසුත්‍රයෙහි දෙනලදී. මෙහි ආරත්-ශඛවත් දෙදෙනා වර්ජිත බැවින් අවසං ලද කල්හි නැවත වෘ යන්නයුගේ ග්‍රහණය කිසි තන්හි අවසංයාගේ විලෝපාභාවය ඇඟවීම පිණිසයි, එහෙයින්—සුජ්ඣ භාවා සොජ්ඣවං, ශං විද්‍යතො'සං ශංයා ඵසේම කංයා කිංයා වේ.

(මු-) 431. න දං නසො න්වසන්තො ව. (න 1. දං 1. නසො 1. නු 1. අසන්තො 7. ව 1.)

අයාවචි යෙ ව තෙ පුච්චං දසංඤං න සතත් තානන-සාත් තො තු අසන්තො ව. ආරතියා ශාඛවතිකා.*

(ස-) තෙ, නඩිතයෙහි වූ ; අචි, සරයද ; අයෝ, සුප්‍රත්‍යය රහිතවූ ; යෙ ව, යකාරයද පරකල්හි ; පුච්චං, පුච්චපදය ; දසංඤං න සතත්, පදසංඤ නොවන්නේය. තානන සාතොනා තු, තානනශබ්ද සාතනශබ්ද දෙක වනාහි ; අසන්තො ව, විද්‍ය මානාභීයෙහිද පදසංඤ නොවන්නේය.

තස්මින් නිර්දිශො පුච්චසං යන නිකය හෙයින් පුච්චය පද සංඤ නොවන්නේය යනු කියයි.

අවෙස'යෝ යනු අනුවර්තනයයි. (319) ප්‍රත්‍යයා පරකල්හි විභකතිට ලොප්ද ලොප්කරණලද විභකති අශ්‍රයකොට පද කියද ඇති කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් නිමේධ කරණු ලැබේ. ආරතියා යනු ආරත් භවය යන වාක්‍යයෙහි (429) ඊයප්‍රත්‍යය

* තඤ්ච යඤ්ච නසො. අසති අරො යසං තස්මින්.

කළ කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් පදනිය නිෂේධ හෙයින් (58) වපො'බෙජබ යන්නෙන් ආදෙශ නොවේ. එසේම ශාඛිත් හව්‍ය යන වාක්‍යයෙහි ඡේණිකප්‍රත්‍යය කළ කල්හි ශාඛිත්තිය යනු වේ. යකාර පරකල්හි මෙසේයි, නි වඳුදං නිව්‍යං, දිති හවං දිශං යනාදියෙහි මෙයින් පද්‍යනනිව්‍යාභාවය බැවින් (211) විරුම පරකල්හි කුච්ආදෙශාදිය නොවේ. ආනඩුහං මධුලිහං ගොදුහං ඔෆානහම් යනාදියෙහි මෙසේම ක්‍රමයෙන් දඩ්ඪසධඩි නොවේ, (183, 175, 176, 237). තානා සානා දෙක මෙසේයි—තඩිනො හව්‍ය තාඩිතං. අසත්‍යාපී යෙහි තඩිනාන් යනාදියෙහි තකාරයහට (58) දකාර නොවේ. පයසො විකාර්‍ය පායසං යනුද මෙසේමැයි, ඝාතාදියයි. පාය සං, කිරෙන් පිසනලද බතයි.

අසත්‍යාපීයෙහි පයසොන් පයස්වි තෙජස්වි යනාදියෙහි පද්‍යනනුමු හෙයින් සිවිහකතාදි හස් පරනියක් නැති හෙයින් කිසිකෙණෙක් (102) සකාරයහට විසඟී නොකෙරෙත්. අයො යනු කුමටය? ශංයු: අහංයු: යනුයි, මෙහි පද්‍යනබැවින් (53) මකාරයහට අනුසාරය වෙයි. අවෙෂ යනු කුමටය? වාචිමයං දිචිමාත්‍රං යනාදියෙහි පද්‍යනබැවින් (64) විරුමවිහිතකායඝීය වන්නේමය. තවද නඤ්ඤනිදිඤ්ච මනිත්‍යම් යන නාය හෙයින් හවදියම් යනාදියෙහි පද්‍යන බැවින් (58) ජබි ආදෙශවේ. ශංයු: යනාදියෙහි මකාරයහට (53) අනුසාරය වෙයි.

(මු-) 432. අත්තො'ත්තො'නිනෙ. (අත්ත: 6. අත්ත: 1. අනිනෙ 7.)

ආත්තකං. ඊතෙ තු වෑහින: සුපාඤ්චාලක: අභිපාඤ්චාලක:.*

(ස-) තඩිතයෙහි මු ස්වරයා පර කල්හිද සුප්‍රත්‍යය රහිතවූ යකාරයා පර කල්හිද, අත්ත:, අහන්ශබ්දයහට ; අත්ත:, අත්තාදෙශ වන්නේය ; අනිනෙ, ඊනප්‍රත්‍යයා පර කල්හි අත්තාදෙශ නොවන්නේය.

අත්ති හවං ආත්තිකං (429) ඡේණිකප්‍රත්‍යය වේ, මෙයින්

* න ඊතො'නිනසත්‍යමිත්. තු යනු අනා බැවින් අසති අමේ යන මෝහට අනුවාත්ති නොවේ.

අත්තාදෙශ චේ, (416) වෘක්ඛි. ඊතෙන තු, ඊතප්‍රත්‍යය කල කල්හි වතාහි, වයොරත්තොභිවෘත්ති නබ්නාච්චිභයවිග්‍රහමාස යෙති (429) ඊතප්‍රත්‍යය කල කල්හි අත්තාදෙශය නිෂේධ බැවින් (337, 258) වෘත්තිය යනු චේ. (416) සුපඤ්චාලාදිත් උද්ගරණ කෙරෙයි—සුපඤ්චාලෙ (දෙශෙ) භවි, අභිපඤ්චාලෙ භවි යනු වාක්‍යයි, සුපඤ්චාලකා යනු චේ, අභිපඤ්චාලකා යනු චේ, දෙතන්ති (429) කණ් චේ, පරපදයාභව වෘක්ඛි. සුපඤ්චාලාදිය වතාහි—සුපඤ්චාල අභිපඤ්චාල සචිපඤ්චාල පුච්චපඤ්චාල දක්ෂිණපඤ්චාල උත්තරපඤ්චාල ගුරුලක්‍ෂ්‍ය පිතෘපිතාමහ වාතපිත්ත වාතශ්ලේෂම එකපුරුෂ පුච්චපුරුෂ පුච්චභායන අපරභායන විසංවත්සර විවෘති ක්‍රි සංගති විනිෂ්ක විසුචණ්ණ ප්‍රොභපද භාද්‍රපද යනාදියයි.

(මු-) දොවාරිකා සොවරං සොවං සොවසනිකා සොවාදු මෘදවං චෛයල්කසං ශොවං ශොවනං ස්ථෛර්යකාතං සොවං සොවාධාසිකං සොවග්‍රාමිකං නෙයග්‍රොධං. එකෙති කිං නෘග්‍රොධමුලිකං. ශොවාපදං ශ්වාපදං, නෙයචිකවං නෘචිකවං. ශ්වාගණිකං.

(ස-) (418) වාරුදිත් උද්ගරණ කෙරේ, වාරෙ නිසුකතා දොවාරිකා, (429) ජණිකප්‍රත්‍යය චේ, වකාරයභව උම් ආගම චේ, ඔහට වෘක්ඛි, වාරයයි ස්වර්ණගඹදියාගේ ග්‍රහණය බැවින් රෙචානතයාගේ ස්ථානයෙහි උම් ආගම නොවේ, එහෙයින්—වාරි නිසුකතා වාරිකා යනු චේ. ස්වරෙ භවං සොවරං, ස්වරමධිකාත්‍ය කාතො ග්‍රන්ථා සොවරා කියා හෝ චේ, ජණිප්‍රත්‍යය චේ, වකාරයභව උම් ආගම චේ, ඔහට වෘක්ඛි. සියලු තන්ති මෙසේයි. ස්වා: (ස්වරේ) භවං සොවං, මෙහි ස්වර්ගඹදියා කෙරෙත් ඡණ චේ, (430) විසංඥයභව ලොප් චේ. ස්වසනිති වකාති සොවසනිකා, ස්වසනිය යම්පරිද්දෙකින් වන්වන්ද එපරිද්දෙන් කියයි. ස්වසනි වක්‍යනි කියා හෝ චේ, ජණිකප්‍රත්‍යය කල කල්හි විසංඥයාභව ලොප් චේ. ස්වාදුමෘදුතා කාතං නොහොත් ස්වාදුමෘදුති සංසකාතං යන වාක්‍යයෙහි සොවාදුමෘදවං යනු චේ, බතයි. වෘල්කසා යනු අව්‍යුත්පන්නයයි, වෘල්කස භවං චෛයල්කසං. ඇතම් කෙනෙක් වතාහි වෘල්කස ගඹදිය වාරුදි ගණයෙහි නොකි යත්, ඔව්හු වතාහි විගතො'කී වෘකී තං සාති වෘකීසා,

ආපා: ආත්තෙයං, භික්ඛාණං සමුහං ගෞතමං ආත්තං ගාණිකාං රජකං, ගුරුතීච: ගෞරවං යෙවනං සාමං චෛරුපං රජං සෙභාද්දිං, විජ්ඣෙරිදං චෛඡන්වං තද්දියං මාසවනං ගෞවනං.*

(ස-) එජ්වචේෂු ව, විකාරය සමුහය භාවය ඉදමථිය භිත්තා පිය ආපාදිය යන මේ අථියත් කෙරෙහි ; තෙතාස, ඒ (415) ඡණ්ණප්පාය ඡණ්ණ ඡණ්ණායන ඡණ්ණ ඡණ්ණ ඡණ්ණ (429) ඡණ්ණ කණ්ණ ඡණ්ණ ඉය යන එකාදශප්‍රත්‍යයෝ ; සත්‍ය, වන්තෝය.

ගෞතම: යන මෙහි මේ සුත්‍රයෙන් ඡණ්ණප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (416) වාසි වන්තීය, (337, 258) නකාරය හටද අකාරයහටද ලොප්වේ. අපාං විකාර: ආපා: යන්නද මෙසේමැයි, මෙහි ඡණ්ණප්‍රත්‍යය වෙයි. අත්තෙර්විකාර: ආත්තෙයං, මෙහි ඡණ්ණ ප්‍රත්‍යයයි. ගෞතමං යන්නෙහි ඡණ්ණයි. අත්තං සමුහ: ආත්තං, මෙහි ඡණ්ණප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (432) අත්තාදෙශ වේ. ගාණිකානාං සමුහ: ගාණිකාං, මෙහි ඡණ්ණප්‍රත්‍යයයි. රජං සමුහ: රජකං, මෙහි කණ්ණ වේ. ගෞරවං යන මෙහි ඡණ්ණයි. යුත්තං භාව: යෙවනං, (424) අවිකාර ඡණ්ණප්‍රත්‍යයා පරකල්හි නකාරලොපය නොවේ, (194) තඞ්ගවර්ජිත බැවින් වකාරය හට උකාර නොවේ. සමසං භාව: සාමං, විරූපසං භාවො චෛරුපං දෙනන්ති ඡණ්ණප්‍රත්‍යය වෙයි. රුක්ඛ භාව: රුජං, ඡණ්ණප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (337, 258) නකාර අකාර දෙක ලොප්වෙත්. සුභාදෙ භාව: සෙභාද්දිං, ඡණ්ණප්‍රත්‍යයයි, (416) සුභාදි බැවින් උභයපදය හට වාසියි. චෛඡන්වං යන මෙහි ඡණ්ණ කළ කල්හි (337) උච්ඡේදහට ඔකාර වේ, (35)

* සමසං ආත්තනොථි: අභිධෙය: සොථි: සොථි ආදිර්ඨසං ස සොථිදි: විකාරයෙ සඬ්ඝයෙ භාවයෙ ඉදම ව භිත්තස්ථ සොථිදියෙ සමාහාරෙ තස්මිත්. ප්‍රකාතිත්‍රයේ අත්ත අවසොථ කට පැමිණීම විකාරනම් වේ, සඬ්ඝ යනු සමුහයයි, භාවය නම් අසාධාරණ ධර්මයයි, ඉදම යනු සමබන්ධයාගේ උපලක්ෂණයයි, භිත්තම් ඉභ්‍යසාධනයයි, සොථිය නම් ප්‍රකාති අථියෙන් තොරනුවුකි. මෙහි කියනලද ප්‍රත්‍යයෝ ඉත් සහිතයෝද රහිතයෝද වෙත්, මෙහිද යම් ශබ්දයක්හු කෙරෙන් යම් අථියෙක්හි යම් ප්‍රත්‍යයෙක් ඉත් සහිතව හෝ ඉත් රහිතව වන්නේද මේ සියල්ල ලක්ෂණසාරයෙන්ම දතයුතුවෙයි.

අච්ඡාදන වේ. තව දුරටත්, මෙහි ඡේද වෙයි, (215) කද දෙයයි. මඤ්චන දුර මාඤ්චන, (191) තුච්ඡකයෙහි මාඤ්චන යනුයි. යන දුර ගොවන, දෙනන්හි ඡේද කළ කල්හි (194) ව්‍යාකරණට උකාර නොවේ, (424) අච්ඡාදන ඡේද පර කල්හි ව්‍යාකරණය නිෂේධයි.

(මු-) 434. ඤායෙ. (සාත් 1. රු 1. යෙ 7.)

පිත්‍රය.

(ස-) යෙ, තඤ්චයෙහි වූ යකාරයා පරකල්හි; සාද්‍ය, සාකාරයනෙම රකාරයෙක වේ.

පිතුරිදං පිත්‍රය, ඉත් රහිත ඡේදප්‍රත්‍යය වේ. යෙ යනු කුම විය? වෛරයාක යන මෙහි කණ් පර බැවින් රකාරයෙකු භාවය ඇඟවීම පිණිසයි.

(මු-) 435. හන් ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: ඡේද. (හන් ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: 6...උච්චිලොප: 1. ඡේද 7.)

වාර්තූස්තං පෞඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: ඡේද. සාමන්.*

(ස-) ඡේද, ඡේදප්‍රත්‍යය පර කල්හි; හන් ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: හන් යන්තද ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: යන මොවුන්ගේ; උච්චිලොප:, උච්චිලොප: හට ලොප්වේ. වාර්තූස්තං දුර යන වාක්‍යයෙහි (433) ඡේද කළ කල්හි වාර්තූස්තං යන මොවුන්ගේ උච්චිලොපය වේ (189) ඡන්ධාතරුඤ්චිලොපය වේ, (416) ආදිකාරයට වැඩියි, වාර්තූස්තං යනු වේ. පෞඡන්ධාතරුඤ්චිලොප:, ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: දුර බාහිරුඤ්චිලොප: යනුද මෙසේමැයි. උච්චිලොපයට වනාහි අප්‍රත්‍යයෙහි ඡේද කළ කල්හි භෞක්‍යන්ධාතරුඤ්චිලොප: (424) පළමු උදාහරණ කරනු ලද්දේය. ඡේද, මොවුන්ගේ ස්වරයෙහි උච්චිලොපය කුමක්සඳහාද යත්? සාමන් දුර සාමන්. යන මෙහි පූර්වප්‍රත්‍යයකිනුදු (117) උච්චි

* හන් ව ඡන් ව ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: හන් යනු ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප:, ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: පූර්ව ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් මුල්කොට ඇත්තවුන්ගේ ග්‍රහණයයි. (117) සද්ධාතරුඤ්චිලොප: යන මේ ආදියෙන්ම අකාරයට ලද කල්හි මේ සූත්‍රය නියමය සඳහා දක්වනු ලැබූ, ඡන්ධාතරුඤ්චිලොප: පරකල්හි මොවුන්ගේම උච්චිලොපය වන්නේය, අනිකක්කුගේ උච්චිලොපය නොවන්නේය.

ලොපය නොවේ. සියලු තත්ති අවිකාරජන පරකල්හි න කාරලොපය නොවේ 424.

(මු-) 436. සුජමදස්මද්න්වන්මදං සුජමාකාස්මාක නවක මමකා: ඡණ්ණිනෙ. (සුජමද්—මදං 6...සුජමාක—මමකා: 1...ජණ්ණිනෙ 7.)

යොජමාකං යොජමාකිණං, ආස්මාකං ආස්මාකිනං, තාවකං තාවකිනං, මාමකං මාමකිනං.

(ස-) ඡණ්ණිනෙ, ඡණ්ප්‍රත්‍යය ඡිණ්ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පර කල්හි; සුජමදස්මද්න්වන්මදං, සුජමද්ශබ්ද අස්මද්ශබ්ද නිද්මද් යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; සුජමාකාස්මාක නවක මමකා:, සුජමාකය අස්මාකය නවකය මමකය යන මේ ආදෙශයෝ සුමයෙන් වෙත්.

සුජමාකමිදං යන වාක්‍යයෙහි ඡණ්ප්‍රත්‍යයද ඡිණ්ප්‍රත්‍යයද වෙත්, විභක්තිහට ලොප්වේ, සුජමාකාදෙශ කළ කල්හි වෘඪි, යොජමාකං යොජමාකිණං යනු වේ. අස්මාකමිදං යන වාක්‍යයෙහි ආස්මාකං ආස්මාකිනං යනුද මෙසේමැයි. නව ඉදං යන වාක්‍යයෙහි ඡණ්ප්‍රත්‍යයද ඡිණ්ප්‍රත්‍යයද වෙත්, සුජමද් ශබ්දයහට එකවචන බැවින් (215) නිද්ආදෙශ වේ, මේ සුත්‍රයෙන් තවකාදෙශ වේ, වෘඪි කළ කල්හි තාවකං තාවකිනං යනු වේ. මම ඉදං යන වාක්‍යයෙහි මාමකං යනුද මාමකිනං යනුද මෙසේමැයි.

(මු-) සුයතීය හිතං සොරියං ආගස්නියං ආත්මනීනං.

(ස-) සොරියං යනාදිය හිතාවියෙහි උද්ගරණ කෙරෙයි, සුයතීය යන මොහු කෙරෙන් ඡිණ්ප්‍රත්‍යය වේ, විභක්ති ලොප් වේ, (260) යකාරලොපය වේ. ආගස්නියං යනුද මෙසේමැයි. ආත්මනෙ හිතං ආත්මනීනං, මෙහි ඡිණ්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි (424) නකාරලොපය නිෂේධයි.

(මු-) වොර එව වොර: ත්‍රෙලොකාං ගමකා:

(ස-) වොර: යි ස්වෘතියෙහි උද්ගරණ කෙරෙයි, ත්‍රිලොකී එව. ත්‍රෙලොකාං, මෙහි ඡණ්ප්‍රත්‍යය වේ, වෘඪි කළ කල්හි (258) ඊකාරලොපය වේ. ස්වෘතීප්‍රත්‍යයානගයෝ පූච්චිලිංගයෝමය යන නියමය ඇති කල්හිද අභිධාන බැවින් මෝහට ක්ලිව් නිය වෙයි. ගම එව ගමකා: මෙහි කණ්ප්‍රත්‍යය වේ. කප්‍රත්‍යය අනක්තියෙහිද වෙයි, මෙසේයි—

අයුතෙකුත් සිතෙ වෙව්ව සංඥාමනුකම්පනෙ,
තද්‍යකතනිතාවපාලො වාචො හුසෙච්ච කා සමානා.

යනු පුරතනයෝ කියත්, තද්‍යකතනිතො යනු අනුකම්පා
සුකත නිතියෙහි යන අර්ථයි.

(මු-) 437. කෙ'කා සෙචා හෙ තු වා. (කෙ 7. අකා 6.
සෙ 1. හෙ 7. තු 1. වා 1.)

කතාකා, සුකතාකා සුකතාකා.

(ස-) කෙ, කණ්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි ; අකා, අක්ප්‍රත්‍යභාර
යාගේ ස්ථානයෙහි ; සෙ, හුසෙච්ච, හෙ තු, බහුච්චි සමාස
යෙහි වනාහි ; වා, අක්භට විකල්පයෙන් හුසෙච්ච. කතා
එව යන වාක්‍යයෙහි කතාකා යනු වේ, මෙහි ඉත් රහිතවූ
කණ් කල් කල්හි මෙයින් හුසෙච්ච වෙයි, ස්වාභිප්‍රත්‍යයාත්
තයෝ ඒ ලිංගයෝමනුයි (249) ආප් වේ. මෘණලිකා යනුද
රමොරුකා යනුද සෙනානිකා යනුද මෙසේමැයි. ශාභනා
කතා යසා සි බහුච්චිසමාස කල් කල්හි සුකතාකා යනු වේ,
හුසෙච්ච පසුයෙහි සුකතාකා යනු වේ. අකා යනු කුමටය?
නොරෙව නොකා යන මේ ආදියෙහි අක්භිනතස්ථානයෙහි
හුසෙච්ච නොවන හෙයිනි.

හස් පර කල්හිද කිසි තැනෙක්හි හුසෙච්ච ව්‍යතවසයි, මෙසේ
සි—කාලිදසා, වෛදෙහිබාහු, කෙත කිදනුරිතං, නාභිතා
හුමි යන මේ ආදිය ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් වේ.

(මු-) ශිවො දෙවතා යසාසෙය ශෛවො, ශාකෙතයා.

(ස-) (433) ශෛවො යි ආදි යන පදයට උද්ගරණ කියයි,
මෙහි ෂ්ණප්‍රත්‍යයයි. ශකතිදේවතා යසාසෙය ශාකෙතයා
යනුද එසේමැයි, මෙහි ෂ්ණප්‍රත්‍යය වෙයි. ශාකතා වෛශ්
ණවො ශාණපතා යනුද මෙසේමැයි. ප්‍රයෝගානුසාරයෙන්
අර්ථවශයෙහි තභිතප්‍රත්‍යයෝ වන්තෝයයි ආදිපදයෙන්
ප්‍රකාශිතයි.

(මු-) 438. ත්වනො භාවෙ. (ත-තො 1. භාවෙ 7.)

සාධුතං. ජඩතා, පාවකතං, බ්‍රාහ්මණ්තං.

(ස-) භාවෙ, භාවාර්ථයෙහි ; ත්වනො, සාද්‍යතා කෙරෙන්
තිප්‍රත්‍යය තප්‍රත්‍යය යන දෙක වෙත්. අභිධාන බැවින් ත්වා
තායාගේ ක්ලිව්තියයි, තාතායාගේ ස්ත්‍රීතියද වන්තෝය.
භාවය වනාහි ප්‍රවෘත්තිනිමිතයයි, යම් ධර්මයක් කරණකොට

ගෙන මේ තෙම ගොනෙකැයි වැටහීම වේද ඒ ස්වභාවය තෙම ගොනබදයාගේ භාවය යන අර්ථයි. සාධවක භාවය සාධුතං, ජඩායා භාවය ජඩතා, දෙනන්ති (327) පුංවද්භාවයයි. පාචි කායා භාවය පාවකතං, මෙහි (328) පුංවද්භාවය නිෂේධ කල්හිද (350) විශේෂවිධානය හෙතුකොටගෙන පුංවද්භාවය වේ. ෂජ්ඣා භාවය ෂජ්ඣාතං යනුද; මෙවිලක භාවය මෙවිල තං යනාදියද මෙසේමැයි. බ්‍රාහ්මණික භාවය බ්‍රාහ්මණිකං (350) අජ්නාතමයා සි කී බැවින් පුංවද්භාවය නොවේ, දන්නා තං යනාදියද මෙසේමැයි. ති-ත යන ප්‍රත්‍යයන් දෙදෙනා ගේද භාවයෙහි කරණලද්දුවූ ෂණිකදි ප්‍රත්‍යයාගේද සාධාරණ විශේෂයක් නැති බැවින් බාධ්‍යබාධකතිය නැති කල්හි ජඩස්‍ය භාවය ජඩතං ජඩතා ජඩ්‍යං, ගුරෙතීවය ගුරුතං ගුරුතා ගුරුතම යනාදිය වන්නේමය.

(මු-) 439. **ලිකො'සීත් සෑ ප-ස්ති.** (ලි-ඉකෑ 5. අ-සීත් 5. සෑ 6. පෑ 1. ති 7.)

අ-සීත් ලිකෑ සෑ පෑ සතත් තබ්බෙන තෙ. යජ්ජච්චං, සීත් තු භීසිතං.*

(ස-) තබ්බෙන තෙ, තබ්බතයෙහි වූ තකාරයා පර කල්හි; අසීත්, දීඝියා රහිතවූ; ලිකෑ, ලිඛිතයාගේ ඉක්සංඥා කෙරෙත් පරවූ; සෑ, සකාරයාහට; පෑ සතත්, ෂකාර වත් නේය. යජ්ජො භාවය යජ්ජච්චං, හවිජ්ච්චං යනුද මෙසේමැයි. සීත් තු, දීඝියා කෙරෙත් වනාහි; හිරෙ භාවය භීසිතං-වූස් තං යනුද මෙසේමැයි. මේ දෙනන්ති (228) දීඝී වේ, රෙඵය හට (102) විසඟියයි (65) විසඟියාහට සකාර කල කල්හි, ෂකාරය ලත් කල්හි දීඝියා කෙරෙත් පරබැවින් නිෂේධයි. ලිකෑ යනු කුමටය? බහුසතරං යන තන්ති ෂකාර නොවන හෙයිනි.

(මු-) 440. **ච්චත් සාමො.** (ච්චත් 1. සාමො 7.)

උපමානාචේ ච්චත් සතත්. කෘෂණ ඉව කෘෂණවත්.†

(ස-) උපමානාචේ, උපමානාචියෙහි; ච්චත් සතත්, සකද්‍ය න්‍යායා කෙරෙත් ච්චත්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. මෙහි චකාරය

* ලෙරික් ලික් තස්මාත්. නාසති සො යනු සො'සීස් තස් මාත්.

† සමස්ත භාවය සාමය. තසමිත්.

අවසාය සඳහා වෙයි (94). කෘෂි ඉව කෘෂිවත් යන මෙහි
ශිවෝ භාවි යනු ගෙවයි. එසේම කෘෂිවිව කෘෂිවත්
කියාද වේ, ශිවං මනෝ යනු ගෙවයි. එසේම සියලු විභක්
තාත්මයන් කෙරෙත් විවත්ප්‍රත්‍යය කල කල්හි විභක්තිව
ලෝප් වේ. උපමානසක්‍රියාවිගෙවෙණිය පිළිබඳම වෙයි. එහෙ
යින් පුනෙණ තුලාං සුලාං යනාදියෙහි ක්‍රියා රහිත සාමාය
ඇති කල්හි නොවන්නෙය.

(ဗြ) 441. **မသုရဏသမ္ပဒေ.** (မသု: 1. နေဏိ-နေဝိ 7.)

ශ්‍රීරසනි සසතසෝ, ශ්‍රීමාන්, විදුෂ්මාන් දෙෂ්මාන්.*

(ස-) අසත්‍යයේ, අසත්‍ය අසත්‍ය අසත්‍ය වා යන අර්ථයෙහි; මතු, ප්‍රථමානත පදයා කෙරෙහි මතුප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඉන්සංඥා උකාරයතෙම (192) නුණ්භගමය සදහාද, (185) දීඝීය සදහාද, සත්‍යලිඛගමය (257) ඊජ්ප්‍රත්‍යය ප්‍රයෝජන කොටද වෙයි. එහෙයින්—ශ්‍රීමාන් ශ්‍රීමනී යනු වේ. ශ්‍රීරසනී යමින් යන වාක්‍යයෙහිද ශ්‍රීමාන් යනු වේ. විවාන් අසත්‍ය ගසත්‍ය යමින් වා යන වාක්‍යයෙහි විදුජ්මාන් යනු වේ, මෙහි (229) මතුප්‍රත්‍යය පරකල්හි වස්තුප්‍රත්‍යයාගේ වකාරයහට උකාරවිධාන සමිනික යෙන්ම, (442) අකාරයාගේ උච්චසංඥාවයෙන් ලැබියයුතු වන වතුප්‍රත්‍යය බාධාකොට මතුප්‍රත්‍යය වන්නේය, එහෙයින් වකාරයා හට උකාරය කල කල්හි, (431) න දං නයෙහි යන

* අසති අලෝ යසසයසමිත් වාස අසනාලෝ විද්‍යමාන සමන
 යාසනසමිත්. කම්බාරයසමාසයා කෙරෙන් මතුප්‍රත්‍යයාථීය
 ජතනොවෙයි. ඉදින් බහුවිරිති විනම අථීය ලැබෙයි පුච්ඡා
 වාරිහු කියති, එහෙයින් ශොභනා බුඩ්ධි කම්බාරය කළ
 කල්හි සුබුධිරසනාසෙය් සුබුධිමාන් ජනා කියා නොවන්
 නේය, ශොභනා බුධිර යසසයෙ සුබුඩ්ධි බහුවිරිතියෙන්
 ඒ අථීය හැඟෙන බැවිනි. දුග්ගිහගෙම මතුප්‍රත්‍යයාදීන්ගේ
 සථාන කියයි.

භූමි නිදහ්‍ය ප්‍රශංසාසූ නිර්වෘත්තයෙහි 'නිශායනෙ,
සංසරේ' ස්ථිතිවක්‍ෂායාමථී මනිදායො මනා:

මෙසේයි—භූමියෙහි ගොමාන් සතු වේ. නිසැවෙහි පාපී සතු වේ. ප්‍රභංගයෙහි රූපවාන්. නිත්‍යයෙහි ස්වරූපයෙහි ස්වරූපය වාසනා කියා වේ. අනිත්‍යයෙහි උද්ඝෝෂය කියා වේ. සංසාරයෙහි දුකින් පාත්‍රය කියා වේ.

මේ ආදියෙන් පද්‍යනතභාවය නිෂේධගෙනින්, (183) දඬුපාදෙ
ශයාගේ ප්‍රාප්තිය නැති කල්හි (111) ඡන්දය වෙයි. දොරසනි
යසස ස දොළමාන් යනුද මෙසේමැයි.

(මු-) 442. මොඩිම-කපාන් වතු. (ම-අ-උඩි-ම-අ-කපා
න් 5. වතු 1.)

මකාරගෙඩො'වච්ඡොඩො මකාරනතා — දවච්ඡොනතාත්, කො
පානතාව, වතු, සතදසතසේ.

ලක්ෂ්මිවන්, යශෝවන් භාසාන්, කිංවන්, ඥනවන්, විද්‍යා
වන්, විද්‍යන්වන්.*

(ස-) මකාරගෙඩ, උඩිසංඥමකාරයා කෙරෙන්ද ; අවච්ඡො
ඩ, උඩිසංඥ අවච්ඡොයා කෙරෙන්ද ; මකාරනතාත්, මකාර
නතයාකෙරෙන්ද ; අවච්ඡොනතාත්, අවච්ඡොනතයා කෙරෙන්ද ;
කොපානතාව, කොප්ප්‍රත්‍යභාරනතයා කෙරෙන්ද ; අසතසේ,
විද්‍යානාපියෙහි ; වතු සතත්, වතුප්‍රත්‍යය වන්නේය. මෙහිද
පුළුසුත්‍රයෙහි මෙන් උකාරය ඉන්සංඥයි. ලක්ෂ්මරසතසස
ලක්ෂ්මිවන්, උඩිසංඥ මකාරයා කෙරෙන් ප්‍රත්‍යය වූ තැනි.
යශෝ'සතසස යශෝවන්, භා අසතසස භාසාන්, උඩිසංඥ
අවච්ඡොයා කෙරෙන් ප්‍රත්‍යය වූ තැනි. කිම් අසතසස කිම්වන්,
මකාරනතයා කෙරෙන් වූ තැනි. ඥනමසතසස ඥනවන්,
විද්‍යා අසතසස විද්‍යාවන්, මේ අවච්ඡොනතයා කෙරෙන්වූ තැනි.
විද්‍යන් අසතසස විද්‍යන්වන්, කොප්ප්‍රත්‍යභාරයා කෙරෙන් වූ
තැනි. සියලු තන්හි අස්මින් කියා හෝ වාක්‍යයි. යශෝවන්
භාසාන් විද්‍යන්වන් යන මේ තන්හි (431) පද්‍යනතභාවය
නිෂේධ බැවින් සකාරයහව විසඟිය නොවේ, (58) තකාර
සථානයේ දකාරද නොවේ. පදසිඛිය වනාහි පලමු මෙහි.

කුමුද-වෙනස-නඩාදි ශබ්දයන්ගේ අකාරලොපය නිපාතන
යෙන් වේ, එහෙයින් කුමුද්වන් වෙනසාන් නඩිවන්
යනාදියයි. රුජ්චාන් යන මෙහි නකාරලොපාභාවය නිපා
තනයයි. [පාඤ්ඤි: 8. 2. 13.]

(මු-) 443. සුඛිමොස්මාසාන් වින් වා. (සුජ්-මොධා-අස්-
මාසාන් 5. වින් 1. වා 1.)

* ම ව අශ්ව මො, මො උඩො යශෝසතො මොඩො, මො
ඩො ව ම ව අශ්ව කොප් වෙති තසාන්.

සුග්ඵ මෙධාවි තෙජස්වි මායාවි. පසෙස සුග්ඵවාන් ඉතාදි.*

(ස-) සුඛි මෙධාස් මායාන්, සුජ්ඣබ්දය මෙධාභ්‍යබ්දය අස්භාගානන භ්‍යබ්දය මායාභ්‍යබ්දය යන මොවුන් කෙරෙන් ; වා, විකල්පයෙන් ; වින්, අස්ත්‍යාචියෙහි වින්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. පසෙසෙහි පුළුසුත්‍රයෙන් වතුප්‍රත්‍යය වන්නේය. සුක් අස්ත්‍යාස සුග්ඵ, මෙහි පද්‍යනාඩ නිෂේධර්හිත බැවින් විරුම පරකල්හි (211) කුඛිආදෙශසී, නැවත (188) දීඕ වේ, (118) නකාරලොපය වේ. මෙධා අස්ත්‍යාස මෙධාවි, තෙජෝ'ස්ත්‍යාස තෙජස්වි, මායාස්ත්‍යාස මායාවි. ආමයෝ'ස්ත්‍යාස ආමයාවි යි නිපාතනයෙන් අකාරයභව ආකාර වේ. පසෙස, පසෙසෙහි ; සුග්ඵවාන් ඉතාදි, සුක් අස්ත්‍යාස සුග්ඵවාන් මෙධාවාන් තෙජස් වාන් මායාවාන් යන මේ ආදිය වේ.

(මු-) 444. නෙනකාජාදින් වා. (නෙනකාජන් 5. ඉන් 1. වා 1.)

අනෙකාවෝ'වණ්ණානාදින් වා සතදස්ත්‍යාචේ. ඥාති ශිඛි.†

(ස-) අනෙකාවා, අනෙකාඝරවු ; අවණ්ණානාන්, අවණ්ණානන භ්‍යබ්දයා කෙරෙන් ; අස්ත්‍යාචේ, විද්‍යමානාචියෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; ඉන් සතත්, ඉන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඥානං අස්ත්‍යාස ඥාති, ශිඛා අස්ත්‍යාස ශිඛි, මාලි දණ්ඩි යනාදියද මෙසේමැයි. පසෙසෙහි ඥානවාන් ශිඛාවාන් යනු වේ, මෙහි වතුප්‍රත්‍යයයි.

(මු-) 445. ඉං-කං-භතං ස-සු-න-න-නි-ව-භා. (ඉං-කං-භතං 5 .. ය-භා 1...)

ඉංයං ඉංසුං ඉතාං ඉන්තුං ඉන්තිං ඉංවං ඉංභා.

(ස-) ඉංකංභතම්, ඉම් කම් යන මේ මකාරනත අවයවභ්‍යබ්දයන් දෙදෙනා කෙරෙන් ; යසු නතුති වභා, යස-සුය-තය-තුය-තිය-වය-භය යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ අස්ත්‍යාචියෙහි වෙත්. ඉං කලාභුං. විද්‍යනේ'සා ඉංයං, මෙහි විසංඥයාගේ ලොපා භාවය බිජ්ජයි (430) දතසුතු. එසේම (431) නකුතිර්දිභ මනිත්‍යම් යන න්‍යය හෙයින් ද්‍යනාඩ නිෂේධාභාවය ඇති

* සුක් ව මෙධා ව අස් ව මායාවෙති සමාහාරෙ තස්මාන්.

† න එකො නෙනකා, නෙනකෝ'වි යසා ස නෙනකාවි, නෙනකාව්වාසො, අශෝති නෙනකාජා තස්මාන්.

කල්හි (50) මකාරයහට අනුඤ්ඤාය වේ. ශංඝු: යනාදියද මෙසේමැයි. කං වාරිණී ව මුඛිනීත්තමර:.

(මු-) 446. ගො නාණ මෙධා දනන කාණ්ඩ දුබල බලි පච්ච චුඩා චේන ලොම පාම පුඤ් මධු කෙශ රජ: එලොර්ණ ශාඛගනිද්‍රාශොවානාදෙර්මන් සෙගුරෙරමොලෙහනලෙල ගනණ රවචලෙන සාරකාලවකින් වා. (ගො—වානාදෙ: 5. මින්—කින් 1. වා 1.)

එහෙ එනෙ ක්‍රමාත් සුභ: අසත්‍යමේ වා. ගොමි.

(ස-) එහෙ, ගො-නාණ-මෙධා-දනන-කාණ්ඩ-දු-බල-බලි-පච්ච-චුඩා-චේන-ලොම - පාම - පුඤ් - මධු - කෙශ - රජස්-එල - ෆ-භි-ශාඛග-නිද්‍රා-අභිස්-වානා යන මේ ආදි ශබ්දයන් කෙරෙන්; එනෙ, මින්-ස-ඉර-උර-ර්-ම-ලාල-ඉහ-න-ල-ඉල-ශ-න-ණ-ර-ව-චල-ඉන-සු-ආරක-ආල-අ-කින් යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ; ක්‍රමාත්, පඩකතින්; අසත්‍යමේ, විද්‍යමානාපියෙහි; වා සුභ:, විකල්පයෙන් වන්නෝය.

ගාවො විද්‍යනෙත්සං යන වාක්‍යයෙහි මෙයින් මින් වේ, ගොමි. පක්‍ෂයෙහි-ගොමාත්යනු වේ. වානාදෙ: යනාදි පදය සියලුතන්හි යෙදියයුතු. මෙහි සාධාරණ වශයෙන් ඉදින් කියන ලද්දේද එසේද අභිවිශේෂයෙහි දතයුතු.

(මු-) 447. නාමනාසත්‍යමේ'වො සී: (නාමිනි 7. අසත්‍ය මේ 7. අව: 6. සී: 1.)

(ස-) නාමිනි, නාමයක් වාවකල්හි; අසත්‍යමේ, විද්‍යමානාපියෙහි වූ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; අව:, සාරයාගේ ස්ථාන යෙහි; සී:, දීඝී වේ.

(මු-) සොමි, තාණස:, මෙධිර: රජිර:, දන්තුර:, කාණ්ඩිර: අණ්ඩිර:, දුම: දුම:, බලල: වාතුල:, බලිහ: තුන්දිහ:, පච්චත: මරුතන:, චුඩාල: මාංසල:, චේනල: පිච්චල:, ලොමශ: ගුහම ශ:, පාමන: අභිගතා, ප්‍රාඤ: ශ්‍රාම:, මධුර: කුශල්ලර:, කෙශව: මානව:, රජකලා කාමිවල:, එලින: වර්හිණ:, ෆ-භි-ශාඛාසු: අහ. සු:, ශාඛගාරක: වාසුරක:, නිද්‍රාල: දයාල:, අභිස: මෙවර යනන:, වාතකි අතිසාරකි.

(ස-) සො'සක්ස්තිති සො: යන මොහු කෙරෙන් මින් ප්‍රත්‍යය වේ, මෙයින් දීඝී වේ, සොමි යනු ර්ඤවරයි. තාණං අසත්‍යසං තාණස:, මෙධා අසත්‍යසං මෙධිර: යනාදි වාක්‍ය

මෙසේයි. ලැබෙන පරිද්දෙන් (258) ඉවණිවණියෙන් ගේ ලොපයයි. සියලුතන්හි අභිධාන බැවින් සත්‍රි පුංලිඛ නියම යයි. මොවුන් කෙරෙන් භින්නවූවෝ කියනු ලැබෙත්—වූවාදි බැවින් පාංශුලය ශාමලය පිඬගලය කපිලය කණ්ඩුලය පෘථුලය පක්කලය මඤ්ජුලය මාදුලය වටුලය පෙශලය අකුලය තුණ්ඩුලය යන මේ ශබ්දයෝ වෙත්. රොමාදි බැවින් කපිශය කකිශය යන මොහුයි. පාමාදි බැවින් වාමනය යනුයි. ප්‍රඥාදි බැවින් වාංචික ශාකීරය ශෛකතය යන මොහුයි. මධ්වාදි බැවින් ශුභිරය උෘෂරය පුෂ්කරය මුඛරය නඛරය පාණ්ඩුරය බඤ්ජුරය යන මොහුයි. කෙශාදි බැවින් විජ්වය රූප්වය ගාණ්ඩිවය යන මොහුයි. රජස්ආදි බැවින් දන්තාවලය යනුයි. එලාදි බැවින් මලිතය යනුයි. නිද්‍රාදි බැවින් තන්‍යාලය ලජ්ජාලය ශ්‍රවාලය කාපාලය යන මොහුයි, මේ ආදීහු ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දනසුත් තාහු වෙත්.

(මු-) 448. වාග්මිවාචාවාචාලාය. (වාග්මි—වාචාලාය 1...)

වාචො'සත්‍යමි එතෙ නිපාතනෙන.*

(ස-) වාචො'සත්‍යමි, වාචො අසති යන මේ අර්ථයෙහි; එතෙ, වාග්මි වාචාව වාචාල යන මේ ශබ්දයෝ; නිපාතනෙන, වාචිශබ්දයාගේ ස්ථානයෙහි නිපාතනය කරණු ලැබෙත්.

(මු-) 449. ජන-බලාදි-ගො-රථ-වානාන්තෙන්ත්‍රකමෙක ලං සඞ්ගෙ. (ජන-වාතාත් 5. තෙන්ත්‍රකමෙකලං 1. සඞ්ගෙ 7.)

ජනතා බඤ්ජුතා, බලිනී හලිනී, ගොත්‍රා, රථකඩා, වාතුලය.

(ස-) ජනබලාදි ගොරථවාතාත්, ජනාදි ශබ්ද බලාදි ශබ්ද ගොශබ්ද රථශබ්ද වාතශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන්; සඞ්ගෙ, සමුහාර්ථයෙහි; තෙන්ත්‍රකමෙකලං, තප්‍රත්‍යය ඉන්ප්‍රත්‍යය ත්‍රප්‍රත්‍යය කඩප්‍රත්‍යය උලප්‍රත්‍යය යන මේ ප්‍රත්‍යය ගණය වේ. ජනානාං සමුහය ජනතා, බඤ්ජුතා යනුද මෙසේමැයි. බලානාං සමුහය බලිනී, හලිනී යනුද මෙසේමැයි. ජනාදියද

* නිපාතනය වනාහි අර්ථශෙෂයෙහි කියනලදී, වාග්මි යනු ප්‍රශංසායෙහි වෙයි, වාචාව වාචාල දෙදෙන නිසැවෙහි වෙත්, අධික කථා ඇති බැවින් යන අර්ථයි.

බලාදියද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දනුනු. ගවං සමූහයා
ගොත්‍රා, රථානාං සමූහයා රථකඩක, වානානාං සමූහයා වාතුලය,
අභිධාන බැවින් උාලප්‍රත්‍යයානනයහට පුංඤ්‍යයද අන්‍යයන්ට
සහිතයද වෙත්.*

(මු-) 450. සඛිඛකයා ඔට් පුරණේ. (සඛිඛකයා: 5. ඔට් 1.
පුරණේ 7.)

එකාදගානාං පුරණ: එකාදගය.

(ස-) සඛිඛකයා, සඛිඛවාචක ශබ්දයා කෙරෙත් ; පුරණේ,
පුරණභීයෙහි ; ඔට්, ඔට්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඩකාර ටකාර
දෙක ඉත්සංඥ ඇත්තෝසි, අකාරය සිටිසි, ඉත්සංඥ ඩකාර
බැවින් (126) විසංඥයහට ලොප් වේ, විත්තියෙන් (257) ඊප්
වේ. පුයභීතෙ සම්පද්‍යතෙ අනෙතෙති පුරණ: කරණයෙහි
අනට්ප්‍රත්‍යය වේ. දශන්ශබ්දය කෙලවරකොට ඇති ශබ්ද
යන් විශෙෂ ප්‍රත්‍යයෙකින් බාධිත බැවින් ඔවුන් හැර එකා
දගානාං පුරණ: එකාදගය: සි උද්ගරණ කෙරෙසි, එකාදග
සඛිඛව සම් කරණයෙකින් පිරිම වන්නේද ගෙනෙම එකා
දගනම් වෙසි, පුත්‍රයසි, පුත්‍රයන් දශයක් කෙරෙත් පරය යන
අපිසි. වාදග යනාදියද මෙසේසි, සහිලිඛිතයෙහි එකාදගී
යනාදියසි.

(මු-) 451. නො'සඛිඛකදෙමිට්. (න: 5. අසඛිඛකදෙ: 5.
මට් 1.)

අසඛිඛකදෙතීනතසඛිඛකයා මට් සතත් පුරණේ. පඤ්චමය:

(ස-) අසඛිඛකදෙ, ආදියෙහි සඛිඛක ශබ්ද රහිතවූ ;
නානතසඛිඛකයා, නකාරනත සඛිඛකවාචකශබ්දයා කෙ
රෙත් ; පුරණේ, පුරණභීයෙහි ; මට් සතත්, මට්ප්‍රත්‍යය වන්
නේය. පඤ්චානාං පුරණ: පඤ්චමය: (118) නකාරයහට
ලොප් වේ, විත්තියෙන් (257) පඤ්චමී යනාදිය වේ. සපනම:
අභමය: නවමය: දශමය: යනුද මෙසේසි. අසඛිඛකදෙ: යනු

* ජනශ්‍රී බලශ්‍රී නො ආදී යසස ස ජනබලාදී, ස ව
ගොශ්‍රී රථශ්‍රී වානශ්‍රී නතනසමාත්. තශ්‍රී ඉත් ව ත්‍රශ්‍රී
කඩකශ්‍රී උාලශ්‍රී තත්.

† සඛිඛක ආදිරියසස ස සඛිඛකදී, න සඛිඛකදිරසඛිඛකදී
සතසමාත්.

කුමටය? එකාදැයි වාදය යනාදියෙහි සම්බන්ධය ආදියෙහි වූ කලමට්ටුත්‍යය නොවන හෙයිනි. මුඛය වූ මේ ශබ්දයන්ගේම ග්‍රහණයයි, එහෙයින්—අනිපක්ෂවාතාං පූරණය යනාදියෙහි මට්ටුත්‍යය නොවන්නේය.

(මු-) 452. නමට් ඡේදනදෙය. (නමට් 1. ඡේදනදෙය 5.)

අසම්බන්ධදෙය ඡේදනදෙය පූරණ නමට් සත්ත්. ඡේදනමය සත්තනිතමය. සම්බන්ධදෙයෙහි එකභාවය.*

(ස-) අසම්බන්ධදෙය, ආදියෙහි සම්බන්ධයෙන් රහිතවූ; ඡේදනදෙය, ඡේදනශබ්දය කෙරෙන්; පූරණ, පූරණයෙහි; නමට් සත්ත්, නමට්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඡේදන: පූරණ: ඡේදනමය, සත්තනිතමය: පූරණ: සත්තනිතමය. උභයඡේදනමය යනුද අභිනිතමය යනාදියද මෙසේයි. සම්බන්ධදෙයෙහි, ආදියෙහි සිටියාවූ සම්බන්ධාවක ශබ්දයා හා යෙදුනාවූ ඡේදනශබ්දයා කෙරෙන්නාය; එකභාවය, (450) ධ්වනිප්‍රත්‍යයට එකභාවයෙනු වේ.

(මු-) 453. ශ්‍රී-මාස-සංවත්සරය. (ශ්‍රී-මාස-සංවත්සරය 5.)

එකභාවයට් සත්ත් පූරණ. ශ්‍රීතමය: එකභාවය, මාසතමය: සංවත්සරතමය.†

(ස-) එකභාවය, ශ්‍රීත ශබ්දය මාසශබ්දය සංවත්සරශබ්දය යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙන්; පූරණ, පූරණයෙහි; නමට් සත්ත්, නමට්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. වෙන්වූ යොගය බැවින් අසම්බන්ධදෙය යනු අනුප්‍රාප්තිය නොවේ, එහෙයින් සම්බන්ධ වූද අසම්බන්ධ වූද මේ ශබ්දයන් කෙරෙන් යනු අවිධි. ශ්‍රීතය පූරණ: ශ්‍රීතමය: එකභාවය පූරණ: එකභාවය. මාසය පූරණ: මාසතමය, සංවත්සරය පූරණ: සංවත්සරතමය. එකමාසතමය: එකවත්සරතමය: යනාදියද මෙසේමැයි.

(මු-) 454. විංශතකදෙය. (විංශතකදෙය 5. වා 1.)

විංශනිතමය: විංශය, විංශයන්තමය: විංශය.‡

(ස-) විංශතකදෙය, ආදියෙහි සම්බන්ධයෙහි සුඛය වූ හෝ ආදියෙහි සම්බන්ධයෙහි රහිතවූ හෝ විංශනිතකදෙය කෙරෙන්;

* ඡේදනශබ්දය ස ඡේදනශබ්දයෙන්.

† ශ්‍රීතක මාසය සංවත්සරය නැතහොත්.

‡ විංශනිතකදෙය ස නැතහොත්.

වා, පුරණීයෙහි විකල්පයෙන් තමට්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. විංශතො: පුරණ: විංශතිතම: පක්ෂයෙහි (450) ධට්ඨ වේ, (126) තිහට ලොප්වේ, (258) අකාරලොපය වේ, විංශ: යනු වේ.

ත්‍රිංශතො: පුරණ: ත්‍රිංශතතම:, යනුද ත්‍රිංශ: යනුද මෙ සේමැයි. සඬකඳි ශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි; එකවිංශතිතම: එකවිංශ: යන මේ ආදියයි. පුළුඬ සුත්‍රයෙන් (452) සඬකඳි ශබ්ද වර්ජිත කල්හිද මේ සුත්‍රයෙන් සඬකඳිවූ ෂ්‍රවකඳි ශබ්දයන් කෙරෙන් පුරණීයෙහි තමට් ප්‍රත්‍යය විකල්පයෙන් වක්‍යව්‍යාසි, එහෙයින් එකෂ්ඨිතම: එකෂ්ඨි: යනාදිය වේ. ආදි යන පදයෙන් නවතිශබ්දය කෙළවරකොට නියමකරණු ලැබේ.

(මු-) 455. වතු: ෂච්චි-ඛනි-කතිපසාන් ඵම්. (වතු:—කති පසාන් 5. ඵම් 1.) වතුථී: ෂජ්ඨ: කතිථී: කතිපසථී:.*

(ස-) වතු: ෂච්චි ඛනි කතිපසාන්, වතුර්ශබ්ද ෂජ්ශබ්ද ඛනි ප්‍රත්‍යයානතශබ්ද කතිපසශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන්; ඵම්, පුරණීයෙහි ඵට්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ඛනි යනු ප්‍රත්‍යයයි (508), එහෙයින් ඛනිප්‍රත්‍යයානතවූ කති යති තති යන මොවුන්ගේ ග්‍රහණයයි. වතුථී: පුරණ: වතුථී: ෂජ්ඨ: යනාදියද මෙසේමැයි. විද්‍යමාන විභකති ඇත්තවුන්ගේ පද්ධිය සභා වයෙන් පවතියි, ලුප්ත විභකතිකයන්ගේ පද්ධිය වනාහි ආතිදෙශිකමය, එහෙයින්ද—ආතිදෙශිකමනිත්‍යම යන නාමය හෙයින් වතුථී: ෂජ්ඨ: යන දෙතන්හි පද්ධියක් නැති බැවින් විශමයක් නැත්තේනුයි (102) රකාරය හට විසභිය නොවේ, (155) ෂකාරයහටද ඛකාර නොවේ.

(මු-) 456. බහු-ගණ-පුග-සඬ්ඝානොසතිථි නලොපඤ. (බහු-අතො: 5. තිථිථි 1, නලොප: 1. ච 1.)

බහුතිථී: යාවතිථී:†

(ස-) බහුගණපුගසඬ්ඝානො:, බහුශබ්ද ගණශබ්ද පුග ශබ්ද සඬ්ඝශබ්ද අනුප්‍රත්‍යයානතශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන්; තිථිථි, පුරණීයෙහි තිථිථි ප්‍රත්‍යය වේ; නලොපඤ, තිථිථි පරකල්හි තකාරලොපයද වේ.

* වතුර් ව ෂජ් ච ඛනිශ්ච කතිපසශ්ච තත්තසමාන්.

† බහුශ්ච ගණශ්ච පුගශ්ච සඬ්ඝශ්ච අනුශ්ච තත්තසමාන්.

අතු යනු ප්‍රත්‍යයයි (508), එහෙයින් යාවත් තාවත් එතාවත් කියත් ඉයත් යන මොවුන්ගේ ග්‍රහණයයි. තිථිවිප්‍රත්‍යයා පර කල්හි මධ්‍යගතවූ අන්‍යවර්ණයක් රහිතවූ පූර්වයෙහි සිටි තකා රයහට ලොප්වේ, බහුතාං පූරණය බහුතිථි, යාවතාං පූරණය යාවතිථි, තාවතිථි, එතාවතිථි කියතිථි ඉයතිථි කියාද වේ.

(මු-) 457. විනිස තෘතිය තුය්‍යී තුරියා. (1...)

එතෙ නිපාතය.

(ස-) එතෙ, විනිස තෘතිය තුය්‍යී තුරිය යන මේ ශබ්දයෙන්; නිපාතය, නිපාතනයෙන්යි. වයෝ පූරණය ත්‍රයාණං පූරණය වතුරණං පූරණය කියා ක්‍රමයෙන් වාක්‍යයෙන්යි, තුය්‍යී යන මෙහි (228) තඤ්ඤ යකාරය හරණලද බැවින් දීඪි නොවේ.

(මු-) 458. සච්චිකායා ධාවි ප්‍රකාරෙ. (සච්චිකායා: 5. ධාවි 1. ප්‍රකාරෙ 7.) වතු: ප්‍රකාරං වතුභී.

(ස-) සච්චිකායා, සච්චිකාවාවක ශබ්දයා කෙරෙන්; ප්‍රකාරෙ, ප්‍රකාරථයෙහි ; ධාවි, ධාවිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සච්චිකායා යන මෙයින් (101) සච්චිකාතුල්‍යයන්ගේද ග්‍රහණයයි, එහෙයින් සච්චිකාවාවකවූ ධිවි-අතු-බහුශබ්ද ගණ ශබ්දයන් කෙරෙන්ද ප්‍රකාරථයෙහි ධාවිප්‍රත්‍යය වන්නේය. ධාවි යන්නෙහි වකාරය ඒ ප්‍රත්‍යයානන්‍යයාගේ අව්‍යයනිය දක් වනු පිණිසයි. ප්‍රකාරෙ හෙදසාද්‍යශෝ යනු අමරකොෂයි. වතු: ප්‍රකාරං යනු වතුර: ප්‍රකාරු යස්‍ය තත් සි විග්‍රහයි. කති ධා යනාදියද මෙසේමැයි. මේ ප්‍රත්‍යයනෙම සියලු විභක්තීන් සෙහිම වෙයි. එහෙයින්—වතු: ප්‍රකාරන් ගුච්ඤෙන, වතු: ප්‍රකාරෙ: ගුච්ඤෙන යනාදියෙහි වතුභී ගුච්ඤෙන කියා වෙයි. කිසි කෙනෙක් වාග්ථයෙහිද ධාවි වෙයි යනු කියති.

(මු-) 459. වෛධං වෙධා, භ්‍රෙධං භ්‍රෙධා භොභේක ධාං වා. (වෛධං—එකධාං 1... වා 1.)

එතෙ නිපාතයනෙත වා ප්‍රකාරෙ. පඤ්ඤ වීධා ත්‍රිධා භිධා එකධා.

(ස-) එතෙ, වෛධං-වෙධා-භ්‍රෙධං-භ්‍රෙධා-භොභී-එකධාං යන මොවුන්; ප්‍රකාරෙ, ප්‍රකාරථයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; නිපාතයනෙත, නිපාතනයෙන් සිඛකරණ ලැබෙත්. විප්‍රකාරං යන වාක්‍යයෙහි වෛධං කියාද වෙධා කියාද වෙත්. ත්‍රිප්‍රකාරං භ්‍රෙධං—භ්‍රෙධා යනුයි. භිධාප්‍රකාරං භොභී, එකප්‍රකාරං එකධාං.

පක්ෂ, පක්ෂයෙහි ; විධා, පලමු සුත්‍රයෙන් ධාට්‍යප්‍රත්‍යයව විප්‍රකාරං විධායනු වේ. ත්‍රිප්‍රකාරං ත්‍රිධා, අවිප්‍රකාරං අභිධා, එකප්‍රකාරං එකධා. අභිධා යන මෙහි (155) ධ්‍රැත්‍යය කල කල්හි, පද්‍යනනවු වචනීය පර බැවින් (47) ධකාරයනව එකාර නොවේ.

(මු-) 460. සච්චිකායා අවයවෙ නයටි. (සච්චිකායා 5. අවයවෙ 7. තයටි 1.)

වතුරවයවං වතුඤ්ඤං.

(ස-) සච්චිකායා, සච්චිකාවාවක ශබ්දයා කෙරෙන් ; අවයවෙ, අවයවයෙහි ; තයටි, තයටිප්‍රත්‍යය වන්නේය. ටකාරය ඉන්සංශුසි. නැවත සච්චිකාග්‍රහණය ඔති අතු බහුගණයන්ගේ අප්‍රාප්තිය පිණිසයි. විකල්ප දෙදෙනකුගේ මධ්‍යයෙහි විධිනිත්‍යයි. වඩාගේ 'වයවා යසා තත් (කුලං) වතුර වයවං යන වාක්‍යයෙහි වතුඤ්ඤං යනු වේ, (102, 65, 439, 47). ස්ත්‍රිලිඛිතයෙහි වතුඤ්ඤං යනු වේ.

(මු-) 461. විභෙද්ධිවයව. (විභෙද 5. වා 1. අයට 1.)

වයං විතයං, ත්‍රයං ත්‍රිතයං.*

(ස-) විභෙද, විශබ්ද ත්‍රිශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් ; වා, විකල්පයෙන් ; අයට, අවයවයෙහි අයටිප්‍රත්‍යය වෙයි. ව්‍යවයවං වයං, ව්‍යවයවං විතයං, ත්‍ර්‍යවයවං ත්‍රයං, ත්‍ර්‍යවයවං ත්‍රිතයං. විශබ්ද ත්‍රිශබ්ද දෙකින් පරව මෙකින් අයටිප්‍රත්‍යය වේ, (258) ඉකාරලොපය වේ, වයං ත්‍රයං යනු වේ. පක්ෂයෙක්හි පුළුසුත්‍රයෙන් තයටිප්‍රත්‍යය වේ, විතයං ත්‍රිතයං යනු වේ. ස්ත්‍රිලිඛිතයෙහි වයි ත්‍රයි යනු වේ.

(මු-) 462. නරතමො විබහුනාමෙකොත්තමේ. (තර—තමො 1.. විබහුනා. 6...එකොත්තමේ 7.)

වයොරෙකසංතියයෙ තරෙ බහුනාං තමා සංතත්. අයමන යොරතියයෙන විවාන් විවත්තරා, අයමෙෂාමතියයෙන විවාන් විවත්තමා. †

(ස-) වයො, දෙදෙනා අතුරෙන් ; එකසා, එකක්කුගේ ;

* වො ව හ්‍රයනෙ තත් තසමාත් විභෙද.

† තරනෙ තමනෙ තො. වො ව බහවනෙ විබහවෙසනමො.

අතිශය, උත්කෂිතයෙහි ; තරු, තරප්‍රත්‍යය වන්නේය ; බහු
තා, බොහෝදෙනා අතුරෙන් එකක් හුගේ උත්කෂිතයෙහි ;
තමා සහත්, තමප්‍රත්‍යය වන්නේය. විබහුතාං යනු (313) නිසි
රණයෙහි ඡේදයි. විබහුතාං සි බහුවචනාත්‍යය ඇතිකල්
හිදී ශබ්දසාමය හෙතුකොටගෙන තර තම දෙදෙනා කෙ
රෙන් ක්‍රමය දනුනු වෙයි. උත්කෂිත අතිශයයි. මෙසේ
උත්කෂිතවිචිත් ප්‍රත්‍යයාත්‍යයෝ පුළුලිඛිතයෝමය. විවතතරු
විචන්තමා යන දෙතන්හි විද්‍යවගේ උත්කෂිත හැඟෙයි, (183)
දඬු ආදේශ වෙයි, (64) දකාරයහට තකාර වෙයි. ඉයමන
යොරතිශයෙන ශුභා ශුභතර, ආසාමතිශයෙන ශුභා ශුභ
තමා, (327) පුංචද්භාවය වේ. අතිශයෙන සාධිවී සාධුතර
යනාදියද මෙසේමැයි.

(මු-) 463. රූපකල්පෙ වෙබ්‍රජ් ඝං වා ප්‍රින්තු පුංචචිව.
(රූපකල්පෙ 7. ච 1. ඊජ්-උජ් 1. ඝං 1. වා 1. විරිත්
1. තු 1. පුංචත් 1. ච 1.)

වකාරත් තර-තම-රූප-කල්පෙජු ඊබනනමුබනනඤ්ච ඝං
සහවා උද්දිතතු පුංචචිව. සත්‍රිතර සත්‍රිතර, වාමොරුතර
වාමොරුතර. විදුෂිතර විදුෂිතර විවතතර, සතිතර සති
තර සතතර.*

(ස-) වකාරත්, සුත්‍රයෙහි වකාරය හෙතුකොටගෙන ; තර
තම රූප කල්පෙජු, තර-තම-රූප-කල්ප යන මොවුන් පර
කල්හි ; ඊබනනං, ඊජ් අන්‍යයද ; උජ්බනනඤ්ච, උජ්ප්‍රත්‍යයා
න්‍යයද ; වා, විකල්පයෙන් ; ඝං සහත්, හුඝ වන්නේය.
උද්දිත්තු, ඉත්සංශුචු උකාර සාකාර දෙක වනාහි ; පුංචචිව,
විකල්පයෙන් පුංචද්භාවයද වන්නේය. (327) පුංචත් සත්‍රු
කත යන මේ ආදියෙන් නිත්‍යයෙන් පුංචද්භාවය පැමිණි
කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පවිධානයයි. ඉයමනයොරතිශ
යෙන සත්‍රි සත්‍රිතර, පක්‍ෂයෙහි සත්‍රිතර යනු වේ. ඉයමනයො
රතිශයෙන වාමොරු වාමොරුතර, පක්‍ෂයෙහි වාමොරුතර
යනු වේ, දෙතන්හි සත්‍රියගේ සෞඥයාගතවූ උත්කෂිත
හැඟේ. මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් හුඝයි. විද්‍යාතුහු

* රූපඤ්ච කල්පඤ්ච රූපකල්පං තස්මිත්. ඊජ් ච උජ් ච
ඊබ්‍රජ්. උඤ්ච සාඤ්ච වා, වා ඉත් යසා විරිත්.

කෙරෙත් ශතප්‍රත්‍යයයි (1103) ඔහුගේ ස්ථානයෙහි කපු ප්‍රත්‍යයයි, (257) නැවත ඊජ්‍යුත්‍යයයි, (229) චක්‍කාරයහට උකාර වේ, විදුෂි යනු වේ, නැවත ඉයමනසොරතිශයෙන විදුෂි විදුෂිතර, පක්‍ෂයෙහි විදුෂිතර. පුංචත්පක්‍ෂයෙහි විවතතර යනු වේ. එසේම අසධ්‍යානු කෙරෙත් (1100) ශතප්‍රත්‍යය වේ, ඊජ් කළ කල්හි සති යනු වේ; නැවත ඉයමනසොරතිශයෙන සති යන වාක්‍යයෙහි තරප්‍රත්‍යය කළ කල්හි මේ සූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් හුඬ වේ, පක්‍ෂයෙහි පුංචත්ද වේ.

(මු-) 464. නතඳෙශ්ව රූපා. (තතඳෙ: 5. ව 1. රූපා: 1.)

ලෙස්‍යාදෙශොත්තමේ රූපා: සතත්. පටුරූපා, පචති රූපං.

(ස-) ලෙ: ලිභුනු කෙරෙත්ද; තතඳෙශ්ව, තිවිභක්‍යතඳි අනතයා කෙරෙත්ද; උත්තමේ, අතිශයාථිශෙහි; රූපා: සතත්, රූපප්‍රත්‍යය වන්නේය. යෙන විධිසතදනතසා යන තතය හෙතුකොටගෙන තතදුනතයා කෙරෙත්ද චක්‍කාරය හෙතු කොටගෙන ලිභයා කෙරෙත්ද රූපප්‍රත්‍යය වන්නේය. මෙහි එකම ප්‍රත්‍යයහට අථිවයක් හා සමග ක්‍රමසම්බන්ධයක් නොවන බැවින් එකම උත්තමයෙහි කියාම සම්බන්ධයි. අතිශයෙන පටු: පටුරූපා, අතිශයෙන පටිවි පටුරූපා (327) පුංචද්භාවය වේ. අතිශයෙන පචති පචතිරූපා, මෙහි ක්‍රියා වගේ උත්තමයයි. අතිශයෙන පචතති පචතතිරූපං යනුද මෙසේමැයි. මේ ආදීන් කෙරෙහි කතීහුගේ වචනානුසාරයෙන් තිජ් ආදීනු යොදනු ලැබේ. අන්‍යය වනාහි ක්‍රියාව තමා පුංචද්භාවයෙන් අභාවයෙන් රූපානනවු ක්‍රියාපදයහට ලිඛනියමයක් නැතිකල්හි සාධාරණතාව හෙතුකොටගෙන නපුංසකත්වය වේ, එසේම ක්‍රියාවගේ සම්බන්ධතාවයෙන්ද පලමු එළවනලද්දවු එකවචනයම වෙයි.

(මු-) 465. කිමෙවතවාදුවො වතරං-වතමාං. (කිම- එ-වතත් 5. ව 1. අදුවො 7. වතරං-වතමාං 1..)

කිම එදනතාත් වතත් තතදුනතාව විබ්‍රහ්‍යතාමෙකොත් කමේ වතරං වතමාං සතා න තු දුවො. කිනතරං ප්‍රාග්ණේ

තරු. උච්චේසතරු, පවතිතරු. එව. වතමා. ද්‍රව්‍ය තු
උච්චේසතරු.*

(ස-) කිමි, කිමිශබ්දයා කෙරෙන්නද; එදනනාත්, එකාරත්
තයා කෙරෙන්නද; වතත්, අව්‍යයශබ්දයා කෙරෙන්නද; තතදුන්
තාව, තතදුන්තයා කෙරෙන්නද; විබ්‍රහ්මා, දෙදෙනකු අතු
රෙන් හෝ බොහෝදෙනකු අතුරෙන්; එකොත්කමේ, එකක්
හුගේ උත්කෘෂ්ටයක් කියන කල්හි; වතරු වතමා, වත
රු යන්නද වතමා යන්නද යන මේ දෙදෙන; යන, වෙන්.
ත තු ද්‍රව්‍ය, ද්‍රව්‍යයෙහි වනාහි නොවේ.

මුණ්ඩකතියෙන් විබ්‍රහ්මා එකොත්කමේ යනු සමිතිකවේ.
සුත්‍රයෙහි වකාරය හෙතුකොටගෙන තතදුන්තයා කෙරෙන්නද
වතරු වතමා ප්‍රත්‍යයෝ වෙන්. එසේද, වානුකෘෂ්ට නොතන
රහු සි කිහෙසින් තතදුන්තයාගේ පසුව අනුවෘත්තිය නොවේ.
ද්‍රව්‍යයෝ මෙසේයි, ස්විතාප් නෙතේ මරුද්වේකම—කාල දිග්
දෙහිනො මන: යන මේ නවයයි, දෙදෙනකු අතුරෙන්
එකක්හුගේ උත්කෘෂ්ටයක් කියන කල්හි වතරුප්‍රත්‍යයයි,
බොහෝදෙනකු අතුරෙන් එකක්හුගේ උත්කෘෂ්ටයක් කියන
කල්හි වතමාප්‍රත්‍යය යනු ක්‍රමයයි. ඉත්සංශු වකාරය අව්‍යය
පිණිසයි. මෙහි කිමි ආදීන් අතුරෙහි යම් ශබ්දයෝ ගුණ
දිය කියද්ද ද්‍රව්‍යයද කියද්ද ඔවුන් කෙරෙන් ගුණදිය වාච්‍ය
කල්හිමේ ප්‍රත්‍යයෝ වෙන්. ද්‍රව්‍ය වාච්‍යකල්හි නොවෙන්.
ඉදමනසොරතිශයෙන කිමි කිනනරු, මෙහි කිමිශබ්දය කුත්
සිතාමිසි. වයොරතිශයෙන ප්‍රාප්තේ ප්‍රාප්තේතරු, එකා
රතතයා කෙරෙන් ප්‍රත්‍යයවිධාන සමිතිකයෙන් සපනම්
විහකතිහව ලොප් නොවේ. අසමනසොරතිශයෙන
උච්චේ: උච්චේසතරු, (ශබ්දයයි) නිවේසතරු යනුද
සුතරු නිතරු යනාදියද මෙසේයි, ඉදමනසොරතිශ
යෙන පවති පවතිතරු, මෙහි පවනක්‍රියාවගේ උත්කෘෂ්ටයයි.
එව. වතමා, වතමා යනුද මෙසේයි. ද්‍රව්‍ය තු, ද්‍රව්‍යයෙහි
වනාහි; උච්චේසතරු: තරු, ගසයි. මෙහි කිසිසේත් ද්‍රව්‍ය
යෙහි උත්කෘෂ්ටභාවය නොවෙයි එසේද යම් කලෙක්හි ගුණ

* කිමි ව එශව ව්‍යංජ්‍යව කිමෙව්‍යං තස්මාත්. ත ද්‍රව්‍යමද්‍රව්‍යං
තස්මිත්. වතරු. ව වතමා. ව තො.

ක්‍රියා ප්‍රකෘතිය දැව්‍යයෙහි ආරෝපණය කරනු ලැබේද එකල්හිම මේ ප්‍රතිෂේධය වෙයි, පුළුස්සුනුයෙන් (462) තර තම දෙක වෙත්. [පාණිනි: 5. 4. 11.]

(මු-) 466. ගුණවේෂ්ටියසසු. (ගුණත් 5. වා 1. ඉෂ්ටියසසු 1..)

ගුණවාචිකො විබහුනාමෙකොත්තමේ ක්‍රමාදිෂ්ටියසසු රිය ස්විෂ්ටිය වා සහ:

(ස-) ගුණවාචින:, ගුණවත් වාචිහු කෙරෙන්; විබහුනා, දෙදෙනකු හෝ බොහෝදෙනකු අතුරෙන්; එකොත්තමේ, එකක්හුගේ උත්කෘෂ්ටියක් කියන කල්හි; ක්‍රමාත්, පඩිකත්; ඉෂ්ටියසසු, ඉෂ්ටි-රියසසු (රියස්) ප්‍රත්‍යය දෙකද; රියස්විෂ්ටිය, රියසු-ඉෂ්ටි දෙකද; වා, විකල්පයෙන්; සහ:, වන්නෝය. ගුණවාචින: යනු ගුණවත් වාචිහුගේම ග්‍රහණය වෙයි, ගුණය පමණක් කියන්නාහුගේ නොවෙයි, එහෙයින් ශුක්ලියාත් සථ: කියා වන්නෝය. සථසහ ශුක්ලියාත් කියා නොවන්නෝය. විබහුනාමෙකොත්තමේ යනු සමබක වේ.

ඉදින් වනාහි අත්‍යවෘත්තකරණවල විබහුනා යන මේ කරණ කොට ගෙන රියසු-ඉෂ්ටි දෙදෙනාගේ ක්‍රමයෙන් දක්නා ලැබේද, එසේද, වොපදෙවාචාරිහු විසින් ක්‍රමවිපරිතවූ ප්‍රයෝගය දක්නාබැවින් ඉෂ්ටියසසු රියස්විෂ්ටිය වා සහ: යි කියන ලදී.

(මු-) 467. ඤිමංශ්ච ඩිගෙනකාවා: (ඤි-ඉමත් 1. ව 1. ඩිත් 1. නෙනකාවා: 5.)

ඤිර්මත් ඉෂ්ටි රියසසුත් අනෙකාවො ලෙ: පරො ඩිත් සහත්. ලභිෂ්ඨ:, ලභියාත්.*

(ස-) අනෙකාවා:, අනෙකකරවූ; ලෙ: පර:, ලිඟුකු කෙරෙන් පරවූ; ඤි:, ඤිප්‍රත්‍යය; ඉමත්, ඉමත්ප්‍රත්‍යය; ඉෂ්ටි රියසසුත්, ඉෂ්ටි-රියසසු යන ප්‍රත්‍යයෝද; ඩිත් සහත්, ඩිත්සංඥ වත් නෝය. වකාරය කරණකොටගෙන ඉෂ්ටි-රියසසුප්‍රත්‍යයෝයි. ඉමත්ප්‍රත්‍යයාගේ සාහවය්‍යයෙන් මෙහි ඤිප්‍රත්‍යය ලිඟුකු කෙරෙන් පරවුයේම වෙයි. එහෙයින් ජාගරයති යනාදියෙහි

* ඤිග්‍රහ ඉමත් ව තත් ඤිමත්. නාසති එකො'ව යසහ ස නෙනකාව නාමාත්.

නොයෙදෙයි. අනුමතයොරොණං වා අනිශයෙන ලක්ෂ්‍ය ලක්ෂී ඡායා, ඉඡ්ඨප්‍රත්‍යය වේ, මේ සූත්‍රයෙන් ඕනට තිත්වත් වේ, (126) විලෝපය වේ. ඊයසුප්‍රත්‍යයව විසංඥයනට ලොප්ව ලක්ෂී යස් යන්නහු කෙරෙන් සිලෝපද චිරිදව්‍ය යනාදියෙන් නුණ්ද නසම්මතනනා යනාදියෙන් දීඝීද සකාරලෝපයද කළ කල්හි ලක්ෂීයාත් යනු වේ. පක්ෂයෙහි ලක්ෂ්‍යනර්‍ය යනුද ලක්ෂ්‍යමය යනුද වෙත්.

(මු-) 468. ලබ්මද්වද්විනාං. (ලුක් 1. මත්-වත්-විනාං 6...) මතිඡායා. මෙධිඡායා.*

(ස) ඤිප්‍රත්‍යය ඉමන්ප්‍රත්‍යය ඉඡ්ඨප්‍රත්‍යය ඊයසුප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පරකල්හි, මද්වද්විනාං, මත්-වත්-විත් යනමොවුන්ට; ලුක්, ලොප් වේ. අනිශයෙන මතිමාන් මතිඡායා, මේ සූත්‍රයෙන් මතුප්‍රත්‍යයට ලොප් වේ, ධකාරවත් බැවින් විලෝපය වේ. අනිශයෙන මෙධාවාන් අනිශයෙන මෙධාවි කියා හෝ යන මේ වයෙහි ඉඡ්ඨප්‍රත්‍යය වූ කල්හි වතු-විත් යන මොවුන්ට ලොප්වේ, ඉත්සංඥ ධකාර බැවින් විලෝපය කළ කල්හි මෙධිඡායා. මතියසි මෙධියසි යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී 5. 3. 65.]

(මු-) 469. තාන් ලොප්‍යා. (තාන් 1. ලොප්‍යා 1.) කර්ඡායා.

(ස-) ඤි-ඉමන්-ඉඡ්ඨ-ඊයසුප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; තාන්ලොප්‍යා, තාන්යන්තහට ලොප් වේ. අනිශයෙන කාමී කර්ඡායා, මෙහි තාන්ප්‍රත්‍යයට ලොප් වේ, තාලොපෙ තාලක්ෂණම යන න්‍යායයෙන්, (542) ගුණකළ කල්හි එකඟව වූ බැවින් ඩිද්වද්විභාවය නොවේ. කර්ඡායා යනුද මෙසේමැයි. කර්තු භාවය කර්මා. කර්තාරමාවභෙව කාරයති, මෙහි තාන්හට ලොප් කළ කල්හි එහි විසසුතු ගුණය වැළකෙයි, ඤි පර කල්හි නැවත (577) වැඩෙයි.

(මු-) 470. වාචාන්තික ස්ප්‍රිල දුර සුච ස්විප්‍ර ස්වුප්‍ර ප්‍රිස ස්විප් ස්විශරු ගුරු බහුල නාප්‍ර දීඝී ග්‍රාහ වාච වාඤ්ජකායා—සාධ නෙද ස්ව දව සව ක්ෂප ක්ෂාද ප්‍රසාද ස්ව වර ගර වංග ග්‍රාස ද්‍රාස ග්‍රස වෘච වාඤ්ජ. (වාච—වාන්දුරකායා 1...සාධ—වාන්දු 1...)

* මට්ට වට්ට විත් ව තෙණං.

එහිං සථානෙ ක්‍රමාදෙනෙ සත්‍ය ඤාදිජු.

සාධිතයා: නෙදිතයා: සථිතයා: දවිතයා: යවිතයා: ක්‍ෂෙපිතයා: ක්‍ෂොදිතයා: ප්‍රෙතයා: සෙවිතයා: ස්ථිතයා: වරිතයා: ගරිතයා: වංචිතයා: ත්‍රිපිතයා: ද්‍රුභිතයා: හ්‍රිසිතයා: වර්ෂිතයා: වෘද්ධිතයා: *

(ස-) එහිං සථානෙ, වාචි අනන්තාදි මොවුන්ගේ සථාන යෙහි ; එනෙ, සාධනෙදුදි මේ ආදෙශයෝ ; ඤාදිජු, ඤාප්‍රත්‍යයාදිය පර කල්හි ; ක්‍රමාත් සත්‍ය, ක්‍රමයෙන් වන්නෝය.

ස්ථිර: යනු ප්‍රවුරුසි, උරු: යනු මහත්වූ යන අර්ථය, තෘප්තොතිති තෘප්ත, ඔෆ්ෂ්ටික රෙථයයි, වෘද්ධක: යනු දෙවියෙක් නොහොත් මුඛයෙක්. ක්‍රමය මෙසේයි—

වාචි අනන්ත සඳුල දුර යුවත් ක්‍ෂේප්‍ර ඤාදි ප්‍රය සථිර
සාධනෙද සථි ව දව යව ක්‍ෂෙප ක්‍ෂොද-ප්‍ර සථ
ස්ථිර උරු ගුරු බහුල තෘප්‍ර දීභි හ්‍රසි වෘච වෘත්තරක
ස්ථි වර ගර වංච ත්‍රිප ද්‍රුභි හ්‍රස වසි වෘද්ධ.

මොවුන් අතුරෙහි යම් ශබ්දයෝ ගුණවාචක නොවෙද්ද මවුන් කෙරෙත්ත ද ඉෂ්ඨාදීන් පර කල්හි ආදෙශවිධානසමඟ නියම හෙතුකොටගෙන ඉෂ්ඨාදීහු වෙත්. අයමනසොරොහො වා අභිශයෙන වාචි: යන වාක්‍යයෙහි සාධිතයා, මෙසේ සියලු තත්ති ප්‍රථමාන්තයෙන් වාක්‍යය වෙයි. ඉෂ්ඨප්‍රත්‍යය කල කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් සාධාදි ආදෙශයෝ වෙත්, (467) ඩිත්ති කල කල්හි (126) විලෝපය වේ. නෙදිතයා: යනාදියෙහිද වාක්‍ය හා සිහියද මෙසේම දතයුතු. ප්‍රෙතයා: සෙවිතයා: ස්ථිතයා: යන මොවුන් කෙරෙහි එකඟව බැවින් ඩිත්ති නොවේ. එකඟව ශබ්දයන් වර්ජිතකිරීම් සමබකයෙන්ම (258) යසොලෝප: යන මේ ආදියෙන් අකාරලෝපය නොවේ. රුම තක්ඛවාභිශතෙම වනාහි ප්‍ර සථ ස්ථි යන මොවුන් හැර සියල්ලෝ භසනා ආදෙශයෝ වෙත්, එකඟව බැවින් ඤාදිත්ති ඩිත්ති නොවෙයි යනු කියයි. [පාණිනී: 5. 3. 63, 6. 4. 156, 157.]

(මු-) 471. ප්‍රශසා: ශ්‍ර: (ප්‍රශසා: 1. ශ්‍ර: 1.) ශ්‍රෙෂ්ඨා:

(ස-) ප්‍රශසා:, ප්‍රශසාශබ්දයනෙම ; ශ්‍ර:, ඤාදිත්ති පරකල්හි

* වාචිඤ්ච අනන්තඤ්ච ඉතාදි, සාධනෙ නෙදෙශෙනාදි ව වත්වෑ.

ශ්‍රීආදේශ වන්නේය. අයමනායොරොණා වා අනිශයෙන ප්‍රශසා; ඉෂ්ඨප්‍රත්‍යය පරකල්හි මේ ශබ්දයහට ශ්‍රීආදේශද ගුණද වෙත්, ශ්‍රේෂ්ඨය. ශ්‍රේයාන් යනුද මෙසේමැයි. ප්‍රශසාසා හාව: ශ්‍රේමා. [පාණිනී: 5. 3. 60.]

(මු-) 472. ජෙන වාඛග්වෙසකා: (ජ: 1. වාඛ: 1. ව 1. ඊයස්වි 1. ආ: 1.)

වාඛ: ප්‍රශසාහි ඤාදෙය ජ: සත්, තස්මාචෙවයසොර් ආ: සත්. ජෙය්ඨ: ජනයාත්.

(ස-) ඤාදෙය, ඤාප්‍රත්‍යයාදිය පරකල්හි; වාඛ:, වාඛශබ්දයද; ප්‍රශසාහි, ප්‍රශසාශබ්දයද; ජ: සත්, ජනදේශ වන්නේය; තස්මාච, ඔහු කෙරෙන් පරවූද; ඊයසො, ඊයසු ප්‍රත්‍යයාගේ; ඊ:, ඊකාරයනෙම; ආ: සත්, ආකාරවන්නේය. ඊයසො: ඊ ඊයස්වි කියා ලුප්තප්‍රථමෙකවචනයයි. අයමනායොරොණා වා අනිශයෙන වාඛ: ප්‍රශසා වා ජෙය්ඨ:, මෙහි ජනදේශවූ කල්හි ගුණයි. ජනයාත් යනුද මෙසේමැයි, මෙහි ජනදේශයා කෙරෙන් පරවූ ඊයසුප්‍රත්‍යයාගේ ඊකාරයහට ආකාරවේ. පූච්ඡුත්‍රයෙන් (470) වර්ෂිෂ්ඨ: වර්ෂියාත් කියාද වෙයි. [පාණිනී: 5. 3. 61, 62.]

(මු-) 473. පාඨ මාද්‍ර කාශ හාශ ද්‍යඨ පරිවෘඪසාර්ථ: (පාඨ — පරිවෘඪසාර්ථ 6. සාත් 1. ර: 1.)

ඵෂාමාකාරසා ඤාදෙය ර: සත්. ප්‍රච්ඡිඨ:.*

(ස-) ඵෂා, පාඨ මාද්‍ර කාශ හාශ ද්‍යඨ පරිවෘඪ යන මොවුන්ගේ; සාකාරසා, සාකාරයහට; ඤාදෙය, ඤාප්‍රත්‍යයාදිය පරකල්හි; ර: සත්, රකාර වන්නේය. අයමනායොරොණා වා අනිශයෙන පාඨ: ප්‍රච්ඡිඨ:, ඩිත්වත් බැවින් විසංඥයහට ලොප් වේ. මුද්ඡිඨ: ක්‍රශිෂ්ඨ: ක්‍රශිෂ්ඨ: ද්‍රභිෂ්ඨ: පරිව්‍රභිෂ්ඨ: යනුද මෙසේමැයි. ප්‍රථියාත් ප්‍රථිමා යනාදියද වේ.

(මු-) 474. සුවාල්පො කන් වා. (සුවාල්පො 1.. කන් 1. වා 1.)

කතිෂ්ඨ:, යතිෂ්ඨ: අල්පිෂ්ඨ:. ඵවමිසසු:

(ස-) ඤාප්‍රත්‍යයාදිය පර කල්හි, සුවාල්පො, සුවන්ශබ්ද අල්පශබ්ද දෙක; වා, විකල්පයෙන්; කන්, කන්ආදේශ වන්

* පාඨහි මාද්‍රශේනාදි වන්වෙ තසා.

නේය. අයමනයොරෙණං වා අතිශයෙන සුවා අල්පො වා කනිෂ්ඨා, ඉෂ්ඨප්‍රත්‍යයයි, සුවන් අල්ප දෙදෙනාහට උද්‍යතරණ වාක්‍යය මෙසේයි, පක්‍ෂයෙක්හි සුවන්ගබ්දයහට (470) යවිෂ්ඨා. අලාභබ්දයහට අල්පිෂ්ඨා. එවමියසු, ඊයසුප්‍රත්‍යය පර කල්හිද මෙසේමැයි. කනිසාන් යනුද මෙසේයි. පක්‍ෂයෙක්හි යවිසාන් අල්පිසාන් කියාද වෙත්. [පාණිනී: 5. 3. 64.]

(මු-) 475. ගුණදීමන් භාවෙ. (ගුණත් 5. ඉමන් 1. භාවෙ 7.)

ගුණවාචින ඉමන් සතත් භාවෙ. ලභිමා.

(ස-) ගුණවාචින, ගුණවද්වාචි ගබ්දයා කෙරෙන් ; භාවෙ, භාවයෙහි ; ඉමන් සතත්, ඉමන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ගුණවාචි න: යනු ගුණවද්වාචින: යන අපිසි. එහෙයින් ගුණවත්තුවූ කල්හි රූපස භාව: රූපනි, රසස භාව: රසනි යනාදියයි, රූපිමා රසිමා යනාදියක් නොවේ. ශක්තිමා කාලිමා නිලිමා යනාදිය වනාහි ශක්තිලාදි ගුණවත්වූ ඝටාදිහුගේම බමියයි. ලභාභාව: ලස්වකභාව: ලස්සනා භාව: යන වාක්‍ය තුණෙහි ම ලභිමා යනු වේ, (327) පුංචද්භාවයයි, (467) ඩිත්තද, (126) විලාපයද වෙත්. අභිධාන බැවින් ඉමන්ප්‍රත්‍යයානාය පුංලිඛගම වේ. හුදෙක් ප්‍රියස භාව: ප්‍රේමා, ප්‍රේම යනු පුංලිඛගද ක්ලිව්ලිඛගද වේ. ප්‍රේමා නා ප්‍රියතා භාර්දං ප්‍රේම ස්තෙහ: සි අමරකොෂයි. [පාණිනී: 5. 1. 122.]

(මු-) 476. භූය භූමභූසිෂ්ඨා: (භූයස්-භූමන්-භූසිෂ්ඨා: 1...)

බහො-ඊයස්විමන්නිෂ්ඨානාස භූමාදෙන නිපාතානෙන.

(ස-) ඊයස්විමන්නිෂ්ඨානාස, ඊයසු-ඉමන්-ඉෂ්ඨ යන මොවුන් අනතකොට ඇති ; බහො: බහුගබ්දයහට ; භූමාත්, පිළිවෙළින් ; එනෙ, භූයස්-භූමන්-භූසිෂ්ඨ යන මොහු ; නිපා තානෙන, නිපාතනය කරණුලැබෙත්. අතිශයෙන බහු: කියා බහුගබ්දයෙන් ඊයසුප්‍රත්‍යය කල කල්හි මේ නිපාතනයෙන් භූයස් යනු වේ, ඉෂ්ඨප්‍රත්‍යය කල කල්හි භූසිෂ්ඨ. බහොභාව: සි ඉමන්ප්‍රත්‍යය කලකල්හි භූමන් යනු වේ. [පාණිනී: 6. 4. 158, 159.]

(මු-) 477. තතදෙශ්වොනෙ කල්පදෙශ්‍යදෙශියා: (තත දෙ: 5. ව 1. ඔනෙ 7. කල්පදෙශ්‍යදෙශියා: 1...)

ලෙසනාදානාවල ර්ෂදුනෙ'චේ එනෙ සූරු. ර්ෂදුනො විවාත්—විවත්කල්ප: විවද්දෙශය: විවද්දෙශිය: තාර්කික දෙශියා. පවතිකල්පං.*

(ස-) ලෙ, ලිංගයා කෙරෙන්නද; තාදානාවල, තාදානායා කෙරෙන්නද; ර්ෂදුනෙ අචේ, ස්වරූපයක් උභය යන අර්ථයෙහි; එනෙ, කල්ප-දෙශය-දෙශිය යන මොහු; සූරු, වන්නෝය. විවත්කල්ප: යන්නෙහි (183) විරුම පරකල්පි දඩඉදෙශ චේ. (64) විවද්දෙශය: විවද්දෙශිය: යනුද මේ ක්‍රමයයි. මොවුන් ගේ පුළුල්විභවතාවයමය. ර්ෂදුනා දීඝී දීඝිකල්පා දීඝිදෙශක දීඝිදෙශියා, මොවුන් පර කල්පි (327) ශසනනතරදි බැවින් පුංචද්භාවය චේ. ර්ෂදුනා තාර්කිකී තාර්කිකදෙශියා, (350) පුංචද්භාවය චේ. ර්ෂදුනං යථා සත්තතථා පවති පවතිකල්පං, පවත: කල්පං, පවතති කල්පං යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනි: 5. 3. 67.]

(මු-) 478. ලෙර් බහු: ප්‍රාක්. (ලෙ: 5. බහු: 1. ප්‍රාක් 1.) ර්ෂදුන: පට්‍රි: බහුපට්‍රි:

(ස-) ලෙ, සත්‍යනාවූ ලිංගයා කෙරෙන්න; බහු:, බහුයන්න වන්නේය; ප්‍රාක්, පරස්ථානයෙහි වූ ඒ බහුයන්න පුළු වන්නේය. ලෙ: යන්නහුගේ නැවත ගැන්ම තිවිභක්තකදින්ගේ නැවැත්ම පිණිසයි. බහුපට්‍රි: යනු විභක්තිහට ලොප්කල කල්පි පරවසිරි බහුප්‍රත්‍යය පුළුචේ, නැවත ලිංගසංඥ කල කල්පි විභක්ති චේ. ර්ෂදුනා විදුෂී බහුවිදුෂී, මෙහි බහුප්‍රත්‍යය ශස්ථන තරුදිකය ඇති කල්පිද පරව සිවින බවක් නැති බැවින් (327) පුංචද්භාවය නොචේ. [පාණිනි: 5. 3. 68.]

(මු-) 479. පාශ: කුත්සාසාං. (පාශ: 1. කුත්සාසාං 7.) කුත්සිතො භිෂක් භිෂක්පාශ:

(ස-) කුත්සාසාං, නිඤ්ඤායා කෙරෙහි; පාශ:, සත්‍යනායා කෙරෙන්න පාශප්‍රත්‍යය වන්නේය. මෙහි භිෂක්ශබ්දයා කෙරෙන්න පරව කුත්සිතාථීයෙහි පාශප්‍රත්‍යයව භිෂක්පාශ: යනු චේ. කුත්සිතා විදුෂී විවත්පාශා, ශසනන තරුදි බැවින් පුංචද්භාවය චේ. [පාණිනි: 5. 3. 47.]

* ති ආදිර්ගසා ස තාදිසතභාවාත්. ආ (ර්ෂත්) උභය ඔනසන සමින්, (26) අකාරලොප: කල්පයට දෙශයෙහි දෙශියෙහි වන.

(මු-) 480. වරටි භූතපුළුව. (වරටි 1. භූතපුළුව 7.)

භූතපුළුව'මේ වරටි සකත්. භූතපුළුව ආසිං ආසිංවරි.

(ස-) භූතපුළුව'මේ, ප්‍රාග්භූතාභිසේති; වරටි සකත්, සකදා නතයා කෙරෙන් වරටිප්‍රත්‍යය වන්නේය. ආසිංවරි. ටකාරය ඊජ්ජත්‍යය ප්‍රයෝජනකොට ඇත්තේය. භූතපුළුව: ආසිං, (වධිමානසෙති නොවේ) භූතපුළුවා ආසිං ආසිංවරි, භූතපුළුවා විදුම් විවච්චරි, ශසනන තරුදි බැවින් (327) පුංචද්භාවය වේ. පුළුවග්‍රහණය බැවින් යම්තැනෙක්හි වධිමානතාවය හැඟේද එහි ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. මෙසේසි, ඊශ්වරෙ භූත: යනුයි. [පාණිනි: 5. 3. 53.]

(මු-) 481. ඡා රූප්‍යශ්ච. (ඡා: 5. රූප්‍ය: 1. ච 1.)

ඡානාත් රූප්‍ය: වරටි ච සකත් භූතපුළුව'මේ. කෘෂ්ණසා භූතපුළුවා ගෞ:—කෘෂ්ණ රූප්‍ය: කෘෂ්ණවරි. ශුක්‍රාරූප්‍ය: ශුක්‍රවරි.

(ස-) භූතපුළුව අමේ, ප්‍රාග්භූතාභිසේති; ඡානාත්, ඡා දික්‍ෂාන ලිඛිතයා කෙරෙන්; රූප්‍ය:, රූප්‍යප්‍රත්‍යය වන්නේය, වරටි ච සකත්, වරටිප්‍රත්‍යයද වන්නේය. කෘෂ්ණරූප්‍ය: කියාද කෘෂ්ණවරි: කියාද වෙත්. ශුක්‍රායා: (ගෞ:) භූතපුළුවා ගෞ: ශුක්‍රා රූප්‍ය:, මෙහි රූප්‍යප්‍රත්‍යය (327) වර්ජිත බැවින් පුංචත් නොවේ. ශුක්‍රවරි:, මෙහි පුංචත් වේමය. [පාණිනි: 5. 3. 54.]

(මු-) 482. ඛස්වල්පාභිත් කාවශස් චා. (ඛස්වල්පා භිත් 5. කාත් 5. චශස් 1. චා 1.)

ඛස්වල්පාදල්පාභිච්ච කාත් පරශ්චශස් සකවා. ඛසුශො දෙහි භූරිශ: අල්පශ: සොනාකශ:.*

(ස-) ඛස්වභිත්, ඛස්වභි වූද; අල්පාභිච්ච, අල්පාභි වූද; කාත් පර:, කාරකයා කෙරෙන් පරච; චශස්, චශස්ප්‍රත්‍යය; චා, විකල්පයෙන්; සකත්, වන්නේය. කාත් යන මොහුගේ විශෙෂණයයි. ඉත්සංඥ වකාරය අව්‍යය පිණිසයි. පෘථක් යොගය හෙතුකොට ගෙන භූතපුළුව යන මොහුගේද ඡා: යන මොහුගේද සමබකිය නොවේ. ඛසුශ: යන මෙහි ඛසුත්

* ඛසුශ්ච අල්පශ්ච ඛස්වල්පො, නො අමේ යසා ස තස් මාත්.

බන්ධි බහුනි වා දෙති යන මේ අර්ථයෙහි කම්කාරකයා කෙරෙහි වශස්ප්‍රත්‍යය වේ. හැරිය යන මෙහි හැර යන අව්‍යය බන්ධිසි. ස්වකයා යනුද ප්‍රගයා යනුද වාදයා යනාදියද මෙසේමැයි. බහුනිනීර්ණය ප්‍රග්‍යා, බහුලයා දෙති, බහුල නිර්ණය ස්වකයා යනාදියෙහි බහුයා යනු වේ. අල්පං දෙති අල්පයා, ස්වකයා යනුද මෙසේමැයි. ක්‍රමයා යන්නද ව්‍යාකරණය. කාත් යනු කුමටය? බහුතා ස්වකයා යන මෙහි කාරක නොවන හෙයින් ප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 5. 4. 42.]

(මු-) 483. ස්වකයා කාමීන් විස්සායා. (ස්වකයා—ඵකාමීන් 5. විස්සායා 7.)

කති කති කතියා ගණයා යාවච්ඡා නාවච්ඡා, විශා, පාදයා.*

(ස-) ස්වකයා කාමීන්, ස්වකයාවක කාරකයා කෙරෙහිද ඵකභාගාමී කාරකයා කෙරෙහිද; විස්සායා, විස්සායෙහි වශස්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. කති කති දෙති කතියා, ඵසේම ගණං ගණං දෙති ගණයා, යාවනතං යාවනතං යාවච්ඡා, නාවනතං නාවනතං නාවච්ඡා, (101) ස්වකයාදායා බැවින් වශස්ප්‍රත්‍යය වේ. වෛ වෛ විශා, ක්‍රියා යනාදියද මෙසේමැයි. ඵකභාගාමීයා කෙරෙහි වනාහි, පාදං පාදං පාදයා යනු වේ. පණං පණං පණයා යනාදියද මෙසේමැයි. ප්‍රත්‍යයා විසින් විස්සාව කියනලද බැවින්, අනුකතවිස්සායෙහි විකිය නියම හෙයින් මෙහි විකිය නොවේ. [පාණිනී: 5. 4. 43.]

(මු-) 484. වකාන්වස් වාර. (වකාන්වස් 1. වාර 7.)

කතිවාරන් ගුණිකතෙ කතිකානි, ගුණකානි, පඤ්චකානි.

(ස-) ස්වකයාවක ගුණිකා කෙරෙහි පරව, වාර, වාර්ථයෙහි; වකාන්වස්, වකාන්වස්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ස්වක රහිතයාහට වාර්ථය නොලැබෙයි යනු දක්වනු පිණිස කතිවාරන් යනු කියයි. ඉත්සංඥා වකාරය බැවින් අව්‍යයයි. ගුණකානි යනුද මෙසේමැයි. (101) ස්වකයාවන්වසයි. පඤ්චවාරන් පඤ්චකානි. දශකානි යනාදියද මෙසේමැයි. (246) වික කතිහට ලොප්කල කල්හි, (185) දීපී නොවේ. [පාණිනී: 5. 4. 17.]

* ඵකා ඵකභාගා, ඵකා අර්ථය ස්වකයා, ස්වකයා ව ඵකාමීනි සමාහාර නස්මාත්.

(මු-) 485. සුවි වතුර්විභ්‍රූ: (සුවි 1. වතුර්-වි-භ්‍රූ: 5.)

එහි: සුවි සතත් වාරෙ. වතු: වි: ත්‍රි:.*

(ස-) එහි: වතුර් වි ත්‍රි යනමේ ශබ්දයන් කෙරෙන්; වාරෙ, වාර්ථයෙහි; සුවි සතත්, සුවිප්‍රත්‍යය වන්නේය. සූත්‍රය බැවින් පුංඤ්‍යය වේ, සුවිප්‍රත්‍යයාවිසින් වකෘතිස් බාධාකරණ ලැබේ. සුවි යන්නෙහිගේ උකාරය උච්චාරණප්‍රයෝජනය පිණිසයි, වකාරය අව්‍යය පිණිසයි. වතු: යනු වතුරෙ වාරත් යන අර්ථයෙහි සුවිප්‍රත්‍යය වේ, (102) රකාරය හට විසර්ගය වේ, විසර්ගය හට (67) සකාර වේ, (213) ඒ සකාරය හට ලොප් වේ, නැවත සුවිප්‍රත්‍යයාගේ සකාරය හට විසර්ගය වේ. ටො වාරො වි: යනුද ත්‍රින් වාරත් ත්‍රි: යනුද මෙසේමැයි. [පාණිනි: 5. 4. 18.]

(මු-) 486. මයටි නද් රූපෙ. (මයටි 1. නද් රූපෙ 7.)

තද්‍යත්මකෙ'ථේ මයටි සතත්, විජ්ණ්‍යාත්මකං විජ්ණුමයං. වාචිමයං.†

(ස-) තද්‍යත්මකෙ අථේ, ඔහුගේ ආත්මය යන අර්ථයෙහි; මයටි සතත්, සතද්‍යානතයා කෙරෙන් මයටිප්‍රත්‍යය වන්නේය. වෙන්වූ යෝගය බැවින් කිසිවක් සමබන්ධ නොවේ. ප්‍රකරණ බලයෙන් සතද්‍යානතයා කෙරෙන් යනු සමබන්ධයි. විජ්ණ්‍යාත්මකං යනු විජ්ණුරත්මා යසං තත් විජ්ණුමයං ජගත්, වාගාත්මකං වාචිමයං යනුද මෙසේමැයි, ශාස්ත්‍රං. හිරණ්‍යත්මකං හිරණ්‍යමයං යන මෙහි නිපාතනයෙන් යකාරලොපය වේ. ඉත්සංඥ වකාරවත් බැවින් ඊප්ප්‍රත්‍යය කල කල්හි තොජේමයි යනු වේ. ගවයාගේ පුරිෂයෙහි ඉදමථීයෙහිද මයටිප්‍රත්‍යය වන්නාවයි. [පාණිනි: 5. 4. 21.]

(මු-) 487. ප්‍රකාරෙ ජාතිය: (ප්‍රකාරෙ 7. ජාතිය: 1.)

තාර්කිකජාතියා.

(ස-) සතද්‍යානතයා කෙරෙන්, ප්‍රකාරෙ, ප්‍රකාර්ථයෙහි; ජාතිය:, ජාතියප්‍රත්‍යය වේ.

ප්‍රකාරශබ්දය සාදශ්‍යවාචී වෙයි පුංලිඛයෙහි, ඒ සුක්‍රතය යන අර්ථයෙහියි. තාර්කිකත්‍ය: ප්‍රකාර: තාර්කිකජාතියා, (350)

* වතුඤ්චි චිඤ්චි ත්‍රිඤ්චි තත්‍යාස්මත්.

† තදෙව රූපං ආත්මා යසං තත් තද් රූපං තස්මිත්.

පුවද්භාවය වේ. තාර්කිකතුලා සත්‍රී යන අර්ථය. පවුජනී යො ජනා: යනුද මෙසේමැයි, මෘදුජනීයං ඵලං. තවද විදුෂ්‍යා ප්‍රකාර: විදුෂීජනීයා, මෙහි ජනීයප්‍රත්‍යය ශබ්දනතරුදී හිනන බැවින් (327) පුවත් නොවේ. [පාණිනී: 5. 3. 69.]

(මු-) 483. විතෙන වුක්ඛවණේ. (විතෙන 7. වුක්ඛවණේ 1..)

විදුචුක්ඛවණ: විදුචණ:

(ස-) සංද්‍යානායා කෙරෙන්, විතෙන, ඒ කරණකොටගෙන ප්‍රසිද්ධිය යන අර්ථයෙහි ; වුක්ඛව වණේ, වුක්ඛප්‍රත්‍යය භාවණ ප්‍රත්‍යයද වන්නෝය. විදුයා බන්ධන: විදුචුක්ඛවණ:, විදුයාබන්ධන: විදුචණ: යනු වේ. [පාණිනී: 5. 2. 26.]

(මු-) 489. නිච්චිතෙන භාවාදිම: (නිච්චිතෙන 7. භාවාත් 5. ඉම: 1.)

පාකිම:

(ස-) භාවාත්, භාවයෙහි කරණලද කෘදන්තයා කෙරෙන් ; නිච්චිතෙන, ඒ කරණකොටගෙන නිෂ්පන්නය යන අර්ථයෙහි ; ඉම:, ඉමප්‍රත්‍යය වන්නෝය. පාකෙත නිෂ්පන්න: පාකිම: යනු වේ, (258) අකාරලොපය වේ. පවන. යන වාක්‍යයෙහි භාව වාච්‍ය කල්හි (1134) සඤ්ඤ වේ, පාක: යනු වේ.

(මු-) 490. පශුන්‍ය: ස්ථානවිෂ්ටිකෙ ගොජ්ඨගොසුගඤ්ඤිතං. (පශුන්‍ය: 5...ස්ථාන-වි-ෂ්ටිකෙ 7. ගොජ්ඨ-ගොසුග-ඤ්ඤිතං 1.)

ගොගොජ්ඨං. ගොගොසුගං. ගොඤ්ඤිතං.*

(ස-) පශුන්‍ය:, පශුවාචක ශබ්දයන් කෙරෙන්; ස්ථානවිෂ්ටිකෙ, ස්ථාන-වික-ෂ්ටික යන මේ අර්ථ වාච්‍ය කල්හි ; ගොජ්ඨ-ගොසුග-ඤ්ඤිතං, ගොජ්ඨප්‍රත්‍යය ගොසුගප්‍රත්‍යය ඤ්ඤිතව ප්‍රත්‍යය යන මොහු ක්‍රමයෙන් වන්නෝය. ගවාං ස්ථානම් ගොගොජ්ඨං, මහිෂගොජ්ඨං යනුද මෙසේමැයි. ගොර්චිකං. ගොගොසුගං, හරිණගොසුගං යනුද මෙසේමැයි. ගවාං ෂ්ටිකං. ගොඤ්ඤිතං, හරිණඤ්ඤිතං යනුද මෙසේමැයි. ස්වභාවයෙන් මොවුන්ගේ ක්‍රියාවක වේ.

* ස්ථානඤ්ඤ වෙලාවේ ෂ්ටිකඤ්ඤ තසමින්. ගොජ්ඨඤ්ඤ ව ගොසුගඤ්ඤ ඤ්ඤිතවඤ්ඤ තත්.

(මු-) 491. ශුණ්ඩොක්කහතපකමේ ර-ඡටරො. (ශුණ්ඩොක්කහත: 5...අපකමේ 7. ර-ඡටරො 1..)

අපකාඡො ශුණ්ඩා ශුණ්ඩාර: ශමීර: කුටීර: උක්කාරි.*

(ස-) ශුණ්ඩොක්කහත: ශුණ්ඩාදිශබ්ද උක්කාරි ආදී ශබ්ද යන මොවුන් දෙදෙනා කෙරෙන්; අපකමේ, හිතාපියෙහි; ර-ඡටරො, රජුත්වය ඡටරජුත්වය යන දෙදෙනා වෙන්; ශුණ්ඩාදීන් කෙරෙන් රජුත්වයද උක්කාරි ආදීන් කෙරෙන් ඡටරද වෙන්. ශුණ්ඩා යනු මදස්ථානයයි. අලපා ශමී ශමීර: අලපා කුටී කුටීර: යනුද මෙසේමැයි. අභිධාන බැවින් හැමතැන්හි පුංඤ්ඤ වේ. අපකාඡො (ගත යොවනා) උක්කාරි උක්කාරි, අපකාඡො (බාලිකා) වත්සා වත්සාරී යනාදියද මෙසේමැයි. [පාඪනීය: 5. 3. 88, 91.]

(මු-) 492. පිළුතිලොමාකර්ණදෙ: කුණ්ණෙල කට්ඨා හං පාකස්තෙහරජොමුලෙ. (පිළු—කර්ණදෙ: 5. කුණ්ණ—ඡතං 1. පාක—මුලෙ 7.)

පිළුකුණ: තිලකෙලං, උමාකට: කණ්ණිඡතං.†

(ස-) පිළුතිලොමාකර්ණදෙ: පිල්ලාදි ශබ්ද තිලාදි ශබ්ද උමාදි ශබ්ද කර්ණදි ශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන්; පාකස්තෙහරජොමුලෙ, පාකය ස්තෙහය රජස්ය මුලය යන මේ අපියෙහි; කුණ්ණෙල කට්ඨාහං, කුණ්ණත්වය තෙලත්වය කට්ඨත්වය ඡතත්වය යන මොහු ක්‍රමයෙන් වෙන්. පිලො: පාක: පිළුකුණ: තිලස්ස ස්තෙහ: තිලකෙලං, උමායා රජ: උමාකට: කණ්ණිස්ස මුලං කණ්ණිඡතං. අභිධාන බැවින් කුණ්ණකටා න්‍යායන්ගේ පුංඤ්ඤ වේ, තිලඡතඅන්‍යායන්ට ක්ලීව්ඤ්ඤ වේ. [පාඪනීය: 5. 2. 24.]

(මු-) 493. ක්කෙහු ශාකටශාකිනො. (ක්කෙහු 7. ශාකට—ශාකිනො 1..) ඉක්කුශාකටං ඉක්කුශාකිනං.

(ස-) ක්කෙහු, ඔහුගේ ක්කෙහුය යන අපියෙහි; සංද්‍යානායා කෙරෙන් පරව, ශාකට ශාකිනො, ශාකට-ශාකිත් යන ප්‍රත්‍ය

* ශුණ්ඩාශ්ව උක්කාරිණි නෙ තෙහත: උභයත්‍ර බහුවචනං ගණ්ණං. රඤ ඡටරඤ නො.

† පිළුඤ තිලඤ උමා ව කණ්ණිඤ නෙ ආදයො යස්ස තස්මාත්. කුණ්ණඤ තෙලඤ කටඤ ඡතඤ තත්. පාකඤ ස්තෙහඤ රජඤ මුලශ්ව තත්තස්මිත්.

සෝ වෙත්. ඉසොනා: සොනො ඉසොනාකටි, ඉසොනා: සොනො ඉසොනාකිනං. යම්ගෙයකින්ව නාහි සාධාරණවශයෙන් කිය නලද්දේද එසේවිනමුද කිසිකෙනෙක් ඉසොනාගේමගයි කියත්, ඉසොනා මුල්කොට ඇත්නවුන් කෙරෙත්යයි අනායෝ කියත්.

(මු-) 494. ඉසොනා'සා ජානෙ. (ඉතා: 1. අසා 6. ජානෙ 7.) එලිතං.

(ස-) අසා ජානෙ, මොහුගේ හටගත් කල්හි යන අර්ථයෙහි; ඉතා, සහදානායා කෙරෙත් ඉතාප්‍රත්‍යය වන්නේය. එලිමසා ජානං එලිතං වතං, එලිතො වාසනා, එලිතා ලතා. එලා දිත් කෙරෙත්ම මේ විධානයයි ජොමරයෝ කියත්, එලාදිය වනාහි—

එල පුජ්ජාච්ඡාදකපලවග්චං
කණ්ටක සුඤ්ඤා භර කලෙලාලං,
හම්බුකුල කිසලය ගනං
හසනක කණ්ටක සුච සිමන්තං.
තත්ත්ව නිලකං ගෙවල රෙහං
කප්පල කුච්චල කොරක වෙහං,
නිලා මුලා මද ගල රෙහං
කණ්ටක කණ්ටක කුසුම තරංගං.

සංඥා තාරක මුත්‍ර පුරිෂං පුලක විචාරං වුණ් ශාඛිගාරං,
සතවක පිපාසා ලජ්ජා දෙහං නිජ්ජාමණ්ණිකර දුඛ ද්‍රෝහං.
අභුද්ධිනා වම්බු මුර්ජා රණ පණ්ඩා වාසා සුඛා,
සාප්තාච්ඡාදක රෙමාණ්ඩ ප්‍රබාල වෘත්ති වසුකා,
පිණ්ඩාත්තනිං බ්‍රහ්මණා ව ස්වරූපකණ්ටක ව මණ්ඩපරි.

අනිකුදු ගණිදි ශබ්දයෝ විද්‍යමාන වෙත්. [පාණිනි: 5. 2. 36.]

(මු-) 495. විචි: කාන්තස්සභුතනද්භාවෙ'සාචිචිචාච්චාසා. (විචි: 1. කා-භු-අස්ස 7...අභුතනද්භාවෙ 7. අ-සො 1.. ඊසො 1.. අච්චාසා 6.)

අභුතනද්භාවෙ'චි කාන්තස්සභුත පරෙෂු විචි: සකත්, තසම්. භාවණ්ණ ස්වරූපකාර චිත්ත සතා න භු වාසා.*

* කාන්තස්සභුත අස්ස නෙ තෙසු. අභුතසා අච්චාසා තද් රූපණ්ණ භාව උත්පත්තිරභුතනද්භාවා.

(ස-) අභුතතද්භාවේ'මේ, පෙර නුපන්නාහුගේ ඒ රූපයෙන් ඉපදීම යන අර්ථයෙනි ; කෘත්වස්තිජු පරෙජු, කෘධාතු භුධාතු අසධාතු යන මොවුන් පර කල්හි ; විවිඃ සතත්, විවි ප්‍රත්‍යය වන්නේය ; තස්මිංශ්ව, එහිද ; අවණිකායොඃ, විවි ප්‍රත්‍යයා පරකල්හි ප්‍රකෘතිහුගේ අත්‍යයෙහි සිටියාවූ අවණි හුකා දෙදෙනාහට ; ඊකාර ඝෞ, ඊකාර දීපී දෙක ; සතාඃ වෙත්. න තු ව්‍යසා, අව්‍යයශබ්දයහට ඊකාරයද දීපීයද නොවෙත්. කාශ්ඨං භස්ම කරොති යන මේ වනාහි අභුතතද්භාවය නොවේ. තවද අභස්ම භස්ම කරොති යන මෙහි අභුතතද්භාවය වන්නේය. අව්‍යසා කියා ෂ්‍යායාන නිදේශය බැවින් අව්‍යයශබ්දයා කෙරෙන් වනාහි විවිප්‍රත්‍යය වන්නේය. විවිප්‍රත්‍යයාගේ ඉකාරය ලකුණ පිණිසයි, ඉත්සංඥ වකාරය අව්‍යය පිණිසයි. [පාණිනීඃ 5. 4. 50, 7. 4. 32.]

(මු-) 496. නොත වමානො ලොප්‍යාඃ. (ත්‍යඃ 1. වමානුඃ 1. ලොප්‍යාඃ 1.)

වකාරමානු සේතක ලොප්‍යාඃ සතත්. අකෘෂ්ණං කෘෂ්ණං කරොති කෘෂ්ණි කරොති, කෘෂ්ණි භවති කෘෂ්ණි සතත්.

(ස-) වකාරමානුසත්‍යාඃ, වකාරය පමණක් ඉතිරිවූ ප්‍රත්‍යය තෙම ; ලොප්‍යාඃ සතත්, ලොප්කටයුතු වන්නේය. එහෙයින් විවිප්‍රත්‍යයද, (1028) විණිප්‍රත්‍යයද, (1030) විචිප්‍රත්‍යයද, (1032) විචිප්‍රත්‍යයද ක්විප්‍රත්‍යයද යන පස්දෙනාගේ ලොපය වන්නේය.

අකෘෂ්ණං කෘෂ්ණං කරොති යන වාක්‍යයෙහි කෘෂ්ණි ශබ්දයා කෙරෙන් විවිප්‍රත්‍යය වේ, මේ සූත්‍රයෙන් ඉතිරි වකාරයහට ලොප් වේ, පුළුසෙහි පවත්නා අකාරයහට ඊකාර වේ, කෘෂ්ණිකරොති යනු වේ. කෘෂ්ණිභවති කෘෂ්ණිසතත් යනුද මෙසේමැයි. මෙහි අසති යන පදය නොගෙන සතත් යි කීබැවින් ධ්වංඥ විභක්තානාවූ අසධාතුහු පරකල්හි විවි ප්‍රත්‍යය වන්නේය යනු දක්වනලදී. එහෙයින්ම අස යන්නහට ලිඛනාශාගේම ප්‍රයෝගයෙහි ශබ්දශක්තිකාවයෙන් අභුතතද්භාවය හැඟෙයි යනු ගොසිව්‍යුතෙම කියයි. කියනු ලබන සූත්‍රයන් කෙරෙහිද අස යන්නහුගේ ප්‍රයෝගයෙහි මෙසේ අපී සැලකියයුතු වෙයි. අමාලාං මාලාං කරොති, මාලි කරොති, ආකාරයහට ඊකාරය වන්නේය. අශානතිං ශානතිං

කරෙති භානති කරෙති, ඉකාරයහට දිසී වේ. අවණි තුසි
රතිත සථානසෙති වනාහි අමහානතං මහානතං කරෙති මහත්
කරෙති යනාදිය වේ. අසමී කමී කරෙති කර්මී කරෙති.
අඤ්චිනං ඤ්චිනං කරෙති ඤ්චී කරෙති, යනාදියෙහි (118)
නිකාරයහට ලොප්කල කල්හි නනිපාතය අලපාථි බැවින්
ඔහුගේ ආදිවිධානය නිෂේධනවූ කල්හි, අකාර තුසි දෙදෙනා
හට ඊකාරදිසීයෝ වෙත්. අව්‍යයභේදයහට වනාහි අව්‍යථා
ව්‍යථා කෘත්‍රිය යන වාක්‍යයෙහි ව්‍යථාකෘත්‍රිය යනාදියෙහි විවිප්‍රත්‍ර
යානත්‍රයාහට (548) සමාසකලකල්හි, (1176) ක්ත්‍රිවිප්‍රත්‍රත්‍රයහට
යප්ආදෙශයයි. සාවිකෘත්‍රය යන්න වනාහි, නඤ්ඤ නිර්දේශම
නිත්‍රය යනු තත්‍රය හෙයින් දිසී වේ. [පාණිනී: 5. 4. 50, 7.
4. 26, 32.]*

(මු-) 497. සච්චායකයා වර්ගී. (සච්චායකයා 7. ව 1. සෘත් 1. ඊ 1.)

සෘක්‍යාරු රී සතත් සිඬි බෙර කෙස වුවෙහි ව. මානිකරුනි.

(ස-) යඩ්ඛෙකොව්ලොව, යඩ්පුතායඩ්පුතාය කාපුතාය
චිප්පුතාය යන මොවුන් පරකල්හි; සැකාර:, සැකාරයනෙම;
රී සතත්, රී යන ආදෙශ වන්නේය.

අමාතරං මාතරං කරෙති මාත්‍රිකරෙති, මාතෘශබ්දයා කෙ
රෙත් විචිත්‍රත්‍යය කළ කල්හි සාකාරයහට ඊආඳෙශ වන්නේය.
යචිත්‍රත්‍යය වූකල්හි—වෙනුයතෙ. ඩාක්‍ෂාප්‍රත්‍යයත් පරකල්හි
(848) මාතෙවාචරති මාත්‍රියතෙ, පිතරම්වාචරති (847) පිත්‍රී
යති. [පාඪ්‍යානි: 7. 4. 27.]

(මු-) 493. මහස්වස්සුන්වෙතො'රුරජොරතො'හනලො පස්විවො. (මන:—රහ: 6. අනනලොප: 1. චිවො 7.)

මනිසා රුකි.†

[illegible]

* ව වාසය, මාත්‍රයෙහි වමාත්‍ය.

†. මනස්ව චක්‍රයේ චෙනස්ව අරුත්ව රජත්ව රහත්ව
නිකාය.

සකාරයහට ලොප් කළ කල්හි අකාරයහට ඊකාරය වේ. චක්ඛු කුණෙහි යනුද මෙසේමැයි, ඡකාරයහට ලොප්කළකල්හි දිසී වේ. චෙතිකුණෙහි, අරු කුණෙහි, රජීකුණෙහි, රභිකුණෙහි, කියාද වෙත්. [පාඨිනි: 5. 4. 51.]

(මු-) 499. කාර්ත්ස්නකයනෙත: සම්පදාක්‍රාදො වසාද්වා. (කාර්ත්ස්නකයනෙත: 7. සම්පදා—ක්‍රාදො 7. වසාත් 1. වා 1.)

සාකලො අධිනකෙව ච සම්පදාති කාභ්වසනිඡු පරෙඡු ච වසාත් සකද්වා. කාත්ස්නං ලවණං ජලං සම්පදානෙ—ජල සාත් සම්පදානෙ. රුජයනතං සම්පදානෙ—රුජසාත් සම්පදානෙ.

(ස-) සාකලො, සකලකියද; අධිනකෙව ච, අයතිබවද වාච්‍ය කල්හි; සම්පදාති, සම්පදානෙයන්ත පරකල්හිද; කාභ්වසනිඡු, කා-භු-අස යන ධාතූන්; පරෙඡු ච, පරකල්හිද; වා, විකල්ප යෙත්; වසාත් සකත්, වසාත්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. කාත්ස්නං ලවණං ජලං සම්පදානෙ යන වාක්‍යයෙහි ජලසාත් සම්පදානෙ යනු වේ. රුජසාත් සම්පදානෙ යනුද එසේමැයි.

සම්පදානෙව යන මෙයින්ම ඉජ්වය සිබ කල්හි නැවත කා ආදීන්ගේ ගැන්ම පරික්ෂායෙහි අනුවර්තනය පිණිසයි, වානුකාභ්වං නොතතරනු යන නිකය කරණකොටගෙන අනු වර්තනය බාධා වන බැවිනි. වසාත්ප්‍රත්‍යයාගේ වකාරය අව්‍යය පිණිසයි. කාත්ස්නං ලවණං ජලං කුණෙහි ජලසාත් කුණෙහි යනු වේ. ජලසාත් භවති ජලසාත් සකත් යනුද මෙසේමැයි. පක්‍යයෙක්හි කාත්ස්නං ලවණං ජලං සම්පදානෙ කියාද, රුජයනතං සම්පදානෙ කියාද වෙත්. [පාඨිනි: 5. 4. 52, 53, 54.]*

(මු-) 500. දෙසෙ ත්‍රාවිච්ච. (දෙසෙ 7. ත්‍රාවි 1. ව 1.)

දෙසෙ'චේ ත්‍රාවි වසාවච සකත් සම්පදාදො.

දෙවාය දෙයං කුණෙහි දෙවත්‍රා කුණෙහි, දෙවසාත් කුණෙහි.

* කාත්ස්නං සකලං, තස්‍ය භාව: කාර්ත්ස්නං. ආයතනි රහිතකිං. කාර්ත්ස්නංඤ්ච ආයතනිඤ්ච කාර්ත්ස්නකයනති තයො: සාපදා: සංප්‍රථික දෙදවාදික පදධාතූ: සම්පදාශ්ච ප්‍රාදිශ්ච තත් තස්මිත්.

(ස-) සම්පද්‍රදේ, සම්පද්‍ර යනාදිය පරකල්හි; දෙසේ'මේ, දියසුතුය යන අර්ථයෙහි; ත්‍රාචි, ත්‍රාචිප්‍රත්‍යය ද; වසාව්, වසාව්ප්‍රත්‍යය ද; සත්, වන්තේය. දෙව්‍යාය දෙයං කරෙති යන වාක්‍යයෙහි දෙවත්‍රා කරෙති යනු මේ. දෙව්‍යාය දෙයං කරෙති යන වාක්‍යයෙහි දෙවසාත් කරෙති. ත්‍රාචි, දෙවත්‍රා. වසාත්, දෙවසාත්. දුනාථී දුධාතුහු කෙරෙත් කමීය වාච්‍ය කල්හි යප්‍රත්‍යයව දෙයං යනු සිබ්බි, වකාරය අව්‍යය පිණිසයි. දෙවත්‍රා සම්පද්‍රතෙ කියාද දෙවසාත් සම්පද්‍රතෙ කියාද වෙත්. සම්පද්‍ර ආදීන්ගේ පරිභාගයේ සිටි යාටු සම්බන්ධයෙහිද වන්තේය, එහෙයින් අකරෙදවිරෙකර: ස්වතො විෂදුරම්භඵලානි භස්මසාත් කියා මේ. [පාණිනී: 5. 4. 55.]

(මු-) 501. දෙනකාවෝ'ව්‍යක්තානුකරණන් ඩාවි වානි නො විශ්ව. (දෙනකාව: 5. අව්‍යක්තානුකරණන් 5. ඩාවි 1. වා 1. අනිතො 7. වි: 1. ව 1.)

අදෙනකාවෝ'ව්‍යක්තානුකරණන් සම්පද්‍රදේ ඩාවි සත්වා, තත්තො, තස්මිංශ්ව විභාව:.*

(ස-) අදෙනකාව:, අදෙනකසිර වූ; අව්‍යක්තානුකරණන්, ධ්වනිත්මකවූ අව්‍යක්තවූ අනුකරණශබ්දයා කෙරෙත් පරව; සම්පද්‍රදේ, සම්පද්‍ර යනාදිය පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ඩාවි සත්, ඩාවිප්‍රත්‍යය වන්තේය; න ත්තො, ඉති යන්න පර කල්හි නොමේ. තස්මිංශ්ව, ඒ ඩාවිප්‍රත්‍යය කල්කල්හි; විභාව:, විභි මේ. වාශබ්දය තමා ව්‍යවස්ථාවාචිකාවින් ඉති යන්න පරකල්හිද අනුකරණශබ්දයාගේ විභිය වක්තව්‍යයි. [පාණිනී: 5. 4. 57.]

(මු-) 502. තලොපෙත'නස්විස්ත්විතො වෙස්ත්වන්තො වා. (ත 1. ලොප: 1. අත: 6. වි: 1. තු 1. ඉතො 7. වෙ: 6. තු 1. අත්ත: 1. වා 1.)

තසතද නතස ත ලොපෙත ඩාවි, ඉතො තු විලොප:, වෙස්තු අතො ලොපෙත වා.

* එකෝ'ව් යස ස එකාව, න එකාව දෙනකාව තස්මාත්. අව්‍යක්තො ධ්වනිත්මකශබ්ද:, තස අනුකරණං අව්‍යක්තානුකරණං තස්මාත්. න ඉති අනිති තස්මිත්.

(ස-) ඩාවි, ඩාවිප්‍රත්‍යයා පරකල්හි; අදන්තසා, අත්භාගය අන්තකොට ඇත්තාවූ; තසා, ඒ අනුකරණශබ්දයාගේ; තලොපා, තකාරලොපය කටයුතු වේ; ඉතො, තු, ඉතිශබ්දය පරකල්හි වනාහි; විලොපා, විසංඥයහට ලොප්කටයුතුවේ. වෙසා, විකියාගේවනාහි; අන්තා, අන්තවූ වණ්ණය; වා, විකල්පයෙන්; ලොපා, ලොප්කටයුතු වේ.

(මු-) පටපටා කගෙති. එකාවසාදු සාක් කගෙති. ඉතො තු පටදිති කගෙති—පටිති, පටත් පටෙති පටත්පටදිති.

(ස-) පටත්ශබ්දයා කෙරෙහි (501) ඩාවිප්‍රත්‍යය කලකල්හි මේ සුත්‍රයෙන් තකාරලොපය වේ, පට යන මෝහට පුළුසුත්‍රයෙන් විකි කල කල්හි පටපටා කගෙති යනු වේ. එකාවසාදු එකඝරශබ්දයා කෙරෙහි; සාක් කගෙති යනු වේ, මෙහි ඩාවි නොවේ. ඉති පරකල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විසංඥයහට ලොප්ව පටිති යනු වේ. ස්ථානිවත් බැවින් (58) වජ්‍යන්තහට ජබි නොවේ. විකියාගේ වනාහි අන්තවණ්ණය නොම විකල්පයෙන් ලොප් වේ. පටත්පටෙති පටත්පටදිති යනු වේ.

(මු-) 503. නියසම්බවිජ්ජඛිබ්බදිගුණාත් කාඤ්ඤා කාමො. (නිය—ගුණත් 5. කාඤ්ඤා 7. කාමො 7.)

එහා; කගෙතො ඩාවි සතත් කාමො. විතියං කමිණං කගෙති විතියාකගෙති සමබාකගෙති, විජෙන සහ කමිණං කගෙති විජකගෙති, විගුණකගෙති.*

(ස-) එහා; විතිය නාතිය යන මෙහි වූ නියප්‍රත්‍යය සමබය විජය සබ්බකදිවූ ගුණශබ්දය යන මොවුන් කෙරෙහි; කගෙතො, කගෙති යන්නපරකල්හි; කාමො, කමිණංවියෙහි; ඩාවි සතත්, ඩාවිප්‍රත්‍යය වන්නේය. විතියං කමිණං කගෙති යන වාක්‍යයෙහි විතියාකගෙති යනු වේ. දෙවරක් කෙත්‍රය සි සෑම කෙරෙහි යන අර්ථය. සමබං කමිණං කගෙති යන වාක්‍යයෙහි සමබාකගෙති යනුද එම අර්ථයයි. කියනලද දෙකම සමානාථයි. බිජ්කගෙති යන්න කියනලද්දෙමය. විගුණං කමිණං කගෙති විගුණ කගෙති, ත්‍රිගුණ කගෙති යනාදියද එසේමය. [පාණිනි: 5. 4. 58, 59.]

* සබ්බක ආදිර්යසා ස සබ්බකදි, ස වාසො ගුණස්වෙති සබ්බකදිගුණා. නියස්ව සමබස්ව විජඤ්ච සබ්බකදිගුණස්ව නයමාත්.

(මු-) 504. සමය නිෂ්කූල දුඃඛ ශුල සන්තප්ත යාපන නිෂ්කොෂ ප්‍රාතිකූල පාකාශපථේ. (සමය—සන්තප්ත 5. යාපන—අශපථ 7.)

එහෙය ක්‍රමාදේශනේ ඡවච්ඡේද ධාතූ සංඝත්තං කාංඤ්ඤි පරෙ. සමයා කරොති නිෂ්කූලා කරොති දුඃඛා කරොති ශුලා කරොති සන්තප්තා කරොති.*

(ස-) කාංඤ්ඤි පරෙ, කාධාතුව පර කල්හි ; එහෙය, සමය-නිෂ්කූල-දුඃඛ-ශුල-සන්තප්ත යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙහි පරව ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; එතෙජ්වච්ඡේද, යාපනය නිෂ්කොෂය ප්‍රාතිකූලය පාකාශ අශපථය යන මේ අර්ථය කෙරෙහි ; ධාතූ සංඝත්තං, ධාතූප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සමයා කරොති යනු සමයං යාපයතිත්‍යාපී, කාලය ඉක්මවයි යන අර්ථය. නිෂ්කූලා කරොති යනු දුඃඛං නිෂ්කොෂයතිත්‍යාපී, අභ්‍යන්තරවයවය නිකුත්කිරීම නිෂ්කොෂ නම්. නිෂ්කොෂ රහිතවීමෙහි ශක්තිය නිෂ්කූලං කරොති යනු වේ. දුඃඛා කරොති යනු සතුරුව පීඩාකෙරෙයි යන අර්ථය, මෙහි ප්‍රාතිකූලය විපක්ෂ භාවයයි. ශුලා කරොති යනු මාංසය උල භාසමග පුලුස්සයි යන අර්ථය, මෙහි පාකාශයයි. සන්තප්තා කරොති යනු මුතී තෙමේ සන්තප්ත කියයි යන අර්ථය. මෙහි අශපථය හෙවත් දිවි රීම නැත්තේය යන අර්ථයයි. දිවි රීමෙහි වහාහි සන්තප්ත දිව්‍යං කරොති යනු වේ. [පාණිනී: 5. 4. 60, 62, 64, 65, 66.]

(මු-) 505. සපත්‍ර නිෂ්පත්‍රාන් ප්‍රියසුඛාන් මද්‍රහද්‍රාන් පිඩානුකූලාවපනෙ. (සපත්‍රනිෂ්පත්‍රාත් 5. ප්‍රියසුඛාත් 5. මද්‍රහද්‍රාත් 5. පිඩානුකූලාවපනෙ 7.)

එහෙය ක්‍රමාදේශනේ ඡවච්ඡේද ධාතූ සංඝත්තං කාංඤ්ඤි. සපත්‍රාකරොති නිෂ්පත්‍රාකරොති මාගං. ප්‍රියාකරොති සුඛාකරොති. මද්‍රා කරොති හද්‍රාකරොති.

(ස-) කාංඤ්ඤි, කාධාතුව පර කල්හි ; එහෙය, සපත්‍ර-නිෂ්පත්‍ර දෙකින්ද ප්‍රිය-සුඛ දෙකින්ද මද්‍ර-හද්‍ර දෙකින්ද යන මොවුන් කෙරෙහි ; ක්‍රමාත්, පවිසිත්තත් ; එතෙජ්වච්ඡේද, පිඩාය ආනුකූලය

* සමයස්මිනි නිෂ්කූලස්මිනි දුඃඛස්මිනි ශුලස්මිනි සන්තප්තස්මිනි තස්මාත්. යාපනයස්මිනි නිෂ්කොෂස්මිනි ප්‍රාතිකූලයස්මිනි පාකාශ අශපථස්මිනි තස්මිත්.

වපනය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි ; ඩාව් සතත්, ඩාව්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. සපත්‍රං කරෙති මෘගං යන වාක්‍යයෙහි සපත්‍රා කරෙති යනු වේ. සපත්‍රාකරෙති යනු වැදිතෙම ඊය මෘග ශරීරයෙහි ප්‍රවේශ කෙරෙයි යන අර්ථයි. නිෂ්පත්‍රං කරෙති මෘගං නිෂ්පත්‍රාකරෙති යනු වේ. නිෂ්පත්‍රාකරෙති යනු මෘගයා නිෂ්පත්‍රකෙරෙයි එනම් ඊය මෘගශරීරයෙන් පිටත් කෙරෙයි යන අර්ථයි.

මේ පීඩාවයි. අන්‍යත්‍ර වෘක්‍ෂං සපත්‍රං (පත්‍රසුකතං) කරෙති ප්‍රාවෘට්, නිෂ්පත්‍රං (පත්‍රරහිතං) කරෙති ග්‍රීෂ්මය. ප්‍රියාකරෙති සුඛාකරෙති සඛායං, මිත්‍රයාගේ සිත්ගැණීම කෙරෙයි යන අර්ථයි. ආනුකූලා නම් විත්තාරාධනාවයි. මද්‍රභද්‍ර යන දෙකම මධ්‍යලාභීයෝයි. මද්‍රං කරෙති භද්‍රං කරෙති මද්‍රාකරෙති භද්‍රා කරෙති, කරනැවැම්තෙම බාලයා මධ්‍යලාභ පුළුකොට මුඩුකෙරෙයි යන අර්ථයි. වපන නම් ඉස මුඩුකිරීමයි. [පාණිනී: 5. 4. 61, 63, 67.]

(මු-) 506. දක්‍ෂනමාත්‍රවයසට් මාතෙ. (දක්‍ෂන-මාත්‍ර-වයසට් 1. මාතෙ 7.)

පරිමාණමේ එතෙ ස්‍රූූ: ගජපරිමාණ:—ගජදක්‍ෂන: ගජමාත්‍ර: ගජවයස:.*

(ස-) පරිමාණමේ, පරිමාණවයසෙහි ; එතෙ, දක්‍ෂනට් මාත්‍රට් වයසට් යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ ; ස්‍රූූ:, වන්නෝය. ගජපරිමාණ: යන වාක්‍යයෙහි ගජදක්‍ෂන: යනු වේ. ගජපරිමාණ: ගජමාත්‍ර:, ගජපරිමාණ: ගජවයස:. ටකාරයාගේ වෙනවෙනම සමිඛි කිය වේ. මෙහි පරිමාණය උෞෂ්ඨපරිමාණයයි. ගජ: උෞෂ්ඨ පරිමාණමසා ගජපරිමාණ: යන මේ අර්ථයෙහි මේ ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. ටිත්ති බැවින් ඊජද වේ. [පාණිනී: 5. 2. 37.]

(මු-) 507. සඛිඛතශන්ශතො ඩිත්. (සඛිඛතශන්ශත: 5. ඩිත් 1.)

දශි ත්‍රංශි.†

(ස-) සඛිඛතශන්ශත:, සඛිඛතාවකවු (දශන් යනාදිත්‍රයෝ)

* දක්‍ෂනශ්ව මාත්‍රශ්ව වයසශ්ව සමාහාරෙ තසමාත්ට.

† ශන් ව ශන් ව ශන්ශන්, සඛිඛත වාසො ශන්ශන් වෙති තසමාත්.

ශන් යන්තහු කෙරෙන්නද (ත්‍රිංශත් යනාදිහුගේ) ශන් යන්තහු කෙරෙන්නද; ඩින්, පරිමාණවියෙහි ඩින්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. හුදකලාවූ ශන් ශන් යන මොවුන් නැතිහෙයින් ඒ අන්‍යයන්ගේ ග්‍රහණයයි. ඩිකාරය ඉත්සංඥයි. දශපරිමාණමසයන වාක්‍යයෙහි දැයි යනු වේ. ත්‍රිංශි යනුද මෙසේමැයි. ඩින් ප්‍රත්‍යයද (126) විසංඥයාහට ලොප්ද වෙත්. විභක්ති පරකල්හි ඉන්අන්‍යයහට දීඪී වේ. ශන්අන්‍ය සම්බන්ධතාවකයෝ නම් දශන්ශබ්දය පටන් අනිට්‍යශබ්දය අන්‍යකොට ඇත්තාහුයි. ශන්අන්‍ය සම්බන්ධතාවක ශබ්දයෝනම් ත්‍රිංශත් එක ත්‍රිංශත් යනාදියයි.

(මු-) 508 කති යති නති යාවනාවදෙතාවන් කියද් යන්නා. (කති—ඉයන්නා: 1...)

කිං-යත්තද්‍යං ඩත්‍යන්‍යානාං යත්-තදෙතත්-කිම්-ඉදමාං වචනනානාං එතෙ ක්‍රමාත් නිපාත්‍යනෙතා මානෙ.

(ස-) ඩත්‍යන්‍යානාං, ඩතිප්‍රත්‍යයානනවූ; කිංයත්තද්‍යං, කිම් ශබ්ද යද්ශබ්ද තද්ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහිද; වචනනානාං, වතුප්‍රත්‍යය අන්‍යකොට ඇත්තාවූ; යත්තදෙතත් කිම්ඉදමාං, යද්ශබ්ද තද්ශබ්ද එතද්ශබ්ද කිම්ශබ්ද ඉදමිශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහිද; එතෙ, කති යති නති යාවන් තාවන් එතාවන් කියත් ඉයත් යන මොව්හු; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; මානෙ, පරිමාණවියෙහි; නිපාත්‍යනෙතා, නිපාතනයෙන් සිබකරණුලැබෙත්. කිං පරිමාණමෙෂාං කති, යත් පරිමාණමෙෂාං යති, තත් පරිමාණමෙෂාං තති. යත් පරිමාණමසය යාවන්, තත් පරිමාණමසය තාවන්, එතත් පරිමාණමසය එතාවන්, කිං පරිමාණමසය කියාත්, ඉදං පරිමාණමසය ඉයාත්. වතුප්‍රත්‍යයාගේ උකාරය ඉත්සංඥ බැවින් සත්‍රිප්‍රිභිගයෙහි යාවති යනාදිය වේ. [පාණීනී: 5. 2. 41.]

(මු-) 509. දශාදෙර්ඛො සුතෙ ශනාදෝ. (දශාදෙ: 5. ඩ: 1. සුතෙ 7. ශනාදෝ 7.)

එකාදශං ශතං විංශං ශතං.*

(ස-) දශාදෙ: එකාදශන් ශබ්දය ආදිකොට ඇති ෂ්‍යවි ශබ්දය අන්‍යකොට ඇති ශබ්දයන් කෙරෙන්; ශනාදෝ,

* දශ ආදිප්‍රස්ථය ස දශාදිස්ථයාත්.

භතභබ්බ සහසුභබ්බ වාච්චු ; සුතෙ, සුකත යන (අධිකය යන) අතියෙහි ; ඩි, ඩුප්පාය වන්නේය. මෙහි අතද්දුණ සංවිඤ්ඤා ඛුච්චිතියෙන් දඟන්භබ්බය හැරදමා එකාදඟන්භබ්බද්දින්ගේ ග්‍රහණයයි. දෙනන්හි මෙසේම ආදිභබ්බ දෙදෙනා ව්‍යවස්ථා වාච්චිවින් දඟාදෙය යනු ඡන්ධිභබ්බය කෙළවරකොට ඇත්තවුන්ගේමද භතාදෙය යනු භතභබ්බ සහසුභබ්බ දෙදෙනාගේමද ග්‍රහණයයි. එකාදඟනිර්සුතං යන වාක්‍යයෙහි එකාදඟං භතං යනු චේ, ඉත්සංඥ ඩිකාරය බැවින් (126) විලොපය චේ. විං භතං සුතං විංභං භතං යනුද මෙසේමැයි, මෙහි විංභනිභබ්බ යාගේ ති යන භාගයහට (126) ලොප්කළ කල්හි, (258) අකාරලොපය චේ. [පාණිනී: 5. 2. 45, 46.]

(මු-) 510. කිංසනතදෙකානාන් විබ්භුනාමෙකනිඨාරෙ ඩතරඩතමො. (කිං-අනතත් 5. විබ්භුනාං 6... එකනිඨාරෙ 7. ඩතර ඩතමො 1..)*

(ස-) කිං යතතදෙකානාන්, කිංභබ්බ යද්භබ්බ තද්භබ්බ එකභබ්බ අනාභබ්බ යන මොහු කෙරෙන් ; විබ්භුනාං, දෙදෙනකුගේද බොහෝදෙනකුගේද අතුරෙන් ; එකනිඨාරෙ, ද්‍රව්‍යගුණක්‍රියාදිය කරුණකොටගෙන එකක්හුගේ වෙන් කිරීමෙහි ; ඩතරඩතමො, ඩතරප්‍රත්‍යය ඩතමප්‍රත්‍යය යන දෙක වෙත්.

(මු-) අතයො: කතරෙ චෛෂණ්ව: , එෂාං කතම: ශෛව: .

(ස-) අතයො: , මොවුන් දෙදෙනා අතුරෙන් ; කතර:, කවරෙක් ; චෛෂණ්ව:, විෂ්ණු දෙවතාකොට ඇත්තේද? එෂාං, මොවුන් අතුරෙන් ; කතම:, කවරෙක් ; ශෛව:, ශිව දෙවතාකොට ඇත්තේද? අතයොමීධෙස ක: යන වාක්‍යයෙහි කතර: යනු චේ, එෂාං මධෙස ක: යන වාක්‍යයෙහි කතම: යනු චේ. යතර: යතම: එකතර: එකතම: අනාතර: අනාතම: යනුද මෙසේමැයි. ඉත්සංඥ ඩිකාරයා පර කල්හි විලොපයයි. [පාණිනී: 5. 3. 92, 93, 94.]

(මු-) 511. තස් කෙතො: . (තස් 1. කෙතො: 6.)

* කඤ්ඤා යඤ්ඤා ස ව එකඤ්ඤා අනාඤ්ඤා තතතඤ්ඤාත්. චො ව බහවඤ්ඤා තෙ තෙෂාං. එකඤ්ඤා නිඨාර එකනිඨාර: තසමිත්. ඩතරඤ්ඤා ඩතමඤ්ඤා තො.

කෙතෙක් ස්ථාවර නස් සකස්.

කෘෂ්ණතා සම්ප්‍රදාය අමුතා.

(ස-) කෙතෙක්, සම්ප්‍රදායයන් කෙරෙහි පරවූ සියලු විභක්ති හුගේ ස්ථාවරයෙහි ; තස්, තස්ආදෙශ වන්නේය. මෙසේ සාධාරණ වශයෙන් කියේද සිහිප්‍රයෝගානුසාරයෙන් ප්‍රයෝග කටයුතුමය. වෙන්වූ යෝගය බැවින් පූර්වප්‍රයෝගයන් ගෙන් කිසිවකුදු අනුවර්ත නොවේ. කෘෂ්ණතා කෘෂ්ණම කෘෂ්ණතා කෘෂ්ණය කෘෂ්ණසා කෘෂ්ණ යන මොවුන් ගේ ස්ථාවරයෙහි කෘෂ්ණතා යනු වේ. සම්ප්‍රදාය යනුද මෙසේ මැයි. අමුතා යන තස්ආදෙශය තමා විභක්තිස්ථාවරයේ ජාත බැවින් සියලු සාධාරණවිභක්ති නිමිත්තවූ කායසීය වන්නේමය, එහෙයින් (133) විසංඥයාගේ ස්ථාවරයෙහි අකාර වේ, (204) දකාරස්ථාවරයෙහි මකාර වෙයි, (235) හ්‍රස්වස්ථාවරයෙහි උකාර වෙයි. විභක්ති විශේෂ විභිතයා වනාහි ප්‍රත්‍යක්ෂ විභක්ති පරකල්පිත වෙයි, එහෙයින් ජස් ආදීන්ගේ ස්ථාවරයෙහි තස් ආදෙශ කල කල්පිත හරිතා යනාදියෙහි (122) ගුණදිය නොවන්නේය, එසේද විභක්තිස්ථාවරයෙහි තස් ආදී වූ යම් ආදෙශයෝ වෙද්ද, ඒ අනන්‍යයන්ගේ අව්‍යයනියයි පූර්වාපාර්ශ්ව කියති. ත්‍රාචි ථාචි භිතනියන්ගේ අව්‍යයනාව යෙක් නැත්තේයයි කිසිකෙනෙක් කියති. [පාණිනී: 5. 3. 7, 14.]

(මු-) 512. දෙවාදේව්විජ්ජෙනාසත්‍යාචි. (දෙවාදෙ: 5. විජ්ජෙනා: 6 .. ත්‍රාචි 1.)

දෙවත්‍රා වදෙ රමෙ වා.

(ස-) දෙවාදෙ, දෙවාදීන් කෙරෙහි පරවූ ; විජ්ජෙනා, විජ්ජා සප්තමිත්තේ ස්ථාවරයෙහි ; ත්‍රාචි, ත්‍රාචිප්‍රත්‍යය වන්නේය. දෙවං දෙවො දෙවාන් වා වදෙ යන මෙහි දෙවත්‍රා වදෙ යනු වේ. දෙවෙ දෙවයො දෙවෙජ්ඣ වා රමෙ යන මෙහි දෙවත්‍රා රමෙ යනු වේ. දෙවාදිය මෙසේයි, දෙවො බහු: පුරුෂීකේෂ මනුෂ්‍ය: පුරුෂො භි. [පාණිනී: 5. 4. 55, 56.]

(මු-) 513. සිංහලාසත්‍යාද්විතදෙ: පනා: (සිංහලා: 5. පන: 1. අද්විතදෙ: 5. පනා: 6.)

සිංහලාසත්‍යා පරසා: පනාසත්‍යා: සකස්, න තු ව්‍යාසද්විතදෙ:.

සච්චසමිත් සච්චත්‍ර, තත්‍ර ඛහුත්‍ර.*

(ස-) ප්‍රේ: බහොශව, ප්‍රිසංඥයා කෙරෙන්නද සබ්බකචාචි ඛහු
ශබ්දයා කෙරෙන්නද ; පරසතා, පරවු; පතාතා, සපතමිවිභකති
හුගේ සථානයෙහි ; තු: සතත්, තුආදෙශ වන්නේය. වෘශ්චද්
සුජ්මදසතු, චිශබ්ද අශ්චද්ශබ්ද සුජ්මද්ශබ්දයන්ගේ සථාන
යෙහි වනාහි ; න, තුආදෙශ නොවන්නේය. වතදියද (86)
තාදුදි ගණසමාපතිය කෙලවරකොට ඇත්තේය. එහෙ
සිත් විඅශ්චද් සුජ්මද: යනු කීයේය. සච්චසමිත් සච්ච
යො: සච්චෙත්‍ර යන මෙහි හෝ සච්චත්‍ර යනු වේ. සච්චසතං
සච්චයො: සච්චාසු යන මෙහිද සච්චත්‍ර යනු වේ. (320)
ප්‍රත්‍යයා පරකල්පි ප්‍රචද්භාවය වේ. තසමිත් තයො: තෙත්‍ර,
තසතං තයො: තාසු යන මෙහි හෝ තත්‍ර යනු වේ, (133)
විසංඥයාගේ සථානයෙහි අකාරය වේ. ඛහුත්‍ර යන වාක්‍ය
යෙහි ඛහුත්‍ර යනු වේ. [පාණිනී: 5. 3. 10.]

(මු-) 514. සච්චෙත්‍රකාත් කාලෙ ද. (සච්චෙත්‍රකාත් 5.
කාලෙ 7. ද 1.)

සච්චසමිත් කාලෙ සච්චද.†

(ස-) කාලෙ, කාලයෙහි පවත්නාවූ ; සච්චෙත්‍රකාත්, සච්ච
ශබ්ද එකශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙත් ; ද, සපතමිහුගේ
සථානයෙහි දුආදෙශය වන්නේය. සච්චද යන්නෙහි අප්‍රකට
වූවෙක් නොවේ. එසේම, එකස්මිත් කාලෙ යන වාක්‍යයෙහි
එකද යනු වේ. [පාණිනී: 5. 3. 15.]

(මු-) 515. කිමනාසනනදුර්භිශ්ච. (කිමනාසනනද: 5.
ර්භි: 1. ච 1.)

එතා: පතාතර්භි ද ච සතත්. කස්මිත් කාලෙ කර්භි කද.‡

(ස-) එතා: කිමිශබ්ද අනාශබ්ද යද්ශබ්ද තද්ශබ්ද යන
මොවුන් කෙරෙත් පරව ; පතාතා, සප්තමිවිභකතිහුගේ සථාන
යෙහි ; ර්භි: කාලාචීයෙහි ර්භිආදෙශයද ; ද ච සතත්, දුආදෙ
ශයද වන්නේය. කර්භි යන්න දතසුතු. අනාසමිත් කාලෙ

* ප්‍රිශව බහවශව තතනස්මාත්. විරුද්ධීසා ස වතදිනී
වත දිරවතදිසතස්මාත්.

† සච්චස්ච එකස්ච තතනස්මාත්.

‡ කස්ච අනාස්ච යස්ච සච තත් තස්මාත්.

වූ ක්විප්ප්‍රත්‍යයෙන් සිඛ කරණලද අවිසංඥා කෙරෙන් පරවූ
සත්‍යාත්ප්‍රත්‍යයකට ; ලක්, ලොප් වන්නේය. දිශාවෙහි පවත්
නා ශබ්දය දික්ශබ්දයයි, හෙද පුච්ඡාදියයි, ප්‍රාක් ආදියද වේ.

ශ්‍රවණායා විසින් විභක්ති තුන්දෙනාහටම පරසත්‍යාත්
යන එක උද්‍යුහරණය යොදනලදී, පරසත්‍යාත් යන මෙහි පර
දික් පරෙ දෙයා; සරා; කාලා; පරසක දිශා; පරසමාත් දෙයාත්
පරසමාත් කාලාත්, පරසක දිශා පරසමින් දෙයෙ පරසමින්
කාලෙ යනු වාක්‍යයෝයි. ප්‍රාක් යනු ප්‍රාචීදික්, ප්‍රාක්දෙයා;
ප්‍රාක් කාලො වා යන මේ වාක්‍යයන්හි ප්‍රථමා ස්ථානයෙහි
සත්‍යාත්ප්‍රත්‍යය වෙයි, භිහට ලොප්වේ. මනිෂාදි බැවින් ප්‍රථම
වේ. පඤ්චමි සප්තමි විභක්තීන්ගේ ස්ථානයෙහිද මෙසේම
දතයුතු. [පාණිනී: 5. 3. 27, 30.]

(මු-) 519. චෛවනෝපි. (වා 1. එන: 1. අ-පි 1.)
පුච්චණ.

(ස-) අපි, පඤ්චමිවිභක්ති රහිතවූ ප්‍රථමා සප්තමි දෙක්හි;
වා එන: දිග්දෙයකාල යන මෙහි පවත්නාවූ දික්ශබ්දයා
කෙරෙන් විකල්පයෙන් එන යන ආදෙය වන්නේය.

පුච්ච: පුච්චසමින් වා යන අවිසෙහි පුච්චණ යනු වේ.
[පාණිනී: 5. 3. 35.]

(මු-) 520. දක්ෂිණොත්තරාද්‍යහි. (දක්ෂිණොත්තරත් 5.
ආ ආහි 1..)

දක්ෂිණ දක්ෂිණහි. උතතර උතතරහි.*

(ස-) දක්ෂිණොත්තරත්, දිග්දෙයකාල යන මෙහි පවත්
නාවූ දක්ෂිණ උතතර යන ශබ්දයන් කෙරෙන්; ආහි, ප්‍රථමා
සප්තමි විභක්තීන්ගේ ස්ථානයෙහි ආප්‍රත්‍යයද ආහිප්‍රත්‍යයද
වන්නේය.

විච්චනය ක්‍රමය වලක්වන පිණිසයි. මේ දෙදෙන විශෙෂ
බැවින් සත්‍යාත්ප්‍රත්‍යය බාධකයෝයි. දක්ෂිණ: දක්ෂිණසමින්
වා දක්ෂිණ, දක්ෂිණහි යනුද මෙසේමැයි. උතතර: උතත
රසමින් වා උතතර, උතතරහි යනුද මෙසේමැයි. [පාණි
නී: 5. 3. 36, 37, 38.]

(මු-) 521. වාධගම්වාන්තා: (වා 1. අධරත් 5. ව 1.
ආත් 1. තා: 1...)

* ආශ්‍රම ආහිශ්‍රම නො ආහි.

අධර්ම අධර්මයාත්, දක්ෂිණත් දක්ෂිණස්මාත්.

(ස-) අධර්මව, අධර්මඛණ්ඩයාකෙරෙන්ද වකාරය ගෙනුකොට ගෙන දක්ෂිණඋත්තරඛණ්ඩයන් කෙරෙන්ද; තා, දිග්දෙශ කාල යන මෙහි ඒ ප්‍රථමා පක්ෂ්මි ස්පතම් විභක්තින්ගේ ස්ථානයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ආත්, ආත්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. අධර්ම අධර්මයාත් අධර්මස්මිත් වා අධර්මත්. දක්ෂිණ දක්ෂිණස්මාත් දක්ෂිණස්මිත් වා දක්ෂිණත්. උත්තරත් යනුද මෙසේමැයි. විකල්පපක්ෂයෙහි අධර්මයාත් දක්ෂිණස්මාත් යනු වේ. බහුල ප්‍රයෝග දක්නා බැවින් පක්ෂ්වම්‍යනා උද්ගරණයි. (පාණිනී: 5. 3. 34.)

(ම-) 522. පුළුවාධර්මය: පුරුධාවා: ස්වාදසො: (පුළුවාධර්මය: 1... පුරුධාවා: 1... ස්වාදසො: 7..)

පුරුසාත් පුරු, අධිසාත් අධි, අවසාත් අව: අනථව අස්.*

(ස-) ස්වාදසො, සාත් අස් යන මොහු දෙදෙන පර කල්හි; පුළුවාධර්මය, පුළුවඛණ්ඩ අධර්මඛණ්ඩ අවර්ඛණ්ඩ යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; පුරුධාවා, පුර-අධ-අව යන මේ ආදේශයේ වෙත්. පුරුසාත් යනු පුළුවඛණ්ඩයා කෙරෙන් (518) ප්‍රථමාදි විභක්තිහට සාත් ආදේශද මේ සූත්‍රයෙන් පුරුආදේශද වන්නේය. අස් පර කල්හි පුරුආදේශ වේ, (258) අකාරලොපයව පුරු: යනු වේ. එසේම අධර්මඛණ්ඩයා කෙරෙන්ද අධිසාත් අධි: යනු වේ. අවර්ඛණ්ඩයා කෙරෙන් අවසාත් අව: යනු වේ.

අනථව අස්, එහෙයින්ම අස්විධායක සූත්‍රයක් නැතිකල්හිද අස් පර කල්හි මේ සූත්‍රයෙන් ආදේශවිධාන බැවින්ම මේ ඛණ්ඩයන් කෙරෙන් ප්‍රථමාදි විභක්තින්ගේ ස්ථානයෙහි අස් වන්නේයයි වක්‍යව්‍යයි. [පාණිනී: 5. 3. 39, 40.]

(ම-) 523. නුවන් ථාචි ප්‍රකාරෙ. (නුවන් 1. ථාචි 1. ප්‍රකාරෙ 7.)

මෙහෙයනු උක්ත සෙතහස: ප්‍රකාරෙ ථාචි සත් සව තවත්. සචිප්‍රකාරං සචිථා.

* පුළුවඛණ්ඩ අධර්මඛණ්ඩ අවර්ඛණ්ඩ හෙ, පුරුඛණ්ඩ අධිඛණ්ඩ අවඛණ්ඩ හෙ. සාත්ව අස් ව හෝ නොයෝ

(ස-) යෙහා, යම් ශබ්දයන් කෙරෙන් ; හු උක්තා, හු ප්‍රත්‍යය කියනු ලද්ද ; තෙහා, ඒ විශබ්දය රභිතවූ ස්‍රිසංඥ ශබ්ද බහුශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ විනිසාදි විභක්තින්ගේ ස්ථානයෙහි ; ප්‍රකාර, සාදාශ්‍රයෙහි ; ථාව සංඛ්‍යා, ථාව ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද ; තවත්, ඒ ප්‍රත්‍යය මෙනි. වකරය අව්‍යය සදහායි. මුඛය වක්‍රයා වැනියයි කී කල්හි වක්‍රයාගේ සෞම්‍යතාවයෙන් යම්පේ සාම්‍යය ගන්නාලැබේද ධවල වාදය කරණකොටගෙනයයි ගන්නා නොලැබේද එසේම මෙහිද හුවන්සි කී කල්හි (513) අවකදි ස්‍රිබහු අනන්තර ජනාභිය හා සමගම සමානතිය ගතයුතුවෙයි, සජ්‍යමස්ථාන ජනාභියෙන් නොවෙයි. ප්‍රකාරය සදාශ්‍රයෙහි, ස ව තවත් යන මෙයින්, (320) ප්‍රත්‍යය පරකල්හි පුංචද්‍රව්‍යවාදය වන්නේයයි ප්‍රකාශකරණලදී. සථිං ප්‍රකාර, සථිවිණ ප්‍රකාරණ, සථිවිණෙව ප්‍රකාරය, සථිසමාත් ප්‍රකාරත්, සථිස ප්‍රකාරස, සථිවිසමාත් ප්‍රකාර—සථිථා කියා වේ. තානිසාවෙහිම ථාවප්‍රත්‍යය වෙයි යනු කිසිකෙනෙක් කියති. [පාණිනී 5. 3. 23.]

(මු-) 524. කුතා කථ කුභ කුභුතො 'තො' තුභසරෙද නහිබ්‍රතදහිං පඤ්චපර්ඝපරිජ්ඣාත් පරෙද්‍යවිසරෙක 'රෙද්‍ය ඡමා පරුත් පරුරිභං කථමි. (කුතා-කථමි 1.)

එතෙ නිපාතානෙන. කඤ්චාත්-කුතා, කඤ්චාත්-කුභ කුභු, අස්මාත්-ඉතා, එතස්මාත්-අතා, එතස්මිත්-අහු, අස්මිත්-ඉහ, සථිද්-සද්, අස්මිත් කාලෙ-එතර්හි අධුනා ඉද්‍යහිං, පශ්චිමං- පශ්චාත්, උභිං-උපරි උපරිභාත්, පරස්මිත් අහිනි-පරෙද්‍යවි, සමානෙ'හිනි-සද්, අස්මිනනස්මිනි-අද්, අස්මිත් වෛ-එඡමා, පුච්චස්මිත් වෛ-පරුත්, පුච්චතරස්මිත් වෛ-පරුරි, ඉදමිප්‍රකාරං- ඉහිං, කිමිප්‍රකාරං-කථමි.

(ස-) එතෙ, කුතා කථ කුභ කුභු ඉතා අතා අහු ඉහ සද් එතර්හි අධුනා ඉද්‍යහිං පශ්චාත් උපරි උපරිභාත් පරෙද්‍යවි සද් අද් එඡමා පරුත් පරුරි ඉහිං කථමි යන මොවුන් ; නිපාතානෙන, නිපාතනයෙන් සිබකරණ ලැබෙන්. මෝ තොමෝ වනාහි විකාසි, සියලුම පොත්වල මුල මැද ප්‍රවේශ වූවාහු දක්නා ලැබෙන්. කඤ්චාත් යන වාක්‍යයෙහි කුතා යනු වේ. ඤාත් යන පඤ්චවිචිතක්තිස්ථානයෙහි තස් අදෙශව කිංශබ්දයාගේ අති වූ විසංඥයකට මෙම නිපාතනයෙන්

උකාරදෙසව සිබයි. සෙස්සද මෙසේම ක්‍රමයෙන් සිබයි.
[පාණිනී: 5. 3. 7, 12, 13, 10, 3, 5, 11, 6, 16, 17, 18, 32,
31, 22, 24, 25—7. 2. 104, 105.]

(මු-) 525. **තෘත්‍යාද්‍ය විරදක්ෂණද්‍යාදෙස්තෘජ්වන-ත්ත-
තෘණ්-මා හවාදෙය.** (තෘත්‍ය—ආද්‍යාදෙ: 5. තෘ—මා: 1...
හවාදෙය 7.)

එහෙය එතෙ ක්‍රමාත් සූර: හවාද්‍යවේ.

තෘත්‍යතෘ: තත්‍යතෘ:, අද්‍යතනී හාසතනී, විරතන: පරුතන:
ද්‍යක්ෂණතෘ: පාශ්වාතෘ:, ආදිම: මධ්‍යම:.*

(ස-) හවාද්‍යවේ, හවාදි අභියෙහි ; එහෙය, තෘත්‍ය-අද්‍ය-විර-
දක්ෂණ-ආදි යන මොවුන් කෙරෙන් ; එතෙ, තෘ-භවන-ත්ත-
තෘණ්-ම යන මොවුන් ; ක්‍රමාත් සූර:, පිළිවෙළින් වන්නාහ.
මෙහි විභක්තිය නොසලකා ශබ්දයා කෙරෙන්ම ක්‍රමග්‍රහණ
යයි. තෘ භවන ත්ත තෘණ් ම. කියා හෝ පාඨය වේ. තෘත්‍යා
දියෙන් තෘත්‍යතෘයද අද්‍ය ආදියෙන් භවන ප්‍රතෘයද, විරදි
යෙන් ත්ත ප්‍රතෘයද, දක්ෂණදියෙන් තෘණ් ප්‍රතෘයද, ආදි
ආදියෙන් මප්‍රතෘයද වන්නේය, තත්‍ය හව: යනාදි අභියන්
කෙරෙහි තෘත්‍ය හව: තෘත්‍ය වසනි වා යන අභියෙහි තෘ තෘ:
යනුවේ, තත්‍යතෘ: යනුද මෙසේමැයි. අද්‍ය හවා අද්‍යතනී, (257)
මිත්ත බැවින් ඊජ්ජතෘය වන්නේය, හා: (පූච්ඡිනෙ) හවා
හාසතනී යනුද මෙසේමැයි. අද්‍යදි බැවින් ශ්වසනතෘ:, විරත්
තන:, දිවාතන:, ද්‍යෂ්ඨතන:, සායනතන:, සද්‍යතන:, සනාත
න:, පුරතන: යන මේ ආදියද වේ. විරෙ හව: යන වාක්‍ය
යෙහි විරත්ත: යනුවේ, පරුත් හව: පරුත්ත:, දක්ෂණ
හව: ද්‍යක්ෂණතෘ:, දක්ෂණ යනු (520) ආප්‍රතෘය වේ, ඉත්
සංඥ ඡක්කාර බැවින් (416) වැඩියි. පශ්වාත් හව: පාශ්වාතෘ:
යනුද මෙසේමැයි. ආදිශබ්දයෙන් පෞරසතෘ: යනාදියයි.
ආදෙය හව: යන වාක්‍යයෙහි ආදිම: යනුවේ. මධ්‍ය හව:
මධ්‍යම: [පාණිනී: 4. 2. 98, 104, 4. 3. 8, 23.]

* තෘත්‍යත්ව අද්‍යත්ව විරත්ව දක්ෂණත්ව ආදිත්ව තෙ ආදි
යො යසා ස තස්මාත්. තෘත්ව භවනත්ව ත්තත්ව තෘණ්
ව මත්ව තෙ.

(මු-) 526. කිමි: කතෘනතාන් විච්චනො. (කිමි: 5. කතෘනතාන් 5. විත්-චනො 1 ..)

කසාවිත් කදුවිත්, කසාවන කදුවන.

(ස-) කතෘනතාන්, විභකතෘනතාවු; කිමි: කිමිශබ්දයා කෙරෙත්; විච්චනො, විත්ප්‍රත්‍යය චනප්‍රත්‍යය දෙක වෙත්.

අසාකලො තු විච්චන: යනු අමරකොෂයෙහි කීවැවින් විත් චන යන අව්‍යයශබ්දයන්ගේ යෙදීමෙන් කශ්විත් කොවිත් කෙවිත් කාචිත් කිඤ්චිත් යනාදි පද සිඬ කල්හිද මේ සූත්‍රයාගේ කිරීම කශ්විත් කදුවිත් යනාදිහුගේ එකපදනිනිෂ්පත්‍යය පිණිසයි. එහෙයින් කාදුවිත් කං යනාදියෙහි (416) ප්‍රථිපදය හට වෘක්ඛදිය වන්නේය.

(මු-) 527. ආදිසනා: (ආදි: 1. න: 1.)

(323) චෛකෘච්චුදෂභො: ඉතොතමකාරමාරභ්‍ය යසභ්‍ය උකතා: ස තසංඥ: සතත්.

ඉති නපාද:.

ඉති සංඝද්‍යනනාධිකය: සංඝද්‍යනනාධිකාර: සමාපතා:

(ස-) චෛකෘච්චුදෂභො: ඉති, චෛකෘච්චුදෂභො: යන; එතමකාරමාරභ්‍ය, මේ අකාරය පවත්; යසභ්‍ය උකතා, යම් ප්‍රත්‍යයෙක් කියනලදද; ස: ඒ ප්‍රත්‍යයසමූහයනෙම; තසංඥ: සතත්, තඛිතසංඥ ඇත්තේ වන්නේය.

ප්‍රධානෙන ව්‍යපදෙශා භවතී යන න්‍යය බැවින් තඛිත ප්‍රකරණයෙහි කියන ලද විභකතිසානවල උපන්නාවූ ආදෙශයන්ටද තඛිතසංඥ වන්නේනුයි.

එහෙයින් (519) ප්‍රචේටණ යනාදියෙහි (258) පිසංඥයා පර කල්හි අකාරලොපාදිය සිඬයි.

තපාද:, තඛිතපාදය; ඉති, මෙසේ නිදර්ශිතයි.

සිඬානතශබ්ද නම්වූ මුඛබොධවක්ඛනනයෙහි

සංඝද්‍යනනාධිකාරය මෙසේ සමාපතයි.

ගෙහුලොකත්‍යාචාර්ය වදනාං පුරුෂෝ
 දයාසම්පන්න ජාතාං විනේතා,
 සෞඛ්‍යාදිනිසාන්තිසංඝා මහාරජ්‍යා
 ඩ්‍යාං සද්ධි සංඝා භවපාරගො යා.

අම් නානදිරැමසබො.

ಪಿ.ಆರ್.

(මු) 528. බො:—නිජ නස් අන්ති සිජ එස් එමිජවස්
මස්-බො භුබො අන්තො සෙ භුබ ධිබෙ එ වගෙ මගෙ (කි).

සාන් සානාම් සුඤ්ඤා සාන් සානාම් සානා සාම් සාව සාම—ඊන
ඊසානාම් ඊරන් ඊථාස් ඊසාථාම් ඊධ්වම් ඊස ඊවනි ඊමනි (ධි).

**තුළ නාමි අන්තු හිනම් න ආතිස් අවස් අමස්-නාමි අනාමි
අන්නාමි සෙ අධාමි ධ්වම් ඔස් අවඟෙස් අමඟෙස් (හි).**

දිස් නාම් අන් සිස් නම් න අමස් ව ම—න අනාම් අන් න
 ටාස් භටාම් බිවම් ෧ වහි මහි (සී).

දිනාම් අන් සි නම් හ අම් වම-නන් ආනාම් අන්හ ථාස්
ආරාම් ධ්වම් ඉ වහි මහි (වි).

නාස් අනුස් උස් එස් අප්‍රස් අනාස් වම—එ භෞත ඉරර සෙ
භෞත ධෞත එ වෞත මෞත (සී).

නා නාරො භාරස් නාසි නාසුස් නාසු නාස්මි නාසුස්
නාස්මස්-නා නාරො භාරස් නාසෙ නාසාඨෙ නාඨිඨෙ
නාඨෙ නාසුඨෙ නාස්මඨෙ (ඕ.)

සාන් සාස්නාම් සාසුස් සාස් සාසනාම් සාසනා සාසම් සාසව
සාස්ම-සිස්ම සිසාසනාම් සිරය් සිස්සාස් සිසාසනාම් සිව්මම්
සිස සිව්හි සිමහි (සි)

සහති සහනස් සහන්ති සහසි සහඨස් සහඨ සහම් සහචස්
සහමස්—සහනෙ සෙහනෙ සහන්තෙ සහසෙ සෙහෙඨ සහධි
චෙ සෙහ සහචතෙ සහමතෙ (හි)

සරත් සරනාම් සරත් සරස් සරනම් සරන සරම් සතම්
සතම්—

සත්ත සත්තනාමි සත්තන සත්තාස් සත්තාමි සත්තමි සත්ත
සත්තමි සත්තමි (වි).*

(ධො: 5. තිප්—සත්තමි 1...)

එතානි සාගිති ගතසඛ්ඛාකානි ධො: පරණේ පුසුජ්ජනෙන.†

(ස-) සාගිති ගතසඛ්ඛාකානි, අසුවක් සහිතවූ සියසක්
ගණන් ඇත්තාවූ; එතානි, තිප් තස් යනාදි සත්තමි අතන
කොට ඇති මේ විභක්තිහු; ධො: පරණේ, බාහුකු කෙරෙන්
පරවූවාහු; පුසුජ්ජනෙන, යොදනු ලැබෙත්. ධො: යන පච්ඡි
අතනය තිප් ආදීන්ගේ ප්‍රත්‍යයභාවය ඇඟවීම පිණිසයි.

(මු-) 529. කි ඩි ගි සි වි සි සි සි කිථෙතූජ්ජාදගභො:
(කි—ථො: 1...අභොදගභො: 1...)‡

තාත්තභොදගභොදග ක්‍රමාදෙනත් සංඥානි සත්‍යො:

(ස-) තානි, ඒ තිප් ආදි ප්‍රත්‍යයෝ; අභොදග අභොදග, අට
ලොස අටලොස බැගින්; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; එතත්
සංඥානි, කි ඩි යනාදි මේ සංඥා ඇත්තාහු; සත්‍යො, වත්තාහ.
ඒ තිප් ආදිහු අටලොස බැගින් වික්‍රමයෙන් කි ආදි සංඥා
ඇත්තාහු වත්තාහුය යන අර්ථයි.

(මු-) 530. පඤ්ච රො ගිච්ච. (පඤ්ච 1...රො 1. ගිත් 1.
ව 1.)

තා: පඤ්ච රසංඥො: සත්‍යො: ගිච්ච.

(ස-) තා: පඤ්ච, කි ඩි ගි සි වි යන ඔව්හු පස්දෙන; රසං
ඥො: සත්‍යො, රසංඥා ඇත්තාහු වන්නෝය; ගිච්ච, ඉත්සංඥා ගතා
රයද රසංඥා වන්නෝය.

විසංඥායාහට රසංඥා කිරීමෙහි ප්‍රයෝජනය වනාහි අභුත්

* අථ යනු මධ්‍යමඛිගලායයි, සිවිභක්තානදිය කීමට අනතු
රුව යන අර්ථයි. අථ යන මොහුගේ මඛිගලාප්‍රමාණධය
පළමු කියනලදී. තාදීරුවානෙ යනු ගිණියන්ගේ අවබෝ
ධය පිණිස දක්වයි. ප-න-ණ දිසෙතරිකාරග්ගෙතො: යනු
වාර්තකසූත්‍රයි. මෙහි සංඥා කියනුලබන්නිය.

† සහ අශීතක වර්තනෙ යත් තත් සාගිති, තව්ව තත්
ගතඤ්චෙති සාගිතිගතං තත් සංඛ්‍යා යෙෂාං තානි සාගිති
ගතසඛ්ඛාකානි, වචනසෝය යන අර්ථයි.

‡ අභොදග අභොදග යනු විප්සාවෙණ (483) වශස්ප්‍රත්‍යා
යයි, අභොදගභො:

යනාදියෙහි (554) වසෝරසය යනාදි සූත්‍රයෙන් ඉම් ආගම නොවීමයි. ඉත්සංඥ පකාර රහිත රතියෙන් ඉත්සංඥ ඩකාරවත් බැවින් (532) ගුණද නොවේ (542). ඉත්සංඥ ඩකාරවත් ප්‍රත්‍යයාභව රසංඥ කිරීමෙන් (තු දෙය ඤ ශ ව්‍යවේ) තුදති යනාදියෙහි ගුණ නොවේ, භවත් දිව්‍යන් යනාදීන් කෙරෙහි ශතාප්‍රත්‍යයා පරකල්පි ශප් ශ්‍යන් ආදියද වේ.

(මු-) 531. නවශ්‍ය පමෙ ඤ්ඤානාසිද්ධතං සෙ. (නව ශ්‍ය 1... පමෙ 1.. ඤ්ඤානා: 5. අනාසිද්ධතං 5.. සෙ 7.)

තානි නව නව ක්‍රමාත් පමසංඥනී ස්‍රූ:, තෙ ව ඤ්ඤානා ධො: පරෙ ස්‍රූ:, තදනාසිද්ධතනතු ක්‍රමෙණ සෙතා සෙ.*

(ස-) තානි, ඒ තිප් ආදි ප්‍රත්‍යයෝ; නව නව, නවය නවය බැගින්; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; පමසංඥනී, පරසෙමපද ආත්මනෙපද සංඥ ඇත්තානු; ස්‍රූ:, වත්තාහ; තෙ ව, ඒ පරසෙමපද ආත්මනෙපද දෙකද; ඤ්ඤානා ධො:, ඉත්සංඥ ඤ්ඤාතවත් ධාතුනු කෙරෙන්; පරෙ, පරවූවානු; ස්‍රූ:, වත්තාහ. තදනාසිද්ධතනතු, ඉත්සංඥ ඤ්ඤාත රහිත ධාතුය ඉත්සංඥ ඩකාරවත් ධාතුය යන මොවුන් දෙදෙනා කෙරෙන්; ක්‍රමෙණ, පිළිවෙළින් සෙ, කතීවාච්‍ය කල්පි; ස්‍රූ: පරසෙමපද ආත්මනෙපද දෙක වෙත්. නව නව ඉති (483) නවශ්‍ය. ප යනු පරසෙමපදයයි, අනාසා උදෙසා පවත්නා යාගඵලය අවබෝධකරණ ස්‍රූපයට යොග්‍යවෙයි. ම යනු ආත්මනෙපදයයි, තමා උදෙසා පවත්නා ඵලය අවබෝධ කරණ ස්‍රූපයට යොග්‍යවෙයි. ඉත්සංඥ ඤ්ඤාතවත් ධාතුනු කෙරෙන් උභයපදයද ඉත්සංඥ ඤ්ඤාතනුබ්‍ධ රහිත ධාතුනු කෙරෙන් පරසෙමපදයද ඉත්සංඥ ඩකාරවත් ධාතුනු කෙරෙන් ආත්මනෙපදයද වෙත්.

(මු-) 532. ඩිදපිද්‍ය. (ඕත් 1. අපිත් 1. ර: 1.)

අපිත් රෙ ඕත් සත්.†

(ස-) අපිත් ර:, ඉත්සංඥ පකාර රහිතවූ රසංඥයනෙම;

* පඤ්ච මඤ්ච පමෙ, ඤ ඉත් යස ස තසමාත් ඤ්ඤානා, ඩ ඉත් යස ස ඕත්, අනාසා ඕවිද අනාසිද්ධතානාහං.

† ඩ ඉත් යස ස ඕත්, ප ඉත් යස ස පිත්, න පිත් අපිත්.

හිත් සකත්, ඉත්සංඥා ඛකාර වන්නේය. අපිත් යි හිනනපදය පරසුත්‍රයෙහි අනුවෘත්තිය පිණිසයි.

(මු-) 533. කිත් යි හි පං. (කිත් 1. යි 1. හිපං 1.)

අපිත් යි එක; පඤ්ච කිත්සංඥං සකත්.

(ස-) අපිත්, ඉත්සංඥා පකාර රහිතවූ; හි, හිසංඥායද; එක; පඤ්ච, හිසංඥායාගේ පරස්මෙවපදයද; කිත්සංඥං සකත්, ඉත්සංඥා කකාර ඇත්තේ වන්නේය.

(මු-) 534. දුධා දු. (දුධා 1. දු 1.)

අපිත් දු ධා ව දුසංඥා සකත්.

(ස) අපිත්, ඉත්සංඥා පකාර රහිතවූ; දු, දු යන ධාතුවද; ධා ව, ධා යන ධාතුවද; දුසංඥා සකත්, දුසංඥා ඇත්තේ වන්නේය.

දු ධා යන මේ ධාතූ දෙක, ස්වරූපය වේ, එහෙයින් දු ල ඥානො, දු තු දුනො, චුදුස්සලි චුධාස්සලි යන මේ සතර දෙනාටද, එසේම දෙඛපාලනො, දෙයවෙජ්ඣදො, ඛෙට්ඨපානො, යන තුනටද, එවො'හිතකා (608) යන්නෙන් ආකාර කල කල්හි දුසංඥා වන්නේය, හිත් පරකල්හි ආකාර නොවන බැවින් දුසංඥා නැත්තේ වෙයි. අපිත් යන මෙයින් දෙදප ශොධනෙ යන මෝහට දුසංඥා නිෂේධය වේ. දුසංඥාවගේ ඵලය වනාහි (549, 552, 612, 811) මේ සුත්‍රවලදී දතයුතු වෙයි.

(මු-) 535. සලො'වෙත් ජී. (යල: 6. අවා 3. ඉක් 1. ජී: 1.)

අවායුක්කතසං යලසං ස්ථානෙ ඉක් ක්‍රමාත් ජීසංඥා සකත්.

(ස-) අවායුක්කතසං, ස්වරච්ඡේයක් හා යුක්තවූ; යලසං ස්ථානෙ, ය-ව-ර-ල-යන යල් ප්‍රතික්ෂාරයාගේ ස්ථානයෙහි; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන්; ඉක්, ඉ-උ-සං-ඥා යන මේ ආදේශිත ඉක් සංඥායනොම; ජීසංඥා සකත්, ජීසංඥා ඇත්තේ වන්නේය.

ඵලය වනාහි (651, 661) මේ ආදී තන්හි දතයුතු වෙයි. ලකාරයහට ජකදෙශය නොලැබේ, යල්සංඥානුකූල බැවින් අනනයෙහි පතනය වේ.

(මු-) 536. ස කාන් චිස්තු වා. (සකාත් 1. චි: 1. තු 1. වා 1.)

ජී පුනනි සකත්, චිස්තු වා සකත්.

(ස-) පුන: නැවත; ජී: න සතත්, ජිසංඤ නොවන් නේය; විසු වා සතත්, විකියද නොවන් නේය.

සකාත්ථී: යනු සමිකකරණලැබේ. යාවත් සමභවසතාව විධි: යනු නතය බැවින් නැවත සාමග්‍රිසමිකිය ඇතිකල්හිද නැවත ජිසංඤ නොවේ, එහෙයින් වෘථ වෘධ වෘථ වෘථ යන මේ ආදි ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි එක්වරක් යකාරයහට ඉකාර කලකල්හි නැවත වි යන මොහුගේ ස්ථානයෙහි උකාරය නොවන් නේය. විසු වා යන මෙහි වාගබ්දය සමූච්ච යාමීයි, විකියද නැවත නොවන් නේය යන අමීයි, එහෙයින් කිත යන්න මුල්කොට ඇති ධාතූහට සන්ආගමය කල කල්හි වික වේ, විකිත්සධාතූහට, විකිත්සිතූච්ඡති යි නැවත සන් කල කල්හි විකිත්සිතූ යනාදියෙහි නැවත වික නොවන් නේය. එසේම කාධාතූහට යච්ආදෙශ කල කල්හි වික වේ, වෙක්‍රියධාතූහට සන්ආගම කල කල්හි වෙක්‍රියිෂතෙ යනාදියෙහිද නැවත වික නොවෙයි යනු ද්‍රව්‍ය දූස කියයි. වසුචශයෙන් වනාහි විසුචා යි වාගබ්දයාගේ වෘථසථිත විභාෂාමයයි, එහෙයින් කරණලද වික ඇත්ත වුවට නැවත වික නොවේ, ජක්‍ෂාදිත්ව වනාහි (174) වික සංඥව ඇති කල්හිද නැවත වික වන් නේය යන අමීයි.

(මු-) 537. ප්‍රාග්විකායාදිවි වි: (ප්‍රාක් 1. අවිකායාදිත් 5. අවි 7. වි: 1.)

අවි පරෙ අවිකායාදිත් ප්‍රාක් වි: සතත්.

(ස-) අවි පරෙ, සරයක් පරකල්හි; අවිකායාදිත් ප්‍රාක්, සරයක්හුගේ ස්ථානයෙහි කටයුතු වූ ආදෙශකායාදිය කෙරෙන් පලමු; වි: සතත්, වික වන් නේය. ඉන් පසු ආදෙශ වන් නේය.

ප්‍රාක්භ්‍යබ්දයාගේ යොගයෙහි (300) පඤ්චමී විභකතියයි. පලමුකොට වික වන් නේ මෙසේයි, නිනාය ජුහාව යන මේ ආදි තන්හි පලමුකොට වික වේ, පසුව වාඛිද සක්ඛිද වෙත්. යමනැනෙක්හි එක්විට සරයහට ආදෙශද විකිද යන දෙදෙ නාගේ යෙදීම වේද මේ නියමය එහිමය. මේ නියමයද බොහෝසෙයින් වේ, එහෙයින් අර්ථයෙහි යනාදියෙහි පලමුකොට ගුණද සක්ඛිද වි පසුව වික වෙයි.

(මු) 538. වෙ: පුච්ඡි: බි: (වෙ: 5. පුච්ඡි: 1. බි: 1.)

වෙඩියා; පුළුචාභාගා; ධිසංඥා; සඤ්.

(ස-) වෙඩියා; විකිවු ධාතුහුගේ; පුළුචාභාගා; පුළුචාභාගය නෙම; ධිසංඥා; සඤ්, ධිසංඥ වන්නේය.

වෙ; යනු ධො; යන මොහුගේ විශේෂණයයි, ධො; යනු අධිකාරයෙන් ලද්දේය, සමාරං සමාරං නමති යනාදියෙහි ධාතුකිසස් නැත්තෙන් පුළුචාභාගයට බිත්ති නොවේ.

(මු-) 539. සංඥා සුරු. (සංඥා 1..සුරු 1..)

සො සුසංඥා සො රුසංඥා; සඤ්.

(ස-) සො, ප්‍රසිද්ධතෙම; සුසංඥා; සුසංඥ (ලසුසංඥ) ඇත්තේ වන්නේය; සී; දිසිතෙම; රුසංඥා; රුසංඥ (ගුරුසංඥ) ඇත්තේ; සඤ්, වන්නේය. ලසුගුරුසංඥාවන්ගේ එලය (582, 639) මේ ආදියෙහි දතයුතු.

(මු) 540. සො සො රු. (සො 1. සො 7. රු 1.)

සො පරෙ සො රුසංඥා; සඤ්.

ඉති සංඥාපාදා.

(ස-) සො පරෙ, සංයෝගයා පරකල්ති; සො, ප්‍රසිද්ධතෙම; රුසංඥා; සඤ්, රුසංඥ (ගුරුසංඥ) ඇත්තේ වන්නේය. සොරු; යන මෙතෙකින්ම ඉහිසිසිස ඇතිකල්ති සො යනු කිම කිසිතුනෙක්හි ජනුයෙහි සංයෝගයා පරකල්ති ගුරු නො වන්නේයයි ප්‍රකාශකර්ම පිණිසයි, එහෙයින්ම ප්‍රත්තෙ වා යනු පිඩහලසුතුයි.

පවන්.

(මු-) භූ සත්තායාං.

භූ තිප් ඉති ස්විතෙ—

541. සො ගප් රෙ. (සො 7. ගප් 1. රෙ 7.)

රෙ පරෙ ධො; ගප් සඤ් සො'බ්.

(ස-) භූ සත්තායාං, භූ යන ධාතු විමෙහි වේ; රෙ පරෙ, ර සංඥායා පරකල්ති; ධො; ධාතුහු කෙරෙන්; සො අබ්, කතී වාච් කල්ති; ගප් සඤ්, ගප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ගප්ප්‍රත්‍යයාගේ ශ්‍රී ප්‍ර දෙක ඉත්සංඥ වෙත්, අධාරය පවතී.

ඉත්සංඥා ශක්කාරය බැවින් (597) ස්ථායන යනාදී සුත්‍රයෙන් තිෂ්ඨ යනාදී ආදේශයි. (921) කමි භාව දෙක්හි යක්ඛාගමයා විසින් බාධාකරණලද්දහු කෙරෙත් ඉතිරිව සිටි අපීයවූ කතීයෙහිම නියමයෙන් ශප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය, එහෙයින් මෙහි සෙ යනු ඉදින් වැරදි වේද යත්, ඊට හෙතු කියනුලැබේ—කමි කතීයහු වාච්‍ය කල්හි (927) එවද එසේ යනාදියෙන්යක් ආගමාදින් අනිදේශ බැවින් ශප්ප්‍රත්‍යයාදින්ගේ බාධාව ඇති කල්හි, විකිෂිතෙ යනාදියෙහි (931) සත් ශ්‍රව්‍ය යනාදියෙන් නැවත යක්ඛාගමාදිය නිෂේධ කල්හි භාගයෙක්හි කතීවාච්‍ය බැවින් ශප් ආදිහු වන්නාහ. එහෙයින් යක් ආදිය නිෂේධ කල්හි ශප් ආදින්ගේ බාධකය නියමයෙන් ශප් ආදියෙන් නොවිය යුතුයයි කියයුතු, සකෘද් ගතො විප්‍රතිෂේධො යද් බාධිතං තද්බාධිතමෙව යන න්‍යය හෙතුකොටගෙන නැවත ශප් නොයෙදෙනබැවිනි. එහෙයින්ම අගුඨ යන මෙහි (657) යක් ආගමය නොපැමිණි පක්‍ෂයෙහි සිප්‍රත්‍යය නිෂේධ කල්හි ශප්ප්‍රත්‍යයද නොවන්නේය.

(මු-) 542. **ත්‍රාර්සු ඛල්වාකඛිති.** (ඡු: 1. සුඛ: 6. ව 1. අ-කඛිති 7.)

අන්තරාසා සුසංඥා ඛල්වා ඡු: සකත් න තු කිති ඛිති.
භවති භවතා:*

(ස-) අන්තරාසා, බාහුහුගේ අන්තරාසෙහි වූ ඉච්ඡිසංඥායනටද; සුසංඥා උඛල්වා, සුසංඥාවූ උඛ්භවටද; ඡු: සකත්, ගුණවන්නේය; කිති ඛිති තු, ඉත්සංඥා කකාරයද ඉත්සංඥා ඛකාරයද පර කල්හි වනාහි; න, ගුණ නොවන්නේය.

වකාරය හෙතුකොටගෙන (8) අන්තරාසෙහි වූ ඉච්ඡිසංඥායනටද ගුණ වේ, යාදාග් ජාති යසා විප්‍රතිෂේධො විධිරපි තාදාග් ජාතියසා යන න්‍යය හෙතුකොටගෙන කිත් ඛිත් ප්‍රත්‍යය දෙ කින් තොරවූ අන්තරාසයක් පර කල්හි යන අපීයි. නිමිත්ත භව මධ්‍යගත නුවූ ප්‍රථමෙහි පවත්නා බාහුගේ ස්ථානසෙහිද බාහුගේ කෙරෙත් පරවූ ග්‍රහ්‍ය ශප් යන මොවුන්ටද ගුණ වන්නේය. එසේම (842) කාමසක්ප්‍රත්‍යයභව කිත්තිකරණය

* සුඛලාසෝ උඛ්චෙති සුඛි තසා, ක ව ඛ ව කඛෝ. කඛෝ ඉතෝ යසා ස කඛිත්, න කඛිත් අකඛිත් තසෙත්.

බැවින් කිසි තැනෙක්හි ලිඛිතයහටද ගුණවන්තේය,
මෙසේයි, මුද්‍රාවණේ මොදයති යනාදියයි. භූබාදානු
කෙරෙන් නිප්ප්‍රත්‍යයද ශප්ප්‍රත්‍යයද වේ, උකාරයහට මෙයින්
ගුණවු ඔකාරයද (35) අව් ආදෙශද වෙත්. හවති යනු වේ.
හවතා යනුද මෙසේමැයි.

(ဤ-) 543. ဂြာဗော'ဂေါ'ဂေဓေါး. (ဂြာဗး 1. ဂေါး 6. ဂေဓံ—ဓိဓေါး 7 ..)

අකාරසහ ලොප: සතථ අකාරෙ එව් ව පරෙ. භවනි, භවසි භවථ: භවථ. (108) ආකාර්මහව්. භවාම් භවාච: භවාම:.

(ස-) අකාර, අකාරයද; එව් ව පරෙ, එව්සංඥයද පර කල්හි; අකාරසහ, අප්ප්‍රත්‍යයගත අකාරයහට; ලොප: සහත්, ලොප්වන්තේය. හවහර් යනු වේ. ශෙෂසිධ සුග මයි. හවථ: හවථ යනු වේ. ආක්තිමහව් යන සුත්‍රයෙන් අප්ප්‍රත්‍යයගත අකාරයහට දීඝීව හවාම් හවාච: හවාම: යනු වේ.

මෙහි අදෙවො: සි ප්‍රකරණබලයෙන් බාහුසු කෙරෙන් පරභාගයෙහි ජනවුවාහුගේම ග්‍රහණයයි, මෙසේයි, හවනහි හවෙ හවන් බුහුණිති යනාදියයි. මුරුරි: කෘෂේණකඩං යනාදියෙහි නොඳෙයදේ. ලොපො'තො'දෙතො: කියාම පා සිය මනාවේ, එකාර රහිත වුවන්ගේ පරතියක් අනියම බැවිනි. අදෙවො: යන්න ලිපිකරප්‍රමාදයෙන් ආසේය.

(මු- 544. නුව: ප්‍රාජ්‍යො වා මං. (හුව: 5. ප්‍රාජ්‍යො 7. වා 1. මං 1.)

ප්‍රාප්තියා ගුවො මං සුඛවා ශෙ. භවිතො.

(ස-) ප්‍රාථමික, ප්‍රාථමිකවශයෙන් වූ; භූමි, භූමිකාලය කෙරෙහි; භූ, කාලයෙන්; වා, විකල්පයෙන්; ම. සහත්, ආගමනෙහිදී වන්නේය. භවනෙ යනු වේ. සිඛ පෙර සේමැයි.

භූසත්තායාං සී ගණිතාදිය බැවින් භූධාතුහුගේ අභිය සත්තා
මය, සත්තා යනුද උත්පත්තියද විද්‍යමානභාවයද වන්නාහ.
මේ අභියෙහි පරස්මෙවදයම වෙයි (531). යම් කලෙක්හි
වනාහි ප්‍රාජ්‍යාභිය වේද එකල්හි ආත්මනෙවදයද වෙයි යන
මේ අභිය කියනු පිණිස මේ සූත්‍රය වෙයි. කිසිකෙනෙක් ආත්
මනෙවදයම වෙයි කියති. ශෙ යනු මණ්ඩුකප්ලතාධිකාරය
හෙතුකොටගෙන සමබ්බ වේ. ආත්මනෙවද පුකරණය

හැර මෙහි මේ සුත්‍රය කිරීම විරලවූ ප්‍රසිද්ධ අභවනු පිණිසද ප්‍රථමකොට යොදනලද භූමානුග්‍රහේ පදසමුහය දක්වනු පිණිසද වෙයි.

(මු-) 545. සාථානො'නා. (ඊ 1. ආ 1. ආථ-ආනා: 6. අනා: 5.)

අකාරාත් පරයොරුථානොරුකාර ඊ: සත්. භවෙනෙ භවෙනා, භවසෙ භවෙථෙ භවධිවෙ, භවෙ භවාචහෙ භවා මහෙ.*

(ස-) අකාරාත් පරයො:, අකාරයා කෙරෙන් පරවූ; ආථ ආනො:, ආථෙ ආනෙ යන මොවුන්ගේ; ආකාර:, ආකාරය නෙම; ඊ: සත්, ඊකාරදෙය වන්නේය. ආකාරයහට මේ සිත් ඊකාරව භවෙනෙ යනු වේ. එසේම ආකාරයහට; ඊකාරව භවෙථෙ යනු වේ, දෙනන්හිම (23) ගුණ වේ. ගෙ ජය සුගමයි.

ඊ ආ යනු භින්නපදයයි. ආථ ආන යනු කෙවලවිභක්ති න්ගේ අසම්භවය හෙයින් ඒ ආදිකොට ඇති විභක්තින්ගේ ග්‍රහණයයි.

(මු-) 546. ව්‍යා යා සුස් යාමාමිසුසිසම්. (ඛා: 6. යා-සුස්-යාමාමි 6...ඊ-ඊසුස්-ඊයම් 1...)

අකාරාත් පරෙණාං ඛා: යා සුස් යාමි එණාං ස්ථානෙ ඊ ඊසුස් ඊයම් එනෙ ක්‍රමාත් ස්‍රූ: භවෙත් භවෙතාං භවෙසු:, භවෙ: භවෙතං භවෙන, භවෙයං භවෙව භවෙම, භවෙන භවෙයාතාං භවෙරත්, භවෙථා: භවෙයාථාං භවෙධිවං, භවෙය භවෙවහි භවෙමහි. භවතු භවතාං භවනතු.

(ස-) අකාරාත් පරෙණාං, අකාරයා කෙරෙන් පරවූ; ඛා: යාසුස් යාමි, ධිසංඥයාගේ යා සුස් යාමි යන; එණාං ස්ථානෙ, මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; ඊ ඊසුස් ඊයම්, ඊ ඊසුස් ඊයම් යන; එනෙ, මේ ආදෙයයෝ; ක්‍රමාත් ස්‍රූ:, ක්‍රමයෙන් වන්නෝය. භවෙත් යනාදිය සුගමයි.

ඛා: යනු ගැන්ම අකාරානා ධාතුනු කෙරෙන් භිසංඥයාගේ අප්‍රාප්තිය පිණිසයි.

* ආථ ව ආනවෙනි තයා.

(මු-) 547 හෙර්ලොපො'සෙතප්නොශ්ව. (හෙ: 6. ලො: 1. අසෙතප්නො: 5. ව 1.)

අකාරදසකහතමුප්නුහතඤ්ච හෙලොප: සතත්.* හව හව නං හවත, හවාති.

(ස-) අකාරත්, අකාරයා කෙරෙන්නද; අසකහතං, සංයෝග රහිතවූ; උප්නුහතඤ්ච, උප්ප්‍රත්‍යය නුප්‍රත්‍යය යන මොවුන් කෙරෙන්නද පරවූ; හෙ: හිවිහකතිහව; ලොප: සතත්, ලොප් වන්නේය. භූධාතු, හිවිහකති චේ, ශප් චේ, ගුණව-අච් චේ, මෙයින් විහකති ලොප්ව, හව යනු චේ. හවතං යනාදියද දනසුතු.

වකාරය හෙතුකොටගෙන අකාරයා කෙරෙන්නද ලොප්චේ. (622) උප් නු දෙදෙනා කෙරෙන්නද උද්ගරණනනු හිනු යනු චේ. සංයෝග රහිතයන් කෙරෙන්න නොවීම කෙසේද? ආප්නුහි යනු චේ.

(මු-) 548. ව්‍යසස ගහනුකාර ඩාවි විවි කණ්'ලං සන්ම නො'දො'න්න: පුණ්'ස්නං තිර: කාරිකොසාදෙර්ධො ස: (ව්‍යස 6. ගි-උය්‍යාදෙ: 6. ධො 7. ස: 1.)

ඵෂාං ව්‍යන්‍යාං ධො පරදෙ ස: සතත්.†

(ස-) ධො පරදෙ, ධාතුනිෂ්පනන ක්‍රියාසම්බන්ධිවූ පරපදයක් ඇතිකල්හි; ඵෂාං ව්‍යන්‍යාං, ගිංසංඥ අනුකරණශබ්ද ඩාවිප්‍රත්‍යය විවිප්‍රත්‍යය කණ්ශබ්ද අලංශබ්ද සත්ශබ්ද මනස්ශබ්ද අදස් ශබ්ද අන්තර්ශබ්ද පුරස්ශබ්ද අසන්ශබ්ද තිරස්ශබ්ද කාරිකා ශබ්ද උරී ආදි ශබ්ද යන මේ අව්‍යයයන්ට; ස: සතත්, සමාස වන්නේය.

අනුකාර නම් ක්‍රියාත් පටන් යනාදි අනුකරණශබ්දයි. ඩාවි විවි යන මේ දෙක ප්‍රත්‍යයෝයි, (501, 495), මෙහි කියනලද ඒ ප්‍රත්‍යයානන ශබ්දයන්ගේ ග්‍රහණයයි. උද්ගරණ මෙසේයි, ප්‍රණම්, ගිසංඥා හා සමාසයයි. ක්‍රියාත් කෘත්‍ය, අනුකරණ

* නාසති සෙත යනු සො'සාස:, උප් ව නුශ්චෙති උප්නු:, අසා ශ්වාසාවුප්නුශ්චෙති අසෙතප්නුස්මාත්.

† ගිශ්ව අනුකාරශ්ව ඩාවිව විවිශ්ව කණ් ව අලම් ව සත් ව මනස් ව අදස් ව අන්තර් ව පුරස්ව අස්තම් ව තිරස් ව කාරිකා ව උය්‍යාදිශ්චෙති තස.

යයි, පටපටාකාරයා ධාවප්‍රත්‍යයයි, කෘෂ්ණිභූත, විචිත්‍රත්‍යයයි, කණේ මනස්සඛදයෝ දෙදෙන නෘපති අපියෝයි. කණේ කාරයා මනාකාරයා, පයාපිවති යනු ගෞරවයයි, අලභිකාරයා, යත්, යනු ආදරයෙහියයි, සත්කාරයා, න නිපාතය පුළු කල්හිද අසත්කාරයා යනු වේ. අදායකාරයා, අනතභීතයා, පුරස්කාරයා, අසනායනු උපලබ්ධියෙහියයි. අස්තභිකාරයා, තිරුභූය. කාරි කා යනු මයනීද යන්න පිඩා යන මේ අපීයි, කාරිකාරයා. උරිකාරයා, ආදිශබ්දයෙන් උරරි උරි යන මේ ආදීන්ගේ ග්‍රහණයයි. මොවුන් කෙරෙහි සමාසයා කෙරෙන් (1176) ක්කාවි ප්‍රත්‍යයහට යකාර වේ. මෙහි සමාසය එකපදමාත්‍රයයි, ටන් වාදි සංඥා වනාහි සෘදි විභක්තයන්ටමය, එබැවින් සමාස ප්‍රකරණයෙහි මේ සූත්‍රය නොගන්නාලද්දේය. ධාතුප්‍රකරණයෙහි කියනලද ණ්ඩවිධානයා කෙරෙන් පුළුකොට සමාස කිරීම හෙතුකොටගෙන සමාසනුච්ඡ කල්හි ණ්ඩ නොවන්නේ යයි ප්‍රකාශිතයි.

(මු-) 549. ප්‍රාග්වග්‍යො ණ්නනාරද්‍රභී ණ්දිහන මිනාහිත්වානිප් ශාන්තනශො, ගද නද පන පද ද මා සො හනවා සාද්‍රාප්සා වප වහ ශමචි දිහාන්ත නෙචාඤන නිංස නිඤ නිංස මවාන්තහනො, කඛාද්‍රාපාන්තාන්තනො. (ප්‍රාග්වත් 1. න: 6. ණ: 1. අනාර්-අද්‍රර්ගෙ: 5. ණ්දි-නශ: 6. ගද-නෙ: 6. වා 1. තු 1. අන-හන: 6. අක-නෙ: 6.)

ණදෙභො හිනො ර්මිනාතොර්හිනොතො රුතිප: ශානත නශො ගද්‍රාප්තනෙඤ නසහ අනතරො දුච්ඡිගෙඤ පරසහ ණ්විධිගෙතො සති ණ: සත්, අනාදෙමිවානතහනො: කාදි-වාදි-භානතවජ්ඣනතනෙඤ වා සත්.

(ස-) ණදෙභො, ගණපාඨයෙහි ණකාරදි ධාතුහුගේද; හනො, හනධාතුහුගේද; මිනාතො, මිධාතුහුගේද; හිනොතො, හිධාතුහුගේද; ආතිප: ආතිප්‍රත්‍යයාගේද; ශානතනශො, ශකාරනත නශධාතුහුගේද; ගද්‍රාප්තනෙඤ, ගද-නද-පන-පද-ද-මා-සො-හන-වා-යා-ද්‍රා-ප්සා-වප-වහ-ශම-චි-දිහ යන්න අනතවූ නියන්තහුගේද; අනාරො, අත් තර්ශබ්දයා කෙරෙන්ද; දුච්ඡිගෙඤ, දුර් යන උපසගීය රහිතවූ හිසංඥා කෙරෙන්ද; පරසහ, පරවූ; නසහ, දුන්න

නකාරයහට ; ණවිධිගෙනො සති, මුඛිනි ණකාර කිරීමට ගෙනු ඇතිකල්හි ; ණ සතත්, මුඛිනි ණකාර වන්නේය. අනාදෙ, අන බාතු ආදිකොට ඇති නිංස-නිඤ-නිඤ යන බාතුන්ගේද ; මවානහනො, මකාරය අනනවුද වකාරය අනනවුද හනබාතුහුගේද ; කාදිබාදිභානන වජ්ඣවනනනෙ ශ්ව, කකාරදිවුද බකාරදිවුද ඡකාරය අනනකොට ඇත්තාවුද යන මේ තුන්කොටස රභිනවු බාතු අනනකොට ඇත්තවුන් ගේ නිසන්න හටද ; වා සතත්, විකල්පයෙන් මුඛිනි ණකාර වන්නේය.

උදුහරණ මෙසේයි, ප්‍රණයති, නාදෙඪො යනු කිබැවින් ප්‍රකාෂ්ඨානාය ප්‍රනාය යනාදියෙහි ලිඛිතය බැවින් ණකාර නොවේ, ප්‍රහණිෂාති යනාදියයි. හිසංඥා කෙරෙන් පරවු ණකාරදි බාතුහට භා-හන බාතුහටද උදුහරණයි. මිනා යනු ශනාප්‍රත්‍යය භා යෙදුනාවු මිඤ්ඤවධෙ යන බාතු හුගේද, හිනු යනු ශ්නුප්‍රත්‍යය භා යුක්තවු හිබාතුහුගේද ග්‍රහණයයි. ප්‍රමිණාති ප්‍රතිණොති යනු වේ. ආනිප් යනු විභ කතියයි. ප්‍රහවාණි. ප්‍රණශාති යනු ශකාරනන නශබාතුහු බැවින් ණකාරයයි ; ප්‍රනභාය යන මෙහි ශකාරනන නොවන බැවින් ණකාර නොවේ. ගද්දි අනනකොට ඇති නි හට උදුහරණ මෙසේයි—ප්‍රණිගදති ප්‍රණිනදති ප්‍රණිපතති, පඤ්ඤා ඩ ගතො ප්‍රණිපද්ධතො. දු යනු දුසංඥ ඇත්තාහුගේ ග්‍රහණයයි, එහෙයින්—ප්‍රණියච්ඡති ප්‍රණිදදති ප්‍රණිදබාති, දෙඛපාලනෙ දෙයච්ඡදෙ ධෙට්ඨානෙ යන බාතුන් තුන් දෙනාට (808) ආකාර කල්කල්හි ප්‍රණිදසානෙ ප්‍රණිදසාති ප්‍රණිධාසාති යනාදියෙහි ණකාරය වන්නේය. ඉත්සංඥ ශකාරයා පරකල්හි ආකාරය නොවන බැවින් දුසංඥ නවු කල්හි ප්‍රතිදයනෙ ප්‍රතිද්‍යති ප්‍රතිධයති යනාදියෙහි නොවන් නේමය.

එසේම දිඛ යක්ඛයෙ, දිඛ ඡායාම යනාදි සුත්‍රයෙන් බාදෙශ කල් කල්හි ප්‍රණිදසානෙ යන මෙහි ණකාරය වන්නේ මය. මා යනු ඤාප්‍රග්‍රහණය බැවින් මාච්චිලිගබ්බෙ ප්‍රණි මිමිනෙ යන්නෙහි ණකාර වේ, මාලවමානෙ ප්‍රණිමාති, මාඛ යව, යන මොහුගේ ස්ථානයෙහිද ණකාර වේ, ප්‍රණිමාගතො, චුමිඤ්ඤ ලක්ඛණෙ යන්නෙහිද මෙසේමැයි. මිඛි ය මිඛි යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි (745) බාදෙශ කල් කල්හි ණකාර

වත්තේය, එසේම මෙහි යන මෝහට (608) ආකාර කළ කල්හිද වන්නේය. අන් ආදියට විකල්පයෙන් වේ, මෙසේසි, ප්‍රාණිති ප්‍රාණිති යනාදියයි. ප්‍රතිකරෙති ප්‍රතිබාදති ප්‍රතිෂිෂ්ඨිති යනාදියෙහි කකාරදිවුද බකාරදිවුද ෂකාරනතයා අනාවුද නියන්ත බැවින් ණ්‍යය නොවේ. එසින් තොරවූ නියන්ත බැවින් ප්‍රණිපවති ප්‍රතිපවති යනාදියෙහි විකල්පයි.*

(මු-) අනුකම්පාණි ප්‍රහවාණි. දුරසතු දුභිවානි. හවාච හවාම.

හවතාං හවෙතාං හවනතාං, හවස්ස හවෙථාං හවධිවං, හවෙව හවාචගෙහ හවාමගෙහ.

(ස-) අනුකම්පාණි ප්‍රහවාණි යන මෙහි ආනිප්ප්‍රත්‍යයාගේ නකාරයට ණ්‍යය වේ. දුර් යනු මොහු කෙරෙන් පරව දුභිවානි යනු වේ. හවාච හවාම යනාදිය සුකරයි.

(මු-) 550. සි ටි පි ජ්වම් ධොරමා. (සි ටි පි ජු 7...අම් 1. ධො: 6. අමා 3.)

ආසු පරසු ධොරම් සත්ත් න තු මායොගෙ. අහවත් අහවතාං අහවන්, අහව: අහවතං අහවත, අහවං අහවාච අහවාම, අහවත අහවෙතාං අහවනත, අහවථා: අහවෙථාං අහවධිවං, අහවෙව අහවාචහි අහවාමහි.

(ස-) ආසු පරසු, සි ටි පි යන මේ විභක්තින් පරකල්හි ;

* නාස්තිදුර් යනු සොදුරු, අදුර්වාසො ගිණිවෙති අදුර්ගි. අනාර්ථ අදුර්ගිණිවෙති තස්මාත්. මුඛිත්‍ය ණ්‍යදිශ්ව හන ව මිනාශ්ව හිනුශ්ව ආනිප් ව තාලව්‍ය ශාන්ත නග්‍යවෙති තස්ස, මුඛිත්‍ය ණ්‍යදි: යනු (570) ණ්‍යකාරෙපදෙශ කොට දතසුතුවෙයි. (569) නැවත දුත්‍යභාවයට ප්‍රාප්තිය වන්නේය යනුයි. ගද්ශ්ව තද්ශ්වෙතඤ්ච වන්වෙ ගද—දිභා: හෙ අනෙත යස්‍ය ස ගද—දිභාත්‍යා: ස වාසො නිශ්වෙති ගද—දිභාත්‍යා නිශ් තස්ස. මවො අනෙත යස්‍ය ස මවාත්‍යා: සවාසො හන වෙති මවාත්‍යාහන, අන ව නි:ස ව නි:ඤ්ච නි:ස්ඤ්ච මවාත්‍යා හන වෙති තස්ස. කඛො ආරොදො යෙෂාං හෙ කඛාදො, මුඛිත්‍ය ශො'නෙත යෙෂාං හෙ ෂාත්‍යා: කඛාදොශ්ව ෂාත්‍යාශ්ව කඛා දුෂාත්‍යා: න කඛාදුෂාත්‍යා: අකඛාදුෂාත්‍යා: හෙ අනෙත යස්‍ය ස: අකඛාදු ෂාත්‍යාත්‍යා: සවාසො නිශ්වෙති තස්ස.

ධොෂ, ධාතුහට ; අම් සකත්, අම්ආගම වන්නේය. මායොගෙ
තු, මායන්තහුගේ යොගයෙහි වනාහි ; න, අම් නොවේ.

ණදිගනමිනාදීන්ගේ අනුවෘත්තිය සලකා ධොෂ යනු කියයි.
මා යන මෙයින් මාස්මයබදයාගේද ග්‍රහණය වෙයි. යොගය
වනාහි අභියෙත් වෙයි, අව්‍යවහිතභවයෙන් නොවෙයි. අම්
යනු ආගමයයි, ඉත්සංඥාමකාරය (17) ආදියෙහි ආගමය පිණි
සයි. අභවත් යනු, භූධාතුයි—භිසංඥා දීප් වේ, මෙයින් අම්
ආගමයි, (541, 542, 35, 64,) ශප්ප්‍රත්‍යයද, ගුණද, ඔකාරස්ථාන
යෙහි අච්ඡද, දකාරස්ථානයෙහි ත්ද වෙත්, සියලුනන්හි දත
යුතු.

(මු-) 551. ටතං සිඃ. (ටතං 7. සිඃ 1.)

ධොෂ සිඃ සකත් ටතං.

(ස-) ටතං, විසංඥායා පරකල්පිත ; ධොෂ, ධාතුහු කෙරෙන්
පරව ; සිඃ සකත්, සිආගමය වන්නේය. මෙහි ඉකාර ඉත්
වේ. අභිගත විශෙෂයට වඩා නිමිත්තගත විශෙෂය බලවත්
බැවින් මේ සිප්‍රත්‍යයතොම ශප්ප්‍රත්‍යය ශාන්ආගමාදීන්ගේද
යක් යන්තහුගේද බාධාව කරන්නේ වෙයි, එහෙයින් කතී
යෙහි අභවිභව, කමිගෙහි අභාවිභාවා යනාදිය වේ.

(මු-) 552. භූ ස්ථාපිවදෙනො ලුක් පෙ. (භූ-ස්ථා-පිව-ද-
ඉන් 5. ලුක් 1. පෙ 7.)

ඵභ්‍යඃ සෙර්ලුක් සකත් පෙ. අභූත් අභූතාං.*

(ස-) ඵභ්‍යඃ, භූධාතු-ස්ථා-පිව-ද-ඉන් යන මේ ධාතුහු
කෙරෙන් පරවු ; පෙ, පරස්මෙව්පදයෙහි වු ; පෙඃ, සි ආග
මයහට ; ලුක් සකත්, ලොප් වන්නේය. අභූත් යනාදිය පෙර
පරිද්දෙන් සිබකරනු.

පිව යනු නිර්දේශය බැවින් පාල රක්ෂණේ පෙප ශොධෙ
යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි අපාසීන් යනු වේ. ද යනු ද
සංඥා ලද ධාතුයි, එහෙයින් දෛපශොධනෙ යන මෝහට
අද්‍යයීන් යනු වේ. අභූත් යන මෙහි වි සංඥායාරභු බැවින්
(554) වසෝරසය යනාදියෙන් ඉම් නොවේ. භිත්ති බැවින්
ගුණ නොවේ (542). ලොප්කරණ බැවින් (574) වෘඪි නො
වන්නිය.

* භූශ්ව ස්ථාශ්ව පිවශ්ව දූශ්ව ඉත්වෙති තස්මාත්.

(මු-) 553. හුවො වන් විධිවි. (ගුව: 6. වන් 1. විධිවි 7.)

හුවො වන් සතත් වි ධේරුරි පරෙ. අභුවන්. අභු අභු නං අභුන, අභුවං අභුව අභුම.

(ස-) වි ධේරු, විසංඥ සිසංඥ දෙදෙනාගේ; අභි පරෙ, සිරසා පරකල්හි; ගුව, භූමාදානුගේ ස්ථානයෙහි; වන් සතත්, වන්ආගම වන්නේය.

ගුව: කියා ෂ්‍යාප්තන භූමාදානුගම වන්ආගම කිරීම ධාතු හුගේ අවසවසක් බැවින් ඒ පරකල්හි භූමාදානුගම (542) ගුණ නිෂේධය පිණිසයි. වන් යන්නහුගේ අකාරය උච්චාරණය පිණිසයි. නකාරය ඉත්සංඥයි, (17) අනුගමයෙහි වේ. භූ ධාතු වේ, අන්විතක්ති වේ (550, 551, 552, 553) අභුවන් යනු වේ. අභු: යනාදියද කියනලද ක්‍රමයෙන් දැනගනු.

(මු-) 554. වසො'රසසමනො දින: (වස: 6. අරස 6. ඉම් 1. අනොදින: 5.)

අනොදිනො ධො: පරස අරස වසස ඉම් සතත්. අභ විභ අභවිභාතා.*

(ස-) අනොදින:, ඉත්සංඥවු ඔග්ගයන් රහිතවු; ධො:, ධාතුහු ඔකරෙන්; පරස, පරවු; අරස වසස, රසංඥා රහිතවු වස්ත්‍රාභාරයහට; ඉම් සතත්, ඉම් ආගම වන් වේය.

වස යනු අන්තස්ථ දන්ත වසාරදි ප්‍රත්‍යභාරයයි, මකාරය ඉත්සංඥයි, (17) ආදියෙහි ඉකාර වෙයි. ඉම්ආගමය වස් යන් නහුගේ ස්ථානයෙහි ජනතිය කරණකොටගෙන ඊට සමාන බැවින් වස්සන්තහුගේ ගුණගුණභාවය කරණකොටගෙන ඉම්යන්තහුගේද ගුණගුණභාවය වේ, එහෙයින් විවර්ථ යනාදියෙහි ගුණ වෙයි, දුටු විව යනාදියෙහි ගුණ නොවේ. ඉත්සංඥවු ඔග්ගාරය වනාහි ගුණපාඨවලින් දැනගනු. අභ විභ යනාදිය උක්තක්‍රමයෙන් දැනගනු.

(මු-) 555. මානො'දනන: (මාන: 6. අත් 1. අන න: 5.)

* න රු'රසසස. තාසනි ඔග්ග ඉත් යසස ස: අනොදිත් තස්මාත්.

මසකන්ත් ඉත්තසස අත් සකන් නඩකාරත් පරසස. අභවි
හත, අභවිඡායා අභවිඡායා.*

(ස-) මසක, ආත්මනෙපදයාගේ ; අත්ත් ඉති, ඉකාරවිජ්ලෙ
ශවු අත්ත් යන; අසස, මෝහට ; අත් සකන්, අත් වන්තේය;
අකාරත් පරසස, අකාරයා කෙරෙන් පරවු අත්ත් යන්නහට;
න, අත්ආදෙශ නොවේ.

අත්ත් යනු හසනතයාගේ ග්‍රහණයයි, එහෙයින් අනත
අනත අනතා යන මොවුන්ටද, ආදෙශ වේ. අනතා යනු
කුමටය? එබෙනත යන මෙහි අකාරයා කෙරෙන් පරව ආදෙශ
නොවන හෙයින්, (543) ලොපො'තො'දෙවො: යන්නෙන්
අකාරලොපයහට ස්ථානවත්තිය හිමි බැවිනි.

(ම-) 556. ඛෙ ස—ලොපො වා. (ඛෙ 7. සලොප: 1.
වා 1.)

ඛෙ පරෙ සසස ලොපො වා සකන්.

(ස-) ඛෙ පරෙ, ඛකාරයා පර කල්හි ; සසස, සකාරයහට;
වා, විකල්පයෙන්; ලොප: සකන්, ලොප් වන්නේය.

(ම-) 557. වි සී සී ඛො සීච: සෙමස්තු හලො වා. (වි
සී සී ඛ: 6. සී 1. ඉව: 5. සෙම: 5. තු 1. හල: 5. වා 1.)

ඉව: පරසසසාං ඛසස සී: සකන් සෙමිහලාත් පරසස තු වා
සකන්. අභවිජ්චං අභවිධිවං, (64) කුප් කුසොරිති සසස ද:—
අභවිජ්චං, අභවිඡි අභවිජ්චහි අභවිජ්මහි.†

(ස-) ඉව: පරසස, ඉවිසංඥයාකෙරෙන් පරවු ; ආසාංඛසස,
වි සී සී යන මේ සංඥාවන් විහක්තින්ගේ ඛකාරයහට ; සී:
සකන්, සිකාරදෙශ වන්නේය ; සෙමි හලාත්, ඉමිආගමය
සහිතවු හල්ප්‍රත්‍යාරයා කෙරෙන්; පරසස තු, පරවු ඛකාරය
හට වනාහි ; වා සකන්, විකල්පයෙන් සිකාර වන්නේය.

භුධාතු වේ, ඛිවංචිතකතිසි, (550, 551, 554, 542, 35, 356)
ඉන්පසු මේ සුත්‍රයෙන් ඛකාරයහට විකල්පයෙන් සිකාර වේ,
අභවිජ්චං, අභවිධිවං. සකාරලොපය නුවු පක්‍ෂයෙහි සකා

* මසක ආත්මනෙපදසස අත්ත් මාන්ත් නසස.

† විසීභිනාං ඛ විසීභිධි නසස. සහ ඉමා වධිතො'සො' සෙමි
තස්මාත්. ආසාං විසීභිනාං.

රයහව කප්පකසොයා යනාදි සුත්‍රයෙන් දකාර වේ, අභවිද්ධිවං යනු වේ. අභවිෂි යනාදිය පළමු පරිද්දෙන් සිබකටයුතු.

(මු-) 558. ධුර්විෂ්ඨාසි. (ධු: 1. වි: 1. ධාසි 7.)

ධාං අභි ව ධුර්වි: සකත්.*

(ස-) ධාං, සීසංඥයා පරකල්හිද ; අභි ව, අභි පරකල්හිද ; ධු:, ධාතුනෙම ; වි: සකත්, විත වන්නේය. ප්‍රකරණය හෙතු කොටගෙනම ධාතුහුගේ ප්‍රාප්තිය ඇතිකල්හි නැවත ගැන්ම සීසංඥයා විසින් අව්‍යවහිත පූර්වධාතුහටම විත වන්නේය යනු ඇඟවීම පිණිසයි, එහෙයින් ඉන්‍යම්බභූව යනාදියෙහි ඉන්‍යදි හට විත නොවේ. විජසාදි අවියෙහි පදයන්ගේ විතයද වක්‍යව්‍යසි. මෙහි අභි යනු (613)

(මු-) 559. කුහඬඵහසීන්ව්‍යාණං ජබ් වප් ජසව්ව්‍යා: බෙ: (කුහ්-සාණං 6...ජබ්-ව්‍යා: 1...බෙ: 6.)

බෙර්කුහ ඛඵ හකාරසී කවහී සාවර්ණනාං ක්‍රමාත් ජබ් වප් ජකාර සව් වවහීකාර: ස්‍යු:†

(ස-) බෙ:, බිසංඥයාගේ ; කුහඬඵහකාරසීකවහීසාවර්ණ නාං, කුහ්ප්‍රත්‍යභාරය ඛඵප්‍රත්‍යභාරය හකාරය දීසී ස්වරය කවහීය සාවර්ණිය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; ජබ්, ජබ් ප්‍රත්‍යභාරයද ; වප්, වප්ප්‍රත්‍යභාරයද ; ජකාර, ජකාරයද ; සව්, හ්‍රස්වස්වරයද ; වවහී, වවහීයද ; අකාර:, අකාරය යන මොව්හු ; ක්‍රමාත් ස්‍යු:, ක්‍රමයෙන් වන්නේය.

(මු-) 560. හුචො'ච් ධාං ඵහාවෙ නු වා. (හුච: 6. අච් 1. ධාං 7. ඵහාවෙ 7. නු 1. වා 1.)

හුච: බෙරච් සකත් ධාං ඵහාවයොසනු වා.

(ස-) ධාං, සීසංඥයා පරකල්හි ; හුච:, භූධාතුහුගේ ; බෙ:, බිසංඥයාහට ; අච් සකත්, අච්ආදෙශ හෙවත් අකාරය වන්නේය ; ඵහාවයොසනු, කම් භාව දෙක්හි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් අකාර වන්නේය.

* සී ව අච් ව ධාච් තස්මින්.

† කුහ් ව ඛඵ ව හභව සීභව කුභව සාභව නෙ නෙණාං. ජබ් ව වප් ව ජභව ස්වභව වුග්ව අග්ව නෙ. ක්‍රමය මෙසේයි—

කුහ් ඛඵ හ සී කු සාවර්ණ

ජබ් වප් ජ සව් අ

(ස-) එවං වෙනතිත්තදායං යන මෙසින් යම් පදයන් කෙරෙහි විශේෂකායාසීයෝ නැත්තෝද ඔව්හු මෙසේ වෙත්ය

යන අර්ථය. විශේෂ කාලය සඳහා රැද්දැසි යනාදී සූත්‍රයන් කියයි.

(මු-) (2) විනිසංඥන.*

* වින යන ධාතුව, ඊකාරය අනුබන්ධයයි, සංඥන යනු උනකාභිඥනයෙන් වැටේ යනුයි. ප්‍රසංගවශයෙන් ගණපාඨයේ කියනලද අනුබන්ධයෝද ඔවුන්ගේ ප්‍රයෝජනයෝද කියනුලැබෙත්.

අ-යන මේ භිරය සුඛවාචාරණය ප්‍රයෝජනයි.

ආ-යන නිෂ්ඨාකාලයෙහි භාවාදිකමයෙහි විකල්පයෙන් ඉටි වනු පිණිසයි. (භාවයද ක්‍රියාරම්භයද වාච්‍යකල්හි කතා කත වනුප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි විකල්පයෙන් ඉටි වේ. (1077).

ඉ-යන නුණ්ප්‍රත්‍යයවත් වේ. (568) නිකාරලොපය නොවේ.

ඉර්-යන විකල්පයෙන් අභිවත් වෙයි. (565) සම්මතයෙහි ඔප්‍රත්‍යයයි.

ඊ- අනිටි නිෂ්ඨා, (1071), ඉත්සංඥවු ඊකාරවත් ධාතුව කෙරෙන් කතාකතවනුස්ථානයේ ඉටි නොවේ.

උ-ක්කාවෙටි. ඉත්සංඥවු උකාරවත් ධාතුව කෙරෙන් ක්කාස්ථානයේ වා ඉටි. (1172).

උභ-වෙටි. (573) ඉත්සංඥවු උභකාරවත් ධාතුව කෙරෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වේ.

සං-වඬි අ හ්‍රස්ව. (638) ඉත්සංකාරයෙහි කෙරෙන් වූ අභි පරකල්හි උච්ඡිතව හ්‍රස්ව නොවනු පිණිසයි.

සං-මේ භිරය උච්ඡිතව විකල්පයෙන් හ්‍රස්ව විම පිණිසයි. (779).

සං-අභිසූක්තවෙයි. (565) මේ අනුබන්ධය ඩාගමය සඳහායි.

ඵ-සිටි අ-වැඩි. (576) ඵකාරනුබන්ධය සි පරකල්හි උච්ඡංඥවු අකාරයහට වැඩි නොවිම පිණිසයි.

ඵඵ- යජ්ඨි; (651) ඵඵකාරනුබන්ධය යජ්ඨිගණය සඳහායි.

ඕ-නිෂ්ඨාත න. (1052) කතා කතවනු දෙදෙනාගේ නිකාරය හට නිකාර වන පිණිසයි.

ඕභ-අනිටි. (554) මේ අනුබන්ධය ඉම් නොවන පිණිසයි.

ක-චුර්ඳිගණයාගේ අනුබන්ධයයි. (773).

කි-විකල්පයෙන් චුර්ඳියයි. (773).

ග-කුතදි ගණයයි. (378).

ගි- ප්‍රවාදිත-ප්‍රවාදිගණය සඳහාද (769) ඉදින් ප්‍රධානුර්භිත විනම් නිකාරයහට නිකාර විම පිණිස ල්වාදියද වේ. (1052) එකගණයෙහිම ප්‍රවාදි ල්වාදි දෙකක් සඳහායි.

(මු-) 561. රුද්‍යාසනිසෙව්දිසෙත රිමි. (රුද්‍යාසනිසෙ: 5. දිසෙත: 6.. රිමි 1.) එහෙත දිසෙත රිමි සතත්.*

(ස-) එහත, රුද්‍යදි ගණික බාතුය අසබාතුය විසංඥයෙහි

ඝ-රුද්‍යදි ගණයයි. (561, 695) රිමිද ඉමිද යන මේ දෙක විම පිණිසයි.

ඛ-තඛ්වාත්. (531) කතී වාවත කල්හි ආත්මනෙපදය විම පිණිසයි.

ජ-භ්‍රාදියයි. (1000)

ඤ-උභයපදය සදහායි. (531)

ඤ-අද්‍යකතා. (1095) වත්තමාන කාලයෙහි නතප්‍රත්‍යය විම පිණිසයි.

ටු-සාද්‍ය. (1142) භාවයෙහි අප්‍රත්‍යය විම පිණිසයි.

ඩු-ත්‍රිමත් ස්‍රතා. (1143) ත්‍රිමත්ප්‍රත්‍යය ස්‍රත්තවෙයි.

ණ-එණදී. (579) එණදි ගණයයි. තාඵලාදි සූත්‍රයෙහි දතහැකියි.

ත-අදනතා. අත්අනතා, අකාරනත බාතුහුගේ අනුබන්ධයයි. (775)

ද-තතාදී. (688)

ධ-රුධාදී. (738)

න-ඤාදී. (738)

ප-මුවාදී. (741)

හ-ශමාදී. (740) බාතු අටකින් සුත් එනම් ගණයයි. දිවාදි ගණයෙහි අනතභිතයි.

ම-ඝවාදී. ඤි පරකල්හි හුඤ්ඤි. ඉණ් ණම් දෙක පර කල්හි විකල්පයෙන් දිසීයි. (798)

මි-ණ්චි ඉණ් ණමාභා වා හුඤ්ඤි. ඉණ් ණම් දෙදෙනා පර කල්හි විකල්පයෙන් හුඤ්ඤි. (799)

ය-දිවාදී. (738)

ර-වෛදිකා. වෛදයෙහි කියනලද බාතුයි.

ල-අද්‍යදී. (670)

ලි-ත්වාදී. (726)

ලු-ඤ්ඤාදී. (661)

ව-වෘතාදී. (648)

ශ-තුද්‍යදී. (738)

භි-කුටාදී. (755)

භ-කාදඛ්වාත්. (1156) කාදනතයෙහි ඛකාරය මේ..

ක්ෂ-ජක්ෂාදී. (174)

* රුද්‍යදිශව අසනිශව සිඤ්ඤති තස්මාත්. දිශව සිඤ්ඤතයො.

සිප්‍රත්‍යය යන මොවුන් කෙරෙහි පරවු ; දිසෙකෑ, දියන්ත
සමිකිවු ප්‍රත්‍යය සිවිහකතිය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ;
රම් සකත්, රම්භගම වන්නේය.

රුද-සාධන-ප්‍රජාපති-පද්ධතිය යන මේ බාහු පස රුද්ධි ගණයයි. අසනිය යනු අසබාහුවිය, බාහුතලයේ රුපය කීමෙහි නිප්ප්‍රත්‍යය වේ. සි යනු (551) ටිකාසි-යන්තෙන් වූ ප්‍රත්‍යයයි. රුද්ධි අසනිය යන බාහු වග්ග දෙකින් පරව සිසංඥාවූ දිසි විභක්ති හටම ඊම් වෙයි, රුද්ධි ගණයා කෙරෙන් විසංඥයා පරකල්පි සි ආගමය මධ්‍යගතවීම කරණකොටගෙනද අසබාහුව හු ආදේශවීම කරණකොටගෙනද විසංඥයා හට දිසි දෙක නොලැබෙන බැවිනි. සිආගමය කෙරෙන් වනාහි විසංඥාවූ දිසි දෙදෙනා හටම වෙයි, සිසංඥයා පරකල්පි නොලැබෙන බැවිනි.

(ପ୍ରି-) 562. **କାଞ୍ଚ ଯାଏଁ କାଞ୍ଚିତ ଧର୍ମ ବେର୍ଦ୍ଦୋପାୟ.** (କାଞ୍ଚ-
କାଞ୍ଚ 5. କାଞ୍ଚି 7. ଉପାୟ 5. ଧର୍ମ 7. ବେର୍ଦ୍ଦ 6. ଉପାୟ 1.)

කසාත්, ස්වාච්ඡ පරසා කසි, ඉමි පරසා ඊම්, සෙලෝපි:
සාත්. අවෙතින් අවෙතින්. *

(ස-) කෘෂි, කෘෂි සංඥා පරිකල්පිත ; කෘෂි, කෘෂි සංඥා කෙරෙහිද ; කෘෂි, කෘෂි සංඥා කෙරෙහිද ; පරිකල්පිත, පරිකල්පිත ; ඊළි, ඊළිභාගමය පරිකල්පිත ; ඊළි, ඊළිභාගමය කෙරෙහි ; පරිකල්පිත, පරිකල්පිත ; සංඥා, සංඥා සංඥා ; ලොප් සංඥා, ලොප් සංඥා.

කෙස් යනු ප්‍රත්‍යහාරයයි. අවෙතින් යනු, විනි සංඥානෙ යන බාහුකි, වීසංඥදි-විභක්තිකි, (550, 551, 554, 542, 561, 562, 22, 64). අවෙතිත්වාං යන මෙහි, ඉමඃ පරසං ඊම් එව යනු නියමය බැවින් හ්‍රස්වකා කෙරෙන් පරවූද සි හට ලොප් නොවේ. අවෙත්ව අසොනාත්ව යනාදියෙහි, ලොපස්වරදෙශ යොජනා ස්වරදෙශවිධිච්ඡිලි යන න්‍යාය ගෙසින් ආදිකොට ගුණකල කල්හි සිහට ලොප් නොවන්නේය.

(මු-) 563. අනුස් සිලෙ රහුම: (අත් 1. උස් 1. සිලෙ: 5. අහුම: 5.)

* කියවීමේ සම්මතයක් තිබේ.

සෙර්වෙශව පරසා අන උස් සතත් න තු ගුවි. අවෙතිෂු, අවෙති.*

(ස-) සෙ, සිභගමයා කෙරෙත්ද; වෙශව, විකියා කෙරෙත්ද; පරසා, පරවු; අන, අත්විභකතිහව; උස් සතත්, උස්ආදෙශ වත්තේය. ගුවි තු, ගුධාතුහු කෙරෙත් පරව වනාහි, න, උස් නොවේ.

සිභගමයා කෙරෙත් පරවු විසංඥයාගේ අත්විභකතිය උස් ආදෙශ වේ, විකියා කෙරෙත් පරවු උස්ආදෙශය සිසංඥයාගටමය. මෙසේසි, විතධාතු-අත්, අම් ආගමද සිදු ඉමිදධාතුහවගුණද මෙසින් උස්ආදෙශාදියද වෙත්, අවෙතිෂු. විතධාතු-වි-සි, අම්ද, සිදු, ඉමිද. ගුණද, ඊමිද සිහව ලොප්ද දිසාදියද වෙත්, අවෙති: යනු වේ, අසු: අසු: අසු: අගු:, මො වුත් කෙරෙති (552) සිහව ලොප්කල කල්හි, තාලොපෙ තා ලක්ෂණං යනු නතය බැවින් සිභගමයා කෙරෙත් පරබැවින් අත්විභකතිනොමෝ උස් වන්නීය. විකියාහව වනාහි අප සු: යනාදිය වේ.

(මු-) 564. බෙරද්‍යවො ලොපෙත'නු ශස්ඛපාද්‍යනතා නාසතද්‍යනෙනා. (බෙ: 6. ආද්‍යව: 5. ලොප: 1. අනු 1. ශස්—අනෙතා 1..)

බෙරද්‍යව: පරෙතාගො ලොප: සතත්, පණාත් ශසාදිබ පානො යදි සෙත'වශිනිසතසතදිලොප: යද්‍යනතද්‍යනෙන සතනො ලොප: විවෙත විවිතතු: විවිතු:†

(ස-) බෙ, බිසංඥයාගේ; ආද්‍යව, ප්‍රථමකරයා කෙරෙත්; පරෙතාග, පරභාගයතෙම; ලොප: සතත්, ලොප් කටයුතු වත්තේය. පණාත්, ආදිකරයා කෙරෙත් පරභාගයත් නැති කල්හි නොහොත් පරභාගය ලොප්කල පසු; ශසාදිබ පානා, ශස් ආදිකොට ඇති බප් අනාගතෙම; යදිසෙත'ව

* සිශව විශව සිවිසතස්මාත්.

† ආදිශොසො අවෙති ආද්‍යවි තස්මාත්. ශස් ව බප්ව ශස්ඛපො ආදිශව අනාශව ආද්‍යනො, ශස්ඛපො ආද්‍යනො යසා ස ශස්ඛපාද්‍යනා, ස ව අනාශව නො ශස් ඛපාද්‍යනානො, නො ව නො සො වෙති ශස්ඛපාද්‍යනා නාසො නාශොරද්‍යනො ශස්ඛපාද්‍යනානාසොරද්‍යනො.

ශිෂ්‍යයා, ඉදින් සංයෝගයෙන් ඉතිරිකොට ඇත්තේද ; නිසා, ඔහුගේ, ආදිය ලෝපය, ආදියෙහි සිටි වර්ණයකෙම ලෝප කට යුතු වෙයි ; යද්‍යනාදිය, ඉදින් ශබ්ද ආදියෙහිද වස් අනාගතයෙහිද සිටි සංයෝගයෙන් රහිතද ; නිසා, ඒ අසද්‍ය සංයෝගයාගේ ; අනෙකා ලෝපය, අනාගත ලෝප කටයුතු වේ.

බෙරදූව: යන මෙහි ආදිය නම් සිරයන් කෙරෙහිය යනුයි. අනු යනු පසුව යන අර්ථය, එනම් ප්‍රථමසිරයා කෙ කෙරෙහි පරභාගයක් නැති කල්හි යන අර්ථය. එහෙයින් යම් බිසංඥයක්හුගේ ආදිසිරයා කෙරෙහි පරභාගයෙක් ඇත්තේද ඔහුගේ ඒ භාගය ලොප්කලාට පසුවද, යමක්හට වනාහි පරභාගයෙක් නැත්තේද එහි ප්‍රථමයෙන්ම ගසාදිබ පානන සංයෝගයාගේ ආදි වර්ණය ලොප්කටයුතු වෙයි, එබඳු නුවු සංයෝගයාගේ අනන්තවර්ණය ලොප්වන්නේය. විවේචන යනු විචාරයයි, ඡායා විචාරයයි (558) විචාර වෙයි, මෙයින් බිහුගේ නිකාරලොපය වෙයි, (542) ගුණය, විවේචන යනු වේ. අනුස්-උස් විචාරය කල කල්හි (533) ගුණ නොවන හෙයින් විචාරය: විචාරය: යනු වේ.

(ဗြ-) 3. ဗျူဟာသိက္ခာစာ.

555. ගාසුලිද්දුන් ප්‍රසාදෙර්ඛ්‍යවිලෙ පෘෂ්ඨයේ සිටි සතන්ගේ විසු මැඩු මිලු මැඩු ගිලිඳිවිටිනස්තු වා. (ගාසු-ප්‍රසාදෙ: 5. ඛ: 1. විලෙ 7. පෘෂ්ඨ—ඉරිත: 5. නු 1. වා 1.)

ශාසනා: සකාරතො ජුතාදෙ: පුතාදෙයි ඩ: සතත් වීපෙ,
ජුදෙසතු වා.

අවුරුත් අවෙසනින් වුවෙහිත.*

[illegible]

* ඔහුත් යසස ස ලිත්. දූතත්ව පුෂ්ව දූතත් පුෂ්භෝ, තෝ
ආදි යසෝ සෝතා දූතත් පුෂ්භාදී. ශාසුභ ලිඞ දූතත් පුෂ්භාදී
වෙති තස්මාත්. ඉර්ඉත් යසස ස ඉර්ත්, ජායා ග්විභා
සතත්ගුභා විෂුභා මුචුග්ව මිලුචුග්ව ගුචුග්ව ග්ලුඤ්චු
ග්ව ඉර්වෙති තස්මාත්.

(ස-) අණෝ, ගුණප්‍රතිෂේධ ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි ; බොහෝ, හස්තානාධිපත්‍යයෙන් ; උඩ, උඩසිටීම ; නසා, නසා රැහැන් ; ලොප් : සහත්, ලොප් වන්නේය.

මත්ස්‍යානුකූල කෙරෙහි අනුස්, පුළුස්සුණුයෙන් විකල්පයෙන් කිත් වෙයි, මෙයින් නිකාරලොපය වෙයි, මම එතු. පසු යෙහි කිත් අනාවයෙන් අගුණත්වය නුපු බැවින් නිකාර ලොපය නොවේ, මම මත්ස්‍ය. මම කන් යනු (533) නිත්‍යයෙන් කිත් කල කල්හි නිත්‍යයෙන් නිකාරලොපය වේ.

(මු-) (5) කුටි හිංසා සංකලයයෝ.

568. නෙදින් පුජාපීඨයෝ. (න 1. ඉදින්-පුජාපීඨයෝ වෝ 6..)

ඉදිතො බෝ පුජාපීඨයෝ නෙදි න ලොපො න සහදණෝ.

අත එවෙදිතොනුණි. ප්‍රතිකුන්ථකත්. (549) කාදිකානනණි.*

(ස-) ඉදිතොබෝ, ඉත්සංඥ ඉකාරවත් වූ බාහුගේද ; පුජාපීඨය, පුජාපීඨයෙහි වූ ; අස්ථිතො, අස්ථිතොබාහුගේද ; නලොප්, නිකාරලොපය ; අණෝ, ගුණ නිෂේධ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි ; න සහත්, නොවන්නේය.

ඉකාරනුබන්ධ බාහුගේ නිකාරයෙන් නැත්තේමය කෙසේ නිකාරයාගේ ලොපය නිෂේධකරණ ලැබේද? එහෙයින් අත එව යනාදිය කියයි.

අත එව, නලොප නිෂේධ හෙයින්ම ; ඉදිතොනුණි, ඉත්සංඥ ඉකාරවත් බාහු කෙරෙහි මෙයින් නුණ්ආගම වන්නේය. ප්‍රතිකුන්ථකත් යනු වේ, මෙහි ප්‍රතිපුළු බාහු කෙරෙහි යත්. (549) කාදිකානනණි, කකාරදි බාහුව බැවින් ප්‍රාග්වත් යනාදි සූත්‍රයෙන් නිහඬ ණිකාර නොවේ.

(මු-) (6) ජිබ්‍ර ගතකං.

569. හවාදාදිපණි සෙතා'ප්‍රේමානකානිවං. (හවාදාදිපණි 6. ස්වයං 1. අප්‍රේමානකානිවං 6...)

හවාදෙතදෙය ස්විතයෝ ඡන්දෝ ස-නෙය සහ, න හු ඡන්දෝ ඡන්දක ඡන්දිවං.

* ඉත් ඉකාර : ඉත් යසා ස ඉදින්, පුජාපීඨයෝ අත්ව වෙත් පුජාපීඨව, ඉදිව පුජාපීඨව ව'තයෝ.

(ස-) හ්වාදෙ: භූසත්තායාමි යනාදි දශධාතු ගණයාගේ ; ආදෙ: ස්විතයො, ප්‍රථමභාගයෙහි සිටියාහු; ඡණයො, මුඛිනා ඡකාර ඡකාර දෙදෙනාහට ; ස්වො ස්වො, දුන්තා සකාර නකාර දෙක වෙත්.

භෞතජවකකජ්ඣිවා, භෞත-ජවකක-ජ්ඣිව යන මේ ධාතුන්ගේ ඡකාරයහට ; න තු, සකාර නොවේ.

හ්වාදි: යනු භූසත්තායාමි යනාදි දශධාතුගණයයි, ඒ මෙසේයි

හ්වාද්දදි ප්‍රභොතකදිර් දිවාදි: ස්වාදිරොව ව,

තුද්දිඤ්ච රුධාදිඤ්ච තතකුදි චුරුදය:.

ධාතුහුගේ සමබකය ඇතිකල්හිදී භූ ආදීන්ගේ ග්‍රහණය නාමධාතුහුගේ නිරුකරණය පිණිසයි.*

(මු-) 570. සෙක සීක සාප සා සාප් ස්වා ස්වතභො දන්තාප්ප්නසාදය: , භොපදෙශා ධව: , ඤකක ස්විත් ස්වත් ස්වස්ස ස්වස ස්විඛ්ඤ්ච. භොපදෙශා ස්වභොගනර්ද නාථ නාධ නඤ්චකක නා නව: . (සෙක—අනො 1...දන්තාප්ප්නසාදය: 1...භොපදෙශා: 1...ධව: 1...ඤකක — ස්විඛ්: 1...ච 1. භොපදෙශා : 1... තු 1. අනොත්—නව: 1...)†

සෙධති.

(ස-) සෙක සීක සාප සා සාප් ස්වා ස්වතභො, සෙකධාතුය සීකධාතුය සාපධාතුය සාධාතුය සාප්ධාතුය ස්වාධාතුය භොපධාතුය යන මේ ධාතුන් රභිතවූ; දන්තාප්ප්නසාදය:, දුන්තාප්ප්නසාදයක් අනුකූලව ඇත්තාවූද ස්වරහිතවූද සකාරයක් ආදියෙහි සිටි ධාතුහු ; භොපදෙශාධව:, භොපදෙශ (පාඨයෙහි ඡකාරවූ) ධාතුහුයි; ඤකකස්විත් ස්වත් ස්වස්ස ස්වසස්විඛ්ඤ්ච, ඤකකධාතුය ස්විත්ධාතුය ස්වත්ධාතුය

* භූ: ආදියකිසා ස හ්වාදි:, හ්වාදෙරුදි: හ්වාද්දදි:, අව ඡව ඡණ, හ්වාද්දදි ඡණ හ්වාද්දදිඡණ තසා.

† සෙකව සීකව සාපව සාඤ්ච සාප්ව ස්වාඤ්ච ස්වතභොව නො, තෙතෙත'තො. දන්තාඤ්ච අව්ව දන්තාභොව නො අනො යසා ස දන්තාප්ප්නසාදය: , ස වාසො සවෙති දන්තාප්ප්නසාදය: , ස ආදිර්ගෙණං තෙ දන්තාප්ප්නසාදය: . නාච්ච නද්දිව ඉතාදිවඤ්ච:, න සනති නාත් නද්දි නාථනාධ නඤ්චකක නානව: යෙෂු ධාතුෂු තෙ.

සමස්තධාතූය සමපධාතූය සම්බිධාතූය යන මොව්හුද ධාතූ සංඥා කාලයෙහි භෞපදෙශ වෙත්. අනූනනදීනාථ නාධ නදනකකනූනවසනු, නූත්තධාතූය නදීධාතූය නාථධාතූය නාධධාතූය නන්දධාතූය නකකධාතූය නූධාතූය නවධාතූය යන මොවුන් රහිතවූ ධාතූහු වනාහි ; භෞපදෙශා, පාඨ යෙහි ණකාග්‍රෙපදෙශ ධාතූයි.

අභියක් සහිතවූ අභ්‍යාසයන් භෞපදෙශ භෞපදෙශ දෙක දක්වයි. සත්‍ය යනු භෞපදෙශය, (608) ඵෙසථානෙයෙහි ආකාර වේ. දුන්නාවණ්ණයක් අනුනකොට ඇත්තාවූ හෝ සමයක් අනුනකොට ඇත්තාවූ හෝ යම් සකාරයෙක් වේද ඵ් සකාරය ආදිකොට ඇති ධාතූහු භෞපදෙශ ධාතූහුයි, ඡකාරයහට උපදෙශය යම් ධාතූ සංඥාකාලයෙහි මුඛිනූෂ්ණ ඡාදිතියෙත් කියනලද්දහුද ඔව්හුයි. සමනන සකාරදී බැවින් සෙසාදියද දනුනන සකාරදී බැවින් සූභෞපදෙශ යන මේ දෙදනද භෞපදෙශත්වය ප්‍රාප්තකල්හි මෙහි නිෂේධ කෙරේ. සමකකාරදීත් සමනන සකාරදීද දනුනන සකාරදීද නොවනහෙයින් වෙන්වෙයෙත් ගැන්ම වේ. උදාහරණයක් වශයෙන් ප්‍රත්‍යය සංඝිප්, අනුනසංඝිප්, විජිතියාත්තදනෙක වග්ගී උච්ඡතෙ, යනු වචන බැවින් සමප ධාතූහුගේ වකාරය දනුනත්ව කල්හිද වෙන්වෙයෙත් ග්‍රහණය කිරී තැනෙත්හි භෞපදෙශාභාවය හඟවනු පිණිසයි, මෙසේයි—සාන්තියක සාන්තියෙ යනාදියයි. භෞපදෙශඵලය වනාහි තුභවාච යනාදියෙහි කරණලද සකාරය බැවින් (111) ඡාදිතියයි. භෞපදෙශා යනු ධාතූසංඥාකාලයෙහි මුඛිනූෂ්ණ ඡාදිතියෙත් කියනලද්දහුයි. භෞපදෙශ ඵලය වනාහි (549) ඡාදිතිය වෙයි. සෙධනි යනු ඡිධධාතූයි, සමනනාදී හෙයින් භෞපදෙශයයි. (569) ඡකාරයහට සකාර වේ.

(මු-) 571. ව්‍යවස්ථාපිතවදෙ සං. (ව්‍යවස්ථාපිත 6. ගතවස්ථාපිත 7. සං 1.)

ගතවස්ථාපිත වදෙ ව ධ්‍යා පරදෙ ව්‍යවස්ථාපිත සං සත්. අවස්ථාපිතයි.

(ස-) ගතවස්ථාපිත, ගතවස්ථාපිතෙහි වූද ; වදෙ ව, වදධාතූවද ; ධ්‍යා පරදෙ, ධාතූවක් පර පදයෙහි සිටි කල්හි ; ව්‍යවස්ථාපිත, අවස්ථාපිත සම්බන්ධවූ ; අවස්ථාපිත, අවස්ථාපිතයහට ; සං සත්, සමාස වන්නේය.

අවුල් යනු අභිමුඛාචාරයෙහි නිපාතයයි, අවුල්සෙධනි අභිමුඛ යට යෙයි යන අර්ථය. එසේම අවුල්වදනි යනු අභිමුඛයෙහි කියයි යනුයි. (548) මේ තෙම ව්‍යසාග්‍රහණකාර යන මෝහට විලක්ෂයයි.

(මු-) 572. ගිකෘස්තූස්තූහ සො සුවාසතන්ත—සුඤ්ඤා
සෙනිසන්ත සවන්තා'ගතිසෙධා'ප්‍රතිසද්ධා'නිසිතා'නිසිතාම
නා'නනාතමසනපතිනිවිසෙවසුම'නිසිතා'නො'නිසනාං ස
නො'මසපි දඤ්ඤාදෙස්තු වෙස්ව. (ගි—ඉකෘ: 5. සතු—සුඤ්ඤා
6...සථා—සතාං 6...ස: 1. ෂ: 1. අම් 7. අපි 1. දඤ්ඤාදෙ: 6.
තු 1. වෙ: 6. ව 1.)

සථාදේරසඝනනසුඤ්ඤා සථාදේරගතභව සෙධො'ප්‍රතිපුඤ්ඤා
දෙය්‍ය සච්චිජිසිවො'ච්චජිසනමෙතා'නනාථිව්‍යවපුඤ්ඤානා පයඝා
දිපුඤ්ඤානාසවසුම'ච්චජිසිවම'ච්චජිසහාඤ්ඤා ව ගෙරිකා පරා සා භා
සඝත් අමසනනරෙ'පි, දඤානාං සථාදීනානතු චිරුකතානාඤ්ඤා.
නිමේධති නාමමේධත්. ගතො නු—ගමිතො ව්‍යසෙධත්.*

(ස-) ස්වාදේ, සතු-ආදිකොට ඇති සතු-සො-සු-යන බාහු
සුගේද; අසතන සුඤා, සසච්ඡතනීය අතනනුමු සුඤ්ඛානුමු

* ගෙරික් ගික් තස්මාත්. සෑහ: සැරදුපෑ, (නතු සංසොහාන) සෙසංගෙන සසහ සසහනනා, න සහනෙනා'සහනනා, සවා සෙහ සුසුද්වෙති අසහනන සුසුද්. සතුග්ව සතුග්ව සොග්ව සුවග්ව අසහනන සුසුද්ව තෙහො. අගතො සෙධ: අගතිසෙධ: නාසති ප්‍රති යස්මිත් සො'ප්‍රති, සවාසෙහ සදග්වෙති අප්‍රති සද: නාසති යචි යස්මාත් සො'යච සවාසෙහ සිවග්වෙති අයචි සිව: නාසති අචි යස්මාත් සො'නචි සවාසෙහ සහමිගග්වෙති අනචිසහමිග: වි-අවාහනං සන: වචසන: අනෙන (හස ෧෯) වචසන: අනනවචසන: ; නාසති අචි යස්මාත් සො'නචි සවාසෙහ සිවග්වෙති අනචිසිව: ග්ව අචි ව ග්'ඛො, න විද්දෙන ග්'ඛො යසහ ස: අනො'චි, සවාසෙහ සහවෙති අනො'චිසහ: සෙවග්වසුචි අනචිසිවග්ව අනො'චිසහව තෙ සෙව සුම'නචි සිවා'නො'චි සහ: පරිග්ව නිග්ව විග්ව පරි නිවය: තෙහා: සෙව සුම'නචිසිවා'නො'චිසහ: පරිනිවිසෙව සුම'නචිසිවා'නො'චිසහ: පග්වත් ස්වාග්ව සෙනිග්ව සන් ජග්ව හන්ජග්ව අගතිසෙධග්ව අප්‍රතිසදග්ව අයචිසිවග්ව අනචිසහමග්ව අනනවචසනග්ව පරිනිවිසෙවසුම'නචි සිවා'නො'චිසහග්ව තෙ තෙහො. දශානං ස්වාදීනං සමාහර සහසා.

ගේද; ස්වාදේ, ස්වා-ධාතු සෙනි-යන නාමධාතු සන්ජ-සන්ජ
 යන ධාතුහුගේද; අගතාභී සෙධි, ගමනාභීයෙහි නුටු සිධි
 ධාතුහුගේද; අප්‍රතිපුච්ඡි සදා, ප්‍රතිපුච්ඡි නුටු සදධාතුහුගේද;
 යච්චිච්ඡි සිව්, යච්චිප්‍රත්‍යය රහිතවූ සිව්ධාතුහුගේද; අච්චර්ජ
 සහමය, අච්චප්‍රත්‍යය රහිතවූ සහමයධාතුහුගේද; අනනාභී
 ව්‍යවපුච්ඡි සන්ජ, ආභාරභීවූ චි අව පුච්ඡි සන්ජධාතුහුගේද;
 පයභිදිපුච්ඡිසෙවසුම, පරි නි චි යන මොවුන් පුච්ඡි සෙව
 ධාතුය සුමිආගමය; අච්චර්ජසිව්, අච්චප්‍රත්‍යය රහිත සිව්
 ධාතුය; ඔච්චර්ජ සහාය, ඔ අච්ඡ දෙක රහිතවූ සහ ධාතුය
 යන මොවුන්ගේද; (සෙව පටන් සහධාතුව දක්වා පරි නි චි
 පුච්ඡි,) ගෙරික: පර: ස: හිසංඥයාගේ ඉක්සංඥයා කෙරෙත්
 පරවූ සකාරයනෙම; අමානතරෙපි, අමි යන්න මධ්‍යගතවූ
 කල්හිද; ඡ: සකත්, ඡකාර වන්නේය; ස්වාදිනානතු දශානා,
 ස්වාදි සෙව අනත දශදෙනාගේ වනාහි; විරුකතානාඤ්ච,
 විකිසන්ගේ ස්වානසෙහිද ඡකාර වන්නේය. නිෂෙධනි, යන
 තන්හි නි පුච්ඡි සිධි ධාතුයි, නිජ, නැවත ශප්ද ගුණද වෙත්,
 නැවත මෙයින් ඡකාර වේ, නිෂෙධනි යනු වේ. නාෂෙධන්
 යන මෙහි නි පුච්ඡි සිධි වේ, සිසංඥ දිජ වේ, නැවත අමිආගමය
 වේ, ශප්ද ගුණද වෙත්, ඉකාරස්වානසෙහි යකාර වේ, නැවත
 අමිආගම ව්‍යවධානසෙහි මෙයින් ඡකාර වේ, (64) දකාරය
 හට තකාර වේ, නාෂෙධන් යනු වේ. ගතො තු, ගමනාභී
 යෙහි වනාහි; ගඛගා ව්‍යසෙධන් යන්නෙහි ඡකාර නොවේ.

මෙහි සුච යනු තුදුදිගුණයෙහි ප්‍රශංසාවෙන් යන මොහුගේ
 ග්‍රහණයයි. ඡුචිල ප්‍රයෝඛ යන මොවුන් දෙදෙනාහට විසු
 තෙ විසුගතෙ යනාදියෙහි නොවේ. සතු සතුග යන මෙහි
 අභිභෝගි විභෝගතෙ යනාදියෙහි ඡකාරය පිණිසයි.
 සො සුච යන දෙතන්හි විෂ්‍යති විෂ්‍රවති යනු වේ.

සුඤ්ඤාතභව විප්‍රණේති යන මෙහි ඡකාර වේ. සතනතය
 හට වනාහි විසෝෂනි, විසවිෂ්‍යති යනාදියෙහි නොවේ. ස්වා
 ධාතුහට නිෂ්ඨාසනි යනු වේ. සෙනි යනු නාමධාතුවයි,
 සෙනාශබ්දයා කෙරෙත් (858) ඤී වේ, අභිභේණයති. සන්ජ
 සන්ජ දෙදෙනා කෙරෙත් නිෂ්ජති, නිෂ්චරතෙ යනු වේ.
 තවද සෙධි යනු දැක්වූ බැවින් දිවාදිගුණයෙහි නිසිධාති යනා
 දියෙහි ඡකාර නොවේ. සදධාතුහුගේ ස්වානසෙහි නිෂ්ඨති
 යනු වේ, ප්‍රතිපුච්ඡි කල්හි ප්‍රතිසිද්ධි යනු වේ. සිව් ධාතුවෙහි

නිෂිඤ්චනි, යඬි කල කල්හි විසෙසිව්‍යතො යනු වේ. සතමන ධාතුවෙහි විනිශ්චයානි විනිශ්චයොති, අඬි වූ කල්හි ව්‍යාප්ත මහත් යනු වේ. ආභාතථි ව්‍යවපුථි ස්වභාවධාතුවෙහි විෂ්වණනි අවෂ්වණනි, ස්මරං ශිශ්‍යා. අනතථිසෙහි විස්මනනි විශ්‍ය. අවෂ්වණනි යන මෙහි ව්‍යවස්ථාන යනු ක්විච්චන් හිකර්හිතයා කෙරෙත්ද ෂතය වේ. ව්‍යවත් යනු කුමටය? පරිස්මනනි යනාදි සෙහි නොවන පිණිසයි. පරිභෙවතො නිභෙවතො විභෙවතො යනු සෙවධාතුහට ෂකාරවන තැනි. සුම් යනු (753, 766) සුම් ආගමයයි. පරිජකරෙති යන්නෙහි ෂතයයි. සිව යනු පරිජි ව්‍යති යන්නෙහි ෂතයයි, අඬි පරකල්හි පය්‍යිසිච්චන් යන්නෙහි නොවේ. පරිආදි නිමිත්තකවූ ෂතය බිසංඥයහට නිසි බැසි, තොජ්‍යයතො, යනාදියෙහි බිනිමිත්ත වූ ෂතය වේමය, බිනිමිත්තවූ මූලධාතුහට ෂතය ක්විලාත් යනාදියෙන් වේමයයි ශ්‍රීපතිදත්තතෙමේ කියයි, සහ යන්නෙහි පරිභතො යනුයි, ඔකාරය ඇතිකල්හි නිසොඨා, අඬි පරකල්හි පය්‍යිසිභන් යනුයි. අම්ආගමය මධ්‍යගතවූ කල්හි ප්‍රත්‍ය ආචිත් යනු වේ. ක්විලාත් යන මෙහි යම්සේද එසේම මෙහිද විසඟි ව්‍යවධානයෙහිද ෂතය වන්නේය, නිභෙවනනි යනාදියයි. ක්විලාත්, යනාදි සුත්‍රයෙන් ලද්දවූ ෂතය මෙහි මේ සුත්‍රයෙන් උපසංගීය නිමිත්තකොටගෙනම නියම කරණු ලැබේ, එහෙයින් විස්මනනි ප්‍රතිස්තානි යනාදියෙහි ෂතය නොවේ.

(මු-) (7) ඡිද්ධශාසෙන මාධගලො ව.

573. වෙමුදිත් ස්වර වාය ස්ථාය පත්‍ය සුතිසුස ධුඤ්ඤරධාදි නිජකුසො'රවසො රුදුසුතොස්සධිතා. (වා 1. ඉම් 1. උදිත්—නිජකුස: 5. අරවස: 6. රුදුසුතො: 5. තු 1. අධිතා: 6.)

එහෙක වසසකරසා ඉම් සතත් වා රොතකදෙසතු සිවර්ජං. අසෙධිත්.*

(ස-) එහා, උකාර ඉත්සංඥ ධාතුද ස්වධාතුද වාය ධාතුද ස්ථායධාතුද පත්‍යධාතුද අද්දිගණික සුධාතුද දිවාදි

* උත් ඉත් යසා ස උදිත්, රධ ආදිසිසා ස රධාදි, නිසා කුමනිජකුස, උදිව්ව ස්වරස්ව වායස්ව ස්ථායස්ව පත්‍යස්ව සුතිස්ව සුසස්ව ධුඤ්ඤව රධාදිස්ව නිජකුසවෙති තසොත්. රුස්ව දුස්ව සුස්ව නුස්ව තසොත්.

ගණිත සුධාතුද ධුක්කුධාතුද රධාදිධාතුද නිර්ජුළි කුෂධාතුද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ ; අරසා වසසා, රසංඥා රහිත වස්ත්‍රතභාරයාගේ ස්ථානයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; ඉම් සත්ත්, ඉම්ආගම වන්නේය ; රෝනාතදෙස්තු, රු-දු-සු-නු යන මොවුන් කෙරෙන් වනාහි ; සීවර්ජං, සීසංඥා රහිතය හට විකල්පයෙන් ඉම්ආගමය වේ. අසෙධිත් යන්නෙහි ෂිධධාතුව, සෙකසීක යනාදි සුත්‍රයෙන් ස්වර්ගානුෂංගික වශයෙන් බැවින් ෂොපදෙශය, නැවත භ්වාද්‍යාදිෂ්ණා යනාදියෙන් සකාරවූ සිධධාතුව කෙරෙන් විසංඥාදිවිකතනිද, අම් ආගමද සි ආගමයද වෙත්. උාකාරවත් ධාතු බැවින් විකල්පයෙන් ඉම් වේ, ගුණ වේ ඊම් වේ, ඉම්ආගමයා කෙරෙන් පර සි හට ලොප් වේ, (22, 64) දීඝිද නිකාරදෙශයද වෙත්. අසෙධිත් යනු වේ.

සිර යනු ස්වා උාගබ්ධෙපතාපයෝ යන ධාතුව, සජ්ඣාය අත්‍යවශ්‍යවත් නැතිබැවින් ස්වා සී කීමෙන්ම ඉභසිඛිය ඇති කල්හි සිරග්‍රහණය කිසි තැනෙකින් නිෂේධය බාධාකොට මේ විකල්පය වෙසී යනු ඇඟවීම පිණිසයි, එහෙයින්ම (616) නෙමාතස්ථපා යනාදියෙන් ඉම් නිෂේධය ඇතිකල්හිද සසිර ඊථ සසිරී කියා මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වෙසී ; සුති සුස කියා අද්‍යාදියද දිවාදියද ගත්බැවින් සුග ෂෙෂපෙ යන මෝ හට තුද්‍යාදියෙහි අසාවත් කියා නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ. රධාදිය වනාහි රධ-තාප-දාප-මුහ-ද්‍රාහ-ජ්ණුහ-ජ්ණිහ-නග යන ධාතු අටයි. ඉත්සංඥා උාකාරයෙන්ම විකල්පය සම්මතයෙහි සිධකල්හි ස්වාරධාදි දෙදෙනාගේ මෙහි කීම පුළුවන්ව අනුකූල වීම පිණිසයි. රුදුසුනු යන මොවුන්ගේ සීපරකල්හි විකල්පයාගේම වැලැක්වීම වෙසී, (584) නෙමසුම් යන නියමය බැවින් නිත්‍යයෙන් ඉම් වේමය.

(මු-) 574. ව්‍යවදර්ශනමො'ඤ්ඤිච්ඡාගුර්ව්‍යුඃ සො පෙ. (ව්‍ය-වද-අර්-අල්-අච්-අනිමාඃ 6. අඤ්ඤිච්ඡාගුරුඃ 6. වර්ඃ 1. සො 7. පෙ 7.)

ව්‍යවදර්ශනමො'ඤ්ඤිච්ඡාගුරුඃ සො පෙ වර්ඃ සත්ත් නතු ඤ්ඤිච්ඡාගුරුඃ අසෙධිත් සිත්, අසෙධිතා.*

* නාස්ති ඉම් යස්මාත් සො'නිම්. ව්‍යවදර්ශන වදන අර්ථ අල්ච අච්ච අනිම් වෙති තසා. ඤ්ඤිච්ඡාගුරුඃ ඤ්ඤිච්ඡාගුරුඃ නත්, න තත් අඤ්ඤිච්ඡාගුරුඃ තසා.

(ස-) වුප්පෙ, වුප්පාදානුභවද; වදෙද, වදාදානුභවද; අරනාස, අරනාගානාසානුභවද; අලනාස, අල්නාගානාසානුභවද; අප්නාස, අච්ඡන්තානුභවද; අනිමිඤ්ඤ, ඉමිඤ්ඤානුභවද; සොප, පරසොප පදයෙහි වූ සිඤ්ඤානුභව පර කල්හි; චිරි: සත්ත, වෘත්ත වන්තිය. ඤාණවිජ්ඣානුභව, ඤාණානුභව අනුභව දානුභව ඤාණානුභව යන මොවුන්ගේ ස්ථාන යෙහිවනාහි; න, වෘත්තවන්තිය. අසෙත්තිය, යන මෙහි ඉතිරිවූ පක්ෂයෙහි අනුභව සිද්ධානුභව වේ, විසංඤ-දි-ප්‍රත්‍යය වේ අමිඤ්ඤ සිඤ්ඤානුභව වේ, ඊමිඤ්ඤානුභව වේ, කිසිකලෙකු ලක්ෂණයෙන් අනිමිඤ්ඤ බැවින් දානුභව ඉක්කාරයට වෘත්ත (64) දානුභවයේ ධර්මයෙහි-ත්-අනුභව වේ, එසින් දකාර ස්ථානයෙහිද තකාර වේ, අසෙත්තිය යනු වේ.

අර් අල් යනු ඒ අන්තකොට ඇත්තවුන්ගේ ග්‍රහණයයි, අච් යනු ඤාණවිජ්ඣානුභවය, වුප්පෙ වදෙද යනු දානුභවයේ ස්වරූප කථනයෙහි ඉප්පත්‍යය කියැවෙයි. අනිමි යනු යම් කලෙකින් ඉමි නොවන්නේද එකල්හිමය, එහෙයින් අසෙත්තිය යන මෙහි ඉමිඤ්ඤානුභවයේ විකල්පපක්ෂයෙහි ඉමි නොවන බැවින් සිද්ධානුභවයේ ඉක්කාරයට වෘත්ත ඵෙකාරය වේ. වුප් යන්නෙහි සාහවය්‍යය ගෙනුකොටගෙන වද යනු දන්තය වෘත්ත වෙයි. (699) ජාත්‍යානුප්පය යනාදියෙන් ගුණ පැමිණි කල්හිද මෙහි ජාත්‍යානුප්පය වෘත්තය විශේෂවිධානයෙන් පැමිණියෙහි වෘත්තය නිෂේධය පිණිසයි.

(මු-) 575. ජාත්‍යානුප්පය. (ජාත් 5. තත්ත: 6. ධ: 1. අධ: 5.)

ජාත් පරයොප්පාදානුභවය: සත්ත නුභවය: අසෙත්තිය.

(ස-) ජාත්, ජාත්‍යානුභවය කෙරෙන්; පරයොප්පාදානුභවය, තත්ත: තත්ත: වදානුභවය; ධ: සත්ත, ධර්මයෙන්; ධර්මයෙන්, ධර්මයෙන්; ධර්මයෙන්, ධර්මයෙන්; න, ධර්මයෙන්.

අසෙත්තිය යන මෙහි පක්ෂයෙහි සිද්ධානුභව කෙරෙන් විසංඤ නාමිකයකි, අමිඤ්ඤ සිඤ්ඤානුභව වේ, වුප්පෙ දිගෙන් වෘත්ත, ඤාණානුභව යනාදි සුත්‍රයෙන් සිඤ්ඤානුභව ලොප් වේ, මෙයින් තකාරයට ධර්මය වේ, (64) දානුභවයේ ධර්මයට දකාර වේ, අසෙත්තිය යනු වේ. ධර්මයෙන් කෙරෙන් වනාහි ධර්මය යනු වේ.

(මු-) 8. බද්ධයෙහි වධ ව.

576. හසාදෙ: සෙමො'න්මොදින් ස්වයංවිසමො
වොඩන: සො පෙ ප්‍රි: (හසාදෙ: 6. පෙම: 6. අ-හ-
ම-ය-එදින් ස්වයංවිසම: 6. වා 1. උඩත: 6. සො 7.
පෙ 7. විරි: 1.)

හමයානතාදෙකාරත: ස්වයංවිසමො හසා
දෙරුමො'කාරසා විරි: සතත් වා සො පෙ.*

(ස-) හමයානතාත්, හකාරතා මකාරතා යකාරතා
ධාතූන් කෙරෙත්ද; එකාරතා, ඉත්සංඥ එකාරත් ධාතූ
කෙරෙත්ද; ස්වයංවිසම, ස්වයංවිසම යන ධාතූ කෙ
රෙත්ද; අනාසා, අනාසා; සෙම, ඉමිභාගම සහිතව;
හසාදෙරුම, හස් ආදියෙන් වූ ධාතූගේ උච්ඡංඥව;
අකාරසා, අකාරයට; සොපෙ, පරස්මෙපදයෙහි සිපරකල්හි;
වා, විකල්පයෙන්; විරි: සතත්, වාචි වන්නිස.

හකාරතාදිහු ක්‍රමයෙන් මෙසේසි, අවහිත් අනුමිත් අහ
සිත් අකවිත් අසානිත් අනවසිත් අවධිත් යන මොවුන්ගේ
ස්වයංවිසම වැඩිවෙයි.

(මු-) ප්‍රත්‍යාචාර්, චාර්චානන ණ, (546). අච්චිත්.

(ස-) ප්‍රතිපූච්චි බද්ධාතූ කෙරෙත් විසංඥ-දි-විභක්ති
අමිභාගමද සිප්‍රත්‍යයද ඉමිද, ඊමිභාගමයද, වෙත්, මෙසිත් උච්
ඡංඥ අකාරයට විකල්පයෙන් වැඩිසි, කෙස් සොත් යනාදි
යෙන් සිහට ලොප්ද, ඉවණියහට දීඪිද, ඉකාරයහට යකාරද
වෙත්, චාර් ධාතූච්චිත් ප්‍රාග්වත්තොණ: යනාදියෙන් ණකාර
නොවේ, දකාරයහට තකාර වේ. ප්‍රත්‍යාචාර් යනු වේ. වැඩි
අභාවපක්ෂයෙහි අච්චිත් යනු වේ.

(මු-) 577. ස්වයංවිසමො'න්මොදින්. (ස්වයංවිසම 7.
අනාසාප්පමො: 6 ..)

* හස් ආදිය සා නසා. සහ ඉමා වර්තමාන සා ස සෙමි
නසා. එත් ඉත් යසා ස එදින්, හව මව යව එදිව ස්වයංවි
සමයෙහි වධ ව තත්, න තත් අනෙමදින් ස්වයංවිසම වධ
නසා. උච්චාසො අවෙති උඩත් නසා.

බොරනාමයෙහි උච්චාරණය වී විරූ සඳහන් කෙරිණි ව. වබාද.*

(ස-) බො, බාහුගේ; අනාසය ඉව, අනාසයෙහි වූ ඉවසංඥාපටද; උච්චාරණය ව, උච්චාරණ අකාරයටද; කෙරි, ඉන්සංඥා කාරණය පර කල්හිද; ඡාති ව, ඉන්සංඥා පර කල්හිද; විරූ සඳහන්, වැඩි වන්නිය. බද්ධානු භෞරන් සිසංඥා ඡාපද, විභද්ධ, බෙරද්වය යනාදියෙන් සිසංඥා යාගේ දකාරලොපයද, කුභවටි යනාදියෙන් බකාරයට වකාරද වෙත්, මේ සූත්‍රයෙන් වැඩිසි. වබාද යනු වේ.

මෙහි නැවත උච්චාරණය අකාරය ගත් බැවින් හසාදිත්ගේ අනුචාරිතය නොවේ, එහෙයින් බාහුමාත්‍රයාගේ අනාස ඉව පටද උච්චාරණය අකාරයටද වැඩි වන්නියයි ගතයුතු. උච්චාරණය යනු යම්කිසි පරිද්දකින් උච්චාරණය අකාරයාගේ ගුණයයි, එහෙයින් අභාජි අලාභි යනාදියෙහි (926) නකාරලොපය කළ කල්හි නැවත උච්චාරණය අකාරයට වැඩිසි. මෙහි වෘත්තියෙහි බො, යනු කී බැවින් නිවසති යනාදියෙහි කෙරුණය සුකතයාගේ බාහුසංඥා (631) කළ කල්හි නිවසති යනාදිය බාහු නොවන බැවින් උච්චාරණය අකාරයට වැඩි නොවී. ඡාගරයති යනාදියෙහි (699) ගුණකළ කල්හි එක නිමිත්තකං කායං කායං නිවසති බාධකං යන නිසා බැවින් නැවත වැඩි නොවී.

(මු-) 578. ඡාපයගෙන වා. (ඡාපි 7. අනෙත 7. වා 1.) වබාද වබද.

(ස-) අනෙත, අනාසයෙහි උත්තමපුරුෂෙකවචනවූ; ඡාපි, ඡාප පර කල්හි බාහුගේ අනාසයෙහි වූ ඉවසංඥා පටද උච්චාරණය අකාරයටද; වා, විකල්පයෙන් වැඩිසි. බද්ධානු වේ, සිසංඥා අනාස ඡාපද, විභද්ධ, දකාරලොපයද, බකාරයට වකාරද වෙත්, විකල්පයෙන් වැඩිසි, වබාද යනු වේ, වැඩි නු වූ පක්ෂයෙහි වබද යනු වේ.

(මු-) (9) ගදභාෂෙ. ප්‍රභිභද්ධ.

* කෙරුණි කෙරුණි කෙරුණි ඉතො යසා ස කෙරුණි තසමිත්. අනාසයාගේ ඉවෙති අනෙතවී, උච්චාරණය වෙති උච්චාරණ, අනෙතවී උච්චාරණ නොවේ.

(ස-) පරසෙවපදසෙහි වූ ප්‍රතිපූර්ණ ගදබාහු වේ, කිප්පිත කතිද, ශප්ප්‍රත්‍යසද, (549) ගදබාහුව බැවින් ණකාරද වෙත්, ප්‍රණිගදති යනු වේ.

(இ-) (10) வெடிபெயர்ச்சி.

579. නෘ ප්ල හජ් ත්‍රප ශ්‍රථ ශ්‍රථ දහාදානනාසහසාං
 ධිතා: කිත්-සෙමථපසඳෙ: බ්ලොපස්වා-ශශ දද වාදානනාථා-
 බ්ණු නලොපිනාං ජෘවමුත්‍රම ත්‍රප ඵණ්දි වධාපි-ගධානතු
 වා. (නෘ—හසාං 6...ධිතා: 6. කිත්සෙමථපි 7. අත් 1. එ: 1.
 බ්ලොපා: 1. ව 1. අශශ—නලොපිනාං 6...ජෘ—රධාං 6...
 තු 1. වා1.) .

ත්‍රාදිනාමාද්‍යානසවිනාසහසානාසද්ව අකාර: එක: කිති සෙ
 මඨපි ව එ: සකත් විලොපයව, න තු ගගෙ දීදෙළිකාරදෙර
 නාඨාභුතබෙර්ණමනො නලොපිනයි, ජාලමත්‍රම ත්‍රස එණ
 දිනාං හිංසාපීසා රබෙයව වා සකත්.*

[illegible]

(ස-) නුදිනාං, නෘ ආදිකොට ඇති එලි හප් ත්‍රප් ග්‍රථ ග්‍රථ දහ යන මොවුන්ගේද; ආද්‍යනන සථිත, ආදි අනන දෙක්ඟ් සිටියාවු; අසූ හසානාඤ්ච, සංයොග රහිතවු හස්සංඥයන් ගේද; අකාරූ, අකාරයනෙම; ධූෂ, ඩීසංඥයාගේ; කිති, කිත් පර කල්හිද; සෙමථිපි ව, ඉමිආගම සහිත ථප්පිහකති පර කල්හිද; එූ සඤ්ථ, එකාර වන්ගේය; බිලොපඤ්ච, බිසං ඥයනට ලොප්ථ වන්ගේය; ගඤ්ච, ගඤ්චානුගේද; දදෙූ,

* සත්‍ය සංයෝගය, නි සෙතැසත්‍ය අසත්‍යාපනය හස වෙති අසත්‍යස, ආද්‍යනතයෝ අසත්‍යස්යෙත්‍යං තෙ ආද්‍යනතාසත්‍යස, ත්‍යාගෙ එලගෙ හජගෙ ත්‍රපගෙ ශ්‍රථගෙ ශ්‍රථගෙ දහගෙ ආද්‍ය නතාසත්‍යසගෙ තෙත්‍යං. සහ ඉමා වතීතෙ ය: ස සෙමි, සෙමි වාසෙය ඵජ්වෙති සෙමිඵජ, කිච්ච සෙමිඵජච තසමිත්. අතත්‍යස්ථ වකාරආදිර්සසත්‍ය ස වාදි, අත්‍යථා අත්‍යප්‍රකාර: ධිර් සසත්‍ය සො'ත්‍යථාබි, ශ්‍රුගෙ නලොපගෙ තෙය ශ්‍රුනලොපෙය, තෙය විද්දෙත යයො සෙතය ශ්‍රුනලොපිතෙය. ගගගෙ දදගෙ වාදිගෙ අත්‍යථා බිගෙ ශ්‍රුනලොපිතෙය ච තෙ, පග් වාත් නස්ස සමාසෙ තෙත්‍යං. වධාපීගොසෙය රධවෙති වධා පීරධ, ජාගෙ වමගෙ ත්‍රමග්ච ත්‍රසග්ච එණදිග්ච වධාපීරධ ච තෙ තෙත්‍යං.

ද බාහුහුගේද ; වකාරදෙද, අනාසථ දනාන වකාර ආදි කොට ඇති බාහුහුගේද ; අනාථාභූත බෙද, අන්පරිද්දෙකින් ආදෙශිත බිසංඥයාගේද ; ණ්මනා, ගුණසුක්ත බාහුහුගේද ; නලොපිනඤ්ච, උච්චිසංඥ නකාරලොපය කළ බාහුහුගේද යන මොවුන්ගේ අකාරය ; න තු, එකාර නොවේ ; ජෘවමහු මහුසථණ්දිනා, ජෘබාතු වමබාතු හුමබාතු හුසබාතු එණ්දි ගණසෙහි බාතු යන මොවුන්ගේද ; හිංසාචීසා රබෙඤ්ච හිංසාචීසෙහි වූ රබබාතුහුගේද අකාරයහට ; වා සතත්, විකල්පයෙන් එකාර වන්නේය.

බදබාහුහු කෙරෙන් යී. අතුළු වේ, විඤ්ච වේ, සංයොග රහිත ආද්‍යානත දෙක්හි වෘජනවත් බාහුහුගේ අකාරයහට මෙයින් එකාර හා කෙවල බිහට ලොප වේ, සකාරයහට විසඟී වේ, බෙදතුද යනු වේ. සී-උස්විභක්තිව එසේම බෙදුද යනු වේ. බදබාහුහු කෙරෙන් යී, එස් වේ, විඤ්ච වේ, වසො'ර සා යනාදියෙන් ඉම වේ, ඉම සහිත එස් පර කල්හි අකාරයහට එකාර හා බිහට ලොප වේ, බෙදිථ යනු වේ. අනාථාභූතබෙඤ්ච, අන් පරිද්දෙන් වූ බිසංඥයහට වනාහි වබදතුද යන මෙහි අකාරය එකාර නොවේ. නාබාහුහුට ගුණවිසයය බැවින්ද එලි හප් දෙදෙනාහට ආදෙශිත බිසංඥ බැවින්ද හුප යන්න සංයොගාදි බැවින්ද ශ්‍රථ හුථ දෙදෙනා සංයොගාදිද නකාරලොපද බැවින්ද දහසන්නහුගේ නකාර ලොප බැවින්ද එකාරදෙශ වැලකුනු කල්හි වෙන් වශයෙන් නියමය පිණිස කියනලදී. එණ්දිය වනාහි එණ් රජ හුප් හුග හ්නාග සාම සම යන මොහුයි. මෙහි එණ්දිපාඨ සමිති කෙරෙන්ම ආකාරයහටද එකාරබව වෙයි, වධාපිරබ යන්න හුගේ ගැන්මද එසේමැයි. බෙදතුද යනාදිය වගියෙහි බකාරාදි බැවින් එකාරනිෂේධය නොවේ. දනාන වකාරාදියහට වනාහි වචපතුද වචනතුද වචසතුද යනාදිය වේ.

(මු-) (11) ණ්දගබෙද.

(569) හ්වාද්‍යදිති ණ් නා. නදති. ප්‍රණිනදති.

(ස-) හ්වාද්‍යදිෂ්ණා යනාදි සුත්‍රයෙන් මුඛිනා ණ්කාරය හට දනාන නකාර වේ, නදති යනු වේ. (549) ප්‍රණිනදති යන මෙහි නදබාහුව පරකොට ඇති බැවින් නියන්නට මුඛින ණ්කාර වේ.

(ဗု-) (12) နေ့စဉ် စိစစ်သော။

580. සතන්වාද්‍යදායද්‍යශ්භොෂා ඛෙ රුන් ධනං වා ඩාඤ්ජණී. (සතන්වාද්-සාද්—අත්භොෂා 6. බො 6. අත් 1. ධනං 7. වා 1. තු 1. ආඤ්ජණී 6.)

සහනෙනා සෝකාරදිපතසා සාකාරදෙ රශ්නොතෙශ්ව
බෙරත් සතත් ධනං ආඤ්ජතෙසගු වා. ආනඤ්ඤි.*

(ස-) සකනතෘ, සංයෝගය අනුකූලව ඇති ; යූ අකාරාදී, යම් අකාරාදී ධාතුවක් ඇද්ද ; තසහ, ඒ ධාතුවලින් ; සාකාරාදී, සාකාරය ආදීකූලව ඇති ධාතුවලින් ; අශ්වොතෙශ්ච, අශ්වධාතුවලින් ; ඛෙ, ධිසංඥයනට ; ධිසං, ධිසංඥයා පරකල්හි ; ආත් සතත්, ආත්ආදෙශ වන්නේය ; ආක්ෂ්ණෙස්තු, ආක්ෂ්ණධාතුවලින් ඛිසංඥයනට ධි පරකල්හි වනාහි ; චා, චිකල්පයෙන් ආත්ආදෙශ වන්නේය.

මෙහි සෘද්දි යනු අනුකූලයෙහි සිටි අනුචිතයෙහි සහිත සාකා
රුද්ධි ධාතුම වෙයි, එහෙයින් සාධාතුහුගේ ගැන්ම නොවෙයි.
ආනන්දී යනු අනුධාතුයි, ඡායාචිතකාරීද, විකිද, විසංඥයාගේ
සාධානකූලයෙහි ආන්ද වෙත්.

(ඉ-) (13) ඉදි පරමෙයවර්ය.

581. ဗုဒ္ဓေါ'ဗျာဓေ: (ဗုဒ္ဓ: 1. ဧဝံ 1. ဧဟံဓေ: 6.)

අජ්ඣෙරම් කෘතො පුනරම් සකං. චේද්දං.†

(ස-) අත්දෙය, ඔරසක් අදිකොට ඇති බාහුහුගේ ස්ථාන යෙහි; අම් කෘතෙ, සී වී ටී යනාදියෙන් අම්ආගමය කළකල්හි; පුනා, නැවත; අම් සතත්, අම්ආගමය වන්නේය, ඉදබාහු වේ, (568) තෙදින් යනාදියෙන් නුණ් වේ, ඉඤ යනු වේ, සීසංඥ දිප් වේ, (550) අම් කළ කල්හි, ඉදිරියේ බාහුහුගේ ඉකාරය හා සමග සනිවේ, නැවත මෙයින් අම්ආගම වේ, නැවතත් එයින් සනිවේ, ඉදිරියෙහි අම් ආගම දෙකක්හට සනි කළ

[illegible]

† අවි ආදිරියසහ සො'න්දිසතසහ.

ආමයි පඤ්චමානනායා කෙරෙන්ම පරව ප්‍රයෝගය සිඛකල් හි අනුශබ්දයාගේ ග්‍රහණය ක්‍රියාවිශේෂණ උපසගීයන් දෙදෙනාගේ ව්‍යවධානයෙහිද යෙදීම පිණිසයි, එහෙයින් තං පාතයාමි ප්‍රථමමාස යනුද, උක්‍ෂාමිප්‍රවක්‍රෑය යනුද රක්‍ෂ්‍යවිවික්‍ර කියති. පූච්ඡත්‍රයාගේ අනුවාතියෙහිද නැවත ආමිත්‍රයේ ගැන්ම සාධාරණ ආමි ලැබීම පිණිසයි. එහෙයින් (607) දර්ද්‍රකාය යනාදියෙන්ද, (728) පශාමිවා යනාදියෙන්ද වූ ආමියන්තත්‍ර කෙරෙන්ද භූආදීන්ගේ පසුව ප්‍රයෝගවෙයි. මෙහි ආත්මනෙ පදයෙහි වූ ධාතූන් කෙරෙන් අසභු යන මොවුන්ගේ අනුප්‍රයෝගයෙහි කන්තෘකාරකයෙහි කරණලද ආත්මනෙපදයාගේ ස්ථානයෙහි පරසෙසමපද්‍රදෙයෙහි වකතව්‍යවෙයි, කර්තෘතත්‍රයේ අනුප්‍රයෝගයෙහි වනාහි මූලධාතූහටම පරසෙසමපද ආත්මනෙපදයෝ සිටිත්. ඉන්ද්‍රමාස යන මෙහි අසධාතත්‍රයේ අනුප්‍රයෝග බලයෙන්ම (692) භූ ආදෙයෙහි නොවේ.

ඉන්ද්‍රධාතුවේ, සී-ණප්වේ, ඊවිජ්දිය යනාදියෙන් ගුරුසංඥක ඉචි ආදී ධාතූහුකෙරෙන් ආමි වේ, මෙයින් භූධාතූ ප්‍රයෝගයද විනිද බි හට බකාරද, බි ස්ථානයෙහි අකාරද, භූවොචන් යනාදියෙන් වන්ද වෙත්. ඉන්ද්‍රමිභූව යනු වේ. ඉන්ද්‍ර මාස යනුද ඒ ක්‍රමයෙන් සිඛකටසුතු. ඉන්ද්‍රමි යන්තත්‍ර කෙරෙන් මෙයින් කෘධාතූ වේ, ධාතූහට විනිද, සෘකාරයහට අකාරද, කකාරයහට චකාරද, ඤ්ණිණ්‍යනෙත්‍රප්‍රචතොය යන්නෙන් වෘභිද, මකාරයහට බිඤ්ද, බිඤ්දහට ඤකාරද වෙත්, ඉන්ද්‍රඤ්චකාර යනු වේ.

(මු-) 584. නෙම'සුමි කෘ සෘ වෘ භෘ භ්නු දෑ ශ්‍රෑ ඤෝ-රෙව ධ්‍යාය. (න 1. ඉමි 1. අසුමි කෘ-ඤ්‍යාය 5. එව 1. ධ්‍යාය 6.)

එහෙය එව ධ්‍යාය ඉමි න සත්ත්, අන්‍යත්‍රාදනිමො'පි සත්ත්. ඉන්ද්‍රඤ්චකාරී.*

(ස-) එහෙය එව, සුමිආගම රහිතවූ කෘධාතූය සෘධාතූය වෘධාතූය භෘධාතූය ස්‍රාධාතූය දෑධාතූය ශ්‍රෑධාතූය සුරාධාතූය යන මොවුන් කෙරෙන්ම ; ධ්‍යාය, සී සංඥයාගේ ස්ථානයෙහි ; ඉමි

* නාසති සුමි යසා සෘ අසුමි, අසුමි වාසො කාශ්වෙති අසුමිකෘය, අසුමි කාශ්ව සාශ්ව වාශ්ව භාශ්ව ස්‍රාශ්ව දෑශ්ව ශ්‍රෑශ්ව සුරාශ්වෙති තස්මාත්.

නසකත්, ඉම් ආගම නොවන්නේය. අනිමො'පි, ඉම් රහිත වූද ; අන්‍යස්මාත්, අන්‍ය ධාතුහු කෙරෙන් ; සකත්, ඉම් ආගම වන්නේය.

(587) නෙ මෙකාවි යන මේ ආදියෙහි වෘද්ධාදි ඉම් නිෂේධයෙන් වර්ජිත බැවින් ලද්ද වූ ඉම් ආගමයාගේ නිෂේධය පිණිස මෙහි වෘද්ධාදිගේ ග්‍රහණයයි. එකඟ්‍යාවයෙන් ඉම්රහිතවූද ඉතිරිවූ සප්තධාතූන්ගේ මෙහි ග්‍රහණය නියමය පිණිසයි. නියමයද ඉම් රහිත ධාතූන් අතුරෙහි තනිවූ මේ ධාතූන් කෙරෙන්ම සිසංඥයා පරකල්හි ඉම් ආගම නොවන්නේය. ඒව ශබ්දය කරණකොටගෙන ඉම්රහිතවූද ඉතිරි ධාතූන් කෙරෙන් සිසංඥයාගේ ස්ථානයෙහි ඉම් වන්නේය යනු ප්‍රකාශයයි. ඉඤ්ඤව කථී යන මෙහි සුමිආගම රහිතවූ කෘධාතුව බැවින් ඉම් නිෂේධය වේ. පදසිඛියෙහි කියැවෙන්නේ නැත්තේ වෙයි.

(මු-) (14) ඡේදිකුතසායාං.

ප්‍රඡේදනි ප්‍රතිඥනි.

(ස-) ආදේශිත නිකාර ඇති නිදධාතුවයි, නුණ් ආගමයි, ප්‍රසූථි නිදධාතුහු කෙරෙන් තිස් ශප් වේ (549) නිහට මුඛිනාණකාරය විකල්පයෙන් වේ. ප්‍රඡේදනි ප්‍රතිඥනි යනු වේ.

(මු-) (15) උබගතො.

585. බෙර්ශො ජියුවණි. (බෙ: 6. යො: 6. ඉයුච් 1. අභේච් 7.)

බෙරිවර්ණවණියො ක්‍රමාදියුවො සකතාං අභේච් පරෙ උවොබ. අභේච් කිං උබතා:.*

(ස-) බෙ:, බිසංඥයාගේ ; ඉවර්ණවණියො, ඉවණි උවණි දෙදෙනාහට ; අභේච් පරෙ, අසමාන වණියා පරකල්හි ; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන් ; ඉයුචො, ඉස් උච් දෙදෙන ; සකතාං, වන්නාහ. උබධාතුවේ, සිසංඥණප්ද, විනිද, බිසංඥ බිකාරප්‍රොපද, මුලියාගේ උකාර ගුණද, මෙසින් බිසංඥ උකාරයහට උච්ද වෙන්, උවොබ යනු වේ. අභේච් කිං, අභේච් යනු කුමටය ? උබතා: යන මෙහි සමානවණියා පරකල්හි උච් යන ආදේශ නොවනහෙයිනි. උබධාතු වේ,

* ඉයුච් උයුච් යු තසා යො:, ඉස් ව උච් ව තත්.

සීසංඥ අනුස්, චිත වේ, ඛකාරලොපයද වේ, කිත් බැවින් ගුණ නොවේ, සමානවණී බැවින් දීඕවේ, සකාරයහට විසඟී වේ උඛතු: යනු වේ.

(මු-) (16) අන්වු ගති පුජනසො:.

(568.) නෙදිත් පුජථිඤ්චොරිති, අඤ්චකත්. ගතො තු අචකත්.

(ස-) අන්වධාතුසි, ධාතුහුගේ උකාරය ඉත්සංඥසි, ඉත් උකාර ප්‍රයෝජනය කඩාවිප්‍රත්‍යසථානයෙහි විකල්ප ඉමි විමසි. පරසෙඤ්චදයෙහි වූ ධාතුහු කෙරෙන් සීසංඥ-යාත් වේ, නෙදිත් යනාදියෙන් පුජථියෙහි අන්වධාතුහුගේ නකාර ලොපය නොවේ, නකාරයහට ඛිඤ්ච වේ, ඛිඤ්චහට ඤකාර වේ, අඤ්චකත් යනු වේ. ගතො තු, ගමනාථියෙහිවූ අන්ව ධාතුහුගේ නකාරයහට වනාහි-හසුචිත: යනාදි සුභ්‍රයෙන් ලොපය වේ, අචකත් යනු වේ.

මු-) (17) මුචු ඉර්ගතතං.

(565) ශාසුලිද්දු දිති ඛො වා, අමුවත් අමුවිත්.

එවං (18) මිලුචු ගුචු ග්ලඤ්චු.

(19) ආජි ආයාමෙ.

ආනාඤ්ජ ආඤ්ජ.

(20) වජ ගතො.

වචජතු: වචජ්ථ. (579) වාදිකානන එ:.

(ස-) මුවධාතු වේ, උකාර පලමුමෙන් ඉත්සංඥ වෙසි, වි දිවිහකතිසි, අම වේ, ඉත්සංඥ ඉර් යන්න බැවින් ශාසුලිද්දුත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඛ වේ. දකාර නකාර වේ, අමුවත් යනු වේ. තුචු පක්‍ෂයෙහි අමිආගම සිආගම ඉමිආගම, ර්මිආගම වෙත්, කාස් සොත් යනාදියෙන් සිහට ලොප්, ගුණ වේ, ර්කාර සහිත ඉකාරයහට දීඕවේ, අමුවිත් යනු වේ. එවං, මෙසේම අමිලුවත් අමිලොවිත් කියාද අගුවත් අමුවිත් කියාද අග්ලුවත් අග්ලොවිත් කියාද වෙත්. ආජධාතු වේ, ඉකාර ඉත්සංඥසි, ඡාජවේ, නෙදිත් යනාදියෙන් නුණ් වේ, නකාරයහට ඛිඤ්ච වේ, ඛිඤ්චහට ඤකාරද, චිතද, (580) ඛිහට විකල්පයෙන් ආන්ද වෙත්, ආනාඤ්ජ යනු වේ. තුචු පක්‍ෂයෙහි ආඤ්ජ යනු වේ. වජධාතු දත්තාවකාශදිසි, සීසංඥ අනුස් වේ, චිතද, ඛිසංඥ ජකාරයහට ලොප්ද වෙත්, තෘථල

හජ යනාදියෙන් වකාග්දි බාතුගිමෙධ හෙයින් අකාරයහට එකාරනොවේ, සකාරයහට විසඟී වේ, වචජතු: යනු වේ. වජ බාතුහු කෙරෙන් එජ වේ, විකාදිය වූකල්හි ඉමිභාගම වේ, වචජඑ යනු වේ.

(මු-) (21) වුජ ගතො.

(574) වුජවදෙති විරි: අවුජ්ඨත්.

(22) අජගතො ක්ෂපණෙ ව.

586. වාජො'ර වා නිනවසසඤ්ඤාපි. (වි 1. අජ: 6. අර 7. වා 1. තු 1. අන-වසි 7. අ ඝඤ් අල් කපි 7.)

අජතෙ රරෙ වි: සකත්, අනතො වසෙ ව වා සකත්, න තු ඝ ඤා දෙය.*

පරස්මෙපදයෙහි වූ වුජ බාතු වේ, අමිභාගම සි භාගමද වසො'රස යනාදියෙන් ඉමිභාගමද ර්මිද ඉමිභාගමයා කෙ රෙන් සිහට ලොජද වුජ වද යනාදියෙන් වාඞිද ඉකාරයහට දීඞිද දකාරයහට තකාරද වෙන්, අවුජ්ඨත් යනු වේ.

අර, රසංඥයා රහිතවූ විහකති පරකල්හි ; අජතො, අජ බාතුහට ; වි: සකත්, විභාදෙග වන්ගේය ; අනතො, අනට් ප්‍රත්‍යය පර කල්හිද ; වසෙ ව, වස්ප්‍රත්‍යභාරයා පරකල්හිද ; වා සකත්, විකල්පයෙන් විභාදෙග වන්ගේය ; ඝඤ්දෙය තු, ඝඤ් ආදිකොට ඇති අල් කප් යන මොවුන් පර කල්හි වනාහි ; න, විභාදෙග නොවේ.

අන යනු (1134) අනට්ප්‍රත්‍යයයි. ඝඤ් යනුද අල් යනුද කප් යනුද (1134, 1150) ප්‍රත්‍යයෝයි.

(මු-) 587. නෙමෙකාජාද්‍යදානො'ශ්වි ශ්‍රි ඩි ගි සු රු නු ස්නු ක්ෂු ක්ෂු වු: (න 1. ඉමි 1. එකාචි-ආත්-ඉ-උත්-සා ත: 5. අශ්වි-වු: 5.)

නෙකදරතොහා එකාජ්හා ආදනොවර්ණනොදනා සාදනොහා ඉමි න සකත්. අබෙවිමිත් ආජ්ඨත්. විවාය.

(ස-) නෙකදෙ, ශ්විබාතු ආදිකොට ඇති ශ්‍රිබාතු ඩිබාතු ශි බාතු සුබාතු රුබාතු නුබාතු ස්නුබාතු ක්ෂුබාතු ක්ෂ්ණුබාතු

* අනඤ්ච වස්ව තස්මිත්. ඝඤ්ච අල්ච කප්ච ඝඤ්ච කප් න ඝඤ්චකප් අඝඤ්චකප් තස්මිත්.

ඵඛාදා යන මොවුන් කෙරෙන් ; අනෙහිභ්‍යූ, අනෙහිභ්‍යූ ; එකාජ්ඣ, එකාජ්ඣ ; ආදාන, ආදානන ධාතුද ; ඉවර්ණන, ඉවර්ණන ධාතුද ; උදාන, උදානන ධාතුද ; සාදන, සාදන ධාතුද යන මොවුන් කෙරෙන් ; ඉමි න සංඝත්, ඉමිභ්‍යං නොවන්නේ ය.

මේ සූත්‍රයෙන්ම සාධාරණවිධානයෙන් ලද්ද වූ ඉමිභාගමය නිෂේධ කරන්නේ වෙසි, අන්‍ය වූ විශේෂවිධාන වශයෙන් වනාහි ඉමිභාගම වන්නේමය, මෙසේසි, (598) යම රම යනාදියෙන් ඉමි වෙසි, අපාසිත් යනු චේ, (623) සුසතු ධො: යනාදියෙන් ඉමි චේ, අසනාචිත්, (617) සසසභින: යන්නෙන් ඉමි චේ, කර්මසති යනාදියද චේ. සු යනු සුලු මිශ්‍රණේ සුඛග ඛණ්ඩෙ යන ධාතුහු දෙදෙනා කෙරෙහි චේ. එසේම වෘ යනු ස්වාදි ක්‍රෑදි ගණ දෙදෙනා කෙරෙහි ප්‍රසව චේ. මෙහි රූ හු යන දෙදෙනාගේ ග්‍රහණය නිත්‍ය ඉමිප්‍රාප්තිය පිණිසයයි කිසි කෙනෙක් කියති. අවෛජිත් යන මෙහි අපධාතු චේ, අමි භාගම හා සිභාගමද වෙත්. වස් පර කල්හි අපධාතුහට පුළු සූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් විභාදෙශ චේ, ඊම චේ, එකසර ඉකාරනත ධාතු බැවින් ඉමිනිෂේධ චේ, ඉමිරතිත බැවින් වුප් වද යනාදියෙන් වෘඛිසි, කිලාත් යනාදියෙන් ෂකාරද, දකාර යහට තකාරද වෙත්, අවෛජිත් යනු චේ. ආජිත් යන මෙහි තුබූ පක්‍ෂයෙහි නැවතත් අමිභාගමද, අකාරවය දීඝිද, වසෝ'ර ස්‍ය යනාදියෙන් ඉමිද, සිහට ලොප්ද ඉවණ්ණිද දීඝිද වෙත්, තකාර චේ, ආජිත් යනු චේ. විවාය යන මෙහි ධාතුහු කෙරෙහි ශ්‍රප් චේ, රසංඤ රතිත කල්හි නිත්‍යයෙන් ධාතුහට විභාදෙශද චිකිද වෙත්, (577) වෘඛිසි ඓකාරයහට ආස් චේ, විවාය යනු චේ.*

(මු-) 538. ගැනුබලො රණවට්ටුව යො ඵේරා වසතාන්
 තෙනකාලො ඵේරා: (ගැනු බලො: 6.. අණවට් 7. ඉයුට් 1.

* එකො'චි යසස ස එකාචි ආත්ව ඉඟව උත්ව සැත්වෙති
ආදුදුත්, එකාචාචොසො ආදුදුවෙත්ති එකාචදුදුත් තස්මාත්.
ශ්විශ්ව ශ්‍රිත්ව ඩිශ්ව ශිශ්ව යුශ්ව රුශ්ව නුශ්ව ස්නුශ්ව ක්ලුශ්
ව ක්ෂණුශ්ව වාශ්ව තො, න විදුනොන තො යහු තත් අශ්වි ශ්‍රී
ඩි ශි යුරුහ ස්නු ක්ෂණ වා තස්මාත්.

යො: 6. වෙහ 1..තු 1. අසතත් 5. නෙනකාවො: 6..
වෙහ: 6..)

ශ්‍රීතොභීඤ්ඤා ඉවර්ණෙවණ්ණියොරණ්ණවච්ඡි ඉසුචො ජනා,
අනෙකාවොසා අසතත් පරයො: කුමාදුච්චොණ්ණියොච්චියො
ජනා: විව්ඤ්ඤා: විව්ඤ්ඤා:*

(ස-) අනාවච්චි, ගුණනුච්චි ස්වරයක් පරකල්භි; ශ්‍රීතො: ශ්‍රීතා
ප්‍රත්‍යයාගේද; ධොඤ්ඤා, ධාතුහුගේද; ඉවර්ණෙවණ්ණියො:
ඉවණ්ණි උවණ්ණි දෙදෙනාහට; ඉසුචොසා: ඉස් උච්චි දෙක වෙන්;
අසතත් පරයො:, සංයොගයාකෙරෙන් පරනුච්චි; අනෙකාවො:
අනෙකස්වරනුච්චි; උවණ්ණියොසා: ශ්‍රීතප්‍රත්‍යය ධාතුය යන
මොවුන්ගේ උවණ්ණි ඉවණ්ණි දෙදෙනාහට වනාහි; කුමාත්, පිළි
වෙළුන්; වයො ජනා: වී ය් දෙක වෙන්. විව්ඤ්ඤා යන මෙහි අප
ධාතුහු කෙරෙන් අතුස් වේ, ධාතුහට විආදේශද, විනිද, සං
යොග රහිත අනෙකස්වරධාතුහුගේ ඉකාරයහට මෙයින් ය්ද,
නැවත විසර්ගදේශද වෙන්, විව්ඤ්ඤා යනු වේ. විව්ඤ්ඤා යනු බහුව
චනයෙහි එසේම සිටියි. යො: යන එකච්චනානායහට ඉසුචි
යන මෙයින්ම ක්‍රමය වේ, ශ්‍රීතප්‍රත්‍යයාගේ ඉවණ්ණියක් නැති
බැවින් ශ්‍රීතධිවො: යන විච්චනානාය හා සමග ක්‍රමය නො
වේ. එහෙයින් මේ නියමයයි, ගුණනුච්චි ස්වරයක් පර කල්භි
ශ්‍රීතප්‍රත්‍යයාගේ උවණ්ණියහට උච්චි ආදේශ වන්නේය, ධාතුහුගේ
ඉවණ්ණි උවණ්ණි දෙදෙනාහට ක්‍රමයෙන් ඉස් උච්චි දෙක වෙන්
යන මෙසේයි. මෙසේ වෙහ: යන විච්චනානායහට ශ්‍රීත
ධිවො: යන විච්චනානාය හා සමග ක්‍රමය වේ, එහෙයින්
මේ නියමයයි—අනෙකස්වරනුච්චි ශ්‍රීතප්‍රත්‍යයාගේ අසංයොගයා
කෙරෙන් පරනුච්චි උවණ්ණියහට පකාර වෙයි, අනෙකස්වරනුච්චි
ධාතුහුගේද අසංයොගයා කෙරෙන් පරනුච්චි කෙවල ඉවණ්ණිය
හට සකාර වන්නේය යනුයි. සලායවායාව: යන මේ ආදි
සුත්‍රයහට ධාතුප්‍රකාරණයෙහි මේ විශේෂනියමයයි.

* ශ්‍රීතස්ව ධුස්ව ශ්‍රීත ධු තයො: නාසති ඡුර් යස්මින්
යො:ඡු: අඡුස්වාසාවච්චෙති අඡ්චි තස්මින්, ඉස්ව උච්චි
තත් ඉසුචි. ඉස්ව උස්ව යු තසා. වච යච තො වො. න
සෙතස්සත්ස්මාත්. න එකො නෙනකා, නෙනකො'ච යයො
සො නායො: නෙනකාවොරිති ශ්‍රීතධිවොරිතාසා විශේෂණං.
උස්ව ඉස්ව වී තයො: වෙහ:

(මු-) 589. සෘජුදෘශ විපාදානවතො නිත්‍යනිමිතු-සංඛ්‍යා
වෙමනාවෙස්'දූ. (සෘජුදෘශවිපාදානවතා 5. නිත්‍යනිමිතු 5. එපා 6. වා 1. ඉමි 1. අත්සාවෙස්'දූ 5.)

සෘජුරූපයෙන් පැහැදිලිව ඇති අකාරවතො නිත්‍යනිමි
රහිතතාවයෙන් එය ඉමි වා සත්‍ය නිසා වෙස්'දූ අදර්ශය.
විවිධ වුවේ.

(ස-) සෘජු, සෘජුකරණ කෙරෙත්ද ; දෘශ, දෘශ්‍යකරණ
කෙරෙත්ද ; අත්සාවෙන්, ස්වකරණ වූද ; පැහැදිලිව ඇති
වතා, පැහැදිලි දෘශ්‍යකරණ පාදයේ අකාර ස්වකරණවූද ; නිත්‍ය
නිමිතරහිතතාවයෙන්, නිත්‍යයෙන් ඉමිභූතම රහිත ප්‍රත්‍යයෙන්
කෙරෙත්ද පරවූ ; එපා, එප්ප්‍රත්‍යයෙන් ; වා, විකල්පයෙන් ;
ඉමිසත්, ඉමිභූතම වන්නේය ; සාවෙස්'දූ අදර්ශයක, සාධා
වෙස්'දූකර අදර්ශය යන මොවුන් කෙරෙත් වනාහි ; න,
විකල්පයෙන් ඉමිභූතම නොවන්නේය.

සෘජුදෘශ්‍යයෙන් උද්‍යුතරණය, සසර්ජ්‍ය සසුභ්‍ය දදර්ශිත දදුභ්‍ය.
ස්වකරණය කෙරෙත්—විවිධ වුවේ, නිත්‍යනිමිතව, ප්‍රභ
විත ප්‍රභව. පාදකාලයෙන් අකාරවත් ධාතුවෙන් උද්‍යුත
රණය, සව—පෙවිටි පපක්ථි, වව—උවිටි උවක්ථි යනාදියයි.
පාද යන්න නොගෙන එකම අත්වතා යන්න කළ කල්හි
කෘෂ්ටධාතුව කෙරෙත් එප් කොට (604) සාකාරයෙන් රෙඵය
කළ කල්හි ක්‍රූෂ කියා වේ, අකාරවත් බැවින් වක්‍රයට වක්‍රය
යනාදිය ඉහතවේ. නිත්‍යනිමිතු යනු කුමටය? ශිෂ්‍යයෙකුට පෙ
විටි යනාදියෙන් නිත්‍යයෙන් ඉමි වෙයි. සාවෙස්'දූ යන මෙහි
සෘජුබ්‍යයෙන් සාවර්ණික වාචිකය ඇති කල්හිද, නොවේ.
දීඝි සාකාරනතාවයටද වා යන මෝහටද ඉමිසහිත ප්‍රත්‍යය
බැවින් යෙදීම නැති කල්හි, (616) නෙමානසංඛ්‍යා'වෘස්'කූ
යන මෙයින් වා සා සායන මොවුන් රහිත සාකාරනතාවය
කෙරෙත් එප් යන්නෙන් ඉමි නිෂේධ කල්හි, සා සායන මේ
දෙදෙනාම නිත්‍යයෙන් ඉමි රහිත ප්‍රත්‍යය බැවින් මේ සුත්‍ර
යෙන් විශේෂවිධානය හෙතුකොටගෙන විකල්පයෙන් ඉමි
පැමිණිකල්හි නිෂේධය වෙයි, (584) නෙමසුම් යනාදිය නියම
බැවින් (554) වසෝ'රසය යන මේ අදියෙන් නිත්‍යයෙන් ඉමි
වන්නේය. අත්සාවෙන් කෙරෙත් එප් වේ, විභාදක කළ
කල්හි ස්වකරණ බැවින් මෙයින් විකල්පයෙන් ඉමි වේ, ගුණ

දිගද වේ, විවසිථ යනු වේ, ඉම් නුටු පක්‍ෂයෙහි විවෙථ යනු වේ.*

(මු-) (23) ක්‍ෂිකයෙ.

590. ක්‍ෂි'ජ්‍යා'රෙ. (සී: 1. අව් 1. සි 7. අරෙ 7.)

අජනනසා සී: සතත් අරෙ යෙ පරෙ. ක්‍ෂියාත්.†

(ස-) අරෙ, රසංඥා රහිතවූ; යෙ පරෙ, සකාරය පර කල්හි; අජනනසා, ස්වර්ග නාමය; සී: සතත්, දීඝී වත් නේය.

අරෙ යනු, සි යන මොහුගේ විශේෂණයි. මෙහි සාධාරණයෙන් ස්වර්ග නාමය බැවින් ස්වර්ගවර්ත, හරිතවර්ත, ශිව්‍යායනෙ හරිතයනෙ යනාදියෙහි ලිඛිතානන්‍යභවද දීඝී වේ. බාහුග්‍රහණ අනන්‍යයෙහි සිටි ප්‍රකාර වූද විකාර වූද ස්වරයභව දීඝී වේ, මෙසේයි, භ්වෙ—හ්‍රයාත්, ශ්වි—ශ්‍රයාත් යනාදියෙහි ජායෙය කල කල්හිද දීඝී වේ. ස්‍රියාත් ක්‍රියාත් යනාදියෙහි වනාහි (620) සාකාරස්ථානයෙහි හ්‍රස්වානවු ර් ආදෙශබලයෙන් දීඝී නොවේ. ක්‍ෂියාත් ක්‍ෂරෙත් භී—යාත් වේ, මෙයින් දීඝී වේ, ක්‍ෂියාත් යනු වේ.

(මු-) (24) කටෙ වෂ්ටවරණයෝ.

අකට්ත්, එදිකානන වර්: (576).

(ස-) අකට්ත්, යන මෙහි බාහුග්‍රහණ එකාරය ඉත්සංඥා බැවින් වෘඪ නොවන්නිය. හසාදෙ: සෙම: යනාදි ස්‍රුතයෙහි ඒ ප්‍රකාරයෙයි. බාහුග්‍රහණ වෂ්ටයෙහිද ආවරණයෙහිද යන අභිදේක්ෂි වේ. අකට්ත් යන මෙහි කටබාහු වේ, වසෝ'රසා යනාදියෙන් ඉම්ආගමද ර්මිද වෙන්, එකාරය ඉත්සංඥා බැවින් හසාදෙ: සෙම: යනාදියෙන් වෘඪ නොවන්නිය. ක්‍ෂියාත් යනාදියෙන් සිභව ලොප් වේ, අකට්ත් යනු වේ.

* අත් අසත්‍යසා අකාත්, පාඨ (දශවිධ ගණපාඨ) අකාත් පාඨාකාත්. සාප් ව දශ ව අව් පාඨාකා: ශ්වෙති තස්මාත්. නිත්‍යම් අනිම් තා (ප්‍රත්‍යයෝ) යස්මාත් ස නිත්‍යනිම්තා තස්මාත්. නිත්‍යනිම්තූර්ති අජනනසා පාඨාකාත්ශ්ව විශේෂණං. සාශ්ව වෛශ්ව අදවෙති සාවෛ'ද න සාවෛ'ද අතාවෛ'ද තස්මාත්.

† න ර: අරස්තස්මිත් අරෙ. සිඉත්‍යසා විශේෂණං.

(මු-) (25) ගුප්තරක්ෂණේ.

591. කම්සානො ගුප්තපණ්ණපනො යදිභිසබ්බා ධු:.

(කම්: 5. සාත: 5. ගුප්තපණ්ණපන: 5. යදිභිථයභි ආයා: 1...ධු: 1.)

කමො යදිභි සාතෙරිඨභි ගුපාදෙගය: සත් සොථි, තදන් තත්ථ ධුසංඥ: ගොපායති.*

(ස-) කම්: කම්බාතුහු කෙරෙන් ; යදිභි, යදිභිප්‍රත්‍යය වේ ; සාතො: සාත්බාතුහු කෙරෙන් ; ථයභි, ථයභිප්‍රත්‍යය වේ ; ගුපාදො: ගුප්තබාතු ආදිකොට ඇති ධුප්‍රබාතු පණ්ණබාතු පනබාතු යන මොවුන් කෙරෙන් ; සොථි, සොථියෙහි ; ආයා: සත්, ආයප්‍රත්‍යය වන්නේය ; තදන්තත්ථ, ඒ ප්‍රත්‍යයානන්තයද ; ධුසංඥ: සත්, බාතුසංඥ ඇත්තේ වේ.

යදිභිප්‍රත්‍යයාගේ යදකාරය වෘත්තිය පිණිසයි, ඩකාරය ආත්ම නෙපදය පිණිසද ගුණභාවය පිණිසද වෙයි, එහි ඉකාරමාත්‍රයෙක් ප්‍රත්‍යය වෙයි යනු භාවයි. ථයභිප්‍රත්‍යයාගේ ඩකාරය ආත්මනෙපදය පිණිසද ගුණනොවීම පිණිසද වේ, අභිවිශේෂයක් නොකියන බැවින් සොථියෙහිම වෙත්. ගුප්තබාතුහු කෙරෙන් ආයප්‍රත්‍යය වේ, ගුණද, බාතුසංඥද, වෙත්, ගොපාය බාතුහු කෙරෙන් තිප් වේ, ගොපායති. ආයානන්තයකෙරෙන් උභයපදයද වේ (636). ආයප්‍රත්‍යයානන්තය කෙරෙන් විකල්පයෙන් උභයපදයයිද කියනුලැබෙයි. [පාණිනි: 3. 1. 28, 29. 30.]

(මු-) 592. වාරෙ (වා 1. අරෙ 7.)

එහෙ එනෙ වා ස්‍රරරෙ විෂයෙ. අගොපාසිත් අගොපිත් අගොප්පිත්. ගොපායාමාස පුගොප.

(ස-) අරෙ විෂයෙ, රසංඥ රභ්‍ය විෂයෙහි ; එහෙ: කම්සාත-ගුප්ත-ධුප්ත-පණ්ණ-පන යන මොවුන් කෙරෙන් ; එනෙ, යදිභි ප්‍රත්‍යය ථයභිප්‍රත්‍යය ආයප්‍රත්‍යය යන මොවුන් ; වා ස්‍ර: විකල්පයෙන් වෙත්.

අරෙ යනු විෂයසන්නිෂ්ඨ, එහෙයින් විසංඥයා කෙරෙහිම සිප්‍රත්‍යය මුල්කොට ඇති ප්‍රත්‍යය සලකනු ලැබෙන්නේ විප්‍රත්‍යයා

* ගුප්තත්ථ ධුප්තත්ථ පණ්ණත්ථ පන වෙති තත්ථමාත්. යදිභි ථයභි ආයත්ථ තෙ.

දිත්තේ උත්පත්තියට පළමුවම අදෙශයෝ වෙත්, ඉන් පසු ධාතුසංඥ කළ කල්හි ටි අදි විභක්ති උත්පත්තියයි, අගොපාසීත් යනු ආයානනාඨයෙන් ධාතුසංඥ කළ කල්හි අන්‍ය ධාතුවක් බැවින් (554) නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ, ඊමිද සිලොපයද වෙත්. පක්‍ෂයෙහි ඉත්සංඥ උකාරය බැවින් (573) විකල්පයෙන් ඉම් වේ, අගොපීත් යනු වේ, අගොපසීත් යනු ඉම් රහිත බැවින් (574) වෘතියි. ගොපායාමාස යනු (582) ප්‍රත්‍යයාන්ත බැවින් හෝ අනෙකකර්තෘවයෙන් හෝ ආම් වේ.

(මු) එවං (26) ධූපතාපෙ.

(27) තපො සන්තාපෙ.

(554) ඔදිතාත් නෙම්. අනාපසීත්.

(ස-) ධූපධාතුහුගේ උකාරය ඉත්සංඥ නොවන බැවින් විසංඥ දිවිභක්තියි, අධූපාසීත් අධූපීත් කියා නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ. තපො යන මෙහි ඔකාරය ඉත්සංඥ බැවින් ඉම් ආගමය නොවේ, අනාපසීත් යනු වේ.

(මු-) (28) චමු අදනෙ.

593. ඡ්විවු ක්ලමාවමො'පි සී. (ඡ්විවු-ක්ලම-ආවම: 6. අපි 7. සී: 1.)

එෂාං සී: සංදපි. ආවාමති. ආඛ: කිං—චමති විචමති. (576) මාන්තාතාත් න චිරි, අවමීත්.*

(ස-) චමධාතුහුගේ උකාරය අනුබ්‍යාස පිණිසයි, ක්තා ප්‍රත්‍යයසාරානියෙහි විකල්පයෙන් ඉම් වේ. එෂාං, ඡ්විවු-ක්ලම-ආපුච්චි චම යන මේ ධාතූන්ගේ සාරානියෙහි; අපි, සෙ ශප් යනාදියෙන් වූ අප් පර කල්හි; සී: සංත්, දිසී වන්නේය. ආපුච්චි චමධාතූහට මෙයින් දිසීකළ කල්හි ආවාමති යනු වේ. ආඛ: කිං, අභිපුච්චියහට දිසී වීම කුමටය? චමති යන තන්හි කෙවල චමධාතූහටද, විචමති යන තන්හි අන්‍ය උපසග් පුච්චිකොට ඇති ධාතූහටද දිසී නොවන පිණිසයි. මාන්තාතාත්, මකා රාත්ත බැවින්; න චිරි, වෘතී නොවන්නිය. අවමීත් යනු වේ. [පාණිනී: 7. 3. 75.]

(මු-) (29) කුමුපාදවික්‍ෂෙපෙ.

* ඡ්විවුග්ව ක්ලමග්ව ආවමව තසා.

594. ක්‍රමක්ලම ප්‍රමත්‍රාසත්තාස ත්‍රසත්‍රාචලසස සංයස: ශන් වා රෙ සෙ. (ක්‍රම—සංයස: 5. ශන් 1. වා 1. රෙ 7. සෙ 7.)

එහෙක සෙ'චේ ශන් සත් වා රෙ පරෙ. ක්‍රමාති.*

(ස-) එහා:; ක්‍රම-ක්ලම-ප්‍රම-ත්‍රාස-ත්තාස-ත්‍රස-ත්‍රාච-ලස-සංයස යන මොවුන් කෙරෙන්; සෙ'චේ, කර්තූපයෙහි; රෙ පරෙ, රසංඥා පර කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ශන් සත්, ශන්ආගමය වන්නේය. ක්‍රමාති යනු වේ.

මෙහි ත්‍රාස ස්තාස දෙක දන්තකන්තයෝද තාලවකන්ත යෝද වෙත්. සංයස: යන්නහුගේ ප්‍රභණය අන්‍යඋපසභී යන්ගේ නිරූපය පිණිසයි. ශන් යන්නහුගේ ශන් යනු ඉත්සංඥ වෙයි. යකාරය සිටියි, මේතෙම අප්ප්‍රත්‍යය බාධා කෙරෙයි. ශිත්ත බැවින් (530) රසංඥ කල කල්හි, (532) ඩිත්ත බැවින්, ත්‍රාච්ඡාති යන මෙහි (542) ගුණ නොවේ. න කාරය වනාහි ත්‍රාච්ඡාති යනාදියෙහි (245) නුණ්ථීය පිණිසයි. ශන් පර කල්හිද දීඝියෙහි ගොවිඤ්ඤාටතෙම කියයි, ඔහුගේ මතයෙහි ක්‍රාමාති යනාදියයි. ශන්ආගම විකල්පසංයසෙහි ඒ ඒ ගුණයන්ගේ ප්‍රත්‍යය වෙයි. [පාණිනි: 3. 1. 70, 71, 72.]

(මු-) 595. ක්‍රම: පෙ'පි ඝී: (ක්‍රම: 6. පෙ 7. අපි 7. ඝී: 1.)

ක්‍රාමති.

(ස-) ක්‍රම:; ක්‍රමධාතුහට; පෙ, පරස්මෙව්පදයෙහි; අපි, අප්ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ඝී:, දීඝී වන්නේය. ක්‍රාමති, ක්‍රමධාතු කෙරෙන් විභක්තිද අප්ප්‍රත්‍යයද මෙසින් දීඝීද කල කල ක්‍රා මති යනු වේ. පෙ යනු ක්‍රමටය? වික්‍රමතෙ යන තන්හි ආත් මනෙපදයෙහි දීඝී නොවන පිණිසයි. අපි යනු ක්‍රමටය? ක්‍රමිෂ්‍යති යන තන්හි අප් රහිත කල්හි දීඝී නොවීම පිණිසයි. [පාණිනි: 7. 3. 76.]

(මු-) 596. ස්ත්‍රක්‍රමො'මේ'රවස ඉම්. (ස්ත්‍රක්‍රම: 5. අමෙ 7. අරවස: 6. ඉම් 1.)

ආහං වසසකරස ඉම් සත්තන තු මෙ. අක්‍රමීත්.

* ක්‍රමශ්ව ක්ලමශ්වෙනාදි වන්වෙ තස්මාත්.

(ପ୍ର-) (30) ଭୃ ଯସ୍ମି ଲବରତେ.

එහෙමනෙ කුමාත් සිදු: ශිති පරෙ: යච්ඡති.*

Digitized by Microsoft®

යනු දිවාදි ගණිකය හටමය. මෙහි රෙ යනු නොකියා ශිති යනු කීම ඉයර්ති යන මෙහි (670) ශප්තට ලොප් කළ කල්හි රසංඥා පර කල්හි සාවජාදෙශය වැලැක්ම පිණිසයි. [පාණිනි: 7. 3. 78.]

(මු-) 598. සම-රම-නමාන: පෙ සෙට්ඨි සන් චෛෂාං. (සම—ආත: 5. පෙ 7. සෙ: 6. ඉම් 1. සන් 1. ච 1. ඵ ෂාං 6...)

යමාදෙරදනනාවට සෙර්ථි සකත් පෙ, තෙෂාඤ්ච සන්. අයංසිත් අයංසිථොං.*

(ස-) යමාදෙ?, යම ආදිකොට ඇති රම නම යන මේ ධාතූන් කෙරෙන්නද; ආදනනාවට, ආකාරනන ධාතූන් කෙරෙන්නද; පෙ, පරස්මෙහපදයෙහි; සෙ, සිභගමයහට; ඉම් සකත්, ඉම්භගමය වන්නේය; තෙෂාං ච, ඒ වතුළියේ ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහිද; සන්, සන්භගමය වන්නේය. නකාරය ඉන් බැවින් ධාතුහුගේ අන්තයෙහි සකාරගමය වේ. පෙ යනු කුමටය? අරංසනඅද්‍යසන යන මේ ආදියෙහි ආත්මනෙපදයෙහි ඉම් සන් නොවන පිණිසයි. අයංසිත්, යමධාතු වේ, මෙයින් ඉම්භගම සන්භගම දෙකද, සිහට ලොප්ද, ඉවණියට දීඝිද, මකාරයහට ඕන්ද්‍රද, දකාරයහට තකාරද වෙත්, අයංසිත් යනු වේ. එහිම විවචන තාංවිභකතිය කළ කල්හි අයංසිථොං යනු වේ. [පාණිනි: 7. 2. 73.]

(මු) (589) සාපද්‍යෙහි වෙම්, යෙම්ථ, යයජ්ථ. ඵචං (31) න්මෙෞ ශබ්දනිවේෂය.

(32) හයගතො.

අහසින් (576) යානනානානන වර්ග.

(33) දලම් හෙදෙ.

(574) වුජ්චදෙහි වර්ග, අද්‍යුජිත්.

(34) ඤ්ඵලා විසරණ.

ඵලාතු: ඵලා: ඵලිථි.

(ස-) යෙම්ථ, යන තන්හි යමධාතුහු කෙරෙත් සිසඤ ඵප් වේ, විඤ වේ, පාඨයෙහි අකාරවිශිෂ්ට ධාතු බැවින් සාප් ද්‍යශාදි

* යම ච රම ච නම ච ආත් ච තස්මාත්.

සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වේ, ආද්‍යන්තයෙහි සංයෝග රහිත භසන්ත ධාතු බැවින් අකාරයහට එකාරයද සමසන ඛිසංඥයහට ලොප්ථ වෙත්, යෙම්ථ යනු වේ. ඉම්ආගමයෙන් ශෙෂවූ පක්‍ෂයෙහි ඛිසංඥයාගේ ස්වරයා කෙරෙන් පරභාගයෙහි මකාරලොපාදිය කලකල්හි යසන්ථ යනු වේ. නිමධාතු හුගේ ඔෆාකාරය ඉම් නොවීමෙහි ඉත්සංඥයි, ශබ්දය නැමීම හෝ නමස්කාරය යන අභි දෙක්හි වේ පරස්මෙවදයි. යම් ධාතුව මෙන් අනංසිත් අනංසිඤා, නෙම්ථ නනන්ථ කියා වේ. අහසිත් යන මෙහි භය ගතොෆා යන ධාතුහු කෙරෙන් දිවිහක් නිව අම්ආගම සිආගම වසෝරසය යනාදියෙන් ඉම්ආගමද, ඊමිද වෙත්, හසාදෙය යනාදි සුත්‍රයෙන් යාන්ත බැවින් වෘඛි නොවන්නිය. සිලොපාදිය වී අහසිත් යනු වේ.

දලධාතුහු කෙරෙන් දිවිහකනිව අල්අන්ත ධාතු බැවින් වුජ වද යනාදියෙන් වෘඛිසි, අදුලිත් යනු වේ. ස්ථිඵලා විසරණ, පරස්මෙවදික ඵලධාතුහුගේ ස්ථිඵලාඛිකය වධිමාන කාලයෙහි කතප්‍රත්‍යය සදහායි, ආකාරය භාව ක්‍රියාරම්භ දෙ ක්හි වූ කත කතවතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි විකල්පයෙන් ඉම්ආගමය පිණිසය, විසරණ යනු උත්පාදයෙහියි. ඛිසංඥය හට ලොප් කොට අකාරයහට එකාර කල කල්හි ඵලදායී යනු වේ, ඵලදායී ඵලිථ යනුද සිඛකටයුතු.

(මු-) (35) ත්සර ජද්මගතොෆා. අත්සාරිත්.

(36) ඡ්ඨිවුතිරසනෙ.

(593) ඡ්ඨිවුක්ලමෙති සී, ඡ්ඨිවති.

(ස-) ජද්මගතොෆා වස්ථවාගමන්ති වේ. වසෝරසය යනාදියෙන් ඉමිද අර්අන්ත බැවින් වුජ්ඨියෙන් වෘඛිද වෙත්. අත්සාරිත් යනු වේ. ඡ්ඨිවුතිරසනෙ, මුඛයෙන් සෙම් ආදිය පහ කිරීමෙහි වේ. ඡ්ඨිවු ක්ලම යනාදියෙන් දිසී වේ. ඡ්ඨිවති යනු වේ.

(මු-) 599. ඡ්ඨිවජාදෙතා: ඛෙජ්ඨි ඡ්ඨාසන වා. (ඡ්ඨිව අජ්ඤා: 6.. ඛෙ: 6. ධි-ඡ්ඨා: 6.. න 1. වා 1.)

තිඡ්ඨිව විඡ්ඨිව, ඡ්ඨිවකත්.

(ස-) ඡ්ඨිවි, ඡ්ඨිවිධාතුහුගේද; අජ්ඤා, අජ්ඨි ධාතුහුගේද; ඛෙ, ඛිසංඥ වූ; ධිඡ්ඨා, ධිකාර ඡ්ඨා රදෙදෙනාහට; වා, විකල්පයන්; ත, තකාර වේ.

ජීවිච්චාතුහු කෙරෙත් සීසංඥවු ණප් චේ, චික චේ, බෙර දූව: යනාදියෙන් වකාරය ලොප්චේ, නැවත ශස් ආදි බස් අනත සංයෝගයාගේ ආදිවණිය වූ ෂකාරය ලොප්චේ, මෙ සින් බීසංඥ ධකාරයහට විකල්පයෙන් නකාර චේ, ගුණ චේ, තිෂ්ඨව යනු චේ. තුඩු පක්‍ෂයෙහි (559) ධකාර කළ කල්හි විෂ්ඨව යනු චේ. ධාතුහු කෙරෙත් යාත්විහකතිව (228) දිසීචේ, ජීවිච්චාත් යනු චේ. උජීග් බක සමාපනේ. විකල්පයෙන් ජකාරයහට තකාර චේ, උතිවජ්ජති උතිවජ්ජති යනු චේ.

(මු-) (37) ජී ජයෙ.

600. ජෙර්ගි: සන් ධේත: (ජේ: 6. ගි: 1. සන්-ධේත: 7..)

ජීගාය.

(ස-) සන් ධේත:, සන්ආගම සීසංඥ යන මොවුන් පරකල්හි; ජේ, ජීධාතුහට; ගි:, ගිආදෙශ වන්නේය. ජීධාතුහු කෙරෙත් ණප් චේ, මෙසින් ගිආදෙශ චේ, චික චේ, කවගීය හට වවගීය චේ, ණ පර කල්හි වැඩිසි, ආස් චේ, ජීගාය යනු චේ. විකල්ප දෙදෙනාගේ මධ්‍යවර්ත බැවින් නිත්‍යතියයි. ජීගී ෂති යනාදියයි. ජීධාතුහුගේ තුප්ඝාතයෙහි තිප්ද අනතු ඝාතයෙහි අනතිද ව්‍යතව්‍යයි. [පාණිනී: 7. 3. 57.]

(මු-) (38) රක්‍ෂ පාලනේ.

ප්‍රතිරක්‍ෂති, ෂාතනකාතන ණ:, (549).

(39) අක්‍ෂ ව්‍යප්තෝ.

601. වාක්‍ෂ-කාශාපිතක්‍ෂ: ශ්‍රිත්‍ර ඝේ රේ. (වා 1. අක්‍ෂ කාශාපිතක්‍ෂ: 5. ශ්‍රිත්‍ර: 1. ඝේ 7. රේ 7.)

ආහං රේ පරේ ශ්‍රිත්‍ර: ශ්‍රිත්‍ර වා ඝේ'රේ. අක්‍ෂණේති අක්‍ෂති.*

(ස-) ප්‍රතිරක්‍ෂති යන මෙහි, ෂාතනකාතන ණ:, ප්‍රාග්වත්ත: යනාදි සූත්‍රයෙන් ෂකාරනාධාතු බැවින් මුඛිතාදෙශ නොවේ. අක්‍ෂව්‍යප්තෝ, අක්‍ෂධාතු ව්‍යප්තියෙහි චේ, පරස් මෙමපදයි, උභාරය වෙමුදිත් යනාදි සූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉමිආගමය පිණිස ඉත්සංඥයි.

* කාශාපිශ්වාසෝ තක්‍ෂ වෙති කාශාපිතක්‍ෂ, අක්‍ෂස්ව කාශාපිතක්‍ෂ වෙති තස්මාත්.

ආහාර, අක්ෂධාතු කෘශාර්ථයෙහි වූ තක්ෂධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; රෙ පරෙ, රසංඥා පර කල්හි; භෙ'ථේ, කතීහු ගේ අභියෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ශ්‍යු: සතත්, ශ්‍යුප්‍රත්‍යය වන්නේය. ශ්‍යුප්‍රත්‍යයාගේ ශකාරය ඉත්සංඥා, නුයන්ත වේ. අක්ෂධාතුහු කෙරෙන් තිස් වේ, විකල්පයෙන් ශ්‍යුප්‍රත්‍යයද, ගුණද, ඡරුර්ණෝද්‍යනො යනාදියෙන් මුඛිත්‍ය ඡාකාරද වෙන්, අක්ෂණෝති යනු වේ, පක්ෂයෙහි ශප්‍රත්‍යය ව අක්ෂති යනු වේ. තක්ෂණෝති තක්ෂති කාශ්ඨං, කාශ්ඨය තුනිකෙ රෙසි යන අච්ඡි. කෘශාර්ථ: යනු කුමටය? සන්නක්ෂති වෛරං සාධු: යන තත්හි කෘශාර්ථය නොවන හෙයින් ශ්‍යුප්‍රත්‍යය නොවන පිණිසයි, සොග් භයකෙරෙසි යන අච්ඡි. [පාණි නි: 3. 1. 75, 76.]

(මු-) (588) ශ්‍යු ධිවොරිත්‍යච්ඡි, අක්ෂණුවනි. (573) උා දිකාදිම් වා, ආක්ෂිත්, (213)

සතදෙ: සො ලොප:

(ස-) අක්ෂධාතුහුකෙරෙන් අනති වේ, ශ්‍යු වේ, ශ්‍යුධිවො: යනාදියෙන් උච්චි වේ, මුඛිත්‍ය ඡාකාර වේ, අක්ෂණුවනි යනු වේ. අම්ආගම සිආගම වේ, උාදිකාදිම්වා, උාකාරය ඉත් බැවින් වෙමුදින් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වේ, භුයොම ජදෙ: යන්නෙන් නැවත අම්ආගම වේ, සිලොපාදියවූ පසු ආක්ෂිත් යනු වේ. සතදෙ: සො ලොප: යනාදිය සිහිකල ස්‍යා.

(මු-) 602. ඡචො: ක: ඡස. (ඡචො: 6 .. ක: 1. සෙ 7.)

ඡස ස්ස ව ක: සතත් සකාරෙ පරෙ. ආක්ෂිත්, ආක්ෂිථො ආභො, ආක්ෂිත්‍ර: ආක්ෂු:

(ස-) ඡස, ඡකාරයහටද; ස්සව, ස්කාරයහටද; සකාරෙ පරෙ, සකාරය පරකල්හි; ක: සතත්, කකාර වන්නේය. ටි පරකල්හි සි වේ, ඊම් වේ, (213) කකාරලොපය වේ, මෙයින් ඡකාරයහට කකාර වේ, (111) කකාරයා කෙරෙන් සකාරයහට මුඛිත්‍ය ඡ වේ, නැවත අම්ආගමාදියව ආක්ෂිත් යනු වේ.

අක්ෂධාතුහු කෙරෙන් ටි, තාං වේ, වෙමුදින් යනාදියෙන් ඉම්ද, නැවත අම්ද, දිසිද, ඡකයද වෙන්, තකාරයහට ඡවූ හි: යනාදියෙන් ටකාර වේ, ආක්ෂිථො යනු වේ, පක්ෂයෙහි

සතඥයා සොලොපය යනාදියෙන් කකාරලොපය වේ, කුසස්
කොත් යනාදියෙන් සිහට ලොප් වේ, ආහං යනු වේ. අක්ෂ
ධාතුහු කෙරෙන් වි අන්විභකති වේ, සි වේ විකල්පයෙන් ඉම්
වේ, අනුස්සවය යනාදියෙන් අන්හට උස් වේ, නැවත අම්ආග
මාදියට ආස්මිනු, යනු වේ. පක්ෂයෙහි කකාරලොපය වේ,
ඡකාරයහට කකාර වේ, කවර්ගයා කෙරෙන් ඡතිය වේ,
ආක්ෂුය යනු වේ. [පාණිනී: 8. 2. 41.]

(මු-) එව. (40) තක්ෂු කාශේ.

කාශාචී: කිං, නිහිතීසනෙ සනතක්ෂති.

(41) ඡික්ෂ ප්‍රමුඛතෙ.

(549) ප්‍රඡික්ෂති ප්‍රතික්ෂති.

(42) කාශේ විලොඛතෙ.

(ස-) එව. තක්ෂුකාශේ, ක්ෂිණතායෙහි වූ තක්ෂධාතුද
මෙසේම තක්ෂේණති තක්ෂති යනු වේ. කාශාචී: කිං, කාශාචී:
යනු කුමටය? කාශාචීය නුචු කල්හි නිහිත්සනයෙහි යනු
ප්‍රත්‍යය නොවනහෙයිනි. නිහිතීසනෙ, නිහිතීසනාචීයෙහි ;
සනතක්ෂති, සනතක්ෂති යනු වේ. ප්‍රාග්වතන: යනාදියෙන්
නික්ෂධාතුහුගේ නයන්හට විකල්පයෙන් මුඛිත්‍ය වේ,
ප්‍රඡික්ෂති ප්‍රතික්ෂති යනු වේ. විලොඛතෙ, කාශධාතු වැඩි
තැන් කපා හැරීමෙහිද සිසාමෙහිද ආකෂිණයෙහිද ඉරි ගැසී
මෙහිද වේ.

(මු-) 603. කාශ මාග ස්පාග තාප දාප සාප: සිජ්ටතං වා.
(කාශ-සාප: 5. සි: 1. ටතං 7. වා 1.)

එතස: සිජ්ටා සතත් ටතං*

(ස-) එතස: කාශ මාග ස්පාග තාප දාප සාප යන මේ
ධාතූන් කෙරෙන් ; ටතං, විසංඥයා පරකල්හි ; වා, විකල්ප
යෙන් ; සි: සතත්, සිප්‍රත්‍යය වන්නේය. පක්ෂයෙකින් කාශ
මාග ස්පාග යන මොවුන් කෙරෙන් (605) සත් ප්‍රාප්තිය වේ,
තාප දාප සාප යන මොවුන් කෙරෙන් ඛප්‍රාප්තිය වේ, (565.)

(මු-) 604. වර්ද්‍රෝකිජ්ඣසෙ දාග සාචොස්තු නිත්‍යං.
(වා 1. සාත් 1. ර: 1. අකිත්ඤසෙ 7. දාග සාචෝ: 6 ..
තු 1. නිත්‍යං 1.)

* කාශව මාග වෙනස්ව තස්මාත්.

කෘෂාදීනාමාකාරෙ රූ සතත් වා අකිත් කසෙ, 286 දූශ සාචේයා නිත්තං අක්රාසීත් අකාර්සීත්*

(ස-) කෘෂාදීනාං, කෘෂ ආදිකොට ඇති මෘග ස්පෘශ තාප දූප සාප යන මොවුන්ගේ ; සාකාරූ, සාකාරයනෙම ; අකිත් කසෙ, කිත් රහිත කසේ පරකල්හි ; වා, විකල්පයෙන් ; රූ සතත්, ස්වරූපාරකාර වන්නේය ; දූශ සාචේස්වා, දූශ සාර් දෙදෙනාහට වනාහි ; නිත්තං, නිත්තයෙන් රකාර වේ.

කෘෂාදීනු අනුවර්තනයයි. වාග්ගණය පරසූත්රයෙහි අනු වෘත්තිය වැලැක්වීම පිණිසයි අකිත් කසෙ යන මෙයින් ගුණවූ කසේ පරකල්හි යන අර්ථය, එහෙයින් දිදුසුනෙ යනු වේ, සිසා සෘති යන මෙහි ඉම් රහිත සත් පරවූ බැවින් (804) ගුණරහිත කල්හි, සාකාරයහට රකාර නොවේ. කිසි කෙනෙක් වනාහි අකිත් කථනය කිත් කසේ අප්‍රාප්තිය පිණිස ය, එහෙයින් දූශධාතු කෙරෙන් යච් ලොප්කල් කල්හි දර්ශ්‍ය යනාදිය වෙසි කියති. කෘෂධාතු කෙරෙන් විසංඥ දී වේ, අම් වේ, ප්‍රච්ඡුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් සිදු, ඊම්ද, මෙයින් සාකාරස්ථානයෙහි විකල්පයෙන් අකාරනත රකාරද වෙත්, වුප් වද යනාදියෙන් රකාරයෙහි අකාරයහට වෘතිය, ෂචායා යනාදියෙන් ෂකාරයහට කකාරද, ක්විලාත් යනාදියෙන් ඡකාරද, දකාර තකාරද වෙත්, අක්‍රාසීත් යනු වේ. පසායෙහි සාකාරයහටම වෘතිය. පෙරසේමැයි. අකාර්සීත් යනු වේ.

(මු-) 605. හශභො'නිමිජ්ඣො'දාශා සත් වතං ශ්ලිෂ්ඨො ලිඛගතො. (හශභා 5. අනිමි ඉප්ඛා 5. අදාශා 5. සත් 1. වතං 7. ශ්ලිෂ්ඨා 5. තු 1. ආලිඛගතො 7.)

අනිමිජ්ඣො හශභානාත් දූශවජාත් සත් සතත් වතං, ශ්ලිෂ්ඨො ස්ථාලිඛගතො'වේ. අකාසත්.†

(ස-) දූශ වජාත්, දූශධාතු රහිතවූ ; අනිමි, ඉම් ආගමය නැත්තාවූ ; ඉප්ඛා, උච්චසංඥ ඉම් සුක්තවූ ; හශ භානාත්,

* නාසති කිත් යස්මින් සො'කිත්, සවා සො කසේ වෙති තස්මින්.

† හශ්ව තාලව්‍යශශ්ව මුඛිනාශවෙති තස්මාත්. නාසතිඉම් යස්මාත් සො'නිමි, ඉම් උච්ච යසා ස ඉප්ඛා, අනිමිවාසො ඉප්ඛා වෙති තස්මාත්. නාසති දූශ් යත්‍ර සො'දූශ් තස්මාත්.

හසාග්‍රන්ථ ශකාග්‍රන්ථ ඡකාග්‍රන්ථධාවු කෙරෙන්; වෘ.
වි පරකල්ති; සක් සත්, සක් වන්තේය; ශ්ලීෂතෙ සතු,
ශ්ලීෂධාවු කෙරෙන් වනාහි; ආලිච්ඨතෙ'මේ, ආලිච්ඨ
නාමියෙහි වි පරකල්ති සක් මේ. කකාර ඉන්සංශුයි සකා
රය ශුෂ මේ.

(ස-) අනිම්භ්‍යයා යනු භග්‍යයා යන්නෙන්ම විශේෂණයයි. මෙතෙම සිහට බාධකයි. අකාක්‍ෂත් යනු සිතාගත විකල්ප පක්ෂයෙහි (603), මෙයින් සත් වේ, ඡකාරය හට කකාර වේ, ඡතය වේ. [පාණිනී: 3. 1. 45, 46, 47.]

(ಶ್ರೀ-) (43) ರೂಪ ಹಿಂಜಾರಾಂ.

606. බෙම්සහළුහභාස්තුශුවවසවිභ රූපවිසිසොසෙනා'ර
සහ. (වා 1. ඉම් 1. සහ—ඉග්ගො: 5. ත්‍ය 6. අරසහ 6.)

එහෙයසිතසකරසය ඉම් සකවා. රෙමිතා රෙමිතා.*

(ස) එහෙත්, සහ-ලිහ-හා-සතු-දෙව-වස-තු-අශ-රූ-ම-රිම-ඉමු සහ මොවුන් කෙරෙත්; අරසා නසා, රසං-දායා රහිතවූ නකාරය හට; වා, විකල්පයෙන්; ඉම් සහත්, මේ වන්නේය.

මේ ධාවූන් කෙරෙහි කිසි ධාවූන් හට ඉම් නොපැමිණි කල්හිද කිසිවක් හට නිත්‍යයෙන් ප්‍රාප්ත කල්හිද මේතෙම විකල්පවිධානයයි. ඉෂ්‍ර යනු ගත් බැවින් ඉෂ්‍රශවාය්ද්‍යේ යන මෝහටම විකල්පය වේ. ඉෂ්‍රාහිකෂ්ණේ ඉෂ්‍රා සපිණේ යන මේ ධාවූන්ගේ ස්ථානයෙහි නිත්‍යමය. රූෂධාවූහු කෙරෙන් ඩිසංඥා වේ, මෙයින් විකල්පයෙන් ඉමිද නැවත ගුණද වෙත්, රෙෂිතා යනු වේ. පක්ෂයෙහි ජ්‍යෙෂ්ඨතාවයෙන් තකා රයහට ටකාර වේ, රෙෂ්‍රා යනු වේ. [පාණිනී: 7. 2. 48.]

(2) එළි. (44) රිඔ ඩි.සායාං.

(45) ငါ့စိတ် သို့မဟုတ်.

607. දරිද්‍රා කාල කාස ජාත්‍රාපො වාමිසිතං. (දරිද්‍ර—
රූප: 5. වා 1. ආම් 1. සිතං 7.)

එහෙය අම්ම වා සතත් එකං. (583) භවස්සුච්චාම ඉති. ඔහා මබ්බුච උච්චාභ.

(ස-) එහෙත්, දරිද්‍ර-කාශ-කාස-ඵහං-උම යන මේ බාහුන්

* සහ ව උභ ව භාගි සතුගි ගුව ව වස ව තුගි අග ව රුඡ ව රිඡ ව ඉජුගි නස්මාත්.

කෙරෙන්; සිංහ, හි පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; අමිසකත්, අමිආගම වන්නේය.

දරිද්‍ර ජනයාදානු දෙදෙනාහට (582) නිත්‍යයෙන් අමි පැමිණි කල්හි මෙහි විකල්පය පිණිස ග්‍රහණයයි. උපදානු කෙරෙන් සී—ණප්, මෙයින් අමි, ගුණවේ, හ්වස්තුන්වාමි: යන් නෙන් භූධානු වේ, ඔහට විභු වේ, බිසංඥය හට බිකාර වේ. අභි වේ, වන් වේ, ඔහාමිබහුව යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි උපදානු හට විකි වේ, බිසංඥ ඡකාරය හට ලොප් වේ, මුලධානුහුගේ උකාරයහට ගුණ වේ, බිසංඥ උකාරයාගේ ස්ථානයෙහි (585) උච් වේ, උචොඡ යනු වේ. [පාණිනී: 3. 1. 38.]

(මු-) (46) ශශ පළුතගතො.

ශශාශ ශශශතු: ශශශිථ.

(47) මිභො සෙවනෙ.

(605) හශභො'නිමිති සක්. (175) භොභො භො. අමි ක්‍ෂත්.

(77) ජ්‍රෙ ජ්‍රි ජී ශ්වානුරිති, මෙථා.

(ස-) ශශ පළුත ගතො, පරස්මෙපදයෙහි වූ ශශධානු පැනියාමෙහි හා සරසයාමෙහි වේ.

ශශධානු කෙරෙන් ඡප් වේ, විකිද බිසංඥ ශකාරලොප යද, ක්‍රද්ණිති යනාදියෙන් වෘත්ත වන්නාහුය. ශශාශ යනු වේ. ශශශතු: යන මෙහි ශශධානු වර්ජිත බැවින් තෘථ්‍ය යනාදියෙන් ඵකාර නොවේ, ශශශතු: යනාදිය වේ.

මිහධානු කෙරෙන් හශභ: යනාදියෙන් සක්ද, භොභො භො යන්නෙන් හකාරයහට ඵකාරද, ඡභො: යනාදියෙන් ඵකාරයහට කකාරද වෙන්, ඡනාදිය වේ, අමික්‍ෂත් යනු වේ. මිහධානු කෙරෙන් භිතාචිහකති වේ, හකාර ඵකාර වේ, ගුණ වේ, ඵහාත් යනාදියෙන් තකාර ධකාර වේ, ඡ්‍රුති: යනාදියෙන් ධකාරයහට ඵකාර වේ, ජ්‍රෙ ජ්‍රි යනාදියෙන් ඵකාර ලොපය වේ. මෙථා යනු වේ.

(මු-) (48) දභො හස්මිකරණ.

(176) දුදෙඝී: (177) ක්‍ෂානනසෙති දසස ධ: අධාක්‍ෂිත්.

(49) වහ කල්කනෙ.

අවහිත්. (576) භානනානාත් න චිරි:

(50) ශුව ශොකෙ. (606) ශොචිතා ශොකතා.

(ස-) දහඩාතුහු කෙරෙන් වී—දි වේ, අම්, සි, ඊම්, දුදෙසි: හකාරස්ථානයෙහි ස වේ, ක්‍රියානාසය යනාදියෙන් දකාරය හට ධ වේ, වුජ වද යනාදියෙන් වෘඤ්ඤ, ක්‍රියා ක්‍රියා: යනාදියෙන් සකාරය හට කකාරද, ඡකාරදියද වෙන්, අධානීන් යනු වේ. වහඩාතුහු කෙරෙන් වසෝ'රසය යනාදියෙන් ඉම්, හකාරනා බැවින් වෘඤ්ඤ නොවන්නිය. සිහට ලොපාදිය වේ, අවහින් යනු වේ. ශුච්ඛාතුහු කෙරෙන් ඩි—නා වේ, වෙම් සහ යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම්ද නැවත ගුණද වෙන්, ශෝචිතා යනු වේ. පසයෙහි විවච්ඡි ක්‍රියා යනාදියෙන් කුච්චි වේ, ගුණ වේ, ශෝකනා යනු වේ.

(මු-) (51) ග්ලෙ හඹිකයෙ.

608. එවො'ගිනා: (එව: 6. අශ්වි 7. ආ: 1.)

බොරෙ ව ආ: සතත් අශ්වි.

(ස-) අශ්වි, ඉත්සංඥ ශකාර රහිත ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි ; බො: බාතුහුගේ අනාත්වය වූ ; එව:, එව්ප්‍රත්‍යහාරයාගේ ස්ථානයෙහි ; ආ: සතත්, ආකාර වන්නේය.

එව: යනු බාතුහුගේ අනාත්වය විය හටම වේ, එහෙයින් අභේදී කිත් යනාදියෙහි නොවන්නේය. එකල්හි එව: යනු නොකරණ ලද්ද හටම වේ, එහෙයින් සෙතාසය යනාදියෙහි නොවන්නේය. අශ්වි යනු විෂය සප්තමියයි, එහෙයින් ආදියෙහි ආ යනු වේ, පසුව ප්‍රත්‍යයෙන් පත්තිය වේ, එහෙයින් නම, සාමාන්‍ය යන මෙහි ආකාරනාසය කෙරෙන් (997) ධ ප්‍රත්‍යය වේ. මෙහි අරෙ යනු නොකියා අශ්වි යනු කිම, බෙ බාතුහට-විසංඥ- දි කල කල්හි අධාත් යන මෙහි ලොප්චා නය බලවත් බැවින් පලමුකොට සිහට ලොප්කල කල්හි ර පරකල්හිද ආ—ප්‍රාප්තිය පිණිසයි. ග්ලෙ බාතුහුකෙරෙන් යච් යන්න ලොප්කල කල්හි, බිශාත්, ජග්ලාත් යනාදියෙහිද ර පරකල්හිද ආකාරප්‍රාප්තිය පිණිසයි. [පාණිනි: 6. 1. 45.]

(මු-) (598) යමරමෙතිම් සතො. අග්ලාසිත්.

609. ඡාබානො බො: (ඡාප් 1. ආත: 5. බො: 1.)

ආදනාත් පරෙ ඡාප් බො: සතත්. ජග්ලො.

(ස-) ග්ලෙ බාතුහු කෙරෙන් වී-දිව අම්ආගම සිආගම ව ඵෙකාරය ආකාර වේ, යමරම යනාදියෙන් ආකාරනා හෙයින් ඉම් සත් ආගම වේ, ඊම් වේ, සිලොපාදිය වී අග්ලාසිත් යනු වේ.

ආදන්නාත් පර; ආකාරනනයා කෙරෙන් පරවූ; ණප්, ණප්විහකතිතොමෝ; ඛො; සතත්, ඛොආදෙශ වන්තේය. ඩකාරය ඉත්සංඥයි, ඔෆකාරය සිටියි.

ඔෆ යනු නොකොට ඛො යනු කිරීම කිසි නැනෙක්හි එක පදයෙහිද සකි නොවන්නේය යනු ඇඟවීම පිණිසයි, එහෙ සිත් තිතඋ: (වැලනි) අමුමුර්චි අදමුර්චි යනාදිය සිබයි. ග්ලෙඩාතුහු කෙරෙන් යි—ණප් වේ, පුළියෙන් ආකාරද; විතද, බිහට ප්‍රසිද, කවහියහට වවහියද, විෂදෙශ සංයොග ලකාර ලොපයද, මෙසින් ණප්සානයෙහි ඛොද, ඩකාරයා පර කල්හි ආකාරලොපයද වෙන්, ජග්ලො යනු වේ. [පාණිනි: 7. 1. 34.]

(මු-) 610. උසෙව්මණ්වර්චි ලොප: (උසි 7. එව් 7. ඉම් 7. අණ්වර්චි 7. ලොප: 1.)

උසි එව් ඉම් අණෙරරසතච්චි ධොරතො ලොප: සතත්.

ජග්ලතු: ජග්ලු: ජග්ලිථ ජග්ලාථ.*

(ස-) උසි එව් ඉම්, උසි එව් ඉම් යන මොවුන් පර කල්හිද; අණෙරරසතච්චි, ගුණරහිතවූ රකාරහිතනයාගේ අච්චි පර කල් හිද; ඛො; ධාතුහුගේ; ආත; ආකාරයහට; ලොප: සතත්, ලොප් වන්නේය.

වෙන්වශයෙන් පද ගත් බැවින් උසි යනාදිය පර කල්හි අණු යන්නහුගේ සම්බන්ධය නොවේ. උසි පර කල්හි මෙ සේයි, අප්සු: යනු වේ. එව් පර කල්හි අධිජගෙ යනු වේ. ඉම් පර කල්හි ජග්ලිථ යනු වේ, අණ්වර්චි පර කල්හි ජග් ලතු: යනු වේ. අනාර්ථි: (1145). ජග්ලතු: ජග්ලු: ජග්ලිථ ජග්ලාථ යනු සිබකරණ. [පාණිනි: 6. 4. 64.]

(මු-) 611. සතදෙර්ඛෙ'සෙථා වා ඩ්ඝණො. (සතදෙ: 6. ඛෙ 1. අසා: 6. වා 1. ඩ්ඝණො 7.)

සතදෙර්ඛණස ස්ථාවර්ච්ඝ ඛෙ සතත් වා ඩ්ඝණො. ග්ලෙ යාත් ග්ලායාත්.†

(ස-) ඩ්ඝණො, ඝිසාඥ ගුණරහිතයා පරකල්හි; ස්ථාවර්ච්ඝ,

* නරො'ර: නාසති ණුර්යස්මින් සො'ණු: අණුයාසාවර ශෙවති අණ්වර: තසා අච්චි අණ්වර්චි තස්මින්.

† සතදෙර්ඛණස ස සතදිසාස. ඩ්ඝණො: ඩ්ඝණස්තස්මින්.

සාධාන වර්ජිතකොට ඇත්තාවූ; සතදෙ, සංයෝගාදියෙහි වූ; ආදනාස, ආකාරනාසයට; වා, විකල්පයෙන්; ඛෙ සත, ඛෙආදෙශ වන්නේය. ඛෙ යන මොහුගේ ඛකාරය ඉත්සංඥ වන්නේය, අනායාගේ සානසෙහි එකාරය වෙයි, පරසුත්‍රයෙහි සාධානාසගේ ග්‍රහණයෙන්ම මෙහි සාධානාස ගේ ප්‍රාප්තිය නැති කල්හි නැවත මෙහි සාධාන වර්ජිත කිරීම, පරසුත්‍රයෙහි, අරහසෙකියපි හි යන ශෙෂභාගයෙන් ම සාග්‍රහණයාගේ සාධකකිය ඇති කල්හි, සංයෝගාදියෙහි වූ ආකාරනා බැවින් මේ සුත්‍රයෙන් සිසංඥ ගුණරහිතයා පර කල්හි සාධානාසගේ විකල්ප ප්‍රාප්තිය වැලැක්වීම පිණිසයි. ග්ලෙඩානාස කෙරෙන් සී-යාත් වේ, එකාරයට එවො'හි තැන: යන්නෙන් ආකාර වේ, ආකාරයට මෙයින් විකල්ප යෙන් ඛෙආදෙශව ග්ලෙයාත් යනු වේ, ඛෙආදෙශ නුවූ පක්ෂ යෙහි ග්ලෙයාත් යනු වේ. [පාණිනී: 6. 4. 68.]

(මු-) (52) ගෙය ගබ්ද.

612. දුමාගෙහාකපිවසොසෙච්චාරහසෙ නියපි හි. (දු-සා: 6. අරහසෙ 7. තු 1. අයපි 7. හි 1.)

එහිං ස්වණො ඛෙ සතත්, අරහසෙ නිණො යප වජ්‍යෙ හි සතත්.

ගෙයාත්.*

(ස-) එහිං, දු-මා-ගෙ-හා-පා-සො-සා යන මොවුන්ගේ සානසෙහි; ස්වණො, සීසංඥ ගුණරහිතයා පරකල්හි; ඛෙ සතත්, ඛෙආදෙශ වන්නේය. යපවජ්‍යෙ, යපප්‍රත්‍යය වර්ජිතවූ; අණො, ගුණනුවූ; අරහසෙ තු, රසංඥ රහිත හස් පර කල්හි වනාහි; හි සතත්, කියනලද බාහුන්ගේ සානසෙහි හිආදෙශ වන්නේය. ඛකාර ආදෙශය පිණිසයි, ඊකාරය සිටියි.

ස්වණො යනු අනුවර්තියයි, එහෙයින් විධාන දෙකකි. යප ප්‍රත්‍යය වර්ජිත බැවින්ම අරහසෙ යන මෝහට අණො යන විශේෂණය ලද්දේය, යාදුග් ජාතියස යන නාමය බැවිනි. දු යනු දුසංඥ ලද බාහුයි, මා යනු මාභාරූපබාහුයි, එහෙයින්

* දුග්‍රහ මාග්‍රහවර්ෂ වන්නේ නමය. අරහොසො හසග් වෙති තස්මින්.

මාලමානෙ, මාඩිලිඟබෙද, මාඩියව, මෙඩ ප්‍රතිදුනෙ යන මොවුන්ගේ ග්‍රහණයයි. ගෙගඟබෙද යන්නහු කෙරෙත්තී— යාත් වේ, මෙසින් ධාතුහුගේ ස්වරයහට ඩේආදෙග වේ, ගෙ යාත් යනු වේ. [පාණිනී: 6. 4. 67.]

(මු-) (53) භෞසංහතො ධිවනො.

භ්‍රසයති. (54) දෙප ගොධනෙ.

(534) පින්ධාත්ත දුසංඤ. අදුසිත්. දුයාත්.

(ස-) සංහතො, සමුහයෙහිද; ධිවනො, ධිවනියෙහිද වේ. භෞසංහතො කෙරෙත් නිවිභකතිව ශප්‍රත්‍යයව ඵෙකාරය හට ආස් අදෙශව භ්‍රසයති යනු වේ. පින්ධාත්තදුසංඤ, ඉත්සංඤ පකාරය බැවින් දෙදධාතුහට දුසංඤ නොවේ. දෙදධාතුහු කෙරෙත් ටී-දි වේ, අමිආගමද සිආගමද වෙත්, ඵෙකාරයහට ආකාරද, යමරම යනාදියෙන් ඉම් සන්ද, ඊම්ද, වෙත්, සිහට ලොප් වේ, ඉකාර ඊකාර දිසිදිය වේ, අදුසිත් යනු වේ. දෙදධාතුහු කෙරෙත්තී-යාත් වේ, ඵෙකාරයහට ආකාර වේ, දුයාත් යනු වේ.

(මු-) (55) ධෙට පානෙ.

(257) ට ඊබ්‍රී.

613. ඤි ශ්‍රී සුරුක මො'භි සෙ ටතං ශ්විධෙටධිවනොලා ඊදුගෙස්තු වා. (ඤි-කම: 5. අඞ් 1. සෙ 7. ටතං 7. ශ්වි-ධෙට-ධිවනි-ඵලි-අර්දි-ඌනෙ: 5. තු 1. වා 1.)

ඤ්ඤාතාදිභ්‍යභ්‍රසමඞ් සත්තං සෙ'වේ, යව්දෙසු වා. (558) ධුර්විභ්‍ය භිති, අදධත්.*

(ස-) ටර්බ්‍රී, යනු කීහෙසින්, මුඤ්ජනයි, ජනනනයි යනාදිය වේ. (1017)

ඤ්ඤාතාදිභ්‍ය, ඤිප්‍රත්‍යයාත්තය ආදිකොට ඇති ශ්‍රී-සුරු-දුරු-කම යන මේ ධාතූන් කෙරෙත්: ටතම්, ටීසංඤයා පර කල්හි; සෙ අවේ, කතීයෙහි; අඞ් සත්තං, අඞ් වන්නේය. යව්දෙසු, ශ්වි ආදිකොට ඇති ධෙ-ධිවනි-ඵලි-අර්දි-ඌති යන මේ

* ඤිඤ්ඤා ශ්‍රීඤ්ඤා සුරුඤ්ඤා දුරුඤ්ඤා කමවෙති තස්මාත්. ශ්විඤ්ඤා ධෙටඤ්ඤා ධිවනිඤ්ඤා ඵලිඤ්ඤා අර්දිඤ්ඤා ඌතිඤ්ඤා තස්මාත්.

බාහු කෙරෙන් වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් විසංඥ කතීයෙහි අඬි වන්නේය. අකාරය සිටිති.

සුත්‍රයබැවින් පුංස්තිය වේ. ධ්වනි ආදිය ක්‍රියාත්මකය, ධ්වනි: යනු ස්වාදී බැවින් (798) හුඬ වේ, අකාරයනන වුරුදිය වේ. බෙධාහු කෙරෙන් මෙයින් අඬිද, එකාරයහට ආකාරද, විඬිද වෙත්, කුහලිඨ යනාදියෙන් විසංඥයහට හුඬ හා ධකාරයහට දකාරද වෙත්, උසෙව්මි යනාදියෙන් ආකාරයහට ලොපාදිය වේ, අදධත් යනු වේ. [පාණිනි: 3. 1. 48, 49, 51.]

(මු-) 614. බෙධාච්ඡාසාත්‍ය: සෙ: පෙළුග්වා. (බෙ—සු: 5. සෙ: 6. පෙ 7. ලුක් 1. වා 1.)

අධාත් අධාසීත්.

(ස-) බෙධාච්ඡාසාත්‍ය, බෙධාහු ගොධාහු ජොධාහු සොධාහු ස්වාධාහු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ; සෙ, සිහට ; පෙ, පරස්මෙපදයෙහි ; වා, විකල්පයෙන් ; ලුක්, ලොප වේ.

බෙ යන බාහුහුගේ ගැන්ම (552) සිහට ලොප පැමිණි කල්හි විකල්පය පිණිසයි. පක්‍ෂයෙහි බෙධාහු, එකාරයහට ආකාර වේ, මෙයින් සිහට විකල්පයෙන් ලොප වේ, අධාත් යනු වේ. ඉතිරි පක්‍ෂයෙහි යමරම යනාදියෙන් ඉමි සත්, ර්මිආගම වෙත්, කුස් සාත් යනාදියෙන් සිහට ලොප වේ. දිඬාදිය වි අධාසීත් යනු වේ. [පාණිනි: 2. 4. 78.]

(මු-) (56) පාපානෙ.

(597) ස්වාදුනෙති පිව. පිවති. (552) භූස්වාපිවෙති සෙර් ලුක්. අපාත්, පෙයාත්.

(57) ස්වාගඤ්චාපාදුනෙ.

ජිසුති. අසුත් අසුසීත්.

(ස-) පාධාහුකෙරෙන් ශප්, ස්වාදුන යනාදියෙන් පිවආදෙ ශවේ, පිවආදෙශය අකාරයනන බැවින් ගුණ නොවේ. පිවති යනු වේ. පාධාහු කෙරෙන් භූස්වාපිව යනාදියෙන් සිහට ලොපවේ, අපාත් යනු වේ. පාධාහු කෙරෙන් යාත් වේ, දුමාගෙහාක යනාදියෙන් බාහුහුගේ ආකාරයහට ඩෙ වේ, පෙයාත් යනු වේ. ස්වාධාහු කෙරෙන් තිප් ශප් වෙත්, ස්වාදුන යනාදියෙන් ජිසුතදෙශ වේ, ජිසුති යනු වේ. ස්වාධාහු කෙරෙන් දි වේ, අමිආගම සිආගම වෙත්, බෙධාච්ඡා යනාදියෙන් සිහට විකල්පයෙන් ලොප වේ, අසුත් යනු වේ.

පඤ්ඤානි යමරම යනාදියෙන් ඉමි සන්ද, ඊමිද වෙන්, කෙස්සාන් යනාදියෙන් සිහට ලොපාදිය වේ, අසුසිත් යනු වේ.

(මු-) (58) ධිමාගබ්දග්නිසංයෝගයෝ.

ධමනි. අධිමාසිත්.

(59) ඡායා ගතිනිවාරණො.

තිජ්ඨති. නාමජ්ඨාත්, නිනජ්ඨො. සෙට්ඨාත්.

(ස-) ධිමාධාතුහු කෙරෙන් තිජ් ඥප් වේ, ස්වාද්වන යනාදියෙන් ධම්මාදෙශව ධමනියනු වේ. ධිමාධාතුහු කෙරෙන් දිවි හකති අම්මිභගම වෙන්, ඉමිසන්, ඊමිභගම වෙන්, කෙස්සාන් යනාදියෙන් සිහට ලොප්ද, දිසාදියද වෙන්, අධිමාසිත් යනු වේ. ඡායාධාතු වේ, භවාද්දිප්තෝ යනාදියෙන් මුඛිනාම ඡායා රසහට දනනා සකාර වේ, නිමිත්තාපායෙ නෙමිත්තකසකපා පායෝ යන නාමයෙන් ධකාරයහට ඵකාර වේ, ස්වා යන්නෙන් තිජ් ඥප් වේ, ධාතුහට ස්වාද්වනා යනාදියෙන් තිජ්ඨාදෙශ වේ, තිජ්ඨති යනු වේ. නිපුච්චි ස්වාධාතුහු කෙරෙන් ටි-දිවිහ කති වේ, අම් සි භගම වෙන්, භුස්වාපිව යනාදියෙන් සිහට ලොප් වේ, භික්ඛා සතුසතුහ යනාදියෙන් ඡකාර වේ, ඡ්ථුහි යනාදියෙන් ඵකාරයහට ධකාර වේ, ඉකාර යකාර වේ, දකාර නකාර වේ, නාමජ්ඨාත් යනු වේ. නිපුච්චි ස්වාධාතුහු කෙරෙන් ඡුප් වේ, ටිඛි වේ, ඛිසංඤ ආකාරය හුසව වේ, බෙග්ද්වි යනාදියෙන් සකාරලොපය වේ, කෙහවථ යනාදියෙන් ඵකාරයහට නකාරය වේ, භික්ඛාසතු යනාදියෙන් ටිඛිධාතුහට ඡඛිය වේ, ඵකාර ධකාර වේ, ඡුඛානා යනාදියෙන් ටිහකතිහට භො ආදෙශ වේ, ටිසංඤලොපය වේ, නිනජ්ඨො යනු වේ. ස්වාධාතුහු කෙරෙන් යාත් වේ, ද්වමාගෙහාක යනාදියෙන් ධාතුහුගේ ආකාරයහට භෙආදෙශ වේ, සෙට්ඨාත් යනු වේ.

(මු-) (60) මිනා අභ්‍යසෙ.

මනනි.

(61) ද්ව-න ද්වන.

ප්‍රණිසට්ඨති ප්‍රණිසද්ධත්. දෙයාත්.

(ස-) මිනාධාතුහු කෙරෙන් තිවිහකති, ඥප්ව ස්වාද්වන යනාදියෙන් මනආදෙශව මනනි යනු වේ. ද්වන යන්නහුගේ නකාරය ද්වනාථිය පිණිසයි. ප්‍ර-නිපුච්චි ද්වධාතුහු කෙරෙන් තිජ් ඥප්

වේ, යවජ්ඣාදෙශ වේ, ප්‍රාග්වත් යනාදියෙන් ගද්‍යානුකූලවත් මුඛිනා ණකාර වේ, ප්‍රණියවජනී යනු වේ. ප්‍රතිපූච්ච දාමානුහු කෙරෙත් දී වේ, අමි සි වෙන්, භූසථාපිව යනාදියෙන් සිතට ලොප් වේ, පෙර මෙන් ණකාගදිය වේ, ප්‍රණාදන් යනු වේ. දෙයාත් යන්තෙහි දාමාගෙ යනාදියෙන් ඛෙඤ්ඤාදෙශ වේ.

(ම) (62) හ්වා කොට්ටො.

615. සතදාර්ථනානො ණුර්සඬි යන් සීඨාණො ස්තුසතු ධ්‍යාං. (සතදි-අර්ති-සානා: 6. ණු: 1. යථිසක්සීඨාණො 7. ස්තු: 6. තු 1. ධ්‍යං 7.)

සතදෙරර්තො ර්සාකාරසා ණු: සතත් යඬි යකි සීඨෙකරණො ව, ස්තුස්තු ධ්‍යාමෙව. ජහ්වරතු:.*

(ස-) සතදෙ: සංයොගය ආදියෙහිවූ ධාතුහුගේද; අර්තො:, සංයොග රහිතවූ සාකාරධාතුහුගේද; සාකාරසා, සාකාරය හට; යඬි, යඬිප්‍රත්‍යය පරකල්හිද; යකි, යක්ප්‍රත්‍යය පරකල් හිද; සීඨෙක:, සීසංඥ භීසංඥ දෙදෙනාගේ; අණො ව, කිත් සංඥවූ ගුණ රහිත විභකති පර කල්හිද; ණු: සතත්, ගුණ වන්තෙය; ස්තුස්තු, සුම්පූච්චි කාධාතුහට වනාහි; ධ්‍යාමෙව, සී පර කල්හිම ගුණ වේ.

සාකාර සාහවය්‍යීය හෙතුකොටගෙන සතදෙ: යනු සාකාර න්‍යායාහටමය, එහෙයින් ස්පාශධාතු මුල්කොට ඇති ධාතූන් ගේ ප්‍රාප්තිය නොවේ. ධ්‍යාණ යනු සී පරස්මෙම පදයාගේම ග්‍රහණයයි, එහෙයින් ස්පාශිභව යනාදියෙහි ආත්මනෙපද යෙහි (659) කිත්ති කල්හිද මෙයින් ගුණ නොවේ. ස්තු: යනු (766) සුම්පුකතවූ කාධාතු යන අභිසි. හ්වාධාතුහු කෙ රෙන් සි-අතුස්, විඤ වේ, බිසංඥ සාකාරය හට අකාරද හකා රය හට ජකාරද වෙන්, බෙරද්‍යව: යනාදියෙන් විෂද්‍යා සං යොග වකාරලොපය වේ, මෙයින් සාකාරයහට ගුණ වේ, ජහ්වරතු: යනු වේ. [පාණිනි: 7. 4. 10, 29.]

(මු-) 616. නෙමානසථපොච්ඡාසතු: (ත 1. ඉමි 1. සා නා: 5. ථිපා: 6. අච්ඡා-සා-ස්තු: 5.)

* සා: සංයොග ආදිර්ථසා ස සතදි:, සතදියව අර්තියව සත දුර්ති, තයො: සාත් සතදුර්තියත් තසා. නාසානි ණුර් යස්මින් සොඤ්ඤා, සීඨෙකරණ: සීඨාණු:, යඬි ව යක් ව සීඨාණු ගෙහි තස්මින්.

වෘ සෘ ස්කෘ වජ්ජාත් සෘකාරුනනාත් ඵප ඉමි න සකත්. ජස් වජ්.*

(ස-) වෘ සෘ ස්කෘ වජ්ජාත්, වෘධාතු සෘධාතු සුමි සහිත කෘධාතු යන මොවුන් වර්ජිතකොට ඇත්තාවූ; සෘකාරුනනාත්, සෘකාරුනන ධාතුහු කෙරෙන් පරවූ; ඵප, ඵප්විහකතිහුගේ ස්ථානයෙහි; ඉමි න සකත්, ඉමිආගම නොවන්නේය.

(584) නෙමසුමි යන මේආදියෙන් වෘධාතුහු කෙරෙන් සීසං ඥාමාත්‍රයහට ඉමිනිෂෙධ කල්හිදු මෙහි වෘග්‍රහණය හෙතුකොට ගෙන ඵප්විහකතිහට ඉමි චේ, එහෙයින් වවර්ථ යනු චේ, අන් තන්හි වනාහි වවෘව යනාදිය චේ. ස්වෘ ධාතුහුගේ ඉත්සංඥාකාරකය ඇති කල්හිදු (573) වෙමුදින් යනාදියෙහි ස්වර ග්‍රහණය හෙතුකොට සස්වර්ථ සස්වර්ථයෙහි විකල්පයෙන් ඉමි චේ මය. මෙහි වෘසෘ-ස්කෘ යන මොවුන් වර්ජිතබැවින් එකස්වර යන් කෙරෙන්ම නිෂෙධය වකතව්‍යවෙයි. එහෙයින් ජජ්ග ර්ථ යනු චේ. ස්වෘධාතුහු කෙරෙන් සී-ඵප් චේ, විතචේ, බිසං ඥයහට අකාරුදෙග හා ජකාරුදෙගද විෂද්‍රශ සංයෝගයාගේ වකාරයහට ලොප්ද නෙමසුමි යනාදියෙන් අනු අනිමිධාතු බැවින් ඉමි පෑමිණි කල්හි මෙයින් ඉමිප්‍රතිෂෙධද ඡුර්ක්‍ර යනාදියෙන් ගුණද වෙත්, ජස්වජ් යනු චේ.

(මු-) 617. සසස ධීනා. (සසස 6. සත්-හනා 5.)

සෘදනනහනතිහං සසස ඉමි සකත්. ස්වර්ජිතයි.†

(ස-) සෘදනනහනතිහං, සෘකාරුනන ධාතු හනධාතු යන මොවුන් දෙදෙනා කෙරෙන් පරවූ; සසස, සසයන්නහුගේ ස්ථානයෙහි; ඉමි සකත්, ඉමි වන්නේය.

සසස යනු ස්වස්වරූපයාගේ ග්‍රහණයයි, එහෙයින් සසති සසනස් සසනති යන මේ ආදීන්ගේ ස්ථානයෙහිමය. ඉමි යන්නහුගේ අනුවෘත්තිය සියල්ලහටමය, නක්ඛ්විශෙෂණය හට නොචේ, ස්වභාවයෙන් ඉමි රහිතවූ හනධාතුහුගේ ඉමි නිෂෙධය විකල්ප බැවිනි. ස්වෘධාතුහු තමා උාකාර ඉත්සංඥා බැවින් විකල්පයෙන් ඉමිආගමකය ඇති කල්හිදු විශෙෂ

* වෘඤ්ච සෘඤ්ච සකෘඤ්ච තෙ, න විද්‍යානෙත තෙ යනු සෘ අවෘ සකෘ තස්මාත්.

† සෘච්ච හන ච තස්මාත්.

විධාන හෙයින් මෙයින් නිත්‍යයෙන් ඉමි වේ, එහෙයින් සාරි
 ඡායා කියාම වේ. භ්වදාධානුක්‍ර කෙරෙත් සාති වේ, මෙයින්
 ඉමි වේ, භ්‍රූර්ක්‍ර යනාදියෙන් ගුණ වේ, භ්වර්ඡාති යනු වේ.
 [පාණිනී: 7. 2. 70.]

(මු-) (63) ස්වා උභයබ්‍යුපතාපයෝ.

(573) වෙමුදිතිම් වා. අසාරිත් අසාරිඡිත්. සසාරිථි
 සසාරිථි.

(ස-) ස්වාධානු ශබ්දය උපතාපය යන දෙකෙහි පරසෙවපද
 යෙහි වේ, උභයාය විකල්පයෙන් ඉමි වීම පිණිසයි. ධානුක්‍ර
 කෙරෙත් වි දිවිහකති අමිසිභගම වෙමුදිත් යනාදියෙන් විකල්ප
 පයෙන් ඉමි වෙත්, සාරිතන ධානු බැවින් වුජ්වද යනාදියෙන්
 වාසිසි, ර්මිවේ, ස්වාස්සාත් යනාදියෙන් සිතට ලොප් වේ, අසාරි
 ර්ත් යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි ඉමිභගමනිෂෙධය වේ, ක්විලාත්
 යනාදියෙන් ඡායා වේ, අසාරිඡිත් යනු වේ. ස්වාධානුක්‍ර කෙ
 රෙත් සිසංඥ ථප් වේ, වික වේ, බිසංඥ සාකාරයට අකාර
 වේ. බෙරුද්‍රව්‍ය යනාදියෙන් අනාද්‍රව්‍යසංයෝග වකාරලො
 පය වේ, වෙමුදිත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉමි වේ, (542)
 ගුණ වේ, සසාරිථි යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි ඉමිනිෂෙධට සසාරිථි
 යනු වේ.

(මු-) (64) සා ගතො.

618. වක්‍යාසාර ව්‍යා ලිප සිව භ්වො ඛො සෙ ව්‍යං සුසතු
 වා ලිඛිතාස්තු මෙ. (වක්‍යා—භ්ව: 5. ඛ: 1. සෙ 7. ව්‍යං
 7. සු: 5. තු 1. වා 1. ලිඛිතා: 5...තු 1. මෙ 7.)

වක්‍යාසාරයෙහි ඛො සාසත් ව්‍යං, සා සාසත්තාතු වා, ලිපා
 දෙසතු මෙ වා සාසත්.*

(ස-) වක්‍යාසාරය, වච්ඡානු ආදිකොට ඇති අසධානුද වක්‍ය
 ධානුද ලිපධානුද සිවධානුද භ්වධානුද යන මොවුන් කෙ
 රෙන්; සෙ'මේ, කර්තෘවියෙහි; ව්‍යං, විසංඥයා පර කල්හි;
 ඛ: සාසත්, ඛප්‍රත්‍යය වන්නේය; සා සාසත්තාතු, සා සා දෙදෙ
 නා කෙරෙන් වනාහි; වා, වි පර කල්හි විකල්පයෙන් ඛප්‍ර
 ත්‍යය වේ; ලිපාදෙසතු, ලිප ආදිකොට ඇති සිව භ්වෙ යන

* වක්‍යාසාර අසාරය වක්‍යාසාර ලිපය සිවය භ්වය වාසත්තාතු
 තස්මාත්. සාසත් සාසත් සාසත් තස්මාත් සු.

මොවුන් කෙරෙත් වනාහි; මෙ, ආත්මනෙපදයෙහි; වා සතත්, ටි පර කල්හි විලාසයන් ඔප්පනය වන්නේය. ඔප්පනයාගේ ඔකාරය ඉත්සංඥ වෙයි, අකාරය සිව්. වකති: යනු අද්දිගණයෙහි වූ වච ධාතුවයි, අස යනු දිවාදි ගණයෙහි වූ අසධාතුවයි. ලිඛිතා: යන ඔහුවචනය ගණය පිණිසයි, ලිප සිව් ග්වෙ යන මොව්හුයි. අසධාතූහු කෙරෙත් පරස්මෙපදයෙහි ඔප්පනය (565) සිඛමය, මෙහි වනාහි ආත්මනෙපදය පිණිස වෙයි. එහෙයින් (876) ආත්මනෙපදයෙහි නිරුක්ත යනු වේ. [පාණිනි: 3. 1. 52, 53, 54.]

(මු-) 619. දෘශ්ට්වණ්. (දෘශ්ට් 6 .. ශ්ණ් 1.)

දෘශ්ට් සාවර්ණනාසය ව ශ්ණ් සතත් ඔබ.

අසරත් අසාර්ථකි.*

(ස-) දෘශ්, දෘශධාතූහුගේද; සාවර්ණනාසය ව, සාවර්ණනා ධාතූහුගේද ස්ථානයෙහි; ඔබ පරෙ, ඔ පර කල්හි; ශ්ණ් සතත්, ගුණ වන්නේය. ඔබ යනු සප්තමානවශයෙන් අනු වාතනයයි. සාධාතූහු කෙරෙත් වකතාසය යනාදියෙන් ඔප්පනය වේ, මෙයින් ගුණ වේ, අසරත් යනු වේ. ඔ නුවූ පක්ෂයෙහි සිභගමද ඊමිද වෙත්, සාකාරනා ධාතූ බැවින් නෙ මෙකාච යනාදියෙන් ඉමිනිෂෙධ වේ, (574) වෘත්ති, ෂකාරදිය වේ, අසාර්ථකි යනු වේ. [පාණිනි: 7. 4. 16.]

(මු-) 620. සෘද්ධිශක්තීපෙ. (සෘත් 1. රි: 1. ශ-සක්තීපෙ 7.)

ප්‍රියාත්†

(ස-) ශක්තීපෙ, තුද්දි ගණයෙහි වූ ශප්තනය යක්ෂනය සිසංඥ පරස්මෙපදයද පර කල්හි; සෘද්ධි, ශ්‍රස්ථ සාකාරය තෙම රිභාදෙශ වන්නේය. සාධාතූහු කෙරෙත් සි-යාත් වේ, මෙයින් සාකාරයට රිභාදෙශ වන්නේය. ප්‍රියාත් යනු වේ. [පාණිනි: 7. 4. 28.]

(මු-) (65) සා ගතො.

සාච්ඡි. ආරත් ආර්ථිකි. ආර ආරතු: ආර්ථි. අයඝිත්.

(66) ශ්‍රූ ශ්‍රවණි.

* දෘශ ව සෘශ්ව ගතො වයො:

† ශශ්ව යක්ච සිපස්ච තස්මිත්.

621. ශ්‍රෝ: ශ්‍රේණි රෙ ජිශ්ව. (ශ්‍රෝ: 5. ශ්‍රේණි: 1. සෙ 7. රෙ 7. ජි: 1. ව 1.)

ශ්‍රාවො සෙ'ච්චි ශ්‍රේණි: සංඛ්‍යා රෙ, ශ්‍රාවො ජි: ශ්‍රේණි: ශ්‍රේණි: ශ්‍රේණි: වනි.

(ස-) සංඛ්‍යාදායකකෙරෙත් නිවිභකතිව ශ්‍රේණිප්‍රත්‍යයව ස්වාදායකා යනාදියෙන් ධාතුහට සංඛ්‍යාදෙශව සංඛ්‍යාති යනු වේ. සංඛ්‍යා දායකකෙරෙත් වක්‍යාසංයෝගයෙන් විකල්පයෙන් ඛ්‍යාතය වේ, දෘශ්‍යාර්ථ: සන්තෙත් ගුණද, නැවත අමිභාගමාදියද වෙත්, ආරත් යනු වේ. පක්‍යයෙහි සිභාගම ඊමිභාගමද වෙත්, එකකර සංඛ්‍යාත ධාතු බැවින් නෙමෙකාචි යනාදියෙන් ඉමිතිමෙධ වේ, ව්‍යවද යනාදියෙන් වාචි ආදිය වේ, ආර්ථිත් යනු වේ. ධාතුහ කෙරෙත් ඡාප්, විනි වේ, විසංඥ සංඛ්‍යාරය අකාර වේ, (577) වාචිති, දීඨි වේ, ආර යනු වේ. ධාතුහ කෙරෙත් අකාර, විනි වේ, විසංඥ සංඛ්‍යාරයහට අකාරද, (615) ගුණද වෙත්, ආර්ථ: යනු වේ. ධාතුහ කෙරෙත් ඵප්, විනිද, සංඛ්‍යාරයහට අකාරද, සංඛ්‍යාදෙශ යනාදි සූත්‍රයෙහි විකල්පය සංඛ්‍යාර රහිත බැවින් එයින් නිත්‍යයෙන් ඉමිද, (542) ගුණද වෙත්, ආර්ථි යනු වේ. ධාතුහ කෙරෙත් යාත්, (615) ගුණ වේ, අයඝිත් යනු වේ.

ශ්‍රාව: ශ්‍රාවාදායකකෙරෙත්පරව; සෙ'ච්චි, කර්තෘයෙහි; රෙ, රසංඥයා පර කල්හි; ශ්‍රේණි: සංඛ්‍යා, ශ්‍රේණිප්‍රත්‍යය වන්තෙත්; ශ්‍රාව: ශ්‍රාවාදායකකෙරෙත් උකාරවත්වු රකාරයහට; ජිශ්ව, එයින්ම ජනදෙශවු සංඛ්‍යාරද වේ. ශ්‍රේණි යන මෙහි ශ්‍රේණි ඉත්සංඥ වෙයි, නු යනු සිටියි.

ශ්‍රේණිප්‍රත්‍යයනෙම ශ්‍රේණිව බාධක වෙයි. ශ්‍රාවාදායකකෙරෙත් ගුණයෙහි නොකොට හවාදි ගුණයන් කෙරෙහි කී බැවින් කිසිතැනෙක්හි ශ්‍රේණි කියාද වෙයි. ශ්‍රේණිප්‍රත්‍යයව ජනදෙශව ඡාර්ථවෙහි යනාදියෙන් ගුණව (107) ඡාකාරව ශ්‍රේණි: යනු වේ. ගුණවු තත්හි විවචනයෙහි ශ්‍රේණි: යනු වේ. බහුවචනයෙහි ශ්‍රේණිප්‍රත්‍යයාගේ උකාරයහට (588) වකාරව ශ්‍රේණිවත්හි යනු වේ. [පාඨිනි: 3. 1. 74.]

(ඉ-) 622. නුපො'සංඛ්‍යාද්ලොපො චිම් වා. (නුප: 6. අසංඛ්‍යා 6. උලොප: 1. චිම් 7. වා 1.)

අසාසන නො රූපයෙහි උකාරසා වා ලොප් සතත් වමයෝ පරයෝ.*

ශාණ්ඩ්‍යො: ශාණ්ඩ්‍යො: ශාණ්ඩ්‍යො: ශාණ්ඩ්‍යො: (547) ගෙලොපො 'සෙතති, ශාණ්ඩ්‍යො. ශුක්‍රව.

(ස-) අසාසන, සංයෝග රහිතවූ; නො, ශ්‍යේෂ්ඨත්වයෙන්; උපයෝ, ශුක්‍රත්වයෙන්; උකාරසා, උකාරයෙන්; වමයෝ පරයෝ, වකාර මකාර දෙක පර කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ලොප් සතත්, ලොප් වන්නේය.

මෙහි හු යනු ශ්‍යේෂ්ඨත්වය, උප් යනු තනාදිගණයෙන් කරණලද (688) ශුක්‍රත්වයයි. ශාණ්ඩ්‍යො, තනොති යනාදී යෙහි, ලොපය සිදුකරනු ලබන සන්ධිකරණයෙන් අනුරේහි, සිදුකරනු ලබන විධිවිධාන යන නිසායෙන් ආදියෙහි ගුණ වේමය. ශ්‍යේෂ්ඨත්වය කෙරෙන් කීසංඥ වස් වේ, ශ්‍යෝ යනාදියෙන් ශ්‍යේෂ්ඨත්වය ජනකයෙකු වෙත්, නිසාය වේ, මෙයින් විකල්පයෙන් උකාර ලොපාදිය වේ, ශාණ්ඩ්‍යො: යනු වේ. උකාර ලොපය හු වස් යෙහි ශාණ්ඩ්‍යො: යනු වේ. ශාණ්ඩ්‍යො: ශාණ්ඩ්‍යො: යනුද සුගමයි. (547) හිවිභවතිලොපය වේ, ශාණ්ඩ්‍යො යනු වේ. ශ්‍යේෂ්ඨත්වය කෙරෙන් කීසංඥ-ව විභවති, විධි, කීසංඥයාගේ විෂයයෝ යෝග රකාරයෙන් ලොප් වේ, නෙමසුම් යන්නෙහි ශ්‍යේෂ්ඨත්ව නිෂේධ බැවින් ඉම් නොවේ, ශුක්‍රව යනු වේ.

(මු-) (67) සුගතො.

623. සුගතො යො: සෙවිම් පෙ. (සු-සු-යො: 5. සෙ: 6. ඉම් 1. පෙ 7.)

අසාවිත්. සුගතො සුගතො. සවිතා යොතා.†

(ස-) සුගතො, සුගතා සුගතා ද්විතීයා යන මොවුන් කෙරෙන්; සෙ, සිභගමයාගේ ස්වභාවයෙහි; පෙ, පරස්මෙපද යෙහි; ඉම්, ඉම්භගම වේ.

සුගතො (573) විකල්පය ප්‍රාප්තකල්හි නිත්‍යයෙන් ඉම්භගමය සඳහා මෙහි ග්‍රහණයයි. සු ද්ව යන මේ දෙදෙනාහට (587) එකසිරවු උකාරනිවාරණයෙන් නිෂේධ කල්හි මෙහි

* හු යෙහි උප් වෙති නිසා. න යෙහි 'සාස්තියාසා. උනො ලොප් උලොප්. වච මච වීම නිසාය.

† සුගතො සුගතො ද්විතීයා නිසාය.

ග්‍රහණය වෙයි. පෙ යනු කුමටය? අසවිභි අසොභි අසොනා භි අධොනානාං යන මෙහි ආත්මනෙපද බැවිනි. (573) රුද්‍ර සුනොස්තියානාං යන නියමයෙන් සුෂවිථ සුෂුවිච යනාදියෙහි නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ. සුධාතුහු කෙරෙන් දිවිහකති, මෙයින් ඉම්, වුජ්වද යනාදියෙන් ස්වරූපාධිපති බැවින් වෘකිසි, ඊම් වේ, ක්‍රිස්තියානි යනාදියෙන් සිහට ලොපාදිය වේ, අසාවිත් යනු වේ. සුධාතුහු කෙරෙන් සි-ථස්, විකිසි, සුධාතු බැවින් වෙමුදිත් යනාදියෙන් නිත්‍යයෙන් ඉම්, ගුණදිය වේ, සුෂවිථ යනු වේ, සුධාතුහු කෙරෙන්-ව-විහකති, නිත්‍යයෙන් ඉම්, ශ්‍රීතධිවො: යනාදියෙන් උච්ඡි ආදිය වේ, සුෂුවිච යනු වේ. ධාතුහු කෙරෙන් සි-තාවිහකති, වෙමුදිත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වේ, සවිතා යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි සොතා යනු වේ. [පාඪනී: 7. 2. 72.]

(මු-) (68) සුගතො.

(613) ක්‍රිස්තියානි. අසුපුරවත්. සුපුරාථ, සුපුරාච.

(ස-) සුධාතුහු කෙරෙන් දි-වේ, (613) අභි, විකිද, බිසංඥ විෂද්‍රශසංයොගයාගේ අනවශ්‍යකාරලොපයද, ශ්‍රීතධිවො: යනාදියෙන් උච්ඡිආදෙශද වෙන්, අසුපුරවත් යනු වේ. සුධාතුහු කෙරෙන් ථස් වේ, විකිදිය වේ, නෙමසුම් යනාදියෙහි නියමය කරණකොටගෙන සෘජ දෘශ යනාදියෙන් නිෂේධ බැවින් ඉම් නොවේ, සුපුරාථ යනු වේ. සුපුරාච යන්නද කියන ලද ක්‍රමයෙන් දතයුතු.

(මු-) (69) දුගතො.

අද්විත් අද්දාමිත්. දුද්විච.

(70) දුගතො. අද්ද්විචත් දුද්විච.

(71) ගම්ලො ගතො. ගච්ඡති. (565) ලිදිකාත් ඛි.

අගමත්. ජගාම. (230) හන ගමෙත්‍රස්ථලොපා, ජග්මතු: ජග්මු: ජගම්ථ ජගන්ථ.

(ස-) දුධාතුහු කෙරෙන් වෙමුදිත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම්ආගම වේ, ස්වරූපාධිපති බැවින් වුජ් වද යනාදියෙන් වෘකි ආදියයි, අද්විත් යනු වේ. ඉම් නුචු පක්‍ෂයෙහි අද්දාමිත් යනු වේ. දුධාතුහු කෙරෙන් සි-ව විහකති, විකිසි, වෙමුදිත් යනාදියෙන් නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ, ශ්‍රීතධිවො: යනාදියෙන් ච්ඡිආදෙශ වේ, දුද්විච. දුධාතුහු කෙරෙන් විහකති ආදිය

කල කල්හි ඤිත්‍රිය යනාදියෙන් අබ්, විතද, විෂදාශසංයෝග රකාරලොපයද, ශ්‍රීතුවෝ යනාදියෙන් විආදෙශද වෙන්, අදුදාවත්. ධාතුහුකෙරෙන් සිසංඤ-වකාර වේ, විතද, රකාර ලොපයද, නෙමසුම් යනාදියෙන් ඉම්නිෂෙධද වෙන්, දුදාව. ගම්ලො යන මෙහි ලකාර ඔප්‍රත්‍යය සදහාද ඔෆකාරය ඉම් නිෂෙධයසදහාද වෙන්. ගම්ධාතුහුකෙරෙන් විභකතිව, ශප් ප්‍රත්‍යයව ස්වාද්‍යන යනාදියෙන් ගවජාදෙශව ගවජති. ලිදිකා ත්ඛ, ලකාර ඉත් බැවින් ඔප්‍රත්‍යය වේ, ගම්ධාතුහු කෙරෙන් විභකතිව අම්ආගමව ශාසුලිද්‍යන් යනාදියෙන් ඔප්‍රත්‍යයාදිය වේ, අගමත්. ගම්ධාතුහු කෙරෙන් ඡාප්විභකතිව විකියාගේ ආදියෙහි වූ මකාර ලොප්ව ජකාරදෙශව (577) වෘත්ත ජගාම. ධාතුහු කෙරෙන් අතුස්, විතාදිය වේ, හන ගම යනාදියෙන් උච්ලොපාදිය වේ, ජග්මතු. බහුවචනයෙහි ජග්මු. ධාතුහු කෙරෙන් එප්, විතාදිය වේ, පාඨයෙහි අකාර සුකත ධාතු බැවින් සෘජ දෘශ යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වේ, ජගම්ථ. මකාරයහට අනුසාරාදි ආදෙශව ජගත්ථ.

(මු-) 624. ගමො'මෙ ස ඉම් මාහීන්තු වා. (ගම: 5. අමෙ 7. ස: 6. ඉම් 1. මාහීන් 5. තු 1. වා 1.)

ගම: පරස සස ඉම් සතත් න තු මෙ, මයොගතනතු වා. ගම්ෂතී.*

(ස-) ගම: පරස, ගම යන ධාතුහු කෙරෙන් පරවු; සස, සකාරයාගේ ස්වානයෙහි; ඉම් සතත්, ඉම් වන්තේය; මෙතු, ආත්මනෙපදයෙහි වනාහි; න, ඉම් නොවේ; මයොගතනතු, ආත්මනෙපදයට යොග්‍යවූ ගම්ධාතුහුකෙරෙන් පරව වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ඉම් වේ.

(875) සමොගමාච්ඡ යන මේආදියෙන් ආත්මනෙපදවිධාන බැවින්, සම්ගංසත සංගංසතෙ යන මේ ආදියෙහි ඉම් නොවේ. ආත්මනෙපද යොග්‍ය ස්වානයෙහි වනාහි ස.ජ්ගම්ෂු: සංජ් ගංසු: යනාදියෙහි විකල්පයෙන් ඉම් වේ. ගම්ධාතුහු කෙරෙන් සතී වේ, මෙසින් ඉම්ආගමවේ, ගම්ෂතී. [පාණීනි: 7. 2. 58.]

(මු-) සෘජ්ලො ගතො.

* මං ආත්මනෙපදං අහීතිති මාහීසාස්මාත්.

අසුපසින් අසාර්පසින් අසාපත්.

(ස-) සාපධාතුහුගේ ලකාරය ඔප්පත්‍යය පිණිසයි, මෑකාරය ඉමිතිමෙධය පිණිසයි. සාපධාතුහු කෙරෙන් කෘෂ මෘෂ යනාදියෙන් විකල්පයෙන් සිප්පත්‍යයද, ඊමිද, වර්දු: යනාදියෙන් සාකාරයට විකල්පයෙන් අකාරනතා රකාරද, ඉමි රහිතධාතුබැවින් වුජ වද යනාදියෙන් වෘඬිද වෙත්, අසුපසින්. රකාර නුචු පක්‍ෂයෙහි අසාර්පසින්. සි නුචු පක්‍ෂයෙහි ශාසුලිදුන් යනාදියෙන් ඔකාර වේ, අසාපත්.

(මු-) (73) සනාද්දරෙ, ගති-ශෝභණයෝ.

625. විස්කන්තානිච්චි-චි-සු-නිර්දු:ආප: ස: භො, නිනිර් විසුර-සුල පරිවිස්කන්ද්, ප්‍රාණිස නිපරිනිර්වෘත්තානු සා ඤාතු වා. (විස්කන්තා—ආප: 6, ස: 1. ෂ: 1. නිනිර්—සාඤ: 6. තු 1. වා 1.)

විස්කන්තානෙච්චි වජ්චකදි පුළිසා ආපඤ්ච ස: ෂ: සත්, නාදි පුළි ස්පුරස්පුලො: පරිවිස්කන්දනො: අප්‍රාණිසනාදිපුළිසා සා ඤාතෙඤ්ච සත්වා. පරිවිස්කන්දනි පරිසකන්දනි.*

(ස-) විස්කන්තානො, විපුළි සනාතධාතුහුගේද; වච්චි, වකාර රහිතවු; වකදිපුළිසා, විඋපසගීයා ආදිකොට ඇති සුඋපසගීය නිර්උපසගීය දුර්උපසගීය යන මොවුන් පුළිකොට ඇත්තාවු; ආපඤ්ච, ආපධාතුහුගේද; ස:, දුන්නා සකාරය; ෂ: සත්, මුඛිනා ෂකාර වන්නේය; නාදිපුළි, නියන්ත මුල්කොට ඇති නිර් වි යන මේ උපසගීයන් පුළිවු; ස්පුරස්පුලො:, ස්පුර ස්පුල යන දෙදෙනාගේද; පරිවිස්කන්දනො:, පරි වි යන උප සගී මුල්කොට ඇති සනාතධාතුහුගේද; අප්‍රාණිස, ප්‍රාණවත් කතී: රහිතවු; නාදිපුළිසා, නි ආදිකොට පරි නිර් වි අති අනු

* වෙ: සකන්තා: විසකන්තා: විඤ්ච සුඤ්ච නිර්ච දුර්ච තෙ භා: ආප, නිගිතො ව: යසා ස නිච්චි, නිච්චිඤ්චොඤ්ච විසුනිර්දු: ආපඤ්ච, පඤ්චාත් විස්කන්තාඤ්ච නිච්චිසුනිර්දු: ආපඤ්ච තසා. නිඤ්ච නිර්ච විඤ්ච තෙ, තෙභා: ස්පුර ස්පුලො, පරිවිභාං සකන්ද: පරිවිස්කන්ද:, නිඤ්ච පරිඤ්ච නිර්ච විඤ්ච අභිඤ්ච ආනුඤ්ච තෙ, තෙභා: සාඤ්චිපරිනිච්චිභානුසාඤ්ච, අප්‍රාණිස: (කතී) යසා ඤා'ප්‍රාණිස:, සවාඤ්ච නිපරිනිච්චිභානුසාඤ්චවෙති අප්‍රාණිසනිපරිනිච්චිභානුසාඤ්ච, පඤ්චාත් නිනිර්විස්පුරස්පුලො ව පරිවිස්කන්දනො අප්‍රාණිසනිපරිනිච්චිභානුසාඤ්චවෙති තසා.

යන මොවුන් පුළුල් ; සෘජුගෙය, සෘජුධාතුහුගේද සකාරය
තෙම ; වා, විකල්පයෙන් ; සකත්, මුඛිනා ශකාර වන්නේය.

සනාත්තා යනු ශ්වානා නිදේශය බැවින් විසකත්තොති
යන මෙහි ශබ්දය නොවන්නේය. නිළී යනු යම්විටක ස්වප
ධාතුහට ජනදෙය වන්නේද යන අර්ථය. අප්‍රාණික යනු සෘජු
විශේෂණ බැවින්, නිසෘජුතෙ (මදංමුක්ඛති) හසනියන මෙහි
ශබ්දය නොවේ. පරිපුළී සනාජුධාතු වේ, තිප්, ශප්, මෙයින්
විකල්පයෙන් ශබ්දය වේ, පරිප්කජුති. පසෘයෙහි පරිසකජුති
යනු වේ. [පාණිනී: 8. 3. 72, 73, 74, 75, 76, 77, 88.]

(මු-) (74) තෘෂ්‍ය ප්‍රචන-තරණයෝ.

626. සෘතො ඡු: කිත්ථිතං. (සෘතා: 6. ඡු: 1. කිත්
ථිතං 7.) තෙරතු:.*

(ස-) කිත්ථිතං, කිත්සංඥවු ජීසංඥයා පරකල්භි ; සෘතා,
ධාතුහුගේ සෘකාරයහට ; ඡු: ගුණ වන්නේය. තෘධාතුහු
කෙරෙන් සී අතුස්, විඤ වේ, මෙයින් ගුණ වේ, තෘඵලහප්
යනාදියෙන් ඵකාර හා බිසංඥයහට ලොපද වේ, තෙරතු:.
දීඝී සෘකාරයහට ගුණකිරිම කවරහෙයකින්ද? චක්‍රතු: යන
තන්හි ගුණ නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 4. 11.]

(මු-) 627. වෘතො වෙමොඝ්ඨිච්ඡසෙ: (වෘ සෘතා: 5.
වා 1. ඉම: 6. ඝි: 1. අසි-ඝි-පසෙ: 6.)

වෘතො වෘඤ්ඤ සෘදනතාවට ඉමො ඝි: සකත් වා න තු ධ්‍යා
ඵක: පසෙඤ.

තරිතා තරිතා. සීඝී පසෙස්තු තෙරිථි, තරිඡිඤ, අතාරිඡාං.†

(ස-) වෘඤ්ඤ, ආත්මනෙපදයෙහි වෘධාතුහු කෙරෙන්ද ; වෘ
ඤ්ඤ, උභයපදික වෘධාතුහු කෙරෙන්ද ; සෘදනතාවට, දීඝී
සෘකාරයහට කෙරෙන්ද ; වා, විකල්පයෙන් ; ඉම:, ඉමහට ;
ඝි: සකත්, දීඝී වන්නේය. ධ්‍යා, ජීසංඥයහටද ; ඵක:, ඝිහටද ;
පසෙඤ, පරස්මෙතෙපදයෙහි සකගමයාහටද ; න තු, ඉමිදීඝීය
නොවේ.

කෘධාතුහු කෙරෙන් තා වේ, වසො'රසස යනාදියෙන් ඉමි

* කිව්වා සො, සී වෙති කිත්ථි තසකං.

† වෘඤ්ඤ සෘච්ච තස්මාත්. පෙ ඝි: පසි:, සීච්ච පසිඤෙති,
න සීඝී පසි: අසිඝීපසිඤස.

වේ, ඔහුට මෙයින් විකල්පයෙන් දීඝී වේ, ඡුර්ඝුඛයට යනාදියෙන් ගුණ වේ, තරිතා. පක්ෂයෙහි, තරිතා. ඩී ඩී පසෙහි, ඩීඝී පරස්මෙපදයෙහි සිතට වනාහි ; තෘධාතුහු කෙරෙන් එප් කොට විඛි කොට වසෝ'රසා යනාදියෙන් ඉමි කොට ඡුර්ඝුඛයට යනාදියෙන් ගුණ කොට තෘඵලහප් යනාදියෙන් එකාර හා බිලොපයද කොට, තෙරිඵ. ඩීසංඥයාගේ නිෂෙධොද්ගරණයි. එම ධාතුහු කෙරෙන් සිඤ්චිතකති කොට ඉමිභගමද ගුණදියද කොට, තරිඡිභ යනු කරනු, විසංඥතාංචිතකති කොට අමිභගම සිභගම ඉමිභගමද කොට ඡකාර කොට ස්වරාන ධාතු බැවින් වුජ්වද යනාදියෙන් වෘඪි කොට ඡ්වුභි: යනාදියෙන් ටකාර කොට අතාර්ඡ්වාං යනු කරනු. සිභගමයාගේ නිෂෙධයයි. ක්‍රමවිරූඪ උද්ගරණය වනාහි නිෂෙධ ක්‍රමානුසාරයෙන් වෙයි. [පාණිනී: 7. 2. 38, 40.]

(මු-) 628. සෘදිරණවුර්ධොඡ්ඨතන්. (සෘත් 1. ඉර් 1. අණෝ 7. උර් 1. තු 1 ඔඡ්ඨතන් 5.)

සෘකාර ඉර් සතදණෝ, ඔඡ්ඨතන් පරසතු උර්. තිය්ඝිත්.

(ස-) සෘකාර, ධාතුහුගේ සෘකාරයනෙම ; අණෝ, ගුණ හුවු කල්හි ; ඉර් සතත්, ඉර් වන්වෙය ; ඔඡ්ඨතන් පරසතු, ඔඡ්ඨජයා කෙරෙන් පරව වනාහි ගුණ හුවු කල්හි ධාතනන සෘකාරය ; උර්, උර්භදෙශ වන්වෙය.

මෙහි පො: යනු නොකියා ඔඡ්ඨතන් යනු කීම දනනා වකාරයහටද ප්‍රාජ්ඨය පිණිසයි, එහෙයින් වෘධාතුහු කෙරෙන් සන් කල කල්හි, වුචුර්ඡති යනු වේ (805) දීඝී වේ, ඔඡ්ඨජයා කෙරෙන් පරබැවින් මෙයින් උර් වේ. ඔඡ්ඨජයා කෙරෙන් යනු ධාතුඅවසවයක් කෙරෙන් පරබවයි, එහෙයින් සම්පූචි සෘධාතුහට සම්ය්ඝිත් කියාම වේ. තෘධාතුහු කෙරෙන් ඝී-යාත් වේ, මෙයින් ඉර් වේ, ච්වානචි යනාදියෙන් ඉකාර දීඝී වේ, තිය්ඝිත්.

(මු-) (75) ඡන්ජෝ ස්ථිසඬිගෙ.

629. ඡන්ජ දන්ඤ ඡ්වන්ජෝ'පි න ලොප: (ඡන්ජ-දන්ඤ-ඡ්වන්ජ: 6. අපි 7. න-ලොප: 1.)

නිෂජති. නාභාච්ඤිත්. නිෂඡන්ජ, සසජතු: සසඤ්ජතු:.*

* ඡන්ජය්ව දංශය්ව ඡ්වන්ජව තසා.

(ස-) ඡන්ද්‍රධාතුහුගේ ඖකාරය ඉමිනිෂ්ඨය පිණිසයි. ඤ්ඤානුබන්ධය වනිමානයෙහි කතාදිය පිණිසයි. අපි, අප් පර කල්හි; ඡන්ද්‍ර දන්ත ඡවන්ඡ; ඡන්ද්‍රධාතු දන්තධාතු ඡවන්ද්‍රධාතු යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; න ලොප; නකාර ලොපය වේ.

මොවුන් කෙරෙන් ශප් කිත් යනු නොකොට නලොප විධානය, දශිකඝ්ටයෙහි යන ඉකාරානුබන්ධ වුර්ගිගණික දශධාතුහු කෙරෙන් ඤ්ඤාත්‍යයාගේ විකල්පපක්‍ෂයෙන්-දශතෙ යන මෙහි (568) නකාරලොපය නිෂේධ කල්හිද මෙයින් නකාරලොපය පිණිසයි. සෙක සික යනාදියෙහි කී පරිද්දෙන් ඡන්ද්‍රධාතුව ස්වරානුබන්ධවින් ඡොපදෙශයි, එහෙයින්, භවාද්‍යදිග්‍රණය යනාදියෙන් සකාර කොට නිපුළි එම සන්ද්‍රධාතුහු කෙරෙන් තිප් කොට ශප් කොට මෙයින් නකාරලොපය කොට ගික; සතු යනාදියෙන් ඡකාර කොට-නිෂ්පති. නිපුළි සන්ද්‍රධාතු හට ඉමර්හිත බැවින් වුප් වද යනාදියෙන් වාඛයි, චිවඤ්ඤාචි යනාදියෙන් චවගිනත බැවින් කුචි වේ, කකාරයා කෙරෙන් ඡකාර වේ, අමිභාගමව්‍යවධාන බැවින් ගික; සතු යනාදියෙන් ධාතුසකාරයහට ඡකාර වේ, න්‍යෂාචිකිත්. නිපුළි සන්ද්‍රධාතුහු කෙරෙන් ඡප්, චිත වේ, බිසංඥයාගේ ස්වරයා කෙරෙන් පරභාගයහට ලොප්ද, චිතස්ථානයෙහි සකාරයහට ගික;සතු යනාදීන් ඡකාරද, නකාරයහට අනුස්වාරය හා මිහට ඤ්ඤාතරද වෙත්, නිෂ්පක්ෂ්ප. සක්ෂ්පධාතුහු කෙරෙන් අතුස්, චිත කොට බිසංඥයාගේ අනුභාගයට ලොප් කොට, සත් ධ්‍යපිත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් කිත්සංඥ කොට හසුචිත; යනාදියෙන් නකාර ලොප්කොට සසප්ත; කිත් නුචු පක්‍ෂයෙහි සසක්ෂ්පත; [පාණිනී: 6. 4. 25.]

(මු-) (76) දෘශිරෝ ප්‍රෙක්ෂණ.

පශ්‍යති. අදගීත්. (604) වර්ද්‍රැකිදිති. අද්‍රැකිත්.

(ස-) දෘශධාතුහුගේ ඉර් යන්න විකල්පයෙන් ඔප්‍රත්‍යය පිණිසයි. ඖයන්න ඉමිනිෂ්ඨය පිණිසයි. දෘශධාතුහු කෙරෙන් ශප්ප්‍රත්‍යයව ස්ථාද්‍ය යනාදියෙන් පශ්‍යදෙශ වේ, පශ්‍යති. එම ධාතුහු කෙරෙන් විභකති කල කල්හි සාසුලි දුත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඔ වේ, දුශ්‍රාර්ණ; යත් තෙන් ගුණ වේ, අදගීත්. ඔ නුචු පක්‍ෂයෙහි සිභාගම ර්මිභාගම

වෙත් වර්දෙකින් යනාදියෙන් සාකාරයහට රකාර වේ, වුප්වද යනාදියෙන් වෘක්ෂි, ශජ්‍රජ යනාදියෙන් ශකාරයහට ෂච් වේ, පඬායකා යනාදියෙන් පකාරයහට කකාර වේ, ෂඬය වේ, අද්‍රුක්කින්.

(මු-) (589) සාපද්‍රුගෙ තිම් වා, දදර්ශිථ දද්‍රුග්.

(77) දන්ශො දංශනෙ. අද්‍රුක්කින්.

(ස-) ද්‍රුග්ධාතුහු කෙරෙන් ඵප්ද විඬද බිසංඥයාගේ සාකාරයහට අකාරද එම ශකාරයහට ලොප්ද සාප ද්‍රුග් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම්ද ණුර්ක්ෂුඛයා යනාදියෙන් ගුණද කලි කල්හි-දදර්ශිථ යනු වේ. පක්ෂයෙහි වර්දෙකින් යනාදියෙන් සාකාර රකාර වේ. ශජ්‍රජ යනාදියෙන් ෂච් වේ. ඡ්වුහි යනාදියෙන් ඵකාරයහට ධකාර වේ, දද්‍රුග්. දන්ශ ධාතුහට ඉම්රහින බැවින් වුප්වද යනාදියෙන් වෘක්ෂි, ශකාරයහට ෂච්ආදෙශ වේ, ඕහට පඬාය කා යනාදියෙන් කකාර වේ, කවතියා කෙරෙන් ෂඬය වේ, අද්‍රුක්කින්.

(මු-) (78) කිතනිව්‍යාසෙ ග්‍රහපනසනෙ සංශයෙ ව.

630. කිත්තිජග්‍රහ සන්තෙම මාන ශාන ද්‍රුන වධස්තු බෙ ර්ථි ව. (කිත්—ග්‍රහ: 5. සන් 1. න 1. ඉම් 1. මාන—වධ: 5. තු 1. බෙ: 6. භි 1. ව 1.)

කිතාදෙ: සන් සතත්, ඉම් න සතත්, මානාදෙසු බෙර්ථි ව.

ක්‍රමාදෙතෙ'ත්‍ර සන්දෙහෙ ස්‍යානති නිඤ්චිවාරණේ,

නිශානාජිව නිඤ්චු රුග්ජයෙ'පි කිතො මත:.*

(ස-) කිතාදෙ: කිතධාතු ආදිකොට ඇති තිජ ග්‍රහ යන මේ ධාතුව කෙරෙන්; සන් සතත්, ස්වාමියෙහි සන්ආගම වන් තේය; ඉම් න සතත්, ඉම්ආගම නොවන්නේය; මානාදෙස්තු, මානධාතු ආදිකොට ඇති ශානධාතු ද්‍රුනධාතු වධධාතු යන මොවුන් කෙරෙන් වනාහි සන්ආගමයද; බෙ: බිසංඥයහට; භිව, භිආදෙශද වන්නේය.

අත්‍ර, මේ සන්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි; එතෙ, කිත්තිජග්‍රහ මාන ශාන ද්‍රුන වධ යන මොව්හු; සන්දෙහෙ, සැකයෙහිද; ස්‍යානති, ස්‍යානතියෙහිද; නිඤ්චු, නිඤ්චයෙහිද; චිවාරණේ,

* කිත්තිජග්‍රහ ග්‍රහපනසනෙ මානශ්ව ශානශ්ව ද්‍රුනශ්ව වධව නස්මාත්.

පරික්ෂා කිරීමෙහිද ; නිශානාථිව නිකුත්, නිසුණුකිරීම සෘජු
 තිස නිකුත් යන මේ අවස්ථා කෙරෙහි ; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්
 දන්තාලද්දහ ; ක්ෂණික, ක්ෂණිකවනෙම ; රැගත්ය අපි, රොග
 ප්‍රතිකාරයෙහිද ; මත, දන්තාලදි.

සෞඛ්‍යය විරුඩු අනෙකකොටවිෂයක ඥානයයි, මේ අපි
 යෙහි අකමක වෙයි, මෙසේයි, ශාස්ත්‍ර විකිත්තය යනුයි.
 ක්ෂණික සහනයයි. නිකුත් දෙවද්දහවයෙන් කීමයි.
 විවාරණය නම් මෙසේද නොවේදැයි ප්‍රමාණ ගැලපීමයි. ආර්
 ජව නම් අකුටිලනයයි. යන මේ අවස්ථා කෙරෙහි සකමක
 මය. අපි නොදක්වනලද බැවින් ස්වාධීනෙහිම සන් වෙයි.

(මු-) 631. සන්කුණදිරිඳු. (සන්කුණදි: 1. ධු: 1.)

සනතොතා කුණදුන්නාහි ධුසංඥ: සත්.

(ස-) සනතොතා, සන්ප්‍රත්‍යයානනයද ; කුණදුන්නාහි, කුණ
 ත්‍යය ආදිකොට ඇති යච්-කාමස්-කාම-චස්-ත්වි ප්‍රත්‍යයානන
 යද ; ධුසංඥ: සත්, ධුසංඥ වන්නේය, සන්ප්‍රත්‍යයානනයට හා
 කුණදිප්‍රත්‍යයානනයන්ටද බාහුසංඥ කිරීම (528) තිජ
 ආදිය විම පිණිසයි.

(මු-) 632. සන්සඛන්තො චි: (සන්-යච්-අනත: 1. චි: 1.)

විකිත්සති. අවිකිත්සති. විකිත්සාමාස.

ඉති පවන්පාද:.*

(ස-) සන් යච්තො, සන්ප්‍රත්‍යයානනයද යච්ප්‍රත්‍යයානන
 යද ; චි:, විච වේ.

තද්ගුණ සම්විඤ්ඤා බහුවිර්භියෙන් සන්යච්ප්‍රත්‍යයන් සමග
 විච වන්නේය යන අවස්ථා. කිසිකලෙක්හි අනන්ගුණ සම්
 විඤ්ඤා බහුවිර්භියෙහි හුදකලා බාහුවද විචවන්නේය. එහෙ
 යින් මොක්කෙන යන මෙහි සන්ප්‍රත්‍යය හැර මුට්ඨානුභව විච
 කලි කල්හි (815) මොවාදෙයයි.

කිත්ඨානුභව කෙරෙන් කිත්තිජගුප: යනාදියෙන් සන්ප්‍රත්‍යය
 හා එසින්ම ඉමිනිෂෙධයද වේ, ඉන්ද්‍රානිමි යන්නෙන් ගුණ

* සන්ව යච්ව සන්යච්ච, නො අනෙක යස ස සච්ච
 නත:

නිෂේධය, සත් ඤාතය; යනාදියෙන් බාහුසංඥා, මෙයින් විකල්ප, බිසංඥායාගේ ස්ථානයෙහි අනන්තරාපයද වකාරද වෙන්, නිජවිභක්තිය ශ්‍රේණියෙහි වෙන්, විකිත්සනි. එසේම කොට අමිභගම සිභගම කොට වසෝ'රසය යනාදියෙන් ඉමිද ර්මිද කොට සිලොපාදිය කලකල්හි අවිනිත්සිත්. පලමු පරිද්දෙන් කල කල විකිත්සධානුහු කෙරෙන් ඡාප් වේ, ර්විජ්ඣ යනාදියෙන් ආමිද, අසධානුද, විකල්ප, බිසංඥා සකාරලොප යද වෙන්, විකිත්සාමාස.

පවත්පාදය, පරස්මෙපද වත්බාහුන්ගේ පාදය ; ඉති, මෙ සේ නිදර්ශනයයි.

මවත්පාදය.

(මු-) (79) එධිච්චාබො.

එධිතො. චේධිභි. එධාඤ්චක්‍රො.

(80) දදච්ඡතො.

(579) අශශ්චදෙනුකොනා, දදච්ඡ.

(81) ඡ්වකකචසපිණේ.

(569) අශේච්චාඡ්වකකතො, ඡ්වකකතො. ඡ්ඡ්වත් කො.

(82) සාපච්ච ආජිවෙ. ආනාපේ.

(83) නිජච්ච ඤාමානිශානසො. නිතිඤ්චතො.

(84) ඡ්වත්පේච්ච චසචිතො. නිජ්වත්තො.

(ස-) මවත්පාදය, ආත්මනෙපද සුක්ක පාදය කියනු ලැබේ. එධි බාහුන්ගේ චකාරය ආත්මනෙපදය ප්‍රයෝජන කොට පවත්නා අනුබන්ධයයි. ශ්‍රේණියෙහි එධිතො. බාහු කෙරෙන් පරව ටි-තන් වේ, අමි, (23) වාචිසි, සිභගමද, වසෝ'රසය යනාදියෙන් ඉමිද, සකාරද, චකාරද වෙන්, චේධිභි. බාහු කෙරෙන් සි-එ, ගුරුච්ඡ ඉමි ආදි බාහු බැවින්-ර්විජ්ඣ යනාදියෙන් ආමිද, හ්වස්ත්‍රානාමය යන්නෙන් කාබාහුද, ඕහට විකල්ප බිසංඥා සකාරයහට අකාරද, එයින්ම චකාරද, මකාරයහට අනුසාරද ඕහට ඤාකාරද සකාර රකාරද වෙන්, එධාඤ්ච ක්‍රො. දදබාහු කෙරෙන් සි-එ. විකල්පය වේ, අශශ්ච යනු සුත්‍ර බැවින් එකාර නොවේ, දද චද.

අනෙකුත් ජවකක යනු කීවැවින් ජවකකඩානුහට හැවැදුනු දිෂ්ණා යනාදියෙන් සකාර නොවේ ශ්‍රවණය කළ කල්හි ජවකකතෙ. එම ධාතුහු කෙරෙන් සී-එ විධි වේ, බිසංඥයා ගේ භාගය ලොප්වේ අනුද්‍රව්‍ය සංයෝගයාගේ වකාරලොපය වේ, ඡජ්වක්කෙ.

සෘජ්‍යධාතු සෘජ්‍යභාවයෙහි වේ සෘජ්‍යධාතු විධි වේ, බිසංඥ ජකාරලොපය වේ, සකනනාද්‍රව්‍ය යනාදියෙන් බිසංඥ සකාරය හට අත් වේ, අනුපෙ.

නිජධාතු ඤාමාවය නිසුණුකිරීමය යන දෙකි වේ. නිජ ධාතුහු කෙරෙන් කිත්තිජගුපා යනාදියෙන් සත්, විවචිකාචි යනාදියෙන් විවචිනනවැවින් ජකාරයහට කුචි, සත්ඤ්‍යදීර් ධ්‍රැයන්තෙන් ධාතුසංඥ වෙයි, ඡකාරවේ, සත්සචනනා යනාදි යෙන් විනිද, බිසංඥයාගේ භාගයහට ලොප්ද, තෙවිභකතිද, ශප්ද වෙන්, තිතිඤ්ඤ.

ජවන්ජධාතු ඇලීමෙහි වේ. ජවන්ජධාතුහට හැවැදුනු දිෂ්ණා යනාදියෙන් සකාර වේ, නිපුචි සිත්ජධාතුහු කෙරෙන් තෙ විභකති, ශප්ප්‍රත්‍යයද, සත්ජ දත්ශ යනාදියෙන් නකාරලො පයද, හිකාභ්‍යු යනාදියෙන් ඡකාරදෙශද වෙන්; නිජ්වරතෙ.

(මු-) 633. නිවිපරිඤ්ඤාපස්තු සුමාදෙ: ස: ඤා'ම් වා. (නි—සුමාදෙ: 6. ස: 6. ඡ: 1. අම් 7. වා 1.)*

නාමජවචිකත නාමචිකත. සසාරෙ සසාරිඤ්ඤ.

(ස-) නිවිපරිඤ්ඤාපස්තු සුමාදෙ:, නි-වි-පරි-පුච්චි සසාරිඤ්ඤ ධාතු ස්තුධාතුද සුමිභගමසුකත අචිරහිත සිවධාතුද ම අචිරහිත සහධාතුද යන මොවුන්ගේ; ස:, ද්‍රව්‍යසකාරයහට; අම්, අම්භගම කළ කල්හි; වා, විකල්පයෙන් ඡ:, මුඛිනා ඡකාර වේ.

නිපුචි සිත්ජධාතුහු කෙරෙන් සිහට ලොප් වේ, කුචි, නකාර අනුකාර වේ, ඕහට චකාර වේ, මේ සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඡධය වේ, නාමජවචිකත. පඤ්ඤෙහි නාමචිකත. ධාතු විධි වේ, බිසංඥයහට කායද්‍රි, සත් ධ්‍රැපිත් යනාදි

* සුමි අදීර් යසා ස සුමාදි:, සිත්ජශ්ව සතුශ්ව සුමාදිශ්ව වෙති. නිශ්ව විශ්ව පරිශ්ව තෙ, තෙහා: සිත්ජස්තු සුමාදි: තසා.

යෙන් විකල්පයෙන් කිත්ද, හසුචිතය යනාදියෙන් නිකාර ලොපයද වෙන්, සඤ්ජෙ. පක්‍ෂයෙහි සඤ්ජෙ.

(මු-) 634. සන්ඤ්ජො ඡායා නාමය. (සන්ඤ්ජො ඡායා 6.. එක 7. න 1. අබය 6.)

බිවර්ජනනාමයා සාමාන්‍ය න සඤ්ජො එක. විභ්වජෙ විභ්වජෙ වඤ්ජෙ.*

(ස-) එක, සිසංඤ්ජො පරකල්පි; බිවර්ජන, බිසංඤ්ජො වර්ජන කොට පවත්නාවූ; අනාමයා, සද්ධාතු ඤ්ජොපධාතු යන මේ දෙදෙනාගේ; සා, ද්විතීය සකාරයාගේ; ඡා න සඤ්ජො, මුඛිකා ඡකාර නොවන්නේය.

මේ නිෂේධයෙහි බිවර්ජන හෙයින් බිසංඤ්ජොට ඡකාරය වේමය. එක යනු කුමටය? විභ්වජෙපරායෙ යන මෙහි බිසංඤ්ජො මූලය යන දෙදෙනාගේම ඡකාරය වේ. විභ්වජෙ, යන් නෙහි විශේෂය මූලයට මේ සූත්‍රයෙන් ඡකාරය නොවීමයි, විභ්වජෙ, මෙහිද මූලයට ඡකාරය නොවේ.

(මු-) (85) භුජුභ්ව ලජ්ජායා.

අභුජුභ්ව අභුජු. භුජු. (86) ජහච් ජහභ්ව.

635. භුජු ජහා'වි. (භුජු 1. ජහා 6. අවි 7.)

අජමිතිහි.

(87) ජව්‍යභ්වභ්ව. විභ්වභ්ව.

විභ්වභ්ව.

(ස-) භුජුභ්වභ්වගේ උභ්‍යාසය විකල්පයෙන් ඉමි විම පිණිසයි, ඡකාරය කාත්භ්වභ්වය විම පිණිසයි. භ්වභ්ව භ්වභ්ව නෙපදය පිණිසයි. භුජුභ්වභ්ව කෙරෙන් වි-භ්ව, වෙමුදිත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉමි වේ, ඉතිරි භ්වභ්වය සුභ්වය, අභ්වභ්ව. ඉමි භුජු පක්‍ෂයෙහි අභ්වභ්ව. භ්වභ්වකෙරෙන් සි-භ්ව, විභ්ව වේ, භ්වභ්ව යනාදියෙන් එකාර වේ, කෙවල භ්වට ලොප්ද වේ, භුජු.

ජහා, ජහභ්වභ්වගේ ස්ථානයෙහි; අවි, ස්වරයා පරකල්පි; භුජු, භුජුභ්වභ්වය වේ, භුජු යන්නෙහිගේ භ්වභ්ව උභ්‍යාස දෙක ඉත්සංඤ්ජො වෙන්. ප්‍රකරණබලයෙන් භ්වභ්වනෙපදයට මභ්වභ්වය වෙයි දතයුතු.

* සද්ධා ඤ්ජො ව නො තරයෝ. න බිවර්ජනනාමය අබය.

හප්ඛාතුහුකෙරෙන් වසෝරසා යනාදියෙන් ඉමි, මෙයින් හුණි, අනුභාවග්‍රහණය කියනු ලද ක්‍රමය වේ, අපමිතිභව.

ජ්වලධාතුහට සෙකසික යනාදියෙන් ඡොපදේශ වේ, හ්වා ද්‍යාදිෂ්ණ: යනාදියෙන් සකාර වේ, ටකාරයහට නකාර වේ, විපුළී සතුහධාතු වේ, ශප්, ඡුර්ඡුඛ: යනාදියෙන් ගුණ වේ, ගික:ස්තුස්තුහ යනාදියෙන් ඡතිය වේ, විභොහතෙ, විපුළී ඛාතුහු කෙරෙන් වි-තන් වේ, අමිභාගම සිභාගම. වසෝරසා යනාදියෙන් ඉමිද වෙන්, ගුණ වේ, ගික: යනාදියෙන් අමිභාගම ව්‍යවධානයෙහි ඡතිය වේ, ව්‍යභොහිභව.

(මු-) (88) පණ්ඩව්‍යවහාරෙ, ස්තුතො ච.

(591) කමසානෙතාස: පණ්ඩතො.

(ස-) පණ්ඩාතුහු කෙරෙන් කමසාන: යනාදියෙන් ආය හ, මිහට ඛාතුසංඥාද වන්තිය, පණ්ඩාතුහු කෙරෙන් තෙවිභක් තිද ශප්ප්‍රත්‍යයද වෙන්, පණ්ඩතො.

(මු-) 636. සන: පමෙ ඛොච්චාසාන්. (සන: 5. පමෙ 1.. ඛො: 6. වා 1. තු 1. ආයාන් 5.)

පණ්ඩතී. අපණ්ඩිභව අපණ්ඨිභව. පණ්ඩාසුචක්‍රෙ පෙණ්.

(ස-) ඛො:, ඛාතුහුගේ ස්ථානයෙහි; සන:, සන්ප්‍රත්‍යයානතා යා කෙරෙන්; පමෙ, පරස්මෙපද ආත්මනෙපදදෙක වෙන්; ආයාන් තු, ආයප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් වනාහි; වා, විකල්පයෙන් පරස්මෙපද ආත්මනෙපද දෙක වෙන්. ඒ මෙසේසි, පරස්මෙපදයට හිමි ඛාතුහු කෙරෙන් පරවූ සනනතා:කෙරෙන් පරස්මෙපදය වෙයි, ආත්මනෙපදයට යොග්‍යවූ ඛාතුහු කෙරෙන් වූ සන්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් ආත්මනෙපදය වෙයි, උභය පදයෙහි ඛාතුහු කෙරෙන් වූ සන්අනතා: කෙරෙන් උභය පදය වෙයි. වාශබ්දය විවසන විකල්පාදී බැවින් ආත්මනෙ පදයෙහි වූ ඛාතුවෙන් වූ ආයප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් ආත්මනෙපද පරස්මෙපද දෙකද පරස්මෙපදයෙහි වූ ඛාතුවෙන් වූ ආය ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් උභයපදයද වෙන්, එහෙයින් ගුප්ඛාතුහු කෙරෙන් ගොපායති කියාම වේ. මෙහි පණ්ඩතී යනු ආය පක්‍ෂයෙහි විකල්පොද්‍යහරණයි. අපණ්ඩිභව අපණ්ඨිභව යනු 592) වාරෙ යන මෝහට උද්‍යහරණයි. පණ්ඩාතුහුකෙරෙන් කමසාන: යනාදියෙන් ආයප්‍රත්‍යයද එයින්ම ඛාතුසංඥාද වන්තිය, පණ්ඩාතුහු කෙරෙන් විභතීව ශප්ප්‍රත්‍යයව පණ්ඩතී.

ධාතුහු කෙරෙන් වාරය යන්නෙන් විකල්පයෙන් ආයුත්‍යය වේ, එම ධාතුහු කෙරෙන් වී—නත්, අමිභගම සිභගම ඉමි ආදිය වෙන්, අපණ්ණික. ආයු හු වූ පක්‍ෂයෙහි අපණ්ණික. ක්‍රමයෙන් පණ්ණිකධාතුහු කෙරෙන් සි—එ, ඊවිජ්ඣදි යනාදියෙන් ආමි, ස්වජ්ඣන්වාමය යන්නෙන් කාධාතු වේ, විඛි වේ, ඛිසංඥ සාකාරයහට අකාර හා කවරියහට වචනාදිය වේ, පණ්ණිකස්ථ වේ. පක්‍ෂයෙහි ධාතුහට විඛිව නාඃඵල යනාදියෙන් එකාර හා ධිලොපයද වේ, පෙණේ.

(මු-) 637. විවජ්ඣන්වුතිපණ්ණි වාසය. (විවජ්-අස්තුතිපණ්ණි 5. වා 1. ආයු 1.)

පණ්ණිකතෙ පණ්ණික.*

(ස-) විවජ්ඣන්වුතිපණ්ණි, විවජ්ඣධාතුහු කෙරෙන්ද සත්‍යතාවයෙහි හු වූ පණ්ණිකධාතුහු කෙරෙන්ද; වා, විකල්පපෙන්; ආයු, ආයුත්‍යය වන්නේය.

සත්‍යතාවය බැවින් ව්‍යවහාරිකයෙහි වෙසී යන අවිසි, ව්‍යවහාරයද ක්‍රියවික්‍රිය ස්වරූපයි. පණ්ණිකධාතුහු කෙරෙන් මෙයින් විකල්පයෙන් ආයු කල කල්හි එයින් ධාතුසංඥද නැවත ශප්ප්‍රත්‍යයද වෙන්, පණ්ණිකතෙ. ආයු හු වූ පක්‍ෂයෙහි, පණ්ණිකතෙ.

(මු-) එවං (89) පන ඛිඛෙ.

(90) කමුඛකානෙතා.

කාමයතෙ. (613) ඤානනාදිච්ඡි.

(ස-) එවං පන ඛි ඛෙ, පනධාතුහු කෙරෙන්ද එසේම පනායති පනායතෙ යනු වේ. කමුඛධාතුහුගේ උකාරය ක්කාචි ප්‍රත්‍යය වූ කල්හි විකල්පයෙන් ඉමි විම පිණිසයි. ඛකාරය ආත්මනෙපදය පිණිසයි. කමධාතුහු කෙරෙන් කමසානායනාදියෙන් ඤාප්‍රත්‍යය හා එයින්ම ධාතුසංඥද වන්නිය, ඤාණිකියනාදියෙන් වාඛිසි, කාමයතෙ. ඤානනාදිච්ඡි යනු, ඤාතිත්‍යු යනාදියෙන් කමධාතුහු කෙරෙන් විසංඥයෙහි අඛි වන බව සිහිකරවීම පිණිසයයි කියනලදී.

(මු-) 638. ඤාඛ්‍යාසං ඤානාලොපි ඤානාදිනා. (ඤාඛි 7. උඛි 6. සා 1. අනන්තොපි-ඤාන-සාදිනා 6.)

* න සත්‍යතාවය අසත්‍යතාවය පණ්ණික අසත්‍යතාවය, විවජ්ඣන අසත්‍යතාවයෙන් නිසාය.

අග්ලොපින: ශාසො සීකාරනන්වානසං උඩ: සිං සතත්
ඥ: පරෙ අභි පරෙ.*

(ස-) ඥ: පරෙ, ඤප්පත්තියා කෙරෙන් පරවු; අභි පරෙ,
අභියන්ත පර කල්හි; අග්ලොපින:, ලොප්කරණලද අක්
සුකත ධාතුහු කෙරෙන්ද; ශාසො, ශාසුධාතුහු කෙරෙන්ද;
සීකාරනන්ව, ඉත්සංඥ සීකාරසුකත ධාතුහු කෙරෙන්ද;
අනාස, අනාවු; උඩ:, උභිසංඥයහට; සිං සතත්, හුසව
වන්නේය.

ඥ:පරෙ අභිපරෙ යනු කීයනබැවින් ඤප්පත්තියාකෙරෙන්
පුච්ඡාගයාගේම උභිසංඥයහට හුසව වන්නේය. අග්ලොප-
ශාස-ඉත්සංඥ සීකාර යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි වනාහි, අවු
කුවත්, අගශාසත්, අභිභේදකත්. යනාදිය වේ.

(වු-) 639. බෙ: සන්වද්දෙසො, සොහිසාදෙසිත්ව, ලානෙ
කාවො ස්වකලිහලෙ චා. (බෙ: 6. සන්වත් 1. ඤ 7.
සො: 6. හසාදෙ: 6. සී: 1. ව 1. ලානෙකාවො: 6..තු 1.
අකලිහලෙ: 6. වා 1.)

අනග්ලොපින: බෙ: සො ධිවක්ඛරෙ පරෙ සන්වත් කායං
සතත් ඤාසි, සොග්ව බෙහිසාදෙ: සී: සතත්, කලිහලිවච්ඡස
ලෙරනෙකාවග්ව සන්වවා සතත්.†

(ස-) අනග් ලොපින: බෙ:, අක්ලොපධාතු රහිත බිසංඥය
හට; සොධිවක්ඛරෙ පරෙ, ලඤ්චුඤ්චරසුකතධාතුහුගේ අක්කරයා
පරකල්හි; ඤාසි, ඤප්පත්තියා කෙරෙන් පරවු අභි පරකල්හි;
සන්වත්, සන්ආගමස්ථානයෙහි මෙන්; කායං සතත්, ආග
මාදෙශාදි කායං වන්නේය; එහිම, සො:, ලඤ්චුසංඥවු; හසාදෙ:
බෙ:, වාජනයක් ආදිකොට ඇති ධාතුහුගේ බිසංඥයහට; සී:
සතත්, දීඝිවන්නේය; කලිහලිවච්ඡස, කලිහලි යන නාමධාතු
රහිතවු; ලො:, ලිඛිගයාහටද; අනෙකාවග්ව, අනෙකකාර
ධාතුහුගේ බිසංඥයහටද; වා, විකල්පයෙන්; සන්වත් සතත්,
සන්ආගමස්ථානය මෙන් කායං වන්නේය. අක්ලොපය

* ඥ: පරෙ 'චි ඤාසි තස්මිත්. අකො ලොප: අග්ලොප:
සො'සකසිති අග්ලොපි. සතත් ඉත් යසං ස සාදිත්. අග්
ලොපිව ශාසුග්ව සාදිවෙවති. පග්වාත් නක්ඛොගෙ තසං.

† සන් ඉව සන්වත්, ලිග්ව අනෙකාව භො තොයො,
කලිග්ව හලිග්වෙති කලිහලි. න කලිහලි: අකලිහලිසතං.

රහිත ධාතුය ශාස්ත්‍රධාතුය ඉත්සංඥ සාකාරයුක්ත ධාතුය යන මොවුන්ගේ අනුවර්තනය ඇති කල්හිද, ශාස්ත්‍රධාතු ඉත්සංඥ සාකාරයුක්ත ධාතු යන මොවුන්ගේ ලක්ෂ්‍යවරයුක්ත ධාතුවක් රසන්ගේ පරතයක් නැති බැවින් අනුවර්තිය නොලත් කල් හිද, ව්‍යාසංඥදීප්තෝයන මේ ධාතුහුගේ ඉත්සංඥසාකාර යුක්තවූයේද අනෙකකර යුක්ත බැවින් විශේෂයෙන් බාධිත හෙයින් කෙටිලවූ, අනග්ලොපිතය යන්න කියනලදී.

(මු-) 640. **බ්‍යසෙත් සනි.** (බ්‍යස 6. ඉත් 1. සනි 7.)

බෙරවංශීස, ඉත් සතත් සනි පරෙ.

(ස-) සනි පරෙ, සන්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි ; බ්‍යෙ, බ්‍යසංඥයා ගේ ; අවංශීස, අවංශීයහට ; ඉත් සතත්, ඉකාර වන්නේය.

(මු-) 641. **ඤ්ඤාලොපො'නාල්විජන්වාසතන්හෙත්න් වාමිම් හිනි.** (ඤ්ඤා 6. ලොප 1. අනාල—හිනි 7.)

ආලු ඉත්ඡු ආය අනත ඉත්තු ආම් ඉම් හිත් ඵහෙත්'නාත්‍ර ඤ්ඤාලොප සතත්.

අවිකමත අවකමත. කාමයාඤ්චක්‍රෙ වකමෙ.*

(ස-) ආලු, ආලය ; ඉත්ඡු, ඉත්ඡුය ; ආය, ආයය ; අනත, අනතය ; ඉත්තු, ඉත්තුය ; ආම්, ආමිය ; ඉම්, ඉමිය ; හිත්, හිත්ය යන ; ඵහෙත්, මොවුන් කෙරෙන් ; අනාත්‍ර, අනාත්‍ර ප්‍රත්‍යයත් පර කල්හි ; ඤ්ඤා, ඤ්ඤායහට ; ලොප සතත්, ලොප වන්නේය.

ආලුප්‍රත්‍යයාදිය පර කල්හි—සත්‍යායාලොප, කාරසිත්ඡු සපාහ යායා, මණ්ඩයනා, සත්‍යසිත්තු, කාරයාමාස, කාරසිත්ත, කාරයති යනාදියයි. කමධාතු චේ, වාරෙ යන්නෙන් විකල්පයෙන් ඤ්ඤාය චේ (577) වාචිසි, කාම් යන මෝහට (631) ධාතුසංඥයි, ටි-තන්, අම්, (613) අචි, (638) භුඤ්ච චේ, ධුර්වි යනාදියෙන් චිඤ්ච චේ, ධිසංඥ මිහාගය ලොපචේ, ධිසංඥ කකාරයහට වකාර චේ, අචි යන්න පර බැවින් (639) සත්වත්, (640) අකාරයහට ඉකාර චේ, (639) ධිසංඥය දිසිද, මෙයින් ඤ්ඤාට ලොපද වෙත්, අවිකමත. ඤ්ඤා හුටු පක්ෂයෙහි අවකමත. ධාතුහු කෙරෙන් වාරෙ යන්නෙන් විකල්පයෙන් ඤ්ඤා

* ආලුත්ඵ ඉත්ඡුත්ඵ ආයත්ඵ අනාත්ඵ ඉත්තුත්ඵ ආම්ඵ ඉම්ඵ හිව් හෙ, න විද්‍යෙනා හෙ යනු ස තස්මින්.

චේ, වෘතීසි, පෙර මෙන් ධාතුසංඥද චේ, හී-ඵ, ඊවිචි යනාදී
යෙන් ආම්, කෘධාතුහට විනි චේ, ධිසංඥවු සාවණීයහට අකා
රද කකාරයහට චකාරද වෙන්, මකාරයහට අනුඤාරද ඕහට
ඤකාරද-සාකාර රකාරද-ණුර්ඤ්ඛි යනාදියෙන් ඤ්භට ගුණද
වෙන්, අස් චේ, කාමයාඤ්චක්ඛෙ. ඤි නුවු පඤ්ඤෙහි, ච කමේ.

(ဥ-) (91) နုတ်သီး ဖြစ်သည်။

ආසිඪ්වං, ආසිඨ්වං, ආසිඨ්වං-අයාස්ඪ්වංභු.

(92) එවං දසසතතො.

(93) ස්ථායීව්‍යවස්ථාව. අස්ථායීව්‍යවස්ථාව.

(ස-) අයධාතුහු කෙරෙන් වි-බිවා වේ, අමිභගම සිභගමද වසෝ'රසසයනාදියෙන් ඉමිභගමද වෙන්, ධෙ සලොපෑයනාදියෙන් විකල්පයෙන් සකාරලොපස වේ, ටි හී හී යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ධකාරයහට එකාර වේ, ආසිස්වං. එකාර නුවූ පක්ෂයෙහි ආසිබ්වං. අනූ පක්ෂයෙහි ක්වස් කියොයනාදියෙන් සකාරයහට දකාර වේ, ආසිබ්වං. ධාතුහු කෙරෙන් හි-එ, ඊවිචි යනාදියෙන් අමි වේ, කෘධාතුහට විනි වේ, බිසංඥයහට ආදෙශාදිය කල කල්හි, අයාක්ද්වක්‍රො. ස්ථාය ධාතුහුගේ ඊකාරනුබ්බස කතකතවතුස්ථානයෙහි ඉමි නොවිම පිණිසයි. ධකාරයද අනුබ්බසයි. (573) විකල්පයෙන් ඉමි කල කල්හි අස්ථායිභව.

(මු-) 642. ස්වොර්ලොපො හසරසෙ. (ස්වො: 6.. ලො
ප: 1, හසි 7. අසෙ 7.) අස්ථාසන.*

(ස-) අයෙ, යකාරය රඟිනවු; හසී, හස් පරකල්හි; ය්වො, බාහිනනවු යකාර වකාර දෙදෙනාහට; ලොප, ලොප් වන්තෙය.

වකාරය දන්නාසි. ඉම් නුවු පක්‍ෂයෙහි ස්ථායධාතුහු කෙ
රෙන්, ටි-නන්, අම් ආදී ආගම වේ, මෙයින් යකාර ලොපය
වේ, අස්ථාසන. ස්ථානා පෘතා යනුද මෙසේයි. හසි යනු
කුමටය? ස්ථායනෙ. සෙවනෙ යනාදියෙහි ස්වරයා පර
කල්හි ලොප්නොවන පිණිසයි. අයෙ යනු කුමටය? දිව්‍යති
යන නන්හි යකාරය පර කල්හි ලොප් නොවන පිණිසයි.

(ඉ-) (94) ඔප්පුසිසිව්‍යාධි.

* සව් වව් ස්වේච්ඡා නිවේදන.

643. පදසතනිණ්ණෙ පතසනායදිපසුර ජන බුධස්තු වා.
(පද: 5. තනි 7. ඉණ් 1. ඝෙ 7. පතය—බුධ: 5. තු 1. වා 1.)

පදෙ ඝෙ'වේ ඉණ් සතත් තනි, පතයාදෙහතු වා.

(ස-) පතයධාතුහුගේ ඔකාරය කතකතවතුසානයෙහි තකාරයහට තකාර විම පිණිස අනුබ්‍යසයි. ඊකාර එම ප්‍රත්‍යයන්ගේ සානයෙහි ඉම් නොවිම පිණිස අනුබ්‍යසයි.

තනි, වීසංඥ තත් පර කල්හි ; පද:, පදධාතුහු කෙරෙන් ; ඝෙ'වේ, කර්තූවියෙහි ; ඉණ් සතත්, ඉණ්ආගම වන්නේය ; පතයාදෙහතු, පතයධාතු ආදිකොට ඇති තාය-දිප-පුර-ජන-බුධ යන ධාතුහු කෙරෙන් වනාහි ; වා, තත් පර කල්හි විකල්පයෙන් ඉණ්ආගම වේ. ඉණ්ප්‍රත්‍යයාගේ ණකාරය වෘත්තිය පිණිස ඉන්සංඥයි. මේතෙම සිප්‍රත්‍යයහට බාධකයි.

(මු-) 644. ඉණ්සතන් ලොප්‍ය: (ඉණ්: 5. තත් 1. ලොප්‍ය: 1.) අපතසි අපතසිභ අපතසන.

(ස-) ඉණ්:, ඉණ්ආගමයා කෙරෙන් පරවූ ; තත්, තත් ප්‍රත්‍යය ; ලොප්‍ය:, ලොප්කටයුතු වන්නේය.

ඉණ්: යනු සාධාරණවියයි, එහෙයින් (921) රතනොර්යහි ණො යන මේ සූත්‍රයෙන් කරණලද ඉණ්ප්‍රත්‍යයා කෙරෙන්ද තත්විහකතිහුගේ ලොපය වෙයි. පදසතනිණ්ණෙ යන මෙහි තත්විහකතිහුගේ සානයෙහි ඉණ් කල කල්හි ලාඝවියෙහිද, වී පර කල්හි සිආගමය පැමිණෙයි, තත්සානයෙහි ජනතාවයෙන් ඉන් යන්නහු කෙරෙන් ඕත්තියෙන් අබොධිත් යන මෙහි ගුණභානියද වන්නේය. පතයධාතුහු කෙරෙන් වි-තත්, පුළුසූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉණ් වේ, මෙයින් තත්විහකතිලොපය වේ. අපතසි.

ධාතුහු කෙරෙන් තත් කල කල්හි අම්ආගම සිආගම වෙත්, වෙමුදිත් යනාදියෙන් ඉණ් විකල්ප පක්‍ෂයෙහි ඉම් ආදිය වේ, අපතසිභ. ඉම් නුච්ඡ පක්‍ෂයෙහි (642) යකාරය ලොප්කල කල්හි, අපතසන.

(මු-) 645. පතස: පිඨසඛිබ්‍යො: (පතය: 6. පි: 1. යච්චිබ්‍යො: 7..) පිපො.

(ස-) යච්චිබ්‍යො:, යච්ච්‍යත්‍යයද සීසංඥයද පර කල්හි ; පතය:, පතයධාතුහට ; පි:, පිආදෙශ වන්නේය. පතයධාතුහු කෙරෙන් සී එ, මෙයින් පිආදෙශ වේ, විභද, සීසංඥයහට හුස්වද

වෙත්, අනෙකකර බාතු බැවින් ශ්‍රීතුවො: යනාදියෙන් ඊකාරයහට යකාර වේ, පිපො.

(මු-) (95) තායාඛ සන්තාන පාලනයො: අතාසි අතාසිභ.

(96) ශලඛවලනෙ.

අශලිඪ්වං අශලිඪ්වං අශලිඪ්වං.

(ස-) තායාඛාදාහුගේ සාකාරය ඤ්ථුතායා කෙරෙන් අඬි කල කල්හි හුඬනිමෙය පිණිස අනුබන්ධයයි. සුලුකිරිමි, පාලන දෙක්හි වෙයි. තායාඛාදාහු කෙරෙන්, පි-තන්, පදසා නිණ් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉණ් වේ, ඉණ්සතන් යනාදියෙන් තන් ලොප්වේ, අතාසි. පක්‍ෂයෙහි ඉම් ආදිය වේ, අතාසිභ. ශලඛාදාහු කෙරෙන් පි-ඬ්වං, අම්ආගම සිආගම, ව්සොරසා යනාදියෙන් ඉම්ආගමද වෙත්, ධෙ සලොප: යනාදියෙන් විකල්පයෙන් සකාර ලොප්වේ, පි හි හි යනාදියෙන් ධකාරයහට විකල්පයෙන් ඬකාර වේ, අශලිඪ්වං. ඬකාර හුඬ පක්‍ෂයෙහි, අශලිඪ්වං. සකාරලොපනිමෙය පක්‍ෂයෙහි කප්කපො: යනාදියෙන් සකාරයහට දකාර වේ, අශලිඪ්වං.

(මු-) (97) මෙව්ඛ සෙවනෙ

පරිමෙවනෙ, නාමෙවිභ, විමිමෙවෙ, ප්‍රතිසෙවනෙ.

(ස-) සෙව්ඛාදාහුගේ සාකාරය ඤ්ථුතායා කෙරෙන් අඬි වූ කල හුඬ නොකිරිම පිණිසයි. පරිපුච් සෙව්ඛාදාහු කෙරෙන් විභක්තාදිය කල කල්හි (572) මුඛිනා ෂකාර වේ, පරි මෙවනෙ. එම සුත්‍රයෙන් අම්ආගමය ඇති කල්හිද මුඛිනා ෂකාර වේ, නාමෙවිභ. විඬ කල කල්හිද එයින්ම මුඛිනා දෙය වේ, විමිමෙවෙ. ප්‍රතිපුච් කල්හි මුඛිනාවිධානයක් නැති හෙයින් ආදෙශ නොවේ, ප්‍රතිසෙවනෙ.

(මු-) (98) කාශාඛදීප්තො. කාශාමාස වකාශෙ.

(ස-) කාශාදාහුගේ සාකාර ඛකාර දෙක අනුබන්ධයි, එහි ප්‍රයොජනය යට කියනලදී. කාශාදාහු කෙරෙන් (607) විකල්පයෙන් ආම් වේ, කාශාමාස. ආම් හුඬ පක්‍ෂයෙහි, වකාශෙ.

(මු-) එවං (99) කාසාඛකුශබ්ද.

(100) ඊහඛවෙච්චායාං.

මෙහිඪ්වං මෙහිඪ්වං මෙහිඪ්වං.

(ස-) එවං, දන්තාසකාරවත් කාසාඛාදාහුද කාශාදාහුගේ

ක්‍රමයටම සිඛකටයුතු. ඊතබාතුනු කෙරෙන් වි-බව, අම් ආගම සිභගම ඉම්ආගම වෙත්, බෙ සලොපො වා යන්නෙන් විකල්පයෙන් සකාරලොපය වේ, වි සි සි යනාදියෙන් ධකාරයහට ඉම්සහිත හල් බැවින් විකල්පයෙන් සකාර වේ, ආදි ගෙවොස යනාදියෙන් ගුණ වේ, නැවතත් අම්, ආදිගෙවොස-වැසිසි, ඓතිඪ්වං, ඒ නුචු පුච්ඡසායෙහි, ඓතිඪ්වං, සකාරලොපය නුචු පසායෙහි, ඓතිඪ්වං.

(මු-) (101) රුඛවබෙ ගතාං. අරව්භි අරුණභි. රුරු විෂෙ.

(ස-) රුබාතුනු කෙරෙන් වි-තන් වේ, අම්ආගම සිභගමද, වෙමුදින් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම්ද වෙත්, ගුණ වේ, අරව්භි. ඉම් නුචු පසායෙහි අරුණභි. සි-සෙ, සිසංඥය විකල්ප රහිත බැවින් (584) නිත්‍යයෙන් ඉම්, ශ්‍රීධිවොස යනාදියෙන් උච්ඡාදෙශ වේ, රුරු විෂෙ.

(මු-) (102) දෙඛපාලනෙ.

646. වෙර්දෙඛො දිගිජ්ඣිතං. (වෙ: 6. දෙඛ: 6. දිගි: 1. ධ්‍යං 7.)

විරුක්තසා දෙඛො දිගි: සතත් ධ්‍යං. දිගෙය.

(ස-) ධ්‍යං, සිසංඥයා පර කල්හි; විරුක්තසා, විනිවු; දෙඛ: ආත්මනෙපදයෙහිවු දෙබාතුහට; දිගි: සතත්, දිගිආදෙශ වන්නේය. දෙබාතුනු කෙරෙන් සි-ඒ, විනි වේ, මෙසින් දිගි වේ, ශ්‍රීධිවොස යනාදියෙන් ඉකාරයහට යකාර වේ, දිගෙය.

(මු-) (103) ඔ සි ඛනභොගතො. අධිසිභි.

(ස-) සිබාතුනුගේ ඔකාරය කතකතවතුසථානයෙහි තකාරයහට නකාර වීම පිණිස අනුබන්ධයයි. සිබාතුහට නෙමෙ කාවි යනාදියෙහි සිවර්ජිත බැවින් ඉම් වේ, සියන්නෙහි ඊකාරයහට ගුණව අස්ආදෙශ වේ, අධිසිභි.

(මු-) (104) ගුපඛ ගොපන කුත්සනසොයා. පුගුප්පතෙ.

(105) මානබව්වාරෙ. මිමාසතෙ.

(106) බධබ නිඤ්ඤාං. බිහත්සතෙ.

(ස-) ගුපබාතුනු කෙරෙන් කිත්තිප්ගුප: යනාදියෙන් සන් වේ, සන්ඤ්ඤාදි යනාදියෙන් ධාතුසංඥයි, සන්ධ්‍යවනා: යනාදියෙන් විනිද, ධිසංඥයාගේ භාගයහට ලොප්ද, ධිසංඥයහට

වච්ඡිද්ධ වෙත්, ජ්‍යෙෂ්ඨතෙ. මානධාතුහු කෙරෙත් කිත් තිජ්‍යුපා: යනාදියෙන් සත් වේ, ධාතුසංඥාද, නකාරයහට අනුඤ්ඤාද, මාංසධාතුහට සංසඛනා: යනාදියෙන් විකුද, ධිසංඥායාගේ භාගය ලොප්ඨ, මානධාතුව බැවින් ධිසංඥාය හට කිත්තිජ්‍යුපා: යනාදියෙන් කිද වෙත්, මිමාංසතෙ. බධ ධාතුහු කෙරෙත් කිත්තිජ්‍යු යනාදියෙන් සත් වේ, කුසානන ස්‍ය යනාදියෙන් බකාරයහට භකාරයද, ධාතුසංඥාද, විකුද, ධිසංඥායාගේ භාගය ලොප්ඨ, ධිසංඥායහට කිත්තිජ්‍යු යනාදියෙන් කිද වෙත්, බිභන්සතෙ.

(මු-) (107) දුතඛ ඤජිප්තො. (563 ශාසුලිදුදිතිඛා, තෙ තෙව පං, අදුතත්, අදුකුතිනි.)

(ස-) දුතධාතුහුගේ ඤකාරය අනුබ්‍යාසයී, තෙතෙවපං, (563) සුත්‍රයෙහි පරස්මෙවපදයමය, ඛානුබ්‍යාසද වන බැවින් ධාතු උභයපදයී. දුතධාතුහු කෙරෙත් ශාසුලිදුත් යනාදියෙන් ඛ වේ, අදුතත්. වසො'රසය යනාදියෙන් ඉම්, ගුණ දිය වේ, අදුකුතිනි.

(මු-) 647. දුත්-ඤාපෙතා: ධෙර්ජී: (දුත්-ඤාපෙතා: 6.. බො: 6. ජී: 1.)

දිදුතෙ.*

(ස-) දුත්ඤාපෙතා: දුතධාතුද කිද්දනනවු ඤාපිධාතුද යන දෙදෙනාගේ ; බො, ධිසංඥායහට ; ජී, ජ්‍යෙෂ්ඨ වන් නේය.

දුතධාතුහු කෙරෙත් ජී-ඵ, විකු වේ, ධිසංඥායාගේ තකාරයහට ලොප්ඨවේ, මෙසින් ධිසංඥායාගේ ඤර සහිත යකාරයහට ජ්‍යෙෂ්ඨ (ඉකාර) ය වේ. දිදුතෙ.

(මු-) (108) වාතඛ වෑ වන්තීතෙ.

648. වාද්භෙත නෙම් පෙ ස්‍යසනොචා නි මෙ. (වාද්භා: 5...න 1. ඉම් 1. පෙ 7. ස්‍යසනො: 6..වා 1. තු 1. අමෙ 7.)

වාතාදෙ: ස්‍යසනො රිම් නි ස්‍යත් පෙ, මාදන්‍යත්‍ර තු වා.

අත ඵව පං. වර්ත්සනි. මෙතු වර්තිණතෙ.

(ස-) වාතධාතුහුගේ වකාරය වාතාදිය පිණිසයී, ඤකාර

ගෙහි ප්‍රයෝජන උකහයි. වෘතාදේ, වෘතධාතු ආදිකොට ඇති ධාතූන් කෙරෙන් පරවූ; සෘජනෝ, සෘනිවිහකනිය සන්ය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; පෙ, පරස්මෙපදයෙහි; ඉම් න සතත්, ඉම්ආගමය නොවන්නේය. මාත්, ආත්මනෙ පදයා කෙරෙන්; අත්‍යත්‍ර භූ, පිටත් තන්හි වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ඉමිනිමෙයි වේ. අතඃ ඵව, ඵහෙසින්ම; (උභය පදය බැවින්) පං, පරස්මෙපදය වේ.

වෘතධාතුහු කෙරෙන් ති—සෘති, මෙයින් ඉම් නොවේ, වර්ත්සෘති. සන්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි විවෘත්සති. මෙ භූ, ආත්මනෙපදයෙහි වනාහි; වෘතධාතුහු කෙරෙන් ති—සෘතෙ, මෙයින් ඉම් වේ, වර්ත්තිෂ්‍යතෙ. සන් කළ කල්හි; විවර්ත්තිෂ්‍යතෙ. ආත්මනෙපදයෙන් පිටත් තන්හි; විවර්තිෂ්‍ය. විවෘත්සා යනාදියයි. වෘතාදිය මෙසේයි, වෘතූර්වාධු: ශාධු: සෘඡු: කෘපු: පඤ්චවෘතාදය: [පාණිනී: 7. 2. 59, 1. 3. 92.]

(මු-) (109) සෘඤ්චවෘතාදය.

නිෂ්පාදනෙ නිසපාදනෙ. ඝාතං. නිසපාදනෙ හස්නිති ප්‍රාණිඝ්නානනෂ්:

(ස-) සෘඤ්චවෘතාදයෙන් උභයාරය විකල්පයෙන් ඉමිවිමපිණිස අනුබ්‍රව්‍යයි. නිපුළි සෘඤ්චවෘතාදය කෙරෙන් කී — තෙ, ශප්, විසාන්තා යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඡකාරවේ, නිෂ්පාදනෙ, පඤ්චයෙහි, නිසපාදනෙ. ඝාතං, දක්වනලද උද්ගරණය ද්‍රව මෙන් වන පඤ්චයෙහි ගිතෙල් සදහායි. නිසපාදනෙ හස්නි යන මෙහි, ප්‍රාණිඝ්නාත්, ප්‍රාණවත් කතී බැවින්; න ෂ්, මුඛිනෂ් ඡකාර නොවේ. හස්නියා වෘරෙයි යන අර්ථයි.

(මු-) (110) කෘපුචවෘතාදය.

649. කෘප: කෘපො'කෘපාදෙෑ. (කෘප: 6. කෘප: 1. අකෘපාදෙෑ 7.)

කෘප: ස්ථානෙ කෘප: සතත් න භූ කෘපාදෙෑ. කල්පනෙ.*

(ස-) කෘප: ස්ථානෙ, කෘපධාතුහුගේ ස්ථානයෙහි; කෘප: සතත්, කෘපආදෙශ වන්නේය; කෘපාදෙෑ භූ, කෘපාදියෙහි වනාහි; න, කෘපාදෙශ නොවන්නේය; කෘපාදිය මෙසේයි, කෘපා කෘපාණ: කෘපණ: කපිටශ්ච කෘප: කෘපී යන මොහුයි. කෘපධාතුහු කෙරෙන් විභකති හා ශප්‍රත්‍යයද වූ කල්හි මෙ

* කෘපා ආදිර්ථය ස කෘපාදි, නඤ්ඤොගෙ තස්මිත්.

සින් කෘපආදෙශ වන්තේය, ගුණ වන්තේය, කල්පතො.
[පාණිනී: 8. 2. 18.]

(මු-) 650. නෙමි පෙ ඩිකූ: (න 1. ඉමි 1. පෙ 7. ඩිකූ 6.)
කෘපො ඩික ඉමි න සාත් පෙ. අනඵච පං. කල්පතා.
පෙ කිං කල්පිතා කල්පතා. කල්ප්සාති, මෙතු කල්පිෂ්තො.
කල්ප්සාතො.

(ස-) කෘපෑ, කෘපධාතුහු කෙරෙන්; ඩිකූ, ඩිසංඥායාගේ
ස්ථානයෙහි; පෙ, පරස්මෙව්පදයෙහි; ඉමි න සාත්, ඉමි
ආගමය නොවන්තේය. අනඵච, එහෙයින්ම; පං, පරස්මෙව්
පදය වේ.

ද්‍රුතාදීන් කෙරෙන් විසංඥායා පරකල්හි උභයපදකය වේ.
වෘතාදිය ද්‍රුතාදී ගුණයෙහි අනතර්ග්‍ය හෙයින් ටී පර කල්හිද
සා-සන් දෙදෙනාහටද උභයපදකය වෙයි. කෘප ධාතුව
වනාහි ද්‍රුතාදී බැවින්ද වෘතාදී බැවින්ද නෙමිපෙඩිකූ යන්
නෙන්ද ටී පර කල්හිද සා-සන් දෙදෙනාහට ටී පර කල්
හිද උභයපදකය වෙයි, සෙසු තන්හි සියල්ලෝම ආත්මනෙ
පදයෝයි. කෘපධාතුහු කෙරෙන් ඩිසංඥ පරස්මෙව්පද නා
විභක්ති, කෘපෑ කෘපෑ යනාදියෙන් කෘපධාතුව කෘපආදෙශ
වේ, මෙයින් ඉමිනිෂෙධි වේ, ගුණවේ, කල්පතා. පෙ යනු
කුමටය? ආත්මනෙ පදයෙහි ඉමිආගම නිෂෙධය නොවන
පිණිසයි, ඒ මෙසේයි, කෘපධාතුහු කෙරෙන් ආත්මනෙපද
ඩිසංඥ නා වේ, වෙමුදින් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉමි වේ,
කෘපආදෙශ වේ, ගුණයි, කල්පිතා. ඉමි නුච්ච පක්ෂයෙහි
කල්පතා. කෘපධාතුහු කෙරෙන් තී-සාති, කෘපආදෙශ වේ,
ගුණදිය වේ, වෘද්ග්‍යනෙමි යනාදියෙන් ඉමිනිෂෙධියි.
කල්ප්සාති. මෙතු, ආත්මනෙපදයෙහිවනාහි; කල්පිෂ්තො,
කල්ප්සාතො. [පාණිනී: 7. 2. 60, 1. 3. 93.]

(මු-) (111 ව්‍යථිජ්මච්චි පිඩායාං.

651. ව්‍යථි ග්‍රහ ජත වස ව්‍යධ වග ව්‍යච ප්‍රචිජ් චුශ්ච හ්‍රස්
ජ ඝට්ඨ වච යජාදෙ: ඛෙර්ජ්ජ්ඝිතං. (ව්‍යථි—යජාදෙ: 6.
ඛෙ: 6. ජ්: 1. ධිකං 7.)

එෂාං ඛෙර් ජ්: සාත් ධිකං. විව්‍යථි.*

* ව්‍යථිකුල ග්‍රහකුල ජතකුල වසකුල ව්‍යධකුල වගකුල ව්‍යචකුල
ප්‍රචිජ්කුල චුශ්චකුල හ්‍රස්කුල ඝට්ඨකුල වචකුල යජාදිකුල
ඝිතකුල.

(ස-) ව්‍යව්‍යාකූලයන් ඡායාරූප චිත්‍රාගාරය පිණිසද මකාරය කටාදිය පිණිසද අනුබන්ධයෝයි.

එහෙය, ව්‍යව්-ගුණ-ජන-වය-ව්‍යව්-වය-ව්‍යව්-ප්‍රවෘත්ති-ව්‍යව්-ප්‍රවෘත්ති-සත්ත්ව-වය-සත්ත්ව-සත්ත්ව මේ ආදීන්ගේ ; බෙය, බිසංඥාපනට ; සිංහ, සිංහයා පර කල්හි ; ජීය, සත්ත්ව, ජනදෙය වන්නේය.

වය යනු මෙහි වෙඤ්ඤානායකයෙහි (663) වස් ආදෙයසයි. ඔහුටද වෙඤ්ඤායන ස්ථානයෙහි ජනනාවයෙන්ම යථාදිඛාවත් ජනදෙය සිට කල්හි නැවත මෙහි ගුණණය (662) සිංහ න වෙ ප්‍රවෘත්ති යන මෙයින් ජනදෙය නිමේධය බාධාකිරීම පිණිසයි. ගුණ ප්‍රවෘත්ති ව්‍යව් ප්‍රවෘත්ති යන මේ සතරදෙනාගේ බිසංඥාපනට ජනදෙය කළ කල්හි (559) සාකාරය හට අකාර වෙයි එකල්හි ජනදෙය කිරීමෙහි එළයක් නැති කල්හිද මෙහි ගුණණය ගුණාදිගුණය පිණිසයි, එහෙයින් ගෘහ්‍යතෙ පෘථිව්‍යතෙ යනාදියෙහි (661) ගුණාදි බැවින් ජනදෙය වෙයි. යථාදිය වනාහි මෙසේයි :—

යජ්ජිපිපිහිගෙව වෙඤ්ඤාපනෙය්‍ය භවයතිසත්ථා,
වදිපිපිහිගෙවයති ගෙවතෙ නව යථාදිය.

ව්‍යව්‍යාකූ, සි-එ, විනි වේ, බිසංඥ එකාරලොපය වේ, මෙයින් බිසංඥ යකාරයහට ජනදෙය ඉකාර වේ, විව්‍යව්. [පාණිනීය 7. 4. 68, 6. 1. 17.]

(මු-) (112) ඤාතර්ථමච්ච ස්වදෙ.

අකර්ථම. අකර්ථම. අකර්ථම.

මවත්පාදය.

(ස-) තිර්ඛාකූලයන් ඤා යනු වකිමානකාලයෙහි කතන වතුප්‍රත්‍යයන් පිණිසද ආකාරය භාවවාචකල්හිද ක්‍රියාරම්භයෙහිද කතනවතුස්ථානයෙහි විකල්පයෙන් ඉම් විම පිණිසද අනුබන්ධයෝයි. ඡායාර මකාර චායාරානුබන්ධයන්ගේ ප්‍රයෝජනය කියනලදමැයි. විසංඥ ධ්වංවිභක්ති ((556, 557) විකල්ප දෙකේ පද තුනයි, අකර්ථම. අකර්ථම. අකර්ථම.

මවත්පාදය නිමි.

මිශ්‍රය.

(මු-) (113) පත ස ජ ගතොසංචර්සයො.

652. වච්ඡාසංස්ථි-පනාං වොචස්ථි-ස්ථි-පජ්ජා ඛෙ. (ව
වි-අසංස්ථි-පනාං 6... වොචස්ථි-ස්ථි-පජ්ජා 1. .ඛෙ 7.)

එතාමෙතෙ ක්‍රමාත් ස්වර් ඛෙ. ප්‍රණ්‍යාපනත්.*

(ස-) පතධාතුහුගේ ඤාකාරය ඛප්‍රත්‍යය විම පිණිසද ජකා
රය ජ්වලාදිගණය පිණිසද අනුබ්‍ධයෝයි. එතාං, වච්-අසං-
ස්ථි-පත යන මේ ධාතුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; එතෙ, වොච-
ස්ථි-ස්ථි-පජ්ජා යන මොව්හු ; ඛෙ, ඛප්‍රත්‍යයා පර කල්හි ;
ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින් ; ස්වර්, ආදෙශ වන්නාහ.

විවි යනු අද්දි ගණයමැයි, භවාදිගණයා කෙරෙන් ඛප්‍රත්‍යය
නොවන බැවිනි. අස යනු දිවාදි ගණයමය, අත්‍යයා කෙ
රෙන් ඛප්‍රත්‍යය නොවන බැවිනි. ප්‍රතිපූඪී පතධාතුහු කෙ
රෙන් වි-දි, ශාසුලිද්‍යත් යනාදියෙන් ඛ, මෙයින් පජ්ජාදෙශ
වේ, ගද්දිබැවින් ප්‍රාග්වතෙනාණ්‍ය යනාදියෙන් නහට ඤාකාර
වේ, ප්‍රණ්‍යාපනත්. [පාණිනී: 7. 4. 17—20.]

(මු-) (114) ණ ජට්ඨ වම උද්ගිරණ.

වෙමතු: වචමතු: වෙමිථි වචමිථි.

(115) හුමුජණ වලතෙ.

(594) ක්‍රම ක්‍රමෙති ශ්‍යන් වා. හුමන්ති හුමති. හ්‍රෙමතු:
බ්‍රහ්මතු:.

(116) සහ ජ ඛ ශක්තො.

ව්‍යභ්‍යත ව්‍යසහත. (606) වෙමසහෙතිමි වා. පරිභන්තා.

(ස-) වමධාතුහුගේ ඤාකාරය එණදි ගණය සඳහාද ජකා
රය ජ්වලාදිය සඳහාද ධ්‍ර යනු අභිප්‍රත්‍යය සඳහාද අනුබ්‍ධ
යෝයි. ඛාදිය රහිතබැවින් පරස්මෙවපදයි. වමධාතුහු කෙ
රෙන්, සි-අතුස්, විනයි, තාභිල යනාදියෙන් එණදිය බැවින්
විකල්පයෙන් එ, බිලොපයද වේ, වෙමතු: . එකාරනුවු පක්‍ෂ
යෙහි වචමතු: . ධාතුහුකෙරෙන් සි-ථප්, විකකොට වසො'ර
සං යනාදියෙන් ඉමි, විකල්පයෙන් එකාර වේ, වෙමිථි,

* වවිශ්ව අසංස්ථි ශ්විශ්ව පත ව තෙ තෙතාං, වොච ව
අස්ථිශ්ව ශ්විශ්ව පජ්ජාශ්ව තෙ.

අප්‍රාප්තය පිණිසද අනුබන්ධයෝයි. ප්‍රාග්ධාතූහ කෙරෙන් ක්‍රමක්ලම යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ශ්‍යන්, ප්‍රාශ්‍යනෙ. පක්‍ෂයෙහි ප්‍රාශ්‍යනෙ. එණදි බැවින් විකල්පයෙන් එකාරදෙයයි, ශ්‍රෙයෙ. පක්‍ෂයෙහි, බ්‍රාශ්‍යෙ. භාසනාථිවූ භාග්ධාතුවද එසේම සිබයි. ප්‍රාශ්‍ය භ්‍යාශ්‍ය ධාතූහ දන්තාසාන්තයෝද වෙත්.

(මු-) (123) ඡවනණ ශබ්ද. විඡවණති අවඡවණති මාංසං, ව්‍යඡවණත් විඡවෙණතු: විඡඡවණතු: . විඤ්චනති විණ්, නිඤ්චනති අනනං, (572) අනනව්‍යවෙත්‍යකොත් න ෂ: .

(ස-) ඡවනධාතූ ශ්‍යාපදෙයයි, භ්‍යාප්‍යදිඡණ්‍ය යනාදියෙන් සකාරයි. විඡවණති, අවඡවණති මාංසං, යන දෙතන්ති වි-අව යන උපසගී පූථි ඤ්චනධාතුව බැවින් විධානබලයෙන් ආභාරථියෙහි-තික්‍ෂ්‍යාසත්‍ය යනාදියෙන් ෂකාර චේ, ෂකාරයාකෙරෙන් නකාරයද මුඛිත්‍ය වේ. මාංස අනුභව කෙරෙයි යන අභිසි. ව්‍යඡවණත් යන මෙහි ක්‍ෂිපංශු දිප්, අමිච්චධානසෙහි එසින්ම ෂතිය වේ, විඡවෙණතු: යන මෙහි එණදි බැවින් විකල්පයෙන් එකාරයද බ්‍රොපයද වෙත්, විරුක්තයෙහි ෂතිය වේ, පක්‍ෂයෙහි විඡඡවණතු: යනුද එසේම ෂතිය වේ, විඤ්චනති විණ් යන මෙහි ආභාරථිය නොවන බැවින් ෂතිය නොවේ, විණ්ව නාදකෙරෙයි. නිඤ්චනති අනනං යන මෙහි කියනලද උපසගී පූථිවූ බැවින් ෂතිය නොවේ. බත් අනුභව කෙරෙයි යන අභිසි. අනනව්‍යවෙත්‍යකොත්, සුත්‍රයෙහි අනන වි අව යනු කීබැවින් ; න ෂ: , ෂකාර නොවේ.

(මු-) (124) බනු ඤු විදුරෙ.

(230) හනගමෙත්‍යඛ්‍යෙප්‍ය, වඛිනතු: වඛිනං.

(මු-) 555. වන-සන-ජනාං ඛා කසෙ, යෙ නු වා. (වන-සන-ජනාං 6...ඛා 1. කසෙ 7. යෙ 7. නු 1. වා 1.)
ධායාත් බනත්.

(ස-) බනධාතූ-අතුස්, විකාදියද, හන ගම යනාදියෙන් උඛ්‍යෙපයද වෙත්, වඛිනතු: . වඛිනෙ යනුද එසේම සිබයි. වන සන ජනාං, වනධාතූය සනධාතූය ජනධාතූය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; කසෙ, කාස් පරකල්හි ; ඛා, ඛා යන මේ ආදේශය වන්නේය ; යෙ නු, විභක්තාවයවූ ය පර

කල්හි; වා, විකල්පයෙන් උක්ත ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි ඛාදෙශ වන්නේය.

මෙහි ඉත්සංඥ පකාරවූ ක්කස් පර කල්හි ඛාදෙශ නොවන් නේයයි බොධයි, එහෙයින් යථි යන්න ලොප්කළ කල්හි වංචනති වංචයි යනාදිය වේ. ඝාණ්ථප්‍රත්‍යයාගේ යකාරය රතිතවූ යකාරයා පර කල්හිද එසේම බොධ්‍ය වෙයි. එහෙයින් ජන්‍යම් යනාදිය වෙයි. ඛනධාතූහු කෙරෙන් ජී-යාත්, මෙයින් නකාරයහට ඛාදෙශවේ, ස්වරය සමානයා හා දිශිකළ කල්හි, බායාත්. පක්‍ෂයෙහි, ඛනාත්, [පාණිනී: 6. 4. 42.]

(මු-) (125) වායා ඤ නිශානත අර්වෙ.

අවාසිත්, (642) ය්වොලොප ඉති, අවාසිත්.

(126) ලෂ ඤ ස්පෘතායාං. ලෂතී ලෂති.

(ස-) වායධාතු, වී-දි, අම්, සි, වෙමුදිත් යනාදියෙන් ඉම්, ඊම්, අවාසිත්. වායධාතු, වී-දි, අම්ආගමාදිය වේ, ය්වොලොප: යනාදියෙන් යකාර ලොප්වේ, අවාසිත්. ලෂධාතු. ක්‍රම ක්ලම්, විකල්පයෙන් ශාත් ලෂතී, පක්‍ෂයෙහි, ලෂති.

(මු-) (127) ගුහු ඤ සංවරණේ.

(මු-) 656. ගුහො ඤෝරූ: (ගුහ: 6. ඤෝ: 6. උෘ: 1.)

ගුහො ඤෝරූ: සතත්.

ගුහති ගුහතෙ. අගුහීත් අඤ්ඤත්.

(ස-) ගුහ:, ගුහධාතූහුගේ ; ඤෝ, ගුහකරණ ලද්දහුගේ ස්ථානයෙහි ; උෘ: සතත්, උෘකාර වන්නේය.

කිතකයෙහි (983) ගුහං ගොහං යනාදි උද්ගරණ කරන් නහු විසින් ස්වරයා පර කල්හිම මේ විධානය වන්නේයයි ප්‍රකාශකරණලදී, එහෙයින් ගුහිතා ගොථා, ගුහිෂ්‍යති ඝොක්‍ෂාති යනාදිය වේ. ගුහධාතූසි, නිප්, ශප්, ඡුර්ඡුඛ: යනාදියෙන් ගුහ වේ, මෙයින් ගුහ ස්ථානයෙහි උෘකාරය වේ, ගුහති. ගුහතෙ යන්නද එසේමැයි. ගුහ, දී, අම්, සි, වෙමුදිත්, ඉම්, ඊම්, ගුහසි, මෙයින් උෘකාරය වේ, අගුහීත්. හග්‍ෂ: යනාදියෙන් සත්, ගොථොභො, යන්නෙන් හකාරයහට එකාර වේ, කුහානහසුද්ඵවාං යනාදියෙන් හකාරයහට ඝකාර වේ, ෂථො: ක: සෙ යන්නෙන් එකාරයහට කකාර වේ, කකාරයා කෙරෙන් ෂබ්‍ය වේ, අඤ්ඤත්. [පාණිනී: 6. 4. 89.]

(මු-) 657. ගුහදුහදිහලිහාං විමදන්තො න සිඃ සක් වා.
(ගුහ-දුහ-දිහ-ලිහාං 6...විමදන්තො 7. න 1. සිඃ 1. සක්
1. වා 1.)

එහිං විමදන්තො පරෙ සිරි න සකත්, සක් ව වා සකත්.
අගුඵ අසුක්ඛත.*

(ස-) එහිං, ගුහධාතු දුහධාතු දිහධාතු ලිහධාතු යන මේ
ධාතූන්ගේ; විමදන්තො පරෙ, විසංඥයාගේ ආත්මනෙපද
යෙහි දන්තාවංශීයා පර කල්හි; සිරි න සකත්, සකගම නො
වන්නේය; වා, විකල්පයෙන්; සක් ව සකත්, සක්ආගමයද
වන්නේය.

එහිං සිරි න සකත් සි පඤ්චමිචිතකතිය හැර ඡජ්ඣිනිදේ
ශය කරණකොටගෙන ගුහධාතුහුගේ ඉමි සහිත පක්‍ෂයෙහි
ඡතවු සකගමයනෙම විමදන්තො අක්‍ෂරයා පරකල්හි නොසිටි
නේය, සකගමයාගේ ස්ථානයෙහි ඡතතිය කරණකොට
ගෙන ශප්ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රසංගය නොවේ. අනිමිපක්‍ෂයෙහි
(605) හශ්‍ය: යන මේ ආදියෙන් ඡතවු සක්ආගමයද විකල්ප
යෙන් සිටින්නේය යන අර්ථය, එහෙයින් සක් යන්නහුගේ
අභාවපක්‍ෂයෙහිද ශප්ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රසංගය නොවේ. එසේම දුහ
දිහ ලිහ යන මොවුන්ගේ ඉමිරහිත උච්ඡංඥ ඉච්චංශීයන්ගේ
භානතතිය හෙතුකොටගෙන සකගමයාගේ ප්‍රාප්තිය නැත්
තේය, සක් වනාහි විකල්පයෙන් වන්නේමය. සක් යන්න
හුගේ අභාවපක්‍ෂයෙහි ශප්ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රසංගය නොවේ, සකද
ගතො විප්‍රතිෂේධො යද්බාධිතං තද්බාධිතමෙව යන නිකාය
බැව්න යන අර්ථය. ගුහ ධාතුසි, පි-තත්, අමි, මෙයින් සක
ගමය නිෂේධවේ, හො භොභො යන්නෙන් හකාරයහට
භකාර වේ, භිහාත් තථො: යනාදියෙන් තකාරයහට ධකාර
වේ, ඡ්‍යුහි: යනාදියෙන් ධකාරයහට භකාර වේ, ඡ්ඤොර්ඡ්ථි
යනාදියෙන් භකාර ලොපයද පුච්ඡකාර දිසීද වෙත්, අගුඵ.
ගුහධාතු වේ, පි-තත්, අමි වේ, මෙයින් සක් වේ, හොභො
භො යන්නෙන් භකාර වේ, කුභානතසං යනාදියෙන් ගකා
රයහට ඝකාර වේ, ඡභො: ක: සෙ යන්නෙන් භකාරයහට
කකාර වේ, කච්ඡියා කෙරෙන් ඡතිය වේ, අසුක්ඛත. [පාණි
නි: 7. 3. 73.]

* ව්‍යාම. විම., විමෙ දන්තො: විමදන්තොස්තස්මින්.

(මු-) 653. සකො'ල්ලොපො'ච්චි. (සක: 6. අත් ලොප: 1. අච් 7. අච්චෙ 7.)

සකො'කාරස සලොප: සකදච්චෙ අච් පරෙ. අගුහිමි අසු ස්ථි, අගුහ්වහි අසුසාවහි. දනොත කිං අගුහිමිමහි අසුසාව මහි. අච්චෙ කිං අගුහිමහි අසුසාවන.*

(ස-) අච්චෙ අච් පරෙ, බහුවචන රහිතවූ ස්වරසා පරකල්හි; සක: සක්ආගමයාගේ; අකාරස, අකාරයහට; ලොප: සකත්, ලොප්චන්දෙය.

ගුහධාතු චේ, ටි-ඉ, අම්, සි, වෙමුදිත් ඉම්, ගුණචේ, ගුහොණෝ රු: යන්නෙන් උභාර චේ, ෂතිය චේ, අගුහිමි. පක්‍ෂයෙහි හග්‍ය: යනාදියෙන් සක්, හොඪොහො, කුහානාස, ෂඪො: ක: ෂතිය චේ, මෙයින් සක්ප්‍රත්‍යයාගේ අකාරලොපය චේ, අසු ස්ථි. ගුහධාතු චේ, ටි-ච්, ගුහද්‍රහ යනාදියෙන් සකගමනිමෙය යද සක් යන්නහුගේ විකල්පයද වෙත්, වකාරය දනොත බැවින් කුසතිය නොචේ, එකල්හි හොඪොහො යන්නෙහි අප්‍රාප්තියි, අගුහ්වහි. නැවත පක්‍ෂයෙහි ගුහධාතු චේ, හග්‍ය: යනාදියෙන් සක් චේ, හොඪොහො, කුහානාස, ෂඪො: ක:, ෂතිය චේ, ආකතිමහවි, අසුසාවහි. දනොත කිං, දනොත යනු කුමටය? දනොතවණිය රහිත කල්හි සි විම පිණිසයි. ඒ මෙසේයි, ගුහධාතු චේ, ටි-මහි, අම්, සි, වෙමුදිත්, ගුණචේ, ගුහොණෝරු:, අගුහිමිමහි. පක්‍ෂයෙහි හග්‍ය: යනාදියෙන් සක් චේ, හොඪොහො, කුහානාස, ෂඪො: ක:, ආකතිමහවි අසුසාවහි. අච්චෙ කිං, අච්චෙ යනු කුමටය? බහුවචනයෙහි වූ ස්වරසා පර කල්හි ලොපය නොවන පිණිසයි, ඒ මෙසේයි, ගුහධාතු, බහුවචනවූ අනනිවිභකති චේ, වෙමුදිත්, ගුණචේ, ගුහොණෝරු:, මානොතා'දනත: යන්නෙන් අත්ත්හට අත්, අගුහිමහි. පක්‍ෂයෙහි හග්‍ය: යනාදියෙන් සක් චේ, හොඪො හො, කුහානාස, ෂඪො: ක: සෙ, ලොපො'ත: යනාදියෙන් අකාරලොපය චේ, අසුසාවන. අසුසාවන යන මෙහි ඉම් විකල්ප පක්‍ෂයෙහි සක් වෙයි, මෙහි බහුවචන රහිත බැවින් මෙයින් අකාරලොපය නොචේ, අනාය වනාහි ලොපො'තො දෙවො: යන්නෙන් අකාරලොපය චේ, ඔහුගේ ස්ථානිවැඩ

* අනො ලොප: අලොප: න විචං අච්චං තස්මින්.

සෙන් අනුසාරයෙන් අත් නොවේ. අකාරලොපය කළ කල්හි නියමයෙන් වන්නාවූද, අවිවේ යන කීම හඟවයි— (26) ලොපො'සෙකමාඩො: යන්නද, (543) ලොපො'නො'දෙ වො: යන්නද, (775) හසාලොපො'ශිතාද්ධො: යන්නද යන මොවුන් කෙරෙන් අනුසාරයක් අකාරලොපය හට ස්ථානිවේදයෙන් නැත්තේය, එහෙයින්, (670) ලුගද්ධෙක'ප: යනාදියෙන් අකාර ලොපය කළ කල්හි ස්ථානිවේදය අයත් නොවන බැවින්, (555) මානො'දනත: යන සූත්‍රයෙන් ප්‍රවෘත්තිය ඇති කල්හි-දුහතෙ දිහතෙ ලිහතෙ යනාදිය සිඛ වෙයි. [පාණිනී: 7. 3. 72.]

(මු-) (128) හාඤ්ඤානං.

559. ඉගුච්චිමසීසනිම් කිද්ධමස්ස වා. (ඉගුච්ච: 5. මසී සි 1. අනිම් 1. කිත් 1. ගම: 5. තු 1. වා 1.)

ඉගුච්චි සාවර්ණනාවට පරා මෙ සීනා අනිම් සී සිඤ්ඤා කිත් සත්ත ගමස්ස වා. අභාන අභානාං හාඤ්ඤා.

(ස-) ඉගුච්චි සාවර්ණනාවට, ඉක්ප්‍රත්‍යභාරයෙහි වූ උච්චි සංඥා ස්වර්ණනා ධාතුහු කෙරෙත්ද සාවර්ණනා ධාතුහු කෙරෙත්ද; පරා, පරවූ; මෙ :සීනා, ආත්මනෙපදයෙහි සිටි යාවූ; අනිම් සී, ඉමිරිහිත සීසංඥාද; සිඤ්ඤා, ඉමිරිහිත විසංඥා යෙහි වූ සත්තගමයද; කිත් සත්ත, කිත්සංඥා වන්නේය; ගමස්ස, ගමධාතුහු කෙරෙන් වනාහි; වා, සීසංඥාද සිප්‍රත්‍යයද විකල්පයෙන් කිත්සංඥා වන්නේය.*

හාධාතුහු කෙරෙන් වි-තත්, අම්, සී, එකස්වරවූ සාකාරනා ධාතුව බැවින් නෙමෙකාචි යනාදියෙන් ඉමිනිෂෙධ වේ, මේ සූත්‍රයෙන් සත්තගමය හට කිත්සංඥා වේ, හුඤ්ඤා කෙරෙන් කාසස්සාත් යනාදියෙන් සිහට ලොප් වේ, අභාන. හා-ආනාං, අම්, සී, ඉමිනිෂෙධ වේ, මෙයින් කිත්සංඥා වේ, ඡන්දය වේ, අභානාං. හා-සී-සිඤ්ඤා, ඉමිනිෂෙධ වේ, කිත්සංඥා වේ, හාඤ්ඤා. අනිම් යනු මසීසී යන්නයෙන් විශේෂණයයි. ගමධාතුහු කෙරෙන් වනාහි ආත්මනෙපදයෙහි (875) සමගත, සමගං සන. [පාණිනී: 1. 2. 11—13.]

* ඉක් උච්චි යසා ස ඉගුච්චි, හිද බුධ සාප් ප්‍රභාතී: ඉගුච්චි ව සාඤ්ඤා ඉගුච්චා: තස්මාත්. සී ව සිඤ්ඤා, මෙ (ආත්මනෙපදෙ) සීසී මසීසී. නාස්ති ඉමි යසා සො'නිම්.

(මු-) (129) චුචුභාඤ්භාතිප්ථොකා. බහාව.

(130) දුන ඤා ආර්ථෙ ජිදි. දිදුංසති, දිදුංසතෙ.

එවං (131) ඉන ඤා තෙජේ. ශිශංසති.

(132) භජේ ඤාගසෙවයො. භෙජේ, භෙජ්ථි බහක්ථි.

(133) ත්‍රිඤා සෙවායං. (613) ඤාත්‍රිතාඨි, අශිත්‍රිසත්. ශ්‍රිසිතා.

(ස-) භාධාතු, සී-ව, නෙමසුමි-ඉමිනිමෙධ වේ, චිතසි, කාභ
බථි-සාකාරයහට අකාරද භකාරයහට බකාරද වෙත්, බහාව.
දුනබාතු වේ, කිත්තිජ යනාදියෙන් සත් වේ, මිනොර්නු, බිඤ්ඤ
වේ, දුංස යන්න හට, සත්ඤාදිප්ථු: යන්නෙන් බාතුසංඤ්ඤා,
කි-තිජ, ශජ, සත්සඛනා, චිත වේ, බිසංඤායෙහි නකාරය
හට ලොප් වේ, බිසංඤා ආකාර හුඬ වේ, මානාදි බැවින් බිසං
ඤායහට බී වේ, දිදුංසති. දිදුංසතෙ යනුද සුගමසි. ඉන
බාතුහුගේ සාධනයෙහි, ශිශංසති ශිශංසතෙ යනුද එසේම
සිඛසි. භජබාතු, සී-ථ, චිත වේ, තෘප්ලභජ, අකාරයහට
එකාර හා කෙවල බිසංඤායහට ලොප්ද වෙත්, භෙජේ. භජ
බාතු-ථජ, චිත වේ, පාඨයෙහි අකාරසුක්ක බාතු බැවින් වික
ලායෙන් ඉමි වේ, තෘප්ලභජ, එකාර හා සමසා බිහට ලොප්ද
වෙත්, භෙජ්ථි. පක්‍ෂයෙහි (211) කුචි වේ, බිසංඤා ජකාරය
හට ලොප් වේ, බහක්ථි. ඤාත්‍රි යනාදියෙන් අචි වේ, ධුර්විජ්
යුඛ, චිත වේ, විජදාශසංයෝගයාගේ අනන්තවණ්ණී රකාරලො
පය වේ, ශ්‍රිතාදිවො: යනාදියෙන් ඉච්ඡිකයහට ඉස් වේ, අශිත්‍රි
යත්. ශ්‍රි-සී-තා, නෙමෙයාච, ඉමි, ගුණවේ, යලායවා, ශ්‍රිසිතා.

(මු-) (134) රත්ජේ ඤා රුතෙ.

660. රත්ජෝපපකානාසස්ඤ්ඤා නලොපො ඤාතු
මාගරමණ. (රත්ජ: 6. අප්-මක-අන-අප්-අස්ඤ්ඤා 7.
න-ලොප: 1. ඤා 7. තු 1. මාගරමණ 7.)

රජති රජතෙ. රජතු: රජස්ථතු:.*

(ස-) අප් මක අන අප් ස්ඤ්ඤා, ශප්ප්‍රත්‍යයාගේ අප්සත්
නද මකප්‍රත්‍යයද අනප්‍රත්‍යයද අප්ප්‍රත්‍යයද ස්ඤ්ඤාතිප්‍රත්‍යයද
යන මොවුන් පර කල්හි; රත්ජ:, රත්ජබාතුහුගේ; න
ලොප:, නකාරලොපය වේ, ඤාතු, ඤාප්‍රත්‍යය පරකල්හි
වනාහි; මාගරමණ, මාගරමණ්ණියෙහි නකාරලොපය වේ.

රත්ජබාතු, මෙසින් නකාරලොපය වේ, රජති. රජතෙ

* අප් ව මකස්ථ අනස්ථ අප්ථ ස්ඤ්ඤාතිප්ථවත් වාසමිත්.

යනුද එසේම සිටියි. රත්ප, සි-අතුස්, වින වේ, බිසංඥයාගේ පරභාගය ලොප්වේ, සතත් සිපිත් යනාදියෙන් විකල්පයෙන් කිත්, හසුඛිනි, නකාරලොපය වේ, රරපතු. නකාරලොපය රහිත පක්ෂයෙහි නකාරයහට බිඳු වේ, බිඳුහට ඤාතාර වේ, රරඤ්ජතු. [පාණිනි: 6. 4. 26.]

(මු-) (135) ත්විෂ්ඨා ඤාතාරතො. අත්විෂ්ඨත්. ත්විෂ්ඨත්.

(ස-) ත්විෂ්-වි-දි, හග්, සත්, ඡයෝ, ක්, ඡකාරයහට කකාරය වේ, සකාරයහට ඡකය වේ, අත්විෂ්ඨත්. ත්විෂ්-භී, සිභ්. ඉගුභීඛිසිසහිමි යනාදියෙන් කිත්, ඡයෝ, ක්, කකාර වේ, ඡකය වේ, ත්විෂ්ඨත්.

(මු-) (136) යතෙජ ඤාතාරදෙවාර්වාදුන සහිතකාරතො.

(651.) ව්‍යථිග්‍රහෙති ජී. ඉයාර්.

661. ග්‍රහස්වරූපාදිතා: කඛිත් කිතොර්ජී. (ග්‍රහස්වරූපාදිතා: 6 .. කඛිත්කිතො: 7 .. ජී: 1.)

ග්‍රහාදෙ: කිති ඛිති, ස්වරූපාදෙ:කිති, ජී: සතත්. ර්ජතු: ර්ජු, ඉයාර්ථ ඉයාර්ථ.*

(ස-) යජ්ඣානුකූලයේ චේකාරය යජ්ඣානුකූලය සඳහා වෙයි; ඉතිරිවූ අනුකූලයේ යට කියනලද්දේය. යජ්ඣානු-භී-ණජ්. වින වේ, බිසංඥ ජකාරලොපය වේ, ව්‍යථිග්‍රහ, ජකාදෙහ වේ, ඤාතාරතො, ව්‍යඛිසි, ඉයාර්.

කිති ඛිති, කිත් ඛිත් පරකල්හි ; ග්‍රහාදෙ: ග්‍රහාදිශානුකූලද; කිති, කිත් පරකල්හි ; ස්වරූපාදෙ: ස්වරූපාදිශානුකූලද ; ජී: සතත්, ජකාදෙහ වන්නේය.

ව්‍යථිග්‍රහ යනාදි සුග්‍රහයෙහි කියනලද්දේය ග්‍රහාදිකූල ස්වරූපාදි කූල දතසුත්තාහ. යජ්ඣානු-භී-අතුස්, විනාදිය වේ, ව්‍යථිග්‍රහ, බිසංඥයහට ජකාදෙහ වේ, මෙයින් මූලයහට ජකාදෙහ වේ, ස්වරූපය දීඪවේ, ර්ජතු. මේ ක්‍රමයෙන් ර්ජු: යනුද සිටියි. යජ්ඣානු-ථජ්, විනාදිය වේ, ව්‍යථිග්‍රහ. බිසංඥයහට ජී වේ, සාජදෙහ පාඨයෙහි අකාරවත් අනිමිශානුකූලිත ඉම් වේ. ඉයාර්ථ, ඉම්රහිතපක්ෂයෙහි, ඡවි වේ, ඡවුහි, ථකාරයහට ථකාරයි, ඉයාර්ථ. [පාණිනි: 6. 1. 15. 16.]

(මු-) (137) භිච්චෙ වපො ඤාතාරදිවිජ්ජනො.

ප්‍රණ්‍යවාප. (138) චිච්චෙ ඤාතාරදිවිජ්ජනො.

ප්‍රණ්‍යවාසිත්, අවොභි. උවාහ, උභාහ.

* ග්‍රහස්ව ස්වරූපාදි ග්‍රහස්වරූපො, තො ආදියයො සොග්‍රහයො. කඛිත ඉතො යසා ස කඛිත්, කඛිච් කිච් කඛිත් කිතො තයො.

(ස-) වප්‍රධානුව මුණකුණක බිජවාපනක යන දෙකෙහි වෙයි. තනනුවාපනයෙහිද අන්තත්ති කියයි. ප්‍රතිපූච්ච වප්‍රධානුණප්, විත වේ, බිසංඥ පකාරය ලොප්වේ, වෘථග්‍රහ, ජී වේ, ඤ්ණිකානොති, වෘඛිසි, ප්‍රාග්වනනා, මුඛිනා වේ, ප්‍රණුචාප. ප්‍රතිපූච්ච වහධානු, ව්‍රජවද, වෘඛිසි, භොසොභො, ෂසො කා, ප්‍රාග්වනනා, ප්‍රණුචාසිත්. වහ-භොසොභො, සිලොපය වේ, සිභානතථි, තකාරයහට ධකාර වේ, (47) සහවහා, වකාරයෙහි අකාරයහට ඔකාර වේ, ජ්‍යොර්ජ්ජ්, සකාරලොපයි. අවොසි. වහ-සි-ණප්, විතාදිය වේ, වෘථග්‍රහ, බිසංඥයහට ජකදෙය වේ, ඤ්ණිකානොති, වෘඛිසි, උවාහ. වහධානු-සි-ථ, විතාදිය වේ, වෘථග්‍රහ, බිසංඥයහට ජකදෙය වේ, ග්‍රහසාපාද්‍යො, මුලධානුහට ජකදෙය වේ, සාරවය දීසිවේ, උග්‍රහ.

(මු-) (139) වෙ ඔකෙසු සහනො.

662. ධනං න චෙ-ප්‍රච්ඡාං. (ධනං 7. න 1. වෙ-ප්‍රච්ඡාං 6...)

වෙඤ්‍ය ප්‍රච්ඡි වුග්චි හුග්ජිනාං ජිනී සකත් ධනං. වචො, වචතු.

(ස-) වෙඤ්‍ය ප්‍රච්ඡි වුග්චි හුග්ජිනාං, වෙධානු ප්‍රච්ඡි ධානු වුග්චධානු හුග්ජධානු යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; ධනං, සීසංඥයා පරකල්හි; ජිජ් න සකත්, ජකදෙය නොවන්නේය.

වෙධානු-ණප්, ඵචො'ශිතකා, විත වේ, බිභාකාරයහට හුසා වේ, මෙසින් ජිනීප්‍රධය වේ, භාබානොභො, නැවත විලොපය වේ. වචො. වෙධානු-අතුප්, ඵචො'ශිතකා, විත හා බිසංඥයහට හුසවද වේ, උසොචිම්, මුලධානුහුගේ ආකාරයහට ලොප් වේ, වචතු. ප්‍රච්ඡි යන්නහුගේ බහුවචනය ගණය සඳහායි. වෙධානුහට ජකදෙයනිෂේධ කල්හිද ඒ ධානුහට ආදෙයවු වයසන්න හට ජකදෙයය නිෂේධ නොවේ, වයසන්න හටද නිෂේධවිනම් වෘථග්‍රහ යනාදියෙහි වයසන්නහුගේ ග්‍රහණය වෘථවන හෙයිනි. [පාණිනී: 6. 1. 40.]

663. චෙඤ්‍ය වස් චා. (වෙඤ්‍ය: 6. වස් 1. චා 1.)

වෙඤ්‍ය වස් සකවා ධනං.

උවාය උග්‍රයතු.

(ස-) ධනං, සීසංඥයා පර කල්හි; වෙඤ්‍ය, වෙධානුහට; චා, විකල්පයෙන්; වස් සකත්, වස්ආදෙය වන්නේය.

වෙධානු-ණප්, මෙසින් වස්ආදෙය වේ, විත වේ, බිසංඥ

යකාරය ලොප් වේ, ව්‍යථිග්‍රහ, බිසංඥයනට ජනදෙය වේ, ඤ්ණිතානෙනාව, වෘඛිසි, උවාය. වෙධාතු-අනුස්, මෙයින් වස් වේ, විකාදිය වේ, ව්‍යථිග්‍රහ, බිසංඥයනට ජනදෙය වේ, ග්‍රහඤ්ච, මූලයනට ජනදෙයවේ, සිරවය දීඪිවේ, උයතු. [පාණිනී: 2. 4. 41, 6. 1. 38.]

(මු-) 664. යව: කිති. (ය 1. ව: 1. කිති 7.)

වෙඤ්ඤ යස ව: සතවා එකං කිති. උචතු.

(ස-) වෙඤ්ඤ, වෙධාතුහුගේ; යස, යකාරයනට; එකං කිති, බිසංඥ කිත් පර කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ව: සතත්, වකාර වන්නේය.

වෙධාතුහුගේ යකාරයක් නැති බැවින් ඔහට ආදෙයවූ වස් යන්නහුගේම යකාරයනට යන අවිසි. වෙධාතු-වෙඤ්ඤ වස් වා, වික වේ, බිසංඥ යකාරය ලොප්වේ, ව්‍යථිග්‍රහ, ජනදෙය වේ, ග්‍රහඤ්ච, මූලයනට ජනදෙය වේ, මෙයින් යකාරයනට වකාර වේ, උචතු. [පාණිනී: 6. 1. 39.]

(මු-) (140) වෙඤ්ඤ වානො.

665. නා වෙඤ්ඤ ජාතං. (න 1. ආ 1. වෙඤ්ඤ 6. එකං 7.)

වෙඤ්ඤ ආ න සතත් එකං. විවකය.

(ස-) එකං, බිසංඥයා පර කල්හි; වෙඤ්ඤ, වෙධාතුහට; ආ න සතත්, ආකාර නොවන්නේය. අනුවානතියෙහිද එකං යනු ගැන්ම කිත් යන්නහුගේද වා යන්නහුගේද නිවෘත්තිය පිණිසයි. වෙධාතු-ණප්, මෙයින් ආකාරනිෂේධය වේ, වික වේ, ව්‍යථිග්‍රහ, බිසංඥයනට ජනදෙය වේ, ඤ්ණිතානෙනාව, වෘඛිසි, ඵකාරය නට ආස්ථාදෙය වේ, විවකය. [පාණිනී: 6. 1. 46.]

(මු-) 666. ජං වාන්තා: කිති. (ජං 2. වා 1. අන්තා: 1. කිති 7.)

වෙඤ්ඤ 'නෙතා භාගො ජං වා ප්‍රාප්තොති එකං කිති.

විවතු: විවයතු: විවසිථ.

(ස-) වෙ චෙඤ්ඤ, විකකරණලද වෙධාතුහුගේ; අන්තොභාගා, අන්තයෙහි වූ භාගයනෙම; එකං කිති, බිසංඥවූ කිත්සංඥයා පර කල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ජං ප්‍රාප්තොති, ජනදෙයයට පැමිණේ.

(661) ග්‍රහඤ්චාද්‍යො: යනාදියෙන් ප්‍රාප්ත ජනදෙයයාගේ විකල්පවිධානයයි. ජං වා කිති කියා සූත්‍රය යෙදූ කල්හි ආදි,

ජිවිධානයයි, එකල්හි පසුව, වි යන මෝහට විකසි, එකල්හි යජ්ඣබැවින් (651) බිසංඥයහට, ජිවිධාන වෙයි, එකල්හි උච්ඡාදන දුර්ග්‍යය අනිභරුපය වන්නේය, (536) ජනදෙයය නැවත නොවන්නේය යන මෝහට මෙහි විෂයනොවන්නේය විකසි වෙබ්බාදා ව නමා අන්‍ය ප්‍රකෘතිය බැවිනි. වෙබ්බාදා-අනුස්, නාවෙහිකං, ආකාර නොවේ, වික වේ, ව්‍යථග්‍රහ, බිසංඥය හට ජනදෙය වේ, මෙයින් මුලධාතුහට ජනදෙය වේ, ශ්‍රීතධි වෝ: යනාදියෙන් ඉකාරයහට යකාර වේ, විච්ඡාදන: මේ සුත්‍රයෙන් මුලයහට ජනදෙය විකල්ප පක්‍ෂයෙහි එකාරස්ථානයෙහි අස් කල කල්හි, විච්ඡාදන: විච්ඡාදි යන මෙහි සෘජු දූර්ග්‍යය යනාදියෙහි වෙබ්බාදා වර්ජිත බැවින්-වසො'රසය යනාදියෙන් නිත්‍යයෙන් ඉමි වේ, සියලු තන්හි නැවත (536) ජිවිධානය නිෂේධ බැවින්, වි යන මෝහට ජනදෙය නොවේ.

(මු-) (141) භ්වෙච්ඡෙය්‍ය ස්පඨායං ශබ්දෙ ව. අභ්වත්, අභ්වත අභ්වාසන.

667. භ්වො වෙ ඊජී: (භ්ව: 6. වෙ: 6. ඊ: 1.)

වෙර් භ්වෙච්ඡෙය්‍ය ඊ: සකත්. ප්‍රභාව ප්‍රභවතු:.

(ස-) භ්වෙ-වි-දි, වක්‍යාසංඛ්‍යා, ඔ වේ, එවො'ශිති, උසො විමි, ආකාරලොපය වේ, අභ්වත්. භ්වෙ-වි-තත්, වක්‍යාසංඛ්‍යා, ඔ වේ, එවො'ශිති, උසොවිමි, ආකාරලොපය වේ, අභ්වත. පක්‍ෂයෙහි ආකාරලොපය නොවේ, අභ්වාසන.

වෙ: විකසි; භ්වෙච්ඡෙය්‍ය, භ්වෙබ්බාදාහට; ඊ: සකත්, දෙන ත්හි ජනදෙය වන්නේය. භ්වෙබ්බාදා-සි-ණප්, වික වේ, මෙයින් දෙනත්හිම ජනදෙය වේ, බිසංඥ හකාරයහට ජකාර වේ, ඤ්ණිතානෙනවි, වාසිසි, ආච්චි වේ, ප්‍රභාව. (588) උකාරය හට උච්චි වේ, ප්‍රභවතු:.

ජයන්ත නැවත ගත් බැවින්, එකං යන්තද, කිති යන්තද, වා යන්තද යන මේ තුන්දෙනාගේ අනුවෘත්තිය නොවේ. භ්වෙබ්බාදාහට යම් තැනෙකින් විකසි එහි බිහටද මුලයහටද වික වෙයි යන අර්ථය, මෙසේයි, අජ්ඣවත් ජුහුමහි, යනාදියයි. [පාණිනි: 6. 1. 33.]

(මු-) (142) චේ වසො නිවාසෙ.

668. ස ත් ස්වරෙ. (ස 6. ත් 1. සි 7. අරෙ 7.)

සස ත් ස්වරෙ සෙ පරෙ.

අවාත්තිත් අවාත්තං, උවාස උවාසතු:.

(ස-) අරේ, රසංඥය රහිතවූ; සෙ පරේ, සකාරය පරකල්හි; සසස, ධාතුවන සකාරය හට; ත සසත්, තකාර වන්නේය.

වසධාතූ-අනිම් ධාතූ බැවින් වුජ වද යනාදියෙන් වෘඛිසි, මෙයින් සකාරය හට තකාර වේ, අවෘත්තීන්. එම ධාතූහු කෙරෙත් තාං වේ, සිභාගමය ලොප්වේ, මෙයින් සකාරය හට තකාර වේ, අවෘත්තාං. එම ධාතූහු කෙරෙත් ණජ් වේ, විඛ වේ, ධිසංඥයාගේ අනුනලොපය වේ. ව්‍යථග්‍රහ, ධිහට ජත දෙය වේ, ඤ්ණිතයනොති, වෘඛිසි, උවාස. එම ධාතූහු කෙරෙත් අතුස් වේ, විඛාදිය වේ, ව්‍යථග්‍රහ, ධිහට ජ් වේ, ග්‍රහ ස්වප, මූලය හට ජ් වේ, ෂඛාදිය වේ, උෘෂ්තු.

(මු-) (143) වෛදෙ වාචි.

අවජ්වදති. (574) වුජවදෙති වීරි. අවාදිත්. උවාද උදතු.

(ස-) අවජ්වජිවු වදධාතූහු කෙරෙත් තිජ්, ගජ්, ව්‍යච්ජ්සස, යනාදියෙන් සමාස වේ, අවජ්වදති. සම්මුඛයෙහි කියයි යන අර්ථය. වදධාතූ-දි අම් ආදිය වේ, වසෝ'රසස, ඉම්, ඊම්, වුජ් වද, සිලොපාදිය වේ, අවාදිත්. එම ධාතූහු කෙරෙත් ණජ් වේ, විඛ වේ, ව්‍යථග්‍රහ, ජ් වේ, ණජ් පරකල්හි වෘඛි වන්නිය. උවාද. ඛිසංඥය හටද මූලය හටද ඒ ඒ සුත්‍රවලින් ජ් කල කල්හි, උදතු.

(මු-) (144) විවෙච ඔ ශ්වි ඉර් ගති වෘධෙකා.

(565) ශාසුලිද්දති ඩි වා. අශවත්. (613) ඤ්ණිතයනොති වා. අශිශ්වයත්. අශවයින්.

(ස-) ශ්විධාතූ-ශාසුලිද්දත්, ඩි, වව්‍යසශ්වි, හලනන ශ්වා දෙය වේ, අශවත්. පක්‍ෂයෙහි (613) අඬ, ව්‍යඬ වේ, විෂද්‍රශ සංයෝග වකාරලොපය වේ, ශ්වුධිවො, ඉශ්, අශිශ්වයත්. නැවුන පක්‍ෂයෙහි නෙමෙකාචි යනාදියෙහි ශ්වි වර්ජිත බැවින් වසෝ'රසස, ඉම්, වුජ්වද යනාදියෙහි ශ්වි වර්ජිත හෙයින් වෘඛිනිමෙධිසි. ගුණවේ, අශ් වේ, සිලොපයවේ, අශවයින්.

(මු-) 669. ශෙවර්ජ්චා සඬි ධ්‍යාච් ඤ්ණිසනො. (ශ්‍යෙ: 6. ජ්: 1. වා 1. යච්චික: 7 .. ඤ්ණිසනො: 7 ..)

ශෙවර්ජ්චා සසත් යඬි ධ්‍යාං ඤ්ණ: පරේ අඬි සති ව.*

ශුශාච ශිශාය, ශුශුවතු: ශිශ්වයතු: ශවයිතා. ශුශාත්.

ඉති මිශ්‍රපාද: ඉති භවාද්‍යාකය:

* යඬි ව යි ව නො තයො, අඬි ව සත් ව අඬිසනො, ඤ්ණ: පරේ අඬිසනො තයො.

(ස-) හොර්කසාවල, හුඩාතුහු කෙරෙන්නේ කිසිසංඥා කෙරෙන්නේ ; පරසය, පරවු ; හෙ, හිවිහකතිහට ; ඩි සතන්, ධකදෙඟ වන්නේය.

අද්ධාතු-හි-හි-ඉප්, ලුහද්හය, මෙසින් හිවිහකතිහට-ධකදෙඟවේ, අඬි. හුඩාතු-පුහුඩි. රුධ-රුකි. වහ්ධාතු-උඩිහි. වකාසධාතු-වකාඬි යනාදියයි. (956) විශේෂවිධාන බැවින් තාතඬි ආදෙඟසථානයෙහි නොවන්නේය. එහෙයින් කි. අනන. අනනාත් කියාද විකල්පයෙන් අඬි කියාද වෙත්. [පාණිනි: 6. 4. 101.]

(මු-) 672. හසාද්හතං දිසෙර් ලොපාමො. (හස-අද් හතං 5 .. දිසෙ: 6. ලොපාමො 1 ..)

හසාත් පරයොර් දිසෙතර් ලොප: සතත්, අද: පරයොරම් සතත්. ආදත් ආද:

(ස-) හසාත් පරයො: හස්සංඥා කෙරෙන්නේ පරවු ; දිසෙත: දිප්විහකති සිප්විහකති දෙදෙනාහට ; ලොප: සතත්, ලොප් වන්නේය. අද: පරයො: අද්ධාතුහු කෙරෙන්නේ පරවු දිප් විහකති සිප්විහකති දෙදෙනාහට ; අම් සතත්, අම්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

අද්ධාතු-සි-දිප්, ඉප්, ලුහද්හය, සිධිවිහු, මේ ආදි සුත්‍රයෙන් අම්ආගමයයි, භූයොමි, දිසාදිය වේ, ආදත්. සිප් පර කල්හි ආද: යනුද මෙසේමැයි. දිසෙ: යන එකවචනය ක්‍රමනිරුක්තිය පිණිසයි, දිසෙ: යනු සිසංඥායෙහිමය, විසංඥායෙහි වනාහි සිආගම මධ්‍යගත හෙයින් දුදිය නොලැබේ. [පාණිනි: 7. 3. 100.]

(මු-) 673. සස්ලද: සන්ට්‍යල්සයි. (සස්ඟ 1. අද: 6. සන්-වි-අල්-සයි 7.)

අදො සස්ඟ සතත් සනි ටකමලි සයි ව. (565) ලිත් කාත්ඬි. අසසත්.*

(ස-) සනි, සන්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද ; ටකමලි, විසංඥා විහකති අල්ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පර කල්හිද ; සයි ව, සයි ප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද ; අද: අද්ධාතුහුගේ සථානයෙහි ; සස්ඟ සතත්, සස්ඟ ආදෙඟ වන්නේය.

* සන් ව වි ව අල් ව සයි වෙති තස්මින්.

ඝකාරය ඉත්, ඝස් සි සිවිසි. අදධාතු-වි-දි-අම්, මෙයින් ඝස් ආදෙශවේ, ශාසුලිද්දත්, ඛ, අඝසත්. සත් පර කල්හි ජිඝත් සත්. වි පර කල්හි, අඝසත්, (230) ඛ වජ්ජන බැවින් උචිතව ලොප් නොවේ. අල්-ඝඤ්ඤ පර කල්හි, ප්‍රඝස. ඝාස. යනු වේ. [පාණිනී: 2. 4. 37, 38.]

(මු-) 674. ධාතං වා. (ධාතං 7. වා 1.)

ජ්ඣාස ආද. (230) හනගමෙනුච්චිලොප. ජ්ඣාස ආදතු, ජ්ඣසිථ ආදිථ.

(ස-) ධාතං, ධිසංඥායා පර කල්හි අදධාතුව; වා, විකල්පයෙන් ඝස්ඝ ආදෙශ වන්නේය.

අදධාතු-සි-ණ්ප්, මෙයින් විකල්පයෙන් ඝස්ආදෙශ වේ, විඤ්ඤ, ධිසංඥා සකාරයහට ලොප්, ධිසංඥා සකාරය හට ගකාරද, නැවත ඔහට ජකාරද වෙත්, ඤ්ඤිතානත, වාඬිසි, ජ්ඣාස. පක්ෂයෙහි අදධාතුව විඤ්ඤ වේ, නැවත ධිසංඥායා ගේ දකාරයහට ලොප්ද, දිඤ්ඤ වෙත්, ආද. අදධාතු-සි-අතුස්, ඝස්ආදෙශ වේ, විඤ්ඤ, ධිසංඥායාගේ භාගයහට ලොපාදියද වෙත්, (230) හනගම, ඝස්භුගේ උච්චි අකාර ලොපය වේ, (64) කුප්ඤ්ඤාය, සකාරයහට කකාරද, ශාසවසඝස යනාදිය ක්වැවින් ක්විලාත් යනාදියෙන් ඡඤ්ඤ වෙත්, ජ්ඣාස. ඝස් නුචු පක්ෂයෙහි විඤ්ඤ පලමු මෙන් සිඬ්ඤ, ආදතු. අද ඝස යන ධාතුව දෙදෙනා කෙරෙන් ආද-ජ්ඣාස යනාදිය සිඬ් කල්හිද මේ සූත්‍රය කිරීම එස් පර කල්හි ඝසධාතුවගේ අද ධාතු හා තුල්‍යකය ඇගවීම පිණිසයි, එහෙයින් (589) අදධාතු වජ්ජනයෙන්ම ඝසධාතුවගේ වජ්ජනය සිඬ් කල්හි ඝසධාතුවට ජ්ඣසිථ යන මෙහි (584) නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ.

අදධාතු-සි-එස්-විකල්පයෙන් ඝස්ආදෙශද, විඤ්ඤ, ධිසංඥායාහට කලුසුතු කායද, ඉම්ද වෙත්, ජ්ඣසිථ. ඝස්විකල්ප පක්ෂයෙහි ආදිථ. [පාණිනී: 2. 4. 40.]

(මු-) (146) ජ්ඣා ල හක්ඤ්ඤ.

ප්‍රණිජ්ජාති.

675. විෂ විද්‍යානො'නුස් වා. (විෂ-විද-ආත: 5. අත් 1. උස් 1. වා 1.)

වෙතෙව වේවතෙත රුදනාච්ච පරො'ත් උස් සතවා. අප්ප: අප්පාත්.

(ස-) ප්‍රණීප්තාති යන මෙහි (549) නිකිය වේ. වෙහෙය, විෂයානුසූ කෙරෙන්නද; වෙනෙත, විද්‍යානුසූ කෙරෙන්නද; ආදනනාව, ආකාරනනා වානුසූ කෙරෙන්නද; පර, පරවු; අත්, අත්විභක්තියොමෝ; වා, විකල්පයෙන්; උස් සත්, උස්ආදෙශ වන්නිය.

පසාධාන-සි-අත්, ශප්, (670) ලුගද්භ්‍ය, අකාරලොපයි, අම් ආගමද, මෙයින් උස්ද වෙන්, උසොවිම්, ආකාරලොපයයි, අප්පු. උස් නුවු පක්‍ෂයෙහි, අප්සාත්. [පාණිනී: 3. 4. 109, 110, 112.]

(මු-) (147) වග ල කානෙන. වසි. (661) ග්‍රහස්වරාද්‍යෙ රිති පි.

උභය උගනති. අවටි. උවාග.

(ස-) වගධානු කැමතිවිම හෝ ඉවජාවයි. වගධානුසූ කෙරෙන්නිප්, ශප්, (670) ලුගද්භ්‍ය, ශප්තප්, අකාර වේ, ප්‍රිභි; වජ්ටි. වග-තප්, ශප්, ලුගද්භ්‍ය, ග්‍රහස්වරාද්‍යෙ, ප්, ශකාරය හට (154) අභිආදෙශ වේ, ප්‍රිභි; උභය. උගනති යනුද මෙසේම ප්‍රකදෙශයි. වග-සි-දිප්, ශප්, භිහට ලොප්වේ, අම්, ශකාරය හට අභි, (672) හසාද්භ්‍ය, දිප්හට ලොප්ද, ශොඛ: වේ, ඛකාරද, කප්කසො, ඛකාරය හට-ඛකාරද වෙන්, අවටි. වගධානු-සි-ණප්, විනද, බිසංඥ ශකාරය හට ලොප්ද වෙන්, (651) වෘථග්‍රහ, ඛිහට ප්, ඤ්ණිතානන, උවාග.

(මු-) (148) හන ලො හිංසා-ගතෙන.

676. වනනනාදානිමාං ඤමිලොපො කිස්සපානිකාණො. (වනනනාදානිමාං 6...ඤමිලොප: 1. කිස්සපි 7. අතිති 7. අණො 7.)

එමාං ඤමිලොප: සත්, අණො කිසෙ යපි ව, න තු තිති. ප්‍රණිහත: (189) හනොත්තොස්ත: ස්නනනි. ප්‍රහණ්ව: ප්‍රහනි, ප්‍රහණ්ම: ප්‍රහන්ම:*

(ස-) අණොකිසෙ, ගුණරහිතවු කිස්සංඥයා පර කල්හිද;

* තන ආදිර් යස ස තනාදි: නාස්ති ඉම් යස්මාත් ස: වනස්ව තනාදිස්ව අනිම් වෙති තෙනාං. යප් යනු ක්තාවි ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි උපන්නේ වෙයි. තිත් යනු (1007) ප්‍රත්‍යයයි. නාස්ති ඤ්ථර් යස්මිත් ස තස්මිත්.

යපි ව, යප්ආදෙශය පර කල්හිද ; එහෙය, වනබාහුද තනාදි බාහුද ඉම්රහිත බාහුද යන මොවුන්ගේ ; ඤාමි, ඤාමිප්‍රත්‍ය භාරය ; ලොපා සතත්, ලොපවත්තේය. තික්කි, තික්කිප්‍රත්‍යය පරකල්හි වනාහි ; න, ඤාමිසංඥයහට ලොප නොවේ.

ප්‍ර-නි පුළු හනබාහු-කී-තස්, ශප්ලොප වේ, ඉම්රහිත බාහු බැවින් මෙයින් නිකාරලොපයද, (549) ප්‍රාග්වනනා, යනාදි යෙන් මුළුතම නිකාරද වෙත්, ප්‍රණිහතා. හනබාහු-අනති, ශප් ලොපද, (230) හනහම, අකාරලොපයද වෙත්, (189) හනො ස්තො ස්තා, ස්තාදෙශද වේ, ස්තනති. පුපුළු හන බාහු-වස්, ශප් ලොපවේ, මවානන හනනා යනු කී බැවින් (549) ප්‍රාග්වනනා, ප්‍රහණ්වි. පක්‍ෂයෙහි ප්‍රහණ්වි. ප්‍රහණ්වි. ප්‍රහණ්වි යනුද මෙසේයි. [පාණිනී 6. 4. 37.]

(මු-) 677. ජහොබි-සාබි හනාස්ති-ශාස්ති හිනා. (ජහි-එබි-සාබි 1. හනි-අසති-ශාසති 6. හිනා 3.)

එහෙය හිසුකතානාං ක්‍රමාදෙනෙ ස්‍රූ. ජහි.*

(ස-) හිසුකතානාං, හිවිහකති සුකතවු ; එහෙය, හනබාහු අසබාහු ශාසබාහු යන මේ බාහුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; එනෙ, ජහි එබි සාබි යන මේ ආදෙශයෝ ; ක්‍රමාත් ස්‍රූ, ක්‍රමයෙන් වන්නාහ.

හනබාහු-හි-හි, ශප්, ලුහද්දෙහිපා, විහකති සහිතවු බාහු හට මෙයින්, ජහි වේ, ජහි. [පාණිනී 6. 4. 35, 36. 119.]

(මු-) 678. හනො වධ විචිච්චි විමෙ නු වා. (හනා 6. වධා 1. විචිච්චි 7. විමෙ 7. නු 1. වා 1.)

හනො වධා සතත් ටකං චිච්චි ව, විමෙ නු වා. අවධිත්.†

(ස-) ටකං, විසංඥයා පර කල්හිද ; චිච්චි, චිසංඥයා පරකල් හිද ; අලි ව, අල්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද ; හනා, හනබාහුහට ; වධා සතත්, වධාදෙශ වන්නේය ; විමෙ නු, ආත්මනෙපද යෙහි විසංඥයා පරකල්හි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් හන බාහුහට වධාදෙශ වන්නේය.

* ජහිත්ව එබිත්ව සාබිත්ව තත්. හනිත්ව අසතිත්ව ශාසතිත්ව තසා.

† වි ව හි ව අල් වෙති තස්මිත්.

හනධාතූ-මෙයින් වධාදෙශද, ඉමිද ර්මිද වෙත්, හසාදෙය සෙමය යනාදියෙහි වධවර්ජිත බැවින් වෘත්තීයවෙයි, සිහව ලොප්වේ, අවධිත්. අල් යනු (1134) ප්‍රත්‍යයයි. වෘදියෙහි හනධාතූහුගේ ප්‍රයෝගය නිෂේධකොට භ්වාදිගණික වධ ධාතුව යොදනුලැබෙයි යනු තාත්පර්‍යවේ. වධකත් යනුද එසේමැයි, (අල්) වධය. විසංඥා ආත්මනෙපදයෙහි ආවධිත ආභත යනාදිය වේ. [පාණිනී: 2. 4. 42, 43, 44.]

(මු-) 679. බෙර් හො හො ඤ්ණිති ව. (බෙ: 5. හ: 6. හ: 1. ඤ්ණිති 7. ව 1.)

බෙ: පරසහ හනො හසහ සහත්, ඤ්ණිති ව. ජසාන, ජස්නතු: හනනා. වධකත්. ප්‍රභණිෂ්‍යති.

(ස-) ඤ්ණිති ඤ්ණිති ව, ඉත්සංඥා ඤ්ණාරද ඉත්සංඥා ඤ්ණාරද පරකල්භි; බෙ: පරසහ, ධිසංඥා කෙරෙන් පරවු; හන: හසහ, හනධාතූහුගේ හකාරයහට; හ: සහත්, ඤ්ණාරදෙශ වත්තේය.

සූත්‍රයෙහි වකාරය හෙතුකොටගෙන අභිවයෙත් වෙයි, ධිසංඥා කෙරෙන් පරවු හනධාතූහුගේ හකාරයහට ඤ්ණාර වෙයි යනු එක් අභියෝගයකි, ඤ්ණිති ඤ්ණිති පර කල්භිද ඤ්ණාර වෙයි යනු අනිත් අභියෝගයකි. හනධාතූ-සි-ණප්, විනිද, ධිසංඥා ගේ නකාරලොපයද, හකාරයහට ජකාරද, මූලධාතූහුගේ හකාරයහට මෙයින් ඤ්ණාරද වෘත්තීය වෙත්, ජසාන. හන-අතුස්, විනිද, ධිසංඥාහට කායඤ්ඤ වෙත්, හනගම, උච්ඡසංඥා අකාරයහට ලොප්, හනොත්ත: ස්නාදෙශ වේ, ජස්නතු: හන-සි-නා, හනනා. හන-සි-යාත්, හනොවධ: වධකත්, ප්‍ර ප්‍රභි හන-ති-සහති, (617) සහ සහර්ද්ධත: (549) ප්‍රාග්වනා: ප්‍රභණිෂ්‍යති. [පාණිනී: 7. 3. 54.]

(මු-) (149) දූ ලභිසපිණේ.

680. රජිධසුහො'බෙර් චිචි: (ර-පිත්-හස 7. උත: 6. අවෙ: 6. චිචි: 1.)

අවෙච්චො රුකාරසහ චිචි: සහත් පිති හසෙ රෙ. දූහි දූහ: දූවනති.*

(ස-) පිති, ඉත්සංඥා පකාරවත්වු; හසෙ රෙ, රසංඥා හස්

* රඤ්ඤාසො පිච්චාසො හඤ්ඤාති නස්මිත්. න වර්චිසහස.

පර කල්හි ; අවෙ, විඳි නුමු ; බො, බාතුනුගේ ; උකාරස, අනන උකාරයහට ; වරි: සතත්, වැඩි වන්තිය.

දුධාතු-තිස්, ගස්, ලොප්චේ, මෙසින් වැඩිසි, ද්‍රෝහි. දුධාතු, තස්, ගස්හට ලොප් චේ, ඉත් පකාර රහිත බැවින් වැඩි නො වන්තිය, දුත: . දුධාතු-අනති, ගස්හට ලොප්චේ, ග්‍රහ්විවො, (588) උච්චේ, දුතවනති. එසේම, යෝහි රෝහි කියාද වෙත්. අවෙ සනු කුමටය? ප්‍රහොති, යන තන්හි විඳිවැඩි වන් වැඩා භාවය දැක්වීම පිණිසයි. [පාණිනි: 7. 3. 89.]

(මු-) (150) සු ල මිත්‍රණේ අමිත්‍රණේ ව. යෝහි යවිතා.

(151) නු ල සතුතො. අනාවිත් අනොග්‍රිත්. නුනුචිව.

(152) ස්ණ ල තෙජතො. ස්ණිචිතා.

(153) ඡ්ණ ල ප්‍රස්නුතං.

(ස-) යෝහි යන්ත පෙර ද්‍රෝහි යන්ත මෙන් සිඛකටසුතු. සුධාතු-සි-තා, (587) නෙමෙකාවි යනාදියෙන් ඉමිනිමෙධ රහිත බැවින් (554) වසෝ'රසය යනාදින් ඉමිද, ගුණදියද වෙත්, යවිතා. නුධාතු-දි, (573) වෙමුදින්, (574) වුජ්වද, වැඩිසි, අනාවිත්. ඉමි නුමු පසංගෙහි ෂතිය චේ, අනොග්‍රිත්. නුධාතු-හි-ව, විඳි චේ, වෙමුදින් යනාදියෙහි අධික: සනු කි ගෙසින් නිත්‍යයෙන් (584) ඉමි, ග්‍රහ්විවො, උච් චේ, නුනුචිව. ස්ණිධාතු-සි-තා, නෙමෙකාවි යනාදියෙන් ඉමිනිමෙධරහිත බැවින් වසෝ'රසය යනාදියෙන් ඉමි, ගුණදිය චේ, ස්ණිචිතා. ගුණපාඨයෙහි ඡ්ණ සි ෂොපදෙශධාතුයි, (569) හ්වාද්‍රද්‍රිෂ්ණ: යනාදියෙන් සකාරව, ස්නුධාතුයි.

(මු-) (596) ස්නුකුමෝ'මේ ඉති ඉමි. අස්නාවිත්.

(154) ඉන ල ගතො.

681. සිනෝ'ව්‍යණො. (ය 1. ඉත: 6. අචි 7. අණො 7.)

ඉතො ය: සතදණවි. යනති.

(ස-) ස්නුධාතු-දි, ස්නුකුම:, ඉමි, වුජ්වද, ස්නුතනගෙසින් වැඩිසි, අස්නාවිත්. ඉනධාතුනුගේ නකාරය, භුසාපිව යනා දියෙහි විශෙෂය ඇගවීම පිණිසයි.

අණවිචි, ගුණනුමු ස්වර පර කල්හි ; ඉත:, ඉනධාතුනුගේ ස්වානගෙහි ; ය: සතත්, යකාර වන්තිය. ස්නුධිවො: යනා දියෙන් පැමිණියසුනුමු, ඉය-යන්තනුගේ බාධාව මෙයින් චේ. ඉධාතු-අනති, ගස්හට ලොප්චේ, මෙසින් යකාරදෙශ චේ, යනති. [පාණිනි: 6. 4. 81.]

(මු-) 682. හා ටකං. (හා 1. ටකං 7.)

ඉතො හා සකත් ටකං. අගාත්, ඉයාය.

(ස-) ටකං, විසංඥයා පර කල්හි; ඉතා, ඉන්ධාතුහට; හා සකත්, හාදෙශ වන්නේය.

ඉධාතු-දී, මෙසින් හාදෙශ වේ, අගාත්. ඉධාතු-ණ්, විඛ වේ, ණ් පර කල්හි වෘත්තී, (585) බෙර්ස්වො: යනාදියෙන් විසංඥවූ ඉවණ්සහට ඉස් වේ, ඉයාය. [පාණිනි: 2. 4. 45.]

(මු-) 683. බො: කිති සී: (බො: 6. කිති 7. සී: 1.)

ඉතා: බො: සී: සකත් කිති ධකං. ඊයතු:.

(ස-) කිති ධකං, කිත්සංඥවූ සී පරකල්හි; ඉතා: බො:, ඉන ධාතුහුගේ විසංඥයහට; සී: සකත්, දීසී වන්නේය.

විසංඥය හැර විඛවූ ඉනධාතුහුගේ කිත්සංඥයක් නැති බැවින් වෘත්තියෙහි ධකං යනු කියනලදී.

ඉධාතු-අතුස්, විඛ වේ, සිතො'ව්‍යණ්, යකාරද, මෙසින් බිහට දීසීද වෙත්, ඊයතු: [පාණිනි: 7. 4. 69.]

(මු-) 684. අගෙ ඒච්ඡං. (අගෙ: 6. ඒච්ඡං 7.)

අගෙරිතො සී: සකත් කිති ඒච්ඡං. ඊයාත්. අගෙ: කිං, අචියාත්.

(ස-) කිති ඒච්ඡං, කිත්සංඥවූ ඒච්ඡකාති පර කල්හි; අගෙරි තා, හිසංඥ පුච්ඡවූ ඉන්ධාතුහට; සී: සකත්, දීසී වන්නේය.

ඉධාතු-යාත්, මෙසින් දීසී වේ, ඊයාත්. අගෙ: යනු කුමටය? අචියාත්, යන මෙහි හිසංඥවූ උපසගීයා කෙරෙත් වූ ඉධාතු හට දීසී නොවීම දැක්වීම පිණිසයි. [පාණිනි: 7. 4. 24.]

(මු-) (155) අධික ල ස්මරණ.

685. ඉන්වදිකා: (ඉන්වත් 1. ඉකා: 6.)

ඉන ඉව ඉකා: කායනීං සකත්. රූපම තවත්.

(ස-) ඉක යන්නහුගේ කකාරය ලකුණ පිණිසයි, අධිග්‍රහ ණය අනුරූපසගී පුච්ඡද කෙවලවූද ධාතුහුගේ නොහැණීම පිණිසයි.

ඉන ඉව, ඉනධාතුහට මෙන්; ඉකා:, ඉක ධාතුහුගේ; කායනීං සකත්, කායනී වන්නේය. රූපඤ්ච තවත්, රූපයද එබඳු වෙයි. රූපයද එබඳු යන මෙසින් සියලු තත්ත්ම වන්නේය යනු ප්‍රකටවෙයි, එහෙයින් (806) ගමිනිඬො: යන මෙහිද ග්‍රහණය වෙයි, එහෙයින්ම ඉකධාතුහු කෙරෙත්ද.

අධිජගම්භනි-කියා වේ. සසිතසොග්ගවසොරධිගත්, යනාදිය-භට්ටිකාව්‍යයෙහි වෙයි. ආනිදෙශිකයාගේ අනිත්‍යත්වයෙන්, ඉන් තුල්‍යත්වභාවය හෙතුකොටගෙන (681) යථාදේශය බාධාකොට, (588) ඉයාදේශය වෙයි.

(මු-) (156) යා ල ගතො. ප්‍රණියාති.

එවං (157) වා ල ගමන-කිංසයො.

(158) දු ල ඤාපනෙ පලායනෙ ව.

(159) බ්‍ය ල බ්‍යතො කථනෙ. අබ්‍යත්.

(160) මා ල ච මානෙ. ප්‍රණිමාති. මෙයාත්.

(ස-) ප්‍ර-නි පුච්ඡි යාධාතු-නිජ, ශජ්භට ලොජ වේ, ප්‍රාත්චන්තෑ, ප්‍රණියාති. වාධාතු-දුධාතු-දෙකද එසේම සිඛකට්ඨතු. බ්‍යධාතු-දි, (618) චක්කත්තස්ස, ඛ, උසොච්ඡිමි, ආකාරලොපය වේ, අබ්‍යත්. මාධාතුහුගේ චක්කාරය පදපුරණය පිණිසයි. ප්‍රණිමාති, යනු පලමු පරිද්දෙන් සිඛකට්ඨතු.

මාධාතු-භී-යාත්, (612) දුමාගෙහාක, ඛ, මෙයාත්.

(මු-) (161) විද ල ඤානෙ.

686. වෙනොතා කිපං සිපං වා. (වෙනොතා 5. කිපං 1. සිපං 1. වා 1.)

විදා: පරස්ස ක්කා: පස්ස ධ්‍යා: පං සත්ථා. වෙද විදාතු: විදු: වෙත් විදාත්‍රි: විද, වෙද විච විද්ම. පක්ඛෙ සුගමං.

(ස-) විදා: පරස්ස, විදධාතුහු කෙරෙන් පරවු; ක්කා: කිසංඤා යාගේ; පස්ස, පරස්මෙපදයභට; ධ්‍යා: සිසංඤා සමඛ ඤාත්‍රි; පං, පරස්මෙපදය; වා සත්ථ, විකල්පයෙන් වත් නේය.

විදධාතු-කි-නිජ, මෙයින් විකල්පයෙන් නිජභට ණජද, ගුණද වෙන්, වෙද. විදධාතු-කි, තස්, මෙයින් විකල්පයෙන්, අතුස් වේ, විදාතු: විද-අනති, මෙයින් අනතිභට, උස් වේ, විදු:.

විද-සිජ, මෙයින්-විකල්පයෙන්, එජ, ගුණ වේ, වෙත්. විද-එස්, මෙයින්-එස්භට-අභිජ වේ, විදාත්‍රි: විද-එ, මෙයින්, එවිභකතිභට, ණජ වේ, විද. විද-භිජ, මෙයින්, භිජභට, ණජ,

ගුණ වේ, වෙද. විද-වස්, මෙසින්, වස්තුව, වකාර වේ, විව
 විද-මස්, මෙසින්, මස්තුව, මකාර වේ, විද්ම. පක්‍ෂ, පක්‍ෂ
 යෙහි උද්භරණ; සුගමං; සුඛාවබෝධ වෙයි. හෙද දක්වනු
 ලැබේ, වෙනත් විත්තය; විදනති, වෙන්සි විත්ත; විත්ත, වෙද
 විව: විදමි. ස්ථානවද්දෙයා යන නාමය හෙතුකොටගෙන
 පරසෙය්වපදයාගේ, කී පරස්මෙය්වපදය හා තුලානිය හෙතු
 කොටගෙන වික නොවේ, (687) ඛාමිද නොවේ, වෙන්
 යනාදියෙහි ඉම් හෝ නොවේ. කී පරසෙය්වපද විභක්තිය
 ගේ ආකාරහෙදය පමණක්ම වෙයි. [පාණිනි: 3. 4. 83.]

(මු-) 687. ඛාමි වා සිතං ගතනතු කුතු. (ඛාමි 1. වා 1
 සිතං 7. ගතං 7. තු 1. කා 1. අතු 1.)

වෙනෙතථිතං ඛාමි වා සතත්, ගතනතු කාඤ්චිවාද
 ප්‍රයෝගය.

(ස-) වෙනෙත, විදධානුකු කෙරෙත් පරව; සිතං, සිසංඥය
 පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; ඛාමි සතත්, ඛාමි වන්තේය
 හිසංඥයා පරකල්හිද විදධානුකු කෙරෙත් විකල්පයෙන් ඛාමි
 වන්තේය; ගතනතු, හිසංඥයා පරකල්හි වනාහි; කාඤ්චිව
 කාධානුවම; අනුප්‍රයෝගය, අනුප්‍රයෝග වේ, අස්තු යන ධාතුන්
 ගේ ප්‍රයෝගය නොවේ. ඛාමි යන මෙහි ඛිකාරය ඉත්සංඥ
 වෙයි, ගුණනිෂේධය පිණිසයි. [පාණිනි: 3. 1. 41.]

(මු-) 688. තන්තා: ශුප් රෙ සෙ. (තන්තා: 5...ශුප් 1
 රෙ 7. සෙ 7.)

විද්ධකරොතු වෙනතු.

(ස-) සෙ, කතීයෙහි වූ; රෙ, රසංඥයා පරකල්හි; තන්
 තා: තනාදිගුණයේ ධාතුන් කෙරෙත්; ශුප්, ශුප්ප්‍රත්‍යය වේ.

විද්ධානු-හි-තුප්, ඛාමිවාසිතං, ඛාමි, කාධානුප්‍රයෝගයද වේ
 තන්තා: ශුප්, කාධානුභවද ශුප්භවද ගුණ වෙත්, විද්ධි
 කරොතු. පක්‍ෂයෙහි ශප්භව ලොප්ද ගුණද දකාරයභව
 තකාරද වෙත්, වෙනතු. ශුප්ප්‍රත්‍යයාගේ ශකාර පකාර
 දෙක ඉත්සංඥයෝසි, උකාරය සිටියි, මෙතෙම ශප්ප්‍රත්‍යය
 භව බාධකයි. [පාණිනි: 6. 4. 110.]

(මු-) 689. කාඤ්චණ් රෙ. (කාඤ්ච: 6. අත්. 1. උ 1
 අණ් 7. රෙ 7.)

කෘත්‍යාකාර උපාසකත් අණෝ රෙ. විද්‍යාචාරානාං විතතාං,
අවිද්‍යා අවිදන්.*

(ස-) අණෝ රෙ, ගුණ රහිතවූ ප්‍රත්‍යය මුල්කොට ඇති
රසංඥා පරකල්‍යී; කෘත්‍යා, කාමානුෂ්‍රයෝ; අකාරය, අකා
රය; උපාසකත්, උකාර වන්නේය.

විද්‍යානු-හි-තාං, ඛාමිවාචිකං, ඛාමි, කාමානු ප්‍රයෝගයද
වේ, තත්ත්වය, ශුච්, කාමානුහට ගුණද, ඒ ගුණ කල කල්හි
අකාරයහට මෙසින් උකාරද වෙත්, විද්‍යාචාරානාං. පක්‍ෂ
යෙහි ශුච්, ඔහට ලොප්ද, දකාරයහට තකාරද වෙත්, විතතාං.
විද්‍යානු-හි-අත්, අම්, ශුච්හට ලොප් වේ, (675) විෂවිද්‍යා, අත්
හට උප්, අවිද්‍යා. උප් නූවූ පක්‍ෂයෙහි අවිදන්. අණෝ යනු
රෙ යන මොනුගේ විශේෂණයයි, ගුණ රහිතවූ ප්‍රත්‍යය පුළුව
සිටියාවූ ර පරකල්‍යී යන අර්ථය. [පාණිනී: 6. 4. 110.]

(මු-) 690. ස්‍රං සො ර වා දධො. (ස්‍රං 7. සො 7
ර 1. වා 1. දධො: 6..)

දධො රෙඵ්: ස්‍රවා සො ස්‍රං. අවෙ: අවෙන්, අවිතතං
අවිතත. විද්‍යානුභව විවෙද.

(ස-) ස්‍රං සො, ස්‍රිසංඥාවූ සි පරකල්‍යී; දධො, ධාතුවන
දකාර ධකාර දෙදෙනාහට; වා, විකල්පයෙන්; රෙඵ්: ස්‍රත්,
රකාර වන්නේය.

විද්‍යානු-හි-සිප්, අම්, ශුච්හට ලොප්ද, ගුණද වෙත්, හසාද්
හං, සිහට ලොප්ද, මෙසින් දකාරයහට විකල්පයෙන්
රෙඵ්ද වෙත්, අවෙ: පක්‍ෂයෙහි සිහට ලොප්ද, ගුණද වෙත්,
අවෙන්. විද්‍යානු-හි-තං, අම්, ශුච්හට ලොප්ද, දකාරයහට
තකාරද වෙත්, අවිතතං. විද්-හි-ත, අම්, දකාරයහට තකාර
වේ. අවිතත. විද්‍යානු-හි-ණප්, ඛාමිවාචිකං, ඛා, හ්වස්ත්‍ර
චාමි, භූධානුප්‍රයෝගයද, භූධානුහට විධිද වෙත්, භූවො'චි
චිකං, ධ්වජානායෙහි අච්, ක්‍ර හ ඛ ඵ හ, ධ්වහට ඛකාර වේ,
භූවොචත්, විද්‍යානුභව. පක්‍ෂයෙහි ධාතුවට විධිද, ඛිසංඥ
දකාරයහට ලොප්ද, ගුණද වෙත්, විවෙද. [පාණිනී:
8. 2. 75.]

(මු-) (162) අස ල භවි.

* නාසති ණු: (ගුණි ප්‍රත්‍යය) යන්නෙන් සො'ණුපතයමාත්.

691. ලොපොසනාසො ජිබ්දසො රසනං. (ලොප: 1. අසනි-අ-සො: 6.. ඩි-ත්-ර-සො: 7.. අසනං 7.)

අසනරකාරසන ඩිති රෙ, සසන ව සෙ, ලොප: සකත්, න තු සනං. සන: සනති, අසි, එයි, ආසිත් ආසනං.*

(ස-) ඩිති රෙ, ඉත්සංඥ ඩකාරවත්වූ රසංඥයා පරකල්හි ; අසන: , අසධාතුහුගේ ; අකාරසන, අකාරයහටද ; සෙ, සකාරයා පරකල්හි ; සසන ව, සකාරයහටද ; ලොප: සකත්, ලොප් වත්තේය ; සකනතු, ශිසංඥයා පරකල්හි වනාහි ; න, අකාර සකාරයන්ට ලොප් නොවේ.

අසධාතු-කි-නස්, ශප්තට ලොප්ද, මෙයින් අකාරලොපයද වෙන්, සන: . බහුවචනයෙහි, සනති. අසධාතු-කි-සිප්, ශප්තට ලොප්ද, මෙයින් සකාරලොපයද වෙන්, අසි. අසධාතු-හි-හි, ශප්තට ලොප් වේ, ජහොධි, හිවිහකති සහිතවූ අසධාතුහට, එධකදෙය වේ, එයි. අසධාතු-කි-දිප්, අම්, ඊම්, භූයෝමජ්දෙ: , දීඝීවේ, ආසිත්. අසධාතු-කි-තාං, අම්, ශප්තට ලොප්ද, නැවතත් අම්ද, දීඝීද වෙන්, ආසනං. ස-සි. අකාරානත වණිග්‍රහණය නොකළහෙයින්, සි-සෙ-සව යන මේ ධාතූන් තුන්දෙනාගේ ග්‍රහණයයි. රසංඥයා පරනුවූ කල්හි (692) භ්වාදෙයය කරණකොටගෙන අස යන්නහුගේ සිව්ම නොලැබෙන බැවින් එකම ඩිත් ග්‍රහණයෙන් සිව කල්හි, රසංඥයාගේ ග්‍රහණය රසංඥය පරනුවූ කල්හි කිසිතැනෙක්හි අසධාතුහට භ්වාදෙය නිෂේධය පිණිසයි. [පාණිනි: 6. 4. 111.]

(මු-) 692. භූරරෙ. (භූ: 1. අරෙ 7.)

අසන භූ: සකාරරෙ. අභූත්.

(ස-) අරෙ, රසංඥයා පරනුවූ කල්හි ; අසන: , අසධාතුහට ; භූ: සකත්, භ්වාදෙය වත්තේය.

අසධාතු-දි, අම්, සි, මෙයින් භ්වාදෙයයද, නැවත සිලොපයද වෙන්, අභූත්. මේ ආදෙයය බැවින් භූධාතුහු කෙරෙන් වන්නාවූ සියලු කායෂී වත්තේය. [පාණිනි: 2. 4. 52.]

* අශ්ව සව අයෝ, අසනරසෝ නයෝ. ඩිව්වාසෝ රඤ්චි ඩිද්, ඩිද්ඤ්ච සව තෝ නයෝ.

ප්‍රාද්‍යුෂිනි, ප්‍රාද්‍යුෂිකත්. නිෂිනි.*

ප්‍රාදුර් පුළුව අසධාවූ, කී-අනන්, ගජතට ලොප්චේ, ලො
පොස්සනාසෝ, ධාවුහුගේ අකාරයතට ලොප්ද, මෙයිත්
මඩියද වෙත්, ප්‍රාදු;මනි. ප්‍රාදුර් පුළී අසධාවුහු කෙරෙන්
යාත්ව අකාර ලොප්ව මඩිය වේ, ප්‍රාදු; මනත්. නි උප
සගීයා කෙරෙන් පරවු අසධාවුහුගේ අකාරයතට එසේම
ලොප්ව මෙයිත් මඩිය වේ, නිමනි. අච් යෙව යනු කුම
ටය? ප්‍රාදු; සතා; යනාදියෙහි තකාරය පරකල්හි මඩිය
නොවන පිණිසයි. [පාණිනී; 8. 3. 87.]

අකඩ්ඩි මැළේ විරි: සකත්, අණවි වු වා. මාර්ජරි මැළු, මැජිනි මැජනි.†

(ස-) අකඩිනි, ඉන්සංඥ කකාර-ඛකාර වර්ජිතවූ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි ; මෘජු, මෘජ්‍යාදාහව ; විරිඃ සත්ත්, වෘඛි වන්නිස ; අණුවපි තු, ගුණරහිතවූ ස්වරයන් පරකල්හි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් එම ධාතුහට වෘඛි වන්නිස.

මාපධාතු-තීප්, ශප්තට ලොප්චේ, මෙයින් වෘඛයි, ශජ්ගුරු, ෂ්ට්තිහි, මාර්ජිටි. මාප—තප්, ඉන්සංඥ ඩකාරවත් බැවින් මෙයින් වෘඛි නොවේ, ශජ්ගුරු, ෂ්ට්තිහි, මාප්ති. මාප-අතර්, ශප්තට ලොප්චේ, මෙයින් විකල්පයෙන් වෘඛයි, මාජ්තර්. ශුණු භුච්ඡි අචි පරකල්හි වෘඛිබාධක පක්ෂයෙහි මාප්තර්. මාප යනු අද්විතීයය වුර්දිතීයය යන දෙක්හි ධාතු දෙදෙනාගේ ග්‍රහණයයි. මාපේ ඡේ, චිරි, සි ක්විතලද කල්හි

* ගෙරික් රික්, ප්‍රාද්‍යව රික් ව නසමාත්.

† ක-බෝ ඉතෝ යසස ස කචින්, න කචින් අකචින් තයමන්.

සිතිය වූකල්හි, අකසිති යනු කීම, මිමාර්කෂති යන මෙහි ඉම් රහිත සන් පරතත්ති (804) ගුණරහිත කල්හිද වෘත්තලාභය පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 2. 114.]

(මු-) (164) වච ලො වාචි. (652) වචසංයෝජි පතාමිති වොච. අවොචත්. උවාච උචතුූ.

(ස-) වචධාතු-දි, අමි, වංග්‍යාස, ඛ, වචසංයෝජිපතාං, වොච, අවොචත්. වච-ණප්, විකිද, ධිසංඥ වකාරලොපයද, ව්‍යථිග්‍රහ, ජිද වෙත්, ඤ්ණිතානතා, වෘතියි, උවාච. වච-සි, අතුස්, විකිද, ධිකාසීද, ව්‍යථිග්‍රහ, ජිද වෙත්, ග්‍රහස්වපාදෙූෂ්, මූලයහට ජිද, දිසීද වෙත්, උචතුූ. මේ ධාතුහු කෙරෙන් අනති අනතු ප්‍රයෝගයෝ නැත්තෝය.

(මු-) (165) රුදිර් ල ස රුදනෙ.

695. රුද්ගොතංයො හසුසෙසම්. (රුද්ගා: 5. අය: 6. හසුස 6. ඉම් 1.)

රුද්ගො: පරසං අයසං හසසං රසං ඉම් සතත්. රුදිති රුදිතා: අය: කිම්, රුද්ගා.

(ස-) රුදධාතුහුගේ ඉර් යන්න විකල්පයෙන් ඛප්‍රත්‍යය පිණිසයි, ඝකාරය රුද්ගිගුණය පිණිසයි. ලකාරය කියන ලදී. රුද්ගො: පරසං, රුද්ගිගුණයා කෙරෙන් පරවූ; අයසං, යකාර රහිතවූ; රසං, රසංඥයා සම්බන්ධවූ; හසසං, ව්‍යඤ්ජන යාගේ ස්ථානයෙහි; ඉම් සතත්, ඉම්ආගම වන්නේය.

රුදධාතු-කිප්, මෙයින් ඉම්ආගමද, ගුණද, ශප්තට ලොප්ද වෙත්, රුදිති. තස් පර කල්හි රුදිතා: අය: කිම්, අය: යනු කුමටය? රුද්ගාත් යනාදි තත්ති යකාරය පර කල්හි ඉම් නොවන බව දක්වීම පිණිසයි. රුද්ගා: යන බහුවචනය ගුණය පිණිසයි. ගුණය වනාහි (561) කියනලදී. මේතෙම අප්‍රාප්තවිෂයෙහි විධානය වෙයි, එහෙයින් රුද්ගාති යනාදි යෙහි (554) ඉම් වන්නේමය. [පාණිනී: 7. 2. 76.]

(මු-) 696. දිසෙතරම් වා. (දිසෙත: 6. අම් 1. වා 1.)

රුද්ගො: පරසොර්දිසෙත රම් සතවා. අරුදත් අරුදිත්, අරුදා: අරුදා:

(ස-) රුද්ගො: පරයො, රුද්ගිගුණයා කෙරෙන් පරවූ; දිසෙතා, දිප්විභාහි සිප්විභාහි දෙදෙනාහට; වා, විකල්ප යෙන්; අම් සතත්, අම්ආගම වන්නේය.

රුද්ධානු-සී-දිප්, අම්, මෙසින් විකල්පයෙන් අම්, ගුණ වේ, අරෙදත්. පක්ෂයෙහි රම්, අරෙදත්. රුද්-සී-සිප්, ධාතුහු කෙරෙන් මෙසින් විකල්පයෙන් අම්, ගුණ වේ, අරෙදා. පක්ෂයෙහි රම් කළ කල්හි අරෙදී. දිසෙතා යනාදිය සිසංඥා ගෝමය, වි පර කල්හි සහගමය මධ්‍යගතවිම හෙතුකොට ගෙන දි-සිවිහකති නොලැබේ. අම් යන්නහුගේ මකාරය ඉත්සංඥාවන් ආදියෙහි අකාරගතවේ. [පාණිනී: 7. 3. 99.]

(මු-) (166) ඤ ශ්වපො ස්ල ස්වපෙන.

විසිපිති, (625) සවනානන ෂ. විසුඡ්වාප, දු: සුප්පතු:, (625) නිවිනාත් ෂ.

(ස-) ශ්වපධාතුහුගේ ඤකාරය උභයපදය පිණිසද ඉකාරය නුණ්ආගමය පිණිසද උකාරය ක්වාචිප්‍රත්‍යයාගේ ස්වානයෙහි විකල්පයෙන් ඉම් විම පිණිසද අනුබන්ධයෝසි, ඔෆ ස්ල යන මොවුන්ගේ ප්‍රයෝජන උකතයි. විපුළී ශ්වපධාතුවිප්, රුද්ගොත'ය:, ඉම්, සවනානන ෂ:, විස්කන්තා යනාදියෙහි ස්වපධාතුහු ජතදෙශ නොව වකාරසුකත බැවින් ෂතය නොවේ, විසිපිති. විපුළී ස්වපධාතුවිප්, විකද, ඩිසංඥ පකාරය හට ලොප්ද, ව්‍යථිග්‍රහ, ඩිහට ප්ද වෙත්, හිකා:සහු යන මෙහි, දශස්වාදෙ: යනාදිය නියම බැවින් මෙහි ඩිහට ෂතය නොවේ, ඩි කෙරෙන් පරවූ මූලධාතුව, ක්විලාත් යනාදියෙන් ෂතය වේ, ශ්වප් පරකල්හි වාඛිසි, විසුඡ්වාප. දුර් පුළී ස්වපධාතුවිප්, ග්‍රහස්වපාද්‍ය:, ප්, විස්කන්තා, ජතදෙශ කල්හි වකාර රහිත බැවින් ෂතයද, නැවත විකට ඩිකාය්‍යද වෙත්, දු:සුප්පතු:. නිවිනාත් ෂ:, මෙහි වකාර රහිත බැවින් ෂතයයි.

(මු-) (167) අන ස් ල ප්‍රාණෙන.

ප්‍රාණිති ප්‍රානිති.

(ස-) ප්‍රපුළී අනධාතුවිප්, රුද්ගොත'ය:, ප්‍රාග්වන්ත:, දිසි වේ, ප්‍රාණිති. පක්ෂයෙහි ප්‍රානිති.

(මු-) (168) ශ්වස ස ල ප්‍රාණෙන.

ශ්වසිති. අශ්වසිත්. 576) ක්ෂණදිකානන විරි:

(169) ජක්ෂ ක්ෂ ල ස භක්ෂ භාසයෙ: ජක්ෂිති.

697. අන්තො'ද්වෙ: (අන්ත: 6. අත් 1. වෙ: 5.)

වෙ: පරසකතොත් සතත්. ජක්ෂිති.

(ස-) රුද්ගොත'ය:, ඉම්ව, ශ්වසිති, යනු වේ. අම් ආදිය වි,

වසො'රස සනාදියෙන් ඉමිව, අභවසිත්. හසාදෙ: සනාදි යෙහි ස්‍රණදි බැවින් වැඩි නොවන්නිය. (676) ජ්‍යෙෂ්ඨාදි ස්‍රණයෙන් ස්‍රණ-යන්න ජ්‍යෙෂ්ඨය සඳහා අනුබන්ධයි. (696) රුද්‍රදි බැවින් ඉමි කළ කල්හි, ජ්‍යෙෂ්ඨ. වෙ: පරස, විකයා කෙරෙන් පරවු; අනා: වෙන්කරණලද ඉකාර ඇති අන්ත්යන්නත; අත් සතත්, අත් වන්නේය. ජ්‍යෙෂ්ඨ-අනා, වෙන්කරණලද ඉකාරද ඇති අන්ත්තමයින් අත් වේ, ජ්‍යෙෂ්ඨ. අන්ත් සි හසනනාතිර්දෙශය බැවින් අනා අන්තු අනාං සනාදිගේ ග්‍රහණයයි. දදති යනුද ජ්‍යෙෂ්ඨ යන්න මෙනි. විකිෂිතනි සනාදියෙහි (543) ශ්‍රේණිවල ලොප්කළ කල්හි ස්ථානිවැඩිබැවින් අනාගියන්නතට අත් නොවේ. [පාණිනී: 7. 1. 4.]

(මු-) (563) අනුස්සිවෙරිත්. අජ්‍යෙෂ්ඨ.

(170) ජායා ස්‍රල ජාගරණ.

698. ආරුසාසිතං. (ඡු: 1. උසි 7. අධිකං 7.)

වෙරුසි පරෙ ඡු: සතත් න තු ධිකං. අජාගරු: අජාගරු. අජාගරිත්. ජාගරමාස ජාගාර.

(ස-) ජ්‍යෙෂ්ඨාදි-අත්, ශ්‍රේණිවල ලොප්වේ, අනුස්සිවෙ: අන්තට උස්, අජ්‍යෙෂ්ඨ.

උසි පරෙ, උස්ආදෙශයා පර කල්හි; වෙ: විරුකතධාතූ හට; ඡු: සතත්, ගුණ වන්නේය; ධිකන්තු, සිසංඥයා පර කල්හි වනාහි; න, ගුණ නොවේ.

ජාගාරාදි-අත්, ශ්‍රේණිවල ලොප් වේ, අනුස්සිවෙ: උස්, මෙයින් ගුණවේ, අජාගරු: ජාගාරාදි-සිස්, අම්, ශ්‍රේණිවල ලොප්ද, ගුණද වෙත්, හසාද්හකං, සිස්තට ලොප් වේ, අජාගරු. ජාගාරාදි-වසො'රස, ව්‍යවද යන මෙහි ජාගාරි ජන හෙයින් වැඩි නොවන්නිය, ගුණද, සිතට ලොප්ද වෙත්, අජාගරිත්. ජාගාරාදි-දර්ශ්‍යාස, ආම්, ගුණද, භවස්සුතාම: දීඝිද වෙත්, ජාගරමාස. පසුයෙහි විකද, දීඝිවූ ධිසංඥයා හට ග්‍රහණ වෙත්, ඡුප් පර කල්හි වැඩිසි, ජාගාර. [පාණිනී: 7. 3. 83.]

(මු-) 699. ජාගාරා'ණිවිණිති ක්වසුකානෙ තු වා. (ජාග්‍ර: 6. අ-ණප්-වි-ඉණිති 7. ක්වසු-කානෙ 7. තු 1. වා 1.)

ජාගරොතිර් ණුඃ සතත් න තු ණපි වෛ ඉණ්ඤි ඩිති ව, කි
සෞ කාතෙ තු වා. ජජාගරතුඃ.*

(ස-) ජාගරොතිර්, ජාගාධාතුහට ; ණුඃ සතත්, ගුණ වත්
න්ද ; ණපිවෛඉණ්ඤිඩිතිවතු, ණප්-වි-ඉණ්-ඩිත් යන මේ
ප්‍රත්‍යයන් පරකල්භිවනාහි ; න, ගුණ නොවේ ; කිසු කාතෙ
තු, කිසු-කාන යන මොවුන් පරකල්භි වනාහි ; වා, විකල්ප
යෙන් ගුණවේ.

ජාගාධාතු-අතුස්, මෙයින් ගුණද වේ, ජජාගරතුඃ. ජාග්‍රා
යන මෙහි සුභ්‍රය බැවින්, සාතොඛොච්ඡි යනාදියෙන් ඩිවාදෙශ
නොවේ, මේ ප්‍රත්‍යයවිෂයෙහි ගුණනිෂේධ හෙයින් අනික්
සියලු තත්ත්ව ගුණ වත්න්ද යන අවිසි. ඤි පර කල්භි,
ජාගරයහි කියාද, ඤි පරකල්භි ජාගරා කියාද, යක් පර
කල්භි ජාගයානෙ කියාද, යප් පරකල්භි, ජාගයා කියාද,
ඤි-යාත් පරකල්භි ජාගයාත් කියාද වෙත්. ණප් ආදිය පර
කල්භි වනාහි ජජාගාර ජාගාච්ඡි (1131) අජාගාරි කියාද, ජාගා
තා ජාග්‍රති කියාද, මේ ආදිය සිවයි. කිසු කාන ප්‍රත්‍යයන්
පරකල්භි ජජාගච්ඡාත් ජජාගාච්ඡාත් ජජාගරණා ජජාග්‍රාණා
කියාද වෙත්. [පාණිනී 7. 3. 85.]

(මු-) (171) දරිද්‍රා ක්‍ෂ ලු ද්‍රහිතකං.

700. දරිද්‍රො ඩිත් හසෙය්ග්‍රණා හාග්ගෙකස්තු වා. (දරිද්‍රා
6. ඩි: 1. හස්-රෙ 7. අග්‍රණා 7. හාක්ගෙකා 6 .. තු 1. වා 1.)

දරිද්‍රතොර් ඩි: සතත් අග්‍රණා හසෙ රෙ පරෙ, හාග්ගෙකස්තු
වා. දරිද්‍රිතා:

(ස-) අග්‍රණා, ගුණනුච්ඡි; හසෙ රෙ, ර සමිනිනිච්ඡි හස් පර
කල්භි; දරිද්‍රතොර්, දරිද්‍රධාතුහට ; ඩි: සතත්, ඩිකදෙශ වත්
න්ද ; හාග්ගෙකස්තු, හාකධාතු හිධාතු යන මොවුන්ගේ
ස්ථානයෙහි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් ඩිකදෙශ වත්න්ද.
ඩිකාරය ඉත් වේ, ඉකාරය සිටියි.

දරිද්‍රධාතු-තස්, මෙයින් ඩිකදෙශය වේ, දරිද්‍රිතා. [පාණි
නී: 6. 4. 114, 115, 116.]

* ණප් ව විශ්ව ඉණ් ව ඩිවෙවති තත්, පශ්චාත්තාක්ශයොගෙ
තස්මිත්.

(මු-) 701. ශ්‍රීතාචාර්යලොපයාගේ ගණිත සායනය.
(ශ්‍රීතාචාර්ය 6 .. ආ 1. ලොපයා 1. අගණිත 7. ගණිත 7. කු 1.
ඊ 1. අගණිත 6.)

ශ්‍රීතා ඉන්ද්‍රියය වෙත ආ ලොපයා සතත්, අගණිත ගණිත කු
දුටුමි සතත්. දර්ශන.

(ස-) ශ්‍රීතා ඉන්ද්‍රියය, ශ්‍රීතා යන්ත්‍රයෙන්ද ; වෙත, විකල්ප
බාහුලයෙන්ද ; අලොපයා සතත්, ආකාරයට ලොප කටයුතු
වන්නේය ; අගණිත ගණිත කු, ගුණරහිතවු රසංඥ හස් පර
කල්හි වනාහි ; දුටුමි, දුබාහරහිතවු ආකාරය ; ඊ සතත්,
ඊකාර වන්නේය.

දර්ශනබාහු-අනති, ශ්‍රීතා ලොපයා, විකල්පබාහුලය මෙසින්
ආකාරලොපයා වෙන්, අනෙකාදිවෙ, ඉකාර විශ්ලේෂ
අන්ත් යන්ත්‍රයට අත් වේ, දර්ශන. මෙහි අගණිත ර සි කිය
යුතු වෙයි, එහෙයින් බහුබාහුලයට යම් කල් කල්හි වාච්‍යයන
යනාදියෙහි යෙදීම නොවේ. ගුණනවු හස් පරකල්හිවනාහි
ක්‍රියාත්මක ජනිත යනාදිය වේ, දු බා යන බාහුලයට වනාහි
දනෙක බනෙක යනු වේ. [පාණිනි 6. 4. 112, 113.]*

(මු-) 702. දර්ශන අලොපයා සනකානේ ර ව්‍යාන්ත වා.
(දර්ශන 6. අලොපයා 1. අ-සන්-අක-අනෙ 7. අරෙ 7. ව්‍යා
7. කු 1. වා 1.)

දර්ශන අලොපයා සතදරෙ, න කු සන් අක අනෙ ව, ව්‍යා
න්ත වා.

අදර්ශන අදර්ශන. දර්ශනාස දදර්ශන. දර්ශනත්.†

(ස-) අරෙ, රසංඥයා රහිත විභක්ති පරකල්හි ; දර්ශන,
දර්ශනබාහුලයෙන් ; අලොපයා සතත්, ආකාරලොපයා වන්නේය ;
සනි, සන්ප්‍රත්‍යයා පරකල්හිද ; අක, අකප්‍රත්‍යයා පරකල්හිද ;
අනෙ ව, අන පරකල්හිද ; න කු, ආකාරලොපයා නොවේ ;
ව්‍යාන්ත, විසංඥයා පරකල්හි වනාහි ; වා, විකල්පයෙන්
ආකාරලොපයා වේ.

දර්ශනබාහු-වසෝ රසය, ආකාර ලොපයා, නැවත සි ලොප
දීඝාදිය වෙන්, අදර්ශන. පක්ෂයෙහි යමරම, යනාදි

* ශ්‍රීතාචාර්ය වෙත ගො තයෝ.

† සන් ව අකයෙහි අනෙහි තත්, න තත් අසනකානං
තස්මිත්.

යෙන් ඉම් හා සත්, අම්, ඊම් පළමු පරිද්දෙන් වේ, සත් ආගමය බැවින් ආකාරලොපය නොවේ, අදර්ශයින්. දර්ශ්‍ය ධාතු-දර්ශ්‍යකාස, ආම්, හ්වස්ත්‍රාමාමි, දර්ශ්‍යමාස. පක්‍ෂයෙහි අනන්තරධනව බැවින් මෙයින් ආකාරලොපයද, ධාතුවට විනිද, බිසංඥාගයහට ලොප්ද වෙන්, දදර්ශ්. දර්ශ්‍යධාතු-සි-යාත්, මෙයින් ආකාරලොපය වේ, දර්ශ්‍යත්. සත් ආදිය පරකල්හි මෙසේයි, දිදර්ශ්‍ය සති, දර්ශ්‍ය යකා, දර්ශ්‍යණං. පාණිනි ආදිහු වනාහි බොහෝ ආදෙශය බලවත්යයි සිතා දදර්ශ්‍ය යි උද්ගරණ කරති.

(-මු) (172) වකා සා ක්‍ෂ ල දිපෙනා.

(671) හුක්කසො හෙර්ධි. වකාධි. (64) කුප් කුසොරිති සසා දෑ. වකාධි.

(ස-) වකාස ධාතුහුගේ සාකාරය ක්‍ෂිප්‍රත්‍යයා කෙරෙහි පරමු අච්ඡි පරකල්හි උච්චසංඥාගයහට හුස්වනිෂ්ඨය පිණිසයි. වකාසධාතු-හි, හි, හුක්කසො හෙර්ධි, ධි වේ, බෙසලොපොවා යි සාකාරලොපය වේ, වකාධි. වකාස, හි, පෙර මෙන් ධි වේ, කුප්කුසො, යනාදියෙන් සාකාරයහට දකාර වේ, වකාධි.

(මු-) 703. ඝ්‍රාං දො න සා. (ඝ්‍රාං 7. දො 7. න 1. සා 6.)

ඝ්‍රාං දො පරෙ සසා න සත්. අවකාත්.

(ස-) ඝ්‍රාං, ඝිසංඥා සමබන්ධි; දො පරෙ, දිප් පරකල්හි; සසා, ධාතුහුගේ සාකාරයහට; න සත්, නකාර වන්නේය.

වකාසධාතු-හි-දිප්, අම්, මෙයින් සාකාරයහට නකාර වේ, ශප්තට ලොප් වේ, හසාද්ග්‍රාං දිසො, දිහට ලොපයි, අවකාත්. විකල්ප දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පැවති බැවින් නිත්‍ය වේ. [පාණිනි: 8. 2. 73.]

(මු-) 704. සො. වා. (සො 7. වා 1.) අවකාත් අවකාස.

(ස-) සො, ඝිසංඥා සි පරකල්හි; වා, සාකාරයහට විකල්පයෙන් නකාර වන්නේය.

වකාසධාතු-හි-සිප්, අම්; ශප්තට ලොප්ද, මෙයින් සාකාරයහට විකල්පයෙන් නකාරද වෙන්, හසාද්ග්‍රාං, සිහට ලොප් වේ, අවකාත්. පක්‍ෂයෙහි සාකාරය නකාර නොව විසභිය වේ. අවකාස. [පාණිනි: 8. 2. 74.]

(මු-) (173) ශාස ක්‍ෂ ල ශාසනෙ.

705. ශාසුඛිධිස්ථෙ'ණො කෙවො ඩාශාසභෙ. (ශාසුඛි 1. ඉත් 1. හස්ථෙ 7. අණො 7. කෙවො 7. තු 1. ආශාස: 6. ව 1.)

ශාසෙන රුඛ ඉත් සතත් අණො හසෙ ඩෙ ව, කෙවො තු ආශාසභෙ. ශිභො: ශාධි. අශිෂත්.*

(ස-) අණො හසෙ, ගුණනුච්ඡි හස් පරකල්හිද; ඩෙ ව, ඩකාරයා පරකල්හිද; ශාසෙන, ශාසධාතුහුගේ; උඛි, උඛිසංඥ ආකාරයතෙම; ඉත් සතත්, ඉකාර වන්නේය; කෙවො තු, ක්ව ප්‍රත්‍යයා පරකල්හි වනාහි; ආශාසභෙ, ආචිපුච්ඡි ශාසධාතුහුගේ උඛිසංඥයහටද ඉත් වන්නේය.

ශාසධාතු-තස්, ශප්තට ලොප්ද, මෙයින් ආකාරයහට ඉකාරද; ශාසධාතු හෙයින් ක්විලාත් යනාදියෙන් ෂධියද වෙත්, ශිභො: ශාසධාතු-හි-හි, ශප්තට ලොප් වේ, ජහොධි, ශාධි. ශාසධාතු-චි-දි, අම්, ශාසුලිද්දත්, ඩ, මෙයින් ඉකාරද, ෂධියද වෙත්, අශිෂත්. අණො යනු නියමයෙන් හස් යන්නහුගේ විශේෂණයයි. ශාස යනු, ශාස ස්‍ය ල ශාසනෙ යන මෝහටමය. කෙවො තු ආශාසභෙ යනු ආචි පුච්ඡි ශාසඛල ආශිෂ්ඨ යන මෝහට ක්විප් කල කල්හිමය. ගුණනුච්ඡි හස් පරකල්හි වනාහි, ආශාසෙන යනාදියෙහි ආත්මනෙපදයෙහි උපන්නාහට ඉත් නොවේ. ක්විප් පරකල්හි මෙසේයි, මිත්‍රං ශාසනිති මිත්‍රයී, ආශාසෙන ඉති ආශී: (1033). [පාණිනී: 6. 4. 34.]

(මු-) (174) වක්‍ෂ ඩල වදෙ. වභෙව.

(ස-) වක්‍ෂධාතු-තෙ, ශප්තට ලොප්ද, සතදෙ: සොලොපය, කකාරලොපයද වෙත්, ඡ්වුහි:, වභෙව.

(මු-) 706. වක්‍ෂ: ක්සාඤ ඛතඤ රො'නතගොසසනෙ. (වක්‍ෂ: 6. ක්සාඤ-ඛතඤ 1. අරෙ 7. අනතගොසසනෙ 7.)

වක්‍ෂ: ක්සාඤ ඛතඤ සතදරෙ, න තු වජ්ජනෙ උසි අසි අනෙ ව.

අක්සාසිත් අක්සාසන, අඛ්‍යත් අඛ්‍යත. තතගෙ තු සම වක්‍ෂිභ්.†

(ස-) අරෙ, රසංඥයා වර්ජිත විෂයෙහි; වක්‍ෂ:, වක්‍ෂධාතුහට; ක්සාඤ ඛතඤ සතත්, ක්සාඤ-ඛතඤ යන මේ ආදේශ

* ශාස උඛි ශාසුඛි තත්. හස් ව ඩභෙ තසමිත්.

† ක්සාඤ ව ඛතඤ ව තත්. නරො'රසතසමිත්. තතගභෙ උස් ව අස් ව අනභෙ තත්. නක්ඤොගෙ තසමිත්.

වත්තේය ; වජ්ජෙන, වජ්ජනාථියෙහි වූ ; උසි අසි අනෙකු ව, උස්-අස්-අන යන මොවුන් පරකල්හි වනාහි ; න, කියනලද ආදෙශ නොවන්නේය.

වක්ඛාදා-මෙසින්, ක්සාදෙශසි, දි, අම්, සි, ආකාරනතයා කෙරෙන්, (598) යමරම, ඉමිද, සන්ද, ඊමිද, සිහව ලොප්ද, දිසිද වෙත්, අක්සාසීත්. වක්ඛාදා-මෙසින් ක්සාදෙශසි, එකසාර ආකාරනතාදෙශය බැවින්, තෙමෙකාචියනාදියෙන් ඉමිතිමෙධ වේ, අක්සාසන. වක්ඛාදා-මෙසින් බ්‍යදෙශසි, වක්ඛාස, ඩ, උසෙවම්, ආකාරලොපසි, අබ්‍යත්. වි-තත් කලකල්හි අබ්‍යත්. ත්‍යගෙකු, ත්‍යගෙයෙහි වනාහි උස් අදි ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි ආදෙශ නොවේ. සම්පූර්ණ වක්ඛාදා-වසෝ'රස, සම්වක්ඛි.

ක්සාඤ්ඤ බ්‍යඤ්ඤ යන දෙතන්හි ඤ්ඤානුබ්‍යව බැවින් උභයපදයකි. අරෙ යනු විෂයසප්තමිකි. එහෙයින් විභ ක්‍රියාත්පත්තිය කෙරෙන් පලමු මේ ආදෙශ දෙක වන්නාහ. වජ්ජනාථියෙහි උසාදිප්‍රත්‍යය පරකල්හිද ආදෙශ නොවන්නේය. ක්සාඤ්ඤ යනු තාලව්‍ය මධ්‍යයෙහි පාණිති ක්‍රමදිශ්වරයෝ කියත්. අත්‍යමත හා අනුකූල බැවින් වොපදෙවහු විසින් දන්ත මධ්‍යයෙහි කියනලදී. දන්තවද්දෙශ විධාන සාමාන්‍යයෙන් ඡන්ද්‍ය නොවන්නේය. [පාණිනි: 2. 4. 54.]

(මු-) 707. ධ්‍යං වා. (ධ්‍යං 7. වා 1.)

වක්සෙ, වක්සෙ, වබ්‍යෙ, වබ්‍යෙ, වවක්සෙ.

(ස-) ධ්‍යං, ධීසංඤ්ඤා පරවිෂයෙහි ; වා, වක්ඛාදාහව විකල්පයෙන් ක්සාඤ්ඤ-බ්‍යඤ්ඤාදෙශ වන්නේය.

වක්ඛාදා, මෙසින් ක්සාඤ්ඤාදෙශය වේ, ඡන්ද, විඤ්ද, විෂ ද්‍යුස සංයෝගයාගේ සකාරයහව ලොප්ද වෙත්. බීසංඤ්ඤ හව හ්‍රස්වද, කකාරයහව වකාරද වෙත්, ඡන්ධාතො වො, විසංඤ්ඤහව ලොප් වේ, වක්සෙ. එ-විභකති කල කල්හි, වක්සෙ. මෙසින්ම බ්‍යඤ්ඤ කල කල්හි, වබ්‍යෙ, වබ්‍යෙ යනු වේ. පක්ඛයෙහි වක්ඛාදා-එ, විඤ්ද, බීසංඤ්ඤ-ඤහව ලොප්ද වෙත්, වවක්සෙ. [පාණිනි: 2. 4. 55.]

(මු-) (175) ඊඛ ඩල ඤාතො. ඊටො.

(ස-) ඊඛාදා-තො, ඡ්‍යුතී, කබිකාසො, ඩකාරයහව ටකාර වේ, ඊටො.

(මු-) 708. සබ්බා රසෙත්ති ජනිතිං. (සබ්බ: 6. රස 6. ඉම් 1. ජන-ඊඩ-ඊඟ: 5.)

එහි: පරස සස සබ්බා ව රස ඉම් සත්. ඊඩිඤ ඊඩිඤ.

(ස-) එහි: පරස, ජන-ඊඩ-ඊඟ යන මේ ධාතූන් කෙරෙත් පරවු; රස, රසංඥා සමිඤ්චු; සස, විභක්තව යවු සකාරයහටද; සබ්බා, සබ්බිභක්තවද; ඉම් සත්, ඉම්භගම් වන්නේය.

ඊඩධාතූ-කී-සෙ, මෙසින් ඉම්, ඡායා වේ, ඊඩිඤ. ඊඩිඤ යනු සුගමි. ජනධාතූ ජුභොතාදිහුගේම වේ, දිවාදිගුණයාගේ නොවේ, ඔහට ගත් ප්‍රත්‍යයා විසින් මධ්‍යගත බැවිනි. මේ සුගුණගේම අප්‍රාප්ත කල්හි විධානයයි, නියමය නොවේ, එහෙයින්, ජනිතා ඊඩිතා යන මේ ආදියෙහි, වසෝරස, ඉම් වන්නේය. [පාණිනී: 7. 2. 78.]

(මු-) (176) ආස ඛල උපවෙගනෙ. ආසෙත.

(582) ඊච්ඡදිතකම්. ආසාඤ්චකෙ.

(177) වස ඛල ආච්ඡාදනෙ. වසිතා වසා.

(178) නිසි ඛල චුම්බනෙ. ප්‍රණිංසෙත ප්‍රතිංසෙත.

(ස-) ආස-කී-තෙ, ශප්තට ලොප් වේ, ආස්තෙ. ඊච්ඡදියනාදි සුගුණෙන් ආම් කල කල කාධාතූහට සීසංඥා බැවින් විඤ්ච, ඛිසංඥාහට, අකාරදෙශ, වකාරදෙශයි, ආසාඤ්චකෙ. වසධාතූ, භී-තා, වෙම් සහ, විකල්පයෙන් ඉම්, වසිතා, පක්ෂයෙහි වසා. ප්‍රප්‍රථී නිසධාතූ-තෙ, අත එවෙදිතොනුණ්, ශප්තට ලොප් වේ, ප්‍රාත්වතනා, ප්‍රණිංසෙත. මුඛිතා නුචු පක්ෂයෙහි, ප්‍රතිංසෙත.

(මු-) (179) සු ඛ ල ප්‍රසවෙ. සුතෙ.

709. සුතෙ ඊත ඤ්ඤිතං. (සුතෙ: 6. ත 1. ඤ්: 1 ගතං 7.) සුතෙව.

(573) වෙමුදිතිම් වා. අසවිඤ අසොඤ.

(ස-) සුතෙ යනු සුගමි.

ගතං, සීසංඥා පරකල්හි; සුතෙ, සුධාතූහට; ඤ්ඤි, ගුණ නොවන්නේය.

සුධාතූ-භී-ඵප්, මෙසින් ගුණ නොවේ, ඤ්ඤිඤා රඤ්ඤි, උච්, සුතෙව. සුධාතූ-වෙමුදිත්, විකල්පයෙන් ඉම්, ගුණවේ,

අවිද, ඡායාද වෙත්, අසවිභ. පක්ෂයෙහි අසොභ. [පාණිනී: 7. 3. 88.]

(මු-) (180) ශි ඛ ල ශයනෙ.

710. ශිඛො රෙ ඡුඃ. (ශිඛ: 6. රෙ 7. ඡු: 1.)
ශෙතෙ ශයානෙ.

(ස-) රෙ, ගුණ නිමිත්තවුද අගුණ නිමිත්තවුද රසංඥා පරකල්හි; ශිඛ: ශිඛාතුහට; ඡු: ගුණ වන්නේය.

ශෙතෙ යනු සුගමයි. ශිඛාතු-ආතෙ, මෙයින් ගුණව-ශයා නෙ යනු වේ. [පාණිනී: 7. 4. 21.]

(මු-) 711. මානෙතා රම් විදසතු වා. (මාන: 6. රම් 1. විද: 5. තු 1. වා 1.)

ශිඛ: පරසා මසකනෙතා රම් සකත්. වෙතෙතසතු වා. ශෙරතෙ. අශයිභ.*

(ස-) ශිඛ: පරසා, ශිඛාතුහු කෙරෙන් පරවු; මසකන: ආත්මනෙපදය සම්බන්ධවූ අත්ත් යන්නහුගේ ස්ථානයෙහි; රම් සකත්, රම්ආගම වන්නේය; වෙතෙතසතු, විදධාතුහු කෙරෙන් පරව වනාහි; වා, විකල්පයෙන් රම් වන්නේය.

ශිඛාතු-අනෙත, මෙයින් රම්, ශිඛො රෙ ඡු: ශප්තට ලොප් වේ, මානෙතා'දනන: අත්, ශෙරතෙ. ශි-නෙමෙ කාච්, යනාදියෙන් ප්‍රසවකිරීම හෙතුකොටගෙන, වසෝ'රසා, ඉම්, ගුණද, අස්ද වෙත්, අශයිභ. විද යනු ශිඛ සාභවයාය හෙතුකොටගෙන අද්දියෙහි කියනලද්දහුගේම ග්‍රහණයයි. [පාණිනී: 7. 1. 6.]

(මු-) (181) අධිචිල අධ්‍යයනෙ. අධිනෙ

712. ශිඛ ඡවිථෙතා වා. (ශි 1. ඉඛ: 6. විථෙත: 7. වා 1.)
ඉඛො හි සකත් වා. වි-ථෙත: පරයො: සිධානන ඡු: අධ්‍යයනිභ අධ්‍යොභ.

(ස-) ගණපාඨයෙහි අධිපුච්චි ඉඛධාතුහු තමා දක්වූ බැවින් අධිපුච්චි ධාතුහුගේම ප්‍රයෝගය වේ, හුදකලා ධාතුහුගේ ප්‍රයෝගය නොවේ. අධි-ඉ-නෙ, ශප්තට ලොප්ද, දිසිද වෙත්, අධිනෙ.

විථෙත: පරයො: විසංඥය-විසංඥය යන දෙක පරවිෂයෙහි;

* මාසකත්ත් මාත්ත් තසා.

ඉඩ, ඉඩබානුහට ; වා, විකල්පයෙන් ; හි : සතත්, ගතදෙය වන්නේය. සීනාත්, හිසත්ත දිසි බැවින් ; න ඡු, ගුණ නොවේ.

අධි-ඉ-නත්, අම්, මෙයින් විකල්පයෙන් හි වේ, සිප්පනයයි. එකඟව ඉවර්ණනය බැවින් ඉම් නොවේ, යකාරද, ඡනාදි යද වෙත්. අධාගිභ. පක්ෂයෙහි අම්, ආදිගෙවො, ගුණ වේ, සි, නැවත (518) අම්ව වැඩිසි, ඉකාරයහට යකාර වේ, අධොගිභ. [පාණිනි: 2. 4. 50.]

(මු-) 713. ධාං ගා ඤාචිසනොස්තු වා. (ධාං 7. ගා 1. ඤාචිසනො: 7.. තු 1. වා 1.)*

ඉඩො ගා සතත් ධාං, ඤා: පරෙ අචි සනි ව වා. අධිජගෙ. අධාගිභ්‍යන අධොගිභ්‍යන.

(ස-) ධාං, සීසංඥය පරකල්හි ; ඉඩ, ආත්මනෙපදයෙහි වූ ඉඩානුහට ; ගා සතත්, ගාදෙය වන්නේය ; ඤා: පරෙ, ඤාප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ කල්හිද ; අචි, අචි පරකල්හිද ; සනිව, සත් පරකල්හිද ; වා, විකල්පයෙන් ගාදෙය වන්නේය.

අධි-ඉ-ඡි-එ, මෙයින් ගාදෙය වන්නේය ; විනද, බිහට හුඤද, ජකාරද වෙත්, උසෙවම්, ආකාරලොපයි, අධිජගෙ. අධි-ඉ-පි-සත, අම්, (712) හිකල්කල්හි අධාගිභ්‍යන. පක්ෂයෙහි අම්ද, ගුණද, වැඩිද වී, අධොගිභ්‍යන. [පාණිනි: 2. 4. 49.]

(මු-) (182) දිධිච්චි ඤාල දෙවනෙ දිජනො.

714. දිධිච්චිච්චි න ඡු. (දිධි-ච්චිව්‍ය: 6. න 1. ඡු: 1.) දිධොගිභ්‍යන.†

(ස-) දිධිච්චිව්‍ය, දි ධි ධානුද-ච්චි වි ධානුද යන දෙදෙනාහට ; න ඡු, ගුණ නොවේ.

දිධි-භි-ච්චි, මෙයින් ගුණනිෂ්ඨයි, අනෙකැකැර ධානු බැවින්, ශ්‍යාධිච්චො: යන මේ ආදියෙන් ජකාරයහට, යකාර වේ, දිධොගි. විච්චිනානානාය ඇති කල්හි පරස්ප්‍රයයෙහි අනුච්චිතය කරණුලබත්තවුන්ගේ යථාසංඛ්‍යා ප්‍රසංඛ්‍යා වන්නේය. සිසුතන්හි මොවුන් දෙදෙනාහට ගුණ නො වන්නේය. [පාණිනි: 1. 1. 6.]

* අචි ව යත් ව අත්සනො, ඤාචිසනො ඤාචිසනො නමො.

† දිධි ව ච්චි ව සමාහාරෙ නසා.

(මු-) 715. ලොසෙත'හෙතා සෙතා. (ලොපා: 1. අනා: 1. යෙත: 7..)

දිබ්-වෙවෙත රනෙතා ලොපා: සතත් යකාරෙව-ඡේයො:

අදිබ්භ.*

(ස-) යකාරෙව-ඡේයො: යකාර-ඉව-ඡේ දෙදෙනා පරකල් හි; දිබ්-වෙවෙතා, දිබ්-වෙව් යන මොවුන් දෙදෙනාගේ; අත් තා, අනාය; ලොපා: සතත්, ලොප්කටසුතු වන්නේය.

දිබ්-වි-තත්, අම්, සි, වසෝරස, මෙයින් ඊකාරය හට ලොප්වේ, අදිබ්භ. [පාඡිනි: 7. 4. 53.]

(මු-) (183) එවං වෙව්ඊ ඩි ක්ෂ ප්‍ර ඊ-ල-වත්.

(184) විෂො ඤල වෙවෙර.

(675) විෂවිද්‍යතො'නුස් වා. අවිජු: අවිෂත්. අවිභ. අවි කත්.

(ස-) එසේම වෙව්ධාතුව ඊලධාතුව මෙන් කානති ගති වෘජ්ති ක්ෂප ප්‍රජන බාදන යන මෙහි වේ. විෂ-ඤ-අත්, අම්, ශජ්හට ලොප් වේ, විෂවිද්‍යා, අවිජු: පක්ෂයෙහි, අවිෂත්. විෂ-ඤ-ත, අම්, අවිභ. විෂ-හශඡො'නිම්, සත්, ෂභො: කා, ෂතිය වේ, අවික්ෂත්.

(මු-) (185) දුගො ඤල ද්‍යුහනෙ. අධුක්ෂත්, අධුක්ෂත අදුග්ධ.

(ස-) දුගධාතූ-හශඡො'නිම්, සත්, හොභො හො, කිභාත් තස, දකාරයහට ධකාරද, ෂභො:කා, ෂතිය වෙත්, අධුක්ෂත්, වි-තත් කල කල්හි අධුක්ෂත. පක්ෂයෙහි ගුහදුහ ලිභා, යනා දියෙන් සි නිෂෙධයි, ද්‍යුදෙසී, ඤකාරද, භිභාතතථො, තකාරයහට ධකාරද, කිබ්කිසො, ඤකාරයහට ගකාරද වෙත්, අදුග්ධ.

(මු-) (186) එවං දිගො ඤල ලෙපනෙ. ප්‍රඡේදෙග්ධි අධික්ෂත්.

(187) උර්ණු ඤල ආච්ඡාදනෙ.

716. වොර්ණො: පිබච්ඡෙණු: (වා 1. උර්ණො: 6. පිත්-හස්-රෙ 7. ඡු: 1.)

* ය ව ඉඤ්ච නො සි තයො: යෙතා.

(මු-) 719. නාජනාදෙර් මි: (න 1. අජනාදෙ: 6 අදි: 1. වි: 1.)

අනාදිසිතාවො ධොරුදි රිනි සකත්.*

(ස-) අනාදිසිතාව:; අනුනා දෙක්හි සිටියාවූ සිරවත්වූ; ධො:; ධාතුහුගේ; අදි:; අදිවර්ණි:; විනිසකත්, විනි නො වත්තේය. [පාණිනි: 6. 1. 2.]

(මු-) 720. සකදො නවදො'ශෙ. (සකදො 7. නවදර: 1...අශෙ 7.)

සකදො සිතා නවදර මි නි සු නි තු ශෙ. උර්ණුනාව.†

(ස-) සකදො, සංයෝගාදියෙහි; සිතා:; සිටියාවූ; නව දර:; නකාර-වකාර-දකාර-රකාර යන මොව්හු; විනිසු:; විනි නොවන්නාහ; ශෙ තු, යකාරයා පරකල්හි වනාහි; න, විනිනිෂේධ නොවෙත්.

උර්ණු-ණ්, නාජනාදෙ:; අදි උකාරවිශ්ලේෂවූද, සක දොනවද:; රකාර විශ්ලේෂවූද, (558) විනි චේ, ණකාරයා පරකල්හි වැඩිද, අවිද වෙත්, උර්ණුනාව. අශෙ යනු පරවිසිටි යකාරය හා යෙදුනාවූ පුළියෙහි පවත්නා නවදර යන මොහු විනි වෙත් යනුයි. මෙහිද අජනා දෙභො: යනු අනුවර්තය චේ, එසේ නොවේනම්, දුද්‍රව, කියයුතු චේ, දුද්‍රෙ යනාදියෙහි දකාරයහව විනිනිෂේධ චේ. [පාණිනි: 6. 1. 3.]

(මු-) 721. ඩිදිම් ධොර්ණො: (ඝිත් 1. ඉම් 1. වා 1. උර්ණො: 5.)

උර්ණො: පර ඉම් ඝිත් සකවා. උර්ණුචිතා උර්ණචිතා.

(ස-) උර්ණො: පර:; උර්ණුධාතුහු කෙරෙන් පරවූ; ඉම්, ඉම්ආගමයතෙම; වා, විකල්පයෙන්; ඝිත් සකත්, ඝිත් වත් තේය.

උර්ණු-ඞි-තා, වසෝ'රස, මෙයින් විකල්පයෙන් ඝිත්, ශ්නුධිවො:; උචි, උර්ණුචිතා. පක්ෂයෙහි ණුර්ණුධය, ගුණ චේ, අචි, උර්ණුචිතා.

* අනනශ්ව අදිශ්ව නො අනාදි, අවො අනාදි යස ස තස.

† ස: සංයෝගසකදි සකසම්ත්. න ව ව ව ර ව ද ව නෙ.

(මු-) (188) ඡව්‍ර ඤල සතුතො.

722. පිබසුසොම් බ්‍රුවො යච්චුන්රුතුසොනා සතු වා.
(පින්-හස්-රස 6. ඊම් 1. බ්‍රුව: 5. යච්චුන්-රුතු-සොනා: 5.
තු 1. වා 1.)

බ්‍රුව: පරස පිතො හසො රස ඊම් සත් යච්චුගාදෙසතු වා. සතවිති සොනාති, අභිඤ්ඤාති. න්‍යථොවිත් න්‍යසොවිත්. අසොනාථ. තුඡ්චව. සතවිතා සොනාතා.*

(ස-) බ්‍රුව:පරස, බ්‍රුධාතුහු කෙරෙන් පරවු; පිතා, ඉත් සංඥ පකාරවත්වු; හසො රස, හස්සංඛතවු රසංඥයාහට; ඊම් සත්, ඊම් වන්නේය; යච්චුගාදෙසතු, යච්චුත්‍යය ලොප ධාතු ආදිකොට ඇති රුධාතු-තුධාතු-සතුධාතු යන මොවුන් කෙරෙන් පරව ; වා, විකල්පයෙන් ඊම්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සතු-තිස්, ශප්තට ලොප් වේ, මෙයින් ඊම්, ගුණවේ, සත විති. පසයෙහි, රපිබසුත්‍යා, වෘඪිසි, සොනාති. හිස: සතු සතුහ, ෂතිය වේ, අභිඤ්ඤාති. නි-සතු-දි, අම්, සි, ඉම්, ඊම්, සුසතුධො, වුජ්චද, ස්වර්තයෙහි වෘඪිසි, පර්නිවි යනාදියෙන් ෂතියද, ඡව්‍රහි, සිලොපාදියද වෙන්, න්‍යථොවිත්. ෂත විකල්ප පසයෙහි න්‍යසොවිත්. ස්තු-තත්, අම්, සි, සුස්තුධො, පරස්මෙපදයෙහි ඉම්විධාන බැවින් ආත්මනෙපදයෙහි නිෂේධද, ගුණද වෙන්, දිසිය බැවින් කුස් සො ජකු සිමා, සිලොපය නොවේ, ෂතිය වේ, අසොනාථ. ස්තු-සි-ව, විනද, ශසාදි බපාතන සංයෝගයාගේ ආදි සකාරයහට ලොප්ද වෙන්, නෙමසුම්, ඉම්නිෂේධද, ෂතාදියද වෙන්, තු ඡව්‍ර ව. ස්තු-සි-තා, වෙම් සහ, විකල්පයෙන් ඉම්, ගුණවේ, සතවිතා. පසයෙහි සොනාතා. [පාණිනී: 7. 3. 93.]

(මු-) (189) වු සල සුතො. සවිතා.

(190) රුලබ්වනො. රවිති රොති. රවිතා රොතා.

(191) තුලවෘතති-හිංසා-පුර්නිසු. තවිති තොති. තවිතා තොතා.

(ස-) සුධාතු කිවිසීමෙහි වේ, සු-සි-තා, නෙමෙකාවි, යනාදියෙන් විමුක්තකල බැවින් වසො'රස, ඉම්, ගුණවේ,

* පිව්වාසො හභ්වාසො රශෙවති පිබසුසොසා. යච්චු ලුක් යස්මාත් ස යච්චුක්, ස ව රුභ්‍යා තුභ්‍යා සතුභ්‍යෙති තස්මාස්

කවිතා. රුධාතු-නිප්, පිබසුසෙමි, විකල්පයෙන් ඊමිද, ගුණද වෙත්, රවිති. පක්ෂයෙහි රපිබසුතා, වෘතීසි, රෝති. රුධාතු-සි-තා, වෙමුදිත්, විකල්පයෙන් ඉමි, ගුණවේ, රවිතා. පක්ෂයෙහි, රෝතා. තුධාතු-නිප්, පිබසුසෙමි, ඊමි, ගුණ වේ, තවිති. පක්ෂයෙහි රපිබසුතා, වෘතීසි, රෝති. තුධාතු-සි-තා, වෙමිසහ, විකල්පයෙන් ඉමිද, ගුණද වෙත්, තවිතා, පක්ෂයෙහි තෝතා.

(මු-) (192) බුද්ධාලු උකෙතා. බුටිති.

723. පඤ්ච නිප් පඤ්ච ණබ්බා ගණ්ච. (පඤ්ච 1...නිප් 1...පඤ්ච 1...ණප් 1...වා 1. ආභා 1. ව 1.)

බුච්චා පරෙණා පඤ්චානා තිබාදිනා පඤ්ච ණබ්බාදයො වා සපු, බුච්චාභාසා සකත්. ආභා ආභාදා ආභා.

(ස-) බුද්ධාතු-නිප්, ගුණසි, පිබසුසෙමි, ඊමි, අවි, බුටිති.

බුච්චා පරෙණා, බුද්ධාතුහු කෙරෙන් පරවු; පඤ්චානා තිබාදිනා, නිප්චිතකතාදි පඤ්චචිතකත්තින්ගේ ස්ථානයෙහි; ණබ්බාදය පඤ්ච, ණප්චිතකතාදි පස; වා සපු, විකල්පයෙන් වන්තාහ. බුච්චා, බුද්ධාතුහටද; ආභා සකත්, ආභාදෙශ වන්තේය. බුද්ධාතු-නිප්, මෙසින් නිප්භව ණප්ද, බාතුහට ආභා දෙශදවෙත්, ආභ. බුද්ධාතු-තස්, මෙසින් තස්භව අතුස් ආදෙශද, බාතුහට ආභාදෙශද වෙත්, ආභාදා. අනතිහට මෙසින් උස්ආදෙශකල කල්හි ආභා. ආභාදෙශය ණබ්බාදි ආදෙශ පක්ෂයෙහිමය. තිබාදිත්ගේ ස්ථානයෙහි ණබ්බාදිආදෙශ කරණ බුච්චන් විභි තෝවේ, අතිතකාලය හැඟීමෙන්ද නැත්තේය. නිප්භව, ණප්ද; තස්භව, අතුස්ද, අනතිහට, උස්ද, සිප්භව, එස්ද, එස්භව, අභිස්ද, යනමේ ක්‍රමය වේ. [පණ්ණාසිකා 3. 4. 84.]

(මු-) 724. ගසන පි. (භා 6. ත 1. පි. 7.)

ආභා ගසන තා සකත් ටේ පරෙ. ආභා ආභාදා. පක්ෂ සුගම.

(ස-) ටේ පරෙ, එකාරයා පරකල්හි; ආභා, ආභා යන්තහු ගේ; ගසන, ගකාරයහට; තා සකත්, තකාරයෙහි වන්තේය.

බුද්ධාතු-නිප්, පඤ්චනිප්, එප්ද, බාතුහට ආභාදෙශද, මෙසින් ගකාරයහට තකාරද වෙත්, ආභ. බුද්ධාතු-එස්, පුච්ච සුගමයෙන් එස්චිතකතිහට, අභිස්ආදෙශද, බාතුහට ආභාදෙ

ශබ්ද වෙන්, ආහථි: පක්ෂ සුගම, පක්ෂයෙහි සුගමයි. ඒ මෙසේයි, බුද්ධානු-සිප්, පිබසුසෙසම්, ඊම්ද, ගුණද වෙන්, බුච්ඡි. විච්චනය බුද්ධ: ආහ යන මොහුගේ විභක්තික්‍රමය ඉක්මවීමෙන් අනුවාතනය වේ. පිබසුසෙසම්, යනාදියෙහි බුද්ධත්තයාගේ ස්වරූපගුණය හෙතුකොටගෙන මෙහි ඊම් නොවේ.

(මු-) 725. වචො'රෙ. (වච: 1. අරෙ 7.)

බුච්චො වච: සකදරෙ. අචොචත්. උචාච, උභවෙ.

අද්දි: සමාප්ත:

(ස-) අරෙ, රසංඤ්ඤිතන විෂයෙහි ; බුච්චො, බුද්ධානුහට ; වච: සකත්, වචාදෙශ වන්නේය.

බුද්ධානු-දි, අම්, මෙයින් වචාදෙශ වේ, වක්‍යාසය, ඔ, වච්ඡ සාත්ථිපතාං, චොච කියා වේ, අචොචත්. බුද්ධානු-ණප්, මෙ සින් වචාදෙශද, නැවත විකිද, ඩිසංඤ චකාරලොපයද වෙන්, ව්‍යථග්‍රහ, ඩිහටප්, ණප් පරකල්හි වාචි වන්නීය, උචාච. ව්‍යථග්‍රහ, යනාදියෙන් ඩිහටද, ග්‍රහස්වපාදෙක: යනාදියෙන් මූලයහටද, ජකදෙශව, එප්‍රත්‍යය පරකල්හි, උභවෙ. විභක්ති හුගේ ක්‍රමය ඉක්මවීමෙන්, බුද්ධ යන මොහුගේ අනුවාතනය වේ. අරෙ යනු විෂයසප්තමයයි, එහෙයින් වාච්‍යං යන මෙහි බුද්ධානුහට, වචිආදෙශය සලකා (971) හසනන බැවින්, ඝ්‍රහණ් ප්‍රත්‍යය වේ. එසේම වී පරකල්හි (618) වක්‍යාසයක යන මේආදියෙන්, ඩිප්‍රත්‍යය වන්නේය යනු සලකා, ඩිප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පූච්චම, වචාදෙශයයි. එසේම සියලුතන්හි රසංඤ නොවීම සලකන කල්හිම වචාදෙශය වන්නේය. . සියලු තන්හි බුද්ධානු ඤාකාරානුබන්ධි හෙයින් උභයපදය වේ, එහෙයින් අචොචත් අචොචත යනාදිය වේ.

අද්දිය නිමි.

(මු-) (193) හුලි හොමෙ.

726. හ්වාදි රෙ වි: (හ්වාදි: 1. රෙ 7. වි: 1.)

හ්වාදි රි: සකත් රෙ පරෙ. පුහොති.*

(ස-) හුඩාතුහුගේ, ලි යනු ඉත්සංඥයි, ධාතුන්ගේ අද්දික යද හ්වාදිකියද දැක්වීම පිණිසයි.

රෙ පරෙ, රසංඥාපරකල්හි; හ්වාදි, හ්වාදිධාතුගණය; වි: සකත්, විකි වන්නේය.

හුඩාතු-තිප්, ශප්, ලුගද්ගෙත්ප: හ්වාදි රෙ වි:, බිසංඥය හට ජකාරද; ගුණද වෙත්, පුහොති. රපිබසුත: යනාදි යෙහි විකිය වර්ජිත බැවින් වෘත්ත නොවන්නේය. [පාණිනි: 6. 1. 10.]

(මු-) 727. හ්වො විව්‍යණො. (හ්ව: 6. වි 1. අව් 7. අණො 7.)

හොරුකාරස ව් සකත් අණව් රෙ. පුහ්වති. පුහුධි. †

(ස-) අණව් රෙ, ගුණරහිත රසංඥා ස්වරයා පරකල්හි; හො:, හුඩාතුහුගේ; උකාරස, උකාරයහට; ව් සකත්, වකාර වන්නේය.

හුඩාතු-අනි, ශප්හට ලොප්වේ, හ්වාදි රෙ, බිසංඥයහට ජකාරද, මෙයින් උකාරයහට වකාරද, අනෙතාත්, යන මේ ආදියෙන් ඉකාරවිශ්ලේෂ අන්ත් යන්නහට අත්ද වෙත්, පුහ්වති. හුඩාතු-හි-හි, විකිද, බිහට ජකාරද වෙත්, හුකියො හො:, පුහුධි. අණො යනු කුමටය? පුහ්වති, යන මෙහි ගුණ වූ තන්හි වකාර නොවන හෙයිනි. රෙ යනු කුමටය? පුහු වතු: යන මෙහි රසංඥ නුච්ඡි තන්හි වකාර නොවන හෙයිනි.

(මු-) 728 පශාම් වා හි—හ්වි—හා—හො ඤාතං. (පශාම් 1. වා 1. හි-හ්වි-හා-හො: 5. ඤාතං 7.)

ඵහා: පශාම් වා සකත් ඤාතං. පුහ්වමාස පුහ්ව.

(ස-) ඤාතං, බිසංඥයා පරකල්හි; ඵහා:, හිඩාතු-හිඩාතු-හාඩාතු-හුඩාතු යන මොවුන් කෙරෙන් පරව; වා, විකල්ප යෙන්; පශාම්, පශාම්ආගමය; සකත්, වන්නේය.

හුඩාතු-ණප්, මෙයින් පශාම්ප්‍රත්‍යය වේ, පශාම් යන්නහුගේ

* හු: (ධාතු:) ආදි ර් යසා ස හ්වාදි:

† හොරු: හු: තසා හ්ව:

පකාරය ඉන් බැවින් ගුණයි, ශකාරය ඉන් සංඥ වෙයි, ආම් සි සිටියි, ශකාරය කරණකොටගෙන රසංඥ බැවින්, ඡ්වාදිරෙ, විනිසි, බිහව ජකාරද, මුලධාතුහට ගුණද, අවිද වෙත්, භවස් කුන්‍යාමි, ජුහවාමාස. පක්‍ෂයෙහි ධාතුහට විනිද, බිසංඥයා හට කායාදි, ණප් පරකල්හි වෘඛිද, ආවිද වෙත්, ජුහාව. [පාණිනි: 3. 1. 39.]

(මු-) (194) ඤාති ලිහිතකං.

බිහෙති. (700) දරිද්‍රෙ, ඩිරිති, බිහිතා: බිහිතා:, බිහාති. බිහයාමාස බිහාය.

(195) භිලිලජ්ජයාං. ජිහ්‍යාමාස ජිහ්‍යාය.

(ස-) හිධාතු-තිප්, විනිද, ගුණද වෙත්, බිහෙති. හිධාතු-තස්, දරිද්‍රෙහි:, හි, විනිවේ, බිහිතා: හි නුචු පක්‍ෂයෙහි, බිහිතා: හිධාතු-අනති, ශප්හට ලොප්ද, විනිද වෙත්, අනෙතා 'වෙ:, අත්, අනෙකඤ්චරධාතු බැවින්, ශ්නු ධිවො:, ඊකාරය හට යකාරයි, බිහාති. හිධාතු-ණප්, පශාමිවා, ආම්, භවස් කුන්‍යාමි, බිහයාමාස. පශාමි විකල්පපක්‍ෂයෙහි, මුලයහට-ණප් පරකල්හි වෘඛිසි, බිහාය. ණප් පරකල්හි භිධාතුහු කෙරෙන්, ජිහ්‍යාමාස, පක්‍ෂයෙහි ජිහ්‍යාය යනු වේ.

(මු-) (196) පෘලි පුහේතා.

729. පෘත්‍යාදෙර් හි: ඛෙ රෙ. (පෘ-සෘ-හෘ-ආදෙ: 6. හි: 1. ඛෙ: 6. රෙ 7.)

පෘ-සෘ-හෘ-මාඛ-භාඛාං ඛෙර් හි: සතත් රෙ. පිපතීති.

(ස-) රෙ, රසංඥයා පරකල්හි ; පෘ සෘ හෘ මාඛ භාඛාං, පෘධාතු සෘධාතු හෘධාතු මාධාතු භාධාතු යන මොවුන්ගේ ; ඛෙ:, බිසංඥයාහට ; හි: සතත්, ඛතදෙශ වන්නේය. ඛකාරය ඉන් සංඥ වෙයි, බිසංඥයා සමබන්ධිවූ ඤ්ඤායහට ඉකාරය වේ.

පෘධාතු-තිප්, ශප්හට ලොප්ද, විනිද, මෙයින් බිහව ඛත දෙශද, ගුණද වෙත්, පිපතීති. ප්‍රාදි ය වනාහි හෘධාතුව පවත් ඡ්වාදිගුණයාගේ සමාප්තිය සීමාකොට පවතියි එහෙයින් හෘමාඛ භාඛ යනු කියයි, මෙසේයි—සෘ ඉයතීති, බිහතීති, මිමිතෙ, ජිහිතෙ යනුයි. රෙ යනු කුමටය? රසංඥ පරනුචු කල්හි, පපාර බහාර යනාදියෙහි ඛතදෙශ නොවන හෙයිනි. [පාණිනි: 7. 4. 76.]*

* පෘඤ්ඤා සෘඤ්ඤා ප්‍රාදිඤ්ඤා නානාසා.

(මු-) 730. පුණ්ණි වා. (පු: 6. සී: 1. වා 1.)

පිපුර්ණා: පිපාතා: පපරතු: පප්පතු: (579) ඡුමත්තානන එ: පු: පාධාතුහට ; වා, විකල්පයෙන් ; සී: දිසී වන්නේය.

පාධාතු-තස්, විකිද, බිසංඥයහට, පෘත්‍යාදෙ: සිද, මෙයින් පාහට දිසීද, සෘදිරණ, සෘකාරයහට උර්ද, ච්ඡානචිතසි, උකාරයහට දිසීද වෙත්, පිපුර්ණා: මෙයින් දිසීර්භිත පක්‍ෂයෙහි පිපාතා: පාධාතු-අතුස්, විකිද, බිසංඥයාගේ සෘකාරයහට අකාරද, මුලයහට මෙයින් දිසීද, සෘතොණු: ගුණද වෙත්, ඡුමත්තානන එ: ගුණවත් හෙයින් තෘප්ඵලප යනාදියෙන් එකාර නොවේ, පපරතු: දිසීභාවපක්‍ෂයෙහි පප්පතු: අනිඤ්ඤාය මෙයින් බෙරෙ යනුද අනුවර්තය නොවේ. ස්වපෘතිවෘත්ත නෙ සි දිසීනන පාධාතු ව සිටි කල්හිද භුක්තානනය හටද දිසී නනයහට මෙන් පදසිඛිය පිණිස මේ සුත්‍රකරණය වෙයි.

(මු-) (197) ඔහාකලිතකගෙ. ජහාති, ජහිතා: ජහිතා: ජහති.

(ස-) හාධාතු-තිස්, විකිද, බිහට භුක්තද ජකාරද වෙත්, ජහාති. හාධාතු-තස්, විකිද, බිකායසීද වෙත්, දර්ශ්‍යෙහි, විකල්පයෙන් හි වේ, ජහිතා: පක්‍ෂයෙහි, ශ්වාදෙක, ඊකාර වේ, ජහිතා: හාධාතු-අනති, විකාදියද, ශ්වාදෙක, ආකාර ලොපයද වෙත්, අනොත්තෝ, අත් වේ, ජහති.

(මු-) 731. හාකො'නනලොප: බ්‍යං. (හාක: 6. අනන ලොප: 1. බ්‍යං 7.) ජහතත්.

(ස-) බ්‍යං, බිසංඥයා පර කල්හි ; හාක: හාධාතුහුගේ ; අනනලොප: අනනවූ ආකාරයහට ලොප්වේ.

හාධාතු-බි-යාත්, ශ්වහට ලොප්ද, විකිද වෙත්, මෙයින් මුලධාතුහුගේ ආකාරලොපය වේ, ජහතත්. හාකොත්බ්‍යං, සි කල කල්හි සිඛිය වන්නේ නමුදු ප්‍රථමකොට විකි වෙයි, පසුව අනනලොපය වෙයි යනු හැඟවීම පිණිස අනනලොප: යනු කියනලදී, එහෙයින් පලමුකොට විකි කල කල්හි පසුව මුලයාගේ ආකාරය ලොප් වේ, අත්පරිද්දෙකින් විනම් (537) ප්‍රාගචිකායසීදවි වී: යන නියමයෙන් හස් පරකල්හි පසුව විකිකලකල්හි බිසංඥයාහට අත්අනනවෘත්තානනය වන්නේය. එසේම ජහිතා: යනාදියෙහි පලමුකොටම විකිවේ. [පාණි නි: 6. 4. 118.]

(මු-) 732. හෙය ඩා වා. (හෙය 7. ඩා 1. වා 1.)

හාකො ඩා සතත් වා හෙය. ජහාහි ජහිහි ජහිහි. හෙයාත්.

(ස-) හෙය, හිවිහකති පරකල්හි; හාකා, හාධාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; ඩා සතත්, ඩාදෙශ වන්නේය.

හාධාතු-හි-හි, විකල්ප, ඩිකායාදි, මෙසින් ඩාදෙශද වෙත්, ජහාහි. පක්ෂයෙහි දරිද්‍ර, ඩි, ඩකදෙශ වේ, ජහිහි. නැවතත්, පක්ෂයෙහි ද්‍රමාගෙහාක, ඩි වේ, ජහිහි. හාධාතු-හි-යාත්, ද්‍රමාගෙහාක, යනාදියෙන් වෙ වේ, හෙයාත්. [පාණිනි: 6. 4. 117.]

(මු-) (198) සාර් ලිගතාං. ඉයර්ති.

(199) ජනමලිඛජනො. ජඤ්ඤ, ජඤ්ඤිවෙ.

(ස-) සාධාතු-තිස්, විකල්ප වේ, පක්ෂාදෙය, ඩිහට ඩි, මුලයහට ගුණද, බෙර්ස්වොය, ඉකාරයහට ඉයාදෙශද වෙත්, ඉයර්ති.

ජනධාතුහුගේ මකාරය ආදිය පිණිස අනුබන්ධයයි. ජනධාතු-කි-සෙ, විකල්ප, ඩිසංඥායාගේ නකාරලොපයද වෙත්, සධිවොරසෙමි, ඉමි, (230) උච්චසංඥායහට ලොප්ද, (46) නකාරයහට ඤකාරයද, ඡායද වෙත්, ජඤ්ඤ. ඩිවෙවිහකති පරකල්හි, ජඤ්ඤිවෙ.

(මු-) (200) නිජ්ජො ඤාලි පොඡඤ්ඤො ඤාධනො ව.

733. නිජාං බෙ රෙ ඤා. (නිජාං 6...බෙ 6. රෙ 7. ඤා 1.)

නිජ-විජ-විජාං බෙර් ඤා සතත් රෙ. නෙනෙකති නෙනිකතා.

(ස-) රෙ, රසංඥායා පරකල්හි; නිජවිජවිජාං, නිජධාතු විජධාතු විජධාතු යන මේ ධාතුගණයාගේ; බෙ, ඩිසංඥායහට; ඤා සතත්, ගුණ වන්නේය.

නිජධාතු-තිස්, ගප්හට ලොප්ද, මෙසින් ඩිහට ගුණද, මුලයහටද-ඤ්ඤිවෙ, ගුණද, විවච්චිකාච්චි, ජකාරයහට කකාරද වෙත්, නෙනෙකති. තස් පරකල්හි නෙනිකතා. නිජාං යන මොහුගේ බහුතිය ගණය පිණිසයි. ගණයද පාඨයෙහි හ්වාදිවු උභයපදයෙහි සමාපතය කෙලවරකොට ඇත්තේ වෙයි, එහෙයින් නිජවිජවිජාං යනු කියයි. විජධාතුහට, වෙ වෙකති, යනුද විජධාතුහට, වෙවෙච්චි යනුද එසේමැයි. මෙහි විවධාතුහුගේද, ඩිහට ගුණයයි ව්‍යාකෘතිය. [පාණිනි: 7. 4. 75.]

(මු-) 734. න ව්‍යුඛො'වි. (න 1. ව්‍යුඛ: 6. අවි 7.)

වෙරුඛො ණුර් න සංඝදි පරෙ. නෙනිඡාති.*

(ස-) අවි පරෙ, ඝරයා පර කල්හි; වෙරුඛො, විඤ්ඤා සමිඤ්ඤා උච්චසංඝයහට ; ණුර් න සංඝත්, ගුණ නොවන්නේය.

නිපධානු-හි-ආති, විඤ්ඤා, විසංඝයාහට කායඤ්ඤා, නිඡංඛො, ඛිහට ගුණද, මුලයහට මෙයින් ගුණනිෂේධද වෙත්, නෙනිඡාති. මෙහි අවි යනු රසංඝවිෂයෙහිමය. වෙවිඡාති යනුද එසේමැයි, සඛිහට ලොප්කල කල්හි, ලෙලිහිති මොමුච්චි යනාදියද වේ. උඛො යනු කුමටය? පුභවාති, යන්නෙහි උච්චරහිත බැවින් ගුණවන පිණිසයි. රෙ යනු කුමටය? නිනෙඡ යනාදියෙහි රකාර නුච්ච හෙයින් ගුණවන පිණිසයි. අවි යනු කුමටය? නෙනෙනකති යන්නෙහි ඝරරහිතයා පර කල්හි ගුණවන පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 3. 87.]

(මු-) එවං. (201) විජිරො ඤාලි විවෙකෙ.

(202) විජිරිලි ඤායා ව්‍යප්තො. අවිෂත් අවිෂ්ඨත්.

(ස-) විජධානුහු කෙරෙත් වෙවිඡාති යනුද එසේමැයි. විෂධානු-දි, අම්, ශාසුලිද්දත්, ඛ, අවිෂත්. ඛ රහිත පක්‍ෂයෙහි, හඟෞ'නිමිච්ච, සත්, ෂඬො: කො, ෂහට කකාරද, පඤ්ඤාද වෙත්, අවිෂ්ඨත්.

(මු-) (203) චුදු ඤාලි දුනෙ.

ප්‍රණිදදුති. අද ඉත්‍යකෙන-ගලොපො. දනෙත්.

(ස-) ප්‍ර-නි-දු-තිජ, විඤ්ඤා, ඛිහට හුඤ්ඤා, ප්‍රාග්වනනො, ණකාරද වෙත්, ප්‍රණිදදුති. අද ඉත්‍යකෙනො, ශ්වා යනාදි සුත්‍රයෙහි-අදො යනු කිබැවින් ; ආලොපො, ශ්වායො යනාදි සුත්‍රයෙන් ආකාරයහට ලොප්වේ, දුධානු-නෙ, විඤ්ඤා, විසංඝයහට කායඤ්ඤා, ශ්වායො, ආකාරලොපයද, කුච්චකුච්චො, දකාරයහට තකාරද වෙත්, දනෙත්.

(මු-) 735. වෙඤ්ඤා-ධොර් දෙ-ධෙ භො. (වෙඤ්ඤා: 6 .. දු-ධො: 6 .. දෙ-ධෙ 1 .. භො 7.)

වෙර් දුඤ්ඤා වෙර් ධාඤ්ඤා දෙ ධෙ ව සංඝත් භො. දෙති.†

(ස-) වෙර් දුඤ්ඤා, විඤ්ඤා උභයපදයෙහි වූ දුධානුහටද ;

* වෙරුඛි ව්‍යුඛි තසං.

† දුඤ්ඤා ධාඤ්ඤා නො තසො: දුධො:.

වෙර් බාඤ්ඤා, විනිවු ඵඤ්ඤා වු බාධාතූහටද ; හෙ, හිවිහකති පරකල්හි ; දෙ බෙ ව සකත්, දෙආදෙශද බෙආදෙශද වත් නේය.

ද-හි, විනිද, මෙසින් දෙආදෙශද වෙත්, දෙහි. බෙහි යනුද මෙඤ්ඤාසි. දෙව බෙව යන ප්‍රත්‍යාප්‍රථමා විවචනය ක්‍රමය පිණිසයි. මෙහි ඩුද්ඤ්ඤා-ඩුබාඤ්ඤා සි දෙදෙනාගේම ග්‍රහණයයි. අනෙකුදු දුසංඥාක බාධාතූහට හි පරකල්හි විනි නොවන බැවිනි. [පාණිනී: 6. 4. 119.]

(මු-) 736. ස්ථාදෙර් ඩි ජ්විමෙ න ඡුඤ්ඤා. (ස්ථාදෙ: 6 .. ඩි: 1. විමෙ 7. න 1. ඡුඤ්ඤා: 1.)

ස්ථාදෙර් ඩි: සකත් විමෙ, නසංච න ඡුඤ්ඤා. අදිත අදිභාතාං.*

(ස-) විමෙ, විසංඥා ආත්මනෙපදයා පරකල්හි ; ස්ථාදෙ: ස්ථාධාතූ-දුධාතූ යන මේ දෙදෙනාහට ; ඩි: සකත්, ඩුද්ඤ්ඤා වත්නේය ; නසංච, භිහටද ; න ඡුඤ්ඤා, ගුණ නොවත්නේය. ඩුකාරය ඉත්සංඥා වෙයි, ඉකාරය සිවිසි.

දුධාතූ-මෙසින් ඩි වේ, ප්‍රකාශය කෙරෙත් සිහට ලොප්වේ, අදිත. ආනාංප්‍රත්‍යය කළ කල්හි, අදිභාතාං. මෙහි ද යනු දුසංඥාසි. ආනාං පරකල්හි කෙස් පරනු වූ බැවින් සිලොපය නොවේ.

(මු-) (204) ඩුබා ඤ්ඤා ධාරණේ. ප්‍රණිදධාති.

737. බො ද බො'න්තලොපෙ නවි. (බ: 6. ද 1. බ: 1. අනතලොපෙ 7. නවි 7.)

බාඤ්ඤා දසංච බ: සකත් නථයො: පරයො:, අනතලොපෙ සති. බතෙන. බෙහි. අධිත.

(ස-) ප්‍ර-නි-බාධාතූ, නිජ, ප්‍රාග්වනනා, ඡුඤ්ඤා වෙත්, ප්‍රණි දධාති.

අනතලොපෙ සති, බාධාතූගේ අනතලොපය කළ කල්හි ; නථයො: පරයො:, න-ථ දෙක පරකල්හි ; බාඤ්ඤා, බාධාතූ ග්‍රහණේ ; දසංච, දකාරයහට ; බ: සකත්, ඩුකාර වත්නේය.

බාධාතූ-නෙ, විනිද, ඩි ඩුකාරයහට දකාරද වෙත්, ඤ්ඤා වෙත; මුලයාගේ ආකාරලොපයද, මෙසින් විසංඥා දකාරය හට ඩුකාරද, මුලයාගේ ඩුකාරයහට, කෙස්කෙසො:, නකාරද

* ස්ථානි දුශි නො නයො:.

වෙත්, ධනෙත. ධාධාතු-භි-හි, විනිද, වෙතර් දුධො, විනිස
හට ධෙආදෙශද වෙත්, ධෙහි. ධාධාතු-තත්, අම්, සි, යථා
දො, හි, දුධාද, දුසංඥ වෙසි, හුඤ්ඤා කෙරෙන් සිහට ලොප්
වේ, අධිත. මේ සුත්‍රයෙහි ආදෙශය ධාධාතුහුගේ දකාරදෙශ
වූ ධිසංඥයහටමය. [පාණිනී: 8. 2. 38.]

(මු-) (205) චූඩුභාඤ්ඤාලිභාති පුෂ්ටොක: බිභාතා, බිහුති බිහ
රුමාස බහාර.

(ස-) භාධාතු-තස්, විනිද, ධිසංඥයාගේ සාකාරයහට අකා
රද, එසින් භකාරයහට බකාරද, පෘත්‍රාදෙර් හි, බිහට ඩුඤ්ඤ
ශද වෙත්, බිභාතා. භාධාතු-අනි, විනිච ධිකායඪී වේ, ඩුඤ්ඤ
වේ, අනෙතා'ද්වො, අත්, සාකාරයහට රකාර වේ,
බිහුති. භාධාතු-ණප්, විනි වේ, පශාමි වා. පශාමි, පෘත්‍රාදො,
බිහරුමාස. පක්‍ෂයෙහි ණප් පර කල්හි වෘඪිසි, බහාර.

(මු-) (206) මාඛලිගබ්බෙද. ප්‍රණිමිමිතෙ. මිමාතෙ. මිමතෙ.
එවං (207) ඔභාඛලිගතො.

ඉති අද්දි පාදො.

(ස-) ප්‍ර-ති-පුච්චි මාධාතු-තෙ, විනි වේ, පෘත්‍රාදෙර් හි, හි,
ඤ්ඤාචොකා, ආකාරයහට ර්කාරද, ප්‍රාග්වනතා, ණ්ඤයද වෙත්,
ප්‍රණිමිමිතෙ, මාධාතු-ආතෙ, විනිද, ධිකායඪීද, ශ්නාචොකා,
ආකාරලොපයද වෙත්, මිමාතෙ. මාධාතු-අනෙත, විනිද,
ධිකායඪීද, ශ්නාචොකා, ආකාරලොපයද වෙත්, මානෙතා'දන
තා, අත්, මිමතෙ.

අද්දි පාදය නිමි.

දිවාදි.

(මු-) (208) දිව්‍ය ක්‍රිඩායාං.

733. දිව-සු-තුද-රුධ-ක්‍රතදෙර් යන් න්වනණ්නා: ශිද්
සෙ රෙ. (දිව-ක්‍රතදො: 5. යන්-නා: 1...ශිත් 1...සෙ 7. රෙ 7.)

එතෙක සෙ'වේ යන් නු අ නණ් නා එතෙ රෙ පරෙ ක්‍රමාත්
යුග්‍ය, තෙ ව ශිතා. දිව්‍යති.*

* දිව්‍යෙ සුඤ්ඤා තුද්‍යෙ රුධ්‍යෙ ක්‍රිඩෙති, තෙ ආදයො යසා
තාමාත්. යන් ව නුඤ්ඤා අනි නණ්ව නාඤ්ඤා.

(ස-) එහෙත්, දිවාදිවාතු-සොදිවාතු-තුදුදිවාතු-රුධාදිවාතු-
 කුකුදිවාතු යන මොවුන් කෙරෙත් ; සේවේ, කර්තෘවේ ;
 යන්තූදානුන්, යන්තූදානු, යන්තූදානු, යන්තූදානු, නන්
 ප්‍රත්‍යය, නාප්‍රත්‍යය යන ; එනම්, මේ ප්‍රත්‍යයෝ ; රෙ පරෙ,
 රසංඥා පර කල්හි ; කුමන්, පිළිවෙළින් ; සූර, වන්තාහ.
 නෙ ව, ඒ ප්‍රත්‍යයෝද ; සිත්, ඉත්සංඥා ශක්තාවන් වෙත්.

දිවාදිවාතු-නිජ, මෙයින් ශක්ත, චිත්තවිතයි, දිසි වේ, දිව්‍යවි.
 ආදිශබ්දයාගේ වෙන්වශයෙන් සම්බන්ධය වේ, යිත් යනු බහු
 වචනාන්තයි. ඔව්හුද සිත් යන මේ කර්තෘකොටගෙන දිවාදි
 ගණයා කෙරෙත්, ශක්තප්‍රත්‍යයද-සොදිගණයාකෙරෙත්, යන්තූ
 ද-තුදුදිසෙන්, ශප්‍රත්‍යයද-රුධාදිසෙන්, යන්තූප්‍රත්‍යයද, කුකු
 ගණයෙන්, යන්තූප්‍රත්‍යයද වෙත්. යිත් කල බැවින් (530)
 රසංඥා කල කල්හි, ඉත්සංඥා පකාර රහිත රසංඥා භිත්
 බැවින් (532) භිත්තිය වේ, ශක්ත ආදිය පර කල්හි (542) ගුණ
 නොවේ. මේ ප්‍රත්‍යයෝ ශප්‍රත්‍යයට බාධකයෝයි. යන්තූ
 යනු නිකාරානුබන්ධ හෙයින් (17) රුධාදි ධාතුන්ගේ අනුකූල
 රසා කෙරෙත් පරව වන්නේද ශප්‍රත්‍යය බාධාකෙරෙයි.
 නැවතද රුධාදිය යන ශබ්දයෙන් අපි අවබෝධකව
 යුතු, විරුධබන්ධයන්ගේ අසාධාරණ ස්වභාවය යන නිසා
 කර්තෘකොටගෙනද පසුවමනාවෙන් යුක්තවෙයි. [පාණි
 නි: 3. 1. 69, 73, 77, 78, 81.]

(මු-) (209) ජිව්‍ය තනතු සන්තතො. නිජිව්‍යවි. නිජිව්‍යවි.
 නිජිව්‍යවි.

(ස-) ජිව්‍යධාතුන්ගේ යකාරය දිවාදිය පිණිසයි, විවිමෙහි වේ,
 නිජුචි ජිව්‍යධාතු-සන්තතා ශක්තාදි බැවින් සෙසු සික යනාදි
 යෙන් ශෝභාදෙශයි, භවාද්‍යාදිශක්ත, සකාරයි, නිජ, දිව්‍යතුද-
 ශක්ත, හික: සතුසතුහ, ශකාරයි, චිත්තවිතයි, දිසි වේ, නිජිව්‍යවි.
 නි-සිව්‍යධාතු-දි, අම්, සි, ඊම්, වසෝරස, ඉම්, නිව් පර යනාදි
 යෙන් විකල්පයෙන් ශබ්දය, සිලෝපයද, ගුණද වෙත්, නිජිව්‍ය
 ව්‍යවි. ශක්තානුව පසුකෙසි නිජිව්‍යවි.

(මු-) (210) නිකාරය නිකාරො.

739. නිකාරය නිකාරය වන් නිකාරය 'රසෝ'සෙවිම් වා.

(නිකාරය—නිකාරය: 5. අරස: 6. අසෝ: 6. ඉම් 1. වා 1.)

එහෙය පරසකරස සිවජිස සස ඉම් සකවා. නර්තිනි නර්ත්සත්ති. සෞ තු අනර්ත්.*

(ස-) එහෙය පරස, නාත්තාතු-කාත්තාතු-චාත්තාතු-ජාත්තාතු-තාද්ධාතු යනමේ පසුද්ධාතුන්කෙරෙන් පරවූ; අරස, රසංඥ වර්ජිතවූ ; සිවජිස, විසංඥයාගේ සකගමය රතිතවූ ; සස, සකාරයහට ; චා, විකල්පයෙන් ; ඉම් සකත්, ඉම් වන් වෙයි.

නාත්තාතු-සත්ති, මෙයින් විකල්පයෙන් ඉම්, ගුණ වේ, නර්තිනි. ඉම්රතිත පසුයෙහි, නර්ත්සත්ති. සෞ තු, සකගමය පරකල්පි වනාහි ; නාධාතු-වසෝරස, ගුණද, සි ලොපයද වෙන්, අනර්ත්, යන මෙහි සි පරකල්පි නිත්‍යයෙන් ඉම් වේ. [පාණිනී: 7. 2. 57.]

(මු-) (211) තුසි යහයෙ.

(594) ක්‍රමක්ලමෙති ශත් වා. තුසත්ති තුසති. තත්‍රාස ත්‍රෙසතු: තත්‍රසතු:.

(212) ජා ඉඪි ජරසාං. ජයීති. අජරත් අජරිත්.

ජෙරතු: ජජරතු: . ජරිතා ජරිතා.

(ස-) තුස-ක්‍රම ක්ලම, ශත්, තුසත්ති. පසුයෙහි ශප්, තුසති, තුසධාතු සි-ණප්, විකිද, බි සකාරයහට හා සංයෝග රකාරය හටද ලොප්, ණකාරයා පරකල්පි වැඩිසි, තත්‍රාස. තුසධාතු-අතුස්, විකිද, තෘථලහප්, එකාර හා සකල බිහට ලොප්ද වෙන්, ත්‍රෙසතු: . පසුයෙහි විකිද බිසංඥ සකාරය හා රකාරයහට ලොප්ද කළ කල්පි තත්‍රසතු:.

ජාධාතුහුගේ ඡකාරය කාදනාවූ කල්පි ඔප්‍රත්‍යය පිණිස අනුබන්ධයි. ඉර්-ය-යන මේ අනුබන්ධයන්ගේ ප්‍රයෝජනය කියනලදී. ජාධාතු-දිවසුතුද, ශත්, (628) ඉර්, (228) දිසිවේ, ජයීති. ජාධාතු-දි, ශාසුලිද්දත්, ඔ, දුශ්‍රෝර් ණු: , ගුණ වේ, අජරත්. පසුයෙහි අම්, සි, වසෝරස, ජම්, ව්‍රජවදරල්, අජරිත්. ජාධාතු-අතුස්, විකිද, සෘතොණු: , තෘථලහප්, එකාරයද, බිලොපයද වෙන්, ජෙරතු: . බිලොප රතිත පසුයෙහි ජජරතු: . ජාධාතු-තා, වසෝරස, ගුණවේ, වෘතො වෙමොසී, ජරිතා. පසුයෙහි ජරිතා.

* නාඤ ඉතාදිවත්ච: . අරඤාසො සඤ්චි තසා අරසා.

(මු-) (213) ශාසන නිශානත.

740. සනෙතශමාදිමිදෙ ලොපසීණු. (යනි 7. ඔ-ශමාදි-මිදෙ: 6. ලොප-සී-ණු: 1.)

ඔකාරසහ ලොප: ශමාදෙ සො මිදෙර් ණු: සහත් යනි.*

(ස-) යනි, යන්ප්‍රත්‍යය පර කල්හි; ඔකාරසහ, ධාතුවන ඔකාරයහට; ලොප:, ලොප්චේ; ශමාදෙ:, ශමාදි ධාතුවට; සී:, දීසී චේ; මිදෙ:, මිදධාතුවට; ණු: සහත්, ගුණවත්තේය. දෙනත්හි සමාහාරයෙහි ක්‍රම යෙදීමයි. ගුණපාඨයේ භකාරය ඉත් වූයේ ශමාදියයි, හෙද-ශම ශ්‍රම දම ඤම තම භ්‍රම මද කලම යන අටයි. [පාඨනී: 7. 3. 71, 74, 82.]

(මු-) ශනි. අශාත් අශාසිත්.

(ස-) ශශාධාත-නිප්, දිවසුතුද, ශනත්, මෙසිත් ඔකාරලොපය චේ, ශනි. ශශාධාත-දි, අමි, සි, එවො'ශිතඃ, (614) ධෙශාවජාසාක්‍රු:, විකල්පයෙන් සිහට ලොපයි, අශාත්. පක්‍ෂයෙහි යමරමනමාන:, ඉම්, සත්, ඊම් අශාසිත්.

(මු-) එවං (214) ඡොයළුනො.

(215) ඡොයනාශෙ. ප්‍රණීෂතී. නාෂාත්. නාෂාසිත්. සෙයාත්.

(ස-) ප්‍ර-නි-සො-නිප්, දිවසුතුද, ශනත්, යනෙතශමාදි, ප්‍රාග් වනෙනාණ:, හික: සතු සතුභ, ෂතිය චේ, ප්‍රණීෂතී. නි ප්‍රථිසො-එවො'ශිතඃ, ධෙශාවජාසාක්‍රු:, සිහට ලොප්ද, අච්ච්චධාතුවෙහි, හික: යනාදියෙන් ෂතියද වෙත්, නාෂාත්. පක්‍ෂයෙහි යමරමනමාන:, ඉම්, සත්, ඊම්, කාස්සොරකසි, පෙර සේම ෂතිය චේ, නාෂාසිත්. සොධාත-හී-යාත්, දුමාගෙහතාක, චෙ, සෙයාත්.

(මු-) (216) දෙයචෙප්දෙ. ප්‍රණද්‍යත්. දෙයාත්.

(ස-) ප්‍ර-නි-දෙධාත-දි, එවො'ශිතඃ, භූසොපිව, (552) සිහට ලොප්චේ, ප්‍රාග්වනන:, ප්‍රණද්‍යත්. දෙධාත-හී-යාත්, දුමාගෙහතාක, චෙ, දෙයාත්.

(මු-) (217) රධෙයාණ හිංසෙ. රෙධතු: රරධතු: බධාපී: කිං, ආරරධතු:.

(218) ව්‍යධෙයා නාධෙ. විධතී. විවකධ, විවිධතු:.

* ඔශව ශමාදිශව මිද ව තසහ. ලොපශව සීශව ණුශව තත්

(ස-) රුධිරානු-අනුස්, විකිද, තෘප්ලහජ, ආකාරයාහට විකල්පයෙන් එකාර හා බිලොපයද වෙන්, රෙරධනු. පක්‍ෂයෙහි රුධිරානු. බධාපී කිං, තෘප්ලාදි සුත්‍රයෙහි වධාපී කුමටය? ආරුධිරානු, යන මෙහි ආරුධිරානු රුධිරානුව වධාපීයෙහි නොවන බැවින් තෘප්ලහජ යනාදි සුත්‍රයෙන් ආදේශාදි කායනී නොවන පිණිසයි. වෘධධානු-නිජ, ශාන්, ග්‍රහස්ව පාද්‍යො, ජනදෙශ වේ, විධානි. වෘධධානු-ණජ, විකිද, වෘථ ග්‍රහජන, බිහට ජිද, ණජ පර කල්හි වෘඬිද වෙන්, විවකධ. වෘධධානු-අනුස්, විකිද, බිකායනීද, වෘථග්‍රහජන, බිහට ජිද, ග්‍රහස්වපාද්‍යො, මුලයහට ජිද වෙන්, විවිධනු.

(මු-) (219) පුෂ්‍යා ශ පොෂණේ.

(565) ශාසුලිද්ධිති ඛි. අපුෂන්.

(220) ශ්ලිෂ්‍යා ශ්ලි ශ්ලිෂ්‍ය. අශ්ලිෂන්. ආලිඛිතනෙතු අශ්ලිෂන්.

(ස-) පුෂ්‍යානු-දි-ශාසුලිද්ධිති, ඛ, අපුෂන්. ශ්ලිෂ්‍යානු-දි, ශාසුලිද්ධිති, අශ්ලිෂන්. ආලිඛිතනෙතු, ආලිඛිතනයෙහි වනාහි; ශ්ලිෂ්-දි, හශණෝනිමිජ්ඛි, ඉමිරහිත ෂකාරනනා උච්චිසංඥ ඉක්ප්‍රත්‍යහාරයෙන් සත්, ෂථො: කෘ, ෂකාරයහට කකාරද ෂඩයද වෙන්, අශ්ලිෂන්.

(මු-) (221) රධ්‍ය ශ පාක හිංසයො:

741. නුණි රධො මුවාං නශ්මස්පො රහලහො'න සීම වෘ ක්‍ෂ්‍යරධ්‍යවි. (නුණි 1. රධි: 6. මුවාං 6...නශ්-මස්ප: 6. රහලහ: 6. අනසීමවි 7. එ 7. ක්‍ෂි 7. අරධ්‍යවි 7.)

රධ්‍යවිවජේමවජේ'වි, මුවාදෙරතො, නශ්-මස්පොර්කෂය, රහලහො රධ්‍යවජේ'වි, නුණි සකන්.

අරඬන්. රධ්‍යා රධා. ධ්‍යනතු රරකිව රෙරිව, රරකිම රෙරිම.*

(ස-) සිවජේමවජේ, සිසංඥහිතනවු ඉමිරහිතවු; අවි, සිර වණිසක් පරකල්හි; රධි, රුධිරානුහුගේ ස්ථානයෙහිද; අතො, අප්‍රත්‍යය පරකල්හි; මුවාදෙ, මුවාදි ධානුහුගේ

* න සි අසී, අධ්‍ය ඉමි අසීමි, නාසි අසීමි යනු ස: අනසීමි, අනසීමිවාසො අවෙවති අනසීමිවි තස්මිත්. රඬ සි ව රධ්‍යා, න රධ්‍යා අරධ්‍යා, තයොරවි අරධ්‍යවි තස්මිත්.

සානසෙහිද ; කෙසෙ, කෙස්ප්‍රත්‍යභාරයා පරකල්හි ; නගමස්
 ඡේ, නග්ධාතු-මස්ප්‍රධාතු දෙදෙනාගේ සානසෙහිද ; රසී
 වළේ, රසංඥය සීසංඥය යන දෙක රහිතවූ ; අවි, සාරයා පර
 කල්හි ; රහලහ, රහධාතුහට හා ලහධාතුහටද ; නුණ්
 සත්, නුණ්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

රධධාතු-දී, ශාසුලිද්‍රත්, ඔ, මේ සූත්‍රයෙන් ධාතුහුගේ සාරයා
 කෙරෙන් පරව නුණ්ප්‍රත්‍යය වේ, ඡාකාරයද උකාරයද ඉත්
 සංඥාවෙහි, සාර රහිත නකාරය සිටිති, අරකත්. නුණ් කිරීම
 හෙතුකොටගෙනම, හසුච්ඡා, යන මේආදියෙන් නකාරලෝ
 පය නොවේ. රධධාතු-සී-තා, වෙමුදිත් සාර, විකල්පයෙන්
 ඉම් වේ, රධිතා. ඉම් නුවූ පක්‍ෂයෙහි ජිහ්‍යානටො, නකාරය
 හට ධකාර වේ, කෙස්කෙසො, ධකාරයහට දකාර වේ, රධා.

ධ්‍යානතු, සී පරකල්හි වනාහි රධධාතු-සී-ව, විනි, ධිසංඥ
 ධකාරයහට ලෝපද, වෙමුදිත් සාර, ඉම්ද, මෙයින් නුණ්ආග
 මයද වෙත්, රරකිව. ඉම් රහිත පක්‍ෂයෙහි තාච්ලහප්, අකා
 රයහට ඵකාරද ධිලෝපයද වෙත්, රෙධිව. සීසංඥ-මවිහකති
 පරකල්හි, රරකිම-රෙධිම යනුද සිබයි. රධධාතුහට සීසංඥ
 යාගේ ඉම් පරකල්හිද සාධාරණ අවි පරකල්හිද නුණ්ප්‍රත්‍යය
 වන්නේය, සීසංඥ ඉම් වර්ජිතකොට ඇති ඵසිත් අත්‍යවූ ඉම්
 පරකල්හි නොවන්නේය යනු තාත්පර්‍යයයි. ධ්‍යානතු සී
 කල්කල්හි වනාහි, රරකිතු යනාදියෙහි සීසංඥයාගේ අවි
 පරකල්හි නුණ්ප්‍රත්‍යයාගේ අප්‍රාප්තිරූපය අනිත් වන්නේය.
 මුචා යන බහුවචනය ගණය පිණිසයි. එහෙයින් මුචාදෙ
 යනු වේ, මුචාදිය නම්, පකාරනුබන්ධ ධාතුහුයි, මුච සිව ලිප
 ලප කෘත විද්‍යා ධාතු වෙත්. අතො යනු තුද්‍යාදි බැවින් ජනවූ
 ශප්‍රත්‍යයා පරකල්හි යන අර්ථය, එහෙයින් සක් පරකල්හි,
 මොකා කියා වේ. රසීවළේ'වි යනු රසංඥහිනනවූ සීහිනනවූ
 අවි පරකල්හිය යන අර්ථය. [පාණිනී 7. 1. 59, 60, 61, 63, 64.]

(මු-) (222) තාප්‍යක්‍ෂුභ්‍රිණතො. අතර්ථිත් අත්‍යාප්තිත් අතා
 ර්ථසිත් අතාපත්.

(ස-) තාපධාතු-දී, කෘෂ මෘෂ සපෘශ, විකල්පයෙන් සී වේ,
 වෙමුදිත්, ඊම්, ගුණද, සිලෝපයද වෙත්, අතර්ථිත්. ඉම්
 රහිත පක්‍ෂයෙහි වර්ද්‍රැ'කිත්, සාකාරයහට රකාර වේ, වුජ්
 වදරල්, අත්‍යාප්තිත්. රකාරදෙශ විකල්ප පක්‍ෂයෙහි වුජ්වද

(මු-) (229) යසු ඉර් යන්නෙ. යසනි යසනි, සංයසනි සංයසනි අන්‍යත්‍ර ප්‍රයසනි.

(230) ලුහු ඉර් යාච්ඤා. ලොභිතා ලොභිධා.

(231) ඤීර්මිද්‍යාසෙනහෙ. මෙද්‍යනි.

(232) සුසොඛසුතො. අසවිභි අසොභි.

(ස-) යසධාතු-ක්‍රම කලම හ්‍රම, ශ්‍යන්, යසනි. පක්‍ෂයෙහි ඛ, යසනි. සංපූර්ණ යසධාතු-ක්‍රම කලම හ්‍රම, සංයසනි. පක්‍ෂයෙහි සංයසනි. අන්‍යත්‍ර, සංපූර්ණ නුච්‍ර යසධාතුහට, දිවසුතුද, නිත්‍යයෙන් ශ්‍යන් වේ, ප්‍රයසනි. ලුහධාතු-භි-තා, වෙමිසහ ලුහ, ඉම්, ගුණවේ, ලොභිතා. පක්‍ෂයෙහි, ලොභිධා.

මිදධාතු-දිවසුතුද, ශ්‍යන්, යනෙකගමාදි, ගුණ වේ, මෙද්‍යනි. සුධාතු ප්‍රසවයෙහි වේ. සුධාතු-භි-තන්, සි, වෙමුදිත්, ගුණවේ, අසවිභි. ඉම්විකල්ප පක්‍ෂයෙහි අසොභි.

(මු-) (233) ඔදි ඛයක්‍ෂයෙ.

743. දිඛජ්ඣාං සන් සබ්බො ඛා සනි තු වා. (දිඛ: 6. ධාං 7. යන් 1. යජ්ඣො 7. ඛා 1. සනි 7. තු 1. වා 1.)

දිඛජ්ඣාං යන්, යජි ඡො ව ඛා, සනි තු වා සත්‍ය. අද්‍යක්‍ෂ. දිදිසෙ.*

(ස-) ධාං, සිසංඥයා පරකල්හි; දිඛ: දිඛධාතුහට; යන්, යන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය; යජි, ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යයහට ආදෙශවූ යජ් පර කල්හිද; ඡො ව, ගුණකිරීමට යොග්‍යයා පර කල්හිද; ඛා, ඛාදෙශ වන්නේය; සනි තු, සන් පරකල්හි වනාහි; වා සත්‍ය, විකල්පයෙන් ඛා වන්නේය.

දිධාතු-තන්, සි, මෙසින් ඛාදෙශය වේ, අද්‍යක්‍ෂ. ඛාකාරය ඉත්ඛ්‍යවින් අන්‍යත්‍රයෙන් ස්ථානයෙහි ආ වේ. දිධාතු-සි-ඵ, විකිද, මෙසින් යන්ද, බිහට හ්‍රස්ව වෙන්, දිදිසෙ.

(මු-) (234) ජනිමසව ප්‍රාදුභිවෙ. ජයතෙ.

(ස-) ජනධාතු-තෙ, දිවසුතුද, ස්ථාද්‍යනපාඥ, ජයෙශ වේ, ජයතෙ.

(මු-) 744. ජනබ්බ: සෙමමො කමමමාමමො ඤ්ණන්-කාදිණි ඤාමමමමමමමසතු වා. (ජන-බ්බ: 6. සෙමම: 6. අ-කමමමමමමම: 6. ඤ්ණන්-කාදිණි 7. ස්ව: 1. අමමම-විමම: 6. තු 1. වා 1.)

* යජ් ව ඡුඤ්ඤ සමහාරෙ තස්මිත්.

ජනෝ බබ්‍යො සෙමො'මනනසස ව කමවමාවම-වජ්ජස සො:
සතත් සද්දේති කාති ඉඤ්ඤි ව අම-යම-විශ්‍රමස්සු වා. අජනි
අජනිභව ජඤ්ඤ,*

(ස-) කාති, කාත්සංඥාවූ; සද්දේති, ඉත්සංඥා සද්දකාර ණකාර
යන මොවුන් පරකල්හිද; ඉඤ්ඤි ව, ඉඤ්ඤි පරකල්හිද; කම
වමාවම වජ්ජස, කමධාතු වමධාතු ආච්ඡුච්චි වමධාතු යන මො
වුන් වර්ජිතකොට ඇත්තාවූ; ජනො, ජනධාතුහටද; බබ්‍යො,
බබ්‍යධාතුහටද; සෙමො, ඉම්ආගමය සහිතවූ; අමනනසස ව, අම
නනසාහටද, යන මොවුන් තුන්දෙනාහට; සො: සතත්, හුඤ්ඤි
වන්තේය; අමයමවිශ්‍රමස්සු, අමධාතු යමධාතු විප්‍රච්ඡි ශ්‍රමධාතු
යන මේ තුන්දෙනාහට; වා, කියනලද ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි
විකල්පයෙන් හුඤ්ඤි වන්තේය.

ජනධාතු-වි-නත්, පදසනනිඤ්ඤ, ඉඤ්ඤි, ඉඤ්ඤිසනන්ද්‍රොපසො,
ඉත්සංඥා ණකාරයා පරකල්හි වාඤ්ඤි, මේ සුත්‍රයෙන් හුඤ්ඤි,
අජනි. පක්‍ෂයෙහි සිප්‍රත්‍යයද, ෂතියද වෙන්, අජනිභව. ජන
ධාතු-සි-ඵ, විනිද, බිසංඥයාගේ නකාරද්‍රොපයද, භනගම
ජන, උච්චද්‍රොපයද වෙන්, සතුන්වුහි, ජඤ්ඤ. [පාණිනි:
7. 3. 34, 35.]

(මු-) (235) දීපිමස සාදිපනෙ. අදිපි. අදිපිභව.

ඵවං (236) පුරිමස පතයනෙ.

(237) පද්‍යො ඛගතො.

(643) පදසනනිඤ්ඤ සෙ ඉති. ප්‍රණිපාදි, අපත්සානාං.

(ස-) දිපධාතු-වි-නත්, පදසනනිඤ්ඤ, ඉඤ්ඤි, ඉඤ්ඤිසනන්ද්‍රො
පසො, අදිපි. ඉඤ්ඤි හුඤ්ඤි පක්‍ෂයෙහි, අදිපිභව. පුරධාතු, පතය
නෙ, වාඤ්ඤි වේ. ප්‍රතිපුච්චි පදධාතු-වි-නත්, පදසනනිඤ්ඤ
සෙ, ඉඤ්ඤි වේ, සද්දේතිත්‍යනතො, වාඤ්ඤි, ඉඤ්ඤිසනන්ද්‍රොපසො,
ප්‍රාග්වනනො, ප්‍රණිපාදි. පදධාතු-වි-ආනාං, සි, කෙප්කෙසො,
අපත්සානාං.

* ජනසද්ධි බබ්‍ය ව තනනසස. ඉමා සහ වර්තමානො: සෙම්
සෙම් වාසො අම් වෙති තසස, අමඤ්ඤි වමඤ්ඤි ආ-වම් ව නෙ,
න සනති නෙ යත්‍ර ස තසස, සද්ධි ණ ව සද්දේති, නො ඉතො
යසස ස සද්දේතිත්, සද්දේතිව්‍යාසො කාලෙවති සද්දේතිත්තාත්,
සද්දේතිත්තාච්ච ඉඤ්ඤි ව තනනසම්භව. අමඤ්ඤි යමඤ්ඤි විශ්‍රම ව
තනනසස.

(මු-) (238) බුද්ධෝ ඛ අවගමනො. අබොධි අබුධ.

(239) නභොඤ්ඤාබ්බො.

(237) නභො ධච්චි භො. අනාත්සීත්, අනඛ.

ඉති දිවාදිපාදා:

(ස-) බුද්ධානු-තත්, පදසතනීණ්, ඉත්ඤ්ඤා පරකල්හි ගුණයි, ඉත්ඤ්ඤාත්, අබොධි. පක්ඛයෙහි, ටං සී, ඉගුඛුමීසීසා නිමි, සිහව කිත්සංඤ චෙසි, කිසසාත්, සිහව ලොප්ද, භිභා තතථො, තකාරයහව ධකාරද, කප්ඤ්ඤො, ධකාරයහව දකාරද චෙත්, අබුධ. නභධානු-දි, සි, ඊම්, වුප්වද, වැසිසි, නභොධච්චි, කප්ඤ්ඤො, ධකාරයහව තකාරච්චි, අනාත්සීත්, නභධානු-තත්, නභොධච්චි, සිලොපය ච්චි, භිභාතතථො, තකාරයහව ධකාරච්චි. කප්ඤ්ඤො, ධකාරයහව දකාර ච්චි, අනඛ.

දිවාදිප නිමි.

සොදා:

(මු-) (240) ජුඤ්ඤ න බබො. සුතොති, අභිසුඤ්ඤාති, සුත තා සුචිතති.

(623) සුසානු ධොරිතිමි. වෘෂාචිත්. අසච්ඡි අසොභ සුඡුචිව. විසච්ඡිතති විසොභති, (572) සතතානානන භා.

(ස-) සුධානු-දිවසුතුද, ශ්ඤ්ඤ, ඤ්ඤාච්චි, සුතොති. අභිසු-ශ්ඤ්ඤ, භිකා සතු සතුහ, භිකා ච්චි, (107) භිකාසි, අභිසු භිකාති. සු-සුතතා. සු-ශ්ඤ්ඤ, ශ්ඤ්ඤාච්චි, විරුපසි, සුචි නති. විපුච්චි සුධානු-සි, සුසානුධො, ඉමි ච්චි, ඊම්, වුප්වද, භිකා සතු සතුහ, භිකා ච්චි, වෘෂාචිත්. සුධානු-සි, චෙමුදිත්, භිකා ච්චි, අසච්ඡි. ඉමිභිත පක්ඛයෙහි, අසොභ. සුධානු-සි-ව, විකා ච්චි, රුද්ධසුතොස්ස භිකා, ඉමිනිභෙධ බැවිත්. නෙමසුම යන නියමයෙන් නිත්යයෙන් ඉමි, ශ්ඤ්ඤාච්චි, උච්චි, කිලාත්, සුඡුචිව. විපුච්චි සුධානු-ති-සාති, චෙමුදිත්, ගුණ ච්චි, සංභො

ගානන බැවින්, ගීත: සතු සතුහ, හිතිය නොවේ, කිව්වාත්,
හිතිය වේ, විසව්ශායී. ඉම්රාහිම පසුගියේ, විසව්ශායී.

(මු-) (241) චූචිඤ්ඤානු කෙසෙබල.

745. මෙමතර්සබ්බෙණා ඩා'බලලි ලිසස්තු වා. (මිමෙත: 6.. යජ්-ඉණා 7. ඩා 1, අබල්-අලි 7. ලිය: 6. නු 1. වා 1.)

අමාසිත්. පුණ්‍යමාසිත.

(ස-) අඛලි, ඛල්පත්‍යය අල්පත්‍යය යන මොවුන් වර්ජිතවූ; යබ්මේෂා, යජ්පත්‍යය-ගුණවීමට යොග්‍ය ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පරකල්හි; මිමෙක්‍ය, මිධාතූ-මිධාතූ යන මොවුන්ගේ ඝරයහට; ඩා, ඩාදෙහ වන්තේය; ලියස්තු වා, ලිධාතූහට වනාහි විකල්පයෙන් ඩාදෙහ වන්තේය.

මිඳාතු-සි, මෙසින් අනුයතව ඩා, යමරමනමානා, ඉම්, සන්, ඊම්, අමාසින්. ප්‍රතිප්‍රථි මිඳාතු-මෙසින් ඩා, ආකාරනන හෙසින් ඉම් සන් වෙත්. ප්‍රාග්වනනා, ප්‍රණ්‍යමාසන. (මෙහි ඉම්විධානය වීකාවෙහි දක්නාලැබේ, එසේද පදය හා නොම යෙදේ) මිඤ්ඤ, මිඬිය, මිඤ්ඤ, මිකි, යන ධාතුන්ගේ ස්ථාන යෙහි ඩා වේ. [පාණිනී 6. 1. 50, 51.]

(൫-) (242) വിജ്ഞാത വിനാശം.

746. වෙ: ක් ඒවා සන්ධෙතූ: (වෙ: 6. කි: 1. වා 1. සන්-ධෙතූ: 7..)

විකාය විව්‍යය. විකේය විවේය.

(ස-) සන්ධේෂ, සන්ප්‍රත්‍යය හිසංඥය යන මොවුන් පර කල්හි ; වෛ, විධානුභව ; වා, විකල්පයෙන් ; කී, කතෘඥය වන්නේය.

විධාතූ-ණ්ජ, මෙසින් ධාතුහට කෘදෙශද, නැවත විනිද,
 වෘඪිද වෙත්, විකාශ. කෘදෙශරහිත පක්‍ෂයෙහි, විවාශ.
 විධාතූ-ඵ, මෙසින් කෘදෙශ වේ, විකෙශ. පක්‍ෂයෙහි විවෙශ.
 [පාණිනී: 7. 3. 58.]

(මු-) (243) පිටත සිට පිටතට.

747. සතදායාදාද්ව-රස්තු චේටම් සන්මසීසෙ. (සතදායාදාද්ව: 5. අස්තු: 5. වා 1. ඉම් 1 සන්-මසීසෙ: 7.)

සත්‍යවර්තය සහ දැනුම - දැනුම වැඩි වීම සමඟ

මෙ ස්ථිතයෝර් භිසෙකයෝ ඉමි සතවා. අසාර්ථක අසාර්ථක. සාර්ථක සාර්ථක.*

(ස-) සතාවජ්, සුමිභගමයෙහි සංයෝග සකාරසුකත කා ධාතු රහිතවූ; සතදි සාදනනාත්, සංයෝගාදිවූ සාකාරනත ධාතුහු කෙරෙත්ද; සාදනනාව, සාකාරනතයා කෙරෙත්ද; වාසුද්, උභයපදික වාධාතුහු කෙරෙත්ද; වාසුද්, ආත්මනෙපදික වාධාතුහු කෙරෙත්ද පරවූ; සත, සත් ප්‍රත්‍යයතවද; මෙ ස්ථිතයෝ, ආත්මනෙපදයෙහි සිටියාවූ; භිසෙකයෝ, භිසංයෝග-සතගමය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහිද; වා, විකල්පයෙන්; ඉමි සතත්, ඉමිභගම වන්නේය.

සතාධාතු-සි, මෙයින් සිහට ඉමි, ගුණද, ඡන්දයද වෙන්, අසාර්ථක. ඉමිරහිත පක්ෂයෙහි, ඉගුභූ, මෙයින් සිහට කිත් බැවින් ගුණ නොවේ, කුසස්සාත්, සිලොපය වේ, අසාර්ථක. සතාධාතු-සි-සිහට, මෙයින් ඉමි, ගුණ වේ, සාර්ථක. ඉමි නුච්ඡි පක්ෂයෙහි ඉගුභූ, කිත්හෙයින් ගුණ නොවේ, සාර්ථක. [පාණිනී: 7. 2. 42, 43.]

(මු-) (244) වාසුද්වනෙය.

අවාරිත්. අවරිත් අවරිත් අවරිත්. වවරිථ, වවරිථ. වරි ඡිත් වරිඡිත්.

(ස-) වාධාතු-වාසුද්, වර්ණවිසෙහි වේ. වාධාතු-නෙමෙ කාවි, මෙයින් ප්‍රතිප්‍රසව බැවින්, වසෝ'රස, ඉමි, සාර්ථක බැවින් ව්‍යවද, කුසස්සාත්, අවාරිත්. වාධාතු-නත්, සතද්‍යාදා ද්වි, ඉමි, වාසුද්වනෙමොසි, ඉමිහට දිසිද, ගුණද වෙන්, අවරිඡිත්. දිසිනුච්ඡි පක්ෂයෙහි, අවරිඡිත්. ඉමිවිකල්ප පක්ෂයෙහි ඉගුභූ, 'කිත්බැවින් ගුණ නොවේ, කුසස්සාත්, අවරිඡිත්. වාධාතු-සි-ථප්, විභ වේ, නෙමාතසප්, යනාදියෙහි ප්‍රතිප්‍රසව බැවින්, වසෝ'රස, ගුණවේ, වවරිථ. වාධාතු-සි-ව, නෙම සුමි, ඉමිනිමෙධ වේ, වවරිථ. වාධාතු-සි-සිහට, සතද්‍යාදාද්වි, විකල්පයෙන් ඉමි, ගුණවේ, වරිඡිත්. ඉමිරහිත පක්ෂයෙහි, ඉගුභූභිසිසාතිම, කිත්බැවින් ගුණ නොවේ, වරිඡිත්.

* සත ආදිර් යස ස සතදි, සතදිභාසෝ සාමෙවති සතද්‍යාත්, සතද්‍යාව සාව වාසුද්වනි තසාත්. නාසති සතාර් යසමිත් සෝ'සතාසතස්මාත්. භි ව සිහට භිසි, මෙ (ආත්මනෙපදෙ) භිසි මහිසි, සත් ව මහිසිභ තස.

(මු-) (245) ධුකුනකමෙප.

(623) සුසතුධොරිතිමි, අධාවිත්.

(246) හින වච්ඡෙන ගතො. ප්‍රතිණෙති.

(ස-) ධුධාතු-සුසතුධොරි, ව්‍යවදරලචි, අධාවිත්. ප්‍රපුච්චි
හිධාතු-දිවසුතුද, ශ්‍රීතු, ශ්‍රීතූහට ගුණද, ප්‍රාග්වනනා, ණකාරද
වෙත්, ප්‍රතිණෙති.

(මු-) 748. ගො: බෙරනබ් සි: (ගො: 6. බො: 5. අනබ්
7. සි: 1.)

බො: පරසස හෙර්ඝි: සතනන තු අභි. ජිකාය.

(ස-) බො: පරසස, බිසංඥයා කෙරෙන් පරවු ; ගො: හිධාතු
හට ; සි: සතත්, සතදෙග වන්තෙය ; අභි තු, අභිප්‍රත්‍යයා පර
කල්හි වනාහි ; න, හිධාතුහට සතදෙග නොවේ.

හිධාතු-ණප්, විඛද, ධ්වසංඥයාහට ජකාරදෙගද, මෙසින්
සතදෙගද වෙත්, ණකාරයා පර කල්හි වාඛිසි, ජිකාය. [පා
ණිනි: 7. 3. 56.]

(මු-) (247) කාවි න කානො හිංසෙ.

749. කාවිධිවෙත: කාවි ශ්‍රීතො. (කාවි-ධිවෙත: 6 .. කාවි
ධි 1 .. ශ්‍රීතො 7.)

කාණෙති. අකාණ්විත්, (568) අතථිවෙදිතො නුණ්. වකා
ණ්ව. කාණ්විතා. කාණ්විතත්.

(ස-) ශ්‍රීතො, ශ්‍රීතූප්‍රත්‍යයා පරකල්හි ; කාවිධිවෙත: කාවි-
ධිඤ්ඤා යන ධාතු දෙදෙනාහට ; කාවි, කාවි යන මේ දෙක
වෙත්.

කාවිධාතු-දිවසුතුද, ගුණද, මෙසින් කාද වෙත්, කාණෙති.
කාවිධාතු-අතථිවෙදිතා, නුණ්, වසො'රසස, ර්මි, අකාණ්විත්.
කාවිධාතු-නුණ් වේ, කාණ්විධාතු-ණප්, විඛ, ධ්වසංඥයාගේ
ආදිකාරයා කෙරෙන් පරභාග ලොපාදිය වේ. වකාණ්ව.
කාණ්විධාතු-ධි-තා, වසො'රසස, කාණ්විතා. කාණ්විධාතු-
භි-යාත්, කාණ්විතත්. අකාණ්විත් යනාදිගෙහි වකාරයාගේ
දත්‍යාභාවයෙන් කාණ්විත නැතිවෙත් වකාරයා පර කල්හි
(50) තකාරයාහට අනුකාරය නොවේ.

(මු-) (248) දන්ගු න දන්ගෙ. දෙහතු: දදම්හතු:.

750. ශ්‍රීරූප-ශ්‍රීරූප-දන්තාං ඵලි න-ලොපො වා. (ශ්‍රීරූප-ශ්‍රීරූප-දන්තාං 6...ඵලි 7. න-ලොපො 1. වා 1.)

දෙහිඵ දදමිහිඵ.

(ස-) දන්තධාතූ-අතූස්, වීඛි වේ, සත්‍ය ධර්මය, හස්තවිනය, නිකායලොපය වේ, ත්‍යාගීලාභ, එකාර හා ධර්ම ලොපද වෙත්, දෙහතූස්, නිකාය ලොපය නුමු පක්ෂයෙහි නිකායයකට අනුකූලදෙහ හා ධර්ම මකාරදෙහද වෙත්, දදමිහතූස්.

ඵලි, ඵලිවිභක්ති පරිකල්පි; ශ්‍රීරූපශ්‍රීරූප දන්තාං, ශ්‍රීරූප ධාතූ-ශ්‍රීරූපධාතූ-දන්තධාතූ යන මොවුන්ගේ; නලොපො, නිකායලොපය; වා, විකල්පයෙන් වේ. මෙහි, ඵලි කිව්වකි කල්පිතයක් ඉකාරනුබන්ධ වූ දහි-ශ්‍රීරූප යන දෙදෙනාට ඵලි විභක්ති පරිකල්පි (568) න්ලොප නිෂේධය වන්නේය.

දන්තධාතූ-ඵලි, වසෝරසය, මෙහි කියනලද සූත්‍රයෙන් නිකායලොපය වේ, ත්‍යාගීලාභ, එකාරදෙහ හා ධර්ම ලොපද වෙත්, දෙහිඵ. පක්ෂයෙහි දදමිහිඵ.

(මු-) (249) ධර්මනිවර්තන. ධර්මනිවර්තන.

(250) අශ්‍රීරූපවිකල්පයෙහි සංහතය.

(580) සත්‍යතාදිති බෙරුන්. ආනලො.

ඉති සොදිපාදො.

(ස-) ධර්මධාතූ-ශ්‍රීරූප, කාවිධර්මය, ධර්මදෙහද, ප්‍රත්‍යයකට ගුණද වෙත්, ධර්මනිවර්තන. අශ්‍රීරූප-සි-ඵ, වීඛි වේ, සත්‍යතාත්, ධර්ම අත්, ආනලො.

සොදිපාදය නිමි.

තුදදි.

(මු-) (251) තුදෙඃ ඤායව්‍යථෙ. තුදති තුදතෙ.

(252) භුස්ථෙඤායව්‍යථෙ. භාජති. අභ්‍රාජති.

(ස-) තුදධාතු-දිවසුතුද, ශ්‍රවණය වේ, මොහුගේ ශකාරය ඔත් බැවින් ගුණ නොවේ, තුදති. තුදතෙ යනුද එසේමැයි. භුස්ථධාතු-දිවසුතුද, ග්‍රහණිපාදෙඤා, ජතෙඤා වේ, එනම් ස්වර යන්ත්‍ර රකාරයහට සාකාර වේ, ඤාප්තසොභා, සකාරයහට දකාර වේ, භාජති. භුස්ථධාතු-ශ්‍රවණප්‍රාප්, ඡඛ, වුජවද, සාදෙඤා සොලොපා, ඡඛොභා කා සෙ, ඡඛය වේ, අභ්‍රාජති.

(මු-) 751. භුස්ථො'රෙ ඤො හරිජ වා. (භුස්ථ: 6. අරෙ 7. ඤො 7. හරි 1. වා 1.)

බහජි බහුජ්, බහුජ් බහජි.

(ස-) ඤො, ගුණකිරීමට යොග්‍යවූ; අරෙ, රසංඥානන ප්‍රත්‍යය පරකල්ති; භුස්ථ: භුස්ථධාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; හරි, හරිඤාය වන්නේය. අරෙ යනු කිරීමෙන් අභ්‍රාජති යන මෙහි සිරුපගුණ සුක්‍රායා පරකල්තිද එයින් මත්තෙහි විසංඥා-දිරුප-රසංඥායා විද්‍යමාන බැවින් හරිඤාය නොවේ.

භුස්ථධාතු-ණජ, මෙයින් විකල්පයෙන් හරි වේ, විකල්ප, විසංඥායහට කායඤා වෙත්, බහජි. පක්‍ෂයෙහි සකාරයහට (64) දකාරද, (46) දකාරයහට ජකාරද වෙත්, බහුජ්. භුස්ථ ධාතු-සි-එ, (566) කිත්ථය ඇති කල්හිද (662) එක න වෙ ප්‍රවණයන්තෙන් ජ-නිමේධය වේ, බහුජ්. කිත්ථවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි ගුණසාධනයොග්‍යථය ඇති කල්හි හරිඤාය වේ, බහජි. [පාණිනි: 6. 4. 47.]

(මු-) (253) මුචලො ඤායප මොක්ඛෙ.

(741) භුණ් රධ ඉති භුණ්. මුඤ්චති. අමුචත්. අමුක්ඛ.

(ස-) මුචධාතුහුගේ අනුබන්ධ පකාරය මුචාදි ධාතුහු හඟ වන ලකුණයි. මුචධාතු, ශ්‍රවණය වේ, භුණ් රධොමුචා, භුණ්, මුඤ්චති. මුචධාතු (565) ඉත්ලකාර බැවින් ඔප්‍රත්‍යය වේ, අමුචත්. මුචධාතු, වි-තත්, ඔප්‍රත්‍යය ප්‍රාප්ත කල්හි සකගම වේ, ඉම් භුචු කල්හි සිහට (659) කිත්ථ බැවින් ගුණ නොවේ, (562) සිහට ලොප්ද, චිච්ඤාචි, කුච්ච වෙත්, අමුක්ඛ.

(මු-) 254) ඤ්ඤිප්පොඤ්ඤාපභවතෙ. අලිපත්. අලිපත. අලිප්ත.

(ස-) ලිපධාතු (618) ඔ, අලිපත්. ලිපධාතු, ආත්මනෙපද යෙහි එම සුත්‍රයෙහි වාග්බද්ධයෙන් ඔප්පත්තය වේ, අලිපත. පක්‍ෂයෙහි සි, (659) කිත්සංඥද, (562) සිහව ලොප්ද වෙන්, අලිප්ත.

(මු-) (255) ඡිවෙච්ඤ්ඤාප උක්‍ෂණේ.

නිඡිඤ්ඤිති. නාඡිවත්. නාඡිවත. නාඡිකත. නිඡිඡෙව.

(ස-) ඡිවධාතු-උක්‍ෂණේ, තෙමීමෙහි වේ. නිපුළි ඡිවධාතු, (741) නුණ්, (572) ඡතිය වේ, නිඡිඤ්ඤිති. නි-ඡිවධාතු, (618) ඔ වේ, නාඡිවත්. නි-ඡිවධාතු, ආත්මනෙපදයෙහි එසින්ම විකල්පයෙන් ඔප්පත්තය වේ, නාඡිවත. පක්‍ෂයෙහි සි වේ, (659) කිත්සංඥද, (562) සිහව ලොප්ද, කුච්චද, අමච්චධාතයෙහි ඡතියද වෙන්, නාඡිකත. නි-ඡිවධාතු, සි-ණප්, විරුක්තයාහවද (572) ඡතිය වේ, නිඡිඡෙව.

(මු-) (256) කාතී ගපච්ඡදි.

(739) තාත් කාදිතීම් වා. කතීතිෂාති කර්ත්සාති.

(257) සුග ඤ්ඤපෙ. විජුචති වාඡාවිත්.

(ස-) කාත් ධාතුහුගේ ඊකාරානුබන්ධය කතකතවතුභාන යෙහි ඉමිතිඡෙධය පිණිසයි. කාතධාතු, ති-සාති, තාත් කාත් වාත්, ඉමි, කතීතිෂාති. පක්‍ෂයෙහි කර්ත්සාති.

විපුළි සුධාතු-(588) උච, (572) ඡතිය වේ, විජුචති. වි-සුධාතු-(573) වෙමුදිත් යනාදි සුත්‍රයෙහි සුති සුය ධාතුන්ගේ ග්‍රහණය හෙතුකොටගෙන මේ ධාතුහු කෙරෙන් (554) නිත්‍යයෙන් ඉමි වේ, (574) ස්වරානු බැවින් වාචිසි, අමිආගමය වූ කල්හිද ඡතිය වේ, වාඡාවිත්.

(මු-) (258) වුග්වුගච්ඡදෙ.

වාචති. අවුග්විත් අවුඤ්ඤිත්. වවුච්ච වවුච්චාදු.

(ස-) වුච්චධාතු-(661) ජකඳෙග වේ, වාචති. වුච්චධාතු-(573) විකල්පයෙන් ඉමි, අවුග්විත්. පක්‍ෂයෙහි (574) ඉමි නුවු බැවින් වාචිසි, (154) වකාරයහව ඡච්චද, නිමිත්තසංභායෙ නෛමිත්තිකසංභායා යන නිසයෙන් තාලුප් ගකාරයහව ද්‍රව්‍යා සකාරයද, (213) සකාරලොපයද, (602) ගකාරයහව කකාරද වෙන්, අවුඤ්ඤිත්.

(ස-) වුග්ගිධාතු-ණප්, විතද, (662) ජ්ජුතිමෙධයද වෙත්, වුග්ගි. අතුස් වේ, වුග්ගිතු.

(මු-) (259) සාවස්සගමනමොහකාසිනොසු.

752. සාවස්සා ණුප්ථිතං. (සාවස්: 6. ණු: 1. ථිතං 7.)
ආනර්චිප්.

(ස-) සාවස්සධාතු ගමනය මොහය කසිනනය යන මෙහි වේ.
ථිතං, සිසංඥයා පර කල්හි ; සාවස්, සාවස්සධාතුහට ; ණු, ගුණ වේ.

සාවස්සධාතුහට ලක්ෂ්ඨ උච්ඡිසංඥයා නමා අභාවබැවින්ද අතුස්
ආදි විභකති පර කල්හිද කිත්ත බැවින් ගුණ නොවූ කල්හි
මේ විධානයනෙම සාධාරණ සිව්වය වෙයි. එහෙයින්, ආන
ර්චිප් ආනර්චිප්තු: යනාදිය වේ. සාවස්සධාතු-සි-ණප්, විත
වේ, (580) විතට ආත්, මෙයින් ගුණවේ, ආනර්චිප්. [පාණිනි:
7. 4. 11.]

(මු-) (260) කෘග්ගිවිකෙපෙ.

(526) සෘදිරණවිති ඉර්. කිරති. චකරතු: කරිතා කරිතා.

(ස-) කෘධාතු-ග, සෘදිරණෝ යනාදියෙන් සෘකාරසථාන
යෙහි ඉර් වේ, කිරති. කෘධාතු-සි-අතුස්, (626) ගුණ වේ,
චකරතු: කෘධාතු-කි-තා, (554) ඉම්, (627) ඉම්හට විකල්ප
යෙන් දීඨිද, ගුණද වෙත්, කරිතා. දීඨි නුච්ඡ පක්ෂයෙහි කරිතා
යනු වේ.

753. (මු-) ප්‍රත්‍යපොපාත් ක්‍ර: සුම් හිංසාවෙප්ථෙ. (ප්‍රති-
උප-උපාත් 5. ක්‍ර: 6. සුම් 1. හිංසාවෙප්ථෙ 7.)

ප්‍රත්‍යපාචිංසායාං උපාවෙප්ථෙ කිරිතො: සුම් සංඝත්. ප්‍රති
සකිරති උපසකිරති.*

(ස-) ප්‍රත්‍යපාත්, ප්‍රති උප යන උපසගීයන් දෙදෙනා කෙ
රෙන් ; හිංසායාං, හිංසාචියෙහිද ; උපාත්, උප යන්න කෙ
රෙන් ; ඡෙදෙ, ඡෙදනාචියෙහිද ; කිරිතො, කෘධාතුහට ;
සුම් සංඝත්, සුම්ආගම වන්නේය.

ප්‍රතිපුච්චි කෘධාතු-තිප්, ග-මෙයින් හිංසාචියෙහි ධාතුහු කෙ
රෙන් පුච්චියෙහි සුම්ආගම වේ, (628) සෘකාරයහට ඉර්, ප්‍රති

* ප්‍රතිශ්ව උපශ්ව ප්‍රත්‍යපා, ප්‍රත්‍යපඤ්ච උපශ්ව ප්‍රත්‍යපො
පං නාමාත්, හිංසා ච ඡෙදශ්ව හිංසාවෙප්ථෙ, තස්මිත්.

සකිරති. හිංසාකෙරෙයි යන අර්ථය. (572) පරිනිවිසෙවසුම යනු කීරුවන් මෙහි ප්‍රතිප්‍රවේශයට භක්‍ය නොවේ. උපප්‍රවේ කෘදාදාන-තිප්, ග-මෙසින් සුමිභගම වේ, (628) ඉර්, උපසාරිති හිංසාකෙරෙයි, සිද්ධි හෝ යන අර්ථය. [පාණිනී: 6. 1. 140, 141.]

(මු-) (261) තාත් පභ ප්‍රිණනෙ.

754. තාත්පාං න-ලක් වා ග-ණො. (තාත්පාං 6...න 1. ලක් 1. වා 1. ග-ණො 7.)

තාත්ප තාත්ප තාත්ථ තාත්ථ රිත්ථ ගුත්ථ දත්ත උත්ත ගුත්තාං නකාරයා ලක් වා සත් ගෙ ගණො ව. තාපති තාම්පති.

(ස-) තාත්ප-තාත්ප-තාත්ථ-තාත්ථ-රිත්ථ-ගුත්ථ-දත්ත-උත්ත-ගුත්තාං, කියනලද තාත්පාදි නවධාතූන්ගේ; නකාරයා, නකාරයකට; ගෙ, ගප්‍රත්‍යාපරකල්හිද; ගණො ව, ගුණයෝග්‍යප්‍රත්‍යයන් පරකල්හිද; වා, විකල්පයෙන්; ලක් සත්, ලොප් වන්නේය. බහුවචනය ගණය සඳහායි, ගණයද බාහු නවයක් ඇත්තේ වෘත්තියෙහි නමා විසින් ප්‍රකාශකරණලදී.

තාත්පධාතූ, තිප්, මෙසින් විකල්පයෙන් නකාරලොපය වේ, තාපති. නකාරලොපය නුවූ පක්‍ෂයෙහි අනුඤ්ඤාදෙශ ව තාම්පති යනු වේ.

(මු-) (262) වෘතියපභංගෙ. වධිතිෂ්‍යති වර්ත්ස්‍යති.

(ස-) වෘතධාතූහුගේ අනුබන්ධ ඊකාරය කතකතවතුප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි ඉමිතිෂ්‍යධය පිණිසයි. වෘධාතූ, සි-ස්‍යති, (739) විකල්පයෙන් ඉමිද, ගුණද වෙන්, වධිතිෂ්‍යති. ඉමි රහිත පක්‍ෂයෙහි වර්ත්ස්‍යති.

(මු-) (263) ප්‍රච්ඡ්ඡා ගුජිප්පෙ. පාව්ඡති. අප්‍රාක්‍ෂිත්. පප්‍රච්ඡ පප්‍රච්ඡතු:.

(ස-) ප්‍රච්ඡධාතූ-ඤ්ඤා, දූතගන්තා කැමතිව ප්‍රශ්න කිරීමෙහි වේ.

ප්‍රච්ඡධාතූ, (661) ජතදෙශ වේ, පාව්ඡති. ප්‍රච්ඡධාතූ, සි, ඊම්, (154) ඡඛිභදෙශද, (602) ඡකාරයකට කකාරයද වෙන්, (574) ඉමි රහිත බැවින් වෘධිසි, (111) භක්‍ය වේ, අප්‍රාක්‍ෂිත්. ප්‍රච්ඡධාතූ, ඡප්, විධාදිය වේ, (662) ජිනො වේ, පප්‍රච්ඡ. පප්‍රච්ඡතු:.

(මු-) (264) සෘජෝ ග විසඟේ.

අප්‍රාසිත්. සසර්ථ්ථ සප්‍රභු.

(ස-) සෘජ්‍යාතු, විසඟේ, ත්‍යාගයෙහි හෝ මල නික්මීමෙහි වේ.

සෘජ්‍යාතු, වි-දි, සි, ර්ම, (604) නිත්‍යයෙන් සාකාරසාන යෙහි රකාර වේ, (574) වෘත්ති.

(154) අභිභූතය, (602) අකාරයහට කකාරය වෙන්, අප්‍රාසිත්. සෘජ, සි-ථ්, (589) විකල්පයෙන් ඉමි, ගුණවේ, සසර්ථ්ථ. ඉමි රහිත පක්‍ෂයෙහි (604) නිත්‍යයෙන් සාකාරයහට රකාරය, අභිභූතය, (47) ථකාරයහට ථකාරය වෙන්, සප්‍රභු.

(මු-) (265) ව්‍යුත්පන්නය සනාතන. මජ්ඣි. අමාච්ඡිත්.

(ස-) මජ්ඣානිකයන් අනුබ්‍රාහ්ම-ව්‍යුත්පන්න අප්‍රාසිත් පිණිසයි. මජ්ඣානික, තිජ, ග, (64) සකාරයහට දකාරය, (46) දකාරයහට ජකාරය වෙන්, මජ්ඣි. මජ්ඣ, වි-දි, (741) නුඤ්, (213) සලොපය, වුජ්වද, වෘත්ති, කුච්ච, (50) (51) ඛකාරය වෙන්, අමාච්ඡිත්.

(මු-) (266) ස්වරූපය ග ස්වරූපය.

අප්‍රාසිත් අප්‍රාසිත් අප්‍රාසිත්.

(ස-) ස්වරූපයාතු, වි-දි, (603) විකල්පයෙන් සි, (604) සාකාරයහට විකල්පයෙන් රකාර වේ, වුජ්වද, සි වෘත්ති, (154) අභි, අකාරයහට (602) කකාරය වෙන්, අප්‍රාසිත්. පෙර මෙන් සි, රකාර රහිත පක්‍ෂයෙහි සාකාරයහට වෘත්ති, අප්‍රාසිත්. සි-රහිත පක්‍ෂයෙහි (605) සන්ද, (154) අභි, ඕහට කකාරය වෙන්, අප්‍රාසිත්.

(මු-) (267) විවිධයගතය.

විවිධයනි විවිධනි. අවිවිධයනි අවිවිධනි.

(ස-) විවිධ, (637) විකල්පයෙන් ආයුත්තය වේ, (631) ධාතු සංඥා, තිජ, ගජ, විවිධයනි. ආය රහිත පක්‍ෂයෙහි ආයුත්තය වේ, විවිධනි. විවිධ, විකල්පයෙන් ආයුත්තය, ධාතුසංඥා, සත්‍යය වෙන්, ඉමි, ර්ම, සිලොපාදිය වේ. අවිවිධයනි. පක්‍ෂයෙහි අවිවිධනි.

(මු-) (268) මායා ගමය.

අප්‍රාසිත් අප්‍රාසිත් අප්‍රාසිත්.

(ස-) මාගධානු-(603) විකල්පයෙන් සි, (604) විකල්පයෙන් රකාර වේ, වෘක්ෂි, ජඞ්ආදෙශද, ඡකාරයහට කකාරද වෙත්, අමාසිත්. මාග, රකාර නුචු පක්ෂයෙහි සාකාරයහට වෘක්ෂි, පෙර මෙන් සි වේ, ශකාරයහට ඡකාර හා ඕහට කකාරද වේ, අමාර්සිත්. මාගධානු-සි රහිත පක්ෂයෙහි (605) සක්, (154) ඡඞ්, ඕහට කකාර වේ, අමාසිත්.

(මු-) (269) ඉෂ්ඨවෘක්ෂිඡේ.

ඉවජති. (606) වෙමසහෙ තිම් වා, එමිතා එඤා.

(ස-) ඉෂ්ඨානු-වෘක්ෂිඡේ, කැමතිවීමෙහි වේ.

ඉෂ්-තිජ, (597) ඉවජාදෙශ වේ, ඉවජති. ඉෂ්, සි-තා, (606) ඉම්විකල්පයද, ගුණද වෙත්, එමිතා. පක්ෂයෙහි එඤා යනු වේ.

(මු-) (270) කුටසි කෞටිලිය.

755. කුටාං ඡුච්ඡි ඤිත්ති. (කුටාං 6...ඡු-චිර් .. ඤිත්ති 7.)

කුටාදෙර් ඡුර් චිරිඤ්ච සත්ඤ්ඤිත්ති ඡිත්ති ව. නානාත්‍ය. අකුටිත්. චුකොට.

(ස-) කුටධානු, කෞටිලිය, කුටිලිකයෙහි වේ, ශිෂ්‍යානුකූල සදහායි.

ඤ්ඤි, ඉත්සංඤ ඤකාරයා පර කල්හිද; ඡිත්ති ව, ඉත්සංඤ ඡකාරයා පර කල්හිද; කුටාදෙර්, කුටාදි ධාතූගණයා හට; ඡුර්, ගුණද; චිරිඤ්ච සත්ඤ්ඤිත්ති වන්නිය. නානාත්‍ය, අනාප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි කුටාදිධාතූන්ට ගුණවෘක්ෂි නොවෙත්.

ඤ්ඤිත්ති ඤක පරකල්හි ගුණවෘක්ෂි ඤක සිඛකල්හි නැවත විධානය නියමය සඳහා වෙයි, එහෙයින් ඤ්ඤිත්ති ඡිත්ති පරකොට ඇත්තාවූ කුටාදිධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි මුත් අනාප්‍රත්‍යයන් පර තත්ති ගුණවෘක්ෂි ඤක නොවෙත් යනු නියමයයි. ඤ්ඤිත්ති පරකල්හි ගුණසාමග්‍රිවීමෙහි ගුණද වෘක්ෂිසාමග්‍රිවීමෙහි වෘක්ෂි වන්නේය යන අර්ථය. අකුටිත් කුටිෂ්ඨාති කුටනං යනාදියෙහි ගුණනොවේ. නුශිඤ්චනෙ යන මේආදීන්ගේ ස්ථානයෙහි, අනුචිත් යනාදියෙහි ගුණද වෘක්ෂි නොවෙත්, ගුණනොවන බැවින් උච්ආදෙශද වේ. නුචිෂ්ඨාති යනාදියෙහිද මෙසේ දැනුතු. ඤ්ඤිත්ති ඤක පරකල්හි ගුණවෘක්ෂි ඤක සිඛකල්හි නැවත විධානය නියමය සඳහා වෙයි, එහෙයින් ඤ්ඤිත්ති ඡිත්ති පරකොට ඇත්තාවූ කුටාදිධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි මුත් අනාප්‍රත්‍යයන් පර තත්ති ගුණවෘක්ෂි ඤක නොවෙත් යනු නියමයයි. ඤ්ඤිත්ති පරකල්හි ගුණසාමග්‍රිවීමෙහි ගුණද වෘක්ෂිසාමග්‍රිවීමෙහි වෘක්ෂි වන්නේය යන අර්ථය. අකුටිත් කුටිෂ්ඨාති කුටනං යනාදියෙහි ගුණනොවේ. නුශිඤ්චනෙ යන මේආදීන්ගේ ස්ථානයෙහි, අනුචිත් යනාදියෙහි ගුණද වෘක්ෂි නොවෙත්, ගුණනොවන බැවින් උච්ආදෙශද වේ. නුචිෂ්ඨාති යනාදියෙහිද මෙසේ දැනුතු. ඤ්ඤිත්ති ඤක පරකල්හි ගුණවෘක්ෂි ඤක සිඛකල්හි නැවත විධානය නියමය සඳහා වෙයි, එහෙයින් ඤ්ඤිත්ති ඡිත්ති පරකොට ඇත්තාවූ කුටාදිධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි මුත් අනාප්‍රත්‍යයන් පර තත්ති ගුණවෘක්ෂි ඤක නොවෙත් යනු නියමයයි. ඤ්ඤිත්ති පරකල්හි ගුණසාමග්‍රිවීමෙහි ගුණද වෘක්ෂිසාමග්‍රිවීමෙහි වෘක්ෂි වන්නේය යන අර්ථය. අකුටිත් කුටිෂ්ඨාති කුටනං යනාදියෙහි ගුණනොවේ. නුශිඤ්චනෙ යන මේආදීන්ගේ ස්ථානයෙහි, අනුචිත් යනාදියෙහි ගුණද වෘක්ෂි නොවෙත්, ගුණනොවන බැවින් උච්ආදෙශද වේ. නුචිෂ්ඨාති යනාදියෙහිද මෙසේ දැනුතු.

කොට ඇති ශාන්තවතුවු දෙසාලියක් බාහුවත් ගණයයි. ලිඛිත ලිපි සහ බාහුවය විකල්පයෙන් කුටාදි මධ්‍යගත වෙන් යයි පුරාතනයෝ කියති.

කුටබාහුව-පි-දි, අම්, සි, (554) ඉම්, ඊම් මෙයින් ගුණනිෂේධය වේ, සිලොපාදිය වේ, අකුටිත්. කුට, සි-ණප්, විකුද, බිසංඥයාගේ චක්කාරලොපයද, බි සමබන්ධි කවර්ගහට වචනීයද, ඡායත් පර කල්හි මෙයින් ගුණද වෙන්, වුකොට, පාණිනි: 1. 2. 1.]*

(මු-) (271) ව්‍යවසි ව්‍යවසේ. විවති. විව්‍යව, විවිවතු.

(ස-) ව්‍යවබාහුව, ව්‍යවසේ, කපටභාවයෙහි වේ.

ව්‍යවබාහුව-නිප්, ශප්‍රත්‍යය වේ, (661) කුටසහිත සකාරයහට ප්‍රසංඛත ඉකාර වේ, විවති. ව්‍යවබාහුව, ඡාප්, විකු වේ, චක්කාරලොපය වේ, ව්‍යව්‍යුහ, බිහට ප්‍ර වේ, මෙයින් ව්‍යවසි, විව්‍යව. ව්‍යව, අකුප්, විකුද, චක්කාරලොපයද, බිසංඥයහට ප්‍රද, ගුහකපාදෙක, මුලබාහුවට ප්‍රද වෙන්, විවිවතු.

(මු-) 756. ව්‍යවො ප්‍ර රක්ෂණිද්‍ය. (ව්‍යව: 6. ප්‍ර: 1. අක්ෂර ඡායදසි 7.) විවිතා.†

(ස-) ව්‍යව: ව්‍යවබාහුව ; ප්‍ර: ප්‍රකදෙශ වන්තේය ; අක්ෂර ඡායදසි, ඉත් කුකාර ඡාකාර දෙකද අස්ප්‍රත්‍යයද සහ මොවුන් පරකල්හි ප්‍රකදෙශ නොවේ.

ව්‍යව, සි-තා, ඉම්, මෙයින් ප්‍රකදෙශ වේ, කුටාදි බැවින් ගුණ නොවේ, විවිතා. විවිෂ්‍යති විව්‍යතෙ විව්‍යව විවිවතු: සනාදිය වේ, ඡායත් ඡායත් අස් සහ මොවුන් පර කල්හි ව්‍යවහි ව්‍යවයති ව්‍යවක: උරුව්‍යව: සහ වේ. (1032.) පාණිනි මතයෙහි ව්‍යවහි ප්‍ර නොවේ.

(මු-) (272) තුට ශිවේෂ්ඨෙ. තුට්‍යති තුට්‍යති.

(ස-) තුටබාහුව, තිප්, (594) කුමකුලම, විකල්පයෙන් ශාන්ත වේ, තුට්‍යති. පක්ෂයෙහි ශප්‍රත්‍යය වේ, තුට්‍යති.

(මු-) (273) ස්පුර්ගි ස්පුර්ගො. නිස්පුර්ගි නිස්පුර්ගි.

(ස-) ස්පුර්බාහුව, ස්පුර්ගො, වක්ෂ්වලවිමෙහිද විකාශයෙහිද අවබෝධයෙහිද වේ.

* කු ව ඡා ව කුඤ්ඤො ගො ඉගො යසා ස කුඤ්ඤත් තසමිත්.

† කු ව ඡා ව කුඤ්ඤො ගො ඉගො යසා ස කුඤ්ඤත්. කුඤ්ඤව තස්ව කුඤ්ඤස්, නක්කොගෙ තසමිත්.

නි-ස්පුර, ශ, තිස්, (625) විකල්පයෙන් හතිය වේ, නිස්පුරති. නිකාරනිෂේධ පක්ෂයෙහි නිස්පුරති.

(මු-) එව. (274) ස්පුරුහි ස්පුර්ති වලනයොෂ්.

(275) නුහිසතවතෙ. අනුවත්, නුනාව.

(ස-) ස්පුරුධාතු, ස්පුර්ති, විකාශය අවබෝධය යන මෙහිද; වලනයොෂ්, වලනය යන මේ දෙකි; එවං, මෙසේම නිස්පුරති නිස්පුරති යනාදි පදසිඛියයි.

නුධාතු, සතවතෙ, සතුතිකිරීමෙහි වේ.

නු, පි-දි, අම්, සි, ඉම්, ඊම්, කුටාදි බැවින් ගුණ වාඛි නිෂේධ කල්හි (588) උච්චි, සිලොපාදිය වේ, අනුවත්. නිස්පුරති එම ධාතුහට විකිද, විසංඥයහට හුඤ්ඤ වෙත්, (755) උකාරයහට ඔකාරය වාඛියි, අභි, නුනාව.

(මු-) (276) මාඛිශමාතො.

757. මාඛි ඡට්ඨෙඤ්ඤ මං. (මාඛි 5. ට්ඨෙඤ්ඤ 7. මං 1.)

ටකං ජිහ්වමතො ව මාඛො මං සකත්.

(620) සාද්‍රිඃ ශයක්ඡිපෙ. මිරියතෙ. අමාන, මාඡිඤ. එළු කිං, මමාර, මරිඡතී.*

(ස-) මාධාතු, මාතො, මරණයෙහි වේ, ඛිකාරානුබන්ධය ආත්මනෙපදය පිණිසයි.

ටකං, විසංඥයා පරකල්හිද; ජිහ්වං, ජි පරකල්හිද; අතො ව, තුද්ධිගුණයෙහි අප්‍රත්‍යය පර කල්හිද; මාඛි, මාධාතුහු කෙරෙන් පරව; මං සකත්, ආත්මනෙපදයෙහි වූ ප්‍රත්‍යය වන් වෙයි.

මාධාතුහුගේ ඛිත්තිය ඇති කල්හිද; පි-ඡි-අප්‍රත්‍යය යන මොවුන්ගේ විෂයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේ යනු තියමයි. අත්තන්හි වනාහි පරස්මෙව්පදයම වේ, ආත්මනෙපදම්වච්ඡ නති පරස්මෙව්පදිනාං කවිත් යන නිකායයෙන් කිසිතැනෙකින් මෙයින් අත්‍යයද වන්නේ යයි කිසිකෙනෙක් කියත්.

මාධාතු, මෙයින් කි-තෙ, ශප්‍රත්‍යය වේ, (620) සාද්‍රිඃ ශයක් ඡිපෙ, යන්නෙන් සාකාරයහට ඊආදෙශය වේ, (588) ඉකාරයහට ඉස්, මිරියතෙ. මාධාතු, පි-තත්, අම්, සි, එකඤ්ඤ ධාතු බැවින් ඉම්නිෂේධද, (659) කිත්සංඥ බැවින් ගුණනිෂේධද,

* පි ව ඡි ව අශ්ව පිඤ්ඤ, තස්මිත් විෂයසපතම්.

හුඬුයා කෙරෙන් සිලොපයද වෙන්, අමාන. මෘ, සී-සිභ, නෙමෙකාවි, ඉම්නිමෙධද, සාකාරයා කෙරෙන් පරවූ ඉම් රහිත භීසංඥය බැවින් (659) කිත්සංඥවූ කල්හි ගුණනිමෙධයද, භිඤ්ඤ වෙන්, මෘජිභ.

එහි කිං, පී-භී-අප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පර කල්හි ආත්මනෙ පදය විම කුමටය? මමර, මරිණ්ණි, යන මේ ආදියෙහි අත්‍ය විභක්තීන් පරකල්හි පරස්මෙව්පදය විමපිණිසයි. [පාණිනී: 1. 3. 61.]

(මු-) (277) ඔවිජ්ඣගහි-කමෙප.

753. විජෙ ඊණු ඊනෙමි. (විජෙ: 6. ණු: 1. න 1. ඉම් 7.) විජෙ ඊණු නි සතදිමි. අවිජ්ඣ.

ඉති තුදුදිපාදු: චතුර්ණිධායකය:

(ස-) විජ්ඣානුහුගේ ඔකාරය කතකතවතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ තකාරයභට නකාර විම පිණිසයි, ඊකාරය කතකතවතුප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි ඉම්නිමෙධය පිණිසයි, ඛකාරය ආත්ම නෙපදය පිණිසයි, ශකාරය තුදුදිය පිණිසයි, හි-කම්පෙ, භය චලන දෙකැහි වේ.

ඉම්, ඉම් පරකල්හි ; විජෙ: , විජ්ඣානුහුගේ ස්ථානයෙහි ; ණුර් න සතත්, ගුණ නොවන්නේය.

විජ්ඣානු-වි-තත්, අම්, සි, ඉම්, මෙසින් ගුණනොවේ, අවිජ්ඣ. විජෙ: කිදිමි-සි කලකල්හි සිඛවන්නේද ප්‍රකටකිරිම පිණිස මෙසේ කරණලදී. [පාණිනී: 1. 2. 2.]

තුදුදිපාදය නිමි.

රුධාදි:

(මු-) (278) රුධිරොධිඤ්ඤ වරණේ. රුණ්ඨි.

759. නණේ ඛනු'ණේ. (නණ: 6. න් 1. රෙ 7. අණේ 7.)

නණේ නකාර: සතදණේ රෙ. රුකි: රුකිනි.

(-ස) රුධිරානුහුගේ ඉර් යන්න විකල්පයෙන්-ඛප්‍රත්‍යය විම

ද-භෞතාරය ඉමි නොවීමද-ධිකාරය රුධිරයද-ඝූෂිකාරය වනී මානසාලයෙහි කතප්‍රත්‍යයද-ඝූෂිකාරය උභයපදයද පිණිසයි, ආවරණ, වැලැක්මෙහි වේ.

රුධිරයා, තීප්, (738) ශ්‍රීතණ් උකාරයා කෙරෙත් පරව. අකාරනත නකාරයද, (107) ණකයද, (575) තකාරයහට ධිකාරද, (64) ධිකාරයහට දකාරයද වෙත්, රුණ්ඩි, මෙහි ශකාර ණකාර දෙක ඉත් වෙත්.

අණේ රෙ, ගුණයොග්‍ය ප්‍රත්‍යයන් රහිතවූ රසංඥයා පර කල්හි ; නණ්, නණ්ප්‍රත්‍යයාගේ අකාරනත නකාරයහට ; නකාරය සහත්, හලනත නකාරය වන්නේය. රසංඥයා රහිත කල්හි නණ්ප්‍රත්‍යය අසමභව බැවින් මෙහි. රෙ යනු ප්‍රකටකිරීම පිණිසයි.

රුධිරයා-තීප්, (738) ශ්‍රීතණ්, මෙයින් හලනත නකාර වේ, තකාරයහට පෙරසේම ධිකාරය වේ, ත්‍රයො යනු කවර්තියා මධ්‍යමසතනු උපතො යනු ප්‍රමාණ බැවින් මධ්‍යවතීති ධිකාරයහට ලොප් වේ, තවතියා හා සුකතවූ නකාරයහට ණකය නොවේ. රුකිය. රුකිනති යනු ප්‍රකටයි. [පාණිනී: 6. 4. 111.]

(මු-) අරුණත්, අරුණ් අරුණත්. අරුධත් අරොත්සිත්.

(ස-) රුධිරයා, සී-දිප්, ශ්‍රීතණ්, (672) දිප්හට ලොප්ද, (64) ධිකාරයහට තකාරද වෙත්, අරුණත්. රුධි, සී, සිප්, ශ්‍රීතණ්, (672) සිප්හට ලොප්ද, (690) ධිකාරයහට විකල්පයෙන් රකාරද, රකාරයහට විසභියද වෙත්, අරුණ්. ධිකාරයහට රකාරහා වපක්‍ෂයෙහි (64) ධිකාරයහට තකාර වේ, අරුණත්. රුධි, පී, දී, (565) ඉර් ඉත්ති බැවින් විකල්පයෙන් ධිකාරය වේ, අරුධත්. ධි විකල්පපක්‍ෂයෙහි ඉමි රහිත බැවින් (574) වෘභිසි, (64) ධිකාරයහට තකාර වේ, අරොත්සිත්.

(මු-) (279) ඡාද්‍යඤ්ඤිවනො. (739) ඡර්දිෂ්‍යති ඡර්ත්සාති.

(ස-) ඡාද්‍යානුග්‍රහේ අනුබන්ධ උකාරය ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යසාන යෙහි විකල්පයෙන් ඉමිආගමය පිණිසයි.

ඡාද්‍යානු, තී, සාති. (739) විකල්පයෙන් ඉමි වේ, ඡර්දිෂ්‍යති. පක්‍ෂයෙහි ඡර්ත්සාති.

(මු-) එව. (280) තාද්‍යඤ්ඤිර් තාදරෙ.

(281) තානුධිංසෙ.

(මු-) 760. තෘතීය ඉණි පිටියෙහි. (තෘතීය 6. ඉණි 1. පිත්-
තස්-රෙ 7.)

තෘතීය නිණ ඉණි සතත් පිත් හසෙ රෙ. තෘතීය තෘණි
එ: තෘතීය. අතර්හිත් අතෘණත්.

(ස-) තෘතීයාද, එවං, මෙසේම තර්දිණි තර්ත්යාහි සි
සිසි.

තෘතීයාදහෙ අනුබන්ධ උපකාරය විකල්පයෙන් ඉම් විම
පිණිසයි.

පිත් හසෙ රෙ, ඉත්සංඥ පකාරවත්වූ හස් සම්බන්ධවූ රසං
ඥා පරිකල්පිත; තෘතීය, තෘතීයාදහෙ; නිණ, නිණප්‍රත්‍යය
හට; ඉණි සතත්, ඉණිආගම වන්නේය.

තෘතීයාද, තීජ, (738) සාකාරයා කෙරෙන් ස්වර සහිත
නිකාරයද, නිකාරයාගේ ස්වරයා කෙරෙන් පරව මෙයින්
ඉකාරයද, අකාරයා හා ඉකාරය ගුණද, තෘතීය සි සිපිකල්පි
(175) හකාරයහට ඒකාරද, (575) තකාරයහට ධකාරද, (47)
ධකාරයහට ඒකාරද, (77) ඒකාරලෝපයද වෙත්, තෘතීය. තෘතීය,
(738) නිණ, (739) නිකාරය හලනන වේ, හකාරය
හට ඒකාරද, තකාරයහට ධකාරද, ධකාරයහට ඒකාරද,
මධ්‍යස්ථකාර ලෝපයද වෙත්, තෘණිඑ: තෘතීය, අනි, (738)
නිණ, (50) නිකාරයහට අනුස්වරය වේ, තෘතීය. තෘතීය,
උපකාරය ඉත්ඛිවිත් ඉම්, සතදිය දන්නේය, අතර්හිත්. ඉම්
විකල්ප පක්ෂයෙහි (605) ඉමරහිත ඛිවිත් සත්, හකාරයහට
ඒකාරද, ඒකාරයහට කකාරද වෙත්, අතෘණත්. තුද්ධිගුණ
යාගේම-තෘතීයාදහෙ කෙරෙන් ඉත්සංඥ උපකාරයෙහි කාතනි
මතයි. [පාණිනී: 7. 3. 92.]*

(මු-) (282) හිසිධකිහිංසෙ.

761. නිණ න ලෝපය. (නිණ: 5. න 1. ලෝපය: 1.)
හිනසි.

(ස-) හිස ධාතුවෙහි ඉකාරය නිකාරලෝප නිමේශය
පිණිසයි.

නිණ, නිණයත්නහු කෙරෙන් පරවූ; න ලෝපය, නිකා
රයනම ලෝපකටයුතු වන්නේය.

* පිල්වයො හස්වයො රශෙවති තයමිත්.

හිස, නිජ, (568) නුණ්, එකල්හි-හිත්ස යනු වේ, රුධාදි බැවින් නණ්, එකල්හි හිත්ත්ස යනු වේ, මෙයින් පර නකාරය හට ලොප්වේ, හිත්සය යනු වේ.

(මු-) (283) අන්ත්‍රධිකව්‍යාධිකතී මුණ්ණේ. අනකතී.

(ස-) අන්ත්‍රධාතු, ව්‍යාධි, ප්‍රකටකිරීමය ; ගති, ගමනය ; මුණ්ණේ, රුජකිරීමය යන මෙහි වේ. අත්‍රධාතු, (568) නුණ්, රුධාදි බැවින් නණ්, (761) පරනකාරය හට ලොප්ද, කුච්ඡ වෙත්, අනකතී.

(මු-) 762. අන්ත්‍ර: සෙ රිම් පෙ. (අන්ත්‍ර: 5. සෙ: 6. ඉම් 1. පෙ 7.)

අන්ත්‍ර: පරසස සෙරිම් සත්ත් පෙ. ආක්ෂේත්, ආනක්ෂේත්.

(ස-) අන්ත්‍ර: පරසස, අන්ත්‍රධාතු කෙරෙත් පරවු ; සෙ, සිප්‍රත්‍යය හට ; පෙ, පරස්මෙපදයෙහි ; ඉම් සත්ත්, ඉම් වත් නේය. අන්ත්‍රධාතු නමා උභ්‍යාසය ඉත්සංඥා යුත් බැවින් විකල්පයෙන් ඉම් වන කල්හි නිත්‍යභීය පිණිස මේ සුත්‍රයෙහි විධානයයි.

අන්ත්‍රධාතු, ටි, දි, සි, මෙයින් ඉම්, රිම්, අකාරදීඝිද, සිලො පාදියද වෙත්, ආක්ෂේත්. අන්ත්‍ර, ඡුප්, විකිද, (580) විසංඥා හට ආත්ද වෙත්, ආනක්ෂේත්. [පාණිනී: 7. 2. 71.]

(මු-) (284) ඤ්ඉක්ඛිධිදි පෙතා.

ඉක්ඛාක්ෂේවක්‍රො.

ඉති රුධාදිපාදා:

(ස-) ඉක්ඛ, (582) ගුරුසංඥාක ධාතුහු කෙරෙත් ආම්, කෘප්‍ර යොගයද, ධාතුසංඥාද වෙත්, සී-ඵ, විකිද, බි සමබන්ධිද සාකාරය හට අකාරද කකාරය හට වකාරද වෙත්, නැවත, සාකාරය හට රෙඵයද, මකාරය හට අනුකාරය හා මිහට ඤ්කාරද වෙත්, ඉක්ඛාක්ෂේවක්‍රො.

රුධාදිපාදය නිමි.

(මු-) (285) තනුඤ්ඤ විසතානො.

තනොති තනුතා: තනුතනි, තනු: තනුච්ඡා, තනුම: තනුමච්ඡා.

(ස-) තනුධාතුහුගේ උකාරය ක්කාච්ඡාතායාගේ ස්ථාන යෙහි විකල්පයෙන් ඉමි විම පිණිසයි. දකාරය තනාදි ගණය ඇතිවිම පිණිසයි, විසතානො, පැතිරීමෙහි වේ.

තනධාතු, (688) අප්, (542) අප්ප්‍රත්‍යයාගේ උකාරයට ගුණවේ, තනොති. තන, අප්, තනුතා: තන, අනති, අප්, (35) තනුතනි. තන, චස්, උ, (622) විකල්පයෙන් උකාර ලොපය වේ, තනු: ලොපනිෂ්ඨපක්‍ෂයෙහි තනුච්ඡා. තන, මස්, උ, (622) උකාරය විකල්පයෙන් ලොපවේ, තනුමච්ඡා. තනුමච්ඡා.

(මු-) 763. සෙර් ලුක් ත-ථාසො සනන්හොකුච්ඡා. (සෙ: 6. ලුක් 1. ත-ථාසො: 7.. තන්හා: 5...අකු: 5. ථා 1.)

කාවජාත් තනාදෙ: සෙර් ලුක් සතථා ත-ථාසො: පරයො:.

අතත අතනිඤ්ඤ, අතථා: අතනිඤ්ඤා:*

(ස-) තථාසො: පරයො:, වි-ආත්මනෙපදයෙහි තන්-ථාස් යන දෙක පරකල්හි; කාවජාත් තනාදෙ:, කාවධා රහිතවූ තනාදීන් කෙරෙන් පරවූ; සෙ:, සිහට; ථා, විකල්පයෙන්; ලුක් සතත්, ලොප් වන්නේය.

ථාස් යන්නහුගේ සාහවයවීය හෙතුකොටගෙන ත-යන විභක්තිය ආත්මනෙපදයාගේමය, අත් පරිද්දෙකින් විනම් පරස්මෙපදයාගේ තාං තං ත යන මොවුන් පරකල්හි අතා නිඤ්ඤාං අතානිඤ්ඤාං අතානිඤ්ඤා යන මොවුන් කෙරෙහිද ප්‍රසව වන බැවිනි. තථා: සි කිකල අවිස සිඛ කල්හිද, ථාස් යන්න හුගේ ග්‍රහණය අවිස ප්‍රකටකිරීම පිණිසයි. අතත අතථා: යනු තනධාතුහු කෙරෙන් වි-තන් හා ථාස්හට සහගමාදිය වේ, මේ සූත්‍රයෙන් සිහට ලොප්කල කල්හි ලොප්කිරීම හෙතු කොටගෙන (93) තාලොපෙ තාලක්‍ෂණම් යන නාය හෙතු කොටගෙන කරණලද කායවිසායාගේ නිෂ්ඨෙයවූ ගුණයද සිප්‍ර තායද පරකල්හි ගුණරහිතවූ-ත-ථාස් දෙක පර කල්හි (676) ඤ්ඤාලොපය වේ. කාවධා වර්ජිතකිරීම කුමක්සඳහාද යත්, අකුත අකුථා: යන මේ දෙතන්හි (659) සිහට කින් බැවින්

* තඤ්ඤ ථාඤ්ඤ නො තයො:

ගුණරහිත කල්හි (562) නිත්‍යයෙන් සිතට ලොප්වන බැවිනි. පක්‍ෂයෙහි තනබාතු, තන්, අම් ; සි, ඉම් වේ, අනනිඤ්ච. එස් විභක්තිහුගේ පක්‍ෂයෙහිද එසේම සිබව අනනිඤ්චා. [පාණිනී: 2. 4. 79.]

(මු-) (286) ඡන්ද්‍ර ඤාද දුනෙ.

සනොති. අසාරා අසනිඤ්ච, අසාථා අසනිඤ්චා. සායාත් සනඤ්ච.

(ස-) ඡනබාතු-(569) ඡකාරයහට සකාර වේ, තිප්, ශුප්, ගුණවේ, සනොති. සන, වී, තන්, අම්, සි, මෙසින් විකල්පයෙන් සිලොපයද, (655) ඩාද වෙන්, අසාරා. සිලොප රහිත පක්‍ෂයෙහි ඉම් වේ, අසනිඤ්ච. සන, එස්, අම්, සි, විකල්පයෙන් සිලොපයද, (655) ඩාද වෙන්, අසාථා. පක්‍ෂයෙහි අසනිඤ්චා. සන, යාත්, විකල්පයෙන් ඩා වේ, සායාත්. ඩා රහිත පක්‍ෂයෙහි සනඤ්ච යනු වේ.

(මු-) (287) ක්‍ෂණ්ද්‍ර ඤාද වධෙ. අක්‍ෂණිත්.

(ස-) ක්‍ෂණ්ද්‍රානුගේ උකාරය පෙර සේම අනුබන්ධයි.

ක්‍ෂණ්ද්‍රාතු, ඉම්, ඊම්, (576) ක්‍ෂණ්ද්‍ර බැවින් වෘතීනිෂ්ඨයි, සිලොපය වේ, අක්‍ෂණිත්.

(මු-) (288) ක්‍ෂණ්ද්‍ර ඤාද හිංසායා.

764. නොප්‍රබෝණ චිවා ක්‍ෂණි. (න 1. උපි 7. උච්ච: 6. ඡු: 1. වා 1. තු 1. සාත: 6.)

ක්‍ෂණිකි.

(ස-) උපි, තනාදි බානුගේ ශුප් සමබන්ධි උප් පර කල්හි ; උච්ච, බානුගේ උච්චසංඥයහට ; න ඡු: , ගුණ නොවන්නේය ; සාත: තු, උච්චසංඥ සාකාරයහට වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් ගුණ වන්නේය.

ක්‍ෂණි, තිප්, (688) උප්, උප් පරකල්හි බානුගේ උච්ච ඉකාරයහට මෙසින් ගුණනිෂ්ඨයි.

තිප් පර කල්හි උප්ප්‍රත්‍යයාගේ උකාරයහට (542) ගුණයි, ක්‍ෂණිකි.

(මු-) (289) සංඡු ඤාද ගතො. සංඡුති අර්ඡුති.

(ස-) සංඡු, තිප්, උච්ච සාකාරයහට මෙසින් විකල්පයෙන් ගුණනිෂ්ඨ වේ, උප්ප්‍රගේ උකාරයහට ගුණ වේ, සංඡුති. පක්‍ෂයෙහි උච්ච සාකාරයහට මෙසින් ගුණ වේ, උප්ප්‍රගේ උකාර

රසභවද ගුණයි, අර්ථණති. තෘණණති. තර්ණණති යනාදි යද මෙසේමැයි. උඛ: යනු කුමටය? කරුණි යන මෙහි අනන්තසාකාරයභව නිත්‍යයෙන් ගුණවන හෙයිනි.

(මු-) (290) චූ කෘඤ්ඤකරණේ. කරුණි.

(ස-) කෘධාතුහුගේ චූ යන්න ත්‍රිමත් යන්නභව අනුබන්ධයි. කෘධාතු, තිජ්, උජ්, ධාතුහුගේ අනන්තයභව නිත්‍යයෙන් ගුණයි, උජ්භවද ගුණ වේ, කරුණි.

(මු-) 765. කුරුඬි ලොපො වෙමා. (කු: 5. උබ්ලොප: 1. විමො 7.)

කුච්ච: කුච්ච: කුය්‍යාත්. ව කාව.*

(ස-) විමො, වකාර-මකාර-යකාර යන මොවුන් පරකල්හි; කු: කෘධාතුහු කෙරෙන් පරවු ; උජ්, උජ්ප්‍රත්‍යයභව ; ලොප:, ලොප් වන්නේය.

කෘධාතු, වජ්, උජ්, මෙයින් උජ්භව ලොප්වේ, (228) කුර් වර්ජන බැවින් දිසී නොවේ, ධාතුභව ගුණද, (689) අකාරය භව උකාරද වෙත්, කුච්ච: කුච්ච: යනුද එසේමැයි. කෘ, ධි, යාත්, එසේම සිඛව-කුය්‍යාත්. කරුණි යන මෙහි, ලොපකාර දෙයෙයාසුකු සකරදෙයවිධ්ථ් බලී, යන නිත්‍යයෙන් ගුණම වේ. කෘ, සි-ව, විනාදිය වේ, (584) නිෂේධ බැවින් ඉම් නො වේ, වකාව. [පාණිනි: 6. 4. 108, 109.]

(මු-) 766. සම්පරෙ: සුමුපාත්තු භූෂා-සඛිස-ප්‍රතිසත්ත- විකෘතාධ්‍යාහාර. (සම්පරෙ: 5. සුම 1. උපාත් 5. තු 1. භූෂා-සඛිස-ප්‍රතිසත්ත-විකෘතාධ්‍යාහාර 7.)

ආහතං කෘඤ්ඤ: සුමි සතත් උපාතතු භූෂාදුවචේ.

(ස-) ආහතං, සම්ප-පරිස-යන උපසගීයත් කෙරෙන් පරවු; කෘඤ්ඤ: කෘධාතුභව ; සුමි සතත්, සුමිආගම වන්නේය ; උපා තතු, උප යන්නහු කෙරෙන් පරව වනාහි ; භූෂාදුවචේ, භූෂා යන්න ආදිකොටඇති සඛිස-ප්‍රතිසත්ත-විකෘත-අධ්‍යාහාර යන මේ අපීයත් කෙරෙහි සුමිආගමය වන්නේය. භූෂා යනු අලඛකාර කිරීමයි, සඛිස යනු සමූහයයි, ප්‍රතිසත්තය නම් අත්‍ය ගුණයක පිහිටීමයි, විකෘත නම් ස්වරූපයාගේ අත්‍යථා භාවයයි, අධ්‍යාහාර නම් වාක්‍යයාගේ නොඅසනලද්දවූ කැම තිවූ ශබ්දයන්ගේ ගැන්මයි.

* ව ව ම ව යව විමං තයමිත්.

(මු-) සංඝකරුණි, සමසකෘතාං, සඤ්චස්කර්ථ, සඤ්චස්කර්ථ, සංස්කෘතා, සංස්කෘතී, පරිස්කරුණි, පයනීස්කාර්ථි, උපස්කරුණි.

(ස-) සම් පුළුල් කෘතා, තිස්, මෙයින් කෘතානුසාරකරණ පුළුස්සෙහි සුම් වේ, සුම් යන්නෙහි උකාරය ලකුණක් පිණිස සි, මකාරය ඉත්සංඥ වෙයි, කරුණි යන්න පළමු පරිද්දෙන් වේ, මකාරය හට අනුසාරය වේ, සංස්කරුණි යනු වේ. සම්-කෘ, පි-ආනාං, අම්, සි, (747) සකෘ යන්න වර්ජිත බැවින් ඉම් නොවේ, (659) කිත්සංඥ කල කල්හි ගුණ නොවේ, මෙයින් සුම්, ෂතිය වේ, සමසකෘතාං. සම්-කෘ, සි-ථස්, විකාරය වේ, (616) සකෘ වර්ජිත බැවින් ඉම්, ගුණද, සුම්ද වෙත්, සඤ්චස්කර්ථ. සම්-කෘ, සි-ව, සුම්, (584) අසුම් සි කිබැවින් ඉම්ද, විකාරයද, ගුණද වෙත්, සඤ්චස්කර්ථ. සම්-කෘ, සි-යාත්, සුම්, (615) ස්කෘතානුසාරකමව, සි කියනලද බැවින් ගුණනිෂේධද, (620) සකාරය හට රිකාරද වෙත්, සංස්කෘතා. සම්-කෘ, සි-සිහි, සුම්, (659) කිත් කල කල්හි ගුණ නොවේ, එක සර්ව සාවර්ණිකානු බැවින් ඉම්නිෂේධ වේ, සංස්කෘතී. පරි-කෘ, තිස්, සුම්, (572) ෂතිය වේ, පරිස්කරුණි. පරි-කෘ, පි-දි, අම්, සි, ඊම්, ව්‍යවද, වාසිසි, සුම්, (633) විකල්පයෙන් ෂතිය වේ, පයනීස්කාර්ථි. පකෘයෙහි පයනීස්කාර්ථි. උප-කෘ, තිස්, සුම්, උපස්කරුණි. [පාණිනී: 6. 1. 136, 138, 139.]

(මු-) 767. හසෙන පාණේ ප්‍රාධිවං ජිවිකොපනිෂදෙ ව්‍යසන කෘඤ්ඤ සස්නිග්‍රො මධ්‍යෙ පදෙ නිව්වනෙ මනසුරසු පාපේනනාපේ සාසනා දුර්දේන වා. (හසෙන—උපනිෂද: 6. ව්‍යසන 6. කෘඤ්ඤ 7. ස: 1. තිරස්—සාසනාදුර්ද: 6. වා 1. වා 1.) හසෙනකරුණි, තිරස්කරුණි කරුණි-තිර්.

ඉති නනාදිපාදා.

(ස-) කෘඤ්ඤ, කෘතානුසාරක පර කල්හි; ව්‍යසන, අව්‍යසන; හසෙන පාණේ ප්‍රාධිවං ජිවිකොපනිෂද; හසෙන යනාදි පදය හට; ස: සමාස වේ; තිරු මධ්‍යෙ පදෙ නිව්වනෙ මනසි උරසි පාපේ අනනාපේ සාසනාදුර්දෙහි, තිරස් ආදි අව්‍යසනව වනාහි; වා, විකල්පයෙන් කෘතානුසාරක පරකල්හි සමාසවේ

මේ සමාසකිරීම එකපදයක් කිරීමයි, වත්වාදීන් අතුරෙන් එකක් නොවේ, හසෙත යන්න පුළුබු කෘධාතු, තිප්, කරුණි සි සිබව මෙයින් සමාස වේ, හසෙතකරුයි. තිරස්කරුණි යන්න විකල්පයෙන් මෙයින් සමාස වේ, පක්ෂයෙහි කරුණි-තිර්: යනු වේ. සමාසකිරීමද (366) අව්‍යයශබ්දය පුළුයෙහි පතිතවීම නියමය සඳහාද ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යයහට යප්ආදෙශය සඳහාද වේ. හසෙත, පාණ්‍යා යනු සවිකාරයෙහිසි. ප්‍රාධිවම් යනු බ්‍රහ්මානුකූල භාවයෙහිසි. ජීවිකා උපනිෂද් දෙක උප මායෙහිසි. තිරස් යනු අනන්‍යතාවයෙහිසි. මධ්‍ය-පද-නිව වනෙ-මනසි-උරසි යන පස වැලඳෙනොගැන්මෙහිම වෙන්. වැලඳගැන්මෙහි වනාහි උරසි කෘත්‍යා හසතං ශෙනෙ, පදෙ කෘත්‍යා මසතකං ශෙනෙ යො, යන මේ ආදියෙහි සමාස නො වේ. උපාපේ අනනාපේ යනු බලාධිකාරීයෙහි වේ. සාක්ෂාත් ආදියහට අභූතනද්භාවයෙහි වේ. ආදිශබ්දයෙන් මිථ්‍යා අධා නමස් ආවිස් ප්‍රාදුස් වහස් වශෙ යනාදියයි. [පාණිනී: 1. 4. 71—79.]

නනාදිපාදය නිමි.

ක්‍රියාදි:

(මු-) (291) ඩු ක්‍රියාශ්‍රව්‍යවිපය්‍යයෙ.

ක්‍රියානි. (701) ශ්‍යාප්‍රත්‍යය වේ, ක්‍රියානි.

(292) ස්කුශ්‍රව න උපාපො.

763. ස්කු ස්කන්ග්‍ර ස්කන්ග්‍ර ස්කන්ග්‍ර ස්කන්ග්‍රහ්‍ය: ශ්‍රු ශ්‍රුනො සෙ රෙ. (ස්කු — ස්කන්ග්‍රහ්‍ය: 5...ශ්‍රුශ්‍රුනො 1.. සෙ 7. රෙ 7.)

එහෙතෙසේම ශ්‍රු: ශ්‍රුනා ව සතත් රෙ පරෙ. ස්කුනොති ස්කුනාති, විස්කන්ග්‍රනාති විස්කන්ග්‍රනාති, (625) හ්‍ය-විසකන්ග්‍රනාති එවං විස්කන්ග්‍රනාති විස්කන්ග්‍රනාති, විශ්ටන්ග්‍රනාති විශ්ටන්ග්‍රනාති, ව්‍යශ්ටන්ග්‍රනාති ව්‍යශ්ටන්ග්‍රනාති, විතශ්ටන්ග්‍රනාති සතන්ග්‍රනාති.

(ස-) ක්‍රියාතු, ද්‍රව්‍යවිපය්‍යයෙ, ද්‍රව්‍ය පෙරලාගැන්මෙහි වේ. ක්‍රියාතු, තිප්, (738) ශ්‍යාප්‍රත්‍යය වේ, ක්‍රියානි. ක්‍රි-අනි, (738) ශ්‍යා, (701) ආකාරයහට ලොප් වේ, ක්‍රියානි.

ස්කුධාතු, උඩාතො, නභාගැන්මෙහි වේ.

රෙ පරෙ, රසංඥා පර කල්හි; එහි, ස්කු-සන්භු-ස්කුන්භු-සන්භු-සන්භු යන මොවුන් කෙරෙත්; ඤෙ'ච්චි, කර්තෘභවයෙහි; ඥා, ඥානප්‍රත්‍යය; ඥානා ව, ඥානප්‍රත්‍යය; සත්, වන්නේය.

ස්කුධාතු, තිජ, මෙයින් ඥානප්‍රත්‍යය, (542) ගුණද වෙත්, ස්කුතොති. එම ධාතුහු කෙරෙත් මෙයින් ඥානප්‍රත්‍යය වේ, ස්කුතාති. විජුච්චි සන්භවධාතු, ඥා, (567) නිකාර ලොපයද, ගුණද වෙත්, විස්කන්තොති. ඥානා කල් කල්හි (625) භවය වේ, විස්කන්තොති. සුත්‍රයෙහි විස්කන්තා සි කීහෙයින් ඥානප්‍රත්‍යය පර කල්හි භවය වේ. වි-ස්කුන්භ, නිකාරලොපයද, ඥානා ව ගුණද වෙත්, විස්කන්තොති. ඥානා, විස්කන්තොති. වි-සන්භව, ඥා, (572) භවය වේ, (47) නිකාරයහට ටිකාර වේ, විභවන්තොති. විභවන්තොති යන්නෙහිද සිඛ දතයුතු. වි-සන්භව, වි, දි, අම්, (565) ඛ, නිකාරලොපයද, (572) භවයද වෙත්, ව්‍යභවන්. ඛානා වපක්‍ෂයෙහි අම්, සි, ඉම්, ඊම්, සි ලොපාදිය වේ, ව්‍යභවමිතිත්.

වි-සන්භව, සි-භුජ, විභව, ඛිකායද, (572) භවයද වෙත්, විභවමිති. සන්භව, ඥා, ගුණද, නිකාරලොපයද වෙත්, සන්භවන්තොති. ඥානා කල් කල්හි, සන්භවන්තොති. [පාණිනි: 3. 1. 82.]

(මු-) (293) මිඤ්ඤ ඛබ්බ.

(745) මිමෙතරිති ඛා, අමාසිත් අමාසන.

(ස-) මි-වි-දි, අම්, සි, ඊම්, (745) ඛා, යමරම, ඉම් සත්, සි ලොපාදිය වේ, අමාසිත්.

මි-වි-තත්, අම්, සි, ඛා වේ, අමාසන.

(මු-) (294) පුඤ්ඤ ඛොධතො.

769. ප්‍රචාදෙ: ඤො නෙ විස්තරෙස්සු වා. (පු-ආදෙ: 6. සු: 1. නෙ 7. විර්-ආදෙ: 6. තු 1. වා 1.)

ප්‍රචාදිනාං සු: සත් නා-තො පරෙ විස්තරෙස්සු වා. පුතාති.

(ස-) නාතො පරෙ, ඥානප්‍රත්‍යය පර කල්හි; ප්‍රචාදිනාං, ප්‍රචාදි ධාතුන්ගේ ස්ථානයෙහි; සු: සත්, හුඤ්ඤ වන්නේය; විස්තරෙස්සු, විර් ආදි ධාතුහට වනාහි; වා, නා පරකල්හි විකල්පයෙන් හුඤ්ඤ වන්නේය.

පුබ්බාදා, තිස්, ශ්‍රී, මෙයින් උතුරුසතට ප්‍රසිද්ධ වේ, පුබ්බාති.
ප්‍රථමය වනාහි, පු පු පු කෘත සතෘ වෘ ශෘ ස්වෘ මෘ පෘ දෘ
නෘ භෘ ශෘ ජෘ සෘ ජෘ ඊ ලී ලීචි චීරී ලීචි භීරී යනමොහුයි.
[පාණිනී 7. 3. 80.]

(මු-) (295) කෘතෘති හිංසෙ.

අකර්ෂ්‍ය අකර්ෂ්‍ය අකර්ෂ්‍ය. කර්ෂ්‍ය කර්ෂ්‍ය.

(ස-) කෘ, (747) විකල්පයෙන් ඉමි, (627) විකල්පයෙන්
ඉමිහට දීඨිද, ගුණද වෙන්, අකර්ෂ්‍ය. ඉමිහට දීඨිහාවපක්‍ෂ
යෙහි අකර්ෂ්‍ය. ඉමි රහිත පක්‍ෂයෙහි (659) කිත් කලකල්හි
(628) සෘකාරයහට ඉර්, (228) ඉකාර දීඨිවේ, අකර්ෂ්‍ය. කෘ,
හී, සිහි, (747) විකල්පයෙන් ඉමි, ගුණද, ශ්‍රී, වෙන්, කර්
ෂ්‍ය. ඉමිවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි (628) සෘකාරයහට ඉර්, දීඨිවේ,
කර්ෂ්‍ය.

(මු-) (296) ධුකෘති කම්පෙ.

ධුතාති. අධාවිත් අධොති.

(ස-) ධුබ්බාදා, ශ්‍රී, (769) ප්‍රසිද්ධ වේ, ධුතාති. ධු, වි-දී, (573)
විකල්පයෙන් ඉමි, ඊමි, ස්වරූපාධාදා බැවින් වුජ්වද, වෘඪිසි,
අධාවිත්. ඉමිවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි එයින්ම වෘඪිව අධොති.

(මු-) (297) ග්‍රහකෘතාදානෙ. ග්‍රහණිති.

(ස-) ග්‍රහ, ශ්‍රී, (661) ජනදෙශ වේ, ග්‍රහණිති.

(මු-) 770. හසානනානො හො. (හසාත් 5. නා 1. ආ
නා 1. හො 7.)

හසාත් පරෙ නා ආනා සතත් හො පරෙ. ග්‍රහණිති. අග්‍ර
හිත්. ජග්‍රහ ජග්‍රහතූ ජග්‍රහිථි.

(ස-) හො පරෙ, හිවිහකති පරකල්හි; හසාත් පරා, හස්
සංඥා කෙරෙන් පරවු; නා, ශ්‍රී, ප්‍රත්‍යයනෙම; ආනා සතත්,
ආනාදෙශ වන්නේය.

ග්‍රහබාදා, හී, හී, ශ්‍රී, (661) ජී, මෙයින් නාහට ආන වේ,
(547) අකාරයා කෙරෙන් පරවු හිවිහකතිහට ලොප් වේ, ග්‍ර
හණිති. බධාන ප්‍රණණ මුණණ යනාදියද මෙසේමැයි. හසාත්
යනු කුමටය? ජාති සනාදියෙහි ස්වරූපකෙරෙන් ආනාදෙශ
නොවන පිණිසයි. ග්‍රහබාදා, ඉමි, (576) හකාරනන බැවින්
වෘඪි නොවන්නේය, සිලොපාදිය වේ, අග්‍රහිත්. ග්‍රහ, හී-ණප්,
මිහිද, (661) විසංඥයහට ජීද, විසංඥ සෘකාරයහට අකාරද

වෙන්, ණකාරය පරකල්හි වෘත්ති, ජග්‍රාහ. ග්‍රහ, හී, අතුස්, විනිද, ධිකායනීද, (661) මුලයහට ජිද වෙන්, ජග්‍රාහය. ග්‍රහ, ථස්, විනාදිය වේ, (554) ඉම්, ජග්‍රහ්ථ. [පාණිනී: 3. 1. 83.]

(මු-) 771. ග්‍රහෙ ටිමො ජිකා'ධිකං. (ග්‍රහය: 5. ඉමය: 6. සී: 1. අධිකං 7.)

ග්‍රහය: පරසය ඉමො සී: සතත් තු ධිකං. ග්‍රහිතා.

(ස-) ග්‍රහය: පරසය, ග්‍රහධාතුහු කෙරෙන් පරවූ; ඉමය, ඉම් හට; සී: සතත්, දිසි වන්නේය; ධිකත්තු, සීසංඥා පරකල්හි වනාහි; න, ඉම්හට දිසි නොවේ.

ග්‍රහධාතු, සි-තා, (554) ඉම්, මෙයින් ඉම්හට දිසි වේ, ග්‍රහිතා. ග්‍රහිතං ග්‍රහිතය, යනාදියද මෙසේමැයි. සී පර කල්හි වනාහි ජග්‍රහ්ථ ජග්‍රහිව කියා වේ. [පාණිනී: 7. 2. 37.]

(මු-) (298) ශෘඤ්ඤි හිංසෙ.

772. ශෘ පෘ ද්‍රාං ජෙඛා වා කිච්චිකං. (ශෘ-පෘ-ද්‍රං 6... සී: 1. වා 1. කිත් ධිකං 7.)

ඵෂාං සී: සතත් කිති ධිකං වා. ශුද්‍රය: ශුද්‍රය.

(ස-) කිති ධිකං, කිත් සම්බන්ධවූ සීසංඥා පරකල්හි; ඵෂාං, ශෘධාතු පෘධාතු දෘධාතු යන මොවුන්ගේ ස්වරයහට; වා, විකල්පයෙන්; සී: සතත්, ග්‍රහ වන්නේය.

ශෘධාතු, අතුස්, විනි වේ, (559) බිහට ග්‍රහිද සාකාරයහට අකාරය වෙන්, මුලධාතුහුගේ ස්වරයහට මෙයින් විකල්පයෙන් ග්‍රහිද බිහට (35) රකාරය වෙන්, ශුද්‍රය. ග්‍රහිතාවපක්‍ෂයෙහි (626) ශුණ් වේ, ශුද්‍රය.

(මු-) ඵවං (299, 300) සිද්ධි පෘති පාලනෙ, දෘති විද්‍යරෙ.

(ස-) පෘධාතුහු කෙරෙන් පප්‍රය: පපරය: කියාද, දෘධාතුහු කෙරෙන් දද්‍රය: දදරය: කියාද මෙසේම සිඬයෝයි. [පාණිනී: 7. 4. 12.]

(මු-) (301) ජකති ජරයාං. ජිනාති, ජිජෙය.

(ස-) ජකධාතු, තිස්, ශ්‍යා, (661) ජකදෙශ වේ, ජිනාති. ජක, සි-ණස්, විනිද, (651) බිහට ජකදෙශය, (609) ණස්හට බෙදාද වෙන්, ජිජෙය.

(මු-) (302) විරිති වෘතතං. විරිණ්‍යති විරිණ්‍යති.

(ස-) විරි, ශ්‍යා, (769) විකල්පයෙන් ග්‍රහ වේ, විරිණ්‍යති. ග්‍රහි රහිත පක්‍ෂයෙහි විරිණ්‍යති.

(මු-) (303) ඥාන බොධෙ. ඡායාති.

(ස-) ඥානා, (597) ඡායාති වේ, ඡායාති.

(මු-) (304) ඥානානාමොක්ඛො.

ඥානාති. ඥානානාමොක්ඛො, ඥානානාමොක්ඛො.

(ස-) ඥානා, ඡායා, (567) නාමාරාමොපය වේ, ඥානාති.

ඥානා, අනා, චිත්ත වේ, (566) විකල්පයෙන් කිත්, (567) විකල්පයෙන් නාමාරාමොපයද, (579) විකල්පයද, එයින්ම අනාරාමයට එකාරද වෙත්, ඥානානාමොක්ඛො. නාමාරාමොපයෙහි පක්ෂයෙහි විකල්පයද, අනාදය සංයෝගයාගේ රකාර ලොපයද වෙත්, ඥානානාමොක්ඛො. ඥානා, එය, (750) නාමාරාමොපය විකල්පයෙන් වේ, (579) අනාරාමයට එකාරද, විකල්පයද වෙත්, ඥානානාමොක්ඛො. නාමාරාමොපයෙහි විකල්පයද, ඉතිරි වෙත්, ඥානානාමොක්ඛො.

(මු-) (305) එවං ඥානානාමොක්ඛො.

(ස-) ඥානාති. ඥානානාමොක්ඛො, ඥානානාමොක්ඛො සහ ඥානානාමොක්ඛො.

(මු-) (306) කුසලානිකාමො.

(573) වෙමුදිතිමි වා. නිරකාමොති නිරකාමොති.

(ස-) කුසලානා, නිකාමොති, කාමය කෙරෙන් බිජු මිනි වේ.

නිරපුච්ඡි කුසල, (573) විකල්පයෙන් ඉතිරි, ගුණද, විකල්පයද වෙත්, නිරකාමොති. ඉතිරිකෙට පක්ෂයෙහි (605) සත්, (602) නාමාරාමයට කකාර වේ, නිරකාමොති.

(මු-) (307) අගගහොපනො.

අගිතා අගිතා.

(ස-) අග, භි, තා, (606) විකල්පයෙන් ඉතිරි, අගිතා. ඉතිරිකෙට පක්ෂයෙහි (154) අගිතා.

(මු-) (308) වාසානවරණො.

අවරිත අවරිත අවරිත. වරිත. වරිත වරිත.

ඉති කුසලපාදො.

(ස-) වාසානා, වරණො, වරිතමිති වේ.

වා, (747) විකල්පයෙන් ඉතිරි, (627) ඉතිරිකෙට විකල්පයෙන්

දිසිද, ගුණදවෙන්, අවර්ණ. ඉමිහට දිසිරහිත පක්‍ෂයෙහි අවර්ණ. ඉමිනිමෙධ පක්‍ෂයෙහි (659) සිහට කිත්තියද, (562) සිලොපයද වෙන්, අව්‍යත. වා-සී-සෙ, විතද, (584) ඉමිනිමෙධයද, බිසංඥයහට අකාරද, ඡතියද වෙන්, වව්‍යමෙ. වා, සී-සිහට, (747) විකල්පයෙන් ඉමි, ගුණ වේ, වර්ණිත. පක්‍ෂයෙහි (659) කිත්සංඥ කල කල්හි ගුණ, නොවේ, ඡතිය වේ, වාණිහට

ක්‍රමදිපාදය නිමි.

මුහුණත.

(මු-) (309) මුර කියෙතය.

773. මුහුණත සිද්ධි. (මුහුණත: 5...සි: 1. වා 1.)

මුහුණත සි: සහවා සොමි.

මොරයහි මොරයතෙ. අමුමුරත්. මොරයාමාස. මොය්‍යාත්. පක්‍ෂ මොරතිතාදි.

(ස-) මුරධාතු, සෙතයෙ, සොරකමහි වේ. කි-යනු මුරදිය පිණිසයි.

මුරදෙ, මුරදිගුණයෙහි ධාතුක කෙරෙන්; සොමි, සොමියාමියෙහි; වා, විකල්පයෙන්; සි: සහත්, සිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වාසංඥය තමා ව්‍යවස්ථාවාවි බැවින් මුරදින් කෙරෙන් නිත්‍යයෙන් සිප්‍රත්‍යය වෙයි, මුරදිගුණයෙහි අනන්ත ගුණය වූ සුභ්‍රදිය කෙරෙන් විකල්පයෙන් සිප්‍රත්‍යය වෙයි යන අර්ථය. පක්‍ෂයෙහි අන්‍ය ගුණයක් හුණේ නියමයක් නැතිබැවින් සාධාරණගුණය වූ හ්වාදිය යන අර්ථය. මුරධාතුක කෙරෙන් යම්, කි-කාරානුබන්ධකරණයෙන් ඇද්ද පක්‍ෂයෙහි මොරති යන උද්ගරණය වේද ඒතෙම කිසිතැනහි මුරදින් කෙරෙන් සිප්‍රත්‍යයාගේ අනිත්‍යතාවය හැඟවීම පිණිසයි. අනිත්දිව්‍යාපි: ප්‍රත්‍යයා: සොමි හවන්ති යන නිසය හෙතුකොටගෙන මුරදින් කෙරෙන් සොමියෙහි, සිප්‍රත්‍යය වෙයි. මුරදින් කෙරෙන් සිප්‍රත්‍යයාගේ සුකාරඉත්තිය ඇති කල්හිද උභය පදය නොවන්නේය, අත්පර්ද්දෙකින් විනම්, සාමකුක්කිත කේ යනාදීන්ගේ සුකාරානුබන්ධය වැඩි වන්නේය, එහෙයින් ඉත්තකාරවත් වූ මුරදින් කෙරෙන් ආත්මනෙපදයද, ඉත්

(මු-) (310) කෘතක සංශෝධි.

Digitized by Microsoft®

අශ්වි, ඉත්සංඥා ශකාර රහිතවූ ප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; හසාත්පරයෝ, හස්සංඥා කෙරෙන් පරවූ; අකාරයකාරයෝ, අකාරයකාර දෙදෙනාහට; ලොප් සතත්, ලොපයවන්නේය.

ප්‍රකරණ බලයෙන් බාහුසංඥාවූ අකාරයකාරයන්ටම ලොපවේ, එහෙයින්, හසති යන මේ ආදියෙහි ලොප් නොවේ. හසාත් යනු කුමටය? බොහුසිතා යන තන්හි ස්වරයා කෙරෙන් යකාරයහට ලොප් නොවන පිණිසයි. අශ්වි යනු කුමටය? ඊෂ්වරී යන තන්හි ලොප් නොවන පිණිසයි. අරෙ යි නොකියා සුත්‍රයෙහි අශ්වි යනු කීම, මව්බඳු යන බාහුසංඥා යෙහි ස්වරොපය වේ, නැවත බි-යාත් කළ කල්හි මංමව් න් යන මෙහි යකාරොපය පිණිසයි.

ගණධාතු, (773) ඤිප්‍රත්‍යය කළ කල්හි මෙයින් අකාරොපය වේ, ලොපො'පකදෙශ උච්ඡාදන යන නිසයෙන් ස්ථානිවත් බැවින් වැඩි නොවන්නිය, එසේම කුණත්කාභාසමනත්‍රයෝ යනාදීන් කෙරෙන් කුණයති යනාදියෙහි ගුණ නොවේ, නැවත, ගණි යන්නහට බාහුසංඥා වෙයි, තිප්, ශප්, ගුණ වේ, අස්, ගුණයති. [පාණිනී: 6. 4. 48, 49.]

(මු-) 776. වෙඩි ගණකථා: බෙරි ඤාඛි. (වා 1. ඊඩි 1. ගණ-කථා: 6. බෙ: 6. ඤාඛි 7.)

ගණ-කථායෝ බෙරිඩි සතත් වා ඤාඛි. අජිගණත් අජ ගණත්, (639) අග්ලොපිනානන ඉ:.

(ස) ඤාඛි, ඤිප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ අඩිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ගණකථායෝ, ගණ කථා බාහු සමබන්ධවූ; බෙ:, බිහට; වා, විකල්පයෙන්; ඊඩි සතත්, ඊඩිආදෙශ වන්නේය.

ගණධාතු, ඤිප්‍රත්‍යය වේ, පුළුසුත්‍රයෙන් ණකාරයෙහි අකාරොපය වේ, ගණිධාතු, ටි-දි, අම්, (613) අඩි, විනාදියද, ණි භාගය ලොප්ද වෙත්, මෙයින් බිසංඥායාගේ අකාරයහට ඊඩි, (601) ඤිහට ලොප්වේ, අජිගණත්. ඊඩි රහිත පක්‍ෂයෙහි අජගණත්. අග්ලොපිනානන ඉ:, (639) බෙ: සත්වත් යනාදි සුත්‍රයෙහි අකාරොපය වර්ජිත බැවින් බිසංඥායහට ඉකාර නොවේ. [පාණිනී: 7. 4. 97.]

(මු-) (312) කථත්කවාක්‍ය ප්‍රබන්ධෙ. අවිකථත් අවකථත්.

ඉති වුරුදිපාදා: වතුගිණ්‍යායා:

(ස කථා, සැදි, අකාරලොපය වේ, කපිධාතු, අඬ, විකාශය වේ, මෙයින් බිහිව විකල්පයෙන් ඊඬ වේ, සැදිහට ලොප වේ, අඬකථන්. ඊඬ නුවු පක්ෂයෙහි අවකථන් යනු වේ.

වුත්තියපාදය නිමි.

ඤාන්තය.

(මු-) 777. ඤා ප්‍රේරණේ. (ඤා 1. ප්‍රේරණේ 7.)

ධොර ඤා සත් ප්‍රේරණේ'වේ.

(ස-) ධො, ධාතුහුකෙරෙන්; ප්‍රේරණේ'වේ, ප්‍රේරණාපියෙහි; ඤා සත්, ඤාප්‍රත්‍යය වන්නේය.

භූතයෙ තත් ක්‍රියතාං, තා විසින් මේතෙම කරණුලැබේවා, යන මේආදි වශයෙන් ක්‍රියාවන් කෙරෙහි නියොග කිරීම ප්‍රේරණ නම්. මෙසේසි, භාතාං කම් කාරයති, යනාදියයි. වෙ තනා රහිතයා කෙරෙහි වනාහි උපචාර වශයෙන් වේ, මෙ සේසි, පරිශ්‍රම: සුඛං වඩියති යනාදියයි. ධො: යන ව්‍යවහාරය සම්ප්‍රකාර ධාතූන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි, එහෙයින්, භව නාං ප්‍රේරයති භාවයති, කාමයමානං ප්‍රේරයති කාමයති, විකිත්සනාං ප්‍රේරයති විකිත්සයති, චොරයනං ප්‍රේරයති චොරයති, විකිෂිනං ප්‍රේරයති විකිෂියති, යනාදියයි. ප්‍රේරණාපියෙහි ඤාප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවද ඤාප්‍රත්‍යය වන්නේය, මෙසේසි, පිතා පුත්‍රෙණ ශිෂ්‍යං වෙදං පාඨයති යනාදියයි. මෙහි පුත්‍රතෙම කියවන්නාහටම කතෘ වෙයි කියන්නාහට කතෘ නොවේ, එහෙයින් (284) පුත්‍රයාහටම කම්භය නොවන්නේය. ඤාප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් ඤාත්භවයබැවින් ඤානාධාතුහු කෙරෙන් උභයපදය ලැබේ. [පාණිනී: 3. 1. 26.]

(මු-) කුච්චනං ප්‍රේරයති කාරයති. අච්ඡරත්.

(ස-) කාධාතු-කුච්චනං ප්‍රේරයති යන අර්ථයෙහි මෙයින් ඤාප්‍රත්‍යයද, (577) අනන්‍ය ඉච්චට වෘඪිද, කාරි යන්නහට (631) ධාතුසංඥද වෙන්, තිප්, ශප්, සැදිහට ගුණවේ, කාරයති යනු වේ. කාධාතු-කුච්චනං ප්‍රේරිරත් යන වාක්‍යයෙහි මෙයින් ඤා, (537) ප්‍රාග්විකාශාදව චි: කියා සුත්‍රය බැවින් ඤා කල කල්හි, විභව වරි: සි වක්‍යමාණ නියමයෙන්, කා ඉ- යන්නහට ධාතුසංඥ වෙයි, වී-දී, (550) අම්, (613) අඬ, (558)

කෘත-යන්තරව විකෘත කළ කල්හි (564) විසංඥ ඉකාරලොපයද, (559) සංකාරයහට අකාරද, කකාරයහට චකාරද, වෘක්ඛද, (638) ආකාරයහට හුඤද, (639) සන්වන්ද, (640) විසංඥ අකාරයහට ඉකාරද, (639) ලඝු ධ්වනිවද දීඝද, (641) ඤාතව ලොප්ද වෙන්, අවිකරත්. සියලුනන්හි සාධන ප්‍රකාරය මෙසේයි.

(මු-) අශ්‍රයාසත්, අචුච්ඡාසත්. අශ්‍රයවත් අශ්‍රයවත්. ව්‍යාප්තමහත්, පසංසිසිවත්, ව්‍යාසිසහත්. (572) සාධ නානනාමය.

(ස-) ශාසනප්‍රකාරය, ශාසන. ප්‍රෙර්තත් යන වාක්‍යයෙහි ඤා, ශාසිතව ධාතුසංඥ වෙයි, අච්, විකද, ධි සමබන්ධි සිතාගයහට ලොප්ද, ධ්වනිවද හුඤද වෙන්, (638) ශාසනධාතුහු තොර බැවින් හුඤ නොවේ, ලඝු ධාතුකාරයක්හු නැතිබැවින් යන්වත්කාසී නොවේ, ඤාතව ලොප් වේ, අශ්‍රයාසත්.

භේදක ප්‍රෙර්තත් ගතකඤ්ච යන ධාතු, භේදකමානං ප්‍රෙර්තත් යන වාක්‍යයෙහි ඤා, භේදක ධාතුසංඥ වෙයි, වි-දි, අච්, විකද, ධි සමබන්ධි කකාරයහට ලොප්ද, දීඝව ධ්වනිවද හුඤ උකාරද, චකාරයහට චකාරද වෙන්, (638) සංකාර ඉත් ධාතු බැවින් හුඤ නොවේ, ඤාතව ලොප්වේ, අචුච්ඡාසත්.

ඤාතනං ප්‍රෙර්තත් යන වාක්‍යය, ශ්‍රී ගතවෘක්ඛ ඤා, (537) ප්‍රාග්විකාසයාත් යන නියමබැවින් පළමුව වික වේ, (669) ශ්‍රෝ ජ්ඣා යන මෙහි වාග්‍යය ව්‍යවස්ථා බැවින් ධ්වනිවද මුලයහටද ජ්, එනම්, ඉකාරයක වකාරයහට උකාර වේ, වික ශ්‍ර, ඉ-ධාතු, වි-දි, අච්, අච්, ධි ඉකාරලොපය වේ, ඤා පරකල්හි වෘක්ඛ, භිකාරයහට ආවද, (638) ආකාරයහට හුඤද, සන්වන්ද, (639) ධ්වනිවද දීඝද, ඤාලොපයද වෙන්. අශ්‍රයවත්. ජ් විකල්ප පක්‍ෂයෙහි අශ්‍රයවත්.

විකම්භමානං ප්‍රෙර්තත් යන වාක්‍යය, විපුච්ඡි යනත්තසහම්භ, ඤා, සහන්තිධාතු, වි-දි, අච්, අච්, විකද, ත්තසහම්භ සංයෝගයාගේ ආදියෙහි සකාරයද ලොපයි, ඤාලොපයද වේ, (572) අච් තොරබැවින් භ්වය නොවේ, ව්‍යාප්තමහත්.

පරිමිතමානං ප්‍රෙර්තත් යන වාක්‍යයෙහි පරිපුච්ඡි ජිවනනාතු යනානො, ඤා, ගුණයි, සෙවිධාතුහු කෙරෙන් වි-දි, අච්, අච්, විකද, විසංඥ විභාගයහට ලොප්ද, ධ්වනිවද හුඤද, (638) උච්ඡිතව හුඤද, (639) සන්වන්ද, ධ්වනිවද දීඝද වෙන්, (572) අච්

තොරතුරුවන් භවය නොවේ, පයඝීසිසිවත්. පයඝීසිනිමිත්තවු
ධිතවද භවය නොවේ.

විෂහමානං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍යයෙහි විප්‍රච්ඡි සහ ශක්‍යතා
යන ධාතුහු කෙරෙහිද සිඛව භවය නොවනබැවින් වෘසි
සහත් යනු වේ.

(මු-) අවිච්ඡාසත් අවච්ඡාසත්. ඔෆ්දන් ඔෆ්බිජ්ජත් අභි
භිඛත් ආර්ච්චිවත්. අරරමිහත් අලලමිහත්. අජ්ඣයත්, (748)
අනභිත්‍යකෙතර් න භිඃ. අදිඛිවනත් අඛිවනසිත්, ඵෙලිලත්
ඵෙලිසිත්, ආර්ද්දිත් ආද්දිසිත්, ඔෆ්නිනත් ඔෆ්නසිත්.

(ස-) වකාසනං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍යයෙහි වකාස දීපෙනා
යන ධාතූහි, ඤී, වකාසි, අච්චි, විඤ්චි වේ, ධිසංඤ්ඤා කාසිභාගය
හට ලොප් වේ, (638) සාකාර ඉත්තුවෙන් හුඤ්චි නොවේ, (639)
අනෙකකාර බැවින් විකල්පයෙන් සන්වත්ද, (640) ධිසංඤ්ඤා
ගේ අකාරයහට ඉකාරය, (639) ඉකාරදීඝියද වෙන්, අවිච්ඡා
සත්. සන්වත් නුවු පක්‍ෂයෙහි, අවච්ඡාසත්. උඤ්ඤාපඤ්ඤාද,
උච්ච්ඡාසිවේ, අද්ධි අභිඤ්ඤාගෙ, අර්ච්චිවත් පුරෙ, යන මේ
ධාතූ සතරදෙනාගේ ස්ථානයෙහි උඤ්ඤානං උච්ච්ඡාසනං අද්ධි
භනනං අර්ච්චිවනනං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍යයන් කෙරෙහිද ඤී
කල්පකල්පි උඤ්ඤි උච්චි අද්ධි අර්ච්චි කියා වේ, (719) අච්චි, නාජ
නනාදෙඃ සනාදියෙන් ආදිඅක්‍ෂරය හැර, (720) නවද්‍රුඃ සනාදි
යෙන්, න-ව-ද-ර, යන අක්‍ෂරයන්ද හැර විඤ්චි, දි-ජි-චි-චි-
යන මේ භාගයන්ට විඤ්චිද, අකාර උකාරයන්ගේ ගුණද,
(581) නැවතත් සතර තත්භිම අමිද වෙන්, ඔකාරයන්ට දෙ
තත්භි වාච්චි, අකාරයා හා අකාරයහට දෙතත්භි දීඝි, ඤී
හට ලොප්වේ, ඔෆ්දන්, ඔෆ්බිජ්ජත්, අභිභිඛත්, ආර්ච්චිවත්
යනු වේ.

රහධාතූ, ඤී, (741) නුඤ්, නකාරයහට අනුඤ්ඤායද, අනු
ඤ්ඤායහට මකාරය වෙන්, රමිහමානං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍ය
යෙහි, රමිහධාතූ, අච්චි, විඤ්චි, ධිභාගලොපයද වෙන්, (639)
ගුරුවු ධාතුක්‍ෂරය පරබැවින් සන්වත් නොවේ, ඤීලොපය
වේ, අරරමිහත්, රහශබ්ද යන ධාතූහි. ලමිහමානං ප්‍රෙරි
තං යන වාක්‍යයෙහි, අලලමිහත් යනුද එසේම සිඛි, ලහ
ශබ්ද යන ධාතූහි.

භිනිත්තං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍යයෙහි, හි වචිනෙ ගතො
ව යන ධාතූහි, ඤී, හිඤ්ඤා, සි ධාතූසංඤ්ඤා වේ, අච්චි, විඤ්චි, ධිභා

ගස ලොප්ද, හකාරයහට ජකාරද, ඤී පරකල්හි වෘඪද, (638) උච්ඡතට හුඤ්ඤ වෙත්, (748) අඬ තොරබැවින් හිසභානසෙහි හි තොවේ, සන්වත්ද, හසාදි ධාතුහුගේ ධිතට දීසිද, ඤීහට ලොප්ද වෙත්, අජිතයත්.

මි ධිවනරවෙ, ඉලල ගසෙ, අර්ද්ද පීඩාසා, උෟනත්ක පරිභාණේ යන මේ සතරදෙනාහට ධිවනනාං ඉලනාං අඳීනාං උෟනසනාං භෙදරීරත් යන වාක්‍යයන් කෙරෙහි ඤී කල කල්හි ධිවනි, එලි, අර්දි, උෟනි, යන මේ සතර කෙරෙන් (613) විකල්පයෙන් අඬ වේ, එලි, උෟනි, යන දෙදෙනාහට (719) ආදිකරය හැර විනිසි, අර්දි යන මොහුගේ (719, 720) ආදිකරයද රකාරයද හැර, දි යන මෝහට විනිසි, ධිවනි යන මොහුගේ බිසංඤ නිභාගයද අනුසංඤ සංයොගයාගේ වකාරයද ලොප්වේ, ධි සමබන්ධි ධකාරයහට දකාරද, සන්වත්ද, (640) බිසංඤයාගේ අකාරයහට ඉකාරද ඤීහට ලොප්ද වෙත්, අදිධිවනත්. වෘඪිසි, ඵෙලිලත්. ආර්ද්දිදත්. ඔෟනිනත් යනු වේ. අඬ නුවු පක්‍ෂයෙහි ධිවනිධාතුහු කෙරෙන්-ඵි-දි, අම්, සි, (554) ඉම්, ඊම්, ධිවනි යන මෙහි (577) වෘඪිකල කල්හි (798) භවාදිබැවින් හුඤ්ඤ වේ, අධිවනිසිත්. එකාරයහට වෘඪිසි, ඵෙලිසිත්. ආදීසිත්. ඔෟනිසිත් යනු වේ, මේ තුන්තන්හි ඉකාරය හට ගුණසි.

(මු-) 773. සමාදායකප්‍රථමදස්තෘස්පගො'ඬ බෙර් ඤාසි වෙජ්ච වෙජ්චොස්තු වා. (සමා-ස්පගො: 6. අඬ 1. බො: 6. ඤාසි 7. වෙජ්චොස්තො: 6.. තු 1. වා 1.)

එහිං. බෙරඬ සතත් ඤාසි වෙජ්ච-වෙජ්චොස්තු වා.

අසස්මරත් අදදරත් අතකරත් අපප්‍රථත් අමමුදත් අතසන රත් අපස්පගත්, අවචෙඤත් අභිචෙඤත්, අභිචෙඤත් අභිචෙඤත්.

(ස-) ඤාසි, ඤාප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවු අඬ පරකල්හි; එහිං, සමාධාතු දායධාතු කිරධාතු ප්‍රථධාතු මුදධාතු සත්‍යධාතු සපග ධාතු යන මොවුන්ගේ ; බො, බිසංඤයහට ; අඬ සතත්, අඬ වත්තේය ; වෙජ්චොස්තොස්තු. ඤාප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවු අඬ පරකල්හි වෙජ්චධාතු වෙජ්චධාතු යන දෙදෙනාගේ ධිතට වනාහි ; වා, විකල්පයෙන් අඬ වත්තේය.

ස්මා යන මෙයින් ස්මා ස්මාතො, ස්මාමමාත් කෙ යන දෙකයි ; දායයහිවිදුරෙ ; ඤාතිරුජමඬිසාදෙ ; ප්‍රථමභෙදධාතො ;

Digitized by Microsoft®

[illegible]

භ්‍රාජමානං ප්‍රෙරිරත් යන වාක්‍යයට අනතුරුව භ්‍රාජධාතු,
 ඤී, භ්‍රාජීධාතුසංඥයී, අඬි, විඬිද, බිසංඥ ජිහාගය ලොප්ද,
 රකාරලොපයද වෙන්, මෙයින් උඬිහට විකල්පයෙන් ත්‍රස්සද
 (639) සන්වන්ද, බි සමිකිකි අකාරයහට ඉකාරද වෙන්, අබි
 භ්‍රජන් යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි අබ්‍රාජන්. [පාණිනී: 7. 4. 3.]

(මු-) 780. වර්දලයා බි. (වා 1. සැදුම: 6. දු: 1.)

සෘද්ධිමත් බවට පත්වීමට සූදානම් වන බවට තීරණය විය. අනෙක් අතට අව
 නතර විය.*

(ස-) ඥාතී, සිද්ධිප්‍රත්‍යාසා කෙරෙන් පරවූ අඩි පර කල්ති; සාද්‍රවි, උච්චිසංඥා සාකාරවත්වූ; ඩොං, ඩාතුතව; වා, විකල්ප යෙන්; ධරෙව සත්ත්, ධ්වංශම වන්තේය.

සෞභාග්‍ය ව්‍යවස්ථාපිත මුල්කොට ඇති උභයංශ සාකාරවත් බාහුතව විවිභක්තිය පර කල්හි විකල්පයෙන් ගුණනිෂේධය වන්නේය යන අර්ථයි. කෘපබාහුතව (649) කෘපාදේශ කළ කල්හිද උභයංශ සාකාර ප්‍රකාරී බැවින් අවිකෘපත් අවකල්පත් යන දෙකම වන්නේය. මෙහි වාග්‍රහණය පරස්පරයෙහි අනුවානතිය නිවෘතතිය පිණිසයි.

වර්තමානං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍යයට අනතුරුව වෘතධාතු
 සිද්ධි, මෙයින් ගුණනිෂේධය වේ, එහෙයින් වෘතධාතුසංඥා වේ.
 (613) අඬු, විඬු වේ, සන්වත් වේ, (640) බිසංඥා අනාරයනට

* සැන් උඩ් සසර ස සැදුම් තසර.

(මු-) 781. සබ්බො චේ. (සාර: 6. ච: 1.)

(ස-) ඇසව්, අභිප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් අවි පරකල්ති; සිප්පි,
සිප්පිකානුකූල; පී: සතර්, ප්‍රකාශය වන්නේය.

සමපතනං ප්‍රේරිතං යන වාක්‍යයෙහි සමප-ඤ්ඤා, සාපිධානා, වි-දි, අඛි, මෙයින් ඒ වේ, සුපියන්තතව චිත්ත වේ, හස්තදි ලක්ෂ ධතව දිසී වේ, (111) ඡන්දි වේ, අසුජුරත්. [පාඨොති: 26. 1. 18.]

(ඉ- 782. ශාමන සාන්තා බව වෙ පාං කෙදා යන්.
(ශා-පාං 6...කෙදා 7. යන් 1.)

එහිං ඔබ්බා පරෙ යන් සතත්. ශ්‍රියයනි පායයනි.

(ස-) ඔඤා පරෙ, ඤා පරකල්හි; ඵ්ථාං, භොධාතු ඡොධාතු සොධාතු භ්වෙධාතු වෛධාතු වෛධාතු පාධාතු යන මොවුන් ගේ ස්ථානශෙකි; යන් සකත්, යන්පුත්‍රාස වන්තේය.

ශ්‍රෝය නිශානෙන, ජ්‍යොය ලුනෙත, ඡොය නාලෙ, ඡ්වෙ ලෙඤ්ඤ සපඤ්ඤ, චෙතලෙඤ්ඤ වෘතෙත, චෙලෙඤ්ඤ ස්වුතෙත, පාපානෙ චෙප ශ්‍රොෂෙ යන මේ ධාතුයි. යන්ත්‍රත්‍යයාගේ නිකාරය ඉන්සංඤ්ඤ, අනිනතයෙහි වේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ, (608) මහාසෑයේ ආකාර
වේ, මෙයින් යන් වේ, ශාසිධාතුසංඥා, නිජ, ශජ, ඉකාරය ගුණ
වේ, අස් වේ, ශාසයයි. පිළිගත පාසනා වා ප්‍රේරයති—
පාධාතු-ඤ්ඤා, පාසයයි. [පාණිනී: 7. 3. 37.]

(ဥ-) 783. ဇေး ပိဗး ပိဗေယျာ ဆူရ်သိ. (ဇေး 6. ပိဗး 6. ပိဗး 1. ဆူရ် သိ 7.)

අවිච්ඡන්.

(ස-) සෑහි, සිදුප්‍රත්‍යාසා කෙරෙන් පරවූ අඬි පරකල්හි; වෙහි, විකවු; පිවහි, පාධානුහව; පිපහි, පිපහආදෙහ වන්තෙය.

පිළිනාම. ප්‍රෙරිරත්, පාඩාතු, ස්‍රී, (782) යන්, පාසිඩාතු,
වි-දී, අම්, අඩි, විනු මේ, මෙයින් පිපා වේ, අපිපාත්. පිවි:
සනු කුමටය? පෙපඩාතුහට, අපිපයත්, පාල රක්ෂණ යන

බාහුතට අපිපලත් යන මේආදියෙහි පෙපබාහුතටද පාලබාහු
තටද පිපතදෙය නොවන හෙයිනි. [පාණිනී: 7. 4. 4.]

(මු-) 784. හිටි චිලි ටි ක්තු යෂා ෂමා යතනාං පණ් හු
ශ්ව ඤා. (හි—ආනාං 6...පණ් 1. හු: 1. ච 1. ඤා 7.)

ග්‍රෙපයති චිලෙපයති රෙපයති ක්තොපයති අපියති ෂමා
පයති ස්ථාපයති.

(ස-) හි චිලි ටි ක්තු යෂා ෂමා යතනාං, හිබාහු චිලිබාහු ටි
බාහු ක්තුබාහු සාබාහු ෂමාබාහු ආකාරනත බාහු යන මො
වුන්ගේ ස්ථානයෙහි; ඤා, ඤිප්‍රත්‍යය පරකල්හි; පණ්, පණ්
ආනම වන්නේය; හුශ්ව, ගුණද වන්නේය.

හි ලි ලෙජ් යන බාහුද, චිලි හි ගතනං යන බාහුද, ඔරි
ඔය ෂරණේ ටිහි වඩෙ යන බාහු දෙකද, ක්තුසිඔ දුග්ගෙ
යන බාහුද, සෘතී හිංසෙ සාර්ලි ගතනං සා ප්‍රාපෙ යන මේ
බාහු ගුණද, ෂමාසිඔ විධුනතෙ යන බාහුය යන මේ සදෙනා
ගේද, ආකාරනත බාහුද යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහිසි.
ඉත්සංඥ ණකාරය අනතසාරයා කෙරෙත් ප්‍රත්‍යය විම පිණි
සිසි. පණ් කලකල්හි පකාරයද බාහුවයව බැවින් ලඝු උචි
සංඥයෙක් නැත්තේය (542) එහෙයින් ගුණ නුචු කල්හි මෙ
සින් ලැබෙන පරිද්දෙන් ගුණවිධාන කෙරේ.

ප්‍රිතිසතං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි හිබාහු, ඤි, මෙයින්
පණ්ද ගුණද වෙත්, ග්‍රෙලිබාහුසංඥ වෙසි, තිජ්, ශජ්, (542)
ගුණද, එකාරයතට අස්ද වෙත්, ග්‍රෙපයති යනු වේ. චිලින
නාං, ටියමාණං ටිණනාං වා, ක්තුයමානං, සෘණ්වනාං ඉයුතං
සෘච්ඡනාං වා, ෂමායමාණං, තිෂ්ඨනතඤ්ච ප්‍රෙරයති යන
වාක්‍යයන් කෙරෙහි චිලෙපයති රෙපයති ක්තොපයති අපි
යති ෂමාපයති ස්ථාපයති යන පදයෝ වෙත්. සිඔ පෙර
පරිද්දෙනි.

ආදෙශ කරණලද්දුචු ආකාරනතයෝද පණ්ප්‍රත්‍යයව සිඔ
වෙත්, එහෙයින්, දෙඔ පාලනෙ යන බාහුවෙහි (608) දුපයති
චුක්‍රිඤ්ඤප්‍රවිපයනියෙ යන බාහුවෙහි, ක්‍රාපයති යනාදියද
වේ, (793) ඊකාරස්ථානයෙහි ආකාර වේ. [පාණිනී: 7.
3. 36.]

(මු-) 785. සොා බො ඤාමි. (සොාභ: 6. ඤාමි 7
ඉ: 1.)

විෂයානන්තරය ඉහළ සිට පහට. අනිවාර්යයෙන්.

(ස-) ඥාති, ස්වප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ අභි පරකල්හි: තිඡ්ඡතො, ස්වාධානානුගේ; උච්ඛි, උභිතට; ඉං සංඛ්, ඉකාර වන්තේය; ස්ව අභි පර කල්හි පණ්ඩ්‍රත්‍යාග කළ කල්හි, ස්වාප යන මොවුන්ගේ උභිසංඥයතට ඉකාර වන්තේය යන අර්ථය.

තීෂ්ඨනතං ථෙරෙරත් යන වාක්‍යයෙහි සථාධාතු, සිද්ධි, (784) පණ්ණි, සථාපිධාතු, වී-දි, අම්, අඬු, විඤ්චේ, බිභාගයභව ලොප්ථා සකාරලොපය වේ, බි සමිතිකී ආකාරයභව හ්‍රස්වද ඵකාරයභව තකාරද වෙන්, (638) උචිභව හ්‍රස්වද (639) සත්වන්ද (640) බිභව ඉකාරද, ෂඤ්ඤද, ඵකාරයභව ධිකාරද, මේ සූත්‍රයෙන් උචිභව ඉකාරද වෙන්. අනිෂ්ඨිපත්. [පාණිනී: 7. 4. 5.]

(ဗု) 786. ကြော့ ဗာ. (ကြီး 6. ဗာ 1.)

අරිස්ටරිප්ස් අරිස්ට්ට්ස්.

(ස-) ශ්‍රී, සිද්ධිත්‍යයා කෙරෙන් අඬ පරකල්හි ක්‍රාධාතුතව පණ් කළි කල්හි ක්‍රාපතාගයාගේ උච්චසංඥයතව; වා, විකල්ප යෙන් දෙකාරදෙය වන්නේය.

පිත්‍රතාං ප්‍රෙරිතං යන වාක්‍යයෙහි ස්‍රාධාතු, ස්ත්‍රී, (784)
 ආකාරනතයා කෙරෙන් පණ්‍රතාය වන්නේය, ස්‍රාපිධාතු, පි-
 දි, අමි, අචි, විනිද, බිසංඥ පිතාගයතවද සංයෝගයෙහි රකා-
 රයතවද ලොප්ථේ, ඛි සමුඛි දීඝිතව හුඤ්ඤ ඝකාරයතව
 ගකාරද ඕතව ජකාරද වෙත්, ඛිතව සන්වන්ද, බිසංඥයාගේ
 අකාරයතව ඉකාරද වෙත්, මෙසින් උචිතව විකල්පයෙන්
 ඉකාර වේ, අපිස්ථිපත්. ඉකාර නුච්ච පක්‍යයෙහි අපිත්‍රපත්.
 [පාණිනී: 7. 4. 6.]

(මු-) 787. පාති-ස්ථායෝග්‍ය-වංශික. (පාති-ස්ථායෝග්‍ය 6.. ලන්-වංශික 1.. කෙසේ 7.)

පාලයනි ස්ථාවයනි.

(ස-) කෙදා, කිප්ප්තයා පර කල්හි; පාතිස්ථායොෂ, පාල රක්ෂණයන ධාතුය ස්ථාසිව්වෘඛොයන ධාතුය යන මොවුන් දෙදෙනාහට; ලන්ව්ඛො, ලන්ප්ප්තය වච්ච්ප්තය යන මො ව්හු ක්‍රමයෙන් වන්නෝය. ලන්යන්නහුගේ නිකාරය ඉත් බැවින් අනායෙහිද වච්චයන්නහුගේ ඛිකාරය ඉත් බැවින්

අනුකූලයෙන් ස්ථානසේනිද ල-ව දෙක වෙත්. පානතං ප්‍රෙර යති යන වාක්‍යයෙහි පාධානු-ඤ්ඤ, මෙසින් ලන්ප්‍රත්‍යය වේ, පාලිධානු, තිප්, ශප්, ගුණ වේ, පාලයති. ස්ථායමානං ප්‍රෙර යති යන වාක්‍යයෙහි ස්ථායධානු, ඤ්ඤ, මෙසින් වච්ච, ස්ථාවි, තිප්, ශප්, ගුණවේ, ස්ථාවයති. [පාණිනී: 7. 3. 41.]

(මු-) 788. ප්‍රි-ධුඤ්ඤා නන් වා. (ප්‍රි-ධුඤ්ඤ: 6.. නන් 1. වා 1.)

ප්‍රිණයති ප්‍රායයති, ධුනයති ධාවයති.*

(ස-) ඤ්ඤප්‍රත්‍යයා පරකල්හි, ප්‍රිධුඤ්ඤා, ප්‍රිඤ්ඤ නපිණේ යන ධාතුය ප්‍රිඤ්ඤකානේනා යන දෙදෙනාහටද, ධුඤ්ඤකම් පෙ යන ධාතුහටද; වා, විකල්පයෙන්; නන්, නන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. නිකාරය ඉත්ඛැවින් අනුකූලයෙහි නිකාරය වේ. ධුඤ්ඤ සි ඤ්ඤකාරානුබන්ධය ගත්ඛැවින් අනුකූලව ධාතුන්ගේ ස්ථානසේනි නන් නොවෙයි යන අර්ථය.

ප්‍රිණවනතං ප්‍රිණනතං වා ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි ප්‍රිධානු, ඤ්ඤ, මෙසින් විකල්පයෙන් නන්, ණඤ වේ, ප්‍රිණධානු, තිප්, ශප්, ඉකාරයහට ගුණද, අස්ද වෙත්, ප්‍රිණයති. නන් නුචු පක්‍ෂයෙහි ප්‍රිධානු, ඤ්ඤ, (577) ධාතුහුගේ ඊකාරයහට වැඩිසි, ආස් වේ, ප්‍රාසිධානු, තිප්, ශප්, ගුණද, අස්ද වෙත්, ප්‍රායයති. ධුනනතං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි ධුධානු, ඤ්ඤ, මෙසින් විකල්පයෙන් නන්, ධුනිධානු, තිප්, ශප්, ගුණදීය වේ, ධුන යති. නන් නුචු පක්‍ෂයෙහි ධුධානු, ඤ්ඤ, (577) උකාරයහට වැඩිසි, ආචි, ධාවිධානුහු කෙරෙන් තිප් ආදිය වේ, ධාවයති.

(මු-) 789. රුහ: පඬි වා. (රුහ: 6. පඬි 1. වා 1.)

රුහයති රුහයති.

(ස-) ඤ්ඤප්‍රත්‍යයා පරකල්හි, රුහ:, ඤ්ඤරුහො ජනතං යන ධාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; පඬි, පඬි වන්නේය. ඛිකාර ඉත්ඛැවින් අනුකූලයෙන් ස්ථානසේනි පකාර වේ, මෙහි වාග්‍රහණය පරසුත්‍රයෙහි අනුච්ඡායනීය නිවැරදිය පිණිසයි.

* ප්‍රිණව ධුණව ප්‍රිධුවෝ, තො ව තො ඤ්ඤා (ඤ්ඤානුබන්ධො) වෙතිතයො.

රෙහනනාං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි රුහධාතු, ඤී, මේ සිත් විකල්පයෙන් පඩි, ගුණ වේ, රෙපිධාතු, තිප් ආදිය වේ, රෙපයති. පඩි නුඩු පක්‍ෂයෙහි රෙහයති. රුපධාතුහු නෙ රෙත්, රෙපයති යනු සිඬවන කල්හිද, රෙපයති යන මොහුගේ උත්පාදනාපීය ඇඟවීම පිණිස රුහ හට පඩි වේ. [පාණිනී: 7. 3. 43.]

(මු-) 790. ගද්‍ය'ගතො නඩි. (ගද්‍ය: 6. අ-ගතො 7. නඩි 1.)

ශාතයති. ගතො තු, ගා: ශාදයති ගොප:.

(ස-) ඤිප්‍රත්‍යය පරකල්හි, ගද්‍ය, ශද්‍යරේෆ ශාතෙ යන මේ ධාතුහට; නඩි, නඩි වන්නේය; අගතො, ඤි පරකල්හි ගම නාපීයෙහි, ශද්‍යධාතුහට නඩි නොවන්නේය.

ශියමානං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි, ශද්‍යධාතු, ඤී, මේසිත් නඩි, (577) වෘත්ති, ශාතිධාතුසංයුද, තිප් ආදියද වෙත්, ශාත යති, (ගසින් ඵල) හෙලවයි යන අවිසි, ගතො තු, ගමනාපී යෙහි වනාහි; ගා: ශාදයති ගොප: යනු වේ, ශාදයති ගම යතිත්‍යපී: මේ ආදියෙහි නඩිආදෙශය නොවේ. [පාණිනී: 7. 3. 42.]

(මු-) 791. ලාලෙකාදී ලන්තතො ස්තෙනහ්‍රවෙ වා. (ලා-ලෙක: 6.. ලන්-තතො 1.. ස්තෙනහ්‍රවෙ 7. වා 1.)

ලාතෙලීන් ලියො නන් සතත් ස්තෙනහ්‍රවෙ'වේ ඤො වා. විලාලයති විලාපයති.

විලිතයති, (745) මීමෙතරිති ඩා වා, විලාපයති විලායයති ඝාතං. ස්තෙනහ්‍රවෙ කිං, ලොහං විලාපයති විලායයති.

(ස-) ඤො, ඤිප්‍රත්‍යයාපරකල්හි; ස්තෙනහ්‍රවෙ'වේ, ඝාතයා ගේ හලායාමි අවියෙහි; ලාතො, ලාල වග්‍රහෙ යන ධාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; ලන්, ලන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය; ලිය:, ලී කිද්‍රවණයන ධාතුහට; නන් සතත්, නන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සාමාන්‍ය ලිග්‍රහණයයි රේෆ්මරයෝ කිහිත්, විලාතනං ප්‍රෙර යති යන වාක්‍යයෙහි වි පූච්ච ලාධාතු, ඤී, මේ සූත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ලන්, විලාලිධාතු, තිප්, ශප්, ගුණ වේ, විලාලයති. ලන් නුඩු පක්‍ෂයෙහි (784) ආකාරනතයා කෙරෙන් පණ, විලාපයති.

විලාසයන්තං ප්‍රේරයති, වි පුච්ඡි ලිඛාතු, ඤී, මෙසින් විකල්පයෙන් නත්, විලිනිධාතු, තිප් ආදිය වේ, විලිනියති. පක්‍ෂයෙහි විපුච්ඡි ලිඛාතු, (745) ලිඛට විකල්පයෙන් ඩා, (784) ආකාරානායා කෙරෙන් විකල්පයෙන් පණ් වේ, විලාපිධාතු, තිප් ආදිය වේ, විලාපයති. පණ් නුච්ඡ පක්‍ෂයෙහි ලිඛට වැඩිසි, විලාසිධාතු, තිප් ආදිය වේ, විලාසයති. දෙනන්හි, ඝාතං, ගිතෙල ද්‍රවකරවයි යන අවිසි. ස්තෙනද්‍රවෙ යනු කුමටය? ලොභං විලාපයති විලාසයති යන තන්හි ස්තෙනද්‍රව්‍ය නොවන හෙයින්, ලන්-නන් දෙක නොවන බව දැක්වීම පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 3. 39.]

(මු-) 792. මො ජන් ධුතො (ව: 6. ජන් 1. ධුතො 7.)

වාතෙ ජිත් සතත් කම්පනෙ ඤො.

වාජයති. ධුතො කිං, කෙශාන් වාපයති.

(ස-) ඤො, ඤිප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; කම්පනෙ, කම්පනාථියෙහි; වාතො, වාල ගමන හිංසයො යන ධාතුහට; ජන් සතත්, ජන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වාතං ප්‍රේරයති යන වාතාශ්‍රයෙහි වාධාතු, ඤී, මෙසින් ජන්, වාජ්‍යාතු, තිප් ආදිය වේ, වාජයති. වාතයනෙමපත්‍ර කම්පා කරවයි යන අවිසි. ධුතො කිං, කුමටය? කෙශාන් වාපයති යන මෙහි කම්පාවෙහි නොවන බැවින් ජන් නොවන පිණිසයි. කෙශාන් වාපයති යනු කෙශයන් ශුඛ හෝ සකස් කරවයි යන අවිසි. [පාණිනී: 7. 3. 38.]

(මු-) 793. ක්‍රිජිඛො'ජා ටි ස්පුර ප්‍රජනාථි-විනාන්තු වා. (ක්‍රි-ජි-ඉඛ: 6. අච් 1. ආ 1. වි-ස්පුර-ප්‍රජනාථිවිනාං 6... තු 1. වා 1.)

ඵෂාමව ආ සතත් ඤො, ව්‍යදෙසතු වා. ක්‍රාපයති ජපයති අධිකපයති.*

(ස-) ඤො, ඤිප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; ඵෂාං, ධූ ක්‍රියාද්‍රව්‍යවිපය්‍යයෙ යන ධාතුය, ජි ජයෙ යන ධාතුය, අධිච්ල අධිකයනෙ යන ධාතුය යන මොවුන්ගේ; අච්, අචිසංඥයහට; ආ සතත්,

* ක්‍රියා ජිඤා ඉති ව සමාහාරෙ තසා. ප්‍රජනො ගතිග්‍රහණම් අථො යසා ස: ප්‍රජනාථි: සවාසො විශ්වෙති ප්‍රජනාථිවි: විශ්ව ස්පුරෙති ප්‍රජනාථිවිශ්ව නෙෂාං.

ආකාර වන්නේය; වෘද්ධයෙකු, විධාන ආදිකොට ඇති ස්පුර්ධානු ප්‍රජනාපි විධාන යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි වූකලී; වා, විකල්පයෙන් අවිභව ආකාර වන්නේය.

ක්‍රිත්‍යනං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි ක්‍රිධානු, ඤී, මෙයින් ඊකාරයහට ආකාර වේ, (784) පණ්, ක්‍රාපිධානු, තිප් ආදිය වේ, ක්‍රාපයති. ජයනං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි ජ්ධානුහු කෙරෙන් ජපයති. අධිසානං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි අධිපුළුව ඉධානුහු කෙරෙන් අධිපයති. [පාණිනී: 6. 1. 48. 54. 55.]

(මු-) අධිප්‍රභවත් අධිපිපත්. වාපයති වායයති. වපයති වයයති (798) මිත්තාත් හ්‍රස්‍ර ඉති ප්‍රක්‍රියාරත්තෙන දෘඩං—ස්ථාරයති ස්ථාරයති. වාපයති වායයති, ගා: පුරුණවාතො ගභීං ග්‍රාහයතිතෘපී:

(ස-) අධිසානං ප්‍රෙරිරත් යන වාක්‍යයෙහි අධිපුළුව ඉධානු, ඤී, (713) ගාආදෙශ වේ, පණ්, ගාපි, පි-දි, ධිසංඥ පිභාගය ලොප්වේ, (613) අඬ, ධිසංඥ ආකාරයහට හ්‍රස්‍රද ගකාරයහට ජකාරද වෙත්, (638) උඬිහට හ්‍රස්‍රද, සන්ධන්ද, (640) ධිසංඥ අකාරයහට ඉකාරද, (639) බිහට දිඬිද වෙත්, අධිප්‍රභවත්. ගාආදෙශ නුවු පක්‍ෂයෙහි අධිපුළුව ඉධානු, ඤී, (793) ඉකාරයහට ආකාර වේ, පණ්, ආපි, පි-දි, අම්, අඬ, (719) ආදිකාරය රහිත පිභාගය විනි වේ, අධිපිපත්. විත්තනං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි විධානු, ඤී, මෙයින් ඉකාරයහට ආකාර වේ, පණ්, වාපයති. ආකාර නුවු පක්‍ෂයෙහි (577) ඉකාරයහට වෘඬ්‍යදිය වේ, වායයති. වපයති වයයති, යන මේ දෙතන්හි (798) ඝට්ඨජනී යනාදි සුත්‍රයෙන් මිත්ත බැවින් ආකාරයහට හ්‍රස්‍ර කරණලද්ධි ප්‍රක්‍රියාරත්තයෙහි දක්නාලදී. ස්පුර්තනං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි ස්පුර්ධානු, ඤී, මෙයින් විකල්පයෙන් උකාරයහට ආකාර වේ, ස්ථාරිධානු, තිප් ආදිය වේ, ස්ථාරයති. උකාරයහට ආකාර නුවු පක්‍ෂයෙහි ස්ථාරයති. විතනං විසනං වා ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි අප්ධානු, ඤී, (586) ධානුහට විආදෙශද, මෙයින් විකල්පයෙන් ආකාරද, ආකාරනායා කෙරෙන් පණ්ද වෙත්, වාපි, තිප් ආදිය වේ, වාපයති. ආකාර නුවු පක්‍ෂයෙහි ඉකාරයහට (577) වෘඬිසි, වායයති, පුරුණවාතා, පුළිදිග වාතයතෙම; ගා:, දෙහුන්; ගභීං ග්‍රාහයති, ගැබ්ගත්වසි යන; අපී, අපියසි. වෘතාකාල

වල ප්‍රච්ඡිද්ධ වාතය හමන කල්හි ගොඩෙනුහු ගැබ්ගණිත් යනු ප්‍රසිද්ධයි. ප්‍රක්‍රියාරක්තය යනු එක්තරා වෛද්‍යකරණ ග්‍රන්ථයෙකි.

(මු-) 794. සම්මොග ඝාන්ධිවර්ණ මණ්ඩ. (සම්මොග: 6 .. ඝාන් 5. ධිවර්ණ 7. ම. 1. ව 1.)

අනුයෝග ආසන්න ඝාන්ධිවර්ණයෙහි මණ්ඩ. විස්මාපයන භාපයන මුණ්ඩ. ඝාන්ධි, කුණ්ඩලයෙහි විස්මාපයන භාපයන.

(ස-) ඝාන්, කඩිහු කෙරෙත්; ධිවර්ණයෙහි, ධාතුවියෙහි ස්වරූපය හැඟෙන කල්හි; අනුයෝග, සම්බන්ධතාවය යන ධාතුව ස්වභාවිකයා යන ධාතුව යන මොවුන්ගේ; අව; අවි හට; ආසන්න, ආකාර වන්නේය; මණ්ඩ, එකල්හි ආත්මනෙ පදයද වන්නේය.

විස්මයමානං ප්‍රෙරයති — සම්, සි, මෙයින් ඉකාරයහට ආකාර වේ, ආකාරනතා කෙරෙත්, පණ, විස්මාපයන. බිහාරං ප්‍රෙරයති, සිධාතු, සි, මෙයින් ආකාරයෙහි වේ, භාපයන යනු වේ. මුණ්ඩ, මුඩුහිස් ඇති තැනැත්තෝ විශ්ව කරවයි, හසකරවයි යන අර්ථය. විස්මාපයන භාපයන වක්‍රය යන මෙහිද මෙසේම කඩිහු කෙරෙත්ම ධාතුවිය හැඟෙයි. ඝාන්ධි, ඝාන්ධි යනු කුමටය? කුණ්ඩලයා, එනම් මත්ස්‍යවිශේෂය කරණකොටගෙන; එනං, මේ ජනයා; දෙව දෙනා විස්මාපයන භාපයන යන මෙහි කුණ්ඩලයා කඩිහු නොව දෙවදනතා කඩිහු බැවින් මෙයින් භිරයහට ආකාර දෙයද ආත්මනෙපදයද නොවන පිණිසයි. බඳුනාදිනා විස්මාපයන භාපයන යන මේ ආදියෙහිද මෙසේම කරණ කාරකයා කෙරෙත් ධාතුවියේ ප්‍රත්‍යයයි, කඩිහු කෙරෙත් නොවේ. [පාණිනී: 1. 56. 57. 1. 3. 68.]

(මු-) 795. හි ජිහ්ව වා. (හි: 1. ජිහ්ව 1. වා 1.)

හියො ස-හයෙ ජිහ්ව සංචායෙහි මණ්ඩ. ස්වයංග්‍රහණය.

(ස-) සංචාය, ස්වරූපයා පරකල්හි; ස-හයෙ, කඩිහු කෙරෙත් හය උපදනා කල්හි; හියො, සිධාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; ජිහ්ව සංචාය, ජිහ්වයෙහි වන්නේය; මණ්ඩ, ආත්මනෙ පදයද වන්නේය.

බිභානං. ප්‍රේරයතො, ඥානානා, ඥා, මෙසින් හිමි වේ, ඥා, ඥායතො මුණ්ඩා. ඥානානා පසුපසෙහි පුළුල්වනුයෙන් ආකාර දෙකට භාපයතො යනු වේ. ඥායතො භාපයතො වාසනා යනුද එසේමැයි. ඥානා යනු කුමටය? බඩගෙන නං භාපයති යන තත්හි ඥානාදෙශද ආත්මනෙපදයද නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 3. 40.]

(මු-) 796. දුෂ්ටෙතො. (දුෂ්ට: 6. මත් 1. උභ: 1.)

දුෂ්ටෙතොකාර උභ: සත් ඥා. දුෂ්ටයති.

(ස-) ඥා, ඥාප්‍රත්‍යයා පරකල්පි; දුෂ්ට, දුෂ්ටත්වයෙන්; ඔකාරය, ඔකාරය නොම; උභ: සත්, උභාකාර වන්නේය. ඉරිදුෂ්ටෙතොවෙකානො යන බාහුකට ඥාප්‍රත්‍යය නිමිත්තකොට ඇති ගුණය කළ කල්හි දෙමි යන මොහුගේ ඔකාරයට උභාකාර වෙයි යන අර්ථය. දුෂ්ට ඥානා කළ කල්හි වනාහි දෙමි: දෙමිණං යන මේ ආදී පද සිටිනොවෙයි. දුෂ්ටතාං ප්‍රේරයති, දුෂ්ටානා, ඥා, ගුණ, දෙමිදානා, තිප්, ගප්, මෙසින් ඔකාරයට උභාකාර වන්නේය. දුෂ්ටයති.

(මු-) 797. විවිකාරෙ වා. (විවිකාරෙ 7. වා 1.)

දුෂ්ටයති දෙමයති විතො.

(ස-) ඥාප්‍රත්‍යයා පරකල්පි, විවිකාරෙ, විතවිකාරය හැඟෙන කල්හි; දුෂ්ටානානුගේ ඔකාරයට; වා, විකල්පයෙන් උභාකාර වන්නේය.

දෙමි යන්නෙන් ඔකාරයට මෙසින් විකල්පයෙන් උභාකාරය වේ, දුෂ්ටයති. උභාකාර නුදු පසුපසෙහි දෙමයති. විතො, සිතයි. [පාණිනී: 6. 4. 90.]

(මු-) 798. ස්වාදි පති පෘෂ්ඨ ස්වසරජාමාරනොපනිශා නනිශාමාපි-ඥං ඥා'කමාමවමොඤ්ඤාණාමොස්තු සිග්ව ජාගුග්ව. (ස්වාදි-ඥං 6...සා: 1. අකමාමවම: 6. ඥාණාණ මො: 7.. නු 1. සි: 1. ව 1. ජාගු: 6. ව 1.)

ස්වාදිදෙරමනාසස මාරද්‍යාඤ්ඤා ඥා සා: සත් න නු කමාමවමා, ඥා: පරයොරිණ්—ණමොස්තු සිග්ව ජාගුග්ව ඥා සි:.*

* මාරග්‍රහ නොග්‍රහ නිශානඤ්ඤා නිශාමග්‍රහ නො අභි යසස ස මාරනොග්‍රහනිශානනිශාමාපි, ස වාසොඤ්ඤාග්‍රහ මාරනොග්‍රහ

(ස-) ඥා, ඥා පරකල්හි; ස්වාදිය, ස්වාදිය ආදිකොට ඇති ජනිතාතු-ජාමයාතු-ක්ෂයාතු-රජයාතුහටද; අමනන සහ, අම අනනකොට ඇති රමයාතුහටද; මාරදුර්භිඥා, මාර ආදිකොට ඇති තොම නිශාන නිශාම යන මොවුන්ගේ අභියන් කෙරෙහි පවත්නාවූ ඥාතුහටද; සිංහ, සිංහ, හුසා වන්නේය; කමාමවමාන්තු, කමයාතු අමයාතු වමයාතු යන මොවුන්ගේ ස්වරයහට වනාහි; න, හුසා නොවන්නේය; ඥා: පරයො: ඥාප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ; ඉන්ද්‍රියමොසා, ඉන්ද්‍රියම දෙක පරකල්හි; සිංහ, එම යාතු සන්දෙනාහට දිසිද වන්නේය; ඡායා, ඡායායාතුහුගේ; සිංහ, හුසායද; සිංහ, දිසියද වන්නේය.

ගණපාදියෙහි ස්වාදිය, මකාරානුබන්ධය, එහෙයින්ම, ස්වමුඛවෙශ්වෙ යන මේ යාතුහුගේ ග්‍රහණයයි, ස්වකයෙය යන මේ යාතුහුගේ ග්‍රහණය නොවේ. ආදිශබ්දයෙන් ඇති තාක් මානුබන්ධ යාතුන්ගේ ග්‍රහණයයි. ජනිග්‍රහණයෙන් ජනිමාසි ප්‍රාප්තියට යන මොහුගේ ප්‍රාප්තියයි, ජනමලිව යන මේ යාතුහට මකාරානුබන්ධය ඇති කල්හිද ප්‍රාප්ති රහිතයි. ජාමග්‍රහණය හෙතුකොටගෙන ජාමයි. කි ජාමෙය යන මොහුගේ ප්‍රාප්තියයි. අම යන මෙයින් අමනනමාත්‍රයාගේ ග්‍රහණයයි. කම අම වම යන මේ යාතුන් ඊට අනන්ත බැවින් සුත්‍රයෙහි වර්තයයි. මාර නම්, මාර්ගය; තොම නම්, පරිතොමයයි; නිශාන නම්, නිශ්පාදකාර්මය; නිශාම නම්, දැනියට ප්‍රේරණයයි. ක්‍රමයෙන් මෙසේයි, දෙපයති ශත්‍රුං විරා, දෙපයති, මරවයි. දෙපයති පුත්‍රං පිතා, දෙපයති, සතොතාම කරවයි. දෙපයති බන්ධං කම්කාරා, දෙපයති, නිපුණ කරවයි. දෙපයති රූපං කාමිනී, කාමිනිය ස්වකිය අවයව දක්වන්නීය. ක්‍රමදිශ්වර්ධිත නිශාම නම් ද්‍රව්‍යප්‍රේරණයයි කියත්, එහෙයින්ම විද්‍යාපනාපියෙහි විද්‍යාපනියයිද ප්‍රයෝග වෙයි. [පාණිනී: 6. 4. 92, 93, 7. 3. 34.]

නිශානනිශාමාපීඥා: ස්වාදියෙහි ජනිතෙ ජාමයෙහි ක්ෂයෙහි රජයෙහි අමනෙ මාරතොමනිශානනිශාමාපීඥා නොතොමා. කමව අමව වමව කමාවමම, න කමාවමම අකමාවමම තසහ. ඉන්ද්‍රියම ඉන්ද්‍රියම, ඥාපරොඥා ඉන්ද්‍රියම, ඥාපරොඥා ඉන්ද්‍රියම.

(මු-) ඝට්ඨයති වෘථයති ප්‍රථයති ජනයති ජරයති ක්තසයති, රජයති මාගාන් රමයති, ඥපයති. කමාදෙසතු, කාමයති ආමයති වාමයති.

(ස-) ඝට්ඨමානං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි ඝට්ඨාතු, ඤී, වෘථි, ඝාට්ඨාතු, තිප්, ශප්, ගුණද, මෙසින් හුඤ්ඤ වෙත්, ඝට්ඨයති. වෘථිමානං, ප්‍රථිමානං, ජයමානං, ජීය්‍යානං, ක්තසානං, රජනං, රමමාණං, ජනනං, කාමයමානං, අමනං, චමනං ප්‍රෙරයති කියාද එක එක සියලු වාක්‍යයෝයි. මෙසින් හුඤ්ඤ වෘථයති යනාදිය වේ. රජයති යන මොහුගේ අර්ථය මාගාන් රමයති කියා වේ, එහෙයින් (660) මාගරමණ්ඨියෙහි රත්තමාතුහුගේ නකාරය ලොප්වේ, රමයති යන මෙසින් අමතන උද්ගරණයද දක්වනු ලැබේ.

කමාදෙසතු, කමාදි ධාතුහට වනාහි, කාමයති යනාදියෙහි හුඤ්ඤ වෙතැවේ. ඤීප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ ඉණ්-ණම් දෙක පරකල්හි වනාහි, අඝරි අඝාරි, ඝටං ඝටං ඝාටං ඝාටං යනාදිය වේ. ජායාධාතුහට වනාහි—අජාගරි අජාගාරි. ජගරං ජගරං ජාගාරං ජාගාරං යනු වේ.

(මු) 799. පචල භ්වල භ්මල භ්ලා ස්නා වනරමන මො'ගෙ චිවා. (භුල—නම: 6. අ—ගෙ: 6. වා 1.)

එෂාමගිනාං ස්ව: සතවා ඤේය.

භුලයති භාලයති, භ්ලපයති භ්ලාපයති. අගෙ: කිං, ප්‍රභුලයති ප්‍රභ්ලාපයති.

(ස-) ඤේය, ඤීප්‍රත්‍යයා පරකල්හි; අගිනාං, ගිසංඥයා රහිතවූ; එෂාං, භුල ජම බල කීෂො: යන ධාතුය, භ්වල-භ්මල මව්වලෙ යන ධාතුය, භ්ලෙකලමෙ යන ධාතුය, ඡණාල ශොධනෙ යන ධාතුය, වනුමව්‍යපෘතො යන ධාතුය, රමුඛප්‍රේ ක්‍රිඩෙ යන ධාතුය, නමොශබ්දනතො: යන ධාතුය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ස්ව: සතත්, හුඤ්ඤ වන්නේය.

භුලනං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි, භුලධාතු, ඤී, වෘථිසි, භාලිධාතු, තිප්, ශප්, මෙසින් විකල්පයෙන් හුඤ්ඤ, ගුණදියද වෙත්, භුලයති. හුඤ්ඤ නුදු පක්‍ෂයෙහි භාලයති. භ්ලාපනං ප්‍රෙරයති යන වාක්‍යයෙහි භ්ලපයති, පක්‍ෂයෙහි භ්ලාපයති. අගෙ: කිං, අගෙ: යනු කුමටය? ප්‍රභුලයති යන තන්හි

ගිසංඥයා යුක්තභෙදින් නිත්‍යයෙන් හුඬ වන භෙදින්ද ප්‍රභ්‍රාපයති යන තත්ති ගි යුක්තබැවින් නිත්‍යයෙන් හුඬ නොවන භෙදින්ද වේ. පුළුසුත්‍රයෙහි ග්ලා ඤා යන ධාතු දෙදෙනා නොලත් කල්හිද අන්‍යධාතූන්ගේ නිත්‍යයෙන් ලැබීමද ඇති කල්හි මෙයින් විකල්පය වෙයි, එහෙයින්ම, ප්‍රභ්‍රාපයති යනාදියෙහි ස්වාදිබැවින් නිත්‍යයෙන් හුඬ වෙයි, ප්‍රභ්‍රාපයති ප්‍රස්තාපයති යන දෙතන්ති හුඬ නොවේ. රම යන මෙහි, වම සි කිසිතන්ති පාඨයි.

(මු-) 800. වා ශම යම එණ ගිස්ඛද්‍යං. (වා 1. ශම යම එණ ගි-ස්ඛද්‍යං 6...)

එෂාං ඤා: සංචා ඤෙඤා. ශමයති ශාමයති, යමයති යාමයති, එණයති එාණයති, පරිස්ඛදයති පරිස්ඛාදයති.*

(ස-) ඤෙඤා, ඤි පරිකල්හි; එෂාං, ශමධාතු යමධාතු එණ ධාතු ගිසංඥයා කෙරෙන් පරවූ ස්ඛදධාතු යන මොවුන්ගේ ඤරයහට; වා, විකල්පයෙන්; ඤා: සංචා, හුඬ වන්නේය.

මෙහි වාඤ්ඤා ව්‍යවස්ථාභෙයින්, ශමුහිරියශමෙ යන මෝහට නිත්‍යයෙන් හුඬ වේ, ශම ඩ කාලො වෙ යන මෝහට නිත්‍යයෙන් හුඬ නොවේ. ඔෆ යමු උපරමෙ යන මෝහට නිත්‍යයෙන් හුඬ වේ, යමකම් පරිවෙශනෙ යන මෝහට වනාහි විකල්පයෙන් හුඬ වේ. එසේම අව පරි දෙක පුළුච්ච, ස්ඛදධාතුහටම විකල්පයෙන් හුඬයයි කාතනුදාදිහු කියති, අන්‍යවූ ගිසංඥයා පුළුච්ච කෙවලවූද එමධාතුහට ස්වාදිබැවින් නිත්‍යයෙන්ම හුඬයි. ශාම්‍යනං ශාමයමානං වා, යමයනං එණනං පරිස්ඛදමානඤ්ච ප්‍රෙරයති යනු වාක්‍යයෝයි. සිඛ සුගමයි.

(මු-) 801. හන ඤාඨි — ණ ඛණ් ඤණ්ති. (හන: 6. නඨි 1. අ-ණප්-ඉණි 7. ඤණ්ති 7.)

ඤ්ඨි ඤ්ඨි ව පරෙ හතොනඤාඨි සංචා න ඤා ඤාපි ඉණි ව.† ඤාතයති.

(ස-) ඤ්ඨි, ඉත්සංඤ ඤාකාරයද; ඤ්ඨි ව, ඉත්සංඤ ඤාකා

* ගන: ස්ඛද ගිස්ඛද, ශමව යමව එණව ගිස්ඛදව තෙෂාං

† ඤප් ව ඉණ් ව ඤඞ්ණ්, හ ඤ ඞ්ණ් අණඞ්ණ් තසමින්. ඤ ව ඤ ව ඤ්ඤො, නො ඉතො යසා ස ඤ්ඤන් තසමින්.

රසද; පරෙ, පරකල්හි; හනෙත; හනධාතුහට; තඬ සකන්, තඬ ආදෙශ වන්නේය. ණපි ඉණි ව තු, ණප්ද ඉණ්ද පර කල්හි වනාහි; න, හනධාතුහට තඬආදෙශ නොවන්නේය. තඬ යන්නහුගේ ඩකාරය ඉත්සංඥ වෙයි. අනායාගේ ස්ථානයෙහි තකාර වේ.

ස්තනනං ප්‍රෙරයති—හනධාතු, ඤී, මෙසින් නකාරයහට තකාරද, (679) හකාරයහට ඤකාරද වෙත්. (577) වෘඪිසි, ඤාති, (631) ධාතුසංඥ වෙයි, ඤාතයති. ණප්ද ඉණ්ද පර කල්හි ජඤාන, අඤානි යනු වේ. [පාණිනී: 7. 3. 32.]

(මු-) 802. සි: සන් වෙණෙහි වී: (සි: 1. සන් 1. වා 1. ඊෂ්ඨි: 6. වී: 1.) ඵෙර්ජ්ඨියත්.

ඉති ඤානපාදය.

(ස-) ඤාප්‍රත්‍යය කළ කල්හි විච්ඡෙදාවෙහි, ඊෂ්ඨි: ඊෂ්ඨි ධාතුහට; සි: සි යනු; වී: විච්ඡ වන්නේය යනු එක් අර්ථයෙකි. සන්, සන් කළ කල්හි; සි: සි යනු; වා, විකල්පයෙන්; වී: විච්ඡ වන්නේය; සන්, සන්තෙම; වා වී: විකල්පයෙන් විච්ඡ වන්නේය යනු අනුක්‍රමය වෙයි.

ඊෂ්ඨිනං ප්‍රෙරිරත් යන වාක්‍යයෙහි ඊෂ්ඨි—ඤී, (775) යකාරලොපය නිත්‍ය කල්හිද සිහට විච්ඡිධානය හඟවන බැවින් යකාරයහට ලොප්නොවේ, ඊර්ජ්ඨියන ලෝභට (631) ධාතුසංඥ කළ කල්හි, පි-දි, (613) අඬ වේ, මේ සුත්‍රයෙන් ඊ කාර ඡකාර රකාර වර්ජිතවූ, සියන්නහට විච්ඡ කළ කල්හි ගුණ වේ, අම් වේ, නැවත වෘඪිසි, ඤීහට ලොප් වේ, ඵෙර්ජ්ඨි යන් යනු වේ. සන්, (554) ඉම්, සි යන ලෝභට විච්ඡ කළ කල්හි, ඊර්ජ්ඨිමි. සන් යන්නහට විච්ඡ කළ කල්හි, ඊර්ජ්ඨි ෂිෂ්ඨි යනු වේ.

ඤානපාදය නිමි.

සනන්තා.

(මු-) 803. සන්තිවජාසාං. (සන් 1. ඉවජාසාං 7.)

බො: පර: සන් සක දිවජාමි.

අත්තමිච්ඡති ජිකත්භති. දිදුසතෙ දිදිමතෙ, දිද්දුතිමතෙ,

උච්ඡිෂ්ඨනි උච්චිෂ්ඨනී, අභිජ්ඣාපසිෂ්ඨනි අධ්‍යාපිපසිෂ්ඨනි, ශුශාච සිෂ්ඨනි ශිශ්වායසිෂ්ඨනි, ජුතාවසිෂ්ඨනි.

(ස-) ඉච්ඡාචේ, ඉච්ඡාචියෙහි; ධ්‍යා: පර:; ධාතුහුකෙරෙන් සරව; සන් සඤ්, සන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

යම් ධාතුවක්හුගේ යම් අභියෙක් ඇද්ද ඒ අභිය විෂයකොට පවත්නාවූ ඉච්ඡාචියෙහි ඒ ධාතුහු කෙරෙන් සන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අර්ථය. අත්තුම්ච්ඡනි යන වාක්‍යයෙන්, තුම්ප්‍රත්‍යය ගතීකොට පවත්නා ධාතුහු කෙරෙහිම ඉච්ඡාවෙහි සන් වෙයි, අදනම්ච්ඡනි යන රූපයෙහි වනාහි සන් නොවෙයි. තුම් ගතීයාම්ච්ඡායා. සන් යනු ජ්‍යෙෂ්ඨරයෝද කියති. ඉච්ඡායෙහි සන්අනන්‍යා කෙරෙන් නැවත සන්ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය, ඉච්ඡාව කෙරෙන් අන්‍ය ඉච්ඡාවක් අසම්භව ගෙයිනි. ස්වාථීයෙහි සනන්‍යා කෙරෙන් වනාහි වන්නේමය, විකිත්සිෂ්ඨනි යනාදියයි. චෙතනා රහිතයාගේ ඉච්ඡාව නැති කල්හිද නදී කුලං පිපතිෂ්ඨනි යනාදියෙහි විවක්‍ෂායෙහි සන් වේ. සන්ප්‍රත්‍යයද කියන්නෙහුගේ කැමැත්තෙන් විකල්පමය, පක්‍ෂයෙහි වාක්‍යයාගේම සිටීමයි. සන්ප්‍රත්‍යයාගේ ඉත්සංඥ නිකාරය ලකුණ පිණිසයි, අකාරනන්‍යවූ සකාරය සිටියි. අදධාතු, අතතුම්ච්ඡනි, මෙයින් සන් වේ, (673) අදධාතුවට ඝසාදෙශ වේ, ඉත්සංඥ ඔෆ්කාරය බැවින් ඉම් නොවේ, (668) සකාරයහට, ත්ආදෙශ වේ, ඝත්ස—(631) ධාතුසංඥද, (632) විකිද, ඩි සංඥ-ත්ස යන්නහට ලොප්ද, ඩිසංඥ ඝකාරයහට ගකාරද වචනීයද වෙත්, (640) ඩිහුගේ අකාරයහට ඉකාර වේ, තිප්, ශප්, (543) සන් යන්නෙහුගේ අකාරලොපය වේ, ජ්ඝත්සනි. සනන්‍යා ධාතුවට (636) සන: පමෙ යනාදියෙන් පරසෙම පද්‍යදී නියමය වේ. දුතුම්ච්ඡනි යන වාක්‍යයෙහි දිධාතු, සන්, එකඝර ඊකාරනන්‍ය බැවින් ඉම් නොවේ, (743) විකල්පයෙන් ඩා වේ, දුසධාතුසංඥද, විකිද වෙත්, ඩිසංඥ සකාරයහට ලොප්, ඩිසංඥ ආකාරයහට ඉකාර වේ, දිදුසතෙ. ඩා හුවූ පක්‍ෂයෙහි දිසයන්නහට විකාදිය වේ, දිදිෂතෙ. ද්‍යුතිතුම්ච්ඡනි, දුතධාතු, සන්, ඉම්, ගුණ වේ, ද්‍යුතිෂ්ඨාතු, විකිවේ, ඩිසංඥ, තිසභාගය ලොප්වේ, (647) ඩිහට ජ්‍යෙෂ්ඨ වේ, දිද්‍යුතිෂ්ඨතෙ. උච්ඡිතුම්ච්ඡනි, උච්ඡධාතු, සන්, ඉම්, උච්ඡිෂ්ඨාතු, (719) උකාර රහිත ශිෂ්ඨාතුවට විකි වේ, ඩිසංඥ-භභාගය

ලොප්චේ, (599) ඩිසංඥ ජකාරයහට විකල්පයෙන් තකාර
 චේ, උතිව්ජිතති. ඩිහට තකාරභාවපක්ෂයෙහි ජකාරයහට
 චකාර චේ, උතිව්ජිතති. අධ්‍යාපසිතුමිච්ජති, අධිප්‍රච්චි ඉධාතු, ඤී,
 සන්, (713) ඉකාරයහට විකල්පයෙන් ගාදෙශ චේ, (784)
 ආකාරනනායා කෙරෙන් පණ් චේ, ගාපි ධාතුසංඥ වෙසි, (554)
 ඉම්, ගුණ, අස්, ගාපසිෂ්‍යයන්නහට විඤ් චේ, ඩිසංඥ-පසිෂ්-
 භාගයහට ලොප්ද, ඩිසංඥ ගකාරයහට ජකාරයද, ඩිසංඥ
 ආකාරයහට ඉකාරද, තිප් ආදියද වෙන්, අධිප්‍රගාපසිෂ්‍යති.
 ගාදෙශ රහිත පක්ෂයෙහි (793) ඉකාරයහට ආකාර චේ, පණ්,
 ආපසිෂ්‍ය යනු චේ, (719) ආකාරය හැර- පසිෂ්‍යයන්නහට විඤ්
 චේ, ඩිසංඥ-සිෂ්‍යාගයහට ලොප්, ඩිසංඥ අකාරයහට ඉකා
 රද, ඉකාරයහට යකාරද වෙන්, අධ්‍යාපසිෂ්‍යති. ශ්‍රොපසිතු
 මිච්ජති, ශ්වි-ඤී, සන්, ඉම්, (669) ශ්විධාතුහට විකල්පයෙන් ජී,
 (537) ශුඉඉස යන මෝහට විඤ් චේ, ඩිසංඥ-ඉඉසභාගය හට
 ලොප්ද, (577) වාඛකදියද වෙන්, ගුණ, අස්, ගුණාවසිෂ්‍ය, තිප්,
 ශප්, ගුණාවසිෂ්‍යති. ජකදෙශරහිත පක්ෂයෙහි, ශ්විඉඉසයන්න
 හට විඤ්දිය චේ, ඉකාරයහට වාඛසි, අනා ඉකාරයහට
 ගුණසි, ශිශ්‍රොයසිෂ්‍යති. ප්‍රවායසිතුමිච්ජති—ප්‍රවේ, ඤී, සන්,
 (608) එකාරයහට ආකාර චේ, ප්‍රවාඉස යන්නහට විඤ් චේ,
 (667) විඤ් ධාතුහට ජකදෙශ චේ, ඩිසංඥ හකාරයහට ජකාර
 චේ, වාඛ, ආච්, ගුණ, අස්, ප්‍රභාවසිෂ්‍ය, තිප්, ශප්, ප්‍රභාවසිෂ්‍යති
 [පාණිනී: 3. 1. 7.]

(මු-) 804. **ඤ්ජර්නානිමි.** (ඤ්: 1. න 1. අනිමි 7.)

අනිමි සති ඤ්ජර්න සඤ්. විවෘත්තසති විවර්තීෂතො, නිනාත්
 සති නිනාතීෂති, තිතාරිෂති තිතාරිෂති තිතිෂිති.*

(ස-) අනිමිසති, ඉම් රහිත සන් පරකල්හි; ඤ්ජර් න සඤ්,
 ගුණ නොවන්ගේය.

පුළුසුත්‍රයෙහි සන් යන මොහුගේ විභක්තිවිපර්යායෙන් මෙහි
 අනුචාරත්වයයි. යම් තැනෙකැහි ගුණස්ථානය ලැබේද එහිම
 සන් යන්නහුගේ ගුණරහිතත්වය චේ, එහෙයින් ජිකාංසති
 යනාදියෙහි (676) ඤම්ලොපය නොවේ. වර්තීතුමිච්ජති යන
 වාක්‍යයෙහි වෘතධාතු, සන්, (648) සන් යන්නහට පරසෙම

* නාසති ඉම් යසා ස: අනිමි තස්මින්.

පදයෙහි ඉමිතිෂෙධකල්හි මෙසින් ගුණනිෂෙධද, වෘත්සධාතු හට විතද, ඩිසංඥ ත්සභාගලොපයද, ඩිසංඥ සෘකාරයහට අකාරද, එම අකාරයහට ඉකාරද වෙත්, විවෘත්ස යන්නහු කෙරෙන් තිප්, ශප්, විවෘත්සති. ආත්මනෙපදයෙහි (648) ඉම්, ගුණ වේ, ඉතිරි සියල්ල පෙර මෙනි, විවර්තීෂතෙ. නතීතිතුමිවජ්ති, නෘතධාතු, සන්, ඉමිද ගුණද නොවෙත්, නිනෘත්සති. ගුණවූ පක්‍ෂයෙහි නීතතීෂති, මෙහි ඉමිද වේ. තරිතුමිවජ්ති—තෘධාතු, (747) විකල්පයෙන් ඉමිද, (627) ඉමිහට විකල්පයෙන් දීඝිද වෙත්, තිතරිෂති. දීඝිභාවපක්‍ෂයෙහි තිතරිෂති. ඉමිරහිත පක්‍ෂයෙහි ගුණ නොවන බැවින් (628) සෘකාරයහට ඉර්ද, (228) ඔහට දීඝිද වෙත්, තිතිෂිති. [පාණිනීය 6. 4. 16.]

(මු-) 805. ඝෝ'ජකිතිඛිගමාං. (ඝී 1. අජ්කිතිඛිගමාං 6...)

අජනනසහ හනෙතරිඛි: ස්ථානෙ ජනසහ ගමශ්ව ඝී: සතත් අනිමි සති. දුධිවූෂිති දිධිවරිෂති, වූවූෂිති විවරිෂති විවරිෂති, සසද්විෂ්කිෂිති, ජිහිෂති, විකිෂති විවිෂති, ජිඝාංසති.*

(ස-) අනිමිසති, ඉම් රහිත සන් පර කල්හි; අජනනසහ, ස්වරූපත ධාතුහටද; හනෙතෘ, හනධාතුහටද; ඉඛි:ස්ථානෙ ජනසහ, ඉඛිධාතුහුගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශයෙන් ජනවූ; ගමශ්ව, ගමයන්තහටද; ඝී: සතත්, දීඝි වන්තෙය. ධිවර්තීතු මිවජ්තිධිවෘ—සන් (747) ඉමිරහිත පක්‍ෂයෙහි ස්වරූපතයහට මෙසින් දීඝි වේ, (628) ආදියෙහි උර්, විනාදියද, (228) දීඝිද වෙත්, දුධිවූෂිධාතු, තිප් ආදිය වේ, දුධිවූෂිති. ඉම්ප්‍රත්‍යය වූ පක්‍ෂයෙහි, දිධිවරිෂති. වරිතුමිවජ්තිවෘ—සන් (747) ඉමිහට විකල්පපක්‍ෂයෙහි මෙසින් දීඝිකල කල්හි සෘකාරස්ථානයෙහි උර්ද, විනාදියද වෙත්, වූවූෂිති. ඉම් පක්‍ෂයෙහි (627) ඉමිහට විකල්පයෙන් දීඝිවේ, විවරිෂති. දීඝිහුවූඉම්පක්‍ෂයෙහි විවරිෂති. සංඝතාත්මිවජ්ති සම් පූචි කෘධාතු, (766) සුම් වේ, සංඝතෘ වේ, සන්, (747) සකෘ වර්ජිතබැවින් ඉම් නොවේ, එහෙයින් (804) ගුණ නොවේ, මෙසින් සෘකාරයහට දීඝිවේ, සෘකාරයහට ඉර්, (228) ඔහට දීඝිද, ස්කිෂ්ඨධාතුහට විතද වෙත්, ඩිසංඥ ෂිභාගය හටද සංයෝග සකාරයහටද ලොප් වෙත්, ඩිසංඥ කකාරය

* ඉඛො ගම් ඉඛිගම්, අව්ව හන්ව ඉඛිගම් ව තෙෂාං.

හට වකාරයද ඊකාරයහට හුඤ්ඤ වෙත්, තිජ් ආදිය වේ, සන්ද් විජ්ඣිතය. ජෙතුම්චන්ති ජ්—සන්, (600) ගතදෙය වේ, මෙයින් දීඝි කල කල්හි භිජයන්තහට විකාරය වේ, ජ්ගිජ්ඣ. වෙතුම්චන්ති වි — සන්, (746) විකල්පයෙන් කතදෙය වේ, මෙයින් දීඝි වේ, කීෂධාතුහට විකාරය වේ, විකීෂති. කතදෙයාහව පක්ෂයෙහි විවිජති. හන්තුම්චන්ති හන්-සන්, මෙයින් දීඝි හා, නස යන්තහට විකාරය වේ, (679) හකාරයහට හකාර වේ, ජ්ඝායති. [පාඨොක්තී: 2. 4. 47, 48.]

(මු-) 806. ගම්හිඛො: (ගම් 1. ඉන්-ඉඛො: 6..)

ඉතිඛො: ස්ථානෙ ගම්: සතත් සති. ජ්ගම්භති, අධිජ්ගාං සතො.

(ස-) සති, සන්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; ඉතිඛො: ඉනධාතු ඉධධාතු දෙදෙනාගේ; ස්ථානෙ, ස්ථානයෙහි; ගම්: සතත්, ගම්ආදෙය වන්නේය.

ගම්: යනු ඉකාරානුබන්ධයෙන් සුක්ක ගමධාතූදෙයය වන්නේය යන අර්ථය. ගමධාතුවෙන්ම පදය සිඛවන කල්හි ඉනධාතුහුගේ ස්ථානයෙහි ගමාදෙය කිරීම, ගමනාචී ඉනධාතු හට ගමාදෙය වන්නේය යනාදී වූ ඉනධාතු හට ගමාදෙය නොවන්නේය යනු ඇතවිම පිණිසයි, එහෙයින් යනාදියෙහි ප්‍රතිෂිෂ්ඨිත යනු සන්තතයාගේ අවසානයෙහි තමා විසින්ම උද්ගරණ කරණලදී.

එතුම්චන්ති ඉ-සන්, මෙයින් ධාතුහට ගම් යන ආදෙයය කල කල්හි (624) ඉම්, ගම්භධාතුහට විකාරය වේ, ජ්ගම්භති. අධොතුම්චන්ති අධිප්‍රථී ඉ-සන්, ගමාදෙයද, (805) දීඝිද වෙත්, ඉධාතුහු තමා ඛකාරස්ථානයෙහි බැවින් ආත්මනෙපද විෂයෙහි, ගමො'මෙය ඉම් යනාදියෙහි ආත්මනෙපද වර්ජිත බැවින් ඉම්ප්‍රත්‍යයාගේ නොවීමෙහි මකාරයහට අනුකාරව ගාස යන මෝහට විකාරය වේ, අධිජ්ගාංසතො.

(මු-) 807. නෙමුගුහග්‍රහ: (න 1. ඉම් 1. උ-ගුහ-ග්‍රහ: 5.)

උවර්ණනාත් ගුහො ග්‍රහස්ව සන ඉම් න සතත්. ජ්ඝුෂති, බ්‍රහුෂති, ජ්ඝුෂ්ඨති.*

* උස්ව ගුහස්ව ග්‍රහස්ව තස්මාත්.

අශධාතු-කෘධාතු-ගෘධාතු-දුධාතු-බිධාතු-ප්‍රච්ඡධාතු යන මොවුන් කෙරෙත් පරවු; සනෑ, සන්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි; ඉමි සත්ත්, ඉමිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සම්බුද්ධධාතු දෙදෙනාගේ ඛකාරය ආත්මනෙපදිතිය හැඟ විමපිණිසයි. අශු යන මෙහි උභකාරය අනුබන්ධයයි. කිරිතිර ද්‍රිශ්‍යවිරිය යනු කෘෂ්ණාද්‍යා යන මේ ධාතූන්ගේ ග්‍රහණයයි. ස්‍යා දෑ බිස යන මේධාතූන්ගේ (587) එකකරවූ ඉවණිණිය අත්තයෙහි පවත්නා බැවින්ද එකකර සාවණිණිය අත්තයෙහිද කෙවල සාවණිණියද වූ බැවින්ද, පු යන මොහුගේ (807) උවණිණිය අත්තවූ බැවින්ද, ප්‍රච්ඡ යන මොහුගේ භාකාරය ඉත්සංඥාබැවින්ද, ඉමාගමය නොපැමිණිකල්හිද, අත්ප අශ යන මේ දෙදෙනාගේ (573) උභකාරය ඉත්සංඥාබැවින්ද, කෘ ගෘ යන දෙදෙනාගේද (747) විකල්ප ප්‍රාප්තිය ඇති කල්හිද, නිත්‍යතිය පිණිස මෙයින් විධානයයි. සොමාද්‍යං පච්ඡාද්‍යං අර්තාද්‍යං අස්සද්ද්‍යං අශිද්ද්‍යං කර්තූං පුෂ්ටිං යනු වෙන්වෙන් වශයෙන් ඉවණිතියන්හ හා සමග වාක්‍යයෝයි. සම්බාතු, සන්, මෙයින් ඉමි, (537) ප්‍රථමයෙන් ගුණකය නිෂේධය, එහෙයින්, ෂතියද, සම් ඉෂ ධාතුසංඥද, විකාදියද, ගුණද අස්ද වෙන්, සිසුසිෂ්ඨතෙ යන මෙහි (819) ඤාතො යන නියමයෙන් මුල ධාතුහට ෂතිය නොවේ. පුධාතු-සන්, මෙයින් ඉමි, පුඉස යන මෝහට (537) ප්‍රාග්විකාශ්ඨාත් යනාදි නියමය හෙයින් පල වුව වික කල කල්හි (816) කියනුලබන්නාවූ ජයල්පො යනාදියෙන් බිසංඥ උකාරයහට ඉකාර වේ, පිපවිෂ්ඨතෙ යනු වේ. සාධාතු, සන්, ඉමි, සාඉස යන මොහුගේ සාකාරයහට ගුණ කල කල්හි, අරිෂ යන මොහුගේ (719) ආදිකරය හැර-රිෂ යන මෝහට වික වේ, සිඛකල කල්හි, අරිරිෂති යනු වේ. අත්පධාතු-අත්පිෂ යන මොහුගේ ආදිකරයද නකාරයද හැර (720) පිෂ්‍ර යන මෝහට විකද, බිසංඥ සකාර ලොපයද වෙන්, අස්සද්ද්‍යං. අශධාතු, සන්, ඉමි, අශිෂ්ඨධාතු (719) අකාර රතිත, ශිෂ්ඨාගයහට විකද, බිසංඥලොපයද වෙන්, අශිෂ්ඨතෙ. කෘධාතු, සන්, ඉමි, ගුණ, කර්ෂ, විකසි, බිහට ලොප, විකර්ෂති. (627) ඉමිහට දිසිකල කල්හි, විකර්ෂති කියාද වේ. එසේම, ජිහරිෂති ජිහරිෂති දිදරිෂති දිදරිෂති කියාද වෙන්, ප්‍රච්ඡධාතු-සන්, ඉමි, (808) රකාරයහට සාකාර

යද, පාවිච්ඡයන් නහට විතද වෙත්, පිපාවළිමිති. [පාණිනි: 7. 2. 74, 75.]

(මු-) 810. **භුස්ප්‍රිස්වාසුර්ණ්‍යභරද්‍රිද්‍රාසන නන පන ඥප්තියෙහිවො වා.** (භුස්ප්—ඉව: 5. වා 1.)

එහි: සන ඉමි සකවා. බිහර්ජිමති බිහුර්ජිමති බිහුසුති, ශිසුමිමති ශිසුමිමති, සිසුර්මති සුස්වුමිති, සිසවිමති සුසුමිති, උර්ණුනුමිමති උර්ණුනුමිමති උර්ණුනුමිති, විහර්මති බුහුමිති, දිදර්මති දිදර්මසති, සිසනිමති සිසාසති, තිතනිමති තිතංසති; තිතාංසතිතොකෙ. පිපතිමති.*

(ස-) එහි: භුස්ප්‍රේඥපාකෙ යන ධාතුය භුසුපෙවායං යන ධාතුය ස්වාභාවිකප්‍රකාරයෙන්, සුලම්භුමේ, උර්ණු ඥාල ආච්ඡාදනේ, භාසුභරමේ, දර්ශනප්‍රදර්ශනං, ස්වද්‍රුඥ ද්‍රුමේ, තනුඥද්‍රව්‍යාකාරේ, පතකප් ගතකං, පතකප්‍රකාරයෙන් යන දේශය, ඥාතම මාරණදේ, සාධුනිවිච්ඡාදේ, දන්තන දමේ, ඉවානනධාතුය යන මොවුන් කෙරෙහි පරවු; සන: සන්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්වාභාවයෙනි; වා, විකල්පයෙන්; ඉමි සකත්, ඉමිප්‍රත්‍යය වන්නේය. මෙහි හර යනු භවාදි ගණයාගේ ග්‍රහණයයි, භාලි භාති පුමේක: යන පුමේකානුදිග්‍රහණය නොවේ, අභිමතවු මේ ධාතුග්‍රහණ රූපය බුහුමිති කියාම වේ. ඉව යනු දිව ෂිව භිවාදි ඉවභිදය අනත කොට ඇති ධාතුවයි. ස්වා යන ධාතුග්‍රහණ විකල්පයෙන් ඉමිභාවය ඇති කල්හිද මෙහි ගැනීම, රු ද්‍රුසුනොසනිධික: යන මොවුන් (573) ගේ විකල්පයෙන් ඉමිභාවය ඇති කල්හිද සන් පර කල්හි විකල්පයක් නැතැයි හැඟවීම පිණිසයි, එහෙයින්, නොමුහුණත: සි ඉමිනිමේක කල්හි රුරුමති ද්‍රුමති සුසුමති නුනුමති කියාම වේ.

භුස්ප්‍රිව්ජිති—භුස්ප්‍රධාතු, සන්, මෙයින් ඉමි, (751) විකල්පයෙන් භජාදෙශද, භර්ජිම යන්නහට විකල්පයද වෙත්, බිහර්ජිමති. භජාදෙශාභාවපක්ෂයෙහි භුස්ප්—ඉස යන මෙහි (64) සකාරයහට දකාරද, (46) දකාරයහට ජකාරද, භුස්ප්‍රයන්ත

* භුස්ප් ව භුස්ව ස්වාග්ව සුග්ව උර්ණුග්ව භරග්ව දර්ශ්‍යග්ව සනග්ව තනග්ව පතග්ව ඥපග්ව සාදිග්ව දන්තව ඉවව තනනසමාත්.

හට විනාදියද වෙත්, බිහුණිමි. ඉමිනිමෙධපක්‍ෂයෙහි (213) සංයෝග සකාරලොපය කළ කල්හි (154) ඡඬි, (602) ඡකාරයහට කකාරද, ප්‍රක්‍ෂයන මෝහට විනාදියද වෙත්, බිහුණි. ශ්‍රිතූමිච්ඡති ශ්‍රි-සන්, ඉමි, ශ්‍රිඉම, විතද, බිසංඥ ඉෂභාගයහට ලොපද, මූලයහට ගුණද වෙත්, ශ්‍රිශ්‍රිමි. ඉමි හුචු පක්‍ෂයෙහි (805) දීඝිද, ශ්‍රිමයන්තහට විනාදියද වෙත්, ශ්‍රිශ්‍රිමි. සාරිතං සාරිතං වා ඉච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි සාරිතාදා, සන්, ඉමි, ගුණ, සාරිමධාදා, විතච්ච, රිඡභාගයද සංයෝගයාගේ වකාරයද ලොප්වෙත්, සිසාරිමි. පක්‍ෂයෙහි සාකාරයහට දීඝිකළ කල්හි (628) උර්, (228) ඔහට දීඝිද, ස්වූමියන්තහට විනාදියද වෙත්, සුස්වූමි. යච්ඡතූමිච්ඡති සුධාදා, සන්, ඉ, සුඉම-යන්තහට (537) ප්‍රාගච්ඡායසීත් යන නියමයෙන් පළමු කොට විත කළ කල්හි නැවත ගුණදිය වේ, සුයච්ඡ-යන්තහුගේ (816) බිසංඥයා සම්බන්ධ උකාරයහට ඉකාර වේ, සිය විමි. ඉමිවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි (805) උකාරයහට දීඝි කළ කල්හි සුමයන්තහට විනාදිය වේ, සුසුමි. උඤ්චිතූමිච්ඡති උර්ණුඉම යන්තහුගේ (721) ඉමිහට භිත්තිය කළ කල්හි, (588) උකාරහට උච, උර්ණුමි යන්තහුගේ (719, 720) උඤ්චිතූමි රකාරයද හැර-ණුමි යන්තහට විනාදිය වේ, උර්ණුමිමි, ඉමිහට භිත්ත විකල්ප පක්‍ෂයෙහි ගුණ වේ, උර්ණුමිමි. ඉමිරිත පක්‍ෂයෙහි ඉමිරිත සන් පරකල්හි (805) දීඝි වේ, උර්ණුමිමි. හතීතූමිච්ඡති භාධාදා, සන්, ඉමි, ගුණ වේ, හරිමධාදාහට විත වේ, බිහරිමි. ඉමිවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි සාකාරයහට දීඝිද, සාකාරසාරිතයෙහි උර්ද, ඔහට දීඝිද, භූමියන්තහට විනාදියද වෙත්, බුහුමි. දර්දිතූමිච්ඡති දර්ද්‍රධාදා, සන්, මෙයින් ඉමි, (610) ආකාරය ලොප් වේ, දර්ද්‍රමයන්තහට විනාදිය වේ, දිදර්ද්‍රමි. ඉමිවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි (702) සන්වර්ජිත බැවින් ආකාරය හට ලොප් නොවේ, දිදර්ද්‍රමි. සනිතූමිච්ඡති සනධාදා, සන්, ඉමි, සනිමධාදා, විනාදිය වේ, (819) ස්ප්‍රියෝ: බො යනාදි සුත්‍රයෙන් මූලධාදාහට ඡධය නොවේ, සිසනිමි. ඉමිනිමෙධ පක්‍ෂයෙහි (655) නකාරයහට ඩාදෙශවේ, සාසධාදාහට විනාදිය වේ, (819) ස්ප්‍රියෝ: බො යනාදි සුත්‍රයට විමය නොවේ, සිසාසනි. තනිතූමිච්ඡති, තනිමධාදාහට විනාදිය වේ, තනිනිමි. ඉමිනිමෙධ පක්‍ෂයෙහි (50) නකාරයහට අනුසාරය

කල කල්හි තංසයන්තනට විකාදිය වේ, තිතංසති. (804) ඡුර්නාති යන මෙහි ගුණ සැලකිය යුතු කල්හිම ඉම්රහිත සන්තට ගුණ නොවේ, එහෙයින්ම මෙහි (676) ඤමිලොපය නොවේ. පාණිනිය-පෞමරයෝ, තිතංසති කියාද කැමති වෙත්. පතිතුම්චන්ති, පිපතිෂති.

(මු-) 811. මිම්මාදුරහලහහපනපදහිංසාපිධබො'වො, නිමිසනිස් බිලොපශ්ව. (මි—රධ: 6. අව: 6, අනිමිසති 7. ඉස් 1. බිලොප: 1. ච 1.)

එහෙමව ඉස් සතත් බිලොපශ්වානිමිසති. (213) සතදෙ: සො ලොප: පිත්සති. ජ්ඥපයිෂති.

(ස-) අනිමි සති, ඉම්රහිත සන්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; එහෙම, මි-මි-මා-දු-රහ-ලහ-හක-පන-පද-හිංසාපි රුධිරාතු යන මො වුත්තේ; අව: ස්වරයනට; ඉස් සතත්, ඉසාදෙශ වන්නේය; බිලොපශ්ව, බිසංඥයනට ලොප්ද වන්නේය.

චුම්ඤකකෂෙපෙ යන බාතුය, මිඤ්ඤවධෙ යන බාතුද, මිති ගතං යන බාතුද යන දෙකය, මා යනු මාලවමානෙය, මාඛ ලිඟබෙදය මාඛයවය, මෙඛප්‍රතිදුනෙය, මෙඛයතුව යන බාතුය යන පසද, දු-යනු-දුසංඥක බාතුයි, එහෙයින් දුනුලනෙය, දුතුදුනෙය, චුදුඤ්ඤිය, දෙඛපාලනෙය, දෙයචේජ්දෙය චුධා ඤ්ඤිධාරණෙය, ධෙට්පානෙ යන බාතුය යන සතද, රහොඛ්‍ය භසෙය යන බාතුය, ලහොඛ්‍යලාහෙ යන බාතුය, හකඛ්‍ය, යන බාතුය, හකන උග්‍රහකනා යන බාතුය යන දෙකද, පන ඤජ ගතං යන බාතුය පත්‍යමෙඛෙශෙ යන බාතුය යන දෙකද, පඤ්ඤාඛගතො යන බාතුය, රුධිරාපි භිමො යන බාතුය මෙහි වනාහි හිංසාපියයි, යන මොව්හු වෙත්. උග්‍රකාරය ඉත්සංඥ බැවින් සම්මතයෙහි හකබාතුහුගේ ඉමාගමය විකල්ප වූයේද අන්‍යවූ බොහෝදෙනාගේ මතයෙහි ඉම්රහිතයි.

පතිතුම්චන්ති, පුච්ඡිසුත්‍රයෙන් ඉම්රහිත පක්‍ෂයෙහි, පත්ස- යන්නනට විකි කල කල්හි, මෙයින් බිසංඥයනට ලොප්ද අකාරයනට ඉසාදෙශද වන්නේය, පිස්ත්ස-සි සිපිකල්හි (213) සකාරලොපය වේ, පිත්සති. ඥපයිතුම්චන්ති-ඤ්ඤ, (784) ආකාරනතයා කෙරෙන් පණ්, ඥපිබාතුහු කෙරෙන් සත්, පුච්ඡිසුත්‍රයෙන් ඉම්, ගුණද, ඥපයිෂයන්නනට විකාදියද වෙත්, ජ්ඥපයිෂති. [පාණිනි: 7. 4. 54.]

(මු-) 812. **ඥපඛාපාමිසභී:** (ඥප-භී-ආපාං 6...ඊයභී: 1...)

එමාමච ඊඊඊඊ එතෙ ක්‍රමාත් සත්‍ය: ඛිලොපශ්වානිමි සනි. ඥිප්පති. අර්ද්දිධිමති ඊර්ත්සති. දීදමිභිමති.*

(ස-) අනිමි සනි, ඉමි රහිත සත් පර කල්හි; එමාං, ඥප ධාතු-සාධධාතු-ආපධාතු යන මොවුන්ගේ; අව්‍ය, ඤාතය; ඊඊඊඊ එතෙ, ඊය ඊර්ය ඊය යන මොවුන්; ක්‍රමාත්, ඥපයන් නහුගේ අකාරයට ඊකාරද-සාධ යන්නහුගේ ඤාතයට ඊර් යන්නද-ආප යන්නහුගේ ඤාතයට ඊකාරද යන පිළි වෙළුන්; සත්‍ය, වන්නේය; ඛිලොපශ්ව, ඛිසංඥයනට ලොප්ද වන්නේය.

(810) ත්‍රස්ප්‍රි යනාදියෙහි ඉමි රහිත පක්‍ෂයෙහි මෙසින් කෙවල ඛිසංඥයනට ලොප්ද ඥාතයෙහි අකාරයට ඊකාරද වෙත්, (641) ඤිප්‍රත්‍යයට ලොප්, ඥිප්පති.

අර්ධිකුම්භිත්—සාධ, සත්, (810) ඉමි, ගුණ වේ, අර්ධ්‍ය යන්නහුගේ අකාරයද රකාරයද හැර ඛිසයන්නට විකා දිය වේ, අර්දිධිමති. ඉමි රහිත පක්‍ෂයෙහි සාධධාතු, සත්, (64) ධකාරයට තකාර වේ, සාත්ස යන්නහුගේ සාකාරය හැර ත්සයන්නට විකාද, මෙසින් ඛිලොපයද සාකාරයට ඊර්දෙශද වෙත්, ඊර්ත්සති. දිමිභිකුම්භිත් දත්ත, සත්, (810) ඉමි, දිමිභිකුම්භිත් විකාදිය වේ, දිදමිභිමති. [පාණි නි: 7. 4. 55. 58.]

(මු-) 813. **දුහො යො.** (දහ: 6. යො 1..)

දත්තෙ රච ඉ ඊච සකදනිමි සනි ඛිලොපශ්ව.

ධිප්පති ඛිප්පති, අනකාර නිදේශාත්. දිදෙවිමති.†

(ස-) අනිමි සනි, ඉමිආගම රහිතවූ සත් පර කල්හි; දත්තෙ, දත්තු ධාතුහුගේ; අව්‍ය, අවිසංඥයනට; ඉ, ඉකාරයද; ඊ ච සකත්, ඊකාරයද වන්නේය; ඛිලොපශ්ව, ඛිසංඥයනට ලොප්ද වන්නේය.

දත්ත-සත්, ත්‍රස්ප්‍ර යනාදි සුත්‍රයෙන් ඉමිප්‍රත්‍යයාගේ අභාව පක්‍ෂයෙහි, මේසුත්‍රයෙහි-දහ සි නකාර රහිත නිදේශයකැවින්

* ඥපශ්ව සාධ ව ආප ව තෙමාං. ඊශ්ව ඊර් ව ඊශ්ව තෙ ඊයභී.

† ඉශ්ව ඊශ්ව ඊ, තො යො.

ගුණ සැලකීම නැති කළේහිදු ඉම් රහිත සත් පර කල්හි නිකාරලොපයද, (177) දකාරයහට ධකාරද, (64) භකාරය හට පකාරද, ධජ්ජයන්තහට විකිද වෙන්, මෙසින් ධසංඥය හට ලොප්ද අකාරයහට ඉකාරද වෙන්, ධජ්ජති. එසේම සිඛකොට අකාරයහට ඊකාර කළ කල්හි ධජ්ජති යනු වේ. අනකාර නිදේශාත්, අකාර රහිත දුක්චිම බැවින්; දච්ඡුමිච් ජති දිව-සන්, (810) ඉවානතයා කෙරෙන් විකල්පයෙන් ඉම්, ගුණ වේ, දෙවිෂ්ඨානුහට විකාදිය වේ, දිදෙවිෂති. [පාණිනී: 7. 4. 56.]

(මු-) 814. ජ්වො: ශ්වාචණ්‍ය ඤස්ක්වො යචි ලුග්වො ස්තු වා. (ජ්වො: 6.. ශ්වො: 1.. අණ්‍ය 7. ඤස්ක්වො 7. යචි-ලුග්-වො: 7.. තු 1. වා 1.)

ජකාරවකාරයෝ: ශකාරෙවො සතතාම් අණ්‍ය ඤසෙස්ක්වො ව, යචි ලුකි වෙ ව වා සතා: දුදුෂති.*

(ස-) අණ්‍ය, ගුණ නුච්චි; ඤසෙ, ඤසප්‍රත්‍යභාරයා පර කල්හිද; කො ව, ක්විප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද; ජකාරවකාරයෝ, ජකාර වකාර දෙදෙනාහට; ශකාරෙ වො, ශකාර උච් යන දෙක; සතතාම්, වන්තාහ; යචි ලුකි, යචිප්‍රත්‍යය ලොප් කළ කල්හිද; වෙ ව, වකාරයා පරකල්හිද; වා සතා, විකල්පයෙන් ශකාර උච් යන ආදෙශයෝ වෙත්.

ඤස් යනු ප්‍රත්‍යභාරයයි. ජකාරයහට ශකාරද වකාරයහට උච්ආදෙශයද යන ක්‍රමයයි. අණ්‍ය යන වෙන්වූ පදයක් කිරීම හෙතුකොටගෙන යචිප්‍රත්‍යයහට ලොප්කළ කල්හි ඔහු ගේ සම්බන්ධතාවය වූ කල්හි ගුණවූද ගුණනූවූද ඤස් පර කල්හි විකල්පයෙන් වන්තාහ; වකාරයා පරකල්හි වනාහි යචිලොපය කළ කල්හි අන්තන්හිද සියලු වකාරය පර කල්හි විකල්පයෙන් වන්තාහ, ක්විප්‍රත්‍යයාගේ පෘථික්ග්‍රහණය හෙතු කොටගෙන එකම ක්විප්‍රත්‍යයාගේ වකාරයා පරකල්හි නිත්‍යය යන අර්ථයි. (810) ඉම් රහිත පක්ෂයෙහි, දිව-සන්, ඉම් රහිත සත්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්වාභාවෙහි ගුණ නොවන කල්හි මෙසින් වකාරයහට උච්කාර වේ, දුදුෂයන්තහට විකාදිය වේ, දුදුෂති. [පාණිනී: 6. 4. 19, 20.]

* ජ ව ව ජ්වොතයෝ: ශ ව උච් ව තො. ඤස්ව ක්වි ව තස්මින්. යචිලුග් ව වච යචිලුග්වො තයෝ:

(මු-) මිත්සනි දිත්සනි ධිත්සනි, රිජසතෙ ලිජසතෙ, ගික්කති, පිත්සතෙ, ප්‍රතිරිත්සනි, හිංසාපී කිං ආරිරත්සනි. ඊජසනි.

(ස-) හුස්පත්‍රි යන මේ ආදි සූත්‍රයාගේ උද්ගරණයේ කියන ලද්දේය, මිත්සනි යනාදියෙන්, මිම්මාද්‍ය යන මේ ආදි සූත්‍රයාගේ උද්ගරණයන් කියයි.

මෙතුං මාතුං වා ඉවජති මි-මි-මා යන මේ බාතුන් කෙරෙන් සන්ද, ඉමිරහිත සන් පර කල්හි ඝරයාගේ ස්ථානයෙහි ඉසා දෙඟු වෙත්. මිස්ස, යන මෙහි (668) සකාරයහට තකාරද, ඛිංසාද්‍යාහට ලොපද වෙත්, මිත්සනි. මිත්සනි කියාද වෙත්. ආත්මනෙපදයන්ගේ වනාහි මිත්සතෙ කියා වේ. ද්‍යුමි වජති ද්‍ය-සන්, (811) ඝරයාගේ ස්ථානයෙහි ඉසාදෙඟු (668) සකාරයහට තකාරද වෙත්, දිත්සධාතුහට විකාදියද වේ, දිත්සනි. බාතුමිවජති බා, සන්, මිත්සනියන්ත මෙන් සිඛකටසුතු, ධිත්සනි. රබ්බුමිවජති ලබ්බුමිවජති-රහ-ලහ යන බාතුන් කෙරෙන් සන් වේ, අකාරයහට ඉස්, (213) සකාර ලොපයද, (64) හකාරයහට පකාරයද, රිජසයන්තහටද ලිජසයන්තහටද විකිද, ඛිහට ලොපද වෙත්. රිජසතෙ. කියාද-ලිජසතෙ කියාද වෙත්. ශක්තුමිවජති ශක-සන්, ඝරයාගේ ස්ථානයෙහි ඉස්, (213) සංයොග සකාරලොපයද, සංප්‍රත්‍යයාගේ සකාරයහට (111) භකියද, ගික්කයන්තහට විකිද, ඛිහට ලොපද වෙත්, ගික්කති. ගික්කතෙ කියාද වේ. පතතුමිවජති පද-සන්, ඉස්, ඉස්සයන්තහුගේ සකාරලොපය වේ, පිත්සයන්තහට විකිද, ඛිලොපයද වෙත්, පිත්සතෙ. ප්‍රතිරබ්බුමිවජති ප්‍රති-රබ්බාතු හිංසාපීයෙහි වෙයි, එහෙයින්ම ඝරයාගේ ස්ථානයෙහි ඉසාදෙඟු ඛිලොපයද වන්න්ය, ප්‍රතිරිත්සනි. හිංසාපී කිං, හිංසාපී යනු කුමටය? ආරිරත්සනි-යන මෙහි ආපුළු රබ්බාතුහු තමා ආරබ්බාපී හෙයින් ඉසාදෙ ඟු කෙවල ඛිලොපයද නොවන හෙයින්. ආපතුමිවජති ආප-සන්, (812) ආකාරයහට ඊකාර වේ, ඊජසයන්තහට විකි වේ. ඛිලොපයද වේ, ඊජසනි.

(මු-) 815. මුචො'චො වෙ මො ව වා සනි. (මුව: 6. අචො 7. වෙ: 6. මොව 1. වා 1. සනි 7.)

අචසා මුචො වෙ: ස්ථානෙ මොව වා සන් සනි. මොක්ක තෙ මුමුක්කතෙ.

(ස-) අභිසං, අකමිකවු; මුවා, මුවධාතු සමබන්ධි; වෙ: ස්වානෙ, විකුසාගේ ස්වානගෙහි; සනි, සන් පර කල්හි; වා, විකල්පගෙන්; මොව, මොව යන ආදෙශය; සකත්, වන්නේය.

අභිසං වෙ ඊමුවො මොව වා සකත් සනි යනු කීබැවින් සන් ප්‍රත්‍යය හැර හුදකලා මුවධාතුවට විකු වෙසි යනු තාත්පර්‍යය විය. මොක්කුම්චන්ති, අකමික ධාතුහුගේ විවක්‍ෂාව ඇති කල්හි පාපය කෙරෙත් තමාම මිදුනු එකෙක් විම කැමති යන අර්ථය. මුව-සන්, භෞතාරය ඉත්සංඥ බැවින් ඉම් නොවේ, විකු වු මුවධාතුවට මොව යන ආදෙශය කල කල්හි (211) කුච්චි, (111) ඡන්දසි, මොක්‍ෂ යන ධාතු වේ, මොක්‍ෂනෙ. මො වාදෙශ විකල්ප පක්‍ෂයෙහි-මුමුක්‍ෂනෙ යනු වේ. අභේ යනු කුමටය? මුමුක්‍ෂති වත්සංගොපා, යන මෙහි කමිසනිතබැවින් මොවාදෙශද ආත්මනෙපදද විකල්පය නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 4. 57.]

(මු-) 816. ජයල්පො: ඛෙතසෙසී. (ජ-යල්-පො: 5. ඛෙත: 6. ඉ 1. එ 7.)

ඛෙරුවණ්ණිස ජකාර-යල-පවගීත් පරෙ අවණ්ණි පරෙ ඉ: සකත් සනි. පුගතො, ජ්ජවසිෂති. ඊගවසිෂති, පිපාවසිෂති බිභාවසිෂති. ජයල්පො: කිං නුතාවසිෂති. අනඵව ඤෙඤා විකෙ විරී:*

(ස-) සනි, සන්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; ජකාරයලපවගීත්, ජකාරය-ය-ව-ර-ල-යන සතරය-පවගීය යන මොවුන් කෙ රෙන්; පරෙ, පරවු; අවණ්ණි පරෙ, අවණ්ණියා පර කල්හි; ඛෙ: බිසංඥයාගේ; උවණ්ණිස, උවණ්ණියට; ඉ: සකත්, ඉකාර වන්නේය. එ-යනු අශබ්දයා කෙරෙන් සප්තමයයි.

අත්‍යයන් විසින් මධ්‍යගත නුවු සන්ප්‍රත්‍යයක්හු නැතිබැවින් ව්‍යවහිතවු සන් පර කල්හිය යන අර්ථය. පුගතො, පුගතො යනු ධාතුපාඨයෙහි වාක්‍යයි. ජ්ජවසිතුවන්ති පු-ඤ්ඤ, සන්, ඉම්, (537) ප්‍රාගවිකාය්‍යාදවි චි: යන නියමයෙන්, පුඉඉෂ-යන්න හට විකු කල කල්හි පසුව වාඤ්ඤ වේ, ජ්ජවසිෂ කියා සිටි කල්හි මේ සුහුයෙන් ජකාරයා කෙරෙන් පරවු අවණ්ණියා පර කල්හි බිසංඥයාගේ උකාරයට ඉකාර වේ, ජ්ජවසිෂති.

* ජශ්ව යලව පුශ්ව තස්මාත්. ඛෙරු: බ්‍යුත්තසං.

යවසිතුම්විජිති, පාවසිතුම්විජිති, භාවසිතුම්විජිති යනු වාක්‍යයි, රුධාතු පුධාතු භුධාතු යන තුණින් ස්ව-ප්‍රත්‍යයාදිය වේ, රකාර-පකාර-භකාර යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ අවණියා පර කල්හි විසංඥ උචණ්ණයට මෙයින් ඉකාර වේ, රිඟවසිෂති, පිපාවසිෂති, විභාවසිෂති යනු වේ. ජයල්පො: කිං, ජයල් පො: යනු කුමටය? නාවසිතුම්විජිති යන වාක්‍යයෙහි නුනාව සිෂති, යන මෙහි නකාරයා කෙරෙන් පරවූ අවණියා පර කල්හි විසංඥයාගේ උකාරයට ඉකාර නොවන හෙයිනි. අනඵව, ඵහෙයින්ම; ඤො, නුධාතුහු කෙරෙන් ස්වප්‍රත්‍යය කළ කල්හි; විඤ, විඤකළ කල්හි; විරි: පසුව වෘඛයි, යනු පරික්‍ෂා කටයුතු. ඵසේම සුභාවසිෂති පුභාවසිෂති යනාදී තන්හි විසංඥ උකාරයට ඉකාර නොවන්නේය. ජවන්තං. ජෙපුරිරත් යනාදී වාක්‍යයෙහි අජ්ජවත් යනාදියෙහිද (639) විසංඥයාට සන්වත්කළ කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විසංඥයාගේ උකාරයාට ඉකාර වේ. [පාණිනි: 7. 4. 80.]

(මු-) 817. ග්‍රාසුස්තද්‍රාසු ජලව්‍යුඛාං වා, (ග්‍රා—වුඛාං 6...වා 1.) ශ්‍රීශ්‍රාවසිෂති ශුශ්‍රාවසිෂති.*

(ස-) ග්‍රාසුස්තද්‍රාසුච්ඡව්‍යුඛාං, සන් පරකල්හි ග්‍රා ශ්‍රවණේ යන ධාතුය, සුර ගතො යන ධාතුය, ඡ්ණ ලප්‍රස්තූතං යන ධාතුය, ද්‍රා-ප්‍රාඛ-ජලඛ-ච්ඡඛව ගතො යන ගමනාපී ධාතු සතරද යන මොවුන්ගේ විසංඥයා සමබන්ධු උචණ්ණයට; වා, විකල්ප යෙන් ඉකාර වන්නේය. අව්‍යවහිත අවණියක්නු නැතිබැවින් චණ්ඩය ව්‍යවහිතවූ අවණියා පර කල්හිය යන අර්ථයි. ග්‍රා ධාතු මුල්වූ ධාතු ගත් බැවින් ජයල්පො: යන්න අනුවහිතය නොවේ. ශ්‍රාවසිතුම්විජිති ග්‍රා-ඤ, සන්, විනාදිය කළ කල්හි විසංඥයාගේ උකාරයට විකල්පයෙන් ඉකාර වේ, ශ්‍රීශ්‍රාවසි ෂති. උකාරයට ඉකාරනිෂේධ පක්‍ෂයෙහි ශුශ්‍රාවසිෂති. ඵසේම ග්‍රාන්වන්තං ජෙපුරිරත් යන වාක්‍යයෙහි, ග්‍රා-ඤ, වි-දි, අඛි, ග්‍රා-යන්තට විනාදිය කළ කල්හි සන්වත්භාවය ඇති කල්හි මෙයින් විසංඥ උකාරයට විකල්පයෙන් ඉකාර වේ, අශ්‍රීශ්‍රවත්. ඉකාර රහිත පක්‍ෂයෙහි, අශුශ්‍රවත් යනාදිය වේ. [පාණිනි: 7. 4. 81.]

* ග්‍රාශ්ව සුරාශ්ව ස්තූශ්ව ද්‍රාශ්ව ප්‍රාශ්ව ජලශ්ව ච්ඡඛ ව නෙෂාං.

(මු-) 818. ව්‍යුඛෝ වෝ හසාදෙ: සෙම: ක්කාච්ච ක්කා රුද්විද්මුජ්ඣ නිත්තං. (ව්‍යුඛ: 5. අව: 5. හසාදෙ: 5. සෙ ම: 5. ක්කාච්ච 1. ච 1. කිත් 1. වා 1. රුද්-විද්-මුජ: 5. තු 1. නිත්තං 1.)

හසාදෙ: සෙම උකාරොඛ ඉකාරොඛය්ව වානතවජ්ඣත් සත් ක්කාච්ච කිත් වා සත් රුද්දෙසු නිත්තං. රුරුච්ඡතෙ රුරෙච්ඡතෙ, ලිලිඛිතති ලිලෙඛිතති. රුද්දෙසු රුරුද්ඡති විවිද්ඡති මුමුඡිතති. වානත: කිං දිදෙච්ඡති.*

(ස-) වානතවජ්ඣත්, වකාරනත ධාතු රහිතවූ; හසාදෙ:, ව්‍යුජ්ජනසත් අදියෙහි පවත්නාවූ; සෙම:, ඉ සහිතවූ; උකාරොඛ:, උච්ඡංශ උකාරසුකත ධාතුහු කෙරෙත්ද; ඉකාරොඛ යව, උච්ඡංශ ඉකාරවත් ධාතුහු කෙරෙත්ද පරවූ; සත්, සත් ප්‍රත්‍යයද; ක්කාච්ච, ක්කාච්චප්‍රත්‍යයද යන දෙක; වා, විකල්ප යෙන්; කිත් සත්, කිත්සංශ වන්නේය; රුද්දෙසු, රුද් අදියෙහි අති විද්-මුජ යන ධාතුහු කෙරෙත් පරවූ සත් ප්‍රත්‍යය වනාහි; නිත්තං, නිත්තයෙන් කිත්සංශ වන්නේය.

උච්ඡංශ උකාරසුකතවූද උච්ඡංශඉකාර සුකතවූද වර්ගයෙහි වූ ඛකාරනත ධාතුවක් නැති බැවින් මෙහි වකාරය දනුනාමය. ක්කාච්ච යන වකාරය කරණකොටගෙන ප්‍රකරණවශයෙන්, සත්ප්‍රත්‍යය අදනා ලැබේ. රොච්ඡතිව්ඡති රුච්—සත්, ඉම්, උච්ඡංශ උකාරවත් බැවින් මෙයින්, සත්හට කිත්සංශ කල කල්හි ගුණ නොවේ ; රුච්ඡයන්න හට විධාදිය වේ, රුරුච් ඡතෙ. පක්‍ෂයෙහි ගුණකල කල්හි, රොච්ඡයන්න හට විධා දිය වේ, රුරෙච්ඡතෙ. ලෙඛිතතිව්ඡති ලිඛධාතු, උච්ඡංශ ඉකාරසුකත බැවින් මෙයින් සත්හට විකල්පයෙන් කිත්සංශ වේ, ලිලිඛිතති. කිත්විකල්ප පක්‍ෂයෙහි ගුණවේ, ලිලෙඛි ති. රුද්දෙසු, රුද්දිධාතුවට වනාහි ; රොද්දිතතිව්ඡති රුද්, සත්, ඉම්, නිත්තයෙන් කිත් වේ, රුරුද්ඡති. වෙද්දිතති ව්ඡති විද්ධාතු, නිත්තයෙන් කිත් වේ, විවිද්ඡති. මොඡිත තිව්ඡති මුඡධාතු, නිත්තයෙන් කිත් වේ, මුමුඡිතති. ක්කාච්ච පරකල්පි විකල්පයෙන් කිත් වේ, රුච්ඡා රොච්ඡා යනාදිය

* උඤ්ච ඉඤ්ච වී, තො උඤ්ච යසං ස සුචි තස්මාත්. නාස්ති ච (වකාරනත:) යනු ස: අව තස්මාත්.

වේ. වානා: කිං, වානා: යනු කුමටය? දෙවතුමිව්නි යන මෙහි වකාරනනාවු, දිදෙව්නි යන්න කිත් නොවන බැවිනි. එසේම, ක්තාවිප්‍රත්‍යයා පරකල්හිද, වකාරනනය කිත් නොවේ, දෙව්නා යනු වේ. [පාණිනී: 1. 2. 8, 6.]

(මු-) 819. ඤිස්ඤො: ඛෙ: ස: ෂ: ෂණ්‍යසවිත්ඤ්ඤි: සහ: (ඤි-ස්ඤො: 6.. ඛෙ: 6. ස: 1. ෂ: 1. ෂණි 7. අස්විද් ඤිස්සහ: 6.)

ඛෙ: පරසා ඤානතසෙතානෙතා: සසා ෂනිභුතෙ ෂණි ෂ: සතත් න තු ස්විද-ඤ-සහා. සුප්වාපයිනි තුප්ව්‍යනි. ඤිස්ඤො: කිං සිසික්කති. ෂණිති කිං තිප්පාසති. ඛෙ: කිං ප්‍රතිෂිනි.

ඉති සහනතපාදා:

(ස-) ඛෙ: පරසා, විසංඥයා කෙරෙත් පරවු; ඤානත සෙතානෙතා: ඤිප්‍රත්‍යයානනවු ධාතුය සතුධාතුය යන මොවුන්ගේ; සසා, ද්‍යුතාස සකාරයාහට; ෂනිභුතෙෂණි, ෂනිවු ෂණි පරකල්හි; ෂ: සතත්, මුඛිනා සකාර වන්නේය; ස්විද ඤිස්සහා.තු, ස්විදධාතු ඤිස්සහා සහධාතු යන මොවුන්ගේ සකාරයන්ට වනාහි; න, සකාර නොවේ.

මේ නියමයතෙම ෂනිය පැමිණිකල්හි වෙයි. ෂනිවු ෂණි පරකල්හි විසංඥයා නිමිතනවු මුලධාතුහට ෂනිය ඤිප්‍රත්‍යයානනය සතුධාතුය යන දෙදෙනාහටම වන්නේය අනායක් හට නොවන්නේය යන අර්ථය. ෂනි නුවු සත් පරකල්හි, එසේම විසංඥ රහිතයා කෙරෙත් පරවු ෂනිවු ෂත් පරකල්හිද, පුළුනියමයම බලවත්වෙයි, ස්විද ඤිස්සහා යන මොවුන්ගේ ස්වානියෙහි ඤානනයන්ගේම නිෂේධය වෙයි. ස්වාපයිතු මිව්නි ස්වප—ඤි, සත්, ඉම්, ඤි පරකල්හි වාඛි, ගුණවේ, ස්වාපයිසයන්නහට විනිද, (647) බිහට ප්‍රිද, (111) සත්සන්නහුගේ සකාරයහට ෂනියද, මෙයින් මුලධාතුහට ෂනියද වෙත්. සුප්වාපයිනි. සෙතාතුමිව්නි සතු—සත්, (805) දීපිද, ස්තුෂයන්නහට විනිද, මෙයින් මුලධාතුහුගේ සකාරයහට ෂනියද වෙත්, තුප්ව්‍යනි. ඤිස්ඤො: කිං, ඤිස්ඤො: යනු කුමටය? සෙත්තුමිව්නි ස්ව—සත්, (211) තුඛි, සික්කයන්න හට

විනිද, (111) ප්‍රත්‍යයහට ඡන්දයද වෙන්, සිසිකුති. මෙහි ඤා අනන්ද සතුටාද නොවන බැවින් මුලයහට ඡන්ද නොවන හෙයිනි. සුසුභති යනාදිය මෙසේමැයි. ඡන්දි කිං, ඡන්ද යනු කුමටය? ස්වාතූච්ඡිති ස්වා-සන්, ස්වාසයන්තහට විනිදිය කළකල්හි නිමිත්තාර හිත බැවින් සන්යන්තහට ඡන්ද නුමු කල්හි මේ සුභුයෙහි නියමය තොරවු බැවින් (111) අනුචිත නයෙකින් මුලයහට ඡන්ද වේ, තිජ්ජාසති යන මෙහි ඡන් පරනොවන හෙයින් මෙයින් ඡන්ද නොවන බැවිනි.

බො: කිං, බො: යනු කුමටය? ප්‍රත්‍යොතූච්ඡිති ප්‍රති ඉධාතූ-සන් (719) ඉකාරය නොගෙන සන්ප්‍රත්‍යයම විනිකළ කල්හි (640) ධිහට ඉකාරය වේ, ප්‍රත්‍යයහට ඡන්ද වේ, මුලධාතූ නිමිත්තවු බිසංඥයහට ඡන්ද වේ, ප්‍රතිජිජති, මෙහි බිසංඥයා කෙරෙන් පරව සිටි මුලධාතූවක් නැති බැවින් මේ නියමය ප්‍රවේශයට අනවකාශ බව හෙයිනි. ස්විද්දිත්තේ වනාහි සිසෙදසිජති යනාදියෙහි ඡන්ද නොවේ. [පාඨිනි: 8. 3. 61, 62.]

සනන්තය නිමි.

සබ්දානු:

(මු-) 820. මුත්‍රසුත්‍රසුවාටශතපුර්ණ හසාදොකාචො'ශු හරුචො මුත්‍ර්භාශාචේ යච්චි. (මුත්‍ර—ඵකාච: 5. අශුහරුච: 5. මුත්‍රභාශාචේ 7. යච්චි 1.)

ඵභා: ශුහරුචවචේභො යච්චි සඤ්ඤා පොත:පුතො අතිශයෙ වාචේ.*

(ස-) ශුහරුචවචේභා: ශුහ-රුච යන ධාතූ රහිතවු; ඵභා: මුත්‍රය-සුත්‍රය-සුවය-අටය-අශය-අතීතිය-උරුණය-ව්‍යජනයක් මුල්කොට ඇති ඵකඤ්ඤා ධාතූය යන මොවුන් කෙරෙන්: පොත:පුතො, වරින්වර යන අර්ථයෙහිද; අතිශයෙවාචේ, අතිශයාර්ථයෙහිද; යච්චි සඤ්ඤා, යච්චිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

* හසාදිශා සො ඵකාචෙවති හසාදොකාචි. මුත්‍රයා සුත්‍රයා සුවයා අටව අශව අතීතියා උරුණයා හසාදොකාචෙවති තස්මාත්. ත විද්‍යොතො ශුහරුචො යනු තස්මාත්. මුත්‍රයා ව භාශයා මුත්‍රභාශො තයොර්ථසාස්මිත්.

සසාදකාපාය සහ සාමාන්‍ය ග්‍රහණය බැවින් මුහු සුහු සුව සන මොවුන්ගේ අකාරුණිකයෙන් අනෙකකරයන් බැවින්ද, අට-අග-අකීති-උර්ණ-යන මොවුන්ගේ සුරුදිභාවයෙන්ද නොලත් කල්හි වෙන්වූ බාහුන්ගේ කීමයි. සච්ඡත්‍යයාගේ අනුබන්ධ ඛකාරය ගුණනිෂේධයද ආත්මනෙපදයද පිණිසයි. අකාරුණික සකාරය සිටියි. [පාණිනී: 3. 1. 22.]

(මු-) 821. ගතාපාද් ගෘහපසදවරජප ජහදන්ගදහො වක්‍රගහේ. (ගතාපාත් 5. ගෘ—දහ: 5. වක්‍රගහේ 7.)

ගතාපාත් වක්‍ර, ග්‍රාදෙහිභාසා, සච් සකත් න තු පුමොක් හෙ, තද්‍යුක්‍රෙත තු සකත්.*

(ස-) ගතාපාත්, ගමනාච්ච බාහුක්‍ර කෙරෙන්; වක්‍ර, වක්‍රාච්ච සෙහිද; ග්‍රාදෙ: ගෘහාදාහු ආදිකොට ඇති ලපබාහු සදබාහු වරබාහු ජපබාහු ජහබාහු දන්ගබාහු දහබාහු යන මොවුන් කෙරෙන්; ගහිසා, නිසුචෙහිද; සච් සකත්, සච්ඡත්‍යය වන්නේය; පුමොක්‍රෙත තු, පලමු කියනලද; පොන: පුන: අතිශයාච්චෙහි වනාහි; න, වක්‍රගහි දෙක කෙරෙන් නො වන්නේය; තද්‍යුක්‍රෙත තු, පොන: පුන: පුන: හා සමග හෝ අතිශයාච්ච හා සමග යෙදුනාවූ වක්‍ර ගහි දෙකක් වනාහි; සකත්, සච්ඡත්‍යය වන්නේය.

ගතාපාත් කියාද ගෘහපාදෙ: කියාද පදවශයෙන් වෙන් කිරීම වක්‍ර ගහි දෙක හා සමග සංඛ්‍යාක්‍රමය පිණිසයි. පුච්ච සුහුසෙහි සාමාන්‍යයෙන් ගත්බැවින් මෙහි ගතාපාත් යනු වාක්‍යජනාදිවූ එකකර බාහුන් කෙරෙන්මය. [පාණිනී: 3. 1. 23, 24.]

(මු-) 822. බෙර් ඡු: (බෙ: 6. ඡු: 1.)

සච් පරෙ බෙර් ඡු: සකත්.

පුන: පුනරතිශයෙන වා මුහුයති මොමුත්‍රාතෙ, සොසුත්‍රා තෙ සොසුත්‍රාතෙ.

(ස-) සච් පරෙ, සච්ඡත්‍යයාපර කල්හි; බෙ:, බිසංඥාගතට; ඡු: සකත්, ගුණ වන්නේය.

පුන: පුනරතිශයෙන වා යන මෙහි ක්‍රියාවිශේෂණයෙහි තාතියයි. පුන: පුනරතිශයෙන වා මුහුයති යන වාක්‍යයෙහි

* ගෘහි ලප ව සද ව වර ව ජප ව ජහ ව දන්ග ව දහ ව තස්මාත්. වක්‍රඤ්ච ගහි ව වක්‍රගහිං තස්මිත්.

මුත්තකප්පසාවෙ යන ධාතු, වුරුදි හෙසින් ඤී, (775) අකාර ලොපයද, මුත්තධාතුහු කෙරෙත් යච්චුත්තයද, (641) ඤීප්පත්තය ලොපද, (632) මුත්තයත්තතට විතද, බිසංඤ්ලොපයද, බිතට මෙසින් ගුණද, මොමුත්තයත්තතට (631) ධාතුසංඤ්ඤ වෙන්, යච්චුත්තයාගේ භිත්තිය හෙතුකොටගෙන ආත්මනෙපදය වේ, ශප්, (543) යච්චයත්තතගේ අකාරලොපය වේ, මොමුත්ත නෙ යනු වේ. පුන: පුනරතිගයෙන වා සුත්තයති සුත්තක ග්‍රන්ථනෙ වෙනෙන ව, සුත්තධාතු, යච්ච, ධාතුහුගේ අකාර ලොපයද, සුත්තධාතුවට විතදියද වෙන්, සොසුත්තනෙ. පුන: පුනරතිගයෙන වා සුත්තයති සුත්තකපෙඤ්ඤනෙ, සුත්තධාතු, යච්ච, සොසුත්තනෙ.

(මු-) 823. ඤී'නින: (ඤී: 1. අ-නින: 6.)

අ-නකාරෙන: ඤී: ඤී: සත්ත යච්ච.

අවාචනෙ අශාශනෙ අරුත්තෙන උරුණෙනුයනෙ. දෙදි යනෙ මෙමියනෙ ජෙයියනෙ ජෙයියනෙ පෙයියනෙ සෙයී යනෙ තෙජ්ජියනෙ.*

(ස-) යච්ච, යච්චුත්තය පර කල්හි ; අනකාරෙන:, ඉත්සංඤ නකාර රහිතවූ; ඤී:, බිසංඤයතට; ඤී: සත්ත, දීඤී වන්නේය

පුන: පුනරතිගයෙන වා වක්‍රං අටති (නොහොත්) වක්‍රං අටති අට ගමනෙ, අටධාතු, යච්ච, අටයත්තතගේ (819) අකාර රහිතවූ ව්‍යයත්තතට විතද, බිසංඤ යකාරය හට ලොපද; මේ සුත්තයෙන් අකාරයතට දීඤී වෙන්, අවාචනෙ යනු වේ. එසේම පුන: පුනරත්තනාති යන වාක්‍යයෙහි අශ ධාතු, යච්ච, අශාශත්තතට අකාර රහිතව විතදිය වේ, අශා ශනෙ. පුන: පුනච්චුං සාවුත්ත ඉයත්ති වා යන වාක්‍යයෙහි අරුත්තෙන යනු වේ, සා, යච්ච, (615) ගුණ වේ, අයත්තතගේ අකාරය හැර (720) අයෙ යනු කීරුවන් යත්තතට විත කල කල්හි බිසංඤ යකාරලොපය වේ, අරුත්ත යන බිසංඤය හට මෙසින් දීඤී වේ. පුන: පුනරුරුණෙති උරුණු, යච්ච, (590) දීඤී වේ, උරුණු යත්තතගේ (719, 720) උකාර රකාර දෙක හැර, ණුය යත්තතට විතද, බිතට ගුණද වෙන්,

* න ඉත්ත යෙහො නෙ නින: (නිත් තුත් ඊත්) න විද්‍යනො තිතො යසා ඤී'නිත් තසා.

උදරණ්‍යයෙන. මෙහි රෙඵය සමබක නොවන බැවින් මුලධාතුහුගේ නකාරයහට දන්‍යාය වේ. ව්‍යංජනසක් ආදියෙහි පවත්නා එකඟ ර ධාතුන්ගේ උද්ගරණ කියයි, පුන:පුනද්දති ද්‍යාධාතු, යඬි, (612) හි, දිය යන්නහට විකාදිය වේ, දෙදියනෙ. පුන: පුනමාති යන වාක්‍යයෙහි මාධාතුහු කෙරෙත් මෙමියනෙ යනු වේ. පුන: පුනගායති යන වාක්‍යයෙහි ගෙගධාතු, යඬි, (612) හි, ගියධාතුසංඥ, විකිද, බිහට ලොප්ද, ගුණදියද වෙන්, පෙරියනෙ. පුන: පුනජිහාති හාධාතු, පලමු පරිද්දෙන් සිබකටයුතු. පෙරියනෙ. පුන:පුන: පිවති පාධාතු, සිබ පලමු පරිද්දෙන් කටයුතු. පෙරියනෙ. පුන: පුන: සාති සොධාතු, (620) හි ආදිය වේ, සෙජියනෙ, පුනපුන: තිෂ්ඨති ස්ථාධාතු, යඬි, හි, ස්ථියධාතුහට විකාදිය වේ, තෙජ්ජියනෙ. [පාණිනී: 7. 4. 8. 3.]

(මු-) ගොඥයනෙ ගෙශ්වියනෙ සාස්මයීනෙ, වෙක්‍රියනෙ සඤ්චෙජ්ක්‍රියනෙ, විසෙසිව්‍යනෙ, යඬිනානන ෂ: වක්‍රං වුජති වාචුජ්‍යනෙ.

(ස-) පුන: පුන: ශ්වයති ශ්විධාතු, යඬි, (669) විකල්පයෙන් ජතදෙශද, (590) දිසිද, ඥයයන්නහට විකාදියද, ගුණද වෙන්, ගොඥයනෙ. ජ්-විකල්ප පක්‍ෂයෙහි, ගෙශ්වියනෙ. පුන: පුන: ස්වරති ස්වෘ, යඬි, (615) ගුණද, ස්වයයීයන්නහට විකාදියද, මෙසින් බිහට දිසිද වෙන්, සාස්මයීනෙ. පුන: පුන: කරෙති කාධාතු, යඬි, (497) සාකාරයහට ඊආදෙශ වේ, ක්‍රිය යන්නහට විකාදිය වේ, වෙක්‍රියනෙ. පුන:පුන: සංසතරෙති සං-කෘ-යඬි, (766) සුම් (615) ස්කුඤ්ඤායනමෙව යන නියමයෙන් ගුණ නොවේ, සඤ්චෙජ්ක්‍රියනෙ. පුන: පුනර්විෂිඤ්චති විපුළිකසිව-යඬි, (572) ගිසංඥයා නිමිත්තකොටද බිසංඥයා නිමිත්තකොටද ෂතය නොවන්නේය. දශසාදෙර්වෙ ශ්ව යන විධානපරිද්දෙන් නිෂෙධයෙහිද එසේමැයි. විසෙසිව්‍යනෙ. පුන:පුනචික්‍රං වුජති වුජධාතු, යඬි, වුජ්‍යධාතුහට විකාදියද, මෙසින් දිසිද වෙන්, වාචුජ්‍යනෙ යනු වේ.

(මු-) 324. ශ්‍රොරල: (ග්‍ර: 6. ර 1. ල: 1.)

ගිරනෙ ගු ල: සතත් යඬි.

ගර්හිතං ගිරති පෙරිලුනෙ, ලොලුප්‍යනෙ සාසද්‍යනෙ.

(ස-) යඬි, යඬි පරකල්හි; ගිරනෙ; ගාධාතුහුගේ; ර:, රකාරයනෙම; ල: සතත්, ලකාර වන්නේය.

ගෘහගතීගරණේ, ගර්භිතං ගිරති ගෘහිකා, යච්ච, (628) සෘතං ඉර් චේ, මෙසින් රකාරයහට ලකාර චේ, ගිරාධානුහට විනාදියද චේ, බෙර් ණුූ, පෙතිලාගෙ. වෘත්තියෙහි ගිරතෙය් යනු ක්විටින් ගෘහිකාහට පෙතිකෘතෙ යනු චේමය. ගර්භිතං ලම්පති ලපධානු, සිඛ පෙර සේමැයි, ලොලපාගෙ. ගර්භිතං සිදති සදධානු, සද්දයන්තහට විනාදියද, (823) දීඝිද වෙත්, සාසද්දාගෙ. [පාණිනී: 8. 2. 20.]

(මු-) 825. කොශ්චුචා. (කො: 6. වු: 1. වා 1.)

කො: බෙ ශ්චු: සභවා යච්ච.

වොකුයගෙ කොකුයගෙ.

(ස-) යච්ච, යච්චප්‍රත්‍යය පර කල්ති; කො:, කුච්ච ගබ්භෙ යන ධාතූහුගේ; බෙ:, ධිසංඥයහට; වා, විකල්පයෙන්; වු: සභත්, වු වන්නේය.

මණ්ඩුකගතියෙන් බෙ: යනු මොහුගේ අනුවෘත්තියයි. පුන:පුන: කවතෙ යන වාක්‍යයෙහි කු, යච්ච, (590) දීඝිද, මෙසින් ධිහට විකල්පයෙන් වුද වෙත්, වොකුයගෙ. වු රභිත පක්‍ෂයෙහි, කොකුයගෙ යනු චේ. [පාණිනී: 7. 4. 63.]

(මු-) 826. නින් වක්ච සුන්සඛිවන්සුන්ගකස පනපද ස්කන්දං. (නින් 1. වන්ව—සභාසුං 6...)

එෂාං බෙර් නින් සභත් යච්ච. වනිවව්‍යගෙ.

(ස-) යච්ච, යච්ච පර කල්ති; එෂාං, වක්චධාතූ සුන්සඛිධාතූ ඛිවන්සඛිධාතූ සුන්ගධාතූ කසධාතූ පතධාතූ පදධාතූ සනාද ධාතූ යන මොවුන්ගේ; බෙ:, ධිසංඥයහට; නින් සභත්, නින් වන්නේය.

වන්වුගතකං යන ධාතූය, සුන්සුභඛිහුංගෙ යන ධාතූය, ඛිවන්සුභඛිගතො යන ධාතූය; සුන්ගුයඛි අධි: පාතෙ යන ධාතූය, කසජගතො යන ධාතූය, පතඝජගතකං යන ධාතූය, පදගෙසථයෙහි යන ධාතූය පද්‍යොඛිගතො යන ධාතූ දෙකය, ස්කන්දිරො ගොෂ්ඨෙ යන ධාතූය යන මොවුහු වෙත්. නින් යන්නහුගේ නිකාර ඉත්සංඥයි, අනතයෙහි නි කියා චේ. මෙහි පතඝජගතකං යන ධාතූහුගේම ග්‍රහණයයි, පතාගෙබ්‍රෙ ගො යන මේ ධාතූහට පාපතාගෙ කියාම චේ, එහෙයින් (1118) පාපතී: කියා තෙමේම උද්ගරණ කරන්නේය. වක්‍රං

වඤ්චනී, වන්චධාතු, යඬ, (567) නකාරලොපය වේ, වච්ඡයන්තභට විනි කල කල්හි මෙසින් බිහට නින්, වනිවච්ඡතෙ. (823) නකාරය ඉත්සංඤ බැවින් දීඝී නොවේ. සනිප්පසතෙ, දනිධිවසතෙ, බනිත්තසතෙ, වනිකසතෙ, පනිපත්තතෙ, පනිපද්දතෙ, වනිප්පද්දතෙ යනුද මෙසේමැයි. [පාණීනී: 7. 4. 84.]

(මු-) 527. ඤමජ්ජපභද්දන්තෙහන්ජපභද්දපො'නොනුන් ලවසස්තු වා. (ඤම—ශප: 6. අත: 6. නුන් 1. ල-ව-ය: 6. තු 1. වා 1.)

ඤමනානාං ජපාදිනාඤ්ච අදනනසං බෙරි නුන් සංඝන් යඬ, ලවසානනසං තු වා.

ජඤ්ජනතෙ ජ්ජයතෙ.*

(ස-) යඬ, යඬිප්පත්තය පර කල්හි; ඤමනානාං, ඤම අනනවු ධාතුන්ගේද; ජපාදිනාඤ්ච, ජපධාතු ආදිවු ජභ-දහ-දන්ත-භන්ජ-පභ-ශපධාතු යන මොවුන්ගේද; අදනනසං, අකාරනනවු; බෙ, බිසංඤයභට; නුන් සංඝන්, නුන්ආගම වන් නේය; ලවසානනසං තු, ලකාරනන වකාරනන යකාරනන ධාතුභට වනාහි; වා, විකල්පයෙන් යඬ පර කල්හි නුන් වන් නේය.

මෙහි නු-යන්තනුගේ කෙවලග්‍රහණයයි, නකාර ඉත්සංඤ හෙසින්, නු-යන්ත අනනසෙහි වේ, උකාර ඉත්සංඤ නොවේ, එහෙසින්, නු-යනු අනුඤ්චාරයයි, අත්පරිද්දෙකින් විනම්, යං යමසතෙ, රංරමසතෙ යනාදියෙහි ක්‍ෂේපරතිය නොමැති බැවින් (50) අනුඤ්චාරය නොවන්නේය. යෙන විධිසහදනන සං යන නිසය හෙතුකොටගෙන, ලවස-යනු ලානනවානන යානනසන්ගේය යන අතීයි. ල-ය-මධ්‍යයේ කීබැවින් වකාරය දනනමය. පුත: පුනජියතෙ, ජන-යඬ, (655) ඩාදෙශයා ගේ විකල්ප පක්‍ෂයෙහි, ජනස යන මෝහට විනි වේ, මෙසින් බිසංඤයභට අනුඤ්චාරයද වේ, (51) අනුඤ්චාරයභට නිත්‍යයෙන් ඤම, ජොමරයෝවනාහි අනුඤ්චාරයාගේ පදනනතිය සලකා (52) විකල්පයෙන් ඤම කෙරෙත්. නකාරය ඉත් බැවින් (823) බිහට දීඝී නොවේ. ජනධාතුහුගේ ස්ථානසෙහි (655)

* ඤමයෙහි ජපයෙහි ජභයෙහි දහයෙහි දන්තයෙහි භන්ජයෙහි පභයෙහි ශප ව තසය.

බාදෙශපක්‍ෂයෙහි-ඡන්දයනෙ යනු වේ, මේ උද්ගරණය ඤාමි අනන්තයහටයි, මේ සුත්‍රයාගේ උද්ගරණය පිණිස පළමුකොට බාදෙශාභාව පක්‍ෂය දක්වනලදී. [පාණිනී: 7. 4. 84, 86.]

(මු-) 828. හනො වා ස්නී. (හන: 6. වා 1. ස්නී 1.)

ජෙස්නීයනෙ ජඬ්ඝනානෙ. ජඤ්ජපානෙ. වඤ්චලානෙ වාචලානෙ, මමමව්‍යනෙ මාමව්‍යනෙ, දඤ්ඤානෙ ද්‍යද්‍යානෙ.

(ස-) හන: යඬ් පරකල්භී හනධාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; ස්නී, ස්නීආදෙශ වන්නේය.

පුන:පුනභීනහි, හනධාතු, යඬ්, මෙසින් ධාතුහට ස්නීද, ස්නීය-යන්නහට විනාදියද වෙන්, ඛිසංඥ සකාරයහට ගකාරද ඕහට වචනියද වෙන්, බෙර් ඡු: සි ගුණයි, ජෙස්නීයනෙ. විකල්ප පක්‍ෂයෙහි, හනා යන මෝහට විනිකල් කල්භී පුළු සුත්‍රයෙන් බිහට නුන් වේ, (679) ඛිසංඥයා කෙරෙන් පරවූ හකාරයහට සකාර වේ, ජඬ්ඝනානෙ. මේ උද්ගරණයද ඤාමිඅනන්තයහටයි. ගර්භිතං ජපති, ජපධාතු, විනාදිය කල් කල්භී පුළුසුත්‍රයෙන් නුන් වේ, ජඤ්ජපානෙ. ජඤ්ජපානෙ, දඤ්ඤානෙ, දන්ද්‍යානෙ, බමහජානෙ, පම්පජානෙ, ශංශපානෙ යනුද මෙසේම පුළුසුත්‍රයෙන් නුන් වී සිටියි. ජපාදි ධාතුන්ගේ උද්ගරණ දක්වනලදී. වක්‍රං වලති වලධාතු, වඤ්චලානෙ, නුන්විකල්ප පක්‍ෂයෙහි වාචලානෙ. පුන:පුනභීවහි මවධාතු, මමමව්‍යනෙ, නුන්විකල්ප පක්‍ෂයෙහි මාමව්‍යනෙ. වක්‍රං දයති දයධාතු, දඤ්ඤානෙ, විකල්ප පක්‍ෂයෙහි, ද්‍යද්‍යානෙ. මේ තුන්තන්හි පුළුසුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් නුන්ආගමයි. නුන් පක්‍ෂයෙහි බිහට දීඪී නොවේ. මේ උද්ගරණ තුණ පුළු සුත්‍රයෙහි, ලවය-යන මොවුන් අනන්තව ධාතුන්ගේ වෙන්.

(මු-) 829. වරඵලො රුවෙවා බො න ඡු: (වරඵලො: 6. උත් 1. ව 1. උඛ: 6. න 1. ඡු: 1.)

වරඵලො: බෙර් නුන් සත් උඛ උකාරයෙහි යඬ්, තසා ව න ඡු:.

වඤ්චයනීනෙ පම්පුලානෙ.

(ස-) යඬ්, යඬ්පුත්‍රය පර කල්භී; වරඵලො: වර ඵල යන ධාතුන්ගේ; බො, ඛිසංඥයහට; නුන් සත්, නුන්ආගම වන්නේය; උඛ: උඛිසංඥ අකාරයහට; උකාරයෙහි, උකාරද වන්නේය; තසාව, ඒ උකාරයහටද; න ඡු:, ගුණ නොවන්නේය.

බෙර් නුත් යනු අනුවර්තනිය කෙරේ, බිසංඥයාගේ උච්ච සංඥයක් නැති බැවින් මූලධාතුහුගේ උච්චතව උකාරද වේ, යච්චුත්තයහතව ලොප්කල කල්හි යෙදුනාවූ ගුණයාගේ නිෂේධය පිණිස. න ඡු: යනු කිසිනලදී. වසු. වරති වරධාතු. යච්ච, වය්ගිගන්තහතව විකිකල කල්හි බිහතව මෙයින් නුත්ආගමද, මෙයින්ම මූලධාතුහුගේ අකාරයහතව උකාරද, (228) ඕහතව දීඝිද වෙත්, වස්සද්වයීතෙ. පුන: පුන: එලති යන වාක්‍යයෙහි පමිජ්ජුලාතෙ යනු වේ. [පාණිනී: 7. 4. 86, 87.]

(මු-) 830. ජිනාචනා: (රිත් 1. සාචනා: 6.)

සාකාරවතො ධො: බො: රිත් සතත් යච්ච. නරිනාතාතෙ.*

(ස-) යච්ච, යච්චුත්තය පරකල්හි; සාකාරවතො ධො:, සාකාරසුකත ධාතුහුගේ; බො:, බිසංඥයහතව; රිත් සතත්, රිත්ආගම වන්නේය; නකාරය ඉත්සංඥයි.

සාකාරවතා: යන මෙයින් යම් කලෙක්හි සාකාරයාගේ පැවැත්ම වේද, එකල්හිම බිහතව රිත් වෙයි යන අභිප්‍රාප්තිය වෙක්‍රියතෙ යනාදියෙහි (497) සාකාරයහතව, රිආදෙශකල කල්හි, රිත්ආගම නොවේ, යච්චුත්තයහතව ලොප් කල කල්හි වනාහි, වරිකර්තනි යනාදියෙහි වන්නේමය, එසේම ග්‍රහ ප්‍රච්ඡ ව්‍රත ආදීන්ට (661) ජතදෙශ කල කල්හි, සාකාරවත් බැවින්, රිත්ආගම වන්නේය, එහෙයින් ජරිගාහාතෙ පරිපාච්ජාතෙ වරිවෘත්තාතෙ යනාදිය වේ.

පුන: පුනතීතාතෙ නාත, යච්ච, නාතා යන මෝහතව විකිකල කල්හි බිසංඥ තායන්තහතව ලොපයද, බි-සාකාරයහතව අකාරද, නැවත බිහතව මෙයින් රිත්ද වෙත්, සුත්තාදි බැවින් ඡුකි නොවේ, නරිනාතාතෙ. [පාණිනී: 7. 4. 90.]

(මු-) 831 වොච්චසාමො ජී: (වෙච්චසාම: 6. ජී: 1.) එඡාං ජී: සතත් යච්ච.

වෙච්චසාමො සොඡ්ඡපාතෙ සෙසිමාතෙ.

(ස-) යච්ච, යච්චුත්තය පර කල්හි; එඡාං, වොච්චසාමො යන ධාතුය, ච්චප්ඤ්ඤයතෙ යන ධාතුය, සාමුඛිවාතෙ යන ධාතුය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි; ජී: සතත්, ජතදෙශ වන්නේය.

* සාත් විද්‍යාතෙ යසා ස සාධාත් තසා.

(661) ස්වපාදය: කිහි ප්‍රී: යනාදි නියමය බැවින් එහි නොලත් කල්හි මේ විධානයයි. අනිඤ්ඤ බැවින් බො: යනු මොහුගේ අනුචාරකයා නොවේ. වෙතොදා, යච්චි, මෙසින් ජනදෙයද, (590) දිසිද, විස-යන්තනට විකාදියද වෙත්, වෙවියනෙ. ස්වප-යච්චි, මෙසින් ප්‍රී, සුප-යන්තනට විකාදියද, (111) ඡන්දියද වෙත්, සොප්ප-යනෙ. ස්වප-යච්චි, ප්‍රී, සිම-යන්තනට විකාදිය වේ, සෙසිම-යනෙ, තුන්තන්හිල, බෙර් ඡු: යන්තෙන් ගුණයි. [පාණිනී: 6. 1. 19.]

(මු-) 832. න වශ: (න 1. වශ: 6.)

වඤ්ඤා ජනී සකත් යච්චි. වාචශ්‍යනෙ.

(ස-) යච්චි, යච්චි පර කල්හි; වඤ්ඤා, වඤ්ඤානොත්තං යන ධාතුවට; ජීර් න සකත්, ජනදෙය නොවන්නේය.

වඤ්ඤානු නමා ග්‍රහාදි බැවින් ජනදෙයය ලද කල්හි මෙසින් නිෂේධයි. පුන: පුනච්චි-වශ-යච්චි, මෙසින් ජනදෙයනිෂේධයද, (823) දිසිද වෙත්, වාචශ්‍යනෙ. [පාණිනී: 6. 1. 20]

(මු-) 833. වාශ: කි. (වාශ: 6. කි 1.)

වාශ න: කි සකත් යච්චි. වෙකියනෙ.

(ස-) යච්චි, යච්චි පරකල්හි; වාශනො, වාශධාතුවට; කි සකත්, කිආදෙය වන්නේය.

පුන:පුනරනිශයෙන වා වාශනී වාශධාතූ, යච්චි, මෙසින් කතදෙයද, කියධාතුවට විකාදියද, ගුණද වෙත්, වෙකියනෙ. [පාණිනී: 6. 1. 21.]

(මු-) 834. ස්වාධිමාර්ථ ඩි. (ස්වා-ධිමාර්ථ: 6. ඩි 1.)

ජෙස්ථියනෙ දෙධිමියනෙ.

(ස-) ස්වාධිමාර්ථ, යච්චිප්‍රත්‍යය පර කල්හි ස්වාධාතූ ධිමාධාතූ යන මොවුන්ගේ ස්වාතමයහි; ඩි, ඩිකදෙය වන්නේය.

ඩි යන මොහුගේ ඩිකාරය ඉත්සංශයි. ධාතූනායාගේ ස්වාතමයහි ජිකාරය වන්නේය. පුන:පුනර් ජිසුති ස්වා-යච්චි, මෙසින් ඩි වේ, ජෙස්ථියනෙ. පුන:පුනච්චි ධිමාධාතූ, යච්චි, ආකාරයට මෙසින්, ඩි, ධිමියධාතුවට විකා වේ, දෙධිමියනෙ. [පාණිනී: 7. 4. 31.]

(මු-) 835 ගිබො ඩස් සෙ'ගණ. (ගිබ: 6. ඩස් 1. සෙ 7 අගණ 7.) ශාශ්‍යනෙ.

(ස-) අණෝ යෙ, ගුණරහිත සකාරයා පරකල්හි; ශිඛා, ශි
ධාතුහට; ඩස්, ඩස් වන්තේය.

ඛකාරය ඉත්, ධාතුවනායාගේ සභානසෙහි අස් කියා සිටියි.
අණෝ යෙ යනු කිබැවින් කම් වාව් කල්හි යක් වේ, ශය්‍යතෙ
යනු වේ. ක්ඛාවිප්‍රත්‍යයාගේ සභානසෙහි යස් වේ, සංශය්‍ය
යනු වේ, ක්‍යප්ප්‍රත්‍යය වේ, ශය්‍ය යනු වේ. පුත්‍ර:පුත්‍ර: ශෙනෙ
ශිධාතු, යඬ, මෙසින් ඩස් වේ, ශය්‍ය, යන්නහට විතාදිය වේ,
ශාශය්‍යතෙ. [පාණීනී: 7. 4. 22.]

(මු-) 836. සබො ලුත් වාපො ලුත් පං විරිණ්වාදි ච ධුක්
නන්තු වා'නි තු නිත්‍යං නොතා: (යඛ: 6. ලුත් 1. වා 1.
අප: 6. ලුත් 1. පං 1. වි: 1. ඡ්වාදි 1. ච 1. ධුක්තං 1.
තු 1. වා 1. අනි 7. තු 1. නිත්‍යං 1. න 1. උත: 5.)

සබො ලුත් සතවා, ලුති සති අපො ලුත් පං විරිං බෙරි ඡු
රිත්තදි කාය්‍යීඤ්ච සත්, ධුග්‍රහණ්‍යකතනතු වා සත්, අනි
තු නිත්‍යං ලුත් සත්, උදනනාත් තිති න සත්.

(ස-) යඛ:, යඬිප්‍රත්‍යයහට; වා, විකල්පයෙන්; ලුත් සත්,
ලොප් වන්තේය; ලුති සති, ලොප්කල කල්හි; අප:, ශප්ප්‍රත්‍ය
යාගේ අකාරයහට; ලුත්, ලොප් වේ; පං, පරසෙව්පදය වේ.
විරිං, විඛ වේ; බෙරිඡුරිත්තදිකාය්‍යීඤ්ච, බෙරිඡු: යනාදි
යඬිත්‍යයන්ගේ කාය්‍යීද; සත්, වන්තේය; ධුග්‍රහණ්‍යක
නතු, ධාතුග්‍රහණයෙන් කියනලද කාය්‍යී වනාහි; වා සත්,
විකල්පයෙන් වන්තේය; අනි තු, අන්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි
වනාහි; නිත්‍යං ලුත් සත්, යඬිහට නිත්‍යයෙන් ලොප් වන්
තේය; අනි, අන් පර කල්හි; උදනනාතු, උකාරනනා ධාතුහු
කෙරෙන් වනාහි; න සත්, යඬිහට ලොප් නොවන්තේය.

යඬිප්‍රත්‍යයහට ලොප් කිරීම කරණකොටගෙන ත්‍යලොපෙ
ත්‍යලක්‍ෂණම් යන න්‍යායයෙන් ලද්දවූ කාය්‍යීයාගේ ලුති
න තත්‍ය යන්නෙන් නිෂේධ බැවින් (497) යඬි ඛ්‍යකො වර්දි
යන්නද, (615) ස්‍යද්‍රිත්ඛ්‍යානො ඡු: යනාදියද, (567) හසුඬි
නො ලොප: යනාදිහු නොවන්තේය, යඬිප්‍රත්‍යයාගේ අනා
ඬියෙන් කරණලද කාය්‍යී වන්තේමය, එහෙයින් ධාතුසංඥද
සි පරකල්හි ආමිආගමද වන්තේය. යඬි පර කල්හි කරණ
ලද ගුණවිම ආදි කාය්‍යීයාගේ ලුති න තත්‍ය යන්නෙන් නිෂේධ
බැවින් නොලද කල්හි මේ සුහුයෙන් විධාන කිරීමයි. ධුග්‍රහ

ණෙකතං යනු, යම් තැනෙක්හි කිසි සුත්‍රයෙක්හි බාහුවිශේෂ ග්‍රහණය මුල්කොට පවත්නා යම් කායඝීයෙක් කියනලදද ඒ කායඝී විකල්පයෙන් වන්නේය යනු දක්වයි. අනිතු යනු (993) පවාදි බැවින් අත්ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි ඔහු පර කල්හි නිත්‍යයෙන් යච්ච්‍යත්‍යයහට ලොප් වන්නේය, හුඬ උකාරනත බාහුහු කෙරෙන් පරවූ යච්ච්‍යට වනාහි අත් පර කල්හි ලොප් නොවන්නේය.

නිප්ප්‍රත්‍යයා විසින්ද ශප්ප්‍රත්‍යයා විසින්ද අනුබ්‍යායා විසින්ද ගණයෙන්ද යමක් දක්වනලදද, යමකිසි එකඟරග්‍රහණයෙක් ඇද්ද, මේ පස යච්ච්‍යත්‍යයහට ලොප් කළ කල්හි නොවේ. යච්ච්‍යත්‍යයහට ලොප්කළ කල්හි ඉමිරහිතයන්ගේ ස්ථානයෙහිද ඉමිසහිත බව ආවායඝීයෝ රූවිවෙති, යන මේ පුරු තන වචනයද සිහිකවුණු. තිපා ශපානුබ්‍යාය නිර්දේශයන් ගණෙන ව, යච්ච්‍යවිකාරග්‍රහණ. කිසිදු විත් පසුබෙව් තානි න යච්ච්‍ය ලකි, යනුයි. (686) වෙනෙත: යනාදියෙහි නිප්ප්‍රත්‍යයා විසින් කියනලද බැවින්ද, (573) ඝර යනාදිය ශප්ප්‍රත්‍යයා විසින්ද, (710) ඝිඛ යනාදිය අනුබ්‍යායයෙන්ද, (695) රුද්භ්‍ය: යනාදියෙහි ගණයෙන්ද, (576) එකඟරයා කෙරෙන් කියනු බැවින්ද, ඒ ඒ කායඝී නොවන්නේය යනු අවිසි. ඉමිරහිතයන්ගේ ඉමිසහිත බව (841) බෙහිදිතා යනාදියෙහි වේ. [පාණිනි: 2. 4. 74.]

(මු-) බොහවිති බොහොති, බොහුත: බොහුවිති. අබොහවිත් අබොහොත් අබොහුතාං අබොහුවන්, අබොහුත අබොහුවිත් බොහුවාද්‍යවකාර.

(ස-) පුත:පුනභිවති යච්ච්‍ය ලකි යන වාක්‍යයට අනතුරුව භූබාහු, යච්ච්‍ය, යච්ච්‍යට ලොප්ද, විකල්ප, ධිතට ගුණද වෙන්, බොහුයන්තහට බාහුසංඥා කළ කල්හි තිප්, ශප්, ශප්හට ලොප්ද, (722) ඊමිද, ගුණද වෙන්, බොහවිති යනු වේ. ඊමි විකල්ප පක්‍ෂයෙහි දෙනන්හි ගුණ වේ, බොහොති. සියලු තන්හි ඉපිසේමැයි. බොහුත:, යන මෙහි ඛකාර ඉත්සංඥා බැවින් ගුණ නොවේ. අනනි, (697) අත්ත්ස්ථානයෙහි අත්, (588) උච්චි වේ, බොහුවිති. සි-දිප්, (722) විකල්පයෙන් ඊමි වේ, අබොහවිත්. ඊමිවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි අබොහොත්. සි-තාං, අබොහුතාං. සි-අත්, (563) භූවර්ජන බැවින් උප්

නොවේ, (588) උවභද්දෙශ වේ, අබොහුවන්. පි-දී, (552) ධුත්ත
 ණේකත බැවින් විකල්පයෙන් සිහට ලොප් වේ, අබොහුත්.
 පක්‍ෂයෙහි (84) රසංඥ නුවු කල්හි ගුණනිෂේධ බැවින් උවා
 දෙශ වේ, අබොහුවන්. සි-ණප්, (582) ප්‍රත්‍යයානත බැවින්
 ආම් වේ, උවාදෙශද, (583) කෘධානුප්‍රයෝගයද වෙත්, බොහු
 වාක්‍යවකාර.

(මු-) වනිවක්‍යවිති වනිවකකති, වනිවකතා: වනිවවති. ජඛි
 ගමිති ජඛිගනති, ජඛිගතා:, ජඛිගමති ජඛිගමති, ජඛිගමිති
 ජඛිගන්ති, ජඛිගන්තා:, ජඛිගන්මා: ජඛිගන්මා: ජඛිගන්මා: ජඛි
 ගතා:, ජඛිගතති ජඛිගතති. වක්‍යවුර්ති වක්‍යවුර්ති. වාචාතා:
 වච්චතා:, වච්චතති වච්චතති. ජාජාතා: ජක්‍යජතනා:, ජඛි
 ඥති ජක්‍යජතති. දෙදිවිති දෙදෙකුති දෙදෙති, දෙදුතා: දෙ
 දිනා:, දෙදුතා: දෙදිවිති. වෙවිච්ඡිති වෙවෙඤ්චි, වෙවිඤ්චා: වෙ
 විච්ඡා:.

(ස-) පුතා: පුතච්ඡිවති යච්ච ලුක්-වක්‍යවධානු, යච්ච, ඕහට
 ලොප්ද, විකාදියද වෙත්, (826) ඛිහට නිත්, වනි වක්‍යවධානු
 හට තිප්, ඊම්, වනිවක්‍යවිති යනු වේ, ඊම්විකල්පපක්‍ෂයෙහි (211)
 කුච්ච, (50, 51) නකාරයහට අනුඤ්ඤාරයද අනුඤ්ඤාරයහට ඛකා
 රයද වෙත්, වනිවකකති. පුතා:පුතච්ඡිවතො යච්ච ලුක් යනු
 වාක්‍යයි, තස්විභකති, (567) නකාරලොපය වේ, වනිවකතා:.
 අතති, (697) අත්ත්ඤානසෙති අත්, නකාරලොපය වේ, වනි
 වවති. පුතා:පුතභිව්ඡති යච්ච ලුක් යනු වාක්‍යයි, ගමධානු, යච්ච,
 යච්චහට ලොප් වේ, (827) ඛිහට නුත්, ජඛිගමධානු, තිප්, වික
 ල්පයෙන් ඊම්, ජඛිගමිති. පක්‍ෂයෙහි මකාරයහට අනුඤ්ඤා
 රය කල කල්හි ඕහට නකාර වේ, ජඛිගනති. පුතා:පුතභිව්ඡ
 නො යච්ච ලුක් යනු වාක්‍යයි, තස්, (676) ඤම්ලොපය වේ, ජඛි
 ගතා: පුතා:පුතභිව්ඡනති යච්ච ලුක් ගමධානු, අතති, (230)
 ධුත්තණේකත බැවින් විකල්පයෙන් උච්චලොපය වේ, අත්ත්
 හට අත් වේ, ජඛිගමති. උච්චලොපවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි ජඛිග
 මති. පුතා: පුතභිව්ඡාම් යච්ච ලුක් මිප්, විකල්පයෙන් ඊම් වේ
 ජඛිගමිති. පක්‍ෂයෙහි (202) ගමධානුසුගේ මකාරයහට නකා
 රය වේ, ජඛිගන්මි. පුතා:පුතභිව්ඡාචා: යච්ච ලුක් වස්, මකාරය
 හට නකාර වේ, ජඛිගන්තා: පුතා:පුතභිව්ඡාමා: යච්ච ලුක් මස්,
 මකාරයහට නකාර වේ, ජඛිගන්මා:, පුතා:පුතභිව්ඡාමා: යච්ච ලුක්
 හනධානු, යච්ච, ඕහට ලොප් වේ, ගමධානු මෙති, අධිකය

වනාහි, (679) හකාරයහට සකාර වේ, ජඬුසනිති, ජඬුසනති ජඬුසනා, ජඬුසනති, ජඬුසනති, යන මේ සියල්ල සිඬයි. පුනාපුනච්ඡා වරති යඬු ලුක් වරධානු, යඬු, ඕහට ලොප් වේ, (722) ඊම වේ, (829) ඩිහට නුත්, උංසංඥයහට එසින්ම උකාර ද, එහෙයින්ම ගුණනිෂේධද වෙන්, වැස්සුවරිති. ඊමවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි (228) උකාරයහට දිසී වේ, වැස්සුවරිති. පුනාපුනා ඛනතො යඬු ලුක් යන වාක්‍යයෙහි ඛනධානු, යඬු, ලොප්වේ, තස්, (655) ධුක්කතභාවයෙන් විකල්පයෙන් ඩාදෙශ කල කල්හි, ඤාමිඤ්ඤා නොවන බැවින් ඩිහට නුත් නොවේ, (823) දිසී වේ, වා බාතා. පක්‍ෂයෙහි ඤාමනා බැවින් ඩිහට නුත් වේ, ව ඩිඛනා. අනති (230) විකල්පයෙන් උඬුලොපය වේ, අන්ත්හට අත්, ව ඩි ඩි නති. උඬුලොප නිෂේධ පක්‍ෂයෙහි වඬිඛන නි. ආගමාදෙශයොථිමො බලියානාගමො විධි: යනු තඤ්ඤා බැවින්, තිප්-සිප් ආදීන් කෙරෙහි ආදියෙහි (722) ඊම කල කල්හි ඩාදෙශ නොවන කල්හි වඬිඛනිති වඬිඛනති යනාදිය වේ, ඊමහට විකල්ප පක්‍ෂයෙහිද පකාර ඉත් පර කල්හි කාප් පර විෂයෙහි නිෂේධ බැවින් ඩාදෙශ නොවෙයි යනු අවබෝධ කටයුතු. පුනාපුනච්ඡායතෙ යන වාක්‍යයට අනතුරුව ජනධානු, යඬු, ලොප් වේ, ඛනධානුහු මෙන් සිඬකට යුතු, ජ්ඣතා: ජඤ්ජනා, ජඬුඤ්ඤා ජඤ්ජන ති යන සතර සිඬ කරණ. පුනාපුනර් දිව්‍යති යඬු ලුක් දිවධානු, යඬුහට ලොප් වේ, දෙදිවධානු වේ, තිප් කල කල්හි, දෙදිවිති, (734) නිෂේධ බැවින් ගුණ නොවේ. ඊමහට විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (814) වකාරයහට උචි, උච්චාරයහට ගුණ වේ, දෙදුකි. උචිහට විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (642) වකාරලොපය වේ, නැවත ගුණවේ, දෙදෙකි. තස් වස් යන මේ දෙතන්හි විකල්පයෙන් උචි, පක්‍ෂයෙක්හි වකාරලොපයද වේ, දෙදුතා: දෙදිතා, දෙදුචා: දෙදිචා: පුනාපුනර්විච්ඡායති යඬු ලුක් යන වාක්‍යයෙහි විච්ඡධානු, යඬුහට ලොප් වේ, වෙච්ච්ඡධානු, තිප්, වෙච්චිති. ඊමහට විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (814) ජකාරයහට ඤකාරද, ගුණද වෙන්, (154) ඡඬු, වෙච්චිති. වස්විහනාති වේ, විකල්පයෙන් ජකාරයහට ඤකාර වේ, වෙච්චිචා. ඤකාර නුදු පක්‍ෂයෙහි වෙච්චිචා: යනු වේ.

(මු-) 337. හාකා: බෙර් න සී. (හාකා: 6. බෙ: 6. න 1. සී: 1.) ජහෙති ජහාති.

(ස-) සච්ඡත්තාසහට ලොප් කළ කල්හි-භාකා, භාකධ
ගේ; බෙ, ඩිසංඥාසහට: න සී, දීඝී නොවේ.

(823) ඝො'නිතා: යන්තෙන් ලත් දීඝියාගේ නිෂේධය මෙ
සින් වේ. පුතා:පුනර්භාති යච් ලුක් භාධාතු, යච්හට ලොප්
වේ, තිප්, ධාතුහට විඤ වේ, ඩිහට හ්‍රස්වද හකාරයහට ජකා
රද වෙන්, මෙසින් (823) දීඝිනිෂේධයද, ඊමිද වෙන්, ආකා
රය හා සමග ඊකාරයහට ගුණවේ, ජගෙති. ඊමිනිෂේධපක්‍ෂ
යෙහි ජහාති යනු වේ.

(මු-) 833. දන්ශො න-ලොපො වා. (දන්ශ: 6. න-
ලොප: 1. වා 1.)

දන්දශිති දන්දශිති, දන්දන් දන්දන්.

(ස-) සච්ඡත්තාසහට ලොප් කළ කල්හි, දන්ශ:, දන්ශධාතු
හුගේ; න-ලොප:, නකාරලොපය; වා, විකල්පයෙන් වන්
තේය.

පුතා:පුනර්භාති යච් ලුක් දන්ශධාතු, යච්හට ලොප් වේ, මෙ
සින් නකාරයහට ලොප් වේ, දන්ශධාතුහට විඤද, (827) ඩිහට
නුන්ද, ඊමිද වෙන්, දන්දශිති. නකාරලොප විකල්ප පක්‍ෂ
යෙහි දන්දශිති. ඊමිරහිත පක්‍ෂයෙහිද විකල්පයෙන් නකාර
ලොපය වේ, දන්දන්, නකාරලොපවිකල්ප අනිමි පක්‍ෂයෙහි,
දන්දන් යනු වේ, මෙහි ඊමිරහිත පක්‍ෂයෙහි (154) ඡඩ්, (47)
නකාරයහට ටකාර වේ.

(මු-) 839. ඡිජ් න වා. (ඡි: 1. න 1. වා 1.)

සාසාපිති සොජුපිති සාසාපිති සොජොපිති.

(ස-) සච්ඡත්තාසහට ලොප් කළ කල්හි, වා, විකල්පයෙන්;
ඡි: න, යච් නිමිත්තකොට ඇති ජකදෙශය නොවන්නේය.
එහෙයින් (831) වෙසාපසස මො ඡි: යන මොහුගේම නිෂේ
ධය වේ. ජ්ඣා යනු කළ කල්හි ජකදෙශයාගේම විකල්පය
ලැබේ. වසාපසසයෙන් වනාහි (661) ග්‍රහාදි ධාතුන්ගේ
සාධනයෙහි ජකදෙශය නිත්‍යමය.

පුතා: පුතා: සාපිති යච් ලුක් සාපධාතු, යච්හට ලොප් වේ,
සාපධාතුහු කෙරෙන් තිප්, විඤ වේ, ඩිසංඥාභාගයද සංයො
ගානත වකාරයද ලොප් වෙන්, (823) ඩිහට දීඝද, ඊමිද වෙන්,
(831) වෙසාප සනාදියෙන් පැමිණි ජකදෙශය මේ සූත්‍රයෙන්
විකල්පයෙන් නිෂේධ වේ, සාසාපිති. ජකදෙශ පක්‍ෂයෙහි

සොළුපිති, මෙහි පළමුකොට ජී, පසුව විකිද, (734) ගුණනිෂේධයද වෙන්, ජමිවිකල්පවූ ජකදෙශනිෂේධ පක්ෂයෙහි සාක්ෂි ප්‍රති. එම ජකදෙශ පක්ෂයෙහි සොමොප්ති, දෙනැත්ති (111) ව්‍යාධානු-වාච්‍යෙති වෙවසිති, වාච්‍යති වෙවෙති, යනුද, සෑම ධාතු, සංසෑමිති සෙසිමිති, සංසෑන්ති සෙසෙන්ති, යනුද මෙසේමැයි.

(මු-) 840. **රිනො රිත්රනො වා.** (රිත: 6. රිත්-රනො 1.. වා 1.)

රිත: ස්ථානෙ රිත්රනො වා සත: යච්ඡ ලුකි. වරිකරිති වසීරිති වරිකරිති වරිකරිති වසීරිති වරිකරිති.

(ස-) යච්ඡ ලුකි, යච්ඡතව ලොප්කල කල්හි; රිත: ස්ථානෙ, රිත්භගමයාගේ ස්ථානයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; රිත් රනො, සත: රිත්භගමද-රත්භගමද යන දෙක වෙන්.

සුත්‍රය බැවින් ණිකය නොවේ, මෙහි වාශබදානුගණය පරිසුත්‍රයෙහි නිවැරදිය පිණිසයි. රිත:ස්ථානෙ යනු රිත්භගමයාගේ උත්පතතිස්ථානයෙහි යන අර්ථය, අත්පරිද්දෙකින් විනමිතකාරය ඉත්බැවින් රිත්භගමයාගේ අනතයෙහි රිත්-රත් දෙදෙනාගේ යෙදීම වන්නේය. රත්භගමයාගේ අකාරය උචාරණය පිණිසයි. පුත: පුත: කරොති යච්ඡ ලුකි කාධාතු, යච්ඡ ලොප්කල කල්හි තිප්, කාධාතුතව විකාදිය වේ, ධිස්ථාන සමිකිකිවූ (830) රිත් කටසුතුටු ස්ථානයෙහි මෙයින් රිත්භගමයද, ජමිද, මුලයතව ගුණද වෙන්, වරිකරිති. රත්භගම පක්ෂයෙහි, වසීරිති, රිත් පක්ෂයෙහි, වරිකරිති. ජමිවිකල්ප පක්ෂයෙහි, රිත්-රත්-රිත් යන තුන්තත්තිම-වරිකරිති, වසීරිති, වරිකරිති යන පදනුය වේ.

එසේම ව්‍යාධානු, වරිවෑතිති වරිවෑතිති වරිවෑතිති වරිවර්ති වරිවර්ති වරිවර්ති යනාදිය වේ. සාධාතුහු කෙරෙන් වනාහි අරියරිති අරියරිති අරියර්ති අරියර්ති, මෙහි (585) අසමානවණියා පර කල්හි ධිතව ඉය වේ. [පාණිනී: 7. 4. 91, 92.]

(මු-) 841. **යච්ඡුක් කාලොපෙ'රෙ න ඤා වු.** (යච්ඡුක්-කාලොපෙ 7. අරෙ 7. න 1. ඤ-විථි 1..)

බෙහිදිතා මමාප්තා, අරෙ කිං බෙහෙර්ති මමාර්ජිති.*

ඉති යච්ඡතපාද:.

යච්ඡ ලුක් ව කාලොපයෙ තත්තස්මිත්.

(ස-) අරෙ, රසංඥ රහිත ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි; සඬ්ඤාත් කාලොපෙ, සඬ්ඤාපය කාලොපයද යන මේ කළ කල්හි; ණු වරී, ගුණ වැඩි දෙක; න, නොවෙත්.

පුනාපුනරතීශයෙන වා හෙතනා හිද්ධානු, සඬ්ඤාට ලොප වේ, බෙහිද්ධානුහු කෙරෙත් සී-නා, (554) ඉමිද, මෙසින් ගුණ නිෂේධද වෙත්. බෙහිදිනා. පුනාපුනර්ථනා මාපධානු, සඬ්ඤාට ලොපද, විනාදියද වෙත්, පුළුඤ්ඤයෙන් ඊන් ස්ථාන යෙහි රත්, මමීපධානු, සී-නා, ඉමි, (694) මාපෙස කහිති යනා දියෙන් පැමිණියාවූ වැඩි ඇති කල්හි මෙසින් නිෂේධය වේ. මමීප්නා. අරෙ කිං, අරෙ යනු කුමටය? බෙහෙතනි මමීර් ඡටි යන මෙහි රසංඥහිතන ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි ගුණ වැඩි වන බැවිනි. කාලොපය කළ කල්හි (845) සම්බිතා යනාදිය වේ. පෞමරයෝ වනාහි ලොපකරණලද සඬ් ඇති අනන්‍යා කෙරෙත් ඤිප්‍රත්‍යය කළ කල්හි විකල්පයෙන් වැඩිය කෙරෙත්. බොභාවයති බොභවයති යනාදිය වේ.

සබන්ධනපාදය නිමි.

ලිඛි.

(මු-) 842. ලෙ: කාමය:න් සෙවච්ඡායාං. (ලෙ: 5. කාමය න් 1. සෙවච්ඡායාං 7.)

ලෙ: පර: කාමයක් සහත් ආත්මෙච්ඡායාං. ආත්මන: පුත්‍ර මිච්ඡති පුත්‍රකාමයති.

(ස-) ආත්මෙච්ඡායාං, තමාගේ ඉච්ඡාව ඇති කල්හි; ලෙ: පර:, ලිඛිතයා කෙරෙත් පරව; කාමයක් සහත්, කාමයක් ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

තමා පිළිබඳව ඉච්ඡාවගේ කමිටු සම් ලිඛිතයෙක් සමාස හුව විශේෂණපදයක් කෙරෙත් හෝ නොහොත් තමා කෙරෙත් තොරවූ සමබ්ධි පදයක් කෙරෙත් හෝ පරවූයේ ඉදින් නොවන්නේද එකල්හි ඒ විනිශ්චයන ලිඛිතයා කෙරෙත් කාමයක් ප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අදීයි. එහෙයින්, මහානාං පුත්‍රමිච්ඡති රුඤ: පුත්‍රමිච්ඡති යනාදි තත්ති, කාමප්‍රත්‍යය නො වන්නේය; සමාසයෙහිවනාහි, මහාපුත්‍රමිච්ඡති රුපුත්‍රමිච්ඡති යනාදියෙහි ප්‍රත්‍යය වන්නේය යනු දනුතු. කාමයක් ප්‍රත්‍ය

යාගේ කකාරය ඉත්සංඥ බැවින්, ආත්මනො මුක්තිමිච්ඡති මුක්තිකාමයති යනාදී තත්ති ගුණ නොවේ. ආත්මනා පුත්‍ර මිච්ඡති යන වාක්‍යවිනයයෙහි හෙතුකොටගෙන විනිශ්චයනවු ලිඛිතයා කෙරෙත් යනු අවබෝධ කටයුතු. එහෙයින් ආත්මනා පුත්‍ර ඉප්පතෙ යන මෙහි ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. ආත්මනා පුත්‍රමිච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි, පුත්‍රං යන විනිශ්චයනයා කෙරෙත් මෙයින්, කාමස්ත්‍රත්‍යය වේ, (319) කෙතර් යුක්තො ව යන්නෙන් ප්‍රත්‍යය පර කල්හි විභක්තිහට ලොප්වේ, පුත්‍රකාමස්ත්‍රත්‍යහට (631) ධාතුසංඥ වෙයි, තිජ්, ශජ්, (543) අකාරලොපපදය වේ, පුත්‍රකාමයති යනු වේ. [පාණිනී: 3. 1. 9.]

(මු) 843. කොත්මිච්ඡාද් සශ්ච. (කෘ: 1. අම්වතත් 5. ඊ: 1. අ: 1. ව 1.)

මානා-ව්‍ය-වජ්‍යන් ලෙ: කෘ: සතත් සෙවච්ඡායාං, තස්මිනන වංශී ඊ සතත්.*

(ස-) සෙවච්ඡායාං, ආත්මෙවච්ඡායෙහි; මානා-ව්‍යවර්ජත්, මකාරනන ලිඛිතය අව්‍යය යන දෙක වර්ජිතවු; ලෙ:, අන්‍ය ලිඛිතයා කෙරෙත්; කෘ: සතත්, ක්‍යප්‍රත්‍යය වන්නේය; තස්මිත්, ඒ ක්‍යප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; අවංශී:, ශබ්දනනයෙහි වු අවංශීයතෙම; ඊ සතත්, ඊකාර වන්නේය.

මෙහි වකාරය කරණකොටගෙන කාමස්ත්‍රත්‍යයද වන්නේයයි ප්‍රකාශිතයි, එහෙයින් සියලු ලිඛිත කෙරෙත් ක්‍යප්‍රත්‍යයද කාමස්ත්‍රත්‍යයද වන්නේය, මකාරනනය අව්‍යයශබ්දය යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙත් එකම කාමස්ත්‍රත්‍යයම වන්නේය යනු නිශ්චයයි. ක්‍යප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉත්සංඥ වෙයි, ගුණ නොවීම පිණිසයි, යකාරය සිටියි. [පාණිනී: 3. 1. 8. 7. 4. 33.]

(මු-) ඥාතියති. (423) ඔදොතො'ඤ්ඤිති. ගව්‍යති නාව්‍යති. (497) යච්චිකෘකො ඉති. කර්ත්‍රියති. (259) ක්‍යච්චිචො ව. ගාර්භියති.

(ස-) ආත්මනො ඥානමිච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි ඥානං යන්නහු කෙරෙත් මෙයින් ක්‍යප්‍රත්‍යය වේ, ක්‍ය පරකල්හි අකාරයහට එයින්ම ඊකාර වේ, ඥාතියධාතු, තිප්‍රත්‍යයාදිය වේ,

* මව ව්‍යඤ්ච මිව්‍යං, නාස්ති මිව්‍යං යනු සො'මිව්‍යසතස්මාත්.

ඥාතියකි. පුත්‍රියකි යනාදියද මෙසේමැයි. ඥාතකාමයකි යන්
තද පුළුසුත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යයව සිබයි. අවඤ්ඤායනට ඊකාරදෙශය
කිබැවින් කනතමිච්ඡකි කන්ධියකි යන මෙහි ආකාරයහට
ඊකාර වේ. පුළුසුත්‍රයෙන් ප්‍රත්‍යයව කනතකාමයකි යන්න
සිබයි. ආත්මනො ගාමිච්ඡකි යන වාක්‍යයෙහි මෙසින් ක්‍ය
වේ ප්‍රත්‍යය පර නිමිතින් විභක්තිය ලොප් කළ කල්හි ගො
ශබ්දය වේ, ගොශබ්දයා කෙරෙන් පරවූ යප්‍රත්‍යය (423) ඔදෙය
නොඤ්ඤා යනාදියෙන් ස්වරවත් වේ, එහෙයින් අවිසංඥයා
පර කල්හි ඔකාරයහට අච් වේ, ගව්‍යධාතුහු කෙරෙන් තිප්
ආදිය වේ, ගව්‍යකි, මෙහි ක්‍ය පරකල්හි දුන්නකිය අයති
නොවන බැවින් (36) අකාරනත අවයන්න නොවේ. ආත්ම
නොතාවම්ච්ඡකි නාව්‍යකි යන මෙහිද ඔයකාරයා කෙරෙන්
පරවූ ක්‍යප්‍රත්‍යයාගේ යකාරයහට පළමු පරිද්දෙන් ස්වරවත්
වේ, නාව්‍යකි. ආත්මන: කන්තාරම්ච්ඡකි කන්තාශබ්දය වේ,
ක්‍ය, කන්තාශබ්දයාගේ සාකාරයහට (497) ඊආදෙශ වේ, කර්ත්‍රී
යකි. ආත්මනො ගාමිඤ්ඤායන ක්‍ය පරකල්හි (259) ඡන්‍ය
ප්‍රත්‍යයාගේ යකාරලොපය වේ, මෙයින්ම අකාරයහට ඊකා
රද වේ, ගාර්ඡිගකි.

(මු-) 844. * න ලොප: ක්‍යබ්‍ය. (න-ලොප: 1. ක්‍ය-බ්‍ය 7.)
ගුප්තියකි.

(ස-) ක්‍යබ්‍ය, ක්‍යප්‍රත්‍යය-ඛ්‍යප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පර
කල්හි; න ලොප:, නකාරනත ලිඛිතයාගේ නකාරයහට
ලොප් වන්නේය.

(118) නොලප් ඵෙ ධෙය යන මෙයින් විරුමයා පර කල්හි
නකාරයහට ලොප් කළ කල්හි (15) නද්දිවිධිථ න සත්‍රියකු
කිබැවින් මෙයින් ලොප්විධානයයි. එසේද ක්‍යබ්‍ය දෙක ඇති
කල්හි විරුම පරකල්හි කරණලද කිසිත් කාය්‍යියෙක් නො
වන්නේය යනුද ගැලපියයුතු වෙයි. එහෙයින් විවාසම්ච්ඡකි
විවසානිය යන මෙහි (183) දඬු නොවේ. ලිහම්ච්ඡකි ලිහානිය
යන මෙහි (175) හකාරයහට භකාර නොවේ. දුහම්ච්ඡකි
දුහානිය මෙහි හකාරයහට (176) සකාර නොවේ. වාම්ච්ඡකි
වාච්‍යකි මෙහි (211) කුඬු නොවේ. පුමාසම්ච්ඡකි පුංසානිය
මෙහි (193) සත්‍රණලොපය නොවේ. නම:කරුණි නමසානිය
මෙහි (102) විසථිය නොවේ. සර්පිරිච්ඡකි ධනුරිච්ඡකි සර්

පිෂ්‍යති ධනුෂ්‍යති යනාදියෙහි (227) රචි නොවේ. ගිරම්චන්ති ගිශ්ඝිති ධුරම්චන්ති ධුස්ඝිති යනාදියෙහි වනාහි විරුමපරක සත් නැතිබැවින් (228) ඉක්මට දීඬි වේ. රජන්මචන්ති යන වාක්‍යයෙහි පුළුසුත්‍රයෙන් ක්‍යාප්‍රත්‍යයද, මෙයින් අනන්‍යකාර ලොපයද, අකාරයහට ඊකාරද වෙන්, රජියත්.

(මු-) 845. හසාන්තසොචා රෙ. (හසාත් 5. තයො: 6.. වා 1. අරෙ 7.)

හසාත් පරයො: ක්‍යාඛ්‍ය යොලොප: සඝවා අරෙ. සම්ධිතා සම්ධිසිතා. අම්චක්ත් කිං, කිං කාම්‍යති ස්ව: කාම්‍යති.

(ස-) අරෙ, රසංඥ රජිත ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි; හසාත් පරයො:, හස්සංඥයා කෙරෙන් පරවු; ක්‍යාඛ්‍යයො:, ක්‍යාඛ්‍ය දෙදෙනාහට; වා, විකල්පයෙන්; ලොප: සඝත්, ලොප වන්ය.

විභක්තිවිපරිණමයෙන් ක්‍යාඛ්‍ය දෙදෙනාගේ අනුවැන්නියයි. සම්ධි මෙහි යන වාක්‍යයෙහි ක්‍යා, සම්ධ්‍යධාතු, ධි-තා, (554) ඉම්, මෙයින් විකල්පයෙන් ක්‍යාලොපය වේ, සම්ධිතා. ක්‍යා ලොප විකල්ප පක්‍ෂයෙහි සම්ධිසිතා. දෘෂ්‍යමෙහි දෘෂ්‍යිතා යනුද මෙසේමැයි. හසාත් යනු කුමටය? අනිසිතා යන තන්හි ව්‍යක්ෂ්‍යතයා කෙරෙන් පරනොවන බැවින් යකාර ලොපය නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි. අරෙ යනු කුමටය? සම්ධ්‍යති යන මෙහි ර පරකල්හි යකාරලොපය නොවීම ඇඟවීම පිණිසයි.

අම්චක්ත් කිං, අම්චක්ත් යනු කුමටය? කිම් කාම්‍යති ස්ව: කාම්‍යති යනාදියෙහි මකාරානන්‍යා කෙරෙන්ද අව්‍යයශබ්දයා කෙරෙන්ද කාම්‍යක්ප්‍රත්‍යය වන බව ඇඟවීම පිණිසයි. අම් චක්ත් කිං යනාදිය (843) කෙතෙම්චක්ත් යන මෝහට ප්‍රත්‍යද්‍ය හරණයි, කිම්චන්ති ස්වර්චන්ති කියා කිංකාම්‍යති යනාදියෙහි වාක්‍යයි, දෙතන්හි කාම්‍යක්ප්‍රත්‍යය වේ, උච්චෙ: කාම්‍යති යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 6. 4. 50.]

(මු-) 846. ඛනොදකාශනව්‍යාශ්වලේර්ග්‍රහපානානනජා ගාච්චි ඛා ඛනචි ඛාසත්සනසහො කො න ස:. (ධන— ලො: 6. ග්‍රහ—අච්චි 7. ඛා 1. ඛනචි 1. ඛා 1. සත් 1. සන'සහො 1.. කො 7. න 1. ස: 1.)

ධනසා ග්‍රහණේ ඩා උදකසා පානෙ ඩනච් අශනසා අන්
නෙ ඩා වෘජානියො ජාගෙ සන් ලෙරචේ කාමෙස සන් අසන්
ව සත්ත් කෙස සෑ මො න සත්ත්.*

(ස-) කෙස, කසප්‍රත්‍යයා පරකල්හි; ධනසා ග්‍රහණේ ඩා,
ධනයාගේ ග්‍රහණය කැමති කල්හි ධනශබ්දයහට-ඩාදෙශද ;
උදකසාපානෙ ඩනච්, ජලයාගේ පානය කැමතිකල්හි උදක
ශබ්දයහට ඩනඩාදෙශයද; අශනසා අනෙන ඩා, අනනයාගේ
භක්‍ෂණය කැමති කල්හි අශනශබ්දයහට-ඩාදෙශයද; වෘජා
නියොජාගෙ, මෛත්‍රිනය කැමති කල්හි වෘජශබ්ද අශවශබ්ද
දෙදෙනාහට; සන්, සන්ආගමයද; ලෙරචේ කාමෙස, ඉච්ඡාපී
යෙහි මෙයින් අන්‍යවූ ලිඛිතයහට ; සන් අසන් ව, සන්ආග
මය-අසන්ආගමයද; සත්ත්, වන්නේය; සෑ, සකාරයනම්;
මො න සත්ත්, මුඛිත්‍ය ඡකාර නොවන්නේය.

ඩයන්තෙහි ඩකාරය ඉත්සංඥයි. අනත්‍යථානයෙහි ආ
චේ, ඩනච් යන්නෙහි ඩ ඩ දෙක ඉත්සංඥයි, අන කියා සිටියි,
සන් යන මෙහි නකාරය ඉත්සංඥයි, කෙස පරෙ යනු සියලු
තත්හි අවබෝධ කටයුතු. කෙස පරෙ යනු කියන බැවින්
ඉච්ඡාව උද කල්හි වෙයි, නැවත වෘත්තියෙහි, කාමෙස යනු
කියන බැවින් අතිතෘෂ්ණයා යන අතීය දතයුතු වෙයි. සෑ
මො න සත්ත් යන මේතෙම සන්ආගමය හටමය, එහෙයින්
ධනුෂ්‍යති ස්වපිෂ්‍යති යනාදියෙහි ඡතිය වන්නේමය. සියලු
තත්හිම කම්කාරකයා කෙරෙන්නම් වන්නේය. [පාණිනි: 7.
4. 34, 7. 1. 51.]

(මු-) ධනයති උදන්‍යති අශන්‍යායති වෘජසාති අශවසාති,
දධිසාති දධිසාති. ග්‍රහාදෙෆ කිං ධනියති.

(ස-) ධනං ග්‍රහිතූමිච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි ධනං, (843) කස
චේ, මෙයින් ධනශබ්දයාගේ අන්‍යයහට ඩා චේ, ධනයධාතු,
තිජ්, ශජ්, ධනයති. ධනශබ්දයාගේ අඵසබ්ධතාවය ප්‍රාථි
නයන්ගේ මතයි, එහෙයින් වස්ත්‍රං ධනයති යනාදි ප්‍රයෝග

* වෘජන අශවන වෘජනං, ධනස්ථ උදකස්ථ අශන
ස්ථ වෘජනස්ථ ලිඛිතයෙහි තසා. ග්‍රහන පානනස්ථ
අනනස්ථ (භක්‍ෂණ) යාතන අතීන තත්‍යසිත්. සන් ව
අසන් ව සන්සනෙ.

යෙහි කකාර ඉත්කල බැවින් බාහුවිහිත කාය්‍ය නාමබාහු
 යෙහිද වන්නේයයි අවබෝධ කටයුතු. ක්‍ය පර කල්හි අධි
 කරණ උපමානසාගේ නකාරලොපය නොවන්නේයයි වකත
 වැසි, එහෙයින් රජනී ඉවාචරනී රජනාති ගුරෝ යනු වේ.
 රජනමවාචරනී යන මෙහි රජයති කියාම වේ. ක්‍යෙදිය
 නතියනාදි පදය ආත්මානං ක්‍යෙගදමවාචරනතී යනාදි වාක්‍ය
 යෙහි කමොපමානසා කෙරෙන් ක්‍ය පරකල්හි සිඛකටයුතු.
 [පාණිනී: 3. 1. 10.]

(මු-) 848. ඝාත් ඩෑක්වි සලොපය්ව වා ගල්හ-ක්ලිව-
 හොඨාත් තු මං. (ඝාත් 5. ඩෑක්වි 1.. ස-ලොප: 1. ව 1.
 වා 1. ගල්හ-ක්ලිව-හොඨාත් 5. තු 1. මං 1.)

ඝාද්‍යපමානාද්වාරෝමේ ඩෑක්වි සහ: සස ව වා ලොප:,
 ගල්හාදෙසු කාවපිමං.

ක්‍යාණ් ඉවාචරනී ක්‍යාණ්‍යයතෙ ක්‍යාණ්‍යතී, ස්වායතෙ ස්වතී,
 ස්වාමාස (582) ත්‍යනනාද්‍යමි. පයායතෙ පයසතෙ. ගල්
 හායතෙ, ගල්හතෙ.

(ස-) උපමානාත්, උපමාන වාවකවූ; ඝාත්, කතීහු කෙ
 රෙන්; ආවාරෝමේ, ආවාගම්යෙහි; ඩෑක්වි සහ:, ඩෑප්‍රත්‍යය
 ක්විප්‍රත්‍යය යන මොව්හු වෙන්; සස ව, සකාරයහටද; වා
 ලොප:, විකල්පයෙන් ලොප් වේ; කාවපි, ක්විප්‍රත්‍යයා පර
 කල්හිද; ගල්හාදෙසු, ගල්හ ආදිකොට ඇති ක්ලිව-හොඨ
 යන මොහු කෙරෙන් වනාහි; මං, ආත්මනෙපදය වේ.

ක්වවිදෙකදෙශසා යනු න්‍යය හෙයින් උපමානාත් යනු
 අනුවර්තීතයකොට, සමසහසාසමසෙන නිත්‍යකාච්ඤාණ
 සචගතී: යනු න්‍යය හෙයින් ඝාත් යන මොහු හා සමග සමබ
 කය වේ. ඩෑප්‍රත්‍යය කල කල්හි ඩිත්ති බැවින් ආත්මනෙ
 පදය වේ, ක්විප්‍රත්‍යය කල කල්හිද ගල්හාදින් කෙරෙන්
 ආත්මනෙපදය කරණුලැබේ. ක්‍යාණ් ඉවාචරනී මෙයින් ඩෑ,
 (590) දීඝි වේ, ක්‍යාණ්‍යයතෙ. හරිගතෙ යනුද විජ්‍යායතෙ
 යනුද මෙසේමැයි. (497) පිත්‍රියතෙ කියාද වේ. (423) ගව්‍ය
 තෙ නාව්‍යතෙ යනුද සිඛකරණු. (259) ගාගීයතෙ කියාද වේ.
 (844) රජයතෙ දණ්ඩීයතෙ කියාද වෙන්. (327) විදුම්වා
 චරනී විවසතෙ, සතිවාචරනී සත්‍යතෙ, සුඤ්චවාචරනී සුඤ්
 ර්‍යතෙ, ශුභිවා චරනී ශ්වායතෙ කියාද වෙන්. ක්‍යාණ්: යන

කාරකයා කෙරෙහි පරව මෙයින් ක්විප්‍රත්‍යය වේ, ඉන්සංඥා කකාරය ගුණනිෂේධය පිණිසයි, ඉකාරය උච්චාරණය පිණිසයි. එහෙයින් වකාරමාත්‍ර ප්‍රත්‍යයහට (496) ලොප් වේ, කෘෂ්ණයන්තහට (631) ධාතුසංඥයි, තිප්, ශප්, (543) අකාරලොපය වේ, කෘෂ්ණති. හරිරිවාචරති ක්වි, හරයති, විෂ්ණවති පිතරති යනාදියද මෙසේම සිඛයි. ස්ව ඉවාචරති මෙයින් ඩ්‍ය, ස්වායතෙ, මෙයින් ක්වි, ස්වති යනු වේ. ස්ව ඉවාචචාර, මෙයින් ක්වි, වකාරය ලොප්වේ, ස්වධාතුහු කෙරෙහි ඩි-ණප්, (582) ප්‍රත්‍යයානතබ්‍යවිත් ආම්, අසධාතුප්‍රයෝගයද, විකාදියද, දිඝීද වෙත්, ස්වාමාය. පය ඉවාචරති මෙයින් ඩ්‍ය, මෙයින්ම විකල්පයෙන් සකාරලොපයද වේ, පයායතෙ, සකාරලොප විකල්පපක්‍ෂයෙහි පයසායතෙ. ඔජයතෙ අප්සරයතෙ උච්චතායතෙ යන මොවුන් කෙරෙහි නිත්‍යයෙන් සකාරලොපය වකතව්‍යයි. ගල්භ ඉවාචරති ඩ්‍ය, ක්විද වේ, දෙනන්ති ආත් මනෙපදයද වේ, ගල්භායතෙ ගල්භතෙ යනු වේ. එසේම ක්ලිව්‍යයතෙ ක්ලිවතෙ භොසීයතෙ භොසීතෙ ක්සාද වේ. ගල්භතෙමේ අභංකාරීයි, ක්ලිව නම් නපුංසකයි. [පාණිනී: 3. 1. 11.]

(මු-) 849. භාශාදෙ ශ්විව්‍ය ඡේ වා න-ස-ලොපශ්ව. (භාශාදෙ: 5. චිව්‍යඡේ 7. වා 1. න-ස-ලොප: 1. ව 1.)

භාශාදෙ ශ්විව්‍යඡේ ඩ්‍ය-ක්වි වා ස්‍ව, තස්මින් ත-ස-ලොපශ්ව. භාශායතෙ භාශති භාශිතවති. වෙනායතෙ ශශ්වායතෙ වෙහායතෙ.*

(ස-) භාශාදෙ, භාශාදි ශබ්දගුණයා කෙරෙහි; චිව්‍යඡේ, අභූතතද්භාවාචීයෙහි; ඩ්‍ය ක්වි, ඩ්‍යප්‍රත්‍යය ක්විප්‍රත්‍යය යන දෙක; වා ස්‍ව, විකල්පයෙන් වන්නෝය; තස්මින්, ඒ ඩ්‍ය ක්වි දෙක පරකල්පි; ත-ස ලොපශ්ව, තකාර සකාරයන්ගේ ලොපයද වේ.

වෘත්තියෙහි තස්මින් යනු ඩ්‍යප්‍රත්‍යයද ක්විප්‍රත්‍යයද පරකල්පි ත-ස ලොපය නිත්‍යය යන අර්ථයි. අභාශො භාශො හවති මෙයින් ඩ්‍ය, (590) දිඝී වේ, භාශායධාතුහු කෙරෙහි

* භාශ ආර්යසාස ස තස්මාත්. චිවෙරථී ශ්විව්‍යඡී: අභූත තද්භාව: තස්මින්. තශ්ව සශ්ව තො තයො ලොප: ත-ස ලොප:.

තෙ, භාග්‍යයෙන. ක්වි, භාග්‍යි. පක්‍ෂයෙහි (495) විචිත්‍රත්‍යය වේ, භාග්‍යිභවති. අවෙනශෙවතො භවති චෙනායතෙ යනු වේ, මෙහි ඛ්‍යාත්‍යයද සකාරලොපයද, (590) දීඨියද වෙත්, ක්විත්‍රත්‍යය වේ, වෙනති. පක්‍ෂයෙහි (498) සලොපය වේ. වෙතිභවති. අශ්‍යවත්ශ්‍යවත් භවති ඛ්‍ය-ක්වි දෙක වෙත්, ශ්‍යවත්ශ්‍යවත්, මේ දෙතන්ති නකාරලොපය වේ, පක්‍ෂයෙහි ශ්‍යවත්භවති යනු වේ, එසේම අවෙනද වෙනද භවති වෙනායතෙ වෙනති වෙනදභවති කියාද වෙත්, වෙනත් යනු ගැබ් නසන දෙයයි. භාග්‍යද් ගණය මෙසේයි, භාග්‍ය ශීඝ්‍ර ව්‍යුහ වාහ ද්‍රව්‍ය පණ්ඩිත ප්‍රතිප උක්ත ශ්‍රවි වෙනත් ශ්‍යවත් උත්ම නස් සුමනස් දුම්නස් අතිමනස් ඔපස් තෙජස් වර්වස්, ඩාවි ප්‍රත්‍යයානන ශබ්දද ලොහිත ධර්ම හරිත නිල-මනත්‍ර ඓතිහාසි මලලව වම්න් නිද්‍ර, කාපා කරුණ යන තිසයි.

මෙහි නිද්‍රද් ශබ්දය ධර්මවචන වූයේද ශබ්දශක්තිසංචාලය හෙතුකොටගෙන ධර්මවචනමයි, එහෙයින් නිද්‍රයතෙ ජනා: නොනිදන්තෙත් නිදන්තෙත් වෙයි යන අර්ථයි. [පාණිනී: 3. 1. 12.]

(මු-) 350. ඩාජ් ලොහිතාදෙ: පඤ්ච. (ඩාවි-ලොහිතාදෙ: 5. පා 1. ව 1.)

ඩාජනනාත් ලොහිතාදෙශව විව්‍යවේ ඛ්‍ය-ක්වි වා ස්වා: පඤ්ච, පටපටායතෙ පටපටායති පටපටාති පටපටා සත්. ලොහිතායතෙ ලොහිතායති ලොහිතති ලොහිති සත්, ධර්මයතෙ ධර්මයති ධර්මි ධර්මි සත්.

(ස-) ඩාජනනාත්, ඩාවිත්‍රත්‍යයානන ශබ්දගණයා කෙරෙත්ද; ලොහිතාදෙශව, ලොහිතාද් ශබ්දගණයා කෙරෙත්ද; විව්‍ය වේ, අනුත නද්භාවාච්ඡයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ඛ්‍ය ක්වි ස්වා, ඛ්‍යාත්‍යය ක්විත්‍රත්‍යය දෙකවෙත්; පඤ්ච, පරමෙව්‍යපදයදවේ.

(501) කා භූ අස යන මොවුන් පර කල්හි ඩාවිත්‍රත්‍යයෙන් සුක්ත ශබ්ද ඉදින් සිඛවේද එසේද වුවත් මෙහි ඩාවිත්‍රත්‍යයානන ශබ්දයත් කෙරෙත්, ඛ්‍ය-ක්වි යන මේ ප්‍රත්‍යයන්ගේ විධාන සාමාන්‍යය හෙතුකොටගෙන, ඛ්‍යය-ක්විය යන ප්‍රත්‍යයවිෂයෙහිද, ඩාවි වන්තේය යනු කියැවුණු. පඤ්ච යන මේ වකාරය කරණකොටගෙන, ඩිත්තියෙන් ලද්ද වූ ආත්මනෙපදයද වන්තේය යනු ප්‍රකාශිතයි. අපවත් පටත් සත් යන වාක්‍ය

යෙහි ඛ්‍යවිෂයෙහි ඛ්‍යවිප්‍රත්‍යයද විකල්පයද (501) කලකල්හි පට පටා-යනුවේ, ඛ්‍යවිප්‍රත්‍යයානතයා කෙරෙන් මෙසින් ඛ්‍යප්‍රත්‍යය වේ, ආත්මනෙපදයෙහි, පටපටායනෙ යනු වේ. පරස්මෙපදයෙහි-පටපටායනි. මෙසින් ක්විප්‍රත්‍යය වේ, පටපටානි. විකල්ප පක්‍ෂයෙහි විවිප්‍රත්‍යය වේ, පටපටා සත්. එසේම අලොහිතො ලොහිතො භවති යන වාක්‍යයෙහි-ලොහිතායනෙ ලොහිතායනි ලොහිතාති ලොහිති සත්, කියා වේ. අධිමො ධිමො භවති යන වාක්‍යයෙහි ධිමායනෙ ධිමායනි ධිමීති ධර්මී සත් කියාද වේ. ලොහිතාදි ගණයද භාශාදි ගණනාවූ ලොහිත ශබ්දදියෙහි වූ දෙලයයි. [පාණිනි 3. 1. 13, 1. 3. 90.]

(මු-) 851. ශබ්දසුඛකාන්තාදෙ: කානිවෙදපාපෙ ඩ්‍ය: (ශබ්දසුඛකාන්තාදෙ: 5. කානිවෙදපාපෙ 7. ඩ්‍ය: 1.)

ශබ්දාදෙ: කානෙතූ සුඛාදෙරනුභවෙ කාන්තාදෙ: පාපාපේ ප්‍රවෘත්තිරිත්‍යාසන්නතමේ ඩ්‍ය: සත්.

ශබ්දං කරොති ශබ්දයනෙ, වෛරයනෙ. සුඛමනුභවති සුඛයනෙ, දු:ඛයනෙ. කාන්තං කම් කරොති කාන්තයනෙ.*

(ස-) ශබ්දාදෙ: කානෙතූ, ශබ්ද යන මේ මුල්කොට පවත්න වුන් කෙරෙන් කිරීමෙහිද ; සුඛාදෙරනුභවෙ, සුඛශබ්දදියෙන් අනුභවයෙහිද ; කාන්තාදෙ:, කාන්තශබ්දදියෙන් ; පාපාපේ, පාපජනක කම්යෙහිද ; ප්‍රවෘත්තිරිත්‍යාසන්නතමේ, පැවැත්මය යන මේ අර්ථයෙහි ; ඩ්‍ය: සත්, ඛ්‍යප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වෙද යනු විදලඤ්ඤානෙ යන මේ ධාතුහු කෙරෙන් සඤ්ඤාප්‍රත්‍යය කල කල්හි රූපයයි. ශබ්දං කරොති යන වාක්‍යයෙහි මෙසින් ඛ්‍යප්‍රත්‍යයද, (590) දීඝිද, ශබ්දයධාතුහු කෙරෙන් නෙද වෙත්, ශබ්දයනෙ. වෛරං කරොති වෛරයනෙ යනුද එසේමැයි. සුඛමනුභවති සුඛයනෙ. දු:ඛමනුභවති දු:ඛයනෙ. කාන්තං කම් කරොති කාන්තයනෙ යනුද එසේමැයි.

ශබ්දදිය මෙසේයි,

ශබ්ද වෛර ප්‍රතිපාත්‍ර කඤ්ඤාතාර දුර්ද්දිනා:,
කල්‍යා: සුද්ධං මෙඝ: කොවා අවා අවා තවා,
සිකා මොවා ව පොවා ව ප්ලුතො ශබ්දදිරිතා:.

* ශබ්දශබ්ද සුඛඤ්ඤා කාන්තඤ්ඤා නත් අදිර් යසා නස්මාන්. කානිශබ්ද වෙදශබ්ද පාපඤ්ඤා නස්මාන්.

සුඛාදියද මෙසේසි,
සුඛං දුඛස්ථ තාපනස්ථ කෘපණා කරුණසනථා,
ප්‍රතිපාතිකසොභාසු කාවුත්‍රාං ශාද්‍යා සුඛාදයා.

කථාදිය මෙසේසි,
කථස්ථ මනෙත්‍රා ගහනස්ථ කසා,
කාවුත්‍රස්ථ කථාදිප්‍ර පස්ථගබ්දා.

[පාණිනී: 3. 1. 14, 17, 18.]

(මු-) 852. වාජ්‍යපොෂ්මචේනධුමාද්‍රවාන්තො. (වාජ්‍ය-
ධුමාන් 5. උවානොනා 7.)

වාජ්‍යපායනෙ උජ්‍යමායනෙ චේනායනෙ ධුමායනෙ.

(ස-) වාජ්‍යපොෂ්ම චේන ධුමාන්, වාජ්‍යපඤ්ඤ උජ්‍යමන්ඤ්ඤ
චේනඤ්ඤ ධුමඤ්ඤ යන මොවුන් කෙරෙත් ; උවානොනා,
උඤ්ඤ නිසාරණථියෙහි ඛ්‍යප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වාජ්‍ය. උචමති මෙසින් ඛ්‍ය චේ, (590) දීඝිසි, වාජ්‍යපායනෙ
යනු චේ. උජ්‍යම උචමති උජ්‍යමායනෙ. චේනමුචමති චේනා
යනෙ. ධුමමුචමති ධුමායනෙ. [පාණිනී: 3. 1. 16.]

(මු-) 853. රොමන්ථාච්චිච්චණ. (රොමන්ථාන් 5. චචි
ණ 7.) රොමන්ථායනෙ ගොය.

(ස-) රොමන්ථාන්, රොමන්ථඤ්ඤා කෙරෙත් පරච; චචි
ණ, චමාර සපකොට විකීමය යන අථියෙහි ඛ්‍යප්‍රත්‍යය වන්
නේය. පුළුසුත්‍රයෙන් උවානොනාන අනුච්ඡිතයයි දතයුතු.

රොමන්ථාන් චචියති, මෙසින් ඛ්‍ය, (590) දීඝිචේ, රොමන්
ථායනෙ. ගොය. [පාණිනී: 3. 1. 15.]

(මු-) 854. නමසනපොච්චිච්ච කණ්චිවාදිභ්‍යා කා කා
නො. (නමස්—කණ්චිවාදිභ්‍යා 5...කා: 1. කානො 7.)

නමසනරොති නමසති, තපසති වර්චසති, කණ්චියති
කණ්චියනෙ, චිත්‍රියනෙ, මහියනෙ, භ්‍රිණියනෙ.*

(ස-) නමසනපොච්චිච්ච කණ්චිවාදිභ්‍යා, නමඤ්ඤ තපස්
ඤ්ඤ වර්චස්ඤ්ඤ කණ්චිවාදි ගණයෙහි ඤ්ඤ යන මොවුන්
කෙරෙත්; කානො, කරොති යන අථියෙහි; කා, කාප්‍රත්‍යය
වන්නේය.

* නමස් ව තපස් ව වර්චස් ව කණ්චිවාදිඤ්ඤ තෙභ්‍යා.

වරිවස්ඨඛදියෙන් සෙවය කියනුලැබේ. කණ්ඩවාදිගණය කෙරෙහි කණ්ඩුඛදියාගේ ඥානාරාධනාකරණකොට ගෙනද විත්‍රි මහි ත්‍රිණි යන මේ ශබ්දයන්ගේ ඛානාරාධනාකරණකොටගෙනද කෘත්‍යය පරකල්හිද යෙදෙන පරිද්දෙන් උභයපදයද ආත්මනෙපදයද වෙත්. කණ්ඩවාදි ගණයමෙසේසි, කණ්ඩුඛදි විත්‍රිම මහිම ත්‍රිණිම අසු මසු වල්ගු ලොට තිරස් උරස් උෂස් කුසුම මගධ මෙධා සුධ දුඛ වරණ භරණ දූෂණ අධර වරම හිෂජ් ගඳිභ ඵලා මෙලා බෙලා උත්තම පස්පභ යනාදියයි. නමසුනරෙති තපසනරෙති වරි වෑකරෙති කණ්ඩු කරෙති විත්‍රි කරෙති මහි කරෙති ත්‍රිණි කරෙති යනු වාක්‍යයි. මෙයින් කෘත්‍යයව සිබයි. [පාණිනීය: 3. 1. 15, 19, 27.]

(මු-) 855. ලෙ: කෘත්‍යව්‍යාපනෙ ඤී: (ලෙ: 5. කෘති—ආඛ්‍යානෙ 7. ඤී: 1.)

ලෙ: පරෙ ඤී: සතත් කෘත්‍යා වාඛ්‍යනෙ ව. ප්‍රශ්නං කරෙති ආවෛ වා ප්‍රශ්නයති, උභයති ඔභිසිත්. ඔභිසිදිතොකෙ. (468) ලුඛි මට්ටිනාමිති. ඊණ්මනාමාවෛ ඊශයති. සුග් වනාමාවෛ සුචයති. සුග්විනාමාවෛ සුජයති.

(ස-) ලෙ: පර: ලිඛිතයා කෙරෙත් පරව; කෘත්‍යො, කරෙති යන අවිශේෂිත; ආඛ්‍යානෙ ව, කථනාවිශේෂිත; ඤී: සතත්, ඤීප්‍රත්‍යය වන්නේය.

අනුවෘත්තයෙහිද කෘත්‍යො යන කීම ප්‍රකටකිරීම පිණිසයි. ලෙ: යනු කියනබැවින් පද්‍යනාකාය්‍යය නොවන්නේය, එහෙයින් නිවසති යනාදියෙහි (211) කුඛි නොවේ. ඉත්සංඥඤාකාරය උභයපදයපිණිසයි. ප්‍රශ්නං කරෙති ආවෛවා ප්‍රශ්න, මෙයින් ඤී වේ, (467) ඩිත්ත බැවින් (126) විහට ලොප්ද, ප්‍රශ්න-යන්නහට (631) ධාතුසංඥද, (542) ගුණද වෙත්, ප්‍රශ්නයති. වහධාතුහු කෙරෙත් තති, උභි කියා සිබවේ, උභි මාවෛ යන වක්‍යයෙහි උභිඛදියාකෙරෙත් ඤී, ඤීප්‍රත්‍යය ඩිත්තබැවින් විසංඥයහට ලොප්කලකල්හි උභිධාතුවේ, තිප්, ගුණ වේ, උභයති. උභිමාඛ්‍යතවාන් උභි, වි-දි, අභිආගමද, (581) නැවත අමිද, (613) අභිප්‍රත්‍යයද, (719) උකාරවර්ජිතවූ හිසන්නහට විකිද වෙත්, (641) ඤීහට ලොප්කල කල්හි, ඔභිසිත්. කිසි කෙනෙක් ඔභිසිත් යනු කියති, ඒ වාමනාදි

හුසි. ඊශ්වරානු, ක්විප්, ඊව්, නැවත ඊව් විද්‍යානෙ අසා යන වාක්‍යයෙහි (441) මතුප්, (154) ඡඬි, (155) ඡකාරයහට ඩකාරද, (64) ඩකාරයහට ටකාරද, (59) ටකාරයහට ඡකාරද වෙත්, ඊශ්මනන මාවනෙ, ඊශ්මන්, මෙසින් සිදි, (468) මතුහට ලොප්, යා යසා ලිඞගසා පුළුවාපුකාති: සා තසා යන නාය බැවින් නැවත තාලව්‍ය ගකාරයාගේ සිටිතිසි. ඊශ් ඩාතුසි, ගුණකලකල්හි ඊශ්සති. සුග්වනනමාවනෙ සුග්වන්, මෙසින් සිදි, වතුහට ලොප්කලකල්හි පුළුව අවසවස වේ, සුච්, ගුණ වේ, සුච්වසති. ලුඬි මද්වද්විනාං යන බහුවචන තරණ කොටගෙන අනථි තතවතු සසද් අල් අනඬි සුකත ඊප් යන මොවුන්ගේ ලොපය වකතවසි. එහෙයින් ගමනමාවනෙ ගමයති, කියාද, ගතවනනමාවනෙ ගමයති, කියාද, බකුනමාවනෙ බකුයති-කියාද, වඩමාවනෙ ඝාතයති කියාද, බුහුනමාවනෙ බුහුමයති යනාදිය වේ. සුග්විනමාවනෙ සුග්වින්, සිදි, වින්හට ලොප් කල කල්හි පුළි ජකාරය සිටිසි, සුප්, ගුණ වේ, සුප්වසති.

(මු-) 856. ශ්‍යෙවනාශ්වාශ්වතරගාලොඬිනාශ්වරකසාශ්වතරෙනකලොපා: (ශ්‍යෙවනාශ්ව-ආශ්වරකසා 6. අශ්ව-කලොපා: 1.)

ශ්‍යෙවනාශ්වමාවනෙ ශ්වෙතයති අශ්වයති, ගාලොඬයති, ආශ්වරයති.*

(ස-) ශ්වෙවනාශ්වාශ්වතරගාලොඬිනාශ්වරකසා, ශ්වෙවනාශ්වශබ්ද අශ්වතරශබ්ද ගාලොඬිතශබ්ද ආශ්වරකශබ්ද යන මොවුන්ගේ; අශ්වතරෙනක, අශ්ව-යන භාගය, තර-යන භාගය, ඉත-යන භාගය, ක-යන භාගය යන මොවුන්ට ක්‍රමයෙන්; ලොපා: ලොප් වන්නේය.

ශ්වෙවනාශ්වමාවනෙ සිදි, අශ්වභාගයහට මෙසින් ලොප්, සිදිමංශ්ව-යනාදියෙන් සිත්, විලොපයසි, ශ්වෙති, තිප්ද ගුණද වෙත්, ශ්වෙතයති. අශ්වතර මාවනෙ සිදි, තරභාගය මෙසින් ලොප්, සිත් වේ, අශ්වයති. ගාලොඬිතමාවනෙ. පුළි

* ශ්වෙවනාශ්වයෙ අශ්වතරයෙ ගාලොඬිතයෙ ආශ්වරකයෙ තත් තසා. අශ්වයෙ තරයෙ ඉතයෙ කයෙ තෙහාං ලොපා:.

සුභ්‍රයෙන් සිදි, මෙයින් ඉතහාගය ලොප් වේ, ගාලොච්චිධාතුසි, ගාලොච්චියති. ආත්වරකමාවණෙ සිදි, මෙයින් කකාරලොප යද, චිත්ද වෙත්, ආත්වරයති. උත්මාදශිලෙ රෙගානේතා මුඛේ ගාලොච්චිතො මතා, යනු කියනලදී. ආත්වරක යනු අස්පණ වාක්‍යයයි.

(මු-) 857. නාප් සතකපීචෙදෙකාප්තා. (නාප් 1. සතකපීචෙදෙකාප්තා: 6.)

සතකදෙ රෙකාවො'කාරනනසස ව සෙය් නාප් සතත් න ඉත්. සතකපයති අපීපයති වෙදපයති සොපයති. (470) වාචානතිකෙති සාධාදයා, සාධයති. ප්‍රශසනමාවණෙ. ශ්‍රාප යති.*

(ස) සතකදෙ, සතකශබ්දය ආදිවූ අපීශබ්දය වෙදශබ්දය යන මේ ශබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහිද; එකාව, එකසිරවූ; අකාරනනසසව, අකාරනන ශබ්දයහටද; සෙය්, සිදි පරකල්හි; නාප් සතත්, නාප් වන්තේය; න ඉත්, නකාරය ඉත්සංඥයි.

සතකමාවණෙ යන වාක්‍යයෙහි (855) සිදි, මෙයින් නාප්ද, පරසිරයහට දිසිද, සතකපිධාතුහු කෙරෙන් තිප් ආදියද වෙත්, සතකපයති, සතකය කියයි. අපීමාවණෙට අපීපයති. වෙදමාවණෙට වෙදපයති. සොමාවණෙට සොපයති. (470) වාචානතික යනාදියෙන් වාචාදීන්ගේ ස්ථානයෙහි සාධාද්‍ය දෙය වෙත්, වාචිමාවණෙ යන වාක්‍යයෙහි සිදිප්‍රත්‍යයව සාධ යති, එසේම අනතිකමාවණෙට නෙදයති, සුළුමාවණෙට සථව යති, දුරමාවණෙට දවයති, සුවානමාවණෙට යවයති, (474) කත් කල කල්හි, කනයති, ක්‍ෂිප්‍රමාවණෙට ක්‍ෂපයති, ක්‍ෂුද්‍රමාවණෙට ක්‍ෂාදයති, ප්‍රියමාවණෙට ප්‍රාපයති, සීර්මාවණෙට සොපයති, ස්පීර්මාවණෙට ස්ථාවයති, උරුමාවණෙට වරයති, ගුරුමාවණෙට ගරයති, බහුලමාවණෙට වංහයති, තාප්‍රමාවණෙට ත්‍රප යති, දිසිමාවණෙට ද්‍රූභයති, ප්‍රසම්මාවණෙට ප්‍රසයති, වාචමාවණෙට වචීයති, (472) ජ්‍ය ආදෙශකල කල්හි ජ්‍යපයති යනු වේ, වාඤ්ජකමාවණෙට වාඤ්ජයති, කතීරමාවණෙට (469) තාත් ලොප්කල කල්හි කාරයති, (471) ප්‍රශසනස්ථානයෙහි ශ්‍රාදෙශ

* එකාවචාසෙය් අත්වෙති එකාපත් සතකශ්ව අපීශව වෙදශව එකාප්ව තත් තසස.

කළ කල්ති ශ්‍රාවයති, (472) ජඝපයති කිසාද චේ, (473) පාථු
මාවඤ්ච ප්‍රථයති, මාදුමාවඤ්ච මුදයති, කාගමාවඤ්ච කුග
යති, භාෂමාවඤ්ච හුගයති, දෘඪමාවඤ්ච දුඪයති, පරිවෘඪමා
වඤ්ච පරිවුඪයති. (475) අල්පමාවඤ්ච කනයති අලපයති
කිසාද චේ, බහුමාවඤ්ච භාවයති, වහොර්භූ යනු වකතවෘත්ති.

(၉-) ၃၅၆. ဆိုး ကလေးဝင်း. (ဆိုး ၁. ကလေးဝင်း ၅.)

කලාදර්ශිවිශේෂයේ ස්ව: සිතව්.

කලිං ගෘහණී කලයති, අවකලත්. හලයති, අපහලත්. කෘතයති, අවිකෘතත් අවකෘතත්. වංශීයති, නිවසති. තුස්තාති විනිහනති විතුස්තයති. වංශං සංජාදයති සංවංශ්‍යයති.*

(ස-) කලාභූත, කලාකර්ම ශිල්පයන් කෙරෙහි; අභිවිලාස, අභිවිලාසයෙහි; සිංහ, සිංහයා, සිංහයාගේ වන්නා.

කළිහළිකාමධෙතු ශබ්දයන් සමාච්චාවක බැවින්යයි පුච්චා
 වාරිභු කියත්. කිරිමෙහිද ආබානසෙහිද පුච්චයෙහි ඤාප්‍රත්‍යය
 විධානකළ හෙයින් මෙහි අච්චිශෙෂයෙහි වන්නේය යනු
 කියනලදී. කළිං ගෘභ්ණති යනාදිවශයෙන් අච්චයද තෙමෙමි
 වණිනාකෙරෙයි, කළිංගෘභ්ණති කළිශබ්දයා කෙරෙන් ඤී,
 (467) ඩිත්, විසංයුතවට ලොප් වේ, කළි යන ධාතුයි, ගුණ වේ,
 කලයති. (639) කළිහළිවළ්ඨනබැවින් සන්වත් නොවේ, කළිම
 ග්‍රහිත් යන වාක්‍යයෙහි කළිශබ්දයා කෙරෙන් ඤී, ඩිත්, කළි
 ධාතු, වි-දි, අම්, ඤී ශ්‍රී දූ පූ යනාදියෙන් අඬ, විනාදිය වේ,
 අවකලත් යනු වේ. හළිං ගෘභ්ණති ඤී, හලයති, හළිමග්‍ර
 හිත්, ඤී, ඩිත්වත් වේ, හළිධාතු, වි-දි, අම්, අඬ, විනාදිය වේ,
 අජහලත්. කෘතං ගෘභ්ණති, ඤී, කෘතයති, කෘතමග්‍රහිත්,
 ඤී, කෘතිධාතු, වි-දි, විනාදිය වේ, අඬ, සන්වත් වේ, සන් පර
 කල්හි ධිහට ඉකාරද, බෙ: සන්වද් ඤෞ, දීඕද, ඤීහට ලොප්ද
 වෙත්, අචිකෘතත්. සන්වත් රහිත පක්‍ෂයෙහි, අවකෘතත්.
 වණිං ගෘභ්ණති වණියති. ඔවං ගෘභ්ණති ඔවයති. තුස්
 නාති විනිහනති විපුච්චි තුස්ත යන්න වේ, ඤී, විතුස්තයති,
 තුස්ත රහිතයක් කෙරෙයි යන අච්චි, තුස්තං රෙණො ව
 පාපෙ ව ජටායාඤ්ච නපුංසකම් යනු මෙදිනිකොෂයෙහියි.
 වස්තුං සංජාදයති සංවස්තුයති. [පාණිනී: 3. 1. 21.]

* කළු ආදිර් සසර ස කලාදියනමය.

(මු-) වම්ණ සංනහාති සංවම්යති, වුණේරවබ්බංසතෙ අවවුණීයති. හසනිතා අතික්‍රාමති අතිහසනායති. විණයා උපහායති උපවිණයති. තුලෙරවකුෂණාති අවතුලයති. ශ්ලොකෙරූපසෙතාති උපශ්ලොකයති. සෙනයා අතිවුබං යාති අතිෂෙණයති. අතිෂෙණසිෂති.

(ස-) වම්ණ (කවචයෙන්), සංනහාති (බදිසි), ඤී, සංවම් යති. වුණේ, (වුණිද්‍රව්‍යවලින්), අවබ්බංසතෙ (විසුරුවසි), කිසිකෙනෙක් නායයති යනු කියති, අවවුණීයති. හසනිතා යනු උපලක්ෂණයි, අවිතා අතික්‍රාමති අතාවයති කියාද වේ. තුලෙ: (මනින දඩුවලින්), අවකුෂණාති (ප්‍රමාණකෙරෙයි), අවතුලයති. අතිෂෙණයති යන මෙහි, (572) හික: යනාදි යෙන් ඡන්දය කළ කල්හි (107) ඡන්දය වේ. අතිෂෙණසිතු මිච්ඡති යන වාක්‍යයෙහි සෙනිධාතූහට සන්, (554) ඉමි, විතාදිය කළ කල්හි දශස්ථාදෙ: යනු කීහෙසින් වින්දයහට ඡන්ද වේ, අතිෂෙණසිෂති

(මු-) රූපං පශ්‍යති රූපයති. ලොමානානුමාර්ෂටි අනු ලොමයති. හසෙතා නිරසාති අතිහසනායති. පුච්ඡමුත්ඤ්ච පති උත්පුච්ඡයතෙ. භාණ්ඩාති සංවිනොති සංභාණ්ඩයතෙ. විවරං සංමාජියති පරිදධාති වා සඤ්චිවරයතෙ හිඤ්ඤා:

(ස-) රූපං පශ්‍යති (බලයි) රූපයති, ලොමානානුමාණි (ආමිෂිණය කෙරෙයි) අනුලොමන්, ඤී, ඩිත්චන්ද, විලොපයද වෙන්, අනුලොමයති. භාණ්ඩාති (මුලධනයන්) සඤ්චි නොති (රැස්කෙරෙයි) සංභාණ්ඩයතෙ. භාණ්ඩං පාත්‍රෙ වණ්චිමුලධනෙ භූෂාඤ්ච භූෂයො: යනු මෙදිනිකොෂයි. සං මාජියති (ගුබකෙරෙයි) පරිදධාති (වැලඳගනිසි) සංවම්යති යන මේ ආදිකොට ඇති උද්ගරණ හතෙහි කරණකාරකයා කෙරෙත්ම ඤී වේ, එහෙසින්ම මේ ප්‍රයෝගයෝ සකම්ක යෝයි, අන් තන්හි කම්කාරකයා කෙරෙත් වේ, එහෙසින් බොහෝසෙසින් අකම්කයෝයි. මේ උද්ගරණයන් අතුරෙහි පුච්ඡභාණ්ඩිවිවරි යන මොවුන් කෙරෙන් ආත්මනෙ පදයි, අත්‍යයන් කෙරෙන් පරමෙම පදයයි ප්‍රාචීනසම්මතයි. [පාණිනි: 3. 1. 20.]

(මු-) 359. ලිබො ඊසඨෙහං මි: කණ්ඩවාද්‍යජාදෙතසතු නාතිසානාදෙතා: (ලිබො: 6. යඨෙහං 2. වි: 1. කණ්ඩි වාදි-අජුද්‍ය: 6.. තු 1. නාතිසානාද්‍ය: 6..)

පුපුත්‍රිසිෂ්ඨි පුත්‍රිසිෂ්ඨි පුත්‍රිසිසිෂ්ඨි, පුත්‍රිසිෂ්ඨි, පුපුත්‍රිසිසිෂ්ඨි. කණ්ඩුසිසිෂ්ඨි, අශ්විසිෂ්ඨි.*

ඉතිලිඬු පාදා:—වතුනිණ්‍යායායා:

(ස-) ලිංඛන, නාමධාතුහට ; යථෙහි, ඉහිය නොසිත්ම; වි, විඤ්චන වන්නේය; කණ්ඩුවාද්‍යාද්‍යා, කණ්ඩුවාද්‍යා ධාතුද ආර්ථිකාද්‍යා යන මේ දෙදෙනාහට ; නාමිකානාද්‍යා, ප්‍රථමකා සමකිකිවූ නාමිකවණ්ණිකවද අනාය සමකිකිවූ ආදි වණ්ණික රහිතවූ දෙවන තුන්වන වණ්ණිකවද විඤ්චන වන්නේය.

යථෙහි. යනු ක්‍රමයෙන්ද එක වරදයන අවිසි, කෙසේද කිසිතත්හි ප්‍රථම වණ්ණිකවද කිසි තත්හි විතිය වණ්ණිකවද කිසිතත්හි සියල්ලවන්නටද විඤ්චන වේ. පුත්‍රමිවාචරති ශිෂ්‍යං යන වාක්‍යයෙහි (847) කාප්‍රත්‍යයද, (843) අකාරයහට ඊකාරද වෙන්, පුත්‍රියධාතු, නැවත පුත්‍රිසිසිෂ්ඨිවත්, සත්, ඉම් (554) පුත්‍රිසිෂ්ඨිනහුගේ පු-ත්‍රි-සි-ෂ් යන මොවුන්හටද සියල්ලහට එකවරද ක්‍රමයෙන් විඤ්චන වේ, ආදිවණ්ණික විඤ්චන තත්හි පුපුත්‍රිසිෂ්ඨි. දෙවන වණ්ණික විඤ්චනතත්හි පුත්‍රිසිෂ්ඨි. තුන්වන විඤ්චන තත්හි පුත්‍රිසිසිෂ්ඨි. සතරවන විඤ්චන තත්හි පුත්‍රිසිෂ්ඨි. සතරම එකවිට විඤ්චනතත්හි පුපුත්‍රිසිසිෂ්ඨි. කණ්ඩු කරොති යන වාක්‍යයෙහි (854) කාප්‍රත්‍යය වේ, නැවත කණ්ඩුසිසිෂ්ඨිවත් යන වාක්‍යයෙන් සත්, ඉම්, ශ්‍රීය වේ, කණ්ඩුසිෂ්ඨි යන මේ ධාතුහුගේ තුන් වන වණ්ණිකවූ, සි යනමේ වණ්ණිකව විඤ්චන වේ, කණ්ඩුසිසිෂ්ඨි. අශ්විවිවාචරති. ගාං යන වාක්‍යයෙහි (847) කා වේ, නැවත අශ්විසිසිෂ්ඨිවත් යන වාක්‍යයෙහි සත්, අශ්විසිෂ්ඨිධාතු වූ කල්හි විතිය වණ්ණිකව විඤ්චන වේ, අශ්විසිසිෂ්ඨි. තුන්වන හට විඤ්චනකල්හි අශ්විසිසිෂ්ඨි. සතරවනහට විඤ්චන කල්හි අශ්විසිසිෂ්ඨි යනු වේ.

නාමධාතු පාදය මෙසේ සමාපාතයි.

* ආදේශලිංඛන පශ්චාත් ධ්‍රැ ලිඬු: නාමධාතු: ඉති යාවත්, ඉහි මනනිකුමා යථෙහි. (ක්‍රියාවිශේෂණං) කණ්ඩුරාදියි සා ස කණ්ඩුවාදි, අභි ආදියි සා ස: අපාදි: කණ්ඩුවාදිනො අපාදිනො තයො: නාමිකනො අනාදිනො තයො:.

වලයනි භොජයනි අධිකපයනි, බොධයනි යොධයනි ප්‍රාව
යනි ද්‍රාවයනි ප්‍රාවයනි ජනයනි නාශයනි, ශායයනි කෘෂණං
යශොද්‍ය. අප්‍රාණිකාත් කිං, ශොෂයතෙ ශාලිං. අභිත් කිං,
භතතිං කාරයතෙ. අභෙඤ්‍යා කිං, රූපයතෙ හරිඃ.*

ඉති පපාදා.

(ස-) කම්පානනාථී ඛි, වලනාථීධාතුය-ආභාරථීධාතුය-ඉචි
ධාතුය යන මොහුද; ඛිධ යුධ ප්‍රාද්‍රා ජන නසා, ඛිධධාතුය-
යුධධාතුය-ප්‍රාධාතුය-ද්‍රාධාතුය-ප්‍රාධාතුය-ජනධාතුය-නශධාතු
ය යන මොවුන් කෙරෙත්තද පරවු; ඤා, ඤාප්‍රත්‍යයා කෙරෙ
ත්තද; අඤ්‍යාණිකාභිච්ච, ඤාප්‍රත්‍යය රහිතවු ප්‍රාණසහිතයන්හු
කඨාවශයෙන් පවත්නා අකම්පධාතුහු කෙරෙත් පරවද
නැවත ඤාප්‍රත්‍යය වූ කල්හිද කඨාවශෙහි පරස්මෙවපදය වන්
තේය.

මෙසින් ඵලවත් කඨාවශෙහිද ආත්මනෙපදය නොවන්තේය
යනු අවබෝධ කටයුතු. වලයනි ජනයනි යනුද ඝට්ඨාදී
බැටිත් හුඹ වන්තේය. ඤා රහිත ප්‍රාණිකඨා අකම්පය,
කෘෂණාශොතෙ කියයි, එහෙයින් ඤානතා කෙරෙත් පර
ස්මෙවපදයයි. වලධාතු, (773) ඤා, (775) අකාරලොපයයි,
වලිධාතු, තිජ, ශජ, ගුණචේ, වලයනි, කම්පාථීයෙහි පර
ස්මෙවපදයයි. භොජයනි, යනු ආභාරථීයෙහි උද්ගරණයයි.
අධිපුච්ච ඉචධාතු, ඤා, (793) ජකාරයහව ආකාරයි, (784) පත්,
ආපිධාතු, තිජ, ශජ, ගුණචේ, අධිකපයනි. ප්‍රාධාතු, ඤා,
වෘඛියි, ඔකාරයහව ආචි, ප්‍රාචිධාතු, ප්‍රාවයනි.

ද්‍රාවයනි යනාදිය සුගමයි. ශායයනි යනු ප්‍රාණවත් කඨාවූ
අකම්පධාතුහු කෙරෙත් ඤාප්‍රත්‍යය විමෙන් පරස්මෙවපදය
වූ නැති, යශොද්‍ය යන්න සප්‍රාණි කඨාවයි. අප්‍රාණිකාත් කිං,

* කම්පශ්වලනං, අනනං භොජනං, තෙ අථේය යෙෂාං තෙ
කම්පානනාථීඃ, තෙ ච ඉඛ ච ඛිධශ්ව යුධශ්ව ප්‍රාශ්ව ද්‍රාශ්ව
ප්‍රාශ්ව ජනශ්ව නශ ච තස්මාත්. ප්‍රාණිකො යසා ස ප්‍රාණි
කා, නාසති සං යසා සොභිඃ, ප්‍රාණිකශ්වායො අභිශ්වෙති
ප්‍රාණිකාභි අභෙඤ්‍යා ප්‍රාණිකාභි අඤ්‍යාණිකාභිසත්මාත්.

ප්‍රාණරහිත කඩිනම කෙරෙත් කුමක් වේද? ශාසනයෙන් ශාලිං
යන මේ ආදියෙහි ප්‍රාණරහිත කඩියෙහි ආත්මනෙපදය වේ.
අසාත් කිං, අසාත් යනු කුමටය? භක්තිං කාරයනො යනාදි
යෙහි සකම්කඩාතුහු කෙරෙත් ආත්මනෙපදය වන බව ඇත
විම පිණිසයි. අඤ්ඤා කිං, අඤ්ඤා යනු කුමටය?, රූපයනො
හරි: යන මෙහි, රූපත්කතත් කෘතො යන නිත්‍යයෙන් වුරුදි
යෙහි වූ ධාතුයි, නියමයෙන් ස්ථිර හිත අවස්ථාවකට නො,
පැවති බැවින් මේ නියමය නොයෙදේ, එහෙයින් උභය
පදයම වන බැවිනි.

පරිඤ්ඤාපදපාදය මෙසේයි.

මං.

(මු-) 362. විපරි-පී පරිව්‍යව-ක්‍රීති-විශානුප්‍රවේෂා මං.
(වි-ප්‍රවේෂ: 5. මං 1.)

එහෙක මං සත්‍යං ඝෙ. විජයනො පරජයනො, පරික්‍රීණිතො
නිවිශනො, ආනුතො ආපාවිජනො.*

(ස-) එහෙක, වි-පර යන උපසගී පුළුවු ජිධාතුය-පරි-වි-අව
යන උපසගී පුළුවු ක්‍රීධාතුය-නිපුළු විශධාතුය-අභිපුළු-නුධාතු-
ප්‍රවේෂධාතු දෙකය යන මොවුන් කෙරෙත්; ඝෙ, කඩියෙහි;
මං සත්‍යං, ආත්මනෙපදය වන්නේය. විජයනො යනාදි උද්
හරණ සය ඒ ඒ උපසගීයන් හා ඒ ඒ ධාතූන්ගේ යෙදීමෙහි
ආත්මනෙපද විම දැක්වීම පිණිසයි.

ඝෙ යනු පුළු සුහ්‍රය කෙරෙත් අනුවර්තනයයි. වුක්‍රීඤ්ඤා
උව්‍ය විපරිඤ්ඤා යන මේ ආදි ඤාකාරනුබ්බධාතූන්ගේ ස්ථාන
යෙහි ආත්මනෙපදවිධානය එළරහිත කඩියෙහිද ආත්
මනෙපදප්‍රාප්තිය පිණිසයි. සකලස්ථානයෙහි මෙසේමැයි.
නිවිශ යන මේ යොග්‍ය කරණකොටගෙන, ප්‍රණිවිශති යනා
දියෙහි ආත්මනෙපදය නොවන්නේය. [පාණිනී: 1. 3.
17, 18, 19.]

* වි-පරහතං ජී, පරි-ව්‍යවේහත: ක්‍රී, නෙර්විහ: ආඛො නු-
ප්‍රවේෂා. තත: විපරිජ්ඣා පරිව්‍යවක්‍රීඤ්ඤා නිවිශ්ඤා ආනු
ප්‍රවේෂා වෙති තස්මාත්.

(මු-) 863. ආ-දුඤ්ඤාප්‍රසාරෙ. (ආ-දුඤ්ඤා: 5. අසුප්‍රසාරෙ 7.)

ආදානෙත. සුප්‍රසාරෙ තු වතදදුති මුඛං කෘෂ්ණා:.*

(ස-) ආ දු ඤ්ඤා, ආචිපුච්ච දුඤ්ඤාදාතුහු කෙරෙත් කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වත්තේය; අසුප්‍රසාරෙ, සාවයව විසාරණ (ශරීරවයව විවෘත) කිරීමෙහි එම ධාතුහු කෙරෙත් ආත්මනෙපදය නොවත්තේය.

ආදත්තෙ, ගණිසි. සුප්‍රසාරෙ තු, සාවයවයන්ගේ විවෘත කිරීමෙහි වනාහි ; වතදදුති මුඛං කෘෂ්ණා, කෘෂ්ණතෙම සු මුඛය විවෘතකෙරෙයි යන අර්ථය. [පාණිනි: 1. 3, 20.]

(මු-) 864. ආ-ගමෙ: ඤානොනා. (ආගමෙ: 5. ඤාත්තො 7.) ආගමයනෙ කාලං.

(ස-) ආගමෙ, ආචි පුච්ච ඤාප්‍රත්‍යයානත ගම්ධාතුහු කෙරෙත්; ඤානොනා, ප්‍රතික්ෂණ්‍යවියෙහි කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වත්තේය.

ආගමයනෙ කාලං, කාලයක් ඉවසයි යන අර්ථය. ආනසනා දුරියෙහි (පැමිණිවිම) පරස්මෙපදයම වේ.

(මු-) 865. සයනීන්වවාඛ: ක්‍රිඩා. (පරි-අනු-අව-ආඛ: 5. ක්‍රිඩා: 5.)

පරික්‍රිඩතෙ අනුක්‍රිඩතෙ අවක්‍රිඩතෙ ආක්‍රිඩතෙ.†

(ස-) පයනීන්වවාඛ, පරි-අනු-අව-ආඛ යන මේ උපසගීයන් කෙරෙත් පරවු ; ක්‍රිඩා, ක්‍රිඩාතුහු කෙරෙත් කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වත්තේය. පරි යනාදි උපසගීයන්ගෙන් පරවු ක්‍රිඩති යන්නහු කෙරෙත් ආත්මනෙපදය විමෙහි පරික්‍රිඩතෙ යනාදීන් ක්‍රමයෙන් උද්භරණයි. සභාරියෙහිවු අනු පුච්ච ක්‍රිඩාතුහු කෙරෙත් ආත්මනෙපදය නොවේ, එහෙයින් බාලකමනුක්‍රිඩති යන මෙහි ආත්මනෙපදය නොවේ. [පාණිනි: 1, 3. 21.]

(මු-) 866. සමොකුජනෙ. (සම: 5. අකුජනෙ 7.)

සංක්‍රිඩතෙ. කුජනෙ තු සංක්‍රිඩති වසුං.

* සං. සවාඛං, සවසා ප්‍රසාරෙ විසාරණං සුප්‍රසාරා, නඤ්ඤාගෙ නඤ්ඤා.

† පරික්‍රිඩා අනුක්‍රිඩා අවක්‍රිඩා ආචි ව නස්මාත්.

(ස-) සම, සම් යන උපසර්ග කෙරෙහි පරවු ක්‍රිඩති යන්නු කෙරෙහි ; අකුප්ත, අව්‍යාකූලය රහිතවූ අපී යෙහි කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය. සංක්‍රිඩත, ක්‍රිඩාකෙරේ යන අර්ථය. සංක්‍රිඩති වක්‍ර, යනු වක්‍රය අව්‍යාකූල කෙරෙහි යන අර්ථය. අව්‍යාකූලයෙහි පරස්මෙ පදයි.

(මු-) 867. ක්‍රො'පාඛ්‍යානනවාසෙවෙජ් වතුජපාද්වො සුම් ව. (ක්‍ර: 5. අපාත් 5. හඝ්‍යානනවාසෙවෙජ් 7. වතුජ පාද්වො 7. සුම් 1. ව.)

අපස්කිරතෙ මහතා කුක්කුට: ශ්වා වා. අනාත්‍ර මලො 'පකිරති, ගජේ'පකිරතාමහ:.*

(ස-) හඝ්‍යානනවාසෙවෙජ්, සනෙතාශයට කාරණවු හඝ්‍යා යට කැමැත්ත ඇති කල්හිද සනෙතාශය ගෙනුකොටගෙන විසීමට ඉව්වා ඇති කල්හිද ; වතුජපාද්වො, පශුවා විශ්ව පක්‍ෂ්වා විශ්ව යන මොවුන් කතීයාවිව සිටි කල්හි ; අපාත්, අප උපසර්ග කෙරෙහි පරවු ; ක්‍ර:, කෘධාතු කෙරෙහි පරව ආත්මනෙපදය වන්නේය ; සුම් ව, සුම්ආගමයද වන්නේය.

මහතා කුක්කුට:, සතුටු වූ කුක්කුටතෙම ; අපස්කිරතෙ, හඝ්‍යාය කැමැත්තේ පොලොව නියයෙන් ඉරිගසයි ; වා, නොහොත් ; ශ්වා, බලුතෙමේ ; අපස්කිරතෙ, විසීම කැමැත්තේ සතුටින් භූමිය නියගයි. මෙහි කෘධාතුව ආලිඛනාථියෙහිම දතයුතු. අනාත්‍ර, පශුපක්‍ෂ්වා වි නුවූ අනාථියෙහි ; මලො 'පකිරති, ධුලි නත්වන පිණිස භූමිය ආලිඛනය කෙරෙයි, යන මෙහි ආත්මනෙපදය නොවෙයි. ගජේ'පකිරතාමහ:, හසති තෙම ජලය උඩුකුරුව නගයි යන අර්ථය. මේ අර්ථයෙහිද ආත්මනෙපදය නොවේ. මෙහි, තුලායොගනිර්දේශානා. සහ වා ප්‍රවෘතීන් සහ වා නිවෘතීන් යන නාස කරණකොට ගෙන ආත්මනෙපද්‍යාව පක්‍ෂයෙහි සුම්ආගමයද නොවන්නේය. [පාණිනි: 6. 1. 142.]

* අනනාස්ව වාසශ්ව තො, තයොරිව්වා අනනවාසෙව්වා, හඝ්‍යා අනනවාසෙව්වා යසා ස හඝ්‍යානනවාසෙව්වාසහස්මිත්. වතුජපාද්වො විශ්ව තත්තස්මිත්.

(ස-) ප්‍රතිඥා නිමෝද ප්‍රකාශය, ප්‍රතිඥාපී නිමෝදාථී ප්‍රකාශාථී යන මෙහි; සංප්‍රවෘත්තව, සං උපසථී ප්‍ර-වි-අව යන මේ උප සථීයන් කෙරෙත්දපරවූ; සථි, සථාධාතුහු කෙරෙත් කතී, යෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

විකාරය හෙතුකොටගෙන අවිච්ඡේදයක් වේ. ප්‍රතිඥානම් අභි
 භිකාරයයි, (අයතිකිරීම), නිශ්ඤාය නම් නිවේදයයි, ප්‍රකාශ නම්
 සාක්ෂියානිප්‍රාය ප්‍රකටකිරීමයි. නිත්‍යං ශබ්දමානිෂ්ටතො, යන
 මෙහි නිත්‍යං යනු ශබ්දයාගේ විශේෂණයයි. මිත්‍යාසංකතො
 ශබ්දය නිත්‍යය යන ප්‍රතිඥාව කෙරෙයි යන අර්ථයයි. මිත්‍යාසංකා
 යනු ශේෂයයි. නිසි විවාදානුකූලතාවය යනු නිශ්ඤායයි. සිත්තා
 රාමාය තිෂ්ඨතො යනු රාමයට නමාගේ අභිප්‍රාය ප්‍රකාශකෙරෙයි
 යන අර්ථයයි. (294) මෙහි චතුර්විධිය. සංකීර්ණතො යනාදිය
 උපසංහිතෝ කෙරෙත්වු එම ධාතුහට උදාහරණයයි. සමස්ථිත
 යන මෙහි (736) භිආදේශ වේ. (පාඨානි: 1. 3. 22, 23.)

(මු-) 870. උදෙ'නුභේ හෙ. (උද: 5. අනුභේ හෙ 7.)

මුකතාවුතනිෂ්ටතො. අනුභූත ආසනාදුතනිෂ්ටතී, ශ්‍රාමාච්ඡත
 මුතනිෂ්ටතී.*

(ස-) උද: උත්තරානු පුළුල් ස්වාධානුහු කෙරෙත් කතී
 යෙති ආත්මනෙපදය වත්තෝය; අනුභේ හෙ, උභිගතවු
 ශරීරය පිළිබඳ යත්තයක් ඇති කල්හි ආත්මනෙපදය නො
 වත්තෝය.

මුකතාවුතනිෂ්ටතො යනු මුකතා, මුකතිවිෂයෙහි (නිවිච්ඡාය
 කෙරෙහි) කායිකවු යත්තය කෙරෙයි යන අර්ථයයි. අනුභූත,
 ශරීරය උභිගත කිරීමෙහි උත්සාහ ඇති තත්ත්ව ආසනාදුත්
 තිෂ්ටතී, කියා පරස්මෙපදය වේ, කතී තමන් ශරීරය නඟා
 සිටීමට උත්සාහවත් බැවින් ආත්මනෙපදය නොවේ, ශ්‍රාමා
 ච්ඡතමුතනිෂ්ටතී, යන මෙහි ගමන් සිතයෙක් උපදිසි යන
 අර්ථයයි, ඉපදීමට කතීවු සියය තමා කතීහුගේ කය පිළිබඳ උත්
 සාහ රහිත බැවින් ආත්මනෙපදය නොවේ. [පාඨානි:
 1. 3. 24.]

(මු-) 871. මන්තෙණපාත්. (මන්තෙණ 3. උපාත් 5.)

ගායත්‍රය උපනිෂ්ටතො අකී.

(ස-) මන්තෙණ, මන්ත කිරීමෙන් යුක්තවු; උපාත්, උප යන
 උපසංහිතා කෙරෙත් පරවු ස්වාධානුහු කෙරෙත් කතීයෙහි
 ආත්මනෙපදය වත්තෝය.

* න උභිං අනුභිං, අනුභේ ඊතා (වෙච්ඡා) යසං සං අනුභේ
 හසායමිත්.

භාග්‍යය, මනුෂ්‍යයන් සුභතව; උපතිෂ්ඨතෙ, ඉරුටු ලත්ව
හිදිසි යන අර්ථය. මනෙත්‍රණ් යනු කුමටය? සුවතීර් යොව
තෙන භන්තාරමුපතිෂ්ඨති යන මෙහි මනුෂ්‍යයන් සුභතවිම්
රහිත හෙයින් ආත්මතො පදය නුටු බැවිනි. [පාණිනී:
1. 3. 25.]

(මු-) 872. මෙමත්‍රාධිවසඬිගාග්‍රධෙ. (මෙමත්‍රි-අධිව-සඬි
ග-ආග්‍රධෙ 7.)

සනතමුපතිෂ්ඨතෙ සාධු. ගඬිගාමුපතිෂ්ඨතෙ පන්ථා. පතිමුපතිෂ්ඨතෙ නාර්. විජ්ඣමුපතිෂ්ඨතෙ චෛෂණ්ව.:

(ස-) මෙමත්‍රාධිවසඬිගාග්‍රධෙ, මිත්‍රභාවය මාගීය සඬිගමය සතුටුකිරීමය යන මේ අර්ථයත් කෙරෙහි උප පුළු සාධාදානු කෙරෙත් කතීයෙහි ආත්මතොපදය වන්නේය.

මිත්‍රසා භාවො මෙමත්‍රි, අධිවා යනු මාගීයයි, සඬිගනමි සඬි ගමයයි, ආග්‍රධ නමි සතුටුකිරීමයි. සාධු, සත්පුරුෂතෙම; සනතං, සත්පුරුෂයා; උපතිෂ්ඨතෙ, මිත්‍රකෙරෙයි යන අර්ථය. පන්ථා, මාගීයතෙම; ගඬිගාමුපතිෂ්ඨතෙ, ගඬිගාවට යෙයි යන අර්ථය. මාගීය කතීය වූ කල්හි ආත්මතොපදයයි. මාගීය කතීය වූ කල්හි කුමක් වේද? පන්ථානමුපතිෂ්ඨති යන මෙහි මාගීය කතීය නුටු බැවින් පරස්මෙවපදය වන්නේය. පතිමුපතිෂ්ඨතෙ නාර්, සාමිකා භා සමග භාග්‍යාතොමෝ ඇලුම කර න්තිය යන අර්ථය. විජ්ඣමුපතිෂ්ඨතෙ, විජ්ඣනු සතුටු කෙ රෙයි යන අර්ථය.

(මු-) 873. ලිජ්සායා වා. (ලිජ්සායා. 7. වා 1.)

භික්ෂුභාර්මිකමුපතිෂ්ඨතෙ උපතිෂ්ඨති වා.

(ස-) ලිජ්සායා, ලැබීමට කැමතිය යන අර්ථයෙහි; වා, උප පුළු සාධාදානු කෙරෙත් කතීයෙහි විකල්පයෙන් ආත්මතො පදය වන්නේය.

ලබ්බිමිවජා ලිජ්සා. ධාර්මිකමුපතිෂ්ඨතෙ, ධාර්මිකයා කෙ රෙත් ලැබීමට කැමතිවෙයි යන අර්ථය. මෙහි උභයපද්‍යෙ හරණයි.

(මු-) 874. අසාත්. (අසාත් 5.)

ඥානමුපතිෂ්ඨතෙ.

(ස-) අසාත්, උප පුළු අකමික සාධාදානු කෙරෙත් පරව කතීයෙහි ආත්මතොපදය වන්නේය.

විකල්පවයක්තූගේ මධ්‍යයෙහි පැවතිබැවින් නිත්‍යයි. ඥාන මුපතිෂ්ඨතෙ යනු ඥානය ඵලඹ සිටියේ වෙයි යන අර්ථයි. [පාණිනී: 1. 3. 26.]

(මු-) 875. සමොගමාව්‍ය ප්‍රව්‍යසාශ්‍රාවෙන්ත්‍යාභිතිදායූ: (සම: 5. ගම-දූශ: 5.)

සච්ඡිගව්‍යතෙ, සමගත සමගංසන, සච්ඡිගසීභව සච්ඡිගංසීභව. සමාව්‍යතෙ, සංපාව්‍යතෙ, සංඝරතෙ, සංශාණ්‍යතෙ, සංවිද්‍යතෙ සංවිදතෙ, සම්මානෙ සම්පශ්‍යතෙ. අභිත් කිං, ගච්ඡිතං සච්ඡිගව්‍යති.

(ස-) සම: සම්උපසගීයා කෙරෙන් පරවු; ගමාව්‍යප්‍රව්‍ය සාශ්‍රාවෙන්ත්‍යාභිතිදායූ, ගමධාතුය සාව්‍යධාතුය ප්‍රව්‍යධාතුය සාධාතුය ශ්‍රාධාතුය විදධාතුය සාධාතුය දූශධාතුය යන අකමීකවු මොවුන් කෙරෙන් කතීචාව්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

මොච්ඡු සකමීක වුවාහුද විවක්‍ෂා වශයෙන් අකමීකයෝයි. සම් පුච්ඡි ගම-කී-තෙ, ශප්, (597) ගව්‍යආදෙශ චේ, සච්ඡිගව්‍යතෙ. සම්-ගම, ටි-තත්, අම්, සි, (659) සිතට කිත්සංඥ වෙයි, (676) ඤම් ලොපයි, (562) සිතට ලොප් චේ, සමගත. කිත් සංඥඅභාව පක්‍ෂයෙහි (50) මකාරයතට අනුඤාරයයි, සමගංසන. සම්-ගම-සී-සීභව, ඤම් ලොප්චේ, සච්ඡිගසීභව. පක්‍ෂ උග්‍රභි මකාරයතට අනුඤාරය චේ, සච්ඡිගංසීභව. සම්-සා-තෙ, (597) සාව්‍යආදෙශ චේ, සමාව්‍යතෙ. සම්-ප්‍රව්‍ය-තෙ, තුද්දි බැවින් ශප්‍රත්‍යයද, (661) ප්‍රව්‍යධාතුතට ජකදෙශද වෙන්, සංපාව්‍යතෙ. සම්-ඝා-තෙ, ගුණ චේ, සංඝරතෙ. සම්-ශ්‍රා-තෙ, (621) ශ්‍යාප්‍රත්‍යයද, ජකදෙශයද වෙන්, සංශාණ්‍යතෙ. සම්-විද, අනෙත, (555) අනතසථානයෙහි අත්ද, (722) විකල්පයෙන් රම්ද වෙන්, සංවිද්‍යතෙ. රම්ආගමවිකල්ප පක්‍ෂයෙහි සංවිදතෙ. සම්-සාර්ලිගතාං, තෙ, (726) විකිද, (729) ධිසංඥයතට භිද, (585) ඉකාරයතට ඉශ්ආදෙශද වෙන්, සම්මානෙ. සම්-දූශ-තෙ, (597) පශ්‍ය යන ආදෙශය චේ, සම්පශ්‍යතෙ. අභිත් කිං, අභිත් යනු කුමටය? ගච්ඡිතං සච්ඡිගව්‍යති යන මෙහි සකමීකවු කල්හි ආත්මනෙපදය නොවන බැවිනි. අර්තිශ්‍රිතයක කරණකොට ගෙන භවාද් ගණයෙහිද ආත්මනෙපදය වන්නේය, ඵලෙසින් සමාව්‍යතෙ කියාද චේ. [පාණිනී: 1. 3. 29, 1. 2. 13, 7. 1. 7.]

(මු-) 876. ගෙඹාසෙතො ඩේ ව. (ගෙ: 5. වා 1. අසෙත: 5. ඩේ 7. ව 1.)

නිරසතෙ නිරසති. සමුහතෙ සමුහති.

(ස-) ගෙ: ගිසංඤ්ඤා කෙරෙන් පරවු; අසෙත: අසධාතු උභධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; ඩේ ව, කම්මය විද්‍යමාන කල්හිද; වා, විකල්පයෙන් කතියෙහි ආත්මනෙපදය වන් නේය. වසාරය හෙතුකොටගෙන කම්මරහිත කල්හිද ආත්ම නෙපදය වන්නේය.

නිර පුච්ඡි අස-තෙ, (738) ශ්‍යන්, නිරසතෙ. නිරසති. සම්පුච්ඡි උභධාතු, සමුහතෙ, සමුහති.

(මු-) 877. ගෙරුහ: සො සෙණො. (ගෙ: 5. උහ: 6. සො: 1. යෙ7. අණො 7.)

බුහු සමුහතත්.

(ස-) අණො යෙ, ගුණවු යසාරයා පරකල්හි; ගෙරුහ:, ගිසංඤ්ඤා කෙරෙන් පරවු උභ ධාතුහට; සො, හුස වන් යේය.

සම්-උභ-හි-යාත්, මෙයින් හුස වේ, සමුහතත්. බුහු, පර මෙභවරයා; සමුහතත්, බුහුවිෂයෙහි විතකිය කරන්නේය යන අර්ථය. පුච්ඡුහුයෙන් ආත්මනෙපද විකල්පයෙහි පර මෙභවරයයි. [පාණිනි: 7. 4. 23.]

(මු-) 878. ආත්මාධිගඨා-දඨාවා-හනසම: (ආත්මාධිගඨාත් 5. අඨාත් 5. ව 1. ආ-හන-යම: 5.)

උරභතතෙ පාදමායව්ජතෙ, ආතතෙ ආයව්ජතෙ. අත්‍යත්‍ර ශත්‍රුමාහනති පරශිර ආයව්ජති.

(ස-) ආත්මාධිගඨාත්, ආත්මාවයවකම්ම වුද; අඨාව්, ආත්මාවයවකම් රහිතවුද; ආතනසම:, ආඨ පුච්ඡි හනධාතු යමධාතු යන දෙදෙනා කෙරෙන් කතිය වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන් නේය. මණ්ඩකගතියෙන් සෙ යනුද මං යනුද අනුවර්තයයි. සොධිගඨාත් සි'නොකියා ආත්මාධිගඨාත් යනු කීම, (265) පාරි භාෂිකසොධිගයාගේ නිරුකරණය පිණිසයි. එහෙයින්ම පරශිරආයව්ජති යන මෙහි ආත්මනෙපදය නොවේ. උර ආතතෙ, ලයට තාධනය කෙරෙයි යන අර්ථය, පාදමායව්ජතෙ, පාදය දීඝී කෙරෙයි යන අර්ථය, මේ දෙතන්හි සමකිය ශරීරව යවයන්ගේ කම්මයෙන් ආත්මනෙපදය ප්‍රකටයි. කම්මයත්

කිරීම නොකැමති තත්ත්ව, ආහතෙ, ආයච්ඡතෙ, අන්යත්තු, සාධුතය සමී නුචු තත්ත්ව, ශත්‍රුමාහනති, පරශිර ආයච්ඡති සි අන්යයන් පිළිබඳ ශරීරයාගේ කම්භයෙන් පරසෙමපදය ස්පුටයි. [පාණිනී: 1. 3. 28.]

(මු-) 879. හන: කිත් සි: (හන: 5. කිත් 1. සි: 1.)

හන: පර: සි: කිත් සකත්.

ආහත ආවධිභව, ආහසාතාං ආවධිභාතාං.

(ස-) හන: පර:, හනධාතුහු කෙරෙන් පරචු; සි:, සිආග මය; කිත් සකත්, කිත්සංඥ වන්නේය.

ආචි පුච්ඡි හන, පළමු සුත්‍රයෙන් ආත්මනෙපදය වූ කල්හි, වි-තන්, වධාදෙශවිකල්පපක්ෂයෙහි මෙයින් සිහට කිත් බැවින් (676) ඤාමිලොපය (562) නැවත සිලොපය වෙත්, ආහත. වධාදෙශපක්ෂයෙහි (554) ඉමි, ආවධිභව. ආචි-හන, ආතාං, වධාදෙශ නුචු පක්ෂයෙහි, ආහසාතාං, වධාදෙශපක්ෂයෙහි, ආවධිභාතාං. [පාණිනී: 1. 2. 18, 2. 4. 44.]

(මු-) 880. යම: සුචතෙ වා නුචාගෙ. (යම: 5. සුචතෙ 7. වා 1. නු 1. උචාගෙ 7.)

ආයත. රාම: සිතාමුපායත උපායංයත.

(ස-) යම:, යමධාතුහු කෙරෙන්; සුචතෙ, ඉච්ඡිතාදියෙන් ඇඟවීමෙහි සි ආගමය ආත්මනෙපදයෙහි කිත් වන්නේය; උචාගෙනු, විවාහාපියෙහි වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ආත්ම නෙපදයෙහි සිප්‍රත්‍යය කිත්සංඥ වන්නේය.

ආ-යම වි-තන්, සි, මෙයින් සිහට කිත්, ඔෆකාරය ඉන් බැවින් ඉමි නොවේ, (676) ඤාමිලොපය වේ, ආයත. (909) උපයම: සි කියනුලබන සුත්‍රයෙන් ආත්මනෙපදය වූ කල්හි මෙයින් විකල්පයෙන් සිහට කිත්කිය වේ, උපායත. විවාහා පියෙහි විකල්පයෙන් සිහට කිත් නුචු පක්ෂයෙහි මකාරයහට අනුසාරයද සිලොපනිෂේධයද වෙත්, උපායංයත. [පාණිනී: 1. 2. 15, 16.]

(මු-) 881. චූෂ්‍යතාම: (වි-උත්-තප: 5.)

විතපතෙ උතතපතෙ පාණිං ජන:

ආත්මාචිගභාදභාව කි. මහිං විතපතාකි:

(ස-) ව්‍යුත්තපා, විඋපසග්ථි උත්උපසග්ථි යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ආත්මාවයව කම් වූද ආත්මාවයව කම් නුවුද තප ධාතුහුකෙරෙන් කතී වාච්‍යකල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

මණ්ඩුකතතියෙන් ශෙ යනුද මං යනුද අනුවර්තනයයි. ජනපාණිං උත්තපතෙ, ජනතෙම හසතය උත්තපත කෙරෙයි යන අර්ථයි. විතපතෙ කියාද වේ. එසේම ජනතෙම උත්තප් නොගවති කියා වේ, ආත්මාවයව කම් රහිතයා කෙරෙන්ද විතපතෙ උත්තපතෙ කියා ආත්මනෙපදයම වේ, ආත්මාඛිගසාද සාචි කිං, ආත්මාඛිගසාත් යනුද අසාත් යනුද කුමටය? මනි. විතපතාකී, යන මෙහි ආත්මාවයව කම් යද අකම් කයද නුවු බැවින් පරස්මෙව පදය ඇඟවීම පිණිසයි. [පාණිනී: 1. 3. 27.]

(මු-) 882. තපො සාද් යක් ච රෙ. (තපොසාත් 5. යක් 1. ච 1. රෙ 7.)

තපාතෙ තපසතාපසා. රෙ කිං අතප්ත.*

(ස-) තපො සාත්, තපස කම්වශයෙන් පවත්නාවූ තපධාතුහු කෙරෙන් කතී වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය; රෙ, රසංඥයා පර කල්හි; යක් ච, යක්ප්‍රත්‍යයද වන්නේය යන අර්ථයි.

වෙන්වූ විධානය බැවින් ව්‍යුත් යනු අනුවර්තනය නොවේ. තපො සාත් යන මෙයින් ආත්මාඛිග සාදසාත් යනුද නිරසන කරණලදී. මෙහි යක්ප්‍රත්‍යයනෙම ශප්ප්‍රත්‍යයාගේ වැලැක්ම කෙරෙයි. තපසතපාතෙ, තපස් කෙරෙයි යන අර්ථයි. එසේම තපොත තපසතාං අතපාත කියාද වේ. වි-තත්, අතප්ත යනු වේ, මෙහි නිමිත්තගත විශේෂය බැවින් සහගමයි, යක් නොවේ, ඔෆාකාරය ඉත් බැවින් ඉම් නොවේ, (562) සිලොපය වේ. රෙ කිං, රෙ යනු කුමටය? අතපත යන මෙහි රසංඥ රහිතවූ බැවින් යක් නොවන බව ඇඟවීම පිණිසයි.

(මු-) 883. සාප් ශ්‍රාමසාත් නනිණි ච. (සාප් 5. ශ්‍රාමසාත් 5. නනි 7. ඉණ් 1. ච 1.)

සාප්තෙ සුප් භක්තා. අසර්ජ්. ශ්‍රාමසාත් කිං, සාප්ති සුප් මාලිකා.†

* තපා: සා. (කම්) යසා ස තපොසාසාස්මාත්.

† ශ්‍රාම: ඝ: යසා සා ශ්‍රාමසාසාස්මාත්.

(ස-) ශ්‍රාවණාත්, ශ්‍රවණ ඇත්තක්නු කතීවශයෙන් පවත්නාවූ; සෘජු, සෘජුධාතුනු කෙරෙන් පරව කතී වාච්‍ය කල්හි ආත්ම නෙපදය වන්නේය; තනි, තනිභිතනි පර කල්හි; ඉණ, ඉණප්‍රත්‍යයද වන්නේය. වකාරය හෙතුකොටගෙන රසං ඥයා පර කල්හි යක්ප්‍රත්‍යයද වන්නේය.

භක්තා, ශ්‍රවණවනන ජනතෙම; සුජං, මාලාව; සෘජුතෙ, කෙරෙයි; මෙහි ශ්‍රවණවනනයාගේ කතීවශයයි. සෘජුධාතුනු කෙරෙන් මෙයින් ආත්මනෙපදයද යක්ප්‍රත්‍යයද වූ තැනි. සෘජු-තත්, මෙයින් ඉණ, සි බාධකයි, අම්, ගුණ වේ, (644) තනිභිතනිතව ලොපයි, අසර්ජ. ශ්‍රාවණාත් කිං, කුමටය? සෘජුති සුජං මාලිකා, යන මෙහි කතීවූ මල්කරුතෙමේ ශ්‍රවණ වෙන් සුක්තයක්නු නොවන බැවින් පරස්මෙපදභාවය ඇඟවීම පිණිසයි. ශ්‍රත් යන අව්‍යයශබ්දය පූර්ව ධාතුවකුනු කෙරෙන් චිප්‍රත්‍යය වන්නේය, (1157) ශ්‍රවා යනු වේ, ශ්‍රවා විද්‍යා තෙ'සා යන වාක්‍යයෙහි (446) ප්‍රඥා බැවින් ණප්‍රත්‍යය වන්නේය, ශ්‍රවා යනු වේ. රසංඥයා පර කල්හි යක්ප්‍රත්‍යය කුමටය? සසජි, යන මෙහි රසංඥය නොවන හෙයින් යක් නොවීම පිණිසයි.

(මු-) 884. නිසං ව්‍යුපත්ච්ඡි. (නි-සං-චි-උප-ත්ච්ඡි 5.)

නිත්වයතෙ සංත්වයතෙ විත්වයතෙ උපත්වයතෙ.

(ස-) නිසංව්‍යුපත්ච්ඡි, නි උපසගී සං-චි-උප යන මේ උපසගී යන් කෙරෙන්ද පරවූ භ්වෙඤ්ඤාධාතුනු කෙරෙන් කතී වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

අනිත්ව බැවින් යක්ප්‍රත්‍යය ඉණප්‍රත්‍යය දෙක අනුවෘතති නොවේ. නි-ත්වෙ-තෙ, ශජ්, නිත්වයතෙ. කුමයෙන් උද්භරණයි. [පාණිනී: 1. 3. 30.]

(මු-) 885. සප්තාසා-මාඛි. (ස්ප්තාසාං 7. ආඛි 5.)

කෘෂණ් ශ්‍රොත්‍රමාත්වයතෙ.

(ස-) සප්තාසාං, පරාභිගවෙච්ඡාවක් හැඟෙණිකල්හි; ආඛි, ආච්චිඋපසගීයා කෙරෙන් පරවූ භ්වෙඤ්ඤාධාතුනු කෙරෙන් කතී යෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

කෘෂණ්, කෘෂණ්තෙම; වාත්‍යරං, එනම් අසුරයා; ආත්වය තෙ, අභිභවකෙර්. ස්ප්තාසාං යනු කුමටය? පිතා ධුත්‍රමාත්ව

යනි යනාදියෙහි අභිභවෙව්භාරහිත බැව් පරස්මෙව්පදය විමසි. [පාණිනී: 1. 3. 31.]

(මු-) 896. සුවනාවක්ෂෙපණ් සෙවාසාහසුනියන්ත කථොපසොගෙ කාඤ්ඤා. (සුවන-උපයොගෙ 7. කාඤ්ඤා 5.)

අපකුරුනෙ, ශෝනො වතීතිකාමුපකුරුනෙ, විජ්ඣුං ප්‍රකුරුනෙ, පරදුගන් ප්‍රකුරුනෙ, එධොදකසෙකපස්කුරුනෙ, ගිතා: ප්‍රකුරුනෙ, ශතං ප්‍රකුරුනෙ.

(ස-) සුවනාවක්ෂෙපණ් සෙවාසාහස ප්‍රතියත්තකථොපයොගෙ, සුවනය අවක්ෂෙපණ් සෙවාස සාහසස ප්‍රතියත්තස කථාය උපයොගය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි; කාඤ්ඤා, කාඤ්ඤා ධාතුහුකෙරෙන් කතී වාච්‍යකල්පි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

සුවනය නම්, අනුන්ගේ දෙශාදිය පහලකිරීමයි. අවක්ෂෙපණ් නම්, නිකුත්කිරීමයි. සෙවා නම්, අනුව පැවැත්මයි. සාහස නම්, පසුව වන දෙශය නොසලකා හිංසා සොරකම් පරදුරගමනාදිය කිරීමයි. ප්‍රතියත්ත නම්, අන්‍ය ගුණයකට පැමිණීමයි. කථා නම්, කථාකිරීමයි. උපයොග නම්, සුවරිතාදිය පිණිස ද්‍රව්‍ය වියදීමයි. අපකුරුනෙ, කිසිවක්හුගේ දෙශය පහලකෙරේය යන අර්ථයි. ශෝනො වතීතිකාමුපකුරුනෙ, උකුසුනෙම වටුවාට නිකුත්කෙරෙයි. විජ්ඣුං ප්‍රකුරුනෙ, විජ්ඣුහු සෙවනයකෙරේ. පරදුගන් ප්‍රකුරුනෙ, බලාත් කාරයෙන් පරදුගවන් කෙරෙහි රෝද්‍රව පවතීයි. එධොදකසස, කාෂ්ඨරසයාගේ; උපස්කුරුනෙ, අග්නිසංයොගයෙන් අන්‍යගුණයකට පැමිණීම කෙරෙයි, ප්‍රතියත්තාච්යෙහි (766) සුමි චේ. ගිතා: ප්‍රකුරුනෙ, ගිතියයි. ශතං ප්‍රකුරුනෙ, ද්‍රව්‍ය සියයක් නියොග කෙරෙයි. [පාණිනී: 1. 3. 32.]

(මු-) 897. අධො ශක්තො. (අධො 5. ශක්තො 7.)

දෛතෘනධිකුරුනෙ කාෂ්ඨො.

(ස-) ශක්තො, අභිභවයෙහි; අධො, අධිප්‍රච්ඡි කාඤ්ඤාධාතුහු කෙරෙන් කතී වාච්‍ය කල්පි ආත්මනෙපදය වන්නේය. කාෂ්ඨො, කාෂ්ඨතොම; දෛතෘනන්, අසුරයන්; අධිකුරුනෙ, අභිභවනය කෙරෙයි. [පාණිනී: 1. 3. 33.]

(මු-) 898. අබ්දසාධාවො. (අබ්දසාධාත් 5. වො 5.)

ඤානන් විකුරුතො, වාසුර්විකුරුතො. අනාත්ත චිත්තං විකරොති කාමා*.

(ස-) චෛ, විඋපසග්ගිසා කෙරෙන් පරවු; ශබ්දසාසාත්, ශබ්දය කම්මුද කම්මරහිතවුද කාසුධාතුසුකෙරෙන් කතීචාචා කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

ඤානන්, ශබ්දයන්; විකුරුතො, විශෙෂයෙන කෙරෙයි. මෙහි ශබ්දය කම්මි, වාසුර්විකුරුතො, වාතයතොම විකාරවුයේ වෙයි. මෙහි ධාතුව කම්මරහිතයි. අනාත්ත, අනාථයෙහි; චිත්තං විකරොති කාමා යන මේ ආද්‍යඵයෙහි විපුච්චි කාධාතුව ශබ්දය කම්මවත් නොවනහෙයින්ද අකම්ම නොවනහෙයින්ද පරස්මෙවපදය වේ. [පාණිනී: 1. 3. 34, 35.]

(වු-) 889. ඤාතීවොන් ඤෙපොපනසන භානිවිගණ නව්සෙසු නිඤා. (ඤාන—ව්‍යයෙසු 7...නිඤා:5.)

ශාසෙත්ත නයතො, විජ්ඣානසතො, දණ්ඩමුත්තනසතො, පුත්තමුපනසතො, භාතාමුපනසතො, සාණං චිතසතො, ද්‍රව්‍යං චිතසතො.

(ස-) ඤාන, ප්‍රමාණකටසුකතානුගේ නිඤාය ; අච්ච, පුත්තය, උත්තෙසප, ඵසවිම කෝ නැහිමය; උපනසන, යඤසුත්තදන සංඝකාරය; භානි, වැටුප්පය; විගණන, නයගෙවිමය; උපයෙසු, මේ තොම වනාහි මේ ද්‍රව්‍ය කරණකොටගෙන කටසුතුයයි නියොගය යනමේ අභියන් කෙරෙහි පවත්නාකල්හි ; නිඤා, නිඤාධාතුසුකෙරෙන් කතීචයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

ශාසෙත්ත නයතො, ප්‍රමෙය නිඤායකෙරේ ; විජ්ඣාන සතො, විජ්ඣාව පුදයි ; දණ්ඩමුත්තනසතො, දණ්ඩ ඔසවා ; පුත්තමුපන සතො, පුත්තයා යඤසුත්තදනයෙන් සංඝකාරකෙරෙයි ; භාතාමුපනසතො, මෙතෙකරුහට වැටුප්දෙයි ; සාණං චිතසතො, නය ශබ්දකෙරේ ; ද්‍රව්‍යං චිතසතො, මේ කරණකොටගෙන කටසුතුයයි ද්‍රව්‍ය නියොග කෙරේ. [පාණිනී: 1. 3. 36.]

* ශබ්දෙ සං යසා සා, නාසති සං යසා සො'සි, ශබ්දසාසා අභියෙ තතනස්මාත්.

(මු-) 890. සසථාමුත්තරාසාත්. (සසථාමුත්තරාසාත් 5.)

ක්‍රොධං විනයතො. සසථං කිං, ගුරො; ක්‍රොධං විනයති. අමුත්තරාසාත් කිං, ගුණධං විනයති.*

(ස-) සසථාමුත්තරාසාත්, කතෘයෙහි සිටි අශරීරික හෝ ආකාර රහිත කතෘය කෙරෙත් පරවු නිසැක බාහු කෙරෙත් කතෘ වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

ක්‍රොධං විනයතො, ක්‍රොධය සමනය කෙරෙයි. මෙහි ක්‍රොධය කතෘකෙරෙහි පිහිටි ආකාරරහිත අශරීරික කතෘයයි. සසථං කිං, සසථං යනු කුමටය? ගුරො; ක්‍රොධං විනයති යනාදියෙහි ක්‍රොධය කතෘ කෙරෙහි නොපිහිටි බැවින් පරසෙම පදයි. අමුත්තරාසාත් කිං, අමුත්තරාසාත් යනු කුමටය? ගුණධං විනයති යනාදියෙහි ගුණධය ආකාරවත් බැවින් පරසෙමපදයි. [පාණිනී: 1. 3. 37.]

(මු-) 891. වෘත්තාන්තසාහතායතො ක්‍රම: පරෙපක්‍රම: (වෘත්ති-උත්සාහ-තායතො 7. ක්‍රම: 5. පර-උප-ක්‍රම: 5.)

සෘජු ක්‍රමතො බ්‍රහ්මි. ධර්මාය ක්‍රමතො සාධු. ශතාං ශ්‍රී: ක්‍රමතො. පරක්‍රමතො උපක්‍රමතො.

(ස-) වෘත්තාන්තසාහතායතො, අප්‍රතිබන්ධය උත්සාහය වෘත්තිය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි; ක්‍රම:, ක්‍රමබාහු කෙරෙත් පරවද; පරෙපක්‍රම:, පර උප යන උපසර්ගයන් කෙරෙත් පරවු ක්‍රමබාහු කෙරෙත්ද කතෘයෙහි ආත්මනෙ පදය වන්නේය.

බ්‍රහ්මි, බ්‍රහ්මතොමෝ; සෘජු, වෙදවිෂයෙහි; ක්‍රමතො, නො නස්නාලද්දී වන්නිය. ධර්මාය ක්‍රමතො, ධර්මය පිණිස යන්න කෙරේ. ශ්‍රී: ක්‍රමතො, ශ්‍රීතොමෝ වැඩෙන්නිය. [පාණිනී: 1. 3. 38, 49.]

(මු-) 892. ආබො භොද්ගමෙ. (ආබ: 5. භොද්ගමෙ 7.)

ආක්‍රමතො අකී භොද්ගමෙ කිං ආක්‍රමති ධූම:, ඛං වෘජ නොනිත්‍යථී:†

* සෙ කතෘතරි තිෂ්ඨතිහි සසථං, සසථං. අමුත්තරාසාත් සං යසා ස නසමාත්.

† භා ජෙතති රසසසතිහි හ: අභිආද්ධාදා:

(ස-) හොඳගමෙ, වසුසුය්‍යාදීන්ගේ උදවෙහි ; අඩ, අඩ උපසගීයා කෙරෙන් පරවු ක්‍රමධාතුහු කෙරෙන් කර්තෘ වාච්‍ය කල්හි අත්මනෙපදය වන්නේය.

අක්‍රමතෙ අකී, හිරු නැගෙයි ; හොඳගමෙ කිං, හොඳ ගමෙ යනු කුමටය ? අක්‍රමති ධූම, යනාදියෙහි ධූමය අහස්හි පැතිරෙයි යන අර්ථයෙහි පරසෙමපදයි. [පාණිනී: 1. 3. 40.]

(මු-) 893. වෙ: පද්හි: (වෙ: 5. පද්හි: 3...)

සාධු වික්‍රමතෙ වාචී. පද්හි: කිං, වාචීනා වික්‍රමති රුජ.

(ස-) පද්හි, පාදයන් කරණකොට ගෙන ධාතූය නිෂ්පන්න කල්හි ; වෙ, විඋපසගීයා කෙරෙන් පරවු ක්‍රම ධාතුහු කෙරෙන් කර්තෘයෙහි අත්මනෙපදය වන්නේය.

සාධු වික්‍රමතෙ වාචී, අසුපාදයන් කරණකොටගෙන මනාව යෙයි. පද්හි: කිං, පද්හි: යනු කුමටද ? වාචීනා ගව්‍යති රුජ යනාදියෙහි පරසෙමපදයි. [පාණිනී: 1. 3. 41.]

(මු-) 894. ප්‍රො පාදරමෙහ. (ප්‍ර-උපාත් 5. ආරමෙහ 7.)

භොක්කුං ප්‍රක්‍රමතෙ උපක්‍රමතෙ.

(ස-) ආරමෙහ, ආරමය කියනකල්හි ; ප්‍රොපාත්, ප්‍ර-උප යන දෙදෙනා කෙරෙන් පරවු ක්‍රමධාතුහු කෙරෙන් කර්තෘ වාච්‍ය කල්හි අත්මනෙපදය වන්නේය.

භොක්කුං ප්‍රක්‍රමතෙ, අනුභවය පිණිස ආරමකෙරේ. උප ක්‍රමතෙ. [පාණිනී: 1. 3. 42.]

(මු-) 895. වා'ගෙ: (වා 1. අගෙ: 5.)

ක්‍රමතෙ ක්‍රාමති.*

(ස-) අගෙ, ගිසංඥයා රහිතවූ ක්‍රමධාතුහු කෙරෙන් ; වා, විකල්පයෙන් කර්තෘයෙහි අත්මනෙපදය වන්නේය.

උපසගී රහිතවූ ක්‍රමධාතුහු කෙරෙන් උභයපදය වෙයි යන අර්ථයි. ක්‍රමතෙ ක්‍රාමති. [පාණිනී: 1. 3. 43.]

(මු-) 896. නිත්තවෙ ඥ: (නිත්තවෙ 7. ඥ: 5.)

ගතමපජ්ඣිතෙ.

(ස-) නිත්තවෙ, විද්‍යමාන දෙය අවිද්‍යමාන වශයෙන් සභවා කියන කල්හි ; ඥා, ඥාධාතුහු කෙරෙන් පරව කතියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය. ශතමපඡ්ඛිනෙ, සියවරක් සභවා කියයි. [පාඡ්ඡිනි: 1. 3. 44.]

(මු-) 897. අභාන්. (අභාත් 5.)

සර්පිෂො ඡුභිතෙ.

(ස-) අභාත්, කම්මරහිතවූ ඥාධාතුහු කෙරෙන් කතිය වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

සර්පිෂො ඡුභිතෙ, ගිතෙල් කරණකොටගෙන පවත් යන අර්ථයි. (303) ඥා-ඥනෙ ඝෙ යන මෙයින් කරණයෙහි ෂජ්ඨ යයි. [පාඡ්ඡිනි: 1. 3. 45.]

(මු-) 898. සංප්‍රනෙරසමානො. (සංප්‍රතො: 5. අසමානො 7.)

සංඡුභිතෙ ප්‍රතිඡුභිතෙ. අසමානො කිං, පුත්‍රං සංඡුභාති.

(ස-) අසමානො, සිහිකිරීම රහිතවූ අර්ථයෙහි ; සංප්‍රතො, සංප්‍රති යන උපසහීයන් කෙරෙන් පරවූ ඥාධාතුහු කෙරෙන් කතියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

සංඡුභිතෙ ප්‍රතිඡුභිතෙ යනු අයත්කෙරෙහි යන අර්ථයි. අසමානො කිං, අසමානො යනු කුමටය? පුත්‍රං සංඡුභාති යනාදියෙහි සිහිකිරීම අර්ථයෙහි පරසෙසමපදයයි. [පාඡ්ඡිනි: 1. 3. 46.]

(මු-) 899. ඤෙජ්ඣෙඤා ඝෙ. (ඤා: 5 ථෙ 7. අඤා 7. ඝෙ 7.)

දඤ්ඨතෙ භවො භක්ඛාන්. අඤා යත් ථං තවෙවත්. ඝ ඉති කිං-දඤ්ඨති ශමනං භක්ඛාන් භක්ඛාති. සමානො තු සමාරයති භක්ඛාන් භරී.

(ස-) අඤා, ඤිප්‍රත්‍යය නැතිකල්හි ; ථෙ, කම්මයෙහි ; ඝෙ, ඤිප්‍රත්‍යයානත තත්හි ඒ කම්ම කතියෙහි සිටිකල්හි ; ඤා, ඤිප්‍රත්‍යයානත ධාතුහු කෙරෙන් කතියෙහි ආත්මනෙ පදය වන්නේය ; සමානාථියෙහි ආත්මනෙපදය නොවත් නේය.

භක්ඛා: භවං පශ්‍යන්ති යනු ඤිප්‍රත්‍යය රහිත කල්හි පර සෙසමපදයෙහි යෙදීමයි. දඤ්ඨතෙ භවො භක්ඛාන් යනු ඤිප්‍රත්‍යයානතවූ කල්හි යෙදීමයි, ඤි රහිතකල්හි වූ භවං

යන කමිය සිදු යෙදූ කල්හි හව්‍යා සි ආත්මනෙපදයෙහි කතීන්ධයෙන් සිටියි. ආත්මානං යන කමිය ගෞරවයයි.

අඤ්ඤා යත් එං තවෙට්ත් ඝ ඉති කිං, ඝෙ යනු කුමටය? දශියති ගමිහුං භක්තාන් භක්තිං යන මෙහි භක්තිය කතීන්ධ බැවින් ආත්මනෙපදය නොවිමයි. භක්තාං ගමිහුං පශ්‍යන්ති යන මෙහි ඤී රහිත කල්හි ගමිහුං සි කමියෙන් සිටි පදය සිදු යොජිත කල්හි කතී නොව භක්තිං යන්න කතීන්ධයෙන් සිටිගෙසින් පරසෙමපදය විමයි. සමානෝ හු, සමාතිංගෙහි වනාහි ඤ්ඤාප්‍රත්‍යයානන නුචු කල්හි කමීචු හරිගබ්බය ඤ්ඤාප්‍රත්‍යයානනචු කල්හි කතීන්ධය ඇතිකල්හිද සමරණීය බැවින් ආත්මනෙපදය නොවේ. [පාණිනී: 1. 3. 67.]

(මු-) 900. ඤායන්ත ප්‍රලොභෙ වද්‍ය. (ඤා-යන්ත-ප්‍රලොභෙ 7. වද්‍ය: 5.)

පාණිනීච්චදතෙ, ඤෙත්‍රෙ වදතෙ, ශිෂ්‍යමුපවදතෙ.

(ස-) ඤායන්ත ප්‍රලොභෙ, ඤාය-යන්තය-ප්‍රලොභය යන මේ අර්ථයත් කෙරෙහි; වද්‍ය, වදෙද වාචි යන ධාතුහු කෙරෙන් කතීන්ධ වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

පාණිනීච්චදතෙ, පාණිනීතෙම කිම දතී යන අර්ථයි. ඤෙත්‍රෙ වදතෙ, ඤෙත්‍රයෙහි යන්න කෙරෙහි යන අර්ථයි, ශිෂ්‍යමුපවදතෙ, ශිෂ්‍යයාට ලොභ උපදවයි යන අර්ථයි. [පාණිනී: 1. 3. 47.]

(මු-) 901. අනොරථාන්. (අනො: 5. අභාත් 5.)

අනුවදතෙ.

(ස-) අනො, අනුප්‍රච්චි; අභාත්, අකමීකචු වදධාතුහු කෙරෙන් කතීන්ධයෙන් ආත්මනෙපදය වන්නේය.

අනුවදතෙ, රාමනෙම යම්සේ කියාද තෘෂ්ණද එසේ කියයි යන අර්ථයි. අභාත් යනු කුමටය? ප්‍රමොක්තං අනුවදති, යන තන්හි කමීවත් කල්හි පරස්මෙපදය විමයි. [පාණිනී: 1. 3. 49.]

(මු-) 902. විමති-ව්‍යකතසභොකෙනා. (විමති-ව්‍යකතසභොකෙනා: 7..)

විවදනෙත ශිෂ්‍යා. ව්‍යකතං කිං, සංප්‍රවදනති බහා:.*

* විවිධාමතිර් විමති, ව්‍යකතා වාසො සභොකතිභෙවති ව්‍යකතසභොකති, විමතිභෙව ව්‍යකතසභොකතිභෙව තෙ තයො:.

(ස-) විමති, විවිධවූ මතිඇත්තේය ; ව්‍යක්තසභොක්තෘස, ව්‍යක්තවූ කථාව අන්‍යයන් හා සමග කෙරේ යන මේ අර්ථය යන දෙකේ පවත්නාවූ වද්ධාතුහු කෙරෙන් කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

විවදනෙහි ශිෂ්‍යා යනු අර්ථයෙහි උද්ගරණයි, ශිෂ්‍යයෝ විවිධවූ ඥානය මුල්කොට පවත්නා කථාව කෙරෙන් යනු එක උද්ගරණීයයි. ව්‍යක්තව අන්‍යයන් හා සමග කියත් යනු අන්‍යථීයයි. ව්‍යක්තං කිං, ව්‍යක්තං යනු කුමටය? සංප්‍රවදනති ඛගාස යන්නෙහි විවිධඥාන රහිතවූ අව්‍යක්තශබ්දයෙහි පවත්නා වද්ධාතුවෙහි ආත්මනෙපදය නොවීමයි. [පාණිනී: 1. 3. 48.]

(මු-) 903. නදෙනගෙ වා. (නදෙකගෙ 7. වා 1.)

විප්‍රවදනෙහි විප්‍රවදනති චෛද්‍යා.

(ස-) නදෙකගෙ, ඒ විමතිය ව්‍යක්තවූ සභොක්තීය යන මොවුන්ගේ යොගයෙහි වද්ධාතුහු කෙරෙන් ; වා, විකල්පයෙන් කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

විප්‍රවදනෙහි චෛද්‍යා, චෛද්‍යයෝ විවිධඥාන පුච්ඡාවූ කථාව කියත් කියාද, ව්‍යක්තවූ කථාව අන්‍යයන් සමග කෙරෙන් කියාද අර්ථයි. උභයපදයම චේ. [පාණිනී: 1. 3. 50.]

(මු-) 904. අවාද් ගිරා. (අවාත් 5. ගිරා 5.)

අවගිරතෙ.

(ස-) අවාත් ගිරා, අවපුච්ඡි ගිර්ධාතුහු කෙරෙන් කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය. අවගිරතෙ, යනු ඊට උද්ගරණයි. [පාණිනී: 1. 3. 51.]

(මු-) 905. සමා ප්‍රතිඥායාං. (සමා: 5. ප්‍රතිඥායාං 7.)

ගතං සංගිරතෙ.

(ස-) සමා ප්‍රතිඥායාං, සම උපසගීයා කෙරෙන් පරවූ ගිර්ධාතුහු කෙරෙන් ප්‍රතිඥාවෙහි කතීය වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

ගතං සංගිරතෙ, සියයක් ප්‍රතිඥා කෙරෙයි යන අර්ථයි. [පාණිනී: 1. 3. 52.]

(මු-) 906. උච්චරා සඨාන්. (උත්චරා 5. සඨාන් 5.)

ධම්මච්චරතෙ-සඨාන් කිං, ධුම උච්චරති.

(ස-) උච්චර: සභාත්, සකම්කවු උත් පුළු වරධානු කෙරෙත් කඩියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

ධම්මවුච්චරතෙ, ධම්ම උත්කුමණය හෝ උලුච්චිකනය කෙරෙයි. සභාත් කිං, සභාත් යනු කුමටය? ධුමඋච්චරති යන්නෙහි වරධානුව කම් රහිත කල්හි ආත්මනෙපදය නොවී මයි. ධුමය උභිභාගයට නගිසි. [පාණිනී: 1. 3. 53.]

(මු-) 907. සමසුත. (සම: 5. තුක 3.)

අශ්වෙන සඤ්චරතෙ.

(ස-) තුක, කරණ තාතියානතයා සමග යෙදුනු කල්හි; සම: සම් උපසගියා කෙරෙත් පරවු වරධානු කෙරෙත් කඩියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

අශ්වෙන සඤ්චරතෙ, අශ්වයා කරණකොටගෙන සඤ්චාරණය කෙරේ. හෙතුයෙහිද සභාතියෙහිද තාතියාව හා සමග ආත්මනෙපදය නොවන්නේය, එහෙයින් පුණ්ණන සඤ්චරති පුණ්ණ සඤ්චරති යන හෙතෙම සභාතී දෙකෙහි ආත්මනෙපදය නොවේ. [පාණිනී: 1. 3. 54.]

(මු-) 908. දුන: සා චෙච්චාමෙ. (දුන: 5. සා 1. චෙත් 1. චාමෙ 7.)

දුසක සංයච්ඡතෙ කාමි. චාමෙ කිං, දුසක සංයච්ඡති හික්කා චික්කාමෙ.

(ස-) සා, ඒ තාතියානොමෝ; චෙත්, ඉදින්; චාමෙ, වතු චාමියෙහි වන්නිද එකල්හි ඒ තාතියානතයා හා සමග සංපුළුවු; දුන:, දුනධානු කෙරෙත් ආත්මනෙපදය වන්නේය.

කාමීජනතෙමෙ; දුසක සංයච්ඡතෙ, දුසියට වසුනාදිය දෙසි යන අර්ථයි. චාමෙ කිං, චාමෙ යනු කුමටය? දුසක, දුසිය කරණකොටගෙන; හික්කා සංයච්ඡති යන මෙහි කරණය සෙහි දුනධානු කෙරෙත් ආත්මනෙපදය නොවෙයි. ආත්මනෙපදෙදුහරණයෙහි දුසක යන්න (293) අධිකම්ප්‍රදාන යෙහි තාතියායි. [පාණිනී: 1. 3. 55.]

(මු-) 909. උප-සමො විවාහෙ. (උපයම: 5. විවාහෙ 7.)

රාම: සිතා මුපායත උපායංසත.

(ස-) උපයම:, උප පුළුවු යමධානු කෙරෙත්; විවාහෙ, විවාහාතියෙහි කඩියා වාචා කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

විවාහාභියෙන් ස්විකාරඵය වක්තව්‍යයයි දුහිදසතෙමේ කියයි, එහෙයින් විශ්වාමිත්‍රාදක්‍රමප්‍රසංගම යනාදිය වේ. උප-යම-පි-තත්, සි, (880) සිහට විකල්පයෙන් කිත්සංඥ බැවින් (676) ඥම්ලොපය කළ කල්හි (562) සිහට ලොපවේ, උපායත. රුමතෙම සිතාව විවාහ කෙළෙය. කිත්ති විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (50) මකාරයහට අනුසාරය වේ, උපායංසත. [පා-ඡ්‍යා: 1. 3. 56.]

(මු-) 910. **භූච්ඡේදන.** (භූජ: 5. අශතෙ 7.)

ශාලීන් භූච්ඡේදන ගෞ. අනශතෙ තු පෘථිවි. භූතකති රුජ.

(ස-) අශතෙ, භෞජනාභියෙහිවූ; භූජ: භූජධාතුහුකෙරෙන්; කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය. ගෞ, ගවතෙම; ශාලීන්, ධාන්‍යයන්; භූච්ඡේදන, කසි; අනශතෙ තු, භෞජන භින්නාභියෙහි වනාහි; පෘථිවි. භූතකති රුජ, රජතෙම පෘථිවිය පාලනය කෙරෙයි. උපභෞගාභියෙහිද කිසිතනින් මහා කවිප්‍රයෝගාදියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය යනු වක්තව්‍යයි. ඒ මෙසේයි, බුහුපෙ පෘථිවිපාල: පෘථිවිමෙව කෙවලාම, යනාදියෙහියි. [පා-ඡ්‍යා: 1. 3. 66.]

(මු-) 911. **සංක්ෂේපණ.** (සංක්ෂේපණ: 5.)

අක්‍රං සංක්ෂේපණ.

(ස-) සංක්ෂේපණ, සංප්‍රච්ඡිද්ධ ක්ෂේප්‍රධාතුහුකෙරෙන් කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය. සංක්ෂේපණ, තිසුක්‍ර කෙරේ. [පා-ඡ්‍යා: 1. 3. 65.]

(මු-) 912. **සුජීර උද්ගාමෝසඤ්ජාත්‍ර.** (සුජීර: 5. උද්ගාම: 5. අසඤ්ජාත්‍ර 7.)

උද්ගාමික්තෙ ප්‍රසුච්ඡික්තෙ. සඤ්ජාත්‍ර තු ප්‍රසුච්ඡික්ත සුචං.*

(ස-) උද්ගාම: උත්ත කෙරෙන්නද ගිසංඤ්ජාගේ සුචං කෙරෙන්නද පරවූ; සුජීර: සුජීරො ඤ්ජාත්‍රො යන ධාතුහු කෙරෙන් පරව කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය; අසඤ්ජාත්‍ර, සඤ්ජාත්‍රය යොදනුලබන කල්හි ආත්මනෙපදය නොවන්නේය.

උද්ගාමික්තෙ යනු උත්ප්‍රච්ඡි සුජීරධාතුයි, ප්‍රසුච්ඡික්තෙ යනු

ප්‍රසූචීසි. යඥපාත්‍රෙ තු ප්‍රසූනනති සූචං, නුගපතක ආකාරවූ උගුරුස්ස ද-ණ්ඩෙන් කරණලද සූචි නම් යාගපාත්‍රය යාගයෙහි නියෝගකෙරෙයි යන අර්ථයි. මෙහි පරස්මෙපදයයි. [පාණිනී: 1. 3. 64.]

(මු-) 913. ප්‍රතාරෙ වක්ඛි-ගභී: (ප්‍රතාරෙ 7. වක්ඛි-ගභී: 5.)

වටුං වක්ඛවයතෙ ගභීයතෙ. ප්‍රතාරෙ කිං, ශ්‍යෙනා'හිං වක්ඛවයති.

(ස-) වක්ඛවිගභී:, වක්ඛවුගතකා, ගාබිර්සුලිප්පෙ යන ධාතූ දෙකින් ප්‍රෙරණය ඥානනය යන දෙදෙනා කෙරෙන් පරව; ප්‍රතාරෙ, වක්ඛවාකිරීමෙහි කතියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

විසංවාදනයයි දුර්ගිංගතෙමෙ කියයි. වටුං, බ්‍රාහ්මණකුමාරයා; වක්ඛවයතෙ ගභීයතෙ, වක්ඛවාකරවයි යන අර්ථයි. ප්‍රතාරෙ කිං, ප්‍රතාරෙ යනු කුමටය? ශ්‍යෙනා අහිං වක්ඛවයති, පක්ෂිනෙම සපීයා ගමන් කරවයි යන මෙහි වක්ඛවා රහිත බැවින් ආත්මනෙපදය නොවේ. [පාණිනී: 1. 3. 69.]

(මු-) 914. පුජාහිභවෙ ච ලාපෙ: (පුජාහිභවෙ 7. ච 1. ලාපෙ: 5.)

ජවාහිලාපයතෙ. ශ්‍යෙනා වතීතිකාමුලාපයතෙ. පුත්‍ර මුලාපයතෙ. එළු කිං, ඝාතං විලාපයති.

(ස-) පුජාහිභවෙ ච, පුජාවෙහිද අභිභවයෙහිද වකාරය හෙතුකොටගෙන ප්‍රතාරණයෙහිද; ලාපෙ:, ලාපි යන්නහු කෙරෙන් කතියෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

ලීඩාතුහු කෙරෙන් ක්ෂිප්‍රත්‍යය වන්නේය, (745) ඩා, පක්ෂයෙහි ලාඩාතුහු කෙරෙන් ක්ෂිප්‍රත්‍යය වේ, ධාතුවය ආකාරනා බැවින් (784) පණ්. ලාපි යන රූපයයි. ජවාහි:, ජවිලකශවලින් නොහොත් පුෂ්ප ජවාවලින්; ලාපයතෙ, පුජාකරවයි. ශ්‍යෙන:, උතුසුතෙම; වතීතිකාමුලාපයතෙ, වතීතිකා (වටු) ධෙහුව අභිභවය කරවයි. පුත්‍රමුලාපයතෙ, පුත්‍රයා වක්ඛවාකරවයි. එළු කිං, මේ කියනලද්දවුන් කෙරෙහි ආත්මනෙපදය කුමටය? ඝාතං විලාපයති, යන මෙහි ද්‍රවිකරණවියෙහිවූ, ලාඩාතුහු කෙරෙන් පරසෙමපදය වීමයි.

(මු-) 915. මිථිකා කාරෙ රහත සෙ. (මිථික 5. කාරෙ: 5. අභ්‍යසෙ 7.) පදං මිථිකාකාරයනෙ.

මිථික කිං, සාධු පදං කාරයති. අභ්‍යසෙ කිං, සකෘත් පදං මිථිකා කාරයති.

(ස-) මිථික, මිථිකශබ්දයා කෙරෙන් පරවු ; කාරෙ, කාරි යන්නහු කෙරෙන් අභ්‍යසෙ, පෞත: පුත්‍රයෙහි කතී වාච්‍ය කල්හි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

පදං මිථිකා කාරයනෙ, ස්වරූපයෙන් දූෂ්‍යවු පදය නැවත නැවත උච්චාරණය කරවයි. මිථික කිං, මිථික යනු කුමටය? සාධු පදං කාරයති, දූෂ්‍යවු පදය නැවත නැවත උච්චාරණය කරවයි, යන අර්ථයෙහි පරසෙමපදය විමසි. අභ්‍යසෙ කිං, අභ්‍යසෙ යනු කුමටය? සකෘත් පදං මිථිකා කාරයති, ස්වරූපයෙන් දූෂ්‍යවු පදය එක්වරක් උච්චාරණය කරවයි යන මේ අර්ථයෙහි පරසෙමපදය විමසි. [පාණිනි: 1. 3. 71.]

(මු-) 916. ව්‍යතිහාරෙ ගතිහිංසාශබ්ද්‍යී-හසාන්‍ය හාච හෝ'නනෙතනතමේ. (ව්‍යතිහාරෙ 7. ගති—වහ: 5. අන නෙතනතමේ 7.)

ව්‍යති හවතෙ අකීම්‍ය්‍ය, ව්‍යති හරතෙ ව්‍යති වහතෙ. ව්‍යති ජඤ්ජව ව්‍යතිජඤ්ජවං.*

(ස-) ගති හිංසා ශබ්ද්‍යී හසාන්‍ය, ගමනාදිධාතු හිංසාදී ධාතු ශබ්ද්‍යීධාතු හසධාතු යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් අන්‍යවු ධාතූන් කෙරෙන්ද ; හා වහ, හාධාතු වහධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්ද ; ව්‍යතිහාරෙ, ව්‍යතිහාරයෙහි කතීයෙහි ආත්ම නෙපදය වන්නේය ; අනනෙතනතමේ, අනෙතනතමීශබ්ද ප්‍රයෝගකරණලබන කල්හි නොවන්නේය.

ව්‍යතිහවතෙ අකීම්‍ය්‍ය, හිරු ව්‍යසා අසායට ගිය කල්හි යම්‍යේ උද්‍යවේද ව්‍යතෙමේද හිරු අසාගනවුකල්හි එසේම උද්‍යවෙයි යනු ව්‍යතිහාරයයි, එහෙයින් ව්‍යතෙම හිරු මෙන්

* ගතියෙ හිංසා ව ශබ්දයෙ ගතිහිංසාශබ්ද්‍ය, තෙ අපි යෙමාං තෙ ගතිහිංසාශබ්ද්‍යීය. තෙ ව හසයෙ තෙ ගති හිංසාශබ්ද්‍යීහසා, තෙහෙතනතමේ ගතිහිංසාශබ්ද්‍යී හසාන්‍ය, ගතිහිංසාශබ්ද්‍යීහසාන්‍යයෙ හායෙ වහවෙති තසමාත්. අනෙතනතමය අපි ඉව අපි යස සො'නෙතනතමී: න අනෙත නතමී'නනෙතනතමීසගයමිත්.

අසනවෙයි යන අර්ථය. අනෙකුත්යයන් එකඟත්වය ක්‍රියාකරණය වන්නාමයයි. හා-වහ ධාතුවය ගමනාපි බැවින් වෙනම ගැන්මයි. වෘත් හරතෙ වෘත් වහතෙ කෘෂණං බාලකා: එසේම වෘත්හරතො ධාතූන් වෘත් වහතො භාරං කෘෂකා: යනාදිය වේ. වෘත් ජඤ්චි, තිං යනු ශෙෂයයි. වෘත් ජඤ්චිං, සුයං යනුද ශෙෂයයි. මෙහි ජනමලිපි නො, (726) විඤ්, (708) ඉමිද, (230) උච්ච්‍යොපයද වෙත්. [පාණිනී: 1. 3. 14, 15, 16.]

(මු-) 917. 'හො'සෙන රෙති. (හ: 1. අසෙන: 6. එති 7.) අසෙනාභී: සංඥකාරෙ පරෙ. වෘත්තෙ.

(ස-) එකාරෙ පරෙ, එකාරයා පරකල්හි; අසෙනා, අසධාතූහට; හ: සංභ්, හකාර වන්නේය. වෘත් අසධාතූ, කි-එ, මෙයින් ධාතූහට හකාර වේ, වෘත්තෙ.

(මු-) ගතෘථාදෙසු, වෘත්සථිතනි වෘත්ස්තනනි වෘත් ජලපනනි වෘත්හසනනි අනෙකනතථි තු පරස්පර. වෘත්පුතනි.

(ස-) ගතෘථාදෙසු, ගතෘථාදීහු කෙරෙත් වනාහි; වෘත් සථිතනි යන මෙහි ගමනාපියෙහිද වෘත්ස්තනනි යන මෙහි හිංසාපියෙහිද වෘත්ජලපනනි යි ශබ්දථියෙහිද වෘත් හසනනි යි හසධාතූහු කෙරෙත්ද පරස්මෙපදයි. අනෙකනතථි තු, අනෙකනතථියෙහි වනාහි; පරස්පරං වෘත් පුතනනි යි පරස්පරශබ්දයෙන්ම වෘත්භාරය කියනලද බැවින් ආත්මනෙපදය නොවේ. සමාශ්විතියෙනො හො දධතුර් ගුවනවයමි යි රක්ෂවංශයෙහි විනිමය ශබ්දයද අනෙකනතථි බැවින් ආත්මනෙපදය නොවේ.

(මු-) 918. සමා දූශ් නනුශුනාප්‍රතිශ්‍රො: සහ: (ස්මා-ශ්‍රො: 5. සහ: 5.)

එහා: සනතොතොත මං සහත්. සුස්මුෂිතෙ දිදෘක්ෂතෙ ජිඤ්සතෙ ශුශ්‍රූෂතෙ. අනාහු අනුජිඤ්සති ආශුශ්‍රූෂති ප්‍රතිශුශ්‍රූෂති.*

* නාසනි අනුර් යසමින් සො'නනු, සවාසො ශුශ්‍රූවති අනනුශු: න විද්‍යොතෙ ආප්‍රති යසමින් සො'නාප්‍රති, සවාසො ශුශ්‍රූවති අනාප්‍රති ශ්‍රූ: ස්මාට්ව දූශ්ව අනනුශුශ්‍රූ අනාප්‍රතිශුශ්‍රූවති තස්මාත්.

(ස-) සනතොතභ්‍යා, සන්ප්‍රත්‍යයානාවු ; එභ්‍යා, ස්මාධාතු දූශධාතු දෙකද අනුප්‍රථී ඥාධාතුද ආප්‍රති වය ප්‍රථීවු ශ්‍රාධාතුද යන මේ දෙක රහිතවුවන් කෙරෙන්නද ; මං සඤ්ඤා, කතීයෙහි ආත්මනෙපදය වන්නේය.

සුස්මුෂිතෙ, යනාදී පද සතර ක්‍රියනලද ධාතු සතරදෙනා හට උද්ගරණයි. අන්‍යත්‍ර, අනුප්‍රථී ඥාධාතු ආදී තිෂ්ඨවිෂයෙහි ; අනුප්‍රථී ඥායති යනු අනුප්‍රථී ඥාධාතු කෙරෙත් පරස්මෙපද යෙහි විමයි. ඉතිරි පද දෙක ආප්‍රති ප්‍රථී ශ්‍රාධාතු කෙරෙත් පරස්මෙපදයි. [පාණිනී : 1. 3. 57, 58, 59.]

(මු-) 919. ඤිඤ්ඤානාපිවධෙතාවදවසද මුච්චාද පරි මුභාසමසංසා'ගිඤ්ඤාපවද, ග්‍රන්ථොත් සමාසමා : එලිනි. (ඤිත් —යස : 5. අගිඤ්ඤා : 5. එලිනි 7.)

ඤිතො - ඤානනාපිවාදෙ - රහිත්තානෙ - රපවදෙ 'ග්‍රන්ථො' දදිප්‍රථීයමයෙව එලවති සෙ මං සඤ්ඤා.*

(ස-) ඤිතා, ඉත්සංඤ ඤාකාරයා කෙරෙන්නද ; ඤානනාපිවාදෙ, ඤිප්‍රත්‍යයානාවු පිවධාතු ආදිකොට ඇති ධෙ-නාන-වද-වස-දම-රැව-අද-පරිප්‍රථී මුභ-ආප්‍රථී යම-යස ධාතු දෙකද යන මොවුන් කෙරෙන්නද ; අගිත්තානා, ගිසංඤායා රහිතවු ඥාධාතු කෙරෙන්නද ; අපවද, අපප්‍රථීවු වදධාතු කෙරෙන්නද ; අග්‍ර භෞද්දි ප්‍රථීයමයෙව, ග්‍රන්ථහිනනාපියෙහි වූ උත්තද සම ආ දෙකද ප්‍රථීවු යමධාතු කෙරෙන්නද ; එලවති සෙ, එලයෙන් සුකතවු කතීයා ඇති කල්හි ; මං සඤ්ඤා, ආත්මනෙපදය වන්නේය.

මෙහි ඤිත් පදයෙන් ගණපාඨයෙහි ඤානනාපිවාද ධාතුහුද ඤි ප්‍රත්‍යයානා ධාතුහුද ගන්තාලාබෙන්. ඒ ඤිත්තියෙන්ම

* පරෙර් මුභා පරිමුභා, ආචො යම-යසො ආයමයසො, පිවයෙව ධෙයෙව නාත්ත වදයෙව වසයෙව දම ව රැවයෙව අදයෙව පරිමුභයෙව ආයමයසො වෙති තත්. ඤානනාපිවාදෙ පිව ධෙතාවදවසදමුච්චාද පරිමුභායමයස්වෙති තත්. ඤිච ඤානනා පිවාදි—යස් වෙති තස්මාත්. නාසති ගිර් යසමිත් සං'ගි, අගිඤ්ඤායො ඤායෙති අගිඤ්ඤා. අපාත්වද : අපවද : උද්ව සමිව ආයෙව උත්තයමා, තෙතො යමි උත්තයමායමි, න ග්‍රන්ථො'ග්‍රන්ථා, අග්‍රන්ථො උත්තයමායමි අග්‍රන්ථොත්තයමායමි තතා : අගිඤ්ඤා අපවදයෙව අග්‍රන්ථොත්තයමායමි වෙති තස්මාත්.

සූත්‍රාශාසනය ලද කල්හි ඥානන පිටුපසින් ගැන්ම (861) කම්පානනාමේ ඔ සනාදියෙන් කරණලද පරසෙම පදයාගේ වැළැක්ම පිණිසයි. අත්පරිද්දෙකින් විනම් පිට-බෙ-අද යන මේ බාහුන් ආභාග්‍රී බැවින් අන්‍යවූ බාහුන් සූත්‍රාශාසනය රහිත කල්හි ප්‍රාණවත් කඩ්දා අකම්බැවින් පරසෙම පදප්‍රාසනය වන්නේය, එහෙයින්ද කම්පානනාමේ ඔ සනාදි විශේෂවිධානය කෙරෙන් පිටත්වූ සියලු ඥානනා බාහුන් කෙරෙන් එලවත් කඩ්දා ඇතිකල්හි ආත්මනෙපදය සිබයි. තවද, සාමඥාත්විතකේ සනාදි පුරුද්ගණයෙහි වූ ඥානනායා කෙරෙන් පුරුද් බාහුන් කෙරෙහි වූ සූත්‍රාශාසනේ ඥාකාරය කරණකොටගෙන ඥාකාරානුබන්ධයක් නැතැයි ප්‍රකාශ කරණ බැවින් ගණයෙහි කියනලද ඥාකාරානුබන්ධයෙන් හිනනවූ පුරුදින් කෙරෙන් මේ ව්‍යවස්ථාව නොවන්නේය. [පණ්ණි: 1. 3. 72—77.]

(මු-) යජතෙ. පායයතෙ ධාපයතෙ නතීයතෙ වාදයතෙ වාසයතෙ දමයතෙ රුවයතෙ ආදයතෙ පරිමොහයතෙ ආයාමයතෙ ආයාසයතෙ. ජනීතෙ අපවදතෙ උද්ගමයතෙ සංගමයතෙ ආගමයතෙ. ග්‍රන්ථාදා වෙදමුද්ගමයතෙ. එලිනි කිං, යජති යාජකා.

(ස-) යජෙ ඥාන දෙව්‍යාපිච්ඡාදය, යන බාහුවෙන් යජතෙ යි සිබයි, මේ ඉත්සංඥ ඥාකාරබාහුයි.

සූත්‍රාශාසනයේ නම්, පා පානෙ, ධෙව පානෙ, නානා නර්තනෙ, වදෙද වාචි, ඵෙව සෞනිවාසෙ, දමුහා ඉර්ගමෙ, රුවච්ඡා ප්‍රිතිප්‍රකාශයො, අදලො භක්ෂෙ, මුහුදා භා වෙවි තෙත්තා, ඔගමුපරමෙ, ඉර්ගමුපරමෙ, යන මේ එකොලස ඥානනාගෝසි. ඥානබොධෙ, වදෙදවාචි, ඔගමුපරමෙ, යන මේ තුණ් උත් සම් ආ පුච්ඡි. ග්‍රන්ථාදා, ග්‍රන්ථයෙහි වනාහි ; වෙදමුද්ගමයතෙ, වෙදවබොධය පිණිස යන්න කෙරෙයි. එලිනි කිං, එලිනි යනු කුමටය? යජති යාජකා, ධනාද්ග ලැබීම පිණිස අනුත් සදහා යාගකරණ යාජකයාහට යාග එලය හිමිනොවන බැවින් ඔහු ශුඛ කඩ්දා කල ආත්මනෙ පදය නොවේ. යාගඑලය විශදම දී යාගකරවන්නාහටයි.

ඉති මපාදා.

ආත්මනෙපදපාදය නිමි.

සීහාවං.

(මු-) 920. සී-හාවෙ මං. (සී-හාවෙ 7. මං 1.)

ධොර් සේ හාවෙ ව මං සතත්.

(ස-) ධො:, ධාතුහු කෙරෙන් පරව; සේ, කම්මයෙහිද; හාවෙ ව, හාවයෙහිද; මං සතත්, ආත්මනෙපදය වන්නේය.

හාවෙමාද්දං යනු කියන්නේය, එසේද මෙහි හාවග්‍රහණය පරසුත්‍රයෙහි අනුවෘත්තිය පිණිසයි. වෘත්තියෙහි ධො: යනු කීම ධාතුමාත්‍ර ප්‍රාප්තිය පිණිසයි, එහෙයින් පව්‍යතො, විකිත් සතතො, කායතීතො, පිපසාතො, පාපව්‍යතො යනාදිය වේ. කම්මය වාව්‍යකල්හි ප්‍රත්‍යයෙන් කම්මයම කියනලද බැවින් කම්මපදයාගේ සධ්‍ධිකතාම-සුඡ්මද් අස්මද්දි අනුසාරයෙන් සුභාපදයාගේ වචනාදිය වන්නේය. [පාණිනි: 1. 3. 13.]

(මු-) 921. ර-තනොර් යතිණො. (ර-තනො: 7.. යක්-ඉණො 1..)

ධො: රෙ පරෙ යක් තනි පරෙ ඉණ් සතත් සේ හාවෙ ව. ස්තුයතො විජ්ණු:, ස්තුයෙතො, ස්තුයතාං, අස්තුයතො. අසතාවි.

(ස-) රෙ පරෙ, රසංඥා පරකල්හි; සේ, කම්මයෙහිද; හාවෙ ව, හාවයෙහිද; ධො:, ධාතුහු කෙරෙන් පරව; යක්, යක්ප්‍රත්‍යය වන්නේය; තනි පරෙ, තත්විහකති පරකල්හි; ඉණ් සතත්, ඉණ්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

අභිගත විශෙෂයා අපෙක්‍ෂාකිරීමට වඩා නිමිත්තගත විශෙෂය බලවත් බැවින් විසංඥයෙහි සිප්‍රත්‍යයා විසින් යක් ප්‍රත්‍යය බාධාකරණු ලැබේ, ඉණ්ප්‍රත්‍යයා විසින්ද සිප්‍රත්‍යය, බාධාකරණු ලැබේ. යක් කල කල්හි කකාරය ඉන් බැවින් ගුණ නොවේ, කකාරය ගුණවෘඩි නිෂේධයෙහි කාශිකායෙහි කියයි. ඡන්ත බැවින් ඉණ් පරකල්හි වෘඩියි. සතු-කී-තො, මෙයින් යක්, (590) දීඨිවේ, ස්තුයතො විජ්ණු:, විජ්ණු: යනු කම්මයි, ජනො: යනු ශෙෂයයි, විජ්ණුතොම ජනයන් විසින් සතුති කරණු ලැබේ. බි-ර්ත, යක්, ස්තුයෙතො. ගි-තාං, ස්තු යතාං. සී-තො, අස්තුයතො, සතු-වි-තත්, අම්, මෙයින් ඉණ් (577) වෘඩියි, (644) තත්ලොපය වේ, අසතාවි. [පාණිනි: 3. 1. 66, 67.] Digitized by Microsoft®

(ස-) තපා, තපධාතුහු කෙරෙත් පරව; අනුතාපෙ, අනුතාපාච්ඡෙති; න ඉණ්, කම්භි භාව දෙක්හි තත් පර කල්හි ඉණ් ප්‍රත්‍යය නොවන්නේය.

අනුපුච්ඡි තපධාතු, තත්, ඉණ් නිෂේධ කල්හි සිප්‍රත්‍යයද අකාරගමයද වන්නේය; ඔෟකාරය ඉත්ඛැවින් ඉම් නොවේ, (562) සිලොපය වේ, අත්චතප්ත. දියතෙ යන මෙහි, චුද්‍යඤ්චි දුනෙ, දුනුලුනෙෞ, දුලුලොධනෙ, දෙඛපාලනෙ, දෙයවෙෂ්ඨෙ යන මේ ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි (612) දුමාලෙය යනාදියෙන් හි, (921) යක් වේ. [පාණිනී: 3. 1. 65.]

(මු-) 924. යන් ඤණිත්කාදිණ්‍යානා. (යන් 1. ඤණිත් කාදිණි 7. ආතා: 5.)

ආදන්තානාං යන් සතත් ඤණිති කාති ඉණි ව.*

(ස-) ඤණිතිකාති, ඉත්සංශුචු ඤකාර-ණකාර දෙකින් සුත්තවු කාදන්ත ප්‍රත්‍යයත් පර කල්හි; ආදන්තානාං, ආකාරගත ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි; යන් සතත්, යන්ආගමය වන්නේය; ඉණි ව, ඉණ් පර කල්හිද යන් වන්නේය.

ආකාරගත ධාතූන් කෙරෙත් ණප්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි (609) ඛෙච්චිධාන කල ඛැවින්ද, ඤිප්‍රත්‍යයා පරකල්හිද (784) පණ්චිධාන කල ඛැවින්ද මෙහි ඤණිත් යන මෙයින්ම සිඛ කල්හි කාත්වු ඉණ් යන්නහුගේ ග්‍රහණය, දර්ශ්‍යධාතුහු කෙරෙත්. ණප් කල කල්හි, දදර්ශ් යන මෙහි යන්ආගමය වැලැක්වීම පිණිසයි, අත්පරිද්දෙකින් විනම්, ලොපො'පතදෙශලව්‍ය තෙ යන න්‍යායයෙන් ලොපයාගේ ආදෙශකිය ඇති කල්හි, ආගමාදෙශයොඡ්චිඛෙ ඛලියානාගමො විධි: යන න්‍යාය හෙතු කොටගෙන (702) දර්ශ්‍යආලොප: යනාදි සුත්‍රය ඛාධාකොට මෙයින් යන්ආගමය ලද ඛැවිති. [පාණිනී: 7. 3. 33.]

(මු-) අදුසි, අදුසිභානාං අදිභානාං.

(ස-) දුධාතු-තත්, (921) ඉණ් වේ, (644) තත්චිහනනිභට ලොප් වේ, මෙයින් යන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය, අදුසි. ආතාං, සි, (922) මිණ්, ඉණ් මිණ් ප්‍රත්‍යයත් දෙදෙනාගේ හෙදරහිත ඛැවිති, මෙයින් යන්, අදුසිභානාං. මිණ් ප්‍රත්‍යයාගේ විකල්ප

* ඤ ව ණ ව ඤණේෞ, තො, ඉතො යසා ස ඤණිත්, සවාසො කාමෙති ඤණිත්තාත්, ස ව ඉණ් ව තසමිත්.

පක්‍ෂයෙහි, (736) ස්වාදේය යනාදියෙන් හි, අදිෂානාං. ස්වරූපාධිපතිකානු කෙරෙන් මිණිප්‍රත්‍යයයි.

(මු-) හත්තන, අවධි අසානි, අසානිෂානාං. අවධිෂානාං අහසානාං.

(ස-) හත්තන-තෙ, (921) යක්, හත්තන. හත්තන, තත්, ඉණ්, තත්විහකතිහට ලොප් වේ, (678) වධාදෙශයි, (577) වාඩිසි, (744) නැවත හුඬ වේ, අවධි, වධාදෙශ විකල්පපක්‍ෂයෙහි (679) හකාරයහට ඝකාර වේ, වාඩිසි, අසානි. ආනාං, සි, මිණි, හකාරයහට ඝකාර වේ, වාඩිසි, අසානිෂානාං. මිණිප්‍රත්‍යයාගේ විකල්පපක්‍ෂයෙහි වධාදෙශ වේ, (554) ඉමි, අවධිෂානාං. ඔහුගේ විකල්පපක්‍ෂයෙහිද (879) හත්තන කිත් සි යන්නෙන් සිහට කිත්, (676) ඤම් ලොපයයි, අහසානාං. හත්තනහට උද්ගරණයි.

(මු-) ගාහතෙ, අග්‍රාති, අග්‍රාතිෂානාං අග්‍රාතිෂානාං.

(ස-) ග්‍රහධාතු, තෙ, යක්, (661) ජතදෙශ වේ, ගාහතෙ. ග්‍රහ-තත්, ඉණ්, වාඩිසි, තත්විහකතිහට ලොප් වේ, අග්‍රාති. ආනාං, සි, මිණි, වාඩිසි, අග්‍රාතිෂානාං. පක්‍ෂයෙහි, ඉමි, (771) ඉමිහට දිසි වේ, අග්‍රාතිෂානාං. ග්‍රහධාතුහු කෙරෙන් මිණිහට උද්ගරණයි.

(මු-) දෘශතෙ, අදර්ශි, අදර්ශිෂානාං අදෘශ්‍යානාං.

(ස-) දෘශ-තෙ, යක්, දෘශතෙ. දෘශ-වි-තත්, ඉණ්, ගුණයි, තත්හට ලොප්වේ, අදර්ශි. වි-ආනාං, සි, මිණි, ගුණවේ, අදර්ශි ෂානාං. පක්‍ෂයෙහි ඔෆකාරය ඉන් බැවින් ඉමි නොවේ, (154) ඡඩ්, (602) ඡකාරයහට කකාරද, (659) සිහට කිත්වන්ද, (111) ඡතියද වෙත්, අදෘශ්‍යානාං.

(මු-) ශමතෙ. මොහො මුකුඤ්ඤන, අශම් අශාම්, අශම් ෂානාං අශාම්ෂානාං, අශම්සිෂානාං.

(ස-) ශමධාතු, ඤි, වාඩිසි, (798) ක්වාදියෙන් හුඬද, ශමියන්තහු කෙරෙන් යක්ද, (641) ඤිහට ලොප්ද වෙත්, ශමතෙ. මොහො යනු ඤිප්‍රත්‍යය රහිත සකාරයාගේ කමීය බැවින් උත්තකමීයෙහි (280) ප්‍රථමායි. ශමධාතු, ඤි, වාඩිසි, ශාම්ධාතු, තත්, ඉණ්, වාශමයමථණ යනාදියෙන් විකල්පයෙන් හුඬද, නැවත තත්හට ලොප්ද වෙත්, අශම්, අශාම්. ආනාං, සි, (922) ස්වරූපාධිපතිකානු මිත්, ඤිණ්ණමොඤ්ඤ යනාදි

යෙන් හුඬුද දීඬුද වන්නෝය. අශම්භානාං, අශම්භානාං. මිණි විකල්ප පක්ෂයෙහි ඉමි, ඤාතං ලොප් නොවේ, අශම්භි භානාං.

(මු-) 925. භාවෙ මාද්‍යං. (භාවෙ 7. මාද්‍යං 1.)

මසකද්‍යං වචන. භාවෙ ප්‍රසූජ්‍යතෙ. මයා භූයතෙ, අභාවි, බහුවෙ. බුහුවෙ, භාවිතා භවිතා. ශම්‍යතෙ මුනිනා, අශම්. අකාමි අවාමි ආවාමි. ව්‍යුමි ව්‍යුමි. අවධි. අජගාරි, ඤායා තු අජගාරි අජගාරි.

(ස-) භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි ; මසකද්‍යං වචන, ආත්මතෙ පදයාගේ ආදිවචනය ; ප්‍රසූජ්‍යතෙ, යොදනුලැබේ.

භාවයෙහි තිබාදි විභක්තිහු අකමික ධාතුහු කෙරෙන්නට වන්නාහුය. කාර්පුන්‍යයෝ වනාහි සකමික ධාතුහු කෙරෙන්නට වන්නාහ. භාවය නම් ධාතුවියයි. ධාතුවිය වාච්‍ය බැවින් යුෂ්මද් අස්මද් දෙදෙනාගේ වාච්‍යත්වය නැති කල්හි, සෙ ආදි ප්‍රත්‍යයෝ නොවන්නෝය, නැවතද ධාතුවියහට විකාදිය අවිචක්ෂිත බැවින් විවචන බහුවචනයෝ නොවන්නෝය, ධාතුවියහට විකාදිහුගේ විචක්ෂාවත් කල්හිද, පුත්‍රා භෘං භූයතෙ යනාදියෙහි විවචනාදිය නොවන්නෝයයි කියනලදී. මයා භූයතෙ, යන මෙහි මයා යනු අනුකතකතීයෙහි තෘතීයාවයි. භූයතනායාමි යන අකමික ධාතුහු කෙරෙන්නට භාවයෙහි, කි-තෙ, යක්, භූයතෙ. භූ-වි-තන්, ඉණි, වාඛිසි, තන් හට ලොප් වේ, අභාවි. භූ-සි-ඵ, විකිකල කල්හි (560) ධිසංඥයහට විකල්පයෙන් අඛි, බහුවෙ, අඛිවිකල්ප පක්ෂයෙහි බුහුවෙ. මේ වනාහි අන්‍යයෝ කැමති නොවෙත්. ඩි-තා, ඉණි, වාඛිසි, භාවිතා, ඉණි විකල්ප පක්ෂයෙහි ඉමි වේ, භවිතා. ශමුනිරියශමෙ, තෙ, යක්, ශම්‍යතෙ මුනිනා. මුනි තෙම ශාන්තවෙයි යන අර්ථයි. වි-තන්, ඉණි, වාඛිසි, (744) ජනවධි නයාදියෙන් හුඬුද, තන් ලොපයද වෙත්, අශම්. එහිම කම වම ආවම යන මොවුන් තොරබැවින් ඔවුන් කෙරෙහි හුඬු නොවේ. අකාමි අවාමි ආවාමි. විපුළි ශ්‍රමධාතු, තන්, ඉණි, වාඛිසි, අමයම විශ්‍රමස්තු වා යන මෙයින් විකල්පයෙන් හුඬු වේ, ව්‍යුමි ව්‍යුමි. එසේම මාධාතු, අමි ආමි, අයමි අයාමි කියාද වේ. වධිතතො, වි-තන්, මෙහිද හුඬු වේ, අවධි. ජගාධාතු, තන්, ඉණි, (699) ජග්‍රො'ණප් යනාදි

සෙන් ගුණ නිෂේධ වේ, වෘත්තී, අජගාරි. ස්වප්‍රත්‍යයයි, (798) ස්වප්‍රත්‍යමොසතු සිංහ ප්‍රාසාදයෙන් විකල්පයෙන් ප්‍රසාද කළ කල්හි පදවයෙන් වේ, අජගාරි අජගාරි.

(මු-) 926. භන්ජනලම්භො වෙණුණමොර් නලොප්. (භන්ජ-අභිලම්භ: 5. වා 1. ඉණුණමො: 7.. න-ලොප්: 1.)

අභාජ් අභාජ්, අලාභි අලාභි. ගො තු ප්‍රාලම්භි.*

(ස-) ඉණුණමො: ඉණුප්‍රත්‍යය-ණුප්‍රත්‍යය යන මේ දෙක පර කල්හි; භන්ජලම්භ: භන්ජධාතූය ගිසංඥා රහිතවූ ලම්භධාතූය යන මොවුන් කෙරෙන් පරවූ; න ලොප්, නකාරලොපය; වා, විකල්පයෙන් වන්නේය.

භන්ජ බොමොවනෙ, ටි-තන්, ඉණු, මෙසින් නකාරලොප යද, උභිසංඥ අකාරයහට වෘත්තී, තන්ලොපයද වෙන්, අභාජ්. නකාරලොපය නුච්ඡිද්‍රව්‍යයෙහි උභිසංඥයක් නැති බැවින් වෘත්තීනොවේ, අභාජ්. ලභො ඔසප්‍රාප්තො, ටි-තන්, ඉණු, (741) නුණු, මෙසින් නකාරලොප පක්‍ෂයෙහි වෘත්තී, අන්තර්ගත වෘත්තී නොවේ, අලාභි. නකාරලොපය නුච්ඡිද්‍රව්‍යයෙහි අලාභි. ගො තු, ගිසංඥා උපපදවූ කල්හි වනාහි; ප්‍රාලම්භි යන මෙහි නකාරය නිත්‍යයෙන් ලොපරහිතයි. [පාණිනී: 6. 4. 32, 7. 1. 69.]

(මු-) 927. ඩිවද් ඩිසො'ඬි. (ඩිවන් 1. ඩිස: 1. අඬි 7.)

ඩිමෙව ඝඩං ප්‍රාප්තං ඩිසං, ස ව ඩිවන් සතන් න තු ඬි සති.†

(ස-) ඩිමෙව, කම්භය; ඝඩං ප්‍රාප්තං, කම්භාකාරය ලද්දේ; ඩිසං, කම්භාකාරී නම් වේ; ස ව, ඒ කම්භාකාරී; ඩිවන් සතන්, කම්භය මෙන් වන්නේය; ඬි සති, එක් කම්භයක් කම්භාකාරී යෙන් කැමතිවීමෙහි අතික් කම්භය විද්‍යමාන කල්හි; න තු, නොවන්නේය.

එහෙයින්, යාවාතෙ රුජ් ස්වයමෙව භූමිං යනු නොවන්නේය. ඩිවන් යන මෙයින් කම්භය වාච්‍යකල්හි කරණලද යක්

* නාස්ති ගිර් යසමින් සො'ගි, සවාසො ලම්භවෙති. අභි ලම්භ භන්ජ ව අභිලම්භ ව තත්‍යය.

† ඩිසද්ව තන් ඝයෙවති ඩිසං.

ප්‍රත්‍යය ඉන්ප්‍රත්‍යය මිණිප්‍රත්‍යයද ආත්මනෙපදයද අතිදෙශ කරණු ලැබෙත්. කම්කර්තෘහුගේ කම්කර්මය කරණු නො ලැබේ.

ධාතුවියෝ කිසිකෙනෙක් කම්ය කෙරෙහි සිටියාහුද කිසි කෙනෙක් කර්තෘහු කෙරෙහි සිටියාහුද වෙත්. මෙහි කම්ය කෙරෙහි පිහිටි අපි ඇති ධාතූන්ගේ කම්යහට කර්තෘත්වය විවක්‍ෂාසි. කර්තෘහු කෙරෙහි පිහිටි අපි ඇති ධාතූන්ගේ නොමවෙයි, එහෙයින් පව්‍යනෙ ඔදන: ස්වයමෙව, හිද්‍යනෙ කාෂ්‍යං. ස්වයමෙව යන මේ ආදිය වන්නේය, ඛාද්‍යනෙ ඔදන: ස්වයමෙව ගම්‍යනෙ ග්‍රාම: ස්වයමෙව යන මේ ආදිය වනාහි නොවන්නේය යනු අවබෝධ කටයුතු. එසේද පුළුවන්ද—

කම්සෙව'පි ච ධාතුවේ කම්කර්තෘ ච කම්වත්,
කර්තෘසෙව'පි ච ධාතුවේ කම්කර්තෘ ච කර්තෘවත්.

කම්සථ: පවනෙහිව: කම්සථාශ්ව හිද්‍යය:,

කර්තෘසෙව: බ්‍රහ්මනෙහිව: කර්තෘථාශ්ව ගම්‍යය:.

යනු කියත්.

පවති යන්නහුගේ විම සහල් ආදීන්ගේ වික්ලිතතිය (ඉදීම) තණ්ඩුලාදීන් කෙරෙහිම වන්නේය පිසන්නා කෙරෙහි නොවේ, එසේම හිද්දිහුගේ විම වූ හෙද්දිය කාෂ්‍යාදීන් කෙරෙහිමය හෙද්දිය කරන්නහු කෙරෙහි නොවේ. බ්‍රහ්මති ගන්නහුගේ භාවය වූ ඥානය ශිෂ්‍යයන් කෙරෙහිම වේ ග්‍රන්ථාදිය කෙරෙහි නොවේ, එසේම ගම්‍යාදීන්ගේ භාවය වූ පාදවල නාදිය කර්තෘහු කෙරෙහිම වේ, ග්‍රාමාදිය කෙරෙහි නොවේ. එසේද—

තිච්චිකේෂ ච විකාශෙෂී ච කම්චිද් භාව ඉෂ්‍යනෙ,

න තු ප්‍රාප්‍යෙ කම්මිණිති සිඛානෙතා'යං ව්‍යවස්ථිතා:.

තවද එක ක්‍රියාවක්හුගේ කම්යහට කර්තෘත්වය විවක්‍ෂා කරණුලැබෙයි යනු අවබෝධ කටයුතු, එහෙයින් පවනෙක දනං දෙවදත්තා: රුධිරනෙ ඔදන: ස්වයමෙව යන මෙහි නො වන්නේය. [පාණිනී: 3. 1. 87.]

(මු-) තථා ච—

ක්‍රියමාණනතු යත්කම් ස්වයමෙව ප්‍රසිද්ධාති

සුකරෙර: ජෛර්ගුණෙ: කර්තෘ: කම්කර්තෘත්වය නව්ද්‍ය.

ස්වයමෙව හිද්‍යනෙ කාෂ්‍යං, අහෙදි.

(ස-) තථා ව, එසේද කියනලදී. කෙවලක්‍රියාව කෙරෙහි එකක්හුගේ කම්මකියද කන්තකියද කෙසේ ලැබේද යන මේ සංශයනිරුක්තිය සඳහා ලෝකයක් කියා.

ක්‍රියමාණ, සිඛකරණ ලබන්නාවූ; යත් කම්, යම් කම් ගෙක්; කන්තකිය, කරන්නෙකුගේ; සුකරෙය, සැපසේ සිඛ කළහැක්කාවූ; සෙසො, සෙසය කම් සමබන්ධවූ; ගුණො, ගුණයන් කරණකොටගෙන; සමයමෙව, තමා විසින්ම; ප්‍රසිද්ධාති, සිඛකරනුලැබේද; තත්, ඒතෙම; කම්කන්තකිය, කම්කන්තකියයි; විදු, දනිත්. වූයා යනු ශෙෂයයි.

කාශ්ඨං, අතිකක්‍රම විසින් බිඳිනුලබන්නාවූ කාශ්ඨයතෙම; සමයමෙව භිද්ධතෙ, තමාවිසින්ම බිඳෙනු ලැබේ. කාශ්ඨයාගේ අතිශයින් බිඳෙනසුලු බව නම්වූ ගුණය කතෘත්‍යයෙන් සුකරකියෙන් තෙමෙම බිඳීම හටගනිය යන අර්ථය. ආරාධනා විසින් උක්ත බැවින් කාශ්ඨං යනු ප්‍රථමයයි. හිද, ටි—තත්, ඉණ්, තත්හට ලොප් වේ, අහෙදී.

(මු-) 928. කුමි-රත්තං ශාන්-පෙ වාගර. (කුමි-රත්තං 5. ශාන් පෙ 1.. වා 1. ර 7.)

කුමතී කුමතො, රත්තං රත්තො.*

(ස-) ර, රසංඥාවිෂයෙහි; කුමි රත්තං, කුමිධාතුය රත්තං ධාතුය යන මොවුන් කෙරෙත්; වා, විකල්පයෙන් කම්මකතී වාච්‍ය කල්හි; ශාන් පෙ, ශාන්ද පරස්මෙපදයද යන දෙක වන්නෝය.

කුමත නිෂ්කමි, ර පරකල්හි; පරස්මෙපදයද, ශාන්ද මෙයින් වන්නෝය. කුමතී. විකල්ප පක්‍ෂයෙහි ආත්මනෙ පදයදයක්ද වන්නෝය. කුමතො. රත්තං ඥාතො, (567) නලොපය වේ, රත්තං. විකල්ප පක්‍ෂයෙහි රත්තො. ර යනු කුමටය? අකොමි, වුකුමෙ, අරඤ්ථ, රරපෙ රරකොප්, යන මෙහි රසංඥ නොවන බැවින් ශාන්පරස්මෙපද නොවන පිණිසයි. පං වා යි කල කල්හි සිඛවිම ඇති කල්හිද ශාන් විධානය කුමතන්ති රත්තන්ති යන මෙහි (245) නිත්‍යයෙන් හුණ් විම පිණිසයි. [පාණිනි: 3. 1. 90.]

* කුමිකුමි රත්තං ව තත්තත්තං. ශාන් ව පඤ්ච තො.

(මු-) 929. වෙණුප්පුහු. (වා 1. ඉණ 1. අප්පුහු 5.)

අප්පුහුහු දුහඬ ඉණ ශතවා සි භෙ. අකාරි අකාන, අදෙහි අදුග්ධ.

(ස-) සි භෙ, කම්බි කම්බියෙහි තත්විහකති පර කල්හි; අප්පුහුහු, ස්වර්ණ ධාතුහු කෙරෙහිද; දුහඬ, දුහඬාතුහු කෙරෙහිද; වා, විකල්පයෙන්; ඉණ සතත්, ඉණප්පුහුහු වන් නේය.

වාග්බිදයාගේ ග්‍රහණය වා යන්නහුගේ මත්තෙහි සම්බන්ධය නිවැරදිය පිණිසයි. කාධාතු-තත්, මෙයින් ඉණද, (644) තත් හට ලොප්ද, (577) වාඛ්ද වෙත්, අකාරි. විකල්ප පක්ෂයෙහි සි, (659) සිහට කිත්තියද (562) සිහට ලොප්ද වෙත්, අකාන. දුහ-තත්, ඉණ, ගුණද, තත්හට ලොප්ද වෙත්, අදෙහි. ඉණ විකල්ප පක්ෂයෙහි (657) සිහට නිෂේධ කල්හි සත් යන්නහු ගේ අප්‍රාප්ති පක්ෂයෙහි (176) භකාරයහට භකාරද, (575) තකාරයහට ධකාරද (64) භකාරයහට ගකාරද වෙත්, අදුග්ධ. [පාණිනී: 3. 1. 62, 63.]

(මු-) 930. න තපරුධසසිප්පුහු. (න 1. තප-රුධ-සසි-ප්පු-හු 5.)

තපො රුධි: සසාහනං පවදුහාහකඤ්ච ඉණ න සතත් සි භෙ. අතප්ත, අරුධ. අපකත ආමු: ඵලං, අදුග්ධ ගෞර්දුග්ධං. අතඵවානගොර් ඓපි සිසකං.*

(ස-) සි භෙ, කම්බි කම්බි වාච්‍ය කල්හි; තපො රුධි: තපධාතු රුධිධාතුහු කෙරෙහිද; සසාහනං, සසම්බන්ධ; පවදුහාහකඤ්ච, පව දුහ යන ධාතුව කෙරෙහිද; ඉණ න සතත්, ඉණප්පුහුහු නොවන්නේය.

තප-තත්, ඉණ නිෂේධ කල්හි, සි, ඉත්සංඥ ඕකාරවත් ධාතුහු බැවින් ඉම් නොවේ, සිලොපය වේ, අතප්ත. රුධි-තත්, සි, ඕහට කිත්සංඥද, තකාරයහට ධකාරද, ධාතුවෙහි ධකාරයහට දකාරද වෙත්, අරුධ. ආමු: කාලය විසින් ඵල පාකය කරණු ලබන්නාවූ ආමුවාක්ෂයකෙම; ඵලං අපක්ත

* ඓති සහ වර්තමානෙ යෙහි නො සසේ, සසේ ව නො පව දුහෙහි වෙති, තත: තපඬ රුධිඬ සසිප්පුහෙහි වෙති තස්මාත්.

යනු වේ. ගෞ, ගොපාලයා විසින් කිරි දෙන්නා ලබන්නාවූ දෙන්නාමෝ; බිරං අද්‍රශ්ට, මෙහි සකම්ක පව දුහ යන ධාතුහු කෙරෙන් ඉන් නිෂේධ කල්හි සිහට ලොප් වේ, දෙ තන්හි ඉන්සංඥ ඔෆාකාරය යුක්ත බැවින් ඉමි නොවේ. අත එව, සුහ්‍රසෙහි සකම්ක පව දුහ යන ධාතුවන්ගේ ග්‍රහණය හෙ සිත්ම; අතයොර් සේ'පි, මොවුන් දෙදෙනාහට අන්‍ය කම් කිය ඇති කල්හිද; එසේ, කම්කතීයයි අවබෝධ කළ යුතු. [පාණිනී: 3. 1. 64, 88.]

(මු-) 931. සන ශ්‍රන්ථ ශ්‍රන්ථමූෂා කෘෂ ගෘෂ දුහනම—භූෂා පීන් සක් ච ඤි ස්නු ශ්‍රි මාසාන්තමිණි. (සන—භූෂාපීන් 5. යක් 1. ව 1. ඤි—මාසාන් 5. තු 1. අමිණි 1.)

සනනතාදෙ රිණි යක් ව න සතත් සිසෙ, ඤූෂනතාදෙසු මිණිවජි.*

(ස-) සනනතාදෙ, සන්ප්‍රත්‍යයානත ධාතු ආදිකොට ඇති ශ්‍රන්ථධාතු ශ්‍රන්ථධාතු බ්‍රූධාතු කෘෂධාතු ගෘෂධාතු දුහධාතු නමධාතු භූෂාපී ධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; සිසෙ, කම් කතීයෙහි; ඉන් යක් ච න සතත්, ඉන්ප්‍රත්‍යයද යක්ප්‍රත්‍යයද නොවන්නේය; ඤූෂනතාදෙසු, ඤිප්‍රත්‍යයානතය ආදි කොට ඇති ස්නුප්‍රත්‍යයානතය, ශ්‍රිධාතුය-ආත්මනෙපදයෙහි වූ අකම්ක ධාතුය යන මොවුන් කෙරෙන් පරව වනාහි: මිණි වජි, මිණිප්‍රත්‍යයෙන් තොරවූ ඉන්ප්‍රත්‍යය-යක්ප්‍රත්‍යයද නො වන්නේය, මිණිප්‍රත්‍යය වන්නේමය යන අර්ථයි.

ඉන්ප්‍රත්‍යයාගේ නිෂේධය වකාරය කරණකොටගෙනයි. ඉන්ප්‍රත්‍යය හා අභිනතවූ බැවින් මිණිප්‍රත්‍යයද කම්කතීයෙහි නොවන්නේය. ඤිප්‍රත්‍යයානතාදීන් කෙරෙන් මිණි රහිතවූ ඉන්ද යක්ද නොවන්නේය. මිණි වනාහි වන්නේමය. දුහධාතුහු කෙරෙන් පුළුසුහ්‍රසෙන් ඉන්ප්‍රත්‍යය නිෂේධ කල්හි මෙහි ග්‍රහණය යක්ප්‍රත්‍යයාගේ නිෂේධය පිණිසයි. ඤිප්‍රත්‍ය

* සන් සනනතා: භූෂා අපී යස ස භූෂාපී: සන් ච ශ්‍රන්ථස්ව ශ්‍රන්ථස්ව බ්‍රූස්ව කෘස්ව ගෘස්ව දුහස්ව නමස්ව භූෂාපීස්වෙති තස්මාත්. ඤිථ්ඤූෂනතා: මෙ (ආත්මනෙපදෙ) අස් (අකම්කා) මාසා: ඤිස්ව ස්නුස්ව ශ්‍රිස්ව මාසාස්වෙති තස්මාත්. න මිණි අමිණි.

යානතය බුද්ධානුය යන මොවුන්ගේ විකම්බනය ඇති කල් හිද එබැවින්ම මොවුන්කෙරෙන් කම්බයෙහිද කම්බකාරිකයෙහිද තයුතු. [පාණිනී: 3. 1. 89.]

(මු-) විකම්බනෙ අවිකම්බිතං. ශ්‍රවණිනෙ අශ්‍රවණිනි, ශ්‍රවණිනෙ අශ්‍රවණිනි. බුද්ධනෙ අවොචන. කිරිනෙ අකිරිතං, ගිරිනෙ අගිරිතං. දුග්ගෙ අදුග්ගං. නමනෙ අනංසන. තංසනෙ අතංසිතං. කාරයනෙ, අවිකරන අකාරිතං අකාරසිතං. ස්නුනෙ අස්නාවිතං අස්නොතං. ශ්‍රයනෙ අශිශ්‍රයන අශ්‍රාසිතං, අශ්‍රසිතං. ආහනෙ, ආවධිතං ආභානිතං ආහන.

(ස-) යං කම්බිතවජ්ඣි ස ස්ථයමෙව විකම්බනෙ යන වාක්‍යයෙහි විකම්බිතානු චේ, යක් ප්‍රතිෂේධ කළ කල්හි භාගයෙක්හි කම්බිවාවක බැවින් ශප් චේ, විකම්බනෙ. ටි-තන්, ඉණ් නිෂේධයි, (551) සි, අභිනනබැවින් මිණ්හටද නිෂේධයි, (554) ඉම් චේ, අවිකම්බිතං. සකෘද්ගතො විප්‍රතිෂේධො යද් බාධිතං නද්බාධිතමෙව යන නිෂය හෙතුකොටගෙන සිප්‍රත්‍යය බාධකයාහට ඉණ්ප්‍රත්‍යයාගේද නිෂේධය ඇති කල්හි නැවත සිප්‍රත්‍යය කෙසේ වන්නේද යත්, නිෂයයා තමා සියලු තන්හි අභිහිකාර නොවන බැවිනි. ශ්‍රවණිනමොක්‍ෂෙ, කී-නෙ, යක් හට නිෂේධ කල්හි භාගයෙක්හි කම්බිසංඥ බැවින් (738) ශ්‍රාවණත්‍යයද, (701) ශ්‍රාවණොද්‍යො යනාදියෙන් ඊකාරද, (567) නකාරලොපයද වෙත්, ශ්‍රවණිනෙ. ටි-තන්, ඉණ් නිෂේධ කල්හි සිප්‍රත්‍යය වන්නේය, ඉම්ප්‍රත්‍යයද වන්නේය, අශ්‍රවණිනි. ශ්‍රවණිනෙ යන බාධිතවද එසේම සිධිචේ, ශ්‍රවණිනෙ අශ්‍රවණිනි. ශ්‍රවණිනෙ ශ්‍රවණිනෙ යනු හ්වාදිගණයෙහි කිසි වෙක් උද්ගරණ කෙරෙයි. බුද්ධ-නෙ, යක් නිධේෂ කල්හි ශප් චේ, අද්දි බැවින් ශප්හට ලොප්චේ, බුද්ධනෙ. ටි-තන්, ඉණ්ප්‍රත්‍යයහට නිෂේධ කල්හි රසංඥ රහිත විෂයෙහි (725) වච ආදෙශද, (618) ඛප්‍රත්‍යයද, (652) වොවාදෙශද වෙත්, අවොචන. කෘශවික්‍ෂෙපෙ, නෙ, යක්ප්‍රත්‍යය නිෂේධ කල්හි දුද්දි බැවින් (738) ශප්‍රත්‍යයද, (628) සාකාරයහට ඉර්ද වෙත්, කිරිනෙ. ටි-තන්, ඉණ්නිෂේධ කල්හි සි, (747) සකෘද්ද්‍යො යනාදියෙන් ඉම්ප්‍රත්‍යයාහාව පක්‍ෂයෙහි (659) සිහට කිත්තයයි, ඉර්ද, (228) දිසිද වෙත්, අකිරිතං. ඉම් පක්‍ෂයෙහි වනාහි අකිරිතං අකිරිතං කියාද වෙත්. ගෘහනිගර

ණය සහ බාහුතවද ගිරනෙ, අභිර්භව යන්නද පළමු පරිද්
 දෙන්නම සිටියි. දුහ-නෙ, යක්ප්‍රත්‍යයහට නිෂේධ කල්හි ශප්,
 ගප්ප්‍රත්‍යයහට ලොප්ද, (176) හකාරයහට භකාරද, තකාරය
 හට ධකාරද වෙත්, දුග්ධෙ. පි-තන්, පුළුසුත්‍රයෙන්ම ඉණ්
 නිෂේධ කල්හි (657) සක්ප්‍රත්‍යයාගේ අප්‍රාප්ති පක්‍ෂයෙහි සිහට
 නිෂේධය වේ, අද්ග්ධ. නම-නෙ, යක්හට නිෂේධ කල්හි ශප්
 වේ, නමනෙ. පි-තන්, ඉණ් නිෂේධ කල්හි සි, ඉත්සංඥ භාකා
 රය බැවින් ඉම් නොවේ, අනංසන. තංසධාතුව භූෂාපියෙහි
 වේ, තංසනෙ, අතංසිජ්ට යනු වේ. කාධාතූ, ඤී, කාරධාතූහු
 කෙරෙත් තෙවිහක්ති, යක්ප්‍රත්‍යයහට නිෂේධ කල්හි ශප්,
 කාරයනෙ. පි-තන්, ඉණ් නිෂේධ කල් කල්හි (613) අඬ,
 විකාදිය වේ, අවිකරන. අඬප්‍රත්‍යයාගේ නිත්‍යතිය ඇති
 කල්හිද මෙහි, මිණ් වද්. යනු කීමෙන් මිණ්ප්‍රත්‍යයාගේ
 ප්‍රාප්තිය අනුසරණයකොටගෙන ඤීප්‍රත්‍යයානතය ශ්‍රිධාතූය
 යන මේ දෙදෙනා කෙරෙත් පරවූ පක්‍ෂයෙහි විසංඥයෙහි
 සි, එබැවින් මිණ්, ඤීහට ලොප්වේ, අකාරිජ්ට. මිණ්ප්‍රත්‍ය
 යාගේ අප්‍රාප්ති පක්‍ෂයෙහි ඉම්, ඤීහට ලොප් නුවූ කල්හි,
 අකාරසිජ්ට යනු වේ. ඡණ්ද්‍රප්ප්ප්නතං, ස්නු-නෙ, යක්හට
 නිෂේධ කල්හි ශප්, ශප්හට ලොප් වේ, ස්නුනෙ. පි-තන්,
 ඉණ් නිෂේධ කල්හි සි, මිණ්, වාධකදිය වේ, අස්නාවිජ්ට.
 මිණ්ප්‍රත්‍යයාගේ අප්‍රාප්ති පක්‍ෂයෙහි (596) ස්නුක්‍රමෝමෙ
 යනු නියම බැවින් ඉම් නිෂේධ වේ, අස්නොජ්ට. ශ්‍රිඤ්ඤ
 වනෙ, නෙ, යක් නිෂේධ කල්හි ශප්, ශ්‍රයනෙ. පි-තන්, ඉණ්
 නිෂේධ කල්හි අඬ, විකාදිය වේ, ශිශ්‍රිකන. මිණ් කල් පක්‍ෂ
 යෙහි අශ්‍රාසිජ්ට. ඉම් පක්‍ෂයෙහි අශ්‍රසිජ්ට. ආපුළි හන-නෙ,
 යක්හට නිෂේධ කල් කල්හි ශප්, ශප්හට ලොප්ද, (676)
 ඤම්ලොපයද වෙත්, ආහනෙ. පි-තන්, ඉණ්හට නිෂේධ
 කල්හි සි, මිණ්, (678) වධාදෙශද, වාචිද, (744) හ්‍රස්වද
 වෙත්, ආවධිජ්ට. වධාදෙශ නොවන පක්‍ෂයෙහි (679) හකා
 රයහට භකාරද, වාධාදියද වෙත්, ආභානිජ්ට. මිණ්ප්‍රත්‍ය
 යාගේ අභාව පක්‍ෂයෙහි (879) සිහට කිත්තියද, ඤම්ලො
 පයද, සිහට ලොප්ද වෙත්, ආහන. ආඬ පුළු වනති යන්
 නහු අකම්ක බැවින්ද (878) ආත්මනෙපදවිධාන ගෙයින්ද,
 අකම්කය කම්කතීන්ද අසමහව බැවින් මේ ආත්මනෙපද
 යෙහි වූ කම්ක අකම්ක වූයෙහි දතයුතු.

(මු-) 932. නතදි-ඤාන්තාසීගතාපී
 මුඛෙය ඩේ සීගාවපාදය,
 ගෞණ සාවාදයෝ'නො තු
 සඵලං. විසි ධුජවිති.*

(ස-) විකම්බකාදාන කෙරෙත් කම්බ වාවාවීමෙහි ප්‍රත්‍යය වූ කල්හි මුඛකම්බය හෝ ගෞණකම්බය හෝ ප්‍රධාන අප්‍රධාන දෙකම හෝ කුමන කම්බයක් උපාදිවේදයේ යන මේ සංඥා හය ඇති කල්හි විධානයක් නතදි යනාදින් කියා.

විසිධුජ, විකම්බක ධාදාන කෙරෙහි ; නතදි, නිධාන ආදි කොට ඇති වහධාන හාධාන දණ්ඩධාන ග්‍රහධාන කෘෂධාන මන්ධාන මුෂධාන පවාදිධානය යන නවයද ; ඤාන්තාසීගතාපී, ඤාප්‍රත්‍යයානතාවූ අකම්බකාදාන ඤාප්‍රත්‍යයානතාවූ ගතාපී ධාදාන යන මේ ධාදාන ; මුඛෙයඬ, මුඛකම්බය වාවාවූ ස්ථාන යෙහි ; සීගාව, කම්ප්‍රත්‍යයට ; ආපදාය, පෑමිණින්තාන ; සාවාදය, සාවිඤ්චිධාන ආදිකොට ඇති දුහධාන විධාන ප්‍රච්ඡ ධාන රුධධාන බ්‍රුධාන ශාසධාන ජිධාන යන මේ ධාදාන අට ; ගෞණ, ගෞණකම්බය වාව කල්හි කම්ප්‍රත්‍යය වන්නාහ ; අනො තු, අනොවූ විකම්බකාදාන වනාහි ; යඵලං, මුඛකම්බය හෝ ගෞණකම්බය වාව කල්හි ඉහට පරිද්දෙන් කම්ප්‍රත්‍යය වන්නාහ යනු නියමයයි. ඤාප්‍රත්‍යයානතාවූ නම්, ශබ්දච්චිධාන අශනාච්චිධාන ග්‍රහධාන කෘෂධාන ශ්‍රූ හා කා යන මේ ධාදාන අටමය. කිසිවෙක් අනොයත් කෙරෙහි කියයි. මුඛකම්බය නම් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ ක්‍රියායෙන් සුකතවීමයි. ගෞණකම්බය නම් දුරුව සිටියාවූ වසනලද ක්‍රියායෙන් සුකතවීමයි. මෙහි යඵලං යනු අනිශ්චයෙන් කියනලද්දේය, සියලු තත්ත්ව ඤාප්‍රත්‍යයානතාවූ ප්‍රයෝජන කම්බයම උකතවෙයි යනු පාණිනි සම්මතයක් ක්‍රමදිශ්වරයෝ කියත්.

(මු-) නිනො විජනමජ්ඣර රජනිමග්ගි මුදමයාවි සමෙහාගං,
 ගොපී හාවමකායීන භාවමෙහෙවා මනගොතන.

ඉති සීගාවපාදය.

* නාසති සී. (කම්බ) යසය සො'සී. අසිඤ්ච ගතාපීඤ්ච අසි ගතාපී, ඤානොතා ව නො අසිගතාපී වෙති ඤාන්තාසී ගතාපී. නතදියඤ්ච ඤාන්තාසීගතාපී ව නො.

(ස-) නිනොස යනාදීන් උද්ගරණයන් කියයි.

අනනොන, කෘෂණ්‍ය විසින් ; ගොපි, ගොපභායානො මෝ ; විජනං, ජනශ්‍රය වනයට ; නිනොස, පමුණුවනලද්දිය ; මෙහි ගොපි යන මුඛකමය උක්ත වෙයි ; අනනොන, කෘෂණ්‍ය විසින් ; ගොපි, ගොපිතොමෝ ; රජනිං, රුත්‍රියෙහි ; අජගරි, නිදිවර්ජිත කරවනලද්දිය ; (282) දෙශාධිව කාල යන මෙයින් කාලාධිකරණවූ රජනිත්‍රගේ කමිතිය ඇති කල්හි සකමික වූද, ඝට්ඨාවයෙන් අකමිකවූ ජගාධාතුත්‍රගේ ඤිප්‍රත්‍යය රහිත කාලයෙහි කඩීවූ ගොපියභට (284) කමිතිය වෙයි, ඔහු කෙරෙහිද ප්‍රේරණක්‍රියාවගේ මුඛකමය ගොපි යනුයි, උක්ත වෙයි ; අනනොන, කෘෂණ්‍ය විසින් ; ගොපි, ගොපිතොමෝ ; මුදං, සනොනාසයට ; අගම්, පමුණු වනලද්දිය ; මෙහිද ගොපිතොමෝ මුඛකමයනුයි උක්තයි ; අගම් යනු ඤිප්‍රත්‍යයානන ගමධාතුත්‍ර කෙරෙහි, පි-නන් වෙයි. අනනොන, කෘෂණ්‍ය විසින් ; ගොපි, ගොපිතොමෝ ; සමෙහාගං, සමෙහාගය ; අගාචි, ප්‍රාචීනා කරණලද්දිය ; මෙහි ගොපිතොමෝ ගෞණකමියනුයි උක්තයි. යථේභං යන් නට උද්ගරණ කියයි, අනනොන, භාවං, භාවපිශෙෂය ; අකායනි, කරවනලද්දිය ; මෙහි ගොපිය මුඛකමියනුයි උක්තයි. අනනොන, එනාං ගොපිං, මෙ ගොපිය ලවා ; භාවඤ්ච, භාවයද ; අකායනි, කරවනුලැබුයේය, මෙහි භාවං යන ගෞණකමිය උක්තයි. අකායනි යනුද කාරි යනුද ඤානධාතුත්‍ර කෙරෙහි සිසංඤ තවිභකනියි.

අකමික ධාතුත්‍ර වනාහි,

සත්තා ජීවන දපිහිතිශයනක්‍රිඩානිවාසක්‍ෂයා

‘ව්‍යාකතධිවාන නභොගතිසපිති ජරලජ්ජප්‍රමාදෙදයෙ, උත්මාදෙ ව පලායනත්‍රමණයො ඛතතො ක්‍ෂවෙඛොටනෙ මොහෙධාවන සුඛශුචි දහනෙ ශානතො පලුතො මජ්ජනෙ. දිප්‍ඨො ජාගර ශාෂ වක්‍රගමනොත්සාහෙ මාතො සංගයෙ ග්‍රානොමඤ්ඤතො ව නෘත්‍යපතනෙවෙඤ්චාක්‍රාධොරෙදනෙ, වාඛො භාවකාතො ව සිඤ්චිරතො හමොපවෙගෙ ඛලෙ කමෙපාවෙග නිමෙෂ සංගයතනෙඤ්චෙධෙවොකමිකායා.

(ස-) සකමික ධාතුත්‍රද කමියක් විවක්‍ෂානුවූ කල්හි අකමික ධාතුත්‍ර භවත්, එසේද ගොපිවඤ්ඤතෙම කියයි.

ධාතොරපීතනරෙ වෘතෙන ධාතුවේනොප සංග්‍රහාත්,
ප්‍රසිඛෙරවිවක්‍ෂාතා: කථිවිණේ'කථිවිකා ක්‍රියෙ-ති.

ධාතුවීය හා සමග කථීය සංග්‍රහය හෙතුකොටගෙන යන
අවසි. මෙසේසි, තපසාති මුතී: යනාදියයි.

කථිභාවපාදය නිමි.

කතී:

(මු-) 933. භවද්ද්වනභවෙහ න්‍යය: කතද්වය: (භවත්-භූත-
භවෙහ 7. න්‍යය: 1...කතද්වය: 1...)

කතද්වය: කතය සතිප්‍රසන්නිසු: ක්‍රමාත් වර්තමානාතිතභවිෂ්‍ය
ත්සු කාලෙෂු ස්‍යු:.*

(ස-) කතද්වය: කතය:, කී ආදිකොට ඇති බි හි යන විභකති
හුද කී වි සි යන විභකතිහුද සි සී ති යන විභකතිහුද ; තිප්‍රසන්නි
සු:, තුණතුණ බැගින් ; ක්‍රමාත්, කි-බි-හි-යන මේ තුණ වධි
මානසෙහිද කී-වි-සි-යන තුණ අතීතසෙහිද සි-සී-ති-යන තුණ
අනාගතසෙහිද යන මේ ක්‍රමයෙන් ; වර්තමානාතිතභවිෂ්‍ය
ත්සු, වධිමානස අතීතස අනාගතස යන ; කාලෙෂු, කාලයත්
කෙරෙහි ; ස්‍යු:, වත්නාහ.

මෙහි කාලෙ යන විශේෂපදය අධිකාර කටයුතු. භවත්
යනු වධිමාන කාලයෙහි ශතාප්‍රත්‍යය විධාන කළ බැවින්
වධිමාන කාලයෙහි වේ, භූත යනු අතීතයෙහි ශතාප්‍රත්‍යය
විධාන බැවින් අතීතකාලය වේ, භව්‍ය යනු භවිෂ්‍යත්කාල
යයි. තවතදි ප්‍රත්‍යයන්ගේ විධානය සාධාරණ කාලයෙහි
වූයේද මෙහි භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි, යප්‍රත්‍යයයි. පටන්ගන්නා
ලද ක්‍රියාවගේ සමාප්තිය හෝ අවශානය දක්වා පවත්නා
කාලය වධිමාන වේ, මෙසේසි, මහාභාරතං පඨති, කියා වේ.
ඒ වධිමානස වතුච්ච වේ—මෙසේසි,

ප්‍රවෘත්තොපරතශ්‍යෙව, වෘත්තාවිරතඵල ව,
තිත්‍යප්‍රවෘත්තා: සාමිපෙත, වධිමානශ්‍යවතුච්චයි.

* භවංශව භූතශ්‍යව භව්‍යශ්‍යව තත්‍යසමිං. කී ආද්‍ය යායං තා:.

ක්‍රමයෙන් උද්‍යානරණ මෙසේසි, මාංස නිබාදනී යනුයි, මෙහි පළමු පැවති මාංස අනුභවයෙන් වැලැක්කේය යන අර්ථයි. ඉහ කුමාරා: ක්‍රිඩනනී, යන මෙහි මෙකල්හි ක්‍රිඩාවක් නැත්තේද පළමු ක්‍රිඩාව බුඬියෙහි පවත්නා බැවින් වනීමානය වේ. පච්චනාසනිජයනනී, යන මෙහි නිත්‍යප්‍රවෘත්තිය බැවින් වඩීමාන වේ. තවද පච්චනයන්ගේ නිත්‍යප්‍රවෘත්තියෙහිද සමබක විවක්‍ෂායෙන් භූත භවිෂ්‍යත් කාල දෙක්හිද ප්‍රයෝග වන්නේය. සාමීප්‍යය භූතසාමීප්‍යය භවිෂ්‍යත් සාමීප්‍යයයි කියාද විවිධ වේ, මෙසේසි, අගමනයට අනතුරුවද, එෂො භගාගච්ඡාමි, යි කියයි. එසේම ගමන කෙරෙත් පළමුද, එෂො'හං ගච්ඡාමි යනු කියත්.

යම් කාලයෙක්හි ක්‍රියාසමාප්තිය වන්නිද ඒ අතීතයයි, ඒ අතීතයද අද්‍යතනය (අද පැවති ක්‍රියා) භ්‍යස්තනය (ඊයේ දවස්හි වූ ක්‍රියා) පරෙක්‍ෂයයි (ඇසට ගොවර නුවු) ක්‍රියා ත්‍රිවිධ වේ. ක්‍රමයෙන් උද්‍යානරණ මෙසේසි—ස: අද්‍යාභවත්, සහෙක 'ද්‍රැක්‍ෂීත්, ස ඛතුදිනං ජගාම. අද්‍යතනයෙහි, සීසංඥය වේ, භ්‍යස්තනයෙහි, විසංඥය වේ, පරෙක්‍ෂායෙහි, සීසංඥය වෙයි. ව්‍යතිවාරවශයෙන් තුන්කල්හිම වන්නේයයි කිසිවෙක් ඒ පිළිනොගනේයි. භවිෂ්‍යත් කාලයද අද්‍යතන භවිෂ්‍යත්, අනද්‍ය තනභවිෂ්‍යත්, දුරභවිෂ්‍යත්යයි ත්‍රිවිධ වේ, මෙසේසි, අද්‍යාභවිෂ්‍යතා, ශෝචා භවිෂ්‍යතී, වත්සරානෙතා භවිෂ්‍යතී යන මේ ක්‍රම යෙනි.

(මු-) ශෙනෙ ස විතතයෙන මම මීන කුමී—

කොලො'භවනනාහරිවාමනජ්මදග්නාඃ,

යො'භුද්ධභුව භරතාග්‍රජකාෂණ්ඩුඛා:

කල්කී සතාඤ්ච භවතා ප්‍රහරිෂ්‍යතෙ'රීත්.

(ස-) ධීසංඥය, ගීසංඥය, සීසංඥය, විසංඥය, යන මේ විභක්තීන්ගේ විශෙෂවිධානය මතු කියන්නේයයි ඒ සතර හැර ශෙනෙ යනාදි උද්‍යානරණ කෙරේ.

යඃ, යමෙක්තෙම ; මීනකුමීකොලො, මතස්තවතාරය, කුමී, වතාරය යන දෙදෙනා හා සමග වර්තාවතාරයෙක් ; අභ වත්, වූයේද ; නාහරිවාමනජ්මදග්නාඃ, නරසිංහය—වාමන නම් පස්වන අවතාරය යන දෙදෙනා හා සමග—පරශුරාමා වතාරයෙක් ; අහුත්, යමෙක් වූයේද ; භරතාග්‍රජකාෂණ්ඩුඛා,

රුමකුමාරය—කෘෂණ කුමාරය යන අවතාර දෙදෙනා හා සමග—බ්‍රහ්මාවතාරයෙන්; බහුව, යමෙක් පරෙක්ෂාකාලයෙහි වූයේද; කල්කී, කලියුගාවශානයෙහි කල්කී නම් දශවන අවතාරයෙන්; හවිතා, යමෙක් මතු වන්නේද; සතාං, පණ්ඩිතයන්ගේ; අරින්, සතුරන්; ප්‍රහරිෂ්‍යතෙ, යමෙක් මතු පැහැරගන්නේද; සෑ, හෙතෙම; මම, මාගේ; විතනශය නෙ, සිත් නැමැති යහනෙහි; ශෙනෙ, සයනය කෙරේ.

මෙහි අභවත් යනු කීසංඥා ප්‍රත්‍යයයි, අභූත් යනු විසංඥා ප්‍රත්‍යයයි, බහුව යනු සීසංඥා ප්‍රත්‍යයයි, හවිතා යනු සීසංඥා ප්‍රත්‍යයයි, ප්‍රහරිෂ්‍යතෙ යනු තීසංඥා ප්‍රත්‍යයයි, ශෙනෙ යනු කීසංඥායයි.

(මු-) 934. කී ජමෙනාතිනෙ. (කී 1. සෙමන 3. අති තෙ 7.)

සෙමන යොගෙ අතීතෙ කාලෙ කී සතත්. හතති සම රවණං රමෑ.

(ස-) කී, කීසංඥායනෙම; සෙමනයොගෙ, සම යන නිපාතය හා යෙදුනු කල්කී; අතීතෙකාලෙ, ඉක්මනිය කාලයෙහි; සතත්, වන්නේය.

රමෑ, රුමතෙම; රවණං, රවණයා; හතතිජම, නැසුයේය. [පාණිනී 3. 2. 1. 18.]

(මු-) 935. යාවත් පුරුහතං හවෙෂ. (යාවත්-පුරුහතං 3 .. හවෙෂ 7.)

යාවද් හවති කල්කී, පුරුදූශ්‍යතෙ කල්කී.

(ස-) යාවත් පුරුහතං, යාවත් පුරු යන මේ දෙදෙනා හා යෙදුනු කල්කී; හවෙෂ, හවිෂ්‍යත් කාලයෙහි කීසංඥාය වන්නේය. කල්කීතෙම යමිතාක් වන්නේද කියයි.

පුරු යන නිපාතය සමීපවූ හවිෂ්‍යත්කාලයෙහි වේ. පුරු යන්නහා සාහවශ්‍යයෙන් යාවත් යනුද අවශ්‍යයි. එහෙයින්ම යාවද්දූසෑති තාවද් භොක්ෂ්‍යතෙ යනාදියෙහි අවශ්‍යභින්න කල්කී වර්තමානකාලික විභකති නොවේ. යාවද් හවති පුරු දූශ්‍යතෙ-යන මෙහි යාවත් පුරු ශබ්දයන්ගේ යොගයෙහි හවිෂ්‍යත්කාලාපියෙහි වර්තමානකාලික විභකතියි. [පාණිනී 3. 3. 4.]

(මු-) 936. කදුකර්ථිහතං වා. (කදුකර්ථිහතං 3 .. වා 1.)

කදු පශ්‍යමි ගොවිඤ්ඤා, කර්ති දුක්ඛමි ශබ්දකරං.

(ස-) කදුකර්තිභ්‍යං, කදුකර්ති යන මේ දෙදෙනාහා සමග; වා, විකල්පයෙන් භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි කීසංඥාවිභකති වන් නිය. ගොවිඤ්ඤා කවරකාලයෙක්හි දක්නෙමිද කියා මේ.

පශ්‍යමි සිද්ධදුක්ඛමි සිද්ධවිකල්පය දක්වනලදී. පශ්‍යමි යනු, කීසංඥාවිභකතිසි. දුක්ඛමි යනු, නිසංඥාවිභකතිසි. [පාණිනී: 3. 3. 5.]

(මු-) 937. කිම්හිත්ථිප්පසායං. (කිම්හි: 3...ප්පසායං 7.)

චතරචතමකතානත-කිමො-රූපෙපර්යොගෙ භවෙස කි වා සකත් ප්පසායං.

කතර: කතම: කො වා භික්ඛාං රුෂ්ඨති රුති වා.

(ස-) ප්පසායං, ලැබීමට කැමැත්තක් හැඟෙන කල්හි; චතර චතමකතානත කිමි, චතරප්‍රත්‍යය-චතමප්‍රත්‍යය-විභක්තානත කිම්භවිදිය යන මොවුන්ගේ; රූපෙපර්යොගෙ, රූපයන් හා සමග යෙදීමක් ඇති කල්හි; භවෙස, භවිෂ්‍යත් කාලයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; කි සකත්, කීසංඥාවිභකති වන් නිය. කොවා භික්ඛාං රුති, කවරෙක්නම් භික්ඛාව දෙන්නේද. කිම්හි: යන බහුවචනය කරණකොටගෙන සියලු ක්‍රම ඇත්තාවූ කිම්භවිද රූපයන්ගේ ප්‍රාප්තියයි. වයොමිධො ක: බහු නාමධො ක: යනු මේ. (510) රුෂ්ඨති යනු නිසංඥාප්‍රත්‍යයයි, රුති යනු කීසංඥාප්‍රත්‍යයයි, රුල දුනෙ ධාතුයි. [පාණිනී: 3. 3. 6.]

(මු-) 938. ප්පසායංසිමො. (ප්පසායං-සිමො 7.)

ප්පසායංනානාදිනා සිමොදෙ: සිමො සත්‍යං භවෙස කි වා සකත්.

යො භික්ඛාං දදුති දුස්සති වා ස සිමො යාති යාසති වා.

(ස-) ප්පසායං, ලබනු කැමැතිවනු ලබන්නාවූ; අනනාදිනා, ආහාරදියක් කරණකොටගෙන; සිමොදෙ:, සිමොදි හුගේ; සිමො සත්‍යං, සිවිය ඇති කල්හි; භවෙස, භවිෂ්‍යත් කාලයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; කි සකත්, කීසංඥාවිභකති වන් නිය. යො භික්ඛාං දදුති ස සිමො යාති, යමෙක් භික්ඛාව දෙන්නේද භෙතෙම සිමියට පැමිණෙන්නේය.

පාඨක්කොගය බැවින් කිම්හි: යනු අනුවර්තනය නොවෙයි. යො භික්ඛාං යනාදි උද්ගරණයෙහි වූ වාක්‍යයෙන් දෙන්නාවූ

කිසිවක්හු ලවා උත්සාහ වසිතය කරවයි. ප්‍රරෝචනායෙහි
ජෛමරයෝ කියත්. දදුති යාති යනු කීසංඥයි, දුසත්ති
යාසත්ති යනු තිසංඥයි. [පාණිනී: 3. 3. 7.]

(මු-) 939. ග්‍රහ්‍යා ශංසයෝ. (ග්‍රහ්‍යාශංසයෝ 7..)

ග්‍රහ්‍යාශංසා ප්‍රේෂණදො ආශංසායාඤ්ච භවෙත් කී වා සත්තං.
ගුරුශෝච්ඡයාති ආශාසත්ති වා, අථ නිං වේදමධිෂ්ච වයං
තකීමධිමහෙ.

(ස-) ග්‍රහ්‍යාශංසා, ග්‍රහ්‍යාශංසාගේ අභියෝගිද; ප්‍රේෂණදො ප්‍ර
ශ්‍යය (ක්‍රියායෙහි නියෝගකිරීම) ආදිකොට ඇති ප්‍රාප්තකාල
අනුමත යන මෙහිද; ආශංසායාඤ්ච, සම්භාවනායෙහිද;
භවෙත්, භවිෂ්‍යත් කාලයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; කී සත්තං,
කීසංඥය වන්නේය.

වෘත්තියෙහි ප්‍රේෂණදො යනු කියන බැවින් (954) මතු
කියනුලබන්නාවූ විධි ආදිකොට ඇති ග්‍රහ්‍යාශංසාගේ අභියෝගි
කෙරෙහි ප්‍රේෂණ ප්‍රාප්තකාල අනුමත යන මොව්හු ගන්නා
ලැබෙත්. ගුරුශෝච්ඡයාති, ඉදින් ආවායීතෙම එන්නේනම්;
අථ නිං වේදමධිෂ්ච, එකල්හි තෝ වේදය හදාරන්නෙහිවා;
වයං තකීමධිමහෙ, අපි තකිය හදාරන්නෙමෝ.

ගුරුශෝච්ඡයාති යනු සම්භාවනාවෙහිසි, නිං වේදං අධිෂ්ච,
යනාදිය ග්‍රහ්‍යාශංසාගේ අභියෝගි අනුමතියෙහි උද්ගරණ දෙ
කයි, අධිෂ්ච යන මොහුගේ පක්ෂයෙහි, අධිමෙ සි කීසංඥය
වෙයි, අධිමහෙ යන මොහුගේ පක්ෂයෙහි, අධ්‍යයාමහෙ
කියා ගිද වන්නේය. ආශංසායෙහි ශිෂ්‍යාච්ඡයන් හා භව්‍යයෙහි
තිසංඥය නිත්‍යයෙන් වන්නේය යනු වකතව්‍යයි, එහෙයින්,
වෘත්තියෙහිදුසාසත්ති ශිෂ්‍යං ධාත්‍යං වස්සත්ති යනු වේමය.
[පාණිනී: 3. 3. 8.]

(මු-) 940. ජානපිහතං සද්‍ය ඤෙපෙ. (ජාන-අපිහතං
3.. සද්‍ය 7. ඤෙපෙ 7.)

ජාන නිඤ්ඤා ගොවිඤ්ඤාපි නිඤ්ඤා ශබ්දකරං.

(ස-) ජානපිහතං, ජාන අපි යන දෙදෙනා සමග යෙදීම
ඇති කල්හි; සද්‍ය, සියලු කාලයෙහි නිත්‍යයෙන්; ඤෙපෙ,
ගතීරියෙහි කීසංඥ වන්නිය. සමීච්ඡ කාලෙච්ඡ යනු අධි
කාරයි.

ගොවිඤ්ඤා, ගොවිඤ්ඤායාම; ඡායා, කිසිකලෙක්හි; නිඤ්ඤා, ගහි කරන්නෙහි. [පාණිනී: 3. 3. 142.]

(මු-) 941. කථමා ඛි ච වා. (කථමා 3. ඛි 1. ච 1. වා 1.)

කථං නිඤ්ඤායාම නිඤ්ඤා: ශමිහං, දෙවිං-නිනිඤ්ඤා.

(ස-) කථමා, කථමිශබ්දය හා යෙදෙන කල්හි සියලු කාල යෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ඛි ච, ඛිසංඥයද ව්‍යාකරණ කරණ කොටගෙන කිසංඥයද ගහිවෙහි වන්නේය. අජං, විජ් ඡුට; කථං නිඤ්ඤා, කෙසේ ගහි කෙරෙහි.

කථංශබ්දය වාක්‍ය තුණ්හිම යෙදියයුතුයි. නිඤ්ඤා යනු කිසංඥයයි, නිඤ්ඤා යනු ඛිසංඥයයි, නිනිඤ්ඤා යනු ඛිසංඥයයි. [පාණිනී: 3. 3. 143.]

(මු-) 942. කිමිහි: ඛිනොභ්. (කිමිහි: 3... ඛිනොභ් 1...)

කො නිඤ්ඤායාම ලක්ෂ්මිං නිඤ්ඤාත් කතර්ථශ්වරං.

(ස-) කිමිහි:, ඛිතරඛිතමයන් හා සමගද විභක්තෘන්තවූ කිං ශබ්ද යන මොවුන්ගේ රූපයන් හා යෙදෙන කල්හි සියලු කාලයෙහි ගහිවෙහි; ඛිනොභ්, ඛිසංඥ නිසංඥ දෙක වන් නෝය. නිඤ්ඤායාම යනු, නිසංඥයයි, නිඤ්ඤාත් යනු, ඛිසංඥ යයි. [පාණිනී: 3. 3. 144.]

(මු-) 943. අනොභ්‍යායො ශ්‍රමා මමි. (අනොභ්‍යා: 3... ච 1. අශ්‍රමාමමි 7.) කිමිහිශ්ව.*

(ස-) කිමිහිශ්ව යනු වෘත්තියයි. අනොභ්‍යායො, ඛිතරඛිතම විභක්තෘන්ත කිමිශබ්දය යන මොවුන්ගේ රූපයන් හා සම ගද, අනායු ශබ්දයන් හා සමගද යෙදෙන කල්හි සියලු කාල යෙහි; අශ්‍රමාමමි, අසම්භාවනාය, නොසිටිසීමය යන අර්ථයන් කෙරෙහි ඛි තී දෙක වන්නාහ. මෙහි කෙසේපෙ යනු අනුවර්තනය නොවේ.

(මු-) න ශ්‍රමායො මමියෙ නො යත් ස ගර්භිණ්‍යතෙ හරිං, හරං ගහිත කො නිඤ්ඤාත් විජ්ඡුං නිඤ්ඤායාමශ්වරං.

* ශ්‍රමායා අභාව: අශ්‍රමං මමියසභාව: අමමිං. අශ්‍රමස්ථව අමමිස්ථව තත්තමිත්.

5-93

යව්ව නිනෙදන් විහුං, ගහේ විහුං ශ්‍රඩාං න මෂියෙ.

(ස-) යව්ව යනුහුං, යව්ව, යනු යන මේ දෙක හා සමග ; කෙසෙසිනෙක ව, නිනු ආශ්‍රයෙහි යන මෙහිද ව්‍යාකරණයන් අනු ඛාමෂියෙහිද යෙදෙන කල්හි සම්බාලයෙහි, බිසංඥය වන් වේය.

යව්ව, ජනනෙම යම්ගෙයකින්; විහුං නිනෙදන්, ඊශ්වරයාට නිනු කෙරේද; ගහේ, ඔහට මම ගහී කෙරෙමි. විහුං, ඒ ආශ්‍රයෙහි වෙයි; ශ්‍රඩාං න, එහි මම සමභාවනා නොකෙරෙමි; න මෂියෙ, ඒ මම ක්ෂමා නොකෙරෙමි. යනු නිනෙදන් යනුද එසේම යෙදෙයි. [පාණිනී: 3. 3. 148—150.]

(මු-) 947. මිත්‍ර න්‍යයදිනා. (විත්‍ර 7. නි 1. අයදිනා 3.)

යදි වර්ජනෙන ශබ්දමාත්‍රෙණ යොගෙ විත්‍රෙ ගමෙෂ සද්ධි සතත්.

විත්‍රං ද්‍රක්ෂ්‍යති නාමාකි: කෘෂ්ණං පශ්‍යන් යදිශ්වරං.

(ස-) යදි වර්ජනෙන, යදි යන්න රහිතවූ ; ශබ්දමාත්‍රෙණ යොගෙ, ශබ්දමාත්‍රය හා යෙදෙන කල්හි; විත්‍රෙ ගමෙෂ, ආශ්‍රයෙහි හැඟෙණ කල්හි; සද්ධි, සම්බාලයෙහි ; නි සතත්, නිසංඥය වන්නේය.

අකි: අකියෙක්; කෘෂ්ණං ද්‍රක්ෂ්‍යති, කෘෂ්ණයු දක්වන්නම ඒ ; විත්‍රං නාම, ආශ්‍රයෙහි නම වෙයි; නාම යනු සමභාවනාවෙ හිසි, යදිශබ්ද වර්ජනවීමෙන් කුමක් වේද ? අකි: අකියෙක්; ඊශ්වරං, මහාදෙවයා; යදි පශ්‍යන්, ඉදින් දක්වන්නම ඒ ; විත්‍රං, ආශ්‍රයෙහි. මෙහි බිසංඥයාගේ යොගය දක්වන්නහු විසින් යදිශබ්දය හා යෙදීමෙහි ආශ්‍රයෙහි හැඟෙන කල්හි සියලු කාලයෙහි බිසංඥය වන්නේය යනු ප්‍රකාශකරණලදි. [පාණිනී: 3. 3. 151.]

(මු-) 948. වාචේ ප්‍රනාහතං ඕ. (වාචේ 7. අපි-උතා හතං 3 .. ඩි 1.)

අපි හනකද්ධං ශම්භු රුත ද්‍රභං ජයෙදප්.

(ස-) වාචේ, අතිශයෝගියෙහි පවත්නාවූ; අපි උතාහතං, අපි උත දෙදෙනා හා යෙදෙන කල්හි; ඕ, සම්බාලයෙහි බිසංඥය වන්නේය.

ශම්භු: ඊශ්වරතෙම; අභං, පාපය; අපි හනකත්, පාපහන නයෙහි අතිශයින් යොග්‍යය යන අර්ථය; අප්, කෘෂ්ණතෙම;

දුෂං, දුක; උතරයෙන්, ජයගැන්මෙහි අතිශයින් යෝග්‍යය යන අර්ථය. [පාණිනී: 3. 3. 152.]

(මු-) 949. ප්‍රොච්ඡිත සම්භාවනෙ. (ප්‍රොච්ඡිත 3. සම්භාවනෙ 7.)

ප්‍රොච්ඡිත: සාමථිකං සම්භාවනං ක්‍රියාසු යෝග්‍යතාධ්‍යවසාය: . ප්‍රොච්ඡිතෙකුක සම්භාවනොපාධිකෙ'ථේ වන්තමානාත් ධෝ: සද්ධ ඛි සකත්. අපි- හිං සකත් ජගනනාථො මහාපාතකපඤ්චකං.

(ස-) ප්‍රොච්ඡිත: සාමථිකං, ප්‍රොච්ඡිත යනු සම්භාවයයි; සම්භාවනං, සම්භාවනය නම්; ක්‍රියාසු යෝග්‍යතාධ්‍යවසාය:, ක්‍රියාවන් කෙරෙහි යෝග්‍යභාවය වැලඳගැන්මයි; ප්‍රොච්ඡිතෙකුකසම්භාවනොපාධිකෙ'ථේ, සාමථිකයට හෙතු වූ ක්‍රියාවන් කෙරෙහි යෝග්‍යතාව වැලඳගැන්ම හෙදවශයෙන් පවත්නාවූ අර්ථයෙහි; වන්තමානාත් ධෝ:, පවත්නාවූ ධාතුහු කෙරෙන්; සද්ධ, සියලු කාලයෙහි; ඛි සකත්, ඛිසංඥාප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ජගනනාථ:, විජ්ඣුතෙම; මහාපාතකපඤ්චකං, බ්‍රාහ්මණයන් මැරීම සුරූපාණ්‍ය සොරකමය ආවායනිභායනීවත් හා විසීමය මේ සතරම කිරීමය යන මේ පස; අපි හිංසකත් සාමථිකයෙන් නැසීමෙහි යෝග්‍යයෙක යන අර්ථය. [පාණිනී: 3. 3. 154.]

(මු-) 950. ශ්‍රධාලෙච්ඡා යදි. (ශ්‍රධාලෙච්ඡ: 3...වා 1. අයදි 7.)

ශ්‍රද්ධාදේ'ජං හජේ: ප්‍රාලේණ භික්ෂ්‍යසෙ'ජං ඛහක්ථි තං.*

(ස-) ශ්‍රධාලෙච්ඡ:, ශ්‍රධාවීය හා සමග යෝග්‍යයෙහි ප්‍රොච්ඡිතසම්භාවනයෙහි සියලුකාලයෙහි; වා, විකල්පයෙන් ඛිසංඥාප්‍රත්‍යය වන්නේය; අයදි, යද්ගබ්දයා හා යෝග්‍යයෙහි ඛි නොවන් නේය.

ප්‍රාලේණ:, සාමථිකය කරණකොට ගෙන; අජ:, විජ්ඣුහු; හජේ:, තෝ සෙවනය කෙරෙහි; ඛිසංඥයයි, ශ්‍රද්ධාදේ, මම හඬාහි ඇත්තෙමි; පක්ෂයෙහි, අජං, විජ්ඣුහු; හක්ෂ්‍යසෙ, හජනය කරන්නෙහි; නිසංඥයයි, තං, ඒ විජ්ඣුහු; ඛහක්ථි, හජනය කෙලෙහි; අයදි යනු කුමටය? ශ්‍රද්ධාදේ'ජං හවාන්

ප්‍රාණේන්ද්‍රියෙන් යන් පුරුෂොත්තමං, යන මෙහි පුළුස්සුණුයෙන් (949) නිත්‍යයෙන් බි වේ. [පාණිනි: 3. 3. 155.]

(මු-) 951. භවෙෂ වා ඵලභෙධො: (භවෙෂ 7. වා 1. ඵලභෙධො: 7..)

ශං සායාච්චනනමෙදිශං, ශ්‍රිශං නංසනි යාසනි.

(ස-) ඵලභෙධො:, ඵලක්‍රියායෙහිද භෙදාක්‍රියායෙහිද පවත්නා වූ ධාතුහු කෙරෙත්; භවෙෂ, භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි; වා, විකල්පයෙන් බිසංඥය වන්නේය.

වාග්‍රහණය පරසුත්‍රයෙහි වා සමබ්‍රාහ්මය නිවෘත්තිය පිණිසයි. ඵලය කායාසීයයි. භෙදානම් කාරණයයි. ඊශං, ජනතෙම ඊශවරයා; චෙත්, ඉදිත්; නමෙත්, නමසකාර කරන්නේද; ශංසායාත්, කලාපණයට පැමිණෙන්නේය; ඊශවරයා හට නමසකාරය භෙදායි, කලාපණප්‍රාප්තිය ඵලයයි. පක්‍ෂයෙහි, ශ්‍රිශං, විජිණ්‍ය; නංසනි, ඉදිත් නමසකාර කරන්නේද; යාසනි, කලාපණයට පැමිණෙන්නේය. [පාණිනි: 3. 3. 156.]

(මු-) 952. කාමොක්තෙ'කච්චිති. (කාමොක්තෙ 7. අකච්චිති 7.)

කාමං භජෙත් භවාත් භග්ං කච්චිද්ථච්චිෂ්‍යතෙ ශිවං.

(ස-) කාමොක්තෙ, ඉච්ඡාප්‍රකාශයෙහි සියලු කාලයෙහි බිසංඥය වන්නේය; අකච්චිත්, කච්චිත්ශබ්දයාගේ යොගයෙහි බිසංඥය නොවන්නේය.

භවාත්, පිත්තත්තෙම; කාමං, ඉච්චිද්‍ර පරිද්දෙන්; භග්ං, ඊශ්වරයා; භජෙත්, භජනය කරන්නේය; මෙසේ වක්තෘහුගේ ඉච්ඡාවෙන් මේ වාක්‍යයයි, අකච්චිත් යනු කුමටය? කච්චිත්, ඉච්ඡාව ප්‍රකාශකරන්නෙක්. ශිවං, ඊශවරයා; අර්චිෂ්‍යතෙ, පුදන්නේය; මෙසේ කච්චිත්ශබ්දයෙන් වක්තෘහුගේ ඉච්ඡාව ප්‍රකාශ කිරීමෙහි අනාගත කාලයෙහි වේ. [පාණිනි: 3. 3. 153.]

(මු-) 953. ගි චෙවජාචෙඨී. (ගි 1. ච 1. ඉච්ඡාචෙඨී: 3...)

ඉච්ඡාමි ශථං සෙවෙන ශ්‍රිපතිං සෙවතාං භවාත්, කාමොක්තෙ ඉති කිං, ඉච්ඡන් කරෙති.

(ස-) ඉච්ඡාචෙඨී, ඉච්ඡාච්චිත් හා යොගයෙහි සියලු කාලයෙහි (කාමොක්තෙ) ඉච්ඡාවක් ප්‍රකාශ කරණ කල්හි; ගි ච, බිසංඥයද ගිසංඥයද වන්නේය.

ඉව්ජාමි, මම කැමැත්තෙමි ; හවාන්, පින්වත්තෙම ; ශචිං, මහාදෙවයා ; සෙවෙන, සෙවනය කරන්නේය ; ශ්‍රීපතීං, විජ් ඡුහු; සෙවතාං, සෙවනය කෙරේවා; මෙහි ඉව්ජාව ප්‍රකාශවන කල්හි ඛිසංඤ භිසංඤ දෙකයි. කාමොක්කා ඉති කිං, කාමො කෙත යනු කුමටය? ඉව්ජන්, කැමති තැනැත්තෝ කරෙති යන මෙහි ඉව්ජාප්‍රකාශය නැත්තේනුයි ඛිසංඤ භිසංඤ නො වෙත්. [පාණිනී: 3. 3. 157.]

(මු-) 954. විධිනිමනුණාමන්ත්‍රණබොෂණ සංප්‍රශ්න ප්‍රාචීනාප්‍රේෂප්‍රාප්තකාලාදො. (විධි—ප්‍රාප්තකාලාදො 7.) සද්.

යාගං කුය්‍යාත්, ඉහ භුක්ඤ්ජිත හවාන්, ඉහ ශයිත හවාන්, පුත්‍රමධ්‍යපයෙත් හවාන්, කිං හො වෙදමධිසිය උත තකීමධිසිය, හො හොජනං ලභෙය, ප්‍රේෂිතස්තං ගඛිගාං ගවෙජ්, ප්‍රාප්ත සෙත කාලස්තප්‍ය කුය්‍යා: එවං හි.*

(ස-) විධිනිමනුණාමන්ත්‍රණබොෂණ, විධිය නිමනුණය ආමනුණය අබොෂණය; සංප්‍රශ්නප්‍රාචීනාප්‍රේෂප්‍රාප්තකාලාදො, සම්ප්‍රශ්නය ප්‍රාචීනය ප්‍රේෂය ප්‍රාප්තකාලය ආදිකොට ඇති අනුමතිය යන මොවුන් කෙරෙහි සියලු කාලයෙහි ඛිසංඤයද භිසංඤයද වන්නේය. සද් යනු වෘතතියයි.

අප්‍රාප්තයාගේ පැමිණීම කරණ තැනැත්තෝ විධි නම්, මෙ මේසි, යාගං කුය්‍යාත්, යාගය කරන්නේය; යමක්භට නො කරණ කල්හි ප්‍රත්‍යාවාය විරුඩය සිඬකරන්නාවූ නියොගය කරන්නේද ඒ නිමනුණයයි, මෙමේසි, ඉහ භුක්ඤ්ජිත හවාන්, පින්වත්තෙම මෙහි අනුභවකරන්නේය; යමක්භට නොකිරී මෙහි ප්‍රත්‍යාවාය නොවන්නේද ඒ ආමනුණයයි, මෙමේසි, ඉහ ශයිත හවාන්, පින්වත්තෙම මෙහි සයනය කරන්නේය; අබොෂණය නම් සත්කාරප්‍රචිකවූ නියොජනයයි, මෙමේසි, පුත්‍රමධ්‍යපයෙත් හවාන්. සංප්‍රශ්නයනම් දූතගැන්මට කැමැත්තයි, මෙමේසි, කිං හො වෙදමධිසිය උත තකීමධිසිය. අහං යනු ශෙෂයයි. ප්‍රාචීනා නම් යාවිඤ්චයි, මෙමේසි, හො

* විධිශ්‍රව නිමනුණඤ්ච ආමනුණඤ්ච අබොෂණඤ්ච සංප්‍රශ්නයෙ ප්‍රාචීනා ච ප්‍රේෂඤ්ච ප්‍රාප්ත කාලාදිශ්‍රවති තසමිත්.

භෞතනං ලභෙය්‍ය, අභං යනු ශෙෂයයි. ක්‍රියාවෙහි ප්‍රේරණය ප්‍රේෂයයි, මෙසේයි, ප්‍රේෂිතස්තං ගච්ඡාං ගවෙජ්‍ය. ප්‍රාප්ත කාලයනම් ඒ ක්‍රියාවට සුදුසුවන කාලයාගේ ලාභයයි, මෙසේයි, ප්‍රාප්තසේන කාලා නපා කුය්‍යා. ආදිශබ්දය හෙතු කොටගෙන අනුමතියෙහිද වේ, මෙසේයි, ශ්‍රාඩ්ධං කර්මෙෂ යනු වේ. ප්‍රශ්නයෙහි, කුරුළුව යනු වේ. අනුමතියෙහි බිසංඥයාගේ ප්‍රයෝගය නොවේ. හිසංඥයද එසේමැයි, යාගං කගෙතු යනාදියයි. [පාණිනී 3. 3. 161—163.]

(මු-) 955. සමච්ඡායිෂොර් හි. (සමච්ඡ-ආශිෂො: 7.. හි 1.)

සික්‍රමපි ශොෂයාණි.

(ස-) සමච්ඡායිෂො, නුපුළුවන්වූ ක්‍රියාවෙහි වැලඳගැණීම ය ඉෂ්ටාපියාගේ පහලකිරීම යන දෙකිනි; හි, ධාතුහු කෙරෙන් පරව හිසංඥය වන්නේය.

සික්‍රමපි ශොෂයාණි, සාගරයද විශ්ලවමි, සමච්ඡනයයි. ජිවතු භවාන් යනු ආශිෂාදයයි. [පාණිනී 3. 3. 173.]

(මු-) 956. තුහෙත සතානච්ච වාහිපි. (තුහෙත: 7.. තාතච්ච 1. වා 1. ආශිෂි 7.)

පාතු පාතාවා ශිව්‍ය, පාති පාතාවා ශිව.

(ස-) ආශිෂි, ආශිෂාදයෙහි; තුහෙත, තුවිභකති හිවිභකති දෙක පරකල්හි; වා, විකල්පයෙන්; තාතච්ච, තාත්ආදෙශ වන්නේය.

ශිව්‍ය පාතු, වා නොහොත් ශිව්‍ය පාතාත් කියාද වේ. තුහට තාත්ආදෙශයි. ශිව පාති, වා, නොහොත්, ශිවපාතාත් කියා වේ. මේ තාත්ආදෙශය සච්චයවාදෙශයයි, එහෙයින් ඉන් සංඥ ඛකාරය ඇති කල්හිද අනන්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශ නොවෙයි. ඕත්තිය වනාහි භවාන් රජධං කුරුතාත් යනාදියෙහි ගුණ නොවීම පිණිසද, වශලකානෙනා—භවාන් ස්වහි මුෂ්ටාත් යනාදියෙහි ජනදෙශය ලැබීම පිණිසද වෙයි. [පාණිනී 7. 1. 35.]

(මු-) 957. මුහුර්හාශාච්චි හිතසාධනං. (මුහුර්හාශාච්චි 7. හිතසාධනං. 1...)

පෞත: පුතො අතිශයෙ වාචේ සද්‍ය කාලෙ ගතහිතසාධනං ස්‍යු.

මුහුර්තාශං වා ලුනාති ලුලාව ලවිෂාති වා—ලුනිති ලුනිත ලුනිෂ්ව ලුනිඬිවං.

(ස-) පෞතූ: පුතොූ අතිශයෙවාමී, නැවතනැවතය යන අතීයෙහි හා අතිශයාතීයෙහිද; සද්‍යකාලෙ, සියලු කාලයෙහි; ලිංගයෙහි සුෂ්මද් අෂ්මද් ශබ්දයන් ප්‍රයෝග කරණුලබන කල්හි ඔවුන්ගේ එකතියෙහිද විනි බහුතියෙහිද, ගතූ, ගිසංඥායාගේ; හිතසාධිවං, හි-ත-සා-ධි-වං යන මේ විභක්ති සතර; සත්‍ය, වන්නාත.

එහි මෙතෙම විශේෂයයි—කතී: වාචූ කල්හි පරස්මෙ පදයහට, හි-ත යන ප්‍රත්‍යය දෙකද, ආත්මනෙපදයහට, සා-ධිව යන දෙකද උභයපදයහට සතරමද වෙත්. මුහුර්තාශං වා ලුනාති යන්නෙහි වර්තමාන කාලයයි, ලුලාව යනු අතිත කාලයයි, ලවිෂාති යනු අනාගත කාලයයි. ලුනිති යනාදිය ගිසංඥායහට උභයපදයෙහි උද්‍යතරණයි. ක්‍රියාසමුවලට ඇති කල්හිම මේ විධානයයි වක්‍යාවායි. මෙසේයි,

පුරිමවස්කඤ්ඤා ලුනිති නඤ්ඤා,

මුෂාණ රත්තානි හරමරාඬිගතා:

යනු මෙහි අතිතකාලයෙහි ප්‍රයෝගයයි, රාවණතෙම කතීයි. [පාණිනී: 3. 4. 2.]

(මු-) 958. මාස්මෙන සීටොෆ. (මාස්මෙන 3. සීටොෆ 1..)

මාස්මශබ්දෙන යොගෙ සද්‍ය සී-ටොෆ ජනා: මාස්ම භවත් දු:ඛං, මාස්ම භූත් ශොකා:

(ස-) මාස්මශබ්දෙන යොගෙ, මාස්මශබ්දය හා යෙදෙන කල්හි; සද්‍ය, සියලු කාලයෙහි; සී ටොෆ, සීසංඥා විසංඥා දෙක; ජනා: වෙත්.

මාස්ම භවත් යන්නෙහි, සීසංඥායයි, මාස්මභූත් යන්නෙහි, විසංඥායයි. මාස්ම යන්නහුගේ යොගයෙහි (550) අමිආගම නිෂේධය වේ. මෙහි මාස්ම යන්නහුගේ යෙදීම මධ්‍යගත වූයේ හෝ නුවූයේ හෝ වෙයි. [පාණිනී: 3. 3. 176.]

(මු-) 959. මා වි වා. (මා 3. වි 1. වා 1.)

මායොගෙ සද්‍ය වි සතවා.

මා විරංසිත් සුඛං, මා විරමතු, මා විරංසාති.

(ස-) මායොගෙ, මාශබ්දය හා යෙදෙන කල්හි; වා, විකල් පයෙන්; සද්‍ය වි සතත්, සියලු කාලයෙහි විසංඥාය වන්නේය.

මා-වි-යන ශබ්ද පුළුල් රමයානු, (860) පි-දි, මායොගයෙහි අමතීමෙයි, සි, ර්ම, භෞතාරය ඉන්බැවින් ඉමි නිමෙයි, මකාරයට අනුකාරය වේ, මාවිරංසිත්. මෙහිද මායොගය ව්‍යවහිත වූයේ හෝ නුපුයේ හෝ වෙයි. [පාණිනී: 3. 3. 175.]

(මු-) 960. චිත්තමි. (චි 1. ආශිමි 7.)

ජීවත්විරං සජ්ජන:

(ස-) ආශිමි, ආශිර්ථිය හැඟෙන කල්හි ; චි, චිසංඥය වන්නේය.

සජ්ජන:, සත්පුරුෂතෙම ; විරං, විරුත්කාලයක් ; ජීවත්, ජීවත් වන්නේය. ආශිර්ථියද හව්‍යයෙහිම වන්නේය. නියමයෙන් සම්කාලයෙහි යනු නිව්‍යතියයි. [පාණිනී: 3. 4. 116.]

(මු-) 961. ස්මුලෙච්ඡාසන්ධිකිනෙ. (ස්මුලෙච්ඡ: 3...ති 1. අයදි 7. තු 1. අතිනෙ 7.)

සමරණමේර් යොගෙ අතිනෙ කාලෙ තිසත්. යච්ඡබ්දශෙවනන ප්‍රසුජ්‍යතෙ.

ඝෞපවාද්‍යං. සමරසෙනං නංසසිගං, යත් සමරසනම: ශිවං.*

(ස-) සමරණමේර් යොගෙ, සමාධානුහ්‍රගේ අරිය වැනිවූ අරියන් හා යෙදෙනකල්හි ; වෙත්, ඉදිත් ; යච්ඡබ්ද:, යච්ඡශබ්දය ; න ප්‍රසුජ්‍යතෙ, යොදනු නොලැබේද ; අතිනෙ කාලෙ, අතිත කාලයෙහි ; ති සත්, තිසංඥය වන්නේය. අයං, මේ සුත්‍රයතෙම ; ඝෞපවාද:, සිසංඥය හට බාධාව විශේෂයයි, එහෙයින් යච්ඡශබ්දයාගේ ප්‍රයෝගයෙහි මොහුගේ අප්‍රාප්තියෙහි සිසංඥයම වන්නේය, පි සි දෙක නොවන්නේය. තං ර්ගං නංසසි එනං ස්මරසි යන මෙහි තිසංඥයයි. යත් තං ශිවං ආනම: තත් ස්මරසි යන මෙහි සිසංඥයයි. [පාණිනී: 3. 2. 112.]

(මු-) 962. වානෙකස්මායෙඝී. (වා 1. අනෙකස්මායෙඝී 7.)

අනෙකස්මායෙඝී ප්‍රයොකාරි සති ස්මරණමේර් යොගෙ

* සමාධානොර්ථි ඉව අර්ථො යෙෂාං තෙ තො: න යච්ඡ අයදි තස්මිත්.

අතීතෙ ති වා සකත්. ධකයසීදං යදිශානං දුක්ඛාති සෙත්තාම
තෙ භවාන්.*

(ස-) අනෙක ස්මායෙහි, එකක් නුවු සිහිකරවිය යුතුවූ;
ප්‍රයෝකනාර්ථය, යොදවන්නා ඇති කල්හි; ස්මරණමේරු
යොගෙ, ස්මරණය සහ යෙදෙන කල්හි; අතීතෙ, අතීත
කාලයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ති සකත්, තිසංඥය වන්නේය.

භවාන්, පිත්චත්තෙම; යත් ඊශානං, යම් ඊශවරයක්හු;
දුක්ඛාති, දක්වන්නා; සෙත්තාමතෙ ව, සතුති කරන්නේද; ඉදං,
මේ දැනීම හතුවි දෙක; ධකයසී, සිහිකෙරෙහි; පක්ඛයෙහි,
ධකයසීදං යදදුක්ඛසාධාර්ථව ශිවං භවාන් යනාදිය වේ. සිහි
කරවිය යුත්තාහුගේ අනෙකනා සාකාච්ඡිකාව ඇති කල්හි
මේ විධානය වන්නේය, එහෙයින්, ස්මරසී යත් නි. තක්ඛමප
ඨි: කාශිමගච්ඡෙව යනාදියෙහි නොවන්නේය. [පාණිනී:
3. 2. 114.]

(මු-) 963. ධව්‍යාසමිභවෙ ටී. (ධව්‍යාසමිභවෙ 7. පි 1.)

ධොරපිසකනිජ්ජතොභාසදු පි සකත්. ඥානඤ්චෙදභවිෂ්‍යත්
සුඛමභවිෂ්‍යත්.

(ස-) ධොරපිසක, ධාව්‍යාසයෙන්; අනිජ්ජතොභා, නිජ්ජතනිය
නුවු කල්හි; සදු, තුන්කල්හි; පි සකත්, පිසංඥය වන්නේය.
චෙත්, ඉදින්; ඥානමභවිෂ්‍යත්, ඥානය වන්නේනම්; සුඛමභවි
ෂ්‍යත්, සැපත වන්නේය.

මෙතෙම පරබැවින් සියල්ලවුන්ගේ බාධකයි. ඥානයාගේ
අසමිභවය හෙතුකොට ගෙන සුඛයාගේද අසමිභවයනුයි
ධව්‍යාසමිභවය. යනු කියයි. මේ විධානය භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි
මයයි කිසිකෙණක් කියති. [පාණිනී: 3. 3. 139.]

(මු-) 964. ලියුජමදස්මදිනාදිත්‍රියො. (ලියුජමදඅස්මදි 7.
තකදි 1...ත්‍රියො 1...)

ලො යුජමදි අස්මදි ච තාසකමේ පුසුජ්ජමානෙ තාකදිති
ත්‍රිණි ත්‍රිණි කුමාත් සපු:†

* ස්මායෙහිතෙ යත් තත් ස්මායෙහිති ඥානාත් කම්මේ යි.
අනෙකමෙකහිනං ස්මායෙහි ස්මරණියං යෙන සො'නෙක
ස්මායෙහිසතයිත්.

† ලියු යුජමච්ච අස්මච්ච තතතස්මිත්.

(ස-) ලෝ, ලිඛිතය කතී වූ කල්හිද; සුජමදි, සුජමද්භිදය කතී වූ කල්හිද; අස්මදි ව, අස්මද්භිදය කතී වූ කල්හිද; ත්‍යායකමී ප්‍රසූර්‍යමානෙ, ප්‍රත්‍යයාගේ කම්කර්තූර්‍ය ප්‍රයෝග කරණුලබන කල්හි; ත්‍යාදීති, තිවිභක්ති ආදිවූ සිවිභක්ති ආදි වූද මිවිභක්ති ආදිවූද; ත්‍රිණි ත්‍රිණි, තුණ තුණ බැගින්; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන්; ස්‍යූ, වන්තාහ. එසේම, (920) ස්භාවෙ මං යන මෙයින් කම්ය වාවාවූ ප්‍රත්‍යය කටසුතු කල්හි, ලිඛිතය කම්ය වූ කල්හි තෙ ආදි තුණද, සුජමද්භිදය කම්ය වූ කල්හි සෙ ආදි තුණද, අස්මද්භිදය කම්ය වූ කල්හි එ ආදි තුණද වෙත්. ඔවුන්ගේ එකක විකි බහුතිය ඇති කල්හි විභක්තින්ගේද එකවචන විවචන බහුවචනයෝ වන්තාහුය යන අර්ථය. [පාණිනී: 1. 4. 101, 105, 107, 108.]

(මු-) ජාතාති යෝබ්ලං යක්ඛ ව න ජාතිනා ශ්‍රැතිස්මාති,
ශාස්ත්‍රාණි ව න ජාතනති ස මයා සෙව්‍යතෙ ශිව්‍ය.

භාසි තමෙකො විශෙවශ භාථො'ව්‍යුත ශිව්‍යො සුවාං.
භාථ සුයං හරිහරබ්‍රහ්මාද්භූ පාභ්‍යතෙකශා.

(ස-) ය: ශිව්‍ය, යම් ඊශ්වරයෙක්; අබ්ලං ජාතාති, සියලු ලොව දැනිද; ශ්‍රැතිස්මාති, ශ්‍රැතිස්මාති දෙක; යං න ජාතිනා, යමක්තූ අභවන්ට නොහැකි වෙද්ද; මෙතෙම අභ්‍යන්තරවූ ඤාපීයසි, ශාස්ත්‍රාණි ව, ශාස්ත්‍රයෝද; යං න ජාතනති, යමක්තූ අභවන්ට නොහැකි වෙද්ද; මෙසේ එකක විකි බහුතියන් කෙරෙහි කතීයෙහි ප්‍රත්‍යයසි, සෑ, ඒ ඊශ්වරතෙම; මයා සෙ ව්‍යතෙ, මා විසින් සෙවනය කරණුලැබේ. කම්යෙහි ප්‍රත්‍යය මෙසේසි, හෙ විශෙවශ, ස්වාමීවූ විශෙවශය; තිං, නුඹවහන් සේ; එකො භාසි, හුදකලාව බබලන්නෙහිය; හෙ අව්‍යුත ශිව්‍යො, භවත් අව්‍යුත ශිව්‍යෙහි; සුවාං, නුඹවහන්සේලා දෙ දෙන; භාථෑ, බබලව්; හෙ හරිහරබ්‍රහ්මාද්භූ, ස්වාමීවූ විජ්ණු ඊශ්වර බ්‍රහ්මාදීහු; අතෙකශා, අතෙකප්‍රකාරයෙන්; සුයං භාථ, නුඹවහන්සේලා බබලව්. මෙසේ සුජමද්භිදයෙහි වූ කතීයෙහි එකක විකි බහුතියන් කෙරෙහි උද්‍යුහරණයෝසි. පාති, නිරන්තරයෙන් හෝ අතීතයින් පාලනය කරව් යන අර්ථය, අස්මාත් යනු ශෙෂයයි. (957) මුහුණතබලා ව්‍යාකෘතියේ යන්තෙන් හිවිභක්ති වේ.

(මු-) එකො හවාමිස්මහවෙ'හමාදො
දුරෙරරථො හොස්ම හවා ආවා,
වයං හවාමො බහව: සම පුනෙහු
ස්තන්මායසාද්ධි විහො ප්‍රසිද.

ඉති කතිපාදා:

ඉති ත්‍යාග්‍යනාධ්‍යය:

(ස-) හවෙ, සංසාරයෙහි; ආදො, උත්තරා කාලයෙහි;
අහං, මම; එකො හවාමිස්ම, හුදකලා වූයෙහි; අථ, ඉක්බිත්
තෙන්; දුරෙර: දුරවන් හා සමග; ආවාං උහො, අපිදෙදෙන;
හවාමස්ම, වූමිහ; පුනෙහු, එසේම පුනුයන් හා සමග; වයං
බහව: අපි බොහෝදෙනෙක්; හවාම: ස්ම, විමු; නුත්මායසා,
මේ සියල්ල නුච්ඡින්නයෙන් මායාවෙන් වෙසි; එහෙයින්
හෙ විහො, සාමය; අද්ධි, දැනු; ප්‍රසිද, පැහැදවද්‍යලමැනව;
සම පරිද්දෙකින් නැවත නොවන්නෙමිද යන අභිප්‍රායයි.
මෙහි අස්මද්ශබ්දය කතී වූ කල්හි එකතු වී තිබුනුයෙහි
උද්ගරණයෙයි. මුඛ්‍යවූ සුජ්මද් අස්මද්ශබ්දයන්ගේ ග්‍රහ
ණයයි. අප්‍රධානවූ ශබ්දයන්ගේ වනාහි ලිඛිතයෙහි කරණ
ලද විහකති මෙසේයි, අනං. හවති අනහං හවති යනාදියයි.
එවං—

ප්‍රකාතෙර් විකාතෙච්චාපි යත්‍රාකතනි. වයොරපි,

වාචක: ප්‍රකාතො: සබ්ධං ගාත්තනි විකාතෙර් න තු.
යනු ප්‍රචාරිත කියති.

මෙසේයි, එකො වාක්‍ය: පඤ්ච නොකා හවති, පඤ්චවාක්‍යා
එකා නොකාභිවනති, යනාදියයි.

කතිපාදය නිමි.

අථ කාදනන: ලා:

(මු-) 965. කාබො: ක-හාවෙ. (කාත් 1. බො: 5. ක-
හාවෙ 7.)

වක්‍යමාණ-සත්‍ය: කාත්සංඥ: සත්, ස ව බො: පර: සත්,
ස ව කෙ හාවෙ ව සත්.

(ස-) වක්‍යමාණ සත්‍ය, කියනුලබන්නාවූ ප්‍රත්‍යයතෙම;
කාත්සංඥ: සත්, කාත්සංඥ ඇත්තේ වන්නේය; ස ව, ඒ
කාත්ප්‍රත්‍යයද; බො: පර: සත්, ධාතුනු කෙරෙන් පරවූයේ

වත්තේය ; ස ව, හෙද ; කෙසේව ව සත්, කාරකයෙහිද භාවයෙහිද වත්තේය.

කියනු ලබන්නාවූ තව්‍යදිවූ වණ්‍මිප්‍රත්‍යය අනුකූලව ඇති ප්‍රත්‍යය සමූහය කාත්සංඥ ඇත්තේ වත්තේය යන අර්ථය, හෙද බාහුවිශේෂයා කෙරෙන් කරණලද්දේද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් අනුබාහුකූලකෙරෙන්ද වත්තේය යනුයි, එහෙයින්, ස ව බො: පර: සත් යනු කියයි, බො: යනු බාහුමාත්‍රයා කෙරෙන් යන අර්ථය, එහෙයින් (1150) ශිව්‍යදි බාහුත් කෙරෙන් කරණලද කාප්‍රත්‍යය ඊර්බාහුකූලකෙරෙන්ද වත්තේය, මෙසේයි, ඊය්‍යා: යනාදියයි. එසේම අවිවිශේෂයෙහි කරණලද කාත්ප්‍රත්‍යයද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් අනුකූලයන් කෙරෙහිද වත්තේය යනුයි, එහෙයින්, ස ව කෙ භාවෙ ව සත් යනු කියයි, එහෙයින් කම් භාව දෙකින් කරණලද තව්‍යප්‍රත්‍යය තෙම වසබාහුකූලකෙරෙන් කාර්යයෙහිද වත්තේය, මෙසේයි, වසනීති වාසනව්‍ය: , මෙහි මනිෂාදි බැවින් වැඩියි. එසේද සම්ප්‍රදාන කරණධිකරණ යන මොවුන් කෙරෙහිද අනියප්‍රත්‍යය වත්තේය, මෙසේයි, දදුත්‍යස්මෙ දුනීය:, විප්‍ර:, බමුණුයි, ස්‍යායතෙ'නෙතෙති-සනාතීයං ජලං, ජලයයි, රම්‍යතෙ'සම්නාතීති රමණීයං ගාභා. එසේම කාර්යයෙහිද භ්‍යන් වේ. මෙසේයි, නියොක්තූමතීති නියොග්‍ය: ප්‍රභූ:, යනාදියයි, ස්වාමියයි. එහෙයින්ම (1183) කාබො: කභාව ඉත්‍යුකෙතරත්‍යත්‍රාපි ප්‍රයෝගත:, යනු තමාම කියන්නේය. [පාණිනී: 3. 1. 91, 93.]

(මු-) 966. සරූපො බාධ්‍ය: (සරූප: 1. බාධ්‍ය: 1.)

සමානරූපභාව: කාතා බාධ්‍යතෙ. නඩසරූප:

(ස-) සමානරූපභාව:, සමානරූපවූ ප්‍රත්‍යය තෙම; කාතා, කාත්ප්‍රත්‍යයා විසින්; බාධ්‍යතෙ, බාධාකරණු ලැබේ. නඩසරූප:, අසමාන රූපවූ කාත්ප්‍රත්‍යය තෙම බාධාකරණු නොලැබේ. විශේෂයෙන් සාධාරණයාගේ බාධාව නියම කෙරෙයි, විශේෂයෙන් කාත්ප්‍රත්‍යයා විසින් සාධාරණවූ කාත්ප්‍රත්‍යය තෙම බාධාකරණු ලැබෙයි යන අර්ථය.

සරූපධික වනාහි අනුබන්ධය හැර සිවින්නාවූ භාගයා සමග සමානාවසවභාවයයි, මෙසේයි, විශේෂයෙන් ස්‍රණ් ප්‍රත්‍යයා විසින් සාධාරණවූ යකාරයම බාධාකරණු ලැබෙයි, තව්‍ය අනිය දෙක බාධාකරණු නොලැබෙත්. එසේම එකාරී යෙහිම සරූපධික ගන්නා ලැබේ, භින්නාර්ථය ඇති කල්හි

බාධාකරණ නොලැබේ, එහෙයින්, පවාද් බැවින් කතෘයෙහි කරණලද අත්ප්‍රත්‍යයා හා විශේෂයෙන් සාධාරණවූ සමාන රූප වූද සඳ්ප්‍රත්‍යය බාධාකරණ නොලැබේ, එහෙයින්ම, පවති යන වාක්‍යයෙහි, පව්‍ය යනු වේ, පවනං පාකූ යනාදිය වන්නේමය. එසේම (1158) සද්දී ඡි යනාදියෙන් යුත්ලිඛිත යෙහි කරණලද, අත්ප්‍රත්‍යයා විසින් අත්ප්‍රත්‍යය බාධාකරණ නොලැබේ, එහෙයින්, කරණ කරණම යනාදිය වේ. අත් තත්තිද එසේමැයි. [පාණිනී: 3. 1. 94.]

(මු-) 967. නවතනියසා සි-භාවේ. (තව්‍ය-අනිය-යා: 1... සි-භාවේ 7.)

බොරෙනෙ සුර්ථි-භාවේ. වෙනව්‍යං වයනියා වෙයං. පුණ්‍යං භවිතව්‍යං භවනියං භව්‍යං තියා.*

(ස-) බො: බාහුනු කෙරෙන් පරව්; සිභාවේ, කම් භාව දෙක්හි; එතෙ, තව්‍යප්‍රත්‍යය අනියප්‍රත්‍යය යප්‍රත්‍යය යන මො ව්‍යු: සුද්‍ය: වන්නාහ.

(933) භවද්ද්‍යුතභව්‍ය යන මෙහි භව්‍ය යනු භවිෂ්‍යත්කාල වාචි ප්‍රයෝගය බැවින් තව්‍යද්ද්‍යු භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි වන්නා හයි කියත්. මෙහි විශේෂකථනයක් නැති බැවින් අත්‍ය කාලයෙහිද වෙත්.

(ස-) වියනෙයත් තත් ව්, මෙයින් තව්‍ය වේ, එකඟ්‍යරඳ්‍යවණ්‍ය න්‍යාධාහුනු බැවින් ඉම් නොවේ, (542) ගුණ්‍ය, වෙනව්‍යශබ්දය වේ, ලිඛිතාචියෙහි ප්‍රථමායි, වෙනව්‍යං, පුණ්‍යයයි, එසේම අනි යප්‍රත්‍යය කල කල්හි වයනියං. යප්‍රත්‍යය කල කල්හි වෙයං යනු වේ. මෙහි පුණ්‍යම යන කම්ය ක්ලිව්ලිඛිතයබැවින් ඔහට විශේෂණවූ වෙනව්‍ය යනාදීන්ගේද ක්ලිව්තිය වේ. භූයනෙ භූ, තව්‍ය, ගුණ වේ ඉම් වේ, භවිතව්‍යං භවනියං, (423) භව්‍යං යන මෙහි යකාරයහට ඤර්වත්ද, (35) ඔකාරයහට අච්ද වෙත්. භාවප්‍රත්‍යයානත බැවින් ක්ලිව්තියයි. එසේමැයි.

අනාමිති කාරකෙ වාච්‍ය වාච්‍යලිඛිත: කාද්‍යව්‍යනෙ,
භාවේ ල්‍යච්චලිතානා අත්වාද්‍ය නප්‍ය.සකෙ.

කත්‍යද්‍යනාහි යුත්තාං දෙයා: පුංසථ්‍යච්චලිතා තථා.
අනෙය්‍යානා කාතාං ලිඛිතං වෙදිතව්‍යං ප්‍රයෝගතා:

[පාණිනී: 3. 1. 96, 97.]

* තව්‍යහි අනියහි යහි තෙ. ඩ්‍යද්‍ය භාවහි තත්තසමිත්.

(මු-) 968. නො'ලො'ගතරුණී: ප්‍රාග්වණ්ණො'ධනභාහු
පුඤ්ඤාකමමපකසලෙපානිජාදිදිනො ඤා-හසාදිප්ඵස්තු වා.
(න: 6. අව: 5. අනතරුණී: 5. ප්‍රාග්වත් 1. ණ: 1.
අඛ-අනිජ්ඣිත: 5. ඤාහසාදිප්ඵස්තු: 5. තු 1. වා 1.)

අනතරුණී-වජ්ජෙය්‍ය පරසා ණවිධිගෙනො සති න සකච: පරසා ණ: සකත්, න තු ඛතදෙ: ඉජ්ඣවජ්ජිතෙව, ඤානතාඛ සාදිප්ඵස්තු වා.*

(ස-) අනතරු, අනතරුඛිදයා කෙරෙත් පරවුද; දුර්වජ්ජි ගෙය්‍ය, දුර් යන උපසගීය රහිතවු උපසගීයා කෙරෙත්ද; පරසා, පරවු; අව: පරසා, සිරයා කෙරෙත් පරවු; නසා, දුගතා නකාරයහට; ණවිධි ගෙනො සති, ණකාරවිධානයට ගෙනු විදුමාන කල්හි; ණ: සකත්, මුඛිනා ණකාර වන්නේය; ඛතදෙ:, ඛතධානු ආදිකොට ඇති භාධානු භුධානු පුඤ්ඤානු කමධානු ගමධානු පකසධානු වෙපධානු යන මොවුන් කෙරෙත්ද; ඉජ්ඣවජ්ජි, ඉච්ඡංඤ වණිසත් ආදියෙහි වූ ධාතුහු තොරවු; ඉදිතෙව තු, ඉත්ඡංඤ ඉකාරවත් ධාතුහු කෙරෙත්ද වනාහි; න, නකාරයහට ණකාර නොවේ; ඤානතාත්, ඤාප්‍රත්‍යයාත් තයා කෙරෙත්ද; හසාදිප්ඵස්තු, ව්‍යඤ්ජනයක් ආදියෙහි වූ උච්ඡංඤ ඉච්ඡප්‍රත්‍යභාර වණිවත් ධාතුහු කෙරෙත්ද වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ණකාර වන්නේය.

කෙවලවුද ඤාප්‍රත්‍යයානන වුද ඛතදිත්තේ ණකාරනිෂේධය වේ. [පාණිනී: 8. 4. 29—34.]

(මු-) අනතරුණීයං ප්‍රයාණිකං, ප්‍රයාපණිකං ප්‍රයාපනිකං, ප්‍රකොපණිකං, ප්‍රකොපනිකං. ඛතදෙය්‍ය-ප්‍රඛතනිකං ප්‍රඛතපනිකං, ප්‍රභානිකං ප්‍රභාපනිකං, ප්‍රභවනිකං ප්‍රභාවනිකං, ප්‍රපවනිකං ප්‍රපාවනිකං, ප්‍රකමනිකං ප්‍රකාමනිකං, ප්‍රගමනිකං ප්‍රපකමනිකං ප්‍රවෙපනිකං ප්‍රකමපනිකං. ඉජ්ඣෙය්‍ය ප්‍රෙච්චණිකං.

(ස-) අනතරුඛිද පුච්ච යාධානු, භාවයෙහි අනිප්‍රත්‍යයද,

* නාසති දුර්ගත සො'දු:, අදුග්‍රොසො හිඤ්ඤත් අදුර්ගි:, අනතරු ව අදුර්ගිඤ්ඤ තතතස්මාත්, ඉච්ච ආදිර් යසා ස ඉජ්ඣ:, න ඉජ්ඣ: අනිජ්ඣ:, අනිජ්ඣොසො ඉදිවෙති අනිජ්ඣිත්. ඛතෙව භාහු භුහු පුඤ්ඤ කමෙව ගමෙව පකසෙව වෙපෙව අනිජ්ඣිදිවෙති, පඤ්ඤානතඤ්ඤොගෙ තස්මාත්. හසාදිග්‍රහණි ඉප්ඵච්චි වෙති හසාදිප්ඵච්චි, ඤාහු හසාදිප්ඵච්චි වෙති තස්මාත්.

මෙයින් ණකාරද වෙත්, අනන්තර්ගතයෝ. ප්‍රසාදිණෝ ප්‍රසා
ණෝ. ප්‍රතිණෝ ප්‍රසාණෝ යනාදියද මෙසේමැයි. ප්‍රසාණියං යනුද
මෙසේමැයි. මේ දෙනන්හිම අවිසංඥයා කෙරෙන් පර නකා
රයි. විකල්පයෙන් ණකාරකය කියයි, ප්‍රපුච්ඡි යාමාතු, ඤීද,
(784) පණ්ද, ප්‍රසාපිමාතුහු කෙරෙන් භාවයෙහි අනියද, ඤී
හට ලොප්ද වෙත්, ඤීප්‍රත්‍යයෙන් පර බැවින් මෙයින් ණකාර
වේ, ප්‍රසාපණියං. විකල්පපක්‍ෂයෙහි ප්‍රසාපනියං. ප්‍රපුච්ඡි කුප
මාතු, භාවයෙහි අනියද, ගුණද, හසාදි ඉප්‍රච්ඡිමාතු බැවින්
මෙයින් ණකාරයද වෙත්, ප්‍රකොපණියං, විකල්ප පක්‍ෂයෙහි
ප්‍රකොපනියං. මෙහි අව කවභිපවභි ව්‍යවධානය ඇත්තේද
විකල්පයෙන් ණකාර නිෂේධයි. ඛතදෙසතු, ඛතදින් කෙ
රෙන් වනාහි; ඛත කථනෙ, ප්‍රපුච්ඡි, අනිය වේ, ප්‍රඛතනියං,
අවකවභිව්‍යවධාන වූයේද ණකාර නොවේ. ප්‍රඛත, ඤී වේ,
(784) ආකාරනතයා කෙරෙන් පණ්ද, අනියද වෙත්, ප්‍රඛතප
නියං. ප්‍රපුච්ඡි භාමාතු ප්‍රභානියං, ප්‍රභාපනියං ප්‍රපුච්ඡි භුසතතායා,
ප්‍රභවනියං, ප්‍රභාවනියං. ප්‍රපුච්ඡි පුඤ්ඤිගොධෙ, ප්‍රපවනියං,
ප්‍රසාවනියං, ප්‍රපුච්ඡි කමුධාතු ප්‍රකමනියං, ප්‍රකාමනියං. ප්‍රපුච්ඡි
ගමධාතු ප්‍රගමනියං. ප්‍රපුච්ඡි පකස්චිව්‍යාභෝ ප්‍රපකයනියං. ප්‍ර-
වෙප්වලෙ ප්‍රවෙපනියං. ඉත්සංඥ ඉකාර සුතතා මාතු කියනු
ලැබේ. ප්‍රකපිවලනෙ ප්‍රකමපනියං. හුදකලා වූද ඤීප්‍රත්‍ය
යානන වූද ගමාදින්ගේ මෙහි සමානරූපයි. ඉජ්දෙසතු, ඉච්ඡි
සංඥයා ආදිකොට ඇති මාතුන් කෙරෙන් වනාහි නිත්‍යයෙන්
ණකාර වේ. ප්‍රඉඛධාතු අනිය, නුත්, නකාරයහට අනුඤා
රය වේ, අනුඤාරයහට ඛකාරයද, මෙයින් මුඛිත්‍ය ණකාරද
වෙත්, ප්‍රෙච්චණියං.

(මු-) 969. ඛනාච්චෙ රෙ සෙ. (ඛනාත්-චෙ: 6. එ 1.
සෙ 7.)

ඛන ආදනනස ච චෙ-රෙ සතත් සෙ පරෙ. ඛෙයං දෙයං.*

(ස-) සෙ පරෙ, යප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ඛන, ඛනධාතුහුගේද;
ආදනනස ච, ආකාරනන මාතුහුගේද; චෙ, විසංඥයහට;
එ සතත්, එකාර වන්නේය.

ඛනධාතු, ඛනතෙ යන වාක්‍යයෙහි (971) සංඤ්, මෙයින්

* ඛන ච ආච ඛනාතො ඛනාතො ස්වි ඛනාච්චිසතස.

විසංඥාවූ අත්භාගයහට එකාර වේ, බෙයං. දීයතෙ යන වාක්‍යයෙහි දුට්ඨානු කෙරෙත් (967) භාවයෙහි යප්‍රත්‍යයයි, විසංඥාකරයහට එකාර වේ, දෙයං, මෙහි දුකිරුපධානු ගතයුතු. ප්‍රකරණබලයෙන් යෙ යනු ලාසංඥාවූ යකාරය පර කල්හි යන අර්ථය. ලාසංඥා කෙ යනු කුමටය? බන්‍යතෙ දීයතෙ ප්‍රබන්‍ය ප්‍රදය යනාදියෙහි විසංඥායහට එකාර නොවන්නේය. [පාණිනි: 3. 1. 111, 6. 4. 65.]

(මු-) 970. ඝරණ-භවශ්‍යකෙ. (ඝරණ 1. ඔ: 5. ආවශ්‍යකෙ 7.)

උචර්ණනාදවශ්‍යමිභාවෙ'වේ ඝරණ සත් එ භාවෙ. විප්‍රණ ශුචිනා භාවං.*

(ස-) අවශ්‍යමිභාවෙ'වේ, අවශ්‍යයෙන් විමය යන අර්ථයෙහි; එ භාවෙ, කම් භාව දෙක්හි; උචර්ණනාත්, උචර්ණනා ධානු කෙරෙත්; ඝරණ සත්, ඝරණප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ක්‍රියාවගේ අවශ්‍යයෙන් විමය යන අර්ථය. ඝරණප්‍රත්‍යයාගේ සකාර භකාර දෙක ඉන් වෙන්, යකාරය සිටියි. භූධානු භූයතෙ, භාවයෙහි මෙයින් ඝරණ, (577) වෘඛියි, (423) යකාරයහට ස්වරවත් වේ, (35) ඔකාරයහට ආච්, භාවං, එසේම තපස්විනා විජ්ණු: සතාව්‍ය: යනාදිය වේ. අනාවශ්‍යකයෙහි වනාහි යප්‍රත්‍යය කල කල්හි, හව්‍යං, කප් කලකල්හි සතුන්‍ය: යනු වේ. [පාණිනි: 3. 1. 125.]

(මු-) 971. හසා ස්වාසො. (හස්-සායුආ-සො: 5.)

හසනාත් සාවණ්‍යනාත් යොතෙ රුසුනොතෙහි ඝරණ සත් එ භාවෙ. වාහං ඝාතං ජනං බධං, කායං, යාවං, ආසාවං.†

(ස-) හසනාත්, හසනා ධානු කෙරෙත්; සාවණ්‍යනාත්, සාවණ්‍යනා ධානු කෙරෙත්; යො තො, යුධානු කෙරෙත්; ආසුනොතෙහි, ආච්චුච්චි යුධානු කෙරෙත්; එ භාවෙ, කම් භාව දෙක්හි; ඝරණ සත්, ඝරණප්‍රත්‍යය වන්නේය.

පෘථක්යොග බැවින් ආවශ්‍යකෙ යනු අනුවෘත්ති නොවේ.

* අවශ්‍යමිභාව: ආවශ්‍යං, ආවශ්‍යමෙව ආවශ්‍යකං තස්මිත්.

† හස් ව සායුච්චි සායුච්චි ආ-සුච්චි තස්මාත්.

උභයතෙ යත් තත්, වහධාතු, ඝර්ණ, (577) වෘක්කි, වාහරං. හනුතෙ යත් තත් හනධාතු, ඝර්ණ, (679) හකාරයහට ඝකාර වේ, වෘක්කි, (801) නකාරයහට තඬි, ඝාතරං. ජයතෙ ඉති, ජන ධාතු. (965) කභාවෙ, යනු ක්වැවිත් කතීයෙහි ඝර්ණ, ජනරං. බධ්‍යතෙ යත් තත්, වධධාතු, ඝර්ණ, බධ්‍යරං. දෙනැන්හි වෘක්කි, (744) ජනවධ්‍ය යනාදියෙන් හ්‍රස්ව වේ, ක්‍රියතෙ ඉති, කෘඤ්‍ය කෘශ යන්නෙන් හ්‍රස්ව දීඝී දෙකින් කතීයෙහි ඝර්ණ පරකලිති වෘක්කි, කායරීං. සුයතෙ ඉති, සුධාතු, කතීයෙහි ඝර්ණ, වෘක්කි, යාවරං. ආසුයතෙ ඉති ආච්ඡුචී සුධාතු, ඝර්ණ, වෘක්කි, (423) ස්වරවන්ද, ආච්ඡ වෙත්, ආසාවරං. [පාණිනී: 3. 1. 124, 126.]

(මු-) 972. වජ්‍යො කභො ක්‍රියාසෙම්කත-යඤ්භ-යජ-ගතාපීචන්වාං. (ව-ජ්‍යො: 6.. ක-භො 1.. සිති 7. අසෙම් කත-යඤ්භ-යජ-ගතාපීචන්වාං 6...)

සිති පරෙ ව-ජ්‍යො: ක-භො සෙතා න තු සෙම්කතාදො.

පාකාරං රෙග්‍යං. ගතො තු, වඤ්චාරං. අනාත්‍ය වචිකාරං කාශ්‍යං.*

(ස-) සිති පරෙ, ඉත්සංඤ්‍ය ඝකාරයා පර කල්හි ; වජ්‍යො, වකාර ජකාර දෙදෙනාහට ; කභො, කකාර ගකාර දෙක ; සතා, වන්තාහ ; සෙම් කතාදෙසතු, ඉම් සහිත කත කතවතු ප්‍රත්‍යයන් ආදිකොට ඇති යාගාවයව්‍යව්‍ය යජධාතුය ගමනාපී වඤ්චධාතුය යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි වනාහි ; න, වජ යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ක ග නොවේ. යමක්හු කෙ රෙන් කතප්‍රත්‍යය කරණලදද ඒ ධාතුහු කෙරෙන් ඉම් වෙයි යන අර්ථය.

පව්‍යතෙ ඉති පවධාතු, (971) කතීයෙහි ඝර්ණ, වෘක්කි, මෙ සින් වකාරයහට කකාර වේ, පාකාරං. රූජතෙ ඉති රූජ ධාතු, ඝර්ණ, ගුණද, මෙසින් ජකාරයහට ගකාරද වෙත්,

* සෙම් කෙතා යස්මාත් ස සෙම් කතා, යඤ්‍යකචිතං යඤ්චි ගං, යඤ්චිගෙයජ්‍යො යඤ්චිගෙයජ්‍යො, ගතාපීචන්වාදො වන්ච වෙති ගතාපීචන්වා. සෙම් කතාශ්‍රව යඤ්චිගෙ යජ්‍යෙ ගතාපීචන්වා වෙති, තතො නිඤ්ඤායොගෙ නෙමං.

රෙග්‍යං. එසේම ඔක්කල කල්හි පාතා: රෙග්‍යං යනු වේ. කතාකතාවතුප්‍රත්‍යයන් වූකල ඉමි වන ධාතුහුකෙරෙන් වනාහි, යාව-ඝ්‍රණ්, යාව්‍ය: යනාදිය වේ, මෙහි වකාරයහට කකාර නොවේ. යාගාවයව වාව්‍යවූ සප්තධාතුහු කෙරෙන් වනාහි ඔක්කල කල්හි ප්‍රයාප්: අනුයාප්: උපාංශුයාප්: ස්‍යාතුයාප්:, ප්‍රධාන යාගයක්හුගේ අවයවවූ මේ සතර වාව්‍ය කල්හි ජකාරයහට ගකාර නොවේ. යඤංග යනු කුමටය? යාග:, ප්‍රධාන යාගවාවකවූ මොහට ගකාර වේ. ගතො තු, ගමනාථියෙහි වූ වක්කවු ගතතං යන ධාතුහු කෙරෙන් ඝ්‍රණ් වේ, වක්කව්‍යං යනු වේ, වක්කවේත ග්‍රාම:, ගමනාථි බැවින් මෙහි කකාර නොවේ. අත්‍යතු, ගමනාථියෙහි නූවූ වක්කිතාවාථියෙහි වත්ව ධාතුහු කෙරෙන් ඝ්‍රණ් කල කල්හි, වඬිකං, කාඡං, කාඡය යයි. [පාණිනී: 7. 3. 52, 62, 63.]

(මු-) 973. ආවශ්‍යකෙ ත්‍යජ-යජ-ප්‍රවවාක්කව ඝ්‍රණ්. (න 1. ආවශ්‍යකෙ 7. ත්‍යජ-යජ-ප්‍රවවාං 6...ව 1. ඝ්‍රණ් 7.)

ආවශ්‍යකෙ'වේ එඡාක්කව වච්ඡා: කථො න සොයා. ඝ්‍රණ්. අවශ්‍යා පාව්‍යං, ත්‍යජ්‍ය: යාජ්‍ය: ප්‍රවාව්‍ය:

(ස-) ඝ්‍රණ්, ඝ්‍රණ්ප්‍රත්‍යය පරකල්හි; ආවශ්‍යකෙ'වේ, ක්‍රියාවගේ නියමයෙන් විමය යන අථියෙහි සියලු ධාතුන්ගේද; එඡාක්කව, ත්‍යජ යජ ප්‍රථම වච්ඡාවු යන මොවුන්ගේද ආවශ්‍ය කවුද අතාවශ්‍යකවුද අථියෙහි; වච්ඡා, වකාර ජකාර දෙදෙනාහට; කථො, කකාර ගකාර දෙක; න සොයා, නොවෙත්.

අවශ්‍යං පවත්නෙ ඉති පව යන ධාතු වේ, (971) කථියෙහි ඝ්‍රණ්ද, වෘඬ්ද, මෙඤින් කකාර නිෂේධයද වෙත්, අවශ්‍යං පාව්‍යං. අවශ්‍යං රෙජ්‍යං යනුද මෙසේමැයි. ත්‍යජ්‍ය: යාජ්‍ය: ප්‍රවාව්‍ය:. ත්‍යජ යජ ප්‍රවවාං යන බහුවචනය කරණකොට ගෙන මොව්‍ය: ශොව්‍ය: යනාදියෙහිද ප්‍රයොගානුසාරයෙන් කකාර ගකාරයන්ගේ නිෂේධය වක්තව්‍යයි. [පාණිනී: 7. 3. 65, 66.]

(මු-) 974. හුජ-වච-නිප්‍රසූජො'නොගබ්දගකො. (හුජ-වච-නිප්‍රසූජ: 6. අනන-අගබ්ද-ගකො 7.)

හුජේ හකො'වේ, වචො'ගබ්දෙ'වේ, නි ප්‍ර ප්‍රථමා සූජ: ගකො'වේ, වච්ඡා: කථො න සොයා ඝ්‍රණ්. හොජ්‍යං, වාව්‍යං,

නියොජ්‍යය, ප්‍රයොජ්‍යය. එළු කිං, භොග්‍ය හූ, වාක්‍යං පද-සමුදය, නියොක්තමහිති නියොග්‍යය ප්‍රභූ.*

(ස-) භක්ෂ්‍ය'ථේ, අනුභව කටයුතු වූ ආහාර්‍යයෙහි; හූජ්, හූජ්‍යානුග්‍රහේද; අභිභේද'ථේ, අභිභේද රහිතවූ කියයුතුය යන අර්ථයෙහි; වච්, වච්ඛානුග්‍රහේද; ශක්ෂ්‍ය'ථේ, ශක්ෂ්‍යයෙහි; නිප්පළීය්‍ය යුජ්, නිප්පළී ප්‍රපළීවූ යුජ්‍යානුග්‍රහේද; චජේ, චකාර ජකාර දෙදෙනාහට; කභෞ, කකාර ගකාර දෙක; ඝ්‍යඤ්, ඝ්‍යඤ් පර කල්හි; න සහ, නොවෙත්.

හූජ්‍යතෙ යත් තත් හූජ් අභ්‍යවහරණේ, කම්යෙහි ඝ්‍යඤ්ද, ගුණද වෙත්, භොජ්‍යං, අනුභවයි. උච්චතෙ ඉති වච්ඛානු, ඝ්‍යඤ්, වාචිකි, වාච්‍යං, කියයුතුය යන අර්ථය. නියොක්තං ශක්ෂ්‍යතෙ'සො නිප්පළී යුජ්‍යානු, නියොජ්‍ය, නියොග්‍යකිරීමට හැකිවූවෙක් සෙවකයයි. ප්‍රයොක්තං ශක්ෂ්‍යතෙ'සො ප්‍රපළී යුජ්-ප්‍රයොජ්‍ය, සෙවකයයි. එළු කිං, මේ අර්ථයන් කෙරෙහි කකාර ගකාර දෙක නොවීම කුමටය? හූජ්‍යතෙ යා සා ඉති හූජ් පාලතෙ, ඝ්‍යඤ්, ගුණ වේ, ජකාරයහට ගකාර විලිපි, භොග්‍ය, අනුභවයනා කටයුත්තියයි හෝ පාලනය කටයුත්තිය යන අර්ථය, හූ, පාවිච්ඡියයි.

වච්ඛානු, චකාරයහට කකාර වේ, වාක්‍යං, පරස්පරකාච්ඡායුක්ත පදසමුහයයි. නියොක්තමහිති නිප්පළී යුජ්, නියොග්‍ය, නියොග්‍ය කිරීම පිණිස යොග්‍යයෙක් වෙයි යන අර්ථය. මෙහි (965) කභාවෙ යනු ක්වච්චත් කතීකාරකයෙහි ඝ්‍යඤ් වේ. ප්‍රභූ, ස්වාමියි. [පාණිනී: 7. 3. 67-69.]

(මු-) 975. පාය්‍ය ධාය්‍ය ප්‍රණයෙනාය්‍ය කුණ්ඩපාය්‍ය සඤ්චාය්‍ය රුජ්‍ය්‍ය සාග්‍යාය්‍ය නිකාය්‍ය පටිච්චයෙනපාය්‍ය විනාශනිවිනාශ සමුහාමාචය්‍ය-මාචය්‍ය යාජ්‍ය. (පාය්‍ය —යාජ්‍ය: 1...)

එතෙ ඝ්‍යඤ්ඤා නිපාතනෙන. පාය්‍යං මානං. දධාතූ ග්‍යාමිති ධාය්‍ය සාමධෙති, ධාය්‍ය සාධ්විජ්. ප්‍රණයෙන'සමමතා ප්‍රියො වා. ආනායෙන දක්ෂිණග්‍යා. කුණ්ඩෙ: පීයතෙ අත්‍ර සොම ඉති කුණ්ඩපාය්‍ය: ක්‍රතු: සඤ්චාය්‍ය: ක්‍රතු: රුජ්‍ය

* හූජ්‍ය්‍ය වච්ච්ච නිප්පාභ්‍යං යුජ් ව තය්‍ය. අනුභව අභිභේද්‍ය ශක්ෂ්‍ය්‍ය වෙති තය්‍ය. Microsoft®

සුයතො රුජසුයො කුතුඃ. සානනායං හවිඃ. නිකායෙක නිවාසො. පරිවායෙක'ග්නිඃ, උපවායෙක'ග්නිඃ, විතෙක'ග්නිඃ. අග්නොස්වයනං අග්නිවිතත. සමුහෙක'ග්නිඃ සංවාහා ඉත්තීථිඃ. අමා සහ වසන්තො'සතං. වජ්‍රාකීර්තාමාවසත අමාවාසත. යජන්තානායා ඉති යාජත. නිපාතොහාපීච්චිලෙෂෙ.

(ස-) ඝර්ණනායො, ඝර්ණප්‍රත්‍යයානනවු; එතො, මේ පායාධාරයා යනාදීහු; නිපාතානෙනා, අභිච්චෙෂයෙහි නිපාතනය කරනුලැබෙත්. පා පාතො, ඝර්ණ, පායං, මානං, පරිමාණයයි. නිපාතනයෙන් අනන්‍යවූ අභිය, පෙයං යනු වේ, පියයුතු ද්‍රව්‍යයෙක්. ධා ධාතු, ඝර්ණ, දධාතූන්හිමිති ධායත සාමධෙති, යාගගිතන දල්වන මනත්‍රයයි. ධායතා යනුද මෙසේ මැයි, සාත්විජා, යාගකරන්තෝ. නිපාතනයෙන් පිටත්හි, ධෙයං යනු වේ. ප්‍රණීයතො'සො ප්‍රණයා, ප්‍රපුච්චි නිධාතු, ඝර්ණ, අසම්මතා, සම්මත නොකරණලද්දෙක්; වා, නොහොත්; ප්‍රියා, ප්‍රියයෙක්. නිපාතනයෙන් පිටත් තත්හි, ප්‍රණයා යනු වේ, අයති යෙක්. ගාහිපතාදග්නොරුණිය යා ප්‍රණීයතො ස ආනායා, ආච්චුච්චි නිධාතු, ඝර්ණ, දක්ෂිණග්නිඃ, පිදිමට යොග්‍යවූ ගිත්තයි. නිපාතනයෙන් පිටත් තත්හි, ආනොයා යනු වේ. කුණ්ණධා පියතො අත්‍ර සොම ඉති කුණ්ඩපායා කුතුඃ, යාගයයි, පාධාතු, ඝර්ණ. නිපාතනයෙන් පිටත් තත්හි, කුණ්ඩපෙයං යනු වේ, ක්ෂීරයයි, සොම යනු ලතාවිලෙෂයන්හුගේ රසයයි. සඤ්චිකතො'සො සඤ්චායා, සං පුච්චි විධාතු, ඝර්ණ, කුතුඃ, යාගයයි, අන්තත්හි, සඤ්චෙයං යනු වේ, පුණ්ණං, සුවර්තයයි. රුජ සුයතො මචිගලපුච්චිකං සනායතො'සම්නනිති රුජසුයා, සුධාතු, ඝර්ණ, කුතුඃ, යාගයයි. අන්තත්හි සව්‍යං යනු වේ. සන්තියතො ඉදං සානනායං, සංපුච්චි නී, ඝර්ණ, හවිඃ, ගිතෙල්. අන්තත්හි සනෙනයං. නිවිකතො'සො නිකායා, නිපුච්චි විධාතු, ඝර්ණ, නිවාසා, ගාගයයි. අන්තත්හි නිවෙයං යනු වේ. පරිවිකතො අසො පරිවායා, පරිපුච්චි විධාතු, ඝර්ණ, අග්නිඃ, අනාසානායෙහි පරිවෙයං. උපවිකතො'සො උපවායා, උපපුච්චි විධාතු, අග්නිඃ, අනාසානායෙහි උපවෙයං. විකතො'සො විතා, අග්නිඃ, අනාසානායෙහි වෙයං යනු වේ. අග්නොස්වයනං, යන වාකයෙහි, අග්නිවිතත යනු වේ. සමුහාතො'සො සමුහා, සං වහ-

ඝ්‍රණය, නිපාතනයෙන් ජනගෙන දිසිද වෙන්, අග්නි: අන්‍ය ස්ථානයෙහි, සංවාහන, යනුයි. අමා (අවසං) වක්‍රස්ස කලා නයා සහ වසනෝසනං තිථිච්ච වක්‍රාකේ, යන අවසෙහි අමා වසන, අමාපුච්චි වසධාතු, ඝ්‍රණය වේ, අමාවාසන, යන පද දෙක වෙන්. යජනන්‍යනයා, යන වාක්‍යයෙහි යාජන යනු වේ. සෘක් යනු වෙදකොභාසයයි. නිපාත: හි, නිපාතය වනාහි; අභිවිශෙෂ, අභිවිශෙෂයෙහි වෙයි. [පාණිනී: 3. 1. 114, 122, 127—132.]

(මු-) 976. පුශ්‍ය සහ නක වන යන ශෛෂ්ඨම වස රප ලප නුප දහො යො හජ ජප යජානමස්තු වා. (පු-ශස: 5. අවම-දහ: 5. ය: 1. හජ-ආනම: 5. තු 1. වා 1.)

පවතීන්‍යාත් ශක්‍යාදෙශ්ව වමාදිවර්ජත් ය: සතත් සිභාවෙ, හජ්දෙසතු වා. රමං ශක්‍යං සහං තක්‍යං වතං යතං ශසං හජං භාගං, ජපං ජපං, යජං යාජං, ආනමං ආනාමං. වමාදෙසතු ආවාමං වාපං රූපං ලාපං ප්‍රාපං දූෂං-අන කාරනිර්දේශාත්.

(ස-) පවතීන්‍යාත්, පවතීන්‍යා කෙරෙන්ද; ශක්‍යාදෙශ්ව, ශක්‍යාදාතු ආදිකොට ඇති සහධාතු තක්‍යාතු වතධාතු යත ධාතු ශසධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්ද; වමාදි වර්ජත්, වම ධාතු ආදිකොට ඇති වප-රප-ලප-නුප-දහ යන මේ ධාතු රහි තවු ධාතුන් කෙරෙන්; සිභාවෙ, කම් භාව දෙක්හි; ය: සතත්, යප්‍රත්‍යය වන්නේය; හජ්දෙසතු, හජ-ජප-යජ-ආච්ඡුච්චි නම් ධාතු යන මේ ධාතුන් කෙරෙන්; වා, විකල්පයෙන් යප්‍රත්‍යය වන්නේය.

(971) හජ් අන්‍යයා කෙරෙන් ලද්දවූ ඝ්‍රණප්‍රත්‍යයාගේ බාධාව පිණිස මේ ප්‍රත්‍යය වෙයි. රමතෙ යත් තත් ඉති රම, මෙයින් පවතීන්‍යා ධාතුහු කෙරෙන් යප්‍රත්‍යයයි, රමං. තපං ලහං යනාදියද එසේමැයි. ශක්‍ය-ය, ශක්‍යං. සහ ශහං. තක්‍ය තක්‍යං. වත වතං. යත යතං. ශස ශසං. හජ හජං, පක්‍ෂයෙහි, (971) ඝ්‍රණ ජකාරයහට ගකාර වේ, වෘඛි, භාගං. ජප ජපං, පක්‍ෂයෙහි වෘඛි, ජපං. යජ යජං, පක්‍ෂයෙහි යාජං, මෙහි යාගාවයව යජධාතු බැවින් ජකාරයහට ගකාර නොවේ. ආච්ඡුච්චි නම් ආනමං. ආනා මං. වමාදෙසතු, වමාදි ධාතුන් කෙරෙන් වනාහි; ආච්ඡුච්චි

වම, වැඩිසි, ආවාමය. වාපය යනාදියද එසේමැයි. ආවාමය යනාදි තත්ති සහිත වේ. අනකාරනිර්දේශයන්, දන්ගු නද මෙහි සහ මොහුගේ නකාර රහිත පාඨය බැවින් නකාරලොපය කළකල්හි (577) වැඩිසි.* [පාණිනි: 3. 1. 98. 99, 126.]

(මු-) 977. සහ ලහො මුණි. (සි 1. ආලහ: 6. මුණි 1.)

ආච්ඡුච්ඡස ලහො මුණි සහත් සකාරෙ පරෙ. ආලමිහෙක ගෙය.

(ස-) සකාරෙ පරෙ, සප්තය පර කල්හි; ආච්ඡුච්ඡස ලහො, ආච්ඡුච්ඡ ලහොයාදුනට; මුණි සහත්, මුණිආගම වන්නේය.

ආලහෙතෙ ඉති ආච්ඡුච්ඡ පවර්තන ලහොයාදු ලද කල්හි (976) සප්තයයි, මෙයින් මුණිආගම වේ, ආලමිහෙක යනු වේ. ගෙය, ගවයයි, ආලමිහෙක යනු මැරිය යුත්තේය යන අර්ථය. [පාණිනි: 7. 1. 65.]

(මු) 978. උපාත් සතුතො. (උපාත් 5. සතුතො 7.)

උපච්ඡුච්ඡස ලහො මුණි සහත් යෙ පරෙ ප්‍රශංසායා. උප ලමිහෙක සාධු: සතුතො කිං උපලහෙමස්මාත් කිඤ්චිත්.

(ස-) උපච්ඡුච්ඡස ලහො, උපච්ඡුච්ඡ ලහොයාදුනට; යෙ පරෙ, සප්තය පර කල්හි; ප්‍රශංසායා, ප්‍රශංසායෙහි; මුණි සහත්, මුණිආගම වන්නේය.

උපච්ඡුච්ඡ ලහො (976) සප්තයයි, මෙයින් මුණි වේ, උපලමිහෙක සාධු: සත්පුරුෂතෙම සතුති කටයුතු වෙයි. සතුතො කිං, සතුතො යනු කුමටය? උපලහෙමස්මාත් කිඤ්චිත් යන මෙහි සතුතාච්ඡ නොවන හෙයින් ලහොයාදුනට කෙරෙත් මුණි නො වේ. උපලහෙක යනු ලැබියයුතුය යන අර්ථය. [පාණිනි: 7. 1. 66.]

(මු-) 979. ගද-මද-සම-වග්ගණ්ගෙථි ස: (ගද මද සම වර ආවර: 5. අගෙ: 5. ස: 1.)

අගිහස එහෙක ය: සහත් එහාවෙ. ගද්‍ය මද්‍ය සමයං වග්ගි ආවයං. අගෙ: කිං, ප්‍රශංසා අභිවාසී.

* පුග්ව ගුණ්ව සහස්ව තකස්ව වතස්ව යතස්ව ගුණ සෙති තස්මාත්. වමස්ව වපස්ව රපස්ව ලපස්ව හ්‍රපස්ව දහ ව නෙ, න විද්‍යනෙන නෙ යනු සො'වම-වප-රප-ලප-හ්‍රප-දහ, තස්මාත්. තපස්ව ජපස්ව යපස්ව ආ-නමවෙති තස්මාත්.

හසනතයා කෙරෙන් ඝෘණ වේ. ජෙතුං, ශක්‍යං ජී, නිපාතන යෙන් සිඛසි, ජයං. අන්‍යස්ථානයෙහි, ජෙයං යනු වේ. එවං ඝෘයං, ඝෘයං යනුද මෙසේමැයි. ක්‍ෂෙතුං ශක්‍යං ඝෘ, යප්‍රත්‍යය වේ, ඝෘයං, අන්‍යස්ථානයෙහි, ක්‍ෂෙයං. ක්‍රෙතුං ශක්‍යං ක්‍රී, ක්‍රයං, හට්ටෙ ප්‍රසාරිතං, ක්‍රයවික්‍රයස්ථානයෙහි පිළි වෙළිත් තබනලද්දවු ද්‍රව්‍යයි, අන්‍යස්ථානයෙහි, ක්‍රෙයං යනු වේ. සාධාතු, අය්‍යී, ස්වාමි, ස්වාමියයි, වෛශ්‍යෙ වා, නො හොත් වෛශ්‍යයෙක්. අන්‍යස්ථානයෙහි ආය්‍යී, (971) මෙහි ඝෘණ වේ. උපසිද්ධතෙ ඉත්‍යුපසය්‍යී, උපපුච්ඡි සාධාතු, එළඹියුත්තිය; සාතුමනී, ඔසප්ව සත්‍යතය කළ තැනැත්තී යන අර්ථයි. අන්‍යස්ථානයෙහි උපසාය්‍යී, මෙහි ඝෘණ වේ. න ජිය්‍යීනීනි න පුච්ඡි ජ්‍යාධාතු, අජය්‍යී, සචිගතං, ගලපනලද්දකි, සුදුසුය යන අර්ථයි. අන්‍යස්ථානයෙහි, අජය්‍යී, ඝෘණ ප්‍රත්‍යය වේ. [පාණිනී: 3. 1. 101—105.]

(මු-) 981. දෘ භා ජුෂ ස්න්විත්-ශාසාදුචි-වෘඤ්ඤාකාපවා නසාව පාණිසාජ්සමවසාජ: කාප්. (දෘ-වෘඤ්ඤා 5. අකාප —සමවසාජ: 5. කාප් 1.)

ද්‍රුදෙර් සාකාරෙඛො වෘඤ්ඤාච කාපාදිවර්ජත් කාප් සත් භාචෙ.*

(ස-) කාපාදිවර්ජත්, කාපධාතු ආදිකොට ඇති වෘතධාතු සාවධාතු පාණිශබ්දයා කෙරෙන් පරවු සාජ්ධාතු සම් යන් නෙන් පරවු අවපුච්ඡි සාජ්ධාතු යන මේ ධාතූන් රකිතවු; ද්‍රුදෙ, දධාතු භාධාතු ජුෂධාතු සතුධාතු ඉන්ධාතු ශාසධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්ද; සාකාරෙඛ, උච්චිසංඤ සාකාර යුක්ත ධාතුහු කෙරෙන්ද; වෘඤ්ඤාච, වෘධාතුහු කෙරෙන්ද; භාචෙ, කම් භාව දෙක්හි; කාප් සත්, කාප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. [පාණිනී: 3. 1. 109, 110.]

(මු-) 982. සබ්‍යස නන් පිති. (සබ්‍යස 6. තන් 1. පිති 7.)

* සත් උච්චි යස්‍ය ස සාදුචි, දුශ්ච භාශ්ච ජුෂශ්ච සතුශ්ච ඉන් ව ශාස ව සාදුචි ව වෘඤ්ඤාචෙති තස්මාත්. පාණිනී: සාජ් පාණිසාජ්, සමො'ව: සමව: සමවාත් සාජ් සමවසාජ්, කාපශ්ච වෘතශ්ච සාවශ්ච පාණිසාජ් ව, සමවසාජ් ව තත්, පශ්චාත්ත ඤ්ඤාචෙති තස්මාත්.

ආනාසනාසනා තත් සතත් පිති. ආදාතාස භාතාස ජූෂාස සතු
තාස ඉතාස ශිෂ්තාස වාධාස වාතාස. කාපාදෙස්සා කල්පාසං වධිසං
අර්චිවසං පාණිසයනි සමවසයනි රජ්ජුස.

(ස-) පිති, ඉත්සංඥ පකාරස්සකත කාත්ප්‍රත්‍යය පර කල්භි;
ආනාසනාසන, හ්‍රස්වානනා ධාතුහව; තත් සතත්, තත්ආගම වත්
නේය.

මෙහි සමකිසි ප්‍රකාරයෙකින් හ්‍රස්වානනා ධාතුහුගේ ග්‍රහණ
යයි, ප්‍රකාතිසෙන් හ්‍රස්වානනා ධාතුහුගේ ග්‍රහණය නොකිංතන
ලදී, එහෙයින් විතතාස යනාදියෙහි ඤමිලොපය කල කල්භි
මෙයින් තත්ආගම වේ. කාප්ප්‍රත්‍යය කින් බැවින් ගුණ නො
වේ. [පාණිනි: 6. 1. 71.]

(ස-) ආච්ඡුළි ද්‍රව්‍යාදා, (981) කාප් වේ, පින් බැවින් මෙයින්
තත්ආගම වේ, කකාරය ඉත් බැවින් ගුණනිෂේධයි. ආදාතාස.
භාධාදා, කාප්-තත්, භාතාස. ජූෂධාදා, ජූෂාස. සතුධාදා,
සතුතාස. ඉත්ධාදා, ඉතාස. ශාසධාදා, කාප්, (705) උච්ඡතව
ඉකාරද, (111) ෂ්‍රිතියද වෙන්, ශිෂ්තාස. වාධධාදා, උච්ඡසංඥ
සාකාර ධාතුයි. අනාර්භුත ඤිප්‍රත්‍යයාගේ අභි ඇති බැවින්
සකම්කතිය ඇති කල්භි නම්යෙහි කාප් වේ, වාධාස, වධිතය
කටසුත්තෙක් යන අර්ථයි. වාඤ්ඤාදා, වාතාස. වාඤ්ඤාදා
හුගේ අනුබන්ධ ඤාකාරය හෙතුකොටගෙන වාච යන මේ
ධාතුහව වායනී කියා වේ. කාපාදෙස්සා, කාපාදිය කෙරෙන්
වනාහි; කාප, ඝෂණ, (649) කාප ආදෙශද, ගුණද වෙන්,
කල්පාසං. වාත, (971) ඝෂණ, ගුණ වේ, වතනි. සාව, ඝෂණ,
ගුණ වේ, අර්චිවසං, සෙමකතධාදා බැවින් වකාරයහව කකාර
නොවේ. පාණිහතං සාර්ථකතෙ'සෙය පාණිපුළි සාර්, ඝෂණ,
(972) ජකාරයහව ගකාර වේ, පාණිසගනි. සමවසාර්ථකතෙ'
සෙය යන වාක්‍යයෙහි සං යන්නහු කෙරෙන් පරවූ අච්ඡුළි
සාර්ධාදා, ඝෂණ, සමවසගනි, රජ්ජුස, රැහැණයි. [පාණිනි:
6. 1. 71.]

(ඉ-) 983. කා වාච මාප ගුහ දුහ ගන්ස සංභා ප්‍රත්‍යපි
ග්‍රහො වා. (කා-ග්‍රහ: 5. වා 1.)

එහාස කාප් සතත් වා භිභාවෙ. කාතාස. කායනි, වාචාසං
වනිසං, මාප්තං මාගනි, ගුහාසං ගොහාසං, දුහාසං දෙහාසං, ගසාසං

ශංසනං, සංභාරානං සංභායනී, ප්‍රතිගාහනං ප්‍රතිග්‍රාහනං, අපිගාහනං අපිග්‍රාහනං.

(ස-) එතැන, කෘ-වෘෂ-මෘජ-ගුහ-දුහ-ශන්ස-සම් පුළු භෘ-ප්‍රතිසන්ත කෙරෙත්ද අපිසන්ත කෙරෙත්ද පරවු ග්‍රහධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; එභාවෙ, කම් භාව දෙකින්; වා, විකල්පයෙන්; කෘප් සන්ත, කෘප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සියලු තන්හි විකල්ප පක්‍ෂයෙහි (971) ඝෘණ් වේ. ක්‍රියතෙ යන් තත් ඉති කෘ, මෙයින් කෘප් වේ, තන්ආගමව, කෘතං. පක්‍ෂයෙහි ඝෘණ්, (577) වෘඛිසි, කායනී. වෘෂ, කෘප්, වෘෂං, පක්‍ෂයෙහි ගුණ් වේ, වෘෂී. මෘජ, මෘජං, පක්‍ෂයෙහි (694) වෘඛිසි, (972) ජකාරයනට ගකාර වේ, මාගනී. ගුහතෙ යන් තත් ඉති ගුහ, කෘප්, ගුහං, පක්‍ෂයෙහි-ඝෘණ්, ගුණ් වේ, (656) ශභොණෙරු; යන මෙහි ස්වර පර කල්හි විධානය බැවින් උභාර නොවේ, ශාහනං. දුහතෙ යන් තත් ඉති දුහ, කම් යෙහි කෘප් වේ, දුහං, පක්‍ෂයෙහි ගුණ් වේ, දෙහං. ශන්ස, කම්යෙහි කෘප් වේ, (567) නකාරලොපය වේ, ශයනං, පක්‍ෂයෙහි ශංසනං. සංපුළු හෘ, තන්ආගම වේ, සංභාරානං, පක්‍ෂයෙහි වෘඛිසි, සංභායනී. ප්‍රතිගාහතෙ ඉති ප්‍රතිපුළු ග්‍රහ, කෘප්, (661) ජකදෙශ වේ, ප්‍රතිගාහනං, පක්‍ෂයෙහි, වෘඛිසි, ප්‍රතිග්‍රාහනං. අපිපුළු ග්‍රහ, අපිගාහනං, පක්‍ෂයෙහි අපිග්‍රාහනං යනුද පෙර සේමැයි. [පංඡනි: 3. 1. 112, 113, 118, 120.]

(ම-) 984. ගාග්‍රා විනිස විපුස ජිනාස සුඤ්ච රුවා වෘථා හිදෙනධ්‍ය පුෂ්‍ය සිධ්‍ය නිෂ්‍යාප්‍ය යුග්‍ය කෘෂ්ට පව්‍ය කුප්‍ය භාසනී. (ගාග්‍රා—භායනී: 1...)

එතෙ කෘතන්තා නිපාතානෙන. ප්‍රගාහනං පදං, කෘෂ්ණ් ගාග්‍රා කෘෂ්ණ්වතී, ගාග්‍රෙත'කෙට්ටි, ග්‍රාමගාහන ග්‍රාමවාහන. විනිස: කල්කෘ. විපුසො මුඤ්ජු. ජිනාස හලි. සරතිති සුයනී, එවං රුවං, අවෘථං. කුලං භිතතති හිදෙත නදං. වාරි උජ්ඣතිති උබෙත නදං. කායනී පුෂ්ණතිති පුෂ්ණනක්‍ය හං. කායනී සාධයතිති සිධ්‍යං, ස එව තිෂ්ණ'පි. ආර්‍යං ඝාතං. යුග්‍යං වාහනං. කෘෂෙට් ස්වයං පව්‍යතෙ ඉති කෘෂ්ට චෙත විර්ථි. කුප්‍යං සුවංඤ්චරුප්‍යභාසමන්තත්. භායනී ඛද්‍රි: ක්‍රියා ව.

(ස-) ක්විචනාය, ක්විජ්ජනායානනවු; එතෙ, ගාහා විනිස සතාදි ශබ්දයෝ; නිපාතානෙන, නිපාතනස කරනුලැබෙත්.

පද පක්ෂ පරතනු ඛණ්ඩභූත යන මොවුන් කෙරෙහි ගාහා යනු නිපාතනස කරනුලැබෙත්. පුපුච්ඡි ගාහ, කාප්, පුගා හා, පදං, පදසයි. කාෂණ්ගාහා, කාෂණ්වර්ගා යනු කාෂණ් හුණ්පක්ෂයයි, පාණ්ඩවකුමාරය යන අර්ථයි. ගාහා, අසෛරි, සෙව්ජායෙන් නොපැසිරෙන්නෙක්, ග්‍රාමගාහා, ග්‍රාමවාහා යනු ගමින් පිටත්හි වූ නදිය යන අර්ථයි. මෙයින් අන්තන්හි ග්‍රාහා යනු වේ.

විපුච්ඡි ඡි, කාප්, විනිස, කල්කා, කල්කසයි. අන්තන්හි විනෙයා යනු වේ, හික්මියුතුය යන අර්ථයි. විපුච්ඡි පු, විපුයා, මුඤ්ජා, මුඤ්ජ යනු පිලගස්. අනික්තන්හි විපව්‍යා, ජි, ජිතා, හලි, මහනදලයි. අන්තන්හි ජෙයා. සරතිති සා, සුයා, කතීයෙහි කාප්, නිපාතනසෙන් සිබයි, හිරුයි. අන්තන්හි සා-සායා. ගෙවතෙ ඉති රුවා නව්‍යථවේ අව්‍යථායා යනුද මෙසේමැයි. කුලං හිතත්තීති හිද, හිද්දා, නදා, නොකරණ ලද ජලප්‍රවාහයයි. වාටි උජ්ඣාතිති උජ්ඣ, කාප් වේ, නිපාතනසෙන් සිබයි, උබා, නදා. කායාං පුෂණාතිති පුෂ, පුෂා නසානුං, පුසනාකතයි. කායාං සාධයාතිති සාධ, සිබා, එම නැකතයි, ස එව. තොෂයාතිති තුෂ, තිෂ්‍යාපි, එම නැකතයි. අප්පතෙ මුක්ඛතෙ'නෙතෙති අප්ප, අප්පා කාතං, හිතෙලයි. සුප්පතෙ යත් තත් සුප්, සුගා, ජකාරයහට ගකාර වේ, වාහනං. කාෂෙඤ්ඤං පව්‍යතෙ ඉති කාෂ්ඨපුච්ඡි පව, කම්කතීයෙහි කාප් වේ, කාෂ්ඨපව්‍යා විරිතී. කුප්පතෙ යත් තත් කුප, කුපා. සුචණ්ණ රූප්පවයෙන් තොරයෙක්, සුචණ්ණ රජන දෙදෙනාහට වනාහි, ගොපායනු වේ. භරිතො'සො හා, භායා, බධ්‍යා, අභ්‍රවයි; ක්වයා ව. [පාඤ්චිනි 3. 1. 114—117, 121.]

(මු-) 985. ලෙ චිදා කාප් යො. (ලො 5. වදා 5. කාප් යො 1..)

ලො පරත් වදා කාප් යො සාහා සිභාවෙ. බ්‍රහ්මණ උදා තෙ ඉති බ්‍රහ්මොදා බ්‍රහ්මවදා, කථා.

(ස-) ලො පරත්, ලිඛයා කෙරෙත් පරවු; වදා, වදානු කෙරෙත් පරව; සිභාවෙ, කම්භාව දෙක්හි; කාප් යො, කාප් ප්‍රත්‍යය යප්‍රත්‍යය දෙක; සාහා, වත්තාහ.

කෘත් සහුද ස-සහුද දෙක කෘත්ප්‍රත්‍යයාගේ විකල්පය දක්වයි. බ්‍රහ්මණ, බ්‍රාහ්මණයා විසින්; උද්‍යතෙ ඉති, බ්‍රහ්මන්ගබ්ද පුළු-වද, (661) ජනදෙශද, නකාරලොපයද, (23) ගුණද වෙන්, බ්‍රහ්මොද්‍ය. සප්‍රත්‍යය වේ, බ්‍රහ්මවද්‍ය, කථා, කථාවයි. භාවයෙහි වනාහි බ්‍රහ්මොද්‍යං බ්‍රහ්මවද්‍යං, යනාදියෙහි සතදුනතවු උපපදයාගේ කෘදන්තධාතුව හා සමාසය වක්තව්‍ය වෙයි. [පාණිනී: 3. 1. 106.]

(ဗြ-) ၉၈၆. မရမောဇနံ ဘိဗာနံ. (မရမောဇနံ ၁. ဘိဗာနံ ၁.)

(ස-) මෘෂෝද්ධි, මෘෂෝද්ධි යනු; නිත්‍යං, නිත්‍යයි. මෘෂා උද්ධතෙ ඉති මෘෂෝද්ධි, නිත්‍යයෙන් කෘෂ් චේ, (661) ජතඳෙ යයි. නිත්‍යම් යනු ක්ෂිම කරණකොටගෙන, මෘෂාවිද්‍යං යනු නොවේ. [පාණිනී: 3. 1. 114.]

(මු-) 987. හු-හන: කෘජ් භාමෙ න නමෙ. (හු-හන: 5.
කෘජ් 1. භාමෙ 7. න 1. ත: 1. ච 1.)

ලෙ: පරහනමාහනං කෘප් සිතත් භාවෙ, හනො.හසන නයෙ.
බ්භ්මහුගං බ්භ්මනිං, බ්භ්මහරාන.

(ස-) ලෞ පරිභාෂා, ලිඛිතයා කෙරෙන් පරවූ; ආභාෂා, භූ
 ධාතු හනධාතු යන මේ දෙකින් පරව; භාවෙ, භාවයෙහි;
 කෘප් සකත්, කෘප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය; හනා, හනධාතුහුගේ;
 නසක, නකාරයහට; නශ්ව, නකාරදෙසට වන්නේය.

බ්‍රහ්මණේ භාවය, බ්‍රහ්මන්ශබ්ද පුළු භූ, මෙයින් කෘෂ්ද, නකාරලොපයද වෙන්, බ්‍රහ්මභූයං; බ්‍රහ්මතිය යන අර්ථයි. බ්‍රහ්මණේ හනනං, බ්‍රහ්මන්ශබ්ද පුළු හන, (676) ඤාමිලොප යද, (982) තත්ආගමද වෙන්, බ්‍රහ්මහතත. අභිධාන බැවින් සත්විච්ඡිතභාවයයි. [පාණ්ණිය 3. 1. 107, 108.]

(ඉ-) 933. බො: කෙලිමො ඩිසෙ. (බො: 5. කෙලිම: 1. ඩිසෙ 7.)

බො: පර: කෙළිම: සතත් ඒකේ. ක්වමෙව් පවතනෙත්ත.
 ඉති පවෙළිමාසන ඉඬුලා: එවං හිදෙළිමා: මානා:.*

(ස-) වෛ: පර: ධාතුහු තෙරෙන් පරව; එසේ, කම්කඩා: යෙහි; කෙරිම: සතත්, කෙරිමප්‍රත්‍යය වන්නේය.

* එයද්ද මුත් තමා සිතුවෙත් එය: වාස්මින.

ධාතුහුගේ ග්‍රහණය සියලු ධාතූන්ගේ ප්‍රාප්තිය පිණිසයි. කෙලිමප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉන්සංඥාබැවින් ගුණ නොවේ. ස්වයමෙව පවත්නොත් ඉති පවෙලිමා; පව, මෙසින් කෙලිම ප්‍රත්‍යය වේ. කාලයෙකින් පැසෙහුලබන්නාවූ සහල් තමා විසින්ම පිසනුලැබෙත් යන අර්ථයි.

එව. හිදෙලිමා; හිදෙලිමා; යනුද මෙසේමැයි, මාණා; උදුයි. හිද, කෙලිමප්‍රත්‍යයයි. හිදෙලිමං යනුද මෙසේමැයි, කාණං. මෙසෙන මුත්‍රමානං වාරි ස්වයමෙව මුත්‍රතෙ ඉති මුවෙලිමං යනාදියද වේ.

(මු-) 989. හෙ ලා; ගකතර්භ්‍ය ප්‍රෙෂනනුශුප්‍රාප්තකා ලෙ වා. (හෙ 1...ලා; 1...ගක—ප්‍රාණකාලෙ 7. වා 1.)

තවකදයො ලා-සංඥා; ස්‍රූ; හෙ ව ගකතර්භ්‍යප්‍රේෂ වා ස්‍රූ; වොඡ්ථං ගකත වොඡ්ථා; වහනිය; වාහා; සොනාතුමහා; සොනාවා; සොවනිය; සොනා; ප්‍රෙෂිතස්ථං තියා ගතනවං ගමනියං ගමාං. අනුශුතස්ථං තියා අධොතවං අධාය නියං අධොයං. ප්‍රාණසෙන කාලා; තියා ධතවං ධතනියං ධොයං.*

ඉති ලාපාදය.

(ස-) තවකදය; තවප්‍රත්‍යය අදිකොට ඇති, අනියප්‍රත්‍යය, යප්‍රත්‍යය, ස්‍රූප්‍රත්‍යය, කාප්‍රත්‍යය, කෙලිමප්‍රත්‍යය යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ; ලාසංඥා; ලාසංඥා ඇත්තාහු; ස්‍රූ; වන්නා හු; හෙ ව, ඒ ප්‍රත්‍යයෝද; ගකතර්භ්‍ය, ගකතර්භ්‍ය අදිකොට ඇති අහිංස ප්‍රෙෂය අනුශු ප්‍රාප්තකාලය යන මේ අර්ථයන් කෙරෙහි; වා ස්‍රූ; විකල්පයෙන් වන්නාහ. වාගබ්දය සමු ච්චියාපිසි, එහෙසින්, ගකතර්භ්‍ය අභිභාවයෙහිද වන්නාහුය යන අර්ථයි. ලාසංඥාදිවූ කාදනා ගබ්දයන්ගේ නාමසංඥාව කියත්—

ලාසංඥානං කාදනාක්ඛ්‍යව නවිතානං සමාසරං,
නාමසංඥා හවෙදෙෂාං සකද්ධාත්‍යවනිසතා; පරං.

* ගකාශව අහිංසව ප්‍රෙෂාශව අනුශු ව ප්‍රාප්තකාලාශව තස්මිත්.

අනන්තයන් කෙරෙහි පුළුල්දුහරණයෝයි, ශක්‍යදිවු අභි
යන් කෙරෙහි උදුහරණයන් වොළුං යනාදි වශයෙන් කියයි.
වොළුං ශක්‍ය වහ, තව්‍ය, (175) භකාරයහට එකාරද, (653)
අකාරයහට ඔකාරද, (575) තකාරයහට ධකාරද, (47) එම
ධකාරයහට එකාරද, (77) එකාරයහට ලොප්ද වෙත්, වොළු
ව්‍ය, මදබරයි, සවලොපාහාර, යනු ශෙෂයයි. ශක්‍යතෙ'සො
ශක්‍ය, කම්මෙහි යප්‍රත්‍යයයි, ශක්‍ය. වහනිය යනු වහධාතුහු
කෙරෙන් අභිය ප්‍රත්‍යයයි. වහ—(971) ඝ්‍රණ වේ, (577)
වැඩියි, වාහ්‍ය. සොනාතුමහ්‍යී ජවු, තව්‍ය, සොනාතව්‍ය, අහ්‍ය
තෙ යොග්‍ය: ක්‍රියතෙ'සාවිති අහ්‍ය. අහ්‍යතාරවු ඤිප්‍රත්‍යයා
ගේ අභිය බැවින් කම්මෙහි යප්‍රත්‍යයයි. සහවහිය. සහ—
(981) ක්‍යජ, (982) තන්ආගම වේ, සහ්‍ය. ගුරු යනු ශෙෂ
යයි. මේ උදුහරණවය කම්ම වාච්‍ය කල්හි වෙයි. ප්‍රෙෂිතස්
ඛං ඛයා ගතතව්‍ය, ගම, ප්‍රෙෂිතාර්මයෙහි තව්‍ය, (202) මකා
රයහට තකාර වේ. ගමනියං ගම්‍යං යනදෙකද වෙත්. අනු
ඥාස්ඛං ඛයා අධෙතව්‍ය, අධිප්‍රථි ඉ, අනුඥාර්මයෙහි තව්‍ය,
ගුණයි. අධ්‍යයනියං අධ්‍යයං, යන පදයෝද වෙත්. ප්‍රාජ්‍ය
සො කාල: ඛයා ධ්‍යතව්‍ය, ධ්‍යෙ, ප්‍රාජ්‍යකාලාර්මයෙහි
තව්‍ය, (608) ඓකාරයහට ආකාර වේ. ධ්‍යනියං ධ්‍යයං,
(611) ආකාරයහට එකාර වේ. [පාණිනී: 3. 3. 163, 169, 171.]

ලප්‍යාදය නිමි.

ව්‍යාණදිය.

(මු-) 990. ව්‍යාණ්ණකො ශෙ. (ව්‍යාණ්ණකො 1 .. ශෙ 7.)

ධොසොන්—ණකො ශෙ සහ. කරොතිති—කර්තෘ, කාර
ක, දර්ශයක.

(ස-) ධො, ධාතුහු කෙරෙන් පරව; ශෙ, කර්තෘර්මයෙහි;
තාන් ණකො, තාන්ප්‍රත්‍යය ණකප්‍රත්‍යය දෙක; සහ, වෙත්.

තාන් යන මොහුගේ දන්‍යතකාරයයි, ඕණ්දික තාප්‍රත්‍ය
යානනවු පිතා ආදි ශබ්දයන්ගේ විශේෂයයි. ණකප්‍රත්‍යයා
ගේ ණකාරය (577) වැඩිය පිණිසයි. තාන්ප්‍රත්‍යය ශිලාදූර්
මෙහිද වන්නේයයි අවබෝධ කටයුතු, එහෙයින්ම ග්‍රන්ථ
කර්තෘහු විසින් (305) ශිලාදූර්මතාන් යනු කියනලදි. කරො

තීති කෘ, මෙසින් තෘත්ප්‍රත්‍යය වේ, (542) ධාතුහුගේ සෘකාරය හට ගුණයි, නම්වත්ව සිව්භක්තිව කතීයහු වේ. කරෙතීති කෘ—මෙසින් ණකප්‍රත්‍යය වේ, (577) සෘකාරයහට වෘඪිසි, කාරකෘ. දරිද්‍ර, මෙසින් ණක වේ, (702) දරිද්‍ර ආලෝපය නාදියෙහි අකප්‍රත්‍යය තොර බැවින් ආකාරයහට ලොප් නොවේ, (924) කෘදන්තයා පර කල්හි යන් වේ, දරිද්‍රයකෘ. [පාණිනී 3. 1. 133.]

(මු-) 991. ගලෙවොපක-පාදභාරකෝ භේ. (ගලෙවොපක-පාදභාරකෝ 1.. භේ 7.) එතො නිපාතොෆ භේ.

(ස-) භේ, කතීය වාව්‍ය කල්හි; එතො, ගලෙවොපක පාදභාරක යන මොව්හු දෙදෙන; නිපාතොෆ, ණකප්‍රත්‍යය කල කල්හි නිපාතනය කරණුලැබෙත්.

ගලෙ වුප්‍රත්‍යෙ'සො ගලෙපුච්චි වුප්, කතීයෙහි ණකප්‍රත්‍යය වේ, නිපාතනයෙන් සිබයි, ගලෙවොපකෘ. පාදභාං ක්‍රිය තෙ'සො පාදභෙදි පුච්චි හෘ, ණකප්‍රත්‍යයයි, වෘඪිසි. පාදභාරකෘ.

(මු-) 992. මාහීන් ක්‍රමො නෙම් තෘණූ. (මාහීන් 5. ක්‍රමූ 5. න 1. ඉම් 1. තෘණූ 6.)

ප්‍රකුන්තා උපකුන්තා. අන්‍යත්‍ර ක්‍රමිතා අතික්‍රමිතා.

(ස-) මාහීන්, ආත්මනෙපදය විමට යොග්‍යවූ ප්‍ර-උප පුච්චි; ක්‍රමූ, ක්‍රමධාතුහු කෙරෙන්; තෘණූ, තෘත්ප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි; නෙම්, ඉම් නොවන්නේය.

ප්‍රකුමතීති ප්‍රපුච්චි ක්‍රම, තෘත්, (50) මකාරයහට අනුඤ්චාරයද, (51) අනුඤ්චාරය හට නකාරයද වෙත්, ප්‍රකුන්තා, (894) ප්‍ර-උප පුච්චි ක්‍රමධාතුහට ආත්මනෙපද යොග්‍යතිය වේ. උපක්‍රම තීති-උපකුන්තා. අන්‍යත්‍ර, ප්‍ර-උප පුච්චිවීමෙන් ආත්මනෙපද යොග්‍යතිය නූවූ කල්හි; ක්‍රමිතා අතික්‍රමිතා, ප්‍ර-උප පුච්චිනූවූ කල්හි ඉම් වේ.

(මු-) 993. ග්‍රහනඤ්චෙදර් ණිනනාන් සෙ. (ග්‍රහනඤ්ච-පව-ආදෙූ 5. ණිත්-අන-අත් 1. සෙ 7.)

ග්‍රහාදෙර් ණිත්, නඤ්‍යාදෙරනූ පවාදෙරත් සත් සෙ.

ග්‍රාහී ස්ථාසි ප්‍රපාසිණො, නඤ්‍යා විවක්‍ෂණූ ජනාදීනූ මධු සුදනූ ලවණූ, පවූ දෙවූ ලෙලූ ලොලූ රෙරුයූ.*

* ග්‍රහස්ව නඤ්ඤ්ච පවස්ව තෙ ආදයො යසා ස තස්මාත්. ණිත් ව අනස්ව අත් ව තත්.

(ස-) ග්‍රහාදෙය, ග්‍රහාදි ධාතුහු කෙරෙන්; ඡන්, ඡන්ප්‍රත්‍යයද; නන්දාදෙය, නන්දාදි ධාතුහු කෙරෙන්; අනා, අනප්‍රත්‍යයද; පවාදෙය, පවාදි ධාතුහු කෙරෙන්; අන්, අන්ප්‍රත්‍යයද; ඝෙ, කර්තූපියෙහි; සත්, වන්නේය.

ඡන්ප්‍රත්‍යයාගේ ඡාකාර ඉත්සංඥය (577) වෘක්ෂපිඡන්සයි, අනප්‍රත්‍යයාගේ නකාරය අකාරානාය. අන් යන මොහුගේ නකාරය ඉත්සංඥ වෙයි, අප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් විශේෂාචීය පිඡන්සයි. ගණකෝද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් අවබෝධ කට යුත්තෝයි. (305) ඵලෙ කාත් යනු මෙහි තමාගේ වචන බැවින් කිසිතැන්හි භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි සංඡාතියෙහිද ඡන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. මෙසේ (660) තමාවිසින් කියනලදබැවින් ස්ඡන්තිප්‍රත්‍යයද ව්‍යාකරණය, මෙහි ඡාකාරය ඉත්සංඥයි, අනාත ඉකාරයහටද ඉත්සංඥයි, ඡාකාරයද ඉත්සංඥයි. ඉන් යනු සිටියි.

(ස-) ගාත්ඡාතිති ග්‍රහ, ඡන් වේ, ඡාකාර බැවින් වෘක්ෂි, ග්‍රාහි. තිඡාතිති ඡා, ඡන්ද, (924) යන්ද වෙත්, ස්වායි. ප්‍රපිවතා ප්‍රප්‍රච්චා, ඡන්, (924) යන් වේ, (968) ඡන්ද වේ, ප්‍රපායිඡේ. අවපවතීව්‍යවධානයෙන් ඡන්දය දූක්චිම පිඡන්සම විච්චනානනවු පදයයි. උත්සාති උද්දසි උද්භාසි මන්ත්‍රි සංමර්ද්දි තිරස්සි නිශ්‍රාපි නිවාසි නිවාපි නිසාසි යනාදියද දත යුතු. නන්දාතිති නද, අනප්‍රත්‍යය වේ, (641) ඡන්දට ලොප් වේ, නන්දා. විවඤ්ච ඉති විප්‍රච්චි ව්‍යා, අන වේ, (706) අනප්‍රත්‍යය තොරබැවින් ව්‍යා යන්නට ක්සාඤ්ඤ බ්‍යාඤ්ඤ ආදෙශය නොවේ, (107) ඡන්දය වේ, විවඤ්චා. ජනං අද්දිය නිති ජනං යන්න ප්‍රච්චි අද්දි, මෙසින් අනප්‍රත්‍යය වේ, ජනාද්දි. මධ්‍රං සුදයතිති මධ්‍රං යන්න ප්‍රච්චි සුද, අනප්‍රත්‍යය වේ, මධ්‍රසුදානා, දෙනන්ති ඡන්දට ලොප් වේ. ජන යනුද මධ්‍රයනුද අසුරවිශේෂයෝයි. ලුනාතිති ලු, අන ලවණා, බඬිගයයි, ස්වාභාවයෙන් ඡන්ද වේ. වාසනා මදනා දූෂණා සාධනා වසිනා ශාන්තනා ග්‍රහනා සහනා තපනා දමනා ජලනා රමණා දපිනා සංක්‍රාන්තා සංකෘතීන් සංභූතීන් යවනා විහිෂණා යනුද දත යුතු. පවතිති පව, පව්, අන් වේ. දිව්‍ය නිති දිව, දෙව් අන්, (996) කප්‍රත්‍යයහට බාධකයි. ලෙලියතෙ ඉති ලී, (820) යඬි, විඤ්ච, (822) ගුණද, අන්, (836) අන් පර

කල්හි නිත්‍යයෙන් යථිතව ලොප්ද, (841) ගුණ නිෂේධ කල්හි (588) ඊකාරයතව යකාරද වෙත්, ලෙලාය. ලොල යතෙ ඉති ල, යඬ, විකාදිය වේ, අන්, යඬිතව ලොප්වේ, උකාරයතව උච්ච වේ, ලොලවය. ගුරුයතෙ ඉති ර, යඬ ආදියයි, අන්ද, උකාරනතයා කෙරෙන් අන් කල කල්හි යඬිතව ලොපනිෂේධයද වෙත්, (543) යඬිප්‍රත්‍යයාගේ අකාරලොපය වේ, ගුරුයය. [පාණිනී: 3. 1. 134.]

(මු-) 994. වික්ලිද වක්තස වරුවර වලාවල පනාපන වදුවද ඝනාඝන පාටපටා වා. (වික්ලිද-පාටපටා: 1... වා 1.)

එතෙ අනන්තා නිපාතානෙන වා. පක්‍ෂෙ, කෙලද: ක්ත ස: වර: වල: පත: වද: හත: පාට:.

(ස-) අනන්තා, අන්ප්‍රත්‍යය අන්තයෙහිවූ; එතෙ, වික්ලිද-වක්තස යනාදි ශබ්දයෝ; වා, විකල්පයෙන්; නිපාතානෙන, නිපාතනයෙන් කරනුලැබෙත්. ක්ලිද්‍ය ඉර්කෙලදෙ, අන් වේ, නිපාතනයෙන් විකල්පයෙන් වික්ලිද යනු වේ. ක්ත ස්‍ය-ම උච්චතො, අන් වේ, නිපාතනයෙන්, වක්තස යනු වේ. වරගතො, නිපාතනයෙන්, වරුවර: වලජගතො, වලාවල: පතඤජගතො, පනාපත: වෛදෙවාචි, වදුවද: හතලවබෙ ගතො, ඝනාඝන: පටකත්විෂි, පාටපට: මොච්ඡ පටාදිහ්‍යයි. අටතන්ති අන් වේ, පාටපට: යන මෙහි පාට්‍යට්‍ය යනු වාඤ්‍ය යෝ කියත්. පක්‍ෂෙ, කියනලද අටතන්ති පක්‍ෂයෙහි කෙලද: යනාදිහු වෙත්. මෙහි පාට: යන්න වුරුදි බැවින් ඤ ප්‍රත්‍යය කල කල්හි වැඩියි.

(මු-) 995. රුත්‍රෙමීන් වා කෘති. (රුත්‍රෙ: 6. මන් 1. වා1. කෘති 7.)

රුත්‍රෙමීන් සංචා කෘති. රුත්‍රිඤ්චර: රුත්‍රිවර:

(ස-) කෘති, කෘත්ප්‍රත්‍යයානත ධාතුහු පරකල්හි, රුත්‍රෙ, රුත්‍රිශබ්දයතට; වා, විකල්පයෙන්; මන් සංච, මන්ආගම වන්තේය.

මන් යන්නහුගේ අකාර නකාර දෙක ඉත්සංඥයෝයි, නකාර ඉත්බැවින් අන්තයෙහි මකාරය සිටියි. රුත්‍රො වර තිති වර, පවාදිබැවින් අන් කල කල්හි මෙයින් මන් වේ,

(53) මකාරයහට අනුසාරිකය වේ, ගුණිකවරය, පක්ෂයෙහි රුහිරය. අග්‍රයකාරය සත්‍යයකාරය, (1009) ඡන්ද්‍රත්‍යයද, නිමිතිහිලය (996) කෘ සත්‍යයෙහිද මත්භගමය වසරවසයි. [පාණිනී 6. 3. 72.]

(මු-) 996. කෘ ගෘ ඥ ප්‍රිජ්ඛි කො—දුහො සඬි ව. (කෘ-ගෘ-ඥ-ප්‍රි-ඉජ්ඛි 5. කෘ 1. දුහො 6. සඬි 1. ව 1.)

ක්‍රාදෙර්ජ්ඛිහි කෘ සත්, තස්මිංහි දුහො සඬි සත් භෙ. භිරයා භිරයා ප්‍රියා ක්ෂිපා භිරයා කාමදුකා ගෞ.*

(ස-) ක්‍රාදෙය, කෘයාදා මුල්කොට ඇති ගෘයාදා ඥයාදා ප්‍රියාදා යන මොවුන් කෙරෙත්; ඉජ්ඛිහි, ඉච්චත්‍යාහාරයා සමික්ඛිවු උච්චිසංඥවත් යාදාදා කෙරෙත්; භෙ, කෘයාදෙහි; කෘ සත්, කප්‍රත්‍යය වන්නේය; තස්මිංහි දුහො, ඒ කප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද දුහොයාදාහි භකාරයහට; සඬි සත්, සකාර දෙය වන්නේය.

දුහො සඬිව, යන මේ වකාරය හෙතුකොටගෙන උච්චිසංඥ ඉච්චත්‍යාහාරයා කෙරෙත් කප්‍රත්‍යය කළ කල්හි යන අර්ථය. පරසුත්‍රයෙන්, චප්‍රත්‍යයා විසින් සිට කල්හිද මෙහි, ඥයාදාහි හි ගුණය පරසුත්‍රයෙහි උපපද පුළුවු යාදාදා කෙරෙත්ම, චප්‍රත්‍යය වන්නේය, මෙහි වනාහි කෙවලවු, ඥයාදාහි කෙරෙත්, කප්‍රත්‍යය වෙයි යනු හැඟවීම පිණිසයි. මෙහි ඉජ්ඛි මාත්‍රය නිමිත්ත බැවින් විශේෂයෙන් කප්‍රත්‍යයා හා සම්බන්ධ නිමිත්තකභාවයෙන් වූ සාමාන්‍යයතෙම ඒත් ඡන්ද්‍රයෙන් (1009) බාධාකරණලැබේ. තිරතීති කෘ, කප්‍රත්‍යයවේ, (628) ඉර්, තිරය. තිරතීති ගෘ, ඉර් වේ, තිරය. ජනාතීති ඥ, (610) ආකාරලොපය වේ, ඥය. ප්‍රිණතීති ප්‍රි, (588) ර්කාරයාගේ ස්වරයෙහි ඉය වේ, ප්‍රියා. ක්ෂිපතීති ක්ෂිප, ක්ෂිපා. භුචිරෙහ තීති භුච්චිපුළු රුහ, භුරුහා. දෙනත්හි ඉජ්ඛි කෙරෙත් කප්‍රත්‍යය වේ. කාමං දෙග්ධිති කාමග්ධිපුළු දුහ, කප්‍රත්‍යය කළ කල්හි භකාරයහට මෙයින් සකාර වේ, (249) ආප්, කාම දුකා, ගෞ, සුරහිබෙහුයි. [පාණිනී 3. 1. 135, 136, 3. 2. 70.]

* ඉච්චි උච්චි යසා ස ඉජ්ඛි, කෘහි ගෘහි ඥහි ප්‍රිහි ඉජ්ඛි වෙති නැත.

(මු-) 997. හනජනාදගමාදෙර් ඩි. (හන-ජන-ආත්-ගමා
දෙ: 5. ඩි: 1.)

හනො ජනආදනනාත් ගමාදෙඤ්ච ඩි: සතත් ණ. ශොකා
පහ: වරහ: සරසිජං පඛකජං අජ: හොද: විජ: පුත්ච: ආශුහ:
නහ: ගිරිභ: වාරි වරනිති වාර්චො හංස:.*

(ස-) හන: හනධාතුහු කෙරෙන්නද; ජන ආදනනාත්, ජන
ධාතුය ආකාරනන ධාතුය යන මොහු කෙරෙන්නද; ගමාදෙ
ඤ්ච, ගමාදි ධාතුහු කෙරෙන්නද; ණ, කතෘයෙහි; ඩි: සතත්,
විප්‍රත්‍යය වන්නේය.

උද්ගරණදඝීනස කරණකොටගෙන උපපදපුච්ච ධාතුහු
කෙරෙන්නම විප්‍රත්‍යය වෙයි යන අර්ථයි. ශොකමපහනිති
ශොක යන්න පුච්ච අපයන්නහු කෙරෙන්න හන, මෙයින්—
විප්‍රත්‍යයයි, විහකතිලොපයද විසංඥයහට ලොපද වෙන්,
ශොකාපහ: වරමාහනිති වර යන්න පුච්ච අයන්න
කෙරෙන්න හනධාතු, වරහ: සරසි ජයන ඉති සරස් පුච්ච
ජන, සරසිජං. විහකතිහට ලොප නොවේ. පඛකාජ්ජයන
ඉති පඛකජං. න ජයන ඉති අජ: හං දදුනිති හො යන්න
පුච්ච ද, හොද: වාහනං පිවනිති විපුච්ච පා, විජ: පුත්චයනිති
පුපුච්ච ඡ්චො, (608) ආකාර වේ, පුත්ච: ආශුගච්ඡතිති ආශු
පුච්ච ගම, ආශුහ: න ගච්ඡතිති නහ: ගිරො ගෙන ඉති
ගිරිපුච්ච ඝී, ගිරිභ: වාරිවරනිති වාර්පුච්ච වර, වාර්ච:,
හංස: නමොපහ: දුඛාපහ: විජ: අනුජ: සහජ: යනාදියද
මෙසේයි. [පාණිනි: 3. 2. 48, 49, 40.]

(මු) 998. ධෙට්-දාශ-පා-ක්‍රා-ධිම: ශ: (ධෙට්-ධිම: 5.
ශ: 1.)

ඵහ: ශ: සතත් ණ. උඛය: උත්පශ්‍ය: උත්පිච: උඤ්ඤ:
උඛම:

(ස-) ඵහ: ධෙධාතු දෘශ්‍යාතු පාධාතු ක්‍රාධාතු ධිමාධාතු
යන මොවුන් කෙරෙන්න; ණ, කතෘයෙහි; ශ: සතත්,
විප්‍රත්‍යය වන්නේය.

විප්‍රත්‍යයාගේ ශකාරය රසංඥය සදහා ඉත් වෙයි, අකාරය

* හන ව ජන ව ආට්ඨ අගමාදෙඤ්ච නස්මාත්.

සිවිසි. උත්තරයෙහි උත් පුළු බෙ, (541) ශ්‍රේෂ්ඨතායෙහි, එකාරය හට අස්, (543) අකාර ලොපයද, තකාරය හට දකාරද වෙත්, උඬය. උත්පණයෙහි උත් පුළු දූශ, ශ්‍රේද, පශ්‍යදෙශද වෙත්, උත්පණය. උත්පිවතීහි උත් පුළු පා, උත්පිව. උත් පුළුහි උත් පුළු ක්‍රා, උත් පුළු. උත් පුළුහි උත් පුළු ධ්‍රැවයෙහි සංයෝගයෙහි, උත් පුළු. සියලු තත්ත්ව, ර පර කල්හි, ශ්‍රේද (597) පිවැදි අශ්‍රේද වෙත්, සාහවයෙහි මෙහි පාඩාතු හ්වාදි ගණයෙහි මය. උද්ගරණයෙන් ගෙන් හඟවන බැවින් මේ විධානය උපසගී සහිතමය. ව්‍යාකරණය යන මෙහි සංයුච්ඡාද අපෙක්ෂා කරණ බැවින් ධ්‍රැවතායමය. [පාණිනී: 3. 1. 137.]

(මු-) 999. සාහි සාහි වෙහි වෙදෙස් ධාරි පාරි ලිම්ප විද්‍යායෙහි. (සාහි—විද්‍යා: 5. අශ්‍රේද: 5.)

අභිහා ඵහා: ශ්‍රේද සහස් සාහස් වෙනස් වෙදය: ඵජය: ධාරය: පාරය:, ලිම්ප: විද්‍යා: ගොවිද්‍යා:

(ස-) අභිහා, ගිසංගයා රහිතවූ; ඵහා, සහ-සාහ-විත-විද-ඵජ-ධා-පා-ලිප-විද්‍යාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; ශ්‍රේද, කඩීයෙහි; ශ්‍රේද සහස්, ශ්‍රේෂ්ඨතාය වන්නේය.

සහජඛශකෙනා, සාහකසුබෙ, විහිසංගෙන, විද්‍රේමනො, ඵජාකම්පෙ, ධාශසිසිනො, පාලිපාලනො, මේ ධාතුසු ඝූප්තායානතයෝසි. ඝූප්තලොපො, අපශ්‍රේදපෙන, විද්‍යාශ්‍රේදපෙනො ලාහෙ, යන මේ දෙදෙනාහට (741) මුවාදි බැවින් නුණ් වේ, සාහයෙහි සහ (777) ඝූ, වාඛි, ධාතුසංග, මෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨතායද, ශ්‍රේද, ගුණද, අස්ද, (543) අකාරලොපයද වෙත්, සාහය. සාහයෙහි සාහය. වෙනයෙහි වෙනය. වෙදයෙහි වෙදය. ඵජයෙහි ඵජය. ධාරයෙහි ධාරය. පාරයෙහි පාරය යනුද එසේම දතයුතු. ලිම්පයෙහි ලිප, (738) තුද්ධිබැවින් ශ්‍රේෂ්ඨතායද, නුණ්ද, අකාරලොපයද වෙත්, ලිම්ප: විද්‍යායෙහි විද්‍යා. ගාං විද්‍යායෙහි ගොවිද්‍යා යනුද ලිම්ප: යන්න මෙන් සාධයයි. උදෙස් යන මෙහි වනාහි උද්ගරණයෙන් උපසගී ප්‍රතිරූපකයෙන් අනුපසගී බැවින් ශ්‍රේෂ්ඨතාය වේ. [පාණිනී: 3. 1. 138.]

(මු-) 1000. දුහි භුජ්වලාදකසුසංගො ඊණො වා. දු—සංගො: 5. භු: 1. වා 1.)

අතිශය ඵලදායී ණය සතරක් ලෙස වා. දාවය දාවය, නායය නායය, භාවය භාවය, භාවාලය භාවාලය, වාලය වලය, අසුරාවය අසුරාවය, සංසුරාවය සංසුරාවය.

(ස-) අභිනාස, ගිසංඤ්ඤා රතීනවු; ඵිත්තා, දුට්ඨානු නිට්ඨානු භූ
 ධානු භව්වාදිධානු අභිපුච්චි සුඛධානු සංපුච්චික සුඛධානු යන මො
 වුන් කෙරෙත්; ඝෙ, කභිත්තා වාච්ච කල්භි; වා, විකල්පයෙන්;
 ණ, සකත්, ණපුත්තාය වන්තේය.

ණප්‍රත්‍යයාගේ ඉන්සංඥය වැඩිය පිණිසයි, අකාරය සිටියි. දුතොතීන් දු, මෙයින් ණප්‍රත්‍යයද, වැඩිද වෙත්, දව්‍ය. පක්‍ෂයෙහි, පවාදි බැවින් අත් වේ, දව්‍ය. නයනීන් නී, ණප්‍රත්‍යයද වැඩිදියද පෙර මෙනි, නාය, පක්‍ෂයෙහි නය. හවනීන් හු, භාව, පක්‍ෂයෙහි, අත් කල කල්හි හව්‍ය. ඡුලනීන් ඡුල, ඡාව්‍ය, පක්‍ෂයෙහි, ඡුල. චලනීන් චල, චාව්‍ය, පක්‍ෂයෙහි, චල. ආසුචනීන් ආචුච්චි සු, ආසුච්‍ය, පක්‍ෂයෙහි, ආසුච්‍ය. සංසුචනීන් සංසුච්‍ය, පක්‍ෂයෙහි, සංසුච්‍ය. ආසු සංසු යනු දනනාදියි. ඡුලාදි බැවින් කොච්‍ය කුච්‍ය, ග්‍රාහ් ග්‍රාහ් යනාදිය වේ. කප්‍රත්‍යය කල කල්හි, ගාහං කියාද වේ. [පාණිනීය 3. 1. 180—182.]

(මු- 1001. ශ්‍රේෂ්ඨ ව්‍යවස්ථාපිත නව ද්‍රව්‍යාසං. (කෙසේ— හා සං 5.)

එහෙත් ණ සතන් ශිෂ්. යොස: වෘධි: ප්‍රත්තය: අවතාන:
දිය: ධාය: අවහාර: අවසාය:*

(ස-) එහෙත්, ශ්‍රී ලංකාවේ වැඩිපුරම ඉන්ධන තනාගත හැකි දෑ බොහෝ අවස්ථාවලදී සීමාසහිත වන්නේ නම් මෙයට හේතු වන්නේ කුඩා පරිමාණයෙන්ම ජනනය කරන ලද විදුලියට පමණක් ය.

වෙන්වශයෙන් සුභ්‍රයක් කිරීම නිත්‍යය පිණිසද අගෞ
සත මොහුගේ නිවැනිය පිණිසද වේ. ශෙට්ටුවකින් ගෙඩි, ණ
ප්‍රත්‍යය වේ, වැඩිසි, ගෝලය. විධානීන් වංශ, වංශය. ප්‍රත්‍ය
නීති ප්‍රතිපත්ති ඉතා, වැඩිසි, ප්‍රත්‍යය. අවතාරයන්හි අවප්‍රති
තන, අවතාරය. දෙනීන් ද, (924) යන් වේ, දය. දමානීන්

* හැඟි සාඟි හෘදය, අවිත් හෘදය, අවිතෘදය. ශ්‍රී සඟි ව්‍යධිඟි ඉන් ව තන ව දැඟි අවිතෘදය වෙත් තස්මාත්.

ධා, යන් වේ, ධායා: ද, යනු ද, සංඝසි. අවහරනිති අවපුච්ඡි හා, අවහාරා: අවසානිති අවපුච්ඡි සා, (608) ආකාර වේ, යන්, අවසායා: [පාණිනී: 3. 1. 141.]

(මු-) 1002. නාත්තනරන්ජ: පකා: (නාත්-වන-රන්ජ: 5. ෂක: 1.)

ඵහා: ෂක: සතත් ෂෙ. නතීකී ඛනකී රජකී.

(ස-) ඵහා: නාත්තනරන්ජ ඛනකී රන්ජතනරන්ජ යන මොවුන් කෙරෙන් පරව; ෂෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ෂක: සතත්, ෂක ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ශකප්‍රත්‍යයාගේ ෂකාරය (257) ඊජ්ජත්‍යය පිණිසයි. අක සි සිපිසි. නාතාති යා සෙති නාත, මෙසින් ෂක, ගුණ වේ, නතතී. ඛනති යා සෙති ඛන, ඛනකී. රජති යා සෙති රන්ජ, (660) ෂක කල කල්හි නකාරලොපය වේ, රජකී, හ්‍රි ලිඛිතයෙහි ඊජ් වෙයි. [පාණිනී: 3. 1. 145.]

(මු-) 1003. ගො ඡනචි ඵකො. (ග: 5. ඡනචි-ඵකො 1..)

ගායතෙ රේතො ෂෙ සතා: ගායති, ගාථකා:

(ස-) ගායතො, ගායති යන්නහු කෙරෙන්; ෂෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ඵකො, ඡනචි-ඵක යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ; සතා: වන්නාහ.

ඡනචි යන්නහුගේ ඡකාරය ඉත්සංඝ බැවින් වැඩිසි, ටකාරය ඉත් බැවින් ඊජ් වේ, අන සි සිපිසි. ගායති යා සෙති ගෙ, ඡනචිප්‍රත්‍යයයි, (608) ආකාරද, (924) යන්ද, (257) ඊජ්ද වෙත්, යයොර්ලොපා, ගායති. ඵකප්‍රත්‍යය කල කල්හි ගායතීති, ගාථකා: යනු වේ. [පාණිනී: 3. 1. 146, 147.]

(මු-) 1004. ගායනා: (ගායනා: 1.)

අයං නිපාතාතො. භාවං ජහාතීති ගායතො වෂී: අමිච්ඡ ජහාතීති ගායතො වීරීති:

(ස-) අයං, ගායනා: යන මේතෙම; නිපාතාතො, නිපාතනය කරනුලැබේ.

භාවං ජහාතීති හා, ඡනචි, යන්, නිපාතනයෙන් සිබයි, ගායනා: වෂී: අමිච්ඡ ජහාතීති ගායනා: වීරීති: ගායන වීරීති

දෙකින් පිටත් තත්ති භාතා: යනු වේ, නිපාතො හරිවිශේෂා,
යනු කීවැවිති. [පාණිනී: 3. 1. 148.]

(මු-) 1005. පු පු පු සා ල්වො'කා. (පා-ල්ව: 5. අක: 1.)

එහෙත්'කා: සත් ණෙ.

ප්‍රවක: ද්‍රවක: ස්‍රවක: සරක: ලවක:.

(ස-) එහා, ප්‍රධානු ද්‍රධානු ස්‍රධානු සරධානු ලවධානු යන
මොවුන් කෙරෙන් පරව; ණෙ, සාධුකාරිවූ කතීයෙහි; අක:
සත්, අකප්‍රත්‍යය වන්නේය. සාධුකාරිණි කර්තාරි යනු
වක්‍තව්‍යයි. සාධුප්‍රවත ඉති පු, අක, (5442) ගුණ වේ, ප්‍රව
කා. සාධු ද්‍රවතීති ද්‍ර, අක වේ, ගුණසිද්ධිකා. සාධු ස්‍රවතීති
ස්‍ර, ස්‍රවකා. සාධු සරතීති සා, සරකා. සාධු ලවතීති ල, ලව
කා. සාධුකාරිණි යනු කුමටය? ප්‍රොතා යනු වේ. [පාණිනී:
3. 1. 149.]

(මු-) 1006. ආශිෂි. (ආශිෂි 7.)

ජීවතාදිති ජීවකා.

(ස-) ආශිෂි, ආශිෂ්ඨාදය හැඟෙන කල්හි සියලු බාහුහු කෙ
රෙන් කතීයෙහි අකප්‍රත්‍යය වන්නේය.

(956) තාතච්ච වේ, ජීවතාදිති ජීව, අක වේ, ජීවකා. නඤ
කා: වසිකා: යනාදියද එසේමැයි. ස්‍ත්‍රිලිඝ්ගයෙහි ජීවිකා.
[පාණිනී: 3. 1. 150.]

(මු-) 1007. නාමිනානො තිත් ව. (නාමිනි 7. අනො
1...තිත් 1. ව 1.)

ධොරුශිෂි අනො'පි කාතා: ස්‍රා: තිත් ව, සංඥයා. දෙව
රතා, රතනි.

(ස-) ධො: බාහුහු කෙරෙන්; ආශිෂි, ආශිෂ්ඨාදීයෙහිද;
සංඥයා, සංඥයෙහිද; අනො'පි කාතා: අනිකුදු කාත්ප්‍රත්‍ය
යෝ කතීයෙහි; ස්‍රා: වතනාහ; තිත් ව, තිත්ප්‍රත්‍යයද වත්
වේය.

දෙව්‍යාය රුයාත් දෙව්‍යායද පුච්චි කරුදුනෙ, කර්තීයෙහි කත
වේ, දෙවරතා: එසේම දෙව්‍යාය දෙයාත් දුදුනෙ, කත වේ,
දද්දෙයා: දුහව දත් වේ, දෙව්‍යාය. යඤය දෙයාත් යඤ
දතා: විරොහයාත් විරහා: මිත්‍රං හයාත් මිත්‍රහා: යනාදියෙහි

ක්විජ වේ. රමතාං රම, තික්, රනතී, (676) තික් තොර බැවින් ඤාමිලොපය නොවේ. [පාණිනී: 3. 3. 174.]

(මු-) 1008. සති-සාති වා. (සති-සාති 1.. වා 1.) සනතිශ්ල.*

(ස-) සතිසාති, ඡනධාතුහු කෙරෙන් ආශිච්ඡාද්‍යපියෙති තික් අනායාහට කතියෙති සතිසාති යන මේ දෙක; වා, විකල්පයෙන් නිපාතනය කරනුලැබෙත්.

සනුතාත් ඡන දූතෙ තික්, සති, සාති. පක්ෂයෙහි සනුතාත්, (1033) ඉම්නිෂ්ඨෙයි, (676) ඤාමිලොපය නොවේ. සනතිශ්ල, සනති: කියාද වේ.

(මු-) 1009. ඩාත් ඡන්. (ඩාත් 5. ඡන් 1.)

ඩාත් පරාත් ධො: ඡන් සතත් ඝෙ.

කුමහකාර:, අඝටං ඝටං කරෙහිති ඝටිකාර:.

(ස-) ඩාත් පරාත්, කම්කාරකයා කෙරෙන් පරවු; ධො:, ධාතුහු කෙරෙන්; ඝෙ, කතියෙති; ඡන් සතත්, ඡන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඡන්ප්‍රත්‍යයාගේ ඉත්සංඤ ඡකාරය වෘත්තිය පිණිසයි, ඉත්සංඤ ඡකාරය ඊජ්‍යප්‍රත්‍යය පිණිසයි, අකාරය සිටියි. ඩාත් යනු නිව්තීඝදි කම්යා කෙරෙන්මය, එහෙයින් මෘදුකාර:, කියා නොවන්නේය.

කුමහං කරෙහිති කුමහ යන්න පුළු කෘ, මෙයින් ඡන් වේ, (577) වෘත්තිය. කුමහකාර:. නිත්‍යසමාසයෙහි වාකාරවතා වෙක් යම්භෙයකින් නැත්තේද එසේද ශිෂ්‍යයන්ගේ අවබෝධය පිණිස වාක්‍යයයි සැලකිය යුතු. (1183) කෘතතඤ්ඤාසමාසානාමිධානං නියාමකං, යනු කීම කරණකොටගෙන සියලු තන්හි ඡන්ප්‍රත්‍යය නොවේ. (495) විචිප්‍රත්‍යය වේ, අකාරය හට ඊකාරද වේ, ඝටිකාර:. [පාණිනී: 3. 2. 1.]

(මු-) 1010. හනවරහ-ඡට්. (හන-වර-හ: 5. ට් 1.)

ඩාත් පරෙහ්‍ය එහ්‍ය: ට් සතත් ඝෙ. පාපස්ත: කුරුචර: සාමහ:.

(ස-) ඩාත් පරෙහ්‍ය, කම්කාරකයා කෙරෙන් පරවු; එහ්‍ය:, හනධාතු වරධාතු ග්‍රෙහධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; ඝෙ, කතියෙති; ට් සතත්, ට්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

* සතිශ්ල සාතිශ්ල නො.

වක්ප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉත්බැවින් ගුණ නොවේ. වකාර ඉත්බැවින් ඊජ වේ, අකාරය සිටියි. මේතෙම ෂණ්ප්‍රත්‍යය හට බාධකයි. පාපං හනන්ති පාප යන්න පුළු හන, ගුණ නොවේ, (230) බාහුහුගේ උච්චිතට ලොප් වේ, (189) ස්න යන්නහට ස්න වේ, පාපස්නා. කුරුන් වරතීති කුරුන්පුළු වර, වක්, කුරුවර. සාම ගායතීති සාමපුළු ගෙ, (608) ආකාර වේ, (610) ආකාරලොපය වේ, සාමග. [පාණිනී 3. 2. 8, 16, 52—54.]

(මු-) 1011. සාකුණ්ටය. (සාකු: 5. ට: 1.)

සාත් පරහතමාහතං ට: සතත් ඝෙ. පුරුසරි, යගසකරි විද්‍ය. භාසකර: ක්‍ෂපාකර: කම්බකරි දුසි.

(ස-) සාත් පරහතං, කම්බයා කෙරෙන් පරවු; ආහතං, සා බාහු කෘධාහු යන මොහු දෙදෙනා කෙරෙන් පරව; ඝෙ, කතී වාවස කල්හි; ට: සතත්, ව්‍යුත්පන්න වන්නේය.

පුරුණ'ග්‍රං සරතීති පුරස් සා, ව්‍යුත්පන්නයද, (542) ගුණද, (257) ඊජද වෙත්, පුරුසරි. යග: කරුණිති යගස් කෘ යගසකරි, විද්‍ය. භාසං කරුණිති භාස කෘ, භාසකර: ක්‍ෂපාං කරුණිති ක්‍ෂපා කෘ ක්‍ෂපාකර: කම්බ කරුණිති කම්බකරි දුසි. (1009) කුමහකාර: සි උද්ගරණ් කරන්නාවු ග්‍රන්ථකතීහු විසින් අභිධානයා කෙරෙන් කිසිතැනෙක්හි, ෂණ් වෙසි, කිසිතැනෙක්හි ව්‍යුත්පන්නයද වන්නේය යනු ප්‍රකාශ කරණලදි. [පාණිනී 3. 2. 18—22.]

(මු-) 1012. ශකාන්-සනම්බාන් දාති-නාථාන් ඵලෙ-ර ජො-මලාන්-දෙවවානාන් කෘ-හෘ-ග්‍රහාප ඉ: (ශකාන්-සනම්බාන් 5. දාති-නාථාන් 5. ඵලෙ-රජස්-මලාන් 5. දෙව-වානාන් 5. කෘ-හෘ-ග්‍රහ-ආප: 5. ඉ: 1.)

ඵහ: පරෙහ: ක්‍රමාදෙනෙහ: ඉ: සතත් ඝෙ. ශකාන්කරි චිත්ස: සනම්බකරි චිරිහි: දාතිහර: ශ්වා, නාථහර: පශු:, ඵලෙග්‍රහි: රජෙග්‍රහි: මලග්‍රහි: දෙවාපි: වාතාපි:.

(ස-) ඵහ: පරෙහ:, ශකාන්ශබ්ද සනම්බශබ්ද දෙකින්ද දාතිශබ්ද නාථශබ්ද දෙකින්ද ඵලශබ්දය රජස්ශබ්දය මලශබ්දය යන තුනින්ද දෙවශබ්ද වාතශබ්ද යන දෙකින්ද පරවු; ඵනෙහ:, කෘඤ්ඤාතු හෘඤ්ඤාතු ග්‍රහඤ්ඤාතු ආපඤ්ඤාතු යන මො

වූත් කෙරෙත්; භෙ, කතී වාව් කල්හි; කුමාත්, පච්ඡන්තිත්; ඉ: සතත්, ඉප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වෙන් වශයෙන් පදයන්ගේ ග්‍රහණය ක්‍රමය පිණිසයි. ශකාත් යනු තාලව්‍යදී අව්‍යයශබ්දයයි, මල වාවකයි. ශකාත් කුරෙතිති ශකාත්පුළු කා කරණේ, ඉ-ච්ච, ගුණයි, ශකාත් කරී, වත්ස: සාමිං (ගු-ව්චං) කුරෙතිති සාමිකරී, වීරි හි: දුතිං (වම්) හරතිති දුති හා, දුතිහරී, ශා, සුන්‍යයි; නාථං (ප්‍රභං) හරති වහතිති නාථ හා, නාථහරී, පඤ: එලෙ ගාස්ණතිති එකාරනතයාගේ ග්‍රහණය බැවින් අධිකරණවිව ඤාද, ලොප රහිතද චේ. එලෙග්‍රහි: පලගන්වෙත් යන අර්ථයි. රජේ ගාස්ණතිති රජස් ග්‍රහ, රජේග්‍රහි: ධුලි ගන්තා වාතයයි. මලං ගාස්ණතිති මල ග්‍රහ, මලග්‍රහි: නිව ජනික යෙත්. දෙවං ආප්තොතිති දෙව ආප, දෙවාපි: යාග කරන් වෙත්. වාතමාප්තොතිති වාත ආප, වාතාපි: අසුර විශේෂ යෙත්. [පාණිනී: 3. 2. 24—26.]

(මු) 1013. කුක්කුන්මොදරත් ගු: ඛි: (කුක්කු—ආත්ම ත්—උදරත් 5. ගු: 5. ඛි: 1.)

එහෙ: පරත් භාඤ: ඛි: සතත් භෙ.*

(ස-) එහෙ: පරත්, කුක්කු ආත්මත් උදර යන මොවුන් කෙ රෙන් පරවූ; භාඤ: භාධානුසු කෙරෙත්; භෙ, කතී වාව් කල්හි; ඛි: සතත්, ඛිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඛිප්‍රත්‍යයාගේ බකාරය ඉත්සංඤ වන්නේය, ඉකාරය සිටියි.

(මු-) 1014. විතර්කජරුභො මන්ඤ්චා වික්වාන්තතං චෙකාජ්ච: (ධිති 7. අව්‍යජරුභ: 6. මන්-ඤ්චා 1.. වික් වාන්තතං 1. තු 1. එකාජ්ච: 6.)

ව්‍යවර්ථසත ජනනසත රුඡ්භො මන් සතත් සභො, එකාජ්චසතු වික්වාන්තතං සතත් විදනන ඛො පරෙ. කුක්කුමහරී: ආත් මමහරී: උදරමහරී:†

* කුක්කුභො ආත්මා ච උදරස්ථ තත්තස්මාත්.

† නාස්ති ව්‍යං යනු සො'ව්‍යං, අව්‍යඤ්චායො අච්චෙති අව්‍යච්. අව්‍යච්ච අරුස් ච තත්තස්‍ය. වී විතියා, තසත: ක්‍යං (එක වචනං) විකං, වික්වං අනෙතා යසත, ස වික්වාන්තතං, තසත භාව: වික්වාන්තතං. එකාච්චායො ඉච්ච චෙති එකාජ්ච තසත. ඉච්ච ඉජන්තා:

(ස-) බිදනෙත බෙෆ පරෙ, බිප්‍රත්‍යායානා බාතුහු පරකල්හි; ව්‍යවජ්ජස, අව්‍යයභිද රහිතවූ; අජනනස, ස්වරූපයහටද; අරුභව, අරුත්හටද; මත් සත්, මත්ආගමය වන්නේය; ස්ව, හුස්ම වන්නේය; එකාජ්චස්ස, එකස්වරවූ ඉව්සංඤ වර්ණනායහට වනාහි; වික්ඛායානං, විනිශේයකවචනාන තත්ත්වය; සත්, වන්නේය.

මත් සත්තනුගේ නිකාරය ඉත්ථංඤයි, අනායෙහි චේ, මි සිපිසි, අකාරය උච්චාරණය පිණිසයි. කුසිං බිහර්හිති කුසි පුච්ඡි හා, බිප්‍රත්‍යායයි, ගුණ චේ, ස්වරූප කුසිභිදය හට මෙසින් මත්ආගම චේ, කුසිමහරි: ආත්මානං බිහර්හි, (319) විහසනිහට ලොප් චේ, (118) විරම පර කල්හි නිකාරයහට ලොප් චේ, (15) න ස්ස නිර්දිභ මනිත්‍යම්, යනු නිසංඛාරිච්ඡන් ඔහුකෙරෙත් ආදියහට විධිනිෂේධ අනිත්‍යත්වය ඇති කල්හි මෙසින් මත්ආගමය චේ, ආත්මමහරි: උදරං බිහර්හි යන වාක්‍යයෙහි උදරමහරි: යනුද එසේමැයි.

(මු-) 1015. බ්‍රහ්මභූත: (බග් 1. එපෙ: 5.)

සාත් පරත් එජයතො බග් සත්තං භෙ. ජනමෙජය:

(ස-) සාත් පරත්, කම්මා කෙරෙත් පරවූ; එජයතො, එජ් බාතුහු කෙරෙත්; භෙ, කම්මා වාච්‍ය කල්හි; බග් සත්තං, බග් ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

එපෙ: යනු එජාකමෙප යන ස්වප්‍රත්‍යායානායාගේ ග්‍රහණයයි. බග්ප්‍රත්‍යායාගේ බිකාර අකාර දෙක ඉත්, අකාරය සිපිසි. ජනං එජයනිති, එජ, බග්ද, (541) අජද, (542) ගුණදි යද, මත්ද, (543) අකාරලොපයද වෙත්, ජනමෙජය: [පාණිනි: 3. 2. 28.]

(මු-) 1016. මනත්තං සොභි. (මනත්තං 5. සොභි 7.)

ආත්මානං ගාං මනත්තො ගාංමනත්තං, ස්වංමනත්තං.

(ස-) මනත්තං, කම්මා කෙරෙත් පරවූ මනබාතුහු කෙරෙත් කම්මා වාච්‍ය කල්හි; සොභි, සොභිසෙහි බග්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ස්වමිත්තක බාහිරිසෙහි යන අර්ථයි. ආත්මානං ගාංමනත්තො ගො පුච්ඡි මන ඤානෙ, බග් චේ, ගාංමනත්තං. ගාංමනත්තං යන මෙහි (738) දිව්‍යදි බැවින් ශ්‍යත්, (543) අකාරලොපය චේ, ගාං යන මෙහි (1014) එකස්වර ඉජනාය බැවින් විනිශේයක

වචනානුකූලය වේ. (146) ඔකාරයහට ආකාර වේ. ආත් මානං ක්‍රියං මනාතො, යන වාක්‍යයෙහි, ක්‍රියං මනා යනුද මෙ සේමැයි, සත්‍යවිධියෙහි ආප්‍රත්‍යය වේ.

(මු-) 1017. මුඤ්ජකුලාසපුෂ්පාන්-ධෙවං. (මුඤ්ජ-කුල-ආස-පුෂ්පාන් 5. ධෙවං 5.)

එහි පරත ධෙවං ඛන් සකත් භෙ. මුඤ්ජකුලාසකුලාසය ආසකුලාසය පුෂ්පකුලාසය. මුඤ්ජකුලාස, ධෙව ඡරිතාදීප් (257).

(ස-) එහි පරත, මුඤ්ජ කුල ආස පුෂ්ප යන මොවුන් කෙරෙත් පරවු; ධෙවං, ධෙව්‍යානුකූල කෙරෙත්; භෙ, කන්තා වාච්‍ය කල්හි; ඛන් සකත්, ඛන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

මුඤ්ජං ධයතීති මුඤ්ජ පුළුක ධෙ, ඛන්, මන්, ශප්, එකාරය හට අස්ද, අකාරලොපයද වෙත්, මුඤ්ජකුලාසය. කුලාසයෙහි කුලාසය. ආසකුලාසයෙහි ආසකුලාසය. පුෂ්පකුලාසයෙහි පුෂ්පකුලාසය. මුඤ්ජකුලාස, ධෙව්‍යානුකූලය, වකාරය ඉත්සංඥාවෙන් ඊප්‍රත්‍යය වේ (257). යම් තැනෙක්හි, ධෙව්‍යානුකූලය එකාරය හට අස්දාශයද එහිම, වකාරය ඉත්සංඥාවෙන් ඊප්‍රත්‍යය වන්නේය, එහෙයින් ධෙව්‍යානුකූලකෙරෙත් තව්‍යප්‍රත්‍යය කල් කල්හි, ධාතව්‍යය නාදියෙහි, ඊප්‍රත්‍යවේ. [පාණිනී: 3. 2. 29.]

(මු-) 1018. නාසි ශුචි සතන කර මුඡ්චි පාණි නාසිකාන් ධිමුඡ්ච. (නාසි—නාසිකාන් 5. ධිමුඡ්ච 5. ච 1.)

එහි පරත ධිමුඡ්ච ධෙව්‍යානුකූල ඛන් සකත් භෙ. නාසිකාන් නාසිකාසය.

(ස-) එහි පරත, නාසි ශුචි සතන කර මුඡ්චි පාණි නාසිකා යන මේ ශබ්දයන් කෙරෙත් පරවු; ධිමුඡ්ච, ධිමුඡ්චානුකූල කෙරෙත්ද; ධෙව්‍යානුකූල කෙරෙත්ද; භෙ, කන්තා වාච්‍ය කල්හි; ඛන් සකත්, ඛන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. [පාණිනී: 3. 2. 29, 30.]

නාසි. ධිමුඡ්චි නාසි පුළුක ධිමුඡ්ච, ඛන්ද (597) ධිමුඡ්චයද, පුළුපදයහට මන්ද, එසින්ම හුඤ්ච වෙත්, නාසිකාසය. නාසි. ධයතීති නාසිපුළුක ධෙ, ඛන්ද, මන්ද, හුඤ්ච වෙත්, නාසිකාසය. ශුචිකාසය ශුචිකාසය යනුද සතනකාසය සතනකාසය.

(ස-) කරකාසය කරකාසය මුඡ්චිකාසය මුඡ්චිකාසය පාණිකාසය

පාණිකයා නාසිකකමය නාසිකකයා, යනුද එසේමැයි. නාසිකාශබ්දයහට ප්‍රභව වේ.*

(මු-) 1019. **ඝට්ඨි-බාරි-වානාද්විච්චරුක්තිලා-දසුයොග්‍රා-ලලාපා-න්තින-නබ-මානාන්ධිමා-තුද-දාශ-තප-පව්.** (ඝට්ඨි-බාරි-වානාන් 5. විධු-අරුක්-තිලාන් 5. අසුයො-උග්‍රාන් 5. ලලාපාන් 5. මින-නබ-මානාන් 5. ධිමා-තුද-දාශ-තප-පව් 5.)

එහෙය පරෙහෙය ක්‍රමාදෙනෙහෙය බන් සත් සෙ, ඝට්ඨිකමය බාරිකමය වානකමය, විධුන්තුදා අරුන්තුදා තිලන්තුදා, අසුයොම්පහෙය උග්‍රම්පහෙය, ලලාපනතප, මිනම්පව් නබම්පව් ද්‍රෝණම්පව්.

(ස-) එහෙය පරෙහෙය, 'ඝට්ඨි බාරි වාන යන මොවුන් කෙරෙහිද විධු අරුක් තිල යන මොවුන් කෙරෙහිද අසුයො උග්‍ර යන මොවුන් කෙරෙහිද ලලාපයා කෙරෙහිද මින නබ මාන වානක යන මොවුන් කෙරෙහිද පරවු; එහෙහෙය, ධිමාධාතු තුදධාතු දාශධාතු තපධාතු පවධාතු යන මොවුන් කෙරෙහි පරව; සෙ, කතා වාච්‍ය කල්හි; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; බන් සත්, බන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඝට්ඨි බාරි වානාන් යනාදීන් වෙන්වශයෙන් පද යෙදීම ක්‍රමය පිණිසයි. ඝට්ඨි ධම්මිති ඝට්ඨි පුච්චි ධිමා, බන් වේ, (1014) මන් ආගමිද ප්‍රභව වෙන්, ධම්මාදෙශ වේ, ඝට්ඨිකමය. බාරි ධම්මිති බාරි ධිමා බන්, මන්ද ප්‍රභව වෙන්, බාරිකමය, බාරි යනු ප්‍රමාණයෙකි, කිසිවෙක් බරි, යයි කියයි, දී අලලන්නාවු භාජනාදියයි. වානකමිති වානකමය. විධුනතුදති විධුනතුදා, මන් වේ, විධු යනු අසුරයි. අරුන්තුදති අරුන්තුදා. අරුක් ශබ්දයහට මන් වේ, (213) සකාරලොපය වේ. තිලනතුදා. නසුයොම් පහෙති අසුයොම්පහෙය. ද්‍රෝණම්පව් යනු අනන කොට ඇති ඉතිරි පදයෝද සිඛකටසුතු, ආභිකම්පව් යනාදියද එසේමැයි, ද්‍රෝණ යනු ප්‍රමාණවිශෙෂයෙකි. [පාණිනී: 3. 2. 33—37.]

(මු-) 1020. **කුලාදුදුජ්වහ.** (කුලාන් 5. උදරුජ-උද්වහ 5.)

* නාසි ව ශුභි ව යනාශ්ව කරශ්ව මුජ්චිශ්ව පාණිශ්ව නාසිකා වෙති තස්මාත්.

කුලාත් ආහං ඛේ සත්තේ. කුලමුද්‍රාඡ් නදී, කුලමුච්ඡා:
සමුද්‍රා:

(ස-) කුලාත්, කුලශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; ආහං, උද්
පුච්ඡි රුඡ්ඛාදා උද්පුච්ඡි වහ්නාදා යන මොවුන් කෙරෙන්;
භේ, කතී වාච් කල්භි; ඛේ සත්තේ, ඛේප්‍රත්‍යය වන්නේය.

දෙතැන්හි උද් යන්නහුගේ ග්‍රහණය ප්‍රකටකිරීම පිණිසයි.
කුලමුද්‍රාඡ්භිති කුලඋද් පුච්ඡි රුඡ්, ඛේ, මත්, කුලමුද්‍රාඡ්, කුල
මුච්ඡාභිති කුලඋද් පුච්ඡි වහ, ඛේ, මත්, චේ, කුලමුච්ඡා: මේ
පද දෙකින් නදීසමුද්‍රවය වාච්භි. [පාණිනී: 3. 2. 31.]

(මු-) 1021. ප්‍රියවශාද් භස්ථිතිමෙසාත් සච්ඡාහ්‍රකර්මා
ත් වද-කා-කෂ: ඛ: (ප්‍රිය-වශාත් 5. භය-සාති-මෙසාත් 5.
සච්ඡා-අහ්-කර්මාත් 5. වද-කා-කෂ: 5. ඛ: 1.)

ඵහ්‍ය: පරෙහ්‍ය: ක්‍රමාදෙතෙහ්‍ය: ඛ: සත්තේ. ප්‍රියංවද:
වශංවද:, භයච්ඡාකර: සාතිච්ඡාකර: මෙසච්ඡාකර:, සච්ඡාකෂ: කුල
ච්ඡාකෂ: අහ්ච්ඡාකෂ: කර්මච්ඡාකෂ:

(ස-) ඵහ්‍ය: පරෙහ්‍ය:, ප්‍රියශබ්ද වශශබ්ද දෙකින්ද භය
ශබ්ද සාතිශබ්ද මෙසශබ්ද යන තුනින්ද සච්ඡාශබ්ද කුලශබ්ද
අහ්ශබ්ද කර්මශබ්ද යන සතරින්ද යන මොවුන් කෙරෙන්
පරවු; ඵතෙහ්‍ය:, වදධාතු කාධාතු කෂධාතු යන මොවුන්
කෙරෙන්; භේ, කතී වාච් කල්භි; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; ඛ:
සත්තේ, ඛේප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ප්‍රියවශාත් යනාදීන් පද වෙන්කිරීම වද්‍යදී ධාතූන් කෙරෙන්
ක්‍රමයෙන් යෙදීම පිණිසයි. ප්‍රියං වද්‍යාති ප්‍රියපුච්ඡි වද, මෙසින්
ඛේප්‍රත්‍යයයි. පුච්ඡිපදයාහට මත් චේ, ප්‍රියංවද:. වශංවද: යනා
දියද කා, කෂ, යන ධාතූන්ද ගෙණ ඉතිරි පදද ක්‍රමයෙන්
වාක්‍ය යොදා සිටිනුයේය.

සප්ථායාමපිනිශ්ඡායාමභූතෙ ගමනෙ සත්‍රියාං,

කලාණ්‍යවර්තමනොකෛව සාතිරිත්‍යභිධියතො.

කර්ම යනු විශ්ලි ගොමයි. [පාණිනී: 3. 2. 38, 42, 43.]

(මු-) 1022. ක්‍ෂෙම-ප්‍රිය-මද්‍රාත් කුච්ඡා. (ක්‍ෂෙම-ප්‍රිය-මද්‍රාත්
5. කු: 5. වා 1.)

ඵහ්‍ය: කෂාද්‍ය: ඛො වා සත්තේ. ක්‍ෂෙමච්ඡාකර: ප්‍රියච්ඡාකර:
මද්‍රච්ඡාකර:. පක්‍ෂෙ ක්‍ෂෙමකාර:

(ස-) එහෙය, ක්ෂේමශබ්ද ප්‍රියශබ්ද මද්‍රශබ්ද යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු; කෘඤ්ඤ, කෘධානුහුකෙරෙන්; සේ, කතියෙහි; වා, විකල්පයෙන්; බිස සතත්, බ්‍රහ්මය වන්නේය.

ක්ෂේමං කරොතිති ක්ෂේමපුළු කෘ, බ්‍රහ්මයද, ගුණද, මන්ද වෙන්, ක්ෂේමචිකරය. ප්‍රියචිකරය යනාදියද වාක්‍ය යොදා දනු හුණු. පක්ෂ ක්ෂේමකාරය, (1009) එත් ඡන්ද, වාචිසි. [පාණිනී: 3. 2. 38, 42, 43.]

(මු-) 1023. භාවබෙ චාභිනාත් හුවය. (භාව-බෙ 7. තු 1. ආශිතාත් 5. හුවය 5.)

ආශිතාත් හුවය බිස සතත් භාවෙ බෙ (කරණේ) වා. ආශිතමිහව. වර්තනෙ, ආශිතං භවතානෙනෙති ආශිතං භවමිදය.

(ස-) ආශිතාත්, ආශිතශබ්දයා කෙරෙන් පරවු; හුවය, භූධානුහු කෙරෙන්; භාවෙ, භාවයෙහි; බිස සතත්, බ්‍රහ්මය වන්නේය; බෙ වා, කරණයෙහි සේ බ්‍රහ්මය වන්නේය.

ආශිත යනු තෘප්තියයි, ආශිතසා භවනං ආශිතපුළු භූ බ්‍රහ්මයයි, ගුණද, මන්ද වෙන්, ආශිතමිහවං වර්තනෙ, තෘප්තියට පැමිණ සිටීමයි. ආශිතං භවතානෙන යන වාක්‍යයෙහි බ්‍රහ්මයව කරණයෙහි ආශිතමිහවය යනු වේ. ඔදන, කරණය වූ කල ආභාරයයි. [පාණිනී: 3. 2. 45.]

(මු-) 1024. නෘ හා වෘ දෘ ජිධා නප සම දම මද ලිහ ගම සහාජො නාමිති. (නෘ—අජ: 5. නාමිති 7.)

එහෙය බිස සතත් සංඥාං. රථෙන තරතිති රථනාරය, විශමිහාරය, පතිංවර, පුරුදුරය, ධනඤ්ඤය, වසුකර, ගුණනාපය, පරනාපය, වාවං යමය, අර්ථදමය, ඉරයා මාදුනිති ඉරමමදෙ හසනි, වහංලිහය, හුජ්ඛගමය (පතභිගමය පලවභිගමය) සච්චං සහය, වාතමජය.

(ස-) එහෙය, නෘධානු හාධානු වෘධානු දෘධානු ජිධානු ධාධානු නපධානු යමධානු දමධානු මදධානු ලිහධානු ගමධානු සහධානු අජධානු යන මොවුන් කෙරෙන් පරව; සංඥාං, නාමයෙහි; බිස සතත්, බ්‍රහ්මය වන්නේය.

නෘතරෙ, හාලි හාති පුරුකය, වෘඤ්ඤවෘතො, දෘශ්‍යවිදුරෙ, ජිජ්ජෙය, ධාඤ්ඤාතාං, තපො සතනාපෙ, භූ ගමුරපරමෙ, දමුහාඉර් උපශමෙ, මදිහිර්දුඤ්ඤමි, ලිහලඤ්ඤාදෙ,

ඔෆ් ගම්මානගතං, සහජඛග්ගෙනා, අජගතො ක්‍ෂේපණේ යන මේ ධාතුහු තුළ සිටී. රථේන තරතීති රථය කරණකොට ගෙන එතර වේනුයි, රථශබ්ද පුළු තෘයාතු, මෙයින් ඛ වේ, ගුණයි, මන්, රථනතරා. විශ්වං ඛිභර්තතීති විශ්වමතරා. පතී. වෘණන්ති යා සා පතී.වර්. පුරං දියතීති පුරන්තරා. හගන්තරා යනුද එසේමැයි. ධනං ජයතීති ධනන්තරා. රිපුන්තරා යනුද එසේමැයි. වසුනි ධරතීති වසුන්තරා. ගුරුං තපතීති ගුරුන්තරා. පරං තපතීති පරන්තරා. වාචාං යච්ඡතීති වාචායමා, මෙහි, මන්ද ආජනට හුණුදවෙත්. අරිං දුමන්තීති අරින්තරා. ඉරා යනු ජලයයි, ඉරමමදා යන මෙහි, මන්ද, හුණුද වන්නේය. වහං ලෙසි වහ. ලිහා. ග්‍රහි කතීහු විසින් තෘණ භා වෘ ජයා යන මේ ගුණවිමට යොග්‍යවූ ධාතූන්ගේ මධ්‍යයෙහි ලිහධාතුහුගේ ප්‍රවේශය නොකොට වහලිහ යන මෙහි ප්‍රවේශකිරීමෙන් ගුණ නොවන්නේය යනු ප්‍රකාශකරණලදී. ගුරුත ගච්ඡතීති ගුරුතමා. සංඝර්තන ශබ්දයෙහිද, හාදයමා යනු වේ. සඵ. සහත ඉති සඵ. සහා. වාතමජතීති වාතමජා, වාතමාගයයි. සංඝ්‍රව අපේක්‍ෂා කරණ හෙයින් අජධාතුහට විආදේශනොවේ, (586). [පාණිනී 3. 2. 39, 40, 41, 46, 47, 6, 3. 66, 39.]

(මු-) 1025. සඵං ජහොරඛගමොරගතරග තුරඛගම විහගවිහඛගම ගුජගගුජඛග පතගපතඛග පලවග පලවඛගා. (සඵං ජහ—පලවඛගා 1...) එතෙ බානතා නිපාතානෙන.

(සඵං ජහාතීති සඵං ජහො මාෂා, උරසා ගච්ඡතීති උරතමා, උරගා, තුරසා ගච්ඡතීති තුරගා, තුරතමා, විහායසා ගච්ඡතීති විහගා, විහතමා, ගුරුත ගච්ඡතීති ගුරුතමා, ගුරුතමා, පතෙන ගච්ඡතීති පතගා, පතතමා, පලවෙන ගච්ඡතීති පලවගා, පලවතමා.

(ස-) බානතා, බප්‍රතායානතවූ; එතෙ, සඵං ජහඋරතමා යනාදී ශබ්දයෝ; නිපාතානෙන, නිපාතනය කරනුලැබෙත්.

සඵං යනු ආර්ද්‍රත (වැහිරීම) යයි, නොහොත් කුත්සිත ශබ්දයයි. සඵං ජහා යනාදිය නිපාතන වෙත්. හා ඔකලි තතගෙ, මෙහි මාෂා යනු උදුයි. පතානෙ'නෙන යන වාක්‍යයෙහි පතා යනු වේ, පතයයි. පලව යනු මෙහි ඉල්ලීමයි.

5 c

(ස) නග්නාදිභ්‍යා: පරත, නග්නාදි ශබ්දයන් කෙරෙන් පරවු; ගුවා, භූධාතුහු කෙරෙන්; චිව්‍යවේ, චිවිප්‍රත්‍යයාගේ අවිශේෂි; සෙ, කතී: වාච්‍ය කල්හි; එතො භ්‍යා, ඛිඡ්ප්‍රත්‍යය, බ්‍රහ්මද්‍රත්‍යය යන මොව්හු වන්නාහ.

ඛිඡ්ප්‍රත්‍යයාගේ බ්‍යාජය ඉන් වෙයි, ඉඡ්ප්‍ර සි සිවිසි, බ්‍රහ්මද්‍රත්‍යයාගේ බ්‍යාජ ඝ්‍රහාර දෙක ඉන්සංඥයෝයි, උක සි සිවිසි. අනග්නො නග්නො භවතීති නග්නශබ්ද ප්‍රථික භූධාතු, මෙයින් ඉඡ්ප්‍රද, ගුණද, ඉන්සංඥ බ්‍යාජ බැවින් මන්ද වෙන්, නග්නමහවිඡ්ප්‍ර. නග්නමහවුක: යනුද මෙසේමැයි, වෘඛිසි. පලිතමහවිඡ්ප්‍ර: පලිතමහවුක: යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 3. 2. 57.]

(මු-) 1028. ජාත් භජ-වහ-සහො විශ්. (ජාත් 5. භජ-වහ-සහ: 5. විශ් 1.)

ජාත් පරෙභ්‍යා එහෙක විශ් සත්. සුබහාත් ප්‍රජ්‍යවාවි තුරුභාවි.

(ස-) ජාත් පරෙභ්‍යා, කම්භා කෙරෙන් පරවු; එභ්‍යා, භජ ධාතු වභ්‍යාතු සහධාතු යන මොවුන් කෙරෙන්; විශ් සත්, විශ්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

විශ්ප්‍රත්‍යයාගේ ඉකාරය උච්චාරණය පිණිසයි, භ්‍යාජයාගේ ඉන්සංඥය (577) වෘඛිසි පිණිසයි. ඉතිරි ව්‍යාජයහට (496) තෙකවමාත්‍ර: යනාදියෙන් ලොප් වේ, නියමයෙන් විශ්ප්‍රත්‍යයාගේ සමාහාරයයි. සුබ. භජනීති සුබ ප්‍රථි භජ, විශ්, වෘඛිසි, (211) කුච්, ව්‍යාජලොපය වේ, සුබහාත්, ශාඛාර විලාසවත් සත්‍රයයි. ප්‍රජ්‍යං අග්‍රං වහතීති ප්‍රජ්‍ය ප්‍රථි වහ, (175) භ්‍යාජයහට ජ්‍යාජද, (64) ව්‍යාජද ව්‍යාජලොපයද වෙන්, ප්‍රජ්‍යවාවි, අභවයි. තුරං වෙහං සහතෙ ඉති තුර ප්‍රථිකං සහ විශ්, වෘඛිසි. භ්‍යාජයහට, ජ්‍යාජද ඕහට, ව්‍යාජද පෙර සේමයි, (111) ඡතිය වේ, තුරුභාවි, ඉඡ්ප්‍රයි. [පාණිනී: 3. 2. 62—64.]

(මු-) 1029. අනඬු වෙච්චන වාහාදි: (1.)

එතෙ විභ්‍යා නිපාතයෙන. අනො වහතීති අනඬුවාත් වෘභ්‍ය. ශෙවතෙ රුභ්‍යතෙ ඉති ශෙවනවා: ඉඡ්ප්‍ර. අවයජ තීති අවයා, උක්ථාති ශංසතීති උක්ථාභ්‍යා යජමානා. පුරෙ ඩා: හවි, පුරෙඩායා.

(ස-) එතෙ, අනචුත්ඥය ශ්‍යෙතවාත්ඥය අවයාජ්ඥය උක්ථශාස්ඥය පුරෙඩාත්ඥය පුරෙඩාඥය යන මේ; විණනාය, විණප්‍රත්‍යයානන ඥයෝ; නිපාතනෙන, නිපාතනය කරණුලැබෙත්. අන පුච්ඡක වහ, විණ්ද, නිපාතනයෙන් අනචුත්ඥයද වෙත්, (181) අනචුත්ඥයාගේ අනනඤ්චයා කෙරෙන් අකාරගමයි, (182) හකාරයහට නකාර වේ, විභකතිලොපය කළ කල්හි අනො වහනිති, ගැල උසුලානුයි, අනච්චාත්, වෘෂ්, අනස් යනු ගැලයි. ශ්‍යෙතෙ රූහතෙ ඉති, ශ්‍යෙතවණ්ටු අසුත් විසින් උසුලනුලැබේ නුයි, ශ්‍යෙතඥය පුච්ඡ වහඩානු, කතීහු කෙරෙන් පරව වහ යන්නහු කෙරෙන් කමීය වාච්‍ය කල්හි විණ් වේ, නිපාතනයෙන් ශ්‍යෙතවාත් යනු වේ, (184) මෙහි විභකති ලොප්කළ කල්හි ඔ සඬි ආදෙශයද, විහට ලොප්ද, (185) අසනායහට දීඪිද, අස් යන්නහුගේ සකාරයහට විසඪිද වෙත්, ශ්‍යෙත වාය, ඉඤ්ඤ. අවපුච්ඡ යජ, අවයාජ්ද, විභකතිහට ලොප්ද පෙර මෙන් ඔ සඬි ආදෙශාදියද වෙත්, අවයාය. උක්ථ පුච්ඡක ශාස උක්ථශාස් යි නිපාතනයයි, ඔ සඬි ආදෙශව උක්ථශාය, යජ මානාය, යාග කරන්නෙත්. පුරා ආදෙශ ද්‍රශ්‍යතෙ දීයතෙ ඉති පුරදු.

නිපාතනයෙන් පුරෙඩාත් යනු වේ, පුරෙඩාය හවි. අකාරනන පුරෙඩාඥයද සිබයි. පුරෙඩායා. [පාණිනී: 3. 2. 71, 72.]

(මු-) 1030. ක්‍රම ගමධනසනජනො විටි. (ක්‍රම-ජන: 5. විටි 1.)

එහෙක විටි සතත් සෙ.

(ස-) එහාය, ක්‍රමධානු ගමධානු බනධානු සනධානු ජනධානු යන මොවුන් කෙරෙන්; සෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; විටි සතත්, විටිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

විටි යන්නහුගේ ඉකාර ටකාර දෙක ඉත්සංඥ වෙයි, (496) වකාරමාත්‍රයහටද ලොප් වේ. [පාණිනී: 3. 2. 67.]

(මු-) 1031. විභිවනොජ් ඩා. (විටි-වනො: 7.. ඩා 1.)

ධොරනත්‍යස ඩා සතත් විටි වනි ව.

උදධික්‍රාය, අග්‍රහාය, විසඬාය, ගොෂාය, අබ්ඡාය.

(ස-) විටිවනි ව, විටිප්‍රත්‍යයද වන්ප්‍රත්‍යයද පර කල්හි; ඩොය,

බාහුගේ ; අනුසාර, අනුසාරය ; බා සතත්, බාහුදෙස වන්නේය.

විටි යන්නෙහි සාහවය්‍යයෙන් වන් යනු ගුණ ඇත්තේ ගතයුතුයි, එහෙයින් කිහිප යන්නෙහි ප්‍රසංගය නොවේ. බා යන මොහුගේ ඛිකාරය ඉන් වෙසි, අනුසාරයේ ස්ථාන යෙහි ආකාරය වේ. උදධිං ක්‍රමනීති උදධිප්‍රථි ක්‍රම, ප්‍රථි ප්‍රභු යෙන් විටි වේ, මෙයින් අනුසාරයට බා වේ, වකාරලොපා දිය වේ, උදධික්‍රාය. අනු ගව්‍යනීති ගම, පලමු පරිද්දෙන් සිසි, අනුගාය.

විසං. (මාණුෂ්‍ය) බනනීති බන, විසමාය. ගාං සනොති (දදුනීති) කි ජන, ගොෂාය, කරණලද සකාරය බැවින් (111) ජනිය වේ. අප්ප ජයතෙ ඉති ජන, අබ්ජාය. ආකාරනත යෝයි. [පාණීනීය 6. 4. 41.]

(මු-) 1032. ත්‍රාසුසිස්මන් කවනිප් වනිප් විචි කවිපා. (1 ...)

බොරෙතෙ ස්‍රාය කෙ භාවෙ ව.

නියතෙ'නෙනෙති නෙත්‍රං දංඡ්‍රා නධිරි යොත්‍රං, උරුවා වාය නාවක්‍ෂාය, රජා, වක්‍ෂාය, සර්පි, සුජ්‍යු දදුනීති සුදුමා ගන්මා.*

(ස-) බොය, බාහු කෙරෙන් ; කෙ, කාරකයෙහිද ; භා වෙව, භාවයෙහිද ; එතෙ, හුප්‍රත්‍යය අස්ප්‍රත්‍යය උස්ප්‍රත්‍යය ඉස්ප්‍රත්‍යය මන්ප්‍රත්‍යය කිනිප්ප්‍රත්‍යය වනිප්ප්‍රත්‍යය විචි ප්‍රත්‍යය කිප්ප්‍රත්‍යය යන මොව්හු ; ස්‍රාය, වන්නාහ.

කිනිප් ප්‍රත්‍යයාගේ ක-ඉ-ප යන ගුණ ඉත්සංඥයෝයි. වනිප්ප්‍රත්‍යයාගේ, ඉප්, යන දෙක ඉත්සංඥයෝයි. දෙත න්ති, වන්, යි සිටියි. විචි-කිප් දෙක සියල්ල අභාවයෝයි.

බොය යි සාමාන්‍යයෙන් කී කල්හිද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දතයුතු. නියතෙ'නෙනෙති, මෙ කරණකොටගෙන පමුණු වනු ලැබේනුයි, ඡෝ, මෙයින් කරණයෙහි හුප්‍රත්‍යයයි, ගුණ වේ, නෙත්‍රං. දංශාතෙ'නෙයති දංශ (154) ඡඩ් අදෙශද, (47) තකාරයට වකාරද, ඤ්‍යුලිඛිතයෙහි ආකාරද වෙන්, දංඡ්‍රා, දලයයි. නහාතෙ'නෙයති නහ, කරණයෙහි හු වේ,

* හුඤ්ඤ අස්ව උස්ව ඉස්ව මන්ව කිනිප්ව වනිප්ව විචිව කිප්ව තෙ.

(237) හකාරයහට ධකාරද, (575) තකාරයහට ධකාරද, (64) පුච්ඡි ධකාරයහට දකාරද, දෙනන්හි අභිධානබැවින් ස්ත්‍රීතියද, නද්දි බැවින් ඊජ්ද වෙත්, නධිරි, රැහැණයි. සුස තෙ'තෙනෙති සු, කරණයෙහි තුප්‍රත්‍යයයි, ගුණ වේ, යොත්‍රං. සුජ්‍යතෙ'තෙනෙති සුජ, යොක්තං යනුද මෙසේමැයි. දුන ලුතො දුත්‍රං, පාපානෙ පාත්‍රං, ඡවු, සොත්‍රං, මිහ, මෙධිත්‍රං, පත, පත්‍රං, ශස, ශස්ත්‍රං, අස, අස්ත්‍රං, භස, භස්ත්‍රා, යනාදි යද වේ. උරුං (මහානාං) විවතීති වෘථ මෙයින් අස් වේ. (756) අස් තොර බැවින් ජ්‍යාදෙශ නොවේ, උරුවෘත්තා. නරං චෂො චක්‍ෂ අස් වේ, (706) අස් තොර බැවින් ක්‍ෂා-බ්‍ය යන ආදෙශ නොවේ, නාවක්‍ෂා. රජ්‍යතෙ'තෙනෙති රත්ජ, (660) නකාර ලොපය වේ, රජ්. විධතීති වෙධා, යනුද මෙසේමැයි. චෂො (පශ්‍යති) අනෙත චක්‍ෂු, උස්ප්‍රත්‍යයයි, (706) උස් තොර බැවින් ක්‍ෂාද්‍යාදෙශ නොවේ. ධනරවෙ, ධනතීති ධනු: යනුද එසේමැයි. සජීතීති සාප, ඉස් වේ, සර්පි: හ්‍යතෙ යත් තත් හු, හවි, යනුද එසේමැයි. සුපුච්ඡි දු දුතෙ, මත් වේ, සුදුමා, මෙහි සිවිහකතිහට ලොප්කළ කල්හි (164) මත් යත්තහට දීඝිද, (118) නකාර ලොපයද වෙත්. ගච්ඡ තීති ගම, (202) මකාරයහට නකාරද වේ, ගත්මා. [පාණි නි: 7. 2. 9.]

(මු-) 1033. හවිනුතෙත් තෙමි. (හවි-නු-තෙ: 6. න 1. ඉමි 1.)

කෘතො හවස්‍ය තුස්‍ය තෙය්‍ය ඉමි න සත්. සුගමො, සුපිවා ප්‍රාතරිකා සුකා, හිරිද්‍යවා වාරිජ්ඣවා, සොමපා, රෙටි රෙටි කුච්චි, සුච්චි, ප්‍රත්‍යච්චි අක්‍ෂද්‍යා මිත්‍රයා ආශා: හි බහුභාව සාත ස්පාක් ශසත් ක්‍රවත්.

(ස-) කෘතා, කෘත් සමිකිකිවු; හවස්‍ය, හවප්‍රත්‍යභාරය හටද; තුස්‍ය, තුප්‍රත්‍යයහටද; තෙය්‍ය, කතිප්‍රත්‍යයහටද; ඉමි න සත්, ඉමි නොවන්නේය.

හව යනු ශෙෂවකාරය කෙලවරකොට ඇති ප්‍රත්‍යභාරයයි. සුශාණ්‍යතීති සුපුච්ඡි ශාමත්, මෙයින් ඉමිනිමෙයයි, ගුණ වේ, සුගමො. සුපිවතීති සු-පාපානෙ කතිජ, කිත්ති බැවින් ගුණ තුළු කල්හි (612) හි වේ, සුපිවා. ප්‍රාතරෙතීති ප්‍රාතර් පුච්ඡි ඉගතො, කතිජ, ස්වස්‍ය තත් පිති යත්තෙන තන වේ, ප්‍රාත

රිකා. සුනොතිති පු, කිතිප්, (982) තත් වේ, සුකා. තුරි
දදුතිති දදුනෙ තුරිදුවා. වාරිණි ජයනෙ වාරිජන, දෙනත්
හි වතිප්, වාරිජවා (1031) ඩා වේ. සොම. පිවතිති පාපානෙ,
විච්චි වේ, සොමපාය, විච්චුත්තයාගේ වකාරයද පුළුවායාමිත
සදහා වෙයි, අව්‍යය පිණිස නොවේ, (496) වකාර මාත්‍රය
ලොප්වේ. රෙෂතිති රිෂ, විච්චුත්තයාගේ ලොප්ද, (155)
ඡකාරයාගේ ඩකාරද, (64) ඔහුට වකාරද වෙත්, රෙට්. රෙෂ
තිති රුෂරෙෂ, විච්චි, දෙනත්හි ගුණවේ, රෙට්. කුරුක්ච්චිති
කුරුක්ච්චි (211) කුච්චි, (50) ඡකාරයාගේ අනුකාරය (51)
ඩකාරයද, (193) අනායාගේ ලොප්ද වෙත්, කුරුක්ච්චි. සුනක්
තිති කිප්භට ලොප්වේ, සුන්ප් (567) නකාර ලොපයි, සුප්
ශබ්දයයි, සිහට ලොප්, (210) නුණ්, කුච්චි, නකාරයාගේ
අනුකාරව ඩකාරද, සංයෝගානා ලොපයද වෙත්, සුච්ච
යනු වේ. ප්‍රත්‍යක්ච්චිති කිප් වේ, (568) පුජ්චියෙහි අත්ව
ධාතුග්‍රහණේ නකාරලොප යනුදක්වන්නේ ප්‍රත්‍යච්චි යනු වේ, ගත්‍යච්චි
අත්වධාතුව නකාරලොපයද ප්‍රත්‍යච්චි ශබ්දයාගේ (192)
නුණ්ද කලකල්හි ප්‍රත්‍යච්චි යනු වේ. අකෂර්දිව්‍යතිති දිව,
කිප්, (814) උච්චි, අක්ෂරය. මිත්‍රං ශාස්තීති ශාසම්ප්‍රයාය,
ආශාස්තීති ආශාය, දෙනත්හි උච්චියාගේ ස්වරයෙහි (705)
ඉත් වේ, (227, 228) ඡකාරයාගේ රච්චි ආශ්‍රේයද දීච්චි වෙත්.
කොකා ශා ශා ශා යනු කියනබැවින් අත්තන්හි ප්‍රශාසනීති
ප්‍රශාය යනු වේ. ගාණිතිති ගාණ කිප්, (628) ඉර් වේ, දීච්චි,
හි. බහුන් භාජනීති බහුපුච්චි හුප්ප්, (661) ජනදෙශය, වකාර
ලොපයි, (154) ඡච්චි, (155) ඩකාරයි, (64) වකාර වේ, බහුභාට්.
ඝාතං සපාශනීති ඝාතපුච්චි සපාශ (211) කුච්චි, ඝාතසපාශ්.
ශසං අතතිති අදහස්ගේ ශසත්. ක්‍රව්‍යං (මාංසං) අතතිති
ක්‍රව්‍යත්, තුන්තන්හි කිප්. [පාණිනී 6. 2. 74, 75, 76.]

(මු-) 1034. ජාදෙස්ත්‍රමන් ක්විස් ශෙ ස්වයං. (ජාදෙ 6.
ත්‍ර-මන්-ක්වි-ඉස්-ශෙ 7. ස්වයං 1.)

ජාදයතො: ස්වයං, ත්‍රෙ මනි කාවිසි ශෙ ව. ඡත්ත්‍රං,
ජද්ම, තනුවත්, ඡදි, උරශ්ඡදි.

(ස-) ත්‍රෙ මනි කාවිසි ශෙ ව, ත්‍රප්‍රත්‍යය මන්ප්‍රත්‍යය කිප්ප්‍රත්‍යය
ඉස්ප්‍රත්‍යය ඝප්‍රත්‍යය යන මොවුන් පර කල්හි; ජාදයතො,
ජාදයති යන්නු කෙරෙත්; ස්වයං, ස්වයං, ත්‍රස්ත්‍ර වන්නේය.

ඡදකි සංවෘතො ඡාද්‍යතෙ'නෙනති (1032) තුප්‍රත්‍යයයි, (1033) ඉම්නිෂෙධයි, (641) ඤිහට ලොප්, මෙයින් හ්‍රස්‍යද, (64) දකාරයහට තකාරද වෙන්, ඡත්ත්‍රං. ඡදධාතු, ඤී වේ, වෘඪයි, ඡාද්‍යතෙ'නෙනති, මන්, මෙයින් හ්‍රස්‍යද, ඤී හට ලොප්ද වෙන්, ඡද්ම. තනුං ඡාදයතිති තනු ඡද, ඤී, හ්‍රස්‍යයි, (64) දකාරයහට තකාර වේ, තනුවඡත්. ඡාද්‍යතෙ'නෙනති, ඉප්, හ්‍රස්‍ය වේ, ඡදී. සප්‍රත්‍යය පර කල්හි හ්‍රස්‍ය විධානකල බැවින් ඡාදයති යන්නහු කෙරෙත් කඩීභූත නාම යෙහි සප්‍රත්‍යය වකතවෘයි, (1007) ස යනු ඉත්සංඥයි, අකාරය සිව්යි, එහෙයින් උරශ්ඡාදයතිති උරශ්ඡදා. ප්‍රච්ඡදා, දහනච්ඡදා යනාදියද මෙසේමයි. [පාණිනී: 6. 4. 96, 97.]

(මු-) 1035. ද ද ජප්‍ර හු වාක් ප්‍රාචිත්‍රිසු: ද්‍රාවාය නස්තු කට පු පරිව්‍රාටි දිද්‍රස්ඡගත් දධාක් සුගුජ්ණිහ: (දදත්-උජ්ණිහ: 1...)

එතෙ ක්‍රිබන්තා නිපාතානෙන. දිය්‍යිතිති දදත්, ප්‍රභො ත්‍යාතයෙති ප්‍රභු, වකතාතයෙති වාක්, පාවඡතිති ප්‍රාචි, ශ්‍රය තොතාං ශ්‍රී, ප්‍රවතිති සු, ද්‍රවතිති ද්‍ර, ජවතිති ජ, ආයතං සොනාතිති ආයතස්තු, කට. ප්‍රවතෙ කටප්‍ර, පරිව්‍රජතිති පරි ව්‍රාටි, ද්‍රාවතෙ ඉති දිද්‍රත්. ගච්ඡතිති ජගත්, ඛාෂෙණාතිති දධාක්, සාජාතෙ ඉති සුක්, උඪ්චං ජනිතාතිති උජ්ණික්.

(ස-) ක්‍රිබන්තා, ක්‍රිප්ප්‍රත්‍යයානාවු; එතෙ, දදත් යනාදි මේ ශබ්දයෝ; නිපාතානෙන, නිපාතනය කරණුලැබෙන්. දෘවිද්‍රරණේ ක්‍රිප්ප්‍රත්‍යයයි, (982) පින් පර කල්හි තත්, නිපාතනයෙන් සිඬයි, දදත් යනු වේ. හුලි හොමෙ, ක්‍රිප්, නිපාතනයෙන්, ප්‍රභු. වචලොවාචි, වාක්. ප්‍රච්ඡශොදිප් සෙ ක්‍රිප්, ප්‍රාචි, ෂචි ආදෙශ වේ. ශ්‍රඤ්ඤවතෙ, ශ්‍රී. සු: සු:තො ගතො, සු: ද්‍රාගතො ද්‍ර: ප්‍ර ජ්‍ර: ආයතපුච්ඡි ඡ්‍රි සතුතො, ආයතස්තු. කට පුච්ඡි ප්‍ර ජ්‍ර සපීණේ, කටප්‍ර: පරි පුච්ඡි ව්‍රජ ගතො, පරිව්‍රාටි, ෂචි ආදෙශ වේ. ද්‍රවත ය ඩ ද්‍රවතං, දිද්‍රත්. ගම ජගත්. ඛාෂ දධාක්, කුච්චි වේ. සාජ සුක්. උද් පුච්ඡි ජනිත කුච්චි වේ, උජ්ණික්. [පාණිනී: 3. 2. 177, 178.]

(මු-) 1036. ජී ඤී නතා: (ජ්:1. ඤී:1. අනතා:1.)

අනතාත ජී ඤී: සත්. මිත්‍රං භවයතිති මිත්‍රහු.

(ස-) අනතා: ජී, ඛාතුහුගේ අනතයෙහි සිව්වා වූ ජාදෙශය; ඤී: සත්, දිඪි වන්නේය.

අනන්‍යය යනු කෘත්‍යප්‍රත්‍යයා විසින් අව්‍යවහිත ප්‍රචයෙහි පැවති අවයවයි. මිත්‍රප්‍රචය භවෙ, ක්‍රීඩා වේ, (661) ජනදෙශ වේ, මෙයින් දිසි වේ, මිත්‍රප්‍රචය. එසේම හුනා හුනුවාත්, හුනා, හුනා. ජන-ජන: යේ-දෙන: යනු වේ. අනන්‍යය යනු කුම විය? ඉහත: උහත: පාහත: යනාදියෙහි ප්‍රථමාවයවය දිසි නොවන පිණිසයි.

(මු-) 1037. වෙබ්‍රහ්මාං කෙව්. (වෙ-බ්‍ර-ආප්තං 6... කෙව් 7.)

උ: හි: ආපි: බ්‍රහ්මරතථිව ජි:

(ස-) කෙව්, ක්‍රීඩාප්‍රත්‍යයා පර කල්හි; වෙබ්‍රහ්මං, වෙබ්‍රහ්මාං බ්‍රහ්මාං ආප්‍රහ්මාං යන මොවුන්ගේ ජනදෙශයට; දිසි වේ.

වයහිති වෙබ්‍රහ්මාං ස්‍ර භො, ක්‍රීඩා වේ, (661) ජනදෙශ වේ, මෙයින් දිසි වේ, උ: ප්‍රචය ප්‍රත්‍යයෙන් සිට කල්හිද මෙතෙම නියමය වෙයි. මේ ජනදෙශයට ක්‍රීඩාප්‍රත්‍යය කල් කල්හිම දිසි වේ, අන්තර්ගත නොවේ, එහෙයින් උ: උභා යනාදිය වේ. බ්‍රහ්මාං නාම: ආප්‍රහ්මාං ඉති ආපි: බ්‍රහ්මාං ප්‍රහ්මාං බ්‍රහ්මාං දෙකින් ජනදෙශය නොලත් කල්හිද ජිහට දිසිවිධාන යෙන්ම ක්‍රීඩා පර කල්හි ජනදෙශය කියවුණු. අනන්‍යය, එහෙයින්ම; බ්‍රහ්මාං, බ්‍රහ්මාං ප්‍රහ්මාං යන බ්‍රහ්මාං දෙදෙනාට; ජි: ජනදෙශය වේ, බ්‍රහ්මාං විනාශය, ප්‍රහ්මාං-බ්‍ර-ව්‍රහ්මාං.

(මු-) 1038. ක්‍රීඩා ක්‍රීඩා වාහිකි. (ක්‍රීඩා: 6. ක්‍රීඩා 7. අනන්‍ය 7. ව 1. අනන්‍ය 7.)

ක්‍රීඩානන්‍ය උභා හි: ස්‍ර අනන්‍ය ක්‍රීඩා කෙව් ව න තු තිකි. ප්‍රශාන්.

(ස-) අනන්‍ය ක්‍රීඩා, ගුණරහිතවූ ක්‍රීඩා පර කල්හිද; කෙව් ව, ක්‍රීඩාප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද; ක්‍රීඩානන්‍ය, ක්‍රීඩානන්‍ය අනන්‍ය කොට ඇති බ්‍රහ්මාංගේ; උභා, උභාසංඥා ස්වරය හට; හි: ස්‍ර, දිසි වන්නේය; තිකි තු, තිකි ප්‍රත්‍යයා පර කල්හි වනාහි; න, උභාසංඥාස්වරයට දිසි නොවේ.

ප්‍රශාන්තර්ගත ප්‍රචය ගම ක්‍රීඩා, මෙයින් උභාසංඥාස්වරයට දිසි, (202) මකාරයට නකාර වේ, ප්‍රශාන්. ගුණනොවත් නාවූ ක්‍රීඩා පරකල්හි දිසියට උද්ගරණ මෙසේයි, ශාන්ත: ශාන්ත: ශාන්ත: යනාදියයි. හත: හත: හත: යනාදියෙහි

වනානි (676) ඤමි ලොපකල කල්හි ඤමිසංඥයාගේ අනත තියක් නැතිබැවින් උච්චසංඥයනට දිසී නොවේ. අනිකි යනු කුමටය? රනනි: තනනි: යනාදි තත්හි තිත් පරකල්හි ඤමි සුගේ උච්චතට දිසී නොවෙන හෙයිනි. [පාණිනි 6. 4. 25.]

(මු-) 1039. සිව්වමම ජවර කුණෙ වුඩුඩා ඤමෙ ව. (සිව්-අව-මව-භිර-කිර: 6. ටි 1. උච් 1, උඩා 3. ඤමෙ 7. ව 1.)

ඵෂාං ව උඩා සහ උච් සකත් කො කසි අණො ඤමෙ ව. සුූ: උභ: මු: ජු: තු:.

(ස-) කො, කිප්ප්‍රත්‍යයා පර කල්හිද; අණො කසි, ගුණ රහිතවූ කසි පර කල්හිද; ඤමෙ ව, ඤමිසංඥයා පර කල් හිද; ඵෂාං, සිව්වඩාතු අව්වඩාතු මව්වඩාතු භිර්වඩාතු කිර්වඩාතු යන මොවුන්ගේ; උඩාසහ, උච්චසංඥකරයා හා සමග; ව:, වකාරයනෙම; උච් සකත්, උච් ආදෙශ වන්නේය, උච් ආදෙශයාගේ ටකාරය ඉත් වෙයි.

සිව්වනිති සිව්වුණොමෙ ගතො, සිව්වඩාතු, කිප්, මෙයින් ඉකාර සහිත වකාරයනට උච් වේ, සුූ: යනු වේ. අව්වනිති අවරක්‍ෂා ප්‍රිණතෙ, වකාරයා හා අකාරයනට උච්, උභ: මව් නිති මව්වකො මු: ප්‍රථමා විව්වනාදියෙහි (135) උව ආදෙශ වේ, සුචො, උචො, මුචො යනාදිය වේ. භිර්වනිති භිර්ම රෙගෙ ජු: කිරතෙ ඉති කිකිරුණ්මච්චසාදෙ (වෙගයෙහි) තු: ගුණරහිත කසි පර කල්හි උච්ආදෙශය මෙසේසි, සුූනි: උභි: මුනි: ජුනි: තුනි:, ඤමි පර කල්හි මෙසේසි, සිව්වඩාතු, මත් වේ, සුචා, අව්වඩාතු-මි-මි යනාදිය වේ. [පාණිනි 6. 4. 20.]

(මු-) 1040. රුචෙඡාච් ලොප: (රත් 5. චෙඡා: 6. ලොප: 1.)

රත් පරයො ශ්ඡකාර-වකාරයොලොප: සකත් කො කි සාණො ඤමෙ ව. මුර්ච්ඡා-මු: ධුර්ච්ඡා-.

(ස-) කො, කිප්ප්‍රත්‍යය පර කල්හිද; අණො කසි, ගුණ රහිත කසි පර කල්හිද; ඤමෙ ව, ඤමිසංඥයා පර කල්හි ද; රත් පරයො, රකාරයා කෙරෙත් පරවූ; ඡකාරවකාර යො, ඡකාරවකාර දෙදෙනානට; ලොප: සකත්, ලොප් වත් වේය.

මුර්ච්ඡනිති මුර්ච්ඡා මොහලචිත්‍රයෙ, මුර්ඡ ධාතු, ක්විප්, මෙයිත් ජකාරලොපයයි, මුර්ඡි ශබ්දයයි, උච්චෙකවචන යෙහි (228) දීඨි චේ, මු: ධ්‍රැය්තෙ ඉති ධ්‍රැච්චිහිංසෙ, ක්විප් කළ කල්හි මෙයිත් ව්‍යාකාරලොපය චේ, ධුර් යන්නහට පෙර සේ දීඨිසි, ධ්‍රැ: ගුණරහිත ක්විප් පරකල්හි මුත්තා: ධ්‍රැත්තා: යනාදියෙහි දීඨි චේ. මේ සුත්‍රයෙහි රෙඵසාහවය්‍යියෙන් ව්‍යාකරය දන්‍යාමය, එහෙයිත් සඵගතො නඵගතො යනාදි යෙහි වර්තමානයෙහි නොයෙදේ. [පාණිනි 6. 4. 21.]

(මු-) 1041. ආද්‍රූමො චු: (ආත් 5. උච්ච: 6. චිරි: 1.)

අවර්ණත් පරසා උච්චො චිරි: සත්. ජනාත් අවතීති ජනො:.

(ස-) අවර්ණත් පරසා, අවර්ණා කෙරෙන් පරචු: උච්ච:, උච්ච යන්නෙහි ස්වරයහට; චිරි: සත්, වෘඪි වන්නිය.

ජනාත් යන උපපදයා හා අවධාතුහුගේ සමාසය කළ කල්හි ජනාත් අවතී යන වාක්‍යයෙහි ක්විප් චේ, (1039) ව්‍යාකරයහට උච්ච චේ, ජන-උච්ච යි සිටි කල්හි මෙයිත් උච්ච යන්න හට වෘඪි ඔෟකාරය චේ, නැවත ජන-ඔෟ ශබ්දවය සනී චේ, ජනො: යනු චේ. යම් කලෙක්හි ආදියෙහි ක්විප් චේද, නැවත සමාස චේ, එකල්හි ජනසා උච්ච: ජනො: කියා චේ. එසේම, තව උච්ච: තවො:, යනාදිය චේ. කෙවල පදයෙහි වනාහි ශ්‍රවධාතුහු කෙරෙන් ක්විප් කළ කල්හි (814) ව්‍යාකරය හට උච්ච චේ, මෙයිත් වෘඪිසි. ශො: යනාදිය චේ. [පාණිනි: 6. 1. 89.]

(මු-) 1042. සමමනනගමො'හනලොප: කෙච්ඣ. (යම-මන-තන-ගම: 6. අනනලොප: 1. කෙච්ඣ 7.)

එෂාමනනසා ලොප: සත් කෙච්ඣ. සංයත් පරිමත් පරි තත් සංගත්.

(ස-) කෙච්ඣ, ක්විප් ප්‍රත්‍යය කළ කල්හි; එෂාං, යමධාතු මන ධාතු තනධාතු ගමධාතු යන මොවුන්ගේ; අනනසා, අනනය හට; ලොප: සත්, ලොප් වන්නේය.

සංයච්ඡනිති සංපූචි යම විරතො, ක්විප්, මෙයිත් මකාරලොපය කළ කල්හි (982) තත් ආගම චේ, සංයත්. පරිමනානෙ ඉති පරිමනබොධෙ, ක්විප්, ව්‍යාකාරලොපාදිය චේ, පරිමත්. පරිතනොතිති පරිතනචිසානො, පරිතත්. සංගච්ඡනිති

සංගමගතකං, අනතලොපය වේ, සංගත්. පරිතත් සි දිසී නිදේශය හෙතුකොටගෙන ක්විජ්ජත්‍යයානනා ධාතුන් පර කල්හි කිසි තත්හි උපසගීහට දිසී වන්නේය යනු ප්‍රකාශ කරණලද්දේය, එහෙයින් විරෝහති විරුත්, උපනහති උපානත්, උපවත්තානෙ උපාවාත්, ප්‍රවෂිති ප්‍රාවාපි යන මේ ආදිය සිබයි. [පාණිනී: 6. 4. 40.]

(මු) 1043. සි-විජ්වග්-දෙවසා ඔරද්‍රාඤ්චො ඔක්චො. (සි-විජ්වචි-දෙවසා 6. ටෙ: 6. අද්‍රි 1. අඤ්චො 7. ඔක්චො 7.)

සෙවිජ්වචො දෙවසා ව ටෙ රද්‍රි: සතත් ක්විබ්බෙනා අඤ්ච තො. සච්චානඤ්චතිති සච්චද්‍රාඤ්චි, විජ්වද්‍රාඤ්චි, දෙවද්‍රාඤ්චි.*

(ස-) ක්විබ්බෙනා, ක්විජ්ජත්‍යයානනාවූ; අඤ්චතො, අඤ්ච ධාතුහු පර කල්හි; සෙ: සච්චනාමයාගේද; විජ්වචි, විජ්වචි ශබ්දයාගේද; දෙවසා ව, දෙවශබ්දයාගේද; ටෙ:, විසංඥය හට; අද්‍රි: සතත්, අද්‍රතදෙශ වන්නේය.

සච්ච අඤ්ච, ක්විජ්, සච්චශබ්දයාගේ විසංඥ අකාරයහට මෙයින් අද්‍රිද, නැවත ඉකාරයහට යකාරද වෙත්, සච්චද්‍රාඤ්චි. විජ්වත් සමානාත් අඤ්චතිති, අචිහට අද්‍රි වේ, විජ්වද්‍රාඤ්චි, අඤ්චහට මේ දෙතන්හි කුඬ්ඤ අනුඤ්චාරදියද වෙත්. විජ්වත් යනු මුඛිතාමධ්‍ය වකාරනනාවූ අව්‍යයයි. දෙව්‍යානඤ්චතිති දෙවද්‍රාඤ්චි. මොවුන් අතුරෙහි පූජ්ථි අඤ්චධාතුහුගේ (568) නකාරලොපය නිෂේධ කල්හි සච්චද්‍රාඤ්චි දෙවද්‍රාඤ්චිශබ්ද ගෝසි, ගතාථි ධාතුහුගේ (567) නකාරලොපය කළ කල්හි විජ්වද්‍රාචිශබ්දයයි, ඉන්පසු සි වේ, (192) නුණ් වේ. [පාණිනී: 6. 3. 32.]

(මු) 1044. අමුද්‍රාචි අමුමුචි අද්‍රද්‍රාචි අද්‍රමුචි. (1...)

අමුමඤ්චතිතාමේ එතෙ නිපාතානෙනා.

(ස-) අමුමඤ්චතිතාමේ, අමුමඤ්චති යන මේ අභියෙහි; එතෙ, අමුද්‍රාචි යනාදී මේ ශබ්දයෝ; නිපාතානෙනා, නිපාතනය කරණුලැබෙත්.

අමුමඤ්චතිති අමුමුචි. අද්‍රද්‍රාචි, අද්‍රමුචි යනුද එසේමැයි. [පාණිනී: 8. 2. 80.]

(මු-) 1045. සහ-සහතිර: සබ්ධි-සම්-තිරි. (සහ-සම්-තිර: 6. සබ්ධි-සම්-තිරි 1.)

* සිංහල විජ්වත් ව දෙවශබ්දති තසා.

එහිං කුමා දෙනෙ ස්‍රූ: ක්විබනෙත්තඤ්චනො. සධුසචි සමාසචි තියිසිචි.

(ස-) ක්විබනෙත, ක්විප්ප්‍රත්‍යයානනකොට ඇත්තාවූ ; අඤ්චනො, අඤ්චධාතූ පරකල්හි; එහිං, සහගබ්ධ සමගබ්ධ තිරස් ගබ්ධ යන මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි ; එනෙ, සධිරි-සමි-තිරි යන මොව්හු; කුමාත්, කුමයෙන් ; ස්‍රූ:, වන්තාහුය.

සහ අඤ්චනිති සහ අඤ්ච ක්වි, මෙයින් සහ යන්නහට සධිරි කළු කල්හි, වකාරද්‍රොපයද, ඉකාරයහට යකාරද වෙන්, සධුසචි. සමි අඤ්චනිති සමිඅඤ්ච, මෙයින් සමි වේ, සමාසචි. තිර: අඤ්චනිති තිරස් අඤ්ච, මෙයින් තිරි වේ, තියිසිචි. [පාණිනි: 6. 3. 93-95.]

(මු-) 1046. විරුහො ධච්චි කෙචො. (විරුහ: 6. ධච්චි 1. කෙචො 7.) විරුත්.

(ස-) කෙචො, ක්වි පර කල්හි ; විරුහ:, විප්‍රච්ඡික රුහධාතූහට; ධච්චි, ධකාරදෙග වන්නේය.

විරෙහනිති විප්‍රච්ඡි රුහ, ක්වි, මෙයින් හකාරයහට ධකාරයි, (64) ධකාරයහට තකාර වේ, විරුත්, වියන්නහුගේ දීඝිනිය හට හෙතු (1042) දතයුතු.

(මු) 1047. ත්‍යද්දි-භවත්-සමානානෙතසමානාත් ද්‍යශජ්ච ටක්-සක් ක්විචො චේ. (ත්‍යද්දි-උපමානාත් 5. ද්‍යශ: 5. ටක්-සක්-ක්විප: 1...චේ 7.)

ත්‍යද්දෙතීවත: සමානාත් අන්‍යස්මාච්ච උපමානාත් ද්‍යශ එනෙ ස්‍රූ: චේ.*

(ස-) උපමානාත්, උපමානවූ; ත්‍යද්දෙ:, ත්‍යද්දි ගබ්ධගණ්‍යාකෙරෙත්ද; භවත:, භවත්ගබ්ධයා කෙරෙත්ද; සමානාත්, සමානගබ්ධයා කෙරෙත්ද; අන්‍යස්මාච්ච, අන්‍යගබ්ධයා කෙරෙත්ද පරවූ; ද්‍යශ:, ද්‍යශධාතූහු කෙරෙත්; චේ, කමීයෙහි; එනෙ, ටක්-සක්-ක්විප් යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ; ස්‍රූ:, වන්තාහ.

ටක්ප්‍රත්‍යයාගේ ටකාර කකාර දෙක ඉත්සංඥයෝයි, අකාරය සිටියි, සක්ප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉත් වෙයි, සකාරය සිටියි, ක්විප්ප්‍රත්‍යයාගේ සථාභාවයයි. [පාණිනි: 3. 2. 60.]

* ත්‍යද්දි ආදිරි යස්‍ය ස ත්‍යද්දි, ත්‍යද්දිග්ව භවාංග්ව සමාන ඤ්ච අන්‍යච තත්, තච්චි තත් උපමානඤ්චෙති තස්මාත්.

(මු-) 1048. ස්පර් ඩා. (ප්‍ර: 6. ඩා 1.)

ස්පර් ඩා සතත් වගාදුනෙන දැයි.

ස ඉව දැයනෙන තාදැය: තාදැය: තාදැය. හවාදැය:

(ස-) වගාදුනෙන, වක්ප්‍රත්‍යය ආදිවූ සක්ප්‍රත්‍යය ක්විප් ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් අනතයෙහි පවත්නාවූ; දැයි, දැය්ධාතු පර කල්හි; ප්‍ර: සඵනාමයාගේ ස්ථානයෙහි; ඩා සතත්, ඩා ආදෙශ වන්නේය.

ඩා යන මොහුගේ ඉත්සංඥ ඩකාරය අනතයාගේ ස්ථානයෙහි ආදෙශය පිණිසයි. තද්ගබ්දයා කෙරෙන් දැය්ධාතුව, පූච්ඡුත්‍රයෙන් වක්ප්‍රත්‍යයයි, කිත්ත බැවින් ගුණනිෂේධයි, ගබ්දයාගේ දකාරස්ථානයෙහි මෙයින් ඩාආදෙශ වේ, ප්‍රත්‍යයාගේ වකාරය ඉත් බැවින් (257) ඊප් කල කල්හි තාදැයි කියාද වේ. එම වාක්‍යයෙහි ධාතුහු කෙරෙන් සක්ප්‍රත්‍යයද, (154) ධාතුහුගේ ශකාරයහට ෂච්ආදෙශද, (602) ෂකාරය හට කකාරද, (111) කවතියා කෙරෙන් ප්‍රත්‍යයාගේ සකාරය හට ෂතියද, පෙර මෙන් ඩා ආදෙශද වෙත්, තාදැය: සත්‍රිලිඛිතයෙහි තාදැය: ක්විප් කල කල්හි තාදැය් ගබ්දයයි, (211) කුච්, තාදැය. හවානිව දැයනෙන'සෙය් යන වාක්‍යයෙහි වක් වේ, හවාදැය: සත්‍රිලිඛිතයෙහි හවාදැයි. එසේම හවා දැය: හවාදැය් කියාද වෙත්. [පාණිනී: 6. 3. 91.]

(මු-) 1049. සමානෙදංකිමද: සෙකාමු. (සමාන-ඉදම්-කිම්-අද: 6...ස-ඊ-කි-අමු 1...)

එහි. ස්ථානෙ ස ඊ කි අමු එනෙ ක්‍රමාත් ස්‍ර: වගාදුනෙන දැයි. සදැය: ඊදැය: කිදැය: අමුදැය: අනතදැය:

ඉති ත්‍යාණදිපාද:

(ස-) වගාදුනෙන, වක්ප්‍රත්‍යයා ආදිවූ සක්ප්‍රත්‍යය ක්විප් ප්‍රත්‍යය යන මොවුන් අනතකොට පවත්නාවූ; දැයි, දැය්ධාතු පර කල්හි; එහි. ස්ථානෙ, සමාන-ඉදම්-කිම්-අදස් යන මේ ගබ්දයන්ගේ ස්ථානයෙහි; ස ඊ කි අමු, ස-ඊ-කි-අමු යන; එනෙ, මේ ආදෙශයෙන්; ක්‍රමාත් ස්‍ර: ක්‍රමයෙන් වන්නාහ.

සමාන ඉව දූශ්‍යතෙ, (සමානසක්ඛු මෙත් දක්නාලැබෙයි) ටක්, මෙසින් සමානශබ්දයහට සකාර වේ, සදූශ්‍ය. අයම්ච දූශ්‍යතෙ, (1047) ටක්, ඉදමෙශබ්දයහට ඊ-ආදෙශ වේ, ඊදූශ්‍ය. ක ඉව දූශ්‍යතෙ, කිමහට කී වේ, කීදූශ්‍ය. අසාවිච දූශ්‍යතෙ, අදස්හට අමු වේ, අමුදූශ්‍ය; අනු ඉව දූශ්‍යතෙ, පුච්ඡනුයෙන් ඩා වේ, අනුදූශ්‍ය. සෙසු තන්හිද ටක් වේ. ටක්ප්‍රත්‍යය බැවින් පස්තන්හිම ඊප්‍රත්‍යයව සදූශ්‍ය යනාදියයි. සදූශ්‍ය සදූක් යනාදියද වේ. [පාණිනී: 6. 3. 90.]

තෘණදිපාදය නිමි.

(මු-) 1050. ක්ත-ක්තචතු-භූතෙ ඒභාවෙ සෙ. (කත-කතචතු 1.. භූතෙ 7. ඒභාවෙ 7. සෙ 7.)

ධොරතීතෙ'වේ ඒභාවෙ කෙතා සෙ කතචතු: සකත්, උකා විතො. සතුතස්තයා විජ්ණු: සනාතං මයා, විජ්ණුර් විශ්වං කෘතවාන්.

(ස-) ධො: ධාතුහු කෙරෙන් පරව; ඒභාවෙ, කම්සෙහිද භාවසෙහිද; අතීතෙ'වේ, අතීතකාලසෙහි; කත: කතප්‍රත්‍යය වන්නේය; සෙ, කතී වාච්‍යකල්හි; කතචතු: කතචතුප්‍රත්‍යය; සකත්, වන්නේය; උකා විතො, උකාර කකාර දෙක ඉත් සංඥා යෝයි.

ජ්ථ ඤලසනුතො මෙසින් කම්සෙහි නත වේ, (606) විකල් පයෙන් ඉම් ඇති කල්හිද (1053) ඉම්හුගේ නිෂේධයෙහි කිත් ක් බැවින් ගුණ නොවේ, සතුත ස්තයා විජ්ණු: ඡණල ශොධතෙ, මෙසින් භාවසෙහි කත වේ, සනාතං මයා. ඩකාස් කරණ, මෙසින් කතීසෙහි කතචතු, කිත් ක් බැවින් ගුණ හුවු කල්හි, කතචත්ශබ්දයයි, ප්‍රථමෙකචචතයෙහි උදිත් ක් බැවින් (192) හුණ්, (185) දීඕ වේ, (193) සංයොගානතයහට ලොප් වේ, කෘතවාන්, විජ්ණුතෙම සියල්ල කෙළේය. [පාණිනී: 3. 2. 102.]

(මු-) 1051. කෙතො'ධි භාවදෙදනාක්‍රොශෙ නු වා. (කෙ: 6. ඕ: 1. අභි 7. භාවදෙදනාක්‍රොශෙ 7. නු 1. වා 1.)

කෙසෙ සී: සතත් න තු ජේ, භාව-දේවතාක්‍රොශෙ තු වා,
තයෝ: පරයෝ:.*

(ස-) තයෝ: පරයෝ:, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන් දෙදෙනා
පර කල්හි; කෙසෙ, ක්‍රීඩානුභව; සී: සතත්, දීඝී වන්තේය;
න තු ජේ, කම්මී වාච්‍ය ප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි වනාහි දීඝී නො
වේ; භාවදේවතාක්‍රොශෙතු, භාවය-දිව්‍යභාවය-ක්‍රොධවාක්‍යය
යන මෙහි වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ක්‍රීඩා ව දීඝී වේ. කෙසෙ
යනු අවිශේෂයෙන් සියලු ගණයන් කෙරෙහි කියනලද ක්‍රී
ඩානුභව ග්‍රහණයයි. [පාණිනි: 3. 2. 102.]

(ම-) 1052. සුල්වාද්‍යදිද්ද-ක්‍රී-සල්සතනො නනො'පෘ-
මුර්ජ-බත-බත-මද්‍ය දශ්ව. (සු-ආභා: 5. න 1. ත: 6. අපෘ-
මද්‍ය: 5. ද: 6. ව 1.)

සොදෙර් ල්වාදෙ රෙකාරෙතො දුනතාත් රෙථාත් ක්‍රීඩා
දුත් යලසසුකතාකාරනතාත් පරයෝ-සතයෝසතස න:
සතත්, පුළුස ව දස න:, න තු ප්‍රාදිභ්‍ය:. ක්‍රීණ: ක්‍රීණවාත්,
අභේ කි, ක්‍රීණ: කාමෝ මයා.†

(ස-) සොදෙ:, සොදි බානු කෙරෙන්නද; ල්වාදෙ:, ල්වාදි
බානු කෙරෙන්නද; ඔකාරෙත:, ඉත්සංඥ ඔකාර වත් බානු
කෙරෙන්නද; දුනතාත්, දකාරනන බානු කෙරෙන්නද; රෙ
ථාත්, රකාරනන බානු කෙරෙන්නද; ක්‍රීඩාදුත්, ක්‍රීඩාදයා
කෙරෙන්නද; යලසසුකත, යල්වණියන්ගේ සංයෝග සුක්
තවු; ආකාරනතාත්, ආකාරනන බානු කෙරෙන්නද; පර
යෝ, පරවු; තයෝ, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන් දෙදෙනාගේ;
තස, තකාරයහව; න: සතත්, නකාර වන්තේය; පුළුස ව
දස, පුළු වු දකාරයහවද; න:, නකාර වන්තේය; ප්‍රාදිභ්‍ය
සතු, පෘධානු ආදිකොට ඇති මුළුබානු බතබානු බතබානු

* භාවය්ව දේවතාක්‍රොශ්ව ආක්‍රොශ්ව තතතසිත්.

† සුග්ව ලුග්ව සුල්වෙ, තො ආදි යයෝසො සුල්වාදි.
ඔත් ඉත් යස ස ඔදිත්. යල: යලානත:, සවාසො සාශෙවති
යලසස:, තෙන සුකත ආත් යලසසත්. තත:, සුල්වාදි ව ඔදි
විව දව රග්ව ක්‍රීග්ව යලසසවෙවති තස්මාත්. පෘග්ව
මුර්ජග්ව බතග්ව බතග්ව මදවෙති, න පෘ මුර්ජ බතබත මද
තස්මාත්. ක්‍රී යනු කරණලද දීඝී ඇත්තනුගේ ග්‍රහණයයි.

මදබාහු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු තකාරයහට වනාහි ; න, නිකාර නොවේ.

සීසය, අකමිකධාතුහුකෙරෙන් කියනුලබන්නාවූ (1093) සුත්‍රයෙන් කතීයෙහි සත්, පුළුසුත්‍රයෙන් දීඪිද, මෙයින් තකාරයහට නිකාරද, (107) නිකාරයද වෙත්, සීණි. එසේම කතවතු කල කල්හි, සීණිවත්. අසේ කි, අසේ යනු කුමටය? සීණි: කාමි, යන මෙහි තප්‍රත්‍යය කමිසෙහි කලබැවින් දීඪි නොවන පිණිසයි. දීඪි නොවන බැවින්ම තකාරයහට මෙහි නිකාරද නොවේ, මයා, මාවිසින්; කාමි, කාමයතෙම; සීණි, හිංසාකරණලදී; භාව වාවෑ කල්හි වනාහි සීණි. සීණිං සි විකල්පයෙන් දීඪි වේ. [පාණිනී: 8. 2. 42-46, 47.]

(මු-) 1053. වෘද්ධි ආර්ථණා: කිනො නෙමි. (වෘ-සෘත්-උ-ශ්‍රිශ්-උර්ථණා: 5. කිත: 6. න 1. ඉමි 1.)

වෘද්ධි, වෘඬි සෘදන්තා-උවර්ණන්තාත් ශ්‍රිශ්ඤ උර්ථණාත්ව කිත ඉමි න සත්.

(මු-) සුත: සුතවාන් දිත: ලුත: ජිත: රුග්ණ: ගුග්ණ: ප්‍රතිණ: මිතන: නිර්විණණ: පතන: ග්ලාතන: ශ්‍රාණ: ප්‍රාදෙසන-පුර්ත: මුර්ත: බතන: ධතන: මතන: වෘත: ශෘත: භූත: ශ්‍රිත: උර්ණත:.*

(ස-) වෘද්ධි, උභයපදයෙහි වෘධාතුහු කෙරෙන්ද; වෘඬි, ආත්මනෙපදයෙහි වෘධාතුහු කෙරෙන්ද; සෘදන්තාත්, සෘකාරන්තයා කෙරෙන්ද; උවර්ණන්තාත්, උවර්ණන්තයා කෙරෙන්ද; ශ්‍රිශ්ඤ, උභයපදයෙහි ශ්‍රිධාතුහු කෙරෙන්ද; උර්ථණාත්, උර්ණධාතුහු කෙරෙන්ද පරවු; කිත, ඉත්සංඥ කකාරසුකත ප්‍රත්‍යයහට; ඉමි න සත්, ඉමිආගම නොවත්තේය.

වෘ සෘ යන මොවුන් කෙරෙන් ඉමිනිෂෙධය (747) සතද්‍රෘද්‍රෘ ද්වය යන මේ ආදියෙහි වේමකය කරණකොටගෙනද; ශ්‍රිධාතුහු කෙරෙන් ඉමිනිෂෙධය (810) හුස්ප්‍රිය යනාදි සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉමි විම කරණකොට ගෙනද වෙයි.

* වෘග්‍රහ සෘග්‍රහ උග්‍රහ ශ්‍රිශ්ඤ උර්ණාග්‍රහ තත්ත්වයන්. ක ඉත් යස ස කිත් තස.

(1071) නෙමිඩිග්වි යන මේ ආදියෙන් කතා කතාවතු දෙදෙනාගේ ඉමිනිමෙධය කල කල්හි, කතාදීන්ගේද (1033) හව තුනො: යනාදියෙන් ඉමිනිමෙධය සිඛ කල්හිද මෙහි ගැන්ම ක්කාවිප්‍රත්‍යයහට ඉමිනිමෙධය පිණිසයි. උවර්ණනතනිය කරණකොටගෙන උර්ණධාතුට ලද කල්හිද මෙහිම නැවත ගැන්ම, හුස්ප්‍රිය යන මේ ආදි සුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් කරණ ලද ඉමිආගම ඇති උර්ණධාතුහට—නෙමිඩිග්වි යන මේ ආදියෙහි අනෙකකසිර ධාතු තොර බැවින් ඉමිආගමය යුක්ත කල්හි නැවත නිමෙධය පිණිසයි, එහෙයින්ම මෙහි උවර්ණනතා ධාතුට එකසිර වූයේමයයි දතයුතු.

සුතො: යනාදීන් ප්‍රථිසුත්‍රොකතා සොදිය කියයි, සුයො ඛි සුතො, කම්මෙහි කතා, මෙයින් ඉමිනිමෙධ කල්හි ප්‍රථිසුත්‍රයෙන් තකාරයහට නකාර වේ, සුතො: කතාවතු. සුනවාන්, කතීයි. ඔදිඛයක්කයෙ, සොදි බැවින් තකාරයහට නකාර වේ, දිනො: ල්වාදිය කියා, ලුඤ්ඤ ජි දි ලුනො: ජතභි ජතයා, (661) ජතදෙහයි, (1036) දිසී වේ, ජිනො: ඉත්සංඤ ඔකාර විශිෂ්ට ධාතුන් කියා, රුචේ භො භච්චො, (107) ණඤ වේ, රුත්ණො, හුචේ භො වහුචේ, අභ්‍යන්තරවයව බැවින් ආදියෙහි (211) කුච්චි, මේ දෙනන්හි ගකාරයි, පසුව තකාරයහට නකාර වේ, හුත්ණො: ඔභාකලිතකගෙ (612) ඕ, (968) ණඤ වේ, ප්‍රභි ණො: දකාරනතය කියා, ඉර්මිඤ්ඤෙහගෙ (1072) ඉමිනිමෙධයි, (1052) දකාරයහට නකාර වේ, මිනනො: විඤ්ඤ ඛභාවෙ, නිර්විණ්ණො, දකාරයහට නකාර වේ, අධ්‍යයනයෙහි ජඛයෙක් යන අපිසි, මෙහිද ණඤයි. රකාරනතයහට උද්ගරණ නොදක්වනලදී, ගුර ගුණි: වුර වුණි: යනාදිය සැලකියයුතු. යල්සංයොග යුක්ත ආකාරනතයහට උද්ගරණ කියා, ඔපො ඛි වෘඬො, (608) ඓකාරසානනයෙහි ආ වේ, පතනො: ග්ලෙහඝික්කයෙ, ග්ලොනො: ශ්‍රා ඤොදෙ ශ්‍රාණො: ප්‍රාදෙස්සු, නකාරනිමෙධ පෘභා ආදිය කියා, පෘඤ්ඤිලිපාලනෙ පුත්තො, (628) උර්, (228) දිසී වේ, පුත්තො: මුර්ප් මුත්තො, (1072) මෙහි ඉමිනිමෙධද, (1040) ජකාරලොපයද වෙත්. ඛත-ලඛතො, ඛතනො: ඔධො විනතනෙ, ඛතනො: මද හමි, (64) දකාරයහට නකාර වේ, මතනො: වෘ, කතා, (554) ඉමි ප්‍රාප්ත කල්හි මෙයින් නිමෙධ වේ, වෘනො: ශාභි හිංසනෙ,

ශාසන, සාකච්ඡානාමිකාදිය. භූ භූත, උවර්ණනාමික. ශ්‍රී ලංකා සංවිධාන, ශ්‍රී ලංකා. උරුම ලාභී ආචාර්ය, උරුම ලාභී. [පාණිනී: 7. 2. 11.]

(මු-) 1054. දිව්‍යාචාර්ය 'පිටිපාටිපාඨය' න න සන සො. (දිව්-අඤ්ච-ශා: 5. අපිටිපා-අප-අපිපාඨ 7. න 1. ශා: 6. නයො: 6 ..)

දිව්‍යාචාර්යයා අඤ්චනෙ රජෙ ශාසනෙ රජපාඨ නයො සනසා න: සකත්. ආදාන: සමත්ත:.*

(ස-) අපිටිපාඨයා, ජයග්‍රහණපෙක්ෂා රහිත කල්හි; දිව්‍ය, දිව්‍යාචාර්ය කෙරෙහිද; අප, අපාදානහිතනාමිකයෙහි; අඤ්ච නො, අඤ්චාචාර්ය කෙරෙහිද; අපිපාඨ, සප්ත භික්ෂූන් යෙහි; ශාසනය, ශාසනාචාර්ය කෙරෙහිද පරම; නයො, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන්ගේ; නසා, නසාරයහිත; න: සකත්, නසාර වන්නේය.

ආප්ති දිව්‍ය, (814) වසාරස්ථානගෙහි උච්චි වේ, මෙහි දිව්‍යාචාර්ය නම අපිටිපාඨ බැවින් මෙයින් නසාරයහිත නසාර වේ, ආදාන, ආදානසංදේශදර්ශන ඉත්‍යාමර: සම්ප්‍රච්ඡි අත්-කත, (567) නලොපති, (211) කුච්ඡ, අපාදානහිතනාමිකයෙහි නසාරයහිත නසාර වේ, සමත්ත, සම්මතය යන අර්ථය. දෙවනින්ම (1071) ඉමිතිමෙයි. [පාණිනී: 8. 2. 47—49.]

(මු-) 1055. සන සපාඨ ගො ජි. (සන—අපිපාඨ 7. ශා: 6. ජි: 1.)

සන සපාඨ වාචි ගො ජි: සකත් නයො. ශිත. ආත. ජිටිපාඨයා තු, දූත, උදකත මුදක කුපාත්, ශිත. ජල. සනසපාඨ කිං, සංශාසනා වාචික: ශිතාත් සම්මතවන ඉත්‍යාමර:.

(ස-) සන, සනාමිකයෙහිද; අපිපාඨවාචි, අපිපාඨයෙහිද; නයො, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන් පරකල්හි; ශා: ශාසනාචාර්ය; ජි: සකත්, ජයග්‍රහණ වන්නේය.

සන යනු ද්‍රව ද්‍රව්‍යයාගේ සනිහාවයෙහි යන අර්ථය.

* දිව්‍යාචාර්ය අඤ්චනෙ ශාසනෙ රජපාඨය. න පිටිපාඨ අපිටිපාඨ. ජං අපාදාන, න ජං අප. නසපාඨයා/අපිපාඨ. අපිටිපාඨ ව අපඤ්ච අපිපාඨයා නතසමිත්.

ශ්‍රේෂ්ඨතමා, කත, සනාථයෙහි මෙයින් ජනදෙශද, (1036) දීඨිද, ස්පඨාථයෙහි, ශ්‍රේෂ්ඨතමා කෙරෙහි පරනුමු බැවින් පුළුසුත්‍රයෙන් තකාරයහට නකාරද වෙත්, ශිතං ඝාතං, ඝාතය ඝන වූයේය, දන් පුළුසුත්‍රයහට ප්‍රත්‍යද්‍යහරණ කියා, ජිහ්වාදෙයා තු, ජිහ්වාදියෙහි වනාහි ; දිවබාත—භාවයෙහි කත, ජයග්‍රහණය කැමතිය යන අභියෙහි තකාරයහට නකාර නොවේ, දූතං. උදකරං යනු නගනලද්දේ ගත අවිසි. මෙහි කුපාත්, සි අපාද්‍යනාථය බැවින් තකාරයහට නකාර නොවේ, උදකතං. යනු උද්පුච්ඡි අන්ව බාතනු කෙරෙහි කතයි, කුච්ච වේ. ශ්‍රේෂ්ඨතමා, කත, ස්පඨාථයෙහි මෙයින් ජනදෙශද, දීඨිද වෙත්, ස්පඨාථයෙහි ශ්‍රේෂ්ඨතමා බැවින් පුළුසුත්‍රයෙන් තකාරය හට නකාර නොවේ. ශිතං ජලං, ජලය ශිතස්පඨි සුකත වෙයි. ඝනස්පඨි කිං, කුමටය? සංශ්‍රතන: යන මෙහි ඝනස්පඨි භාවාථයෙහි ජනදෙශ නොවේ, ස්පඨිහිතනාථයෙහි පුළුසුත්‍රයෙන් තකාරයහට නකාර වේ, වෘස්විකා, ගොනුසුතෙම, සංශ්‍රතන: ශිතගෙනුවෙන් හැකුලුන්ය. [පාණිනී: 6. 1. 24.]

(මු-) 1056. ප්‍රනො: (ප්‍රනො: 5.)

ප්‍රතිපුළුසු ශ්‍රේෂ්ඨතමා ජි: සකත් තයො: ප්‍රතිශිතන:

(ස-) තයො:, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි; ප්‍රතිපුළුසු, ප්‍රතිපුළුමු; ශ්‍රේෂ්ඨතමා, ශ්‍රේෂ්ඨතමාහට; ජි: සකත්, ජි වන් නේය.

වෙන්වූ යොගය බැවින් ඝනස්පඨි දෙදෙනාගේ අනුවෘත්තිය නොවේ. ප්‍රතිපුළු ශ්‍රේෂ්ඨතමා, කත, මෙයින් ජිද, දීඨිද, ස්පඨිහිතනාථයෙහි තකාරයහට නකාරද වෙත්, ප්‍රතිශිතන: [පාණිනී: 6. 1. 25.]

(මු-) 1057. අභ්‍යවාමා. (අභ්—අවාත් 5. වා 1.)

අභ්‍යවාත් පරස ශ්‍රේෂ්ඨතමා ජි: සකවා තයො: අභ්‍යශිතන: අභ්‍යශ්‍රතන: අවශිතන: අවශ්‍රතන:

(ස-) තයො:, ඒ කත කතවතු දෙක පරකල්හි; අභ්‍යවාත් පරස, අභ්—අව යන ශබ්දයන් කෙරෙහි පරමු; ශ්‍රේෂ්ඨතමා, ශ්‍රේෂ්ඨතමාහට; වා, විකල්පයෙන්; ජි: සකත්, ජි වන් නේය.

අභ්‍යශිතන: යනු මෙයින් ජනදෙශ වූවාහුගේ උද්‍යහරණයි. පක්‍ෂයෙහි අභ්‍යශ්‍රතන: යනු වේ. අවශිතන: යනාදියද එසේ මැයි, (1054) නකාර වේ. [පාණිනී: 6. 1. 26.]

(මු-) 1058. **මිඤ්ඤ ඵෙකො න භො ග්‍රාසෙ.** (මිඤ්ඤ: 5. ඵෙකො 7. න 1. න: 6. ග්‍රාසෙ 7.)

මිඤ්ඤ: පරසං තයො සහසං න: සංඝන් ඵෙකො, ග්‍රාසෙ වාචෙය. සිභො ග්‍රාස: ස්වයමෙව.

(ස-) මිඤ්ඤ: පරසං, මිධාතුහු කෙරෙන් පරවු; තයො, ඒ කත කතවතු දෙදෙනාගේ; තසං, තකාරයහට; ග්‍රාසෙ වාචෙය, කබල කියසුතු වු; ඵෙකො, කම් කතියෙහි; න: සංඝන්, නකාර වන්නේය.

මිඤ්ඤ යනු ධාතුපාඨයෙහි ඡකාරොපදෙශ නිදේශයි, (569) ඡකාරයහට සකාරයි. මිඤ්ඤාභිකො, කම් කතියෙහි කත, මෙ සින් තකාර වේ, දෙවදනායා විසින් ඵකාරය කරණු ලබන් නාවු කබලතොම තමාම, සිත: යනු වේ, සිත: ඵකාරය වූයේය යන අර්ථය, කබලයි. ග්‍රාසෙ යනු කුමටය? සිතගෙවුර: ස්වයමෙව යන මෙහි කබලාථිය නොවන හෙයින් තකාරයහට තකාර නොවේ. වාචෙද දෙදෙනාගේ මධ්‍යයෙහි පැවති බැවින් මේ සුත්‍රය ආදියුත්‍ර වතුඡකයාගේ නිත්‍යතායි.

(මු-) 1059. **පුඤ්ඤ නාගෙ.** (පුඤ්ඤ: 5. නාගෙ 7.)

පුඤ්ඤ නාගෙ, අනුත්‍ර පුත්‍ර:

(ස-) නාගෙ, ධාතුන් තමා අනෙකාච්ඡාවයෙන් නාගාථියෙහි වු; පුඤ්ඤ: පුධාතුහු කෙරෙන් පරවු කත කතවතු දෙදෙනාගේ තකාරයහට තකාර වේ.

පුධාතුහු කෙරෙන් කත, මෙසින් තකාරයහට තකාර වේ, පුඤ්ඤ නාගෙ, පුත්‍ර: යනු නැසුනේය යන අර්ථය. අනුත්‍ර, නාගාථියෙන් අනුත්‍ර පරිශුචාරියෙහි පුත්‍ර: පුත්‍ර: යි තකාර නොවේ.

(මු-) 1060. **දුග්ගො සිග්ගො.** (දුග්ගො: 6. සිග්ගො: 1. ව 1.)

ආභංග තයො සහසං න: සංඝන් තයො සිග්ගො. දුග්ගො: දුග්ගො:

(ස-) ආභංග, දුධාතු ගුධාතු යන මේ දෙදෙනා කෙරෙන් පරවු; තයො, ඒ කත කතවතු දෙදෙනාගේ; තසං, තකාරයහට; න: සංඝන්, තකාර වන්නේය; තයො, ඒ ධාතු දෙදෙනාහට; සිග්ගො, දිග්ගො වන්නේය.

දුග්ගො, දුටුවො'නුතාපෙ, ගුහිඨවනො, ගුහිතුච්චිසාරො යන මොවුන්ගේ ග්‍රහණයයි. දු ගු යි දිග්ගානන ධාතුන් කෙරෙන් කතප්‍රත්‍යය කිරීමෙන් පදසිඛිත හැකි කල්හිද මේ සුත්‍රය කිරීම

ගුණානුගත වූ දු ගු යන මොවුන්ගේ යෙදීම නිෂේධය පිණිසයි. දුබාතුහු කෙරෙත්ද ගුබාතුහු කෙරෙත්ද කතප්‍රත්‍යය කල කල්හි මෙයින් තකාරයහට නකාරද බාතුන්ගේ ස්වරයහට එයින්ම දීඨිද කල කල්හි නැවත දුනා:—ගුනා: යනු වේ.

(මු-) 1061. මුග්ග්‍ය: කඬ ව. (මුග්ග්‍ය: 6. කඬ 1. ව 1.)

මුග්ග්‍ය සහයෝ සහසා නා: සකත්, කඬ ව. වෘක්ෂා:.

(ස-) මුග්ග්‍ය:, මුග්ග්‍යබාතුහුගේ වකාරයහට; කඬ ව, කඬ ආදෙශද; තයෝ:, ඒ කත කතවතු දෙදෙනාගේ; තසා, තකාරයහට; නා: සකත්, නකාරද වන්නේය.

(154) ශජ්රජ යන මේ ආදියෙන් ෂචිආදෙශය වලක්වනු පිණිස මෙහි කඬිවිධානයයි. ඩකාරය ඉත් වේ, අනන්‍යාගේ ස්වානියෙහි කකාරය වේ. මුග්ග්‍යශ්‍රේෂ්ඨ, කත, (1071) නෙමි ඩිග්චි යනාදියෙන් ඉමිනිෂ්ඨ කල්හි, (661) ජකදෙශයයි, මේ සින් තකාරයහට නකාරද වකාරයහට කකාරද වෙන්, නිඞ් තතසකපායෙ මෙනම්තනිකසක පසපාය: යන නිකයයෙන් තාලව්‍ය ශකාරයහට දන්‍යාකිය කල කල්හි (213) සකාර ලොපයද, (107)ණකියද වෙන්, වෘක්ෂා: [පාණිනි: 8. 2. 36]

(මු-) 1062. හ්වික්‍රාශ්‍රාශ්‍රද්වික්‍රා, වා. (හ්වි-වික්‍රා: 5. වා 1.)

ඵහා සහයෝ සහසා නා: සකවා. හ්විණ: හ්විතා:, ක්‍රාණ: ක්‍රාතා:, ක්‍රාණ: ක්‍රාතා:, උතනා: උතතා:, නුතනා: නුතතා:, විතනා: විතතා:.*

(ස-) ඵහා:, හ්වි-ක්‍රා-ක්‍රා-උශ්‍ර-නුද-විශ්‍ර යන මේ බාතුන් කෙරෙන් පරවු; තයෝ:, ඒ කත කතවතු දෙදෙනාගේ; තසා, තකාරයහට; වා, විකල්පයෙන්; නා: සකත්, නකාර වන්නේය.

විශ්‍ර යන මෙහි, “විනතො: කියාම පාඨයයි” කිසිවෙක් කියයි. හ්විලිලේෂ්, කත, විකල්පයෙන් තකාරයහට මෙයින් නකාරයයි ණකිය වේ, හ්විණ:, පක්‍ෂයෙහි හ්විතා: ක්‍රා ගතා ග්‍රහණේ, එසේම කතාදිය වේ, ක්‍රාණ:, නකාර නුටු පක්‍ෂයෙහි ක්‍රාතා: මෙහෙඬි පාලනෙ, එවොසිතතා:, ආකාරයයි, ක්‍රාණ:, ක්‍රාතා: උශ්‍රඬි කෙලද, කත, (1071) නෙමිඩිග්චි යනාදියෙන් ඊකාර ඉත් බැවින් ඉමිනිෂ්ඨ කල්හි (567) නකාර ලොපය වේ, සුල්වාද්‍යා: යනාදියෙන් දකාරය හට නකාර වේ,

* හ්විග්‍රා ක්‍රාග්‍රා උශ්‍රග්‍රා නුදග්‍රා විශ්‍ර ව තස්මාත්.

උනන: උත්තන: . නුදෙය්ඤගප්‍රරණේ, නුනන: නුත්තන: . ධො
විදංමිමාංසෙ, විනන: මේ දෙනන්හිද දකාරයහට නකාර වේ,
විත්තන: . [පාඤ්ඤි: 8. 2. 56.]

(මු-) 1063. කෙසෙගුණ්‍යමා මකව: . (කෙසෙ-ගුණ්‍ය-පව: 5. ම-ක-ව: 1.)

එහෙ සත්‍යයෝ සත්‍යස මකව එතෙ ක්‍රමාත් සත්‍ය: . ක්‍රම: ගුණ්‍ය: පකව: .

(ස-) එහෙ, කෙසෙ-ගුණ්‍ය-පව යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරවු; තයෝ, ඒ කර කරවතු දෙදෙනාගේ; තස, තකාරයහට; මකව, ම-ක-ව යන; එතෙ, මොව්හු; ක්‍රමාත්, පඬික් තිත්; සත්‍ය, වන්තෝය.

කෙසෙකෙය, කර, මෙයින් මකාරද, (608) ආකාරද වෙන්, ක්‍රම: . ගුණ්‍ය: ශ්‍රී ලංකා, ගුණ්‍ය: , දෙනන්හි අකාරක බැවින් (1093) කතියෙහි කර වේ, වුදෙය්ඤපවපාකෙ, මධ්‍ය ගත අවයව බැවින් (211) අදියෙහි කුඩ, නැවත තකාරයහට වකාර වේ, පකව: . [පාඤ්ඤි: 8. 2. 51—53.]

(මු-) 1064. ප්‍රසන්න ම වා, ජිග්ඛ. (ප්‍රසන්න: 5. ම 1. වා 1. ජි: 1. ව 1.)

ප්‍රසන්න සත්‍යයෝ සත්‍ය ම: සකවා, ජිග්ඛ. ප්‍රසන්න: ප්‍රසන්න: . ප්‍රාත් කිං, සංසන්න: .

(ස-) ප්‍රසන්න, ප්‍රසන්න සෙසන්නාධාතූහු කෙරෙන් පරවු; තයෝ, ඒ කර කරවතු දෙදෙනාගේ; තස, තකාරයහට; වා, විකල්පයෙන්; ම: සකත්, මකාර වන්තෝය. ජිග්ඛ, නිත්‍යයෙන් ජනදෙය වන්තෝය.

මෙහි වාග්දෙය නමා මකාරය හා සමග සමබක බැවින් ජනදෙය නිත්‍යයි. සෙසන්න සංසන්නාධාතූහු, තකාරය හට විකල්පයෙන් මෙයින් මකාරද ධාතූහට ජනදෙය වන්තෝය, ප්‍රසන්න: , පසෙයෙහි ප්‍රසන්න: , (1036) ජිග්ඛ අතර දිසි වේ, පසෙයෙහි තකාරයහට මකාර නොවේ. ප්‍රාත්-කිං, කුමටය? සංසන්න: යන මෙහි සංසන්න බැවින් ජනදෙය නොවීම හැඟවීම පිණිසයි. මෙහි (1052) තකාරය හට තකාර වේ, කෙවලවු සන්න: යනුද එසේමයි. [පාඤ්ඤි: 8. 2. 54, 6. 1. 23.]

(මු-) 1065. නිව්‍යානිතනි-විනනුල්ලෙන්දුල්ල සං දුල්ල පුදුල්ලකෙපිකාගොල්ලාසා: . (1...)

එතෙ ක්තානතා නිපාතානෙන. නිචාණ: ශානත: නිචාණං මුකති: හිත්තං ඛණ්ඩං, සෘණං විශොධං, විත්තං ධනං, විත්තා: ප්‍රතිතා: පුලලො විකසිතා: උත්පුලලා: සංපුලලා: ප්‍රපුලලං, ඤීවො මතතා: කෘශ සතානු: පරිකෘශං, උලලාංකො නිරුජ්:

(ස-) කතානතා: ක්තප්‍රත්‍යයානතවු; එතෙ, මේ නිචාණ යනාදි ශබ්දයෝ; නිපාතානෙන, නිපාතනය කරනුලැබෙත්.

නිපාතනය වනාහි අවිච්ඡේදයෙහි යනු බැවින් නිචාණ: ශානත: යනාදිය කියයි. වාලගමනහිංසයෝ නිර් පුච්චක වාධානු-ක්ත-නිපාතනයෙන් සිබයි, නිචාණ: ශානතා: ශම, යුක්තයි. නිචාණං මුකති: මිදීමයි. අන්තත්ති, නිචාතා: යනු වේ. හිදිර් ධෝ ඤ්හිදි, හිත්තං ඛණ්ඩං, ඛණ්ඩයයි. අන් තත්ති, හිත්තං යනු වේ. සෘ ගතෝ සෘණං විශොධං, ශුඛ කටයුත්තෙක්. අන්තත්ති, සෘතං සත්‍යයයි. විදසශපඤ්ඤා ලාභෙවිත්තං, ධනං. අන්තත්ති, විත්තං. විදලමතෝ විත්තා: ප්‍රතිතා: ආදරහමිදියයි. අන්තත්ති, විදිතා: පුලල විකසනෙ පුලලොවිකසිතා: ප්‍රකෘශ යුක්තයයි. කෙවල වූද උපසභී පුච්ච උත්පුලලං යනාදියද නිපාතනයෙන් වෙත්. අන් තත්ති, පුලලිතා: යනාදියයි. ජොමරයෝ වනාහි එලධානු කෙරෙත් ක්තප්‍රත්‍යයෙන්, පුලලා: යි නිපාතනය කෙරෙති, ඒ මතයෙහි පුලලධානුහට, පුලලිතා: කියාම වන්නේය. ඤීවාඛ දපේ ඤීවා: මතතා: අහංකාරයෙන් මත්වුවෙත්. උපසභීයා කෙරෙත් වනාහි, ප්‍රඤීවිතා: යනු වේ. කෘශිර්ඨ කාශෝ කෘශ සතානු: කෘශයෙක්. පරිකෘශා: යනුද එසේමැයි. අන්තත්ති, පරිකෘශිතා: ලාභාඛශක්තෝ, උද්පුච්චි, උලලාංකා: නිරුජ්, නිගෙහියෙක්. අන්තත්ති ප්‍රලාහිතා: [පාණිනී: 8. 2. 50, 55, 58—60.]

(මු-) 1066. ක්‍ෂුධවසප්පජාමිඤ්ඤාභාර්ධකම්-ලහාක්කස් වෙම්. (ක්‍ෂුධ—ලහ: 5. ක්ත: 6. ව 1. ඉම් 1.)

එහා: පරයො සතයො ක්තං ඉම් සත්. ක්‍ෂුධිතා: උජිතා: අඤ්චිතා: ලහිතා: ගතෝ තු අත්තා: භාර්ධකම් තු ලබ්ධි:*

* පුජ්ඣිඤායො අඤ්චෙති පුජ්ඣාඤ්ච. ගාඨිතං (ලිප්පා) අථො යසා ස භාර්ධකම්, හ භාර්ධකම් අභාර්ධකම් ස වාසො ලහ වෙති අභාර්ධකම් ලහ. තතා: ක්‍ෂුධිඤ්ඤාතඤ්ච වත්ථෙ වස්මාත්.

(ස-) එහෙය, සුද්ධ-වස-පුජ්‍යයෙහි වූ අක්ඛණ්ඩාදා ලිපිසාරී යෙහි නුචු ලුහබාදා යන මොවුන් කෙරෙත්; පරයො; පරචු; තයො; ඒ ක්ත ක්තවතුප්‍රත්‍යයන් දෙදෙනාගේ ස්ථානයෙහිද; ක්තයො, ක්තාචුප්‍රත්‍යය හටද; ඉම් සත්, ඉම්ආගම වන් වෙයි.

සුද්ධ වස බාදා දෙදෙනා නමා ඉත්සංඥ භෞතාරවත්බාවින්ද, අක්ඛණ්ඩාදාහුගේ ඉත්සංඥ උකාරය කරණකොට ගෙන, ක්තාචුප්‍රත්‍යයහට (1172) විකල්පයෙන් ඉම්ආගමය ඇති කල් හිද, ලුහබාදාහු කෙරෙන් (606) විකල්පයෙන් ඉම්ආගමය ඇති කල්හි (1071) නෙමිතිග්වි යන මේ ආදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම්ආගමය ඇති බාදාගේ ස්ථානයෙහි ඉම්නිමේධ බැවින් ඉම්ආගමය නොපැමිණි කල්හි මේ සුත්‍රයෙන් විධානය වන්නේය. සුද්ධ, ක්ත, මෙසින් ඉම් වේ, සුද්ධිතො. වස, ක්ත, (661) ජකදෙයද, ඉමිද වෙත්, ඡතියසි, උඤ්ඤා. අක්ඛණ්ඩා යන මෙහි පුජ්‍ය බැවින් (568) නකාරලොපය නොවේ. ලුහ විමොහනෙ ලුහිතො. ගතො දා, ගමනාචියෙහි වනාහි, අක්ඛණ්ඩා (567) නලොපය වේ, (211) කුච්, අක්තො. ගාභීතවේ දා, ලුහා ඉර්ගාමේය යන මේ බාදාහුගේ අභියෙහි වනාහි; ලුහා ක්ත (575) නකාරයාගේ ස්ථානයෙහි ධකාර වේ, (64) භකාරයහට ඛකාර වේ, ලුබ්ධො. ක්තාචුප්‍රත්‍යයහට වනාහි සුද්ධිතා උඤ්ඤා අක්ඛණ්ඩා ලුහිතා ලොහිතා (818) විකල්පයෙන් කිත්තිය වේ. [පාණිනී: 7. 2. 52—54.]

(මු-) 1067. සු ක්ලිශවමජපවකශ්වස සනසොචා. පු—වකශ්වස; 5. තයො; 6..වා 1.)

එහෙය සනසො රිමි සකවා.*

(ස-) එහෙය, පු-ක්ලිශ-වම-ජප-වි-පුච්ඡ ආ-පුච්ඡ ශ්‍රවසබාදා යන මොවුන් කෙරෙන් පරචු; තයො; ඒ ක්ත ක්තවතුප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ඉම් සත්, ඉම් ආගම වන්නේය.

පුබාදාහු කෙරෙන් උවර්ණන බැවින් (1053) ඉම්නිමේධ කල්හිද, ක්ලිශබාදාහු කෙරෙන් ඉත්සංඥ උකාරවත්බාවින්

* විශ්ව ආශ්ව නාහකං ශ්‍රවස වකශ්වස, පුශ්ව ක්ලිශශ්ව වම ශ්ව ජපශ්ව වකශ්වස ව නස්මාත්.

විකල්පයෙන් ඉම් වනහෙයින් (1071) නෙමිසිස් වි යනාදියෙන් නිෂේධ කල්හිද, වමාදිත්තේ (554) නිත්‍යයෙන් පැමිණි කල්හිද මේ විකල්පය වී. [පාණිනි: 7. 2. 50, 51.]

(මු-) 1068. පූශිධාෂ මිද ස්විද ස්වමාපී මාෂාං සෙ මොර් ඡු: (පු—මාෂාං 6...සෙමො: 7 .. ඡු: 1.)

එෂාං ඡු: ස්කත් තයො: සෙමො: . පවිත: පුත: , ක්ලිශිත: ක්ලිෂ්ට: , වමිත: වානත: , ජපිත: ජප්ත: , විශ්වසිත: විශ්වසන: , ආශ්වසිත: ආශ්වසන: . ශසිතං ධර්මිතං මෙදිතං ක්ෂෙදිතං ක්ෂෙදිතං මර්මිතං . ස්වමාපී: කිං, අපමාෂිතං වාක්‍යං.*

(ස-) සෙමො: , ඉම්ආගම සහිතවු; තයො: , ඒ කත කතවතු පුත්‍රයන් පරකල්හි ; එෂාං, පු-ශි-ධාෂ-මිද-ස්විද-ස්වමාපී මාෂධාතු යන මොවුන්ගේ ස්වරයන්ට; ඡු: ස්කත්, ගුණ වන්ගේය.

පුශුගිශොධිනෙ, කත, පුළුසුත්‍රයෙන් විකල්පයෙන් ඉම්, විකල්පයෙන් මෙසින් ගුණ වේ, පවිත:, පක්ෂයෙහි පුත:. ක්ලිශ ඉම්, ක්ලිශිත:, ක්ලිෂ්ට: මෙහි (154) හිඬ ආදේශය, තකාරයහට ටකාර වේ. වම වෙමිත:, වානත: යන මෙහි (1038) දිසී වේ. ජප ජපිත: ජප්ත:. විපුළී ශ්වස විශ්වසිත:, ආපුළී ශ්වස ආශ්වසිත:. ශී, කත, ඉම්, ගුණ වේ, ශසිතං. ධාෂඤ්ඤ ප්‍රාගල්භෙ ධර්මිතං. ඤ්ඤරම්ඤ්ඤොහෙ, මෙදිතං. ක්ෂෙදඤ්ඤ මොක්ෂ ක්ෂෙදිතං. ස්විදඤ්ඤ ක්ෂෙදනෙ, ක්ෂෙදිතං. මේ සතරදෙනා හට (1073) ඉමිද ගුණද වෙත්. මාෂකක්ෂ මායාං (554) ඉම්, මර්මිතං. ස්වමාපී: කිං, කුමටය? අපමාෂිතං යන මෙහි ගුණනිෂේධය පිණිසයි. අපපුළී මාෂ උසෙවනෙ, නිෂ්දිතය යන අර්ථය, වාක්‍යයයි. [පාණිනි: 1. 2. 19, 20, 22.]

(මු-) 1069. භාවා දිඝේ වො දුඛො'බ්බත: . (භාව-ආදි ඝේ 7. වා 1. උත්-උච්ච: 6. අබ්බත: 6.)

විහිතාප උදුඛො භාවාදිඝියොර් ඡුළා ස්කත් තයො: සෙ මො: . දුඛාතිතං දුක්ඛිතං තෙන. අනප-සතු සුඤ්ඤතං.†

* ස්වමාපීශ්වාසො මාෂවෙති ස්වමාපීමාෂ, තත: පුශ්ව ශීශ්ව ධාෂශ්ව මිදශ්ව ක්ෂෙදශ්ව ස්විදශ්ව ස්වමාපී-මාෂ ච තෙෂාං. ඉමා සහ වධේතෙ යො තො සෙමො තයො: .

† භාවශ්ව ආදිඝිඤ්ඤ වසමින්, උත් උච්ච යස්‍ය ස තස්‍ය අප් විදුතො'ස අප්වාන් තස්‍ය.

(ස-) භාවාදිසියො, භාවය ක්‍රියාරමභය යන මේ දෙකෙහි වූ; සෙමො, ඉමිසනිනවූ; තයො, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන් පර කල්හි; විහිතාප, කරණලද ඉත්සංඥ ශකාරවත්වූ අප්‍රත්‍යය සුකතවූ; උද්‍රව, උච්චිසංඥ උකාරයහට; වා, විකල්ප යෙන්; ඡු: සකත්, ගුණ වන්නේය.

භවාදිගණයා කෙරෙත්ද අද්දිගණයෙන්ද මේ අප්‍රත්‍යයයි. අද්දිගණයා කෙරෙත් අප්‍රත්‍යය ලොප්වන බැවින් නොසිටීම ඇතිකල්හිද ඒ විධානය මේ සදහා වෙයි. දුතඛවිඤ්චනිතෙන, භාවයෙහි කත, (554) ඉමි, මෙයින් විකල්පයෙන් ගුණ වේ. ද්‍රව්‍යතං, පක්‍ෂයෙහි දුතතං. අද්දිත් කෙරෙත් වනාහි රුදිරලසරෙදෙන, විකල්පයෙන් ගුණයි. රෙදිතං රුදිතං. ක්‍රියාරමභයෙහි වනාහි (1092) ඡෙ වාදි සේකතා යන්නෙන් කතියෙහි කත වේ, ද්‍රව්‍යතා: දුතතා: යනාදිය වේ. අනපඤ්ඤා, අප්‍රතිතවූ භවාදි අද්දි ධාතූන් කෙරෙත් අත්‍යයාහට වනාහි, සුඛයො. සුඛ, සුඛිතමි යනාදිය වේ. සෙමො: යනු කුමටය? දුඃභං ගුප්තං යනාදියෙහි ඉමි රහිත හෙයින් ගුණ නොවන පිණිසයි. [පාණිනී: 1. 2. 21.]

(මු-) 1070. ලොපො ඤො: (ලොප: 1. ඤො: 6.) ඤොලොපො: සකත් තයො: සෙමො: භාවිතා: භාවිතවාත්.

(ස-) සෙමො, ඉමි සනිතවූ; තයො, ඒ කත කතවතු ප්‍රත්‍යයන් දෙදෙනා පර කල්හි; ඤො, ඤිප්‍රත්‍යය හට; ලොපො: සකත්, ලොප් වන්නේය.

භු-ඤ-වාඛිසි, භාවි-කත, (554) ඉමි, මෙයින් යුග්‍යහට ලොප් වේ, භාවිතා, භාවිතවාත්. [පාණිනී: 6. 4. 52.]

(මු-) 1071. නෙමි ඩිශ්වි දිවෙ මො'පත්‍යනෙකාප්ඵනි ඡකුප: (ත 1. ඉමි 1. ඩි-ශ්වි-ර්දිත්-වෙම: 5. අ-පති-අනෙකාචි-නිජ්කුෂ: 5.)

ධිතා: ශුතා: දීපතා: ගුභ: රුතා: තතා: පත්‍යදෙසතු පතිතා: දර්ශිතා: නිජ්කුෂිතා:.*

* ඊත් ඉත් යසා ස ඊදිත්. වා ඉමි යෙහායෙහි වෙම:, යෙන කෙනාපි විකල්පිතෙම ඉත්‍යපි: ඩිශ්වි ශ්විශ්වි ඊදිව් වෙමයෙහි තයාත්. පතිශ්වි අනෙකාචි නිජ්කුෂ ව තෙ, න විද්‍යනෙත තෙ යනු සො'පත්‍යනෙකාප්ඵනිජ්කුෂ තයාත්.

(ස-) අපත්‍යනෙකාපී නිෂ්කූෂ, පතිධාතුය අනෙකසිර
ධාතුය නිර් පුළිකවූ කුෂධාතුය යන මොවුන් තොරවූ; ඩිස්විදි
වෙමි, ඩිධාතුය ශ්විධාතුය ඊකාරානුබන්ධ ධාතුය විකල්ප
යෙන් ඉම් විහිත ධාතුය යන මොවුන් කෙරෙන් පරව කත
කතවතු ප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානසෙහි; නෙම්, ඉම් ආගම
නොවන්නේය.

ඔච්චියනභොගතො, මෙසින් ඉම් නිෂෙධ කල්හි ඉන්
සංඥ ඔකාරවත් බැවින් (1052) කතහට නකාර වේ, ඩිනා.
විවෙව ඔ ශ්වි ගති-වෘධෙක, කත, (661) ජී වේ, (1036) ජිහට
දිසිසි, (1052) තහට න වේ, ගුනා. දිපිඛසෘදිපනෙ, ඊකාරානු
බන්ධ බැවින් මෙසින් ඉම් නිෂෙධ වේ, දිපනා. ගුහ්‍යඥ සංවෘ
තො (175) හකාරයහට ඩිකාරද, (575) තකාරය හට ධකා
රද, (47) ධකාරයහට ඩිකාරද, (77) ඩිකාරලොපයද, පුළිය
හට දිසිද වෙත්, ගුසි, රුලඬවනො රුනා, මේ දෙනන්හිම
(573) විකල්පයෙන් ඉම් වන බැවින් මෙසින් ඉම් නිෂෙධ
වේ. තන දුස්දි විසත්‍යාතො (1172) පුස්දි ගුදිනා යනාදියෙන්
විකල්පයෙන් ඉම් බැවින් මෙසින් ඉම් නිෂෙධසි, (676) ඥම්
ලොපය වන්නේය, තනා. එසේම, සහ (606) විකල්පයෙන්
ඉම් බැවින් මෙසින් ඉම් නිෂෙධ වේ, සොසි. නාත (739)
ඉම් විකල්ප බැවින් මෙසින් නිෂෙධ වන්නේය, නාතනා.
පතාසදෙසු, පතධාතු ආදීන් කෙරෙන් වනාහි; පත පතිනා,
දරිද්‍ර, දුහිතාසං, දරිද්‍රිනා, මෙහි (810) හුස්ජත්‍රිය යන මේ ආදි
යෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වන බැවින් මෙසින් ඉම් නිෂෙධ
තොරසි. නිර් පුළි කුෂ (573) වෙමුදින් යනාදියෙන් විකල්ප
යෙන් ඉම්භාවය ඇතිකල්හි මේ සූත්‍රයෙන් නිෂෙධ තොරසි.
එහෙයින් ඉම් වේ, නිෂ්කූෂිනා. [පානිණි: 7. 2. 14, 15.]

(මු-) 1072. ආදිනා. (ආදිනා: 5.)

ආකාරෙතසතයො රිම් න සත්. මිනනා මිනනවාන්.*

(ස-) ආකාරෙතා, ඉත්සංඥ ආකාරවත්වූ ධාතුහු කෙරෙන්
පරවූ; තයො, ඒ කත කතවතු දෙදෙනාහට; ඉම් න සත්,
ඉම්ආගම නොවන්නේය.

ඉර්මිද්‍රසෙනහෙ, කඩීයෙහි කත, (1052) තකාරයහට

* ආත් ඉත් යසා ය තස්මාත්.

නකාරද, පුළු දකාරයහට නකාරද වෙත්, මෙයින් ඉමි නොවේ. මිනනා, මිනනවාත්. [පාඨය: 7. 2. 16.]

(මු-) 1073. භාවාදිසේ වා. (භාව-ආදිසේ 7. වා 1.)

මිනනං මෙදිතං තෙන. ප්‍රමිනනා ප්‍රමෙදිතා සා.*

(ස-) භාවාදිසේ, ඉත්සංඥ ආකාරවත් ධාතූන් කෙරෙන් භාවයෙහිද ක්‍රියාරම්භයෙහිද කරණලද කතප්‍රත්‍යයහට; වා, විකල්පයෙන් ඉමි නොවන්නේය.

භාව ආදි කම් දෙකින් කතවන්නුගේ සම්භවය නොවන බැවින් එකම කතප්‍රත්‍යයහටය යන අර්ථය. විද්‍යායෙනහෙ, භාවයෙහි කත, (1052) නකාරයහටද දකාරයහටද නකාර වෙත්, මිනනං, (1068) ගුණයි, පක්‍ෂයෙහි ඉමි, මෙදිතං තෙන. (1092) ක්‍රියාරම්භයෙහි කතීයෙහි කත වේ, ප්‍රමිනනා ප්‍රමෙදිතා සා. හෙතෙම සෙනහකිරීම පිණිස පටන්ගත්තේය යන අර්ථය. [පාඨය: 7. 2. 17.]

(මු-) 1074. ශකෙරී සේ. (ශකෙ: 5. සේ 7.)

ශක්තොර්විතූං ශිවසෙනන, ශක්තා:

(ස-) ශකෙ: ශක්තාදිකු කෙරෙන්; සේ, කම්යෙහි කරණ ලද කතප්‍රත්‍යයහට විකල්පයෙන් ඉමි නොවන්නේය.

ශක්ත න ඉර් උ ශක්තො, විකල්පයෙන් ඉමි වේ, ශක්තොර්විතූං ශිවසෙනන. ශිවතෙම ඔහු විසින් පිදිමට පොහොසත් වූයේය. පක්‍ෂයෙහි ශක්තා: යනු වේ. සේ යනු කුමටය? තෙන ශක්තං යන මෙහි භාවයෙහි විකල්පයෙන් ඉමි නොවන පිණිසයි. මෙහි උකාර ඉත් බැවින් විකල්පය ඇති කල්හි (1071) නෙමිඨිශ්ච යනාදියෙන් ඉමි නිෂේධ වේ.

(මු-) 1075. ක්‍ෂුබ්ධ වාචි ස්වභාවධර්මාන්ත ඵාණ්ට කෂ්ට සුෂ්ට ලග්න මලිෂ්ට විජිබ්ධ බාෂ්ට විශස්ත පරිවෘඪ දෘඪ ශාන්ත වෘත්තාභ්‍යාණී: (1...)

එතෙ කතානතා තිපාත්‍යතෙන. ක්‍ෂුබ්ධො මථයා, වාචි. භාශං, ස්වභාවං මනා, ධ්වනිතං තමා, ඵාණ්ටං කෂායහෙදා, කෂ්ටං කෘතිප්‍රං, සුභං ශබ්දිතං, ලග්නං සකතං, මලිෂ්ටං අස්

* ආදිභූතං සං, ක්‍රියාරම්භ ඉති යාවත්. භාවශ්ව ආදිසිඤ්ච තත් තසමිත්.

පථං, විරිඬිධි: ඝර:; ධාම: ප්‍රගල්භ:; විශයාශ්ව, පරිවෘඪ: ප්‍රභූ:; දුභො ඛලී, ශාතං පඤ්ඤා, වෘතොතා ගුණග්ජානුගුණ අභ්‍යංශිං සමිපං.

(ස-) කතානතා:; කතප්‍රත්‍යයානනවු; එතෙ, මෙ සුඛිධි යනාදි ශබ්දයෝ ; නිපාතනෙන, නිපාතනය කරනුලැබෙත්.

සුභවස සඤ්චලනෙ, කත, සුඛිධි:; මහා:; මෝරු ආදිය අලලන දණ්ඩයි. අත්තත්ති, සුභිතා:; වාගොධි ගත්තෙ, නිපාතනයෙන් සිටියි, වාචං භාශං, අතිශයයි. අත්තත්ති, වාහිතං. සන්නිශ්චයෙද, සොනනං. මන:; සිත්හිද සභායා කෙරෙහිද වේ. ධාතුවියෙහි, සන්නිතං, ධ්වනිමිණරවෙ, ධ්වනනං තම:; අකිකාරයයි, ධාතුවියෙහි, ධ්වනිතං. එණ භුනිස්තෙහෙ, ඤ, කත වේ, එණං කමායගෙද:; ද්‍රව්‍ය දිගෙහිලා මැඩ එකෙණෙහි මදක් උණුකොට නිරයාශයෙන් කරණලද කමාය විශෙෂයයි. අනවු ධාතුවියෙහි, එණතං. කමවධෙ කමං කාවිජ්‍යං, දුකයි. අත්තත්ති, කමිතං. සුභස්ශ ශබ්ද සුභං ශබ්දිතං, අත්තත්ති, සුමිතං. ලගමසබ්‍යෙහ ලග්තං සකතං, ඇළනාවු, අනුභවියෙහි, ලගිතං. මිලෙච්ඡක් දෙශෙකකොතා මිලිභං, අස්පභං, අව්‍යක්තවාකයයි. අනුභවියෙහි, මිලෙච්ඡිතං. රෙහාභිශබ්ද, විරිඬිධි: ඝර:; අනුභවියෙහි, විරෙහිතං. ඤ්ධාමාන ප්‍රගල්භො ධාම: ප්‍රගල්භ: ප්‍රත්‍යත්පනනමති. අනුභවියෙහි, ධර්මිතං. මෙහි (1072) ආදිතා: යන්නෙන් ඉමිනිෂෙධ කල්හි පදසිඬිය ඇතිකල්හිද, (1073) භාවාදිභෙ වා යන මෙයින් පක්‍ෂයෙක්හි වූ ඉමිආගම යාගේ නිෂෙධය පිණිස නිපාතනයයි. යස උච්චෙ විශසතා: ප්‍රගල්භ:; අත්තත්ති, විශසිතා:; මෙහි (1071) නෙමිඬිස්වි යනාදියෙන් ඉමිනිෂෙධ කල්හිද ප්‍රගල්භයා කෙරෙන් අත්තත්ති ඉමි විම පිණිස නිපාතනයයි. වාහි දුහි ව වාබො, පරිවෘඪ:; ප්‍රභූ:; සොමිඬි. දුඪ:; ඛලී, ඛලආත්තෙක්. අත්තත්ති, පරිවෘඪිතං දුහිතං. ශ්‍රාල්මපාකෙ, ඤ්ප්‍රත්‍යය රහිතයාහවද ඤ්ප්‍රත්‍යයානනයාහවද, ශාතං යනු වේ, පඤ්ඤා, කකාරණලද කිරිද ගිහෙල්ද වාචකල්හි මෙයින් නිපාතනය කරණලදි.

අත් ද්‍රව්‍යයන් කෙරෙහි ශ්‍රාණං ශ්‍රපිතා:; වාතඛවස වර්තනෙ වාතා:; ගුණ:; ශාසෙත්‍රණ, ශාසත්‍රය කරණකොට

ගෙන හදුරන්ලදී. අඳ්දිපිඩායාං, අභිපුච්ඡි, අභාණිණි: සම්පං. සම්පය කෙරෙත් අනුකම්පයෙහි අභාදීනි, ශිතයෙත් පිඩිතය යන අර්ථයි. [පාණිනි: 7. 2. 18—23, 25, 26.]

(මු-) 1076. නෙම් සංනිවාර්ණං. (න 1. ඉම් 1. සංනි-වි-අඳ්දි: 5.)

සංනිවිපුච්චා-දඳ්දිතො සතයො රිමි න සකත්. සමණිණි: නාණිණි: වෘණිණි:.

(ස-) සංනිවිපුච්චාත්, සම්-නි-වි යන මේ පුච්චු; අඳ්දිතො, අඳ්දිධාතුහු කෙරෙත් පරවු; තයො:, ඒ කත කතවතුප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්ථානයෙහි; ඉම් න සකත්, ඉම් නොවන්නේය.

සම්පුච්ච අඳ්දි පිඩායාං, මෙයින් ඉම්නිෂෙධයි, (1052) තකාරයහටද දකාරයහටද නකාරයි, මුඛිනා වේ, සමණිණි:.. එසේම සමණිණිවත් යනාදියද වේ. නාණිණි: වෘණිණි: යනුද එසේමැයි. මොවුන් කෙරෙත් ඉම්නිෂෙධය කුමටය? අඳ්දිනි: ප්‍රාද්දිනි: යනාදියෙහි ගිසංඥා රහිත බැවින්ද අන්‍යය ගිසංඥ සුකත බැවින්ද ඉම් විම පිණිසයි. [පාණිනි: 7. 2. 24.]

(මු-) 1077. වා රුඡාම භාෂ ණර සංක්‍රූෂා ඝනනි. (වා 1. රුඡ-අම-භාෂ-ණර-සංක්‍රූෂ-ආඝනනි: 5.)

එභාසතයො රිමි න සකවා. රුඡං: රුඡිනි:, ආත්තා: අමිනි:, භාෂං: භාෂිනි:, තුණිණි: ඤරිනි:, සංක්‍රූඡං සංක්‍රූෂිතං, ආඝාත්තං ආඝාතිතං.*

(ස-) එභාස, රුඡ-අම-භාෂ-ණර-සංක්‍රූෂ-ආඝනනි යන මේ ධාතූන් කෙරෙත් පරවු; තයො:, ඒ කත කතවතු දෙදෙනා හට; වා, විකල්පයෙන්; ඉම් න සකත්, ඉම් නොවන්නේය.

රුඡොර් ඤාතුරි, කත, මෙයින් විකල්පයෙන් ඉම්නිෂෙධයි, තකාරයහට වකාර වේ, රුඡං:, ඉම්නිෂෙධ නුචු පක්‍ෂයෙහි රුඡිනි:. අමගතො කත, (1038) ඤ මු ඩ: යනාදියෙන් දීඨි වේ, ආත්තා:, ඉම්නිෂෙධ නුචු පක්‍ෂයෙහි අමිනි:. භාෂු ඉර්තුණො, භාෂං: භාෂිනි:, ඤාති රජ්මච්චි සංඥ, (1039) උච්චි, (1052) තකාරයහට නකාරද, ණාඤාදි වෙත්, තුණිණි:, ඤරිනි:. ක්‍රූෂකි ඉර් රුඡො, සංපුච්ඡි, සංක්‍රූඡං, සංක්‍රූෂිතං.

* රුඡංඤ අමංඤ භාෂංඤ ණරංඤ සංක්‍රූෂංඤ ආඝාත් වතස්මාත්.

සුනන ණඟබෙද, (1038) දිසිවේ, අඬුපුළුසි, අසානනං අසානි
තං. මෙහි රුඡධානුසු කෙරෙත් (606) වෙමි සහ යනාදි
යෙන්ද, හාඡධානුසු කෙරෙත් (1172) පුක්ඛිග යනාදියෙන්ද
විකල්පයෙන් ඉම් පැමිණි කල්හිද, (1071) නෙමිසි යනාදි
යෙන් ඉම් නොපැමිණි කල්හිද, සෙසු ධාතුන් කෙරෙත්ද
(554) වසො'රසස යනාදියෙන් නිත්‍යයෙන් පැමිණි කල්හිද
මෙසින් විකල්ප කරණලදී. [පාණිනි: 7. 2. 28, 29.]

(මු-) 1078. දුනන ශානන පුණි දසන සපඨ වජනන
ඥපනා වා. (දුනන—ඥපනා: 1...වා 1.)

එනෙ ඥානනා: කතානනා නිපාතනනෙත වා. පක්‍ෂෙ දමිතා:
ශමිතා: පුරිතා: දුසිතා: සපාශිතා: ඡාදිතා: ඥපිතා:.

(ස-) ඥානනා:, ඥපුතනසානනවු; කතානනා:, කතපුතන
සානනද වු; එනෙ, දුනන යනාදි මේ ශබ්දයෝ; වා, විකල්ප
යෙන්; නිපාතනනෙත, නිපාතනස කරනුලැබෙත්.

දමු ශමු හිසි ශමෙ, ප්‍රෙරණවියෙහි (777) ඥ කල කල්හි
කම්මියෙහි කත, (1038) දිසි වේ, දුනනා: ශානනා: යනු වේ.
පක්‍ෂයෙහි (798) හුසු වේ, (554) ඉම්, (1070) ඥහට ලොප්
කල කල්හි, දමිතා: ශමිතා: කියාද වේ. පුරිච්ඡා පුරිච්ඡා නිපා
තනස වේ, පුණිණා: පක්‍ෂයෙහි (554) ඉම්, (1070) ඥහට
ලොපයි, පුරිතා: දසු ඉර් උත්කෂෙපමණ, දසනා:, පක්‍ෂ
යෙහි දුසිතා: සපඨ ඥ ශ්‍රුති-බාධයෝ, සපඨ:, පක්‍ෂයෙහි
සපාශිතා: ඡදකි සංවෘතො, ඥ කල කල්හි ඡනනා: පක්‍ෂ
යෙහි ඡාදිතා: ඥපත්මතු ඥපෙනා, ඥපනා:, පක්‍ෂයෙහි ඥපි
තා: [පාණිනි: 7. 2. 27.]

(මු-) 1079. ස්ථාය: ස්ථි. වා. (ස්ථාය: 6. ස්ථි 1. වා 1.)
ස්ථිතා: ස්ථිතවාත්, ස්ථානා: ස්ථානවාත්.

(ස-) ස්ථාය:, කත කතවතුපුතනසන් පරකල්හි ස්ථායධාතු
හට; වා, විකල්පයෙන්; ස්ථි, ස්ථිආදෙශ වත්තේය.

ස්ථායිච වෘඬො, ඊකාර ඉත් බැවින් (1071) ඉම් නිෂේධ
කල්හි මෙසින් ස්ථි ආදෙශ වේ, ස්ථිතා: ස්ථිතවාත්. පක්‍ෂ
යෙහි (642) යකාරලොපය වේ, ස්ථානා: ස්ථානවාත්. [පාණි
නි: 6. 2. 22.]

(මු-) 1080. පතයො'ගො: පාසොබෙත තු වා. (පතය: 6.
අගො: 6. පි 1. අසොබෙත 7. තු 1. වා 1.)

අග්‍රය ප්‍රකාශය පි සඳහා, ස්වාධීනතාවය තු වා තරයෝ.
පින. මුඛ, ප්‍රකාශය පින: සෙවිය.

(ස-) තරයෝ, ඒ කත කතවනුප්‍රකාශයන් පරකල්හි; අග්‍රය,
ගිසංඥා රහිතවූ; ප්‍රකාශය, ප්‍රකාශයානුභව; පි සඳහා, ප්‍රකාශය
වන්නේය; ස්වාධීනතාව, ස්වාධීනතා කෙරෙහි; අනුප්‍රාප්ත තු, අනුප්‍රාප්ත
ස්වාධීනතාව වූ ප්‍රකාශයානුභව වනාහි; වා, විකල්පයෙන් ප්‍රකාශය
වන්නේය.

මහසීව වැඩෙහි කත, (1071) ජිකාරය ඉන්බැවින් ඉමිනි
මෙහි වේ, මහසීව ඉන්බැවින් (1052) තකාරයහට තකාර
වේ. පින. මුඛ. අග්‍රය යනු කුමටය? ප්‍රකාශය මුඛ යන්
තෙහි ගිසංඥා අදි බැවින් ප්‍රකාශය නොවන හෙයින්, (642)
යලොපයයි. ස්වාධීන රහිතාවයෙහි වනාහි විකල්පයෙන්
ප්‍රකාශය වේ, ප්‍රකාශය පින: සෙවිය යනු වේ. සෙවියාගේ ස්වා
ධීනතාවය (265) දතයුතු. [පාණිනී: 7. 1. 28.]

(මු-) 1081. අභිධානියෝ. (අභි: 5. අභි-උධානියෝ 7..)

අභි: පරසර ප්‍රකාශය පි සඳහා තරයෝ, අභිධානියෝ. අපිනො
භි: අපින—මුඛ.

(ස-) අභිධානියෝ, අභිධානියා උධානියා යන මොවුන්
ගේ අපිනෙහි; තරයෝ, ඒ කත කතවනුප්‍රකාශයන් පර කල්හි;
අභි: පරසර, අයන්තර කෙරෙහි පරවූ; ප්‍රකාශය, ප්‍රකාශයානුභව;
පි සඳහා, ප්‍රකාශයවන්නේය.

ප්‍රකාශයානුභව මෙයින් පිද, (1052) තකාරය හට න:කාරය
වෙත්, අපිනො'භි: අපිනමුඛ. අභි, ලිඳයි. උධානියා, ගව
දීන්ගේ තරයයි.

(මු-) 1082. හ්‍රාදෝ: ස්ව: කෙතා ව. (හ්‍රාදෝ: 6. ස්ව:
1. කෙතා 7. ව 1.)

හ්‍රාදෝ: ස්ව: සඳහා තරයෝ කෙතා ව. ප්‍රහ්ලනා:

(ස-) තරයෝ, ඒ කත කතවනුප්‍රකාශයන් පරකල්හිද; කෙතා
ව, කතප්‍රකාශය පරකල්හිද; හ්‍රාදෝ, හ්‍රාදි ධානුභව,
ස්ව: සඳහා, හ්‍රාදි වන්නේය.

හ්‍රාදිධානියාදන, කතියෙහි කත, (1071) ඉමිනිමෙහිකල්හි
මෙයින් හ්‍රාදි වේ, දකාරයන බැවින් (1052) තකාරයහටද
දකාරයහටද තකාර වේ, ප්‍රහ්ලනා: [පාණිනී: 6. 4. 95.]

(මු-) 1083. දෙ-මො-මා-සාං ඩි සත්තං. (දෙ-සාං 6...භි: 1. ති 7. අණො 7.)

එතො භි: සතදණො තකාරො. දිතො සිතො මිතො සපිතො.

(ස-) අණො තකාරො, ගුණරහිත තකාරයා පරකල්හි; එතො, දෙ-මො-මා-සාං යන මේ ධාතුන්ගේ සානසෙහි; භි: සතත්, ඩතදෙය වන්නේය.

දෙයජෙදෙ, තකාරයා පරකල්හි හි වේ, ඉකාරය සිටිසි, දිතො. මොය නායෙ (මොපදෙයසි) සිතො. මා යනු මාසව රූපයයි, එහෙයින්, මෙම ප්‍රතිදුතෙ, මාඛලියබෙද, මාලව මානෙ, මාඛයව මානෙ, යන මේ ධාතුන්ගේ ග්‍රහණයයි. මිතො. සිද්ධි ඡායානිතිවෘත්තො සපිතො. දිතවාන් දිති: දිකා යනුද මෙසේයි. අණො යනු කුමටය? දුතා දුතං දුත්‍රම් යනාදි තත්හි ඩතදෙය නොවන පිණිසයි. [පාණිනි: 7. 4. 40.]

(මු-) 1084. ජායො ජා: (ජායො: 6 .. වා 1.)

ජිතො ජාතො. සිතො යාතො.

(ස-) ජායො, ගුණ හුවු තකාරයා පරකල්හි ජො-යො යන ධාතුවට; වා, විකල්පයෙන් ඩතදෙය වන්නේය.

මොයලුතො (608) ඔකාරයහට ආකාර වේ, මෙයින් හි වේ ජිතො, පක්‍ෂයෙහි ජාතො. යොය නිශානෙ, සිතො යාතො. [පාණිනි: 7. 4. 42.]

(මු-) 1085. යො වුතෙ නිතො. (යො: 6. වුතෙ 7. නිතො. 1.) සංසිතං වුතං.

(ස-) යො, ගුණහුවු කතප්‍රත්‍යයාගේ තකාරයා පර කල්හි යොධාතුවට; වුතෙ, වුත වාවෘ කල්හි; නිතො, නිතොයෙන් ඩතදෙය වන්නේය.

යොය නිශානෙ (608) ඔකාරයහට ආකාර වේ, සංසිතං වුතං. මේ ප්‍රයෝගය කතප්‍රත්‍යය හටමය.

(මු-) 1086. ධාකෙ භි: (ධාකො: 6. භි: 1.)

ධාකෙ භි: සතදණො තෙ පරෙ. හිතො.

(ස-) අණො තෙ පරෙ, ගුණ හුවු තකාරයා පර කල්හි; ධාකො, ධාධාතුවට; භි: සතත්, ඩතදෙය වන්නේය.

ධා කත, මෙයින් හි වේ, හිතො. හිතවාන්, හිති: හිකා හිති මං යනුද එසේමය. [පාණිනි: 7. 4. 42.]

(මු-) 1087. වරප්පොලො'දු. (වර-ඵල: 6. අත් 1. ල: 1.)
අනුසාරකාර ල: සකදණෝ නෙ. ප්‍ර-පුල්තා.

(ස-) අණෝ නෙ, ගුණ රහිත තකාරයා පර කල්හි; අනුසාරක, වර-ඵල යන මේ බාහුන් දෙදෙනාගේ; අකාර, අකාරයනෙම; ල: සකත්, ලකාර වන්නේය.

වර ගමනෙ යන මේ බාහු කෙරෙන් කත කතවනු ප්‍රත්‍යයන්ද, ක්කාචිප්‍රත්‍යයද පර කල්හි (554) වසො'රසය යන මේ ආදියෙන් ඉම්, නැවත අව්‍යවහිත තකාර රහිත බැවින් ලකාර නුමු කල්හි, වරිත:—වරිතවාන්—වරිතා කියාද වන්නේය. කති කල කල්හි (1033) හවිත්‍රතො: යනාදියෙන් ඉම්නිෂෙධ වේ, මෙයින් අකාරයහට ලකාර කල කල්හි, (228) දිසි වේ, චුර්තා: යනු වේ. ඤාඵලාභිදි, (1072) ඉම්නිෂෙධ කල්හි මෙයින් අකාරයහට ලකාර වේ. ප්‍රපුල්තා, පුල්ත වාන්, පුල්තා: යනුද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 7. 4. 89.]

(මු-) 1088. දද්දෙ'ධි. (දත් 1. ද: 6. අධි: 6.)

දුසංඥාසක බාවජිසක දත් සකත් අණෝ නෙ. දතා: අධි: කිං, ධිතා:

(ස-) අණෝ නෙ, ගුණ රහිත තකාරයා පර කල්හි; බාවජිසක, බාවාහු රහිතවූ; දුසංඥාසක, දුසංඥක බාහුහට; දත් සකත්, දත්ආදෙශ වන්නේය.

දුලලනො, දුහදනො, ඩුදුඤ්චිව, දෙචපාලනො, යන මේ බාහුන් සතරදෙනාහට දත්ආදෙශව දතා: යනු වේ, දතන වාන් දතා: දතකා යන මෙහිද මෙසේම ආදෙශ වේ. ඩුදුඤ්චිදනෙ යන මේ බාහු කෙරෙන්, දතත්‍රිමා කියාද වේ. අධි: කිං, කුමටය? ධිතා: යන තත්හි බාවජිත බැවින් දත් ආදෙශ නොවන හෙයිනි. ධෙටපානෙ යන බාහුහට බා කල කල්හි (612) ඩකදෙශ වේ. ධිතා: [පාණිනී: 7. 4. 46.]

(මු-) 1089. ග්‍ය ව සන වා. (ගි-අව: 5. ත 1. වා 1.)

ගෙරව: පරසකමො දුසංඥාසක වා ත: සකදණෝ නෙ. ප්‍රත්‍යා ප්‍රදත්‍යා:

(ස-) අණෝ නෙ, ගුණ රහිත තකාරයා පර කල්හි; ගෙරව:, ගිසංඥයා කෙරෙන් පරවූ අවිසංඥයා කෙරෙන්; පරසක, පරවූ; අධි:, බාවාහු රහිතවූ; දුසංඥාසක, දුසංඥක බාහුහට; වා, විකල්පයෙන්; ත: සකත්, තකාරාදෙශ වන්නේය.

තකාරයා පර කල්හි ප්‍රජුච්ඡි දුසංඥාක ධාතුහට මෙසින් තකාර චේ, ප්‍රත්තා, පක්‍ෂයෙහි ප්‍රදත්තා. අධි: යනු කුමටය? ධෙටපානෙ යන මේ ධාතුහට ප්‍රධිතා යන මෙහි තකාර නො වන බැවිනි. අවි: යනු කුමටය? නිද්දිත්තා: යන මෙහි ස්වර රහිතයා කෙරෙත් දුධාතුහට තකාර නොවන බැවිනි. [පාණිනී: 7. 4. 47.]

(මු-) 1090. ඝෝ ද-නෙ හිව: (ඕ: 1. ද-නෙ 7. හිව: 6.) නිත්තං, ඉව: කිං, ප්‍රත්තං.

(ස-) දුනෙ, දුධාතුහට ආදෙශ කරණලද තකාරයා පර කල්හි; හිව:, හිසංඥා කෙරෙත් පරවූ ඉවිසංඥාහට; ඕ:, දීඕ වන්නේය.

වාගබ්ද දෙදෙනකුගේ මධ්‍යයෙහි පැවති බැවින් මේ සූත්‍රය ආදිවූ අභිප්‍රසාදයන්ගේ නිත්‍යතාවයයි. නිත්තං යනු ප්‍රච්ඡිසූත්‍රයෙන් දුධාතුහට තකාර කල කල්හි මෙසින්, නි යන මෝ හට දීඕ චේ. නිත්තී:, පරිත්තං. අනුත්තං. යනුද මෙසේමැයි. ඉව: කිං, කුමටය? ප්‍රත්තං යන මෙහි ඉවි නොවන හෙයින් දීඕ නොවීමයි. [පාණිනී: 6. 3. 124.]

(මු-) 1091. ජග්ධොදෙ යපි ව. (ජග්ධ: 1. අද: 6. යපි 7. ව 1.)

අදෙ ජග්ධ: සත් අණෝ නෙ යපි ව. ජග්ධං.

(ස-) අණෝ නෙ, ගුණරහිත තකාරයා පර කල්හිද; යපි ව, යප්ආදෙශය පරකල්හිද; අද:, අදධාතුහට; ජග්ධ: සත්, ජග්ධාදෙශ වන්නේය.

අදලො හක්‍ෂණේ යන ධාතුයි, ජග්ධං, යනු කත ලද්දේය යන අර්ථයි. ක්‍රියාපදවය කරණකොටගෙණීම ප්‍රයෝගකරණ ලබන්නාවූ අදධාතුහට ජග්ධාදෙශ වෙයි යන අර්ථයි, එහෙයින් පත්ව තණ්ඩුලාදියෙහි ප්‍රසිඛ වූයේ අනතං යි වන්නේය. ජග්ධං යනු හක්‍ෂ්තං යන අර්ථයි. ධාතුහට ජග්ධාදෙශ කල කල්හි (575) තකාරයහට ධකාර චේ, (64) ප්‍රච්ඡි ධකාරයහට දකාර චේ, යප්ආදෙශ කලකල්හි ප්‍රජග්ධා යනු චේ, ක්තාවි ප්‍රත්තාය කල කල්හි පලමුකොට ජග්ධාදෙශ කල කල්හි පසුව යප්ආදෙශ කල කල සිඛවිම හැකි වූයේද මෙහි, යපි යි ග්‍රහණය, ක්තාවිප්‍රත්තායාගේ ස්වානායෙහි යප්ආදෙශ කිරීමට පලමු ධාතුප්‍රකාශිතට කිසිත් ක්‍රියාවක් නොවන්නේය යනු ප්‍රකාශකිරීම පිණිසයි, එහෙයින් විමුවා යන මේ ආදියෙහි

(211) කුච්චි නොවන්තේය, ප්‍රවිෂ්‍ය යනාදියෙහි ඡබ්ආදෙශ නොවන්තේය (154) ප්‍රණිහ්‍ය යනාදියෙහි (237) ධබ්චි නොවන්තේය, ප්‍රලිහ්‍ය යනාදියෙහි (175) එකාර නොවන්තේය, ආපෘෂ්‍ය ප්‍රදිව්‍ය යන මෙහිද ශකාර උච්ච දෙක නොවෙත්. (814.) - [පාණිනී: 2. 4. 36.]

(මු-) 1092. ශෙ වාදිචේ කතා: (ශෙ 7. ව 1. ආදිචේ 7. කතා: 1.)

ආදිචේ විහිතා: කෙනා ශෙ සතත් එභාවයෝච්ච. ප්‍රකාතා: කටං ස:, ප්‍රකාතා: කටසෙනන. (1051) ශෙ ඡී ඉති ප්‍රක්ෂිණ: ස:. ප්‍රක්ෂිණං ප්‍රක්ෂිතං තෙන, ක්ෂිණ: ක්ෂිතො'යං තපස්වි, ක්ෂිණායු: ක්ෂිතායු: ශත්‍රු:.

(ස-) ආදිචේ, ක්‍රියාරම්භයෙහි; විහිතා: කතා:, කරණලද කතා ප්‍රත්‍යයනෙම; ශෙ, කතෘයෙහිද; එභාවයෝච්ච, කම්භාව දෙක් හිද; සතත්, වන්තේය.

කතෘයෙහි කතයි ප්‍රකාතා:, කිරිමපිණිස පටන්ගත්තේය. කටං යනු අනුක්ත කම්භි, ස: යනු උක්ත කතෘයි. ප්‍රකාතා: කටසෙනන, යන්නෙහි මෙයින් කම්භයෙහි කතයි, මෙහි කට: යනු උක්ත කම්භි, කිරිමට පටන්ගන්නාලද කටයයි. ශෙ ඡී ඉති, ශෙ ඡී: යනාදියෙන් දීඡීචේ, ක්ෂි ක්ෂයෙ, මෙයින් කතෘයෙහි කත වේ, අකම්භ බැවින් දීඡීය නිත්‍යයි, ක්ෂි යන දීඡීත් තයා කෙරෙන් (1052) තකාරයහට නකාර වේ, (111) න්ධයි, ප්‍රක්ෂිණ: ස:. ප්‍රක්ෂිණං ප්‍රක්ෂිතං තෙන, යන මෙහි භාවයෙහි කතයි, (1051) මෙහි විකල්පයෙන් දීඡීයි, දීඡී නුච්ච පක්ෂයෙහි තකාරයහට නකාරද නොවේ. ක්ෂිණ: ක්ෂිතො'යං තපස්වි, යන මෙහි මෙයින් කතෘයෙහි කතයි, දිනභාවයෙහි විකල්පයෙන් දීඡීයි. වෘරිම කරණකොට ගෙන දිනභාවප්‍රාප්ත තපස්වියයි. ක්ෂිණායු: ක්ෂිතායු: ශත්‍රු: යන්නෙහිද ආක්‍රොශයෙහි විකල්පයෙන් දීඡීයි. ප්‍රක්ෂිණං ප්‍රක්ෂිතං යනාදිය භාවයෙදන ක්‍රොශයන් කෙරෙහි ක්‍රමයෙන් උද්භරණයෝයි. [පාණිනී: 6. 4. 71.]

(මු-) 1093. ගතාපිච්චි ගි ස්ථාස වස ජන ජා ශ්ලිප රුහ:. (5.) එහෙක ශෙ ක්තා: සතත් එභාවයෝච්ච. ගඛාං ගතා: කෘෂ්ණං ප්‍රාප්තා:, ශයිතා:, ශෙෂමධිශයිතො විජ්ඣු:, චෛතුෂ්ඨමධිශයිතා:, ශිවමුපායිතා:, හරිදිනමුපොෂිතා:, රාමමනුජ

තො'ව්‍යුතා, විශ්වමනුජීර්ණෝ'නනා, ලක්ෂ්මිමාශ්ලිභො මුතු
 ඥා, ගරුඛමධිරුභො ගොවිඥා.*

(ස-) එහා, ගතාපි ධාතු අකම්කධාතු-ශි-සා-ආස-වස-
 ජන-ජා-ශ්ලිභ-රුභ යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; ඝෙ,
 කඛීයෙහිද; භිභාවයොශ්ව, කම් භාව දෙක්හිද; කතා සත්,
 කතප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඝෙ, ව, කතා, යන මේ තුණ් අනුවාතයි. පරසුත්‍රයෙන්ම
 සිඛකල්හි මෙහි ගතාපිධාතුහුගේ ග්‍රහණය, ගතාපි ප්‍රාප්තාපි
 දෙදෙනා තමා එකාචී බැවින් දෙදෙනා කෙරෙන් කඛීයෙහි
 කතප්‍රත්‍යය වන්නේය. පරසුත්‍රයෙහි වනාහි එකම ගතාපියා
 කෙරෙන් කත වන්නේය ප්‍රාප්තාපියා කෙරෙන් වනාහි දෙනා
 වන්නේය යනු හැඟවීම පිණිසයි. ශිසාදි ධාතූන් අකම්කති
 යෙන්ම ලද කල්හි නැවත ගැන්ම යමිකිසි කාරණයෙකින්
 සකම්කභාවය වූ කල්හිද කඛීයෙහි කතප්‍රත්‍යය ලැබීම පිණිසයි.
 ගතා යන මෙහි ගම්ධාතුහු කෙරෙන් මෙයින් කත කල කල
 (676) ඤමිලොපය චේ, සචේ ගතාපී: ඤනාපී: ප්‍රාප්තාපී:ශ්ව,
 යි වචන බැවින්, ප්‍රාප්තා යන මෙහි ගතාපියෙන්ම කඛීයෙහි
 කත චේ, ගම්භාවට ගිය නැතැත්තේ කෘෂ්ණ කර පැමිණි
 යේය යන අර්ථය. ලබ්ධි: යනුද එසේම වෙයි. ශයිතා යන
 මෙහිද අකම්ක බැවින් ශි ස්වප්නෙ යන ධාතුහු කෙරෙන්
 කඛීයෙහි කත චේ, (554) ඉම්, (1068) ගුණ චේ, අකම්කධාතුයි.
 ගෙතෙම සයනය කෙළේය යන අර්ථය. අධිශයිතා යන මො
 හුගේ ශෙෂම් යිද, අධිෂ්ඨිතා යන මොහුගේ වෛතුණ්දිම්
 යිද අධිකරණවිශේෂ (281) කම්තියයි. අධිෂ්ඨිතා යන මෙහි
 (1083) -චි චේ, ශෙෂ යන අනන්ත නාරජ්‍යයි. වෛතුණ්දි,
 විෂ්ණුලොකයයි; ස්වාධාතුයි. විෂ්ණුතෙම අනන්ත නාරජ්‍ය
 කෙරෙහි සයනයකෙළේය. අධිෂ්ඨිතා යනුද එසේමයි. උපා
 සිතා යනු ආරාධනාපීය බැවින් සකම්කතියයි, උප ආච්ච ප්‍රීත
 ආසධාතුහු කෙරෙන් කඛීයෙහි කතයි. එසේම ඝොෂමධා
 සිතා යනාදියෙහි අධිකරණයාගේ කම්තියෙහිද කඛීයෙහි
 ක්ත චේ. උපොෂිතා යන මොහුගේ හරිදිනම් යි (282) කම්

* නාසති සං යෙෂාං තෙ අසා: ගතාපීශ්ව අසාශ්ව ගිශ්ව
 ස්වාශ්ව ආසශ්ව වසශ්ව ජනශ්ව ජාශ්ව ශ්ලිභශ්ව රුභ ව තත්
 තස්මාත්.

කිය ඇති කල්හිද කතියෙහි ක්‍රියා වේ, මෙහි (1066) ඉමි, (661) ජි, ඡතිය වේ, උපපුච්ච සධාතුයි. අනුජන: අනුජිණී, සි අනුපුච්ච ජන-ජන යන මේ ධාතූන්ගේ සකම්කතියයි, පසුව ඉපදිමි ආදිය යමක්නුගේද එම කතිය වෙයි. ජන: යනු (1071) ඉමිනිමෙධ කල්හි (655) ඩාආදෙයයි, ජනධාතුයි. ජිණිණි, සි (1053) ඉමිනිමෙධ කල්හි (628) ඉර් වේ, (228) දිසිසි, ජන වයොහානො යන ධාතුයි. ආ ශ්ලිෂ්ට: අධිරූපී, සිද සකම්කතාවයෙහිද කතියෙහි ක්‍රියා වේ. රූපී: යන මෙහි (175) හකාරයහට ස්කාරද, (575) තකාරයහට ධකාරද, (74) ධකාරයහට ස්කාරද,, (77) ස්කාරලොපයද පුළියහට දිසිද වෙත්, ශ්ලිෂ්ඨ ආලිච්ඡගනො, රූහ ජන්මප්‍රාද්‍යාචයො: යන ධාතූන්ගේ උද්ගරණයෙයි. [පාණිනී: 3. 4. 72.]

(මු-) 1094. ධ්‍රැව්‍යග්‍යාදනාපීත් ඩෙ ව. (ධ්‍රැව්‍ය-ග්‍යාදනාපීත් 5. ඩෙ 7. ව 1.)

නිශ්චලාපීත් ග්‍යාපීත් භොජනාපීච්ච කෙනා ඩෙ සත් ස්භාවෙ ඝෙ ව.*

මුතුඥසං සිතමිදමිදං යාතං රමාපතො,

භුක්ත මේතදනනසංසත්‍යපු භොපෙත දිද්‍යාචො.

(ස-) නිශ්චලාපීත්, නිශ්චලාපියා කෙරෙත්ද; ග්‍යාපීත්, ගමනාපීයා කෙරෙත්ද; භොජනාපීච්ච, භොජනාපියා කෙරෙත්ද ; ඩෙ, අධිකරණයෙහිද ; ස්භාවෙ, කතිය හා භාවය වාච්‍ය කල්හිද ; ඝෙ ව, කතිය වාච්‍ය කල්හිද ; ක්‍රියා: සත්, කතා ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

මුතුඥසං, කෘෂ්ණහු විසින් ; ඉදං, මේ ලතාදියෙන් වැසු නාවු කුඤ්ජයෙහි ; ආසිතං, අසඬලඋපවෙගනො, නිශ්චලාපිය බැවින් අධිකරණයෙහි ක්‍රියායි, ඉදං සි අධිකරණය උක්තයි, හිදිනාලදී. රමාපතො, කෘෂ්ණහු විසින් ; ඉදං, මේ කුඤ්ජයෙහි ; යාතං, යාල ගතො, අධිකරණයෙහි ක්‍රියායි, ඉදමි සි අධිකරණය උක්තයි, ගමන් කරණලදී. අනනසං, කෘෂ්ණහු විසින් ; එතත්, මේ ගස්මුල්හි ; භුක්තං, භුජ්‍යේ ධ්‍රැව්‍යා හුණු භක්ෂ, අධිකරණයෙහි ක්‍රියායි, එතත් සි අධිකරණය උක්තයි, සුව අනුභවකරණලදී. දිද්‍යාචො, (මුතුඥයා) දක්නාකැමතිවූ ;

* ධ්‍රැවො නිශ්චලො, ධ්‍රැවසං භාවො ධ්‍රැව්‍යං, ධ්‍රැව්‍යඤ්ච ගතීන් ව අදනඤ්ච සමාහාරෙ තත් අවො යසං ස තස්මාත්.

ගොප්‍යා, ගොපාලභායාචාර්ය; ඉති උච්ඡා, මෙසේ කීහ. සියලු තත්ත්ව (306) කාමුක යනාදියෙන් කතීයෙහි ඡේදයි. කමිස වාච්‍ය කල්හි උද්‍යුතරණ මෙසේයි, මුතුකුණු පීඨං අධ්‍යයනං, මුද්‍රා යාතා, යාදිකානනං. භුක්තං. භාව වාච්‍ය කල්හි මෙසේයි, මුතුකුණු ආසිතං, යාතං, භුක්තං යනුයි. කතීය වාච්‍ය කල්හි මෙසේයි, මුතුකුණු පීඨං ආසිතං, මුද්‍රා. යාතා, යාදිකානනං භුක්තං යනාදියයි.

(මු-) 1095. ඥාතව්‍යාපි ඥාතව්‍යාපි සහි. (ඥා—ඥා
දෙ: 5. සහි 7.)

එහෙක වර්තමානෙක කතා සහත් නෙහු. විදිතා පුජිතා වාඤ්ඡිතා, ඉධි: සිලිතා: සිලිතා: වුවකිනගො.*

(ස-) එහෙක, ඥාතව්‍යාපි පුජිතව්‍යාපි ඉව්‍යාපිතව්‍යාපි ඉත්සංඥා ඥා පුජිත වාත ඥාතව්‍යාපි යන මොවුන් කෙරෙන් පරව; නෙහු, ඒ කමි භාව කතීය යන මේ අවිසන් කෙරෙහි; වර්තමානෙක, වර්තමානකාලයෙහි; කතා සහත්, කතප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සහි යනු වර්තමානකාලයෙහි, අතීතයෙහිද වත්තවයි. මේ සුත්‍රය කාලමාත්‍රය විධානකෙරෙහි, කමාදිය වාච්‍ය කල්හි වනාහි යෙදෙන පරිද්දෙන් වන්නේය යන අවිසි. විදලඥ නෙ, කමියෙහි ක්ත වේ, විදිතා, දත්තාලංඛි යන අවිසි. පුජක පුජ (1070) ඥාතව්‍යාපි වේ, පුජිතා, පුදන ලැබෙයි. වාඤ්ඡිතා, වාඤ්ඡිතා, කැමතිවනු ලැබෙයි. මොවුන් නෙ රෙහි කමියෙහි ක්තයි, ඥා ඉති ධම්ම ඉති, අකමික බැවින් (1093) කතීයෙහි ක්තයි, (1071) ඉතිනිෂේධයි, (567) නකාර ලොපයද, (575) නකාරයහට ධකාරද, (64) පුච්ඡ ධකාරය හට දකාරද වෙත්, ඉධි: බලයි යන අවිසි. ඥා සිලසමාධෙය, කමියෙහි ක්ත කල කල්හි, සිලිතා, විත්තයාගේ එකකිය කරණුලැබෙයි යන අවිසි. ආදිශබ්දය හෙතුකොටගෙන, ඥා රක්ෂපාලනෙ, රක්ෂිතා: යනාදියයි. ගණපාඨයෙහි සිලාදිහුද ඥාකාරානුබන්ධයෝයි.

(මු-) 1096. සි-ප-ම-වත්-ක්වසු-කානො. (සි-ප-ම-වත්
1.. කිසු-කානො 1..)

* ඥා ඥානං, ඥානස්ව අර්ථා ව ඉව්‍යා ව ඥාතව්‍යාපි: අවිසි යෙහොනෙ ඥාතව්‍යාපි: ඥාතව්‍යාපි: ස ඥාතව්‍යාපි: (ධාතූ:)
ආදි ර් යස ස සිලාදි: නතා: ඥාතව්‍යාපි: ස ඥාතව්‍යාපි: සිලා
දිස්වෙති තස්මාත්.

බොරොත්තු ක්‍රමාත් එක පමණින් සහ. බහුලවත්, ජන ගණනාත් ජනගහණයත්, දුටුවත් දිවුවත්, විවිධත් විවිධත්වයත්.

(ස-) බොරොත්තු ක්‍රමාත්; එක, සියලුම; පමණින්, පරමෙහිපද ආත්මනෙපද දෙක මෙන්; එකතු, මේ කිසි-කිසි දෙයක් ; ක්‍රමාත්, ක්‍රමයෙන් ; සහ, අනිත් කාලයෙහි වන්නාහ. සි-පමණින් සි-පමණින්, එකෙකින් අනිත් කාලයෙහි කතා වාච්‍ය කල්හි පරමෙහිපද යොග්‍යවූ බාහු ක්‍රමාත් කිසිප්‍රත්‍යයද ආත්මනෙපද යොග්‍යවූ බාහු ක්‍රමාත් කාන ප්‍රත්‍යයද උභයපද යොග්‍යයන් කෙරෙන් කිසි කාන දෙකද වන්නේය. කම්යද භාවයද වාච්‍ය කල්හි කානප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අර්ථය. කිසි කාන දෙයෙකුත් ඉන්සංඥා-කතාරය ගුණ නොවීම පිණිසයි, උකාරය ලකුණ පිණිසයි. බහුලවත් යනු හත්, මෙයින් කිසි, (567) නිකාරලොපයද, (558) විකාර, (564) විසංඥයාගේ පරිභාගලොපාදියද, බහුල වස්තුවක් කෙරෙන් සිදු, (192) ඉන්සංඥා උකාර බැවින් නුග්ද, නස්අනන්ත බැවින් (164) දීඝිද, (193) සකාර ලොපයද වෙත්. එසේම සුත්‍රිලිඛිතයෙහි (257) උකාරය ඉන් බැවින් ර්ජද, (229) වකාරයහට උකාරය වෙත්, බහුල. ජන කිසි, විකාරයයි, (699) විකල්පයෙන් ගුණ වේ, පෙරමෙන් සිඛකට යුතු, ජනගණනාත්, පක්‍ෂයෙහි ජනගහණයත්. දිව කිසි, (814) වකාරයහට උභ, විකාරය වේ, දුටුවත්, සිවිභක්තිව පෙර මෙන් සිඛකල කල්හි, දුටුවත්, පක්‍ෂයෙහි (642) වකාර ලොපය කල කල්හි, දිවුවත්. එසේම විවිධ-කිසි, ජනගහණය (814) විකල්පයෙන් කතාර වේ, විවිධත්, පක්‍ෂයෙහි විවිධ වන්නේ. [පාණිනී: 3. 2. 106, 107.]

(ඉ-) 1097. වසො සියෙකාජිනිනාන ඉම්. (වසො: 6. සස-එකාව-ස-ඉන-ආන: 5. ඉම් 1.)

සස එකාවෝරෝති රින ආදනනාව වසො රිම් සසත්, නානාතා. ජනවත් ආදිවත් ආරිවත් ර්ජිවත් දිවුවත්.*

(ස-) සස, සස්ආදෙශයා කෙරෙන්ද ; එකාව, එකකාර බාහු ක්‍රමාත් කෙරෙන්ද ; අරෝති, සාධානුකූල කෙරෙන්ද ; ඉන, ඉන්බාහු ක්‍රමාත් කෙරෙන්ද ; ආදනනාව, ආකාරනන බාහු ක්‍රමාත් කෙරෙන්ද පරවූ ; වසො, වස්තුප්‍රත්‍යයහට ; ඉම් සසත්, ඉම්

* සස ව එකාව සාත්ව ඉන ව ආව ව තස්මාත්.

ආගම වන්නේය ; අන්‍යතා, අන්‍ය ධාතුහු කෙරෙන් ; න, ඉමි
ආගම නොවන්නේය.

ඝස්ආදෙශයා වෙනම ගැන්ම හෙතුකොටගෙන, එකාචි
යන්නහුගේ ගැන්ම විනි කළ කල්හිද යමක් එකඟව ගෙන
වේද ඔහුම ගතයුතුය යනු සඳහා වෙයි. මේ ධාතූන් කෙ
රෙන්ම වසුප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි ඉමි වෙයි, අන්‍ය ධාතූන්
කෙරෙන් ඉමි නොවෙයි යනු නිසමයි. ජක්ඛවාන් යන මෙහි
අද කුසු, (674) ධිං වායන්තෙන් ඝස්ආදෙශ කළ කල්හි
මෙසින් ඉමි, විනාදිය කළ කල්හි, (230) උචිතට ලොප් වේ,
(64) ඝකාරයහට කකාරද, (111) ඡනියද වෙන්, ජක්ඛවස්
ශබ්දයෙන් සි කළ කල්හි සිහට ලොප්ව-නුණ්ව-නස්ථතාය
හට දීඝිව-සකාරලොපය වි-ජක්ඛවාන් යනු වේ, පක්‍ෂයෙහි අද
ධාතූහට විනි කළ කල්හි (564) ධිංඤායාගේ දකාරලොපයද
අකාර දෙක සකිද වෙන්, එකල්හි එකඟව ධාතු බැවින්
මෙසින් ඉමි වේ, ආදිවස් ශබ්දයා කෙරෙන් පලමු මෙන් සිඛ
කළ කල්හි ආදිවාන් යනු වේ. එසේම යජ කුසු-විනිද, ධි
හටද මූලයහටද ජක්ඛදෙශද, එකඟව බැවින් මෙසින් ඉමිද
වෙන්, සිඛ කල්හි ජජ්වාන්. වසධාතුවෙන් එසේම සිඛකළ
කල්හි උච්චිවාන්. එසේම ත්‍යාජි යනාදියෙන් ධිහට ලොප්
කළ කල්හි, පෙවිවාන්-හෙජ්වාන් යනාදිය වේ, සාධාතු, කුසු,
විනිද, ධිංඤා සාකාරයහට අකාරද (615) මූලයහට ගුණද,
අකාරයහට සකිද වෙන්, ආර්වාන්. ඉතකුසු, විනිද, (683)
ඛිහට දීඝිද, (681) මූලයහට යකාරදවෙන්, ජජ්වාන්. දුධාතු
කුසු, විනාදියද, (701) ශ්‍යාදෙවක්‍ය යනාදියෙන් ආකාරලො
පයද වෙන්, දදිවාන්. [පාණිනී: 7. 2. 68.]

(මු-) 1098. හන-ගම-දුග-විග-විඤ්ඤා වා. (හන—විඤ්ඤා
5. වා 1.) එහෙක වසො ඊමි සඝවා.

ජක්ඛිවාන් ජක්ඛන්වාන්, ජග්මිවාන් ජගන්වාන්, දදුශිවාන්
දදුශාන්, විවිශිවාන් විවිශාන්, විවිදිවාන් විවිවාන්.

(ස-) එහ්‍යා, හන-ගම-දුග-විග-විඤ්ඤා යන මේ ධාතූන් කෙ
රෙන් පරවු; වසො, වසුප්‍රත්‍යයාහට; වා, විකල්පයෙන්; ඉමි
සඝන්, ඉමි වන්නේය.

හන කුසු, මෙසින් විකල්පයෙන් ඉමි, විනාදියද, (230)
උචිලොපයද, (189) හ්‍ය යන්නහට ඝ්‍යද වෙන්, ජක්ඛිවාන්,
පක්‍ෂයෙහි (679) හන්යන්නහුගේ හකාරයහට ඝකාරවේ, ජඝ

න්වාන්. ගම කිසු, උච්ච්චාපය කල කල්හි, ජග්ථිවාන්, පක්‍ෂයෙහි (202) මකාරයහට නකාර වේ, ජගන්වාන්. දූශ කිසු, දදූශිවාන්, පක්‍ෂයෙහි දදූශවාන්. විශ කිසු, විවිශිවාන්, පක්‍ෂයෙහි විවිශවාන්. විඤ කිසු, (567) නකාරලොපය වේ, විවිදිවාන්, පක්‍ෂයෙහි විවිවාන්. [පාණිනී: 7. 2. 68.]

(මු-) 1099. දූශ්වාන් සාත්වාන් මිථිවාන්. (1...)

එතෙ වසන්තා නිපාතානෙත.

(ස-) වසන්තා, වසුප්‍රත්‍යයානතු; එතෙ, දූශ්වාන් සාත්වාන් මිථිවාන් යන මොව්හු; නිපාතානෙත, නිපාතනයකරනු ලැබෙත්.

දූශාඪ දූතෙ, තාලව්‍යන්තයි, කිසිකෙනෙත් දන්තානනය ගණිත්, කිසු වේ, නිපාතනයෙන් සිඬයි, දූශ්වාන් යනු වේ. සහජඛශකෙන, සාත්වාන්. මිභො සෙවතෙ, කිසු-මිථිවාන්.

(මු-) වක්‍රාණ: ජජගර්ණ: ජජග්‍රාණ: අනුවාන:

(ස-) කානප්‍රත්‍යය උද්ගර්ණ කෙරේ, කාඤ්ඛාතුහු කෙරෙන් කතීයෙහි හෝ කමීයෙහි කානප්‍රත්‍යය වෙයි, විකිද, ඩිසංඤාහට කායකීද, සාකාරයාහට රකාරද, ඡුකියද වෙත්, වක්‍රාණ: ජාගාධාතුහු කෙරෙන් කමීයෙහි කානද, විකාදියද, (699) විකල්පයෙන් ගුණද වෙත්, ජජගර්ණ: පක්‍ෂයෙහි සාකාරයහට රකාරදිය වේ, ජජග්‍රාණ: අනුප්‍රථි බුදු, කතීයෙහි කානප්‍රත්‍යය වන්නේය, (725) බුදුහට ව්‍යාදෙශයි, විකාදියයි, (651) ඩිහට ජකදෙශයි, (661) මුලයහට ජකදෙශයි, අනුවාන: අඛගසහිත වෙද හදුරන්නෙත්. [පාණිනී: 6. 1. 12.]

(මු-) 1100. කි-ප-ම-වන් ශතා-ශානො. (කි-ප-ම-වන් 1.. ශතා-ශානො 1..)

බොරෙනො ක්‍රමාත් කෘ: ප-ම-වන් ස්‍රා: පවන්.

(ස-) බො: ධාතුහු කෙරෙන් පරව ; එතො, මේ ශතා ශානදෙදෙන; කෘ: කිසංඤාහට; පමවන්, පරයෙව්පද අත්මනෙපද දෙක මෙන්; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; ස්‍රා: වන්තාහ. වර්තමාන කාලයෙහි කතී වාච්‍ය කල්හි පරයෙව්පදයොග්‍ය ධාතුහු කෙරෙන් ශතාප්‍රත්‍යයද අත්මනෙපද යොග්‍ය ධාතුහු කෙරෙන් ශතප්‍රත්‍යයද උභයපද ධාතුහු කෙරෙන් උභයපද යද වන්නේය, එසේම කමීයද භාවයද වාච්‍ය කල්හි සියලු ධාතුන් කෙරෙන් ශතප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අභිප්‍රේ.

ශකාරය ඉන් බැවින්, රසංඥයි, ඉන් පකාර රහිත බැවින්ද ඩි වේ, ශතාප්‍රත්‍යයාගේද සාකාර ඉන්සංඥය ලකුණ පිණිසයි, මොවුන්ගේ ප්‍රයෝගයෙහි ක්‍රියාසමාප්තියක් නැත්තේය යනු දනගුතු. පවත් යනු ඩුඤ්ඤාත් පව පාකෙ, ශතා-(541) ශප්, (543) අකාරලොපය වේ, පවත්ශබ්දයයි, සි කල කල්හි සාකාරය ඉන් බැවින් (192) නුණ්, (193) සංයෝගානත ලොපයයි, පවත්. ස්ත්‍රීලිඛිතයෙහි සාකාර ඉන්බැවින් (257) ඊප්, (245) නුණ්, සවනහි යනු වේ. [පාණිනී: 3. 2. 124.]

(මු-) 1101. ශානෙනො මන්. (ශානෙ 7. අත: 6. මන් 1.) අකාරසූ මන් සඤ් ශානෙ. පවමාන:

(ස-) ශානෙ, ශානප්‍රත්‍යයා පරකල්හි; අකාරසූ, අකාරයාගේ ස්ථානයෙහි; මන් සඤ්, මන්ආගම වන්නේය.

මන්සත්තනුගේ නකාරය ඉන්, පවමාන: යන මෙහි කතීයෙහි ශාන, ශප්, මෙසින් මන්. කම්යෙහි විප්‍රෙණ පව්‍යමාන ඔදන: යනු වේ. [පාණිනී: 7. 2. 82.]

(මු-) 1102. සා'සොසූ. (ඊ 1. ආ 1. ආස: 5. අස 6.) ආස: පරසසූ (ශානසූ) ආ ඊ සඤ්. ආසින:

(ස-) ආස: පරසූ, ආසධාතුහු කෙරෙන් පරවූ; අස, මේ ශානප්‍රත්‍යයාගේ; ආ, ආකාරයනෙම; ඊ සඤ්, ඊකාර වන් වේය.

ආසච්චලපවෙශනෙ, කතීයෙහි ශානද, (541) ශප්ද, (543) අකාරලොපයද, මෙසින් ආකාරයහට ඊකාරද වෙත්, ආසින: [පාණිනී: 7. 2. 83.]

(මු-) 1103. වෙනෙන: ශතු: ක්වසුචා. (වෙනෙන: 5. ශතු: 6. කසු: 1. වා 1.)

විද: පරසූ ශතු: කසු: සඤ්. විවාන් විදන්.

(ස-) විද: පරසූ, විදධාතුහු කෙරෙන් පරවූ; ශතු:, ශතාප්‍රත්‍යයාහට; වා, විකල්පයෙන්; කසු: සඤ්, කසු වන්නේය.

කසුප්‍රත්‍යයා තමා ශතාප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානයෙහි ජනභාවය කරණකොටගෙන විනිසද අනිතනිසද නොවන්නේය. විද ලඤ්ඤ, ශතා, ඔහුගේ ස්ථානයෙහි කසු, විවස් ශබ්දයයි, එසින් සි, (192) නුණ්ද, (164) දිඬිද, (193) සංයෝගානතලොපයද වෙත්, විවාන් යනු වේ, පක්‍ෂයෙහි විදන් යනු වේ. [පාණිනී: 7. 1. 36.]

(මු-) 1104. **ශක්තිවයසනාවච්ඡිලො ගනු: ශාඛා:** (ශක්ති-
වයස්-නාවච්ඡිලො 7. ගනු: 6. ශාඛා: 1.)

ශතූ, නිස්සාන, කවචං විහ්‍රාණ, භාගං ගුණ්දීප්තය.

(ස-) කෙත්වියසතාවප්ලෙභ, සාමච්ඡිකය යෙවනාදිය තත්ඤ්ඤාචාර්යය යන මේ අවසන් කෙරෙහි; ශතූ, ශතාප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානමෙහි; ශානූ, ශානප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ශක්ති යනු සාමූහිකයයි, වයෝ යනු යෞවනාදියයි, තාවච්ඡිත්‍රය නම් තත්ත්වභාවයයි. ශත්‍රුං නිස්තානා, යන මෙහි නිපුළි හනධාතු, ශතෘ, ශක්තෘථියෙහි ශතෘස්ථානයෙහි මෙයින් ශාන, (670) ශප්තව ලොප්ද, (230) උච්ච්ලොපයද, (189) භ්නයන්ත හව ස්තද වෙත්. කවචං (වම්) විත්‍රාණා යනු භාධාතු, ශතෘ, යෞවනවූ වයස්හි යන අථියෙහි ශතෘස්ථානයෙහි මෙයින් ශාන, (726) භ්වාදි රෙ වී, චිතියි, ඩිසංශු භකාරයහව (559) ඛකාරද, (729) ඩිහව ඩිද, (107) නිතියද වෙත්. භොගං ගුරුජ්ජානා යන මෙහි ගුජ-ශතෘ, තත්ත්වභාවාථියෙහි ශතෘස්ථානයෙහි ශාන, රුධාදි බැවින් (738) ශ්නණී, (759) නණී යන්නහව න් යන්නද, ඕහව (46) ශුකාරද වෙත්. [පාණිනී: 3. 2. 129.]

(මු-) 1105. නී-ප-ම-ට්ඨන් සසතෘ-සසමානෙහි. (නී-ප-ම-ට්ඨන් 1 .. සසතෘ-සසමානෙහි 1 ..)

බො රෙනෙ, ක්‍රමාත් නිසි පි-ම-වත් සිතා. කිරිමත් කිරි
මුත්.

စွဲသီ သဘာဝိတောဒိး.

(ස-) බොෂ, ධාතුහු කෙරෙන්; එතෙඟ, සහනා සහමාන යන මේ ප්‍රත්‍යයෝ; ත්‍යෂ, තීසංඥයහට; පමවත්, පරස්මෙවපද ආත්මනෙපද මෙන්; ක්‍රමාත්, පිළිවෙළින්; සහෂ, හවිෂ්‍යත් කාලයෙහි වන්නාහ.

භවිෂ්‍යත් කාලයෙහි කතෘයෙහි පරයෙහි පදයෙහි වූ ධාතූන් කෙරෙන් සහනප්‍රත්‍යයද ආත්මනෙපදයෙහි විගය්‍යවූ ධාතූන් කෙරෙන් සහමානප්‍රත්‍යයද උභයපදයෙහි ධාතූන් කෙරෙන් ප්‍රත්‍යයවයද වන්නේය. එසේම කම්භයද භාවයද වාච්‍ය කල්හි සහමානප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අර්ථය. කෘධාතූ-සහන, (617) ඉමි, ගුණද, ඡිකිතද වෙත්, කර්ෂණත්, සහමානප්‍රත්‍යය වේ, කර්ෂණමාණු.

සාතොදිපාදය නිමි.

(ස-) ආහං, භූ-ඒ යන මේ බාහුතූ දෙදෙනා කෙරෙන්; ඝෙ, කර්තූවියෙහි; ඡේත්‍රස් සත්, ඡේත්‍රස්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

භූබාහු, මෙයින් ඡේත්‍රස්, භූඡේත්‍රස්. ඒජයෙ, ඡේත්‍රස්, ඒඡේත්‍රස්. ඡේත්‍රස්ප්‍රත්‍යයා තමා ඉන් කකාරවත් බැවින් (1053) වෘද්ධි යනාදියෙන් දෙනන්හි ඉම්නිමෙධවේ, ගුණ නොවේ. [පාණිනී: 3. 2. 139.]

(මු-) 1108. ග්ලා මිලා ස්ථා ස්ව පව පරිමාප: ස්ත්‍ර: (ග්ලා—පරිමාප: 5. ස්ත්‍ර: 1.)

එහෙය ස්ත්‍ර: සත් ඝෙ. ග්ලාස්ත්‍ර: මිලාස්ත්‍ර: ස්ථාස්ත්‍ර: ස්ව ස්ත්‍ර: පස්ත්‍ර: පරිමාර්ස්ත්‍ර:.

(ස-) එහෙය, ග්ලා-මිලා-ස්ථා-ස්ව-පව-පරිපුච්චි මාප යන මේ බාහුත් කෙරෙන් පරව; ඝෙ, කර්තූවියෙහි; ස්ත්‍ර: සත්, ස්ත්‍රප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ග්ලෙලෙ හෂික්ඛයෙ, මෙයින් ස්ත්‍ර වේ, (608) ආකාරදෙය වේ, ග්ලාස්ත්‍ර: මිලෙලෙ කානිහිසංක්ඛයෙ, මිලාස්ත්‍ර: ඡථා ගති නිවාරණා ස්ථාස්ත්‍ර: ස්ව ක්ඛයෙ, ගුණද, ඡතියද, ඡකාරද වෙන්, ස්වස්ත්‍ර: පව පාකෙ, (211) කුච්චි, ඡකාර ඡකාර දෙක වෙන්, පස්ත්‍ර: පරිපුච්චි මාප්ලඡඤබො, උකාරය ඉන් බැවින් ඉම් නොවූ පක්ඛයෙහි (649) වෘත්ති, (154) ඡච්චාදෙයද, (602) ඡකාරයහට කකාරද, කකාරයා කෙරෙන් ඡකාරද, ඡකාරද වෙන්, පරිමාර්ස්ත්‍ර: මේ බාහුතූගේ ඉම් පක්ඛයෙහි ප්‍රයෝග නොදක්නාලැබේ.

(මු-) 1109. ස්ව ප්‍රස ගාධ ධාම: ක්ත්‍ර: (ස්වප—ධාම: 5. ක්ත්‍ර: 1.)

එහෙය ක්ත්‍ර: සත් ඝෙ. ස්වස්ත්‍ර: ප්‍රස්ත්‍ර: ගාධිත්‍ර: ධාමස්ත්‍ර:.

(ස-) එහෙය, ස්වප-ප්‍රස-ගාධ-ධාම යන මේ බාහුත් කෙරෙන් පරව; ඝෙ, කර්තූවියෙහි; ක්ත්‍ර: සත්, ක්ත්‍රප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ස්වප ප්‍රෙරණේ, මෙයින් ක්ත්‍ර වේ, ප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉන් බැවින් ඉම්ද ගුණද නොවේ, ස්වස්ත්‍ර: ප්‍රස උචෙගෙ, ප්‍රස්ත්‍ර: ගාධ අභිකාංක්ඛායා ගාධිත්‍ර: ධාම, ඡතිය වේ, ධාමස්ත්‍ර: [පාණිනී: 3. 2. 136—138.]

(මු-) 1110. ග්‍රා ස්ථා භූ කම ගම ගන ලභ වෘභ පන පදෙ ඤාක: (ග්‍රා—පද: 5. ඤාක: 1.)

එහෙය ඤාක: සත් ඝෙ. ග්‍රාර්ක: ස්ථායුක: භාමුක: කාමුක: ගාමුක: ඤාකුක: ලාමුක: වර්මුක: පාකුක: පාදක:.

එහෙක රු: සතත් සෙ. ශත්‍රු: සද්‍රු: සෙරු: ධාරු: දුරු:.

(ස-) එහා: ශත-සද-සි-ධෙ-ද යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; සෙ, කර්තූපියෙහි; රු: සතත්, රුප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ධෙ යන මේ දූසංඥක ගණයෙහි ධාතුව වෙනම ගත්බැවින් ද යන මේ ධාතූහට දූසංඥ නොවේ, එහෙයින් දෛප ශොධ නෙ යන මේ ධාතූහුගේද ප්‍රාප්තියයි. ෂදවිශරණගත්‍යවසා දනෙහු, මෙයින් රුප්‍රත්‍යය වේ, ශත්‍රු: සද්‍රු: ෂි බිඛනෙ, ගුණ වේ, සෙරු: ධෙ පානෙ ධාරු: දු ලවනෙ, දුරු: ශත්‍රු: සි තකාරානත නිදේශය බැවින් ශද් යන්නහුගේ දකාරයහට තකාරය වේ, මනිෂාදිනාත් සි කිසිකෙනෙක් කියති. [පාණිනි: 3. 2. 159.]

(මු-) 1114. සසප්‍රිදු: කමරු: (සස-සා-අදු: 5. ක්මරු: 1.)

එහා: ක්මරු: සතත් සෙ.

සස්මරු: සාමරු: අද්මරු:.

(ස-) එහා: සස-සා-අද යන මේ ධාතූන් කෙරෙන්; සෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ක්මරු: සතත්, ක්මරප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ක්මරප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉන්, ගුණනිෂේධයපිණිසයි, මර යනු සිටියි. සස හඤ්ඤා—ක්මර-සස්මරු: සා ගතො-සාමරු: අද හඤ්ඤා-අද්මරු: [පාණිනි: 3. 2. 160.]

(මු-) 1115. මිද-භාස-භඤ්ජා සුරු: (මිද-භාස-භඤ්ජ: 5. සුරු: 1.)

එහෙක සුරු: සතත් සෙ. මෙදුරු: භාසුරු: භච්ඡුරු:.

(ස-) එහා: මිද-භාස-භඤ්ජ යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; සෙ, කතීයෙහි; සුරු: සතත්, සුරප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සුරප්‍රත්‍යයාගේ සකාරය ඉන්, මිදස්තෙහනෙ-සුර-ගුණ වේ, මෙදුරු: භාස දීප්තො-භාසුරු: භන්ජ ආමදිනෙ—(972) ඉන් සකාරය පර කල්හි ජකාරයහට ගකාරද, (50) නකාරය හට අනුසාරයද, (51) අනුසාරයහට ඩකාරද වෙත්. භච්ඡුරු: [පාණිනි: 3. 2. 161.]

(මු-) 1116. ජිද-හිද-විදු: කුරු: (ජිද-හිද-විදු: 5. කුරු: 1.)

එහා: කුරු: සතත් සෙ. ජිදුරු: හිදුරු: විදුරු:.

(ස-) එහා: ජිද-හිද-විද යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; සෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; කුරු: සතත්, කුරප්‍රත්‍යය වන්නේය.

කුරුප්පුත්තයාගේ කකාරය ඉන් බැවින් ගුණ නොවේ, ජිද්-
 ඡේදය, කුරු-ජිදුරු. හිද විදුරුණු-හිදුරු. විද විවාරණ
 ඥාන ව-විදුරු.

(මු-) 1117. ජාගා සබන්ත-සප්ප පප වද දන්ග උකා.
 (ජාගා-දන්ග: 5. උකා: 1.)

එහි උකා සකත් සෙ. ජාගරුකා, යායප්පකා ජඤ්ඤකා
 වාචදකා දන්දකා.*

(ස-) එහි, ජාගා බාහු සච්ඡන්තවු යප්-පප-වද-දන්ග යන
 මේ බාහුන් කෙරෙත් පරව; සෙ, කකා වාචා කල්හි; උකා,
 සකත්, උකප්පුත්තය වන්නේය.

ජාගා නිද්‍රාස්තය-උකා, ගුණ වේ, ජාගරුකා. පුන: පුනර
 තිශයෙන වා යපති යප් දෙවප්ප සංගතිකරණදුනෙහු-(720)
 මුහු සුහු යනාදියෙන් සච්ඡන්තයයි, බාහුසංඥායි, (632) විකිද,
 (564) බිහුගේ ජාගායය ලොප්ද, (823) සො'නිතා යන්නෙන්
 දිසිද, යායප්ප-මෙයින් උකාද, (775) සුර සහිත යකාරලො
 පයද වෙත්, යායප්පකා. ගර්හිතං පපති ජඤ්ඤපපානෙ ඉති පප
 හාදුච්චාරෙවාවෙ, (827) නුත්, එසේම විකිදියද, උකප්පුත්තයද
 වෙත්, ජඤ්ඤකා. වාචදානෙ වද වාක්‍යායා වාචි, වාචදකා.
 දඤ්ඤානෙ දන්ග දංගනෙ දඤ්ඤකා. [පාණිනී: 3. 2. 165,
 166.]

(මු-) 1118. සබන්ත-වල පන සහ වහා කි. (සබන්ත-
 වහා: 5. කි: 1.)

එහි කි: සකත් සෙ. වාචලී: පාපති: සාසහි: වාචහි.

(ස-) එහි, සච්ඡන්තයානවු වල-පන-සහ-වහ යන මේ
 බාහුන් කෙරෙත් පරව; සෙ, කකා වාචා කල්හි; කි: සකත්,
 කිප්පුත්තය වන්නේය.

වාචලානෙ, වලජගනෙ, සච්ච, බාහුසංඥාදිය පෙර මෙන්
 වේ, වාචලී: පනාබෙභෙය, සච්ච, (826) නින් වඤ්ච යන
 මේ ආදියෙහි පත් ශප්තයාං යන මේ බාහු ගත් බැවින්,
 පනාබෙභෙය යන මේ බාහුගට නියත්නසුගේ අභාවය ඇති

* යප්පෙ පපත්ත වදත්ත දන්ග ව තත්, සබන්තඤ්ච
 තත් යප්පවදදන්ග වෙති, තතා ජාගාත් සබන්තයප්පප
 වදදන්ග ව තස්මාත්.

කල්හි පාපතාපාදාදි වේ, ඔහු කෙරෙත් කි, (775) හසාල් ලොප්: යනාදියෙන් අකාර යකාර දෙදෙනාහට ලොප්, පාපනි: සහකි සහපඬ ව ගනෙතා යන බාදාවයි. යඬ, විකාදිය වූ කල්හි කිප්‍රත්‍යය වේ, සාසනි: වහ ඤා ප්‍රාපණ, වාචනි:.

(මු-) 1119. වි ශ්වා දූඬි ලොපින: (වි: 1. ව 1. ආත්-සා-උඬිලොපින: 5.)

ආදන්තාත් සාවර්ණන්තාත් උඬිලොපිනඤ්ච කි: සත් ඤ, තෙණාඤ්ච විකං. දදි: වක්‍ර: ජඤි:*

(ස-) ආදන්තාත්, ආකාරන්ත බාදාහු කෙරෙන්ද; සාවර්ණන්තාත්, සාවර්ණන්ත බාදාහු කෙරෙන්ද; උඬිලොපින:, උඬිලොප කරණලද බාදාහු කෙරෙන්ද; ඤ, කතී වාච්‍ය කල්හි; කි: සත්, කිප්‍රත්‍යය වන්නේය; තෙණං, ඒ බාදාත් ගේ ස්ථානයෙහි; විකඤ්ච, විකද වේ.

දදුනිති ද දතෙ—මෙයින් කිද, මෙයින්ම විකද, (559) බිහට හුඤ්ච, (610) උසෙසච්චි යනාදියෙන් අකාරලොපයද වෙත්, දදි: කරුති කිරති යන වාක්‍ය දෙකි, කෘ බාදා, මෙයින් කිප්‍රත්‍යයද, විකාදියද වෙත්, වක්‍ර: ජයතෙ ඉති ජන ජනතෙ, මෙයින් විකද, (230) උඬිලොපයද, (46) නකාරයට ඤකාරද වෙත්, ජඤි: උඬිහට ලොප කටයුතු බාදා මෙසේසි, හන ගම ජන බන ඤය යන මොව්හු වෙත්. කි කොට වික කල කල්හි ජස්නි:, ජග්මි:, වධි:, ජක්ඛි: යනු වේ.

(මු) 1120. යායාය භාස කස සෙථග පිග ප්‍රමදෙ වර: (යායාය—ප්‍රමද: 5. වර: 1.)

ඵඤ්ච වර: සත් ඤ. යායාවර: භාසවර: කසවර: ස්ථාවර: ඊඤ්චර: පෙඤ්චර: ප්‍රමවර:.

(ස-) ඵභ්‍ය:, යායාය-භාස-කස-ස්ථා-ඊඤ-පිග-ප්‍රපුච්චි මද යන මේ බාදාත් කෙරෙන් පරව; ඤ, කතී වාච්‍ය කල්හි; වර: සත්, වරප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වක්‍රං යානිති-යා ප්‍රාපණ ගතො ව, යඬප්‍රත්‍යයද විකද වෙත්, යායායබාදා, මෙයින් වරප්‍රත්‍යයයි, (1033) ඉම්භිඤ්ච කල්හි (775) අකාරලොපයද, (642) යකාරලොපයද වෙත්,

* ආත් ව සාශ්ව උඬිලොපි වෙති තස්මාත්.

සායාචර්‍ය. භාසාඛනදිපෙතා—භාසාර්‍ය. කසර්ගතො—
කසාර්‍ය. ඤාණසායාන-සායාචර්‍ය. ඊශ්වරප්‍රේමයෙ—චර
ප්‍රත්‍යයා දනතාදි බැවින් (154) ප්‍රතිආදේශ නොවේ, හි පර
කල්හි කටයුතු ආදේශය මෙහි කෙසේ පරනුබැවින් නොවෙයි
නස අදහසයි, ඊශ්වර්‍ය. පිශ්‍ය පාචයවේ, ගුණවේ, පෙශ්වර්‍ය.
ප්‍රසූචි මදස්නාතිමොදමදස්නාතිගතිප්‍ර ජායෝ ව, ප්‍රමද්
වර්‍ය. [පාණිනි 3. 2. 175, 176.]

(මු-) 1121. ක්ෂේවරජ සාප්තනගමසන ම ශ්ව. (ක්ෂේව
රජ 1. සා—ගම: 5. න 1. ම: 6. ව 1.)

එහෙය්‍ය ක්ෂේවරජ සකත් ශෙ, මසන නශ්ව. සාකරි ජිකරි
ඉකරි නශ්වරි ගකරි.

(ස-) එහෙය්‍ය, සාප්-ඉන-නග-ගම යන මේ ධාතූන් කෙරෙත්
පරව; ශෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ක්ෂේවරජ සකත්, ක්ෂේවරප්‍රත්‍යය
වන්නේය. මසන, මකාරයහට; නශ්ව, තකාරද වේ.

ක්ෂේවරප්‍රත්‍යයාගේ කකාරය ඉත්බැවින් (542) ගුණනොවේ,
ජිත් බැවින් (257) ඊජ, පිත් බැවින් (982) තත්, සරතීති සා
ගතො—ක්ෂේවරජ, තත්, සාකරි. ජයතීති ජි ජයෙ, ජිකරි.
එතීති ඉ ගතො—ඉකරි. නග්‍යතීති නග නාගෙ—(1033)
හව්‍යුත්‍රෙ යනාදියෙන් ඉමිතිෂෙධයි, නශ්වරි. ගව්‍යතීති
ගම—ගකරි, මෙහි මෙයින් මකාරයහට තකාර වේ. [පාණි
නි 3. 2. 163, 164.]

(මු-) 1122. හිංස දිප කම්පාජස ස්මිඛ කම නමො ර්‍ය.
(හිංස—නම: 5. ර්‍ය 1.)

එහෙය්‍ය ර්‍ය සකත් ශෙ. හිංසු: දිපු: කම්පු: අජසු: යෙමර්‍ය:
කමු: නමු:.

(ස-) එහෙය්‍ය, හිංස-දිප-කම්ප-නසුප්‍රච්ඡි ජස-ස්මිඛ-කම-නම
යන මේ ධාතූන් කෙරෙත්; ශෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ර්‍ය සකත්,
රප්‍රත්‍යය වන්නේය.

හිනසතීති හිංස හිංසායාං, මෙයින් රප්‍රත්‍යය වේ, හිංසු:
දිප්‍යන ඉති දිප දිප්තො, දිපු: කම්පන ඉති කප චලනො.
කම්පු: න ජසනි නප්‍රච්ඡි ජස හිංසායාං අනාදරෙ ව, අජසු:
යෙයන ඉති ස්මි අනාදරෙ-යෙමර්‍ය. කාමයන ඉති කම
කාමනො—(592) වාරෙ යන්නෙන් ඤාචියන්නප්‍රගේ අප්‍රාජති

පක්‍ෂයෙහි කමු: යනු වේ, හිංසු: යනාදියෙහි (1033) ඉමිනිමෙධ වේ, නමනිති නම ශබ්දනවනාස, නමු: [පාණිනි: 3. 2. 167.]

(මු-) 1123. සන් හික්‍ෂා ශංස උ: (සන්-හික්‍ෂ-ආශංස: 5 උ: 1.)

එහා උ: සත් ශෙ. රිප්පු: හික්‍ෂු: ආශංසු:

(ස-) එහා: සනනන ධාතු හික්‍ෂ-ආපුච්ඡි ශංස යන මොවුන් කෙරෙත් පරව; ශෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; උ: සත්, උප්‍රත්‍යය වන්නේය.

රබ්ධුමිව්‍යතිති රහ රහපෙස-සන්ද, (811) ඩිලොපයද, ඉස්ද, (213) සකාරලොපයද, (64) හකාරයහව පකාරද, රිප්ප යන මොහු කෙරෙත් මෙයින් උප්‍රත්‍යයද, (775) අකාර ලොප යද වෙත්, රිප්පු: හික්‍ෂතෙ හික්‍ෂු: ආච්ඡුච්ඡි ශංස ඉඛ ආශිෂි, ආශංසතෙ ආශංසු: [පාණිනි: 3. 2. 168.]

(මු-) 1124. වින්චිචු. (1..)

එතො නිපාතො. වෙනති විචු: ඉව්‍යතිති ඉව්‍යු:

(ස-) එතො, විචු ඉව්‍යු යන මේ ශබ්දයෝ; නිපාතො, උප්‍රත්‍යයෙහි නිපාතනයෝයි.

විදලභුතෙ, විචු: ඉම උශ වාක්ද්‍රව්‍යාං ඉව්‍යු:

(මු-) 1125. ස්වපතාමධාමො ඩිනප් (ස්වප-තාම-ධාම: 5. ඩිනප් 1.)

එතො ඩිනප් සත් ශෙ. ස්වපතත් තාමණත් ධාමණත්.

(ස-) එහා: ස්වප-තාම-ධාම යන මේ ධාතූන් කෙරෙත් පරව; ශෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ඩිනප් සත්, ඩිනප්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඩිනප්ප්‍රත්‍යයාගේ ඩකාරය ඉත්, ගුණනිමෙධය පිණිසයි. නප් යි සිටියි. ස්වපතතින් ප්‍රපශයෙ නප් (211) කුච්, ස්වපතත්. තාමණති තාම ඉර්ධකු පිපාසායා:-නප්—(1033) ඉමිනිමෙධද, කුච්ද වෙත්, තාමණත්. ධාමණතිති ධාම ඝුන ප්‍රාග්ලොප, (1033) ඉමිනිමෙධ වේ, ධාමණත්. [පාණිනි: 3. 2. 172.]

(මු-) 1126. ශාච්ඡ ආරු: (ශාච්ඡ-චරු: 5 ආරු: 1.)

ආහත මාරු: සත් ශෙ. ශරුරු: චරුරු:

(ස-) ආහතම්, ශාච්ඡ යනමේ ධාතූන් දෙදෙනා කෙරෙත් පරව; ශෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ආරු: සත්, ආරුප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ශාන්තීති ශාන්තී සංසාරා-ආර-ගුණ වේ, ශරීරය. ව්‍යුහ
ඉති වදඉතිඅතිවාදනසතුතොත්, ව්‍යුරය. [පාණිනී: 3. 2. 173.]

(මු-) 1127. කුක්කුකෝතිස. (කුක්කුකෝ 1.. සිය: 5.)
සිර: සිදුක:

(ස-) සිය, සිධානුකු කෙරෙත් පරව කතී වාච්‍ය කල්හි;
කුක්කුකෝ, කුක්කුකායද ක්කුකුකායද යන මේදෙක වත්
නාහ.

දෙදෙනාගේම-කකාරය ඉත්තුවත් ගුණ නොවේ. බිඟ
තිති සිලිඤ්ඤාය-කුක්කුකෝ. ක්කුක වේ, සිදුක. [පාණිනී:
3. 2. 174.]

(මු-) 1128. සපාති ගාති ශ්‍රු දුෂ් භයා. (සපාති-පේ: 5.
ආයා: 1.)

ඵභ්‍ය ආයා: සතත් සෙ. සපාතියායා: ගාතියායා: ශ්‍රවායා:
දරයා: ජයායා:

(ස-) ඵභ්‍ය, ස්පාති-ගාති-ශ්‍රු-දු-ප් යන මේ ධාතූන් කෙ
රෙත් පරව; සෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; ආයා: සතත්, ආයාප්‍ර
ත්‍යය වත්තේය.

ස්පාතත් කෙප්සෙ, ස්ප්‍රත්‍යයාදියද, (775) අකාරලොපයද,
මෙයින් ආයාද, ගුණදවෙත්, ස්පාතියායා: ගාතත්කඛග්‍රහෙ,
ස්ප්‍රත්‍යයාදිය පෙර සේමැයි, ගාතියායා: මේ දෙක අකාර
නා වුරුදියි, කියනලද දෙනන්හි (641) ආයාවර්ජිතකියෙන්
ඤ්ඤව ලොප් නොවේ. ශ්‍රුශ්‍රුතෝ ආයා, ගුණද, අස්ද වෙත්,
ශ්‍රවායා: දඩ ශාදරෙ, ගුණ වේ, දරයා: ජ් ජයෙ, ගුණදිය
වේ, ජයායා:

(මු-) 1129. ගණ්ඩි මණ්ඩි ජ්ජති නන්දිගෙත'නා. (ග
ණ්ඩි-නන්දිභ්‍ය: 5...අනා: 1.)

ඵගෙත'නා: සතත් සෙ. ගණ්ඩියනා: මණ්ඩියනා: ජය
නා: ජනයනා: නන්දියනා:

(ස-) ඵභ්‍ය, ගණ්ඩි-මණ්ඩි-ජ්-ජති-නන්දි යන මේ ධාතූන්
කෙරෙත් පරව; සෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; අනා: සතත්, අත්
තප්‍රත්‍යය වත්තේය.

ගඩ් ගගණ්ඩ-අනාද, නුණ්ද, ගුණද වෙත්, ගණ්ඩියනා:
මඩ්කභුෂෙ, අනාද, ගුණද වෙත්, මණ්ඩියනා: ජ් ජයෙ,
ජයනා: ජනීමඬි ප්‍රාදුභාවෙ, ජනයනා: වුනදිසංචාඩි

නන්දයනා, මෙහි ජිව්‍යාතු රහිතවූ ධාතුහු ඤිප්‍රත්‍යයානා යෝසි, ඤිප්‍රත්‍ය නන්ති (641) අනන්තවර්ජිතභාවයෙන් ඤිහව ලොප් නොවේ.

(මු-) 1130. සනති ගදිමදි හෘදිදුෂෙ ජිත්තු. (සනති—දුෂෙ: 5. ඉත්තු: 1.)

ඵහෘ ඉත්තු: සත්තං ඤෙ. සනතිසිත්තු: ගදසිත්තු: මදසිත්තු: හෘදසිත්තු: දුෂසිත්තු:.

(ස-) ඵහෘ, සනති-ගදි-මදි-හෘදි-දුෂි යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; ඤෙ, කතී: වාච්‍ය කල්හි; ඉත්තු: සත්තං, ඉත්තු ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සනතත්ත මදත්ත වා හ්‍රස්වනෝ, මේ ධාතුවය අකාරානන්තවූ චුර්දසි, ඤිප්‍රත්‍යයද, (775) අකාරලොපයද, ධාතුසංඤ්චිකාවෙන්, ඉත්තු-ගුණසි, සනතිසිත්තු: ගදසිත්තු: මදිහිරියඤ්චිකාවෙන්, ඤි වේ, ස්වාදි බැවින් හ්‍රස්වද, මදිධාතුද, ඉත්තුද, ගුණද වෙන්, මදසිත්තු: හෘත් කරෙති ආවණ්‍ය වා, (855) ඤි, හෘදි ධාතු වේ, හෘදසිත්තු: ඉර් දුෂෙෂා වෛකාතෙ, ඤි, ගුණ වේ, (797) ඔකාරයහව උකාරය කල කල්හි දුෂිධාතු, දුෂසිත්තු: මෙහි ඉත්තු පරකල්හි (641) ඉත්තු තොර බැවින් ඤිහව ලොප් නොවේ.

(මු-) 1131. කෘ ගෘ ජාගු: ක්වි. (කෘ-ගෘ-ජාගු: 5. ක්වි: 1.)

ඵහෘ: ක්වි: සත්තං ඤෙ. කිර්වි: ගිර්වි: ජාගු:වි:.

(ස-) ඵහෘ, කෘ-ගෘ-ජාගු යන මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; ඤෙ, කතී: වාච්‍ය කල්හි; ක්වි: සත්තං, ක්විප්‍රත්‍යය වන්නේය.

කෘග විඤ්ඤපෙ කිරතීති-ක්විප්‍රත්‍යය වේ, (1033) හවහ්‍රතො: යනාදියෙන් ඉම්නිෂ්ට කල්හි (628) ඉර්ද, (228) දිඤ්ච වෙන්, කිර්වි: ගිර්වි: ගුණසි වා සි වාකායසි, ගෘග නිගරණ ගෘහි ශබ්දයන ධාතුවයසි, පෙර ජේම සිඛසි, ගිර්වි: ජාගු ඤ්ඤ ජාගරෙ ජාගරතීති ජාගු:වි:, (699) විවර්ජිතභාවයෙන් ගුණ නොවේ.

(මු-) 1132. ක්විසං ගං විසං ප්‍රාද් ගුමො ඩු. (ක්විසං-ප්‍රාත් 5. ගුමො: 5. ඩු: 1.)

ඵතෙක ගුමො ඩු: සත්තං ඤෙ. ක්විසම්ගු: ගම්ගු: විගු: සම්ගු: ප්‍රගු:.

(ස-) එහෙත්, ස්වයං-ශ්‍රී-සං-ප්‍ර යන මොවුන්කෙරෙහි පරවු; ගුවා, ගුඩාතුහු කෙරෙහි පරව; ඝෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි; වු; සතත්, වුප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වු යන මේ ප්‍රත්‍යය හිත් බැවින් (126) විලෝපය වේ, මේ සූත්‍රය අනුකූලව ඇති සූත්‍රයන් කෙරෙහි තාවච්ඡිකය සම්බන්ධ කරණුලැබේ. ස්වයං යන්න පුළුවනු ගුඩාතු-වු වේ, විලෝපයයි, ස්වයමිහු. ශමිහු යනාදියද සිබයි. [පාණිනී: 3. 2. 180.]

(මු-) 1133. ල්වා ධු ඛන සු වර සු සහ වහ ඉත්‍රො ඛෙ. (ලු-සා-ධු-ඛන-සු-වර-පු-සහ-වහ: 5. ඉත්‍ර: 1. ඛෙ 7.)

එහෙත් ඉත්‍ර: සතත් ඛෙ. ලවිත්‍රං අරිත්‍රං ධවිත්‍රං ඛනිත්‍රං සවිත්‍රං වරිත්‍රං පවිත්‍රං සහිත්‍රං වහිත්‍රං.

(ස-) එහෙත්, ලු-සා-ධු-ඛන-සු-වර-පු-සහ-වහ යන මේ ධාතූන් කෙරෙහි පරව; ඛෙ, කරණ වාච්‍ය කල්හි; ඉත්‍ර: සතත්, ඉත්‍ර ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ලුයතෙ'නෙන ලුඤ්ඤිච්ඡිදි, ඉත්‍රද, ගුණද වෙත්, ලවිත්‍රං. අයතෙ'නෙන සාප්‍රාපෙ, ඉත්‍ර වේ, අරිත්‍රං. ධුඤ්ඤි කම්පෙ, ධවිත්‍රං. ඛනුඤ්ඤිදර, ඛනිත්‍රං. සුඛල සුතො, සවිත්‍රං. වර ගතො අදතෙ ආචාර, වරිත්‍රං. පුඤ්ඤිශොඛෙ, පවිත්‍රං. සහති සහපඨශකතො, සහිත්‍රං. වහෙතෙ ඤෙඤා ප්‍රාපණ වහිත්‍රං. [පාණිනී: 3. 2. 184—186.]

(මු-) 1134. සඤ්ඤනවො'ඝෙ. (සඤ්-අල්-අනව: 1... අඝෙ 7.)

ඛෙරෙන ස්වර් න තු ඝෙ.

ප්‍රාකාර:, පාද:, දූස:, උපාධිකය:, ප්‍රාසාද:, සමාජ:, ශම:, කාම: වාම: ආවාම:, අම: ආම: යම: යාම: විශ්‍රම: විශ්‍රාම:.

(ස-) ඛො, ධාතුහු කෙරෙහි පරව ; එනෙ, සඤ්ප්‍රත්‍යය අල්ප්‍රත්‍යය අනවප්‍රත්‍යය යන මොවුහු; ස්වර:, වන්නාහ; න තු ඝෙ, කතී වාච්‍ය කල්හි මේ ප්‍රත්‍යයෝ නොවන්නෝය.

කතීහු වර්ජනභාවයෙන් කම්භාදිකාරකයද භාවයද වාච්‍ය කල්හි යන අර්ථයි. භාව නම් ධාතූනියයි, ක්‍රියාමාත්‍රය වාච්‍ය කල්හි යන නියමයයි, ක්‍රියාවගේද අවස්ථාවයෙන් වෙයි, ඒ මෙසේයි — අවස්ථ වෙ ක්‍රියායා: සහ: සාධ්‍යතා සිධ්‍යතා ව, සාධ්‍යතානාදි වාච්‍ය සතත්, සිධ්‍යතා ද්‍රව්‍යවත් භවෙත්.

උච්ඡාවන්තෙ ඝණාදි සත් සොගො ලිඛිතන සඛ්‍යායා, ඉති. එහෙයින් පාක: පාකො පාකා: යනාදිය වේ. ඝණාදිප්‍රත්‍යයාගේ ඝකාරය (972) වකාර-ජකාර දෙදෙනාහට කකාර-ගකාර දෙදෙනා පිණිසයි, ඝකාරය (577) වාඛිය පිණිසයි, ඒ මෙසේයි, පාක: භාග: යනාදියයි. අල්ප්‍රත්‍යයාගේ ලකාරය පුච්චා වාය්‍යයන්ගේ අනුචාදය පිණිසයි, අනට්ප්‍රත්‍යයාගේ ටකාරය (257) ඊප්ප්‍රත්‍යය පිණිසයි. ප්‍රකෂිණ ක්‍රියතො'සො, ප්‍රකා-කම් යෙති ඝණාදි, වාඛිය, ප්‍රාකාර: ප්‍රයන්තහට දිසිවිධානග හෙතුකොටගෙන ඝණාදිප්‍රත්‍යයානග ධාතුහු පරකල්හි කිසිතත්හි උපසගීයාහට දිසි වන්නේය යනු ප්‍රකාශිතයි. එසේද කියන ලදී, උපසගීසා දිසිතිං කිප්ඝණාදො කවිද් හවෙත්, යි පුච්චා වාරිහු කිසිති, මෙසේයි, ප්‍රාසාද: නිහාර: නිවාර: ප්‍රතිකාර: ප්‍රතිහාර: ව්‍යතිහාර: ව්‍යතිපාත: පරිමහ: පරිවාද: අතිසාර: යනාදියයි. පද්‍යතො'නෙනෙති පද ගතො ඝණාදි, වාඛිය. පාද: ද්‍යසතො'සෙම ද්‍යස ද්‍යන, ද්‍යස: උපෙත්‍ය අධියතො'සමාත් උප අධි පුච්ච ඉධාතු, ඝණාදි-වාඛිය, උපාධ්‍යය: ප්‍රසිද්ධති (මනාංසි) අසමිත් ප්‍රපුච්ච ඡදවිශරණගතාවසාදනෙහු. නිපාතනයෙන් ප්‍රයන්තෙති ස්වරයහට දිසි වේ, ප්‍රාසාද: කාරකොද්‍යහරණ මෙසේයි.

භාවයෙහි උද්‍යහරණ මෙසේයි, සමජනං සම් පුච්ච අජ ගතො ක්‍ෂෙපෙ ඝණාදි-සමාජ: සමුහයයි (586) ඝණාදිජිනකියෙන් ව්‍යදෙග නොවේ. ගමනං ගම උපගමෙ ගම: ඝණාදි කල කල්හි වාඛිය, (744) ජනවධ: යනාදියෙන් හුඬ වේ. කම උකඛකානෙතො කමනං කාම: (592) වාරෙ යන්නෙන් ඝ්ඛියන්තහුගේ අප්‍රාප්ති පක්‍ෂයෙහි ඝණාදි කල කල්හි වාඛිය, ජනවධ: යනාදියෙහි වජ්‍යනකියෙන් හුඬ නොවේ. වමනං වමණඋජ්ච උද්භිරණ, වාම: ආවමනං ආචිපුච්ච වමඋ අදනෙ, ආවාම: අමගතිහජන ගබ්දෙහු, (744) ජනවධ: යනාදියෙන් විකල්පභාවයෙන් තුන්තත්හි පක්‍ෂයෙහි දිසිනි-අම: ආම: යම ඕඋ උපරමෙ යම: යාම: විපුච්ච ශ්‍රම බෙදෙතපසි විශ්‍රම: විශ්‍රාම: ඝණාදිප්‍රත්‍යයයි. [පාණිනී: 3. 2. 18, 19, 56-80, 6. 4. 27.]

(මු-) 1135. කභාවම'මි. (ක-භාවෙ 7. අම් 1...)

ප්‍රසය, බධ: කර: නිලය: සමජ: මය: ලය:.

ඥානං මානං ද්‍යානං ප්‍රවෛපනං, වයනං අජනං දර්ශනං ගයනං.

(ස-) කභාවෙ, කාරකයන් කෙරෙහිද භාවයෙහිද; අම්, මේ සඤ්-අල්-අනට් යන ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්.

පුළුඬුප්‍රයෙහි සඤ් ආදි ප්‍රත්‍යයෝ කතියෙහි නොවන්නෝ යයි කියාද, මේ සුප්‍රයෙහි මොව්හු සියලු කාරකයෙහිද භාවයෙහිද වන්නෝයයි කියන්නාහු විසින් ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් කිසිතැන්හි කතියෙහිද වන්නාහුයයි අභවනලදී, මෙසේසි, සඤ් පරකල්හි, රූපතීති රොගය. අතිසරතීති අතිසාරය යන මේ ආදියයි. අල් පර කල්හි උද්ගරණ කෙරේ, ප්‍රාත්තීති ප්‍රභසය, (673) අදධාතුහට සසාදෙයයි. හනනං ඛධය, (678) හනධාතුහට ඛධාදෙයයි. ක්‍රියතෙ'නෙන කරය, ගුණ චේ. නිලියතෙ'සමිත් නිලිඛයමග්ලිඪි, නිලියය, (745) අල්වජිත භාවයෙන් මෙහි ඩා නොවේ. සම් පුළු අප්, සමපනං සමපය, (586) අල්වජිත භාවයෙන් වෘද්දෙය නොවේ. ඩුම්ඤ්ඤන ඤෙපෙ, මිඤ්ඤගවධෙ යන මේ දෙදෙනා කෙරෙත් භාවයෙහි අල් චේ, මයය, (745) අල්වජිතභාවයෙන් ඩා නොවේ. එසේම, ලිඪි යම ග්ලිඪි, ලියනං ලියය. අනට්ප්‍රත්‍යය මෙසේසි, ඤයතෙ යන වාක්‍යයෙහි භාවයෙහි අනට් චේ, ඤනං. මා ස්වරූපයත්ගේ ස්ථානයෙහිද ඩුම්ඤ්ඤනඤෙපෙ මිඤ්ඤගවධෙ ගතං යන ධාතුහට (745) ඩාදෙය කළ කල්හි, මානං. දු ස්වරූපයත්ගේ ස්ථානයෙහි දිඛධාතුහටද (743) ඩාදෙය කළ කල්හි, දුනං. පුපුළු වෙපවලනෙ, ප්‍රවෙපනං, (968), වෙප වජිතභාවයෙන් ණනිය නොවේ. අපධාතු-අනට්, (586) විකල්පයෙන් වෘද්දෙය කළ කල්හි, වයනං අපනං යනු චේ. දර්ශ්‍ය දුගීතො-අනට් චේ, දර්ශ්‍යණං, (702) අනවජිත භාවයෙන් ආකාරයහට ලොප්නොවේ. ශිඛලයයතෙ ගයනං. කාරකයෙහි අනට් කළ කල්හි උද්ගරණ මෙසේසි, ජිද්දතෙ'නෙන නෙති ඡෙදනය, ඛඪිගයයි. ඛනනී, රූහානයි. යන මේ ආදිය චේ.

(මු-) 1136. ජ්ඣිවන සිවනෙ වා. (ජ්ඣිවන සිවනෙ 1.. වා 1.) එතෙ නිපාතො වා. පඤ්ඤ ඡෙදවනං සෙවනං.

(ස-) එතෙ ජ්ඣිවන සිවනෙ, භාවයෙහි අනට් කළ කල්හි; ජ්ඣිවන සිවන යන මේ ශබ්දවය; වා, විකල්පයෙන්; නිපාතො, නිපාතනය කරණුලැබෙත්. - ජ්ඣිවි නිරසනෙ, භාවයෙහි අනට් කළ කල්හි නිපාතනයෙන් දිඪි චේ, ජ්ඣිවනං.

සිව්‍ය නනතු සන්නතො, මෙසින් දිසිව, සුවනං. පසෙ, පසෙ
යෙහි ගුණ වේ, ඡෙය්වනං සෙවනං.

(මු-) 1137. මුණ් ලභො'නෙකදු: සොහි: බලසඤ්ඤා.
(මුණ් 1. ලභ: 6. අන්-එක-දු: සො: 5. ගෙ: 5. බල්-
ඤ්ඤා: 7..)

කෙවලදු: සුවජිත් ගෙ: පරසා ලභො මුණ් සත් බලි ඤ්ඤා
ව. ප්‍රලම්භ: අනාත්‍ය දුලාහ: එකෙති කිං, අති දුලිම්භ:.*

(ස-) බලි ඤ්ඤා ව, බල්ප්‍රත්‍යයද ඤ්ඤාප්‍රත්‍යයද පර කල්හි;
කෙවලදු: සුවජිත්, කෙවලදුර්ගඛද සුගඛදවය රතිනවු; ගෙ:
පරසා, හිසංඥා කෙරෙත් පරවු; ලභ:, ලභධාතුභව; මුණ්
සත්, මුණ්ආගම වන්තෙය.

මුණ් යන්නහුගේ ණුකාරය ඉත්, අනාත්‍යභවරයා කෙරෙත්
පරව වේ, උකාරය ලකුණ පිණිසයි, මි සි සිව්යි. ප්‍රජුච් ලභ
ධාතු-ඤ්ඤා, මෙසින් මුණ්, ප්‍රලම්භ: අනාත්‍ය, කෙවලවු දුර්-
සු යන මොවුන් කෙරෙත් පරවු ලභධාතුභව ඇති කල්හි;
දුලාහ:, දුලාහ: සි මුණ් නොවේ, එසේම සුලාහ: කියාද වේ.
එකෙති කිං අතිදුලිම්භ:, යන්නෙහි කෙවල දුර්ගඛදය නො
වන බැවින් මුණ්ආගම විමයි. (741) නුණ්චර්ධ: යනාදියෙන්
සිඬ කල්හිද මේ විධානය නියමය පිණිසයි.

(මු-) 1138. සාදෙධාචොද හිමග්‍රථ ප්‍රග්‍රථ ස්ථාර ස්ථාල
රහනාස නිකාසානාසා: (1...)

එනෙ ඤ්ඤානා නිපාතානො. සාදෙ චෙග: එධ ඉධිමං.
අචොද: අවක්ලෙද: හිමග්‍රථ: හිමග්‍රථනං. ප්‍රග්‍රථ: ප්‍රග්‍රථ
නං. ස්ථාර: ස්ථාරණං. ස්ථාල: ස්ථාලනං. රජානො
'නෙතෙති රහ: කායො දෙහ: නිකායො නිවාස: ආකා
යන්විති:

(ස-) ඤ්ඤානා, ඤ්ඤානවු; එනෙ, සාද එධ යනාදිවු මේ
ගඛදයෝ; නිපාතානො, නිපාතනය කරණුලැබේ.

සාදුඛවසාසරණ, ඤ්ඤා, නිපාතනයෙන් සිඬව සාද:
යනු වේ, චෙග: චෙගයෙන් අනාත්‍යයෙහි, සාද: යනු වේ.
ඤ්ඤා ඉති ඛදුගො, එධ: කාශ්ඨයි. අන් තන්හි ඉති: අව

* එකො (අවිනිශ්චය) ව නො දු:සු වෙති එකදු:සු, න විද්‍ය
න එකදු:සු යනු සො'නෙකදුසුසන්නායාත්.

පුළු උත්තරිකල්ලෙද, අවොද, අවක්ලෙද, තෙමුනාවු. අව
යන්තෙන් අත්‍යවු උපසගීයන් කෙරෙන්ද හුදකලාවද උතුරු
ප්‍රොතුරු යනු වේ. ශ්‍රැයගමොක්ක, හිමසා ශ්‍රැයනං හිමශ්‍රැය,
හිමශ්‍රැයනං, හිම වැහිමයි. ප්‍ර පුළු කල්හි ප්‍රශ්‍රැයනං ප්‍රශ්‍රැය
යනු වේ, ප්‍රශ්‍රැයනං, ප්‍රකාරයෙන් වැහිමයි. අත්තන්හි ශ්‍රැය:
පරිශ්‍රැය: යනු වේ. ස්පුර ස්පුර ව යි ස්පුරෝර්, ඤානනය
හට ස්ථාර: යනු වේ, ස්ථාරණං, වස්තුවල කිරිමයි. ස්ථාල:
ස්ථාලනං. ස්ථාර: යනු (793) ක්‍රි පී ඩ: යනාදියෙන් ආකාර
කල කල්හි ස්ථලධාතුහටද ස්ථාල යි සිඛකල කල්හිද නිපාත
නයයි, පක්කයෙහි ස්ථාර:, ස්ථාල: යනු අනිත්තිවාරණය
පිණිසයි. රක්ෂෙයා ඤාතය, කරණයෙහි හෝ භාවයෙහි-
රහ: අත් තන්හි රචන: විඤ්ඤා විතතං, කාය:, නිකාය:,
ආකාය: දෙහ-නිවාස-රාශි යන අභික්‍රමයෙන් ඇත්තෝයි,
අත් තන්හි වාය: නිවාය: ආවාය: යනු වේ. [පාණිනි: 6. 1.
47, 6. 4. 28, 29.]

(මු-) 1139. ඛනා ඩ-ඛරෙකකවකා: (ඛන: 5. ඩ-
ඛර-ඉක-ඉකවකා: 1...)

ආඛ: ආඛර: ආඛනික: ආඛනිකවකා:

(ස-) ඛන:, ඛනධාතුහු කෙරෙන් පරව; ඩඛරෙකකවකා:,
ඩ-ඛර-ඉක-ඉකවකා යනමේ ප්‍රත්‍යයෝ කාරකභාව දෙක්හි වත්
නාහ.

ඩ ඩර දෙදෙනාගේ ඩකාර ඉත් බැවින් පිහට ලොප් වේ.
ආඛපුළු ඛන ධාතු, ඩප්‍රත්‍යයයි, අත්-යන පිහට ලොප් වේ,
ආඛ: ඩරප්‍රත්‍යය වේ, ආඛර: ඉකප්‍රත්‍යය වේ, ආඛනික:
ඉකවකා වේ, ආඛනිකවකා: [පාණිනි: 3. 3. 125.]

(මු-) 1140. වකප්පොභාවෙ ඡනින: (වකපොභා 7. භා
වෙ 7. ඡනින: 1.)

බොභාවෙ ඡනින: සතත් වකපොභා සතතං. ඡනිනානාත්
ඤාමේ ඡනින: සාංගවිණං වර්තතෙ.

(ස-) වකපොභා සතතං, වකප්පිය ප්‍රකාශවන කල්හි; බො:,
ධාතුහු කෙරෙන් පරව; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි; ඡනින:
සතත්, ඡනිනප්‍රත්‍යය වන්නේය; ඡනිනානාත්, ඡනිනානායා
කෙරෙන්; ඤාමේ ඡනින:, ඤාමියෙහි ඡනි වේ.

ඡනිනප්‍රත්‍යයාගේ ඉත්සංඥ ඡකාරය වෘත්තිය පිණිසයි, සං

පුළුල් රුද්‍රව්වනෝ, භාවයෙහි ණින කළ කල්හි වෘත්තී, සංග්‍රහණ සි සිටි කල්හි, (433) ස්වාමියෙහි ඡන් වේ, (416) ණිනෝන විරි: යනාදියෙන් ආදියෙහි වූ ස්වරයහට වෘත්තී, (258) යයො ලොප: යනාදියෙන් අකාරලොපය වේ, සංග්‍රහණං යනු වේ, ක්‍රියාවික්‍රමස්ථානසාගේ ශබ්දය මනාකොට ව්‍යාපනය යන අර්ථය. [පාණිනී: 3. 3. 44.]

(මු-) 1141. ව්‍යතිහාරෙ ණන් සත්‍රි. (ව්‍යතිහාරෙ 7. ණන් 1. සත්‍රි 1.)

ධොතීවෙ ණන් සත්‍රි ව්‍යතිහාරෙ, ණනනාත් ස්වාමී ඡන්, තදනනාභි සත්‍රියං ව්‍යවහාරී.

(ස-) ව්‍යතිහාරෙ, ව්‍යතිහාර්ථයෙහි; ධො, ධාතුහුකෙරෙන්; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි; ණන් සත්‍රි, ණන්ප්‍රත්‍යය වන්නේය. ණනනාත්, ණන්අනන්‍යා කෙරෙන්; ස්වාමී, ස්වාමියෙහි; ඡන්, ඡන් වේ; තදනනාභි, ඒ ණන්අනන්‍යය; සත්‍රියං, සත්‍රි ලිඛනයෙහි වේ.

ණන් යන්නහුගේ ණකාරය වෘත්තී පිණිසයි, දන්තා නකාරය වනාහි (1000) දුර්ව්‍යාච්ඡාදි යනාදියෙන් වූ ණප්‍රත්‍යය භා සමග ප්‍රභෙදය පිණිසයි, ඒ ණන් යන්නෙහි එලයද (417) ය්වොර්ග්‍රම් දුනො යනාදියෙහි ප්‍රකටවෙයි. අකාරය සිටියි. පරස්පරව්‍යවහරණං යන වාක්‍යයෙහි ව්‍යව-හ-ණන්, (577) වෘත්තී, ව්‍යවහාර සි සිටිකල්හි (433) ස්වාමියෙහි ඡන්, (417) ය්වොර්ග්‍රම් යන මේ ආදියෙහි ණන්අනන්‍යා වජ්‍යනභාවයෙන් යකාරයහට ඉම් නොවේ, (416) ආදිය්වරයහට වෘත්තී, (258) අකාරලොපයද, (257) ඡිත්තභාවයෙන් ඊප්ද, නැවත අකාර ලොපයද වෙත්, ව්‍යවහාරී යනු වේ. එසේම පරස්පරව්‍ය ක්‍රොශනං ව්‍යක්‍රොශී යනාදිය වේ. [පාණිනී: 3. 3. 43.]

(මු-) 1142. විවිනො'ප්‍රිතීවෙ. (විවින: 5. අප්‍රි: 1. භාවෙ 7.)
වුකාරෙතො ධොරතු: සත්‍රි භාවෙ. වෙපප්‍රි:.*

(ස-) වුකාරෙතො, ඉත්සඳ වුකාරවත්වූ; ධො, ධාතුහු කෙරෙන්; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි; අප්‍රි: සත්‍රි, අප්‍රිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වෙන් වශයෙන් යොග්‍යවත් ව්‍යතිහාරයද සත්‍රි යන්නද අනුවාතනී නොවෙත්. වෙපවලන වෙපන. අප්‍රි වේ,

* වුඉත් යසා ස විවිත් තස්මාත්.

වෙප්පු: වෙම්පු: දව්පු: යනාදියද මෙසේමැයි. [පාණිනී: 3. 3. 89.]

(මු-) 1143. ඩිවින සතප්පෙ ත්‍රිමත්. (ඩිවිත: 5. තප්පෙ 7. ත්‍රිමත් 1.)

ඩුකාරෙන සත්‍රිමත් සත්ථ ධිව්චිනනිජ්ජනෙන. කරණණ්ණා තං කෘත්ත්‍රිමං.*

(ස-) ධිව්චිත්, ධාතුවියා කෙරෙන් ; නිජ්ජනෙන, නිජ්ජනන කල්හි ; ඩුකාරෙන, ඉත්සංඥ ඩුකාරවත් ධාතුහු කෙරෙන් පරව ; ත්‍රිමත් සත්ථ, ත්‍රිමත්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඩුකාඤ කරණෙ—ත්‍රිමත්, කකාරය ඉත් බැවින් ගුණ හුවු කල්හි කෘත්‍රිමං. එසේම ඩුදාඤ යන ධාතුහු කෙරෙන්, දත් ත්‍රිමං, (1088) දුධාතුහට දත් වේ. ඩුධාඤ, (1086) ධාධාතුහට හි වේ, හිත්‍රිමං යනාදිය වේ. [පාණිනී: 3. 3. 88.]

(මු-) 1144. ස්වප රක්ෂ සත ප්‍රච්ඡ විච්ඡ යාව යජො නච භාවෙ න ජී: (ස්වප—යජ: 5. නච 1. භාවෙ 7. න 1. ජී: 1.)

එතෙක නච සත්ථ භාවෙ, න ව ජී: ස්වප: රක්ෂණ: යත්ත: ප්‍රශ්න: විශ්න: යාවඤ්ඤ යඤ:.

(ස-) එතෙක, ස්වප-රක්ෂ-යන-ප්‍රච්ඡ-විච්ඡ-යාව-යජ යන මේ ධාතුව කෙරෙන් පරව ; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි ; නච සත්ථ, නච ප්‍රත්‍යය වන්නේය ; න ජී:, ජ්‍යාදෙශ නොවන් නේය.

නච්චත්‍රත්‍යයාගේ ඩුකාරය ඉත් බැවින් ගුණ නොවේ, නකාරය සිටියි. න ජී: යි නිෂේධ බැවින් (661) ග්‍රහස්වරාද්‍ය: යනාදියෙන් ලද්දවූ ජ්‍යාදෙශයාගේ නිෂේධය වේ, ශ්වප ශයෙ, මෙයින් නච, ස්වපන. ස්වප: රක්ෂ පාලන-රක්ෂණ. රක්ෂණ: යන ප්‍රයතන-යතන යත්ත: ප්‍රජ-ජ්‍යායා යං—නච, (814) ජො: ඤටො යනාදියෙන් ජකාරයහට ශකාර වේ, ප්‍රශ්න: විජ්ඣාමාමේ ක්‍රිතී ව—ජකාරයහට ශකාර වේ, විශ්න: යාව යාවික්‍යයා, (46) නකාරයහට ඤකාර වේ, යාවික්‍ය, අභිධාන බැවින් සත්‍රිකයයි, (249) ආජ, යජදෙව පුජ සංගති කරණදුනෙජු, (46) නකාරයහට ඤකාරය වේ, යජ

* ඩු ඉත් යසස ස ඩිවිත් තසමාත්. තසමාත් (ධාතුවිත්) ජනං තප්පං (997) ධිප්‍රත්‍යයෙන සිඛං, තසමාත්.

ඤා. මේ සියල්ලවුන් කෙරෙහි (1033) හව්නුතො: යනාදි යෙන් ඉම්නිෂෙධ වේ. [පාඨනි: 3. 3. 90, 91.]

(මු-) 1145. කිරිදෙ‘නනගේ. (කි: 1. ද: 5. අනාර්— ගෙ: 5.)

අනාර් ගෙහි පරුන් දු—සංඥාකාත් කි: සතත් භාවෙ. අනාර්ඛි: ආදි:

(ස-) අනාර්, අනාර්භබ්දයා කෙරෙන්ද; ගෙහිපරුන්, හිසංඥා කෙරෙන්ද පරවු; දුසංඥාකාත්, දුසංඥාකා මාතූන් කෙරෙන්; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි; කි: සතත්, කිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

අනාර් පුළු ධා ධාරණපොෂණයො, කි වේ, අනාර්ධාන. අනාර්ඛි: (610) උසෙව් යනාදියෙන් ආකාරලොපය වේ, ආද්‍යනං, ආචි පුළු දු දුනෙ, කකාරය ඉත්බැවින් ගුණ නොවේ. ආකාරලොපය වේ, ආදි: [පාඨනි: 3. 3. 91.]

(මු-) 1146. ආචි චෙ. (ආත් 5. චෙ 7.)

ආත් පරුන් ද: කි: සතත් චෙ. වාරිඛි: පයොනිඛි:

(ස-) ආත් පරුන්, කම්භාකෙරෙන් පරවු; ද:, දුසංඥාධාතූහු කෙරෙන්; චෙ, අධිකරණ වාච්‍ය කල්හි; කි: සතත්, කිප්‍රත්‍යය වන්නේය.

වාරිපුළු ධා ධාරණ-කි-වාරිඛියතෙ‘සම්චිත් වාරිඛි: ආකාර ලොපය වේ. පයස්පුළු නිපුළු ධාධාතූ—කි, පයො නිඛියතෙ ‘සම්චි, (610) ආකාරලොපය වේ, පයොනිඛි: [පාඨනි: 3. 3. 93.]

(මු-) 1147. කති: සත්‍රාසෙ. (කති: 1. සත්‍රි 1. අසෙ 7.)

ධො: කති: සතත් න තු සෙ, තදනනෙහි සත්‍රියාං. කෘති: බුඛි: මති: සමාති: ප්‍රකෘති: (1082) ප්‍රාදෙ: සි: කෙනා වෙති. ප්‍රජ්ලතති: භූති: පුළුති:

(ස-) ධො:, ධාතූහුකෙරෙන් පරව; කති: සතත්, කතිප්‍රත්‍යය වන්නේය; සෙ තු, කතී වාච්‍ය කල්හි වනාහි; න, කතිප්‍රත්‍යය නොවන්නේය. තදනනෙහි, ඒ කතිප්‍රත්‍යයාත්තයද; සත්‍රියාං, සත්‍රිලිඛයෙහි වන්නේය.

කතීවජ්ජනභාවයෙන් කතීභිනන කාරකයද භාවයද වාච්‍ය කල්හි කති වෙයි යන අර්ථය. කකාරය ඉත්බැවින් ගුණ නො වේ. ත්‍රියතෙ‘සෙ යි කම්භෙහිද, කරණම් යි භාවයෙහිද, කෘ

ධාතුහු කෙරෙත් කතිප්‍රත්‍යය කල කල්හි, කෘතී: යනු වේ. බ්‍රහ්මතේ'තයා, සී කරණයෙහි හෝ, බ්‍රහ්මතම සී භාවයෙහි හෝ බ්‍රහ්මධාතුහු කෙරෙත්, කති කල කල්හි බ්‍රහ්ම, (575) මෙහි තකාරයහට ධකාරද, (64) ධකාරයහට දකාරද වෙත්. මන බ්‍රහ්මතෙ, මනනං මතී, (676) ඤමිලොපය වේ. සමා විනතායාං, ස්මරණං සමාතී: ප්‍රක්‍රියතේ'තයා ප්‍රකෘතී:, කරණයෙහි ප්‍රත්‍යයයි. ප්‍රප්‍රච්ඡි ලාද සුඛෙ සුඛෙන, ප්‍රභ්ලාදනං, (1033) හච්ඡුතො: යනාදියෙන් ඉමිනිෂෙධ වේ, ප්‍රභ්ලන්තී: හුයහතේ'තයා හුතී:, සම්පත්තියයි. නොහොත්, හවනං සී හුතී: යනු වේ, (1053) වාදුශ්‍රියනාදියෙන් ඉමිනිෂෙධ වේ, එල නිෂ්පත්තො, එලනං පුල්තී: (1087) වරඑලොදු: යන්නෙන් අකාරයහට උකාර වේ.

(මු-) 1148. කෘ ගෘ ජත ශ්ලා හා ල්වාදේර් නී: (කෘ-ල්වාදෙ: 5. නී: 1.)

එහි: පරස්‍ය: කෙතර් නී: සතත්. කීර්ණී: ගීර්ණී: ජතනී: ශ්ලානී: හානී: ලුනී: පූර්ණී:.*

(ස-) එහි: පරස්‍ය:, කෘ-ගෘ-ජත-ශ්ලා-හා-ලු යනාදිවු මේ ධාතූන් කෙරෙත් පරවු; කෙත:, කතිප්‍රත්‍යයහට; නී: සතත්, නතදෙශ වන්නේය.

ආදි යනුද ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් දතයුතු. කෘග වික්‍ෂෙපෙ, කතිස්ථානයෙහි මෙයින් නතදෙශ වෙයි, (1053) ඉමිනිෂෙධයි, (628) සෘකාරයහට ඉර් වේ, (228) ඉකාරය දීඨීයි, ණ්වාදිය වේ, කීර්ණී: ගෘග නිගරණො, එසේම සීධයි, ගීර්ණී: ජත ගීජගයාං, කතිප්‍රත්‍යයාගේ ස්ථානිවත්තිය අයත්තොවන බැවින් (661) ජතදෙශ නොවේ, ජතනී: ශ්ලෙල හඡීක්‍ෂයෙ, (608) ශ්ලාදෙශ වේ, ශ්ලානී: හාචගතො, කතිහට නී වේ, (612) දුමාගෙහාක යනාදියෙන් හාකග්‍රහණය බැවින් ඩි නොවේ, හානී: ලු ඡෙදනෙ, (1053) ඉමි නිෂෙධ වේ, ලුනී: පෘඤ්ඤාලි පාලනපුරණයො, (628) සෘකාරයහට උර්, (228) දීඨීවේ, පූර්ණී: පුරධාතුහට පූර්තනී: කියාම වේ.

(මු-) 1149. සාති හෙති යුති ජුති. (1...) සාති-හිතො ති-යොති-ජවතිනා-මෙතෙ කත්‍යන්තා නිපාත්‍යනො.

* ලු ආදිර් යස සල්වාදී, කෘග්‍රහ ගෘග්‍රහ ජතග්‍රහ ශ්ලාග්‍රහ හාග්‍රහ ල්වාදිග්‍රහ, තෙ ආදියො යස ස තස්මාත්.

(ස-) සෑහි හිතොති යෙහි ජවතිනාං, සොයනායෙ, හිත වඩිතෙ ගතො, සුල මිශ්‍රණේ, ජ ගතො යන මේ ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි; කතෘන්තා; කතිප්‍රත්‍යයානනවූ; එතෙ, සාති-හෙති-සුති-ජුති යන මේ ප්‍රයෝගයෝ; නිපාතෘනෙත, නිපාතනය කරණුලැබෙත්.

කියනලද ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහි ක්‍රමයෙන් සාති; හෙති; සුති; ජුති; යනු වෙත්, සාති; යන මෙහි (1083) දෙමොමාස්ථාං ඩි; යනාදියෙන් හි නොවේ. [පාණිනි: 3. 3. 97.]

(ම) 1150. ශී ව්‍රජ සජ විද්‍යාස මන වර හ්‍රවාමොන සම ජනි පන නිසද; කෘජ. (ශී-නිසද; 5. කෘජ 1.)

එහෙක භාවෙ කෘජ සකත් තදනනඤ්ඤිකාං, ශයක ව්‍රජක ඉජක විද්‍යා සුත්‍රක ආසක මනක වය්‍යා භෘතක අවාටක ඉතක සමජක නිපතක නිෂද්‍ය.

(ස-) එහෙ, ශී යනාදිවූ මේ ධාතූන් කෙරෙන් පරව; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි; කෘජ සකත්, කෘජප්‍රත්‍යය වන්නේය. තදනනඤ්ඤිකා, ඒ කෘජප්‍රත්‍යයානනයද; ඤ්ඤිකාං, ඤ්ඤිලිඛගයෙහි වන්නේය.

මේ සුත්‍රයෙහි භාවෙ යනු නොකියා වෘත්තියෙහි භාවෙ යි ව්‍යවහාර කලබැවින් ප්‍රයෝගානුසාරයෙන් කතෘහිතනකාරක යෙහිද වන්නේය, මෙසේයි, ශී ස්විජනෙ, ශෙනෙ'සකං යි අධිකරණයෙහි කෘජ, ශයක, මඤ්චාදියයි. ශයනම් යි භාව යෙහි කෘජ, මෙහි (835) ශ්වධාතූහට ඩස්, ඤ්ඤිලිඛගය බැවින් (249) ආජ. ව්‍රජ ගතො, ව්‍රජනං ව්‍රජක. යජනං ඉජක, මෙහි (661) ජකදෙශ වේ. විදනත්‍යනයා, යි කරණ වාච්‍ය කල්හි හෝ, වෙදනං (ඥනං), යි හෝ විද්‍යා යනු වේ, සුගතො, සවනං, (යජනං) (982) තත්, සුත්‍රක. ආස උපවේශනෙ, ආස නං ආසක. මන බොධනෙ, මන්‍යතෙ'සකං, නොහොත් මන නං මනක යනු වේ. වරණං (ආවරණං) වය්‍යා. භෘ ධාරණ පොෂණයෝ, භරණං (පොෂණං) භෘතක, මෙහි තත්. අට ගතො, යච්චි, විධාදිය වේ, අවාට්‍යධාතූහට කෘජ, (775) හසා ලොපා; යනාදියෙන් ක්‍රමයෙන් අකාර යකාරයන්ගේ ලොපය වේ, අවාටක, නිතර ඇවිදීමයි. ඉගතො, එති අනසා අයනං වා ඉතක, තත් වේ. සංජුචී අජ ගතො, සමජනනී (සංගව්ජනන) අසකං යි හෝ, සමජනං යි, සහා, (886) මෙහි කෘජවජ්ජනකයෙන් විආදෙශ නොවේ.

නි පුළු පත ගතො, නිපතනතා සතමිති නිපතන, යුධගුමියයි.
නි පුළු මද විශරණගතනං, නිමිදනතා සතමිති නිමිද, ක්‍රියවික්‍රිය
ගුමියයි. [පාණිනී: 3. 3. 98, 99.]

(මු-) 1151. කු: ශශ්ව. (කු: 5. ශ: 1. ව 1.)

කරෙතො: ශ: සතත් කප් ව, භාවෙ, ස ව සත්‍රියාං. ක්‍රියා,
කාතන.

(ස-) කරෙතො: කාධාතු කෙරෙන් පරව; භාවෙ, භාව
යෙහි; ශ: සතත්, ශප්‍රත්‍යය වන්නේය; කප් ව, කප්ප්‍රත්‍ය
යද වන්නේය; ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද; සත්‍රියාං, සත්‍රිච්ඡතයෙහි වන්
තේය.

ශකාර ඉත්, අකාරය සිටියි. කාධාතු, ශ වේ, භාව වාච්‍ය
කල්හි, (921) රතනො: යනාදියෙන් යත්, (620) සාකාරයහට
රි, සත්‍රිච්ඡතයෙහි ආප්, ක්‍රියා. කප් කල කල්හිද ගුණ නො
වන හෙයින් තත්, (982) කාතන. සමුවචය ගෙනුකොට
ගෙන මෙහි වකාරයෙන් කතිප්‍රත්‍යයහටද කාතී: කියා වේ.
[පාණිනී: 3. 3. 100.]

(මු-) 1152. සා-ජාගුර් ස: (සා-ජාගු: 5. ස: 1.)

ආහනං ය: සතත් භාවෙ, ස ව සත්‍රියාං. පරිසය්‍යා ජාගය්‍යා.

(ස-) ආහනං, සා-ජාගු: යන මේ ධාතූන් දෙදෙනා කෙරෙන්
පරව; භාවෙ, භාවයෙහි; ය: සතත්, යප්‍රත්‍යය වන්නේය;
ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද; සත්‍රියාං, සත්‍රිච්ඡතයෙහි වන්නේය.

පරි පුළු සා ගතො, මෙයින් යප්‍රත්‍යය වේ, පරිසරණං පරි
සය්‍යා. මේ ධාතුප්‍රත්‍යයන්ගේ යොගය පරිපුළියා හටමයි.
ජාගනිද්‍රුක්‍යයෙ, ජාගරණං ජාගය්‍යා.

(මු-) 1153. ශංසනාභද: (ශංස්-තනත් 5. අ: 1.)

ආහනම: සතත් භාවෙ, ස ව සත්‍රියාං.

ප්‍රශංසා දිද්‍රුක්‍යා අට්ටා කණ්ඩියා.*

(ස-) ආහනං, ශංසධාතු ප්‍රත්‍යයානාධාතු යන මේ දෙදෙනා
කෙරෙන් පරව; භාවෙ, භාව වාච්‍ය කල්හි; අ: සතත්, අප්‍රත්‍යය
වන්නේය; ස ව, ඒ අප්‍රත්‍යයද; සත්‍රියාං, සත්‍රිච්ඡතයෙහි වන්
තේය.

* ශන්ස ව තාශෙවති ශංසතාං තස්මාත්.

. ප්‍රථමිශංස උපතුවෙහි, ප්‍රශංසනං, මෙයින් අප්‍රත්‍යයයි, ප්‍රශංසා. දූශ ඉර්ඹු ප්‍රේක්ෂණේ, සන්, විකාදියද (154) ඡබ්‍රදෙශද, (602) ඡකාරයහට කකාරද, දිදූක්ෂා ධාතුහු කෙරෙත් මෙයින් අප්‍රත්‍යයද, (543) ප්‍රථිවු අකාරයහට ලොපයද වෙත්, දිදූක්ෂා. කිත රෙගාපනයෙනෙ යන ධාතුහු කෙරෙත් විකිත්සා යනාදියද එසේමැයි. අටධාතු-සම්ප්‍රත්‍යයද, විකාදියද කල කල්හි අටාව්‍යධාතුහු කෙරෙත් අප්‍රත්‍යය වේ, (775) අකාර යකාර දෙදෙනාහට ලොප්කල කල්හි, අටාව්‍ය. කණ්ඩුශබ්දයා කෙරෙත් (854) ක්‍යප්‍රත්‍යයද, කණ්ඩුශ ධාතුහු කෙරෙත් මෙයින් අප්‍රත්‍යයද වේ, ඝරය පර බැවින් (775) අකාර යකාර දෙදෙනාහට ලොප් නොවෙත්. කණ්ඩුශ යනු වේ. සැතියාගො පායා යනාදියද එසේමැයි. [පාණිනී: 3. 3. 102.]

(මු-) 1154. සෙමකතාන් සරො: (සෙමකතාන් 5. සරො: 5.)

යස්මාත් කතා විහිත: සෙමි සසෙමකතා: තස්මාත් රුමතො ධො ර: සතත් භාවෙ ස ව ස්ත්‍රියාං. ඊහා ජාගරු.

සෙමකතාන් කිං, නීතී: රුඛී: රුමතා: කිං, පතතී:.*

(ස-) යස්මාත්, යම් ධාතුහු කෙරෙත් පරව; විහිත: කතා, කරණලද කතතෙම; සෙමි, ඉමාගමසහිතද; ස:, ඒ කතතෙමේ; සෙමකතා:, සෙමකත නම්; රුමතා:, ගුච්ඡර සුකතවූ; තස්මාමො:, ඒ ධාතුහු කෙරෙත්; භාවෙ, භාවයෙහි; අ: සතත්, අප්‍රත්‍යය වන්නේය; ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයානන්‍යයද; ස්ත්‍රියාං, ස්ත්‍රී ලිඛිතයෙහි වන්නේය.

ඊහ වෙඡායා, මෙයින් අප්‍රත්‍යයයි, ඊහනං ඊහා. ජාගරුං ජාගරු. කතප්‍රත්‍යය කල කල්හි ඉමාගමව, ඊහිතං ජාගරිතං, යනු වේ. සෙමකතාන් කිං, කුමටය? නීතී: රුඛී:, යන මෙහි ඉමාගම රහිත කතීවත් ධාතුකයෙන් අප්‍රත්‍යය බාධාවී කතී විමයි, ඡි ප්‍රාපණේ නයනං, නියතෝ'නයා ඉති වා නීතී:, කතී ප්‍රත්‍යයයි. රුධ සංසිඬො, රුධනං, කතී, (575) තකාරයහට ධකාරද, (64) ප්‍රථි ධකාරයහට දකාරද වෙත්, රුඛී:. කත කල කල නීතං රුධං යනු වේ.

* ඉමා සහ වර්තාතෙ ය: ස සෙමි, සෙමි කතා යස්මාත් ස සෙමකතාසතස්මාත්.

රුමත: කිං, කුමටය? පත්තී: යන මෙහි පතධාතු තමා ගුළුකර සුකතයක්හු නොවනබැවින් අප්‍රත්‍යය බාධිත තත්ති කති විමසී. පතධාතු-කති, පත්ති. කත කල කල ඉමාගමව, පතිතං. [පාණිනී: 3. 3. 103.]

(මු-) 1155. තුලෙව්ජාන භාග ධාග කාග ගොධා භාග ලෙඩා රෙඩා වුඩා: (1...)

එතෙ ආනතා නිපාතානෙන. වොදනා වුඩා.

(ස-) ආනතා: අප්‍රත්‍යයානනවු; එතෙ, තුලා-ඉව්ජා යනාදි මෙ ශබ්දයෝ; නිපාතානෙන, නිපාතනායෙන් සිඛකරණ ලැබෙත්.

තුල උත්මානෙ, අප්‍රත්‍යයසී, තොලයත්‍යනායා, නිපාතන යෙන්, තුලා යනු චේ, පරිමාණදණ්ඩ: ඉෂ්ඨාක්ෂ්ණායාං, ඉව්ජා. සා ප්‍රාපණේ, ආග්‍ර යනු චේ, ප්‍රරිකයසී. තා: තරණේ, තාග්, නක්ෂත්‍රයසී, උඛාර කරන්තීද උමාවද උකතසී. ධා ධානො, ධාග්, ද්‍රවද්‍රව්‍යයන්ගේ පතනස-වෂ්ටාධාග්වන්ගේ පතනස, මුචාත් කරණලද්දවු බඩ්භාදීන්ගේ තලස, සමුහස, ප්‍රකාර යද යන අපීසී. කාධාතු, කාග්, ඛනිනාගාරයසී. ගුධ පර් වෙහ්වෙන, ගොධා, ද්‍රුද්‍රද්‍රය අදනාකල අංගුලින්ගේ පිඩා වලක් වන පිණිස ඇතිලිවල යෙදියසුතු සමින් කරණලද්දවු අංගුලි ක්‍රාණයද, ගොයාද කියනුලැබෙත්. භා හරණේ, භාග්, ගාන් මද, මුකතාභාරයද කියනුලැබෙත්. ලිඛ ලෙඛනෙ, ලෙඩා, ලීමසී. ලකාරයහව රකාරය කල කල්හි රෙඩා කියාද චේ, පඩකතියසී. වුද සංවොදනෙ, වුඩා, වොදනා, වොදනාවද ප්‍රෙරණයද වෙත්. [පාණිනී: 3. 3. 101.]

(මු-) 1156. හිමි චිත්ති පුජි කම් කුමිති වර්චි ස්පාහි තොලි දෙලි මිද් හිද්දතාඛර් සපාදෙර් ඩි: (හිමි-ආචර-සපාදෙ: 5. ඩි: 1.)

එතෙක භාවෙ ඩි: සකත්, ස ව සත්‍රියාං. හිමා චිත්තා පුජි කථා කුමිතා වර්චා ස්පාහා තොලා දෙලා, පචා, හිද් ජිද් ගුහා විද් ක්ෂිපා ජනා පිඩා සග් වසා රුජ්, සපා ව්‍යථා කුර.*

* ෂ ඉත් යස්‍ය ස මිත්. හිද් ආදිථ් යස්‍ය ස හිද්දි: ආචර් කුරපය්‍යිනා: ස වාසො සපාදිශෙති ආචර් සපාදි: තත: හිමිශෙ චිත්තිශෙවතදි වන්වෙ තස්මාත්.

(ස-) එහෙත්, හිම-විනා-පුජ-කථ-කුම-වර්ථ-සාහ-නොල-දෙල-ඉන්සංඥා භික්ෂුකතා බාහු-හිද්දි බාහු-කර පය්නිතන කොට ඇති ඝට්ඨි බාහු යන මොවුන් කෙරෙහි පරව; භාවෙ, භාවයෙහි; ඩි සංඝත්, ඩිප්පත්‍යය වන්තේය; ස ව සත්‍රියාං, ඒ ප්‍රත්‍යයද සත්‍රියිකයෙහි වන්තේය.

හිමිබාහු මුල්කොට දෙලිබාහු අනතකොට ඇති බාහුතවය ඤිප්පත්‍යයානතයෝයි. මිත් යනු ගණපාඨයෙහි මුඛිකා භික්ෂු රය ඉන්සංඥා කොට ඇති බාහුයි. හිද්දිය ගණයයි. ඩ යන මේ ප්‍රත්‍යයාගේ ඩිකාරය ඉන්, අකාරය සිටියි. හි හයෙ, ඤි, (795) හිරිහිමි වා, යන්තෙන් හිමිද මෙයින් ඩිප්පත්‍යයද, (641) ඤිහට ලොප්ද, (249) ආප්ද වෙත්, හිමා. විත ඉක සමානතං, එසේම, විනතා යනු වේ. පුජ පුජියාං පුජ. කථ වාක්‍ය ප්‍රබන්ධ, කථා. කුමකිඉප්පදනෙ, කුමබා. වර්ථය අනුගිල නෙ, වර්ථා. සාහ ර්පසායාං, සපාහා. නොලා. දෙලත් කදෙලනෙ' දෙලා. ඩුඤ්ඤාත් පව පාකෙ, මිත්ති බැවින් ඩ වේ, පවා. මාජ්ඣිමා සන්දාදියද එසේමැයි. හිද්දිය මෙසේයි. හිද විදුරණ, හිද, ජිද, ගුහා, විද, ක්ෂිපා, යන මොවුන් කෙරෙහි ඩිකාර ඉන්බැවින් ගුණ නොවේ. ජනා යන මෙහි (230) හන ගම යන මේ ආදියෙන් ඩිප්පත්‍යය හරණ බැවින් උච්චි ලොපය නොවේ. පිඩ වධෙ, පිඩා. සා ගතො, (619) දුශ්‍රොය සන්දාදියෙන් ගුණ වේ, සර. වසනිවාසෙවසා. රුජ රෙහෙ, රුජ. කරබාහු පය්නිතනවූ ඝට්ඨි බාහු මෙසේයි, ඝට්ඨි සංඝානෙ, ඝට්ඨා. ව්‍යථි දුඛ භය වලනෙ, ව්‍යථා. කර සම් ක්‍රමෙ, කර. ජනබාහු-ජර, ප්‍රථබාහු-ප්‍රථා, ත්‍රප බාහු-ත්‍රපා. ලජ්ජබාහු-ලජ්ජා සන්දාදියද එසේමැයි. [පාණිනී: 3. 3. 104, 105.]

(මු-) 1157. ආනො'න්ත: ශ්‍රද්ධො: (ආත්‍ය: 5. අනතර්-ශ්‍රත්-ගෙ: 5.)

එහෙත් පරද්දනනාත් ඩි සංඝත්, ස ව සත්‍රියාං. අනතර්භි ශ්‍රධා සංඥා ප්‍රමා.

(ස-) එහෙත් පරත්, අනතර්ගබ්ද ශ්‍රත්ගබ්ද හිසංඥා යන මොවුන් කෙරෙහි පරවූ; ආදානාත්, ආකාරනා බාහුකුකෙරෙහි පරව; ඩි සංඝත්, ඩිප්පත්‍යය වන්තේය; ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද; සත්‍රියාං, සත්‍රියිකයෙහි වේ.

අනන්තර පුළුඬු බාධාරණපොෂණයෝ දුනෙ, මෙයින් ඔප්පුනා යයි, අනන්තරානං අනන්තරා. එසේම ශ්‍රත් පුළුඬු බා-ශ්‍රවා, ශ්‍රත් යනු අව්‍යයයි. සං පුළුඬු ඥ අවබෝධනෙ, සංඥයනෙ'න යා සංඥ, නාමයයි. පු පුළුඬු මා මානෙ, ප්‍රමිතනෙ'න යා ප්‍රමානමිති වා ප්‍රමා, මොවුන් කෙරෙහි (610) උපෙක්ඛි යනාදියෙන් ආකාර ලොපයද ස්ත්‍රීලිඛය බැවින් ආප්ප්‍රත්‍යයද වෙත්. [පාණිනි: 3. 3. 106.]

(මු-) 1158. ඤ-මි-ශ්‍රත්ථි ශ්‍රත්ථි වෙන්ති ව්‍යුසො'න: (ඤ-ආස: 5. අන: 1.)

එහෙත්ත: සත් ස ව ස්ත්‍රියාං. කාරණ ර්ෂණ ශ්‍රත්ථිනා ශ්‍රත්ථිනා වෙදනා ව්‍යුසො ආසනා.

(ස-) එහෙත්ත, ඤානනා බාද-ර්ෂ-ශ්‍රත්ථි-ශ්‍රත්ථි-විඤ-වඤ-ආස යන මේ බාදාත් කෙරෙත් පරව; අන: සත්, අනප්‍රත්‍යය වන්නේය; ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද; ස්ත්‍රියාං ස්ත්‍රීලිඛයෙහි වන්නේය.

කා බාද-ඤ, වාඛි, කාරිබාද, ඤානනා බාදානු කෙරෙත් මෙයින් අන වේ, කාරණ, (641) මෙහි ඤාතව ලොප්ද ආප් ප්‍රත්‍යයද වෙත්. ර්ෂ ගති දැනින හිංසා දුනෙහු, අන, ර්ෂණ. ශ්‍රත්ථි ප්‍රතිහතී මොක්ෂ යන්නයෝ, ශ්‍රත්ථිනා. ශ්‍රත්ථි සඤ්ඤා ශ්‍රත්ථිනා. විද ඥානෙ, වෙදනා. වෙද ඉඛ අනිවාදන සතුතොක්ෂ, වඤනා. ආස උපවෙශනෙ, ආසනා. මොවුන්ගේද ඤාතව ලොප් වේ. [පාණිනි: 3. 3. 107.]

(මු-) 1159. ප්‍රශ්නාඛතනෙ නි: (ප්‍රශන-ආඛතනෙ 7. නි: 1.)

ප්‍රශනෙ ආඛතනෙ ව බො ර්ෂ: සත්, ස ව ස්ත්‍රියාං. කාං කාරි-මකාර්ෂි: සච්චාං කාරි-මකාෂිං.

(ස-) ප්‍රශ්නෙ, ප්‍රශ්නයෙහිද; ආඛතනෙ ව, උත්තරදූතයෙහිද; බො: බාදානු කෙරෙත්; නි: සත්, නිප්‍රත්‍යය වන්නේය; ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද; ස්ත්‍රියාං, ස්ත්‍රීලිඛයෙහි වන්නේය.

නි සන මොහුගේ නිකාරය වාඛිය පිණිස ඉන්, ඉකාරය සිටියි. කා බාද-නිප්‍රත්‍යයද, (577) වාඛිද වෙත්, කාරි: කායනිය යන අර්ථය. භං අකාර්ෂි: යනු ප්‍රශ්නයයි. කාං යනු කාරිං යන්නෙහි විශේෂණයි, නො කිනම් කායනියක් කෙලෙහිද යනුයි. අකාෂිං, අහං යනු ශේෂයයි, අහං සච්චාං කාරිං

අකාමී, අපී සුගමයි, ප්‍රත්නයෙහිද අව්‍යයනයෙහිද උද්ගරණ වයයි. [පාණිනී: 3. 3. 110.]

(මු-) 1160. නඤ්ඤානානුකූලෙ සත්‍රි. (නඤ්ඤ: 5. අනි 1. ආනුකූලෙ 7. සත්‍රි 1.)

නඤ්ඤ: පරත් ධො රනි: සත්ත්, ආනුකූලෙ, ස ව සත්‍රියාං. අපීචනිසතව භූයාත්, අප්‍රයාණි:.*

(ස-) නඤ්ඤ: පරත්, නඤ්ඤසමාසයා කෙරෙන් පරවු; ධො:, ධාතුහු කෙරෙන්; ආනුකූලෙ, ආනුකූලය හැඟෙන කල්හි; අනි: සත්ත්, අනිප්‍රත්‍යය වන්නේය; ස ව, ඒ ප්‍රත්‍යයද; සත්‍රියාං, සත්‍රිලිඛිතයෙහි වන්නේය.

සත්‍රිලිඛිත සමබන්ධය ඇති කල්හිද සත්‍රිග්‍රහණය සත්‍රියධි කාරනිවෘත්තිය පිණිසයි. නඤ්ඤ පුච්ච ජීවධාතු-මෙයින් අනි, (325) නකාරයහට අකාර වේ, අපීචනි: නව අපීචනි: භූයාත්. න-ප්‍ර-යා, අනි-අප්‍රයාණි:, මෙහි නකාරයහට අකාරද (968) නො'ව: යනාදියෙන් ණ්‍යයයද වෙත්. ආනුකූලයයි. [පාණිනී: 3. 3. 112.]

(මු-) 1161. ඊෂත්-දු:සො: ඛල් භාවෙ ජේ. (ඊෂත්-දුර්-සො: 5. ඛල් 1. භාවෙ 7. ජේ 7.)

ඵභ්‍ය: පරත් ධො: ඛල් සත්ත් භාවෙ ජේ ව. ඊෂද්‍යෂ්මි භවං භවතා, දුර්ද්‍යෂ්මිභවං භවතා. ඊෂත්කර: කච-සන්ධයා, දුෂ්කර: සුකර:.

(ස-) ඵභ්‍ය: පරත්, ඊෂත්-දුර්-සු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු; ධො:, ධාතුහු කෙරෙන්; භාවෙ, භාවගෙහිද; ජේ ව, කම්යෙහිද; ඛල් සත්ත්, ඛල්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඛල්ප්‍රත්‍යයාගේ ඛකාර ලකාරවය ඉත්, අකාරය සිටියි. ඊෂත් යනාදිය අව්‍යය බැවින් (1014) ධිත්කායෂීය රහිත කල්හිද ඊෂත් දු: සු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු ධාතුහු කෙරෙන් ඛල්විධාන සාමෘතිය හෙතුකොට ගෙන ආභිකදි ශබ්දව්‍යවධානයෙහිද මත් වන්නේය, එහෙයින්, ඊෂද්‍යෂ්මි න භූයතෙ යන වාක්‍යයෙහි ඊෂද්‍යෂ්මිශබ්දයා කෙරෙන් පරවු භූධාතුහු කෙරෙන් භාවයෙහි ඛල්ද, භූණ්ද, ධිත්තයහෙයින් (1014) ආභිකයා කෙරෙන් මත්ආගමද වෙත්, ඊෂද්‍යෂ්මි

* අ-ජීව-අනි: අපීචනි:, අ-ප්‍ර-යා-අනි: අප්‍රයාණි:

භවං යනු වේ. දුරුභිෂ්ඨභවං, යනුද එසේමැයි. ඊෂත් ක්‍රිය තෙ'සො ඊෂත්කරු, නියා, තාවිසින්; කට්ඨ, කලාල; ඊෂත් කරු, මඳක් කරුණුලැබෙයි. එසේම, දුබ්බෙන ක්‍රියතෙ'සො දුෂ්කරු, සුබ්බෙන ක්‍රියතෙ'සො සුකරු. වෘථාන රහිත අවසාන බැවින් මොවුන් කෙරෙහි මන්ආගම නොවේ. [පාණිනි: 3. 3. 126.]

(මු-) 1162. ආනො'නො'දරිද්‍ර: (ආන: 5. අන: 1. අදරිද්‍ර: 5.)

දරිද්‍රවච්ඡාද්‍යනා—දීප්ද්‍රුසො: පරත් අන: සත් භාවෙ ජේ ව. ඊෂත්පාන: දුෂ්පාන: සුපාන: අදරිද්‍ර: කිං, ඊෂද් දරිද්‍රං.

(ස-) ඊෂත් දුසො: පරත්, ඊෂත්-දුර්-සු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු; දරිද්‍රවච්ඡාත්, දරිද්‍රධාතු රහිතවු; ආදනාත්, ආකාරනාධාතු කෙරෙන්; භාවෙ, භාවයෙහිද; ජේ ව, කම්යෙහිද; අන: සත්, අනුප්‍රත්‍යය වන්නේය.

ඊෂත් පියතෙ'සො, ඊෂත් පුළුව පාධාතු, මෙයින් කම්යෙහි අන වේ, ඊෂත්පාන: දුබ්බෙන පියතෙ'සො, දුර්පුළුව පාධාතු, අන, දුෂ්පාන: සුබ්බෙන පියතෙ'සො, සුපාන: පෙරසේම කම්යයි. අදරිද්‍ර: කිං, කුමටය? ඊෂද්දරිද්‍රං යන මෙහි අනුප්‍රත්‍යය නොවන හෙයින්, ඊෂද්දරිද්‍රයතෙ ඉති යන වාක්‍යයෙහි පුළු සුත්‍රයෙන් භාවයෙහි බල්ද, (702) දරිද්‍ර යන්නහුගේ ආකාර ලොපයද වෙත්. [පාණිනි: 3. 3. 128.]

(මු-) 1163. දූශ ශාස සුධ ධාම මාමො වා. (දූශ—මාම: 5. වා 1.) ඊෂත් දුසො: පරෙහා එහො'න: සත් භාවෙ ජේ ව වා. සුදගීන: සුදගී: දුශාසන: දුශාස: දුශොධින: දුශොධි: සුධමින: සුධමි: ඊෂත්මමින: ඊෂත්මමි:.

(ස-) ඊෂත් දුසො: පරෙහා, ඊෂත්-දුර්-සු යන මොවුන් කෙරෙන් පරවු; එහා, දූශ-ශාස-සුධ-ධාම-මාම යන මේ ධාතූන් කෙරෙන්; භාවෙ, භාවයෙහිද; ජේ ව, කම්යෙහිද; වා, විකල්පයෙන්; අන: සත්, අනුප්‍රත්‍යය වන්නේය.

සුබ්බෙන දූශතෙ'සො, සුපුළු දූශ ප්‍රෙක්‍ෂණේ, කම්යෙහි විකල්පයෙන් මෙයින් අන වේ, සුදගීන: පක්‍යයෙහි බල් ප්‍රත්‍යයයි, සුදගී: දුබ්බෙන ශිෂ්‍යතෙ'සො, දුර්පුළු ශාසඅනු

සිංහල, දුර්ගතය, පක්‍ෂයෙහි බලකල කල්හි දුර්ගතය. දුර්ගතය සුධාතො'සො, දුර්පුළු සුධා සංප්‍රභාතො, දුර්ගතය, පක්‍ෂයෙහි බල කල කල්හි, දුර්ගතය. එසේම—සුධාතො'සො, සුපුළු බාහුප්‍රභාතො. අමතේ ව, සුධාතේ, පක්‍ෂයෙහි, සුධාතේ. ඊසත් මාහුතො'සො ඊසත් පුළු මාහු සහතො, ඊසත් මාහුතේ, පක්‍ෂයෙහි, ඊසත් මාහුතේ.

(මු-) 1164. තාදර්ශී වතුම්. (තාදර්ශී 7. වතුම් 1.) බො-භවතුම් සහත් තාදර්ශී. කෘතේ. දුර්ගතය.*

(ස-) බො, බාතුහු කෙරෙන්; තාදර්ශී, බහුගේ ප්‍රයෝජනකයෙහි; වතුම් සහත්, වතුම්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

යම් බාතුහුකේන් අරියතො අත්‍ය බාහුප්‍රභාතො ප්‍රයෝජනය පිණිස වේද ඒ ප්‍රයෝජනවත්වූ බාතුහුකෙරෙන් වතුම්ප්‍රත්‍යය වන්නේය, වතුරය අවයව සදහා ඉත්, තුම්සි සිටිසි, භාව වාච්‍ය කල්හි භවිෂ්‍යත්කාලයෙහි මේ ප්‍රත්‍යය දන සුතු. දුර්ගත යනු දුර්ගතයෙන්—තුම්, (604) සාකාරය හට රකාරද, (154) ජඛිභාදෙශද, (47) තකාරය හට වකාරද වෙත්. මෙහි දුර්ගතයෙන් අරියතො යාබාතු සමබන්ධී අරියාගේ ප්‍රයෝජනය පිණිස වෙයි. ක්‍රියාවන් දෙදෙනකු කෙරෙහි එක කතීය ඇතිකල්හිම වතුම් වන්නේය, එහෙයින්, විප්‍ර. භොක්තූ නිමනුයතො, සි නොවන්නේය. භොජනය නිමනුයතො, කියාම වන්නේය. [පාණිනී: 3. 3. 158.]

(මු-) 1165. ක්‍රියාව වා නිෂේධ-ලං-බලනා. (ක්‍රියාව 1. වා 1. නිෂේධ 7. අලං—බලනා 3.)

නිෂේධාරියොරලං බලවොරියොගෙ බො ක්‍රියාව සහවා භාවෙ. අලං දත්තා අලං දුනෙන, බල පිතා බල පානෙන.

(ස-) නිෂේධාරියො, නිෂේධාරියෙහි වූ; අලංබලවොරියොගෙ, අලං ශබ්දය බල ශබ්දය යන දෙදෙනාගේ යොගයෙහි; බො, බාතුහු කෙරෙන්; භාවෙ, භාවයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; ක්‍රියාව සහත්, ක්‍රියාව්‍යුත්‍යය වන්නේය.

ක්‍රියාව ප්‍රත්‍යයාගේ වතුරය අවයව පිණිසයි, ඉත්සංඥාකාර ගුණනොවිම පිණිසයි. කියනු සිටිසි. අලං-දත්තා

* ස බාහුතේ, ස වාසො අරී: ප්‍රයෝජනකවෙති තදරී, තසා භාවසහාදරී නාමිත්.

යනු දූතය නිෂේධකරණ ලද්දේය යන අවිසි, (1088) දූතන්ත හට දත්තදෙය කල කල්හි දත්තා යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි දූතෙන, යනු (289) සහවාරණ යනාදියෙන් තාත්පර්‍යය, අලං දූතෙන, දිම නිෂ්ඛය යන අවිසි. බලපිතා යනු, පාතය නිෂ්ඛය යන අවිසි, (612) දූමා යනාදියෙන් බි වේ, පිතා. බල පාතෙන, පාතය නිෂ්ඛය යන අවිසි. [පාණිනී: 3. 4. 66.

(මු-) 1166. පුළිකාලෙ. (7.)

පුළිසමින් කාලෙ ස්විතාත් ධො: ක්තාච සතත්. විජ්ණං නතා සෙනාති.

(ස-) පුළිසමින් කාලෙ, පුළිකාලයෙහි; ස්විතාත් ධො:, සිටි යාමු බාතුහු කෙරෙන් ; ක්තාච සතත්, ක්තාචිප්‍රත්‍යය වන් නේය.

යම් කලෙක්හි කතීතෙමේ ක්‍රියාවක් හෝ තුණක් කෙ රේද එකල්හි පරක්‍රියාපෙක්‍ෂායෙන් පුළි කාලයෙහි පවත්නා බාතුහු කෙරෙන් භාවයෙහි ක්තාචිප්‍රත්‍යය වන්නේය යන අවිසි. විජ්ණං නතා සෙනාති, යන මෙහි සතුති ක්‍රියාව කෙරෙන් පුළිකාලයෙහි පවත්නාමු නම බාතුහු කෙරෙන් ක්තාච වේ, (676) නමබාතුහුගේ මකාරලොපය වේ, නතා. නමති ච සෙනාති ච, යනාදියෙහි සමාන කාලය බැවින් නොවන්නේය. මෙහිදු ක්‍රියාවන්ගේ එක කතීතයෙහිම ක්තාචිප්‍රත්‍යය වන්නේයයි දතයුතු.

පුත්තං දූෂ්ට්වා සුඛං භවති යනාදියෙහි වනාහි, ස්විතසා, සි අබ්‍රහ්මාර්භාවයෙන් එකකතීතයයි. කුතන්කාත්‍ය පතති, මුඛං වතද්‍රය සුපිති, යනාදියෙහි පුළිකාල විවක්‍ෂායෙනැයි කියයුතු. [පාණිනී: 3. 4. 21.]

(මු-) 1167. හ කින් සකඤ්ඤ සාඤ්ඤ. (න 1. කින් 1. සකඤ්ඤ-සාඤ්ඤ: 5.)

සකන්තා සන්තා.

(ස-) සකඤ්ඤසාඤ්ඤ, සකඤ්ඤබාතු සාඤ්ඤබාතු දෙදෙනා කෙ රෙන් පරමු ක්තාචිප්‍රත්‍යය; නකින්, කින්සංඤ නොවන්නේය.

ක්තාචිප්‍රත්‍යයාගේ කිත්තනිෂේධයෙහි ප්‍රයෝජනය, (567) හසුචිත: යනාදියෙන් සාඤ්ඤ බාතුන් පිළිබඳවු නකාරයාගේ ලොප් නොවීමයි. සකඤ්ඤ ඉර් ඔෆොෂණ ගතං, ඉත් ඔෆොෂණ බැවින් ඉමිනිෂේධයි, සකන්තා. සන්තා යනු,

සත්‍ය උභයවිධ සුවචණ, උභාරය ඉන්බැවින් ඉම් ආගමයාගේ විකල්පපක්ෂයෙහි උද්භරණයයි. දෙනත්හිම, ත්‍රයෝ යඥෙක්ඛ වර්ගයා මධ්‍යමසත්‍ය ලප්‍රාප්ත, යනු නිකාය ගෙසින් දකාරලෝපය වේ. මේ ධාතුන් දෙදෙනා කෙරෙන් ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යයා හටම කිත්ති නිෂේධයයි, ක්‍රියාවියන්හට ආදිභවු යජ් යත්ත වනාහි කිත්ති වේමය, එගෙසින්, ප්‍රසංද, ප්‍රසංදයනාදියයි. [පාණිනී: 6. 4. 31.]

(මු-) 1163. සෙම'කුළු කුළු ක්විල ගුඩ මාඩ මාදු වද වස
ගුහ: (සෙමි 1. අකුළු-ගුහ: 5.)

බො: පර ඉමිසහිත: ක්කාචි කිනන සකත්, න භු සුඛාදෙ: ශසිකා. සෙම් කිං, ශ්‍රීකා.

සූර්යාග්‍රහයා: නිසි, සූර්යාග්‍රහයා.*

(ස-) ඩො: පර: , ධාතුහු කෙරෙත් පරවු; ඉම්සහිත: , ඉම්
ආගම සහිතවු; ක්ථාචි, ක්ථාචිප්‍රත්‍යයතෙම; කිතනසහත්,
කිත් නොවත්තේය ; ප්‍රධාදෙසතු, ප්‍රධාධාතු ආදිකොටදැති
කූෂ-ක්ලිශ-ගුධ-මාඛි-මාද-වද-වස-ග්‍රහ සන ධාතුහු කෙරෙත්
වනාහි ; න, කිත්නිෂේධ නොවත්තේය.

ක්‍රියාව යනු සෙමි යන්නයෙන් විශේෂයයි. ගෙයියා යනු, ගි සාපතෙ, ක්‍රියා, (554) ඉමිද, කිත්තනිමෙඩ හෙයින් ගුණද, එකාරයහට අස්ථානෙයද වෙත්. සුධිකා, යන්නෙහිද ඉමි, කිත්තිය නිමෙඩ නොකල හෙයින් ගුණ නොවේ, කුමිකා ක්‍රියාකා ගුධිකා මාතිකා මාදිකා උදිකා උමිකා ගාහිකා යනුද එසේමැයි. මොවුන් අතුරෙහි සුධිකා උමිකා යන දෙතන්හි (1066) සුධි වස යනාදියෙන් ඉමි, ක්‍රියාකා යනු උකාර ඉත් බැවින් (573) ඉමිපක්‍ෂයෙහි ප්‍රයෝගයයි. අතර යන් කෙරෙහි (554) වසෝරසය යනාදියෙන් ඉමිවේ. උදිකා උමිකා ගාහිකා යන තන්හි (661) ඒවේ. ගාහිකා යන්නෙහි (771) ඉමිහට දීඝී වේ. සෙමි කිං, කුමටය? ශ්‍රැකා යනාදි යෙහි ඉමරහිත ධාතුවට කිත්තිය නිමෙඩ නොවන හෙයින් ගුණ නොවීම පිණිසයි. සුධාදෙය කිං, කුමටය? සුධිකා යනාදියෙහි ඉමසහිත තන්හි කිත්තිමෙඩ නොවන පිණිසයි. [පාණිනීය 1. 2. 18, 7, 7. 2. 52.]

* සහ ඉමා වර්තීතො යො'සෙයා සෙමි.

(මු-) 1169. තෘෂ්මාෂකාෂවක්ඛ්ව ලුක්ඛානො වා. (තෘෂ-සෘත: 5. වා 1.)

එතා: සෙම් ක්ත්වාචි කිනනසකවා. තර්ෂිකා මර්ෂිකා කර්ෂිකා වක්ඛ්විකා ලුක්ඛ්විකා අභිතිකා.

පක්ෂෙ තෘෂිකා ඉතාදය:

(ස-) එතා:, තෘෂ-මෘෂ-කෘෂ-වක්ඛ්ව-ලුක්ඛ්ව-සෘත යන මේ ධාතූන් කෙරෙත් පරවු; සෙමක්කාවි, ඉම්සහිත ක්කාවි ප්‍රත්‍යයතෙම; වා, විකල්පයෙන්; කිනනසකත්, කිත් නො වන්නේය.

තර්ෂිකා යනාදියෙහි (554) වසෝ'රසය යනාදියෙන් ඉම් වේ, කිත්ති අභාව පක්ෂයෙහි ලැබෙන පරිද්දෙන් ගුණ වේ, නලොපය නොවේ. පක්ෂෙ, පක්ෂයෙහි; තෘෂිකා යනාදි යෙහි කිත් බැවින් ලැබෙන පරිද්දෙන් ගුණ නොවේ, නකාර ලොපය වේ. [පාණිනී: 1. 2. 24, 25.]

(මු-) 1170. එචාන්භුඛි. (එ-චාත් 5. භුඛි: 5.)

නකාරෙඛසථානාත් එචාත්ච සෙම් ක්කාවි කිනන සකවා. ශ්‍රත්ථිකා ශ්‍රථිචා, ශ්‍රත්ථිකා ශ්‍රථිකා, ගුම්ථිකා ගුම්චිකා භුඛි: කිං, කොථිකා රෙථිකා.

(ස-) නකාරෙඛ:, උච්චසංඥ නකාරසුකතවු; එචාත්ච, එකාරනත ධාතූහු කෙරෙත්ද; එචාත්ච, එතන ධාතූහු කෙරෙත්ද පරවු; සෙමක්කාවි, ඉම්සහිත ක්කාවිප්‍රත්‍යය තෙම; වා, විකල්පයෙන්; කිනනසකත්, කිත් නොවන්නේය.

යෙන විධිසනදනසය යන නිකය හෙතුකොටගෙන, එත් තාත් එචාත්ච, සි කියනලදි. ශ්‍රත්ථිකා යනාදි සියලුනත්හි (554) වසෝ'රසය යනාදියෙන් ඉම් වේ. කිත්ති අභාව පක්ෂයෙහි නකාරලොපය නොවේ. කිත්පක්ෂයෙහි (567) නකාර ලොපය වේ. ශ්‍රත්ථි සංදභේ වධෙ, ශ්‍රත්ථි සංදභේ, ගුත්ථි ශ්‍රත්ථි යන ධාතූයි. භුඛි: කිං, කුමටය? කුථි හිංසාසංක්ලේශයො:, ඊථි කන්ත සුඛ නිඤ්ඤ හිංසාදුනෙහු, යන මේ ධාතූන් ගේ උංසංඥ නකාර රහිත බැවින් කොථිකා රෙථිකා යනාදි යෙහි කිත්තිමෙධ නොව ගුණ විම පිණිසයි. [පාණිනී: 1. 2. 23.]

(මු-) 1171. නශ්-ජො'නිමි. (නශ්-ජ: 5. අනිමි: 5.)

නමුත් ජාත්‍යන්තරව නුබොහෝමය පරිදි ක්‍රියාව කිහිපයක් සඳහා.
නමුත් ජාත්‍යන්තරව, භක්තිය භවික්තිය. අනිමය කිං, අක්ෂරය.*

(ස-) නුබොහෝමය, උපසංහාරයෙන්; නමුත්, නමුත් නමුත් කෙ
රෙන්න; ජාත්‍යන්තරව, ජාත්‍යන්තරව නමුත් කෙරෙන්න; අනිමය
පරිදි, යන මේ ඉතිරි කර නමුත් කෙරෙන්න පරිදි; ක්‍රියාව,
ක්‍රියාවලිය නමුත්; වා, විකල්පයෙන්; කිහිපයක්, කිහි
පයෙන් ය.

නමුත් යනු, නමුත් නමුත්, ක්‍රියාව—උපසංහාරයෙන් (577) ඉතිරි කර
නමුත් යනු (741) නමුත් යනු (567) නමුත් යනු (154)
නමුත් යනු (47) නමුත් යනු (211) නමුත් යනු (50) නමුත් යනු (51)
නමුත් යනු (573) නමුත් යනු (1168) නමුත් යනු (6. 4. 32.)

(මු-) (818) ව්‍යාකරණයෙන් පසුව රිකි. දුකිනි, දුකිනි,
ලිකිනි, ලිකිනි. රුද්‍රයෙන් රුද්‍රයෙන් විද්‍යා මුද්‍රා. අවි:
කිං, දෙවියා. හසාදෙ: කිං, එකිනි මුද්‍රා.

(ස-) ව්‍යාකරණයෙන් පසුව යනු උපසංහාරයෙන් කිසි.
දුකිනි, දුකිනි, (554) ව්‍යාකරණයෙන්, ඉතිරි, මේ ගුණ
නමුත් පසුව යනු ගුණපසුව යනු, දෙකම උප
සංහාරයයි. ලිකිනි, ලිකිනි, ලිකිනි, ලිකිනි, ලිකිනි
ඉතිරි කරයි. රුද්‍රයෙන්, රුද්‍රයෙන් කෙරෙන්න නමුත්
දුකිනි මෙසේයි, රුද්‍රයෙන් විකල්පයෙන්, රුද්‍රයෙන්, විද්‍යා,
විද්‍යා, මුද්‍රා පසුව යනු, මුද්‍රා. අවි: කිං, ව්‍යාකරණයෙන්
විද්‍යා කුමටය? දෙවියා යන්නෙහි ගුණවිම පිණිසයි, මෙහි

* නමුත් ප වෙති නමුත්.

දිව්‍ය ක්‍රිඩාසාං යන බාතුසි, උකාර ඉත්තරවින් (1172) පුක්ඛි
ශුද්ධතා: යනාදියෙන් විකල්පයෙන් ඉම් වේ, (1168) නිත්‍යයෙන්
කිත්ති නුවු කල්හි ගුණ වේ. ඉම් රහිත පක්‍ෂයෙහි, (814)
වකාරයහට උචි කළ කල්හි දැනා යනු වේ. හසාදෙ: කිං,
කුමටය? එහිනා ඔහිනා යනාදිය හසාදි බාතු නුවු බැවින්
ගුණවිම අභවනු පිණිසයි. ඊෂ වාක්‍යේ, උෂ දුගෙ වධෙ,
යන බාතුසි, උකාර ඉත්තරවින් මේ බාතුන්ගේ ස්ථානයෙහි
විකල්පයෙන් ඉම් වන බැවින් ඉම්පක්‍ෂයෙහි නිත්‍යයෙන් කිත්
තිය නොවේ. [පාණිනි: 1. 2. 26.]

(මු-) 1172. පුක්ඛිශුද්ධතා ඉම්. (පු-ක්ඛිශු-උදිත: 5. ඉම් 1.)

එහි: ක්තාව ඉම් ස්ථාවා.

පවිතා පුතා, ක්ලිශිතා ක්ලිෂ්ටිවා, ශම්තා ශාන්තා.

(ස-) එහි: පු-ක්ලිශ-ඉත්සංඥ උකාරවත් බාතු යන මො
වුන් කෙරෙන් පරවු; ක්තාව: ක්තාවිප්‍රත්‍යයහට; වා, විකල්
පයෙන්; ඉම් ස්ථාව, ඉම් වන්නේය.

(1053) වෘ ද ශ්‍රි යන මේ ආදියෙන් ඉත්සංඥ කකාරය හට
ඉම්නිෂෙධ බැවින් අප්‍රාප්ත කල්හි විකල්පය පිණිස පු යන
මේ බාතුන්ගේ ග්‍රහණයයි, පවිතා යන මෙහි, සෙමක්‍ෂුධ-යනා
දියෙන් කිත්තනිෂෙධයෙන් ගුණ වේ. පක්‍ෂයෙහි පුතා යනු
වේ. සෙමක්‍ෂුධ යනාදි සූත්‍රයෙහිම ක්ලිශබාතු තොර කරණ
ලද බැවින්, ක්ලිශිතා යන මෙහි ගුණ නොවේ. පක්‍ෂයෙහි
භවිතාදෙශද නකාරයහට වකාරදෙශද වි ක්ලිෂ්ටිවා යනු වේ.
ශම් උපශමෙ, ඉත්සංඥ උකාරවත් බාතු බැවින් මෙයින් ඉම්,
ශම්තා, විකල්ප පක්‍ෂයෙහි, (1038) ඤජුඛ: යනාදියෙන් දීඝී
වේ, මකාරයහට අනුසාරය වේ, ඕහට නකාරව ශාන්තා යනු
වේ. [පාණිනි: 7. 2. 56.]

(මු-) 1173. ක්‍රමො ඝෝ වා. (ක්‍රම: 6. ඝී: 1. වා 1.)

ක්‍රමිතා, ක්‍රාන්තා ක්‍රන්තා.

(ස-) ක්‍රම: ක්‍රමබාතුහට; වා, විකල්පයෙන් ක්තාවිප්‍රත්‍යයා
පරකල්හි; ඝී: දීඝී වන්නේය.

ක්‍රමය උ ගතො, උකාර ඉත්තරවින්, පුක්ඛිශුද්ධතා: යනාදි
යෙන් ඉම්, ක්‍රමිතා. මෙයින් විකල්පයෙන් දීඝී වේ, මකාරය
හට අනුසාරය වේ, ඕහට නකාරව ක්‍රාන්තා ක්‍රන්තා යනු
වේ. [පාණිනි: 6. 4. 18.]

(මු-) 1174. ජ්‍යෙෂ්ඨවතී න ජී. (ජ්‍යෙ—වුණි 6. න 1. ජී 1.)

ආභාස ක්‍රියාව ඉමි සකත්, න තු වුණෙර් ජී. ජරිකා වුණිවිකා.

(ස-) ආභාස, ජ්‍යෙ-වුණි යන මේ ධාතූන් දෙදෙනාකෙරෙන් පරවු; ක්‍රියාව, ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යයහට; ඉමි සකත්, ඉමිආගමි වන්නේය; වුණෙහි, වුණිධාතූහට වනාහි; න ජී, ජ්‍යෙදෙහි නොවන්නේය.

විකල්ප දෙදෙනකුගේ මධ්‍යයෙහි පවත්නා බැවින් මේ ආගමියාගේ නිත්‍යයයි. ජරිකා යනු, (1053) ව්‍යාදුරි යනාදියෙන් ඉමිනිෂ්ට කල්හිද, මේ සූත්‍රයෙන් ඉමි චේ, (1168) සෙමසුධි යනාදියෙන් කිත්තිනිෂ්ටයබැවින් ගුණයි. (627) ව්‍යාතො වෙමො ඝී යනාදියෙන් ඉමිහට විකල්පයෙන් දීඝි කල කල්හි, ජරිකා-කියාද චේ. වුණිවිකා යනු ඉත්සංඥ උභ්‍යාසය බැවින් විකල්පයෙන් ඉමිආගමිය ඇති කල්හිද, මේ සූත්‍රයෙන් නිත්‍යයෙන් ඉමිආගමියි. ඉමිසහිත ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යය හට කිත්තිනිෂ්ටභාවයෙන්ම ජ්‍යෙදෙහියාගේ ප්‍රාප්තිය වැලකුණු කල්හි මෙහි නිෂ්ටයයි, ප්‍රවුණි යනු ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යය හට යප්ආදෙහි කල කල්හි ජිනිෂ්ටය පිණිසයි. [පාණිනී: 7. 2. 55.]

(මු-) 1175. භාකො හි. (භාක: 6. හි: 1.)

හිකා.

(ස-) භාක, භාකධාතූහට; හි, භාකෙහි වන්නේය.

භාකකලී ත්‍යගෙ—ක්‍රියා පර කල්හි ධාතූහට හි චේ, හිකා යනු චේ. භාක: යනු කුමටය? භාකකලීගතො යන්නහට භාකෙහි නොව භාකා, යි වනබැවිනි. [පාණිනී: 7. 4. 43.]

(මු-) 1176. ව්‍යාදුරි ක්‍රියා සප් සෙ. (ව්‍යත් 5. අනු 5. ක්‍රියා: 6. සප් 1. සෙ 7.)

ව්‍යාදුරිභ්‍යාත් ව්‍යත් පරත් ධ්‍යා: ක්‍රියා සප් සකත් සෙ සහි. ප්‍රකෂේණ කාතා ප්‍රකාත්‍ය, ප්‍රවත්‍ය ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍ය, උදර්‍ය, ප්‍රද්‍ය ප්‍රමාය ප්‍රභාය ප්‍රභාය ප්‍රපාය ප්‍රසාය.*

(ස-) ව්‍යාදුරිභ්‍යාත්, ව්‍යාදු රහිතවු; ව්‍යත් පරත්, අව්‍යය

* නාස්ති ව්‍යාදු යනු සොව්‍යාදු නමුත්.

ශබ්දයා කෙරෙත් පරවු ; බො, බාතුහු කෙරෙත් පරවු ; ක්කි, ක්කාච්චුත්තයහට ; සෙ සති, සමාස කළ කල්හි ; යප් සතත්, යප්ආදෙශ වන්නේය.

ප්‍රකෂේණ කාඛා-සි (548) ව්‍යසග්‍යානුකාර යනාදියෙන් සමාස කළ කල්හි, මේ සූත්‍රයෙන් ක්කාච්චුත්තයහට යප් ආදෙශද, ක්කාච්චුත්තයාගේ ස්ථානිවතියෙන් කිත්තිබැවින් ගුණභාවයෙහි, (982) ස්වස තත් යනාදියෙන් තන්ද වෙත්, ප්‍රකාතය. ප්‍රසුච්චි වනධාතු-ප්‍රචතය, ප්‍රසුච්චි තනධාතු-ප්‍රතතය, ප්‍රසුච්චි හනධාතු-ප්‍රහතය, මොවුන් කෙරෙහි (676) ඤමලොප යද තත්ආගමද වෙත්. උද්ද්‍රව් අන්ජ ගතො, ක්ෂෙපෙ භාසි, (567) හසුච්චිතය යනාදියෙන් නකාරලොපය කළකල්හි, උද්ජය. ද්‍රව්‍යානුහට ප්‍රදය කියාද, මාධ්‍යානුහට ප්‍රමාය කියාද, ගෙධ්‍යානුහට ප්‍රගාය කියාද, භා-කධ්‍යානුහට ප්‍රභාය කියාද වෙත්. පා පානෙ ප්‍රපාය, ස්ථාධ්‍යානු-ප්‍රස්ථාය, මොවුන් කෙරෙහි (612) ද්‍රමාගෙය යනාදි සූත්‍රයෙන් යප්ආදෙශය තොර කරණලද බැවින් ඛණ්ඩෙශය නොවේ. [පාණිනි: 7. 1. 17.]

(මු-) (743) දිඛජ්ජිකමිති යපි ඛා, ප්‍රදය. (745) මිමෙකරිති ඛා, ප්‍රමාය, ප්‍රලාය ප්‍රලිය.

(ස-) ප්‍රසුච්චි ඔදිඛයක්කයෙ, ක්කාච්චිහට යප් කළ කල්හි, දිඛ ජ්ජික, යනාදියෙන් ඛා වේ, ප්‍රදය. චුම් ඤන ක්ෂෙපෙ, මිඛි යතු, මිඤ්ඤවට්ඨෙ, මොවුන්ගේ ස්ථානයෙහි, මිමෙකය යනාදියෙන් ඛා වේ, ප්‍රමාය. ලිශ්ලෙෂණේ, ලිඛ්‍යානුහට විකල්පයෙන් ඛා වේ, ප්‍රලාය. ප්‍රලිය. අනඤ්ඤා යනු කුමටය? න කාඛා අකාඛා යන තත්ති නකාර සමාසයෙහි යප් නොවන පිණිසයි. සෙ යනු කුමටය? සපදි කාඛා යනාදියෙහි අසමාසයෙහි යප් නොවන පිණිසයි.

(මු-) 1177. මෙලොපො වානිමි. (මි-ලොප: 1. වා 1. අනිමි: 6.)

අනිමො මසය ලොප: සතවා යපි.

ප්‍රණතය ප්‍රණමය. අනිමි: කි, ප්‍රගමය.

(ස-) යපි, යප්ආදෙශය පර කල්හි; අනිමි, ඉමිආගමය රති තවු ; මසය, මකාරයහට ; වා, විකල්පයෙන් ; ලොප: සතත්, ලොප් වන්නේය.

ප්‍රසුච්චි නමධාතු, ක්කාච්චුත්තයහට යප්, මෙසින් මකාරලො

පසද, තත්ආගමයද වෙත්, ප්‍රණතය යනු වේ. පක්‍ෂයෙහි ප්‍රණමය, (549) ණකය වේ. ආගතය ආගමය යනාදියද එසේ මැයි. අනිමය කිං, කුමටය? ප්‍රශමය යනාදියෙහි ඉමි සහිත ධාතුවියෙන් මකාරයහට ලොප් නොවන හෙයිනි. වික්‍රමය ආවමය යනාදියද එසේමැයි. නිර්ජනය ආදූතය විධානය යනාදියෙහි ආගමවිධිප්‍රභේධ බලවත්හෙයිනි ආදියෙහි තත් වේ, අවශ්‍යයෙන් (590) සොට්ඨයරෙ යන්නෙන් දීඝාවකාශ නො වේ. [පාණිනී: 6. 4. 38.]

(මු-) 1178. සොර් සොරය: (සො: 5. සො: 6. අය: 1.)

සු-ප්‍රච්ඡාස සොරය: සකත් යපි.

විගණය සො: කිං, සම්ප්‍රධායී.

(ස-) සුප්‍රච්ඡාස, ලසුච්ඡාස ප්‍රච්ඡාස; සො: සකත්, අය: සකත්, අය: සකත් වන්නේය.

ලසුප්‍රච්ඡාස කෙරෙන් අව්‍යවහරිකවූ පරවසිටියාවූ සකුප්‍රත්‍යයාගේ අසම්භවය හෙයිනි සකුප්‍රත්‍යවිධානයෙහිය යන අපි. විගණය යන සකුප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් පරවූ ක්‍රියාවිප්‍රත්‍යය හට යප්‍රභේදය යද මේ සුප්‍රභේදයෙන් සකුප්‍රත්‍යයහට අයප්‍රභේදයද වෙත්, විගණය. විසවය යනාදියද එසේමැයි. සො: කිං, කුමටය? සං-ප්‍රච්ඡාස ධාරි, යන සකුප්‍රත්‍යයා කෙරෙන් යප්‍රභේදය කල කල්හි, ධා-සි, ගුණිකර ප්‍රච්ඡාසයෙන් සකුප්‍රත්‍යයහට අයප්‍රභේදය නොකල කල්හි, සකුහට ලොප්ව, සම්ප්‍රධායී කියා සිඛ වන හෙයිනි. විභාව්‍ය විභාය්‍ය යනාදියද එසේමැයි. [පාණිනී: 6. 4. 56.]

(මු-) 1179. වාප: (වා 1. ආප: 5.)

ආප: පරස සොරය: සකවා යපි. ප්‍රාපය ප්‍රාප.

(ස-) යපි, යප්‍රභේදය පරකල්හි; ආප: පරස, ආප් කෙරෙන් පරවූ; සො: සකුප්‍රත්‍යයහට; වා, විකල්පයෙන්; අය: සකත්, අයප්‍රභේදය වන්නේය.

ප්‍ර-ආප සකුභානිව්‍යවහර, ආපි, යප්‍රභේදයද, සකුප්‍රත්‍යය හට අයප්‍රභේදයද කල කල ප්‍රාපය යනු වේ, පක්‍ෂයෙහි ප්‍රාපය යනු වේ. ගුණිකර ප්‍රච්ඡාසවින් අප්‍රාප්තියෙහි විකල්පයි. [පාණිනී: 6. 4. 57.]

(මු-) 1180. වා මෙකෙකර් මෙකෙකර්. (වා 1. මෙ—කෙක: 6 .. මෙ—කෙක: 1 ..)

මෙබෝ මි: ක්‍ෂෙ: සකවා යපි. අපමිතා අපමාය, ප්‍රක්‍ෂිත ප්‍රක්‍ෂිතා.

(ස-) යපි, යප්පදෙශයා පරකල්හි; මෙබ: මෙබ්බාතුහට; මි: මුතදෙශද; ක්‍ෂෙ: ක්‍ෂිට්‍යාතුහට; ක්‍ෂි: ක්‍ෂකදෙශද; වා සකත්, විකල්පයෙන් වන්නේය.

නැවත වාගබ්දයාගේ ග්‍රහණය සම්බන්ධවන්නාය විශේෂයි. අපමිතා යන මෙහි අපපුච්ඡි මෙ ප්‍රතිදාන, ක්‍යාචි හට යප්ද, මෙ-ධාතුහට මෙසින් මතදෙශද, ඥානා නත්, නත්ආගමද වෙත්. පක්‍ෂයෙහි, (608) එවො'ශිතා: යන්නෙන් ආකාරද වේ, අපමාය. ප්‍රපුච්ඡි ක්‍ෂිට්‍යාතුහට ක්‍ෂි-සි දිශිතාදෙශ කල් කල්හි, ප්‍රක්‍ෂිත. පක්‍ෂයෙහි නත්ආගම කල් කල්හි ප්‍රක්‍ෂිතා යනු වේ. [පාණිනි: 6. 4. 59.]

(මු-) 1181. න වෙ-ජත-වෙත ජී: (න. 1. වෙ-ජත-ව: 6. ජී: 1.)

එතො ජීර් න සකත් යපි. ප්‍රවාය ප්‍රජතය ප්‍රවතය.

(ස-) එතො, වෙ-ජත-වෙත යන මේ ධාතූන්ගේ ස්ථාන යෙහි; යපි, යප්පදෙශය පරකල්හි; ජීර් න සකත්, ජතදෙශ නොවන්නේය.

ප්‍රපුච්ඡි වෙ ඥෙඤ්ජනො, ක්‍යාචිහට යප්පදෙශකල් කල්හි (661) ග්‍රහ ඥාපාද්‍ය: යනාදියෙන් ලද්දවූ ජතදෙශය මෙසින් නිෂේධයි, ආකාර කල් කල්හි ප්‍රවාය. ජතහි ජරයා, වෙත ඥෙඤ්ජ වෑනො යන මේ ධාතූන්ගේ ස්ථානයෙහිද එම සූත්‍රයෙන් ලද ජතදෙශය නිෂේධව, වෙතධාතුහුගේ ස්වරයාහට ආකාරව, ප්‍රජතය, ප්‍රවතය යනු වේ. [පාණිනි: 6. 4. 41-43.]

(මු-) 1182. සං-පරි-වෙත වා. (සං-පරි-ව: 6. වා. 1.)

ආහතං වෙතඤ්ඤ ජීර් වා සකත් යපි. සංචිය සංවතය, පරි චිය පරිවතය.

(ස-) යපි, යප්පදෙශය පරකල්හි; ආහතං, සං-පරි යන මේ උපසර්ගයන් කෙරෙන් පරවූ; වෙතඤ්ඤ, වෙතඤ්ඤාතුහට; වා, විකල්පයෙන්; ජී: සකත්, ජතදෙශ වන්නේය.

සංපුච්ඡි වෙතඤ්ඤවෑනො, ක්‍යාචිහට යප්ද, මෙසින් විකල්පයෙන් ජතදෙශ ද, ඔහට (1036) ජ්‍යෙෂ්ඨත්වය, දීඝිද වෙත්,

සංවිස. පක්‍ෂයෙහි ආකාරදෙසට සංවිසය. පරිවිස පරිවිසය යනුද එසේම සිටියි. [පාණිනී: 6. 4. 43—44.]

(මු-) 1183. වණම් වා හික්ෂණො පුළිකාලෙ. (වණම්. 1. වා. 1. ආහික්ෂණො 7. පුළිකාලෙ 7.)

ධො: පුළිකාලෙ වණම් සභවා පෞත:පුනො. සමාධා සමාධා නමසි සමාරං සමාරං නමසි.*

(ස-) ධො: ධාතුහු කෙරෙන් පරව; පුළිකාලෙ, පුළිකාල යෙහි; පෞත:පුනො, නැවත නැවත හෙවත් නිරන්තර යෙන් යන අර්ථයෙහි; වා, විකල්පයෙන්; වණම් සභත්, වණම්ප්‍රත්‍යය වන්නේය.

මෙහිද අපරක්‍රියාවක් අපෙක්‍ෂාකරණ කල්හි පුළිපරක්‍රියා වන්නේ එකකතීකතිය ඇති කල වණම් ප්‍රත්‍යය දතයුතු. සමාධා සමාධා නමසි යන මේ වාක්‍යයෙහි සමාරං සමාරං නමසි යනු වේ. වණම්ප්‍රත්‍යයාගේ වකාරය අව්‍යය පිණිස ඉත්, ණකාරයාගේ ඉත්සංඥය (577) වෘතිය පිණිසයි, අම්-සි සිටියි. ආහික්ෂණොපියෙහි විතිය දතයුතු. සමා විතායායා, වණම් (577) වෘතිය, සමාරම් යනු වේ.

කිසිතැනෙක්හි ආහික්ෂණො භින්නාපියෙහිද වණම් වෙයි, මෙසේයි, චෝර ඉති කාධා, ඉති චෝරඛකාරමාත්‍රොගති, සොද්ධකාරං භූචිකොත, මුලකොපදංගං භූචිකොත, යඬුයි. කථිකකාරං, නථාකාරං, අන්‍යථාකාරං යනාදියද මෙසේයි. කිසිතැනෙක්හිද වණම්අන්‍යයාගේ අඵය චෝරභාවය වෙයි, මෙසේයි, සමුලකාතං හනති, ජීවග්‍රාහං ගාත්ණති, චුණිපෙෂං පිනණි, විදුත්ප්‍රණං නග්‍යති යනාදියයි. [පාණිනී: 3. 4. 22.]

(මු-) කෘතො යෙ යනු විහිතායනනු නුතං භවතී නෙ,
කෘඬො: කභාව ඉත්‍යුකොත-රත්‍යත්‍රාපි ප්‍රයොගතා:
තථා ව,

කෘත්තඛිතසමාසානා-මඤ්ඛානං නියාමකම්,
ලක්‍ෂණත්තනභිඥානං තදභිඥාන-සුවකම්.

(ස-) කෘදන්ත ප්‍රකරණය සමාන්ත කොට ග්‍රන්ථකතීතෙමේ අසම්පූර්ණය හරිණු පිණිස-කෘතො යෙ යනාදිය කියයි.

* අහික්ෂණං මුත්‍රර්ථි — මව්‍යයම්, තස්‍ය භාව: ආහික්ෂණං තසම්ග්.

යෙ නෘතී, යම් කාදන්ත ප්‍රත්‍යයකෙනෙක්; යනු, යම් අපීයන් කෙරෙහි; විහිතෘ, කරණලද්දුහුද; තෙ, ඒ කාදන්තයෝ; තනු, ඒ අපීයන් කෙරෙහි; නුනං, නිශ්චයෙන්; භවන්ති, වෙත්; කාමොකභාව ඉත්‍යුක්තො, කාමොක භාවෙ යනු කීහෙසින්; ප්‍රයොගනෘ, මහාකවිහුගේ ප්‍රයොගානුසාරයෙන්; අනෘත්‍යාපි, අනෘතීයන් කෙරෙහිද වන්නාහ. ඒ මෙසේයි, කෘත්‍යාධිත සමාසානං, කාදන්ත තඛිත සමාසයන්ගේ; අභිධානං, පුරු තන ශබ්ද කොෂයම; නිශාමකං, අපීයද ලිඛගයද නියම කෙරෙහි; ලක්ෂණනතු, වෘකරණලක්ෂණය වනාහි; අනභි ඥානං, ප්‍රසිද්ධප්‍රකරණය නොදන්නවුන්ගේ; තදභිඥනසුවකං, ඒ අවබෝධය පුරුණ පණ්ඩිතතෙමේ ප්‍රකාශ කෙරෙයි.

(මු-) 1184. බහුලං බ්‍රහ්මණි. (බහුලං 1. බ්‍රහ්මණි 7.)

යදිදං ලොකිකප්‍රයොගව්‍යුත්පත්තයෙ ලක්ෂණමුක්තං තද් චෛදිකප්‍රයොගව්‍යුත්පත්තො බහුලං ඥෙයං. කවින් විහිතං න සතත් (1), කවින් නිෂිඛං සතත් (2), කවින් වා සතත්, කවින් තතො'න්‍යදපි සතදිත්‍යපී. යථා—පුළුච්ඡි (1), බ්‍රාහ්මණස් (2), ඉත්‍යාදො වෙදසීමො.

බ්‍රහ්මභවිද්‍යො'නු මධගලාපී. ඉති ඉෂ්ණ්වාදි-පාදො.

කාදන්තාධිකයො.

සමාපනම්.

(ස-) ලොකිකප්‍රයොගව්‍යුත්පත්තයෙ, ලොකිකප්‍රයොගයන්ගේ ප්‍රකෘතිප්‍රත්‍යයාදිපනියයි කියනලද ව්‍යුත්පත්තිය පිණිස; යදිදං ලක්ෂණම්, යම් මේ ලක්ෂණයෙක්; උක්තම්, කියනලද්දේද; තත්, ඒ ලක්ෂණයෙනම; චෛදිකප්‍රයොග ව්‍යුත්පත්තො, චෛදිකප්‍රයොගව්‍යුත්පත්තියෙහි; බහුලං ඥෙයං, බහුලවශයෙන් දතයුතු.

වූවාදි බැවින් (446) ලප්‍රත්‍යයයි. අථවා බහුත් ප්‍රකාරත් ලාභි ගාස්ණහිති බහුලං, ආකාරනත බැවින් (997) ඩප්‍රත්‍යයයි. සාධාරණබැවින් නපුංසකලිඛගයයි. මේ වෘකරණය

තෙම ලෝකික ප්‍රයෝග සාධනය පිණිස වෙයි. වෛදික ප්‍රයෝග සාධනය පිණිස අන්‍ය ප්‍රකාරයකුදු වන්නේය යන අර්ථය. මෙසේයි, කවිත්, කිසි තැනෙක්හි; විහිතං න සතත්, කරණලද්දේ නොවන්නේය; (1) කවිත් නිශ්චිතං, සතත්, කිසි තැනෙක්හි නිශ්චිතවන්නේය; (2) කවිත් වා සතත්, විකල්පයෙන් වන්නේය; කවිත් තතො'න්‍යදපි සතදිත්‍යපී, එසින් අන්‍යයෙක්ද වන්නේය යන අර්ථය. ඒ මෙසේයි, පුළුවනි; (1) යන මෙහි භික්ෂුවකනිපුර්ණේ ස්ථානයෙහි ඵෙස් ආදෙශය (106) කරණලද්දේද; පුළුවනි යන්නක් නුදුරේය. බ්‍රාහ්මණස් යන මෙහි සකාරයාගේ ස්ථානයෙහි විසරිය (102) කරණලද්දේද, නිශ්චිත වෙයි (2) ඉත්‍යදෙය, මේ ආදි තත්ත්ව; වෙදසිඛෝ, වෙදයෙහි සිඛගෙයිති. අහු, මෙහි; බ්‍රහ්මභක්තිය, බ්‍රහ්මභක්තියතෙම ; මධ්‍යලාභී, මධ්‍යලාභී පිණිසයි.

කෘදන්‍යාධිකය මෙසේයි.

සමාප්තමි.

සිඛානන්‍යශබ්ද නම්වූ මුග්ධලොඛව්‍යවහරය නිමි.

නඤ්ඤානාගවඤ්ඤාබ්‍යාසය ගතෙ ශාන්තෙ ප්‍රතිත්තිතෙ,
මුද්‍රිතං භවතාං තුෂ්ටිතො රුජමුද්‍රාලයෙ පෘථිකි.

සත්‍යසවි.

අ ඉ උ සෘ ඝෘ ක, එ ඔ ඩ, 3
 අං අඃ නුච්, 19
 අක්ෂරේෂ්වසූත්‍රී, 393
 අගෙඨ්ථිකං, 684
 අඝ්ඝච්චාචොප් පිඃ, 100
 අච ආරුලෙජ් චිරිඃ, 9
 අචො'ලොපො ඝිඤ්ච, 224
 අභාත්, 874, 897
 අභො'බ්බුඃ, 69
 අභිසො'ධොඃ සො ඝො'ධො,
 185
 අදසඃ සෙරොඃ, 234
 අධිකෙශාචොපාධිහකං, 310
 අධො සකෙතො, 887
 අනඃ, 382
 අනඩ්චවතුරෙ'ණණො ධි
 ඝෙකඃ, 181
 අනඩ්චෙච්චතවාහාදිඃ, 1029
 අනාදුඃ, 180
 අනුස් සිචෙරභ්වඃ, 563
 අනොරථාත්, 901
 අත්ථඃ සෙරිම් පෙ, 762
 අනොතා'ද් චොඃ, 697
 අනනතථාදිඝ්ඝිඃ, 92
 අනතරභ්ගාචාරත් වහිර්චිත
 චෙරි, 300
 අනොතාශ්වාශ්වාමඝී, 943
 අප්පකො නිතඃ, 245
 අභොහගොඅභොහක'බ්බු
 ජ්, 70
 අභ්ගවාචා, 1057
 අමුද්‍රාචි අමුමුයචි අදද්‍රාචි,
 1044
 අයාං යෙවාර් ලුචි වා, 37
 අච්චිඝ්ඝ'නඤ්ඤාචි තො
 'සො තු, 195
 අචාද් හිරිඃ, 904
 අස් ප්‍රථයාඃ, 342
 අභොතා'භොතා'නිතො, 432
 ආ අචිශසොඃ, 146

ආ කති-මහවි, 108
 ආ-ගමොඃ කොතො, 864
 ආචො'ඤ්ඤාසොඃ, 1081
 ආචො භොද්ගමො, 892
 ආතො'තො'දරිද්‍රඃ, 1162
 ආතො'නතො ශ්‍රද්ධො, 1157
 ආත්මාචගථා—දථාචා—හන
 යමඃ, 878
 ආත් සුමාමඃ, 113
 ආ-දුඤ්ඤා'ඤ්ඤාසොරො, 863
 ආදිගෙවොර්ණ චිරි, 23
 ආදිතඃ, 1072
 ආදිසතඃ, 527
 ආදිපොඃ, 244
 ආදුචො චිරිඃ, 1041
 ආචිච්චසාත් සෙලොපඃ, 148
 ආචත් සාචිද්‍ර, 5
 ආශිඤ්ඤා, 1006
 ඉගුච්චිච්චිසානිම් කිද්ධමසා
 වා, 659
 ඉචො'රලෙචි ඤ්ඤා, 8
 ඉණ්සතත් ලොපඃ, 644
 ඉතො'සා ජතො, 494
 ඉත් කාතො, 4
 ඉදමො'ගමියං පුංසත්‍රියොඃ
 සො, 203
 ඉත්චදිකඃ, 685
 ඊජ් වාචිචසතත්, 253
 ඊෂත් — දුඃසොඃ බ්ලහාචෙ
 ජො, 1161
 උචරිඃ සථාත්, 906
 උඤ්ඤා භාතාචි ව වා, 43
 උතො'සුචි රජ්ඣාදෙර්නුප්‍රා
 ඤ්ඤා, 277
 උදඃ සඃ සාථාසාමෙකො, 247
 උදෙ'නුචෙච්චො, 870
 උප—යමො විවාහො, 909
 උපාත් සාතො, 978
 උසොචිමාණ්චරිච් ලොපඃ,
 610

උභයසුඛි, 240
 උභයසුඛිං පදනසුඛිං ධෙති
 නඩුගෙය, 324
 සංකායක, 45
 සංචාර, 390
 සංචාරාණ්ඩුකං, 752
 සංචාර ප්‍ර වසන වත්සර වතස
 තරදග, 30
 සංතො ඩා තත්පුත්‍ර සගො
 හුච්ඡෙදො, 321
 සංතො ඩො ඩු, 141
 සංද්‍රි: ගගක් - ඡීපෙ, 620
 සංද්‍රො, 434
 සංතො ඡු: කිත් - ඩිකං, 626
 සංදිරණවුර්චොසුකත්, 628
 එඛො'තා, 38
 එඛි වාඛකම්, 219
 එවො යුත් සො, 173
 එවො'ගිතා, 608
 එරි ඛෙව, 236
 එවෙ'නියොගෙ, 27
 ඔං නම: ශිවාය, 1
 ඔදෙතො'චත් තකාද්දය -
 කාඛක, 423
 ඔරො භො, 145
 ඔලොපො'කද්‍රාපාණ්ඩුවාරෙ
 යෙ, 420
 ක + පෙ ෩ මුත්තො, 20
 කඛපච්ඡොර් මුත්තො, 68
 කති යති තති යාවත්තාව
 දෙතාවත්, 508
 කත්තඛො වාගතපුණ්ණො,
 412
 කත් කච්ඡිත්තරච්චදෙ, 408
 කච්ඡා බි ව වා, 941
 කද්‍රකර්ථකං වා, 936
 කභාවෙ'මි, 1135
 කම් සංතො ගුප්තප පණ්ඩ
 නො, 591
 කම්පානනාමිඛි බ්‍රිධසුධපු
 ද්‍රාපුර්වතනගො, 861
 කම්මිත්‍රියාචිගෙණ්ණිතිවිශාධි
 ශිඛි, 281
 කලකණ්ණි සුභගා දුභිගා ඛක
 කි, 421

කච්ඡාද්‍රකතො'සංදද්දත්,
 136
 කාංසකාන් නාං: පි වා, 56
 කාසෙ, 409
 කාපානාභිරකෙ'දිදයනත්,
 254
 කාමුකසඬ්ඛාපිකෙනන, 306
 කාමොකෙන'කච්ඡිති, 952
 කාර්ත්තනකයනෙනා: සම්ප
 ද්‍රාදෙය, 499
 කාලභාච්චිච වා, 290
 කාලභාවාධාරං ඩං පති, 309
 කිං කිලාසනාපිභකං ති, 944
 කිංයත්තදෙකානකත් විබ්‍ර
 නාමෙක, 510
 කිත් පි පි පං, 533
 කිත්තිච්ඡොප: සනොනම්මාන
 ශාන, 630
 කිම: කතානතාත් විච්චනො,
 526
 කිම: කෙපෙ, 405
 කිමනසනාදෙර්භිභෙ, 515
 කිමෙච්ඡාච්චාද්‍රපෙ වතරං
 වතමා, 465
 කිමි: බිනො, 942
 කිමිත්තර්ච්චපායං, 937
 කිත්තෙ'නතො, 1145
 කි බි ගි කි පි පි පි, 529
 කි - ප - ම - වත් ශතාශානො,
 1100
 කිත්තා: කතා, 774
 කි යෙවනාතිනො, 934
 කු: ශඛෙ, 1151
 කුසුකධොදරද් හු: බි,
 1013
 කුසුකාදෙර්භිකෙන'සු
 චෙව'පනො, 427
 කුටාං ඡුච්චි ඡුච්චිති, 755
 කුතා: කි කුභ කුත්‍රොතො
 'තො'ත්‍රො, 524
 කුමහාදෙර්පි, 348
 කුරු'බ්‍රොපො චිමො, 765
 කුමි-රත්ත: ශාන්-පෙ වාරෙ,
 928
 කුලාද්‍රාජ්චතා, 1020

- කෘතියෙහි අවමන් ෧෮, 689
 කෘතියා ක-භාවෙ, 965
 කෘපා කෘතො'කෘතාදෙහි, 649
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 749
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 983
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 603
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1131
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 996
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1148
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 437
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 350
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 411
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 825
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 356
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1050
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 267
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1147
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 312
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 319
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 14
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1165
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 259
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 843
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 595
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 594
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1030
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1173
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 793
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1127
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 867
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 139
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 160
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 161
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 383
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 242
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 167
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 13
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 111
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1109
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 422
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1066
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1075
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 493
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1022
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1051
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1063
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1121
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 65
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 969
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1139
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 74
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1015
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 365
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 1014
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 683
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 639
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 564
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 822
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 585
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 679
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 640
 කෘතියෙහි කෘතියෙහි, 546

ගණනි මණනි ජිජනි නඤ්ඤි
 භෙත'නාය, 1129
 ගතාපිමනාසේ වෙණුවලෙඳ
 'නඬවාකාක, 298
 ගතාපිසිසිසාස වස ජන,
 1093
 ගතාපිඤ්ඤා ගෘහ ලප සද වර
 ජප, 821
 ගද—මද—සම—වරුවරෙ'ගෙ
 රිය, 979
 ගමිනිමො, 806
 ගමො'මෙ ස ඉමවාසීනතු වා,
 624
 ගග්ග යසන විදුදි හාගවනු, 428
 ගලෙවොපක—පාදහාරකො
 සේ, 991
 ගවාබාදො: සො'නෙත ගො
 භො'නියස, 330
 ගා ධනං, 682
 ගික: සතු සතුහ සො සුවාසක
 නත—සුඤ්ඤං, 572
 ගිඛජිට්ඨිවා, 712
 ගි වෙච්ඡාමො, 953
 ගුණදිමත් භාවෙ, 475
 ගුණවෙණියසු, 466
 ගුණවොහො'බරුසෙතඛ, 264
 ගුහ දුහ දිහ ලිහාං විමදත්
 නො, 657
 ගුහො භොරු, 656
 ගාහා විනිය විපුස ජිතක සු
 යසී, 984
 ගෙරඬවන, 399
 ගෙරුහ: සො'සෙ'භො, 877
 ගෙඬොරනෙධන එඬ — සා
 මායා, 24
 ගෙඬොසෙක හො සේ ව, 876
 ගෙකකදනො'පාහුදෙරිජ්,
 369
 ගො භුනට්ඨකො, 1003
 ගො නාණ මෙධා දනන කා
 භො, 446
 ගොරතාමේ, 363
 ගොඬො, 39
 ගාචසන වා, 1089

ගාචාගසයො, 939
 ගුහනඤ්ඤාපවාදෙර්ණිනනාත්
 සෙ, 993
 ගුහකප්පවිභං ජී, 808
 ගුහකපාදො: කඩිත්—කි
 තොර්ජී, 661
 ගුහෙරිමො ඝො'ධනං, 771
 ගුරුල, 824
 ගුලා මලා සො ක්කි පව පරිමා
 ජ: ස්නු, 1108
 ඝඤ්ඤානටො'සෙ, 1134
 ඝට්ඨා ජනි ජාම ක්කස රජ
 ම, 798
 ඝට්ඨි — බාරි — වානාදි විධිවරු
 ස්නිලා, 1019
 ඝනස්පතියේ ගෙක ජී, 1055
 ඝසප්ප: ක්මරු, 1114
 ඝසාමුර්භිකාධාත්, 890
 ඝස්ප: සන්ධ්‍යාලඝ්ඝ, 673
 ඝාත්ඛසකි සලොපභව වා,
 848
 ඝාචකසාතාණො, 143
 ඝිට්ඨිජ්චම් මොරමා, 550
 ඝෙ වාදිසේ කතා, 1092
 ඝෙ පං පරානු—කා—ප්‍රත්‍යහා
 ති—කිප, 860
 ඝෙ ගජ ර, 541
 ඝො'භොග ඝො: ගබ්ඨාන
 ගතිඤ්ඤා, 284
 ඝොර්ඝොරය, 1178
 ඝො චරි, 128
 ඝොණ—ගුහගො, 970
 ඝො, 717
 ඝොං දො න ස, 703
 ඝොං සො ර වා දො, 690
 ඝුඬිමොර්ඝි, 834
 ඝුඬ වා, 786
 ඝුඬොසොමො ලොප, 124
 ඝා කෙතා වා, 201
 ඝාමි වා ධනං ගතනාතු භුත,
 687
 ඝිතාං යම්, 151
 ඝිදපිප්ප, 532
 ඝිදිම වොර්ඝො, 721
 ඝෙඝෙකම්, 216

වකානිස් වාරෙ, 484
 වක්ක: ක්සාක්ඛ් ඛක්ඛ්'රෙ,
 706
 වග්ගෙකාචං ක්ලිචං 322
 වග්ග: කග්ගා සිත්තසෙම්
 කත, 972
 වණම් වාහිකෙණ්ණ පුළ්වකා
 ලෙ 1183
 වතු:—ඡඩ්—ඩති — කතිපයා
 ක් ඵචි, 455
 වපොදිතාකානිතාණී, 7
 වපො'බෙ ජබ්, 58
 වරචි භුතපුළ්ඵ, 480
 වරඵලො'දු:, 1087
 වරඵලො රුලෙචාඛොන ඡු:,
 829
 වාදිරිහිරිනි, 16
 වාය: කී, 833
 වික්ඛිද වක්කස වරවර වලා
 වල, 994
 විත්තෙ නායදිනා, 947
 විචිකාරෙ වා, 797
 චුභ්භික ඤාච්චා, 773
 වෙ: කිච්චා සන්ධෙක:, 746
 වෙ ජසි වා, 88
 වෙකකච්චුදඡගො', 323
 වච්චි කුච්චි සුච්චි සුග්, 211
 වච්චි සාමො, 440
 වච්චි: කාභ්වස්සභුතනද්භා
 වෙ, 495
 ඡාදෙසානුමත් කිස්ස සෙසා,
 1034
 ඡාගොච්චා, 1084
 ඡිද්—හිද්—විද්: කුරු, 1116
 ඡො'ව:, 63
 ඡොවා: ශුචාවචණ්ණඤ්ඤා,
 814
 ජකො'දෙ යපි ව, 1091
 ජන—ඛලාදි ගො—රඵ—වා
 තාත්, 449
 ජනවධ: සෙමමො'කමවමාව
 මො, 744
 ජසලොපා:—බෙකසෙඝී, 816
 ජරස් ජරචි කු, 115

ජරතො'ම් වා, 166
 ජරයා ජරස් ව, 379
 ජස්සසො: ශි:, 162
 ජතොධිගාධි හනාසනි, 677
 ජහා යචනන—යජ ජප වද ද
 නග, 1117
 ජග්ගො'නුබ්චිණ්චිතිකසුකා
 තො, 699
 ජනමහවංචා දුක්ඡණ:, 357
 ජතෙරතො'ය්ඤ්—සුච්චි—සත්
 කාණ්ඩ, 263
 ජතු—යද්—යදු—යදිහි: බි,
 945
 ජාතිපිභ්භං සදු කෙසෙපෙ, 940
 ජං වානානා: කිති, 666
 ජිකො'නානා:, 1036
 ජිනී වා, 839
 ජා වුඤ්ඤා න ජි:, 1174
 ජෙර්භි: සන්ධෙක:, 600
 දෙපරිවාපාමියි:, 812
 දුතසනනපුලොභෙ වද:, 900
 දුනාලේවාත්තෙපොපතසන
 389
 දුලේච වජ්ඣාඤ්ඤාච්චිලාදෙ: ස
 ති, 1095
 දුඤ්ඤනෙ ධෙ, 303
 දෙකතිජිනපදරුත්තිනාහි බඬු,
 413
 දෙක වාචගෙචයසක:, 472
 ජුල භාල මහල ගලා සනා
 වන රම්, 799
 කෙප්කසො: ඛස්කබොඤ්ඤා
 ප්පබාවනෙන ව, 64
 කෙප්නදිපොඤ්ඤාමාසකග්ගසාය
 ඤ්ඤිතරෙච්චා, 384
 කෙහච්චිහසිකාණං ජබ්වප්,
 559
 කෙහානාසකදිපබාං කෙහා:
 ඵෙ, ධොසා, 177
 කෙසසාත් කෙසිමර්මසෙ
 ලොප:, 562
 ඤපෙ ඤම නො, 51
 ඤපො'ත් සමොඤ්ඤාත් ව, 6
 ඤම ජප ජහ දහ දන්ත හත්
 ජ, 827

ඤ්චුමො කසාණො වාතිකි,
1038

ඤ්මෙ ඤ්මි වා, 59

ඤ්ඤා කලාපදො, 858

ඤ්ඤා ප්‍රරණො, 777

ඤ්ඤා ඤ්ඤානා—පිච්චො නා
වද වස, 919

ඤ්ඤා භා භා සහ රූච වර වාධ
1106

ඤ්ඤා ප්‍රා ප්‍රා කමො'චි කෙ වාං
613

ඤ්ඤානා: ඛො සො ඡො ඡො
සත්තං, 819

ඤ්ඤානා ඛො ඛොනොනා: 467

ඤ්ඤා—පි ප්‍රානි ප්‍රානි වෙනති
වසාසො, 1158

ඤ්ඤා ඛො'ඤ්ඤා කෙ, 899

ඤ්ඤා ලොපො'නාලිච්ඡොනා
යානො, 641

ඤ්ඤානානොනාප්චොනො,
577

ඤ්ඤානා: කො'නාලොපි
කොනො, 638

වාදසංඝායානා නා, 123

වාචිස් ඛො ඛො ඛො 106

වි චි චි ඛො චි: සෙමසා,
557

වෙරසො, 197

වෙ ලොපො ඛො විංඣොනො—
සෙතසා, 126

වොසිදො'නොනො, 205

වං සො, 551

විච්චො'ප්‍රානො, 1142

සි—ප—ම—වත් කසා කානො
1096

සිං හා ඤ්ඤා ඛො සොනොනා වා
713

සිං න වෙ—ප්‍රානො, 662

සිං වා 674, 707

සිංසංඝායානො'ප්‍රානො, 131

සිංසො ඛො වා, 186

සිං ලොහිතොදො පඤ්ච,
850

සිංහානො'ප්‍රානො, 1143

සිංහානො'ප්‍රානො, 429

සිංහානො'ප්‍රානො, 305

සිංහානො'ප්‍රානො, 847

සිංහානො'ප්‍රානො, 575

සිංහානො'ප්‍රානො, 920

සිංහානො'ප්‍රානො, 927

සිංහානො, 1146

සිංහානො—වං—සොනො විඤ්ඤා
1028

සිංහානො, 1009

සිංහානො, 311

සිංහානො, 296

සිංහානො, 960

සිංහානො, 77

සිංහානො'ප්‍රානො රචිච්ච වා නා
හො, 261

සිංහානො, 578

සිංහානො, 609

සිංහානො'ප්‍රානො'ප්‍රානො
'ප්‍රානො, 17

සිංහානො'ප්‍රානො: සොනො—සො
පඤ්චාලොපො, 416

සිංහානො, 698

සිංහානො, 542

සිංහානො, 142

සිංහානො, 122

සිංහානො, 170

සිංහානො, 804

සිංහානො, 718

සිංහානො—වං'ප්‍රානො කොනො,
138

සිංහානො, 516

සිංහානො, 903

සිංහානො, 688

සිංහානො, 279

සිංහානො, 882

සිංහානො, 397

සිංහානො, 452

සිංහානො'ප්‍රානො'ප්‍රානො
කො, 462

සිංහානො'ප්‍රානො'ප්‍රානො
වො, 502

නවකනිසයා සි—භාවෙ, 967
 තස් කෙනා, 511
 තාදර්ශ වතුම්, 1164
 තාමේ මානාත් කාණ්ඩාත්ක
 කෙහෙ, 371
 තියනිගමුමුයගදමුයගදවාං ති
 රඤ්චා, 225
 තී—ප—ම—වත් සත්‍යා—ස
 මානෙ, 1105
 තිය සමිබ්විජසබ්බකදිගුණත්,
 503
 තියො ඩිති, 90
 තුලෙව්ජාරතාරධාර කාර,
 1155
 තුනෙසසතාවචි වාග්භි, 956
 තාණ්ණකෙ, 990
 තාත්පාං න—ලුක් වා ග—
 ණ්ණ, 754
 තාත් ලොප්‍ය, 469
 තාප්‍යාපිතාං වා, 304
 තාම මාම කාම වත්ව ලුත්
 වානො වා, 1169
 තාහ ඉණ් පිබ්බෙ, 760
 තාහ ඵල භජ තුප ශ්‍රව ශ්‍රව
 දහාදු, 579
 තාහ භා වා දුෂා ජි ධා තප සම
 දම, 1024
 තෙ ලක, ශකතභිසප්‍රමත
 නුඤ, 989
 තො'නකදෙමො'නෙකත
 රත්, 165
 තහුණු චිර දක්‍ෂිණ්ණදෙ
 සත්‍ය, 525
 තහදං වෙර: කෙනා, 133
 තහදං තදෙ: ස: සෙ, 214
 තහදදි — හවත් — සමානා
 නෙතපමානාත්, 1047
 තහදි—වකසගොස්කතිසුමෙ, 208
 තහදෙඤ්ච රුප: 464
 තහදෙඤ්චොනෙ කල්පදෙශ
 දෙශියා, 477
 තෙ, 60
 තෙත වමානො ලොප්‍ය, 496
 තුවත් ථාමි ප්‍රකාරෙ, 523

ත්‍රාසුසිස්මන්තිනිජ වනිජ,
 1032
 ත්‍රිශ: ප්‍රි වි ත්‍රි වි පි ඡි ප්‍යා, 79
 ත්‍රිපොතච්චා, 375
 ත්‍රිසෙ කා නො විරි, 29
 ත්‍රෙරසචි නාමි, 132
 ත්‍රුදයො'පිබෙක කෙන: සෙ
 සුදු සච්චා, 315
 ත්‍රිතො භාවෙ, 438
 ථථානු ඩි, 1170
 දක්‍ෂිණෙතරදුහි, 520
 දක්‍ෂනමාත්‍රවස සචි මානෙ,
 506
 දදුණු හු වාත් ප්‍රාචි ශ්‍රි ප්‍ර: දු,
 1035
 දද් දෙ'ධි, 1088 [172
 දධ්‍යසපිසක්ථාකෙණ'නචි,
 දත්තො න—ලොපො වා, 838
 දතො සෙ, 813
 දරිද්‍ර ආලොපො'සනකානෙ
 'රෙ, 702
 දරිද්‍රකාශකාසජ්‍යානො වාමි
 ථාං, 607
 දරිද්‍රො ඩිහිසෙ'ණ්ණ හාත්
 තෙසඤ්ච වා, 700
 දශාදෙර්චො සුතෙ ශතාදෙ, 509
 දුදෙසි, 176
 දු ධාදු, 534
 දුත: සා වෙච්චිමේ, 908
 දුතතවත් සහි, 83
 දුතත ශාතත පුණී දසන ස
 හ වජනන, 1078
 දුතත මො'සමුරෙ හසෙ
 නු, 53
 දු මා ගෙ හාක පිව සො—
 සො, 612
 දුරුණ්ඛාලො, 335
 දුඤ්චන් සාඤ්චන් මිච්චාත්,
 1099
 දික්ඛද්දත් දිත්තෙකාලෙ
 සතාත්, 518
 දිව මාචි සෙ, 238
 දිව—සු—තුද—රුධ—කුතද
 ඊසත්ථ, 738

දිවො ධං වා, 287
 දිව්‍යඤ්චයෙක'ප්‍රතිපාද්‍යසප්තේ,
 1054
 දිසෙකරම් වා, 696
 දිව්‍යසංඝං සත් සබ්බේනා චා
 සති, 743
 දිව්‍යවෙලෙක න ඡන්ද්‍ර, 714
 දුග්ගෙවා සීග්‍ර, 1060
 දුර්ග්ගච්චලාද්‍යාසංසාරාභි
 වා, 1000
 දුෂ්‍ය ග්‍රන්ථ, 796
 දුෂ්‍යජ්‍යෙසත්—ශාසාද්‍රවි—
 වාසෙය, 981
 දුශ්‍ය ශාස සුධ ධාම මාමො වා,
 1163
 දුශ්‍යාර්ඡන්ද්‍ර, 619
 දෙයෙ ප්‍රාච්ච, 500
 දෙවාදෙර්විපෙතකසත්‍රාව, 512
 දෙශාත් චුභවණ්‍ය කුමහද්‍රණ
 න්‍ය වා, 360
 දෙශාධ්වකාලභාවං වාසෙය,
 282
 දෙදකං සො'නිසෙ, 317
 දෙදමා'දසභි කෙතා, 204
 දෙ—මො—මා—සාං සිසතං
 භේන, 1083
 දු සිතාමි, 156
 දුත්—කාපෙතංබෙ ර්ප්, 647
 දුතා: කා, 332
 වාර සාර සා: සාසති සාදු—
 මාදු, 418
 විහිස තාතිස තුය්‍යී තුරියා,
 457
 විත්‍රෙර්මුඤ්ඤ, 336
 විත්‍රෙවාසෙද්‍රෙර, 373
 විත්‍රෙවා සප්, 461 [351
 විත්‍රානාධිකාචානුයො'නා —
 විරුකතප්‍රකාදී ව්, 174
 විශාද්‍රාචි ලොපිතා, 1119
 විජිද්‍රතො'නුස් වා, 675
 විවිච්ඡිණං කෙර්වෙවෙකෙවි
 සෙත—මෙ—වා—නො,
 220
 විවෙසිද්‍රෙතයොරෙතො'නු
 කෙතා, 209

වෙසිව: පිපෙත ඤාසි, 783
 වෙ: පුච්ච: ඩි, 538
 වෙ: ශතර්තුණ් ශො, 243
 වෙඳි ඩො දිග්ඤාසං, 646
 වෙවං වෙධා, වෙවං වෙ
 ධා, මොසෙසකධාං වා, 459
 වෙවෙසුත පුත්‍ර වාසාරසාසුප්
 භසත්‍රා, 255
 ව්‍යතනෙර්යො'පො'නාත්,
 386
 වෙසද්‍රි—ධො දේ ධෙ හො,
 735
 ධනොදකාශන—වාමානලෙ
 ර්ග්‍රහපානානන, 846
 ධම්මාදත්, 344
 ධාසෙය භි, 1086
 ධාත් සුතාත්, 266
 ධිත් සමයානිකමානානාත්
 තර, 286
 ධිවෙයසෙය, 150
 ධුග්'නසෙසක, 389
 ධුර්විජ්ඣාසි, 558
 ධෙව—දුශ—පා—සා—ධිමි:
 ශ, 998
 ධෙර්ධිධනො වොශනස,
 233
 ධෙශාවජාසාසු: සෙ: පෙ ල
 භවා, 614
 ධෙ සලොපො වා, 556
 ධො: කෙලිමො සිසෙ, 988
 ධො:—තිස් තස් අනති සිස්
 ඵස් ඵ, 528
 ධො දධො'නනලොපෙ නවි,
 737
 ධොරලොපො'ව්‍යසෙය, 120
 ධොර්සුච්චි, 135
 ධොමොතා: ඵම්චි, 202 [1094
 ධ්‍රොව්‍යගතාදනාථාත් වෙ ව,
 ධ්විසමභවෙ වී, 963
 න කිත්සනාදසකදා, 1167
 න ගොණ්‍යකච්චිසාසෙ, 87
 නගනපලිතප්‍රියාකසුද්‍ර—
 1026
 නසෙය'නො වාජ්කසො,
 325

නසෙද්, නතකොසෙ සත්‍රී, 1160
 නසෙද්, හවෙ, 406
 නසෙද්, පාසා: සක්ථොතා වා,
 341
 නසෙද්, හොමානවක — වර
 ණ, 391
 නසෙද්, සුත්‍රව්‍යුහාවතරණ,
 345
 නණවතඛණ්ඩකත්ථගසස්සග
 සි වා, 57
 නණෙ න ලොප්පා, 761
 නණෙ, හෙ, 759 [930
 න තප—රුධ—සඨ පවදුහ,
 න දං තසෙ, නිසාගමේ ව,
 431
 න ව්‍යුමො, 734
 නත් පුංසුත්‍රියො, 426
 න මත්—සඛක—සුත්‍ර
 දො, 276
 නමසතපොච්චර්වකණ්ඩවාදී
 හා: කා, 854
 න—ලොප්පා: කාකො, 844
 න වහ, 832
 නවහ: පමෙ සුතො, නාඛි
 ද්හකං සෙ, 531
 න වෙ-ප්පා-වෙක ප්පා, 1181
 නග නෙග වා ඛෙ, 742
 නග්—ප්පා, නිමි, 1171
 නසඛිමහනෙතා, ධොසො
 ධො, සො, 164
 නහො ධඛි හො, 237
 නාපනතාදෙගද්දි වි, 719
 නාපෙ අනෙතා, නාඛි නි: පු
 හ, 40
 නාඛි ගුහි සතන කර මුඛි—
 1018
 නාප සතතථිවෙදෙකාපතා,
 857
 නාහෙර්නාමිති, 339
 නාමිනානො නික් ව, 1007
 නාමිනාසතාදෙ, වො සි, 447
 නාරි සඛි සවානි සවනානි—
 274
 නාර්චොයා සතො: සඛකදෙ
 ර, 404

නාවහකෙ නාප—සප—පුච
 වාසද්ව සා, 973
 නාවහෙහකනාද්වමනුකත්,
 222
 නාවො, ජාත් ගෙ ව, 364
 නාවො, ප්පා, 665
 නාසත්‍රිය, 97
 නත්තො රකකො, 75
 නිජං බෙරෙ ණ, 733
 නිර්මාරෙ, ධිකෙන න ක්‍රියානා,
 313
 නිළානො භාවාදිමි, 489
 නිළානො භික්ඛාණි විතන පු
 ලොත්පුල—1065
 නි වි පරි සත්පසාදු සුමාදො:
 ස, 633
 නිසංව්‍යුප්පත්, 884
 නිස: ගතො ඛ, 402
 නිත්තවෙ දො, 896
 නිත් වත්ව සුත්ස ධිවත්ස හු
 න්ග, 826
 නුණ් ප්පා, 635
 නුණ්ණසමාදො, කසනතර
 ලොදො, තු වා, 163
 නුණ්ණො, වානාමි, 169
 නුණ් රධොමුචං නග්මස්
 ප්පා රහලො, 741
 නුමාමි: සාද්ධකර්මණ:,
 110
 නුමා නාමි සි, 144
 නුපො, සාසෙකලොපො විමි
 වා, 622
 නාත් කාත් වාත් ප්පා නාදො
 රසො, 739
 නාත්ඛනරත්ප: සක, 1002
 නෙණ් තපො, නුතාපො, 923
 නෙද්ත්ප්පා, සාද්ධො, 568
 නෙමි, සුමිකා සා වා හා සතු
 දු, ගු, සො, 584
 නෙමි ගුහගුහ, 807
 නෙමි, නසාපො, වාසද්ධො, 616
 නෙමි, කාද්දො, නො, ග්පි ග්‍රි
 ඩි, 587
 නෙමි ධිග්දිවෙමො, පතා
 තෙසාප්, 1071

නෙම් සංනිව්‍යදී, 1076
 නෙනකාමො'ව්‍යකතානුකර
 ණත් ඩාච්චි, 501
 නෙනකාපදිත් වා, 444
 නො'වො'නතරදුග්ගේ ප්‍රාග්ව
 ණණ්'බ්‍යහා, 968
 නො නාමි සී, 199
 නොප්තාකකොච්චි පුරණක
 බ්‍යසුමුකත, 328
 නොප්‍රසංඛා ණුච්චාකිතා, 764
 නො'ප්‍රශාමශ්ඡතෙ, 55
 නො ලුප් ඵෙ'ධො, 118
 නො'සබ්බකදෙ මිච්චි, 451
 නතදි — ඤානතාසිගතාපි, 932
 නතප්දිභො ඛෙරුමි, 137
 නොලොපොපොතො තො'වො, 337
 පඤ්ච නිප් පඤ්ච ණබ්වා
 හඤ්ච, 723
 පඤ්ච රු ඤිච්ච, 530
 පණ්‍යවද්‍ය වය්‍යා වාය්‍ය වහා
 ජග්‍ය, 980
 පති ගාහි ස්පාහි ඤිච්ච ආලු, 1112
 පතනකම්පාලකානාත්, 270
 පතාරුසෙ, 130
 පච්චුරුමෙ වා, 410
 පච්චිථාස භුක්‍යාං චිතොනිමො
 ඝො, 196
 පථො වා, 407
 පථාප්පුරු සෙ, 385
 පදසතනිණ් ඝෙ පකය තාය
 දිප, 643
 පඬති, ඤත්ති සුවතානඬ්චා
 භිඤ්චෙනෙති, 275
 පරසතා, 18
 පරික්‍රියො ධෙ වා, 297
 පය්‍යිච්චවාච: ක්‍රියා, 865
 පශාමි වා භි—හි—හා—ගො
 ඡාසං, 728
 පශුගා: ස්ථානවිෂ්ටිකෙ ගො
 ඡා, 490

පාවෙණාණදි ස්වාධෙගතො'ත්
 තෙච්චා, 265
 පාණ්ඩුදකකාභාත් භුමි, 400
 පාති—ස්ථායොලීත්—විඛො
 ඝො, 787
 පාත් පත් පෙ, 223
 පාද දතන සුභ නිශා පාතනා,
 116
 පායා ධායා ප්‍රණයනතායා කු
 ණ්ච පායා, 975
 පාය: කුත්සායාං, 479
 පිඬප්‍රසොමි බ්‍රැවො-යච්චි ලුග්
 රුකු, 722
 පිලුතිලොමාකර්ණදෙ: කුණ
 තෙල, 492
 පුංචත් සත්‍යකතපුංසකා: සත්‍රි
 යාං ඩායමා, 327
 පුංචත් ප්‍රො, 320
 පුංචවාචොකතපුං සකං වාදුච්චි,
 171
 පුංසා: සත් බප්‍යමපරෙ'බො,
 54
 පුංසි කු ඤස් න 105
 පුං සො'සුච්චි ඝො, 231
 පුරුෂාවා, 372
 පුඝො වා, 730
 පු ඤක සහ තක වන යත
 ඤො, 976
 පුක්ඛිඤ වම ජප ව්‍යඤ්ඤ
 සතයොච්චා, 1067
 පුක්ඛිඤදිත ඉමි, 1172
 පුජහිතවෙ ව ලාපො, 914
 පුඤ්ඤ නාගෙ, 1059
 පුරණි ප්‍රියා මනොඥ සුභගා,
 329
 පුච්චකාලෙ, 1166 [114
 පුච්චාදෙ: ස්වාත්ස්මිනො වා,
 පුච්චාදුල පුච්ච වරම තයා
 යාච්චි, 89
 පුච්චාධරවරු: පුර්ධාවා: සතා
 දසො, 522
 පුච්චානකතාතරෙ තරපරධ
 රෙතතරෙ, 517
 පුච්චානතර මායාවානතො:
 සත්ථානා, 359

පුළුවෝ'නතකදුච්ඡි, 91
 පුඤ්ඤාභිමුඛිද ස්ථිත ස්ථිත ස්ථිත
 ථි, 1068
 පුත්තේන චිත්තච්ඡා, 130
 පාපු මාදු කාය භාය දුච්ඡි පරි
 වාසි සාර්ථක, 473
 පෘෂ්ඨාදර්ශි භිඤ්ඤා, 729
 පතයා පිරිසඬිදේක, 645
 පතයෝ'ගෙ පතයාභිමුඛිද
 වා, 1080
 ප්‍රකාරෙ ජාතිය, 487
 ප්‍රකාරෙ වස්ථු—ගණි, 913
 ප්‍රතිශ්‍ර — නිශ්ශ්‍ර — ප්‍රකාශ
 සංප්‍රවෘත්ත, 869
 ප්‍රත්‍ය, 1056
 ප්‍රත්‍යක්ඛාත් සාමලොමිත, 392
 ප්‍රත්‍යපොපාත් ක්‍රි: සුම් භිංසා
 වෙස්ථෙ, 753
 ප්‍රත්‍යරසානුගත, 398
 ප්‍රපර්ශසංඛ්‍යාවානුනිර්දේශි
 සුත්පරි, 10
 ප්‍රශස්ත: ශ්‍රි, 471
 ප්‍රශ්නාබ්‍යානෙ ඡේ, 1159
 ප්‍රසන්න ම වා, ජිහ්ව, 1064
 ප්‍රසන්නස්ථිතියා, 32
 ප්‍රාග්චිකායාදි වි, 537
 ප්‍රාග්චිත්තේ නො ඡේ'තො 'හත
 ස, 355
 ප්‍රාග්චිතෙනා ඡේ'නතරදුර්
 ගෙර්ණදි හත, 549
 ප්‍රාදුර්ගත: ස: ඡො'වෙ, 693
 ප්‍රියවශාදි හයධිතිමෙකාත් ස
 ච්ච, 1021
 ප්‍රියසෙද්ධිනිත් වා, 788
 ප්‍රා දු ප්‍රා සා ලො'ක, 1005
 ප්‍රොපාදුරමෙත, 894
 ප්‍රොසාසා සමභාවතෙ, 949
 ප්‍රාදෙ: සො නෙ ව්‍යාදෙ
 ස්‍ය වා, 769
 බහු—ගණ—ප්‍රග—සඬිකානො
 සනිථි, 456
 බහුලං බ්‍රහ්මණි, 1184
 බස්වලාපිත් කාවචශස් වා,
 482

බාස්වාදුතො'නුකබාදෙහිතී
 දෙ, 415
 බ්‍රහ්මරූපවිසමාබ්‍ය
 වරුණ, 271
 බ්‍රහ්ම හස්ති රජ පණ්ණත් ව
 ර්වෙස: 394
 බව්වෙ'මස්ථෙ, 41
 බෙව සෙහා, 109
 හභවදකවද්භවතා, හභො
 'භො භො වා බො, 226
 හන්තරිලමෙහා වෙණ්ණමො
 නිලොප, 926
 හවද්භුතභවෙස ක්‍රිය: කකදු, 933
 හවෙස වා ඵලභෙකො, 951
 භානෙනදු, 346
 භාවබෙ කාශිනාත් දුච්ඡි,
 1023
 භාවාදිභෙ වා, 1073
 භාවාදිභෙ වොදුභො'බ්වත, 1069
 භාවෙ මාදු, 925
 හික්ක—ජල—කුට් — දුණ්ට
 —වාස: ඡාස, 1111
 හිනනානොනසාචිවකදිසඬි
 බ්‍යවකදිනා, 318
 හිස් හිසො'දසභ, 207
 හිර් හිත් වා, 795
 හිමි චිත්ති පුජ් කපි කුම්බි,
 1156
 හුජ්—වච—නිපුසුභේ'නනා
 ගබ්දගකො, 974
 හුජේ'ගතෙ, 910
 හුච: ප්‍රාපොතා වා මං, 544
 හුවො භෙ ධිජ්ඣ—බ්‍රක ඤො,
 1027
 හුවො'චි ධිකං චි—භාවෙ දු
 වා, 560
 හුවො වත් විධිච්චි, 553
 හුයොහුමහුසිහා, 476
 හුයො'මජ්ඣදෙ, 581
 හුරරෙ, 692 [552
 හු ස්ථා පිච දෙනො දුක් පෙ,
 හු—හන: කප් භාවෙ න න
 ඤ, 987

භාශාදෙශව්‍යවේ වා න-ස-
 ලොපයව, 849
 භෞ ලිඛෙවා භිසක්කසොර
 නො ව, 84
 භාෂොදඬු, 241 [810
 හුස්ස ශ්‍රී සායා සුර්ණු හර දර්ශන,
 හුස්සේ'රෙ භෞ හස් වා,
 751 [779
 හුර් හුස භාස භාෂ දීප ජීව,
 හව ස්තුනාමි, 583
 හවාදිර් ධු, 11
 හවාදුද්‍රිශ්ණි: සෙනා'සෙව්‍ය
 භික්කුප්පිවා, 569.
 මකොනසතුඬු වා කතිපෙත:,
 191
 මතුර්පතාමේ, 441
 මනභික්කුසෙව්‍යො'රුරුපේ
 රභො'නන, 498
 මනිෂ:, 34
 මනො ඩාප්, 251
 මනෙත්‍රණොපාත්, 871
 මසුලොව්‍ය වා මෙධායා:, 343
 මනත් සොමේ, 1016
 මත් වජ්‍රාත්වමොක්කසෙස
 නො'නො, 424
 මසට් තදුපෙ, 486
 මහමොනකාමේ ජිහ්ව කාස
 කර, 326
 මා ටි වා, 959
 මාතුලොපාධාය සත්ත්‍වයා
 යි, 272
 මාත් සොඬු උ, 235
 මානා විජ්ජායාං ජේ, 291
 මානො'දනන:, 555
 මානො රම් විදසුන වා, 711
 මාහීත් කුමො නෙමි තාණ:,
 992
 මාස්මෙන සීටො, 958
 මිථිකා කාරෙ—රහතසෙ, 915
 මිද—භාස—හත්තේ සුර:,
 1115
 මි මි මාදු රහ ලහ ශක පන,
 811
 මිමොර් යවිණො ඩා'බලලි,
 745

මුඛතමාරස:, 368
 මුක්කුලාසස පුජ්ජාත් මෙ
 ව:, 1017
 මුඛො'සේ වෙමො ව වා සනි,
 815
 මුණ් ලභො'නෙකදු:සොමේ:
 බල, 1137
 මුහාං සඬු වා භෞ, 178
 මුහුණොමේ හි න සව ධවා,
 957
 මුහු සුත්‍ර සුවාට ශර්තූර්ණහ
 සාදො, 820
 මාඛ්ච්චිමේ මං, 757
 මාපේ'කඬුති විරිචා කව්‍ය
 භෞ, 694
 මාමොදො නිත්තං, 987
 මෙමුහුධිව-සධාරාධෙ, 872
 මොඬුම—කපාත් වතු:, 442
 මොර්තුර්කසස දුනො, 50
 මොලොපො වානිම:, 1177
 යධනා—වල පන සහ වහ:
 කි:, 1118
 යඬු ඩසකො වර්දි, 497
 යඬු—ලක්කොලොපෙ'රෙ න
 ණු විරි, 841
 යඬු ලක්කොලොපො ලක් පං වි,
 836
 යව්—යත්‍රාහතං කෙපවිත්‍ර
 ව, 946
 යනො'පායඬුඤ්ඤාපරාජය,
 299
 යත් ස්ථිතිත්තාදිණතන:, 924
 යනොමොදිමිදො ලොප සී
 ණු, 740
 යම: සුවනො වා තුවාහො, 880
 යම මන තන ගමො'නනලො
 ප: කො, 1042
 යමරමනමාන: පෙ සෙරිමි
 සත් 598
 යයොලොපො'සුකොනො පො
 258
 යලායවායාමො'විව: 35
 යලො'වෙත් පි:, 535
 ය ව: කිති, 664
 ය වාචි, 71

සසෙසෙව දිත්ඝාසුසාත්‍රොධෙ
 ඝීරුච්චි, 294

සාවිඤ්ඤාපී දුග චි ප්‍රච්ඡ, 285
 සාථානො'නා, 545 [1120

සායාය භාස කස සෙථග පිග,
 සාවත්ථුරහකං භවෙස, 935

සාසො'සන, 1102

සීස සත් වෙෂේන විෂ, 802

සීනො'ව්‍යණො, 681 [912

සුජර උද්ග්‍රහවො'යඤ්ජානු,

සුජරො'සෙ නුණ් ඝො, 210

සුද්දහකා ඛෙ—ර්ධො, 125

සුද්දහක—මො සු, 121

සුෂමදයවදො—සඤ්චාගො සු

වාවො සුසවයො, 215

සුෂමදයවද්ධනවදො සුෂමාකා

සඤ්චාක, 436

සුචාලොකා කත් වා, 474

සුනො'මගසො — මීනාවදි

ධො, 134

සුත්තෙත්‍රව දි, 96

සොග්‍රපා, 149

සතලගො මුණ්, 977

සෙවාර්සුමි දුනො'සවඛගව්‍ය

ඛගව්‍යඛ, 417

සෙවාරොපො හසසයෙ, 642

රඛො විෂ සුපි, 187

ර—තඛො සිගිණො, 921

රත් ජො'ප ජිකා නාස ස් ඡි

නො නලොපො, 660

රජිඤ්ඤාසුනො'වෙර් විරි, 680

රුච්ඡවාලොපා, 1040

රුහෙමිත් වා කාති, 995

රිචො'බෙ, 72

රිනාතිනා, 830

රිනො රිත්රනො වා, 840

රුද්දසසසසර්දිසෙසරිමි, 561

රුද්දහෙත්'සො හසුසෙසමි,

695

රුහා පඬි වා, 789

රුපකලො වෙබ්බස් සං වා

විරිතතු සුං, 463

රුප නාම ගොත්‍ර සථාන වණ්

වයො, 414

රෙර රුස් හි, 147

රො'වෑ, 73

රොම ඤාචවච්චණ, 853

ඝො'ජ් කාති ඛගමාං, 805

ඝො'ජ්සකරො, 590

ඝො දු—තො හිවෑ, 1090

ඝො'නිනා, 823

චිජ්දි — දයායාසනිකතෙනකා

වො, 582

චිනචිතසිකො ඛොඝො'කුර්

ජුරො, 228

ලාලොච්චිත්තනො සෙහාහද

වෙ වා, 791

ලිඛොසිථෙථං විෂ, කණ්ඛො

දුජ්ඤොසු, 859

ලිඛොචා, 25

ලිපසායාං වා, 873

ලිපසසිඤ්ඤා, 938

ලිසුෂමදයවදි තාදි ත්‍රිශා, 964

ලිකො'ඝිත් සා ෂසති, 439

ලුති න තත්‍ර, 93

ලුත් පරත්, 376

ලුගද්දහො'පා, 670

ලුචි මද්-වද් විනාං, 468

ලුපි හ සකිකදුපිධි 15

ලො කාමසත් සෙවච්ඡායාං,

842

ලො කාතකඛකතො ඤ්ඤා, 855

ලො—සි ඔග් ජස් අම් ඔග්ගස්,

78

ලෙච්දා කප්පයො, 985

ලෙච්ඤා ප්‍රාක්, 478

ලෙ ලසො, 49

ලොපො'ව්‍යණො, 198

ලොපො සෙඤ්ඤා, 1070

ලොපො'තො'දෙවො, 543

ලොපො'සතාසොර්ච්චිසොර

සතං, 691

ලොපො'සෙතමාඛො, 26

ලොපෙත්'නො යෙත්තා, 715

ලොචිනො'නනචිතිතිකා, 340

ලොචාචානාසත්‍රාණ්කසථෙ

සෙ වා, 307

ලොචිඤ්ඤාද්ධානාචෙ ප්‍රි, 280

ලො ධුඛිනසුචර පු සහ වහ,

1133

වක්‍රාසන බිසු ලිපි සිව් හේවා
 බෝ, 618
 වචෝර, 725
 වච්ඡන්—ශ්වි—පතා: — වෝ
 ව ස්ව—ශ්ව පතා බෝ, 652
 වනතනාදුනිමාං ඤාමිලෝ
 පො, 676
 වර්දුබෝ ධූ, 780
 වර්දුඤ්ඤාඤාසෙ දුග්ගසාපේ
 ස්‍යා නිතරං, 604
 වසෝරසෙස මනෝදිනා, 554
 වසෝඝ්ඝසකාප්පිනාන ඉමි,
 1097
 වසෝ චී: සෙමප්‍රමිතුවෙතා,
 229
 වාක්‍යකාශාපිතාක්‍ය: ශ්වකේ
 ර, 601
 වාශෝ, 895
 වාශ්මි වාචාච වාචාලා, 448
 වාචාචොපානුකතපුංඝකස, 256
 වාච්ඡනනාප්පිනා, 269
 වාච්ඡකෝ, 140
 වාචානික ස්වල දුර සුව ස්ව
 ප්‍ර, 470
 වාචෝප්‍රකාශනං ඛි, 948
 වාතෝවාපෙතා, 248
 වාත් කෙතමෝවාතෝපතා,
 374
 වා කිරසපේරසම්, 52
 වාධනව්වාතනා, 521
 වාතාප, 370
 වාතෙකසමායෙඝී, 962
 වාප, 1179 [278
 වාම ලක්‍ෂණ ශථ සහ සහිත,
 වාමි, 98
 වා මෙක්‍ෂණර්මික්‍ෂණා, 1180
 වාමිකච්චි, 239
 වාරදබෝ, 301
 වා රුහාම හාෂ කිර සංක්‍රමා
 ස්වතා, 1077
 වාර, 592
 වාව ගොර්දුනෙත, 36
 වා ශම් යම් එණ ගිස්ඛදං,
 800

වාච්චනෝ ජස්ඝසාර් ඛෝ,
 200
 වාච්චොෂමච්චනධ්වමාදුචාත්
 තො, 852
 වාතො වෝ පො ශ්වතා
 තතු වා, 179
 විංශතාදෙව්වා, 454
 විකාරසංඝසාපෙදංගිතසා
 පිඤ්ඤා, 433
 විච්චාසතුතිපණ්ණ වායා, 637
 විමෙර්ණනිමි 758
 විච්චිතොර්ඛා, 1031
 විතෙත වුක්ඛවුමණෝ, 488
 විධි—නිම නතුණම නතු ණ
 බෙසණ, 954
 වින්විච්චු, 1124
 විපර—ප්පි පරිව්ව—ක්‍රි නි—
 විශා, 862
 විමනි—ව්‍යකතසංඛාතෙතා,
 902
 විශ්වර්ණේද, 212
 විසකභතා නිච්චි—වි—සු—නිර්
 දු:සාප, 625
 විරුහො ධම් කෝ, 1046
 ව්‍යතනුත්සාහතායනෙ ක්‍රම:
 පරෙපක්‍රම, 891
 ව්‍යද්ධෙත නෙමි පෙ ස්‍යසනො
 වා නිමෙ, 648
 ව්‍යාකප්‍යන්තිමනු පුතක්‍රතු
 කුසිත, 273
 ව්‍යාතො වෙමොකෝසිසිප
 සෝ, 627
 ව්‍යාද්ධ-ප්‍රි-ඤ්ඤාද්ධෝ කිතො
 නෙම, 1053
 වෙ: පද්ධි: 893
 වෙ: සෝඝසනෙතා ජනෙ,
 65
 වෙස් ස්වච්චාණේසෙ, 44
 වෙච්චි ගණ කථා බෙර් ඤාචි,
 776
 වෙඤ්ඤා වස් වා, 663
 වෙණ්ඤ්ඤා, 929
 වෙතො: කිපං සිපං වා, 686
 වෙතො: ශතු: කිසුචා, 1103
 වෙධකපතං කේ, 1037

සදුනොලොපොම්වසනත්
පො වා, 117

සධිවො රසෙසම් ජනිඨිභූ,
708

සනා පමෙ ධො වා නායාත්,
636

සන් ශ්‍රත් ග්‍රත් බ්‍රු කෘ ගෘ
දුහ නම, 931

සන්ඤ්ඤාදිථ ධූ, 631

සනත්තච්ඡාසාං, 803

සත් භික්ඛාගංස උ, 1123

සත් සඛනොතා චි, 632

සපත්‍ර—නිජපත්‍රාත් ප්‍රියසුඛාත්
මදු, 505

සහමො ඡවාචි, 217

සමා පුතිඤ්ඤා, 905

සමස නිජකුල දුඛ ශුල ස
තඤ්ඤා, 504

සමපිනාසිනොර් හි, 955

සමවානාත් නමස, 395

සමසන්න, 907 [1049

සමානෙදංකම්මදා සෙකාමු,

සමාපානුපා, 387

සමානෙදිථිනාසීසනාසනාතින

සුබෙධිතිච්ඡා, 302

සමොක්ඛාපනො, 866

සමො ගමාච්ඡප්පච්ඡාසා

වෙතනාසීති දුභූ, 875

සම් කුම් මනා-කාමො, අවශ්‍යං

ලො, 388

සම්පරාප්‍රත්‍යානුගතඤ්ඤා,

381

සම්පරොසුත්‍රපාතතු භූමා-සඛස

පුති, 766

සම්බුඛො සිරිඨි, 80

සරපසොපඤ්ඤො, 380

සරුපො බාධා, 966

සරොනොයොග්ගමනා සංඤ

ජනෙතා, 361

සච්චි විශ්ව උහ උහස හවත්

නත්, 86

සමෙව්වකදෙගසඛකතපුණ්

වච්ඡාදි, 362

සමෙව්වකදෙගසඛකතසඬ

බ්‍රහ්මකතොනා, 354

සමෙව්වකත් කාලෙ ද, 514

සමෙසුඤ්ඤාපුණ්ණාං රඬි ථෙ
'කෘ, 227

සහා සොකාලො, 377

සහා සො වා, 333

සහ ඤේ ඝි, 22

සහ-වගොදෙ ඝි, 653

සහවාරණසමොනාථිථිනා

පාඨි, 289

සහ-සනතිරා සධිරි-සම්-තිරි

1045

සාති හෙති පුති පුති, 1149

සාධනහෙතුච්ඡෙදණ්ණෙද

කං ධං කථිතා, 388

සාහි සාති වෙති වෙදොජ් ධා

රි, 999

සිතඤ්ඤා කති, 12

[614

සිමානනාමානාත් ප්‍රි වාගො

සුචි වතුර්ච්ඡෙද, 485

සුත්‍රදිව්‍යපමවාථිනාං ධො

සා, 153

සුසාදොයො සෙරිම් පෙ, 623

සුචනාවකෙසපණ්ණෙසවාසාහ

සපුතිසනා, 886

සුතොති ඤාති, 709

සුත්සුරහි පුතෙහිකාදිවාතුප

මානාත්, 403

සුසාහගසනාසාතිමසපුණ්ණසා

ණ්ණමත්සා, 260

සුල්වාදෙදිදු-කි-සල්සකතො

න තො, 1052

සාකුභා, 1011

සාපොග්‍රාධසාත් නතිණ් ව, 883

සාපදුග්‍රාධවාථිනාතිතො නිතක

නිමිතු, 589

සා-භාගුරා, 1152

සෙක සික සාප සා සාප, 570

සෙ තු ක බ-ප-ථෙ වා, 66

සෙමකනාත් සරො, 1154

සෙම'කුභි කුභි කුභි ගුභි

මාචි මාද, 1168

සෙර්ථොගනස්සුරාදංගො

'නෙතසො'ධො, 232

සෙර්ලක් ත-ථාසො සනත්

ගො'කුභි, 763

සො වා, 704
සකුසනන්තු සකුන්තු සතන්
තු සතන්තුහූ, 768
සතති ගදි මදි හාදි දුෂෙරි
ත්තූ, 1130
සත ශ්‍රිති: ශ්‍රිවශාන්, 46
සත්‍රියාං ත්‍රිවතුරෙසතිසාවන
සා සාවත්, 157
සත්‍රියාමන ආප්, 249
සත්‍රි හුර්ධූ, 158
සත්‍රි සුච්චි භිති, 99
සත්‍රි වාමශසො, 159
සාද්‍යානපාඤ්ඤාධමාමනාතීන්
597
සාද්‍යර්භිෂ්ටිමෙ න ඤු, 736
සොභො ඤුභි, 785
සාගෙවාධ: සංඛතදිද්‍යව්‍යො
'භි, 262
සනු-කුමො'මෙ'රවස ඉම්, 596
සපභාසාමාඛ, 885
සපාති ගාති ශ්‍රු ද ජෙරයූ, 1128
සථාය: සථි වා, 1079
සහූ, 206
සම්ච පුච රත්ජශුකිරගිරද්‍රිය,
109
සම්මෙත ඝාත් ධිවමේ මඤ්ච,
794
සමාදශ ('නනුඤ්ඤාප්‍රතිශ්‍රො:
සන, 918
සමාදා නිර ප්‍රථ මුද සාහාසා
ශො'ච්ච ඛෙ, 778
සමුමේසතාසදි නිතිනෙ,
961
සතමෙදධාවොදතිමශ්‍රථ ප්‍රශ්‍රථ
සථාර, 1138
සතමාර් ලක්, 168
සතමොපස් සි, 81
සතසතභිත, 617
සතත් ඨපිත් කිවා, 566
සතදෙ: සො ලොප: කො'භඪ
තත්රක, 213
සතදෙර්'ච'සො වා ඩිසණ, 611
සතදො නවලො'සෙ, 720

සතද්‍යානිතානො ඤුර්ගච යත්
ධිසිණණ, 615
සතද්‍යාද්‍යාද්වු-රසකුළුම සත්
මභිසො, 747
සතනතසතරුලුප් ඵෙ, 193
සතනතාද්‍යාද්‍යාද්‍යො: ඛෙ
රත් ඨතං, 580
සෙතවෙනො, 42
සුචිමෙධාස්මායාත් විත් වා,
443
සුස්ධවස්වසනචුභාං දඬි
ඵෙ, 183
සුඛතොසෙත්‍රා'වකදෙ: පතා, 513
සුචාවමවචුරකරෙ වුචුඛා,
1039
සු විජ්චග්—දෙවසා වෙරද්‍රා
ශොචා කො, 1043
සු: සමි ස්වභ, 152
සුර්ඛා, 1048
සුච්චිස්චෙඛසිභිනාමිකෙසෙ
සොත්, 112
සුර්චි: ඵෙ, 102
සු: සො රු, 540
සුදිහතං ධසමි ශසාදෙලොප:, 103
සුපතාභධානො චිතස්, 1125
සුප රකා යන ප්‍රච්ඡ විච්ඡ
යාව, 1144
සුපො ජි, 781
සුයංශංචිසංප්‍රාද්‍යවො චු, 1132
සුර්දි—නි—විතානං වතං, 94
සුභේ භුරු, 539
සුසත තත් පිති, 982
සුසානෙයාර්ගෙහිණ, 31
සුසාගාඛ, 268
සුසාණණඛො'වි වි, 62
සුමිශ්චරධිපතිද්‍යාද්‍යාසි,
308
හත: කිත් සි, 879
හත ගම ජන ඛන සසාමුචි
ලොපො, 230
හත-ගම-දශ-විශ-විශ්‍ය වා
1098

හන ග්‍රහ දූශව්‍ය සිඛ්‍යදෙර්
 මිණි වා, 922
 හනවරග—කික්, 1010
 හනජනාද්ගමාදෙර් ව්‍ය, 997
 හන ස්‍රාවි-ණ්ඩිණි ස්‍රණිති,
 801
 හනො වධ්‍යවිස්‍යලි විමෙ තු
 වා, 678
 හනො වා ස්‍රි, 828
 හනො හෙනා සෙනා න ණ,
 189
 හන්පුණ්‍යස්මිතො'ධො
 සො ගො සී, 188
 හන්තන්ධ්‍යතරුඤ්චිලොප:
 මෙණ, 435
 හබ්‍රුතෙතේම්, 1033
 හගමො'නිමිප්‍රධො'දූශ: සක්
 ව්‍යං, 605
 හසානතයොව්වාරෙ, 845
 හසාදෙ: සෙමො'හෙව්‍යදිත්
 ස්‍රණ්‍යව්‍යවධො, 576
 හසාද්ග්‍රහ. දිසෙලොපාමො,
 672
 හසාවා, 250
 හසානනානො හො, 770
 හසාලොපො'ශිතාද්ගො,
 775
 හසුචිනො ලොපො'ණො,
 567
 හසාස්වාසො, 971
 හසො'නනතර: ස්‍රා, 95

හසො'නත: ථි, 85
 හසන පි, 724
 හසෙන පාණො ප්‍රාචිවං ථි
 කොපනිමො, 767
 හසෙනතතොද්'නසක: සෙ
 ලොප:, 76
 හාක: බෙර්න සී, 837
 හාකො'නතලොප: බ්‍රං, 731
 හාකො හි, 1175
 හායන:, 1004
 හිංසදිපකමපාප්‍යස්මිකම,
 1122
 හුකියො හෙර් ව්‍ය, 571
 හො බෙර්න සී, 748
 හො'න:, 252
 හෙ පුරණි ප්‍රමාණිහ්‍යම:, 331
 හෙලොපො'සෙතප්‍රනොව්,
 547
 හො කිස්, 21
 හො සො හො, 175
 හො න: සො, 182
 හො'සෙනරෙති, 917
 හො වා, 732
 හනිසුත්‍රොද්‍යුද්විසො වා,
 1062
 හනිවිලිපිත්තියාසමාසතාං
 පණ, 784
 හලාදෙ: ක්‍රි: කෙනා ව, 1082
 හවාද් රෙ ව්‍ය, 726
 හෙවා වෙර් ථි, 667
 හෙවා ව්‍යණො, 727

සංඥාසුචි.

අක්, 3	ජත්, 3	ආ, 19
අච්, 3	ජ, 299, 316	ආ, 531
අඛ, 3	ජබ්, 3	ආ, 100
අම, 3	ජ්, 535	ආ, 79
අච්, 3	කැප්, 3	ආ, 79
ඉක්, 3	කැබ්, 3	ආ, 79
ඉච්, 3	කැන්, 3	ආ, 5
ඉච්, 3	කැස්, 3	ආ, 85
ඉත්, 4	කැප්, 3	ආ, 13
ඉල්, 3	කැම, 3	ආ, 294, 316
උච්, 91	කැස්, 3	ආ, 84
සාක්, 3	ච්, 92	ම, 531
එච්, 3	ච්, 529	ම, 20
එච්, 3,	සී, 529	ස, 318
එත්, 3	ඩ, 309, 316	සප්, 3
එච්, 3	සී, 529	සම, 3
ක, 316	සී, 281—284, 316	සල්, 3
කිත්, 533	සිත්, 3	ර, 530
කී, 529	සී, 529	ර, 539, 540
කාත්, 965	හැබ්, 3	සී, 5
කානි, 12	හැප්, 3	හැ, 6
කා, 13	හැම, 3	ලි, 14
බච්, 3	හු, 8	ලා, 989
බප්, 3	ත, 527	ව, 318
බස්, 3	තී, 529	වස්, 3
බ, 538	තෘ, 18	ව, 19
බ්, 529	ත්‍රි, 79	වෘ, 94
ග, 318	ත්‍රි, 529	වර්, 9
ගි, 10	ද, 14	ගම, 3
ගි, 529	ද, 534	ග, 318
ඝ, 288, 316	ද්, 96—99	ගි, 79
ඝ, 81, 82	ච, 13	ස, 317
ඝ, 529	ච්, 174	සෘ, 95
ඝ, 539	ච්, 79	සි, 86—90
ඝත්, 532	ධ, 288, 316	සා, 5
ච, 318	ධ, 80	ග, 318
චක්, 3	ධ්, 11	ගබ්, 3
චප්, 3	නි, 16	ගල්, 3
ච්, 79	නි, 20	ගස්, 3

ආශ්වා-සූචි.

අක්, 208
 අඬ, 613
 අණ, 181 [672, 696
 අම්, 156, 550, 581,
 අසන්, 846
 ආණ, 181
 ආම්, 582, 607
 ඉණ, 643, 760, 883,
 921, 923, 929,
 930, 931
 ඉම්, 417, 418, 554,
 573, 584, 587,
 589, 596, 598,
 606, 616, 617,
 623, 624, 620,
 648, 650, 695,
 708, 739, 747,
 762, 807, 809,
 810, 992, 1033,
 1053, 1066, 1067,
 1071, 1074, 1076,
 1077, 1097, 1098,
 1172
 ඊම්, 561, 722
 උම්, 417, 418
 කන්, 57
 ඩ, 62, 565, 618
 ඩම්, 687
 චන්, 57
 ඡ, 63
 ජන්, 792
 චන්, 57
 ඡ, 62
 තන්, 57, 982
 න, 62
 තන්, 426, 788, 791
 නම්, 196
 තාප්, 857
 තීන්, 826
 තුණ, 163, 169, 192,
 210, 243, 244,
 245, 568, 635,
 741
 තුන්, 827, 829
 තුම්, 110

පණ, 784
 පශම්, 728
 ම, 62
 මන්, 995, 1014,
 1101
 මිණ, 922, 931
 මුණ, 977, 978,
 1137
 යක්, 882, 921, 931
 යන්, 743, 782, 924
 යම්, 151
 රන්, 840
 රම්, 711
 රින්, 840
 රින්, 830
 ලන්, 787, 791
 වන්, 553
 ශ, 738
 ශප්, 541, 670
 ශප්, 688
 ශනණ, 738
 ශනා, 738, 768
 ශනු. 601, 621, 738,
 768 [928
 ශන්, 594, 738,
 සන්, 605, 657
 සන්, 54, 55, 598,
 846
 සි, 551, 603, 657
 සුම්, 113, 753, 766,
 867
 සාම්, 152
 —
 ආදේශ-සූචි.
 අ, 133, 206, 325,
 559
 අකො, 226
 අඬ, 560, 778
 අත්, 555, 697
 අදමුරුව, 225
 අදි, 1043
 අධ, 522
 අත්, 325
 අන, 205
 අනඬ, 172
 අම්, 166

අමුමුරුව, 225
 අමු, 1049
 අය්, 35
 අය, 106, 1178,
 1179
 අයඬ, 132
 අයම්, 203
 අර්, 8
 අල්, 8
 අඬ, 35
 අච, 36, 522
 අඬා, 351
 අසන්, 116
 අසුඬ, 312
 අසා, 652
 අසාන, 436
 අහ, 215
 අහන්, 119
 අහන, 354, 432
 ආ, 9, 108, 129, 130,
 146, 196, 197,
 212, 326, 349,
 608, 665, 793,
 794
 ආකම්, 218
 අඬ, 217, 239
 ආත්, 106, 256
 ආත්, 580
 ආන, 770
 ආනඬ, 271, 272
 ආම්, 137
 ආය්, 35
 ආර්, 9
 ආර, 422
 ආල්, 9
 අඬ, 35
 අච, 215
 අසන්, 116
 අහ, 723
 ඉ, 112, 121, 535,
 785, 786, 813,
 816, 817
 ඉඬ, 597
 ඉත්, 173, 254, 255,
 256, 640, 705
 ඉහ, 106

ඉනෙය, 421	ඔ, 9, 129, 130,	චුර, 425
ඉය, 135, 585,	145, 179, 234	ඔබ, 611, 612
588	ඔබ්, 238	ච, 46, 64, 559
ඉයම්, 203	ක, 64, 559, 602,	චතසා, 157
ඉර, 628	972, 974, 1063	චු, 825
ඉස්, 811	කච්, 211, 1061	ඡ, 46, 61, 559
ඊ, 149, 161, 236,	කත, 408, 412	ඡ, 46, 58, 64, 559
386, 495, 545,	කත්, 474	ඡබ, 1091
546, 701, 812,	කම්, 412	ඡරස්, 115, 379
813, 843, 1049,	කා, 409, 411	ඡභි, 677
1102	කි, 746	ඡ, 597
ඊච්, 776	කි, 833, 1049	ඡ්, 597
ඊයම්, 546	කීර්ති, 774	ඡ්, 472
ඊසස්, 546	කා, 749	කි, 46, 61, 177,
ඊර, 812	කලප, 649	559
උ, 69, 121, 138,	කි, 1180	ක, 46, 51, 59, 60,
194, 229, 235,	කෙප, 470	559
535, 689, 1087	කෙසාද, 470	ච, 47, 64, 559
උච්, 240	කසා ක්, 706, 707	ච, 47
උත්, 173, 829	චච්, 211	ච, 47, 58, 64, 155,
උදත්, 116	චකස්, 706, 707	218, 233, 559
උද්ච්, 225	ච, 58, 64, 559, 972,	චත්, 233
උර, 628	974	චතච්, 847
උච්, 135, 585, 588,	චච්, 211	චතම, 218
718	චච්, 197	චස්ච්, 184
උස්, 129, 130, 563,	චම්, 806	ච, 127, 232
675	චර, 470	ච, 190
උ, 180, 235, 656,	ච, 682, 713	ච, 141
796, 797	ච, 600	ච, 125, 200, 609
උච්, 814, 1039	ච, 712 [679	ච, 47, 61, 175, 177,
ස, 535	ච, 61, 176, 177,	557
සච්, 597	චච්, 178, 211, 996	ච, 47, 51, 59, 60,
ස, 535	චසා, 673, 674	107, 355, 549,
ච, 8, 109, 129, 130,	ච, 748	570, 968
150, 579, 969	චත්, 189	ච, 64, 165, 218,
චකාද්, 352	චත්, 828	559, 599, 668,
චකාත, 352	ච, 51, 59, 60	703, 704, 724,
චච්, 219	චත්, 419	987, 1089, 1121
චච්, 677	චච්, 211	චච්, 790, 801
චත්, 209	චස්, 835	චච්, 215
චර, 422	ච, 201, 321, 655,	චච්, 436
ච, 9	732, 743, 745,	චතච්, 956
චච්, 273	846, 1031, 1048,	චරච්, 225
චස්, 106	ච, 700, 729, 736,	චර්, 1045
ච, 8, 653	1083—1085	චච්, 597
චත්, 337	ච, 612, 630, 834	චසා, 157

තුඩ, 191, 195
 තුහ, 215
 තෘත්, 139, 140
 තෙ, 220
 තුප, 470
 තුස, 315
 ක, 215
 කද, 215
 ද, 58, 64, 208, 559
 දඬ, 183, 241
 දත්, 116, 1088
 දව, 470
 දිග, 646
 දෙ, 735
 දෙපත්, 116
 දුග, 470
 වා, 351
 ධ, 61, 177, 575,
 737
 ධඩ, 237, 1046
 ධම, 597
 ධි, 671, 749
 ධෙ, 735
 න, 51, 59, 60, 105,
 134, 182, 202,
 218, 262, 569,
 759, 1052, 1054,
 1058—1062
 නස්, 116, 220
 නා, 123
 නි, 1148
 නිශ්, 116
 නී, (n) 68
 නු, (·) 50, 53
 නෙද, 470
 නෙග, 742
 නො, 220
 ප, 64, 559
 පඩ, 789
 පද, 116, 223
 පඨ, 652
 පග, 597
 පාද, 347, 348
 පව, 597
 පි, 645, 1080, 1081
 පිං, 783

පුර, 522
 පෘත්, 116
 ප්‍ර, 470
 බ, 58, 64, 559
 බංග, 470
 හ, 61, 177
 හගො, 226
 හජි, 751
 හිජ, 795
 හු, 692
 හො, 226
 ට, 51, 59, 60, 134,
 160, 204, 216,
 374, 375, 1063,
 1064
 මද, 215
 මන, 597
 මම, 215
 මමක, 436
 මහ, 215
 මාස්, 116
 මි, 1180
 මු, (x) 68
 මෙ, 220
 මොව, 815
 ය, 35, 52, 71, 136,
 588, 681
 යකත්, 116
 යවස්, 597
 යජ, 1176
 යව, 470
 යුව, 215
 යුෂ්මක, 436
 යුස, 215
 යුෂත්, 116
 යොස්, 106
 ර, 35, 72—75, 434,
 473, 604, 690
 රඬ, 227, 261
 රු, 147
 රි, 620
 රී, 497
 ල, 35, 49, 52, 824
 ව, 35, 43, 52, 136,
 588, 664, 727,
 1063

වඩ, 787
 වව, 725
 වධ, 678
 වස්, 663
 වස, 215
 වර, 470
 වෂී, 470
 වස්, 220
 වා, 220
 වි, (:) 102, 187
 වි, 586
 වාසු, 470
 වොව, 652
 ග, 46, 67, 814
 ගකත්, 116
 ගාධ, 677
 ශි, 162
 ශිස, 597
 ශිෂිත්, 116
 ශ්‍ර, 471
 ශ්‍රව, 652
 ෂ, 47, 67, 111, 439,
 570, 572, 625,
 633, 634, 693,
 819
 ෂඩ, 154
 ස, 65, 67, 214, 333,
 377, 413, 414,
 569, 1049
 සධිරි, 1045
 සම්, 1045
 සාධ, 470
 සීද, 597
 ස්ව, 470
 ස්වව, 470
 සුහ, 116
 ස්ව, 470
 ස්වී, 1079
 ස්වත්, 112, 114
 ස්විත්, 112, 114
 සෙය, 112
 සහ, 106
 හ, 917
 හි, 1086, 1175,
 හාද, 116
 හ්නස, 470

CEYLON
PRINTED AT THE GOVERNMENT PRESS
COLOMBO

[Handwritten signature]

PK
541
V67
1897

Vopadeva
Mugdabodha wyakarana

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
